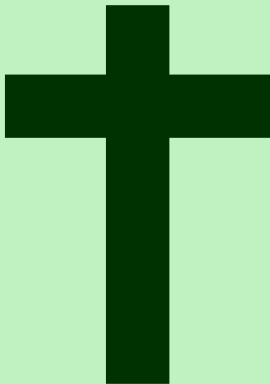

Ụ'dụkọ Múké Múngú
vé rị

Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+

Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị

Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20

Contents

Mātáyo	1
Mārakō	79
Lúkã	131
Yūwánĩ	211
Ēzĩ	270
Rómã	346
1 Kōrínitō	379
2 Kōrínitō	409
Gālătíyã	429
Ĕfésō	441
Pīlípóyĩ	452
Kōlōsáyĩ	460
1 Tēsālōnikē	467
2 Tēsālōnikē	474
1 Tīmōtéyō	478
2 Tīmōtéyō	487
Tītō	493
Fīlīmónã	497
Ĕbérē	499
Yōkóbũ	524
1 Pétêró	532
2 Pétêró	541
1 Yūwánĩ	547
2 Yūwánĩ	555
3 Yūwánĩ	557
Yúdã	559
I'dangará	562

Ụ'dúkọ múké Mātáyo ní sǐ rĩ Tā búkū rĩ vé rĩ ã ùlúngará

Mātáyo ri Yẹsụ vé 'bá áyúāyū mụdrị drị ni ịrị rĩ pi vé ógúpị. Tā ã pá āmbúgú ịri ní búkū 'dĩri sǐzú rĩ, lē lūú Yāhúđị rĩ pi ní kǐnĩ, Yẹsụ ri 'bá 'bā paápi ni, (iri Māsíyā) Múngú sō ũyō ni nĩ, ịpē Yẹsụ ri ímụ kọpi ní. Sē búkū rĩ vé í'dóngará gá, Mātáyo ní rụ Yẹsụ ẹ'bípịi vé rĩ sǐzú ānị, búkū rĩ agásí céré, í'da kǐnĩ, tā nẹbị rĩ pi ní ùlūú búkū Múngú vé Ũndị Ụkụ rĩ ruzú rĩ agá rĩ, tā ni nga 'i fūú tị ni gé gí Yẹsụ ã rụ'bá gá.

Mātáyo ùlū kpá 'bá ní tā Yẹsụ ní ímbá kǐnĩ, mālūngā Múngú vé rĩ ịri adri 'bá tā Múngú ní lēé rĩ 'dụ'bá nga'bá rĩ pi vé ni āngū rĩ pi agásí céré 'dĩri rá. Cápītā 5-7 agá, Yẹsụ ri mālūngā Múngú vé rĩ vé íffí ùlūú. Cápītā 10 agá, ímbá tā mālūngā rĩ ní ímúzú 'i írészú mụzú vū drịgé sǐ rĩ vé tā. Cápītā 13 agá, ímbá mālūngā rĩ vé tā nāpí sǐ. Cápītā 18 agá, ímbá lẹtị 'bá ní adrízú mālūngā Múngú vé rĩ agá rĩ. Cápītā 24-25 agá, í'da lẹtị mālūngā Múngú vé rĩ ní ímúzú vū drịgé nōgó rĩ.

Búkū 'dĩri ùlū ú'dógú'dógú Yẹsụ vé adrízú rĩ. Búkū rĩ vé í'dóngará gá, ùlū Yẹsụ vé ịngará, ịrivé bātízímū ã

rungará, āzini tā ādróko ní ịri ụ'bǐzú rĩ. Ũlū kpá tị ịri ní sēé rĩ ã tā, tā ịri ní ímbá rĩ ã tā, āzini tā ịri ní 'bá ídrízú Gālíláyā gá rĩ vé tā. Búkū rĩ agá, sǐkí ẹcị Yẹsụ ní ngazú Gālíláyā gá, ịri ní cazú Yẹrúsālémā gá rĩ vé tā, āzini sǐkí tā 'i ngaápi rụ'bá ni gé sẹbítị ụđđú vé rĩ agá vū drịgé nōgó rĩ vé tā. Búkū rĩ vé ụđđú gé, sǐkí Yẹsụ vé gbāngará pẹtị alambaku sǐgé rĩ vé tā, āzini ịrivé íngángará gōó ídri rú drāngará gálésí rĩ vé tā.

*Ẹ'bípịi Yẹsụ vé rĩ pi ã rụ
(Lúkā 3:23-38)*

¹ Ẹ'bípịi Yẹsụ Kúrísítō vé rĩ pi ã rụ 'dĩ, Yẹsụ Kúrísítō ri úyú Dāwúđị vé ni, Dāwúđị ri úyú Ābūrāmā vé ni.

² Ābūrāmā tị Īsákā ri, Īsákā tị Yōkóbū ri, Yōkóbū tị Yúdā pi ẹdrípịi be, ³ Yúdā tị Pěrézĩ pi Zérā be, kọpívé ẹndrẹpi Tāmārā 'i,

Pěrézĩ tị Ĕzírónā ri, Ĕzírónā tị Rámā ri, ⁴ Rámā tị Āmīnādábā ri, Āmīnādábā tị Nāsónā ri, Nāsónā tị Sālīmónĩ ri, ⁵ Sālīmónĩ tị Bōójā ri, Bōójā vé ẹndrẹpi Rábā 'i, Bōójā tị Ōbédē ri, Ōbédē vé ẹndrẹpi Rútā 'i, Ōbédē tị Yẹsē ri,

⁶ Yẹsē tị 'bāgú Dāwúđị ri, Dāwúđị tị Sōlōmónā ri, Sōlōmónā vé ẹndrẹpi ịri ótú ũkú Ụrìyā vé ni,

⁷ Sōlōmónā tị Rōbāmā ri,

Rōbámā tị Ābǐjā ri,
Ābǐjā tị Āsā ri,

⁸ Āsā tị Yōsǐpátā ri,
Yōsǐpátā tị Yōrámā ri,

Yōrámā tị Ūzǐyā ri,
⁹ Ūzǐyā tị Yōtómā ri,

Yōtómā tị Ākázā ri,
Ākázā tị Ījǐkíyā ri,

¹⁰ Ījǐkíyā tị Mánásē ri,
Mánásē tị Āmónā ri,

Āmónā tị Yōsǐyā ri,
¹¹ Yōsǐyā tị Yékóniyā pi

édrǐpǐ be lókí kōpi ní
ápázú mužú Bābēlónā
gá rǐ gé.

¹² Kōpi ní ápázú mužú
Bābēlónā gá 'dālé rǐ ā vǔdrǐ
gé,

Yékóniyā tị Sālǐtǐyélé ri,
Sālǐtǐyélé tị Zērūbābēlā ri,

¹³ Zērūbābēlā tị Ābǐyúdā ri,
Ābǐyúdā tị Ēlǐyākímā ri,

Ēlǐyākímā tị Āzórā ri,
¹⁴ Āzórā tị Zādókā ri,

Zādókā tị Ākímū ri,
Ākímū tị Ɛlǐyúdā ri,

¹⁵ Ɛlǐyúdā tị Ēlězárā ri,
Ēlězárā tị Mátánā ri,

Mátánā tị Yökóbū ri,
¹⁶ Yökóbū tị Yōsépā Māriyā
ágó ni ri, Māriyā ní

Yēsū ĩ ní zǐj Kúrísitō ri
tǐzú.

¹⁷ Í'dózú Ābūrámā vúgá
cazú Dāwǔdǐ vúgá, ca úyú
mǔdrǐ drǐ ni sụ. Í'dózú
Dāwǔdǐ vúgá cazú ĩ ní 'bá
rǐ pi uruzú mužú Bābēlónā
gá rǐ gé, ca úyú mǔdrǐ drǐ ni
sụ. Í'dózú ĩ ní 'bá rǐ pi uruzú
mužú Bābēlónā gá rǐ gé cazú
Kúrísitō vúgá, ca úyú mǔdrǐ
drǐ ni sụ.

*Yēsū Kúrísitō vé tǐngará
(Lúkā 2:1-7)*

¹⁸ Yēsū Kúrísitō* vé
tǐngará ĩri 'dǐni, Yōsépā ā'yǐ
Māriyā Yēsū éndrǐpǐ ri jeé
'í ní ũkú rú. 'Bo kōpi ní
drǐ ĩ úmúzá trǔ kuyé rǐ gé,
ǐsǔ Māriyā ri 'a be, 'a 'dǐri
Māriyā ǐsǔ Índrǐ Uleterē rǐ†
vé ũkpō sǐ. ¹⁹ Yōsépā ní adrií
'bá tā be pǐrǐ rǐ sǐ, lē tā 'dǐri
áyú gúnýá agá drǐnjá sězú
Māriyā ní ku, ũsǔ 'í ǐsǐ agá
'dālé, 'í lē Māriyā ri gāá, 'bá
āzi ā nǐ ku. ²⁰ Yōsépā kā
tā 'dǐri ũsǔú 'dǐni, Úpǐ vé
mālāyíkā‡ ní 'i 'dazú ĩri ní
urobí agá, 'yozú ĩri ní kǐnǐ,
"Yōsépā Dāwǔdǐ§ ā mvá rǐ,
lē mǐ ru ku, 'í je Māriyā ri

* **1:18** 1:18 Yēsū Kúrísitō: Rǔ Yēsū 'dǐri vé ǐffǐ, Múngú ri 'bá paápi rǐ. Kúrísitō ri 'bá ĩ ní ũdu dāá drǐ ni gé, lǔzú kǐnǐ Múngú ǐpē ĩri adrií 'bāgú rú. Ēbērē tǐ sǐ Kúrísitō ri ĩ zǐ Māsǐyā. 'Í lā Yūwánǐ 1:41. † **1:18** 1:18 Índrǐ Uleterē rǐ: Índrǐ Uleterē rǐ Índrǐ Múngú vé ni. Búkū Múngú vé rǐ kǐnǐ, Ɛtǐpǐ ri Múngú 'i, ǐrivé mvá Yēsū ri Múngú 'i, āzini Índrǐ Uleterē rǐ Múngú 'i. Ɛtǐpǐ ri, Mvǒpǐ ri, āzini Índrǐ Uleterē rǐ, kōpi Múngú ālu. 'Í lā Yūwánǐ 1:1-18; Yūwánǐ 8:41-42; Ɛzǐ 5:3-4. ‡ **1:20** 1:20 Mālāyíkā: Mālāyíkā rǐ pi ǐndrǐ, kōpi ri adri Múngú be 'bǔ gé 'dālé, kōpi rǔ' 'bá ākó. Múngú ri sá āzi sǐ kōpi ǐpē ǐmú vǔ drǐgé nǒo ǔ'dǔkǒ múké ǐvé rǐ ũlǔ 'bá rǐ pi ní. § **1:20** 1:20 Dāwǔdǐ: Múngú ǐpē Dāwǔdǐ ri adrií 'bāgú ǐsērélé rǐ pi vé ni, Ɛzǐ kǐnǐ, 'bāgú ú'dǐ ri ǐmú ǐfǔ ǐrivé úyú agá, ĩri mālǔngā rǐ rǔ mužú 'dǎni'dǎni, 'bāgú rǐ Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwǔmā 132:11-12; Ɛzǐ 2:30. Tǐkǐ Dāwǔdǐ ri ǐsǔ ākūdē ǐlǐ rǐ ca ǐlǐfǔ ālu (1,000) gǐ, ǐlǐ 'dǎri gé, ǐsǔ tǐkǐ drǐ Yēsū Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmǔlélé 16-30; 2 Sāmǔlélé 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

mí ní ũkú rú, 'a ĩri ní ĩsú 'dĩri, ĩsú Ĩndrí Uletere rĩ vé ũkpõ sĩ. ²¹ Ĩri ímụ mvá rĩ tĩ ágó, mi rụ ni 'da Yēsũ 'i, ā'diātāsīyā ĩri ímụ 'bá rĩ pi pa ívé ũnjĩkányā agásĩ."

²² Tā 'dĩri 'o 'i 'dĩni, átángá Úpí ní átá nẹbĩ* tị gé 'dāri ā nga rí 'i fũú tị ni gé bēnĩ. ²³ Átángá rĩ kĩnĩ, "Ūkú kácáná rú ni ímụ 'a ĩsú, ĩri mvá ágó tị, kọpi ímụ rú ni 'da Ēmánũēlē 'i." Ífífí ni Múngú rĩ 'bá be trú.

²⁴ Yōsépā kā aruú ú'dú gélésĩ, 'dụ tã rĩ ngaá sũ Úpí vé mālāyíkā ní ẹzị 'í ní rĩ tịnị, jị Māriyā ri muzú 'bẹtị 'í ní ũkú rú, ²⁵ 'bo kọpi úmúkí ĩ trú kuyé cĩmgbá Māriyā ní mváná rĩ tĩngará gá. Māriyā kā mváná rĩ tĩí, Yōsépā ní mváná rĩ ā rụ 'dazú Yēsũ 'i.

2

'Bá úmĩ be rĩ pi

¹ Tìkí Yēsũ ri Bētēlēmē gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá, ĩsú ākūdē Ēródē ri 'bāgú* rú nĩ. Sā 'dāri gé, 'bá úmĩ be ni pi íngákí ũtú ní ĩfũngará gálésĩla, kọpi ícákí Yērúsālēmā gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá. ² Kọpi ní zizú kínĩ, "'Bá ĩ ní tịj Yāhúdĩ rĩ pi vé 'bāgú rú rĩ íngáá? 'Bá ndrekí ĩrivé línýā dīpi rĩ

ũtú ní ĩfũngará gá 'dālē, 'bá ímúkí ĩri ĩnjĩngará gá."

³ 'Bāgú Ēródē kā tā 'dĩri yị, sē ĩri ní tā ũsũngará ambamba, sē kpá 'bá Yērúsālēmā gá rĩ pi ní tā ũsũngará ambamba. ⁴ 'Bāgú rĩ ní atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi zizú ímúzú 'bá taimbị ímbá'bá rĩ pi be 'í vúgá nōlē, ĩri ní kọpi zizú kínĩ, "Ī ímụ Kúrísitō ri tị íngũgá?"

⁵ Kọpi ní újázú kínĩ, "Ī ímụ ĩri tị Bētēlēmē gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá, ā'diātāsīyā tā nẹbĩ rĩ pi ní sī rĩ ĩri 'dĩni, ⁶ " 'Mi kūrú Bētēlēmē āngũ Yũdáyā vé rĩ agá rĩ, mi kūrú tã be āmbúgú ni,

ā'diātāsīyā ĩ ímụ 'bá āngũ ruypí ni tị mí agá, ĩri ímụ mávē 'bá Ísērélē vé rĩ pi úcé nĩ.' "

⁷ Kúru Ēródē ní 'bá úmĩ be 'dĩ'bée zizú gārā gá, lē nị kọpi vúgá línýā rĩ ĩfũ dō pịrị ni sã ngōri gé. ⁸ ĩri ní kúru kọpi pēzú muzú Bētēlēmē gá 'dāá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kínĩ, ĩmi mukí mváná rĩ ndāá múké múké, ĩmi ĩsúkí dō ĩri gí, koro ĩmi íjĩkí tā ni lúu má ní, má mụ rí kpá ĩri ĩnjĩ bēsĩnĩ.

⁹ Kọpi kã tā 'bāgú rĩ ní 'yoó 'dĩri yị, kọpi ní 'dezú muzú, línýā kọpi ní ndree

* **1:22** 1:22 Nẹbĩ: Múngú ri ívé tā átá nẹbĩ rĩ pi ní, kọpi kúru ĩrivé ú'dúkó rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. **1:23** 1:23 Ísáyā 7:14 * **2:1** 2:1 'Bāgú Ēródē: 'Bāgú 'dĩri vé rụ ĩ zị Ēródē Āmbúgú rĩ. Sã ĩ ní Yēsũ ri tizú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rụ āngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mātáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Ēródē Āmbúgú rĩ kã drāá, ĩrivé mvá Ēródē Ānítípā gō mālũngā rĩ ruypí nĩ sã Yūwānĩ ní bātízĩmũ sēzú Yēsũ ní rĩ gé. 'Í lã Mātáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẹzị 4:27. Vúdĩrĩ ni gé, 'bāgú āzi rụ ni Ēródē Āgĩrípā, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lã Ẹzị 12:1-23. **2:6** 2:6 Mikã 5:2

ūtú ní ifüngará gá 'dāri ri dīi mužú kōpi ɛndrɛti gé sī drīdrī, línýā rī mu pá tuú vūrā mváná rī ní adrízú rī gé. ¹⁰ Kōpi ká línýā rī ndree, āyīkō fu kōpi agaá rá. ¹¹ Kōpi ká fí jó agá 'dālé, kōpi ndrekí mváná rī pi ɛndrɛpi Māriyā be, kōpi ní kūmūcí ūtīzú vūgá, ĩri ĩnjīzú. Kōpi ní kúru ĩvé sōndúkū ā'bú vé rī pi ɛ tī ūzīzú, kōpi í'dúkí dábū, ngá ĩ ní zāá ngūúpi ndrīndrī ni, āzini mīrɛ sēé mváná rī ní fēfē rú. ¹² Múngú ní átázú kōpi ní urobí agá kīnī, kōpi ā újákí ĩ gōó vulé Ēródē vúgá 'dālé ku, kōpi ní gōzú 'dezú mužú ĩvé āngū gé 'dālé lɛti āzi túngú ni gé sī.

Ápákí mužú Yēsū be Ējēpétō gá

¹³ 'Bá úmī be 'dī'bée ká 'deé mužú gí, Úpí vé mālāyīkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobí agá kīnī, "Í nga, 'í 'du mváná rī pi ɛndrɛpi be, mí ápá mužú Ējēpétō gá. Mí adri 'dālé, cīmgbá á lū dō mí ní ū'dú mí ní ĩgōzú rī gí ká, ā'diātāsīyā Ēródē lē lɛti ndāá mváná rī 'dizú drāzú 'dīisī rá." ¹⁴ Yōsépā ní ɛcī í'dózú, ĩri ní mváná rī pi jīzú ɛndrɛpi be ĩnīná sī mužú Ējēpétō gá 'dāá. ¹⁵ Yōsépā adri 'dālé cīmgbá Ēródē drā ĩri ĩsú 'dāá. Kúru tā ɔtú Úpí ní ɛzi nɛbī rī tī gé rī nga 'í fūú tī ni gé gí kīnī, "Á zī

mávé mvá ĩfūú Ējēpétō agásī āmvé."

¹⁶ Ēródē ká nīi ámá 'yozú kīnī 'bá úmī be rī pi ū'bākí 'í mī gí, ɛsī ni ve ūnjí ūnjí, ĩri ní tāimbī sēzú āngáráwá rī pi ní, kōpi ā mukí anjī āgō ílí be ĩrī, dōku ílí be ca'bá ĩrī kuyé Bētélémē agá rī pi ú'dí, āzini anjī Bētélémē gārā gá sī rī pi ú'dí ūdrāá céré 'dīisī rá, ā'diātāsīyā 'bá úmī be rī pi ūlūkí ĩri ní kīnī, ĩ ndrekí línýā rī, vūdrī ni 'du nóni caá ílí ĩrī. ¹⁷ Tā Múngú ní ɛzīi nɛbī Yērēmíyā tī gé rī nga 'í fūú tī ni gé gí kīnī,

¹⁸ "Ū'dúkó áá vé ni íbī íkú Rámā gá 'dāásī, 'bá rī pi rikí ngoó ĩzāngā ĩzāngā rú, rikí lūlūlū gaá ū'dúkó be ūru 'dāá,

Rāelē ri ngoó ívé anjīná rī pi sī, lē 'bá āzi ā ūmī 'í ɛsī ku, ā'diātāsīyā ĩ ní anjīná rī pi ú'dí ūdrāá gí rī sī."

Yōsépā pi Māriyā be újákí ĩ gōó vulé Nāzērétā gá

¹⁹ Ēródē ká drāá, Úpí vé mālāyīkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobí agá Ējēpétō gá 'dālé, ²⁰ kīnī, "Í nga, 'í 'du mváná rī pi ɛndrɛpi be, 'í 'de mužú āngū ĩsērélē vé rī gé, ā'diātāsīyā 'bá lē'bá mváná rī 'dī'bá rī pi ūdrākí gí."

²¹ Kúru Yōsépā ní mváná rī pi 'duzú ɛndrɛpi be, kōpi ní ĩ újázú gōzú āngū ĩsērélē vé rī gé 'dāá. ²² Yōsépā ká yīi kīnī Ārākālāwū ru āngū

Yũdáyā vé rĩ ní ẹtẹpì Ẹródě
 ǎ vūrā gá, gō 'oó ỳrĩ sī
 mungárá 'dǎlé rĩ sī. Kúru
 ĩ ní lüzú Yósépā ní urobí
 agá kīnī, ǎ 'de muḡ ǎngũ
 Gǎlíláyā vé rĩ gé. ²³ Kòpì
 ní 'dezú muḡú adrizú kūrú
 Názèrétā vé rĩ agá, tā ọtú
 nẹbĩ rĩ pi ní átá 'bá 'bā paápi
 rĩ ǎ tā sī rĩ nga 'i fūú tì
 ni gé gí kīnī, “Í ímú ĩri zì
 Názèrétāgú.”

3

*Yũwánĩ Bātízĩmũ sēepi rĩ
 ímú létì útú*

(*Mārākō 1:1-8; Lúkā 3:1-
 18; Yũwánĩ 1:19-28*)

¹ Ílì 'dǎ'bée ǎ vudrĩ gé,
 Yũwánĩ Bātízĩmũ sēepi rĩ
 ímú rií tì sēé ǎngũ ǎ'wí
 cínýáfā rú rĩ agá ǎngũ
 Yũdáyā vé rĩ agá 'dǎá. ² Kīnī,
 “Ími újákí ẹsì, ǎ'diātāsīyā
 mǎlũngā 'bũ vé rĩ ícá ĩnyinjá
 gí.” ³ 'Bá nẹbĩ Ísáyā ní tā ni
 átá rĩ, ĩri adriipi 'dĩ.

“Ụ'dúkó 'bá ǎzi vé ni ri ọ'ú
 ǎngũ ǎ'wí cínýáfā rú
 rĩ agá 'dǎá kīnī,

‘Ími údékí létì Ụpí ní,
 ĩmi útúkí létì ĩrivé rĩ ǎ
 adri pìrì.’ ”

⁴ Bōngó Yũwánĩ ní suú rĩ
 údékí kámílō ǎ 'bí, gō ĩri
 ní 'yí 'í ụpílẹ gá rĩ údékí
 lǎ'bú. ĩrivé ǎnyāngā ĩri
 ní rií nyaá rĩ, úmbí, ǎzini
 ọnyú ǎsé agá 'dǎá rĩ. ⁵ 'Bá
 kūrú Yẹrúsálémā vé rĩ agá
 rĩ pi, ǎngũ Yũdáyā vé rĩ agá
 rĩ pi, ǎngũ Yárídénĩ vé rĩ
 agá rĩ pi be céré 'dekí muḡ
 Yũwánĩ vúgá 'dǎá, ⁶ kòpì
 ùlúkí ìvé ùnjikānyā, Yũwánĩ
 ní kòpì ní bātízĩmũ* sēzú, ri
 bātízĩmũ rĩ sēé yī ǎmbúgú
 dīpi dīdì Yárídénĩ agá.

⁷ Yũwánĩ kǎ ndree Fārúšĩ†
 rĩ pi Sǎdókē‡ rĩ pi be ri
 ímú kárakará 'í vúgá vūrā
 'í ní rizú bātízĩmũ sēzú rĩ
 gé nōó, ĩri ní 'yozú kòpì ní
 kīnī, “Ími adri'bée sū ĩnĩ
 tìnì 'dĩ'bée, ǎ'di ĩngbē ĩmì
 mì ǎpázú Múngú vé jíkó
 úmvúlésì ímúpi drīdrī 'dīlé
 rĩ gé sī nĩ? ⁸ Lē ĩmi 'okí tā
 lūupi 'yozú kīnī, ĩmi újákí
 ẹsì ùnjikānyā agásì gí ni áyu.
⁹ Lē ĩmi rikí ụsụ ụ ĩmì ẹsì agá
 'dǎlé 'yozú kīnī, ‘ĀbūrámāŠ
 ri ĩmivé ẹtẹpì 'dínì' ku. Á 'yo
 ĩmi ní, Múngú ri ícọ írā nōri
 újǎ ízú úyú Ābūrámā vé ni pi

3:3 3:3 Ísáyā 40:3 * **3:6** 3:6 Bātízĩmũ: ĩ ri 'bá rĩ pi ní bātízĩmũ sē lüzú
 kīnī, kòpì újákí ẹsì ìvé ùnjikānyā agásì gí, kòpì ẹ'yíkí Múngú ri gí. † **3:7** 3:7
 Fārúšĩ: Fārúšĩ rĩ pi ngúlúmú Yáhúđĩ rĩ pi vé tǎmbì Mósē vé rĩ ru'ba títì rĩ pi.
 Kòpì 'dúkí índrì rĩ pi vé tā, ǎzini mǎláyíkā rĩ pi vé tā 'bǎá tā ǎmbúgú rú, kòpì
 ẹ'yíkí rá 'yozú kīnī, 'bá ūdrā'ba gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lǎ Ẹzì 23:8. ‡ **3:7**
 3:7 Sǎdókē: Sǎdókē rĩ pi ngúlúmú Yáhúđĩ rĩ pi vé tǎmbì Mósē vé rĩ ru'ba títì rĩ
 pi, 'bo kòpì ẹ'yíkí índrì rĩ pi vé tā kuyé, ẹ'yíkí mǎláyíkā rĩ pi vé tā kuyé, ǎzini
 kòpì ẹ'yíkí kpá 'yozú kīnī, 'bá ūdrā'ba gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá 'dínì kuyé. 'Í
 lǎ Ẹzì 23:8. § **3:9** 3:9 Ābūrámā: Múngú zì Ābūrámā ri kīnī, ǎ ku ívé 'bá 'bẹtì
 ǎsámvú gé rĩ pi, ǎ ku ívé ǎngũ, ǎ 'de muḡ ǎngũ ǎzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri ẹ'bìpì
 Yáhúđĩ rĩ pi vé rĩ, tìkí ĩri ílì ẹlífú ǎlu mǎdǔrǔlǔ ǎrō (1,800) gé, ịsụ tìkí drī Yẹsù
 ri kuyé. 'Í lǎ 'dóngárá 12-25. * **3:9** 3:9 Úyú Ābūrámā vé ni pi: Múngú ri 'bá
 rĩ ǎ'yí adri pìrì tā ĩri ní 'oó pìrì rĩ sī, adri 'yozú kīnī ĩri ní adriú úyú Ābūrámā
 vé rĩ sī ku.

rá rá.*¹⁰ Múngú í'dú ũbólu peṭi ã ulá ugazú rĩ 'í drĩgé gí, peṭi 'a'bée ũ'a be múké ku rĩ pi ãrěvú céré ĩ uga vūgá, ĩ kōpi 'du ú'bé áci agá.

¹¹ "Ma ri ĩmi ní bātízĩmũ sē yĩ sĩ lūzú kīnĩ, ĩmi újákí ẹsĩ ũnjĩkányā agásĩ gí. 'Bo 'bá āzi ri ímú má vudrĩ gé 'dĩ'dĩ, ĩrivé āmbūgũ ndě mávé rĩ rá, má ícọ ĩrivé ngá pá gá 'dujú bā ku. ĩri ímú bātízĩmũ rĩ sē Índrĩ Uleterē rĩ sĩ, āzini áci sĩ. ¹² ĩri kōbĩ ngá ụ'bǐzú ni be drĩgé, ĩri ímú ívé ānyá ụ'bǐ ānĩ. Ānyá rĩ vé fĩ,† ĩri dā ĩrá agá, 'bí ni, ĩri zā ve áci sĩ, áci 'dĩri ícọ drāá ku."

Sēkí Yēsũ ní bātízĩmũ

(*Mārākō 1:9-11; Lúkā 3:21-22*)

¹³ Yēsũ ní íngázú ímúzá āngũ Gālíláyā vé rĩ gé 'dāásĩ, ĩri ní ímúzá Yūwánĩ vúgá Yárídénĩ gé nōlé, lē Yūwánĩ ā sē 'í ní bātízĩmũ. ¹⁴ 'Bo Yūwánĩ lē kōdō gāá ĩri ní bātízĩmũ sēgá sĩ. Yūwánĩ kīnĩ, "Mi té ícọ má ní bātízĩmũ sē nĩ, ngá mí ní ímúzá má vúgá 'yozú kīnĩ má sē mí ní bātízĩmũ rĩ ā'di?"

¹⁵ Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Lē tā rĩ ā 'du 'i ngaá sũ má ní 'yoó 'dĩri tĩnĩ, ā'diātāsīyā Múngú lē 'bā 'dují tā rĩ pi ãrěvú céré ngaá pĩrĩ sũ 'í ní

lēé rĩ tĩnĩ." Kúru Yūwánĩ ní ĩri ní bātízĩmũ rĩ sēzú.

¹⁶ Yūwánĩ kā Yēsũ ní bātízĩmũ rĩ sēé, Yēsũ ní ĩfūzú yĩ rĩ agásĩ āmvé. Koro sá 'dāri gé, 'bũ rĩ zĩ 'i kú mgbo, Índrĩ Múngú vé rĩ ní ísízú ímúzá sũ āmámũ tĩnĩ, úrízú ĩri drĩgé. ¹⁷ Kúru ụ'dúkọ ní íkúzá 'bũ gé 'dāásĩ 'yozú kīnĩ, "Mvá 'dĩri mávé ni, á lē ĩri lēlé, ma ĩri sĩ āyĩkō sĩ."

4

Ādróko ụ'bǐ Yēsũ ri
(*Mārākō 1:12-13; Lúkā 4:1-13*)

¹ Kúru Índrĩ Uleterē rĩ ní Yēsũ ri jízú mužú ásé agá āngũ ā'wí cínýáfā rú rĩ gé 'dāá, ādróko* ní ĩri ụ'bǐzú. ² Yēsũ a'bi† 'i caá ụ'túná pũkú sũ ĩnĩná pũkú sũ, nya ngá āzi kuyé, ẹbĩrĩ fụ ĩri káyĩ. ³ Ādróko ní ímúzá ĩri ụ'bǐzú, 'yozú ĩri ní kīnĩ, "Mi dō Mvá Múngú vé ni, 'í 'yo írá anjĩ 'dĩ'bée ní, kōpi ā újákí ĩ ufuú pánga rú."

⁴ Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ, "Bá ícọ adrii ídri rú 'yéná pánga sĩ ọ'dúkúle ku, 'bá rĩ adri ídri rú ụ'dúkọ múké Múngú ní átá ĩfúú 'í tĩ gé sĩ rĩ sĩ.' "

⁵ Kúru Ādróko ní Yēsũ ri jízú mužú kũrũ uleterē Yērúsálémā vé rĩ gé 'dāá, ĩri

† **3:12** 3:12 Ānyá rĩ vé fĩ, āzini 'bí ni: Ānyá rĩ vé fĩ, ĩri 'bá Yēsũ Kúrísítō ri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi, 'bí ni, ĩri 'bá Yēsũ Kúrísítō ri ẹ'yĩ' bá kuyé rĩ pi. * **4:1** 4:1 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩri āmbúgú índrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gā tā Múngú vé ri

'dugá ngagá sĩ 'bũ gé 'dālē. Múngú ídró ādróko ri índrĩ ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dāásĩ nĩ. 'Í lā l'dangára 12:7-9. † **4:2** 4:2 A'bi: Sā āzi sĩ Yāhũdĩ rĩ pi ri ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi ri ẹsĩ 'bā rízú Múngú ri jízú. **4:4** 4:4 Dětōrōnómē 8:3

ní Yēsũ ri jizú tuzú Jó Múngú vé rĩ[‡] drĩgé uru 'dǎá, ⁶ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mi dō Mvǎ Múngú vé ni, 'í wa vũgá 'dǎá, ǎ'diātāsīyǎ sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ,

“ ‘Múngú ri ívé mǎlǎyíkǎ rĩ pi ĩpě

ímú mĩ ĩzǎ ko rá,

kōpi mi ko ĩ drĩgé uru 'dĩgé, mĩ sī rí mĩ pá írǎ rú' bǎ gá ku.’ ”

⁷ Yēsũ ní újázú ĩri ní kínĩ, “Sīkí kpá Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, ‘Lě mĩ ũ' bĩ Úpí Múngú mívé rĩ ku.’ ”

⁸ Ādróko rĩ gō kpá ĩri jĩ tujú írǎ ǎco ni drĩgé urugégé 'dǎá, ĩri ní ǎngũ 'bǎgú rĩ pi ní rujú vũ drĩgé nōgó rĩ pi i'dazú Yēsũ ní céré, ǎzini kōpivé ngá ũnyĩ be vũ drĩgé nōgó rĩ pi i'dazú ĩri ní. ⁹ ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kínĩ, “Mĩ ũtĩ dō kũmũcí má ęndreṭi gé ma ĩnjĩzú rá, ma ngá vũ drĩgé rĩ pi ǎrěvú sē céré mí ní.”

¹⁰ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kínĩ, “Sātánǎ, § 'í de mi má gǎrǎ gá 'dĩsĩ rá! ǎ'diātāsīyǎ sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, ‘Lě mĩ ĩnjĩ 'yénǎ Úpí Múngú mívé rĩ áyu, mĩ nga ĩri ní ęzĩ.’ ”

¹¹ Kúru Ādróko rĩ ní ĩri kuzú, mǎlǎyíkǎ rĩ pi ní ímúzú ĩri ę ĩzǎ kozú.

Yēsũ 'í' dǎo ú' dũkǎ múké rĩ ũlũũ

(Mǎrǎkō 1:14-15; Lúkǎ 4:14-15)

¹² Yēsũ kǎ yĩ kínĩ 'bekí Yũwǎnĩ ri jó ǎngũ ũ'yizú rĩ agá gí, ĩri ní 'i újázú gōzú ǎngũ Gǎlĩláyǎ vé rĩ gé 'dǎá ũzi. ¹³ ĩri ní fũzú Nǎzērétǎ agásĩ, 'dezú mužú adrizú Kǎpǎrǎnǎúmǎ gá, ĩnyinǎ yĩ bǎlǎlǎ rĩ ǎ gǎrǎ gá, ǎngũ Jēbũlúnǎ pi vé Nǎfátǎlĩ be rĩ gé, ¹⁴ tǎ nēbĩ ĩsáyǎ ní ótú 'yoó rĩ ǎ nga rí 'i fũú tĩ ni gé bēnĩ kínĩ,

¹⁵ “ǎngũ Jēbũlúnǎ vé rĩ, ǎngũ Nǎfátǎlĩ vé rĩ,

lęti mužú ǎnĩ yĩ bǎlǎlǎ rĩ gé rĩ, ǎngũ yĩ ǎmbúgú dĩpi dĩdĩ Yárídénĩ vé rĩ ǎ gǎrǎ gá rĩ,

'bǎ adri' bǎ Yǎhũdĩ rú ku ǎngũ Gǎlĩláyǎ vé rĩ agá rĩ pi,

¹⁶ ǎzini 'bǎ adri' bǎ ĩnĩnǎ agá rĩ pi

ndrekí ũtũnǎ ǎngũ ĩngbērēępi uletererĩ gĩ,

'bǎ drǎ ru' bǎ ruru rĩ pi

ndrekí ũtũnǎ ǎngũ ĩngbērēępi uletererĩ gĩ.”

¹⁷ 'Í' dǎozú sǎ 'dǎri gé mužú drĩdrĩ, Yēsũ 'í' dǎo riĩ tĩ sēé mužú kínĩ, “Lě ĩmi újǎkĩ ęsĩ,

‡ 4:5 4:5 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yénǎ ǎlukúta Yęřusǎlémǎ gá 'dǎá. Atala rĩ pi 'yénǎ ri rōbōṅō zǎ Jó rĩ agá 'dǎá nĩ, sũ tǎĩmbĩ Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Múngú ri dĩ Vũrǎ Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá. 4:6 4:6

Sǎwũmǎ 91:11-12 4:7 4:7 Dětōrōnómē 6:16 § 4:10 4:10 Sātánǎ: Sātánǎ ri ǎdróko, ĩri ǎmbúgú ĩndrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gǎ tǎ Múngú vé rĩ 'duǎgǎ ngagǎ sĩ, Múngú ídró ĩri 'bũ gé 'dǎásĩ. 'Í lǎ l' dangǎrá 12:7-9. 4:10 4:10 Dětōrōnómē 6:13 4:16 4:16 ĩsáyǎ 9:1-2

ã'diātāsīyā mālūngā 'bū vé
rī ícá ìnyinǎ gí."

'Bá Yēsū ní í'dó zīī drīdrī
ímú 'í pámvú ūbī rī pi
(Mārākō 1:16-20; Lúkã
5:1-11)

18 Yēsū kā rií écí yīī bālālā
Gālīláyā vé rī ã gārā gá sī,
ndre 'bá ìrī, 'bá 'dī'bee ìrītró
édripi. 'Bá rī Šimōnā ì ní
zīī Pétēro pi édrīpi Āndēryā
be, kōpi ri ímbá 'be yīī bālālā
rī agá, ã'diātāsīyā kōpi 'bá
ri' 'bá ì' 'bī 'be' 'bá ímbá sī ni pi.
19 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī,
"Īmi ímúkí mǎ pámvú ūbī,
ma sē Īmi ímú 'bá ísé íjī má
ní sū Īmi ní ì' 'bī 'beé rī tīnī."
20 Koro kōpi ní ìvé ímbá rī
pi kuzú, kōpi ní 'dezú mužú
Yēsū vúgá sī.

21 Yēsū kā 'i útrú mužú
drīdrī, ndre 'bá uruko ìrī,
kōpi ìrītró édrīpi, 'bá rī
Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi
anji Zēbēdayō vé ni. Kōpi
úríkí kuú kúlúmgbā agá
'dǎá ì étēpi Zēbēdayō be trú,
kōpi ri ìvé ímbá a'di. Yēsū
ní kōpi zizú kīnī, "Īmi ímúkí
mǎ vúgá nōó." 22 Koro kōpi
ní kúlúmgbā rī kuzú, ì étēpi
ri kuzú, kōpi ní 'dezú mužú
Yēsū vúgá sī.

Yēsū ídrí 'bá drǎ be rī pi
(Lúkã 6:17-19)

23 Yēsū ri écí mužú āngū
Gālīláyā vé rī agásī, ri 'bá rī

pi ímbá kōpivé Jó Múngú ri
Zizú rī pi* agásī, ri ú'dúkó
múké mālūngā vé rī ūlūú
mužú, āzini ri 'bá drǎ be
āndiāndí rī pi ídrí mužú 'bá
rī pi āsámvú gé sī. 24 Yēsū
vé tā ã kúbī ku mužú āngū
Sírīyā vé rī agásī céré. 'Bá rī
pi ní 'bá drǎ be ūnjī ūnjī rī
pi íjizú ímúzu ìri vúgá nōlé,
'bá ri' 'bá drī cī' 'bá drǎ ūkpó
ūkpó ni sī rī pi, 'bá índrí
ūnjī † ní fií kōpi drīgé rī pi,
'bá drǎ ní nyií kuú 'bēlé' 'béle
rī pi be, Yēsū ídrí kōpi rá.
25 'Bá kárakarǎ íngá' 'bá āngū
Gālīláyā vé rī agá rī pi, kūrú
Dēkápólīsī vé rī agá rī pi,
Yērúsālēmā agá rī pi, āngū
Yūdáyā vé rī agá rī pi, āzini
āngū Yáridénī vé álésī rī agá
rī pi ārēvú céré 'dekí mužú
Yēsū vúgá sī.

5

Yēsū ímbá 'bá rī pi írǎ
drīgé

(Lúkã 6:20-23)

1 Yēsū kā 'bá bītríkǎ rī pi
ndreé, ìri ní 'dezú mužú írǎ
drīgé 'dǎlé, ìri ní úrizú vūgá.
Īrivé 'bá ìri ã pámvú ūbī' 'bá
rī pi ní ímúzu ìri vúgá nōlé.

2 Īri ní í'dózú kōpi ímbázú,
ìri ní 'yozú kīnī,

3 "'Bá ésí 'bǎ' 'bée Múngú
drīgé rī pi, Múngú ri
kōpi ní tákiri sē rá,

* 4:23 4:23 Jó Múngú ri Zizú rī: Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī pi kárakarǎ kūrú rī pi agásī āndiāndí, kōpi ri ì úmú Búkū Múngú vé rī lǎ, āzini kōpi ri Múngú ri ìnjī Ū'dú Sábátá vé rī gé. † 4:24 4:24 Índrí ūnjī: Īri āndúru mǎlāyíkǎ Múngú vé rī pi vé āzi 'bū gé 'dǎá, nō tǎimbī Múngú vé rī, Sātānā ri kōpivé āmbúgu. Múngú ídro kōpi 'bū gé 'dǎási vūgá nōó, kōpi gōkí ufuú índrí ūnjī, kōpi ri 'bá rī pi ní ìzāngǎ sē vū drīgé nōgó. † lǎ l'dangárǎ 12:7-9.

ã'diātāsīyā kōpi fi
mālūngā 'bū vé rī agá
rá.

4 'Bá ri'ba ngo'ba ĩzāngā
ĩzāngā rú rī pi, kōpi
tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā ĩ ímú kōpi ē
ēsī ũmī rá.

5 'Bá adri'bée tā be mādā rī
pi, kōpi tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā kōpi ímú ngá
Múngú ní ezi rī ĩsú vū
drīgé nōgó rá.

6 'Bá ēbírī be, āzini úvá
'bā'ba tā piri 'ozú rī pi,
kōpi tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā tā piri kōpi
ní lée rī, kōpi ĩsú rá.

7 'Bá esī be múké rī pi, kōpi
tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā Múngú ri
ímú esī múké 'bā kōpi
ní rá.

8 'Bá esī be ule rī pi, kōpi
tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā kōpi ímú
Múngú ri ndre rá.

9 'Bá tākiri ĩjī'ba 'bá rī pi
āsámvú gé rī pi, kōpi
tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā Múngú ri
ímú kōpi zī anji ívé
ni.

10 'Bá ĩ ní ȳcūũ ĩzāngā nyaá
tā piri ā tā sī rī pi, kōpi
tākiri ĩsú rá,

ã'diātāsīyā mālūngā 'bū
vé rī adri kōpivé ni.

11 "Īmi 'bá ĩ ní rií u'daá,
ĩ ní rií ȳcūũ ĩzāngā nyaá,
āzini ĩ ní rií ũnjō ulī ĩmi
drīgé mā tā sī rī pi, ĩmi tākiri
ĩsú rá. 12 Īmi únjíkí, ĩmi

adrikí āyīkō sī, ã'diātāsīyā
āndēma āmbúgú ĩmi ũfēzú
rī, ĩri ĩmi tē 'bū gé 'dāá'dā.

Nébī ȳtú ĩmi sī drīdrī rī pi,
ȳcūki nyo kōpi ĩzāngā nyaá
sū ĩmi ní nyaá 'dīri tīni.

'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba
rī pi adrikí sū ē'yī tīni āzini
ūtúnjā tīni

(Mārākō 9:50; Lúkā
14:34-35)

13 "Īmi adrikí sū ē'yī tīni
vū drīgé nōgó. 'Bo ē'yī rī
vé sī asuúpi asuasú rī ícá dō
ālákála gí, ĩ ícá gō ĩri údé,
ā asu rí asuasú íngóni? Gō
adrii múké ngá á'dízú āní
ku, ĩ 'dú dā vūgá, 'bá rī pi
utu pá sī."

14 "Īmi adrikí sū ũtúnjā
riipi āngū ĩngbērēepi vū
drīgé nōgó rī tīni. Kūrú ĩ ní
sīi ánga drīgé rī, ĩri índré ku
āngū ule gá. 15 'Bá āzi ícá
lāmbā 'yūũ ũdrī ũpīi drī ni
gé cí ku, ĩri lāmbā rī 'bā mísá
drīgé, ĩri āngū ĩngbērē ku
uletere 'bá rī pi ní jó agá
'dāá. 16 Lē kpá ĩmivé ācí ā dī
dī 'bá rī pi ȳndrētī gé, kōpi ā
ndrekí rī tā múké ĩmi ní 'oó
rī, kōpi ē íngúkí rī ĩmi ȳtēpi
'bū gé rī āní.

Tāimbī Mósē vé rī

17 "Lē ĩmi rikí ũsūũ 'yozú
kínī má ímú tāimbī Mósē vé
rī fuyú drāá 'dīni ku, dōku
má ímú tā nēbī rī pi ní sīi
rī fuyú drāá 'dīni ku, má ímú
ĩmi ní tā rī vé ífífí ũlūú.

18 Adarú á 'yo ĩmi ní 'dīni,
tā ā fī tāimbī rī vé ĩ ní sīi rī
íicó āvīi ālunāni ku, cīngbá
cazú 'bū pi ní áfízú vū be
rī gé, tā ĩ ní sīi tāimbī rī
agá rī pi ārēvú céré ímú ĩ
nga rá. 19 'Bá tāimbī ĩ ní

ndree kuú mādāṅá rī ṅōopi, gōopi 'bá rī pi ímbápi tā ālu ālu 'dīri 'duúpi ngaápi rī, ī ímú īri ndre ku mādāṅáṅá mālūngā 'bū vé rī gé 'dāá, 'bo 'bá tā ī ní ẹjī rī 'duúpi ngaápi rá rī, ī ímú īri 'du 'bā āmbúgú mālūngā 'bū vé rī gé 'dāá. ²⁰ Lē īmi 'duki tāimbí Múngú vé rī ngaá piri, ā ndē Fārúsī rī pi ní rií 'duú ngaá rī rá, āzini ā ndē 'bá tāimbí ímbá' 'bá rī pi ní rií 'duú ngaá rī rá. Īmi 'okí dō 'dini ku, á sō ūyō, īmi ícókí fí mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá ku.

Yēsū ímbá 'a vengará vé tā

²¹ "Īmi yíkí rá, 'yokí 'bá ínogósí 'dā'bée ní kīnī, 'Lē mí 'dī 'bá ku, 'bá rī 'dī dō 'bá, ī īri īrīṅá rá.' ²² 'Bo á 'yo īmi ní 'dini, 'bá rī ē ẹsī ve dō ẹdrípí ní, ī 'bá 'dīri īrīṅá rá. 'Bá rī 'da dō ẹdrípí ri, átá dō átángá ūnjí īri ní, ī 'bá 'dīri jī 'bá tā lī 'bá rī pi* ẹndrẹtí gé. 'Bo 'bá rī 'yo dō, 'Mí azakaza rú!' ī 'bá 'dīri 'du 'be ácí vezú ání ụdụ ákó rī† agá.

²³ "Kúru mi dō ri fēfē jī sē Múngú ní vūrā rōbōṅō zāzú rī‡ gé 'dāá, 'í mụ dō ígá mí ẹsī agá 'dāá, mí 'o mí

ẹdrípí ri ūnjí, ²⁴ 'í ku fēfē mí ní lēé jī sē Múngú ní rī kú vūrā rōbōṅō zāzú rī gé 'dāá, drīdrī ní, īmi údékí īmi āsámú mí ẹdrípí be rī ūgbále, kúru 'í gō rí mụ fēfē mí ní lēé sē Múngú ní rī sēé ndō.

²⁵ "'Bá āzi lē dō mi tōó, lē dō mi jī jó ī ní tā lizú rī agá, īmi kádō rií mụ īri be létí gé 'dígé, īmi údékí īmivé tā īmi āsámú gé īri be rī mbēlēṅá, 'í 'o dō 'dini kuyé, 'bá mi tōópi rī, īri mi jī pá tu 'bá tā līpi rī ẹndrẹtí gé, 'bá tā līpi rī mi sē ūgalaku drígé, ūgalaku rī mi jī 'be jó āngū ū'yízú rī agá. ²⁶ Ádarú á 'yo īmi ní 'dini, 'duki dō mi 'beé jó āngū ū'yízú rī agá 'dāá gí, mí ífū āmvé ku, mí ngá ī ní lī mí drígé rī ūfē ūgbále ká, mí íbí ífū āmvé ndō.

Yēsū ímbá ọwụ vé tā

²⁷ "Īmi yíkí rá tāimbí rī kīnī, 'Lē mí 'bā ọwụ ku.' ²⁸ 'Bo á 'yo īmi ní 'dini, 'bá rī ndre dō ūkú mụzú gbīgbī, 'bá 'dīri ẹsī agá 'dāá 'bā ọwụ gí. ²⁹ Mivé mị drī ẹndẹpí gé rī sē dō mi fí ūnjikānyā 'oó nī, lē mí injé īri 'beé 'dīsī āmvé. 'Í nje dō ígélé āzi mí rụ' 'bá gá rī 'beé vūgá, īri múké, ndē mí ní fizú mí

5:21 5:21 Wūngará 20:13; Dētōrōnómē 5:17 * **5:22** 5:22 'Bá tā lī 'bá rī pi: Átálágú āmbúgú rī, atala atala rī pi drígé rī pi, drīkoma rī pi, kōpi rī ī úmú tā Yāhūdī rī pi vé rī lī. † **5:22** 5:22 Ácí vezú ání ụdụ ákó rī: Múngú ri úmvúlēsī 'bá 'í ẹ'yī' 'bá ku rī pi 'du 'ú' be ácí 'dīri agá. 'Í lā 'dangará 20:7-15. ‡ **5:23** 5:23 Vūrā rōbōṅō zāzú rī: Vūrā rōbōṅō zāzú ni anigé Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, átálágú rī ri rōbōṅō zā ání Múngú ní 'bá rī pi trúzú ívé ūnjikānyā agásī. Vūrā ẹjīngūrú zāzú ni anigé Vūrā Uleterē rī gé Jó Múngú vé rī agá 'dāá, átálágú rī ri ẹjīngūrú zā ání Múngú ní ụ'bútīṅá sī, āzini ūndrēṅá sī sá Múngú ri zizú rī gé.

5:27 5:27 Wūngará 20:14; Dētōrōnómē 5:18

rú' bá be ngi áci vezú áni ũdũ
 ákó rĩ agá 'dǎá rĩ. ³⁰ Mívé drĩ
 ẽndẹpi sē dō mi fí ũnjikānyā
 'oó nĩ, lē mĩ lĩ ĩri 'beé 'dĩisĩ
 rá. 'Í lĩ dō ĩgélé ázi mĩ rú' bá
 gá rĩ 'beé vūgá, ĩri múké,
 ũnjĩ ni mí ní fizú mĩ rú' bá be
 ngi áci vezú áni ũdũ ákó rĩ
 agá 'dǎá rĩ.

*Ayingará ágọ pi vé ũkú be
 rĩ*

*(Mātáyo 19:9; Mǎrǎkō
 10:11-12; Lúkǎ 16:18)*

³¹ "Īmi yíkí rá tǎimbĩ Mósē
 vé rĩ kĩnĩ, "Bá rĩ dro dō ívé
 ũkú, lē ā sĩ kōkōbĩ sēé ũkú
 rĩ drĩgé ĩri drozú áni." ³² 'Bo
 á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ
 dro dō ívé ũkú gĩ, 'dĩri lū
 ũkú rĩ ní lẹtĩ ọwũ 'bázú ni.
 Ũkú rĩ adri dō ágọ ázi be ká,
 'bá rĩ íbĩ ũkú rĩ dro ndō, 'bá
 ũkú 'dĩri jeepi rĩ, 'bā 'dĩri 'bā
 ọwũ 'bá ázi vé ũkú sĩ.

Yēsũ ímbá ũyō vé tā

³³ "Īmi yíkí kpá rá 'yokí
 'bá ĩnógósí rĩ pi ní kĩnĩ, 'Mí
 sō dō ũyō, lē mĩ nō ũyō
 mí ní sōó rĩ ku, ũyō mí ní
 sōó Úpí ẹndrẹtĩ gé rĩ, lē mĩ
 'dụ tā ni ngaánga. ³⁴ 'Bo
 á 'yo ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi
 sōkí ũyō ku. Lē ĩmi rikí
 'bũ ā rú ẹdĩ ũyō sōzú áni
 ku, ā'diātāsīyā 'bũ rĩ lúpá
 Múngú vé ni, ³⁵ dōku ĩmi rikí
 vū ā rú ẹdĩ ũyō sōzú áni ku,
 ā'diātāsīyā vū rĩ Múngú vé
 ni, ĩri pá 'bā áni, dōku ĩmi
 rikí Yẹrúsálémā ā rú ẹdĩ ũyō

sōzú áni ku, ā'diātāsīyā ĩri
 kũrú 'Bágú ǎmbúgú rĩ vé ni.
³⁶ Lē mĩ ri mĩ drĩ ẹdĩ ũyō
 sōzú áni ku, § ā'diātāsīyā mí
 ícọ mĩ drĩ' bí újá ícá imve
 dōku ĩni ku. ³⁷ Tā mí ní újá
 rĩ, ĩri dō ē, ā adri ē, dō kuyé,
 ā adri kuyé. Tā rĩ dō ũ'dũ
 be túngú, tā 'dĩri íbĩ íngá
 ǎdróko vúgálésĩ.

*'Bá rĩ 'o dō mi ũnjĩ, ā 'okí
 ĩri ũnjĩ ku*

(Lúkǎ 6:29-30)

³⁸ "Īmi yíkí rá ọtụ 'yokí
 kĩnĩ, "Bá ázi sō dō mĩ mĩ
 ọfụú, 'bá ázi ri kpá ĩri ē mĩ
 sō ọfụ rá, 'bá ázi kpu dō mĩ
 sí, 'bá ázi ri kpá ĩri ē sí kpu
 rá.' ³⁹ 'Bo á 'yo ĩmi ní 'dĩni,
 'bá rĩ 'o dō mi ũnjĩ, ā 'okí ĩri
 ũnjĩ sũ ĩri ní mi 'oó rĩ tĩni ku.
 'Bá rĩ sa dō mĩ gbángírí drĩ
 ẹndẹpi gé rĩ, lē mĩ újá kpá
 mĩ gbángírí drĩ ĩjĩ gé rĩ ā sa.
⁴⁰ 'Bá ázi lē dō mi jĩ mụú 'bá
 tā lĩ 'bá rĩ pi ẹndrẹtĩ gé, 'í 'dụ
 rí mívé bōngó ágá vé rĩ, lē
 mĩ sē kpá ĩri ní mívé bōngó
 akoó rũkũ rĩ ĩndĩ. ⁴¹ 'Bá ázi
 si dō mi ũkpō sĩ, kĩnĩ mĩ jĩ
 'i máyĩlĩ ǎlu, lē mĩ jĩ ĩri caá
 máyĩlĩ* ĩrĩ. ⁴² 'Bá ázi zĩ dō
 ngá mí tĩ gé, lē mĩ sē ĩri ní
 ngá ĩri ní zĩ rĩ, 'bá ázi lē dō
 ngá ẹ'yĩ mí vúgá, lē mĩ uga
 ĩri ní ngá rĩ ku.

*Lē mĩ lē ari'ba mívé rĩ pi
 lēlē*

(Lúkǎ 6:27-28, 32-36)

5:31 5:31 Dětōrōnómē 24:1 § **5:36** 5:36 Lē mĩ ri mĩ drĩ ẹdĩ ũyō sōzú áni
 ku: 'Bá ọrụkọ' bée vé mērē agá, kọpi 'dúkí drĩ vé tā 'bāá ǎmbúgú ũyō sōzú áni.

5:38 5:38 Wűngará 21:24; Lẹvĩtĩkǎ 24:20; Dětōrōnómē 19:21 * **5:41** 5:41
 Máyĩlĩ: 'Bá ri ícọ ẹcĩ tu ca máyĩlĩ na sǎ ǎlu agá. **5:43** 5:43 Lẹvĩtĩkǎ 19:18

43 “Īmi yìkí ándúró rá kìnĩ, ‘Lē mī lē ‘bá mí gārā gá rī lēlē, āzini lē mī ndre mívé ari’ba rī pi ūnjĩ.’ 44 ‘Bo á lē ‘yoó ĩmi ní ‘dínĩ, lē ĩmi lēkĩ ari’ba ĩmivé rī pi lēlē, ‘bá ĩmi ‘o’bá ūnjĩ rī pi, lē ĩmi zìkĩ kòpi ní Múngú ri. 45 Īmi ‘okí dō tā rī ‘dínĩ, ĩri lū ‘yozú kìnĩ ádarú ĩmi anji ‘bá Ẹtẹ̀pì Múngú ‘bũ gé rī vé ni. Múngú ri ỳtụ sē ka ‘bá múké rī pi ní, āzini ‘bá ūnjĩ rī pi ní ĩndĩ, āzini ĩri yĩlgó sē ‘dì ‘bá tā ‘o’bá pìrì rī pi ní, āzini ‘bá tā ‘o’bá ūnjĩ rī pi ní ĩndĩ. 46 ‘Í ri dō ‘yéná ‘bá mi lē ‘bá rī pi lēé áyu, mi nyo ícó tā múké ịsụ ǎní rá? ‘Bá mǔfēngā umbe jezú rī u’dụ ‘bá rī pi† lēkĩ kpá ‘bá ĩ lē ‘bá rī pi lēlē ĩndĩ. 47 Mi dō ‘yéná ri mōdó sē mí édrípì ní, tā múké mí ní ịsụ ‘a ní gé ‘dìgè rī ǎdì? Pāgánō rī pi ‘okí nyo tā sũy ‘dĩri tịnì ku? 48 Sâ céré sĩ, lē ĩmi ‘okí tā pìrì, sũ sâ céré sĩ ĩmi Ẹtẹ̀pì ‘bũ gé rī ní tā ‘oó pìrì rī tịnì.”

6

Yēsũ kīnĩ ǎ sēkí ngá ‘bá ngá ǎkó rī pi ní

1 “Lē ĩmi ndrekí múké, ĩmi dō ri tā múké ‘o, tā ĩmi ní ‘oó rī, lē ĩmi rikí ‘oó ‘bá rī pi ẹndrẹ̀tì gé andrekelemgbe kòpi ǎ ndrekí rí ‘yozú kìnĩ, ĩmi ri tā múké ‘o ‘dínĩ ku. Īmi ‘okí dō ‘dínĩ, ĩmi ícókí ngá ĩmi Ẹtẹ̀pì ní úmvúlésĩ lēé

sēé ĩmi ní ‘bũ gé ‘dǎá rī ịsụ ku.

2 “Mi dō ri ngá sē ‘bá ngá ǎkó rī pi ní, lē mī ri tā ni áyú muzú ‘bá rī pi ní sũ ‘bá ĩ ‘bǎ’bée kú tā be pìrì ri’bá ngá ĩ ní sēé ‘bá ngá ǎkó rī pi ní rī ǎ tā áyú’bá Jó Múngú ri Zìzú rī pi agásĩ, āzini lẹ̀tì drìgè sĩ, ‘bá rī pi ē íngúkí rí ĩ ǎní rī pi tịnì ku. Ádarú á lē lūú ĩmi ní ‘dínĩ, ngá ‘yéná kòpi ní ịsụ rī, ĩri tā ‘bá rī pi ní kòpi íngúzú ‘dǎri. 3 ‘Bo mi dō ri ngá sē ‘bá ngá ǎkó rī pi ní, lē ‘bá ǎzi ǎ nị ngá mí ní sēé rī vé tā ku. 4 Lē mī sē ngá rī kírì, ‘bá ǎzi ǎ nị tā ni ku. Kúru mí Ẹtẹ̀pì riipi tā ĩ ní ‘oó kírì rī ndreépi rī, ĩri mi ỳfē rá.

Múngú ri zìngará

5 “Īmi kádō rií Múngú ri zì, lē ĩmi adrikí sũ ‘bá ĩ ‘bǎ’bée kú tā be pìrì rī pi tịnì ku, kòpi lēkí rií pá tuú ụrụ sĩ Múngú ri zì Jó Múngú ri Zìzú rī pi agásĩ, āzini lẹ̀tì drìgè sĩ, ‘bá rī pi ē íngúkí rí ĩ ǎní bēnĩ. Ádarú á lē lūú ĩmi ní ‘dínĩ, Ngá ‘yéná kòpi ní ịsụ rī, ĩri tā ‘bá rī pi ní kòpi íngúzú ‘dǎri. 6 Mi dō ri Múngú ri zì, lē mī fi jó agá, mī ỳpì kẹ̀tì rī cí, ‘í zì mí Ẹtẹ̀pì ĩ ní rụ’bá ni ndreé ku rī, kúru mí Ẹtẹ̀pì riipi tā ĩ ní ‘oó kírì rī vé tā nǎpì céré rī, ĩri mi ỳfē rá. 7 Īmi kádō rií Múngú ri zì, lē ĩmi rikí átángá ífífí ǎkó ni pi

† 5:46 5:46 ‘Bá mǔfēngā umbe jezú rī u’dụ ‘bá rī pi: ‘Bá mǔfēngā umbe jezú rī u’dụ ‘bá rī pi, kòpi Yǎhúđì ri’bá mǔfēngā umbe jezú rī u’dụ ‘bá ‘bāgú ǎmbúgú Rómá vé rī ní rī. Kòpi ri mǔfēngā rī u’dụ ǎmbúgú ‘bāgú rī ní ‘yoó kòpi ǎ u’dụkì rī ndē.

ɛndij̄ z̄ij̄ mužú d̄ij̄ d̄ij̄ s̄ij̄ 'bá Múngú ri n̄ij̄ 'bá kuyé r̄ij̄ pi t̄ij̄ ku, k̄opi ũs̄uk̄í Múngú ri íc̄o ãvé átángá ĩ ní átá kárakará 'd̄ij̄ 'bée ȳij̄ rá. ⁸ Lē ĩmi adrik̄í s̄ij̄ k̄opi t̄ij̄ ku, ã'diātās̄iyā tā ĩmi lēé z̄ij̄ r̄ij̄, ĩmi Ẽtép̄ij̄ n̄ij̄ ĩnógos̄ij̄ ḡij̄.

⁹ "Īmi lēk̄í dō Múngú ri z̄ij̄, ĩmi z̄ik̄í 'd̄ini,

" "Bávé Ẽtép̄ij̄ 'bũ gé r̄ij̄, r̄ij̄ mívé r̄ij̄ ē ĩnj̄k̄ij̄ ĩnj̄j̄ij̄.

¹⁰ Lē mālūngā mívé r̄ij̄ ē ĩmú ĩȳí,

lē ã ngak̄í tā m̄ij̄ éš̄ij̄ ní lēé r̄ij̄ v̄ij̄ dr̄igé nōḡo s̄ij̄ 'bũ gé 'd̄ilé r̄ij̄ t̄ij̄.

¹¹ 'Í sē 'bá ní ãnyāngā ú'dú ãndr̄ij̄ r̄ij̄ gé.

¹² 'Í tr̄ij̄ 'bā ũnj̄k̄ānyā 'bá ní 'oó r̄ij̄ agás̄ij̄ rá, s̄ij̄ 'bá ní 'bá 'bā 'o'bá ũnj̄ij̄ r̄ij̄ pi tr̄ij̄ r̄ij̄ t̄ij̄.

¹³ Lē m̄ij̄ sē tā ũnj̄ij̄ ã ũ'b̄ij̄ 'bā ku, lē m̄ij̄ pa 'bā ãdr̄oko dr̄igé s̄ij̄ rá.*'

¹⁴ Ā'diātās̄iyā ĩmi tr̄uk̄í dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnj̄ij̄ r̄ij̄ pi rá, ĩmi Ẽtép̄ij̄ 'bũ gé r̄ij̄ kpá ĩmi tr̄ij̄ rá. ¹⁵ 'Bo ĩmi tr̄uk̄í dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnj̄ij̄ r̄ij̄ pi ku, ĩmi Ẽtép̄ij̄ 'bũ gé r̄ij̄ tr̄ij̄ kpá ĩmi ku.

Yēs̄ij̄ ĩmbá 'bá r̄ij̄ pi ĩnyá a'bingárá vé tā s̄ij̄

¹⁶ "Īmi dō ri ĩmi a'bi ngá nyanya s̄ij̄, lē ĩmi rik̄í adrii ĩzāngā s̄ij̄ s̄ij̄ 'bá ĩ 'bā 'bée kú tā be p̄ij̄ij̄ r̄ij̄ pi t̄ij̄ ku, k̄opi ri adri ku ĩzāngā ĩzāngā rú, 'bá r̄ij̄ pi ã ndrek̄í r̄ij̄ 'yozú k̄in̄ij̄ ĩ ri ãnyāngā a'bi. Ádarú á lē lūú

ĩmi ní 'd̄ini, ngá 'yéngá k̄opi ní ĩs̄ij̄ r̄ij̄, ĩri tā 'bá r̄ij̄ pi ní k̄opi ĩngúzú 'd̄ari. ¹⁷ 'Bo mi dō ri mi a'bi ngá nyangárá s̄ij̄, lē m̄ij̄ inga m̄ij̄ dr̄ij̄ 'bí inganga, m̄ij̄ ũj̄ij̄ m̄ij̄ ɛndr̄et̄ij̄ ȳij̄ s̄ij̄, ¹⁸ 'bá r̄ij̄ pi ã n̄ik̄í r̄ij̄ 'yozú k̄in̄ij̄ mi ri mi a'bi ngá nyangárá s̄ij̄ 'd̄ini ku. 'Bo 'yéngá m̄ij̄ Ẽtép̄ij̄ riipi tā ĩ ní ũz̄ij̄ŭz̄ij̄ r̄ij̄ vé tā n̄ij̄ij̄ céré r̄ij̄, ĩri mi ũf̄é rá.

Ā'bú 'bũ gé 'd̄āá r̄ij̄ vé tā (Lúkā 12:33-34)

¹⁹ "Lē ĩmi rik̄í ã'bú 'bāá kuú ĩmi ní v̄ij̄ dr̄igé nōḡo ku, v̄ij̄ dr̄igé nōḡo, ĩj̄ij̄k̄o ri ngá mbembe, ngá ri ũdr̄ij̄dr̄ij̄, ũḡij̄ 'bá ri ngá ũḡij̄ḡij̄. ²⁰ Lē ĩmi 'bāk̄ij̄ ĩmi ní ngá múké r̄ij̄ pi kú 'bũ gé 'd̄āá, v̄ij̄rā ĩj̄ij̄k̄o ní ngá izazú ku, ngá ní ũdr̄ij̄zú ku, ũḡij̄ 'bá ní ngá ũḡij̄zú ku r̄ij̄ gé 'd̄āá. ²¹ Ā'diātās̄iyā mi m̄ij̄ éš̄ij̄ 'bā ku v̄ij̄rā m̄ij̄ ní mívé ã'bú 'bāzú r̄ij̄ dr̄igé.

(Lúkā 11:34-36)

²² "M̄ij̄ ri lám̄bā rú 'bá n̄orij̄ vé ni. M̄ij̄ m̄ij̄ dō múké, ĩri sē tā m̄ij̄ rú 'bá gá r̄ij̄ pi céré adri múké. ²³ M̄ij̄ m̄ij̄ dō ũnj̄ij̄, ĩri sē m̄ij̄ rú 'bá ri céré adri ĩnj̄ij̄á agá. M̄ij̄ új̄á dō mi riij̄ tā ĩnj̄ij̄á vé ni 'oó, tā mívé r̄ij̄ gō adri ũnj̄ij̄k̄ānyākānyā.

(Lúkā 16:13)

²⁴ "Bá ālu íc̄o ɛz̄ij̄ ngaá 'bá ĩr̄ij̄ij̄ pi ní ku. Sā āzi s̄ij̄, ĩri āzi r̄ij̄ gā s̄ij̄, ĩri āzi r̄ij̄ lēlē, dōku ĩri ɛz̄ij̄ nga āzi r̄ij̄ ní, ĩri āzi r̄ij̄ idede. Mi dō ri ɛz̄ij̄

* **6:13** 6:13 Búkū Mātáyo vé ĩ ní s̄ij̄ Ḡij̄k̄ij̄ t̄ij̄ s̄ij̄ r̄ij̄ pi ũr̄uk̄o agá, s̄ik̄ij̄ kpá, "mālūngā r̄ij̄, ũkp̄o r̄ij̄, āzini ĩngúngárá r̄ij̄ ĩri mívé ni, ã adri mužú 'd̄ani'd̄ani r̄ij̄ rá. Ām̄inā."

nga Múngú ní, lē mí 'bā éśi
āmbúgú mūfēngā drīgē ku.

*Lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú drāá
tā sī ku*

(Lúkā 12:22-31)

²⁵ “Kúru á lē 'yoó ĩmi ní
'dini, lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú
drāá rú'ba nōri vé tā sī
ku. Ānyāngā vé tā, ngá
mvuúmvu rī vé tā, āzini
bōngó sũusu rī vé tā, ĩmi
rikí ĩmi ũsũú drāá āní ku.
Īmi kádō ũsũú, ídri vé tā
ndē nyo ānyāngā 'bá ní
rií nyaá rī kuyé? Rú'ba
'bávé rī ndē nyo bōngó 'bá
ní rií suú 'bá rú'ba gá rī
kuyé? ²⁶ Īmi ndrekí drī āríná
unga'ba ũru 'dī'bée ká, kōpi
'ákí ómvú ku, dōku kōpi
íkūnāki ānyāngā ku, dōku
kōpi 'bāki ānyāngā ĩrá agá
ku. Īmi Ētēpi 'bū gé rī ri kōpi
ní ānyāngā sē nī. Múngú
mílé gá 'dāá, ĩmivé tā ndē
āríná rī pi vé rī rá, ĩri ngá
ĩmi ní lēé rī sē ĩmi ní rá.
²⁷ Īmi dō ri ĩmi ũsũú drā tā sī
sũ 'dīri tīni, ĩmi nyo ícó adri
ca lókí be āco rá?

²⁸ “Ngá ĩmi ní rizú ĩmi
ũsũzú drāzú bōngó ā tā sī
rī ā'di? Īmi ndrekí drī
petī ā fū ásé agá 'dī'bée ká.
Kōpi ngakí ězī ku, dōku kōpi
údékí bōngó ku. ²⁹ 'Bo á
lē 'yoó ĩmi ní 'dini, 'bāgú
Sōlómónā ri ótú bōngó ũnyī
be ni suú, bōngó ĩri ní suú
rī vé ũnyī ndē fū rī pi vé rī
kuyé. ³⁰ Múngú ri dō petī ā
fū zoopi āndrū, drū ĩri ũnyú
rá rī pi ā tā mba rá píri,
Múngú ícó nyo ĩmi ní bōngó
sēé suú ku? Ē'yīngará ĩmivé

rī mādānjá. ³¹ Kúru lē ĩmi
rikí ĩmi ũsũú drāá 'yozú kīnī,
“Bā ā'di nya?” dōku “Bā ā'di
mvu?” dōku “Bā ā'di su yā
'dini ku?” ³² Pāgánō rī pi ri tā
'dī'bée 'o nī. Īmi Ētēpi 'bū gé
rī nī ngá ĩmi ní lēé rī pi ārēvú
céré gí. ³³ Drīdrī ni, lē ĩmi
'bāki éśi céré rizú mālūngā
Múngú vé rī vé ězī ngazú, lē
ĩmi 'okí tā pīri, ngá ĩmi ní lēé
rī pi, Múngú ri ícó sē ĩmi ní
rá. ³⁴ Lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú
drāá tā drū vé rī sī ku, tā drū
vé rī, ĩri 'i nga drū. Ū'dú ālu
ālu ri ívé ĩzāngā be.

7

*Ā líkí 'bá āzi vé tā ũnjí ku
(Lúkā 6:37-38, 41-42)*

¹ “Ā líkí 'bá āzi vé tā 'yozú
kīnī ĩri ũnjí ku, Múngú ā lī rí
mívé tā ũnjí ku. ² Ā'diātāsīyā
ĩmi líkí dō 'bá ũrukō'bée
vé tā 'yozú kīnī kōpi ũnjí,
Múngú ri kpá ĩmivé tā lī
ũnjí, sũ ĩmi ní kōpivé tā lī
'yoó kīnī kōpi ũnjí rī tīni. Tā
ĩmi ní 'oó 'bá ũrukō'bée ní
rī, Múngú ri kpá 'o ĩmi ní sũ
ĩmi ní 'oó kōpi ní rī tīni.

³ “Mi ngá mādānjá 'deépi
mí ógúpí mī gé rī ndre rá
pírí, 'bo ngá 'deépi mí mī
gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku
āsī? ⁴ Mi ícó 'yo 'í lē ngá
mādānjá 'deépi mí ógúpí mī
gé 'dīri ĩpēé rá, 'bo mí ícó
ngá usegúgú 'deépi mí mī
gé 'dīri ĩpēé ku āsī? ⁵ Mi
'bá mí 'bāapi kú tā be pīri
'dīri, lē mí ĩpēé ngá usegúgú
'deépi mí mī gé 'dīri ũgbále,
mī ndre rí āngū uletere, mí

íbí rí ngá mādāṅá 'deépi mí ógúpí mị gé 'dĩri ìpěé ndō.

⁶ “Ngá múké ĩ ní lěé sěé Múngú ní rĩ, ā sěkí 'bá adri'bée sũ ũcógú tịni rĩ pi ní ku. Māyākā ógú' 'bá ógú'ogú' ājē be āmbúgú ĩ ní zị pālĩ rĩ pi,* ā sěkí 'bá adri'bée sũ ìgá tịni rĩ pi ní ku, ĩmi sěkí dō 'bá sũ 'dĩ'bée tịni rĩ pi ní, kọpi utu ìnị pá sĩ, kọpi gō ĩmi nya drị ni gé kpāá.

‘Í zị, ‘í ndā, ‘í ga kẹtị rĩ
(Lúkā 11:9-13)

⁷ “Īmi zíkí, ĩ sē ĩmi ní rá, ĩmi ndākí, ĩmi ìsú rá, ĩmi gákí kẹtị rĩ, ĩ zị ĩmi ní rá.

⁸ 'Bá rĩ zị dō ngá, ĩ sē ĩri ní rá. 'Bá rĩ ndā dō ngá, ĩri ìsú rá. 'Bá rĩ ga dō kẹtị rĩ, ĩ zị ĩri ní rá.

⁹ “Īmi āsámvú gé 'dīgé, mívé mváná zị dō pánga mí tị gé, mi nyo ícọ ĩri ní ìrā sē áyu rá? ¹⁰ Dōku zị dō ì'bí, mi ícọ ĩri ní ìnị sē áyu rá? ¹¹ Īmi 'bá adri'bée ũnjikānyā be 'dĩ'bée, ĩmi dō ícọ ngá múké sē ĩmívé anjíná rĩ pi ní fěfě rú rá píri, kúru ĩmi Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ ícọ nyo ngá múké sē fěfě rú 'bá ngá zị' 'bá 'í vúgá rĩ pi ní ku? ¹² Lē ĩmi 'okí 'bá rĩ pi múké, sũ ĩmi ní lěé 'bá rĩ pi ā 'okí ĩmi múké rĩ tịni. Tāimbị Mósē vé rĩ, āzini tā nẹbị rĩ pi ní sĩ rĩ vé ìfifí adriipi 'dĩ.

Kẹtị mādāṅá rĩ
(Lúkā 13:24)

¹³ “Lē ĩmi fíkí kẹtị mādāṅá rĩ agásĩ. Ā'diātāsīyā kẹtị ẹpi rĩ, āzini létị ẹpi rĩ, ĩri 'bá rĩ jì fi drāngará agá, 'bá kárákará pi fi mụzú 'a ni gé sĩ nĩ. ¹⁴ 'Bo kẹtị mādāṅá rĩ, āzini létị ure rĩ, 'bá rĩ mụ ānị ìdrīngará ìsú, 'bá kínikiniṅá ni pi 'yéná fi ìdri rĩ ìsú nĩ.

Īpetị rĩ nị áamá ìrivé ũ'a sĩ
(Lúkā 6:43-45)

¹⁵ “Lē ĩmi adrikí mị be kọwụ nẹbị ũnjó rú 'dĩ'bée sĩ. Kọpi ri ĩ 'bā adri sũ kābīlō ìdrikídri rĩ tịni, 'bo ẹsị gélésĩ, kọpi ìndrékí sũ ārākíla āngū ũndīpi kpélékpélé rĩ tịni. ¹⁶ Mi kọpi nị áamá tā kọpi ní 'oó rĩ sĩ, sũ mí ní petị rĩ pi nị áamá ìvé ũ'a sĩ rĩ tịni. 'Bá rĩ pi nyo ícọ ũ'a vinyọ vé rĩ, dōku figị vé rĩ ũtĩ petị ũcékúcé be rĩ sígé rá? ¹⁷ Petị múké rĩ, ũ'a ni ri adri múké, 'bo petị ũnjí rĩ, ũ'a ni ri adri ũnjí. ¹⁸ Petị múké rĩ ícọ 'aá ũ'a be ũnjí ku, āzini petị ũnjí rĩ ícọ 'aá ũ'a be múké ku. ¹⁹ Petị 'aápi múké ku rĩ, ĩri ga í'dé vūgá, ĩ 'dụ 'be ācì agá. ²⁰ Ī petị rĩ nị áamá ũ'a ìrivé rĩ sĩ, kúru ĩ 'bá ũnjó rú rĩ pi nị áamá tā kọpi ní 'oó rĩ sĩ.

Yēsū gā 'bá ìvé tā 'dụ' 'bá
nga' 'bá ku rĩ pi sĩ
(Lúkā 13:26-27)

²¹ “'Bá ri' 'bá ma zị' 'bá tị sĩ 'Úpí, Úpí,' 'dĩ'bée āsámvú gé, ụrụkọ'bée ícókí

* 7:6 7:6 Māyākā ógú' 'bá ógú'ogú' ājē be āmbúgú ĩ ní zị pālĩ rĩ pi: Pālĩ ìndré sũ ìrā ógúpí ógú'ogú' ũnyĩ be ājē be āmbúgú rĩ tịni. Títíríkó ri kọpi údé nĩ ìvé kókó' 'bō agá.

fií mālūngā 'bũ vé rĩ agá ku, 'yéngá 'bá ri' 'bá tā má Ètépì 'bũ gé rĩ ní lēē ā 'dukí ngaá rĩ 'du' 'bá nga' 'bá rá rĩ pi ícò fi 'bũ gé 'dāá nĩ. 22 Û'dú ì ní ímúzá tā lizú 'dāri sī, 'bá kárakará pi ma zì, 'Úpí, Úpí, 'bá ũlūkí nyo ù'dúkò múké rĩ mí rú sī kuyé? Āzini 'bá údrókí nyo índrí ũnjí rĩ pi mí rú sī kuyé? Āzini 'bá 'okí nyo tā āyázú āyāyā ni ũkpò mívé rĩ sī kuyé?' 23 Kúru ma ímú 'yo kòpi ní, 'Á nĩ ĩmi kuyé. ĩmi 'bá tā 'o' 'bá ũnjí 'dĩ' 'bée, ĩmi dēkí ĩmi 'dĩsĩ rá!'

*'Bá ĩrĩ jó sị' 'bá rĩ pi
(Lúkā 6:47-49)*

24 "'Bá tā mávé rĩ yìpi rá, āzini tā ni 'du' 'pi ngaápi rá rĩ, adri sũ 'bá úmĩ be, jó sịpi ndũ' ni ā' 'bāápi ũkpó ũkpó írá sī rĩ tĩni. 25 Yíí'gò 'dì āmbúgú, yìi tì jó rĩ ĩmũlũ, ũlĩ vj jó rĩ, 'bo jó rĩ ári kuyé, ā'diātāsīyā sị jó rĩ ũkpó ũkpó. 26 'Bá tā má ní ímbá rĩ yìpi ku, āzini tā ni 'du' 'pi ngaápi ku rĩ, adri sũ 'bá aza-kaza rú, jó sịpi cínýáfā agá rĩ tĩni. 27 Yíí'gò 'dì āmbúgú, yìi tì jó rĩ ĩmũlũ, ũlĩ vj jó rĩ, jó rĩ ári rũyũ vūgá."

* 8:2 8:2 Ūfú: Tāimbị Mósē vé rĩ kīnī, 'bá ūfú ní nyaá rĩ, ĩri āzāvũ rú, ā'yīkí ĩri adrii 'bá Īsērélē vé rĩ pi āsámví gé ku. Drā ūfú vé rĩ de dō rú' 'bá ni gé sị gí, lē ā mụ 'i' 'daá átálágú rĩ ɛndrɛtị gé, átálágú rĩ ĩri ndre, ĩri 'yo drā rĩ de rú' 'bá ni gé sị gí. 'Í lā Lɛvītīkā 14:1-32. † 8:4 8:4 Átálágú: 'Bá Īsērélē vé rĩ pi āsámví gé, 'yéngá átálágú ri rōbōñō zā Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá nĩ. Atala rĩ pi ri ĩfũ úyú Lɛvī vé rĩ agá. ‡ 8:4 8:4 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējɛpétó vé rĩ 'bā anji Īsērélē vé rĩ pi ɛzi ngaá tũgɛrĩ rú caá lílĩ mũdũrũlũ sụ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpɛzú ímúzá anji Īsērélē vé rĩ pi pazú adringará tũgɛrĩ rú rĩ agásĩ. Múngú sē tāimbị rĩ Mósē ní, ā lū anji Īsērélē vé rĩ pi ní, sɛzú ĩ ní tāimbị rĩ zizú tāimbị Mósē vé ni ānĩ. Tĩkí Mósē ri ĩsụ ākūdē lílĩ rĩ ca ɛlífũ ɛlũ mũdũrũlũ sụ (1,400), ĩsụ ākūdē tĩkí drī Yɛsũ ri kuyé. 'Í lā Wũngará 2-24.

28 Yɛsũ kā átángá rĩ átá deɛ gí, 'bá bĩtríká rĩ pi āyākí āyāyā tā ĩri ní ímbá 'dĩri sī, 29 ā'diātāsīyā Yɛsũ ímbá tā rĩ ũkpò be, ímbá tā rĩ sũ 'bá Mósē vé tāimbị ímbá' 'bá rĩ pi ní ímbá rĩ tĩni kuyé.

8

*Yɛsũ idrí ágó ūfú ní nyaá
rĩ
(Mārākō 1:40-45; Lúkā
5:12-16)*

1 Yɛsũ kā ísị írá drīgé 'dāásĩ vūgá nōó, 'bá bĩtríká 'dekí mụzú vudrĩ ni gé sī. 2 Ágó āzi ūfú* ní nyaá ni ímú kũmũcí ũfĩ Yɛsũ ɛndrɛtị gé, ĩri ní 'yozú kīnī, "Úpí, mí ā'yī dō rá, mí ídrí ma."

3 Yɛsũ ní 'i' drī suzú ágó rĩ ā rú' 'bá ũlózú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Má ā'yī rá, lē mí rú' 'bá ā adri ule." Koro ūfú rĩ ní deɛzú ágó rĩ ā rú' 'bá gá sī. 4 Kúru Yɛsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kīnī, "Lē mĩ lū tā 'dĩri 'bá āzi ní ku. 'Í mụ mí 'daá átálágú rĩ ɛndrɛtị gé, 'i' 'yo ĩri ní mí rú' 'bá ícá múké gí. Kúru 'i' jì fɛfɛ sɛé átálágú† rĩ ní, sũ tāimbị Mósē‡ ní sɛé rĩ tĩni, 'bá rĩ pi ā nĩkí rí 'yozú kīnī mí rú' 'bá ícá múké gí."

*Yēsũ idrí ũgalaku rĩ vé
ãtí'bá*

*(Lúkã 7:1-10; Yũwánĩ
4:43-54)*

⁵ Yēsũ kã fií Kãpārãñũmã gá 'dãá, ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩŠ ní ímúzá Yēsũ vúgá nõó, ĩri ní Yēsũ ri mãzú drĩ ĩrĩ sĩ. ⁶ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, mávé ãtí'bá la kú gbóló drĩgé, ícò ěĉĩ tuú 'bã ku, ĩri ri ĩzãngã nya ambamba.”

⁷ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Ma mu ĩri idrí rá.”

⁸ ũgalaku rĩ ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, má ícò mi ã'yĩ muú mávé ãngá 'dãá ku. Mí átá átángá rĩ nõgó, mávé ãtí'bá rĩ ícò idrí rá. ⁹ ũgalaku ambugu ni pi anigé má drĩlé gá, ma ãmbúgú ãngáráwá rĩ pi drĩgé, kôpi tã yĩ má tĩ gé. Ma ícò 'yo ãlu ni ní, “Í mu, ' ĩri ícò mu rá. Ma ícò 'yo ãzini ní, 'Mí ímú, ' ĩri ímú rá, Ma ícò 'yo mávé ãtí'bá ní, “Í 'du tã 'dĩri ngaá, ' ĩri tã rĩ 'du nga rá.”

¹⁰ Yēsũ kã tã 'dĩri yĩ, sē ĩri ní ãyãngará, ĩri ní 'yozú 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dĩni, ĩsērélē rĩ pi ãsámvú gé, 'bá ãzi má ní ĩsú ě'yĩngará be ágó nõri vé rĩ tĩnĩ 'dãáyo. ¹¹ Á 'yo mí ní 'dĩni, 'bá kárakarã pi íbĩ íngá ũtú ní ĩfũngará gálésĩ, ãzini ũtú ní 'dengará gálésĩ, kôpi ímú ĩ úmú ũmũ nya Ābũrãmã pi be, ĩsákã pi be Yókóbũ pi be, mãlũngã 'bũ vé rĩ

agá. ¹² 'Bo Yãhũdĩ Múngú rĩ ě'yĩ'bá kuyé rĩ pi, ĩ ímú kôpi dro fũ mãlũngã Múngú vé rĩ agásĩ ãmvé, kôpi mu adri vũrã bĩpi nĩpi ĉĩ ĉĩ rĩ agá, kôpi ímú ngo, ãzini sĩkányá ĉĩ ãĉĩ rĩ vé fĩngará ĩ rụ'bá gá rĩ sĩ.”

¹³ Kúru Yēsũ ní 'yozú ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ ní kĩnĩ, “Í mvi gõó 'bětĩ, sũ mí ní ě'yĩ 'yozú kĩnĩ, ãtí'bá mívé rĩ idrí rá rĩ tĩnĩ, ãtí'bá rĩ idrí gĩ.” ãngáráwá rĩ pi vé ãmbúgú rĩ ca muú ĩsú ívé ãtí'bá rĩ idrí gĩ, idrí sã Yēsũ ní 'yoó 'dãri gé.

*Yēsũ idrí 'bá kárakarã
(Márakõ 1:29-34; Lúkã
4:38-41)*

¹⁴ Yēsũ kã fií Pétērõ vé jó agá 'dãá, ĩsú Pétērõ ĩdrĩpi la kú gbóló drĩgé, rụ'bá ni ko gbĩrĩlĩ. ¹⁵ Yēsũ ní ũkú rĩ ě drĩ ruzú, drã rĩ ní dezú ũkú rĩ rụ'bá gá sĩ. Kúru ĩri ní íngázú uru, ĩri ní ínyá á 'dízú sēzú Yēsũ ní.

¹⁶ Ũndrẽná 'dãri sĩ, ĩjĩkĩ 'bá kárakarã índrĩ ũnjĩ be ni pi ímú Yēsũ vúgá nõó, Yēsũ kã átá, índrĩ ũnjĩ rĩ pi fũkĩ 'bá 'dĩ'bée drĩgé sĩ rá. Yēsũ idrí 'bá drã be rĩ pi ãrẽvú céré. ¹⁷ Tã ọtũ Múngú ní ẹziĩ, nẹbĩ ĩsáyã ní 'yoó rĩ nga 'ĩ fũú tĩ ni gé gĩ kĩnĩ,

“Sē 'bávé drã ẹ 'bã rụ'bá gá sĩ gĩ,

ãzini 'du drã ẹ 'bã ku rĩ pi 'bã rụ'bá gá sĩ gĩ.”

Š 8:5 8:5 ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri ãngáráwá mãdũrũlũ ãlu rĩ pi ě drĩ koopi ni. 8:17 8:17 ĩsáyã 53:4

*Yēsũ ã pámvú ùbĩngará
tã ni mbamba
(Lúkã 9:57-62)*

18 Yēsũ kã ndree 'bá kárakará trakí 'í gārã kúrũ, ìri ní 'yozú kĩnĩ, lã 'bã zokí yĩ bālãlã rĩ muzú álé 'dãá. 19 Kúru 'bá riipi tãimbĩ Mósẽ vé rĩ ìmbápi rĩ ní ìmúzú Yēsũ vúgá nõó, ìri ní 'yozú kĩnĩ, "Ìmbápi, ma 'de muzú mí vúgá sĩ ìndĩ vũrã mí ní lãzú muzú rĩ gé 'dãá."

20 Yēsũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, "Ūfá pi 'bũ be rizú lazú ãní, ãríná unga'bá uryũ sĩ rĩ pi ìvé jó be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i,* vũrã má ní mâ drĩ suzú adrízú ni 'dãáyo."

21 'Bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vé ãzi ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, "Ūpí, mâ mụ drĩ má étèpi ri sĩ ùgbále ká."

22 'Bo Yēsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, "Mí ìmú má pámvú ùbĩ, 'í ku 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi ã sĩkí ìvé 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi."†

*Yēsũ uga ùlí vĩpi ùkpõ be
rĩ
(Mārãkõ 4:35-41; Lúkã
8:22-25)*

23 Kúru Yēsũ pi ní tuzú kúlúmgbã agá ìvé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be. 24 Koro ùlí ní ìngázú vızú ùkpõ be, sã yĩ rĩ úvá ngũyá ngũyá, lã tĩ kúlúmgbã rĩ agá. 'Bo ìsú ãkũdẽ Yēsũ ri ú'djú ko. 25 Ìrivé 'bá ìri

ãpámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ìri aruzú ú'djú gélẽsĩ, kõpi ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, "Ūpí, 'bã ri tĩ yĩ ã ndúgã, 'í pa 'bã fõ!"

26 Yēsũ ní újázú kõpi ní kĩnĩ, "Ngá ìmi ní adrízú ũrĩ sĩ rĩ ã'di? Ìmivé ẽ'yĩngará mādãṅã." Kúru ìri ní ngazú uryũ sĩ, ìri ní átázú ùkpõ be kĩnĩ, ùlí vĩpi ùkpõ be 'dĩri, ãzini yĩ riipi úvápi ngũyá ngũyá 'dĩri ã tu pá, ùlí vĩpi rĩ, ãzini yĩ riipi úvápi ngũyá ngũyá rĩ gõ pá tuú rá!

27 Ægõ kúlúmgbã agá rĩ pi ãyãkí tã 'dĩri sĩ ãyãyã, kõpi ní zızú kĩnĩ, "Ægó ùlí vĩpi ùkpõ be 'dĩri ugaápi, ãzini yĩ riipi úvápi ngũyá ngũyá 'dĩri ugaápi pá tuúpi 'dĩri 'bã ìngóni ni?"

*Yēsũ ìdrí 'bá ìrĩ ìndrí ùnjí
be ni pi
(Mārãkõ 5:1-20; Lúkã
8:26-39)*

28 Yēsũ kã yĩ bālãlã rĩ zoó caá ãngũ Gërãsã vé rĩ gé 'dãá, ãgõ ìrĩ ìndrí ùnjí be ni pi ri adri 'búrẽdrĩ rĩ pi ãsámvú gé 'dãá, kõpi ní ìmúzú Yēsũ vúgá nõó. Kõpi ọjọgọ ọjọgọ, 'bã ãzi ícọ ẹlĩ lẹti 'dãri gé sĩ ku. 29 Ægõ 'dĩ'bée ní trezú ú'djúkọ be uryũ 'dãá kĩnĩ, "Yēsũ Mvá Múngú vé rĩ, ngá mí ní lãé 'bá vúgá rĩ ã'di? Mí ìmú 'bá ní ìzãngã sãé ìsúzú sã ni ícọ drĩ kuyã?"

* 8:20 8:20 'Bá Mvá: Yēsũ zĩ 'i 'Bá Mvá lüzú kĩnĩ, 'i Kúrisítõ 'i, 'i málũngã rĩ rụ muzú nyonyo. 'Í lã Dányélẽ 7:13-14. † 8:22 8:22 'Í ku 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi ã mụkí ìvé 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi sĩngará gá: Yēsũ 'yo tã 'dĩri 'dĩni ã'diãtãsiyã ìri múkã 'bá rĩ ní Yēsũ ã pámvú ùbüzú ãndrũ ndẽ ìri ní tãzú cĩmgbã étèpi ní drãzú ùgbále.

30 Vūrā 'dāri ī ri īgá úcé āní, āsámvú ni vū kōpi be kuyé. 31 Índri ūnjí rī pi ní Yēsū ri mǎzú kīnī, “Í lē dō 'bā droó fūú āmvé, 'í pē 'bā mužú úfí īgá rī pi agá.”

32 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi muží!” Índri ūnjí rī pi ní fūzú āgō 'dī'bée rū'ba gá sī, mužú úfizú īgá rī pi agá, īgá rī pi ní njuzú mužú óngú sī āngū úlupi úlulū rī gé 'dāá, kōpi ní u'dezú ūdrázú yīī bālālā rī agá 'dāá. 33 'Bá ri'ba īgá rī pi úcé'ba rī pi ní njuzú mužú kūrú agá 'dāá, kōpi ní mužú tā 'i ngaápi 'dīri ūlūzú, āzini kōpi ní tā 'i ngaápi āgō ĩrī índri ūnjí be 'dī'bée rū'ba gá rī pi ūlūzú. 34 'Bá kūrú agá rī pi cére ngakí ĩfūú ímú Yēsū vúgá nōó. Kōpi ká Yēsū ri ndreé, kōpi mākí Yēsū ri kīnī, Yēsū ā fū ĩvé āngū agásī 'dīisī rá.

9

Yēsū ídri ágó pá be 'bélé'béle ni (Mārākō 2:1-12; Lúkã 5:17-26)

1 Yēsū ní tuzú kúlumgba agá, gō yīī bālālā rī zoó mužú álé kūrú ĩri ní rizú adrizú rī agá 'dāá. 2 Āgō ʊrʊkɔ'bée ní ágó pá be 'bélé'béle ni 'dúzá pórõsī sī íjízú Yēsū vúgá nōó. Yēsū ká kōpivé ẹ'yīngará nīī áamá, ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kīnī, “Mā mvá rī, mí adri ĩzāngā sī ku! Trūkí mi mívé ūnjīkānyā agásī gí.”

3 'Bá Mósē vé tāĩmbí ímbá'ba rī pi ā ʊrʊkɔ ní rizú átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ágó 'dīri ĩnjī Múngú ri ku! Ágó rī ūsū 'i Múngú 'i?”

4 Yēsū nī tā kōpi ní rií ūsūú rī rá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú tā ūnjí ūsūzú ĩmí ẹsī agá 'dīni rī ā'di? 5 Mā 'yo rī tā rī íngóni? Mā 'yo rí, 'Trūkí mi mívé ūnjīkānyā agásī gí 'dīni,' dōku má 'yo, “Í nga ʊrʊ ẹcī tuú’? 6 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'yozú kīnī, ma 'Bá Mvá 'i, ma ūkpō be ūnjīkānyā trúzú vū drīgé nōgó” ĩri ní kúru 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kīnī, “Í nga ʊrʊ, 'í 'dú mívé pórõsī, 'í mvi 'bětī.” 7 Ágó rī ní kúru ngazú ʊrʊ, ĩri ní 'dezú mužú 'bětī. 8 'Bá bītríká rī pi ká tā 'dīri ndreé, sē kōpi ní ūrī, kōpi ngakí rií Múngú ūkpō sēepi 'ba rī pi ní 'dīri íngú.

Yēsū zī Mātáyo ri (Mārākō 2:13-17; Lúkã 5:27-32)

9 Yēsū ká rií 'deé mužú létī gé sī, ĩri ní Mātáyo ri ndrezú, úrí kuú jó ĩ ní rizú mūfēngā umbe jezú rī u'duzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní rī agá. Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ímú adrii 'bá má pámvú ūbīpi ni,” Mātáyo ní koro ngazú ʊrʊ, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

10 Yēsū pi ká rií ínyá ūndréná vé rī nyaá Mātáyo vé āngá 'dāá, 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'ba rī pi, 'bá ri'ba ūnjīkānyā 'o'ba rī

pi be, ímúkí úrí ínyá nyaá Yésũ pi be trú, āzini ĩrive 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be trú. ¹¹ Fārúsĩ rĩ pi kã tā 'dĩri ndree 'dĩni, kòpi ní 'bá Yésũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú kĩnĩ, "Īmivé 'bá riipi āngũ ímbápi rĩ ri ínyá nya 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi be, āzini 'bá ũnjĩkanyā 'o'bá rĩ pi be trú ā'diātāsĩ?"

¹² Yésũ kã ta kòpivé 'dĩri yĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Bá drā ākó rĩ ndā 'bá ũjó sēepi ni ku, 'bá drā be rĩ, ĩri 'bá ũjó sēepi ni ndā nĩ ¹³ 'Bo ĩmi mũkĩ tā ĩ ní sũ 'dĩri ā fifĩ ũnĩ, 'Á lē ĩmi ēsĩ ā adri ĩdrikidri, adri 'yozú kĩnĩ á lē ĩmi zākĩ má ní ròbõñõ yā 'dĩni kuyé.' Má ímú 'bá tā 'o'bá pĩrĩ rĩ pi zĩ kuyé, má ímú 'bá ũnjĩkanyā 'o'bá rĩ pi zĩ."

'Bá rĩ pi zĩkĩ Yésũ ri ngá nyanya a'bingará ā tā sĩ
(Mārākō 2:18-22; Lúkã 5:33-39)

¹⁴ Ũ'dú ālu, 'bá Yũwánĩ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ímúzú Yésũ ri zizú kĩnĩ, "Bã Fārúsĩ rĩ pi be ri 'bã a'bi ngá nyanya sĩ rá pĩrĩ, mívé 'bá mũ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi a'bikĩ ĩ ngá nyangará sĩ ku āsĩ?"

¹⁵ Yésũ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, "Kērégú õmúrúgó rĩ vé rĩ dõ drĩ ũmú ímú'bá õmúrúgó rĩ jengará gá rĩ pi āsámvú gé anigé, ũmú rĩ pi nyo ícõ adri ĩzāngā sĩ rá? Sã

āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, kádõ ímú õmúrúgó rĩ vé kērégú 'duú kòpi āsámvú gé sĩ, kúru kòpi ímú ĩ a'bi ngá nyangará sĩ.

¹⁶ "Bõngó dēepi gĩ rĩ, ícókĩ bõngó ú'dĩ ĩsĩ vūrā āsĩpi gĩ rĩ ícĩ āni ku, ā'diātāsiyā bõngó 'i nyaápi kú ĩrĩkó rú gĩ rĩ, ícĩkĩ dõ úlē ni õzũú bõngó ú'dĩ ni sĩ, ĩri gõ āsĩ mũzú drĩgélé, úlē ni gõ adri āmbúgú. ¹⁷ 'Bá āzi ícõ vinyõ ĩ ní zoó ú'dĩ rú rĩ tóo lã'bú* ĩ ní ícĩ jũrú rú ũkũ ni agá ku. 'Bá rĩ tõ dõ vinyõ rĩ lã'bú ĩ ní ícĩ jũrú rú ũkũ ni agá, jũrú rĩ āfĩ rá, ĩri sē vinyõ rĩ dã vũgá. Lē ā tókĩ vinyõ rĩ jũrú ú'dĩ ni agá, ĩri sē lã'bú rĩ ícõ āfĩ ku, vinyõ rĩ ícõ dāá vũgá ku."

Yésũ ri ũkpõ be 'bá idrízú
(Mārākō 5:21-43; Lúkã 8:40-56)

¹⁸ Yésũ kã rií átá, drĩkoma āzi ní ímúzú kũmũcí ũtĩzú Yésũ ẽndrẽtĩ gé kĩnĩ, "Mávé mvá ũkũná drā sã 'dĩri sĩ gĩ. Mĩ ímú drĩ 'bãá drĩ ni gé, ẽ ídri rĩ gõõ ũzi." ¹⁹ Yésũ pi ní 'dezú mũzú vudrĩ ni gé sĩ ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be.

²⁰ Sã 'dãri gé, ũkú āzi āri ri ẽcĩ rú'bá ni gé sĩ caá ílí mũdrĩ drĩ ni ĩrĩ, ũkú rĩ ímú Yésũ ā úgóró gálésĩ, ĩri ní Yésũ vé bõngó akoó rũkũ rĩ ẽ tĩ úlózú. ²¹ Ũsũ 'ĩ ēsĩ agá 'dálé kĩnĩ, "Má uló dõ Yésũ vé bõngó akoóko rĩ ẽ tĩ, ma ícõ ídri rá."

²² Yésũ ní 'i újázú ĩri ndrezú, Yésũ ní 'yozú kĩnĩ,

9:13 9:13 Ōsáyã 6:6 * 9:17 9:17 Lã'bú: Yãhũdĩ rĩ pi vé mērē gá, kòpi ri lã'bú ícĩ jũrú rú vinyõ tózú. Tã Yésũ ní ímbá 'dĩri ĩri vinyõ ú'dĩ rĩ vé tā i'da, āzini jũrú ũkũ rĩ, ĩri tãĩmbĩ Mósē vé rĩ i'da.

"Mvá ũkúnjá 'dĩri, mí adri ĩzāngā sī ku, mívé ẹ'yīngará sē mí ídrí gí." Sāṅá 'dāri gé, āri rī vé ẹcīngará gō pá tuú rá.

²³ Yēsū kā fíi drīkoma rī vé jó agá 'dāá, kā yīi 'bá bītríká rī pi ri ẹrī co āvū rī ngozú, ²⁴ ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi fūkí āmvé, mvá ũkúnjá rī drā kuyé, ĩri ri ẹ'dú ko." 'Bo kōpi rikí guúgu tá Yēsū ní 'yoó 'dĩri sī. ²⁵ Yēsū kā 'bá kárakará rī pi pēé fūú mužú āmvé 'dāá gí, ĩri ní fizú mužú jó agá 'dāá, ĩri ní mvá ũkúnjá rī ẹ drī ružú, mvá ũkúnjá rī ní íngázú uru. ²⁶ Tā 'dĩri ayi mužú kūrú 'dāri agásī céré.

Yēsū ídrí 'bá ĩrī mī be ẹṣī'bá gí ni pi

²⁷ Yēsū kā ngaá mužú, 'bá ĩrī mī be ẹṣī'bá gí ni pi 'deki mužú Yēsū vúgá sī, kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, "Dāwúđī ā Mvá rī, † 'í ndre ĩzāngā 'bávé rī fō!"

²⁸ Yēsū kā fíi mužú jó agá 'dāá, 'bá mī be ẹṣī'bá gí rī pi ní fizú mužú Yēsū vúgá 'dāá, Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Īmi ẹ'yīkí 'yozú kīnī ma ícó ĩmī mī zī rá 'díní rá?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Úpí, 'bá ẹ'yīkí rá, mī 'bá mī zī rá."

²⁹ Kúru Yēsū ní kōpi ẹ mī úlózú ālu ālu céré, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ní ẹ'yīi gí rī sī, ma ĩmi ídrí rá."

³⁰ Koro kōpi ẹ mī ní 'i zizú āngū ndrezú. Yēsū ní 'yozú

kōpi ní kīnī, "Lē ĩmi ũlūkí tá 'dĩri 'bá āzi ní ku." ³¹ Kōpi ní 'dezú mužú, 'bo kōpi gōkí tá rī ũlúu mužú kūrú rī agásī céré.

Yēsū ídrí ágó átápi ku ni

³² Yēsū pi ká rií 'deé mužú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi be, 'bá uruko ní ágó āzi índrí ũnjí be átápi ku ni íjizú Yēsū vúgá nōó. ³³ Yēsū ní índrí ũnjí rī drozú fūzú ágó rī drīgé sī, ágó ándúru átápi ku rī ní 'dózú átázú. 'Bá bītríká rī pi āyākí tá 'dĩri sī āyāyā, kōpi ní 'yozú kīnī, "Tā āzi nga drī 'i āngū Īsērélē vé rī agá sū 'dĩri tīnī kuyé!"

³⁴ 'Bo Fārúsī rī pi ní 'yozú kīnī, "Ágó 'dĩri ri índrí ũnjí rī pi údro ũkpō āmbúgú índrí ũnjí rī pi vé rī sī."

Yēsū 'bā ẹṣī múké 'bá rī pi ní

³⁵ Yēsū ní ẹcízú kūrú rī agásī, āzini gūrú rī pi agásī, ri 'bá rī pi ímbá Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, ri ẹ'dúkó múké mālūngā vé rī ā tá ũlúu, ri 'bá drā be āndiāndí rī pi ídrí mužú. ³⁶ Yēsū kā 'bá bītríká rī pi ndreé, sē ĩri ní ĩzāngā, ā'diātāsīyā ĩzāngā kōpivé rī aga rá, 'bá āzi kōpi ẹ ĩzā koopi ni 'dāáyo, kōpi índrékí sū kābīlō 'bá úcépi ni ní adrií 'dāáyo rī tīnī. ³⁷ Īri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Ānyāngā rī ka ambamba, 'bo 'bá ānyāngā

† 9:27 9:27 Dāwúđī ā Mvá rī: Múngú ẹzī kīnī, Kúrísitō ri úmvúlésī ímú ífū úyú 'bāgú Dāwúđī vé rī agá. 'Í lā 1 Sāmūélē 16:1-13; Sāwumā 132:11-12.

rĩ ikũnā'bá rĩ pi gārú."‡ 38 Lẽ
ĩmi zíkí Úpí ómvú 'dĩpa rĩ, ã
pē rĩ 'bá rĩ pi muḡú ívé ómvú
agá 'dāá ãnyāngā rĩ ikũnāá.

10

*Yēsũ pē ívé 'bá áyúāyũ
muḡrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi
(Mārākō 3:13-19; Lúkã
6:12-16)*

¹ Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú
ũbĩ'bá muḡrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi
zizú, sē kōpi ní ũkpō índrĩ
ũnjĩ rĩ pi údrózú, āzini 'bá
drā be āndiāndĩ rĩ pi ídrízú.

² Yēsũ vé 'bá áyúāyũ
rĩ pi* vé rú pi 'dĩ, 'bá
drĩdrĩ rĩ, Sĩmónā 'i, ĩrivé
rú āzi Pétēró 'i, āzi rĩ
Pétēró édrĩpi Āndērýā 'i,
Yókóbũ Zēbēdáyō mvōpi
'i, Yókóbũ édrĩpi Yūwánĩ
'i, ³ Pílípũ 'i, Bātĩlímáyō 'i,
Tómā 'i, Mātáyo 'i, Mātáyo
rĩ 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ
u'duḡpi ni, Yókóbũ Āláfáyō
mvōpi 'i, Tādáyō 'i, ⁴ Sĩmónā
ésĩ 'bāapi 'bá ívé rĩ pi ě ĩsúkĩ
rí drĩwālā rĩ 'i, āzini Yúdā
Īskārĩyótā gōopi Yēsũ ã ũli
'beépi rĩ 'i.

*Yēsũ ímbá ívé 'bá áyúāyũ
muḡrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi*

*(Mārākō 6:7-13; Lúkã 9:1-
6)*

⁵ Yēsũ ní 'bá muḡrĩ drĩ
ni ĩrĩ 'dĩ'bée pēzú muḡú,
ĩri ní eḡizú kōpi ní kĩnĩ,
"Lẽ ĩmi muḡí 'bá adri'bá
Yāhũḡĩ rú ku rĩ pi āsámvú

gé 'dāá ku, dōku lē ĩmi fikĩ
kũrú 'bá Sāmāriyā vé rĩ pi
ní adrizú rĩ agá 'dāá ku.
⁶ ĩmi muḡí Īsērélē adri'bá sũ
kābĩlō āvĩ'bá gĩ rĩ pi tĩnĩ rĩ
pi vúgá. ⁷ ĩmi cakĩ dō gĩ, ĩmi
ũlũkĩ kōpi ní kĩnĩ, 'Mālũngā
'bũ vé rĩ ícá ĩnyinjá gĩ.' ⁸ ĩmi
ídríkĩ 'bá drā be rĩ pi, ĩmi
ingakĩ 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi
gōó ídrĩ rú, ĩmi ídríkĩ 'bá
ũfú ní nyaá rĩ pi, ĩmi údrókĩ
ídrĩ ũnjĩ rĩ pi. Á sē ĩmi ní
ũkpō 'dĩri kána, 'bo lē ĩmi
kokĩ kpá 'bá rĩ pi ě ĩzā kána.
⁹ Ā 'ḡukĩ mũfēngā jĩ muḡú
ĩndĩ ku. ¹⁰ ĩmi kádō muḡú
ěcĩ rĩ gé 'dāá, ã 'ḡukĩ jũrú
muḡú ĩndĩ ku, dōku ã 'ḡukĩ
bōngó āzi āndō rú muḡú
ĩndĩ ku, dōku ã 'ḡukĩ ngá
pá gá ni pi muḡú ĩndĩ ku,
dōku ã 'ḡukĩ túré muḡú ĩndĩ
ku, ã'diātāsĩyā 'bá ězĩ nga'bá
rĩ pi, lē ã sēkĩ kōpi ní ngá
nyanya.

¹¹ "Kũrú ĩmi ní caá 'a ni
gé rĩ, āzini gũrú ĩmi ní caá
'a ni gé rĩ, lē ĩmi ndākĩ 'bá
múkē ni ĩsũ vũrā 'dāri agá,
ĩmi adrikĩ ĩrivé āngá 'dāá,
cĩngbá ĩmi ní ngazú muḡú
rĩ gé. ¹² ĩmi fikĩ dō caá 'bēḡĩ
'dāri agá, ĩmi sēkĩ mōdó 'bá
'bēḡĩ 'dāri āsámvú gé rĩ pi ní.
¹³ 'Bá 'bēḡĩ 'dāri āsámvú gé rĩ
pi é'yĩkĩ dō ĩmi rá, ĩmi sēkĩ
kōpi ní tākĩri, dō 'bá 'bēḡĩ
'dāri āsámvú gé rĩ pi gākĩ
ĩmi é'yĩgá sĩ, ã sēkĩ kōpi ní

‡ 9:37 9:37 'Bá ãnyāngā rĩ ikũnā'bá rĩ pi gārú: Tā 'dĩri vé ífĩfĩ 'dĩni, 'bá lē'bá
Yēsũ rĩ é'yĩ'bá rĩ pi kárakarā, 'bo 'bá ũ'ḡukĩ múkē rĩ ũlũ'bá rĩ pi gārú. * 10:2
10:2 'Bá áyúāyũ rĩ pi: 'Bá áyúāyũ rĩ pi, Yēsũ sē kōpi ní ũkpō, rĩ kōpi pēe muḡú
'bá rĩ pi ímbá, índrĩ ũnjĩ rĩ pi údró, āzini tā āyázú āyāyā ni pi 'oó.

tākiri ku. ¹⁴ 'Bá rĩ ẹ'yí dō ìmi kuyé, dōku gā dō ìmivé tā yigá sī, ìmi kádō ìfúú 'bẹ̀tí 'dāri agásī, dōku kūrú 'dāri agásī, lē ìmi wekí nyòòkú ìmi pá ágélé gá rĩ kú 'dìgẹ. †
¹⁵ Ádarú á 'yo ìmi ní 'dínì, ọ̀'đú ì ní ìmúúú tá lizú rĩ gé, kūrú Sòdómò vé rĩ, āzini Gòmórà vé rĩ, ‡ ì tá lì kòpi drìgẹ mādā, 'bo ì ìmú tá lì kūrú 'dāri drìgẹ aga rá.

Ìzāngā ri ìmú 'dī'đī
(Mārākō 13:9-13; Lúkā 21:12-17)

¹⁶ "Ma ìmi pē mužú sū ì ní kābīlō pēē ārākīla rĩ pi āsámú gé rĩ tìni, kúru lē ìmi adrikí úmī be sū ìnī vé rĩ tìni, āzini ìmi adrikí tā be pìrì sū āmámū tìni. ¹⁷ 'Bo ìmi ndrekí múké! 'Bá rĩ pi ìmú ìmi uru jì tō 'bá tá lì 'bá rĩ pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé rá, kòpi ìmi ũgbā ìvé Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agá 'dāá rá. ¹⁸ Ìmi ní ríí má pámvú ũbī rĩ sī, ì ìmú ìmi jì tō gávānā ẹ̀ndrẹ̀tì gé, āzini 'bāgú rĩ pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé, ìri sē ìmi ọ̀'đúkó múké rĩ ũlū ānì kòpi ní, āzini 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ní. ¹⁹ 'Bo kòpi rúkí dō ìmi gí, lē ìmi ríkí ũsūyí 'yozú kínī ìmi átá íngóni yā 'dínì ku, ā'diātāsīyā tá ìmi ní lēé átá sá 'dāri gé rĩ, Índrí Uleterè rĩ ũlū ìmi ní nī. ²⁰ Ìmi átákí

tā rĩ nī ku, tā ìmi ní lēé átá rĩ, Índrí ìmi Ẹ̀tẹ̀pì Múngú vé rĩ átá ìmi ní nī.

²¹ "Ẹ̀drìpì ri ìmú ẹ̀drìpì ā ũli 'be, ìri ẹ̀drìpì ri sē 'dì drā rá. Ẹ̀tẹ̀pì ri ìmú ìvé anjìná rĩ pi ā ũli 'be, ìri kòpi sē ú'dì ũdrā rá, anjìná rĩ pi ìmú ufu ku ari'ba rú, kòpi 'bá ì tì'bá rĩ pi sē ú'dì ũdrā rá. ²² 'Bá rĩ pi cére ìmú ìmi gā sī má tá sī, 'bo 'bá pá tuúpi tìtì ìvé ẹ̀'yìngará agá cìngbá ọ̀đú gé rĩ, Múngú ri ìmú ìri pa rá. ²³ 'Bá rĩ pi 'okí dō ìmi ũnjí kūrú āzi agá, ìmi ápákí mužú kūrú āzi agá. Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dínì, ma 'Bá Mvā 'i, má ní drī ícázú kuyé rĩ gé, ìmi ícókí ẹ̀cì kūrú Ísèrélè vé rĩ pi agásí cére ku.

²⁴ "'Bá ì ní ríí ímbá rĩ ícò 'bá 'i ímbápi rĩ ndéé tá sī ku, ātì'bá ícò adrií 'bá 'í ní ríí ẹ̀zì ngaá vú ni gé rĩ drìgẹ āmbúgú rú ku. ²⁵ Lē 'bá ì ní ríí ímbá rĩ ā adri sū 'bá ríipi 'i ímbápi rĩ tìni, lē ātì'bá rĩ ā adri sū ìvé āmbúgú tìni. Ma adriípi jó 'dìpa nōri, 'bá rĩ pi dō ri ma zì Bēlězēbúlā, § ìmi 'bá adri'bée mávé jó āsámú gé nō'bée, kòpi ìmú rú ũnjí 'da ìmī rú'bá gá rá!

Lē ìmi adrikí ũrī sī ku
(Lúkā 12:2-7)

²⁶ "'Bo lē ìmi adrikí 'bá 'dī'bée sī ũrī sī ku. Ngá āzi

† **10:14** 10:14 Lē ìmi wekí nyòòkú ìmi pá ágélé gá rĩ kú 'dìgẹ: Yāhūdī rĩ pi ri nyòòkú we ì pá gá sī 'bá ì ẹ̀'yí'bá kuyé rĩ pi ní, lüzú kínī kòpi ā ve 'bá ì ẹ̀'yí'bá kuyé 'dī'bée ní gí, ìri kpá lū 'yozú kínī Múngú ri tá lì 'bá ì ẹ̀'yí'bá kuyé rĩ pi drìgẹ. ‡ **10:15** 10:15 Sòdómò āzini Gòmórà: Múngú iza kūrú 'dī'bée ũnjíkānyā 'bá kūrú 'dī'bée agá rĩ pi ní 'oó rĩ sī lókí Ābūrāmā vé rĩ gé. 'Í lā 'í lā 'í dóngará 18:20-19:28. § **10:25** 10:25 Bēlězēbúlā: Bēlězēbúlā vé rú āzi ri Sātānā 'i, ìri ādróko, ìri āmbúgú índrí ũnjí rĩ pi drìgẹ.

ícopi 'i zū́pi, 'i i'daápi āmvé ku ni 'dā́yo, dōku ngá āzi 'i zū́pi ī ní ícó nū́ ku ni 'dā́yo. ²⁷ Tā má ní ũlūú ĩmi ní kiri nōri, lē ĩmi jíkí mụ́ ũlūú 'bá rī pi ní. Átángá má ní átá ĩmi ní ũyōkōyō sī nōri, ĩmi mụ́kí áyú 'bá rī pi ní ụ'dúkó be ury 'dā́. ²⁸ Lē ĩmi rukí 'bá rī 'bá āngū ú'dí' 'bá rī pi ku, kōpi ícókí índri rī 'dī drā́ ku. Lē ĩmi rukí 'yéná Múngú índri rī sēepi fípi áci agá, āzini rụ' 'bá rī sēepi fípi áci vezú āní ũdū ákó rī agá rī áyu. ²⁹ Āríná mādā mādā ĩrī ī 'yéná ụzī mūfēngā ā fī ālu. 'Bo ālu ni ícó drā́ ku, ĩmi Ẹtẹpi ā'yī dō tā ni nī ká, ĩri íbí drā ndō. ³⁰ Múngú lā drī'bí ĩmi drīgé rī pi cére gí. ³¹ Lē ĩmi adrikí ũrī sī ku, ĩmivé tā ndē āríná kárákará rī pi vé rī rá.

'Bá Kúrísitō ri ā'yūpi dōku gā́pi 'bá rī pi ẹndrẹti gé rī

(Lúkā 12:8-9)

³² "'Bá rī ā'yī dō ma rá 'bá rī pi ẹndrẹti gé, 'yo dō 'í ā'yī ma gí, ma kpá ĩri ā'yī má Ẹtẹpi 'bū gé 'dālé rī ẹndrẹti gé rá. ³³ 'Bá rī gā dō ma sī vū drīgé nōgó, ma kpá ĩri gā sī má Ẹtẹpi ẹndrẹti gé 'bū gé 'dālé.

Yēsū vé tā ĩjī acongará

(Lúkā 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Īmi rikí ũsū́ 'yozú kínī, má ĩjī tākiri vū drīgé nōgó 'díní ku. Má ĩjī tākiri

kuyé, mávé ímúngará nōri, 'bá rī pi ē ímúki rí ī ngū́ āní ũnjí mâ tā sī bēnī. ³⁵ Mávé ímúngará nōri ĩri sē,

" 'mvá ágó pi ímú ī aco ẹtẹpi be,

mvá ũkú pi ímú ī aco ẹndrẹpi be,

ũkú ágó tị gé rī, kōpi ímú ī aco ịdrẹpi be.

³⁶ Ārī' 'bá mívé rī pi íbí ĩfū mívé 'bẹtị āsámvú gé 'dīgé.'

³⁷ "'Bá rī lē dō 'í ẹtẹpi ri dōku 'í ẹndrẹpi ri ma ndēé, 'bá 'dīri ícó adrií 'bá mâ pámvú ũbīpi ni ku. ³⁸ 'Bá rī gā dō ívé pẹti alambaku* 'dugá sī, āzini gā dō mâ pámvú ũbīgá sī, 'bá 'dīri ícó adrií 'bá mâ pámvú ũbīpi ni ku. ³⁹ 'Bá rīpi ívé ídri ā tā mbaápi nyōkú drīgé nōgó rī, ícó ídri 'dání'dání rī ísú ku. 'Bá rī adi dō ívé ídri sēé drā́ mâ tā sī, ĩri ídri 'dání'dání rī ísú rá.

Ī ícó ā'di ri ũfē?

(Mārākō 9:41)

⁴⁰ "'Bá rī ẹ'yí dō ĩmi, ẹ'yí 'dīri ma, 'bá rī ẹ'yí dō ma, ẹ'yí 'dīri má Ẹtẹpi ma ĩpēpi rī. ⁴¹ 'Bá rī ẹ'yí dō nẹbī rīpi tā Múngú vé rī ũlū́pi rī ívé āngá, ī ímú ĩri ũfē sū ī ní nẹbī rī ũfēé rī tịni. Āzini 'bá rī ẹ'yí dō 'bá tā be pịri Múngú vé ni ívé āngá, ĩri ní tā 'oó pịri rī sī, ī ímú ĩri ũfē sū ī ní 'bá tā be pịri 'dīri ũfēé rī tịni. ⁴² 'Bá rī sē dō

10:36 10:36 Míkā 7:6 * **10:38** 10:38 Pẹti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o' 'bá ũnjí rī pi gbā mūsūmārī sī pẹti alambaku sígé, ĩri sá 'du āco kōpi íbí drā ndō, kōpi ízāngā nya ambamba drāngará rī gé.

yīi idríkídri ni mvuú 'bá má pámvú ūbī'ba tā be mādā rī pi vé ālu ni ní rá, ádarú ī ímú īri ūfē rá."

11

Yūwánī pē ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi muú Yēsū vúgá

(Lúkā 7:18-35)

¹ Yēsū kā tā rī eziú deę ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba mudi rī ni īrī rī pi ní gí, īri ní 'dezu mužú 'bá rī pi ímbázú, āzini tī sēzú mužú kūrú Gālíláyā vé rī pi agásī.

² Yūwánī Bātízīmū sēpi ī ní 'yī kuú jó āngū ū'yízú rī agá rī kā tā Kúrísítō ní rīi 'oó rī yīi, īri ní ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi pēzú mužú ³ Yēsū ri zizú kīnī, "'Bá ī ní 'yoó kīnī īri ímú 'dīí'dī rī, īri mī 'i, dōku 'bá ī ní 'yoó īri ímú rī túngú?"

⁴ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Īmi újákī ĩmi gōó vulé Yūwánī vúgá 'dāá, ĩmi ūlūkī īri ní tā ĩmi ní yīi, āzini ĩmi ní ndreé rī. ⁵ 'Bá mī be ešī'ba gí rī pi, kōpi nóni āngū ndre rá. 'Bá pá be ábá'ba gí rī pi, kōpi nóni ečī tu rá. 'Bá ūfú ní nyaá rī pi, kōpi ā rú'ba ícá nóni ule gí. 'Bá bī be ešī'ba gí rī pi, kōpi nóni tā yī rá. 'Bá ūdrā'ba gí rī pi gōkī íngá ídri rú gí. Āzini ú'dúké múké rī, ī ri ūlū 'bá ngá ākó rī pi ní rá. ⁶ 'Bá ma gā'ba kuyé rī pi, Múngú ri kōpi ní tākiri sē rá."

⁷ Yūwánī vé 'bá īri ā pámvú ūbī'ba rī pi kā 'deé

muú gí, Yēsū ní 'dózu átázú Yūwánī vé tā sī 'bá bītríká rī pi ní kīnī, "'Bá ĩmi ní muú ndreé āngū ā'wí cínyáfā rú rī gé 'dāá rī ā'di 'i? Īmi ísúkí 'bá rī ndreé adri sū ásé mbaápi āco ūlí ní bīi vūgá rī tīnī? ⁸ Dō adri 'dīni kuyé, ngá ĩmi ní ndreé rī a'di? Īmi ísúkí ágó āzi su bōngó ūnyī be ni rá? Adri 'dīni kuyé, 'bá adri'bée 'bāgú vé āngá rī pi bōngó ūnyī be ni pi su nī. ⁹ Kuru ngá ĩmi ní muú ndreé rī ā'di? Īmi mukí nēbī ri ndreé? Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá ĩmi ní muú ndreé rī ndē nēbī ri rá. ¹⁰ 'Bá 'dīri Yūwánī 'i, ī ní tā ni sīi Búkū Múngú vé rī agá rī kīnī:

" 'Ma mávé 'bá áyúāyū ni pē mužú mí ní drīdrī, īri mu mí ní létī údé.'

¹¹ Ádarú á lē lūū ĩmi ní 'dīni, 'bá ī ní tīi vū drīgé nōgó rī pi āsámvú gé, 'bá āzi Yūwánī Bātízīmū sēpi rī ndēpi āmbūgū sī ni 'dāayo. 'Bo 'bá ī ní īrivé tā 'duú 'bāá mādāṅá mālūngā 'bū vé rī gé 'dālē rī, ndē Yūwánī ri āmbūgū sī rá. ¹² Í'dózu lókí Yūwánī Bātízīmū sēpi rī vé rī gé 'dāá, cīngbá āndrū sī, 'bá rī pi ríkí e'dí 'dīi mālūngā 'bū vé rī ā tā sī, 'bá ūnjí rī pi lēkí mālūngā 'bū vé rī eřī ī ní ūkpō sī. ¹³ Búkū nēbī rī pi vé rī, āzini tāimbī Mósē vé rī, ūlū tā ímūpi 'i ngaápi rī cīngbá cazú lókí Yūwánī vé rī gé. ¹⁴ Īmi ā'yíkí dō tā má ní átá

'dīri rá, Ēllyā* ĩ ní 'yoó kīnī ĩri ímú 'dīí'dī rī, ĩri Yūwánī 'i. 15 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tã 'dīri.

16 "Mā ũ'bī rí 'bá lókí āndrū nōri vé rī pi ngá íngóni ni sī? Kōpi adrikí sū anjīná úrí'bá jōkōnī agá, rí'bá í ògūpīi zī'bá rī pi tīnī, kōpi rí 'yo,

17 " "Bá rikí ĩmi ní ẹrī coó, 'bo ĩmi gākí úngó tugá sī,

'bá ngokí ĩmi ní úngó ĩzāngā vé ni,

'bo ĩmi gākí áá ngogá sī.'

18 Yūwánī riipi bātízīmū sēepi rī ri 'i a'bií, nya ngá kuyé, āzini mvu ngá kuyé, 'bo kōpi kīnī, 'Índrī ũnjí fi drī ni gé gí.' 19 'Bo ma 'Bá Mvá 'i, ma rí ngá nya rá, āzini ma rí ngá mvu rá, kōpi kīnī, ma rí ngá nya ambamba, āzini ma rí ĩmērē ambamba, ma ũndī 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bá rī pi vé ni, āzini ma ũndī 'bá rí'bá ũnjīkānyā 'o'bá rī pi vé ni. 'Bá tã 'oópi pīrī rī, ĩ nī áamá 'yozú kīnī, ádarú ĩri úmī be."

Ī tã lī 'bá ẹsī újábá kuyé rī pi drīgé

(Lúkā 10:13-15)

20 Kúru Yésū ní kūrú 'í ní tã āyāzú āyāyā 'ozú 'a ni agá kárakará rī pi vé tã átázú ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā 'bá kūrú rī pi agá rī pi gākí ẹsī újágá sī ívé ũnjīkānyā agásī.

21 "Īmi 'bá adri'bá kūrú Kōrāzīnī vé rī agá 'dī'bée, āzini kūrú Bētēsāyídā* vé rī agá 'dī'bée, ĩmi ímú ĩzāngā nya rá! Tã āyāzú āyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dī'bée, mā 'o té dō kūrú Táyā vé rī agá, āzini kūrú Sīdónā vé rī agá, 'bá kūrú rī pi agá rī pi újákí té ẹsī ínógósī Múngú ri ẹ'yīzú gí. Kōpi té bōngó írīkó rú ni pi úsú ĩ rú'bá gá, kōpi úfúrágú úmvú dā ĩ drīgé.

22 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ú'dú ĩ ní ímúzá tã līzú rī gé, ĩ ímú ĩmi ĩrīñā 'bá kūrú Táyā vé rī agá, āzini kūrú Sīdónā vé rī agá rī pi vé rī ndē rá. 23 Īmi 'bá adri'bá Kāpārānāúmā agá 'dī'bée, ĩmi ũsūkí ĩmi nyo ícó fi 'bū gé rá? Īmi ícókí fíi ku, ĩmi fi mvu adri 'bū āvū rī pi vé rī agá. Tã āyāzú āyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dī'bée, mā 'o té dō kūrú Sōdómō vé rī agá, 'bá Sōdómō vé rī pi té ẹsī újá rá, kōpivé kūrú ri té adri ũgōgō. 24 Á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ú'dú ĩ ní ímúzá tã līzú rī gé, ĩ ímú ĩmi ĩrīñā Sōdómō vé rī ndē rá."

Īmi ímúkí má vúgá uvungará gá

(Lúkā 10:21-22)

25 Sā 'dāri gé, Yésū ní Múngú ri zīzú kīnī, "Má Ẹtēpī, Úpí mālūngā 'bū vé rī rùpī vū drīgé rī be rī, ōwō'dífō mí ní tã áda rī ũzūú

* 11:14 11:14 Ēllyā: Ēllyā ri nēbī, Múngú 'du ĩri mvuzú 'bū gé ídri rú, drā kuyé. Tíkí ĩri ākūdē ílī rī ca mūdūrūlū úrōmī (900), ísú ākūdē tíkí drī Yésū ri kuyé. † 11:21 11:21 Kōrāzīnī āzini Bētēsāyídā: Yāhūdī rī pi rikí adrii kūrú 'dī'bée agá, 'bo 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi rikí adrii kūrú Táyā vé rī agá, āzini Sīdónā vé rī agá.

'bá úmĩ be rĩ pi ní, āzini 'bá tā nĩ 'bá ambamba rĩ pi ní rĩ sī, āzini mí ní tā rĩ i 'daá 'bá tā be mādā sũ anjĩná nyírĩná tā ākó rĩ pi tĩnĩ rĩ pi ní rĩ sī. ²⁶ Ē, má Ētẹpi, 'í lē tā rĩ ā nga 'i sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩri mí ní āyĩkō sē.

²⁷ "Má Ētẹpi sē ngá rĩ pi ārěvú céré kú má drĩgé, ma Mvá rú, 'bá āzi nĩ ma kuyé, 'yěná má Ētẹpi nĩ ma nĩ, 'bá āzi nĩ má Ētẹpi ri kuyé, 'yěná ma Mvá rú, á nĩ má Ētẹpi ri nĩ, āzini 'bá má ní ũpěé rĩ pi nĩkĩ ĩri nĩ."

²⁸ Kúru Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Īmi āndē 'bá oḡu 'dũngará sī gĩ 'dĩ 'bée, ĩmi ímúkĩ má vúgá nōó, ma sē ĩmi ímú uvu rá." ²⁹ Īmi 'dúkĩ oḡu má ní 'dụú nōri áyu, ĩmi ũnĩkĩ tá má ní 'oó rĩ, ā 'diātāsĩyā ma ẹsĩ be mādā, āzini tá be mādā, ĩmĩ ẹsĩ ri ícọ uvungará ịsú rá. ³⁰ Oḡu mávé nōri vé 'dũngará ẹnjĩ ku, 'dũngará ni kọwúkọwụ.

12

Ụ'dụ Sābátā vé rĩ vé tā
(Mārākō 2:23-28; Lúkā 6:1-5)

¹ Sā 'dāri gé, Yēsũ pi ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi be rikí ẹlĩ mụzú ọmvú ānyá vé ni agásĩ ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé,* ẹbĩrĩ fụ ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú

* **12:1** 12:1 Ụ'dụ Sābátā vé rĩ: Ụ'dụ 'dĩri Yāhúđĩ rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, āzini kọpi ní rizú Múngú ri zizú rĩ. Yāhúđĩ rĩ pi ri ụ'dụ 'dĩri vé tā ígá kĩnĩ, Múngú gbi 'bụ pi vū be nĩ, āzini Múngú pa ĩ adringára tũḡḡrĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ụ'dụ Sābátā vé rĩ Yāhúđĩ rĩ pi ri zị ụ'dụ ẹzĩrĩ, 'bo Kẹlĩkọ rĩ pi ri zị ụ'dụ áziyá. 'Í lē Wũngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16. † **12:6** 12:6 'Bá Jó Múngú vé rĩ nděepi rá rĩ nōgọ anigé: 'Bá Yēsũ ní 'yoó ndē Jó Múngú vé rĩ rá, ĩri nōgọ anigé rĩ, 'bá ri Yēsũ ri 'i 'yo. **12:7** 12:7 Ọsẹyā 6:6

ũbĩ 'bá rĩ pi káyĩ, kọpi ní ānyá rĩ pi ẹ drĩ ucezú anyizú cizú. ² Fārúsĩ rĩ pi ká tā 'dĩri ndreé, kọpi ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Mívé 'bá mí pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi ícókí té ānyá rĩ pi ẹ drĩ uceé ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé ku, ā 'diātāsĩyā tājmbị Mósē vé rĩ ā'yĩ ku ĩ ní ẹzị ngazú ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé."

³ Yēsũ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, "Īmi lākí tá Dāwúđĩ pi ní 'oó ívé 'bá rĩ pi be sā ẹbĩrĩ ní kọpi fuzú rĩ gé 'dāri kuyé? ⁴ Dāwúđĩ fi Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, kọpi nyakí pánga ĩ ní 'bāá kuú Múngú vé jó agá rĩ ívé 'bá rĩ pi be, pánga 'dāri 'bākí 'yěná kuú atala rĩ pi ní, kọpi ícókí kōdō nyaá ku. ⁵ Īmi lākí tājmbị Mósē vé rĩ agá 'yozú kĩnĩ, atala rĩ pi ri ẹzị nga Jó Múngú vé rĩ aga ụ'dụ Sābátā vé rĩ gé ĩndĩ, kọpi tá ākó 'dĩni kuyé? ⁶ Á lē lūú ĩmi ní 'dĩni, 'bá Jó Múngú vé rĩ nděepi rá rĩ nōgọ anigé.† ⁷ Īmi nĩkĩ té dō tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá ĩ ní 'yoó kĩnĩ, 'Á lē ĩmĩ ẹsĩ ā adri ĩdríkídri, adri 'yozú kĩnĩ á lē ĩmi zākí má ní rōbōḡō yā 'dĩni kuyé,' 'dĩri vé ífifi rá, ĩmi ícókí té tā lị 'bá tá ākó rĩ pi drĩgé ũnjĩ ku. ⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ụ'dụ

Sābātā vé rī[‡] drīgé āmbúgu nī.”

Yēsū idrí ágó āzi ú'dú Sābātā vé rī gé

(*Mārākō 3:1-6; Lúkã 6:6-11*)

⁹ Kúru Yēsū ní ngazú fūzú vūrã 'dãri agásĩ, ĩri ní mužú fizú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá, ¹⁰ ĩsú ágó āzi 'dãá, drĩ ni ábá kuú 'bēlé'béle. Fārúsĩ rĩ pi ní Yēsū ri zizú kīnĩ, “Tāĩmbĩ ā'yĩ nyo ĩ ícó 'bá idrí ú'dú Sābātā vé rĩ gé rá?” Kōpi zĩkĩ ĩri 'dĩni, ĩ ĩsúkĩ rĩ tã ũnjĩ vú ni gé, ĩ tōkĩ rĩ ĩri ānĩ.

¹¹ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rĩ vé kãbĩlō 'de dō 'bú agá ú'dú Sābātā vé rĩ gé, ícó kãbĩlō rĩ ísé 'bú agá 'dãásĩ āmvé ku?” ¹² 'Bo 'bá ndē kãbĩlō ri tã sĩ rá! Tāĩmbĩ ā'yĩ rá, ĩ ícó tã múké 'o ú'dú Sābātā vé rĩ gé rá.

¹³ Kúru Yēsū ní 'yozú ágó rĩ ní kīnĩ, “Mĩ ũjũ mĩ drĩ.” Ágó rĩ ní 'ĩ drĩ ũjũzú, drĩ ni gō ícá múké sũ ĩrivé drĩ āzi rĩ tĩnĩ. ¹⁴ 'Bo Fārúsĩ rĩ pi ní fūzú mužú āmvé 'dãá, kōpi rikĩ létĩ ĩ ní lēzú Yēsū ri 'dizú drãzú rĩ ndãá.

Yēsū ri ātĩ'bá, Múngú ĩpē ĩri nĩ

¹⁵ 'Bo Yēsū nĩ tã kōpi ní lēé 'oó rĩ rá, ĩri ní fūzú vūrã 'dãri agásĩ rá. 'Bá kárakarã 'dekĩ mužú vúdřĩ ni gé sĩ, idrí 'bá drã be rĩ pi céré, ¹⁶ 'bo ĩmbá kōpi kīnĩ, lē kōpi ā lūkĩ

ívé tã 'bá āzi ní ku. ¹⁷ Tã ótú Múngú ní eziĩ, nēbĩ Īsáyã ní 'yoó rĩ nga 'i fūú tĩ ni gé gĩ kīnĩ,

¹⁸ “Īri ātĩ'bá mávé ni, má ĩpē ĩri nĩ, á lē ĩri lēlē, ma ĩri sĩ āyĩkō sĩ,

ma sē Īndrĩ Uleterē rĩ, ĩri ní ũkpō sē,

ĩri ímú 'yo 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ā 'okĩ tã pĩrĩ.

¹⁹ Ícó āwãá 'bá āzi ní ku, dōku ícó útré 'bá āzi drīgé ku,

í có átá ú'dúkó āsĩrã rú ni sĩ 'bá rĩ pi āsámvú gé ku.

²⁰ Ícó 'bá ešĩ be nō'bá gĩ rĩ pi 'oó ũnjĩ ku,

dōku ĩri ešĩ múké 'bã 'bá adri'bá ũkpō ākó rĩ pi ní,

'bo ĩri ímú 'bá rĩ pi vé tã lĩ pĩrĩ.

²¹ Súrú āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré ímú ešĩ 'bã drĩ ni gé.”

Yēsū pi Bēlēzēbúlã be

(*Mārākō 3:20-30; Lúkã 11:14-23; 12:10*)

²² Kúru 'bá rĩ pi ní ágó āzi mĩ be ešĩĩpi gĩ, átãpi ku ni ĩjizú Yēsū vúgã nōó, ágó rĩ ĩndrĩ ũnjĩ be, Yēsū idrí ágó rĩ rá, ágó rĩ ē mĩ gō āngũ ndreé rá, gō kpá átã rá.

²³ 'Bá rĩ pi ārēvú céré ngakĩ āyãá tã 'dĩri sĩ āyãyã, kōpi

‡ **12:8** 12:8 Úpĩ ú'dú Sābātā vé rĩ: Yāhúdĩ rĩ pi ri ú'dú Sābātā vé rĩ ígã kīnĩ, Múngú gbi ngá 'bũ gé rĩ pi vũ drīgé rĩ pi be céré 'du caá ú'dú áziyã, kúru ĩri ní uvuzú ú'dú Sābātā vé rĩ gé. Múngú ri 'yénã Úpĩ Sābātā vé ni, kúru Yēsū kīnĩ 'i Úpĩ Sābātā vé ni, kīnĩ 'i Múngú 'i. 'Í lã Wũngárã 20:8-11. **12:21** 12:21 Īsáyã 42:1-4

ní 'yozú kīnī, “Ágó 'dīri adri nyo Dāwúđī Mvọpị 'i kuyé?”

²⁴ Fārúsī rī pi kâ tâ 'dīri yij, kọpi kīnī, “Ágó 'dīri ri índrī ūnjí rī pi údró ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī, Bēlēzēbúlā ri āmbúgú índrī ūnjí rī pi vé rī.”

²⁵ Yēsū nī tâ kọpi ní ríi ũsūú rī rá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Bá mālūngā ru'ba rī pi rikí dō ĩ fuú ĩ drīkā sī, ĩri sē kọpivé mālūngā ri ábá rá. 'Bá kūrú agá rī pi, dōku 'bá 'bētị āsámvú gé rī pi rikí dō ĩ fuú ĩ drīkā sī, ĩri sē kūrú 'dīri, dōku 'bētị 'dīri ábá rá. ²⁶ Sātánā dro dō 'í ọgụpịi índrī ūnjí rī pi, kọpi ri ĩ fuú ĩ drīkā sī, ĩrivé mālūngā ri ícọ pá tu íngóni? ²⁷ Ma dō ri índrī ūnjí rī pi dro ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī píri, kúru 'bá ĩmivé rī pi ri índrī ūnjí rī pi dro ā'di vé ũkpō sī? 'Bá ĩmivé rī pi ímụ ĩmivé tâ lị, kọpi 'yo tâ ĩmi ni 'yoó rī adri pịrị ku. ²⁸ 'Bo ma dō ri índrī ūnjí rī pi dro Múngú vé Índrī Uleterē rī vé ũkpō sī, ĩri lū 'yozú kīnī mālūngā Múngú vé rī ícá ĩmi āsámvú gé gí.

²⁹ “Dōku 'bá ri ícọ fi 'bá ũkpō be ni vé jó agá mụ ĩrivé ngá ali íngóni íngóni? Drīdrī ni, ĩri drī 'bá ũkpō be 'dīri ru úmbé, ĩri kúru íbí mụ ngá ĩrivé jó agá rī pi ali ndō.

³⁰ “Bá rī adri dō má be trụ ku, 'bá 'dīri mávé ārí'ba, 'bá rī úmú dō kábílō rī pi adrii má be trụ ku, 'bá 'dīri kábílō rī pi írérē. ³¹ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, 'bá rī 'o dō ūnjikānyā, āzini ide dō 'bá

āzi, ĩ ícọ ĩri trū rá, 'bo 'bá rī ide dō Índrī Uleterē rī vé tâ, ícókí ĩri trūú ālunāni ku. ³² Ma 'Bá Mvá 'i, 'bá rī átá dō mávé tâ ūnjí, ĩ ícọ ĩri trū rá, 'bo 'bá rī átá dō Índrī Uleterē rī vé tâ ūnjí, ícókí ĩri trūú ku, í'dózú āndrū, dōku lókí ímụpi drīdrī 'dīi rī gé.

Ī peṭi rī nī ámá ĩrivé ũ'a sī (Lúkā 6:43-45)

³³ “Peṭi rī dō múké, ĩrivé ũ'a ri adri múké, peṭi rī dō ūnjí, ĩrivé ũ'a ri adri ūnjí, ā'diātāsīyā ĩ peṭi rī nī ámá ĩrivé ũ'a sī. ³⁴ ĩmi adri'bée sū ĩnī tịnị ri'ba ūnjikānyā 'o'ba 'dī'bée, ĩmi ícọ tâ múké átá íngóni? Tā ĩmi ní ríi átá rī, ĩri íbí íngá ĩmī ẹsị agá. ³⁵ 'Bá adriipi múké rī, tâ ĩri ní ríi átá ĩfūú 'í ẹsị agásī rī pi cére múké, 'bá adriipi ūnjí rī, tâ ĩri ní ríi átá ĩfūú 'í ẹsị agásī rī pi cére ūnjí. ³⁶ 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, 'bá riipi átángá átápi, tâ ni ũsūpị drīdrī ku rī, ú'dụ ĩ ní tâ lizú rī gé, ĩri ímụ tâ 'í ní átá rī ũlū 'i tị sī. ³⁷ Átángá ĩfūúpi mí tị gé sī múké rī, ĩri sē ĩ mi trū āní rá, 'bo átángá ĩfūúpi mí tị gé sī ūnjí rī, ĩri sē ĩ tâ lị āní mí drīgé.”

Bilēmị Yónā vé rī

(Mārākō 8:11-12; Lúkā 11:29-32)

³⁸ Kúru Fārúsī urụkọ'bée, āzini 'bá tājmbị Mósē vé rī ímbá'ba rī pi ā urụkọ'bée be, kọpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ímbápi, 'bá lēkí mī 'o 'bá ní tâ āyāzú āyāyā ni.”

³⁹ 'Bo Yēsū ní újázú kọpi ní kīnī, “Úyú ūnjikānyā be

ri'ba ɔwũ 'bã'bee rĩ pi kĩnĩ
mã 'o ĩ ní tã äyãzũ äyãyã
ni! 'Bo tã äyãzũ äyãyã má ní
lee 'oó kôpi ní rĩ, ĩri tã nêbĩ
Yónãš vé rĩ. ⁴⁰ Sũ Yónã ní laá
caá ĩ'bjĩ ämbũgũ rĩ agá ũtũjã
na ĩnĩjã na rĩ tĩjĩ, kũru ma
'Bã Mvã 'i, ma ĩmũ la ca
'bũ agá ũtũjã na ĩnĩjã na.
⁴¹ Kũru 'bã Nĩnêwê vé rĩ pi ní
esĩ újã gĩ rĩ sĩ, kôpi ĩmũ úyũ
ãndrũ nōri tō nĩ, äzini kôpi
tã lĩ úyũ ãndrũ nōri drĩgê
nĩ, ã'diãtãsiyã kôpi újãkĩ esĩ
tĩ Yónã ní sêe rĩ sĩ gĩ, 'bo
'bã Yónã ri ndêepi ämbũgũ
sĩ rĩ, ĩri nōgōnō. ⁴² 'Bãgũ
ũkũ rũ ängũ ándrelé rũ
rĩ gé rĩ úmvúlesĩ ĩmũ pá
tu tã lĩ úyũ ãndrũ nōri
drĩgê nĩ, ã'diãtãsiyã ĩbí ĩmũ
ãngũ rárã rũ ni gélesĩ, ĩmũ
Sōlōmōnã vé úmĩ tã 'ozũ rĩ
yĩ, 'bo 'bã äzi nōgōnō ndê
Sōlōmōnã rĩ ämbũgũ sĩ rá.

*Índri ũnjĩ vé ĩgōngárã
fizũ 'bã rĩ esĩ agá rĩ
(Lúkã 11:24-26)*

⁴³ "Índri ũnjĩ ĩfũ dō 'bã
ãzi agásĩ gĩ, ĩri 'de mũ ängũ
ã'wĩ cinyáfã rũ rĩ gé 'dãã,
ĩri mũ vũrã uvuzũ ni ndã,
'bo ĩsũ vũrã uvuzũ ni ku.
⁴⁴ ĩri kũru 'yo, 'Á lē ma újã
gōo mũjũ adriĩ jó má ní ĩfũzũ
rĩ agá.' Ca dō mũjũ jó rĩ
ã 'a ĩsũ kálámgbã rũ, 'bã
ãzi 'a ni agá 'dããyo, wekĩ
'a ni kũ uletere, ⁴⁵ ĩri mũ 'i

ɔgũpĩĩ ĩndri ũnjĩ be aga'bee
rá ézĩrĩ ni pi bĩ, kôpi fi mũ
adri jó rĩ agá 'dãã. 'Bã 'dĩri
vé adringárã ũnjĩkãnyã ni gō
drĩdrĩ 'dãri agá rá. Tã 'dĩri
ĩmũ 'i ngá úyũ ũnjĩkãnyã be
nō'bee rũ'ba gã."

*Yēsũ éndrêpi pi Yēsũ
édripiĩ be*

*(Mārãkō 3:31-35; Lúkã
8:19-21)*

⁴⁶ Yēsũ kã riĩ átã 'bã
bĩtrĩkã rĩ pi ní, éndrêpi pi
édripiĩ be tukĩ pá kuũ ämvé
'dãã, kôpi lēkĩ átã ĩri be.
⁴⁷ 'Bã äzi ní lũzũ Yēsũ ní kĩnĩ,
"Mĩ éndrêpi pi mĩ édrĩpiĩ be
tukĩ pá kuũ ämvé 'dãã'dã,
kôpi lēkĩ átã mĩ be."

⁴⁸ Yēsũ ní ágó rĩ zizũ kĩnĩ,
"Mã éndrêpi ri ã'di 'i? Mã
édripiĩ ã'di pi?" ⁴⁹ Yēsũ
ní drĩ suzũ muzũ ívé 'bã
'ĩ pámvũ ũbĩ'bã rĩ pi vũ
'dãã, ĩri ní 'yozũ kĩnĩ, "Mávê
éndrêpi, äzini mávê édrĩpiĩ
kôpi adri'bã nō. ⁵⁰ 'Bã rĩ
'dũ dō tã má Ĕtêpi 'bũ gé
rĩ ní lēe rĩ ngaã rá, 'bã
'dĩri ĩri adri mã édrĩpi, ĩri
adri mã ómvũpi, ĩri adri mã
éndrêpi."

13

*Nãpi ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(Mārãkō 4:1-9; Lúkã 8:4-
8)*

¹ U'dũ ãlu ãlu 'dãri sĩ, Yēsũ
nga fũũ jó rĩ agásĩ, mũ adriĩ
yĩĩ bãlãlã rĩ ã gãrã gã. ² 'Bã

§ 12:39 12:39 Yónã: Yónã ri nêbĩ, Múngũ pē ĩri mũjũ ú'dũkō múké ívé rĩ ũlũũ
'bã Nĩnêwê vé adri'bã Yãhũdĩ rũ ku rĩ pi ní. Drĩdrĩ ni Yónã ní drĩ mũzũ Nĩnêwê
gã kuyê rĩ gé, ĩ'bjĩ ämbũgũ te ĩri, la ĩ'bjĩ rĩ agá 'dãlê ú'dũ na, Múngũ pa ĩri rá.
Tĩkĩ ĩri ĩlĩ mũdũrũlũ ézĩrĩ pũkũ tōwũ (750) gé, ĩsũ äkũdê tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyê.
'Í lã Yónã 1:17; Mātāyo 12:39-40; Mātāyo 16:1-4; Lúkã 11:29-32.

bītríká trakí ĩ Yēsũ ā gārā gá sī kúrũ, Yēsũ ní ngazú tuzú kúlúmgbá agá, ĩri ní úrizú vūgá, 'bá rī pi áwíkí pá tuú kuú yī rī ā gārā gá. ³ Yēsũ ũlũ 'bá rī pi ní tā kárákará nāpí sī kīnī, "Ágó āzi ómvú be ni mụ úri rī ívé ómvú agá. ⁴ Ágó rī ká úri rī rīí, úri rī pi uruko u'dekí létí drīgé, āríná rī pi ímúkí úri u'de'bá létí drīgé rī pi teé céré. ⁵ Úri rī pi ā uruko u'dekí nyōókú írá drīgé ni agá. Úri rī pi ífúkí mbēlējá, nyōókú rī ní adrii nyetele rī sī. ⁶ 'Bo ũtú rī ká koó gbírílí, úri ífũ'bá rī pi 'wikí ũdráá céré, ā'diātāsīyā úlá ni pi ní fí vūgá 'dāá kuyé rī sī. ⁷ Úri rī pi ā uruko u'dekí ũcékúcé āsámvú gé, ũcékúcé rī dụ amuú, ōzũ úri ífũ'bá dụ'bá rī pi rá. ⁸ Úri rī pi ā uruko u'dekí nyōókú múké ni agá, kōpi dukí 'aá mị be gbálígbálí. Drī ni ālu rī gé, uruko ni ā fí mūdūrũlũ ālu, uruko ni pũkú áziyá, uruko ni pũkú na. ⁹ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā 'dīri."

Yēsũ ri átángá rī átá nāpí sī āsī
(*Mārākō 4:10-12; Lúkā 8:9-10*)

¹⁰ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ní ímúzú ĩri zizú kīnī, "Mī ri átá 'bá rī pi ní nāpí sī āsī?"

¹¹ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, "Sēkí ĩmi ní úmī mālūngā 'bū vé ĩ ní ũzũú kuú mūdūmūdū rú rī vé tā nīzú amázú rī rá, 'bo sēkí

úmī 'dīri 'bá uruko ní kuyé. ¹² 'Bá tā má ní ímbá rī yīpi rá rī, ĩ ĩri ní tā nīngará sē āmbúgú, 'bo 'bá tā mávé rī yīpi ku rī, ĩ ĩrivé tā nīngará 'dụ úmī ni gé sī rá. ¹³ Ma kōpi ní tā rī átá nāpí sī ā'diātāsīyā,

" 'Kōpi mị 'bā tā má ní 'oó rī ndrezú rá, 'bo kōpi ndrekí ku, kōpi bī 'bā tā rī yizú rá, 'bo kōpi yíkí ku, dōku tā rī fi kōpi drīgé ku.'

¹⁴ Tā 'dīri nga 'i fūú tị ni gé gí, sū nēbī Īsáyā ní átá rī tīnī kīnī,

'Īmi mávé ú'dúkọ yī rá, 'bo ĩmi ícókí ífífí ni nīí amá ku,

ĩmi tā má ní 'oó rī ndre rá, 'bo ĩmi ícókí tā ni nīí amá ku.

¹⁵ 'Bá 'dī'bée ē ẹsị tete,

kōpi ē bī yī tā ku,

kōpi bīkí ĩ mị cí,

kōpi ā bīkí té dō ĩ mị cí ku,

kōpi ē mị ri té āngū ndre rá,

kōpi ē bī ri té tā yī rá,

kōpi ē ẹsị ri té tā nī amá rá,

kōpi ā újákí dō ẹsị rá, ma té kōpi ídrí rá.'

¹⁶ 'Bo nóni Múngú sē ĩmi ní tākíri gí, ā'diātāsīyā ĩmī mị ri āngū ndre rá, āzini ĩmī bī ri tā yī rá. ¹⁷ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, nēbī kárákará, āzini 'bá tā 'o'bá pīrī kárákará ándúru rī pi

'bākí úvá lēzú tā ĩmi ní ndreé 'dīri ndrezú, 'bo kōpi ndrekí kuyé, āzini kōpi lēkí tā ĩmi ní yī 'dīri yī, 'bo kōpi yíkí tā rī kuyé.

Yēsũ ũlũ nāpí úri vé rĩ vé ífífi

(*Mārākō 4:13-20; Lúkã 8:11-15*)

¹⁸ “Kúru ĩmi yíkí ífífi nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ.

¹⁹ Úri u'de'ba létì drìgé rĩ vé ífífi, ĩri 'bá ú'dúkó múké

mālũngã vé rĩ ã tã yì'ba rá, tã ni ní fí kòpi drìgé kuyé

rĩ pi. Ādróko ímú úri rĩ pi u'duú kòpi ě ési agásĩ

rá. ²⁰ Úri u'de'ba nyòókú írã drìgé rĩ agá rĩ pi, ĩri

'bá ú'dúkó múké rĩ yì'ba rá, āzini ā'yì'ba āyìkō sī rĩ pi.

²¹ Kòpi ā ulá ní fí vūgá 'dãá kuyé rĩ sī, kòpi ícókí adrii

lókí be āco ku. Tã ũkpó ũkpó kãdō kòpi ísú, dōku kãdō

kòpi òcũú ú'dúkó múké rĩ vé tã sī, kòpi gō ě'yìngará

rĩ adi ĩ drìgé sī rá. ²² Úri u'de'ba ũcékúcé āsámvú gé

rĩ pi, ĩri 'bá ú'dúkó múké rĩ yì'ba rá rĩ pi. 'Bo kòpi ní rií

tã rù'ba nòri vé rĩ ũsũú áyu rĩ sī, āzini kòpi ní rií ã'bú

vé tã 'duú 'bãã āmbúgú rĩ sī, sē úri múké rĩ adri kòpi ě

ési agá ku. ²³ 'Bo úri u'de'ba nyòókú múké rĩ agá rĩ pi, ĩri

'bá ú'dúkó múké rĩ yì'ba rá, tã ni ní fí kòpi drìgé múké

múké rĩ pi, 'bá 'dĩ'bée vé ānyāngã ri ka, drì ni ālu rĩ

gé, fí ni ri adri mũdũrũlũ ālu, uruko ni pũkú áziyá,

uruko ni pũkú na, ĩ ní úri rĩ saá rĩ vú sī.”

Nāpí jōótã duúpi ānyá agá rĩ vé rĩ

²⁴ Yēsũ gō kòpi ní nāpí āzi ũlũú ðĩ kĩnĩ, “Mālũngã 'bũ vé rĩ adri sũ 'bá úri múké

ni riipi ómvú agá rĩ tĩnĩ.

²⁵ 'Bá rĩ pi kã céré 'deé ú'dú kongará gá, ĩrivé ārĩ'ba ímú

jōótã fí rií ĩrivé ānyá agá, gō 'deé muú 'dĩsĩ rá, jōótã

rĩ vé fí ĩfũ duú ānyá rĩ agá. ²⁶ Ānyá rĩ kã ĩfũú, jōótã rĩ ní

kpá ĩfũzú.

²⁷ “Ātĩ'ba rĩ pi ní ímúzú ómvú 'dĩpa rĩ zizú kĩnĩ,

'Āmbúgú mávé rĩ, úri mí ní rií mívé ómvú agá rĩ adri

úri múké ni pi kuyé? Jōótã ĩfũúpi rĩ íbĩ íngá ngūgá?’

²⁸ “Īri ní újázú kòpi ní kĩnĩ, 'Ārĩ'ba 'o tã 'dĩri nĩ.’

“Ātĩ'ba rĩ pi ní ĩri zizú kĩnĩ, 'Mí ã'yì 'yozú kĩnĩ, 'bã mukí

jōótã rĩ unjeé ānyá rĩ agásĩ āmvé 'dĩni rá?’

²⁹ “Ómvú 'dĩpa rĩ ní újázú kĩnĩ, 'Adri 'dĩni kuyé, ĩmi

unjekí dō jōótã rĩ pi ānyá rĩ agásĩ āmvé, ĩmi kpá ānyá

rĩ pi unje ĩndĩ. ³⁰ Īmi kukí jōótã rĩ ã du muzú ānyá rĩ

be trú cĩngbá cazú sã ĩ ní ímúzú ānyá rĩ lizú rĩ gé.

Kãdō ímú ānyá rĩ lĩ, ma lũ 'bá ězĩ nga'ba rĩ pi ní,

“Drĩdrĩ ni, ĩmi unjekí jōótã rĩ ānyá rĩ agásĩ, ĩmi úmbékí,

ĩmi zãkí veé ācí sĩ. Kúru ĩmi ĩkũnãkĩ ānyá rĩ ĩjĩ ímú 'bãã mávé ĩrá agá.” ’ ’ ’

Nāpí marígó fĩ be mādãñãñá rĩ vé rĩ

(*Mārākō 4:30-32; Lúkã 13:18-21*)

³¹ Yēsũ átã kpá kòpi ní nāpí āzi kĩnĩ, “Mālũngã 'bũ

vé rĩ vé tã adri sũ marígó ã fĩ mādãñãñá ĩ ní saá ómvú

agá rĩ tĩnĩ. ³² Marígó rĩ ã fĩ ã adri dō kĩnikiniã

draāāsīyā, kādō duḡ, ĩri du
 ómvú agá 'dāá ícá āmbúgú.
 Āríná rĩ pi mu ĩvé jó sị drĩti
 ni pi gé sī.”

Nāpí ākúfī vé rĩ

³³ Yēsū ũlū nāpí āzi dđi
 kīnī, “Mālūngā 'bũ vé rĩ adri
 sũ ākúfī ũkú rĩ ní í'dú dāá
 íwá ĩ ní uruú gí rĩ agá rĩ tĩni,
 ākúfī rĩ sē íwá rĩ dra kōfútō
 be.”

*Tā ā pá Yēsū ní tā rĩ ũlūzú
 nāpí sī rĩ*

(Mārākō 4:33-34)

³⁴ Yēsū ri tā 'dĩ'bée ũlūú
 'bá bĩtríká rĩ pi ní cére nāpí
 sī. Tā āzi ĩri ní átá 'bá
 bĩtríká rĩ pi ní nāpí sī kuyé ni
 'dāáyo. ³⁵ Tā Múngú ní átá
 nēbĩ rĩ pi ní rĩ fũ tị ni gé gí
 kīnī:

“Ma ĩmi ní tā rĩ ũlū nāpí sī,
 Tā ĩ ní ũzũúúzũ í'dózú ĩ ní
 vũ ri gbingará gá 'dāá
 rĩ, ma ífífí ni ũlū ĩmi
 ní rá.”

*Yēsū ũlū jōótā ĩfũupi ānyá
 agá rĩ vé ífífí*

³⁶ Kúru Yēsū ní fũzú 'bá
 bĩtríká rĩ pi āsámvú gé sī, ĩri
 ní fizú mužú adrizú jó agá.
 Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá
 rĩ pi ní ímúzú ĩri vúgá, kōpi
 ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ũlū
 'bá ní nāpí jōótā duḡpi ānyá
 agá rĩ vé ífífí.”

³⁷ Yēsū ní újázú kōpi ní
 kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, ágó úri
 múké rĩ riipi rĩ, ĩri ma 'i.
³⁸ Ómvú rĩ, ĩri 'bá vũ drĩgé
 rĩ pi, úri múké rĩ, ĩri 'bá

fi'bá mālūngā 'bũ vé rĩ agá
 rĩ pi. Jōótā duḡpi ānyá agá
 rĩ, ĩri 'bá ādróko vé rĩ pi.
³⁹ Ārĩ'bágú jōótā riipi ānyá
 agá rĩ, ĩri ādróko 'i. Ānyá rĩ
 vé ĩkūnāngará, ĩri ú'dú ũdũ
 vé rĩ, 'bá ānyá ĩkūnā'bá rĩ pi,
 mālāyíkā rĩ pi.

⁴⁰ “Īkūnākí jōótā ānyá agá
 rĩ zāá ācí sī, tā 'dĩri ímú
 'i nga ú'dú ũdũ vé rĩ gé.

⁴¹ Ma 'Bá Mvá 'i, ma mávé
 mālāyíkā rĩ pi ĩpē ímú ngá
 sēepi 'bá rĩ pi ní tā 'ozú
 pĩri ku, āzini 'bá rĩ pi sēepi
 fiipi ũnjikānyā agá rĩ pi
 unje mávé mālūngā agásĩ
 rá. ⁴² Mālāyíkā rĩ pi ímú
 kōpi 'du ú'bé ācí ciipi kú
 nyālū rĩ agá, 'dālé kōpi ímú
 útré ācí rĩ vé fingará kōpi
 rú'bá gá rĩ sī, āzini kōpi ímú
 síkányá ci rá. ⁴³ 'Bo 'bá tā
 'o'bá pĩri rĩ pi, kōpi ímú dđi
 ĩ Ētēpĩ vé mālūngā agá 'dāá
 sũ ũtũ ní dđi rĩ tĩni. 'Bá bĩ be
 rĩ, ā yĩ 'í ní tā 'dĩri.

*Nāpí ngá ājē be āmbúgú
 rĩ vé rĩ*

⁴⁴ “Mālūngā 'bũ vé rĩ adri
 sũ ngá ājē be āmbúgú ĩ ní
 zũú kuú nyōókú agá rĩ tĩni.
 Ágó rĩ kā ngá ājē be āmbúgú
 'dĩri ĩsú, gō mužú zũú dđi.
 Āyĩkō fiipi ẹsị ni agá rĩ sī, sē
 ngá rĩ jeé, mužú nyōókú 'dāri
 jeé ānī.

⁴⁵ “Mālūngā 'bũ vé rĩ adri
 sũ 'bá riipi māyākā ógú'bá
 ógú'ogũ ājē be āmbúgú ĩ
 ní zĩ pālĩ* rĩ pi ndāá rĩ

13:35 13:35 Sāwúmā 78:2 * **13:45** 13:45 Māyākā ógú'bá ógú'ogũ ājē be
 āmbúgú ĩ ní zĩ pālĩ rĩ pi: Pālĩ índré sũ ĩrá ógúpi ógú'ogũ ũnyĩ be ājē be āmbúgú
 rĩ tĩni. Títíríkó ri kōpi údé ní ívé kókó'bō agá.

tįni. ⁴⁶ Kā muų māyākā múké ógúpi ógúōgũ ājē be āmbúgú 'dĩri įsú, uųi ívé ngá ārēvú céré, gō muų irā ógúpi ógúōgũ 'dāri jeé āni.

Nāpí ímbá vé rĩ

⁴⁷ “Mālūngā 'bũ vé rĩ adri kpá sũ ímbá ĩ ní 'beé yĩ bālālā rĩ agá ĩ'бі ōsũkā be āndiāndi rĩ pi uruzú rĩ tįni.

⁴⁸ ĩ'бі rĩ pi ká ĩ tōó gaá ímbá rĩ agá 'dāá tré, āgō ĩ'бі 'be'bá rĩ pi ísékí ímbá rĩ yĩ rĩ agásĩ āmvé nōó. Kōpi ní kúru úrízú vūgá, kōpi ní ĩ'бі múké múké rĩ pi ūpēzú ũ'bāzú ũvú rĩ pi agá, 'bo kōpi ú'békí ĩ'бі ũnjí rĩ pi áse agá.

⁴⁹ Lókí ũdũ vé rĩ gé, tā rĩ ímú 'i nga sũ 'dĩri tįni. Múngú ri ímú mālāyíkā rĩ pi ĩpē ímú 'bá ri' 'bá ũnjíkānyā 'o' 'bá rĩ pi āsámvú aco 'bá tā 'o' 'bá pĩri rĩ pi be. ⁵⁰ Kōpi ímú 'bá tā 'o' 'bá ũnjí rĩ pi ú'bé āci ciipi kú nyālũ rĩ agá, kōpi ímú ngo āzini sĭkányá ci āci rĩ vé fingará ĩ rų' 'bá gá rĩ sĩ.”

⁵¹ Yēsũ ní kōpi zizú kĩnĩ, “Tā má ní átá 'dĩ' 'bée fi nyo ĩmi drĭgė rá?”

Kōpi ní újázú kĩnĩ, “Ē, tā rĩ fi 'bá drĭgė rá.”

⁵² Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Bá ālu ālu riipi tāĩmbĩ ímbápi rĩ, ímbákí ĩri mālūngā 'bũ vé rĩ vé tā sĩ gí, 'bá 'dĩri adri sũ jó 'dĭpa ívé ngá ú'dí rĩ í'dųpi ngá ũku rĩ be† ívé jó agásĩ āmvé rĩ tįni.”

'Bá Nāzēretā vé rĩ pi gāki Yēsũ ri sĩ

(Mārākō 6:1-6; Lúkā 4:16-30)

⁵³ Yēsũ kā nāpí rĩ ũlũú deų, ĩri ní fūzú āngũ 'dāri agásĩ āmvé. ⁵⁴ Gō 'deų muų Nāzēretā gá kũrú ĩri ní mbazú rĩ gé, ĩri ní í'dózú 'bá rĩ pi ímbázú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dāá, sē 'bá rĩ pi ní āyāngará, kōpi ní 'yozú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri įsú úmĩ rizú tā āyāzú āyāyā 'dĩri 'ozú rĩ íngũgá?” ⁵⁵ Kōpi ní kpá gōzú zizú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri adri 'bá riipi párángi faápi rĩ vé mvá kuyé? Ágó 'dĩri vé ěndrėpi adri Māriyā 'i kuyé? ĩrivé ědrĭpĭi adri Yōkóbũ 'i, Yōsėpā 'i, Sĭmōnā 'i, āzini Yũdā 'i kuyé? ⁵⁶ ĩrivé ómvųpĭi 'dĩ' 'bée rikí nyo adrii 'bá be trų kuyé? Ágó 'dĩri įsú tā 'dĩ' 'bée íngázú íngũgá?” ⁵⁷ 'Bá rĩ pi ā 'a vekí ũnjí ũnjí tā ĩri ní 'oó 'dĩ' 'bée sĩ.

Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Nėbĩ rĩ dō vũrā āzi gé, 'bá rĩ pi ĩri ĩnjĩ rá, 'bo ĩri dō 'bá ívé rĩ pi āsámvú gé, ĩnjĩkí ĩri ku.”

⁵⁸ Yēsũ 'o tā āyāzú āyāyā ni āngũ 'dāri agá kárákará kuyé, ā'diātāsĭyā 'bá āngũ 'dāri agá rĩ pi ě'yĭngará ākó.

14

Yũwānĩ Bātízĩmũ sėėpi rĩ vé drāngará

(Mārākō 6:14-29; Lúkā

† 13:52 13:52 Jó 'dĭpa ívé ngá ú'dí rĩ í'dųpi ngá ũku rĩ be rĩ: Ngá ú'dí rĩ, ĩri mālūngā 'bũ vé rĩ vé tā, ngá ũku rĩ, ĩri tāĩmbĩ rĩ vé tā. ĩri múké ĩ ní tāĩmbĩ rĩ ímbázú, āzini ĩ ní mālūngā 'bũ vé rĩ vé tā ímbázú.

9:7-9)

¹ Sâ 'dãri gé, 'bāgú Ēródē* āngū Gālíláyā vé rī ruųpi rī kã Yēsũ vé tã yī, ² ĩri ní 'yozú ívé átí' bá rī pi ní kīnī, "'Bá 'dĩri Yūwánĩ Bātízĩmũ sēepi rī íngá gōó ídri rú nĩ! Sēzú ĩri ní rizú tã āyázú āyāyā 'dĩ' bée 'ozú 'dĩni ānĩ."

³ Ā'diātāsīyā ótú Ēródē ru Yūwánĩ ri, úmbé ĩri, jī ĩri muų 'beé jó āngū ũ'yízú rī agá, 'í édrípī Pílípū† vé ũkú Ērōdíyā ā tã sī. ⁴ Yūwánĩ 'yo ándúru Ēródē ní kīnī, "Tāĩmbĩ Múngú vé rī ā'yī ku mí ní mívé édrípī vé ũkú jezú mí ní ũkú rú." ⁵ Ēródē lē Yūwánĩ ri 'dij, 'bo ri 'oó ũrī sī 'bá rī pi sī, ā'diātāsīyā kōpi ā'yíkí rá 'yozú kīnī, Yūwánĩ ri nēbī.

⁶ Ū'dú ĩ ní Ēródē ri tizú rī kã ícá, údéki ũmũ, ū'dú 'dãri gé, mvá ũkúnjá Ērōdíyā vé rī tu úngó Ēródē ęndręti gé, sē Ēródē ní āyĩkō. ⁷ Ēródē sō ũyō kīnī, ngá mvá ũkúnjá rī ní lēé rī, 'i sē ĩri ní rá. ⁸ Ērōdíyā ní 'yozú ívé mvá ũkúnjá rī ní kīnī, "'Í 'yo Ēródē ní, ā sē mí ní Yūwánĩ Bātízĩmũ sēepi rī ē drī sákānĩ agá." ⁹ Tã 'dĩri sē 'bāgú Ēródē ní ĩzāngā, 'bo ĩri ní ũyō sōó ívé ũmũ rī pi ęndręti gé gí rī sī,

ĩri ní 'yozú kīnī, ngá mvá ũkúnjá rī ní lēé rī, ā sēki ĩri ní. ¹⁰ ĩri ní āngáráwá rī pi pēzú muųú Yūwánĩ ē drī lizú jó ĩ ní āngū ũ'yízú rī agá 'dāá. ¹¹ Āngáráwá rī pi ní Yūwánĩ ē drī 'dúzá ĩjizú sákānĩ agá, ímú sēé mvá ũkú rī drígé, mvá ũkú rī ní jizú sēzú ęndrępi ní. ¹² Yūwánĩ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ' bá rī pi ní ímúzá Yūwánĩ vé āvũ 'duzá jizú muųú sızú. Vúdrī ni gé, kōpi ní muųú tã ni ũluzú Yēsũ ní.

Yēsũ sē ānyāngā nyaá 'bá élifũ tōwú pi ní

(Mārākō 6:30-44; Lúkã 9:10-17; Yūwánĩ 6:1-14)

¹³ Yēsũ kã tã Yūwánĩ vé rī yī, ĩri ní 'dezú muųú kúlúmgba sī, mu adrii vūrā āzi gé ó'dúkúlegúsī. 'Bá bĩtríká rī pi kã tã 'dĩri yī, kōpi ngakí fūú kūrú rī pi agásī, kōpi 'dekí muųú Yēsũ vúgá sī pá sī. ¹⁴ Yēsũ kã ísı kúlúmgba rī agásī vúgá nōó, kã 'bá bĩtríká rī pi ndree, sē ęsı ni ísı ĩzāngā ambamba, ĩri ní kúru 'dezú rizú 'bá drã be rī pi ídrízú.

¹⁵ Kã muųú adrii ũndręná rī sī, 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' bá rī pi ní ímúzá Yēsũ vúgá nōó. Kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ūtú rī 'de nóni gí, āngū nōri ásé agá, lē mĩ pē 'bá

* **14:1** 14:1 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dĩri Ēródē Ānítípā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá, gō mālúngā rī ruų nĩ sã Yūwánĩ ní bātízĩmũ sēzú Yēsũ ní rī gé. 'Í lã Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; ęzı 4:27. Sã ĩ ní Yēsũ ri tizú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri ru āngú rī nĩ. 'Í lã Mātáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vúdrī ni gé, 'bāgú āzi anigé ru ni Ēródē Āgĩrípā, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lã ęzı 12:1-13:1. † **14:3** 14:3 Pílípū: Pílípū ri 'bāgú Ēródē Ānítípā édrípī, sã édrípī Ēródē ní ĩrivé ũkú Ērōdíyā ri 'duzá 'í ní ũkú rú rī gé, ísı ākūdē Pílípū ri ídri rú.

bìtríká 'dĩ'bée mụụ ănyăngă jéé kūrú mādă mādă rĩ pi agásĩ.”

16 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, “Lē 'bá 'dĩ'bée ă mụkí vūră ăzi gé ku. Īmi sēkí kôpi ní ngă nyanya, kôpi ă nyakí.”

17 Kôpi ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Ngă 'bá vúgă nŏgŏ anigé rĩ 'yęğă pánga tŏwụ ỉ'bí be ỉrĩ.”

18 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, “Īmi ỉjĩkí má vúgă nŏó.” 19 Īri ní 'yozú 'bá bìtríkă rĩ pi ní, kôpi ă úrikí vŭgă ásé drĩgé 'dĩgé. Īri ní pánga tŏwụ 'dĩ'bée í'dúzú ỉ'bí ỉrĩ rĩ be, Īri ní ăngŭ ndrezú 'bŭ gé 'dăă, Īri ní ōwŏ'dĩfŏ sězú, Īri ní pánga rĩ ăndĩzú, Īri ní sězú ỉ'bí rĩ be ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bă rĩ pi drĩgé, 'bă ĩri ă pámvú ũbĩ'bă rĩ pi ní awazú 'bă rĩ pi ní. 20 'Bă rĩ pi ărĕvú céré nyakí ănyăngă rĩ épĩzú ăní rá, 'bă ĩri ă pámvú ũbĩ'bă rĩ pi ỉkŭnăkí ănyăngă ĩ ní nyaá rĩ ă ỉmbítă caá ũvú ă 'a mụdrĩ drĩ ni ỉrĩ. 21 Ăgŏ ănyăngă nya'bée rĩ pi vé kălăfe ri ícŏ ca élifŭ tŏwụ (5,000) rá, kălăfe 'dĩri agă 'dĩgé, lăkí ũkú rĩ pi anjĩğă rĩ pi be kuyé.

Yēsũ mụ yĩ drĩgé sĩ pá sĩ
(Mărăkŏ 6:45-52; Yŭwánĩ 6:15-21)

22 Tă 'dĩri ă vŭdrĩ gé, koro Yēsũ ní 'yozú ívé 'bă 'ĩ pámvú ũbĩ'bă rĩ pi ní kīnĩ, kôpi ă tŭkí gŏŏ kŭlŭmgbă agă 'dăă ũzi, kôpi ă zokí yĩ

bălălă rĩ mụzú álé 'dăă. Vŭlé 'dăă, ĩri ní 'bă rĩ pi ayizú mụzú ĩvé ăngă sĩ. 23 Kă 'bă rĩ pi ayĩ mụzú gĩ, ĩri ní tŭzú mụzú ỉră drĩgé 'dăă ŏ'dŭkŭlĕgŭsĩ, ĩri ní Mŭngŭ rĩ zizú. Ũtŭ rĩ kă 'deé, ỉsŭ ĩri 'dălé ŏ'dŭkŭlĕgŭsĩ. 24 Să 'dări gé, kŭlŭmgbă rĩ vŭ rără rŭ nyŏŏkŭ rĩ be. Ũlí ní vızú ũkpŏ be, sĕ yĩ rĩ úvá ăní ngŭyă ngŭyă, sĕ kŭlŭmgbă rĩ ícŏ mụụ ăní bă ku.

25 Ăngŭ rĩ kă lĕé ŏwŭ, Yēsũ ní rizú ímŭzú ívé 'bă 'ĩ pámvú ũbĩ'bă rĩ pi vúgă nŏlé yĩ bălălă rĩ drĩgé sĩ pá sĩ. 26 'Bă Yēsũ ă pámvú ũbĩ'bă rĩ pi kă Yēsũ ri ndreé ĩri ri ímŭ yĩ bălălă rĩ drĩgé sĩ pá sĩ, ũrĩ fi kôpi ă ęsĩ agă ambamba. Kôpi ní 'yozú kīnĩ, “Ngă rĩ ỉndrĩ.” Ũrĩ fiipi kôpi ă ęsĩ agă rĩ sĩ, kôpi ní ngazú útrézú.

27 'Bo koro Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, “Lē ĩmĩ ęsĩ ă wa ku! 'Bă rĩ ma 'i. Īmi 'okí ũrĩ sĩ ku.”

28 Pĕtĕró ní újázú Yēsũ ní kīnĩ, “Úpĩ, ádarú 'bă rĩ dŏ mi 'i, lĕ mĩ 'yo, mâ mŭ mí vúgă 'dĩ yĩ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ.”

29 Yēsũ ní 'yozú Pĕtĕró ní kīnĩ, “Mĩ ímŭ.”

Kŭru Pĕtĕró ní ỉsĩzú kŭlŭmgbă rĩ agásĩ, ĩri ní 'dezú mụzú Yēsũ vúgă 'dăă yĩ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ. 30 Pĕtĕró kă nŭĩ ămă 'yozú kīnĩ, ũlí rĩ vĩ ũkpŏ be, gŏ riĩ 'oó ũrĩ sĩ, í'dŏ riĩ tŭĩ mụzú yĩ ă ndŭgé 'dăă, ĩri ní trezú ú'dŭkŏ be

urū 'dāá kīnī, “Úpí, 'i pa ma!”

³¹ Koro Yēsū ní 'í drí suzú Pétēro ri Ísēzú 'í vúgá nōó, ĩri ní 'yozú Pétēro ní kīnī, “Mívé ẹ'yīngára mādāṅá, ngá mí ní 'ozú ũrī sī mávé tā ā'yīzú ku rī ā'di?”

³² Yēsū pi ká tuṅ Pétēro be kúlúmgbá rī agá 'dāá, ũlī rī ní pá tuzú. ³³ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bán rī pi ní 'dezú ĩri ĩnjīzú, kòpi kīnī, “Ádarú mi Mvá Múngú vé ni.”

Yēsū idrí 'bá drā be ni pi Gēnēsārētā gá

(Mārākō 6:53-56)

³⁴ Kòpi ká zoó alé 'dāá, kòpi ní ĩfūzú kúlúmgbá rī agásī āmvé, kòpi ní 'dezú muzú kūrú Gēnēsārētā vé rī gé. ³⁵ 'Bá kūrú 'dāri agá rī pi ká nīí amá 'yozú kīnī, 'bá rī Yēsū 'i, kòpi ní ọ'dúkọ pēzú muzú 'bá adri'bán kūrú 'dāri ā gārā gá sī rī pi ní. 'Bá rī pi ní ĩvé 'bá drā be rī pi ĩjīzú ímúzá Yēsū vúgá nōó. ³⁶ 'Bá drā be rī pi ní Yēsū ri mázú kīnī, lē Yēsū ā ā'yī ní, ĩ úlókí rí ĩrivé bōngó akoóko rī ẹ tị. 'Bá cére ĩrivé bōngó úlóbá rī pi vé drā dẹ kòpi ā rụ'bán gá sī rá.

15

Mērē Yāhúđī rī pi vé rī

(Mārākō 7:1-13)

¹ Vúdrī ni gé, Fārúsī uruko pi 'bá tǎimbí ímbá'bán rī pi be íbíkí ímú Yērúsālēmā gálésī, kòpi ní Yēsū ri zìzú kīnī, ² “Ngá mívé 'bá mí pámvú

ũbī'bán rī pi ní mērē 'bá ambugu rī pi vé rī ṅōzú rá rī ā'di? Ā'diātāsīyā kòpi kádō ríí ngá nyaá, kòpi ũjīkí ĩ drí sū 'bávé mērē ní lēé rī tịnī ku!”

³ Yēsū ní újázú kòpi ní kīnī, “Ngá ĩmi ní tǎimbí Múngú ní 'yoó rī ṅōzú ĩmivé mērē ā tā sī rī ā'di? ⁴ Múngú ẹzi kīnī, 'Lē mí ĩnjī mí ẹtẹpi pi mí ẹndrẹpi be ĩnjīnjī.” “Bá átángá átápi ẹtẹpi ní, doku ẹndrẹpi ní ũnjí rī, ā 'díkí ĩri drā 'dīsī rá.” ⁵ 'Bo ĩmi kīnī 'bá rī 'yo dō ẹtẹpi ní, doku ẹndrẹpi ní kīnī, 'Fēfē má ní kōdō lēé sēé ĩmi ní rī, á sē Múngú ní gí, ⁶ 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bá 'dīri ĩnjī ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be kuyé. ĩmi gākí ọ'dúkọ Múngú vé rī sī, ĩmivé mērē ā tā sī. ⁷ ĩmi 'bá ĩ 'bā'bée kú tā be pịrī 'dī'bée, tā Múngú ní lūú nẹbī Īsáyā ní átá ĩmi tā sī 'dīri ĩri tā áda kīnī,

⁸ “ ‘Bá 'dī'bée ri ma íngú tị sī kána,

'bo kòpi 'bākí ẹsị má drīgé kuyé.

⁹ Kòpi ma ĩnjī ku kána, tǎimbí kòpi ní ríí ímbá rī pi, 'bá áda ọtị ní.” ”

Átángá ũnjí rī ĩri ũnjīkányā ọjī 'bá drīgé

(Mārākō 7:14-23)

¹⁰ Yēsū ní 'bá bītríká rī pi zìzú ímúzá 'í vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “ĩmi 'bākí bí tā má ní 'yoó rī yìzú, tā rī ā fi rí ĩmi drīgé 'dāá múké múké. ¹¹ Ngá nyanya 'bá rī

ní nyaá rĩ ǐǐ ǔnjĩkãnyã ku, átángá ǔnjĩ ǐfũúpi 'bá rĩ tĩ gé sĩ rĩ, ǐri ǔnjĩkãnyã ǐǐ nĩ."

12 'Bá Yésũ ã pámvú ǔbĩ'bá rĩ pi ní ímúzá Yésũ vúgá nõó, kôpi ní Yésũ rĩ zizú kĩnĩ, "Í nĩ kuyé 'yozú kĩnĩ, átángá mí ní átá 'dĩri sĩ, Fārúšĩ rĩ pi ã 'a ve rá?"

13 Yésũ ní újázú kôpi kĩnĩ, "Ngá ãrêvú céré má Ẽtêpi 'bũ gé rĩ ní saá nĩ kuyé rĩ pi, ǐ ímú kôpi unje céré vũgá.

14 Lẽ ǐmi ǔšũkĩ Fārúšĩ 'dĩ'bée vé tã ku, kôpi drĩkoma mĩ ãkó ni pi. 'Bá rĩ dô mĩ ãkó, ícó ọgúpĩ ẽ drĩ ruý sêé ku, ǐri sê kôpi ǐrĩtró mu u'de 'bú agá."

15 Pétêró ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, "Mí ǔlũ 'bá ní nãpĩ mí ní 'yoó kĩnĩ ngá urukọ ǐri 'bá ní ǔnjĩkãnyã ǐǐ 'dĩri vé ǐffĩ."

16 Yésũ ní kôpi zizú kĩnĩ, "ǐmi ãsãmvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi nyo tã má ní átá nõri nĩpi kuyé ni anigé? 17 ǐmi nĩkĩ ámá 'yozú kĩnĩ, ngá 'bá ní nyaá fĩ 'bá agá rĩ, ǐri fũ 'bá agásĩ ãmvé 'dĩni kuyé? 18 'Bo átángá ǐfũúpi 'bá tĩ gé sĩ rĩ, ǐri ǐbí íngá 'bá ẹsĩ agá, ǐri sê 'bá rĩ tã 'ázãvũ rú' ni 'o.

19 ã'diãtãsiyã yĩkĩ ǔnjĩ rĩ, ǐri ǐbí ǐfũ ẹsĩ agálésĩ, ǐri sê 'bá rĩ ãngũ 'dĩ, ǐri la 'bá ãzi vé ǔkú sĩ, dôku ǔkú rĩ la 'bá ãzi vé ágó be, ǐri ọwũ 'bã, ǐri ngá ǔgũ, ǐri ǔnjõ ǔlĩ, ãzini ǐri ãngũ 'yo'yo. 20 Tã ǐ ní ǔlãã 'dĩ'bée, ǐri sê 'bá rĩ adri

'ázãvũ rú' Múngú ẹndrẹti gé. 'Bá rĩ nya dô ngá ǐsũ ǔjĩ 'ĩ drĩ kuyé, sê 'bá rĩ 'o tã 'ázãvũ rú' ni ku."

Ūkú Kãnãnzĩ ẹ'yĩngará be rĩ

(Mārãkõ 7:24-30)

21 Yésũ nga fũú vũrã 'dãri agásĩ, 'de muý ãngũ ãmbúgú Tãyã vé rĩ agá, ãzini Sídõnã vé rĩ agá.

22 Ūkú ãzi Kãnãnzĩ, ǐri ní ímúzá Yésũ ri mãzú, rizú ngozú ẹndrẹti ni gé kĩnĩ, "Úpĩ, Dãwũdĩ ã Mvã rĩ, 'ĩ ndre ǐzãngã mávé nõri fô, mávé mvã ǔkũná 'dãã'dã ǐndrĩ ǔnjĩ fi drĩ ni gé, ǐndrĩ ǔnjĩ rĩ ri ǐri ní ǐzãngã sê ambamba."

23 Yésũ zĩ 'ĩ tĩ átángá 'yozú kuyé. ǐrivé 'bá ǐri ã pámvú ǔbĩ'bá rĩ pi ní ǐri mãzú, kôpi kĩnĩ, "Í pẽ ǔkú 'dĩri muý 'dĩsĩ rá, ǐri ri ngo ímúzá 'bã vũdrĩ gé sĩ ambamba."

24 Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "ǐpẽkĩ ma ímú 'bá ǐsêrelé vé rĩ pi ãsãmvú gé, kôpi ǐndrėkĩ sũ kãbĩlõ ãvĩ'bá gĩ rĩ pi tĩni."

25 Ūkú rĩ ní ímúzá kũmũcí ǔtĩzú Yésũ ẹndrẹti gé, ǐri ní 'yozú kĩnĩ, "Úpĩ, 'ĩ ko mã ǐzã!"

26 Yésũ ní újázú ǔkú rĩ ní kĩnĩ, "Adri múké ku ǐ ní ǐnyã anjĩná úcészú rĩ pi ǐ'dúzú* sészú ǔcógú rĩ pi ní."

27 Ūkú rĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Úpĩ, tã mí ní átá rĩ, ǐri tã áda, 'bo ǔcógú rĩ pi ǐcó ǐnyã

* 15:26 15:26 Anjĩná rĩ pi ǔcógú rĩ pi be: Yãhũdĩ rĩ pi rikĩ 'bá adri'bá Yãhũdĩ rú ku rĩ pi ide kĩnĩ kôpi adrikĩ sũ ǔcógú tĩni. Ú'dógú'dógú 'dĩri agá, Yésũ átã kĩnĩ, 'bá ǐri zĩ anjĩná rĩ pi, ǐri Yãhũdĩ rĩ pi, 'bá ǐri zĩ ǔcógú rĩ pi, ǐri 'bá adri'bá Yãhũdĩ rú ku rĩ pi.

u'de'ba ĩ é'dípaa vé mísá dríge sī vūgá rī nya rá."

²⁸ Yēsū ní újázú kīnī, "Ūkú 'dīri, ě'yīngará mívé rī āmbúgú! Tā mí ní zīj má tī gé gí rī, ĩ ícó sē mí ní rá." Sā 'dāri gé, ūkú rī vé mvá ūkúná rī gō ícá múké.

Yēsū idrí 'bá kárakará

²⁹ Yēsū ní ngazú fūzú vūrā 'dāri agásī, ĩri ní 'dezú mužú yīj bālālā Gālīlāyā vé rī gé 'dāá, ĩri ní mužú yīj bālālā rī ā gārā gá sī. ĩri ní tuzú mužú írā dríge, ĩri ní úrízú vūgá. ³⁰ 'Bá bītríká rī pi ní ímúzú ĩri vūgá nōó, kōpi íjíkí 'bá pá be ábá'ba gí rī pi, 'bá mī ākó rī pi, 'bá ōgōrōvū rú rī pi, 'bá átá'bée ku rī pi, 'bá urukō'bée be ímú 'bāá Yēsū endreṭi gé, Yēsū idrí kōpi cére rá. ³¹ 'Bá rī pi ká ndree 'bá ándúrú átá'ba ku rī pi nóni rī átátá, 'bá pá be ábá'ba gí rī pi ā pá ícá nóni múké gí, 'bá adri'ba ōgōrōvū rú rī pi nóni rī ěcī tu rá, 'bá mī be ěsī'ba gí rī pi nóni āngū ndre rá. Tā 'dīri sē kōpi ní āyāngará, sē kōpi íngúkí Múngú Īsērélē vé rī āní rá.

Yēsū sē ānyāngā nyaá 'bá élifū sū pi ní

(Mārākō 8:1-10)

³² Yēsū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'ba rī pi zizú ímúzú 'í vūgá nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ma ĩzāngā sī 'bá nō'bée sī, kōpi adríkí má be nōgó caá ú'dú be na, ngá āzi kōpi ní nyaánya ní 'dāáyo. Á lē kōpi pēe mužú nōósī ěbīrī

sī ku. ĩri sē kōpi ícó ĩdrākā ěbīrī sī lēṭi gé rá."

³³ Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'ba rī pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Āngū nōri rará rú áse agá, 'bá nō'bée kárakará, 'bá ísúkí rī ānyāngā caapi kōpi ní rī íngūgá?"

³⁴ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Pānga ĩmi vūgá 'dī ngōpí?"

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Pānga 'bá vūgá nōó ézīrī anigé, āzini ĩ'bī 'bá vūgá nōó nyíríná ni pi anigé, 'bo adri kárakará kuyé."

³⁵ Yēsū ní 'yozú kīnī, 'bá bītríká rī pi ā úríkí vūgá.

³⁶ Kuru Yēsū ní pánga ézīrī 'dī'bée í'dúzú ĩ'bī rī pi be, ĩri ní ōwō'difō sēzú, ĩri ní ūndízú, ĩri ní í'dúzú sēzú 'bá 'í pámvú ūbī'ba rī pi dríge, kōpi ní awazú 'bá rī pi ní. ³⁷ 'Bá rī pi cére nyakí ānyāngā rī épízú ā ní rá. Vudrī ni gé, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba rī pi íkūnākí pánga ĩ ní ūndīí ĩ ní nyaá rī ě ĩmbītā caá ūvú ā 'a ézīrī.

³⁸ 'Bá ānyāngā rī nya'bée rī pi vé kālāfe ca élifū sū, lākí ūkú rī pi anjíná rī pi be kuyé.

³⁹ Yēsū ká 'bá bītríká rī pi ayii mužú 'dīsī gí, ĩri ní tuzú kúlúmgba agá, ĩri ní mužú vūrā ĩnyíná kūrú Māgādánā vé rī gé.

16

'Bá rī pi lēkí tā āyāzú āyāyā ni ndree

(Mārākō 8:11-13; Lúkā 12:54-56)

1 Fārúsī rī pi Sādókē rī pi be ímúkí Yēsū ri ũ'bījī, kōpi zíkí ĩri kīnī, ā 'o ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni, ā lū rí ĩ ní 'yozú kīnī, ũkpō ĩri ní tā āyāzú āyāyā 'dīri 'ozú rī íbí íngá 'bū gélésīla.

2 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ri 'yo, 'Ūndrējá rī sī, āngū rī ka dō kú mgbā, āngū rī adri ule, yīgō 'dī ku." 3 Ū'būtījā rī sī, ĩmi ri 'yo, 'Āndrū sī yīgō ri 'dī rá, ā'diātāsīyā āngū rī ē mīlētī índrē ika, kú írībītī rú.' Īmi nīkí āngū rī vé mīlētī ā tā ũlūngárá rá, 'bo tā 'i ngaápi má rų'bá gá āndrū nōri, ĩmi nīkí ífífí ni áamá kuyé. 4 Úyú ũnjīkānyā 'o'bá, ě'yī'bá kuyé rī pi, kōpi lēkí ā 'okí ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni, 'bo á 'o kōpi ní tā āyāzú āyāyā ni ku, ma 'yéjā tā āyāzú āyāyā Yónā* vé rī 'da kōpi ní áyu." Kúru Yēsū ní 'dezú muzú, ĩri ní kōpi kuzú kú 'dīgē.

Ākúfī Fārúsī rī pi vé Sādókē rī pi be rī
(Mārākō 8:14-21)

5 Yēsū pi kâ zoó yījī bālālā rī agāsī álé 'dāá, 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ā tā āvī, jīkí pánga muzú ĩndī kuyé. 6 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lē ĩmi adrikí mī be kōwų ākúfī Fārúsī rī pi vé Sádókē rī pi be rī ā tā sī."

7 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Yēsū átá 'bá ní tā

rī 'dīni, ā'diātāsīyā 'bá ní pánga íjī ĩndī kuyé rī sī."

8 Yēsū nī tā kōpi ní átá ĩ āsámvú gé sī rī rá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "Īmi adri'bée ě'yīngárá be mādā 'dī'bée, ngá ĩmi ní rizú átázú 'yozú kīnī pánga 'dāáyo rī ā'di? 9 Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgē kuyé? Īmi ndrekí pánga tōwų ándúrú 'bá élífū tōwų pi ní nyaá tí 'dāri kuyé? Īmi ĩkūnākí ándúrú ĩmbītā ni caá ũvú ā 'a ngōpí? 10 Pánga ézīrī 'bá élífū su pi ní nyaá rī, ĩmi ĩkūnākí ándúrú ĩmbītā ni caá ũvú ā 'a ngōpí? 11 Má átá tā pánga vé ni ku. Tā má ní átá rī vé tā fi ĩmi drīgē ku āsī? 'Bo lē ĩmi adrikí mī be kōwų ākúfī Fārúsī rī pi vé Sádókē rī pi be rī ā tā sī." 12 Kúru kōpi ní nīzú ámázú 'yozú kīnī, tā Yēsū ní ũlūú ĩ ní 'dīri adri 'yozú kīnī, ākúfī ĩ ní pánga á'dízú rī kuyé, ĩri tā Fārúsī rī pi ní rīí ímbá ũnjī Sádókē rī pi be rī vé tā ũlū.

Pétēró kīnī Yēsū ri Kúrísitō 'i
(Mārākō 8:27-30; Lúkā 9:18-21)

13 Yēsū pi kâ caá ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be kūrú Sīzērīyā Pīlīpóyī vé rī agá 'dāá, ĩri ní ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi zizú kīnī, "Bá 'bá rī pi ní 'yoó kīnī ĩri 'Bá Mvá 'i 'dīri ā'di 'i?"

14 Kōpi ní újázú kīnī, "Bá urųkō'bée kīnī, 'bá rī Yūwánī Bātízīmū sēpi rī 'i.

* 16:4 16:4 Tā āyāzú āyāyā Yónā vé rī: Ț'bī te nēbī Yónā ri, Yónā adri caá ũ'dú na ĩ'bī rī agá 'dāá. 'Í lā Yónā 1:17; Mātáyo 12:39-40; Lúkā 11:29-32.

Ūṛuḵo'béé kīnī, 'bá rī Ēlīyā 'i. Ūṛuḵo'béé kīnī, 'bá rī Yērēmīyā 'i, dōku 'bá rī nēbī rī pi vé āzi."

15 Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Bo ĩmi 'yo ma ā'di 'i?"

16 Sīmōnā Pétēró ní újázú kīnī, "Mi Kúrísitō 'i, Múngú adriipi idri rú rī vé Mvā."

17 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Sīmōnā Yōnā ā mvá rī, tākiri ā adri mi be, tā 'dīri 'bá áda lū mí ní nī kuyé, má Ētēpī 'bū gé rī lū mí ní tā 'dīri nī. 18 Āndrū á 'yo mí ní 'dīni, mí rú ri adri Pétēró 'i, ífifí ni irā. Ma ímú mávé kānīsā† sī irā 'dīri drīgé, drā ícó kānīsā rī ndēé ũkpō sī ku. 19 Mālūngā 'bū vé rī vé mǎfūtá, ma sē mí drīgé, tā mí ní úmbé vū drīgé nōgó gí rī, Múngú ri úmbé 'bū gé 'dālé rá. 'Bo tā mí ní oyuú vū drīgé nōgó gí rī, Múngú rī kpá oyu 'bū gé 'dālé rá." 20 Yēsū átá ũkpó ũkpó ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, 'bá āzi ā lū 'yozú kīnī, 'i Kúrísitō 'i 'dīni ku.

Yēsū átá ívé drāngará ā tā (Mārākō 8:31-9:1; Lúkā 9:22-27)

21 Í'dózú lóki 'dāri gé, Yēsū ri ũlūú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, 'i lē muú Yērúsālēmā gá. 'Dālé 'i mu ízāngā nya lētī be āndiāndí 'bá ambugu rī pi drīgé, atala atala rī pi drīgé rī pi drīgé, āzini 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi drīgé, ĩ ímú 'i 'dī drā rá.

Ū'dú na ni gé, 'i gō íngá idri rú ũzi.

22 Pétēró ní Yēsū ri sezú gārā gá, ĩri ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ūpí, lē mí átá 'dīni ku, tā 'dīri ícó 'i ngaá mí rú'bá gá sūú 'dīri tīnī ku!"

23 Yēsū ní 'i újázú āngū ndrezú Pétēró vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, "Mi Sātánā! Mi ri mâ lētī uga, yīkī mívé rī, ĩri 'bá áda vé ni, yīkī 'dīri íbī íngá Múngú vúgálésī kuyé."

24 Kúru Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Bá rī lē dō mâ pámvú ũbī, ā adi 'i rú'bá, ā 'du ívé peṭi alambaku, ā ũbī mâ pámvú. 25 'Bá rī ri dō ívé idri rú'bá nōri vé rī ā tā ũsūú áyu, ĩri ímú ívé idri 'be āvī 'dīisī rá, 'bo 'bá rī adi dō 'i drāá mâ tā sī, ĩri ímú idri 'dáni'dáni rī ĩsú rá. 26 'Bá rī ĩsú dō ngá múké nyōókú drīgé nōgó rī pi ārēvú céré, 'bo 'be dō ívé idri āvī rá, ngá múké ĩri ní ĩsú 'a ni gé 'dīgé rī ā'di? Dōku ngá 'bá rī ní ícó sēé ívé idri ē drī jezú rī ā'di? 27 Ma 'Bá Mvā 'i, ma ímú mávé mālāyíkā rī pi be, ma dī pōwūpōwū sū má Ētēpī ní dīī pōwūpōwū rī tīnī, má ímú 'bá ālu ālu ũfē tā ĩri ní 'oó rī sī. 28 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá ūṛuḵo pá tu'bá nō'bée ícókí drī ũdrāá ku, kōpi 'Bá Mvā vé ímúngará ívé mālūngā ruzú rī ndre ũgbále."

† 16:18 16:18 Kānīsā: Kānīsā ri 'bá Yēsū Kúrísitō ri ē'yī'bá gí rī pi.

17

Yēsũ ã rú'ba úja 'i ðĩ
imvesírílílí
(Márakõ 9:2-13; Lúkã
9:28-36)

¹ Vúdrĩ ni kã caá ú'dú áziyá, Yēsũ ní Pétēró pi jizú Yókóbũ be, Yūwánĩ Yókóbũ ẹdrĩpi be 'í vugá sĩ. Kõpi ní tuzú mužú irã drĩgé uru 'dãá, ĩ mukí rí adrií túngú ĩ drĩkã sĩ. ² 'Dãlé Yēsũ úja 'i ínдрé ũ'dũ be túngú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ẹndrẹti gé. Ẹndrẹti ni ði ọgú imvesírílílí sũ útú ní ðĩ rĩ tĩni, ĩrivé bõngó úja 'i ðĩ imvesírílílí, sũ útú ní ðĩ rĩ tĩni. ³ 'Dãlé Mósẽ pi ní ĩfuzú Ēliyã be kõi ẹndrẹti gé, Mósẽ pi Ēliyã be rikí átá Yēsũ be.

⁴ Pétēró ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Úpí, múké ni, lē 'bã adrikí nõgó. Mí ã'yĩ dõ rá, á lē mörögó 'beé na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósẽ ní, ãlu ni Ēliyã ní."

⁵ Pétēró kã rii átá, koro ĩrĩbĩti imvesírílílí ĩmũlũ kõi, ú'dúkó ní íkúzú ĩrĩbĩti agá 'dãásĩ kĩnĩ, "Mvã 'ðiri mávé ni má ní lēlē rĩ, ma ĩri sĩ ãyĩkõ sĩ. Lē ĩmi yĩkí tĩ ni yiyi!"

⁶ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'ba rĩ pi kã ú'dúkó 'ðiri yĩ, ũrĩ sĩ, kõi u'dekí ĩ ẹndrẹti úsú vugá. ⁷ 'Bo Yēsũ ní ímúzú kõi úlózú, ĩri ní 'yozú kõi ní kĩnĩ, "Ĩmi íngákí uru, ĩmi 'okí ũrĩ sĩ ku." ⁸ Kõi kã ĩ mĩ ingáã ãngũ ndreé uru 'dãá,

'bá ãzi ãlujani 'dãáyo, 'bá rĩ 'yéná Yēsũ 'i.

⁹ Kõi kã rii ísĩ ímúzú irã drĩgé 'dãásĩ vugá nõó, Yēsũ ní 'yozú kõi ní kĩnĩ, "Tã ĩmi ní ndreé 'ðiri, ã lũkí 'bá ãzi ní ku, cĩngbã cazú ĩ ní 'Bá Mvã ri ingazú drãngará gálésila rĩ gé."

¹⁰ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, "Bã tãimbĩ Mósẽ vé rĩ ímbá'ba rĩ pi ri 'yo kĩnĩ, Ēliyã ri ímú Kúrísitõ sĩ drĩdrĩ ãsĩ?"

¹¹ Yēsũ ní újázú kõi ní kĩnĩ, "Ádarú Ēliyã ri ímú drĩdrĩ, ĩri ímú tã rĩ pi ãrēvú útú ku céré ũrē. ¹² 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, Ēliyã ímú ĩnógósí gí, 'bo 'bã rĩ pi ámakí ĩri kuyé, 'bã rĩ pi 'okí ĩri ũnjí, sũ ĩ ní lēé rĩ tĩni. Ma 'Bá Mvã 'i, ma kpá ímú ĩzãngã nya kõi drĩgé sũ 'ðiri tĩni."

¹³ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'ba rĩ pi nĩkí ámá rá 'yozú kĩnĩ, 'bá Yēsũ ní rii tã ni átá 'ðiri Yūwánĩ Bãtizimũ sēepi rĩ 'i.

Yēsũ idri mvã ágó indri
ũnjí be ni

(Márakõ 9:14-29; Lúkã
9:37-43a)

¹⁴ Yēsũ pi kã ĩ úja ĩgõó ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'ba rĩ pi be 'bã bĩrĩká rĩ pi vugá nõó, ágó ãzi ní ímúzú Yēsũ vugá nõó, ĩri ní kũmũcí ũtízú Yēsũ ẹndrẹti gé. ¹⁵ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Úpí, 'i ndre mávé mvã ágó rĩ vé ĩzãngã fõ, ãjĩ'bílíkí ri ĩri ú'bé, ĩri ri ĩzãngã nya ambamba, ãjĩ'bílíkí ri nĩjĩ ĩri ú'bé ãcí agá, dõku yĩ agá.

16 Má íjì mvá rĩ mívé 'bá mĩ pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi vúgá, 'bo kòpi ídríkí ìri kuyé."

17 Yèsũ ní 'yozú kīnī, "Ìmi 'bá lókí àndrũ nōri vé ẹ'yīngará àkó 'dī' 'bée, mà adri rí ìmi be vùú caá lókí be gbā ngōpí? Mā nya rí ìzāngā ìmi tā sī caá lókí be gbā ngōpí? Ìmi íjìkí mvá ágó rĩ má vúgá nōó." 18 Yèsũ ní átázú índrì ùnjí rĩ ní ú'dùkó ùkpó ùkpó ni sī, índrì ùnjí rĩ ní fūzú mvá ágó rĩ rù' 'bá gá sī. Sāṅá 'dāri agá, drā rĩ gō deḡ mvá ágó rĩ ā rù' 'bá gá sī rá.

19 Vùdrĩ ni gé, 'bá Yèsũ ā pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ì injézú ìmúú Yèsũ vúgá nōó kírì, kòpi ní Yèsũ ri zìzú kīnī, "'Bá ícókí ìni índrì ùnjí rĩ droó fūú àmvé ku āsī?"

20 Yèsũ ní újázú kòpi ní kīnī, "È'yīngará ìmivé rĩ mādāṅáṅá. Ádarú á lē lūú ìmi ní 'dīni, ìmi dō ẹ'yīngará be mādāṅá anigé sù marígó ā fí ní adriú mādāṅá rĩ tīnì, ìmi ícó 'yo írā àmbúgú 'dīri ā nḡ 'i vūrā nōri gé sī mụú vūrā āzi gé, írā rĩ 'i nḡ mụzú rá. Tā āzi mbaápi mbamba ìmi ní 'dāáyo." 21 Índrì ùnjí 'dīni 'dīri, a'bikí dō ngá nyanya āní ku, āzini zìkí dō Múngú ri ku, ícó fūú ku.*

Yèsũ átá ívé drāngará ā tā dīi

(Mārākō 9:30-32; Lúkā 9:43b-45)

22 Yèsũ pi ká ì úmú ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi be āngū Gālíláyā vé rĩ gé 'dāá, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnī, "Ma 'Bá Mvā 'i, ì ìmú má ùli 'be, ì ma sē ari'ba rĩ pi drígé. 23 Kòpi ìmú ma 'dì drā rá, ú'dù ná ni gé, ma gō íngá ídri rú ùzi." Tā 'dīri sē 'bá ìri ā pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ìzāngā ambamba.

Mũfēngā ì ní ríi u'duú Jó Múngú vé rĩ agá rĩ

24 Yèsũ pi ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi be, kòpi ká caá Kāpārānāúmā gá 'dāá, 'bá ri' 'bá Jó Múngú vé rĩ vé mũfēngā u'du' 'bá rĩ pi ní ìmúú Pétēró ri zìzú kīnī, "Ìmivé ágó riipi āngū ìmbápi rĩ, ìri nyo ri Jó Múngú vé rĩ vé mũfēngā sē rá?"

25 Pétēró ní újázú kòpi ní kīnī "Ìri ícó sē rá."

Pétēró ká fíi jó agá 'dāá, ìri ní drī átázú kuyé rĩ gé, Yèsũ zì ìri drīdrī kīnī, "Sīmōnā, mí ǔsù ngóni? 'Bāgú vù drígé nō' 'bée ri mũfēngā umbe jezú rĩ u'du' 'bá pi drígé sī? Kòpi ri u'du' 'bá anjíná rĩ pi drígé sī, dōku kòpi ri u'du' 'bá urukò túngú ni pi drígé sī?"

26 Pétēró ní újázú kīnī "Kòpi ri mũfēngā rĩ u'du' 'bá urukò túngú ni pi drígé sī."

Yèsũ ní 'yozú kīnī, "'Bāgú rĩ vé anjì āgō rĩ pi ùfēkí mũfēngā rĩ ku." 27 'Bo Yèsũ ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Lē 'bā sēkí 'bá mũfēngā u'du' 'bá

* 17:21 17:21 Átángá véřēšì 21 agá 'dīri, búkú Mātáyo vé ì ní sīi Gīrīkì tì sī drīdrī rĩ agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīi búkú Mātáyo vé vúlé rĩ agá rá.

'dī'béé ē ẹsị ā ve 'bá ní ku, 'í mu yīī bālālā rī agá 'dāá, 'í 'be mívé jābádā yīī bālālā rī agá 'dāá, 'í' bī mí ní 'í'bé drīdrī rī, 'í zī tị ní, mí mūfēngā ā fī ẹnjīpi ẹnjījēnjī ní[†] ịsụ tị ní gé 'dāá. 'Í 'du mūfēngā ẹnjīpi ẹnjījēnjī 'dīri, mí ũfē Jó Múngú vé rī vé mūfēngā ānī, mí ũfē mávé rī, āzini mí ũfē mívé rī ānī."

18

Ā'di ri adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá nī?

(*Mārākō 9:33-37; Lúkā 9:46-48*)

¹ Lókí 'dāri gé, 'bá Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pi ní ímúzú Yēsū ri zizú kīnī, "Mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá, ā'di ri mu adri āmbúgú nī?"

² Yēsū ní mváná mādāṅá ní zizú ímúzú pá tuzú ī āsámvú gé. ³ Īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á lē 'yoó īmi ní 'dīni, 'bá rī újā dō ẹsị adrizú sū mváná mādāṅá nōri vé rī tịni ku, ícọ fí mālūngā 'bū vé rī agá ku. ⁴ Kúru 'bá rī 'bā dō 'í kú tā be mādā sū mváná mādāṅá nōri tịni, ĩri mu adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāá. ⁵ 'Bá rī ẹ'yí dō mváná mādāṅá sū má andregá nōri tịni ní mā rụ sī, 'bá 'dīri ẹ'yí ma.

'Bá āzi ā sē mváná fí ũnjīkányā 'oó ku

(*Mārākō 9:42-48; Lúkā 17:1-2*)

⁶ "Bo mváná mādāṅá ma ẹ'yīpi gí nōri, 'bá rī sē dō ĩri fí ũnjīkányā 'oó, múké ní kōdō lē ā úmbékí irā āmbúgú umbe ní gé, ā 'bekí ĩri yīī tafu agá. ⁷ 'Bá vū drīgé rī pi ímú ĩzāngā ịsụ ambamba, ā'diātāsiyā tā vū drīgé nōgọ rī sē 'bá rī pi ri fí ũnjīkányā 'o nī! Tā 'dī'béé ímú ī nga rá, 'bo 'bá ógúpí ri sēepi 'deepi ũnjīkányā agá rī, ĩri ímú ĩzāngā ịsụ ambamba. ⁸ Mívé drī ẹndẹpi sē dō mí fí ũnjīkányā 'oó nī, lē mí lị ĩri 'beé 'dīisī āmvé. Mí rụ' 'bá ĩgélé āzi ábá dō nī, ĩri múké, ndē mí ní fizú mí rụ' 'bá be ngị ácí vezú ānī ụdụ ákọ rī agá 'dāá rī. ⁹ Mívé mị drī ẹndẹpi gé rī sē dō mí fí ũnjīkányā 'oó nī, lē mí nje ĩri 'beé 'dīisī āmvé. ĩgélé āzi mí rụ' 'bá gá 'dīgé ábá dō nī, ĩri múké, ndē mí ní fizú mí rụ' 'bá be ngị ácí vezú ānī ụdụ ákọ rī agá 'dāá rī."

¹⁰ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ndrekí múké, lē ĩmi ụsụkí 'yozú kīnī anjīnā nyíríná rī pi índrekí ĩmi mīlẹ gá ẹzị ákọ 'dīni ku. 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'dīni, kōpivé mālāyíkā 'bū gé 'dāá anigé, kōpi ri nījī átá má Ẹtẹpi 'bū gé rī be anjīnā rī pi vé tā sī. ¹¹ Ma 'Bá Mvā 'i, má ímú 'bá

† **17:27** 17:27 Mūfēngā ā fī ẹnjīpi ẹnjījēnjī rī: 'Bá rī nga dō ẹzị caá ụ'dụ sụ, 'í 'bá rī ũfē mūfēngā ā fī ẹnjīpi ẹnjījēnjī 'dīri sī. * **18:11** 18:11 Átángá véřēsī 11 agá 'dīri, búkū Mātáyo vé ī ní sū Gīrīkī tị sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkū Mātáyo vé vúlẹ rī agá rá.

ũnjĩkãnyã 'o' bá rĩ pi paá ìvé
ũnjĩkãnyã agásĩ.*

*Nãpi kãbilõ ãvĩipi rĩ vé rĩ
(Lúkã 15:3-7)*

12 “Bá rĩ dõ kãbilõ be
mũdũrũlũ ãlu, ãlu ni ãvĩ
dõ gĩ, Ìri 'o íngóni? Ícõ
pũkũ úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99)
'dĩ'bée kuú ánga drĩgẽ 'dĩgẽ,
'de mũyũ ãlu ãvĩipi gĩ 'dãri
ndãá ku? 13 Ádarú á 'yo ìmi
ní 'dĩni, ìsũ dõ ìvé kãbilõ ãlu
ãvĩipi rĩ gĩ, ãyĩkõ ri Ìri fũ aga
rá, ndẽ ãyĩkõ Ìri fũyũpi kãbilõ
pũkũ úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99)
ãvĩ' bá kuyé rĩ pi ã tã sĩ rĩ
rá. 14 Ìri kpá adri sũ 'dĩri
tĩni, má Ètèpĩ 'bũ gé rĩ lẽ anji
nyírĩná rĩ pi ã ãvĩkĩ sũ kãbilõ
ní ãvĩ rĩ tĩni ku.

*Mí èdrĩpi, dõku mí
òmuvũpi mi 'oópi ùnjĩ rĩ
(Lúkã 17:3)*

15 “Mí èdrĩpi, dõku mí
òmuvũpi 'o dõ mi ùnjĩ, 'í nga
mũyũ vú ni gé 'dãá, 'í lũ Ìri
ní tã Ìri ní 'oó mí ní ùnjĩ
rĩ. Lẽ mí lũ tã rĩ gúnyá agá
ku. Yĩ dõ mí rá, 'yo dõ 'í
tĩ sĩ kĩnĩ, 'í 'o mi ùnjĩ, 'bá
'dĩri gõ 'í újã ícã mí ní èdrĩpi,
dõku mí òmvũpi. 16 'Bo yĩ dõ
mĩ kuyé, 'í jĩ 'bá ãlu, dõku
'bá Ìrĩ urũkõ' bée mũzũ mí
vũgã sĩ Ìndĩ, ã'diãtãsiyã 'Tã
ãrẽvũ céré lĩkĩ dõ útũ ícã
pĩrĩ, lẽ 'bá Ìrĩ, dõku 'bá na
tã rĩ ndre' bá Ì mĩ sĩ rá ni pi ã
adrikĩ Ìndĩ.' 17 Gã dõ 'bá mí
ní jĩ 'dĩ'bée ã tĩ yĩgã sĩ, 'í jĩ
tã ni mũyũ ùlũũ 'bá kãnisã vé
rĩ pi ní. Gã dõ 'bá kãnisã vé

rĩ pi ã tĩ yĩgã sĩ, 'í ku ã adri
kũ pãgãno rú, dõku ã adri
kũ 'bá mũfẽngã umbe jezũ rĩ
u'duũpi ni tĩni.

18 “Ádarú á lẽ 'yoó ìmi
ní 'dĩni, tã ìmi ní úmbé vũ
drĩgẽ nõgõ gĩ rĩ, Múngũ ri
kpá úmbé 'bũ gé 'dãlé rá, tã
ìmi ní oyyũ vũ drĩgẽ nõgõ gĩ
rĩ, Múngũ ri kpá oyyũ 'bũ gé
'dãlé rá.

19 “Á lẽ 'yoó ìmi ní ãjĩ, 'bá
Ìrĩ úmúkĩ dõ Ì tĩ tã ãzi zizũ vũ
drĩgẽ nõgõ, má Ètèpĩ 'bũ gé
rĩ kòpivé tã rĩ ã' yĩ rá. 20 Kũru
'bá Ìrĩ, dõku 'bá na, úmúkĩ
dõ Ì mã rũ sĩ, ma adri kòpi
ãsãmvũ gé.”

*Nãpi 'bá ógũpi ri trũũpi
ku rĩ vé rĩ*

21 Kũru Pètèró ní ìmũzũ
Yèsũ ri zizũ kĩnĩ, “Úpĩ, má
èdrĩpi 'o dõ ma ùnjĩ, mã trũ
Ìri caá vú be ngõpĩ? Mã trũ
Ìri caá vú be èzĩrĩ?”

22 Yèsũ ní újãzũ Pètèró ní
kĩnĩ, “Adri 'yẽná vú be èzĩrĩ
ku, 'bo ã adri vú be pũkũ
èzĩrĩ drĩ ni èzĩrĩ.

23 “Kũru ù' bĩkĩ mãlũngã
'bũ vé rĩ 'bãgũ lĩepi
mũfẽngã 'í ní sãé ìvé ãtĩ' bá
rĩ pi ní mẽrĩ rú rĩ ã tã nĩpi
rĩ sĩ. 24 'Bãgũ rĩ kã 'í dõ
ìvé mũfẽngã rĩ úmũ gõó, Ì
ní ágõ mũfẽngã è' yĩpi jũrũ
ãmbũgũ sĩ ãlĩfũ mũdrĩ rĩ
'Íjĩzũ ìmũzũ pá tuzũ 'bãgũ rĩ
èndrètĩ gé. 25 'Bo ãtĩ' bãgũ
rĩ ní mẽrĩ rĩ ùfẽé kuyé rĩ sĩ,
'bãgũ rĩ kĩnĩ, ã uezĩkĩ Ìrivé
ngã ãrẽvũ céré, ã uezĩkĩ kpá

18:16 18:16 Dètõrõnõmẽ 19:15 † 18:24 18:24 Mũfẽngã jũrũ ãmbũgũ ãlĩfũ
mũdrĩ rĩ agã rĩ: 'Bá rĩ nga dõ èzĩ Ìlĩ mũdrĩ drĩ ni tõwũ, Ì 'bá rĩ ùfẽ mũfẽngã jũrũ
ãmbũgũ ãlu ni sĩ.

ĩrivé ũkú anjĩná rĩ pi be ĩndĩ,
ã ũfē rĩ mēřĩ rĩ ānĩ.

²⁶ “Kúru ātĩ'bágú rĩ ní kũmũcí ũtĩzú 'bágú rĩ ęndręti gé, ĩri ní 'bágú rĩ mǎzú kĩnĩ, “Í ku má ní sǎ, ma ímú mívé mũfęngǎ āręvú ũfē gō céré rá!’
²⁷ ‘Bágú rĩ ndre ĩrivé ĩzǎngǎ, gō męřĩ rĩ vé tǎ kuú rá, ọyu ātĩ'ba rĩ muzú rá.

²⁸ “Bo ātĩ'bágú rĩ kǎ 'deé mujú gĩ, kọpi mukĩ ĩ ĩsú ọgúpĩ ātĩ'bágú ívé mũfęngǎ fífĩ ęnjĩpi ęnjĩęnjĩ rĩ ę'yĩpi mũdũrũlũ ǎlu rĩ be. ĩri ní ātĩ'bágú rĩ ruuzú, ụlélé ni ĩnjízú. ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ‘Mí ũfē mávé mũfęngǎ ú'dikĩrĩná nōgó!’

²⁹ “Ātĩ'bágú rĩ ní kũmũcí ũtĩzú ĩri ęndręti gé, ĩri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kĩnĩ, “Í ku má ní sǎ, ma ímú mívé mũfęngǎ ũfē gō vúlé rá.’

³⁰ “Bo ágó rĩ gǎ ĩrivé tǎ ā'yĩgǎ sĩ, gō ĩri 'beé jó ĩ ní rizú ǎngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ǎ mu adrii 'dǎlé cĩngbǎ ũfē dō ívé mũfęngǎ ũgbále gĩ kǎ. ³¹ Ātĩ'ba uruko kǎ tǎ 'i ngaápi 'dĩri ndreé, kọpi gōkĩ adrii ĩzǎngǎ sĩ. Kọpi ní muzú tǎ 'i ngaápi 'dĩri ũlũzú 'bágú rĩ ní.

³² “Kúru 'bágú rĩ ní ātĩ'bágú drĩdrĩ 'dǎri zizú ímúzú 'í vugǎ nōó, ĩri ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, ‘Mi ātĩ'ba ũnjĩ, á ku ándúru męřĩ mí ní 'dujú rĩ rá, ǎ'diātāsĩyǎ mí ímú ándúru ngoó má

ęndręti gé rá. ³³ Mi té mí ọgúpĩ ātĩ'bágú rĩ vé ĩzǎngǎ ndre sũ má ní mívé ĩzǎngǎ ndreé rĩ tĩnĩ.’ ³⁴ ‘Bágú rĩ ę ęsĩ ve ũnjĩ ũnjĩ, jĩ ātĩ'bágú rĩ mujú suú jó ĩ ní rizú ǎngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ǎ mu adrii 'dǎlé cĩngbǎ ũfē dō ívé mũfęngǎ ũgbále gĩ kǎ.

³⁵ “Īmi trũkĩ dō ĩmi ọgúpĩ ȳesũ ri ę'yĩ'ba gĩ rĩ pi ku, má ętępi 'bũ gé rĩ trũ kpá ĩmi ku.”

19

Ayĩngǎrá ágó pi vé ũkú be rĩ

(Mǎrǎkō 10:1-12)

¹ ȳesũ kǎ tǎ 'dĩ'bée átá deę, ĩri ní fũzú ǎngũ Gǎlĩlǎyǎ vé rĩ agásĩ, ĩri ní muzú ǎngũ ȳũdáyǎ vé rĩ gé yĩ ǎmbúgu dũpi dũdĩ ȳarídęnĩ vé rĩ ǎ wọọkọ gǎ ǎlésĩ. ² ‘Bǎ bĩtrĩkǎ 'dekĩ muzú ȳesũ ǎ vũdrĩ gé sĩ, ȳesũ ídri 'bǎ drǎ be rĩ pi rá.

³ Fǎrũsĩ uruko 'bée ímúkĩ vú ni gé, kọpi lękĩ ĩri ũ'bĩ. Kọpi ní ĩri zizú kĩnĩ, “Tǎĩmbĩ ǎ'yĩ nyo 'yozú kĩnĩ, 'bǎ ágó ri ícó ívé ũkú dro tǎ ǎ pá ǎzi sĩ 'dĩni rá?”

⁴ ȳesũ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, “Īmi lǎkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kĩnĩ, 'dóngǎrá gǎ 'dǎǎ, ‘Múngú gbi ágó pi ũkú be’ 'dĩni kuyé? ⁵ Múngú 'yo kĩnĩ, ‘Tǎ 'dĩri sĩ, 'bǎ ágó ri ívé ętępi ku, ĩri ívé ęndrępi ku, kọpi ĩ úmú ũkú ni be, 'bǎ ĩrĩ 'dĩ'bée ĩ úmú adrii rũ'ba ǎlu.’ ⁶ ‘Bo

‡ 18:28 18:28 Mũfęngǎ fífĩ ęnjĩpi ęnjĩęnjĩ rĩ: ‘Bǎ rĩ nga dō ęzi ụ'dũ ǎlu, ĩ 'bǎ rĩ ũfē mũfęngǎ fífĩ ęnjĩpi ęnjĩęnjĩ ǎlu ni sĩ. 19:4 19:4 Í'dóngǎrá 1:27 19:5 19:5 Í'dóngǎrá 2:24

kôpi acokí ĩ ku, kôpi adri rú'bã ãlu. Kúru 'bá Múngú ní úmú gí 'dĩ'béé, lē 'bá āzi ā aco kôpi āsámú ku."

7 Fārúsī rī pi ní Yēsū ri zizú kīnī, "Mósē sē tāimbī kīnī, 'Ágó ri kōkōbī sē ũkú ni ní, ĩri drozú āni rá' āsī?"

8 Yēsū ní újázú kôpi ní kīnī, "Mósē ā'yī ĩmi ní, ĩmi ícó ĩmi ayi ĩmi ũkúpī be rá, ā'diātāsīyā ĩmī ēsī tete. 'Bo í'dóngará gá 'dāá, tā rī adri 'dīni kuyé. 9 Á lē lūu ĩmi ní 'dīni, 'bá ívé ũkú droopi rá, gōopi ũkú āzi túngú ni jeepi rī, 'o 'dĩri tā ũnjī ǫwū vé ni, tā ágó ní ícózú ívé ũkú drozú āni rá rī, ũkú rī fū dō mužú laá ágó āzi túngú ni be ká."

10 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi ní 'yozú kīnī, "Tā ágó pi vé ũkú be rī, ĩri dō 'dĩri tīnī, múké ni, lē 'bá rī ní adrizú ũkú ākó."

11 Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, "'Bá céré ngakí tā ĩmi ní 'yoó 'dĩri ā'yī ku, Múngú 'bā dō tā 'dĩri 'bá rī ēsī agá nī ká, ícó ũkú jeé ku. 12 Āgō ʊrukō'béé tīkí kôpi kú 'báná rú. ʊrukō'béé ícákí 'báná rú ā'diātāsīyā í'dúkí kôpi ágélé gí, ʊrukō'béé lēkí ĩngá adrii 'dīni ũkú ākó, mālūngā 'bū vé rī ā tā sī. 'Bá rī lē dō tā ĩ ní 'yoó 'dĩri 'dujé ngāá, ā 'du ngāá ĩyī."

Yēsū 'bā tākiri anjīná nyírīná rī pi drīgé

(Mārākō 10:13-16; Lúkā 18:15-17)

13 Kúru 'bá ʊrukō ní ĩvé anjīná nyírīná rī pi ĩjizú Yēsū vúgá nōó, Yēsū ā tī rí drī kôpi drīgé, āzini ā zī rí kôpi ní Múngú ri. 'Bo Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rī pi kīnī, lē 'bá rī pi ē ĩjīkí anjīná rī pi Yēsū vú nōó ku.

14 Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, "Ā ugakí anjīná nyírīná rī pi ní létī ku, ĩmi kúkí kôpi ē ímúkí má vúgá nōó! Ā'diātāsīyā mālūngā 'bū vé rī, ĩri adri 'bá adri'béé sū anjīná nyírīná nō'béé tīnī rī pi vé ni." 15 Yēsū ní drī tīzú anjīná nyírīná rī pi drīgé, vūdrī ni gé, ĩri ní gōzú 'dezú mužú 'dīisī rá.

Ágó ā'bú be rī vé tā
(Mārākō 10:17-31; Lúkā 18:18-30)

16 Ágó āzi ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Ímbápi, ngá múké má ní ícó 'oó, mâ ĩsú rí ídri 'dāni'dāni rī āni rī ā'di?"

17 Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Ngá mí ní ma zizú tā múké ā tā sī rī ā'di? 'Bá múké rī 'yéjá Múngú 'i. 'Í lē dō ídri 'dāni'dāni rī ĩsú, ngá múké rī, lē mí 'du tāimbī rī vé tā ngāá."

18 Ágó rī ní Yēsū ri zizú kīnī, "Tāimbī ngōri?"

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Lē mí 'dī 'bá ku, lē mí 'bā ǫwū ku, lē mí ũgū 'bá āzi ā ngá ku, lē mí úlī ũnjō 'bá āzi drīgé ku, 19 lē mí ĩnjī mí étépi pi mí ëndrépi be ĩnjīnjī." 'Lē

mî lē 'bá mî gārā gá rī sū mī ní mī rụ' bá lēē rī tịnị.' "

20 Ágó rī ní újázú Yēsū ní kīnī, "Á 'dụ tǎimbị 'dī' bée vé tǎ ngaá céré rá. Ngá āzi nyo má ní gōó 'oó dīi ni anigé?"

21 Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Í lē dō mī adri múké ẹzị Múngú vé rī ā ngangará gá, mī ụzị ngá mívé rī pi ārēvú céré, mī awa mūfēngā ni 'bá ngá ākó rī pi ní, mī ímụ má pámvú ūbī, mī kúru ā' bú 'bụ gé 'dāá rī ísú rá."

22 Ágó rī kǎ tǎ 'dīri yị, ẹsị ni ísú ízāngā, gō 'deé mụy 'dīisị rá, ā'diātāsīyā ịri ā' bú be ambamba.

23 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī' bá rī pi ní kīnī, "Ádarú á lē 'yoó ịmi ní 'dīni, 'bá ā' bú be rī vé fingará mǎlūngā 'bụ vé rī agá rī, tǎ ni ūkpó ūkpó. 24 Á lē 'yoó ịmi ní dīi kīnī, kámīlō vé fingará sīndánī ā ūlē gá sī rī mbamba, 'bo 'bá ā' bú be rī vé fingará mǎlūngā Múngú vé rī agá rī mba ndēé rá."

25 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' bá rī pi kǎ tǎ 'dīri yị, sē kōpi ē drī ábá ānị rá, * kōpi ní zịzú kīnī, "Bá ị ní ícó paá rá rī, ịri adri ā' di 'i?"

26 Yēsū ní āngū ndrezú kōpi vúgá 'dǎlé, ịri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Tǎ 'dīri mbamba 'bá áda ní, 'bo tǎ ārēvú céré Múngú ri ícó 'o rá."

27 Pétēró ní 'yozú ịri ní kīnī, "Í ndre drī ká! 'Bá

kukí 'bávé ngá ārēvú céré, 'bá ri mī pámvú ūbī! Ngá úmvúlésī 'bá ní ísú rī ā' di?"

28 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á lē lūū ịmi ní 'dīni, ma 'Bá Mvá 'i, sǎ má ní ímụzú vū rī údézú ícázú ú' dī, āzini má ní ímụzú úrízú mávé lúpá mǎlūngā vé ị ní íngúngū rī drīgé rī kǎdō ícó, ịmi ri' bá má pámvú ūbī' bá 'dī' bée, ịmi kpá ímụ úri lúpá mụdrị drī ni ịrị rī pi drīgé, ịmi tǎ ị súrú mụdrị drī ni ịrị Ísērélē vé rī pi drīgé nī. 29 'Bá céré ívé jó ku' bá, ẹdrípịi ku' bá, ọmvúpịi ku' bá, ẹtépịi ku' bá, ẹndrípịi ku' bá, an- jịnǎ ku' bá, āzini ívé ọmvú ku' bá má tǎ sī rī pi, ị ímụ kōpi ní 'bá kōpi ní kuú, āzini ngá kōpi ní kuú rī pi ūfē vú be mụdūrūlū ālu, āzini kōpi ímụ ídri 'dání' dání rī ísú rá. 30 'Bá kárakará 'yo' bá kīnī, ị drīdrī rī pi, kōpi ímụ adri ūdūmbītā. 'Bá kárakará adri' bá ūdūmbītā rī pi, kōpi ímụ adri drīdrī."

20

'Bá ẹzị nga' bá ọmvú agá rī pi vé tǎ

1 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Mǎlūngā 'bụ vé rī vé tǎ adri sū ágó ọmvú 'āápi, mụyipi ū' bútị 'bá ẹzị vé ni ndāápi 'i ūfē rí kōpi ūfēfē rī tịnị. 2 Ágó rī ā' yī 'bá ẹzị vé rī pi ūfēé mūfēngā fífí ẹnjịpi ẹnjịenjị ālu ị ní rizú āngū ūfēzú ānị

* 19:25 19:25 Sē kōpi ē drī ábá ānị rá: 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' bá rī ē drī ábá tǎ 'dīri sī, ā'diātāsīyā Yāhūdī rī pi ụsūkí kīnī, 'bá rī dō ā' bú be, ịri lū 'yozú kīnī, Múngú sē ịri ní tǎkiri gí, ịri ícó fi 'bụ gé 'dǎlé rá.

ú'dú àlu vé rĩ sī, ìri ní kúru kòpì pèzú mùzú ómvú agá 'dǎá.

³ “Kǎ muṣú adrií sǎ úrōmī ũ'bútĩṣǎ vé rĩ gé, ìri ní 'dezú mùzú jòkòṅĩ gé, kǎ muṣú caá jòkòṅĩ gé 'dǎá, ìsú 'bá ʊrʊkò tukí pá kuú jòkòṅĩ agá 'dǎá, ẹzì kòpì ní ngaánga ni 'dǎáyo. ⁴ Ìri ní 'yozú kòpì ní kīnī, 'Ìmi mùkí ẹzì ngaá mávé ómvú agá, ma ícò ìmi ũfē múké rá.’ ⁵ Kúru kòpì ní 'dezú mùzú.

“Gō kpá 'deé muṣú jòkòṅĩ gé 'dǎá dī, ʊtú mgbíngbì gé 'dīgé, gō kpá 'i ẹnḍì muṣú dī sǎ na ũndrénǎ vé rĩ gé, átá kpá tǎ rĩ sū 'í ní átá drīdrī rĩ tīnī. ⁶ Sǎ tǔwú ũndrénǎ vé rĩ gé, gō kpá muṣú jòkòṅĩ gé 'dǎá dī. Ìsú kpá 'bá ʊrʊkò tukí pá kú jòkòṅĩ agá 'dǎá, ẹzì kòpì ní ngaánga ni 'dǎáyo. Ìri ní kòpì zìzú kīnī, 'Ngá ìmi ní pá tuzú kuú jòkòṅĩ agá nǔgò ʊtú nǔjì ẹzì àkò rĩ ã'di?’

⁷ “Kòpì ní újázú ìri ní kīnī, ‘Bá ǎzi zì 'bá ẹzì gé kuyé.’

“Ágò rĩ ní újázú kòpì ní kīnī, 'Ìmi mùkí ẹzì ngaá mávé ómvú agá.’

⁸ “ʊtú rĩ kǎ muṣú 'deé, ómvú 'dípá ní ágò ì ní 'bǎá drīkoma rú rĩ zìzú ímúzá 'í vúgá nǔó, ìri ní 'yozú ágò rĩ ní kīnī, ‘Í zì 'bá ẹzì nga'ba rĩ pì, mī ũfē kòpivé mǔfēngǎ, mī 'í'dó 'bá ímú'ba vúlé rú rĩ pì ũfēé drīdrī, mī ũfē 'bá rĩ pì mùzú cǐngbá cazú ímú'ba drīdrī rĩ pì vúgá.’

⁹ “‘Bá ẹzì nga'ba rĩ pì kǎ ẹzì rĩ ngaá caá sǎ tǔwú ũndrénǎ

vé rĩ gé gí, ì ní 'bá àlu àlu ní mǔfēngǎ fífì ẹnǔjìpì ẹnǔjēnǔjì àlu ní sēzú ú'dú àlu vé ni. ¹⁰ 'Bá ì ní 'bǎá ẹzì rĩ ngaá drīdrī rĩ pì kǎ ícá, kòpì ʊsúkí déna ì mǔfēngǎ rĩ sē ì ní aga rá. 'Bo kòpì ʊsúkí cére trǔtrǔ. ¹¹ Kòpì kǎ mǔfēngǎ rĩ ʊsú, kòpì 'dekí ríi unuú ómvú 'dípá ẹnḍrētì gé. ¹² Kòpì ní 'yozú kīnī, ‘Bá ì ní ìjì ẹzì ngaá vúlé rú nǔ'bée ngakí ẹzì rĩ 'yénǎ sǎ àlu, mī ũfē 'bá kòpì be cére trǔtrǔ, ʊsúzá 'bá ngakí ẹzì rĩ ʊtú nǔjì, ʊtú rì 'bá zǎá ómvú rĩ agá 'dǎá.

¹³ “‘Bo ómvú 'dípá ní újázú àlu ní ní kīnī, 'Má ũndī, á 'o mī ũnjì kuyé. 'Bá yìkí 'bá mī be, mī ẹ'yì rá 'yozú kīnī, ú'dú àlu, má ũfē mī mǔfēngǎ fífì ẹnǔjìpì ẹnǔjēnǔjì àlu ní sī 'dínì kuyé? ¹⁴ Mí ẹ'yì mívé mǔfēngǎ, 'í 'de muṣú 'bētì. Á lē mǔfēngǎ rĩ sēé ágò ẹzì ngaápi vúlé rú nǔrì ní gbǎ má ní sēé mī ní rĩ pì. ¹⁵ Mǔfēngǎ mávé rĩ sī, ma ícò tǎ má ní lēé 'oó rĩ 'o ǎnì rá. Ngá mī ní ẹsì ũnjì 'bázú tǎ má ní 'oó múké 'bá rĩ pì ní rĩ sī rĩ ã'di?’

¹⁶ “‘Bá adri'ba ʊdǔmbítǎ rĩ pì, kòpì ímú adri drīdrī, 'bá adri'ba drīdrī rĩ pì, kòpì ímú adri ʊdǔmbítǎ.”

Yēsù átá ívé drǎngará ã tǎ dī

(*Mǎrǎkò 10:32-34; Lúkǎ 18:31-34*)

¹⁷ Yēsù kǎ ríi 'deé muṣú Yērúsǎlémǎ gá 'dǎá, ìri ní ívé 'bá 'í pámvú ũbǐ'ba mùdrì drī ìrī rĩ pì zìzú gǎrǎ gá,

ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī,
 18 "Bá kãdõ caá Yẽrúsãlẽmã
 gá 'dãá, atala atala rĩ pi drĩgẽ
 rĩ pi 'bá tãimbĩ ímbá'bá rĩ
 pi be, kôpi ímũ 'Bá Mvã ã
 ùli 'be rá. Kôpi ímũ 'yo, ã
 'dĩkĩ ĩri drãá 'dĩĩsĩ rá. 19 Kôpi
 ímũ ĩri sẽ 'bá adri'bá Yãhũdĩ
 rú ku rĩ pi drĩgẽ, 'bá adri'bá
 Yãhũdĩ rú ku rĩ pi ímũ gũ ĩri
 sĩ gũgũ, kôpi ĩri ùgbã, kôpi
 ĩri gbã pẽtĩ alambaku sígẽ.
 'Bo ù'dũ na ni gé, ĩri gõ íngá
 ídri rú drãngará gálẽsĩ rá!"

*'Bá rĩ lẽ dõ adrii ãmbúgú,
 ã 'bã 'i adrii ãtĩ'bá rú.
 (Mãrákõ 10:35-45)*

20 Kúru Zẽbẽdáyõ ùkú ni
 ní ímũzú Yẽsũ vúgá ívé anji
 ãgõ ĩrĩ* rĩ pi be, ĩri ní
 kũmũcí ùtĩzú vúgá, ĩri ní
 Yẽsũ ri zizú Yẽsũ ã 'o 'í ní tã
 múké.

21 Yẽsũ ní ĩri zizú kīnī,
 "Ngá mí ní lẽé mã 'o mí ní
 rĩ ã'di?"

Ùkú rĩ ní újázú Yẽsũ
 ní kīnī, "Mí kãdõ mívé
 mãlũngã ruú, lẽ mã 'bã mávé
 anji ãgõ ĩrĩ 'dĩ'béé, ãlu rĩ ã
 úrí mívé drĩ ẽndẽpĩ gé, ãzi rĩ
 ã úrí mívé drĩ ĩjĩ gé."

22 Yẽsũ ní 'yozú kīnī, "Ĩmi
 nĩkĩ tã zĩbe kuyé, ĩmi nyo
 ícõ ã'yĩ ĩzãngã nya sũ má ní
 nyaá rĩ tĩnĩ rá?"

Kôpi ní újázú kīnī, "Bã ícõ
 rá."

23 Yẽsũ ní 'yozú kôpi ní
 kīnī, "Ĩmi ímũ ĩzãngã nya sũ
 má ní nyaá rĩ tĩnĩ, 'bo má ícõ
 ĩmi ní vũrã sãé muzú úrízú
 mã drĩ ẽndẽpĩ gé, dõku mã

drĩ ĩjĩ gé 'dĩni ku, mã Ẹtẽpĩ
 údé vũrã rĩ pi 'bá 'í ní ùpẽé
 kuú ĩnógósĩ gĩ rĩ pi ní, kôpi ã
 mụkĩ rĩ adrii vũrã rĩ pi agá."

24 'Bá Yẽsũ ã pámvú ùbĩ'bá
 mụdrĩ rĩ pi kã tã 'dĩri yĩ,
 kôpi ẽ ẽsĩ ve 'bá ĩrĩ adri'béé
 ẽdrĩpĩ rú 'dĩ'béé ní ùnjĩ
 ùnjĩ. 25 'Bo Yẽsũ ní ívé 'bá
 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zizú
 ímũzú 'í vúgá nólé, ĩri ní
 'yozú kôpi ní kīnī, "Ĩmi nĩkĩ
 rá, 'bãgú 'bá adri'bá Yãhũdĩ
 rú ku rĩ pi vé rĩ pi ri ívé ùkpõ
 i'da rizú tã ẽnjĩnjĩ 'bãzú 'bá
 adri'bá Yãhũdĩ rú ku rĩ pi
 drĩgẽ, kôpivé ùgalaku rĩ pi
 kpá ri tã ẽnjĩ'bá ẽnjĩnjĩ ni
 pi ù'bã 'bá adri'bá Yãhũdĩ rú
 ku rĩ pi drĩgẽ. 26 ĩmi ãsãmvú
 gé 'dĩgẽ, lẽ tã rĩ ã adri sũ
 'dĩri tĩnĩ ku. ĩmi ãsãmvú gé
 'dĩgẽ, 'bá rĩ lẽ dõ adrii 'bá
 ãmbúgú rú, lẽ ã 'bã 'i adrii
 ãtĩ'bá ĩmivé ni. 27 'Bá rĩ lẽ dõ
 adrii ãmbúgú 'bá rĩ pi drĩgẽ
 sĩ céré, lẽ ã 'bã 'i adrii túgẽrĩ
 ĩmivé ni. 28 Mã 'Bá Mvã 'i,
 mã ímũ adrii 'yozú kīnī, 'bá
 rĩ pi ẽ ímũkĩ rĩ má ní ẽzĩ
 ngaá yã 'dĩni ku, mã ímũ ẽzĩ
 ngaá 'bá rĩ pi ẽ ĩzã kozú, mã
 adi mávé ídri 'bá kárakarã
 pi ẽ drĩ jezú ãnĩ."

*Yẽsũ zĩ 'bá ĩrĩ mĩ be ẽsĩ'bá
 gĩ ni pi ẽ mĩ ãngũ ndrẽé*

*(Mãrákõ 10:46-52; Lúkã
 18:35-43)*

29 Yẽsũ pi ívé 'bá 'í pámvú
 ùbĩ'bá rĩ pi be, kôpi kã riĩ
 fũũ mụzú Yẽrĩkõ agásĩ, 'bá
 bĩtrĩká 'dekĩ muú kôpi ã
 vùdrĩ gé sĩ. 30 'Bá ĩrĩ mĩ be

* 20:20 20:20 Anji ãgõ ĩrĩ: Anji ãgõ ĩrĩ 'dĩ'béé ã rú, Yõkõbũ pi Yũwãni be.

ěšĩ' bá gí ni pi úríkí kuú létĩ ã gārã gá. Kòpi kã yĩ Yēsũ ri aga muzú ĩ gārã gá sĩ, kòpi ní trezú ú'dúkó be uru 'dãá kìnĩ, "Úpí, Dãwúdĩ ã Mvã rĩ, 'í ndre ĩzãngã 'bávẽ rĩ fô!"

³¹ 'Bá bĩtríkã rĩ pi trekĩ kòpi drĩgẽ kìnĩ, "Ĩmi újikĩ kírĩ." 'Bo kòpi gòkĩ tree ú'dúkó be uru 'dãá kìnĩ, "Úpí, Dãwúdĩ ã Mvã rĩ, 'í ndre ĩzãngã 'bávẽ rĩ fô!"

³² Yēsũ ní pá tuzú, ĩri ní kòpi zizú kìnĩ, "'Í lèkĩ mã 'o ĩmi ní ã'di?"

³³ Kòpi ní 'yozú Yēsũ ní kìnĩ, "Úpí, 'bã lèkĩ mì zĩ 'bã mì, 'bã ndrekĩ rĩ ãngũ fô."

³⁴ Yēsũ ẽ ẹsĩ ịsũ ĩzãngã kòpi sĩ, ĩri ní kòpi ẽ mì úlózú. Koro kòpi ẽ mì ní 'i zizú ãngũ ndrezú, kòpi ní 'dezú muzú Yēsũ vúgã sĩ.

21

Yēsũ vé fĩngárã Yẽrúsãlémã agã rĩ

(Mārãkõ 11:1-11; Lúkã 19:28-38; Yũwãnĩ 12:12-19)

¹ Yēsũ pi ívẽ 'bã 'í pámvú ùbĩ' bá rĩ pi be, kòpi kã rĩ muú Yẽrúsãlémã gá 'dãá, drĩdrĩ ni, kòpi cakĩ kũrũ mãdãnjã Bètẽfágẽ vé rĩ gé, Írã Òlívẽ* vé rĩ drĩgẽ, kũrũ rĩ ĩnyĩnjã Yẽrúsãlémã ã jèlẽ gá. Yēsũ ní ívẽ 'bã 'í pámvú ùbĩ' bá rĩ pi pẽzú ĩrĩ, ² ĩri ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, "Ĩmi mukĩ kũrũ mãdãnjã ĩmĩ drĩlẽ gá

'dãri agã, ĩmi ca mu dõngĩ ịsũ 'yĩkĩ kuú 'dãlẽ mvòpĩ be trũ, ĩmi ĩtrũkĩ kòpi ịjĩ mã vúgã nõó. ³ 'Bã ãzi zĩ dõ ĩmi, ngã ĩmi ní rĩ 'oó 'dĩni rĩ ã'di, ĩmi 'yokĩ ĩri ní kìnĩ, 'Úpí lẽ kòpi nĩ, 'bã 'dãri ícõ dõngĩ rĩ pi ĩpẽ ímúzú rá."

⁴ Tã 'dĩri nga 'i 'dĩni, tã nẽbĩ ní 'yoó rĩ ã nga rĩ 'i fũú tĩnĩ gé bẽnĩ,

⁵ "'Í lũ 'bã Sĩõnã† vé rĩ pi ní kìnĩ,

'Ĩmi ndrekĩ drĩ kã, ĩmivẽ 'bãgú ri ímũ ĩmi vúgã 'dĩ' dĩ,

ĩri 'bã tã be mãdã ni,

ĩri ri ịnjũ ímúzú dõngĩ sĩ.' "

⁶ 'Bã Yēsũ ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi 'dukĩ tã rĩ ngaá sũ Yēsũ ní lũú ĩ ní rĩ tĩnĩ. ⁷ Kòpi ịjĩkĩ dõngĩ rĩ pi mvòpĩ be ĩrĩtró, kòpi ùtrũkĩ ívẽ bõngó akoó rũkũ rĩ pi ù' bãá dõngĩ rĩ pi ã úgóró gá, Yēsũ úri bõngó rĩ drĩgẽ. ⁸ 'Bã kárãkãrã ùtrũkĩ ívẽ bõngó akoó rũkũ rĩ pi ù' bãá létĩ drĩgẽ, urukò' bée mukĩ ĩbĩbĩ vãã ù' bãá muzú létĩ rĩ drĩgẽ sĩ. ⁹ 'Bã bĩtríkã 'de' bá Yēsũ ẽ ẹndrẽtĩ gé drĩdrĩ rĩ pi, 'de' bá ĩri ã vudrĩ gé rĩ pi be, kòpi ní rizú ọ' úzú muzú kìnĩ,

"Hõsãnã Mvã Dãwúdĩ vé rĩ!"

"Tãkĩri ã adri 'bã ímũpi Úpí ã rụ sĩ rĩ‡ drĩgẽ!"

"È ینگũkĩ Mungũ urugégẽ 'bũ gé rĩ!"

* **21:1** 21:1 Òlívẽ: Pẹtĩ òlívẽ vé rĩ ĩri 'a ù' a be, ĩ ícõ nya rá, ĩ ĩrivẽ ù' a zo ùdu rú, Yãhũdĩ rĩ pi ri tĩbĩ á'di ùdu rĩ sĩ, ãzini kòpi ri tõ lãmbã agã, áci 'yüzú ãni.

† **21:5** 21:5 Sĩõnã: Sĩõnã ri ĩ kpã zĩ Yẽrúsãlémã. **21:5** 21:5 Zãkãriyã 9:9

‡ **21:9** 21:9 'Bã ímũpi Úpí á rụ sĩ rĩ: 'Bã 'dĩri Yēsũ 'i. **21:9** 21:9 Sãwũmã 118:26

10 Yēsũ ka fí caá Yērúsálémã gá 'dãá, sē 'bá kūrú agá rĩ pi ní céré äyāngará. Kōpi ní zizú kīnĩ, "Bá 'dĩri ā'di 'i?"

11 'Bá bĩtríkã rĩ pi ní újázú kīnĩ, "Ágó 'dĩri Yēsũ 'i, ĩri nēbĩ, ĩbí íngã Nāzērētã gálēsĩ, āngũ Gālíláyã vé rĩ agá."

Yēsũ fi Jó Múngú vé rĩ agá (Mārakō 11:15-19; Lúkã 19:45-48; Yũwãnĩ 2:13-22)

12 Yēsũ ní fizú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, údró 'bá ri'bá ngá je'bá, āzini 'bá ri'bá ngá ũzi'bá rĩ pi céré. Uze mísã 'bá ri'bá mũfēngã ufu'bá, āzini âmámũ ũzi'bá rĩ pi vé rĩ céré u'deé ũĩ rú vũgã. 13 Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Múngú 'yo ívé búkũ agá kīnĩ, 'Jó mávé rĩ ĩ zĩ jó rizú ma zizú ni,' 'bo ĩmi újákĩ jó rĩ ícã vũrã ũgũ'bá rĩ pi ní rizú adrizú ni."

14 'Bá mĩ be ēšĩ'bá gĩ rĩ pi, 'bá pá be ábã'bá gĩ rĩ pi be, kōpi ní ímúzú Yēsũ vúgã Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá nōó, ĩri ní kōpi ídrízú. 15 'Bo atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbã'bá rĩ pi be, kōpi kã tã äyãzú äyãyã Yēsũ ní 'oó 'dĩri ndreé, āzini kōpi kã yĩ anjĩã rĩ pi ri útré Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, "Hōsãnã Mvã Dãwũdĩ vé rĩ," tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri sĩ, sē kōpi ã 'a ve ũnjĩ ũnjĩ.

16 Kōpi ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Í yĩ nyo tã anjĩã rĩ pi ní rĩí átã 'dĩri rá?"

Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, "Ē, ĩmi lãkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kīnĩ,

" 'Anjĩã ambugu rĩ pi nyĩrĩã rĩ pi be ímũ úngó äyĩkō vé ni ngo 'dĩni' kuyé?"

17 Kuru Yēsũ ní kōpi kuzú, ĩri ní ngazú mužú kūrú Bētēniyã vé rĩ gé, adri 'dãlé ĩnĩ be rã.

Yēsũ tri peṭi ĩ ní zĩ fiḡĩ rĩ (Mārakō 11:12-14, 20-24)

18 Kã mužú adriĩ ũ'bútĩ, Yēsũ ní 'i újázú gōzú kūrú Yērúsálémã vé rĩ agá 'dãá, ēbĩrĩ fũ ĩri káyĩ. 19 Yēsũ kã rĩ 'deé mužú lēṭi gé sĩ, ĩri ní peṭi ĩ ní zĩ fiḡĩ rĩ ndrezú, ĩri ní 'i útrúzú ĩnyĩãnjã peṭi rĩ ã gãrã gá 'dãá, ĩsũ peṭi rĩ 'a ãluñani kuyé, 'yēnjã bĩ ni amu kũ nĩ. ĩri ní 'yozú peṭi rĩ ní kīnĩ, "Mĩ gō 'aá dũĩ ãluñani ku!" Koro peṭi rĩ ní 'wizú.

20 'Bá Yēsũ ã pámvũ ũbĩ'bá rĩ pi kã peṭi rĩ ndreé, sē kōpi ní äyāngará. Kōpi ní zizú kīnĩ, "Peṭi nōri 'wĩ mbēlējã ngóni ngóni?"

21 Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ĩmi dō ē'yĩngará be, āzini ĩmivé yĩkĩ awa dō 'i ĩrĩ kuyé, ĩmi ícõ tã má ní 'oó peṭi 'dĩri ã rũ'bã gã rĩ 'o rá, ĩmi ícõ tã urũkõ'bée 'o rá. ĩmi dō ē'yĩngará be, ĩmi ícõ 'yo írã 'dĩri ní, "Í nĩ mi ngãá mužú 'deé yĩ tafu rĩ agá 'dãá,' ĩri ícõ 'i nga rá. 22 ĩmi dō ē'yĩngará be, ngã ĩmi ní zĩ

Múngú vúgá rĩ, ĩmi ícò ịsụ rá.”

Yāhúđĩ rĩ pi zíkí ũkpō
Yēsũ ní ẹzị ngazú rĩ vé tã

(*Mārākō 11:27-33; Lúkã 20:1-8*)

²³ Yēsũ kã fií mužú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dǎá, kã í'dó 'bá rĩ pi ímbá, atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi, drịkoma rĩ pi be, kòpi ní ímúzú Yēsũ vúgá nǎó, kòpi ní ĩri zịzú kìnĩ, “Mí ịsụ ũkpō mí ní rizú tã 'dĩ'bée 'ozú rĩ ã'di vúgá? ǎ'di sē mí ní ũkpō rizú tã 'dĩ'bée 'ozú rĩ nĩ?”

²⁴ Yēsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Á lē ĩmi zị tã ǎlu sĩ, ĩmi újákí dō má ní gí, ma ícò ĩmi ní ũkpō má ní rizú tã 'dĩ'bée 'ozú rĩ lū rá. ²⁵ Ũkpō Yūwánĩ ní bātízímũ sēzú rĩ íbì íngá 'bũ gélésĩ, dōku íbì íngá 'bá áda vúgá?”

Kòpi ní rizú tã 'dĩri átázú ĩ ǎsámvú gé sĩ kìnĩ, “Bá 'yokí dō, 'Ũkpō 'dĩri íngá 'bũ gélésĩ,' ĩri 'bá zị, 'Ĩmi ẹ'yìkí dí ĩri kuyé ã sĩ?” ²⁶ 'Bo 'bá 'yokí dō, 'Ũkpō 'dĩri íngá 'bá áda vúgálésĩ,' 'bá rĩ pi íngá 'bá drịgé ũnjí ũnjí, ǎ'diātāsīyā 'bá 'dĩ'bée ụsũkí kìnĩ, Yūwánĩ ri nẹbĩ.”

²⁷ Kúru kòpi ní újázú Yēsũ ní kìnĩ, “Bá nĩkí kuyé.”

Kúru Yēsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Má ícò ũkpō má ní tã 'ozú rĩ lūú ĩmi ní ku.”

Nāpí anjì ǎgō ịrĩ rĩ pi vé rĩ

²⁸ Yēsũ ní 'yozú kìnĩ, “Á lē ĩmi ní ú'dógú'dógú ǎnji ǎgō ịrĩ pi vé ni ũlūú, ĩmi kúru tã ĩmi ní ụsũú rĩ lū má ní.

ǎgō ǎzi anjì ǎgō be ịrĩ, ǎgō rĩ 'de mužú ívé mvá kǎyú rĩ vúgá 'dǎá, ĩri ní 'yozú kìnĩ, 'Má mvá rĩ, ǎndrũ sĩ lē mí mu ẹzị ngaá ọmvú agá.’

²⁹ “Mvá rĩ ní újázú ẹtẹpi ní kìnĩ, 'Á mu ku!' 'Bo gō 'i úmĩ újá, 'deé mužú rá.

³⁰ “Ẹtẹpi gō 'deé mužú ívé mvá ǎzi rĩ vúgá, 'yo kpá ĩri ní tã rĩ sũ ĩri ní 'yoó mvá kǎyú rĩ ní rĩ tịni. Mvá rĩ újá ẹtẹpi ní kìnĩ, 'Bábá, ma mu rá, 'bo mu kuyé.”

³¹ Yēsũ ní kòpi zịzú kìnĩ, “Anjì ịrĩ 'dĩ'bée ǎsámvú gé, mvá ẹtẹpi vé tã 'duụpi ngaápi rá rĩ, ĩri mvá ngōri?”

Kòpi ní újázú kìnĩ, “Mvá kǎyú rĩ.”

Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ u'dụ'bá rĩ pi ụrụkọ, ũkú ụrụkọ ọwụ rú ri'bá ĩ rụ'bá ụzị'bá rĩ pi be, kòpi fi mǎlūngā Múngú vé rĩ agá 'dǎá ĩmi sĩ drịdrị. ³² Yūwánĩ ímú ĩmi ní lẹtị pịrị Múngú vé rĩ ũlūú, 'bo ĩmi ẹ'yìkí ĩri kuyé, 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ u'dụ'bá rĩ pi, ǎzini ũkú ọwụ rú ri'bá ĩ rụ'bá ụzị'bá rĩ pi ẹ'yìkí ĩri rá. ĩmi ndrekí drĩ ká, 'bá mũfēngā u'dụ'bá rĩ pi, ǎzini ũkú ọwụ rú ĩ rụ'bá ụzị'bá rĩ pi újákí ẹsị ụ'dụkọ ĩri ní ũlūú rĩ sĩ rá, 'bo ĩmi újákí ẹsị ĩri ẹ'yịzú kuyé.”

Nāpí ǎgō ọmvú 'ǎ'bá rĩ pi vé rĩ

(*Mārākō 12:1-12; Lúkã 20:9-19*)

³³ Yēsũ ní 'yozú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, āzini Fārúsĩ rĩ pi ní kīnĩ, “Nāpĩ āzi 'dĩ, ĩmi yĩkĩ drĩ ká, ágó āzi 'ā ómvú, sa peṭi vinyō vé rĩ piŠ ómvú rĩ agá, si ābi ómvú rĩ ā gārā gá sī kūrũ, ga 'bú rizú ũ'a rĩ zozú vinyō rú. Si lágáraka uru 'dāá rizú ómvú rĩ ũtézú ānĩ. Kúru ĩri ní 'bá 'bāzú rizú ězi ngazú ívé ómvú rĩ agá, ĩri ní 'dezú mužú āngũ āzi gé. ³⁴ Lókĩ ĩ ní vinyō ā ũ'a ĩkūnāzú rĩ ká ícó, ĩri ní ívé ātĩ'bá rĩ pi pēzú mužú ívé vinyō ā vúgú ĩ ní ĩkūnāá rĩ ĩjizú.

³⁵ “‘Bá ězi nga'bá rĩ pi ní ĩrivé ātĩ'bá ālu ni ružú fužú, kōpi 'dĩkĩ ālu ni drāá rá, kōpi úvĩkĩ āzi rĩ írā sī. ³⁶ Kúru ómvú 'dĩpa ní ívé ātĩ'bá uruko'bée pēzú mužú kárakará kōpi vúgá 'dāá, kālāfe ni aga ĩri ní pēé drĩdrĩ 'dā'bée rá. 'Bo 'bá ězi nga'bá rĩ pi 'okĩ ātĩ'bá rĩ pi ũnjĩ, sũ ĩ ní drĩdrĩ 'dā'bée 'oó ũnjĩ rĩ tĩnĩ. ³⁷ Ūdũ ni gé, pē ívé mvá mužú kōpi vúgá 'dāá, ũsũ 'í ěsĩ agá 'dālé kīnĩ, 'Kōpi ícó mávé mvá ĩnjĩ rá.’

³⁸ “‘Bo 'bá ězi nga'bá rĩ pi ká ágó rĩ vé mvá ágó rĩ ndreé, kōpi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnĩ, 'Mvá 'dĩri ímú úrĩ ětēpi vé ā'bú tĩ gé nĩ. Lē 'bá 'dĩkĩ ĩri rá, 'bā úrĩkĩ rĩ ā'bú rĩ tĩ gé nĩ.’ ³⁹ Kōpi

nĩ mvá rĩ ružú, kōpi sekĩ ĩri mužú ómvú rĩ agásĩ āmvé, kōpi 'dĩkĩ ĩri drāá rá.”

⁴⁰ Yēsũ ní kōpi zizú kīnĩ, “Kúru ómvú 'dĩpa kādō ícá, ĩri tā ngóni ni 'o 'bá ězi nga'bá rĩ pi ní?”

⁴¹ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, Fārúsĩ rĩ pi be, kōpi ní 'yozú kīnĩ, “Ágó rĩ ícó 'bá ěsĩ be ũnjĩ 'dĩ'bée ú'dĩ ũdrā céré 'dĩsĩ rá. Kúru ĩri ímú 'bá uruko'bée 'bā ězi nga ívé ómvú vinyō vé rĩ agá, ĩkūnākĩ dō vinyō rĩ gĩ, kōpi ā sekĩ rĩ ívé rĩ ā vúgú.”

⁴² Yēsũ ní kōpi zizú kīnĩ, “Īmi lākĩ tā ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ kuyé? Kīnĩ,

“ ‘Írā ándúru 'bá jó si'bá rĩ pi ní gāá sī rĩ, újā nóni 'i ícá írā sēepi jó rĩ ní pá tuzú ānĩ ũkpó ũkpó ni.

Úpi 'o tā 'dĩri nĩ, sē 'bá ní āyāngará.’

⁴³ “Kúru á 'yoó ĩmi ní 'dĩni, mālūngā Múngú vé rĩ ĩ ímú 'du ĩmi drĩgé sī rá, ĩ ímú sē 'bá ĩrivé tā 'du'bá nga'bá rĩ pi ní. ⁴⁴ 'Bá āzi 'í'dé dō írā 'dĩri drĩgé, ĩri nō rá. Írā rĩ 'í'dé dō 'bá rĩ drĩgé, ĩri 'bá rĩ ĩnjĩ drā vūgá 'dāá.”

⁴⁵ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, Fārúsĩ rĩ pi be, kōpi ká nāpĩ Yēsũ ní ũlũú 'dĩri yĩ,

Š 21:33 21:33 Peṭi vinyō vé rĩ: Yāhūdĩ rĩ pi 'duki peṭi vinyō vé rĩ ā tā 'bāá tā āmbúgú rú, kōpi rĩ ũ'a ni zo vinyō sũ rú. Múngú ĩpē 'bá ĩsērélé vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kōpi á adriki rĩ sũ peṭi vinyō vé Múngú ní saá 'aapi ũ'a be rĩ tĩnĩ. Nāpĩ peṭi vinyō vé 'dĩri, sē 'bá tāĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be nĩkĩ ámá rá 'yozú kīnĩ Yēsũ rĩ ívé tā átá. 'Í lā Sāwúmā 80:8-16; Īsáyā 5:1-7; Yērēmíyā 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19. 21:42 21:42 Sāwúmā 118:22-23

kôpi nîkí áamá rá 'yozú kînî, Yésũ ri átá ívé tâ sî. ⁴⁶ Kôpi lēkí kōdō Yésũ ri ruḡ, 'bo kôpi 'okí ũrî sî, ã'diātāsīyā kôpi nîkí áamá rá 'yozú kînî, 'bá bîtrîká rî pi kînî, Yésũ ri nēbî.

22

Ūmũ õmúrúgõ jezú rî
(Lúkã 14:15-24)

¹ Yésũ ní gōzú átázú atala atala rî pi drîgē rî pi ní, āzini Fārúsî rî pi ní nāpî sî dîjî kînî, ² "Mālūngā 'bũ vé rî adri sũ 'bāgú ũmũ 'bāapi 'î mvõpî ní ũkú jezú rî tîjî. ³ 'Bāgú rî pē ívé átí'bá rî pi muḡ 'bá 'í ní zîjî ímũ ũmũ gé nõó rî pi zîjî, 'bo 'bá rî pi ímũkí ũmũ rî gé nõó kuyé.

⁴ "Kúru ĩri ní ívé átí'bá urukõ pēzú muḡú, ĩri ní 'yozú kôpi ní kînî, 'Īmi muḡí lūú 'bá ĩ ní zîjî gî rî pi ní kînî, má úlî tî rû'bá be mūnyāmūnyā ni pi, má ã'di ínyá rî kú ĩnógõsî gî, ngá ārēvú céré anigé. Lē 'bá ĩ ní zîjî gî rî pi ē ímũkí ũmũ ũkú jezú rî gé nõó!

⁵ "'Bo 'bá ĩ ní muḡú zîjî rî pi gākí ímũgá ũmũ rî gé sî, 'bá rî pi urukõ muḡí ězî ngaá ívé õmvú agá, urukõ ni pi muḡí ívé ngá ũzîngárá gá. ⁶ 'Bá rî pi urukõ urukí 'bāgú rî vé átí'bá rî pi, ũgbākí kôpi, ú'dîkî kôpi ũdrāá rá. ⁷ 'Bāgú rî ã 'a vé ũnjî ũnjî. ĩri ní ívé āngáráwá rî pi pēzú muḡú 'bá ívé átí'bá rî pi ú'dîjî'bá rî pi ú'dîjîzú drāzú 'dîisî rá, āngáráwá rî pi zākí kôpivé kūrú veé ácî sî.

⁸ "Kúru 'bāgú rî ní 'yozú ívé átí'bá rî pi ní kînî, 'Ūmũ ũkú jezú rî má útú tâ ni deḡ gî, 'bo 'bá má ní zîjî rî pi ũnjî, ícókí kôpi zîjî ímũ ũmũ rî gé ku. ⁹ Īmi muḡí lētî kūrú agásî rî pi gé sî, ĩmi zîkí 'bá ĩmi ní ĩsũ rî pi ārēvú céré, kôpi ē ímũkí ũmũ ũkú jezú rî gé nõó.' ¹⁰ Kúru átí'bá rî pi ní 'dezú muḡú lētî kūrú agá rî pi agásî, kôpi zîkí 'bá tâ 'o'bá pîrî rî pi, 'bá tâ 'o'bá ũnjî rî pi be ímũ ũmũ rî gé nõó, jó ĩ ní ũmũ 'bāzú rî agá dāá, ũmũ rî pi gakí tré.

¹¹ "'Bāgú rî ká ímũ ũmũ rî pi ndreé, ĩsũ ágó āzi ũmũ rî pi āsámvú gé 'dāá su bõngó ũmũ vé rî kuyé. ¹² 'Bāgú rî ní ágó rî zîzú kînî, 'Ūndîgõ, 'í su bõngó ũmũ vé rî kuyé, mí ímũ nõgõ ngõni ngõni?' Ágõ rî újî kîri.

¹³ "'Bāgú rî ní 'yozú ívé átí'bá rî pi ní kînî, 'Īmi úmbékí ágó rî ē drî pi pá ni be, ĩ 'bekí ĩri āmvé āngũ nîjîpi cîcî rî agá 'dāá, ã mu rî ngoó, āzini sîkányá cîi 'dālé.'

¹⁴ "Ā'diātāsīyā zîkí 'bá rî pi kárakará, 'bo ĩ ní ũpēé rî pi kînîkînîjā."

Mũfēngā umbe jezú rî vé ũfēngárá 'bāgú āmbúgú rî ní rî

(Mārākõ 12:13-17; Lúkã 20:20-26)

¹⁵ Kúru Fārúsî rî pi ní füzú muḡú āmvé, kôpi lēkí lētî ndāá Yésũ rî ũ'bîzú, ã 'yo rî tâ ũnjî bēnî. ¹⁶ Fārúsî rî pi ní ívé 'bá ĩ pámvú ũbî'bá rî pi pēzú muḡú Ēródē vé 'bá

ĩri ẽtĩ' bá rĩ pi be Yēsũ vúgá 'dǎá. 'Bá ĩ ní pée 'dĩ'bée ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Ímbápi, 'bá nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, mi 'bá tā 'oópi pĩrĩ ni, mi ri tā áda Múngú vé rĩ ímbá. Mi ri 'bá rĩ pi ọ'dú céré trōtrō ññjngará be, ǎ'diātāsīyā mí ũpē 'bá ku. 17 'Í lū 'bá ní, mívé yĩkĩ íngóni? ĩri múké 'bá ní mũfēngā umbe jezú rĩ ũfēzú 'bāgú ǎmbúgú Rómā vé rĩ ní,* dōku 'bā ũfēkĩ ku?"

18 'Bo Yēsũ nĩ tā ũnjĩ kōpi ẽ ẽsĩ agá 'dǎlé rĩ rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Ími 'bá ĩ 'bǎ'bée kú tā be pĩrĩ 'dĩ'bée, ngá ĩmi ní lēzú ma ũ'bĩzú rĩ ǎ'di? 19 ĩmi i'dakĩ má ní mũfēngā fĩfĩ ẽnjĩpĩ ẽnjĩnĩ ĩ ní ũfēé 'bāgú rĩ ní umbe jezú ǎnĩ rĩ." Kōpi ní mũfēngā fĩfĩ ẽnjĩpĩ ẽnjĩnĩ rĩ i'dúzú sēzú Yēsũ drĩgé, 20 Yēsũ ní kōpi zizú kĩnĩ, "Índrĩlĩkĩ ĩ ní údé, ǎzini rú ĩ ní sīi mũfēngā fĩfĩ rĩ ǎ rú' bá gá 'dĩri ǎ'di vé ni?"

21 Kōpi ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Índrĩlĩkĩ rĩ, ǎzini rú rĩ, 'bāgú ǎmbúgú Rómā vé rĩ vé ni."

Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Ngá rĩ dō 'bāgú Rómā vé rĩ vé ni, ĩmi sēkĩ 'bāgú Rómā vé rĩ ní, ngá rĩ dō Múngú vé ni, ĩmi sēkĩ Múngú ní."

22 'Bá 'dĩ'bée kǎ tā 'dĩri yĩ, sē kōpi ní ǎyāngará. Kúru kōpi ní ngazú mužú, kōpi kúkĩ Yēsũ ri kuú ọ'dúkúlegúsĩ.

'Bá ũdrǎ' bá gĩ rĩ pi gō íngá idri rú rá

(Mǎrǎkō 12:18-27; Lúkǎ 20:27-40)

23 Ọ'dú 'dǎri gé, Sǎdókē 'yo' bá kĩnĩ 'bá rĩ drǎ dō gĩ, ícó íngá gōó idri rú ku rĩ pi ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, kōpi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ,

24 "Ímbápi, tāĩmbĩ Mósē vé rĩ kĩnĩ, 'bá ágó drǎ dō mvá ǎkó, ẽdrĩpĩ ri ícó ọwúzĩ rĩ ẹ'yĩ rá, kōpi tĩkĩ dō anji, anjiná 'dĩ'bée adri ẽdrĩpĩ drǎápi gĩ rĩ vé ni. 25 Anji ǎgō ẹzĩrĩ, kōpi céré ẽdrĩpĩ rú, Mvǎ ágó kǎyú rĩ ní ũkú jezú, drǎ úyé, kōpi tĩkĩ mvá ũkú rĩ be kuyé, ẽdrĩpĩ 'deepi vú ni gé sī rĩ ní ũkú rĩ ẹ'yízú.

26 Ẹdrĩpĩ 'dĩri drǎ kpá rá, kōpi tĩkĩ mvá ũkú rĩ be kuyé. Ẹdrĩpĩ 'deepi 'dĩri vúgá sī rĩ gō kpá ũkú rĩ ẹ'yĩ, anji ẽdrĩpĩ rú ẹzĩrĩ 'dĩ'bée céré rikĩ ũkú ǎlu 'dĩri jeé, kōpi ũdrǎkĩ céré, tĩkĩ mvá ũkú 'dĩri be kuyé. 27 Ọdũ ni gé, ũkú rĩ ní kpá drǎzú. 28 Anji ǎgō ẹzĩrĩ 'dĩ'bée céré rikĩ ũkú ǎlu 'dĩri jeé pĩrĩ, kǎdō caá ọ'dú 'bá ũdrǎ' bá gĩ rĩ pi ní íngázú gōzú idri rú rĩ gé, ũkú 'dĩri pĩrĩ ni úmvúlēsĩ adri ǎ'di vé ni?"

29 Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, "Tǎ ĩmi ní zĩjĩ 'dĩri adri pĩrĩ ku, tā Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ fi ĩmi drĩgé kuyé, dōku ĩmi nĩkĩ ũkpō Múngú vé rĩ kuyé. 30 'Bá ũdrǎ' bá gĩ rĩ pi kǎdō gōó íngá idri rú,

* 22:17 22:17 'Bāgú ǎmbúgú Rómā vé rĩ: ĩri 'bāgú ǎmbúgú 'bāgú ǎngũ ǎndiǎndĩ rĩ pi agá rĩ pi drĩgé, ǎngũ Yũdáyǎ vé rĩ drĩgé, ǎngũ Gǎllĩláyǎ vé rĩ drĩgé, ǎzini ǎngũ Yǎhũdĩ rĩ pi vé rĩ drĩgé. 'Bá Rómā vé rĩ pi ívė 'bāgú ǎmbúgú rĩ zĩ ívė tĩ sī Kǎyísarǎ.

āgō rī pi jekí ũkú ku, ũkú rī pi jekí āgō ku. Kōpi mu adri 'bũ gé 'dāá sũ mālāyíkā rī pi tĩnĩ. ³¹ 'Bo ĩmi lākí tā Múngú ní 'yoó kīnĩ, 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá rī kuyé? ³² Múngú kīnĩ, 'Ma Múngú Ābūrāmā vé rī, Múngú Īsákā vé rī, āzini Múngú Yōkóbũ vé rī, 'Múngú adri 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi vé ni ku, ĩri Múngú 'bá adri' 'bá ídri rú rī pi vé ni.'†

³³ 'Bá bĩtríkā rī pi kâ tā Yēsũ ní ímbá 'dĩri yĩ, sē kōpi ní āyāngará.

Tāimbĩ tā be agaápi rá rĩ
(Mārākō 12:28-34; Lúkā 10:25-28)

³⁴ Fārúsĩ rī pi kâ yĩ kīnĩ, tā Yēsũ ní újā rī sē Sādókē rī pi újíkí kīri, Fārúsĩ rī pi gōkí ĩ úmú trũ vūrā ālu gé.

³⁵ Ágō āzi ālu kōpi āsámvú gé rĩpi tāimbĩ ímbápi rī ní Yēsũ ri ũ' bĩzú, ĩri zizú kīnĩ,

³⁶ "Ímbápi, tāimbĩ Mósē vé rī agá, tāimbĩ agaápi rá rĩ, ĩri íngōri?"

³⁷ Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, " 'Lē mí lē Úpí Múngú mívé rī ẹsĩ be céré, índrí mívé rī be céré, yĩkĩ mívé rī be céré.'

³⁸ Tāimbĩ agaápi rá rĩ ĩri 'dĩ, ĩri tāimbĩ drĩdrĩ rĩ. ³⁹ Tāimbĩ ĩrĩ rĩ kpá tā be āmbúgú, 'Lē mí lē 'bá mí gārā gá rĩ sũ mí ní mí rụ' 'bá lēé rĩ tĩnĩ.'

⁴⁰ Tāimbĩ ambugu ĩrĩ 'dĩ' bée, 'bá rĩ 'du dō tā ni ngaá rá, ĩnjĩ tāimbĩ Mósē vé rĩ rá, āzini ĩnjĩ tā nẹbĩ rĩ pi ní ímbá rĩ rá."

Kúrísítō ri ā'di ā Mvā?
(Mārākō 12:35-37; Lúkā 20:41-44)

⁴¹ Fārúsĩ rī pi kâ ĩ úmú trũ ālu, Yēsũ ní kōpi zizú kīnĩ, ⁴² "Īmi ní ũsũzú rĩ gé, Kúrísítō rĩ ā'di 'i? ĩri ā'di ā mvá?"

Kōpi ní újázú kīnĩ, "Īri Dāwúđĩ ā mvá."

⁴³ Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Índrí Uleterē rĩ kīnĩ Dāwúđĩ ā zĩ Kúrísítō ri Úpí āsĩ? Dāwúđĩ kīnĩ,

⁴⁴ " 'Úpí 'yo mávé Úpí ní kīnĩ,
'Mí úrí má drĩ ẹndẹpi gé, §

cĩngbá má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bázú
mí pálé gá rĩ gé." ' "

⁴⁵ Dāwúđĩ zĩ dō ĩri 'Úpí 'i pírí,' ĩri ícó adri Dāwúđĩ ā mvá íngóni?" ⁴⁶ 'Bá āzi ícópí tā ĩri ní zĩ 'dĩri újápí ní 'dāáyo. Í'dózú lókí 'dāri gé, 'bá āzi gō ĩri zĩ đĩ kuyé.

23

Yēsũ kīnĩ lē 'bá rĩ pi ā adríkí mĩ be kọwũ Fārúsĩ rĩ pi

22:32 22:32 Wũngará 3:6 † **22:32** 22:32 Ma Múngú Ābūrāmā vé rĩ, Īsákā vé rĩ, āzini Yōkóbũ vé rĩ: Ābūrāmā pi Īsákā be, Yōkóbũ sĩ, kōpi ā ũdrákí dō gí drāáāsīyā, Múngú mĩ gé 'dālē kōpi ídri rú, ā'diātāsīyā úmvúlēsĩ kōpi gō íngá ídri rú ũzi. **22:37** 22:37 Dětōrōnómē 6:5 **22:39** 22:39 Lẹvĩtĩkā 19:18 ‡ **22:44** 22:44 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dĩri vé ífífí, Úpí Múngú zĩ Yēsũ Kúrísítō ri Úpí. § **22:44** 22:44 Drĩ ẹndẹpi gé: 'Bá úrípi drĩ ẹndẹpi gé rĩ, ĩri ũkpō be, ĩri ĩnjĩnjĩ. **22:44** 22:44 Sāwũmā 110:1

vé tã sī āzini 'bá tǎimbī Mósē
vé rī ímbá' 'bá rī pi vé tã sī
(Mārākō 12:38-40; Lúkã
11:37-52; 20:45-47)

¹ Yēsū ní 'yozú 'bá bītríkã
rī pi ní, āzini 'bá 'i pámvú
ũbī' 'bá rī pi ní kīnī, ² "Bá
tǎimbī ímbá' 'bá rī pi Fārúsī
rī pi be, kōpi ũkpō be tǎimbī
Mósē vé rī ímbázú. ³ Kúru
tã kōpi ní lūú ìmi ní rī, ìmi
'dukí ngaánga. 'Bo lē ìmi
'okí tã sū kōpi ní 'oó rī tīnī
ku, ā'diātāsīyã tã kōpi ní
ímbá rī, kōpi 'dukí ngaá ku.
⁴ Kōpi ri 'bá rī pi mī tǎimbī
ũkpó ũkpó ni pi 'dụ nga, sū
i ní oḡu 'bãã kōpi drīgē rī
tīnī, 'bo kōpi lēkí 'bá rī pi ē
īzã koó oḡu 'dīri ó'dúzú kōpi
drīgē sī vūgá ku.

⁵ "Tã ārēvú céré kōpi ní rī
'oó rī, kōpi ri 'o, 'bá rī pi
ā ndrekí rī 'yozú kīnī, i 'bá
múké. Kōpi údékí sōndúkũ*
ambugu ambugu ni pi, kōpi
sīkí vērēsī Búkũ Múngú vé
rī agá rī pi 'bãã sōndúkũ rī
pi agá, kōpi ũ'yīkí i ɛndrētī
gé sī, āzini kōpi ũ'yīkí i
drīgē sī, 'bá rī pi ā ndrekí
rī, āzini kōpi úsúkí bōngó,
ũ'yīkí bōngó bãã† ācoco ni
pi bōngó rī pi tī gé sī, 'bá
rī pi ā ndrekí i 'yozú kīnī, i
'bá múké. ⁶ Kōpi kádō rīi úrí
ũmũ nyangará gá, āzini Jó
Múngú ri Zizú rī pi agá, kōpi
lēkí úrí lúpá i ní āngũ ññjizú
ññjñjī rī pi drīgē. ⁷ Kōpi
kádō rīi adrii jōkōñjī agá, 'bá
rī pi kádō kōpi eziī, kōpi lēkí

'bá rī pi ē ññjīkí i ññjñjī, lē
'bá rī pi ā zīkí i 'ímbápi.'

⁸ "Bo lē ìmi ā'yīkí 'bá
āzi ā zī mi ímbápi 'dini
ku, 'bá riipi ìmi ímbápi rī
'yéná ālu, ìmi céré édrīpīi,
āzini ómvúpīi. ⁹ Vū drīgē
nōgó, lē ìmi zīkí 'bá āzi
'yozú kīnī, ìri ìmi étēpi 'dini
ku. Ā'diātāsīyã ìmivé Étēpi
ìri 'yéná ālu 'bũ gé 'dãã'dã.
¹⁰ Lē ìmi íngúkí ìmi 'yozú
kīnī ìmi 'bá āngũ ímbá' 'bá ni
pi 'dini ku, 'bá āngũ ímbápi
rī 'yéná Kúrísitō 'i. ¹¹ 'Bá
rī lē dō adrii 'bá āmbúgú
rú, lē ā 'bã 'i adrii ātí' 'bá rú.
¹² 'Bá riipi 'i íngúpi kīnī 'i 'bá
āmbúgú rī, ìrivé āmbūgũ ri
ísī ícá ku mādāñāñá, 'bá 'i
'bãápi kú tã be mādã rī, i ìri
íngúngũ.

¹³ "Ìmi 'bá ri' 'bá tǎimbī
ímbá' 'bá 'dī'bée, āzini ìmi
Fārúsī 'dī'bée, ìmi 'bãkí ìmi
kú 'bá tã 'o' 'bá pīri ni pi rú,
úmuvlésī ñzāngã rī ìmũ adri
ìmivé ni! Ìmi ózũkí 'bá rī pi
ní létī fizú āní mālūngã 'bũ
vé rī gé rī gí, 'bo ìmi ícókí
fí 'dãã ku. ¹⁴ Ìmi 'bá ri' 'bá
tǎimbī ímbá' 'bá 'dī'bée, ìmi
Fārúsī 'dī'bée, āzini ìmi 'bá
ìmi 'bã'bée kú 'bá tã 'o' 'bá
pīri ni pi rú 'dī'bée, ñzāngã rī
adri ìmivé ni. Ìmi ri oḡuzi rī
pi ē mī ũ'bã rizú kōpivé ngá
jó āsámvú gé rī pi u'duzú
kōpi drīgē sī. Ìmi ri Múngú
ri zī sã be āco, 'bá rī pi ā

* **23:5** 23:5 Sōndúkũ: Yāhūdī rī pi ri tǎimbī rī pi ā ɔrũkō sī, kōpi 'bã sōndúkũ
agá, kōpi ri ũ'yī i ɛndrētī gé, āzini i drīgē tǎimbī Múngú vé rī ígázú āní. 'Í lã
Dětōrōnómē 6:6-8. † **23:5** 23:5 Bōngó bãã: Yāhūdī rī pi ri bōngó bãã ũ'yī ìvé
bōngó tī gé sī. 'Í lã Kālãfe 15:37-41.

ndrekí rí ìmi, 'bo Múngú ri ímù ìmi ìrĩṅā ũnjí ũnjí.‡

15 “Ìmi 'bá ri' 'bá tǎimbí ímbá' 'bá 'dǐ'bée, āzini ìmi Fārúsí 'dǐ'bée, ìmi 'bākí ìmi kú 'bá tǎ 'o' 'bá piri ni pi rú, úmvúlésí ìzāngā rí ímù adri ìmivé ni! Ìmi ri éci vū drǐgé sǐ, āzini ìmi ri yǐ bālālā rí pi zo, ìmi lēkí kōdō 'bá āzi ā újā éṣí, 'bá āzi újā té dō éṣí rá, ìmi sē ìri ímù fi āci vezú āní ũdū ākó rí agá, ìzāngā ìri ní nyaá rí ìri ímù ìmivé rí ndē rá.

16 “Ìmi drǐkoma adri' 'bá mǐ ākó 'dǐ'bée, ìzāngā rí ímù adri ìmivé ni. Ìmi kǐnǐ, “Bá rí sō dō ũyō Jó Múngú vé rí ā rú sǐ, ũyō ìri ní sōó 'dǐri ēzǐ ākó, 'bo 'bá rí sō dō ũyō dábū ì ní 'bāá Jó Múngú vé rí agá rí ā rú sǐ, ā 'dù ũyō rí vé tǎ ngaá.’ 17 Ìmi drǐkoma mǐ ākó adri' 'bá aza-kaza rú 'dǐ'bée, ngá 'dǐgé tǎ be ndēepi rá rí ā'di, ìri dábū rí, dōku ìri Jó Múngú vé ì ní dábū rí 'bāá 'a ní gé kú Múngú ní rí? 18 Ìmi 'yokí kpá kǐnǐ, “Bá rí sō dō ũyō vūrā rōbōṅṅō zázú rí ā rú sǐ, ũyō ìri ní sōó 'dǐri ēzǐ ākó, 'bo 'bá rí sō dō ũyō fēfē ì ní sēé 'bāá vūrā rōbōṅṅō zázú rí drǐgé rí ā rú sǐ, ā 'dù ũyō rí vé tǎ ngaá.’ 19 Ìmi drǐkoma adri' 'bá mǐ ākó 'dǐ'bée, ngá

'dǐgé tǎ be ndēepi rá rí ā'di? Ìri fēfē ì ní sēé rí pi, dōku vūrā rōbōṅṅō zázú ì ní fēfē 'bāá drǐ ní gé Múngú ní rí? 20 'Bá rí sō dō ũyō vūrā rōbōṅṅō zázú rí ā rú sǐ, sō ũyō rí vūrā rōbōṅṅō zázú rí ā rú sǐ, āzini sō ũyō rí ngá ì ní ũ'bāá vūrā rōbōṅṅō zázú rí drǐgé 'dǐ'bée ā rú sǐ cére. 21 'Bá rí sō dō ũyō Jó Múngú vé rí ā rú sǐ, sō 'dǐri ũyō Múngú adripi Jó rí agá rí ā rú sǐ. 22 'Bá rí sō dō ũyō 'bū ā rú sǐ, sō ũyō 'dǐri Múngú vé lúpá ā rú sǐ, āzini Múngú riipi úripi lúpá rí drǐgé rí ā rú sǐ.

23 “Ìmi 'bá tǎimbí ímbá' 'bá 'dǐ'bée, āzini ìmi Fārúsí 'dǐ'bée, ìmi 'bākí ìmi kú 'bá tǎ 'o' 'bá piri ni pi rú, ìzāngā rí ímù adri ìmivé ni. Ngá ìmi ní saá ìmivé ómvú agá sǐ nāná tǐni, ñgírĩṅá tǐni 'dǐ'bée, ngá mǐdrǐ agá, ìmi ri ālu niŠ í'dú sē Múngú ní rá. 'Bo tǎimbí rí vé tǎ āmbúgú ì ní 'yoó, ā lǐkí tǎ piri, ā adrikí éṣí be múké, ā 'dúkí Múngú vé tǎ ngaá éṣí be ālu 'dǐri, ìmi 'dúkí ngaá kuyé. Lē ìmi 'dúkí tǎ 'dǐ'bée ngaá, 'bo lē ìmi kukí ngá sēngará Múngú ní rí ā vúgú ku. 24 Ìmi drǐkoma adri' 'bá mǐ ākó 'dǐ'bée, ũnyúnyú kádó

‡ 23:14 23:14 Átángá véřṣí 14 agá 'dǐri, búkú Mātáyo vé ì ní sǐi Gírĩkǐ tǐ sǐ drǐdrǐ rí agá 'dǎáyo, 'bo gōkí sǐi búkú Mātáyo vé vúlé rí agá rá. § 23:23 23:23 Ngá mǐdrǐ agá, ìmi ri ālu ni í'dú sē: Tǎimbí Mósé vé rí 'yo kǐnǐ, lē 'bá Īsērélē vé rí pi ē í'dúkí ngá mǐdrǐ agá, ālu ni sēé Múngú ní. 'Í lā Lěvǐtǐkǎ 27:30-33; Kālāfe 18:21-24; Dětōrōnómē 12:5-19; 14:22-29. * 23:24 23:24 ũnyúnyú āzini kámilō pi vé tǎ: Tǎ Yēsú ní átá rí vé íffí, Yāhúdǐ rí pi ri tǎimbí mǎdāṅá rí pi 'dù nga, kōpi 'dúkí tǎimbí āmbúgú rí ngaá ku.

'deē ĩmivé yīī mvuúmvu rī agá, ĩmi ri úrá yīī rī agásī* āmvé, 'bo ĩmi tekí kámīlō kú ĩmi agá.

25 "Īmi 'bá tāĩmbī ímbá'ba 'dī'bée, āzini ĩmi Fārúsī 'dī'bée, ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, ĩmi ri ĩmivé kópō, āzini sákānī ā rú'ba āmvé rī ũjī áyu, 'bo ĩmi ri 'a ni ku āzāvū rú, ĩmi adrikí sū 'dīri tīnī, ĩmivé éšī agá 'dāá, ĩmi kpá éšī be āmbúgú ngá drīgé, āzini ĩmi ĩndrá rú. 26 Īmi Fārúsī mī ākó 'dī'bée! Drīdrī ni, lē ĩmi ũjīkí ĩmivé kópō, āzini sákānī ā 'a ũjījī, úgóró ni ā adri rí kpá ule.

27 "Īmi 'bá tāĩmbī ímbá'ba 'dī'bée, āzini ĩmi Fārúsī 'dī'bée, ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, ĩmi ĩndrékí sū 'būrēdrī ī ní njōó kuú invésírílílí ũnyī be ambamba rī tīnī, 'bo 'a ni gé 'dālé, 'bá ũdrā'ba gí rī pi ŋmakí, kōpivé fā adri kú āzāvū rú. 28 Īmi ĩndrékí 'bá rī'ba tā 'o'bá pīrī ni pi tīnī, 'bo tā pīrī ĩmī éšī agá 'dāáyo, ĩmi ri ũnjīkānyā 'o.

29 "Īmi 'bá tāĩmbī ímbá'ba 'dī'bée, āzini ĩmi Fārúsī 'dī'bée, ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi rú, ĩmi gbikí nēbī rī pi vé 'būrēdrī, āzini ĩmi njōkí 'būrēdrī 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi vé rī kú ũnyī be ambamba. 30 Īmi ri 'yo, 'Lókí 'bá é'bípījī vé rī gé, 'bā adrikí dō anigé, 'bá ícókí 'bá úmú 'bá étépījī be nēbī rī pi ú'dī ku.' 31 Tā ĩmi ní átá ĩmī

tī sī 'dīri, lū 'yozú kínī ĩmi 'bá nēbī rī pi ú'dī'ba rī pi vé anjī. 32 Īmi lēkí ũnjīkānyā 'oó sū ĩmi é'bípījī ní 'oó rī tīnī, ĩmi 'okí!

33 "Īmi ĩndrékí sū ĩnī tīnī, ĩmi anjī ĩnī vé ni pi! Īmi nyo ícó ápá tā ī ní lījī ĩmi drīgé, ĩmi jīpī fīpī ācī vezú ānī ũdū ākó rī agá rī sílé gá sī bā rá? 34 Kúru á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ma ímú ĩmi ní nēbī rī pi pē 'bá ũmī be rī pi be, āzini 'bá āngū ímbá'ba rī pi be, ĩmi ímú urukō'bée ú'dī rá, ĩmi urukō'bée gbā pētī alam-baku sígé, ĩmi urukō'bée ũgbā kēlīnā sī ĩmivé Jó Múngú ri Zízú rī pi agásī, ĩmi ímú kōpi údro fū mužú kūrú rī pi agásī āmvé. 35 'Bá Múngú vé tā be pīrī ī ní ú'dī rī pi vé ārī ri ímú ngo ĩmi drīgé, ú'dīngará rī í'dó Ēbélē tā be pīrī rī rú'ba gá, cīngbá cazú Zākāriyā Bārākiyā mvōpī rú'ba gá, 'dīkí Zākāriyā ri Jó Múngú vé rī pi vé āsámvú vūrā rōbōñō zázú rī be rī gé, kōpivé ārī ri ímú ngo ĩmi drīgé. 36 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ī ímú úyú āndrū nō'bée ĩrīnā tā 'i nga'bée 'dī'bée ā tā sī.

*Yēsū ē éšī ísú izāngā
Yērúsālēmā ā tā sī
(Lúkā 13:34-35)*

37 "Á, ĩmi 'bá Yērúsālēmā vé rī pi! Īmi ú'dīkí nēbī ī ní pēé mužú ĩmi vúgá 'dīī rī

pi ũdrāá rá, āzini ĩmi úviki kpa 'bá Múngú ní pée muḡ ĩmi vúgá rĩ pi ũdrāá írā sī. Vú be kárakará, á lē kōdō ĩmivé 'bá rĩ pi ĩkūnāá ímú adrii vūrā ālu gé, sū ā'ú ní ívé anjiná ĩkūnāá adrii 'i ũpələ'bī ā ndúgé rĩ tĩj, 'bo ĩmi ā'yīkí āluḡáni kuyé. ³⁸ ĩmi ndrekí drĩ ká, ĩmivé jó 'dĩri ímú adri ku ándrú rú. ³⁹ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'dózu ándrú sī, ĩmi ícókí ma ndree dđi ku, cĩmgbá ĩmi ní ímúzu 'yozú, 'Tákiri ā adri 'bá ímúpi Úpí ā rú sī rĩ+ be.' "

24

Ī ímú Jó Múngú vé rĩ ũḡō rá
(*Mārākō 13:1-2; Lúkā 21:5-6*)

¹ Yēsū kā rií fūu muḡú Jó Múngú vé rĩ agásī āmvé, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ímúzu ĩri vúgá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Í ndre drĩ Jó Múngú vé rĩ, āzini 'i ndre drĩ jó ĩ ní sī gārā ni gé sī 'dĩ'bée ká." ² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, jó ĩmi ní ndree 'dĩ'bée, ĩ ímú kōpi ũḡō céré vūgá, ícókí írā āzi kuú ógúpi drĩgé āluḡáni ku."

Īzāngā ri ímú 'dĩ'dĩ
(*Mārākō 13:3-13; Lúkā 21:7-19*)

³ Yēsū kā úri kuú Írā Ōlívē vé rĩ drĩgé 'dāá, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩ njezú muḡú ĩri vúgá 'dāá, kōpi ní

ĩri zizú kīnī, "Tā 'dĩri ímú 'i nga ngōtú? Ngá ícōpi mívé ímúngará ā tā 'i'daapi rĩ ā'di? Āzini ngá ícōpi ú'dú ũdú vé rĩ ā tā 'i'daapi rĩ ā'di?"

⁴ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Īmi adrikí mī be kowu, lē 'bá āzi ā ũ'bā ĩmī mī ku. ⁵ 'Bá kárakará pi ímú mâ rú sī, kōpi 'yo, 'Ma Kúrísitō 'i.' Kōpi ímú 'bá kárakará pi ē mī ũ'bā rá. ⁶ ĩmi ímú ẹ'dí ĩ ní rií 'dđi rĩ vé tā yī, āzini ĩmi ímú tā 'bá rĩ pi ní lēzú ẹ'dí 'dizú rĩ vé tā yī rá, 'bo tā 'dĩri ā sē ĩmi ní ũrĩ ku. Tā 'dĩ'bée ímú ĩ nga rá, 'bo ú'dú ũdú vé rĩ ícō drĩ ícá mbēlēná ku. ⁷ 'Bá āngū āzi agá rĩ pi ímú ẹ'dí 'dđi 'bá āngū āzi agá rĩ pi be, 'bāgú āngū āzi agá rĩ pi ímú ẹ'dí 'dđi 'bāgú āngū āzi agá rĩ pi be. Ẹbĩrĩ ri ímú 'de ũgā vūgá sī, āzini nyōkú rĩ ímú 'i aya dīngídīngí āngū rĩ pi agásī céré. ⁸ Tā 'dĩ'bée ĩzāngā rĩ vé 'dóngará, sū ũkú ní 'dó ĩzāngā nyaá mvá tīngará gá rĩ tĩj.

⁹ "Ī ímú ĩmi uru sē 'bá āngū ọcū'bá rĩ pi drĩgé, kōpi ĩmi ú'dí, 'bá āngū rĩ pi agásī rĩ pi céré ímú ĩmi ndre ũnjí mâ tā sī. ¹⁰ Sā 'dāri gé, 'bá kárakará pi ímú ívé ẹ'yīngará ku rá, kōpi ímú ĩ ọgūpĩ ā ũli 'be, āzini kōpi ímú ĩ ọgūpĩ ndre ũnjí. ¹¹ Nébĩ kárakará ũnjó rú ni pi ímú ĩfū, kōpi ímú 'bá kárakará pi ē mī ũ'bā. ¹² Ũnjikānyā ní rií tĩ muḡú drĩgélé rĩ sī, ĩri sē 'bá uruko

lêkí ĩ ǫǫǫp̄i ku. ¹³ 'Bo 'bá pá tuúpi ũkpó ũkpó cĩmgbá cazú ú'dú ũdũ vé rĩ gé rĩ, Múngú ri ímú ĩri pa rá. ¹⁴ Ú'dúkó múké mālũngā vé rĩ, ĩ ímú ũlũ mužú āngũ rĩ pi agásĩ céré. 'Bá rĩ pi yĩkí dō céré gí, ú'dú ũdũ vé rĩ kúru ícá.

Ngá Ũnjí ri ímú adri Jó Múngú vé rĩ agá
(*Mārākō 13:14-23; Lúkã 21:20-24*)

¹⁵ "Īmi kádō 'Ngá Ũnjí āngũ izaápi rá,' nēbĩ Dānyélē* ní ǫtú tā ni 'yoó tu pá kuú vūrã uletere rĩ agá rĩ ndre, 'bá tā ni lãápi rĩ, ã nĩ tā ni vé ífífí múké. ¹⁶ Kúru sã 'dãri gé, ĩmi dō ri adri āngũ Yũdáyã vé rĩ agá, lē ĩmi njukí tuú mužú írã drĩgé. ¹⁷ 'Bá tu' 'bá ĩvé jó drĩgé rĩ pi, lē kōpi ē ísíki vūgá mužú ngá āzi í'dú ĩvé jó agá 'dãá ku. ¹⁸ 'Bá adri' 'bá ĩvé ǫmvú agá rĩ pi, lē kōpi ã gōkí mužú ĩvé bōngó akoó rũkũ rĩ í'dú ku. ¹⁹ Sã 'dãri gé, ĩzāngā rĩ adri āmbúgú ũkú 'a be rĩ pi ní, āzini ũkú ri' 'bá anji undru' 'bá undrundru rĩ pi ní. ²⁰ Lē ĩmi zĩkí Múngú ri, lóki ĩmi ní ápázú rĩ ã adri lóki kílongóro vé rĩ† gé ku, dōku ã adri ú'dú Sábátã vé rĩ gé ku. ²¹ Lóki 'dĩri, ĩri lóki ũnjí ĩzāngā nyazú ni. Í'dózú ĩ ní 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gé,

cĩmgbá ícázú āndrũ sĩ, tā 'dĩri āvũ ni nga drĩ 'i 'dĩni kuyé. Tã 'dĩri gō 'i ngaá 'dĩri tĩnĩ dđĩ ku. ²² Múngú ē ĩtrú té dō ú'dú 'dĩ' 'bée ícá ęlĩná ku, 'bá āzi ícó té adrii' 'dri rú ku, Múngú ĩtrú ú'dú 'dĩ' 'bée ęlĩná, ã 'diātāsĩyã ĩrivé 'bá ĩri ní ũpēé gí rĩ pi ã tā sĩ. ²³ Sã 'dãri gé, 'bá āzi 'yo dō mí ní, "Í ndre drĩ ká, Kúrísitō ri nõ!' dōku 'Īri 'dã!' lē mí ę'yĩ ku. ²⁴ 'Bá ũnjó rú 'yo' 'bá kĩnĩ ĩ Kúrísitō rĩ pi nēbĩ ũnjó rú rĩ pi be, kōpi ímú tā ambugu ambugu ni pi 'o, āzini tā āyázú āyāyã ni pi 'o 'bá rĩ pi ē mĩ ũ'bázú, kōpi kpá ũ'bĩ 'bá Múngú ní ũpēé ívé ni rĩ pi ē mĩ ũ'bã ĩndĩ. ²⁵ Īmi ndrekí drĩ ká, ã lũ ĩmi ní tā 'dĩri drĩdrĩ ĩsũ ākũdē lóki 'dãri ícá drĩ kuyé.

²⁶ "'Bá āzi lũ dō ĩmi ní kĩnĩ, 'Īmi ndrekí drĩ ká, Kúrísitō ri āngũ ã'wí cinyáfã rú rĩ agá 'dãá'dã,' ĩmi izakí sã mužú ĩri ndázú ku, dōku 'yo dō ĩmi ní kĩnĩ, 'Kúrísitō ri jó agalésĩ rĩ agá 'dãá'dã,' lē ĩmi ę'yĩkí ku. ²⁷ 'Bá Mvã vé ímũngará ĩri ímú adri sũ ũvi gaápi āngũ ĩmgbērēépi í'dózú ũtú ní ĩfũngará gá, cĩmgbá cazú ũtú ní 'dengará gá rĩ tĩnĩ, 'bá rĩ pi ndre āngũ rĩ pi agásĩ céré. ²⁸ Vūrã āvũ rĩ pi ní ulazú rĩ, lógúnũ rĩ pi unga mužú u'de vūrã 'dãri gé.

24:15 24:15 Dānyélē 9:27; 11:31; 12:11 * **24:15** 24:15 Dānyélē: Dānyélē ri nēbĩ Múngú vé ni, rũkí ĩri jĩĩ āngũ Bābēlónã vé rĩ gé, sã 'bāgú Nēbākānézã ní Yērúsālēmã ri izazú ĩlĩ mūdũrũlũ tǫwũ pũkũ ęzĩrĩ (570) gé rĩ gé, ĩsũ tĩkí drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã 2 'Bāgú 24-25; Dānyélē 1:1-7. † **24:20** 24:20 Lóki kílongóro vé rĩ: Āngũ ĩsērélē vé rĩ gé 'dãá, lóki kílongóro vé rĩ gé, ęcĩ tungará ũkpó ũkpó, ã 'diātāsĩyã yĩǫǫ ri 'dĩ ambamba, sē āngũ rĩ igbe igbe.

'Bá Mvá vé ìgōngará
(Mārākō 13:24-31; Lúkã
21:25-33)

²⁹ "Koro ú'dú ìzāngã
nyazú 'dã'bée ã vùdrĩ gé,

" 'Ūtú rĩ ě mị ri ímú bĩ nị ku
ìñĩná rú,

mbãá rĩ gō kaá ku,

Línyã rĩ pi ímú lữ 'bũ gé
'dãásĩ vũgá,

āngũ 'bũ gé 'dãá rĩ ímú
'i aya dīngídīngí.'

³⁰ "Sã 'dãri gé, ma 'Bá
Mvá 'i, tã āyāzú āyāyã nị
ímú 'i nga 'bũ gé 'dãá mávé
ímúngará ã tã 'dazú, 'bá
vũ drĩgé rĩ pi cére nga
rĩ ngo ìzāngã ìzāngã rú.
Ma 'Bá Mvá 'i, kōpi ímú
mávé ímúngará ìrĩbĩtĩ agásĩ
ũkpō be rĩ ndre, āzini mávé
dīngará pōwũpōwũ rĩ ndre ĩ
mị sĩ. ³¹ Īri ímú ívé mālāyĩkã
rĩ pi ìpē gũké vu ú'dúkō be
urũ 'dãá 'bá rĩ pi zizú, kōpi
ímú 'bá ĩri ní ũpēé gĩ rĩ pi
ĩkũnã vũ drĩgé sĩ cére.

³² "Lē ĩmi nĩkĩ tã 'i ngaápi
peṭi ĩ ní zĩ ñĩgĩ rĩ ã rụ'bá gá
rĩ. Peṭi rĩ vé drĩtĩ 'í'dó dō rũú
bĩ be gĩ, ĩmi nĩ áamá 'yozú
kínĩ, āngũ rĩ ícá ẹ́zũ rú gĩ.

³³ Īri kpá adri sũ 'dĩri tĩnị,
ĩmi ndrekĩ dō tã 'dĩ'bée ri ĩ
nga, ĩmi nĩ áamá 'yozú kínĩ,
ẹ́sĩ mādã, ma ílókō ímúmũ,
ma nóni kẹ́tĩlé gá. ³⁴ Ádarú
á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá úyú
nōri vé rĩ pi ã urũkō ũdrãkĩ
drĩ ku, cĩngbã tã 'dĩ'bée ní ĩ
ngangará gá. ³⁵ 'Bũ pi vũ be,

kōpi de rá, 'bo ú'dúkō má ní
átã rĩ de ku.

'Bá āzi nĩ ú'dú ni kuyé
dōku sã ni kuyé

(Mārākō 13:32-37; Lúkã
17:26-30, 34-36)

³⁶ "'Bá āzi nĩ ú'dú, dōku
sã má ní ímúzú rĩ kuyé,
mālāyĩkã 'bũ gé rĩ pi nĩkĩ
kuyé, ma Mvá rú, á nĩ kpá
kuyé, 'bo má Ẹ́tẹ́pị nĩ 'yẹ́ná
nĩ. ³⁷ Ma 'Bá Mvá 'i, mávé
ìgōngará, ĩri ímú adri sũ
lókĩ Núwã† vé rĩ gé rĩ tĩnị.

³⁸ Lókĩ yĩgō rĩ ní drĩ 'dizú
tĩzú kuyé rĩ gé, 'bá rĩ pi
rikí ngá nyaá, kōpi rikí ngá
mvuũ, kōpi rikí ũkú jeé,
āzini kōpi rikí ívé anjĩ ũkú
rĩ pi sēé jeé āgō rĩ pi ní,
cĩngbã cazú lókĩ Núwã ní
fizú ívé kũlúmgbã mōṅṅú
rĩ agá rĩ gé. ³⁹ Kōpi nĩkĩ
'yozú kínĩ, tã āzi ri ímú 'i nga
'dĩni kuyé, cĩngbã cazú lókĩ
yĩgō rĩ ní tĩzú kōpi ĩmũlũzú
ú'dizú drãzú rĩ gé. Ma 'Bá
Mvá 'i, mávé ìgōngará ri
ímú adri sũ 'dĩri tĩnị. ⁴⁰ Tã
'dĩri ímú 'bá ĩrĩ pi ñsú ọ́mvú
agá, ĩ ãlu ni 'dụ, ĩ ãlu ni ku.
⁴¹ Īri ímú ũkú ĩrĩ pi ñsú ngá
'yĩngará gá, ĩ ãlu ni 'dụ, ĩ ãlu
ni ku.

⁴² "Kúru lē ĩmi adrikĩ mị
be kowu, ã'diātāsīyã ú'dú
Úpĩ ní ímúzú ìgōzú rĩ, ĩmi
nĩkĩ kuyé. ⁴³ 'Bo lē ĩmi nĩkĩ
tã 'dĩri múké, jó 'dĩpa rĩ ã nĩ
té dō sã ũgũ'bá ní ímúzú 'i
vúgá ñnị sĩ rĩ rá, ĩri té adri mị

24:29 24:29 Īsáyã 13:10; 34:4 † 24:37 24:37 Núwã: Núwã adri sã 'bá rĩ pi
ní ũñĩkãnyã 'ozú ũñjĩ 'dãri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zizú ã údé kũlúmgbã,
yĩ rĩ kãdō ímú tĩjĩ, ã pa rĩ ĩrivé 'bá rĩ pi ĩrivé ãnyãpã rĩ pi ã urũkō pi be. 'Í lã
Í'dóngará 5-9.

be kowu, ícò té ũgũ' bá rĩ kuú muú ngá ũgũú ívé jó agá 'dǎá ku. ⁴⁴ Lē ìmi adrikí kpá ũrē, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvā 'i, sá má ní ímúú rĩ, ìmi ícókí tā ní 'bāá ìmi drīgé 'yozú kīnī, ma ri ímú 'dīí'dī 'dīni ku.

Ātí' bá éṣí 'bāápi ívé ězī drīgé, āzini ātí' bá éṣí 'bāápi ívé ězī drīgé ku rĩ

(Lúkǎ 12:35-48)

⁴⁵ "Ātí' bá éṣí 'bāápi ívé āmbúgú rĩ vé tā 'duúpi ngaápi rá, adriípi úmī be, āmbúgú rĩ ní 'bāá ātí' bá rĩ pi drīgé āmbúgú rú ícópí ānyāngā sēepi ātí' bá ʊrʊkò' bée ní sá múké gá rĩ ā'di 'i? ⁴⁶ 'Bá āmbúgú rĩ kǎdō ĩgōó, ísú dō ívé ātí' bá rĩ nga ězī rĩ múké, ātí' bá rĩ tǎkiri ísú rá. ⁴⁷ Ádarú á 'yo ìmi ní 'dīni, 'bá āmbúgú rĩ ícò ātí' bá 'dīri 'bā ívé ngá jó āsámú gé rĩ pi ārēvú ũtē céré nī. ⁴⁸ 'Bo ātí' bá rĩ dō 'bá tā 'oópi ũnjí ní, 'yo dō, 'Mávé āmbúgú rĩ mu adrií āmvé sá be āco,' ⁴⁹ í'dó dō ríí 'i ɔgũpíí ātí' bá rĩ pi fuú, āzini fi dō ríí íwá mvuú 'bá ri' bá íwá mvuú 'bá ĩmērēzú rĩ pi be trú, ⁵⁰ āmbúgú ātí' bá 'dīri vé rĩ ímú ícá lókí ātí' bá rĩ ní nīí kuyé ní gé. ⁵¹ Īri ímú ātí' bá 'dīri uga kpélékpélé, ĩri 'du 'be 'bá ĩ 'bā' bée kú tā be pīrī rĩ pi āsámú gé, 'dǎlé kōpi ā mukí rí āā ngoó āzini śkányá cíí.

25

Nāpi anji ũkú mʊdrī kácǎǎ rú rĩ pi vé rĩ

¹ "Mǎlūngā 'bū vé rĩ adri sū anji ũkú mʊdrī kácǎǎ rú ívé lǎmbā 'du' bá muúú ĩndī kĕrégú rĩ ě drī ũtēzú rĩ tīni.

² Anji ũkú tōwú rĩ pi azakaza rú, tōwú rĩ pi úmī be. ³ Anji ũkú azakaza rú rĩ pi 'duki ívé lǎmbā muúú ĩndī, 'bo kōpi jīkí ũdu āndō rú ní kuyé. ⁴ Anji ũkú tōwú úmī be rĩ pi tōkí ũdu mǎlāngī agá, kōpi 'duki muúú ĩndī. ⁵ Kĕrégú rĩ 'du sá āco, ímú ícá ndō, ísú ākūdē anji ũkú rĩ pi kokí ú' dū gí.

⁶ "Kā muú adrií ĩnī ágágá, 'bá āzi ní trezú ú' dūkó be ʊrʊ 'dǎá kīnī, 'Kĕrégú rĩ ri ímú 'dǎ! Īmi ĩfūkí āmvé ĩri vú nōó.'

⁷ "Kúru anji ũkú rĩ pi ní aruzú ú' dū gélesī, kōpi ní ívé lǎmbā rĩ pi vé bǎákú ve' bá rĩ pi ě tī úlízú 'dīisī rá.

⁸ Anji ũkú azakaza rú rĩ pi ní 'yozú anji ũkú úmī be rĩ pi ní kīnī, 'Īmi sĕkí 'bá ní ũdu, 'bávé lǎmbā rĩ pi vé ācí ri ũdrǎdrǎ.'

⁹ "Anji ũkú úmī be rĩ pi ní újázú kōpi ní kīnī, "Bá ícókí ĩmi ní ũdu sēe ku, ũdu rĩ ícò caá 'bá ní ĩmi be ku, ĩmi mukí ũdu jeé 'bá ri' bá ũdu ʊzī' bá rĩ pi vúgá.'

¹⁰ "Kōpi ká 'deé muú ũdu jengará gá 'dǎá, kĕrégú rĩ ní ícázú. Anji ũkú ĩ útú' bá kú ũrē rĩ pi ní 'dezú muúú vūrā ũkú jezú rĩ gé 'dǎá. Ātí' bá rĩ pi ní kĕĕtī rĩ ũpīzú cí.

¹¹ "Vúlé vúlé rú anji ũkú azakaza rú rĩ pi ní kpá ícázú, kōpi kīnī, 'Āmbúgú 'bávé rĩ, 'í zī 'bá ní kĕĕtī rĩ!'

12 “‘Bo ĩri ní újázú kôpi ní kĭnĭ, ‘Ádarú á lĕ ‘yoó ĩmi ní ‘dĭni, á nĭ ĩmi kuyé.’

13 “Kúru ĩmi ‘bá mâ pámvú ũbĭ‘bá ‘dĭ‘bée, lĕ ĩmi útúkí ĩmi kú ũrĕ, ā‘diātāsĭyā ĩmi nĭkí ú‘dú, dōku sâ má ní ímúzú ĩgōzú rĭ kuyé.

*Nāpĭ ātĭ‘bá na rĭ pi vé rĭ
(Lúkā 19:11-27)*

14 “Á lĕ ‘yoó ĩmi ní dĭjĭ ‘yozú kĭnĭ, mālŭngā ‘bŭ vé rĭ adri sŭ ágó mụúpi āngŭ vŭrá gá rĭ vé rĭ tĭnĭ. Ágó rĭ kĕ lĕé ngaá mụzú, zĭ ívé ātĭ‘bá na rĭ pi, awa kôpi ní mŭfĕngā, kôpi ā ngakí rĭ ězĭ ānĭ. 15 Sĕ āzi rĭ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú* tŏwŭ, āzi rĭ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ĩrĭ, āzi rĭ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu. ĩri ní kúru ‘dezú mụzú ívé ěcĭ gé ‘dāá.

16 Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú tŏwŭ rĭ, ‘dŭ mŭfĕngā rĭ mụzú ězĭ ngazú ānĭ, gŏ āzini ĩsŭ drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú tŏwŭ. 17 ‘Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ĩrĭ rĭ, ‘dŭ mŭfĕngā rĭ mụzú ězĭ ngazú ānĭ, gŏ āzini ĩsŭ drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú ĩrĭ. 18 ‘Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ālu rĭ, jĭ mŭfĕngā ívé āmbúgú rĭ vé rĭ sĭjĭ ‘bŭ agá.

19 “Vŭdrĭ ni kĕ vŭŭ caá sĕ áco, ágó āmbúgú rĭ ní ímvízú. ĩri ní ívé ātĭ‘bá rĭ pi zĭzú, lĕ nĭjĭ amá dŏ kôpi ngakí ězĭ mŭfĕngā rĭ sĭ

ingóni. 20 Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní élifŭ tŏwŭ rĭ, gŏ élifŭ āzi ĩsŭ caá tŏwŭ. ĩri ní ‘yozú ívé āmbúgú rĭ ní kĭnĭ, “Í sĕ ándúrú má ní mŭfĕngā élifŭ tŏwŭ, nóni á gŏ āzi ni ĩsŭ caá drĭ ni gé élifŭ tŏwŭ.’

21 “Īrivé āmbúgú rĭ ní újázú ĩri ní kĭnĭ, “Í nga ězĭ rĭ múké, mi ātĭ‘bá múké, ‘í ‘bā mívé ěsĭ céré rizú ězĭ rĭ ngazú. ‘Í ‘bā ěsĭ rizú ngá mādāŋá ‘dĭri ā tā mbazú, ma nóni mi ‘bā ngá āmbúgú ni ā tā mba. Mí ímŭ, ‘bá ímŭkí āyĭkŏ ‘bāá mí be trŭ.’

22 “Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní élifŭ ĩrĭ rĭ ní ímúzú, ĩri ní ‘yozú ívé āmbúgú rĭ ní kĭnĭ, ‘Mŭfĕngā mí ní sĕé má ní élifŭ ĩrĭ rĭ, á gŏ āzini ĩsŭ caá drĭ ni gé élifŭ ĩrĭ.’

23 “Īrivé āmbúgú rĭ ní újázú kĭnĭ, “Í nga ězĭ rĭ múké, mi ātĭ‘bá múké, ‘í ‘bā mívé ěsĭ céré rizú ězĭ rĭ ngazú. ‘Í ‘bā ěsĭ rizú ngá mādāŋá ‘dĭri ā tā mbazú, ma nóni mi ‘bā ngá āmbúgú ni ā tā mba. Mí ímŭ, ‘bá ímŭkí āyĭkŏ ‘bāá mí be trŭ.’

24 “Ātĭ‘bá ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ālu rĭ ní ímúzú, ĩri ní ‘yozú ívé āmbúgú rĭ ní kĭnĭ, ‘Āmbúgú, á nĭ rá mí tā ě sĭ mbamba, ānyāngā mí ní rĭí ĩkŭnāá rĭ, ‘í ‘ā ọmvŭ ni mi ‘i kuyé, ānyāngā mí ní rĭí ĩkŭnāá rĭ, ‘í rĭ úri ni nĭ kuyé. 25 Á ‘o ũrĭ sĭ, á jĭ mívé mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu rĭ

* 25:15 25:15 Mŭfĕngā jŭrú āmbúgú agá rĭ: ‘Bá rĭ nga dŏ ězĭ ilí mŭdrĭ drĭ ni tŏwŭ, ĩ ‘bá rĭ ũfĕ mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu ni sĭ.

s̄iī 'bū agá, mívé mūfēngā rī má ní ijī nō.'

26 "Írivé āmbúgú rī ní újázú ĩri ní kīnī, 'Mi ātī'bánjī, mi ũvú rú! 'Í nī rá 'yozú kīnī, ānyāngā má ní ĩkūnāá rī, á sa nī kuyé, āzini ānyāngā má ní ĩkūnāá rī, á ri úri ni nī kuyé. 27 Múké ni, mi té mávé mūfēngā jī 'bā jó ĩ ní rizú mūfēngā 'bázú rī agá, má kādō ĩgōó, ma té ĩsú ākūdē mávé mūfēngā rī tī gí.'

28 "Kúru āmbúgú rī ní 'yozú kīnī, 'Īmi 'dukí mūfēngā jūru āmbúgú ālu 'dīri drī ni gé sī rá, ĩmi sēkí mūfēngā rī ātī'bánjī adriipi mūfēngā jūru āmbúgú be mūdri rī nī! 29 'Bá ívé mūfēngā áyúpi lētī be múké rī, ĩ ímú ĩri ní āzi ni sē drīdrī 'dāri aga rá, ĩri ímú adri mūfēngā be ambamba. 'Bo 'bá ívé mūfēngā áyúpi lētī be múké kuyé rī, ĩ ímú ĩrivé rī 'du drī ni gé sī 'dīisī rá. 30 Ātī'bánjī 'dīri ēzī ākó, ĩmi 'dukí ĩri 'beé āmvé ĩnīnā agá 'dāá, ā mu rí āá ngoó, āzini s̄ikányá cií 'dāá.'

Ī ímú 'bá vū drīgé rī pi vé tā lī rá

31 "Ma 'Bá Mvá 'i, má kādō ĩgōó mālāyíkā rī pi be sū 'bāgú tīnī, ma ímú úrí lúpá mālūngā vé 'bū gé ĩ ní íngúngū rī drīgé. 32 Ī ímú 'bá rī pi úmú āngū rī pi agásī céré, ĩ kōpi ijī má ęndrētī gé, ma ímú kōpi āsámvú aco sū ĩ ní kābīlō pi aco ndrīī be rī tīnī. 33 Ma ímú kābīlō rī pi

'bā mávé drī ęndēpi gé, ma ndrīī rī pi 'bā mávé drī ijī gé.

34 "Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kābīlō mávé drī ęndēpi gé rī pi ní, 'Īmi ímúkí, má ętēpi 'bā tākiri ĩmi drīgé gí. Īmi ímúkí fií mālūngā ĩ ní údé kuú ĩmi ní ĩnógósī ĩ ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī agá. 35 Ā'diātāsīyā ēbīrī ká ma fuú, ĩmi sēkí má ní ngá nyanya, á nya rá. Yīī úvá ká ma ndéé, ĩmi sēkí má ní yīī, á mvu rá. Ma jākāgú, ĩmi é'yíkí ma fií ĩmivé 'bētī āsámvú gé rá. 36 Má ká adrii bōngó ākó, ĩmi sēkí má ní bōngó suú rá. Drā ká ma ruú, ĩmi kokí má ĩzā rá. Ká ma 'beé jó āngū ũ'yīzú rī agá, ĩmi múkí ma ndreé rá.'

37 "Kúru 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi ímú újá má ní, kōpi 'yo, 'Úpí, 'bá nīkí ngōtú 'yozú kīnī, ēbīrī fu mi gí, 'bá sēkí mí ní ngá nyanya nyaá ngōtú, dōku 'bá nīkí ngōtú 'yozú kīnī yīī úvá ndē mi gí, 'bá sēkí mí ní yīī mvuú ngōtú? 38 'Bá nīkí ngōtú 'yozú kīnī, mi jākāgú, 'bá é'yíkí mi ífí 'bávé 'bētī āsámvú gé ngōtú, dōku 'bá nīkí ngōtú 'yozú kīnī, mi bōngó ākó, 'bá sēkí mí ní bōngó suú ngōtú? 39 'Bá nīkí ngōtú 'yozú kīnī, mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngū ũ'yīzú rī agá, 'bá múkí mi ndreé ngōtú?'

40 "Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kōpi ní, 'Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, tā ĩmi ní 'oó 'bá

índré' bá kú ẹ̀zì àkó rī pi ní 'dīri, ĩmi 'okí tã 'dīri má ní.'

41 "Ma ímù 'yo 'bá mávè drī ìjì gé rī pi ní, 'Īmi ngakí mụ́mụ má gārā gá 'dīisī rá! Múngú tri ĩmi gí, ĩmi fíkí ácí vezú ání ùdù àkó, ĩ ní údé àdróko pi ní ívé índrī ùnjí rī pi be rī agá 'dāá. 42 'Á' diātāsīyā ẹ̀bírì fù ándúru ma rá, ĩmi sēkí má ní ngá nyanya nyaá kuyé. Yīí úvá ndē ándúru ma rá, ĩmi sēkí má ní yīí mvụ́ kuyé. 43 Ma ándúru jākā, ĩmi é'yíkí ma fíí ĩmivé 'bētì ásámvú gé kuyé. Ma ándúru bōngó àkó, ĩmi gākí má ní bōngó sēgá sī. Ma ándúru drā rú, āzini 'bekí ma jó ĩ ní rizú āngū ù'yīzú rī agá, ĩmi gākí má ìzā kogá sī.'

44 "Kòpi ímù zì kìnī, 'Úpí, 'bá nīkí ngòtù 'yozú kìnī ándúru ẹ̀bírì fù mi gí, dōku yīí úvá ndē mi gí, dōku mi jākāgú, dōku mi bōngó àkó, dōku mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngū ù'yīzú rī agá, 'bá kokí mī ìzā kuyé ngóni?'

45 "Ma ímù újā kòpi ní, 'Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, tã ĩmi ní 'oó 'bá índré' bá kú ẹ̀zì àkó rī pi ní kuyé rī, ĩmi 'okí kpá má ní kuyé.'

46 "'Bá tã 'o' bá pìrì ku rī pi, ĩ ímù kòpi ìrīñā ùdù àkó, 'bo 'bá tã 'o' bá pìrì rī pi, kòpi ímù ídri 'dáni' dáni rī ìsù rá."

26

Atala ambugu rī pi ríkí lètì ndāá Yēsū ri 'dizú

(Mārākō 14:1-2; Lúkā 22:1-2; Yūwánī 11:45-53)

1 Yēsū kã átángá rī átá deḡ gí, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ùbī' bá rī pi ní kìnī, 2 "Īmi nīkí rá, 'U' dū Múngú ní Ẹlìzú Jó rī pi tì gé sī rī* ace nóni 'dú' ìrī, ma 'Bá Mvā 'i, ĩ ímù ma rụ sē ari'ba rī pi drìgé 'dú' 'dāri gé, kòpi ímù ma gbā pētì alambaku sígé."

3 Sā 'dāri gé, atala atala rī pi drìgé rī pi, drìkoma rī pi be, úmúkí ĩ átálágú āmbúgú† ĩ ní zì Kāyāfā rī vé jó agá. 4 Kòpi ríkí lètì ndāá kírì kírì Yēsū ri ruzú, ĩ 'dìkí rí ĩri drāá 'dīisī rá. 5 Kòpi ní 'yozú kìnī, "Lē 'bā rụkí ĩri 'dú' ùmù nyazú rī gé ku, 'diātāsīyā 'bá rī pi ímù íngá mgbārāsī 'bá drìgé gí."

Ūkú āzi ùdā ùdu Yēsū drìgé

(Mārākō 14:3-9; Yūwánī 12:1-8)

6 Yēsū kã rií adrii Bētēniyā gá Sīmōnā ūfú ní ándúru

* 26:2 26:2 'U' dū Múngú ní Ẹlìzú Jó rī pi tì gé sī rī: Yāhúdī rī pi ri 'dú' Múngú ní Ọtú ẹ̀lìzú Ísērélè rī pi vé jó rī pi tì gé sī Ẹ̀jèpètò gá 'dāá rī vé tã ígá. Ọtú kòpi é' bípìjì ùbékí kābílò ā ári ívé kẹ̀tì é ẹ̀rìfe gá sī, sē Múngú 'dú' kòpi kuyé. Múngú 'dú' 'bá Ẹ̀jèpètò vé kābílò ári ùbē' bá ívé kẹ̀tì é ẹ̀rìfe gá sī kuyé rī pi vé anjì āgō káyú rī pi ùdrāá 'bá ālu ālu vé 'bētì ásámvú gé sī rá. 'Í lā Wūngārā 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwánī 2:13; Ẹ̀zì 12:4; 1 Kōrínitò 5:7; Ẹ̀bérè 11:28. † 26:3 26:3 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi cére, 'diātāsīyā ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩri fi vú ālu ílì ālu agá. ĩri ári rōbòñò vé rī jì ùnjikānyā ùjìzú. 'Í lā Lēvītíkā 16; Ẹ̀bérè 9.

nyaá rĩ vé āngá 'dāá,
 7 ũkú āzi ní ímúú ũdu ějĩ
 be ngũúpi ndrĩndrĩ ni be
 mālāngĩ agá, ũdu rĩ ājē be
 āmbúgú, ũkú rĩ í'dú ũdu rĩ
 ũdāá Yēsũ drĩgé, ịsụ ākūdē
 Yēsũ ri ínyá nya.

8 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'ba
 rĩ pi ká tã 'dĩri ndreé, sē kōpi
 ẽ ẹsị ve rá. Kōpi ní zizú kīnĩ,
 "Ngá ũkú rĩ ní ũdu rĩ izazú
 'dĩni rĩ ā'di? 9 Ī té ũdu 'dĩri
 sē je ājē be āmbúgú, ĩ té ícó
 mũfēngā ni awa 'bá ngá ākó
 rĩ pi ní."

10 Yēsũ kã tã kōpi ní 'yoó
 'dĩri yĩ, ĩri ní 'yozú kīnĩ,
 "Ngá ĩmi ní rizú unuzú ũkú
 'dĩri vé tã sī rĩ ā'di? Ngá
 ĩri ní 'oó má ní 'dĩri, ĩri tã
 múké. 11 ĩmi nĩjĩ ri adri 'bá
 ngá ākó rĩ pi be, 'bo má ícó
 adrii ĩmi be caá sã be āco
 ku. 12 ũdu ũkú rĩ ní dāá má
 drĩgé 'dĩri, ĩri ri m̄a rụ'ba
 údé, úmvúlésĩ ĩ ímú ma sĩ
 ānĩ 'bụ agá. 13 Ádarú á lē
 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ pi
 rikí dō ú'dúkó múké rĩ ũlũú
 mužú vũ drĩgé sī, kōpi kpá
 ímú tã ũkú 'dĩri ní 'oó má ní
 rĩ ũlũ rá, 'bá rĩ pi ẽ ígákí rĩ
 ĩrivé tã ānĩ."

Yúdā 'be Yēsũ ā ũli

(Mārākō 14:10-11; Lúkã
 22:3-6)

14 Kúru Yēsũ vé 'bá mụdrĩ
 drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé ālu, ĩ
 ní zị Yúdā Īsīkārīyótā ní
 'dezú mužú atala atala rĩ pi
 drĩgé rĩ pi vúgá 'dāá, 15 ĩri

ní zizú kīnĩ, "Á sē dō Yēsũ
 ri rụú ĩmi ní gí, ĩmi má
 ní ā'di sē?" Kúru kōpi ní
 mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ
 ni pi lāzú pũkú na, sēzú ĩri
 ní. 16 Í'dózú sã 'dāri gé, Yúdā
 í'dó rií létị ndāá, ā rụkí rĩ
 Yēsũ ri ānĩ.

*Yēsũ pi nyakí ínyá ũmũ vé
 rĩ ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'ba rĩ
 pi be*

(Mārākō 14:12-21; Lúkã
 22:7-13; Yūwánĩ 13:21-30)

17 Ụ'dú ĩ ní í'dózú Ụmũ ĩ
 ní Pángá ni 'Bāá Údrá ku
 rĩ nyazú rĩḡ gé, 'bá Yēsũ ā
 pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ní ímúú
 Yēsũ vúgá nōó, kōpi ní ĩri
 zizú kīnĩ, "Mí lē 'bã mụkí
 ínyá mí ní lēé nyaá Ụ'dú
 Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tị gé
 sī rĩ vé rĩ á'dí íngūgá?"

18 Yēsũ ní újázú kōpi ní
 kīnĩ, "Īmi mụkí kūrú agá
 'daá, ĩmi ágó āzi ịsụ, ĩmi
 'yokí ĩri ní kīnĩ, 'Ímbápi kīnĩ,
 mávé sã ícó gí, á lē mụú ũmũ
 Ụ'dú Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi
 tị gé sī rĩ vé rĩ nyaá 'bá m̄a
 pámvú ũbĩ'ba rĩ pi be mívé
 āngá." 19 Kúru 'bá Yēsũ ā
 pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ní mužú
 tã rĩ 'ozú sũ Yēsũ ní lūú ĩ ní rĩ
 tịni, kōpi ní mužú ínyá Ụ'dú
 Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tị gé
 sī rĩ vé rĩ á'dízú 'dālé.

20 Ụtú rĩ kã 'deé, Yēsũ pi
 ní úrízú ívé 'bá 'ĩ pámvú
 ũbĩ'ba mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi
 be ínyá nyangará gá. 21 Kōpi
 ká rií ínyá rĩ nyaá, Yēsũ ní

‡ 26:17 26:17 Ụmũ ĩ ní Pángá ni 'Bāá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yāhūdĩ rĩ pi ri ũmũ
 'dĩri nya ca ụ'dú ẹzĩrĩ, kōpi ri ụ'dú Múngú ní ĩ pazú adringará tũgērĩ rú 'bá
 Ẹjēpétó vé rĩ pi drĩgé sī rĩ vé tã ígá ānĩ. Ụmũ 'dĩri ĩ í'dó nya Ụ'dú Múngú ní
 Ełizú Jó rĩ pi tị gé sī rĩ gé. 'Í lã Wũngará 12:17-20.

'yozú kôpi ní kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dīgé, ĩri ímú mâ ũli 'be nī.”

22 Tā 'dīri sē 'bá Yēsũ ā pámvú ũbī' 'bá rī pi ní ĩzāngā, 'bá ālu ālu í'dó rīi 'yoó Yēsũ ní, “Úpí, 'bá déna ímúpi mī ũli 'beépi rī ĩri ma 'i?”

23 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Bá 'bá ní rīi ngá nyaá ĩri be sákānī ālu agá rī ímú mâ ũli 'be nī. 24 Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú drā rá, sũ ĩ ní sīi Búkũ Múngú vé rī agá rī tīnī. 'Bo ĩzāngā rī úmvúlésī ímú adri ágó mâ ũli 'beépi rī vé nī, ĩ ímú ĩri sē 'dī drā rá. 'Bá tā 'oópi 'dīni 'dīri, tīkí té dō ĩri kuyé múké.”

25 Yúdā lēepi Yēsũ ā ũli 'beépi rī ní ĩri zizú kīnī, “Ímbápi, 'bá mí ní tā nī átá 'dīri, mí ũsũ 'bá rī ma 'i?”

Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnī “Ē, 'bá rī mī 'i.”

Ínyá Úpí vé uleteere rī vé nyangára

(Mārākō 14:22-26; Lúkã 22:14-23; 1 Kōrínitō 11:23-25)

26 Kôpi kâ í'dó ínyá rī nyaá, Yēsũ ní pánga rī í'dúzú, ĩri ní ōwō'dīfō sēzú, ĩri ní 'a nī āndīzú, ĩri ní sēzú ívé 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, “Īmi

'dúkí, ĩmi nyakí, 'dīri rú' 'bá mávé rī.”

27 ĩri ní kópō rī í'dúzú, ĩri ní ōwō'dīfō sēzú Múngú ní, ĩri ní sēzú kôpi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, “Īmi ārēvú céré, ĩmi mvúkí. 28 'Dīri mávé ārí má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi be rī. § Ārí mávé dāapi vūgá 'dīri ĩri sē Múngú rī 'bá rī pi trū ívé ũnjīkányā agásī rá. 29 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, má ícō gōó vinyō mvuú dīi ku, cīngbá cazú ú'dú má ní mužú vinyō ú'dí mvuzú ĩmi be trú má Ētēpi vé mālūngā agá 'dāri gé.”

30 Kôpi kâ úngó ngoó, vúdri nī gé, kôpi ní 'dezú mužú Írā Ōlívē vé rī drīgé 'dāá.

Yēsũ kīnī Pétēro ri ímú 'i gā rá

(Mārākō 14:27-31; Lúkã 22:31-34; Yūwánī 13:36-38)

31 Kúru Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Īnījá nōri sī, ĩmi céré ímú nga ápá rá tā ímúpi 'i ngaápi mâ rú' 'bá gá rī sī, ĩmi ma ku ó'dúkúle, ā'diātāsīyā sīkí Búkũ Múngú vé rī agá kīnī,

“ 'Ma ímú 'bá kábīlō úcépi rī 'dī drā rá,

kábīlō rī pi ímú ayi kpélékpélé.’

§ 26:28 26:28 'Dīri mávé ārí má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi be rī: Ārí 'dīri 'bá rī pi vé ũnjīkányā ũjī, ĩri sē kôpivé ũndī Múngú be rī adri múké. 'Bá Ísērélē vé rī pi rikí tī, āzini ndrīī zāá Múngú ní rōbōñō rú, ā ũjī rí ívé ũnjīkányā, ĩ adrikí rí ule. Rōbōñō ĩ ní zāá 'dīri í'da Yēsũ vé drāngará peṭi alambaku sígé sũ Kábīlō Mvá Múngú vé rī tīnī rī. Ārí Yēsũ vé dāapi rōbōñō rú 'dīri, ĩri 'bá céré ĩri ē'yī' 'bá gí rī pi trū ívé ũnjīkányā agásī. 'Í lā Wūngará 24:8; Lēvītíkã 16:11-19; Mārākō 14:24; Ēbérē 9:15-22. 26:31 26:31 Zākārīyã 13:7

32 'Bo má kãdō gōō íngá ídri rú, ma 'de mužú ĩmi ęndreṭi gé sī drīdrī, 'bâ mu 'bâ ĩsú ĩmi be ąngũ Gălíláyã vé rī gé 'dãá."

33 Pétěró ní 'yozú kīnī, "Bá rī pi dō ápá tã ímúpi 'i ngaápi mī rú' bá gá rī sī rá drãáásiyã, má ícó mi kuú ăluṇáni ku."

34 Yěsũ ní újázú Pétěró ní kīnī, "Ádarú á lě 'yoó mí ní 'díni, ĩnĩná ąndrũ nōri sī, lōgúlōgú ní drī cěré 'bezú kuyé rī gé, mi ímú ma gã ca vú sī na, mi 'yo, 'í nĩ ma kuyé."

35 Pétěró ní gōzú újázú kīnī, "Má ícó 'yoó kīnī á nĩ mi kuyé 'díni ku, 'bâ ũdrã mí be trũ." 'Bá Yěsũ ă pámvú ũbĩ' bá rī pi ă uringo cěré átákí nyo sũ Pétěró ní átá rī tĩnĩ.

Yěsũ zĩ Múngú ri Gětēsēmánĩ gé.

(Mărákō 14:32-42; Lúkã 22:39-46)

36 Kúru Yěsũ ní 'dezú mužú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' bá rī pi be vũrã ĩ ní zĩ Gětēsēmánĩ rī gé 'dãá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ĭmi úríkí 'dĩgé, ma drī mu Múngú ri zĩ." 37 Jĩ Pétěró ri, ăzini Zěbědáyō ęnjĩpĩ Yōkóbũ pi Yũwánĩ be mužú 'i vúgá sī ĩndĩ. Ĭzāngã 'ídó fĩ ęsĩ ni agá ambamba. 38 Ĭri ní 'yozú kīnī, "Ĭzāngã ņō mâ ęsĩ drãdrã ę tĩ ĩsú. Ĭmi adríkí 'dĩgé, lě ĩmi adríkí mĩ be mgbo."

39 Yěsũ kã mužú vũú mädã, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú, 'i drĩ sĩzú vũgá, ĩri ní Múngú ri zĩzú kīnī, "Má Ętėpi, ícó dō rá, mĩ ku ma rĩ ĩzāngã nyaá nóni ku. 'Bo lě tã rĩ ă nga 'i sũ mĩ ęsĩ ní lěé rĩ tĩnĩ, ă adri sũ má ní lěé rĩ tĩnĩ ku."

40 Yěsũ kã 'i újã gōó vúlé ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' bá na rĩ pi vúgá 'dãá, ĩsú kōpi ri ú'dú ko. Ĭri ní 'yozú Pétěró ní kīnī, "Ĭmi ícókí nyo adrii caá sã ălu mĩ be mgbo ku?"

41 Lě ĩmi adríkí mĩ be mgbo, ĩmi zĩkĩ Múngú ri, tã ũnjĩ ă ũ' bĩ rĩ ĩmi ku. Ĭmĩ ęsĩ lě kōdō Múngú ri zĩ rá, 'bo rú' bá gá, ĩmi mũnyámúnya."

42 Yěsũ ní gōzú mužú Múngú ri zĩzú dĩ, ĩri ní 'yozú kīnī, "Má Ętėpi, 'i 'du dō ĩzāngã nōri mâ rú' bá gá sī kuyé, múké ni, lě mâ nya ĩzāngã rĩ mužú ĩyĩ, tã mĩ ęsĩ ní lěé rĩ ă nga 'i ĩyĩ."

43 Yěsũ kã gōó ímú, ĩsú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' bá rĩ pi kokĩ ú'dú kpĩlĩkpĩlĩ, ă'diātāsiyã ú'dú rĩ ņō kōpi ę mĩ ambamba. 44 Vú na ni gé, gō kpá kōpi kuú 'dĩgé, 'de mužú Múngú ri zĩ ĩri ní té zĩ drīdrĩ rĩ tĩnĩ.

45 Ĭri ní 'i újázú ĩgōzú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' bá rĩ pi vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ĭmi drĩ ri ú'dú rĩ koko, ăzini ĩmi ri ąndě vu? Ĭmi ndrekĩ, sã rĩ ícã ĩnyĩná gĩ, ĩ ímú 'Bá Mvã ri ru sě 'bá ũnjĩkányã 'o' bá rĩ pi drĩgé. 46 Ĭmi íngákĩ uringo, 'bâ mukai!"

'Bá lēepi má ũli 'beepi rĩ ícá ìnyinjá gí!"

Yēsũ vé rụngára

(*Mārākō 14:43-50; Lúkã 22:47-53; Yũwánĩ 18:3-12*)

⁴⁷ Yēsũ kã rii áatá, 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá mụdrĩ drĩ ni ãrĩ rĩ pi vé ãlu Yúdã ní ícázú, 'bá bĩtríká ímúkí vú ni gé sĩ, kōpi céré ìlĩ ãco ãco ni pi be ã drĩgé sĩ, ãzini túré pi be ã drĩgé sĩ. Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, ãzini 'bá drĩkoma rú rĩ pi be ãpēkĩ 'bá 'dĩ'bée ímúzú nĩ. ⁴⁸ Yúdã lũ kōpi ní tã rĩ drĩdrĩ kĩnĩ, "Má u'de dō 'bá rĩ eziĩ bēdrĩ sĩ, ágó rĩ adriipi 'dĩ, ãmi rúkí ãri." ⁴⁹ Kúru Yúdã ní mụzú Yēsũ vúgá 'dãá, ãri ní 'yozú, "Ímbápi, mōdó mí ní!" ãri ní kúru Yēsũ ri u'dezú eziizú bēdrĩ sĩ.

⁵⁰ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ũndĩgó, mí ímú gí, 'í 'o tã mí ní lēé 'oó rĩ."

Ágō urukō' 'bée ní kúru ímúzú Yēsũ ri u'dezú ruzú. ⁵¹ Yēsũ vé 'bá ãri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi vé ãlu ní ívé ìlĩ ãco rĩ ãnjézú, ãri ní áatálágú ãmbúgú rĩ vé áatĩ' 'bá ē bí gazú mvoorú 'dezú vūgá 'dãá.

⁵² Yēsũ ní 'yozú ãri ní kĩnĩ, "Í su mívé ìlĩ ãco rĩ gōó ívé vūrã gá 'dãá ũzi. 'Bá céré ãngũ ú'dĩ' 'bá drã'bée ìlĩ ãco sĩ rĩ pi, ã kpá ímú kōpi ú'dĩ ũdrã ìlĩ ãco sĩ.

⁵³ Mí ũsũ má ícá má Ètēpi ri zii, ícá má ní mālāyikã ē'dĩ 'dĩ'bée ngúlúmũ mụdrĩ drĩ ni ãrĩ ãpēé ímú má ãzã koó ú'dikĩrĩnjá nōgó ku? ⁵⁴ 'Bo

á 'o dō tã rĩ 'dĩni, tã Búkũ Mungú vé rĩ ní áatá 'dĩri ã nga rĩ 'i fũú tĩ ni gé ngóni?"

⁵⁵ Sã 'dãri gé, Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtríká rĩ pi ní kĩnĩ, "Ími ri ímú ìlĩ ãco ãco ni pi be, túré be, ãmi lēkĩ ímú ma ruyú, ãmi ũsũkĩ ma 'bá ũnjĩ riiipi ē'dĩ 'dĩpi 'bá ãngũ ruyúpi ni pi be ni? U'dú céré, á ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Mungú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, 'bo ãmi rúkĩ ma kuyé. ⁵⁶ 'Bo tã 'dĩri nga 'i 'dĩni, tã nēbĩ rĩ pi ní sĩi Búkũ Mungú vé rĩ ágá rĩ, ã nga rĩ 'i fũú tĩ ni gé bēnĩ." Kúru 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ngazú ápázú 'dĩisĩ rá, kúkĩ Yēsũ ri kú ó'dúkilegúsĩ.

Yēsũ tu pá Yāhūdĩ tã lĩ' 'bá rĩ pi endreĩ gé

(*Mārākō 14:53-65; Lúkã 22:54-55, 63-71; Yũwánĩ 18:13-14, 19-24*)

⁵⁷ 'Bá Yēsũ ri ruyú' 'bá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú mụzú Kāyáfã vé ãngá 'dãá, Kāyáfã ri áatálágú ãmbúgú. 'Bá tãimbĩ ímbá' 'bá rĩ pi, ambugu Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ pi be, kōpi ri ã úmú ãrivé ãngá 'dãá. ⁵⁸ 'Bo Pētēró 'de mụzú Yēsũ vúgá sĩ, kōpi ríkĩ mụú ãsámvú sĩ, cĩngbá ãri ní cazú áatálágú ãmbúgú rĩ vé bóró gá 'dãá. ãri ní fizú bóró ágá 'dãá, ãri ní úrízú 'bá ãngũ ũtē' 'bá rĩ pi be trũ, lē tēé ndree dō tã Yēsũ vé rĩ ã ũdũ ãri adri ngóni.

⁵⁹ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tã lĩ' 'bá rĩ pi be, kōpi lēkĩ tã ũnjō vé ni ndãá ãsú Yēsũ ruyú' 'bá gá, ã 'dĩkĩ rĩ ãri drãá rá. ⁶⁰ 'Bá kárakarã ã

átákí dō tā rī ũnjō sī Yēsũ rú' bá gá draáāsīyā, kōpi ʔsúkí tā āzi ī ní ícózú Yēsũ ri 'dizú ni kuyé.

Ūdũ ni gé, 'bá ʔrī pi ímúkí pá tuú, ⁶¹ kōpi kīnī, “Ágó 'dīri 'yo ándúru kīnī, ‘Ma Jó Múngú vé rī ũšī vūgá, ma gō sī ú'dú na agá.’ ”

⁶² Átálágú āmbúgú rī ní íngázú pá tuzú uru sī, ʔri ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Tā āgō 'dī' bée ní rīi ũmbīi mí drīgé kárakarā 'dī' bée, 'í 'yo átángá mí tī gé sī ku āsī?”

⁶³ 'Bo Yēsũ újī 'í kīri.

Átálágú āmbúgú rī ní 'yozú ʔri ní kīnī, “'Í sō ũyō Múngú adriipi ídri rú rī ʔndrēti gé, 'í lū 'bá ní, mi Kúrísitō Múngú Mvōpi 'i?”

⁶⁴ Yēsũ ní újázú ʔri ní kīnī, “Tā mí ní átá 'dīri pīri. Ádarú á lē 'yoó ʔmi ní 'dīni, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlésī ʔmi ímú ma ndre, ma úrí Múngú Ūkpō 'Dīpa vé drī ʔndēpi gé, ma ʔgō ímú 'bū gé 'dāásī vūgá nōo ʔrībīti agásī.”

⁶⁵ Átálágú āmbúgú rī ā 'a ve ũnjī ũnjī, ru ívé bōngó āsī, ʔri ní 'yozú kīnī, “Ágó nōri ide Múngú ri! Ngá 'bá ní 'bá āzi lēzú ē ímú ágó 'dīri vé tā ũlū rī ā'di? ʔmi yīkí tā ágó rī ní Múngú ri idezú rī gí. ⁶⁶ ʔmi lēkí ā līkí tā drī ni gé íngóni?”

Kōpi ní újázú kīnī, “Ágó 'dīri, lē ā 'dīkí ʔri draá rá.”

⁶⁷ Kōpi ní tūsú úwézú ʔndrēti ni gé, kōpi ní 'dezú ʔri ũgbázú. Ūrukō' bée ní ʔri usazú. ⁶⁸ Kōpi ní 'yozú ʔri ní

kīnī, “Kúrísitō, mí áamá, ā'di gbā mi nī?”

Pétērō gā Yēsũ ri sī

(*Mārākō 14:66-72; Lúkā 22:56-62; Yūwānī 18:15-18, 25-27*)

⁶⁹ Sā 'dāri gé, Pétērō úri kuú āmvé jó rizú tā lizú rī ā bóró gá 'dāá, mvá ũkú āzi ātí' bá rú ní ní ímúzú, ʔri ní 'yozú Pétērō ní kīnī, “'Imi rikí ándúru adrii Yēsũ adriipi Gālíláyāgú rī be trú.”

⁷⁰ Pétērō ní gázú 'bá rī pi ʔndrēti gé 'dīgé kīnī, “Á nī kuyé mi dō ri tā ngōri átá!”

⁷¹ Kúru Pétērō ní 'dezú mužú kání rī vé kēētíle gá 'dāá, mvá ũkú āzi ní ʔri ndrezú, mvá ũkú rī ní 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, “Ágó nōri, kōpi rikí ándúru adrii Yēsũ Nāzērētāgú rī be trú.”

⁷² Pétērō gō kpá gāá dīi, ʔri ní ũyō sōzú kīnī, “Á nī mā ágó 'dīri kuyé!”

⁷³ Kā adrii mādā, vūdrī ni gé, 'bá urukō' bée pá tu' bá 'dālē rī pi ní ímúzú Pétērō vúgá nōo, kōpi ní 'yozú kīnī, “'Bá nīkí rá, mi 'bá 'dī' bée vé ógúpī. Ū'dúkó mí ní rizú átázú rī lū 'bá ní kīnī, mi Gālíláyāgú.”

⁷⁴ Pétērō ní 'i trizú ũgōgōlé rú kīnī, “Múngú ā sē mā ʔsú drīlē ũnjī, á nī mā ágó 'dīri kuyé.”

Koro lōgúlōgú ní cērē 'bezú. ⁷⁵ Pétērō ní tā Yēsũ ní ándúru 'yoó 'í ní, “Lōgúlōgú ní drī cērē 'bézú kuyé rī gé, mi ma gā ca vú na” 'dāri ā tā ígázú. Kúru Pétērō ní füzú mužú āmvé 'dāá, ʔri ní

í'dózú ngozú mádrā mádrā rú.

27

Jíkí Yēsū ri Pílátō ɛndrɛtj gé

(*Mārākō 15:1; Lúkã 23:1-2; Yūwánĩ 18:28-32*)

¹ Ūbútj kŭnĭkŭnĭ, atala atala rĩ pi drĭgɛ rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be cére, úmúkí tĭ trų, kŕpi lĕkí ā 'dĭkí Yēsū ri drāá rá. ² Kŕpi ũdrŕkí ĩri, jĭkí ĩri mužú Pílátō ɛndrɛtj gé,* Pílátō ri gávānā.

Yúdā vé drāngárá

(*Ĕzĭ 1:18-19*)

³ Yúdā Yēsū ā ũli 'beépi rĩ kã ndreé likí Yēsū vé tã, lĕkí ĩri 'dĭj'di, tã rĩ sĕ ĩri ní ĩzāngā āmbúgú, ĩri ní mŭfĕngā fĭfĭ pŭkŭ na rĩ újázú gŕzú atala atala rĩ pi drĭgɛ rĩ pi ní 'bá ambugu rĩ pi be. ⁴ ĩri ní 'yozú kĭnĭ, "Á 'o ũnjĭkányā 'bá tã ũnjĭ 'oópi kuyé ni ā ũli 'bezú."

Kŕpi ní újázú ĩri ní kĭnĭ, "Tã 'dĭri adri tã 'bávé ni ku, tã 'dĭri mi pá tu tĭ ni gé nĭ."

⁵ Yúdā ní mŭfĕngā rĩ 'bezú 'í drĭgɛ sĭ Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, ĩri ní 'dezú mužú 'i 'yĭzú bãákú sĭ.

⁶ Atala atala rĩ pi drĭgɛ rĩ pi ní mŭfĕngā fĭfĭ rĩ pi u'duzú, kŕpi ní 'yozú kĭnĭ, "Tãĭmbĭ ā'yĭ ku ĩ ní mŭfĕngā 'dĭri 'bázú jó ĩ ní rizú mŭfĕngā 'bázú rĩ agá, ā'diātāsĭyā mŭfĕngā 'dĭri dākí ānĭ āri

gĭ." ⁷ Kŕpi ũsŭkí kĭnĭ, mŭfĕngā 'dĭri sĭ, lĕ ā jekĭ vŭrā ānĭ, 'bá ĩmŭ' 'bá jākā rú rĩ pi kádō ũdrāá, ā sĭkí rĭ kŕpivé āvŭ ānĭ. ⁸ Cĭngbá āndrŭ sĭ, zĭkí vŭrā rĩ ā rŭ, Vŭrā Ārĭ vé ni. ⁹ Tã ɔtŭ nĕbĭ Yĕrĕmĭyā ní 'yoó rĩ, nga 'i fŭú tĭ ni gé gĭ kĭnĭ, "Kŕpi 'dŭkí mŭfĕngā fĭfĭ pŭkŭ na, 'bá ĩsĕrélĕ vé rĩ pi kĭnĭ 'bá rĩ rŭ dŕ ĩri gĭ, ĩ mŭfĕngā 'dĭri sĕ ĩri ní. ¹⁰ Mŭfĕngā rĩ sĭ, kŕpi jekĭ vŭrā 'bá riipi ũrŭtĕ ũdrĭ gbizú ni vé ni ānĭ, sŭ Úpi ní ɛzĭj má ní rĩ tĭnĭ."

Pílátō ri Yēsū ri uzĭj

(*Mārākō 15:2-5; Lúkã 23:3-5; Yūwánĩ 18:33-38*)

¹¹ Yēsū kã pá tuú gávānā Pílátō ɛndrɛtj gé 'dãá, Pílátō ní ĩri zĭzú kĭnĭ, "Mi nyo 'bágú Yāhŭdĭ rĩ pi vé rĩ?"

Yēsū ní újázú ĩri ní kĭnĭ, "Tã rĩ mí ní 'yoó gĭ 'dĭ."

¹² Atala atala rĩ pi drĭgɛ rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be, kŕpi kã ĩri tŕó, Yēsū zĭ 'i tĭ átángá 'yozú kuyé. ¹³ Pílátō ní ĩri zĭzú kĭnĭ, "Í yĭ tã 'bá rĩ pi ní riĭ 'yoó mĭ rŭ' 'bá gá ũnjĭ 'dĭri kuyé?" ¹⁴ 'Bo Yēsū újā ĩri ní átángá ālujání kuyé, sĕ gávānā ní āyāngárá.

Lĭkí Yēsū vé drāngárá ā tã

(*Mārākō 15:6-15; Lúkã 23:13-26; Yūwánĩ 18:39-19:16*)

¹⁵ Mĕrĕ gávānā vé rĩ gé, kádō riĭ Ūmŭ Múngú ní Ĕlĭzú Jó tĭ gé sĭ rĩ nyaá, 'bá

* **27:2** 27:2 Jíkí ĩri mužú Pílátō ɛndrɛtj gé: Kŕpi jĭkí ĩri mužú Pílátō ɛndrɛtj gé, ā'diātāsĭyā kŕpi ũkpŕ ákŕ 'bá 'dĭzú, 'yĕjā gávānā Rŕmā vé rĩ ũkpŕ be 'bá 'dĭzú nĭ. **27:10** 27:10 Zākārĭyā 11:12-13; Yĕrĕmĭyā 19:1-13; 32:6-9

bítríká rĩ pi 'bá ĩ ní ũ'yĩ kuú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá rĩ pi vé ālu ĩpē, ĩ ĩri oyu ĩfũ āmvé.
 16 Sâ 'dâri gé, ágó āzi rú be kuúpi tā ũnjí sĩ ni 'yĩkĩ ĩri kú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dāá, ágó rĩ ā rú Bārābā 'i.
 17 'Bá bítríká rĩ pi kâ ĩ úmú Pīlātō vé āngá 'dāá, Pīlātō ní kōpi zizú kīnĩ, "Īmi lēkĩ mā oyu ĩmi ní ā'di ri sēé? Mā oyu Bārābā ri sēé, dōku mā oyu Yēsũ ĩ ní zĩ Kúrísitō ri sēé?"
 18 Pīlātō nĩ rá 'yozú kīnĩ, Yāhūdī ambugu rĩ pi ĩjĩkĩ Yēsũ ri 'í ęndręti gé nōó, ā'diātāsīyā kōpi 'bākĩ ęsĩ ũnjĩ Yēsũ drĩgę.

19 Pīlātō kâ úrĩ ívé lúpá tā lizú rĩ drĩgę, ũkú ni ní ú'dúkó pęzú vú ni gé 'dāá kīnĩ, "Ágó tā ũnjĩ 'oópi kuyé 'dâri, ā 'okĩ ĩri ũnjĩ ku, ĩnĩnā āndrũ rĩ sĩ, urobĩ ũbĩ ma ĩrivé tā sĩ, mā ęsĩ ĩsú ānĩ ĩzāngā ambamba."

20 'Bo atala atala rĩ pi drĩgę rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be, rikĩ 'bá bítríká rĩ pi ĩ drĩ úcĩ kīnĩ, kōpi ā 'yokĩ, ā oyu kĩ Bārābā ri áyu, ā 'dikĩ Yēsũ ri drāá rá.

21 Kúru gávānā Pīlātō ní 'bá bítríká rĩ pi zizú kīnĩ, "Bá ĩrĩ 'dĩ'bée āsámvú gé, ĩmi lēkĩ mā oyu ĩmi ní ā'di ri sēé?"

Kōpi ní újázú kīnĩ, "Mĩ oyu Bārābā ri áyu."

22 Pīlātō ní kōpi zizú kīnĩ, "Kúru Yēsũ ĩ ní zĩ Kúrísitō 'dĩri, mā 'o ĩri ā'di rú?"

Kōpi ní céré újázú kīnĩ, "Ā gbākĩ ĩri pęti alambaku sígę!"

23 Pīlātō ní kōpi zizú kīnĩ, "Āsĩ? Tā ũnjĩ ĩri ní 'oó rĩ ā'di?"

Kōpi gōkĩ ọ'ú ú'dúkó be uru 'dāá kīnĩ, "Ā gbākĩ ĩri pęti alambaku sígę."

24 Pīlātō kâ ndreé tā āzi 'í ní ícó 'oó ni 'dāáyo, 'bá rĩ pi lēkĩ íngá mgbārāsĩ, ĩri ní yĩ ĩ'dúzú 'í drĩ ũjĩzú 'bá bítríká rĩ pi ęndręti gé 'dĩgę. ĩri ní 'yozú kīnĩ, "Ágó nōri vé āri, tā ni adri má drĩgę ku, tā ni ri adri ĩmi drĩgę!"

25 'Bá rĩ pi ní céré újázú kīnĩ, "Īrivé āri, tā ni ā adri 'bá drĩgę, āzini 'bávę anjĩnā rĩ pi drĩgę!"

26 Kúru Pīlātō ní Bārābā ri oyu zú. ĩri ní tǎimbĩ sęzú ívé āngáráwá rĩ pi ní, kōpi ā ũgbākĩ Yēsũ ri, kōpi ā gbākĩ ĩri pęti alambaku sígę.

Āngáráwá rĩ pi ĩnjákĩ Yēsũ ĩ drĩ

(Mārākō 15:16-20; Yūwānĩ 19:2-3)

27 Kúru gávānā Pīlātō vé āngáráwá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú muzú vūrā ĩvé rĩ gé 'dāá, kōpi ní āngáráwá rĩ pi úmúzú céré, kōpi trakĩ ĩ Yēsũ ā gārā gá sĩ kúrũ.

28 Kōpi njekĩ ĩrivé bōngó akoóko rũkũ rĩ rú'bá ni gé sĩ, kōpi sukĩ bōngó ika āco ni† rú'bá ni gé, 29 kōpi údékĩ ũcékúcé suú drĩ ni gé kũlá rú. Kōpi 'bākĩ túré ĩrivé drĩ ęndępi gé, kōpi ũtĩkĩ kũmũci

† 27:28 27:28 Bōngó ika: 'Bāgú rĩ pi ri bōngó ika su.

ĩri ɛndrɛtɪ gɛ, kɔpi ní ĩri ɛ drɪ ɪnjázú 'yozú kɪnĩ, “Bāgú Yāhūdɪ rĩ pi vé rĩ, 'bá ɪnjĩkí mi rá!”³⁰ Kɔpi úwékí túsú rú'bání gɛ, kɔpi í'dúkí túré ĩri drɪgɛ rĩ, rikí ĩri ɛ drɪ ũgbāá ǎnĩ.

³¹ Kɔpi ká ĩri ɛ drɪ ɪnjá, kɔpi ní bɔngó akoóko rũkũ rĩ njezú rú'bání gɛ sɪ, kɔpi gɔkí ĩrivé bɔngó suú ĩri rú'bá gá 'dǎá ũzi. Kúru kɔpi ní ĩri jizú mužú, ǎ mụkí rí ĩri gbāá pɛtɪ alambaku sígɛ.

*Gbākí Yésũ ri pɛtɪ alam-
baku sígɛ*

(*Mārākō 15:21-32; Lúkǎ 23:26-43; Yūwánĩ 19:17-27*)

³² Kɔpi ká rií 'deé mužú, kɔpi cakí ágó ǎzi ɪsú, ágó rĩ íbí ímú Kūrénɛ gélésɪla, ágó rĩ ǎ rú Sɪmónǎ 'i. Kɔpi mĩkí ágó rĩ pɛtɪ alambaku Yésũ vé rĩ 'dujú mužú.³³ Kɔpi ní cazú vūrǎ ĩ ní zɪj Gólɔgótǎ rĩ gɛ 'dǎá, (Gólɔgótǎ vé ífífí, vūrǎ drɪ kólɔmgbó vé ni).³⁴ Kɔpi ní vɪnyɔ usazú ngá drǎápi ũkɛngɛlɪ ní sɪ, sɛzú Yésũ ní, ǎ mvu, Yésũ ká ngá rĩ 'bɪj, gá mvugá sɪ.³⁵ Kɔpi ká ĩri gbāá pɛtɪ alambaku sígɛ 'dǎá gí, kɔpi 'bekí ĩrivé bɔngó jɛkɛ sɪ, awakí ĩ ní.³⁶ Kúru kɔpi ní úrizú vūgá, kɔpi tɛkí rií ĩri ndrɛé.³⁷ Kɔpi sɪkí tǎ ĩ ní ĩri tǔzú rĩ gbāá ĩri drɪlé gá ɔrɔ 'dǎá, kɔpi sɪkí tǎ rĩ 'dɪnɪ, 'DĪRI YĒSŪ, 'BĀGŪ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.³⁸ Gbākí ũgú'bání pɛtɪ alambaku sígɛ Yésũ be trɪ, gbākí ǎzi rĩ ĩrivé drɪ ɛndɛpɪ gélésɪla, ǎzi rĩ ĩrivé

drɪ ɪjɪ gélésɪla.³⁹ 'Bá ri'bání ɛlɪ'bání ɛlɪ ɛlɪ rĩ pi rikí ĩri u'dǎá, kɔpi rikí ĩ drɪ yáá ĩri idezú ǎnĩ,⁴⁰ kɔpi rikí 'yoó kɪnĩ, “Mí ǎndúrú 'yoópi, mí Jó Múngú vé rĩ ɪnjǎnyǎ, mí gɔ sɪ ú'dú na agá rĩ, mí dō Mvǎ Múngú vé ni, 'í pa mi! Mí ɪsɪ pɛtɪ alambaku rĩ sígɛ sɪ vūgá nǔó.”

⁴¹ Atala atala rĩ pi drɪgɛ rĩ pi, 'bá tǎimbɪ Mósɛ vé rĩ ɪmbá'bání pi, ǎzini 'bá ambugu rĩ pi, rikí kpá Yésũ ɛ drɪ ɪnjá.⁴² Kɔpi kɪnĩ, “Ídrí 'bá ɔrɔkɔ'bée rá pírí, 'bo ídrí 'i ngúlúpí ku ǎsɪ? ĩri dō 'bāgú ɪsɛrélɛ rĩ pi vé ni, ɛ ɪsɪ pɛtɪ alambaku rĩ sígɛ sɪ vūgá nǔó, kúru 'bá ĩri ɛ'yɪ rá.⁴³ 'Bá ívé ɛsɪ cérɛ Múngú drɪgɛ. Lɛ Múngú ɛ ídrí ĩri, dō Múngú lɛ ĩri rá, ǎ'diǎtǎsɪyǎ 'yo 'dɪnɪ kɪnĩ, 'Ma Mvǎ Múngú vé ni.’ ”⁴⁴ Ūgú'bání ĩ ní gbāá ĩri be trɪ rĩ pi rikí kpá ĩri ɛ drɪ ɪnjá ɪndĩ.

Yésũ vé drǎngará

(*Mārākō 15:33-41; Lúkǎ 23:44-49; Yūwánĩ 19:28-30*)

⁴⁵ Í'dózú ũtú mgbímgbi gɛ 'dɪgɛ, cazú sǎ na ũndrɛnjá vé rĩ gɛ, ǎngũ rĩ bɪ nɪj kúu cɪjɪ.⁴⁶ Kǎ mužú caá sǎ na gá, Yésũ ní trezú ú'dúkó be ɔrɔ 'dǎá kɪnĩ, “Élɔyɪ, Élɔyɪ, lǎmǎ sǎbǎkǎtǎnɪ?” Ífífí ní kɪnĩ, “Múngú mávé rĩ, Múngú mávé rĩ, ngá mí ní ma adizú rĩ ǎ'di?”

47 'Bá pá tu' 'bá 'dǎlé rī pi kǎ
tǎ ĩri ní 'yoó rī yī, kōpi kīnī,
“Īri ri Ēliyā ri zī.”

48 Koro kōpi āsámvú gé
'dǐgé, 'bá ālu ní njuzú lifā
í'dúzá, ĩri ní suzú vinyō
údrápi gí ni agá, ĩri ní suzú
peṭi sígé, ĩri ní suzú mužú
Yēsū vúgá uru 'dǎá, Yēsū ā
mvu. 49 'Bá rī pi uruko' 'bée
kīnī, “Ī kukí ĩri ọ'dúkúḷe,
Ēliyā ri dō ímú ĩri ídrí rá.”

50 Yēsū gō treé dǐi ọ'dúkó
be uru 'dǎá, ĩrivé ídrí ní
kúru fúzú.

51 Sǎ 'dǎri gé, bōngó ĩ ní
Jó Múngú vé rī ā 'a eḷizú
rī[‡] āsī 'i ĩrī, í'dózú uru 'dǎá,
cǐngbá vúgá nōó. Nyōókú
rī aya 'i dǐngídǐngí, írǎ rī pi
undakí ĩ kpélékpélé. 52 'Bú
āvū sǐzú rī pi zíkí ĩ tì kú
mgbo, 'bá kárakarǎ Múngú
ri ẹ'yī' 'bá, ūdrǎ' 'bá gí rī pi,
ingakí kōpi gōó ídrí rú ūzi.
53 Kōpi ífúkí 'bú rī pi agásī
āmvé. Yēsū kǎ íngá gōó
ídrí rú gí, kōpi 'dekí mužú
kūrú uletere Yērusǎlémǎ vé
rī gé 'dǎá, kōpi 'i'dakí ĩ 'bá
kárakarǎ pi ẹndreṭi gé rá.

54 Ūgalaku rī pi ívé
āngárǎwǎ Yēsū ri ūtē' 'bá rī
pi be, kōpi kǎ āngū 'i ayaápi
dǐngídǐngí 'dǐri ndreé, sē
kōpi ní ūrī ambamba, kōpi
kīnī, “Ádarú ágó nōri Mvǎ
Múngú vé ni!”

55 Ūkú kárakarǎ tukí pá
kuú rǎrá rú, kōpi tēkí nyo

ríi ndreé. Ūkú 'dǐ' 'bée
íbíkí ímú Yēsū be trú āngū
Gǎlíláyǎ vé rī gǎlésíla,
kōpi lēkí Yēsū ẹ ĩzǎ koó.
56 Kōpi āsámvú gé 'dǎá,
'bá rī Mǎriyǎ Mǎgǎdēlénǎ
'i, Mǎriyǎ Yōkóbū pi vé
ẹndreṭi Yōsépǎ be rī 'i, āzini
Zēbēdáyō ẹnjipíi vé ẹndreṭi
sī.

Yēsū vé sǐngǎrá
(*Mǎrǎkō 15:42-47; Lúkǎ*
23:50-56; Yūwǎnī 19:38-42)

57 Ūndreǐǎ 'dǎri sī,
Ārīmǎtáyōgú āzi ā' 'bú be ni,
rú ni Yōsépǎ 'i, ĩri ándúrú
'bá Yēsū ā pámvú ūbīpi ni.
58 ĩri ní 'dezú mužú Pílátō
vúgá 'dǎá, ĩri ní Yēsū vé
āvū ā tǎ zízú Pílátō tì gé,
Pílátō ní tǎimbí sēzú kīnī,
ā oyukí āvū rī sēé ĩri ní.
59 Yōsépǎ ní āvū rī 'duzú, ĩri
ní ĩmūlūzú bōngó múké ule
ni sī. 60 ĩri ní āvū rī jízú sǐzú
ívé 'bú 'i ní gaá lūú írǎ agá
rī agá. ĩri ní írǎ āmbúgú ni
gūzú 'bázú 'bú rī tì gé, ĩri ní
kúru 'dezú mužú. 61 Mǎriyǎ
Mǎgǎdēlénǎ pi Mǎriyǎ āzi
rī be úríkí kuú 'búrēdrī rī ā
gǎrǎ gá, kōpi tēkí ríi ndreé.

'Bá āngū ūtē' 'bá rī pi ríkí
'búrēdrī rī ūtēé

62 Kǎ mužú adrii drū 'díní,
ọ'dú Sǎbátǎ vé rī gé, atala
atala rī pi drīgé rī pi, Fǎrúsī
rī pi be, kōpi ní 'dezú mužú
Pílátō vúgá 'dǎá. 63 Kōpi ní
'yozú kīnī, “Āmbúgú 'bávé

‡ 27:51 27:51 Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ā 'a eḷizú rī: Bōngó 'dǐri eḷíkí Vūrǎ Uleterere rī pi āsámvú Vūrǎ Uleteretere rī be rī áni. Átǎlágú āmbúgú rī 'yengǎ aga fi bōngó rī agásí Vūrǎ Uleteretere rī agá 'dǎá ní, ā'diǎtǎsiyǎ Múngú ri adri Vūrǎ Uleteretere dǐipi pōwūpōwū rī agá 'dǎá. 'Í lǎ Lẹvītíkǎ 16; Mǎrǎkō 15:38; Lúkǎ 23:45; Ēbéré 6:19-20; Ēbéré 9:1-7.

rī, 'bá ígákí tã ágó ũnjó rú rī ní ándúru 'yoó lókí ĩri ní drī adrizú ídri rú rī gé 'dāri gí kīnī, 'Ū'dú na ã vúdri gé, ma gō íngá ídri rú ũzi.'
 64 Kúru lē mí sē tāimbī, ã ũtēkí 'būrēdrī rī caá ũ'dú na. 'Í 'o dō 'dīni ku, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'bá rī pi ímú ĩrivé āvū ũgū rá, kōpi ímú 'yo 'bá rī pi ní, íngá gōó ídri rú gí. Ũnjō vúlé 'dīri, ĩri ímú drīdrī 'dāriŠ aga rá."

65 Pīlātō ní 'yozú kīnī, "Īmi pēkí āngáráwá rī pi muų 'būrēdrī rī ũtēé sū ĩmi ní nī gí rī tīni." 66 Kúru kōpi ní 'dezú muųú 'būrēdrī rī ũtēzú, kōpi ní írā rī gūzú 'bāzú 'bū rī tī gé, kōpi ní mbīzú ũdrī sī, kōpi ní āngáráwá rī pi 'bāzú rizú 'būrēdrī rī ũtēzú.

28

Yēsū vé íngángará gōó ídri rú drāngará gálésīla rī (Mārākō 16:1-8; Lúkã 24:1-12; Yūwānī 20:1-10)

1 Ū'dú Sābātā vé rī ã vúdri gé, kā adrii Yīngā sī ũ'būtī kūnīkūnī, Māriyā Māgādēlénā pi Māriyā āzi rī be, 'dekí muų 'būrēdrī rī ndreé.

2 Koro āngū rī ní 'i ayazú dīngídīngí, ā'diātāsīyā mālāyīkā Úpí vé rī ímú 'bū gé 'dāásī, 'de muų 'būrēdrī gé 'dāá, gū írā rī 'bū rī tī gé sī, úrí drī ni gé. 3 Mālāyīkā rī vé ęndreṭi ógú sū āngū ní

gaá ógú lókú lókú rī tīni, ĩrivé bōngó imvesírílílí sū ũtú ní ógú rī tīni. 4 'Bá 'būrēdrī ũtē'bá rī pi ká ĩri ndreé, ũrī ímvú kōpi ambamba, kōpi ã rú'bá yā kpírīkpírī, kōpi u'dekí vūgá sū 'bá ũdrā'bá gí ni pi tīni.

5 Mālāyīkā rī ní 'yozú ũkú 'dī'bée ní kīnī, "Īmi 'okí ũrī sī ku, á nī rá ĩmi ri Yēsū ĩ ní gbāá peṭi alam-baku sígē rī ndā. 6 Yēsū ri nōgó 'dāáyo, Múngú ingā ĩri drāngará gálésī gōó ídri rú gí, sū ándúru ĩri ní 'yoó rī tīni. Īmi ímúkí vūrā ĩ ní ĩri 'bāzú lazú rī ndreé. 7 Īmi muųkí mbēlē lūú ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, 'Íngá drāngará gálésīla gōó ídri rú gí, ĩri ri muų āngū Gālíláyā vé rī gé ĩmi ęndreṭi gé drīdrī 'dī'dī, ĩmi ca muų ĩri ísú ndre 'dāá.' Tã má ní ímú lūú ĩmi ní rī adriipi 'dī."

8 Ūkú rī pi ní ngazú muųú rú'bá sī 'būrēdrī gé 'dīisī rá. Ūrī ímvú kōpi rá, 'bo āyīkō fū kōpi ambamba, kōpi ní njuzú muųú tã rī ũlūzú Yēsū vé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'bá rī pi ní. 9 Koro Yēsū pi ní drī ísúzú kōpi be, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Mōdó ĩmi ní." Kōpi ní ímúzú ĩri vúgá nōó, kōpi ní kūmūcí ũtīzú ĩri ęndreṭi gé, kōpi ní ĩri ĩnjīzú. 10 Kúru Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi 'okí ũrī sī ku. Īmi muųkí lūú má ędrīpijī* ní, kōpi ã muųkí

Š 27:64 27:64 Ũnjō drīdrī 'dāri: Drīkoma Yāhūdī rī pi vé rī ũsūkí kīnī, ũnjō drīdrī rī, Yēsū kīnī 'i Kúrísítō 'i. * 28:10 28:10 Má ędrīpijī: Má ędrīpijī vé íffí, 'bá Yēsū ã pámvú ũbī'bá rī pi.

āngū Gālīláyā vé rī gé, kōpi mụ ma ịsụ ndre 'dālé."

Tā 'bá 'būrēdrī ūtē' bá rī pi ní ūlūú rī

¹¹ Ūkú rī pi kâ ríí 'deé mụzú kūrú agá 'dāá, 'bá 'būrēdrī ūtē' bá rī pi ā ụrụkọ ní 'dezú mụzú tā 'i ngaápi rī ūlūzú atala atala rī pi drīgé rī pi ní céré. ¹² Atala atala rī pi drīgé rī pi kâ ĩ úmú 'bá ambugu rī pi be, kōpi ụsụkí kíní, lē ĩ sēkí mūfēngā āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní. ¹³ Kōpi ní 'yozú āngáráwá rī pi ní kíní, "Īmi 'yokí, 'Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī' bá ri pi ímúkí ịnịná sī, kōpi ụgụkí ĩrivé āvū mụzú gí, ịsụ ákūdē 'bā ụ'dụ gé."

¹⁴ Gávānā kādō tā 'dīri yī, 'bā mụ ẹsị ni 'yo, tā āzi ícọ ĩmi ịsụ ku." ¹⁵ Kúru āngáráwá rī pi ní mūfēngā rī 'dụzú, kōpi 'dụkí tā rī ngaá sụ ĩ ní lūú ĩ ní rī tịnị. Tā 'dīri ayi Yāhūdī rī pi āsámvú gé sī céré, ú'dógú'dógú 'dīri ĩ drī ri ūlūlū Yāhūdī rī pi āsámvú gé cīngbá āndrū sī.

Yēsū ẹzị tā ívé 'bá 'i pámvú ūbī' bá mụdrī drī ni ālu rī pi ní

(Mārākō 16:14-18; Lúkā 24:36-49; Yūwánī 20:19-23; Ẹzị 1:6-8)

¹⁶ Kúru 'bá ĩri ā pámvú ūbī' bá mụdrī drī ni ālu rī pi ní 'dezú mụzú āngū Gālīláyā vé rī gé írā Yēsū ní ándúrú 'yoó kōpi ā mụkí drī ni gé 'dāri gé 'dāá. ¹⁷ Kōpi kâ

ĩri ndreé, kōpi ní ĩri ịnjǐzú, 'bo tā 'dīri fi ụrụkọ' bée drīgé ālujani kuyé. ¹⁸ Kúru Yēsū ní ímúzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī' bá rī pi vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kíní, "Ūkpō 'bū gé 'dālé rī, āzini vū drīgé nōgó rī, sēkí céré kú má drīgé. ¹⁹ Kúru ĩmi mụkí ūlūú āngū rī pi agásí céré, 'bá rī pi ẹ ímúkí má pámvú ūbī, ĩmi sēkí kōpi ní bātízīmū Ẹtẹpị ā rụ sī, Mvọpị ā rụ sī, āzini Índrī Uleterere rī ā rụ sī. ²⁰ Īmi ímbákí tā má ní ẹzị ĩmi ní 'dīri kōpi ní, kōpi ā 'dụkí tā ni ngaánga. Ádarú ụ'dụ céré ma adri ĩmi be trụ, cīngbá cazú ụ'dụ ụdụ vé rī gé."

U'dúkó múké Mārākō ní sī rī Tā búkū rī vé rī ã ũlũngará

Búkū 'dīri Yūwánī Mārākō* sī nī. Yēsū kā adrii Yērúsálémā gá 'dāá, ísú áküdē Mārākō ri drī kērĩmvá rú. Mārākō újá 'i ícá 'bá Yēsū ã pámvú ũbĩpi ni. Vúdrĩ ni gé, kōpi gōkí rií ězĩ ngaá Páũlũ be trũ. Vúdrĩ ni gé, kōpi gōkí rií ězĩ ngaá Pétēró be. Yēsū vé tā ĩri ní sī 'dīri agá, ũlũ tā Yāhũdĩ rī pi ní rií átá rī, āzini ũlũ mērē Yāhũdĩ rī pi vé rī, kúru índré sũ sī búkū 'dīri 'bá adri' 'bá Yāhũdĩ rú ku Yēsū ri ě'yī' 'bá gí rī pi ě ĩzā kozú.

Búkū 'dīri agá, Mārākō ũlũ tā Yēsū ní 'oó rī pi, ndē tā Yēsū ní átá tĩ sī rī pi rá. Búkū 'dīri agá, 'bá ísúkí lāá, Yēsū 'o tā āyāzú āyāyā ni pi kárakará, ídrí 'bá kárakará, údró índrí ũnjĩ rī pi ũfũú 'bá rī pi drĩgē sī, āzini trũ 'bá rī pi ívé ũnjĩkányā agásĩ rá. Tā ĩri ní 'oó 'dĩ'bée agá, lũ 'yozú kínĩ, Yēsū ri ũkpō be, íbĩ íngá Múngú vúgá, sē 'i

'dĩ drāá 'bá rī pi trũzú ívé ũnjĩkányā agásĩ.

Mārākō ũlũ tā Yēsū vé rī, āzini ũlũ tā Yūwánĩ ní bātízĩmũ sēzú Yēsū ní rī. ũlũ tā rī pi mužú uletere cĩngbá cazú ũdũ gé, ísú áküdē gbākí drī Yēsū ri peṭĩ alambaku sígē kuyé, búkū rī vé ũdũ gé, ũlũ tā Yēsū ní íngázú gōzú ídri rú drāngará gálésĩla rī, āzini ũlũ ĩrivé ngangará mužú 'bũ gé rī vé tā.

*Yūwánĩ sē tĩ Múngú vé rī
(Mátayo 3:1-12; Lúkã 3:1-18; Yūwánĩ 1:19-28)*

1 U'dúkó múké Yēsú Kúrísító Múngú Mvopĩ vé tā sī rī í'dó 'i 'dĩni.†

2 Nébĩ‡ Ísáyā sī ívé búkū agá 'dĩni,

“Ma mávé 'bá áyúāyū ni pē mužú mí ní drĩdrĩ, ĩri mu mí ní lētĩ údé.”

3 “U'dúkó 'bá āzi vé ni ri ọ'ú āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá kīnĩ,

‘Īmi údékí lētĩ Úpí ní, ĩmi útúkí lētĩ ĩrivé rī ã adri pĩrĩ.’ ”

4 Yūwánĩ ní kúru ĩfũzú āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá, ĩri ní rizú tĩ sēzú 'bá rī pi ní kīnĩ, “Īmi újákí ěsĩ, ĩmi kukí ũnjĩkányā ānĩ, Múngú ã trũ rí ĩmi ĩmivé ũnjĩkányā

* : Yūwánĩ Mārākō: Yūwánĩ Mārākō pi mukĩ Páũlũ be, Bārúnábā sī Sáyípūrāsĩ gé, 'bo Mārākō ku ězĩ rī ã ngangará Pāmĩfĩlyā gá. Vúdrĩ ni gé, Páũlũ ā'yĩ Mārākō ri jĩ mužú ĩ vúgá sī ĩndĩ kuyé. 'Bo Páũlũ kā adrii jó āngū ũ'yĩzú rī agá 'dāá, ĩri ní Tĩmōtēyō ri zĩzú, ě ĩjĩ Mārākō ri ĩmũ 'i vúgá, 'i ĩzā koó. 'Í lā ězĩ 12:25; ězĩ 15:37-39; 2 Tĩmōtēyō 4:11. † 1:1 1:1 Yēsú Kúrísító: Rú Yēsú 'dĩri vé ífĩfĩ, Múngú ri 'bā paapi rī. Kúrísító ri 'bá ĩ ní ũdu dāá drĩ ni gé, lũzú kínĩ Múngú ĩpē ĩri adrii 'bāgú rú. Ēbērē tĩ sī Kúrísító ri ĩ zĩ Māsĩyā. 'Í lā Yūwánĩ 1:41. ‡ 1:2 1:2 Nébĩ: Múngú ri ívé tā átá nēbĩ rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé u'dúkó rī ũlũ 'bá rī pi ní. 1:2 1:2 Mālákĩ 3:1 1:3 1:3 Ísáyā 40:3

agāsī rá. Īri ní 'dezú rizú 'bá rī pi ní bātízīmūš sēzú." ⁵ 'Bá rī pi ní ímúzú āngū Yūdáyā vé rī agāsī, āzini kūrū Yērúsálémā vé rī agāsī céré Yūwánī vúgá nōó. Kōpi ní ĩvé ũnjikānyā ũlūzú, Yūwánī ní kōpi ní bātízīmū sēzú yīi āmbúgú dīipi dīdī Yáridénī agá 'dāá. ⁶ Bōngó Yūwánī ní suú rī, údéki kámīlō ā 'bí. 'Yī gō lā'bu rú ni 'í úpīlé gá, ĩrivé ānyāngā rīi nyaá rī, úmbí, āzini ōnyū ásé agá rī. ⁷ Yūwánī ní áyúzú 'bá rī pi ní kīnī, "'Bá āzi ri ímú má vúdrī gé 'dī'dī, ĩri ũkpō be ambamba, ndē ma ũkpō sī rá, má ícō ōvūū ĩrivé ngá pá gá ā bāa oyuū bā ku. ⁸ Á sē ĩmi ní bātízīmū yīi sī, 'bo ĩri ímú ĩmi ní bātízīmū sē ũkpō Īndrí Uleterē rī* vé rī sī."

Yūwánī sē Yēsū ní bātízīmū
(Mātáyo 3:13-17; Lúkā 3:21-22)

⁹ Lóki 'dāri gé, Yēsū ímú Nāzērētā gálésīla, Nāzērētā ri āngū Gālīláyā vé rī agá. Yūwánī ní bātízīmū sēzú ĩri ní yīi Yáridénī agá 'dāá. ¹⁰ Yēsū kā rīi ĩfūū yīi rī agāsī, ndre 'bū zī 'i kú mgbo. Īndrí Uleterē rī ní ísízú ímúzú sū

āmámū tīni, úrizú drīgé ni gé. ¹¹ Kúru ú'dúkó ní íkúzú 'bū gé 'dāásī kīnī, "Mi Mvā mávé ni, á lē mi ambamba, ma āyīkō sī mí sī."

Sātánā ũ'bī Yēsū ri
(Mātáyo 4:1-11; Lúkā 4:1-13)

¹² Īndrí Uleterē rī ní Yēsū ē tī pēzú mužú mbēlējā āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá. ¹³ Yēsū muž adrii āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá ú'dú pūkú sū, Sātánā† ri ĩri ũ'bīi ásé agá 'dāá. Fi muž adrii ā'a ásé agá rī pi āsámvú gé, 'bo mālāyíkā rī pi‡ rikí ĩri ũtēé nī.

Yēsū vé ězī í'dóngará
(Mātáyo 4:12-17; Lúkā 4:14-15)

¹⁴ Kā Yūwánī ri 'beé jó āngū ũ'yízú rī agá 'dāá gí, Yēsū ní 'dezú mužú āngū Gālīláyā vé rī gé, ĩri ní ú'dúkó múké Múngú vé rī ũlūzú mužú. ¹⁵ Īri ní 'yozú kīnī, "Mālūngā Múngú vé rī ícá ĩnyīnā gí, ĩmi újákí ěsī, ĩmi ě'yīkí ú'dúkó múké má ní ũlūū nōri."

'Bá Yēsū ní í'dó zīi drīdrī ímú 'i pámvú ũbū rī pi
(Mātáyo 4:18-22; Lúkā 5:1-11)

Š 1:4 1:4 Bātízīmū: Ī ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lūzú kīnī, kōpi újákí ěsī ĩvé ũnjikānyā agāsī gí, kōpi ě'yīkí Múngú ri gí. * 1:8 1:8 Īndrí Uleterē rī: Īndrí Uleterē rī Īndrí Múngú vé ni. Búkū Múngú vé rī kīnī, Ētēpī ri Múngú 'i, ĩrivé mvā Yēsū ri Múngú 'i, āzini Īndrí Uleterē rī Múngú 'i. Ētēpī ri, Mvōpī ri, āzini Īndrí Uleterē rī, kōpi Múngú ālu. 'Í lā Yūwánī 1:1-18; Yūwánī 8:41-42; Ēzī 5:3-4. † 1:13 1:13 Sātánā: Sātánā ri ādróko, ĩri āmbúgú ĩndrí ũnjī rī pi drīgé, gā tā Múngú vé rī 'dugá ngagā sī, Múngú ídró ĩri 'bū gé 'dāásī. 'Í lā 'dangará 12:7-9. ‡ 1:13 1:13 Mālāyíkā rī pi: Mālāyíkā rī pi ĩndrí, kōpi ri adri Múngú be 'bū gé 'dālē, kōpi rú' 'bá ākó. Múngú ri sá āzi sī kōpi ĩpē ímú vū drīgé nōó ú'dúkó múké ívé rī ũlū 'bá rī pi ní.

16 Yēsū kā rií əcí yǐ bālālā Gālílāyā gārā gá sī, ĩri ní 'bá ĩrī ĩ'bī 'be' 'bá ni pi ndrezú, 'bá rī Sĭmōnā pi ẹdrĭpĭ Āndĕrĕyā be, kōpi ri ĩ'bī 'be ímbá sī. 17 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kĭnī, "Īmi ímúkí má pámvú ũbī, ma sē ĩmi ímú 'bá ísé íjĭ má ní sū ĩmi ní ĩ'bī 'beé rī tĭnĭ." 18 Koro kōpi ní ĩvé ímbá kuzú, kōpi ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

19 Yēsū kā 'i útrú mužú drĭdrĭ, ĩri ní Zĕbĕdáyō ẹnjĭpĭ Yōkóbū pi ndrezú ẹdrĭpĭ Yūwánĭ be, kōpi ri ĩvé ímbá a'di kŭlúmgbá agá 'dāá ĩ'bī 'bezú ānĭ. 20 Yēsū ní koro kōpi zĭzú, kōpi ní ĩ ẹtĕpĭ Zĕbĕdáyō ri kuzú ĩvé 'bá ẹzĭ vé rī pi be kŭlúmgbá rī agá 'dāá, kōpi ní mužú Yēsū vúgá sī.

Yēsū dro índrĭ ũnjĭ ágó āzi drĭgé sī

(Lúkā 4:31-37)

21 Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'í pámvú ũbī' 'bá rī pi be Kāpārānāúmā gá. 'Bo ú'dú Sābātā vé rī ká ícá, Yēsū ní mužú Jó Múngú ri Zĭzú rī* agá 'dāá, ĩri ní 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú. 22 'Bá rī pi āyākí tā ĩri ní ímbá rī sī rá, ā'diātāsĭyā tā ĩri ní ímbá rī ũkpō be ambamba,

ndĕ 'bá tāĭmbĭ Mósē vé rī ímbá' 'bá rī pi vé rī rá. 23 Ágó āzi índrĭ ũnjĭ ní fĭí drĭ ní gé ní ri adrií ĩvé Jó Múngú ri Zĭzú rī agá 'dāá, ágó rī ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kĭnī, 24 "Yēsū Nāzĕrĕtāgú rī, ngá mí ní rizú 'bá drĭ izazú rī ā'di? Mí ímú 'bá ú'dĭ ũdrāá? Á nĭ mi rá, mi 'Bá Uletere Múngú vé ni."

25 Yēsū ní trezú índrĭ ũnjĭ rī drĭgé kĭnī, "Mí újĭ kĭri, 'í fŭ ágó rī drĭgé sī rá." 26 Índrĭ ũnjĭ rī ní ágó rī ayazú ũkpō sī, ĩri ní ngazú fŭzú ágó rī drĭgé sī útréngará be ú'dúkó be uru 'dāá.

27 'Bá rī pi ká tā 'dĭri ndreé, sē kōpi ní céré āyāngará. Kōpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kĭnī, "Ímbāngará ú'dĭ ĩ ní ímbá ũkpō be índrĭ ũnjĭ rī pi ní tā ni 'duú ẹzĭ ngazú rá 'dĭri, ímbāngará íngóni ni?" 28 Tā Yēsū ní 'oó 'dĭri íré 'i mužú mbĕlĕnjá āngŭ Gālílāyā vé rī agásĭ céré.

Yēsū ídrĭ 'bá kárákará (Mátayo 8:14-17; Lúkā 4:38-41)

29 Yēsū pi Yōkóbū be Yūwánĭ sī, ngakí fŭú Jó Múngú ri Zĭzú rī agásĭ, kōpi 'dekí mužú Sĭmōnā pi vé āngá Āndĕrĕyā be. 30 Kōpi ká mužú caá 'dālĕ, lŭkí Yēsū ní kĭnī, Sĭmōnā ĩdrĕpĭ ri āzó

§ 1:21 1:21 Ú'dú Sābātā vé rī: Ú'dú 'dĭri Yāhŭdĭ rī pi ní rizú uvuzú rī, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zĭzú rī. Yāhŭdĭ rī pi ri ú'dú 'dĭri vé tā ígá kĭnī, Múngú gbi 'bŭ pi vŭ be nĭ, āzini Múngú pa ĩ adringará tŭğĕrĭ rú rī agásĭ nĭ. Ú'dú Sābātā vé rī Yāhŭdĭ rī pi ri zĭ ú'dú ẹzĭrĭ, 'bo Kĕlĭkō rī pi ri zĭ ú'dú ázĭyá. 'Í lá Wŭngará 20:8-11; Dĕtōrōnómĕ 5:12-16. * 1:21 1:21 Jó Múngú ri Zĭzú rī: Yāhŭdĭ rī pi vé Jó Múngú ri Zĭzú rī pi kárákará kĭrŭ rī pi agásĭ āndĭāndĭ, kōpi ri ĩ úmú Búkŭ Múngú vé rī lá, āzini kōpi ri Múngú ri ĩnjĭ Ú'dú Sābātā vé rī gé.

rú, rú'ba ni ko gbírílílí, la kú gbóló drìgè. ³¹ Yèsù ní mụzú ùkú rī vùgá 'dāá, drì ní ruzú, ìri ingazú urugégé. Drā rī ní dezú ùkú rī rú'ba gá sī, ìri ní inyá á'dízú sèzú kòpi ní.

³² Òndrèjá Sābátā vé rī ká deḡ, ùtù rī ká 'deé gí, 'bá rī pi ùlìkí ìvé 'bá drā be rī pi, 'bá ìndrì ùnjí ní fíi kòpi drìgè rī pi be ìmù Yèsù vùgá nòó.

³³ 'Bá kūrú Kāpārānāumā agá rī pi ùmúkí ì cére ìmù adrii kuú jó rī vé kèḡtìlé gá.

³⁴ Kúru Yèsù ìdrì 'bá drā be rī pi kárakará, drā 'bá 'dī'béé rú'ba gá rī pi drā àndiāndí ni pi, àzini Yèsù údró ìndrì ùnjí† kárakará ùfūú 'bá rī pi drìgè sī. 'Bo ìndrì ùnjí rī pi ní Yèsù ri nījì rá rī sī, Yèsù à'yī kòpi átángá átá kuyé.

Yèsù sē tì mụzú àngū Gālíláyā vé rī agásì

³⁵ Kā mụú caá drū ù'bútì kùnīkùnī, Yèsù ní ìngazú uru, ìri ní mụzú adrizú ó'dùkùlègúsì, 'dālé ri Múngú ri zìjì. ³⁶ Vùdrì ni gé, Sìmónā pi 'í òḡpùjì be, kòpi ní 'dezú mụzú Yèsù ri ndāzú. ³⁷ Kòpi ká ìri ìsù, kòpi kìnī, “Bá rī pi ri mi ndā.”

³⁸ Yèsù ní újázú kòpi ní kìnī, “Lē 'bā mụkí vūrā

āzi túngú ni gé, mâ ùlū rí kpá tì Múngú vé rī mụzú kūrú urukò'béé agásì ìndī, à'diātāsīyā 'dīri èzì Múngú ní ma ìpèzú rī.” ³⁹ Yèsù ní kúru ècìzú Múngú vé tì ùlūzú Jó Múngú ri Zìzú rī pi agásì, àngū Gālíláyā vé rī agásì cére, ri ìndrì ùnjí rī pi údró ùfūú 'bá rī pi drìgè sī.

Yèsù ìdrì ágó ùfú ní nyaá ni
(Mātáyo 8:1-4; Lúkā 5:12-16)

⁴⁰ Ágó āzi ùfú‡ ní nyaá ni ìmù kùmúcì ùtījì Yèsù èndrètì gé, ìri ní Yèsù ri mázú drì ìrì sī kìnī, “Mí à'yī dō rá, mí sē mâ rú'ba ē ícá ule fō.”

⁴¹ Tā 'dīri sē Yèsù ē èsì ìsù ìzāngā ambamba, ìri ní drì suzú ágó rī úlózú, ìri ní 'yozú kìnī, “Á lē rá, mī rú'ba ē ícá ule.” ⁴² Koro ùfú rī ní dezú ágó rī ã rú'ba gá sī, rú'ba ni ní ícázú ule.

⁴³ Yèsù ní ágó rī pèzú mụzú, èzìzú ìri ní trītrī, ⁴⁴ ìri ní 'yozú ágó rī ní kìnī, “Lē mī lū tā 'dīri 'bá āzi ní ku. 'Í mụ mi 'i'daá 'bá átálágúŠ rú ni èndrètì gé, 'í jì ngá āzi mụzú ròbòḡò rú mí drìgè

† **1:34** 1:34 Ìndrì ùnjí rī pi: Ìndrì ùnjí rī pi àndúrú mālāyíkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kòpi ñókí tājmbj Múngú vé rī, Sātānā ri kòpivé àmbúgú. Múngú ìdró kòpi 'bū gé 'dāásì vùgá nòó, kòpi gòkí ufuú ìndrì ùnjí, kòpi ri 'bá rī pi ní ìzāngā sē vū drìgè nòḡó. 'Í lā 'l'dangará 12:7-9. ‡ **1:40** 1:40 Ùfú: Tājmbj Mósē vé rī kìnī, 'bá ùfú ní nyaá rī, ìri àzāvū rú, à'yīkí ìri adrii 'bá Ìsèrèlè vé rī pi àsām vú gé ku. Drā ùfú vé rī de dō rú'ba ni gé sī gí, lē ã mụ 'i 'i'daá átálágú rī èndrètì gé, átálágú rī ìri ndre, ìri 'yo drā rī de rú'ba ni gé sī gí. 'Í lā Lèvītīkā 14:1-32.

Š **1:44** 1:44 Átálágú: 'Bá Ìsèrèlè vé rī pi àsām vú gé, 'yèḡá átálágú ri ròbòḡò zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ìfū úyú Lèvì vé rī agá.

sĩ ìndĩ, sũ tãimbị Mósẽ* vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩni, 'bá céré ă nĩkí rí 'yozú kínĩ, mĩ rú' 'bá ícá ule gí." ⁴⁵ 'Bo ágó rĩ kã 'deé mužú, 'í'dó ríi tã rĩ ũlũú mužú 'bá rĩ pi ní. Ǻní sē Yēsũ gō fíi muų écị kũrú rĩ agá 'dãá 'bá rĩ pi ăsámvú gé sĩ andrekelemgbe kuyé. Yēsũ ă ugo dõ 'i fingará kũrú rĩ agá 'dãá rĩ sĩ ugo go drããsĩyã, 'bá rĩ pi rikí nyo écị ĩri vùgá nõó íngázú vũrã rĩ pi gé sĩ céré.

2

Yēsũ ídrí ágó pá be 'bêlé'béle ni
(Mátayo 9:1-8; Lúkã 5:17-26)

¹ Ǻ'dú mädã ă vú drĩgé, Yēsũ ní kpá gõzú fizú Kãpãrãnãúmã gá 'dãá dđj. 'Bá rĩ pi yíkí kínĩ, Yēsũ ícá ĩgõó 'bëti gí. ² 'Bá rĩ pi ní ĩ úmúzá kárakarã, sē vũrã rĩ ca ku. 'Bá rĩ pi gákí jó rĩ agá 'dãá tré, cĩmgbá cazú kęętilé gá ămvé 'dãá, Yēsũ ri ú'dúkó múké rĩ ũlũú kôpi ní. ³ Ǻgõ urukõ' 'bée sũ 'í'dúkí ágó ăzi õgõrõvũ rú ni ĩjĩ Yēsũ vú nõó. ⁴ 'Bá rĩ pi ní adrii bĩtrĩká rĩ sĩ, kôpi ndãkí ũ'dũ tí, kôpi ní tuzú jó drĩgé 'dãá,* kôpi ní jó rĩ ẽ drĩ ĩñãnyãzú, kôpi ní ágó pá

be 'bêlé'béle rĩ ísúzá ímúzá ĩrivé pórõsĩ ĩri ní laá drĩ ni gé rĩ be vũgá Yēsũ ęndręti gé nõó. ⁵ Yēsũ kã nđĩ ămã 'yoó kínĩ, ăgõ 'dĩ' 'bée ę'yĩkí 'i gí, ĩri ní 'yozú ágó õgõrõvũ rú rĩ ní kínĩ, "Mvã ágó 'dĩri, á trũ mi mívé ũnjĩkãnyã agásĩ gí."

⁶ 'Bá ri' 'bá tãimbị Mósẽ vé rĩ ímbã' 'bá rĩ pi úrikí kuú 'dãá, kôpi rikí ũsũú ęsĩsilé sĩ kínĩ, ⁷ "Ngã ágó 'dĩri ní rizú átázú 'dĩni rĩ ă'di? Ágó 'dĩri ĩnjĩ Múngú ri ku! 'Bá ăzi ăluňani ăngũ trũupi ũnjĩkãnyã agásĩ ni 'dãayo, 'yęná Múngú 'i õ'dúkũlegúsĩ."

⁸ Koro Yēsũ nđĩ tã kôpi ní riĩ ũsũú ĩ ęsĩ agá 'dãlé rĩ ămã bá. Kúru ĩri ní 'yozú kôpi ní kínĩ, "Ngã ĩmi ní rizú tã ũsũzú 'dĩni rĩ ă'di? ⁹ Mã 'yo rí tã rĩ íngóni? Mã 'yo rí ágó pá be 'bêlé'béle nõri ní, "Trũkí mi mívé ũnjĩkãnyã agásĩ gí 'dĩni,' dõku mã 'yo, "Í nga urũ, 'i 'du mívé pórõsĩ, 'i 'de muų' 'dĩni? ¹⁰ 'Bo á lē lũú ĩmi ní 'yozú kínĩ, ma 'Bá Mvã 'i,† ma ũkpõ be ũnjĩkãnyã trũzú vũ drĩgé nõgõ" Yēsũ ní 'yozú ágó pá be 'bêlé'béle rĩ ní kínĩ, ¹¹ "Á 'yo mí ní, 'i nga urũ, 'i 'du mívé pórõsĩ, 'i mvi

* **1:44** 1:44 Mósẽ: Yõsépã kã drãá gí, 'bãgũ Ĕjępétõ vé rĩ 'bã anji ĩsērélē vé rĩ pi ęzi ngã tũgęrĩ rú caá íli mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósẽ rĩ ĩpęzú ímúzá anji ĩsērélē vé rĩ pi pazú adringará tũgęrĩ rú rĩ agásĩ. Múngú sē tãimbị rĩ Mósẽ ní, ă lũ anji ĩsērélē vé rĩ pi ní, sęzũ ĩ ní tãimbị rĩ zizú tãimbị Mósẽ vé ni ăni. Tĩkí Mósẽ ri ĩsũ ăkũdē íli rĩ ca ęlifũ ălu mũdũrũlũ sũ (1,400), ĩsũ ăkũdē tĩkí drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. * **2:4** 2:4 Tuzú jó drĩgé 'dãá: Yãhũđĩ rĩ pi jó sđ drĩ be kpãkpã, 'bã ri ícõ tũ mu úri drĩ ni gé rá. † **2:10** 2:10 'Bã Mvã: Yēsũ zĩ 'i 'Bã Mvã lüzú kínĩ, 'i Kúrisitõ 'i, 'i mãlũngã rĩ rũ mužú nyonyo. 'Í lã Dãnyélē 7:13-14.

'bētī." 12 Ágō rī ní ngazú uru, ĩri ní ívé pōrōšī 'duzú, ĩri ní 'dezú mužú, 'bá rī pi rikí ĩri ndreé mužú. Tā 'dīri sē 'bá rī pi ní āyāngará, āzini sē kōpi rikí Múngú ri íngú kīnī, "Bá ndrekí tā āzi ũkū ni 'dīri tīnī kuyé."

Yēsū zī Léví ri
(Mátáyo 9:9-13; Lúkã 5:27-32)

13 Yēsū gō 'i endīī mužú yīī bālālā Gālíláyā tī gé 'dāá dīī. 'Bá rī pi ní ĩ úmúzá kárakará Yēsū ā gārā gá, ĩri ní í'dózú kōpi ímbázú. 14 Yēsū kā rií écī yīī bālālā rī ā gārā gá sī, ĩri ní Léví Āláfáyō mvópi riipi mūfēngā umbe jezú rī u'duḡpi rī ndrezú, ākūdē úrí kuú ívé jó rizú mūfēngā umbe jezú rī u'duzú rī agá 'dāá. Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Mí ímú má pámvú ũbīī." Koro Léví ní ngazú 'dezú mužú ĩri vúgá sī.

15 Léví zī Yēsū pi ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bán rī pi be mužú ínyá nyaá ívé āngá. 'Bá kárakará mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán rī pi,‡ 'bá ri'bán ũnjīkānyā 'o'bán rī pi be, kōpi ínyá rī ā nyangará gá 'dāá ĩndī. 16 'Bá tāimbī ímbá'bán adri'bán FārúsīŠ rī pi ká ndreé Yēsū pi ri ínyá nya 'bán ũnjīkānyā 'o'bán rī

pi be, āzini 'bán mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán rī pi be trú, kōpi ní 'bán Yēsū ā pámvú ũbī'bán rī pi zizú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú ínyá nyazú 'bán mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán rī pi be, āzini 'bán ri'bán ũnjīkānyā 'o'bán rī pi be trú rī ā'di?"

17 Yēsū kā tā 'dīri yīī, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá drā ākó rī ndā 'bán ũjó sēēpi ni ku, 'bán drā be rī, ĩri 'bán ũjó sēēpi ni ndā nī. Má ímú 'bán tā be pīri rī pi zīī kuyé, má ímú 'bán ũnjīkānyā 'o'bán rī pi zīī éšī újá."

'Bá rī pi zikí Yēsū ri
ānyāngā a'bingará vé tā sī
(Mátáyo 9:14-17; Lúkã 5:33-39)

18 'Bá Yūwánī ā pámvú ũbī'bán rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ri ĩ a'bi* ānyāngā ā nyangará sī a'bia'bi. 'Bá urukō ímúkí Yēsū ri zīī kīnī, "Bá Yūwánī ā pámvú ũbī'bán rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ri ĩ a'bi ānyāngā nyangará sī a'bia'bi, 'bo mívé 'bán mī pámvú ũbī'bán rī pi a'bikí ĩ ku āsī?"

19 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Bá rī pi mužú dō ũkú jengará gá, ōmúrúgō rī vé kēregú dō ājē rī gé 'dālé anigé, ĩrivé ũndī mužú vú ní gé sī rī pi ícókí ĩ a'bií ngá

‡ 2:15 2:15 'Bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán rī pi: 'Bá mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán rī pi, kōpi Yāhúdī ri'bán mūfēngā umbe jezú rī u'du'bán 'bāgú āmbúgú Rómá vé rī ní rī. Kōpi ri mūfēngā rī u'du'bán āmbúgú 'bāgú rī ní 'yoó kōpi ā u'dukí rī ndē. § 2:16 2:16 Fārúsī: Fārúsī rī pi ngúlúmū Yāhúdī rī pi vé tāimbī Mósé vé rī ru'bán tītī rī pi. Kōpi 'dukí ĩndrí rī pi vé tā, āzini mālāyíkā rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú, kōpi ē'yīkí rá 'yozú kīnī, 'bán ũdrā'bán gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ēzī 23:8. * 2:18 2:18 A'bi: Sā āzi sī Yāhúdī rī pi ri ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi ri éšī 'bán rizú Múngú ri zizú.

nyangará sī ku.”²⁰ 'Bo sã āzi ri ímụ 'dīí'dī, kádō ímụ ọmúrúgọ rī vé kẹrégú 'duj kọpi ասամվú gé sī, kúru ú'dú 'dāri gé, kọpi ímụ í a'bi ngá nyangará sī.

²¹ “'Bá āzi ícọ bōngó ú'dí ísīi bōngó dēepi kú írìkọ rú ni vé úlē ícì ọzụú ānì ku, ā'diātāsīyā bōngó 'i nyaapi kú írìkọ rú gí rī, ícìkí dō úlē ni ọzụú bōngó ú'dí† sī, íri gō āsī muzú drīgélé. ²² 'Bá āzi ícọ vinyọ í ní zoó ú'dí rú rī tōó lā'bú í ní ícì jūrú rú ụkụ ni agá ku. 'Bá rī tō dō vinyọ rī lā'bú í ní ícì jūrú rú ụkụ ni agá, vinyọ rī íngá kọfútọ be, íri sē jūrú rī āfi rá, vinyọ rī dā vūgá. Lē ā tōkí vinyọ rī jūrú ú'dí‡ ni agá.”

Fārúsī rī pi zíkí Yēsū ri Sábátā vé tā sī
(Mátayo 12:1-8; Lúkā 6:1-5)

²³ Ụ'dú ālu Yēsū pi rikí ẹlị́ muzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi be ọmvú ānyá vé ni agásí ụ'dú Sábátā vé

rī gé. Írivé 'bá íri ā pámvú ūbī'ba rī pi ā ụrụkọ'bée ní rizú ānyá rī pi ē drī ucezu anyizú cizú. ²⁴ Fārúsī rī pi ní Yēsū ri zizú kīnī, “'Bávé tǎimbī kīnī, ā ngakí ẹzị ụ'dú Sábátā vé rī gé ku píri, ngá 'bá mī pámvú ūbī'ba rī pi ní tǎimbī rī ọzú, ānyá ē drī ucezu ụ'dú Sábátā vé rī gé rī ā'di?”

²⁵ Yēsū ní újázú kọpi ní kīnī, “'Ími lākí tā 'bāgú Dāwúđī§ ní 'oó ívé 'bá rī pi be lókí ẹbírí ní kọpi fuzú rī gé rī kuyé? ²⁶ Lókí átálágú āmbúgú* Ābīyātārī vé rī gé, Dāwúđī nga fíí Jó Múngú vé rī† agá 'dāá, 'du pánga í ní 'bāá Múngú ẹndrẹtị gé, í ní nyaá bādārú ku, 'yéná atala rī pi ní ríi nyaá nī rī nyaá, sē kpá ụrụkọ ni nyaá ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi ní.”

²⁷ Yēsū ní 'yozú Fārúsī rī pi ní kīnī, “'Múngú údé ụ'dú Sábátā vé rī 'bá rī pi ā uvukí rí ānī, 'bā ụ'dú Sábátā vé rī tā ẹnjīnēnjī rú 'bá rī pi drīgé

† **2:21** 2:21 Bōngó ú'dí: Ụjìkí dō bōngó ụkụ í ní bōngó ú'dí ícì rụ'ba ni gé 'dīri gí, bōngó ú'dí í ní ícì rụ'ba ni gé 'dīri gō ícá mādānā, íri āsī bōngó ụkụ rī ā rụ'ba gá sī rá. ‡ **2:22** 2:22 Jūrú ú'dí: Yēsū vé ímbángará 'dīri adri sū vinyọ í ní dāá

jūrú ú'dí agá rī tịj. § **2:25** 2:25 Dāwúđī: Múngú ípē Dāwúđī ri adrii 'bāgú Ísērélē rī pi vé ni, ẹzị kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímụ ífū írivé úyú agá, íri mālūngā rī rụ muzú 'dání'dání, 'bāgú rī Yēsū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12; Ẹzị 2:30. Tíkí Dāwúđī ri ísụ ákūdē ílì rī ca élifū ālu (1,000) gí, ílì 'dāri gé, ísụ tíkí drī Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmūlélē 16-30; 2 Sāmūlélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. * **2:26**

2:26 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā íri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, íri fi vú ālu ílì ālu agá. Íri āri rōbōnọ vé rī jì ụnjikānyā ụjízú. 'Í lā Lẹvītíkā 16; Ẹbérē 9. † **2:26** 2:26 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéná ālukúta Yērūsālémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéná ri rōbōnọ zā Jó rī agá 'dāá nī, sū tǎimbī Mósē vé rī ní 'yoó rī tịj. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá. ‡ **2:28** 2:28 Ụpí ụ'dú Sábátā vé rī: Yāhúđī rī pi ri ụ'dú Sábátā vé rī ígá kīnī, Múngú gbì ngá 'bū gé rī pi vū drīgé rī pi be céré 'du caá ụ'dú ázīyá, kúru íri ní uvuzú ụ'dú Sábátā vé rī gé. Múngú ri 'yéná Ụpí Sábátā vé ni, kúru Yēsū kīnī, 'i Ụpí Sábátā vé ni, kīnī 'i Múngú 'i. 'Í lā Wūngará 20:8-11.

kuyé. ²⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ú'dú Sābátā vé rīḥ drīgē āmbúgú nī."

3

Yēsū idrí ágó drī be 'bēlé'bēle ni ú'dú Sābátā vé rī gé

(Mātáyo 12:9-14; Lúkã 6:6-11)

¹ Ú'dú āzi gé, Yēsū gō muḡ fií Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá dīī, ísú ágó āzi drā ní drī ni nyií kuú 'bēlé'bēle ni adri kú 'bá rī pi āsámvú gé 'dāá. ² Fārúsī rī pi ā uruko riki létī ndāá, ī tōkí rí Yēsū ri āní bēnī, kōpi tēkí nyo rií Yēsū ri ndree, dō tãnã ĩri ágó 'dīri ídrí ú'dú Sābátā vé rī gé rá. ³ Yēsū ní 'yozú ágó drā ní drī ni nyií kuú 'bēlé'bēle rī ní kīnī, "Mí íngá uru, mí ímú pá tuú 'bá rī pi ęndreḡi gé nōgó."

⁴ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Ngá ĩmivé tāimbī ní lēé ā 'okí ú'dú Sābátā vé rī gé ku rī ā'di? ĩri tã múké 'ongará, dōku tã ũnjí 'ongará? ĩri 'bá drā be 'díní 'dīri kuzú drāzú, dōku ē ídríkí ĩri?" Kōpi zīkí ĩ tī átángá 'yozú kuyé.

⁵ Yēsū kã āngū ndree kōpi vúgá 'dāá, ęsī ni ve kōpi ní ambamba. Tã ní fií kōpi ē ęsī agá ku rī sī, sē Yēsū ní ĩzāngã ambamba. ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Mí ũjū mī drī." Ágó rī ní 'i drī ũjūzú. Ágó rī ē drī ní ícázú múké. ⁶ Koro Fārúsī rī pi ní fūzú muḡ 'bá Ĕródē ri ęḡi 'bá rī pi be Yēsū

ā tã lizú, lēzú ĩri 'dizú drāzú 'dīisī rá.

'Bá bītríkã 'deki muḡ Yēsū ā vūdrī gé sī

⁷ Yēsū pi ní 'dezú muḡú ívé 'bá 'i pámvú ũbī 'bá rī pi be yīī bālālã Gālíláyã vé rī gé 'dāá, 'bá kárakarã íbíkí íngá āngū Gālíláyã vé rī gé, āzini āngū Yūdáyã vé rī gé, kōpi 'deki muḡú Yēsū ā vūdrī gé sī. ⁸ Kōpi kã tã Yēsū ní 'oó 'dīri yīī, 'bá kárakarã ímúkí Yēsū vúgá nōó, kōpi íbíkí íngá Yūdáyã gá, Yęrúsālēmã gá, āngū Īdūmíyã vé rī gé, gúrú Yáridénī vé rī gé, kūrú Táyã vé rī gé, āzini kūrú Sídónã vé rī gé. ⁹ Yēsū kã muḡú ndree 'bá rī pi gaki ambamba, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbī 'bá rī pi ní kīnī, kōpi ē 'i'dúkí kúlumgba mādãḡã ni 'bãá tēétē, 'bá bītríkã rī pi ē ímúkí rí ĩ ĩmūlúu ku. ¹⁰ Yēsū ídrí 'bá kárakarã, āní sē 'bá drā be rī pi riki ĩ ĩmī ímúzá Yēsū vúgá nōó ũkpō sī, ĩ úlókí rí ĩri ā rú 'bá bēnī. ¹¹ 'Bá ídrí ũnjí ní fií kōpi drīgē rī pi kádō Yēsū ri ndree, ídrí ũnjí rī pi kōpi 'du a'be vúgá Yēsū ęndreḡi gé 'dīgē, kōpi útré ú'dúkō be uru 'dāá, "Mí Mvá Múngú vé ni." ¹² 'Bo Yēsū átá ídrí ũnjí rī pi ní ũkpō sī kīnī, kōpi ā lūkí 'i tã 'bá āzi ní ku.

Yēsū ũpē 'bá áyúáyū ni pi muḡrī drī ni ĩrī

(Mātáyo 10:1-4; Lúkã 6:12-16)

¹³ Vūdrī ni gé, Yēsū tu muḡú ĩrã drīgē 'dāá, ĩri ní 'bá 'i

ēsī ní lēé rī pi zizú mužú 'í vú sī, kōpi ní mužú Yēsū vú sī. ¹⁴ Īri ní 'bá ūpēzú mužrī drī ni ĩrī, kōpi ā adrikí rí ívé 'bá áyúāyū* ni pi rú, ĩri ní kōpi pēzú mužú, kōpi ā ūlūkí rí tī Múngú vé rī mužú. ¹⁵ Yēsū sē kōpi ní ūkpō, kōpi ā údrókí rí ĩndrī ūnjí rī pi fūú 'bá rī pi drīgé sī āní. ¹⁶ 'Bá ĩri ní ūpēé mužrī drī ni ĩrī rī pi vé rú pi 'dī, Sīmōnā 'i, Yēsū gō ĩri ní rú āzi 'daá Pētēro 'i, ¹⁷ Yōkóbū Zēbēdáyō mvōpī pi édrīpī Yūwānī be, Yēsū gō kōpi ní rú āzi 'daá Bōnāgēsī 'i, rú 'dīri vé íffí, anjī ūvi vé ni pi. ¹⁸ 'Bá rī āzi Āndēreyā 'i, Pīlípū 'i, Bātīlīmáyō 'i, Mátáyo 'i, Tómā 'i, Yōkóbū Ālāfáyō mvōpī 'i, Tādáyō 'i, Sīmōnā úvá 'bāápi 'bá ívé rī pi ē ĩsúkí rí drīwālā rī 'i, ¹⁹ āzini Yúdā Īsikārīyótā gōōpi Yēsū ā ūli 'beépi rī 'i.

Yēsū pi vé tā Bēlēzēbúlā be rī

(Mátáyo 12:22-32; Lúkā 11:14-23; 12:10)

²⁰ Kúru Yēsū kā 'i újá gōó 'bētī 'dāá, ĩri ní fizú jó agá, 'bá bītríká bīkí mužú vú ni gé sī, sē Yēsū pi ívé 'bá 'i pámvú ūbī' 'bá rī pi be ĩsúkí sá ānyāngā nyazú ni kuyé. ²¹ Yēsū é'dípáa kā tā Yēsū ní 'oó 'dīri yīī, kōpi ūsúkí kīnī, Yēsū ē drī ábá gí, ĩ lēkí ĩri jīī mužú 'bētī.

²² 'Bá ri' 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá' 'bá, ímū' 'bá Yērúsālēmā gálésīla rī pi kīnī, "Ágó 'dīri Bēlēzēbúlā† fi drī ni gé gí, ĩri ri ĩndrī ūnjí rī pi údro úkpō ádroko vé rī sī."

²³ Yēsū ní kōpi zizú, ĩri ní átázú kōpi ní nāpí sī kīnī, "Sātánā ri ícó 'í ōgūpī Sātánā ri dro fū íngóni ngóni? ²⁴ 'Bá āngū ālu agá ni pi acokí dō ĩ rīí ē'dī 'dīī ĩ ōgūpīī be, mālūngā kōpi ní ruú 'dīri ícó pá tuú ku. ²⁵ 'Bá jó ālu tī gé rī pi acokí dō ĩ gí, 'bētī 'dīri ícó pá tuú ku.

²⁶ Sātánā vé mālūngā aco dō 'í āsámvú ĩrī rīí ē'dī 'dīī, mālūngā 'dīri ícó pá tuú ku, ĩrivé ūdū deēpi 'dī. ²⁷ 'Bá adriipi ōjógó ōjógó rī, 'bá āzi ícó ĩrivé ngá alií ku, úmbékí dō ĩri vūgá ká, ĩ íbī ĩrivé ngá ali ndō. ²⁸ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī 'o dō ūnjīkānyā, āzini ide dō āngū, ĩ ícó ĩri trū rá. ²⁹ 'Bo 'bá rī ide dō ĩndrī Uleterē rī, ícokí ĩri trūú ālujāni ku, ūnjīkānyā ĩrivé rī áwí adri mužú 'dāni' 'dāni."

³⁰ Yēsū 'yo tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā 'bá rī pi rikí átá kīnī, "Yēsū ri ĩndrī ūnjí be."

Yēsū éndrēpī pi édrīpīī be
(Mátáyo 12:46-50; Lúkā 8:19-21)

³¹ Yēsū éndrēpī ní ícázú Yēsū édrīpīī be, kōpi áwíkí pá tuú kuú āmvé 'dāá. Kōpi

* **3:14** 3:14 'Bá áyúāyū rī pi: 'Bá áyúāyū rī pi, Yēsū sē kōpi ní ūkpō, ri kōpi pēé mužú 'bá rī pi ímbá, ĩndrī ūnjí rī pi údro, āzini tā āyāzú āyāyā ni pi 'oó. † **3:22** 3:22 Bēlēzēbúlā: Bēlēzēbúlā vé rú āzi rī Sātánā 'i, ĩri ádroko, ĩri āmbúgú ĩndrī ūnjí rī pi drīgé.

ní 'bá āzi pēzú mužú Yēsū ri zizú. ³² 'Bá kárakará úríki kuú Yēsū ā gārā gá sī kúrū. Kōpi ní lūzú Yēsū ní kīnī, "Mí éndrēpī pi mí édrīpīi be tukí pá kuú āmvé 'dāá'dā, kōpi lēkí mi ndreé."

³³ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "'Bá ĩmi ní 'yoó ĩri má éndrēpī, āzini má édrīpīi 'dī'bée ā'di pi?"

³⁴ ĩri ní 'bá úrí'bá 'i gārā gá sī 'dī'bée úndrēzú kúrū, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Mávé éndrēpī āzini mávé édrīpīi, kōpi 'bá úrí'bá má gārā gá sī nō'bée. ³⁵ 'Bá Múngú vé tā 'duúpi ngaápi rī, ĩri má édrīpī, ĩri má ómvúpi, āzini ĩri má éndrēpī."

4

Nāpí ágó úri rípi rī vé rī
(*Mátáyo 13:1-9; Lúkā 8:4-*

8)

¹ Yēsū gō 'dó 'bá rī pi ímbá yīi bālālā Gālíláyā tī gé 'dāá dīi. 'Bá kárakará úmúki ĩ Yēsū ā gārā gá, sē Yēsū tu mužú úri kúlúmgbá agá yīi agá 'dāá. 'Bá rī pi tukí pá kuú yīi rī tī gé. ² Yēsū ímbá 'bá rī pi ní tā kárakará nāpí sī. Tā ĩri ní ímbá rī pi 'dīni kīnī, ³ "Īmi yīkí drī ká! Ágó āzi mu úri rií ívé ómvú agá. ⁴ Kā riú úri rī rií, úri rī pi ā urukō u'dekí lēti drīgé, ārińá rī pi tekí kōpi rá. ⁵ Úri rī pi ā urukō u'dekí nyōókú írā drīgé ni agá, úri rī pi ĩfúkí mbēlējá, ā'diātāsīyā nyōókú rī ní adrii nyetele rī

sī. ⁶ 'Bo ũtú rī kā koó gbírílí, úri ĩfū'bá rī pi 'wikí ũdrāá céré, ā'diātāsīyā úlá ni pi ní fí vūgá 'dāá kuyé rī sī. ⁷ Úri rī pi ā urukō u'dekí ũcékúcé āsámvú gé, ũcékúcé rī du amuú, ōzū úri ĩfū'bá du'bá rī pi rá, sē úri ĩfū'bá rī pi 'akí kuyé. ⁸ Úri rī pi ā urukō u'dekí nyōókú múké múké ni agá, dukí 'aá mī be gbálígbálí. Urukō ni pi 'akí caá mī be pūkú na, urukō ni pi pūkú ázīyá, urukō ni pi mūdūrūlū ālu."

⁹ Yēsū ní kúru 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, "'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā 'dīri."

Tā ā pá Yēsū ní tā rī ũlūzú nāpí sī rī

(*Mátáyo 13:10-17; Lúkā 8:9-10*)

¹⁰ Kā Yēsū ri kuú ó'dúkúlegúsī, ĩrivé 'bá áyúāyū mudrī drī ni ĩrī rī pi, 'bá urukō ĩ tra'bá ĩri ā gārā gá rī pi be, kōpi ní Yēsū rī zizú kīnī, "Nāpí mí ní ũlūú 'dīri vé ífífi ā'di?" ¹¹ ĩri ní újázú kōpi ní kīnī, "Má 'da ĩmi ní mālūngā Múngú vé ĩ ní tā ni ũzūzū rī āmvé gí. 'Bo ma 'bá urukō ní tā rī átá nāpí sī, ¹² tā ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī ā nga rī 'i fūú tī ni gé bēsīnī kīnī,

" 'Kōpi tā má ní 'oó rī ndre rá, 'bo kōpi nīkí ífífi ni ku,

kōpi tā má ní 'yoó rī yī rá, 'bo fi kōpi drīgé ku.

Kōpi ā nīkí té dō tā rī vé ífífi rá,

kōpi té ẹ̀sì újá, Múngú ri
té kōpi trũ rá.' "

Yésù ùlù nāpí rĩ vé ífífí
(*Mátáyo 13:18-23; Lúkã*

8:11-15)

¹³ Yésù ní kúru kōpi zizú kīnī, "Nāpí má ní ùlùú 'dĩri, ìmi nīkí nyo ífífí ni kuyé? Má átá dō ìmi ní nāpí rĩ āzi, ìri ícò fi ìmi drĩgè íngóni? ¹⁴ 'Bá úri riipi rĩ, ìri 'bá Múngú vé tì ùlùúpi rĩ. ¹⁵ Úri u'de'ba létì drĩgè rĩ pi vé ífífí, ìri 'bá Múngú vé tì yì'ba rá rĩ pi, vùdrĩ ni gé, koro Sātánā ri ímù Múngú vé tì kōpi ní yì 'dĩri iza kōpi ē ẹ̀sì agásì rá. ¹⁶ Úri u'de'ba nyòòkù irā drĩgè rĩ agá rĩ vé ífífí, ìri 'bá Múngú vé tì yì'ba āyīkō sī rĩ pi. ¹⁷ 'Bo kōpi kádō tì Múngú vé rĩ yì, tì Múngú vé rĩ ní vūrā ìsù úrízú kōpi ē ẹ̀sì agá 'dǎlé kuyé rĩ sī, tā āzi ùkpó ùkpó kádō kōpi ayaá, tì Múngú vé rĩ gō āvī kōpi ē ẹ̀sì agásì rá. ¹⁸ Úri u'de'ba ùcékúcé āsámví gé sī rĩ pi, ìri 'bá Múngú vé tì yì'ba, ẹ̀'yì'ba rá rĩ pi. ¹⁹ 'Bo kōpi ní rií tā rù'ba nōri vé rĩ ùsùú áyu rĩ sī, āzini kōpi ní rií ā'bú vé tā 'dudù 'bāá āmbúgú rĩ sī, āzini kōpi ní rií ẹ̀sì 'bāá ngá urukọ'bée drĩgè rĩ sī, sē kōpi 'bākí ẹ̀sì tì Múngú vé rĩ yìzú ku, ìri sē kōpi adri sù pẹ̀tì 'aapi ku rĩ tìni. ²⁰ Úri u'de'ba nyòòkù múké agá rĩ pi, kōpi 'bá Múngú vé tā yì'ba rá, 'bā'bée ì ẹ̀sì agá tìtì rĩ pi. Kōpívé tā 'oó múké rĩ índré sù ānyá 'aapi mì be gbálìgbálì rĩ tìni, drĩ ni ālu

rĩ gé, 'a caá pùkù na, pùkù
áziyá, dōku mụdùrùlù ālu."

Nāpí lám̄bā vé rĩ
(*Lúkã 8:16-18)*

²¹ Yésù ní gōzú kōpi ní nāpí āzi ùlùzú kīnī, "Bá āzi ri nyo ícò lám̄bā 'yū su gbóló ā ndúgè, dōku ùdrí 'ídú lám̄bā d̄ipi āngū ìngbèrèepi rĩ ē drĩ ako āní cí rá? Ícò 'oó 'dĩni ku, ìri lám̄bā rĩ 'yū 'bā mísá drĩgè, vūrā ìri ní ícózú āngū ìngbèrèzú jó agásì céré rĩ gé. ²² 'Ú'dú āzi ri ímù 'd̄i'd̄i, tā 'bá rĩ pi ní ùzùúzù rĩ, ì ímù 'da āmvé, tā ì ní ùzùúzù rĩ pi ārèvú céré, ì ímù 'da āmvé. ²³ 'Bá rĩ dō bì be, ā yì 'í ní tā 'dĩri."

²⁴ Yésù gō kpá 'yoó kōpi ní kīnī, "Ìmi 'bākí bì rizú tā má ní ùlùú ìmi ní 'd̄i'bée yìzú múké múké. Múngú ri ìmi ní úmī sē ìmi ní ẹ̀bìrì 'bāá lèzú ìrivé tā n̄zú rĩ sī. Ádarú Múngú ri ìmi ní tā n̄ngará sē ambamba. ²⁵ 'Bá ẹ̀sì 'bāapi tā má ní ímbá rĩ drĩgè rĩ, ma ìri ní tā n̄ngará sē āmbúgú, 'bo 'bá mávé tā yìpi ku rĩ, ma ìrivé tā n̄ngará 'dù úmī ni gé sī rá."

Nāpí úri dudùpi rĩ vé rĩ

²⁶ Yésù ní 'yozú kīnī, "Mālūngā Múngú vé rĩ adri sù ágó úri riipi ívé ómvú agá rĩ tìni. ²⁷ Kádō adrii ìnì sī, dōku ùtù sī, ágó rĩ dō ú'dú ko yā, dō ko ú'dú ku yā, úri rĩ ìfū, ìri dù m̄zú dudù, ágó rĩ n̄ kuyé dō úri ìfūpi rĩ ri dù ngóni ngóni. ²⁸ Nyòòkù rĩ sē úri rĩ ìfū dù

múké, drīdrī ni, bī ni ri í'dó ifū, ānyá rī ē drī ri kúru í'dó ayi, ūdū ni gé, ĩri kúru 'a mī be gbálígbálí. ²⁹ Ānyāngā rī ka dō gí, ómvú 'dīpa ri méngēlēsī í'dú ānyāngā rī lizú āní, ā'diātāsīyā sá ānyāngā ĩkūnāzú rī ícá gí."

Nāpí marígó fī be mādāñáñá rī vé rī

(Mātáyo 13:31-32; Lúkã 13:18-19)

³⁰ Yēsū ní gōzú 'yozú dīi kīnī, "Mālūngā Múngú vé rī adri sū ā'di tīnī? Dōku Mā áyú rí nāpí ngóni ni mālūngā Múngú vé rī ā tā ūlūzú āní? ³¹ Mālūngā Múngú vé rī índré sū marígó fī be mādāñáñá rī tīnī.

³² Kádō ĩri saá, ĩri ifū dū mba āmbúgú, ĩri pētī ómvú agá rī pi ndē céré, drītī ni pi ĩgārā ācoco, ārīñá rī pi ímú jó sī sī ni gé."

Yēsū ri 'bá rī pi ímbá nāpí sī

(Mātáyo 13:34-35)

³³ Yēsū ímbá 'bá rī pi nāpí āndiāndí ni pi sī, āzini lētī āndiāndí ni pi sī, kōpi ā amákí rí tā rī āní. ³⁴ Yēsū kádō ríi tī Múngú vé rī ūlūú 'bá rī pi ní, ĩri ūlū mūzú nāpí sī. 'Bo ĩri dō ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be ó'dúkúlegúsī, ĩri tā rī vé ífífí ūlū kōpi ní céré.

Yēsū uga ūlí vīipi ūkpō be rī

(Mātáyo 8:23-27; Lúkã 8:22-25)

³⁵ Ū'dú ālu ālu 'dāri sī ūndrésī, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá áyúāyū rī pi ní kīnī, "Lē

'bá zokí mūú yīi bālālā rī agásī alé 'dāá." ³⁶ Kōpi ní 'bá bītríká rī pi kuzú, Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní tuzú kúlúmgba Yēsū ní tuzú rī agá, kōpi ní 'dezú zozú mūzú yīi rī agásī. Kúlúmgba ā urukō anigé 'dekí mūú kōpi ā vūdrī gé sī. ³⁷ Kúru ūlí vīipi ūkpō be ni ní íngázú vizú yīi bālālā rī drīgé sī. Yīi rī ní 'bāzú úvázú kúlúmgba rī úvīzú ngēlé ngēlé. Yīi ní í'dózú tīzú kúlúmgba rī agá 'dāá, sē kúlúmgba rī lē tīi āní yīi ā ndúgé. ³⁸ Ísuzú Yēsū la ú'dú koó kúlúmgba rī agá vúlé 'dāá, ẹtī 'í drī mākádā sī. Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní Yēsū ri zīzú ú'dúkō be uru 'dāá kīnī, "Ímbápi, 'bá ri tī yīi ā ndúgé, mí ásí 'bá sī ku āsī?"

³⁹ Yēsū ní aruzú ú'dú gélésī, ĩri ní trezú ūlí vīipi ūkpō be rī drīgé kīnī, "'Í tu pá, 'dīri ícá gí." Koro ūlí vīipi ūkpō be rī ní pá tuzú, āngū rī ní újízú kīri.

⁴⁰ Yēsū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi zīzú kīnī, "Ngá ĩmi ní adrízú ūrī sī rī ā'di? ĩmi ẹ'yīngará ākó?"

⁴¹ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi, ūrī fī kōpi ē ẹsī agá ambamba, kōpi ní 'dezú ĩ uzīzú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "'Bá 'dīri 'bá íngóni ni, átángá átápi ūlí vīipi ūkpō be rī ní tī ni yīi ĩndī 'dīri?"

5

Yēsū dro índrī ūnjí fūú

ágó ābābā rú ni drīgé sī
(Mātáyo 8:28-34; Lúkã
8:26-39)

1 Yēsũ pi ní kúru zozú
muzú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá
rĩ pi be yĩ bālālā rĩ agásĩ,
kõpi ní cazú āngũ Gērāsã
vé rĩ gé. 2 Yēsũ kã ĩfũú
kúlumgba rĩ agásĩ, koro ágó
índrí ũnjĩ ní fĩ drĩ ni gé
ni ní ĩfũzú vŭrã ĩ ní rizú
āvũ s̄zú rĩ gé 'dãásĩ, ímúzú
Yēsũ vúgá nõó. 3 Ágó rĩ ri
adri 'bŭrẽdrĩ rĩ pi ãsámvú
gé 'dãá, 'bá āzi ícõ ĩri úmbé
ímvẽ sĩ bã ku. 4 Ándúrú ĩ njĩ
ri ágó rĩ ĩ drĩ pi úmbé pá ni
pi be ímvẽ sĩ, 'bo ĩri ímvẽ ĩ
ní 'í drĩ pi úmbézú 'í pá be
'dĩ'béẽ ũñõ kpélékpélé 'dĩsĩ
rá, 'bá āzi ícõpi ágó 'dĩri
ã ũkpõ ndēepi ni 'dãáyo.
5 Ūtúnjã sĩ āzini ĩnĩnjã sĩ, ágó
rĩ ri ẽcĩ 'bŭrẽdrĩ rĩ pi ãsámvú
gé sĩ, āngũ ánga rú rĩ pi
ãsámvú gé sĩ, pí útréngará
be, ĩri ri írã anjĩnjã í'dũ 'ĩ
rũ'bá ũsĩ anĩ.

6 Ágó rĩ kã Yēsũ ri ndree
rará rú 'dãá, ĩri ní njuzú
kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ẽndrẽtĩ
gé. 7 ĩri ní trezú ú'dũkõ be
urũ 'dãá kĩnĩ, "Yēsũ, Mvã
Múngú Ūkpõ 'Dĩpa vé rĩ, ngã
mĩ ní lēẽ má vúgá rĩ ã'dĩ?
'Í sõ ũyõ Múngú ẽndrẽtĩ gé
'yozú kĩnĩ, mĩ ícõ ma 'oó
ũnjĩ ku!" 8 Ágó rĩ átã 'dĩni,
ã'diãtãsiyã Yēsũ ní 'yoó índrí
ũnjĩ rĩ pi ní, kõpi ã fũkĩ ágó
rĩ drĩgé sĩ rá rĩ sĩ.

9 Yēsũ ní kúru ágó rĩ zizú
kĩnĩ, "Mĩ rú ã'di 'i?"

Ágó rĩ ní újázú Yēsũ
ní kĩnĩ, "Mã rú Bĩtrĩká 'i,
ã'diãtãsiyã 'bã kárakarã."
10 Kúru índrí ũnjĩ rĩ pi ní
Yēsũ ri mãzú kĩnĩ, Yēsũ ã
dro ĩ fũú āngũ rĩ agásĩ āmvẽ
ku.

11 Ánga 'dãri ã pálé gã
'dãá, ĩ ri ĩgã úcé, ĩgã rĩ pi
kárakarã. 12 Índrí ũnjĩ rĩ pi
ní rizú Yēsũ ri mãzú kĩnĩ, "'Í
pẽ 'bã mujú adrii ĩgã 'dã'béẽ
ãsámvú gé fõ, mĩ ã'yĩ 'bã
ní, 'bã mukĩ úfĩ ĩgã rĩ pi
agã." 13 Yēsũ ní ã'yĩzú kõpi
ní. Índrí ũnjĩ rĩ pi ní úkpúzú
ágó rĩ drĩgé sĩ, muzú úfizú
ĩgã rĩ pi agã. ĩgã rĩ pi élifũ
ĩrĩ. ĩgã rĩ pi ní njuzú muzú
õngũ sĩ āngũ úlupi úlulũ rĩ
gé 'dãá, kõpi ní u'dezú yĩ
bālālā rĩ agã 'dãá.

14 'Bã ri'bã ĩgã úcé'bã rĩ pi
kã tã 'dĩri ndree, kõpi ngakĩ
ũnjú muzú tã 'dĩri ũlũú 'bã
kũrũ agã 'dãlẽ rĩ pi ní, āzini
'bã adri'bã gũrũ kũrũ rĩ ã
gãrã gã sĩ rĩ agã rĩ pi ní.
'Bã rĩ pi ní muzú tã 'i 'oópi
'dĩri ndrezú. 15 Kõpi kã caã
Yēsũ vúgã 'dãlẽ, kõpi ĩsũkĩ
ágó índrí ũnjĩ ní fĩ drĩ ni
gé kárakarã rĩ ícã múké gĩ,
úrĩ kuú Yēsũ ẽndrẽtĩ gé, su
bõngõ 'ĩ rũ'bã gã, úmĩ ni ícã
múkẽ gĩ. Tã 'dĩri sẽ kõpi ní
ũrĩ. 16 'Bã tã 'i ngaãpi ágó rĩ
ã rũ'bã gã rĩ ndre'bã, āzini
ĩgã rĩ pi ã rũ'bã gã rĩ ndre'bã
ĩ mĩ sĩ rĩ pi ní muzú tã rĩ
ũlũzú 'bã rĩ pi ní. 17 Kúru
'bã āngũ 'dãri agã rĩ pi ní
'yozú kĩnĩ, Yēsũ ã nga mujú
ívé āngũ agásĩ 'dĩsĩ rá.

18 Yēsũ kã riĩ tuũ kũlũmgbã rĩ agã 'dãã, ágó Yēsũ ní índrí ùnjĩ droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ ní Yēsũ ri mãzú drĩ ìrĩ sĩ kĩnĩ, 'í lã muũ Yēsũ vùgã sĩ ìndĩ. 19 'Bo Yēsũ ã'yĩ ìri muũ 'í vùgã sĩ kuyé, pẽ ìri ẽ tĩ kĩnĩ, "'Í mvi 'bëtĩ, 'í mu tã ãyãzú ãyãyã Úpĩ ní 'oó mĩ rù'bã gã, ãzini ẽsĩ Ìdríkídri ìri ní 'bãã mí ní 'dĩri vé tã ùlũú mívé 'bã 'bëtĩ ãsãmvú gé rĩ pi ní." 20 Ágó rĩ ní kũru 'dezú ẽcizú tã Yēsũ ní 'oó 'í ní rĩ ùlũzú muũ kũrũ muũdrĩ ì ní zĩ Dẽkãpólĩsĩ vé rĩ agãsĩ. Tã ágó rĩ ní ùlũú rĩ sã 'bã rĩ pi ní ãyãngará.

Yēsũ ìdrĩ mvã ùkú Yáyĩrõ vé rĩ, ãzini ùkú drã be rĩ (Mátayo 9:18-26; Lúkã 8:40-56)

21 Yēsũ kã 'i újã gõó zoó muũ álé 'dãã kũlũmgbã sĩ, 'bã bĩtrĩká ìmũkĩ ì umú adrii Yēsũ ã gãrã gã sĩ kũrũ yĩ tĩ gé 'dãã. 22 Ágó ãzi rù ni Yáyĩrõ 'i, ìri drĩkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé ni, ìri ní ìmũzú kũmũcí ùtĩzú Yēsũ ẽndrẽtĩ gé, 23 ìri ní Yēsũ ri mãzú drĩ ìrĩ sĩ kĩnĩ, "Mávã mvã ùkũnjã rĩ 'dãlé drã be ùnjikãnyãkãnyã, lã drããdrã, 'í mu drĩ tĩ drĩ ni gé, ẽ ìdrĩ rĩ bẽnĩ fõ." 24 Kũru Yēsũ pi ní 'dezú muũ ìri be ìrivé ãngã 'dãã.

'Bã bĩtrĩká 'dekĩ muũ ìri vùgã sĩ ìndĩ, kòpi rikĩ ìri ùmĩ muũ ùmĩ, ã'diãtãsiyã 'bã rĩ pi ní adrii trẽ rĩ sĩ. 25 U'dú 'dãri sĩ, ùkú ãzi 'bã bĩtrĩká rĩ pi ãsãmvú gé 'dãã, mbãã u'dú ri ẽcĩ

rù'bã ni gé sĩ, gã dẽgã sĩ, 'du caã ìlĩ muũdrĩ drĩ ni ìrĩ. 26 Ùkú rĩ ẽcĩ 'bã kãrãkarã ùjó sã'bã ni pi vùgã sĩ ìlĩ be aco, iza ìvé mũfẽngã ambamba ùjó ãrẽgã sĩ drã 'dĩri vé tã sĩ, 'bo 'bã ãzi ìcòpi ìri ní ùjó sãẽpi ìrivé drã 'dĩri ní dẽzú ni 'dããyo. 27 Ùkú rĩ kã Yēsũ vé tã yĩ, ìri ní 'i útrúzú ìnyinjã Yēsũ ã úgóró gã 'bã bĩtrĩká rĩ pi ãsãmvú gé 'dãã, ìri ní Yēsũ vé bõngó akoóko rĩ ùlózú. 28 Ùkú rĩ ùsũ kĩnĩ, "Mã úló dõ Yēsũ vé bõngó, mã ìdrĩ rá." 29 Ùkú rĩ kã Yēsũ vé bõngó ẽ tĩ úló, mbẽlẽnjã ãrĩ ẽcĩpi rù'bã ni gé sĩ rĩ ní pá tuzú, koro ùkú rĩ gõ ãmã 'i rù'bã ìcã múké gĩ.

30 Sãnjã 'dãri gé, Yēsũ nĩ ãmã rá 'yozú kĩnĩ, ìvé ùkpõ fũ 'i rù'bã gã sĩ gĩ. Yēsũ ní 'i újãzú ãngũ ndrezú 'bã bĩtrĩká rĩ pi vùgã 'dãã, ìri ní kòpi zizú kĩnĩ, "Ã'di úló mãvé bõngó nĩ?"

31 Yēsũ vé 'bã ìri ã pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ní újãzú ìri ní kĩnĩ, "Mĩ nĩ rá 'bã rĩ pi kãrãkarã ri ì mĩ ìmũzú mĩ rù'bã gã nõó, ngã mí ní 'bã zizú 'yozú kĩnĩ, ã'di úló mívã bõngó nĩ rĩ ã'di?"

32 'Bo Yēsũ ri 'bã ìvé bõngó úlòpi rĩ ùndrẽ 'bã rĩ pi ãsãmvú gé sĩ. 33 Ùkú rĩ kã tã 'i ngãpi 'i rù'bã gã 'dĩri nĩ ãmã, ùrĩ sĩ, rù'bã ni 'í dó riĩ yããyã. ìri ní ìmũzú kũmũcí ùtĩzú Yēsũ ẽndrẽtĩ gé, ìri ní tã 'í ní bõngó rĩ ùlózú rĩ ùlũzú Yēsũ ní cãrẽ.

34 Yēsũ ní kũru 'yozú ùkú

rĩ ní kīnī, “Mvá ũkú 'dĩri, ẹ'yīngará mívé rĩ sē mí ídrí gí. 'Í mu iyí, tākiri Múngú vé rĩ ā adri mí be, mí rụ'ba ā adri ule.”

³⁵ Yēsū kā rií átá ũkú rĩ be, koro āgō ụrụkọ'béé ní ícázú, kọpi íbíkí ímú Yáyīrō vé āngá 'dāásí, kọpi ní 'yozú Yáyīrō ní kíní, “Mívé mvá ũkúná rĩ drā gí, lē mí ri sá izaá átázú 'bá riípi āngū ímbápi rĩ be ku.”

³⁶ Yēsū kā tā 'dĩri yì, ìri ní 'yozú Yáyīrō ní kīnī, “Lē mí ẹsì ā ùtí ku, mí ẹ'yì mávé tā.”

³⁷ Yēsū lē 'bá āzi ā mu 'í vúgá sī ku, ā'yī 'yéná Pétēró pi, Yōkóbū be, Yūwánī Yōkóbū ẹdrípì sī. ³⁸ Kọpi ká muú caá Yáyīrō vé āngá 'dāá, Yēsū ndre 'bá rĩ pi ri lùlùlù gá. ³⁹ Yēsū ní fizú jó agá 'dāá, ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnī, “Ngá ìmi ní rizú lùlùlù gazú 'dínì rĩ ā'di? Mvá ũkúná rĩ drā kuyé, ìri ú'dù ko.” ⁴⁰ 'Bo 'bá rĩ pi rikí gụú ìri sī gụgụ.

Yēsū ní 'yozú kīnī, 'bá rĩ pi ā fūkí céré āmvé, ā'yī 'yéná āvū rĩ vé ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, āzini ívé 'bá áyúāyū na 'dĩ'béé be, kọpi fikí muú jó āvū rĩ 'bázú rĩ agá 'dāá nī. ⁴¹ Ìri ní mvá ũkúná rĩ ẹ drị ruzú, ìri ní 'yozú kīnī, “Tālítā kúmì!” Ífífí nì kīnī, “Mvá ũkúná mādāngá 'dĩri, á 'yo mí ní, 'í nga ụrụ.” ⁴² Mvá ũkúná rĩ ní koro íngázú ụrụ, ìri ní 'dezú ẹcízú ụrụ sī. Mvá ũkúná rĩ ílì be muđrì drì nì ìrì. Tā 'dĩri sē 'bá rĩ pi ní āyāngará. ⁴³ 'Bo Yēsū

ní átázú kọpi ní ũkpó ũkpó kīnī, lē kọpi ā ũlūkí tā 'dĩri 'bá āzi ní ku. Ìri ní 'yozú kọpi ní kīnī, lē kọpi ā sēkí mvá ũkúná rĩ ní ngá nyaá.

6

'Bá Nāzērétā vé rĩ pi gākì Yēsū ri sī

(Mátáyo 13:53-58; Lúkā 4:16-30)

¹ Yēsū ní ngazú 'dāásí, ìri ní 'dezú muú Nāzērétā gá, kūrú ìri ní mbazú rĩ gé. Kọpi mukí ívé 'bá 'í pámvú ũbì'ba rĩ pi be trú. ² Ụ'dú Sābátā vé rĩ kā ícá, Yēsū 'í'dó rií 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá 'dāá. 'Bá kárakarā Ìrivé tā yì'ba rĩ pi āyākí tā ìri ní átá 'dĩri sī āyāyā.

Kọpi rikí ì uzì ì āsámvú gé sī kíní, “Ágó 'dĩri ísú tā nīngará, āzini ũkpō tā āyāzú āyāyā 'ozú 'dĩri íngūgá? ³ Ágó 'dĩri adri nyo Māriyā mvọpi ándúrú riípi párángi faápi 'dígé rĩ 'í kuyé? Yōkóbū pi Yósé be, Yúdā be, Sīmónā sī, adrikí ìri ẹdrípì kuyé? Ìrivé ómvúpi ri'ba adri'béé 'bá be kūrú 'bávé rĩ agá nō'béé kuyé?” Tā ándúrú Yēsū ní 'oó 'dĩ'béé sī, 'bá rĩ pi gākí ìri sī.

⁴ Yēsū ní újázú kọpi ní kīnī, “Í nẹbì rĩ pi ìnjì vūrā ụrụkọ agásí ìnjìnjì, 'bo kūrú ìrivé rĩ agá, ìnjìkí ìri ku, 'bá ìrivé 'bẹtì āsámvú gé rĩ pi, ìrivé māríté rĩ pi be, kọpi ìnjìkí ìri ku.” ⁵ Yēsū gō tā āyāzú āyāyā nì 'oó āngū 'dāri gé ñì kuyé, tā ìri ní 'oó

rá rī, Yēsū tī drī 'bá drā be ni pi drīgē, kōpi idríkí rá, 'bá ĩri ní drī tī kōpi drīgē rī pi vé kālāfe mādānā. ⁶ Tā 'dīri sē Yēsū ní āyāngará, 'bá rī pi ní gāā 'i ē'yīgá sī rī sī.

Yēsū pē ívé 'bá áyúāyū mūdri drī ni ĩrī rī pi muú ēzi ngāa

(Mātáyo 10:5-15; Lúkã 9:1-6)

Yēsū ní kúru 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú muzú gúrú ālu ālu agásī. ⁷ Yēsū ní ívé 'bá áyúāyū mūdri drī ni ĩrī rī pi zízú ímúzú vūrā ālu gé, pē kōpi muzú ĩrī ĩrī, sē kōpi ní ũkpō indrí ũnjí rī pi údrózú.

⁸ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Lē ĩmi 'dukí ngá āzi muzú ĩmi drīgē sī ĩndī ku, 'yéngá ĩmi 'dukí túré ēcī tuzú ni áyu. ĩmi kádō rīi muú, lē ĩmi 'dukí kūmvū muzú ĩndī ku, ĩmi 'dukí ānyāngā dōku mūfēngā muzú ĩndī ku. ⁹ ĩmi úsúkí ngá pá gá ni pi muzú, 'bo ā 'dukí bōngó āzi āndō rú muzú ĩndī ku. ¹⁰ Kūrú ālu ālu ĩmi ní cazú rī agá, 'bētī ĩ ní ĩmi ē'yízú drīdrī rī, ĩmi áwíkí adrií 'dāgá, cīngbá ĩmi ní fūzú kūrú rī agásī rī gé. ¹¹ Vūrā ālu ālu ĩmi ní fizú cazú rī agá, 'bá rī pi gākí dō ĩmi ē'yīgá sī, āzini gākí

dō ú'dúkó múké ĩmi ní ũlūú rī yīgá sī, ĩmi kádō ngāá muú, ĩmi wekí nyōókú ĩmī pá ágélé gá rī kú 'dīgé. ĩri lū 'yozú kīnī, ĩmi gākí 'bá gúrú 'dāri agá rī pi sī.”

¹² Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní kúru 'dezú muzú ú'dúkó múké rī ũlūngará gá kīnī, lē 'bá rī pi ā újákí éśí, kōpi ā kukí ũnjīkānyā ānī. ¹³ Kōpi údrókí indrí ũnjí kárakarā ũfūú 'bá rī pi drīgē sī, ũbēkí ũdu 'bá drā be rī pi rú' 'bá gá sī, kōpívé drā dē ānī rá.

Yūwánī vé 'dīngará ā tā (Mātáyo 14:1-12; Lúkã 9:7-9)

¹⁴ 'Bāgú Ēródē* yī 'bá rī pi ārēvú céré rikí átá Yēsū vé tā sī. 'Bá rī pi uruko rikí átá kīnī, “Yūwánī Bātízīmū sēēpi rī ingakí ĩri gōō ídri rú drāngará gálésī gí, ĩri ní rizú tā āyāzú āyāyā 'dī'bée 'ozú ũkpō be 'dīni ānī.”

¹⁵ 'Bá uruko'bée rikí 'yoó kīnī, “'Bá rī Ēlīyā† 'i.”

Uruko'bée kīnī, “'Bá rī indré sū nēbī ọtú ũku rī pi vé āzi tīnī.”

¹⁶ Ēródē kā tā 'dīri yī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Índrészú 'bá 'dīri Yūwánī má ní ọtú drī ni lī 'dāri íngá gōō ídri rú drāngará gálésī nī!”

* **6:14** 6:14 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānītipā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá, gō mālūngā rī ruú nī sá Yūwánī ní bātízīmū sēzú Yēsū ní rī gé. 'Í lā Mātáyo 14:1; Lúkã 3:1; Ēzī 4:27. Sā ĩ ní Yēsū rī tīzú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri ru āngú rī nī. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vúdrī ni gé, 'bāgú āzi anigé rú ní Ēródē Āgīripā, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ēzī 12:1-13:1. † **6:15** 6:15 Ēlīyā: Ēlīyā rī nēbī, Múngú 'du ĩri muzú 'bū gé ídri rú, drā kuyé. Tīkí ĩri ākūdē ílī rī ca mūdūrūlū úrōmī (900), ĩsú ākūdē tīkí drī Yēsū rī kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3. Múngú ēzī kīnī, 'í lē Ēlīyā rī ĩpēē ígōō vū drīgē nōō ũzi. 'Í lā Mālákí 4:5.

17 Ōtú Ēródē sē tāimbī kīnī, ā ruķí Yūwánī ri, ā 'bekí ĩri jó āngū ũ'yīzú rī agá. Ēródē 'o tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā 'í ní édrīpī Pīlípū[‡] vé ũkú Ērōdíyā ri jee 'í ní ũkú rú rī sī.

18 Ā'diātāsīyā Yūwánī ri 'yoó Ēródē ní kīnī, “Tāimbī ā'yī kuyé 'yozú kīnī, mí ní mí édrīpī vé ũkú jezú.” 19 Āní sē Ērōdíyā 'bā éśí ũnjí Yūwánī ní, lē ĩri 'dīj drāā 'dīīsī rá.

'Bo Ēródē ní ā'yī kuyé rī sī, Yūwánī vé 'dīngará ā tā mba Ērōdíyā ní mbamba.

20 Ēródē ru Yūwánī ri ruru, nī áamá rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri 'bá tā be pīrī ni, āzini 'bá uletere ni, sē Ēródē ri Yūwánī ā tā mbaá múké. Ēródē kā tā Yūwánī ní átá rī yīj, sē drīj ní ábá āní céré céré, 'bo 'bā úvá rizú Yūwánī vé tā yīzú.

21 Kúru Ēródē ní ũmū údézú ívé ũ'dú ī ní 'i tīzú rī ĩnjīzú āní. ĩri ní ũgalaku ambugu rī pi zīzú ũgalaku ambugu āngáráwá rī pi vé rī piš be, āzini drīkoma āngū Gālīláyā vé rī agá rī pi be ímúzú ũmū rī gé. Ūmū 'dīri zī nóni lētī Ērōdíyā ní Yūwánī ri 'dīzú drāzú āní.

22 Ērōdíyā vé mvá ũkúná rī ní ífízú úngó tuzú 'bá rī pi ęndręti gé 'dīgé, sē āyīkō fū Ēródē pi ívé ũmú rī pi be ambamba.

Ēródē ní 'yozú mvá ũkúná

rī ní kīnī, “Ngá mí ní lēé rī, ma sē mí ní rá.” 23 Ēródē ní ũyō sōzú kīnī, “Ngá mí ní lēé rī, ma ícō sē mí ní rá, mālūngā má ní rujū nōri, ma ĩgélé ni āmbúgú rī sē mí ní rá.”

24 Mvá ũkúná rī ní fūzú mužú ęndrępi ri zīzú kīnī, “Mā zī ngá íngóni ni?”

Ęndrępi ní újázú ĩri ní kīnī, “Í 'yo ā līkí mí ní Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ē drī sēé.”

25 Mvá ũkúná rī ní gōzú 'i újázú mužú rú'bá sī Ēródē vúgá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, “Ngá má ní lēé mī sē má ní ú'díkírīnjá nōgó rī, ā līkí Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ē drī 'bāā ĩgā agá.”

26 Tā 'dīri sē 'bāgú rī ní ĩzāngā ambamba, 'bo lē ũyō 'í ní sōó ũmú rī pi ęndręti gé 'dīri űōó ku. 27 Koro ĩri ní āngáráwá ālu pēzú mužú jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, ā lī Yūwánī ē drī íjī 'í vú nōó. Āngáráwá rī ní kúru mužú jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, ĩri ní Yūwánī ē drī līzú. 28 ĩri ní Yūwánī ē drī 'bázú ĩgā agá, íjīzú sēzú mvá ũkúná rī ní. Mvá ũkúná rī ní kúru Yūwánī ē drī jīzú mužú sēzú ęndrępi drīgé. 29 Yūwánī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ká tā 'dīri yīj, kōpi ní mužú Yūwánī vé āvū 'duzú jīzú mužú šīzú vūrā ī ní rizú āvū šīzú rī agá 'dāá.

[‡] 6:17 6:17 Pīlípū: Pīlípū ri 'bāgú Ēródē Ānītīpā édrīpī, sá édrīpī Ēródē ní ĩrive ũkú Ērōdíyā ri 'duzú rī gé, íšú ākūdē Pīlípū ri ĩdri rú. § 6:21 6:21 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá élífū ālu rī pi ē drī kōopi ni.

Yēsũ sē ānyāngā nyaá 'bá
élifũ tōwũ pi ní

(Mātáyo 14:13-21; Lúkã
9:10-17; Yũwánĩ 6:1-14)

30 Yēsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi
ká ímvĩ ĩgōó vúlé nōó, kōpi
'dekĩ riĩ ẹzĩ ĩ ní ngaa, āzini
tã ĩ ní ímbá rĩ vé tã ũlũú
Yēsũ ní. 31 'Bá bĩtríká rĩ 'bá
ẹcĩ 'bá rĩ pi, urukọ 'bée dī ífĩ
be, urukọ 'bée dī fũ be mužú,
sē Yēsũ pi ívé 'bá áyúáyũ rĩ
pi be ịsúkĩ sã ānyāngā nyazú
ni kuyé. Yēsũ ní 'yozú ívé
'bá áyúáyũ rĩ pi ní kĩnĩ, "Ĩmi
ngakĩ, 'bã mukĩ uvuú vũrã
kĩri ni gé."

32 Kúru Yēsũ pi ní tuzú
ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi be
kúlúmgbã agá, kōpi ní mužú
adrizú vũrã kíri 'bá ãkó ni
gé. 33 'Bo 'bá rĩ pi kã ndreé
Yēsũ pi 'dekĩ mužú gĩ, 'bá
rĩ pi ngakĩ njuú mužú ọngũ
sĩ, íngazú kũrũ ãndĩãndĩ ni
pi agásĩ, kōpi njukĩ caá vũrã
Yēsũ pi ní lészú mužú uvuzú
rĩ gé 'dãá drĩdrĩ. 34 Yēsũ ịsĩ
kúlúmgbã rĩ agásĩ, kã 'bá
bĩtríká rĩ pi ndreé, kōpivé
tã fi ẹsĩ ni gé ịzāngā rú,
ã'diātāsīyã kōpi índrėkĩ sũ
kãbĩlō 'bá úcépi ni ní adriĩ
'dãáyo rĩ tĩnĩ. Yēsũ ní kúru
í'dózú kōpi ímbázú, ímbá
kōpi ní tã kárakarã.

35 Ụtũ rĩ kã 'deé, Yēsũ vé
'bá ĩri ã pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi
ní ímúzú 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ,
"'Bá ímúkĩ kuú rárá rú āngũ
'bá ãkó ni gé, ụtũ rĩ 'de nóni
gĩ. 36 Lē mĩ pē 'bá rĩ pi
mužú, kōpi ã mukĩ rĩ ĩ ní

ānyāngā ndãá gúrũ ĩnyĩnã rĩ
pi agásĩ."

37 'Bo Yēsũ ní 'yozú kōpi ní
kĩnĩ, "Ĩmi sėkĩ kōpi ní ngã
nyanya, kōpi ã nyakĩ."

Kōpi ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ,
"'Bã ịsúkĩ rĩ mũfēngã fífĩ
ẹnjĩĩpi ẹnjĩęnĩ* mũdũrũlũ
ịrĩ ānyāngã jezú 'bá bĩtríkã
nō 'bée ní ngũgã?"

38 Yēsũ ní kōpi zizú kĩnĩ,
"Pāngã ĩmi vúgã 'dĩlé
ngōpi? ĩmi mukĩ ndreé."

Kōpi kã ịsú nĩĩ, kōpi ní
újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Ngã 'bã
ní ịsú anigé rĩ, ĩri 'yęnã
pāngã tōwũ, ĩ 'bĩ be ĩrĩ."

39 Yēsũ ní kúru 'yozú kōpi
ní kĩnĩ, ĩmi lũkĩ 'bá rĩ
pi ã úríkĩ vũgã ngúlúmũ
rú ngúlúmũ rú ásé drĩgé.
40 Kōpi ní kúru 'bá rĩ pi trazú
úrízú ngúlúmũ rú ngúlúmũ
rú. Ngúlúmũ urukọ agá, 'bá
rĩ pi úríkĩ mũdũrũlũ ǎlu ǎlu,
urukọ ni agá, 'bá rĩ pi úríkĩ
pũkũ tōwũ tōwũ. 41 Yēsũ
ní pángã tōwũ 'dĩ 'bée í'duzú
ị 'bĩ ĩrĩ rĩ be, ĩri ní ingazú
suzú urũ, ĩri ní āngũ ndrezú
'bũ gé 'dãá, ĩri ní ọwō 'dĩfō
sészú Múngú ní, ĩri ní pángã
rĩ ũndĩzú sészú ívé 'bá 'ĩ
pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi drĩgé, ĩri
ní kpã ị 'bĩ ĩrĩ 'dĩ 'bée í'duzú
sészú kōpi drĩgé, kōpi ní kúru
awazú mužú 'bá rĩ pi ní.
42 'Bã ǎlu ǎlu ịsú ānyāngã
nyaá ẹpizú ǎnĩ rá. 43 'Bã
Yēsũ ã pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi
ĩkũnãkĩ pángã, āzini ị 'bĩ ĩ ní
awaá nyaá 'bá rĩ pi ní rĩ ẹ

* 6:37 6:37 Mũfēngã fífĩ ẹnjĩĩpi ẹnjĩęnĩ rĩ: 'Bã rĩ nga dō ẹzĩ ụ 'dũ ǎlu, ĩ 'bã rĩ
ũfē mũfēngã fífĩ ẹnjĩĩpi ẹnjĩęnĩ ǎlu ni sĩ.

ĩmbĩtā caá ũvú ā 'a mụdrĩ drĩ nĩ ĩrĩ. ⁴⁴ Āgō† ãnyāngā rĩ nya 'bá rĩ pi vé kālāfe ca élifũ tōwú.

Yēsũ mu yĩ drĩgē sĩ pá sĩ
(*Mātáyo 14:22-33;*
Yūwánĩ 6:15-21)

⁴⁵ Koro Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi sězú tuzú kúlúmgbá agá, kōpi ā 'dekĩ muų Bētēsāyídā gá 'dālé drĩdrĩ, ĩsúzú ĩri ri 'bá bĩtrĩká rĩ pi ayi vúlé nōó. ⁴⁶ Yēsũ ká 'bá rĩ pi ayi gĩ, ĩri ní muų írā drĩgē Múngú ri zĩngará gá.

⁴⁷ Ká muų caá ĩnĩná sĩ, ĩsú kúlúmgbá rĩ fi caá Yēsũ vé 'bá áyũyũ rĩ pi be yĩ bālālā rĩ agá bĩlĩbĩlĩ 'dāá gĩ, kukĩ Yēsũ ri kú ó'dúkũlegúsĩ āmvé nōó. ⁴⁸ Yēsũ ndre ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ri ĩzāngā ĩsú ambamba kúlúmgbá rĩ ā sōngará gá, ā'diātāsīyā ũlí rĩ ri kúlúmgbá rĩ viį ayaá ũkpō sĩ. Āngũ rĩ ní drĩ ówúú kuyé rĩ gé, Yēsũ ní rizú ímúú kōpi vúgá nōó yĩ rĩ drĩgē sĩ pá sĩ, lē kōdō agaá kōpi ā gārā gá sĩ, ⁴⁹ 'bo kōpi ká ndreé Yēsũ ri ímú yĩ rĩ drĩgē sĩ pá sĩ, kōpi ngakĩ rií útré ũrĩ sĩ, kōpi ũsũkĩ kĩnĩ tãnā ngá rĩ ĩndrĩ. ⁵⁰ Kōpi ká ndreé Yēsũ ri ímú yĩ rĩ drĩgē sĩ pá sĩ, kōpi adrikĩ céré ũrĩ sĩ.

Koro Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Īmi 'okĩ ũrĩ sĩ ku, 'bá rĩ ma 'i, ĩmi úmbékĩ ẹsĩ." ⁵¹ Yēsũ ní kúru tuzú

kúlúmgbá rĩ agá 'dāá, ũlí rĩ ní pá tuzú. Sē Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní āyāngará. ⁵² Kōpi nĩkĩ ãnyāngā Yēsũ ní sēé vaapi 'dĩri vé ífifi kuyé, ózũkĩ kōpivé úmĩ rá, sē kōpi nĩkĩ tā 'dĩri áamá kuyé.

Yēsũ idrĩ 'bá drā be ni pi
Gēnēsārētā gá

(*Mātáyo 14:34-36*)

⁵³ Yēsũ pi ká yĩ bālālā rĩ zoó, kōpi ní muų ísízú Gēnēsārētā gá, kōpi ũ'yĩkĩ ũmgbũ aya rú ni pi bāákú sĩ, ú'bé yĩ agá 'dāá, kúlúmgbá rĩ ní pá tuzú 'dāgá. ⁵⁴ Kōpi ká ísĩ kúlúmgbá rĩ agásĩ, 'bá rĩ pi nĩkĩ Yēsũ ri áamá bá. ⁵⁵ 'Bá āngũ 'dāri agá rĩ pi ní ĩnjúú céré ímúú Yēsũ vúgá nōó, kōpi ní ívé 'bá drā be rĩ pi u'duzú ĩjízú ĩri vúgá nōó pórōsĩ sĩ vūrā kōpi ní yĩ ĩri ní adrizú rĩ gé. ⁵⁶ Yēsũ ri ẹcĩ muų gúrú rĩ pi agásĩ, kūrú rĩ pi agásĩ, āzini 'bẹtĩ rĩ pi agásĩ. Vūrā ĩri ní ẹcízú 'dĩ'bée agásĩ, 'bá rĩ pi rikĩ ívé 'bá drā be rĩ pi ĩjĩ ímúú vūrā jōkōnĩ vé rĩ gé. 'Bá rĩ pi rikĩ Yēsũ ri mǎá kĩnĩ, 'bá drā be rĩ pi ā úlókĩ ĩrivé bōngó ẹ tĩ. 'Bá céré Yēsũ vé bōngó akoóko rĩ ẹ tĩ úló'bá rá rĩ pi, kōpivé drā ẹ kōpi ā rú'bá gá sĩ rá.

7

Mērē Yáhúđĩ rĩ pi vé rĩ
(*Mātáyo 15:1-9*)

¹ Fārúsĩ rĩ pi ā uruko āzini 'bá Mósē vé tǎimbĩ ímbá'bá

† 6:44 6:44 Āgō: Lākĩ ũkú rĩ pi anjĩná rĩ pi be kuyé.

íngá' bá Yēřúsālēmā gálésī rī
 pī ā uruḵo' bée be, ímúki ī
 traá Yēsū ā gārā gá sī kúrū.
 2 Kōpi ndrekí Yēsū vé 'bá ĩri
 ā pámvú ūbī' bá rī pī í' dókí
 rīí ínáyá nyaá, ūjīkí ī drī
 kuyé. 3 Fārúsī rī pī Yāhūdī
 uruḵo' bée be, kōpi kádō í' dō
 ínáyá nyaá, kōpi cére ī drī ūjī
 'dé' dé sū ĩvé mērē ĩ é' bīpījī vé
 rī ní léé rī tīnī, kōpi íbī ínáyá
 rī nya ndō. 4 Kōpi jekí dō ngá
 āzi jōkōnī gé, ūjīkí dō kuyé,
 'bá āzi ícō drī nyaá ku. Mērē
 'dīri kōpivé ní, kōpi áwíkí tā
 ní 'bāá kuú ūkpó ūkpó, kōpi
 rī ĩvé ngá ānyāngā nyazú
 sū kópō, sákānī, āzini bīnīgā
 tīnī rī pī ā 'a ūjī cére ūjījī.

5 Fārúsī rī pī 'bá tāimbī
 ímbá' bá rī pī be, kōpi ní Yēsū
 rī zizú kīnī, "Mívé 'bá mī
 pámvú ūbī' bá rī pī 'dúkí tā
 'bá é' bīpījī ní ímbá rī ngaá ku
 āsī? Kōpi kádō rīí ngá nyaá,
 kōpi ūjīkí ī drī ku āsī?"

6 Yēsū ní újázú kōpi ní
 kīnī, "Īmi 'bá ĩ 'bā' bée kú tā
 be pīřī 'dī' bée! Tā nēbī Īsáyā
 ní 'yoó ĩmi tā sī rī, ĩri pīřī. Sī
 'dīni kīnī,
 " "Bá 'dī' bée rī ma íngú tī sī
 kána,
 'bo kōpi 'bākí éřī má
 drīgé kuyé.

7 Kōpi ma ĩnjī ku kána,
 tāimbī kōpi ní rīí ímbá rī
 pī, 'bá áda ūtī nī.'

8 Īmi gākí tā Múngú vé rī
 'dugá ngagá sī. Īmi 'dúkí

īmivé tā mērē vé rī 'bāá tā
 āmbúgú rú."

9 Yēsū ní kuru 'yozú kōpi
 ní kīnī, "Īmi kīnī, ĩmi úmī
 be tāimbī Múngú vé rī gāzú,
 ĩmi áwíkí rī tā ĩmivé mērē vé
 rī 'duú ngaá áyu! 10 Mósē
 sē tāimbī 'dīni kīnī, 'Lē mī
 ĩnjī mī étépī pī mī éndrēpī
 be ĩnjīnjī,' āzini "Bá étépī rī
 triúpi, dōku éndrēpī rī triúpi
 rī, ā 'díkí ĩri draá 'dīisī rá.'
 11 'Bo ĩmi rī 'bá rī pī ímbá,
 kōpi ícō 'yo ĩ étépījī ní, āzini
 ĩ éndrēpījī ní, 'Má ícō ĩmi ĩzā
 koó ku, ā' diātāsīyā á sō ūyō
 gí, fēfē kōdō má ní léé sēé
 ĩmi ní rī, ma sē Múngú ní.'*

12 Īmi ā'yīkí ku 'bá 'dī' bée
 ní ĩ étépījī ē ĩzā kozú, āzini
 ĩ éndrēpījī ē ĩzā kozú. 13 Īmi
 gākí tā Múngú ní eřījī ĩmi ní
 rī sī, ĩmi 'dúkí rī tā mērē vé
 rī pī ngaá áyu. Tā ĩmi ní rīí
 ngaá kárakarā 'dī' bée ĩri tā
 ūnjī."

*Ngá sēepi 'bá rī ní adrizú
 āzāvū rú rī
 (Mátayo 15:10-20)*

14 Yēsū ní 'bá bītríká rī
 pī zizú ímúzá 'í vúgá nōó
 dījī, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī,
 "Īmi yīkí ma, ĩmi 'dúkí tā má
 ní lūú ĩmi ní 'dīri 'bāá ĩmi
 drīgé. 15 Ngá 'bá rī ní nyaá
 fīí 'í agá rī sē adri ānī āzāvū
 rú ku, tā āmbúgú rī, átángá
 ĩri ní átá ĩfūú 'í tī gé sī rī sē
 ĩri adri āzāvū rú nī. 16 'Bá rī
 dō bī be, ā yī 'í ní tā 'dīri.'†

7:7 7:7 Īsáyā 29:13 7:10 7:10 Wūngará 20:12; Dētōrōnómē 5:16 7:10
 7:10 Wūngará 21:17; Lēvītkā 20:9 * 7:11 7:11 Fēfē kōdō má ní léé sēé ĩmi
 ní rī, ma sē Múngú ní: Fēfē ĩ ní sēé Múngú ní rī, ĩ ĩri zī Kōrōbánī. † 7:16
 7:16 Átángá vēřēřī 16 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ĩ ní sīí Gīřīkī tī sī drīdrī rī agá
 'dāayo, 'bo gókí sīí búkū Mārākō vé vúlé rī agá rá.

17 Yēsū kā 'bá bītríká rī pi kuú, ĩri ní fizú jó agá. Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi zíkí ĩri kīnī, ā ūlū ĩ ní nāpí rī vé ífífi. 18 Īri ní kōpi zizú kīnī, "Tā má ní rií átá 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé? Ádarú ĩmi nīkí 'yozú kīnī, ngá ĩmi ní nyaá rī sē ĩmi adrií āzāvū rú ku 'dīni kuyé? 19 Ngá ĩmi ní nyaá rī ícó fií ĩmí ẹsì agá ku, ĩri fi ĩmi 'a agá, ĩri kúru fū ĩmi agásì āmvé." Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri vé ífífi, ānyāngā rī pi ārēvú céré āzāvū ākó, ĩ ícó nya rá.‡

20 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Tā ĩfūúpi mí ẹsì agásì rī, ĩri sē mi adri āzāvū rú nī. 21 Tā ĩfū' 'bá 'bá rī vé ẹsì agá rī pi 'dī, yīkī ūnjí, ọwū 'bāngará, ūgū, 'bá 'dīngará, 22 ágó ūkú be rī ní lazú ūkú āzi sī, dōku ūkú ágó be rī ní lazú ágó āzi be, ẹsì āmbúgú, yīkī tā ūnjí 'ozú ni, mī ū'bāngará, ẹbírí ūkú vé ni, dōku ẹbírí ágó vé ni, ẹsì 'bāngará 'bá āzi vé ngá drīgé, ā'yóngará, āfú, āzini tā 'ongará azakaza rú rī. 23 Tā ūnjí ĩ ní ūlāá 'dī'bée céré, ĩri íbí ĩfū 'bá rī vé ẹsì agá, tā 'dī'bée sē 'bá rī adri ānī āzāvū rú."

*Ūkú ẹ'yīngará be rī
(Mātáyo 15:21-28)*

24 Yēsū nga fūú Gālíláyā agásì, 'de muú āngū Táyā vé rī gé, 'dālé mu rií adrií 'bá āzi vé jó agá. Yēsū lē 'bá āzi ā nī 'yozú kīnī, 'i 'dāá'dā

'dīni ku, 'bo 'bá rī pi nīkí rá 'yozú kīnī, Yēsū rī 'dāá'dā. 25 Ūkú āzi ĩrivé mvá ūkúná índrí ūnjí ní fií drī ni gé ni kā muú vūrā Yēsū ní adrizú rī nīí áamá, ĩri ní muzú kūmūcí ūtīzú Yēsū ẹndrẹtī gé. 26 Ūkú 'dīri adri Yāhúdīzī ku, tīkí ĩri Sírīyā gá, vūrā ĩ ní zī Fōnísīyā rī agá. Ūkú rī mā Yēsū rī kīnī, Yēsū ā dro índrí ūnjí rī fūú ívé mvá ūkúná rī drīgé sī rá.

27 Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Drīdrī ni, lē ā sēkí ānyāngā nyaá anjīnā rī pi ní, adri múké kuyé ĩ ní ānyāngā anjīnā úcézú rī ú'bézú ūcógú ní." §

28 Ūkú rī ní újázú kīnī, "Úpí, ūcógú ula' 'bá mísá ā ndúgé rī pi nyakí ínyá u'de' 'bá anjīnā rī pi drīgé sī vúgá rī ĩndī."

29 Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Tā mí ní újá múké 'dīri sī, á dro índrí ūnjí rī fūú mívé mvá ūkúná rī drīgé sī āmvé gí, 'í mu 'bētí."

30 Ūkú rī 'de muú 'bētí 'dāá, ca muú ísú ívé mvá ūkúná rī la kú gbóló drīgé, índrí ūnjí rī fū drī ni gé sī gí.

*Yēsū ídrí ágó bī be ẹsīpi
gí átápi ku ni*

31 Yēsū ní fūzú āngū Táyā vé rī agásì, ĩri ní 'dezú muzú Sídónā gá, ĩri ní úlúzá muzú yīí bālālā Gālíláyā vé rī gé, ĩri ní cazú āngū Dēkāpólīsī

‡ 7:19 7:19 Ānyāngā āzāvū rú rī: Tāimbí Mósé vé rī ā'yī 'yozú kīnī, ā nyakí ānyāpá ọrụkọ ĩ ní 'yoó kīnī, kōpi āzāvū rú 'dī'bée ku. 'Í lā Lẹvītíkā 11:1-32.

§ 7:27 7:27 Ānyāngā sēngará ūcógú ní rī: Yāhúdī rī pi zíkí 'bá adri' 'bée Yāhúdī rú ku 'dī'bée ūcógú.

vé rĩ gé. ³² 'Dǎlé 'bá uringo'bee ní ágó bí be ẽşşipi gí átápi ku ní ijizú Yẽşşú vúgá. Kõpi máki Yẽşşú ri kinni, ǎ 'bǎ 'i dri ágó rĩ drige, ágó rĩ ẽ bí ǎ zĩ ri, ǎ átá ri bẽni.

³³ Yẽşşú ní ágó rĩ jizú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ǎsámvú gé sĩ gǎrǎ gá, ĩri ní 'i dri suzú ágó rĩ ẽ bí úlózú ǎni, ǎzini we tũşşú 'i drige ágó rĩ ǎ ádra úlózú ǎni. ³⁴ Yẽşşú ní ǎngũ ndrezú muzú 'bũ gé 'dǎǎ, ĩri ní á'ázú fũ, ĩri ní 'yozú kinni, "Efatǎ!" Ífifi ni kinni, "Mĩ bí ǎ zĩ 'i." ³⁵ Koro ágó rĩ ẽ bí ní 'i zizú, ádra ni ní 'i oyuzú, ĩri ní 'i dózú átázú ú'dúkó be uletere.

³⁶ Yẽşşú ní 'yozú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kinni, ǎ lũki tǎ má ní ágó 'dĩri idrizú rĩ 'bá ǎzi ní ku. 'Bo Yẽşşú kǎ 'yoó kõi ǎ lũki tǎ 'dĩri 'bá ǎzi ní ku, kõi rikĩ nyo tǎ rĩ ũlũú muzú 'bá rĩ pi ní ũlũlũ. ³⁷ Tǎ 'dĩri sē 'bá rĩ pi ní ǎyǎngǎrǎ. Kõi gõki riĩ átá kinni, "Tǎ ágó 'dĩri ní 'oó 'dĩri, ĩri múké. Ídri 'bá bí be ẽşşipi gí, átápi ku rĩ, ĩri tǎ yĩ rá, ĩri átá rá."

8

Yẽşşú sē ǎnyǎngǎ nyaá 'bá ẽlifũ su pi ní
(Mátayo 15:32-39)

¹ Sǎ 'dǎri gé, 'bá bĩtrĩká trakĩ ĩ Yẽşşú ǎ gǎrǎ gá. ǎnyǎngǎ kõi ní nyaanya ni 'dǎáyo. Kuru Yẽşşú ní ívé 'bá 'i pámvú ũbi'ba rĩ pi zizú, ĩri ní 'yozú kõi ní kinni, ² "Ma

izǎngǎ sĩ 'bá nõ'bee sĩ, 'bá nõ'bee adrikĩ caá má be ú'dú na, kõi nyakĩ ngǎ ǎzi kuyé. ³ 'Bá nõ'bee uringo íngakĩ rǎrǎ rú, á pē dõ kõi muú ẽbĩri sĩ, kõi mu idrǎkǎ lėti gé."

⁴ Yẽşşú vé 'bá ĩri ǎ pámvú ũbi'ba rĩ pi ní 'yozú ĩri ní kinni, "'Bo ǎngũ vũupi rǎrǎ rú 'bá ǎkó nõri gé, 'bá ǎnyǎngǎ isũ ngũgǎ caapi 'bá nõ'bee ní céré?"

⁵ Yẽşşú ní kõi zizú kinni, "Pǎnga ĩmi vúgá 'dĩ ngõpi?"

Kõi ní újázú kinni, "Pǎnga 'bá vúgá nõó ẽzĩri."

⁶ Yẽşşú ní 'yozú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kinni, kõi ǎ úrikĩ vúgá. ĩri ní pǎnga ẽzĩri 'dĩ'bee 'i'dúzú 'i drige, ĩri ní õwõ'difõ sēzú Mungú ní, ĩri ní 'a ni pi ũndizú, 'duzú sēzú ívé 'bá 'i pámvú ũbi'ba rĩ pi drige, kõi ǎ jĩki muú ũ'bǎǎ 'bá rĩ pi ẽndretĩ gé sĩ, kõi 'dukĩ ngǎǎ sũ Yẽşşú ní 'yoó rĩ tĩni. ⁷ 'I'bi mǎdǎngǎ kõi vúgá anigé, 'bo 'i'bi rĩ pi nyirinyiri. Yẽşşú ní 'i'bi rĩ 'i'dúzú, ĩri ní kpá õwõ'difõ sēzú, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbi'ba rĩ pi ní kinni, kõi ǎ jĩki awaá 'bá rĩ pi ní. ⁸ 'Bá rĩ pi nyakĩ ínyá rĩ ẽpizú rá. Vudri ni gé, 'bá Yẽşşú ǎ pámvú ũbi'ba rĩ pi ikũnakĩ ǎnyǎngǎ ĩ ní nyaá rĩ ẽ ĩmbĩtǎ caá ũvú ǎ 'a ẽzĩri. ⁹ 'U'dú 'dǎri gé, ǎgõ* rĩ pi ícõ ca ẽlifũ su rá. Kõi kǎ ǎnyǎngǎ rĩ nyaá

* 8:9 8:9 ǎgõ: Lǎki ũkú rĩ pi anjinǎ rĩ pi be kuyé.

deḡ, Yēsū ní kōpi pēzú mužú 'bēṭi. ¹⁰ Koro vūdrī ni gé, Yēsū pi ní ngazú tuzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi be kúlumgba agá, kōpi ní 'dezú mužú āngū Dālāmānūtā vé rī gé.

Fārúṣī rī pi lēkí Yēsū ā 'o ī ní tā āyāzú āyāyā ni
(Mātáyo 16:1-4)

¹¹ Fārúṣī rī pi ká yīi kīnī Yēsū ícá gí, kōpi ícákí ímú í'dó rīi āgátá gāá ĩri be, ĩri ũ'bīzú. Kōpi lēkí Yēsū ā 'o ī ní tā āyāzú āyāyā íngápi 'bū gélesī ni. ¹² Yēsū ká mužú tā 'dīri yīi, ĩri ní á'ázú fū, ĩri ní 'yozú 'bá 'dī' 'bée ní kīnī, "Úyú lókí āndrū nōri gé rī pi lēkí mā 'o ī ní tā āyāzú āyāyā ni āsī? Ádarú ā lē lūú ĩmi ní, á 'o tā āyāzú āyāyā ni ĩmi ní ku." ¹³ Kuru ĩri ní 'bá 'dī' 'bée kuzú, ĩri ní tuzú kúlumgba agá, yīi bālālā rī zozú mužú alé 'dāá.

Ākúfī Fārúṣī rī pi vé Ēródē be rī vé tā
(Mātáyo 16:5-12)

¹⁴ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ā tā āvī, kōpi íjīkí pánga ímúzú ĩndī kuyé, ngá kōpi vúgá anigé rī 'yēná pánga ālu kúlumgba rī agá 'dāá. ¹⁵ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi adrikí mī be kowu ākúfī† Fārúṣī rī pi vé rī ā tā sī, āzini Ēródē vé rī ā tā sī."

¹⁶ Kōpi rikí tā 'dīri átá ĩ āsámvú gé sī ĩ ōḡpī be kīnī, "Yēsū átá tā rī 'dīni, 'bá ní pánga íjī ĩndī kuyé rī sī."

¹⁷ Yēsū nī tā kōpi ní rīi átá rī rá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú átázú ĩmi āsámvú gé sī 'yozú kīnī pánga 'dāáyo rī ā'di?" Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé? Īmi úmī ākó tā 'dīri nīzú ámázú? ¹⁸ Īmi kōdō mī be pírí, ĩmī mī ndre āngū ku? Īmi kōdō bī be pírí, ĩmī bī yī tā ku? Īmi ícókí tā má ní ānyāngā sēzú 'bá bītríká rī pi ní 'dāri ígá ku? ¹⁹ Má ká pánga tōwú rī ũndīi sēé nyaá 'bá élifū tōwú rī pi ní, ĩmi ĩkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ē ĩmbítā caá ũvú ā 'a ngōpí?

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá ĩkūnākí caá ũvú ā 'a mužrī drī ní ĩrī."

²⁰ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Pánga má ní ũndīi sēé nyaá 'bá élifū sū pi ní rī, ĩmi ĩkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ē ĩmbítā caá ũvú ā 'a ngōpí?"

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá ĩkūnākí caá ũvú ā 'a ézīrī."

²¹ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé?"

Yēsū zī ágó mī be ēṣīpi gí ni ē mī

²² Yēsū pi ká caá Bētēsāyídā gá 'dālé, 'bá urukō íjīkí ágó āzi mī be ēṣīpi gí ni ímú Yēsū vúgá nōó. Kōpi mākí Yēsū rī, ā uló rí ágó rī ā rú' 'bá, ágó rī ē mī ā zī rí 'i bēnī. ²³ Yēsū ní ágó rī ē drī ruzú, ĩri sēzú fūzú mužú gúrú rī agásī āmvé.

† 8:15 8:15 Ākúfī: Ākúfī vé ífífí ĩri ĩmbángará ũnjí Fārúṣī rī pi vé rī, āzini Ēródē vé rī. † ĩ lā Mātáyo 16:12; Lúkā 12:1.

Yēsũ ní kúru t̃sũ wezú ágó rĩ mĩ gé, ĩri ní 'i drĩ t̃zú ágó rĩ drĩgé, ĩri ní ágó rĩ zizú kĩnĩ, “Mi nóni ícò āngũ ndre rá?”

²⁴ Ágó rĩ ní āngũ ndrezú uru, ĩri ni 'yozú kĩnĩ, “Á ndre 'bá, k̃p̃i ri éc̃i má gārā gá s̃i s̃ũ peṭ̃i ní rií éc̃i má gārā gá s̃i kúrũ rĩ t̃iñi.”

²⁵ Yēsũ gō 'i drĩ 'bāá ágó rĩ ē mĩ gé d̃ĩĩ, ágó rĩ ē mĩ ní kúru 'i z̃izú gōzú āngũ ndrezú uletere. ²⁶ Yēsũ ní ágó rĩ p̃ezú mužú 'b̃eṭ̃i, 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “L̃ē mĩ újá mĩ gōō vúlé gúrú agá 'dāá ku.”

Pét̃eró 'yo k̃nĩ, Yēsũ ri Kúrísítō

(Mātáyo 16:13-20; Lúkã 9:18-21)

²⁷ Yēsũ pi ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, k̃p̃i ní 'dezú mužú éc̃izú gúrú Sízérĩyã P̃ĩl̃p̃óyĩ vé rĩ pi agásĩ. K̃p̃i k̃a rií mužú l̃eṭ̃i gé 'd̃ĩgé, Yēsũ ní k̃p̃i zizú kĩnĩ, “Bá rĩ pi ũsũkĩ k̃inĩ, ma ā'di 'i?”

²⁸ K̃p̃i ní újázú Yēsũ ní, “Ur̃uk̃o'bée k̃inĩ, mi Yūwánĩ riipi b̃at̃iz̃imũ s̃eépi rĩ 'i. Ur̃uk̃o'bée k̃inĩ, mi Ēl̃iyã 'i. Ur̃uk̃o'bée k̃inĩ, mi ñeb̃i rĩ pi vé óg̃up̃i.”

²⁹ Yēsũ ní ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú kĩnĩ, “Īmi 'd̃ĩ'bée, ĩmi ũsũkĩ k̃inĩ, ma ā'di 'i?”

Pét̃eró ní újázú k̃inĩ, “Mi Kúrísítō 'i.”

³⁰ Yēsũ átá k̃p̃i ní ũkpó ũkpó k̃inĩ, k̃p̃i ā l̃uk̃i 'i 'bá āzi ní ku.

Yēsũ átá ívé dr̃āngárá ā t̃ã (Mātáyo 16:21-28; Lúkã 9:22-27)

³¹ Yēsũ ní átázú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní k̃inĩ, “Ma 'Bá Mvã 'i, ma ímũ ĩzāngã nya l̃eṭ̃i be āndiāndi, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be, āzini 'bá t̃āimb̃i ímbá'bá rĩ pi be, k̃p̃i ímũ ma gā s̃i, k̃p̃i ímũ ma 'd̃i dr̃ā rá. 'Bo ũ'dũ na ā ṽudr̃i gé, ma ímũ íngá gō ídri rú.” ³² Yēsũ ũlũ k̃p̃i ní t̃ã rĩ ē mĩ uletere, Pét̃eró ní Yēsũ ri sezú gārā gá, ĩri ē drĩ āṽázú.

³³ 'Bo Yēsũ k̃a 'i újá ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ṽugá 'dāá, ĩri ní trezú Pét̃eró drĩgé k̃inĩ, “Mi Sātánã! 'Í de mĩ 'd̃iis̃i rá, mívé t̃ã rií ũsũũ rĩ adri t̃ã Múngú vé ni kuyé, ĩri t̃ã 'bá nỹòk̃ú ñori vé rĩ pi vé ni.”

³⁴ Kúru ĩri ní 'bá b̃it̃rik̃á 'd̃i'bée zizú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ímúzú 'i ṽugá ñolé, ĩri ní 'yozú k̃p̃i ní k̃inĩ, “Bá rĩ l̃ē d̃ō mâ pámvú ũb̃i, ā adi 'i r̃ú'bá, ā 'd̃u ívé peṭ̃i alambaku,‡ ā ũb̃i mâ pámvú.

³⁵ 'Bá riipi sũupi 'i r̃ú'bá gá 'i dr̃ā rí ku rĩ, ĩs̃ũ ídri 'd̃ani'dani rĩ ku. 'Bá 'i s̃eépi dr̃āapi mâ t̃ã s̃i, āzini ũ'd̃úk̃ó múké rĩ ā t̃ã s̃i rĩ, ĩri ídri 'd̃ani'dani rĩ ĩs̃ũ rá. ³⁶ 'Bá rĩ 'bã d̃ō ési céré ngá nỹòk̃ú ñori vé rĩ drĩgé, api d̃ō ídri 'd̃ani'dani rĩ s̃i, ngá múké ĩri ní ĩs̃ũ 'd̃ĩgé rĩ ā'di? ³⁷ Ngá āzi mĩ ní ícò s̃eé Múngú ní m̃i dr̃i jezú ídri 'd̃ani'dani rĩ

‡ 8:34 8:34 Ā 'd̃u ívé peṭ̃i alambaku rĩ: Tã Yēsũ ní 'yoó 'd̃iri vé íff̃i 'd̃ini, l̃ē mĩ útú mi ĩzāngã nyaá.

isúzu ni nyo anigé? ³⁸ 'Bá rĩ ē drĩ ri dō nja má sī, āzini ú'dúkó múké má ní ũlũú rĩ sī 'bá ọwú rú rĩ pi ẹnreṭi gé, āzini 'bá ri'ba ũnjikanyā 'o'ba lókí nōri gé rĩ pi ẹnreṭi gé, ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzu ígōzú má Ẹtépi vé dīngará be, āzini mālāyíkā uletere rĩ pi be rĩ gé, ma adri ĩri sī drīnjá sī."

9

¹ Yēsū ní gōzú 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi 'bá pá tu'ba 'dī'bée, ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dīni, 'bá urukọ ĩmi āsámvú gé 'dīgé, ícókí drī drāá ku, kōpi mālūngā Múngú vé ímúpi ũkpō be rĩ ndre drīdrī ũgbále."

Yēsū ā rú'ba újā 'i dīi imvesírílílí
(Mátayo 17:1-13; Lúkā 9:28-36)

² Ú'dú áziyá ā vúdrī gé, Yēsū ní Pétēro pi jizú Yōkóbū be Yūwánī sī mužú 'i vú sī, kōpi ní tuzú mužú írā drīgé uru 'dāá, ĩ muží rí adrii túngú ĩ drīkā sī. Kōpi ká tuú caá írā drīgé 'dāá, Yēsū ā rú'ba újā 'i índré ũ'dū be túngú ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rĩ pi ẹnreṭi gé 'dīgé. ³ Īrivé bōngó újā 'i ọgú imvesírílílí, bōngó rĩ vé mvengará aga ngá céré ĩ ní údé nyọkú drīgé nōgó rĩ pi rá. ⁴ Ēlīyā pi ní ífūzú Mósē be ímúzu ĩ i'dazú Yēsū pi ẹnreṭi gé, kōpi ní rizú átázú Yēsū be.

⁵ Pétēro ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Īmbápi, ĩri múké 'bá ní adrizú nōgó, lē 'bá 'beki mōrōgó na, ālu ni mí ní, ālu ni Mósē ní, ālu ni Ēlīyā ní." ⁶ 'Bo ũrī fū Pétēro pi 'i ọgūpi be ambamba, sē Pétēro nī tā 'i ní átá rĩ ā pámvú áamá kuyé.

⁷ Īrībīti ní ísízú ímúzu kōpi ọzūzú, ú'dúkó ní íkúzu ĩrībīti rĩ agá 'dāásī kīnī, "Mvá 'dīri mávé ni má ní lēlē rĩ. Lē ĩmi yíkí ti ni yiyi!"

⁸ Koro Pétēro pi ká ĩ gārā úndré kúrū, Mósē pi Ēlīyā be kōpi āsámvú gé 'dāayo, 'bá ĩ ní kuú kōpi āsámvú gé rĩ Yēsū 'i.

⁹ Yēsū pi ká rií ísí ímú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rĩ pi be írā drīgé 'dāásī vūgá nōó, Yēsū ní átázú kōpi ní kīnī, "Tā ĩmi ní ndreé ĩmī mī sī 'dī'bée, ā lūkí 'bá āzi ní ku. Īmi úcíkí tā 'dīri kú ĩmī ẹsī agá, cīngbá cazú lókí 'Bá Mvá ní ímúzu drāzú gōzú íngázú ídri rú rĩ gé." ¹⁰ Kúru kōpi úcíkí tā rĩ kú ĩ ẹsī agá, 'bo kōpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Tā Yēsū ní 'yoó 'i drā, 'i gō íngá ídri rú 'dīri vé ífífi ā'di?"

¹¹ Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rĩ pi ní Yēsū ri zizú kīnī, "'Bá tāimbī ímbá'ba rĩ pi 'yokí kīnī, Ēlīyā ri ímú drīdrī nī āsī?"

¹² Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Ádarú Ēlīyā ri ímú drīdrī, ĩri ímú tā rĩ pi ārēvú útú céré ícá pīri. Síkí Búkū

Múngú vé rĩ agá kīnī, 'Bá Mvá ri ímú ìzāngā nya, 'bá rĩ pi ìri gā sī āsī? ¹³ 'Bo á lē lūú ìmi ní, Ēlīyā* ícá ìnógósí gí, 'bá rĩ pi 'okí ìri ùnjí sū ì ní ìrivé tã sū Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ tĩnì."

Yēsū idrí mvá ágó indrí ùnjí be ni

(Mátáyo 17:14-20; Lúkã 9:37-43a)

¹⁴ Yēsū pi kã ísì ímúzá írá drìgé 'dãásí ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be vūgá nōó, kōpi ndrekí 'bá bītríkã trakí ì Yēsū vé 'bá ìri ā pámvú ùbĩ'bá, ìri ní kuú vúlé 'dãá rĩ pi ā gārã gá sī kúrũ. 'Bá Mósē vé tãimbí imbá'bá rĩ pi ri āgátá gã kōpi be. ¹⁵ 'Bá rĩ pi kã Yēsū ri ndreé, sē kōpi ní āyāngárã, kōpi ní njuzú mužú Yēsū ri ežizú.

¹⁶ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Ngá ìmi ní rizú āgátá gázú rĩ ā'di?"

¹⁷ Ágó āzi ālu 'bá bītríkã rĩ pi āsámvú gé 'dãá, ìri ní újázú kīnī, "Ímbápi, má ìjì mávé mvá ágóná nōri ímú mí vúgá, mī idrí rí ìri, ā'diātāsīyā indrí ùnjí rĩ sē tì ni òzũ, átá ku. ¹⁸ Índrí ùnjí rĩ kãdō fíí drì ni gé, índrí ùnjí rĩ ìri 'du 'be vūgá, ìri 'í sì nya, ù'búrúsã ri kpu tì ni gé sī, rù'bá ni ri mba ku potokonyo. Má é'yì mívé 'bá mī pámvú ùbĩ'bá rĩ pi indrí ùnjí rĩ droó mvá ágóná rĩ drìgé sī, 'bo kōpi ù'bíkí droó tí."

¹⁹ Yēsū ní 'yozú 'bá bītríkã rĩ pi ní kīnī, "Ìmi è'yīngárã ākó 'dĩ'bée, mã adri rí caá ìmi be lókí be gbã ngōpí? Mã èsì ā nya rí ìzāngã caá lókí be gbã ngōpí ìmì tã sī? Ìmi ìjìkí mvá ágóná rĩ ímú má vúgá nōó."

²⁰ Kúru kōpi ní mvá ágóná rĩ ìjizú Yēsū vú nōó. Índrí ùnjí rĩ kã Yēsū ri ndreé, ìri ní mvá ágóná rĩ 'duzú a'bezú vūgá 'dãá ùkpō sī, ìri ní rizú 'í ulízú nyòókù gé sī pi ù'búrúsã be tì gé.

²¹ Yēsū ní mvá ágóná rĩ vé ètèpì zizú kīnī, "Índrí ùnjí rĩ ri mvá ágóná rĩ ú'bé sūú 'dĩri tĩnì vūú caá lókí be gbã ngōpí?"

Mvá ágóná rĩ vé ètèpì ní újázú Yēsū ní kīnī, "Índrí ùnjí rĩ 'ídó mvá ágóná rĩ ú'bé 'dini í'dózú ānjīnã gá 'dãá. ²² Índrí ùnjí rĩ ri mvá ágóná rĩ ú'bé njī ãcì agá, āzini yī agá, ā drã rí kōdō rá. 'Bo mi dō ícò mvá ágóná rĩ idrí rá, lē mī ndre 'bávè ìzāngã nōri."

²³ Yēsū ní újázú ágó rĩ ní kīnī, "Tã mí ní 'yoó kīnī, mã dō ícò mvá ágóná rĩ idrí rá 'dĩri vé ífífí ā'di? 'Bá rĩ è'yì dō mã rá, tã āzi ícòpi mã ndēepi ni 'dãáyo."

²⁴ Koro mvá ágóná rĩ vé ètèpì ní trezú uru 'dãá kīnī, "Yēsū, mã è'yì mi gí, 'bo 'í ko má ìzã, á lē mi è'yī ñjì ñjì agaá rá!"

²⁵ Yēsū kã ndreé 'bá bītríkã rĩ pi ri ímú tã rĩ ã ndrengárã

* 9:13 9:13 Ēlīyã: Ēlīyã Yēsū ní 'yoó 'dĩri, 'bá rĩ Yūwānī bātízimū sēepi rĩ 'i. Í lã Mátáyo 11:13-14; Mārākō 1:1-9; 6:14-29.

gá, Yēsū ní trezú índrí ũnjí rĩ drĩgé kīnī, “Mi índrí ũnjí 'dĩri, 'í fũ mvá ágóná 'dĩri drĩgé sī āmvé, mĩ gō fíi drĩ ní gé dđi ku.”

²⁶ Kúru índrí ũnjí rĩ ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá, mvá ágóná rĩ ayazú, füzú ĩri ā drĩgé sī āmvé. 'Bá bĩtrĩká rĩ pi kâ ndree mvá ágóná rĩ la kú kpílikpíli 'bá drāapi gí ni tĩni. 'Bá rĩ pi kīnī, “Mvá ágóná rĩ drā gí.” ²⁷ 'Bo Yēsū ní mvá ágóná rĩ ē drĩ ruzú, ĩri ingazú pá tuzú uru sī.

²⁸ Vúdrĩ ni gé, Yēsū kâ mvii gōō 'bētĩ gí, Yēsū pi ní fizú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be jó agá, Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní Yēsū ri zizú ākūdē 'bá āzi kōpi ā gārā gá 'dāayo, kōpi kīnī, “Ngá 'bá ní ícózú índrí ũnjí drozú ku rĩ ā'di?”

²⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Índrí ũnjí rĩ vé drongárá, lē 'bá rĩ ā zĩ† Múngú ri.”

Yēsū átá ívé drāngárá ā tã dđi

(*Mātáyo 17:22-23; Lúkã 9:43b-45*)

³⁰ Yēsū nga fũú mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be vūrā kōpi ní adrizú 'dāri agásĩ, kōpi mukí trāá āngū Gāliláyā vé rĩ agásĩ. Yēsū lē 'bá āzi ā nĩ vūrā ĩ ní mužú adrizú 'dāri ku, ³¹ ā'diātāsīyā Yēsū ri ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ímbá kīnī, “Í ímú 'Bá Mvá ā ũli 'be, ĩ ĩri rụ sē 'bá éśi be

ũnjí rĩ pi drĩgé, ĩ ĩri 'dĩ drā rá. Ú'dú na ā vúdrĩ gé, ĩri ímú íngá gō ídri rú.” ³² Tã Yēsū ní átá 'dĩri fi 'bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée drĩgé 'dālé kuyé. Úrĩ sī, sē kōpi gōkí tã Yēsū ní átá 'dĩri vé ífífi zĩ kuyé.

Ā'di ri adri āmbúgú nĩ?

(*Mātáyo 18:1-5; Lúkã 9:46-48*)

³³ Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kōpi ní cazú Kāpārānāúmā gá, kōpi ní kúru fizú mužú adrizú jó agá. Kōpi ní rizú adrizú jó agá 'dāá rĩ gé, Yēsū ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú kīnī, “Ngá ĩmi ní té rizú āgátá gázú ímúzú lētĩ gé sī rĩ ā'di?” ³⁴ 'Bo kōpi újĩkĩ kĩri, ā'diātāsīyā kōpi ní rizú ímúngárá gá lētĩ gé sī rĩ gé, kōpi rikí āgátá gāá ĩ āsámvú gé sī kīnī, ā'di ri adri āmbúgú rú nĩ.

³⁵ Kúru Yēsū ní úrizú vūgá, ĩri ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ĩrĩ 'dĩ'bée zizú ímúzú úrizú 'ĩ gārā gá sī kúrũ, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá rĩ lē dō adrii 'bá rĩ pi drĩgé āmbúgú rú, lē ā adri 'bá údũmbĩtā rú ni, ā adri ātĩ'bá rú riĩ 'bá rĩ pi ní ězĩ ngáá.”

³⁶ Yēsū ní mváná mādāṅá ni íjizú pá tuzú 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée ęndręti gé, ĩri ní 'ĩ drĩ 'bázú mváná rĩ ā kídĩ gé. ĩri ní 'yozú 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kīnī,

† 9:29 9:29 Zĩ: Búkũ ĩ ní sĩ drĩdrĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ rĩ agá, sikĩ Múngú vé zĩngárá ā tã, āzini ínyá a'bingárá vé tã.

37 “Bá mvánǎ mādǎǎ nōri ẹ'yǐpi mâ rú sī rĩ, ẹ'yǐ 'dĩri ma, 'bá ma ẹ'yǐpi rĩ, ẹ'yǐ 'dĩri má Ẹtẹpi ma Ịpẹẹpi rĩ.”

'Bá 'bâ tâ ndrepi ùnjí ku rĩ, ịri 'bá 'bávẹ ni (Lúkǎ 9:49-50)

38 Yūwánĩ ní 'yozú Yẹsũ ní kĩnĩ, “Ìmbápi, 'bá ndreki ágó ǎzi ri ínдрí ùnjí údró mĩ rú sī, 'bá ugakí ịri sī, ǎ'diátǎsiyǎ ágó rĩ adri 'bá ọgúpí kuyẹ.”

39 Yẹsũ ní újázú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi ugakí ágó rĩ ku, 'bá riipi tâ ǎyázú ǎyáyǎ ni 'oópi rĩ, ícọ gōó 'i újǎ má tâ átá ùnjí ku. 40 'Bá 'bâ tâ ndrepi ùnjí ku rĩ, ịri 'bá 'bávẹ ni. 41 'Bá ìmi ní yǐ sẹẹpi mvuúpi mâ rú sī, ìmi ní ma ẹ'yǐ Kúrísító rú rá rĩ sī rĩ, ịri ǎndẹma ịsú rá.”

ǎ sẹkí 'bá ǎzi fí ùnjíkǎnyǎ ágó ku (Mátáyo 18:6-9; Lúkǎ 17:1-2)

42 “Bá ǎzi úbé dō anjinǎ nyírínǎ ma ẹ'yǐ 'bá gí nō'bée 'deé fíi tâ ùnjí ágó, ǎ 'yǐki ịrǎ usegúgú ni umbe ni gé, ǎ 'bekí ịri yǐi ágó. 43 Mĩ drí úló dō ùnjíkǎnyǎ, lẹ mĩ ga ịri 'dĩisĩ rá, ịri múké mí ní fizú 'bũ gé 'dǎlé drí be ǎlu, ndẹ mí ní fizú ǎcí vezú ǎní ụdũ ǎkó rĩ ǎgó drí be ịrĩ rĩ. 44 Vũrǎ 'dǎri ágó, ụ'bũ

rĩ pi ùdrǎkí ku, ǎzini ǎcí vũrǎ 'dǎri ágó rĩ drǎ kpá ku. 45 Mĩ pá jì dō mí fíi ùnjíkǎnyǎ 'oó, lẹ mĩ ga ịri 'dĩisĩ rá, ịri múké mí ní fizú 'bũ gé 'dǎlé pá be ǎlu, ndẹ mí ní fizú ǎcí vezú ǎní ụdũ ǎkó rĩ ágó 'dǎá pá be ịrĩ rĩ. 46 Vũrǎ 'dǎri gé, ụ'bũ rĩ pi ùdrǎkí ku, ǎzini ǎcí vũrǎ 'dǎri gé rĩ drǎ kpá ku.* 47 Mĩ mị ndre dō ngá ǎzi mí sẹẹpi fípi ùnjíkǎnyǎ ágó ni, lẹ mĩ ịnjé ịri 'dĩisĩ rá, ịri múké mí ní fizú mǎlũngǎ Múngú vé rĩ ágó 'dǎá mị be ǎlu, ndẹ mí ní fizú ǎcí vezú ǎní ụdũ ǎkó rĩ ágó 'dǎá mị be ịrĩ rĩ. 48 Vũrǎ 'dǎri gé, ụ'bũ rĩ pi ùdrǎkí ku, ǎzini ǎcí vũrǎ 'dǎri gé rĩ drǎ kpá ku.

49 “Bá rĩ pi ǎrẹvú céré ị ímụ kọpi ụ'bĩ ǎcí sĩ.

50 “Ẹ'yǐ ri ngá múké, 'bo ẹ'yǐ rĩ vé sị asuúpi asuasu rĩ ícá dō ǎlákála gí, ẹ'yǐ rĩ gō adri múké ngóni? Lẹ ìmi adrikí ìmi ǎsámvú gé sĩ múké, sũ ẹ'yǐ sị be múké rĩ tịnị, ǎzini lẹ ìmi adrikí ìmi ǎsámvú gé sĩ tâ be kírí.”

10

Ayingará ágó pi vé ùkú be rĩ

(Mátáyo 19:1-12; Lúkǎ 16:18)

1 Yẹsũ nga fũú muzú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be Kǎpǎrǎnǎúmǎ agásĩ, muų

‡ 9:43 9:43 ǎcí vezú ǎní ụdũ ǎkó rĩ: Múngú ri úmvúlésí 'bá 'i ẹ'yǐ 'bá ku rĩ pi 'du 'úbé ǎcí 'dĩri ágó. 'Í lǎ 'Idangará 20:7-15. § 9:44 9:44 Átángá véřẹsĩ 44 ágó 'dĩri, búkũ Mārākō vé ị ní sĩi Gĩrĩkĩ tị sĩ drĩdrĩ rĩ ágó 'dǎáyo, 'bo gōkí sĩi búkũ Mārākō vé vúlẹ rĩ ágó rá. * 9:46 9:46 Átángá véřẹsĩ 46 ágó 'dĩri, búkũ Mārākō vé ị ní sĩi Gĩrĩkĩ tị sĩ drĩdrĩ rĩ ágó 'dǎáyo, 'bo gōkí sĩi búkũ Mārākō vé vúlẹ rĩ ágó rá. 9:48 9:48 Ịsáyǎ 66:24

āngū Yūđáyā vé rī gé. Īri ní yīi āmbúgú dīpi dīdī Yáridénī vé rī zozú mužú álé 'dāá. 'Bá bītríká rī pi gōkí ímú vú ní gé nōó dīi, Īri ní kōpi ímbázú, sū Īri ní rīi kōpi ímbá nīi rī tīni.

2 Fārūsī uruko'bée ímúkí Yēsū ri zīi Īri ū'bīzú āni kīnī, "Tāimbī Mósē vé rī ā'yī nyo ágó ni ívé ūkú ayizú rá?"

3 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Tāimbī Mósē vé rī átá tā 'dīri drīgé íngóni?"

4 Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Mósē ā'yī rá kīnī, 'Ágó ri kōkōbī sī sē ūkú ni ní, Īri ayizú āni rá.' "

5 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Mósē sī tāimbī 'dīri ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmivé ẹsī ní teete rī sī. 6 Múngú ní í'dózú 'bū pi gbizú vū be rī gé, 'Múngú gbi ágó pi ūkú be' 7 'Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ívé ẹtẹpi ku, Īri ívé ẹndrẹpi ku, kōpi ĩ úmú ūkú ni be. 8 'Bá ĩrī 'dī'bée ĩ úmú adri rú'bá ālu.' 9 Ājē Múngú ní úmú gí rī, lē 'bá āzi ā ayi ājē rī ku."

10 Yēsū pi ká ímvi ĩgōó ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be 'bẹti nōó, kōpi gōkí Yēsū ri zīi ágó pi vé ayíngará ūkú be rī vé tā sī dīi. 11 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Ágó ívé ūkú ayīpi, gōopi ūkú āzi jeépi rī, fi 'dīri tā ọwū vé ni 'oó. 12 Ūkú ívé ágó gāapi sī, gōopi ágó āzi jeépi rī, fi 'dīri tā ọwū vé ni 'oó."

Yēsū 'bā tākiri anjīná nyírīná rī pi drīgé

(Mātáyo 19:13-15; Lúkā 18:15-17)

13 'Bá uruko'bée íjīkí ĩvé anjīná nyírīná rī pi Yēsū vúgá, ā tī rí drī kōpi drīgé, ā sē rí kōpi ní tākiri. 'Bo 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní trezú 'bá ĩvé anjīná íjī'bá Yēsū vúgá 'dī'bée drīgé. 14 Yēsū ká tā kōpi ní 'oó 'dīri ndreé, Yēsū ẹ ẹsī ve kōpi ní rá, Īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi kukí anjīná nyírīná rī pi ẹ ímúkí má vúgá nōó! Īmi ugakí kōpi ku. 'Bá adri'bá sū anjīná nyírīná 'dī'bée tīni rī pi, kōpi mālūngā Múngú vé rī ịsú nī." 15 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī ā'yī dō mālūngā Múngú vé rī sū anjīná nyírīná rī pi ní ā'yī rī tīni ku, ícó fií mālūngā Múngú vé rī agá ku. 16 Kúru Yēsū ní anjīná rī pi í'dúzú 'í drīgé, Īri ní drī tīzú mužú kōpi drīgé sī ālu ālu, āzini Īri ní tākiri sēzú kōpi ní.

Ágó ā'bú be rī zī fíngará 'bū gé rī vé tā

(Mātáyo 19:16-30; Lúkā 18:18-30)

17 Yēsū ká ívé ẹcī í'dó, ágó āzi ní njuzú mužú Yēsū vúgá 'dāá, ká caá Yēsū vúgá 'dāá, Īri ní kūmūcí ūtīzú Yēsū ẹndrẹti gé, Īri ní Yēsū rī zizú kīnī, "Ímbápi, mi 'bá múké, mâ 'o ā'di mâ ịsú rí ídri 'dáni'dáni rī ānī?"

18 Yēsū ní ágó rī zizú kīnī, “Ngá mí ní ma zizú 'bá múké ā'di?”* 'Bá āzi múké ni 'dāáyo, 'yéṅá Múngú ri múké nī. 19 Mí nī tāimbī rī rá kīnī, 'Lē mí 'dī 'bá ku, lē mí 'bā ǫwū ku, lē mí ũgū 'bá āzi ā ngá ku, lē mí úlī ũnjō 'bá āzi drīgē ku, lē mí ũ'bā 'bá āzi ē mī ĩrivé ngá 'duzú ku, lē mí ĩnjī mí étēpī pi mí éndrēpī be ĩnjīnjī.' ”

20 Ágó rī ní újázú Yēsū ní kīnī, “Ímbápi, á 'du tāimbī 'dī'bée vé tā ngaá céré rá, í'dózú má ní adrizú mváṅá rú rī gé 'dāá.”

21 Yēsū ní āngū ndrezú ágó rī vúgá 'dāá, lē ágó rī lēlē, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Tā mí ní 'oó kuyé rī 'yéṅá ālu, 'í mu, mí ũzī ngá mívé rī pi ārēvú céré, mí awa mūfēngā ni 'bá ngá ākó rī pi ní, úmvúlēsī mi mu ā'bú ĩsú 'bū gé 'dālélé ambamba, mí ímú má pámvú ũbī.”

22 Ágó rī kā tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yī, mīlētī ni ísī kuú ānī kīnjī, ĩri ní 'dezú mužú, ésī ni ĩsú ĩzāngā, ā'diātāsīyā ágó rī ā'bú be ambamba.

23 Yēsū ní āngū úndrezú 'í gārā gá sī kūrū, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, “'Bá ā'bú be rī vé fingará mālūngā Múngú vé rī agá 'dālélé rī, tā ni mbamba!”

24 Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri sē 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi

ní āyāngará.† 'Bo Yēsū gō tā rī ɛndī 'yoó kōpī ní dī kīnī, “Mā anjī rī, 'Bá ā'bú be rī vé fingará mālūngā Múngú vé rī agá 'dālélé rī, tā ni ũkpó ũkpó! 25 Kámīlō vé fingará sīndānī ā ũlélé gá sī rī mbamba, 'bo 'bá ā'bú be rī vé fingará mālūngā Múngú vé rī agá rī mba ndēé rá.”

26 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi āyākī tā 'dīri sī ambamba, kōpī rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, “'Bá ĩ ní ícó paá ũnjīkānyā agásī 'bá āsámvú gé nōgó rī, ĩri adri ā'di 'i?”

27 Yēsū ndre āngū kōpī vúgá 'dāá gōgō, ĩri ní 'yozú kīnī, “'Bá áda ícó tā 'dīri 'duú ngaá ku, 'bo Múngú ri 'du nga rá, ā'diātāsīyā Múngú ri ícó tā rī pi ārēvú 'du nga céré.”

28 Pétēró ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Í ndre drī ká, 'bá kukí 'bávé ngá ārēvú céré, 'bā ri mī pámvú ũbī!”

29 Yēsū ní újázú kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, 'bá ívé 'bētī kuúpi, ívé édrīpī kuúpi, ívé ǫmvúpi kuúpi, ívé étēpī kuúpi, ívé éndrēpī kuúpi, ívé anjīná kuúpi, ívé ǫmvú kuúpi má tā sī, āzini ú'dúkó múké mávé rī ā tā sī rī, 30 ĩri jó ĩsú, édrīpī ĩsú, ǫmvúpi ĩsú, éndrēpī ĩsú, anjīná ĩsú, ā'bú ĩsú ca mūdūrūlū kárakará vū drīgē nōgó. Ā nya

* 10:18 10:18 Mí ma zī 'bá múké āsī: Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri vé íffī 'dīni, Yēsū lē ágó rī ā ũsū 'yozú kīnī, 'i Múngú 'i. 10:19 10:19 Wūngará 20:12; Dētōrōnómē 5:16-20 † 10:24 10:24 Āyāngará: 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ũsúkī kīnī, Múngú sē ā'bú rī 'bá rī pi ní nī, 'bā tākīri drī ni gé gī.

dō īzāngā drāāāsīyā, ū'dū
 ūdū vé ímūpi 'dāri gé, īri
 ímū ídri 'dāni'dāni rī īsū
 rá. ³¹ 'Bá kárakarā 'yo'bá
 kīnī, ī drīdrī rī pi, kōpi ímū
 adri ūdūmbítā. 'Bá adri'bá
 ūdūmbítā rī pi, kōpi ímū
 adri drīdrī."

*Yēsū átá ívé drāngará ā tā
 dī*

*(Mātáyo 20:17-19; Lúkā
 18:31-34)*

³² Yēsū pi ní 'dezú mužú
 ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi
 be Yērúsālémā gálé rú, Yēsū
 ko kōpi ē drī mužú nī. 'Bá
 Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi
 ē drī ábákí céré céré, āzini
 'bá muž'bá vú ni gé sī rī pi,
 ūrī ímvú kōpi rá. Yēsū ní
 'bá 'í pámvú ūbī'bá mužrī
 drī ni īrī 'dī'bée jizú gārā
 gá, īri ní tā lēepi ímūpi 'i
 ngaápi 'í rú'bá gá rī ūlūzú
 kōpi ní. ³³ Yēsū ní 'yozú
 kōpi ní kīnī, "'Bá kādō mužú
 caá Yērúsālémā gá 'dāá, ma
 'Bá Mvā 'i, ī ímū má ūli
 'be rá, ī ma jī pá tu atala
 atala rī pi drīgé rī pi ëndreṭi
 gé, āzini 'bá tāimbī Mósē
 vé rī ímbá'bá rī pi ëndreṭi
 gé. Kōpi ímū mávé tā li, ma
 'dizú āní rá, kōpi ma jī pá tu
 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi
 ëndreṭi gé. ³⁴ Kōpi ímū má
 drī ínjá, kōpi tūsú úwé má
 rú'bá gá, kōpi ma ūgbā, kōpi
 ma 'dī drā rá, 'bo ū'dū na
 ā vúdri gé, ma gō íngá ídri
 rú."

*Yōkóbū pi Yūwánī be zikí
 tā āzi Yēsū tī gé*
(Mātáyo 20:20-28)

³⁵ Kúru Zēbédáyō ęnjipī
 Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi
 ní ímúzú Yēsū vúgá nōó,
 kōpi ní 'yozú Yēsū ní kīnī,
 "Ímbápi, tā āzi anigé 'bá lēki
 zijí mí tī gé, mí 'o 'bá ní."

³⁶ Yēsū ní kōpi zizú kīnī,
 "Ngá ĩmi ní lēé má 'o ĩmi ní
 rī ā'di?"

³⁷ Kōpi ní újázú kīnī, "Mí
 kādō úrí mívé lúpá mālūngā
 vé 'bá rī pi ní mi íngúzú
 íngúngū rī drīgé, lē mí ā'yī
 'bá ālu ā úrí mí drī ëndepi
 gé, āzi rī ā úrí mí drī ijī gé."

³⁸ Yēsū ní 'yozú kōpi ní
 kīnī, "Īmi nīkí ngá zī be
 ku. Īmi nyo ícó ngá kópō
 agá draápi dradra má ní ímū
 mvuú 'dīri mvuú rá? Dōku
 bātízimū ī ní sēé má ní
 īzāngā nyazú 'dīri, ĩmi nyo
 ícó ā'yī ā sēkí ĩmi ní, sū ī ní
 sēé má ní rī tīnī rá?"

³⁹ Kōpi ní 'yozú kīnī, "'Bá
 ícó rá." Yēsū ní 'yozú kōpi ní
 kīnī, "Īmi ícó ngá kópō agá
 draápi dradra má ní mvuú
 rī mvuú rá, āzini bātízimū ī
 ní sēé má ní īzāngā nyazú
 'dīri, ĩmi ícó ā'yī, ī sē ĩmi
 ní rá, ⁴⁰ 'bo úringará má drī
 ëndepi gé, āzini má drī ijī gé
 rī, má ícó tā ni ā'yī ĩmi ní nī
 ku. Vūrā 'dī'bée Múngú údé
 íngá 'bá 'í ní ūpēé gí rī pi ní."

⁴¹ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá
 rī pi ā ūrukō mužrī rī pi ká
 tā Yōkóbū pi ní 'yoó Yūwánī
 be 'dīri yī, kōpi ē ęsí ve 'bá
 īrī 'dī'bée ní rá. ⁴² Kúru Yēsū
 ní kōpi zizú ímúzú vūrā ālu
 gé, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī,
 "'Bá adri'bá Yāhūdī rú ku ī ní
 'bāā 'bá rī pi drīgé 'bāgú rú

'dī'bée, kōpi ri ūkpō áyú ìvé 'bá rī pi drīgé, ìvé ūgalaku ambugu rī pi ri ūkpō áyú 'bá ì ní ruḡ rī pi drīgé. ⁴³ Īmi āsámvú gé 'dīgé, lē tā rī ā adri sū 'dīri tīnī ku. Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rī lē dō adrii 'bá āmbúgú rú, lē ā 'bā 'i adrii ātí'bá ìmivé ni, ⁴⁴ āzini 'bá rī lē dō 'i adrii āmbúgú 'bá rī pi drīgé céré, lē ā 'bā 'i adrii tūgēṛī rú rīi ēzī ngaá 'bá rī pi ní céré. ⁴⁵ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú 'yozú kīnī, 'bá rī pi ā ngakí má ní ēzī 'dīni kuyé, má ímú ēzī ngaá 'bá rī pi ní, āzini má ímú ma sēé 'dīi drāá 'bá kárakará pi ē drī jezú."

Yēsū zī Bārītīmáyō mī be ēšīpi gí rī ē mī
(Mátáyo 20:29-34; Lúkã 18:35-43)

⁴⁶ Kúru Yēsū pi ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be, kōpi ní cazú kūrú Yērīkō vé rī gé. Kōpi kã lēé fūú mužú kūrú rī agásī, 'bá bītrīká rī pi 'dekí mužú kōpi ā vūdrī gé sī. Ágó āzi mī be ēšīpi gí ni rú ni Bārītīmáyō 'i, ĩri Tīmáyō ā mvá, ĩri ri úrí lētī ā jēlé gá, ri ngá mã 'bá rī pi vúgá. ⁴⁷ Bārītīmáyō kã yīi kīnī, 'bá rī Yēsū Nāzērētāgú rī ri eḷi mužú nī, ĩri ní trezú ú'dúkō be uru 'dāá kīnī, "Yēsū Dāwúđī ā Mvá rī, 'i ndre ĩzāngā mávé nōri fō!"

⁴⁸ 'Bá urukō'bée trekí ágó rī drīgé kīnī, ā újī kīri. 'Bo ágó rī gō treé mužú drīgélé

kīnī, "Dāwúđī ā Mvá rī, 'i ndre ĩzāngā mávé nōri fō!"

⁴⁹ Yēsū ní pá tuzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi zīkí ĩri." Kōpi ní ágó mī be ēšīpi gí rī zizú kīnī, "Mí adri ūṛī sī ku, 'i nga uru, Yēsū ri mī zī." ⁵⁰ Bārītīmáyō ní ívé bōngó akoó rŭkŭ rī njezú 'bezú vŭgá, ĩri ní wazú uru, ĩri ní mužú Yēsū vŭgá 'dāá.

⁵¹ Yēsū ní ĩri zizú kīnī, "Ngá mí ní lēé mã 'o mí ní rī ā'di?"

Ágó mī be ēšīpi gí 'dīri ní újázú Yēsū ní kīnī, "Īmbápi, á lē āngŭ ndreé."

⁵² Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "'Í 'de mužú ĩyí, mí ní ma ē'yīi gí rī sī, mí ídrí gí." Koro ágó rī ē mī ní 'i zizú āngŭ ndrezú, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū pi ā vūdrī gé sī.

11

Yēsū vé fīngará Yērúsālémã gá rī

(Mátáyo 21:1-11; Lúkã 19:28-40; Yŭwánī 12:12-19)

¹ Yēsū pi ní cazú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be Bētēfágē gá, āzini Bētēniyā gá, kūrú 'dī'bée ĩnyīná Írā Ōlívē* vé rī jēlé gá. Kōpi kã mužú caá ĩnyīná kūrú Yērúsālémã vé rī gé 'dāá, Yēsū ní ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá ĩrī ni pi pēzú mužú drīdrī. ² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi mužú gūrú ĩmi ęndreṭī gé 'dāri gé, ĩmi kádō fí caá gūrú rī agá 'dāá, ĩmi

* 11:1 11:1 Ōlívē: Peṭī ōlívē vé rī ĩri 'a ū'a be, ĩ ícō nya rá, ĩ ĩrivé ū'a zo ūdu rú, Yāhúđī rī pi ri tībī á'dí ūdu rī sī, āzini kōpi ri tō lāmbā agá, ācī 'yüzú ānī.

dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drī únjúzú āní kuyé ni ísú 'yīkí kú 'dāá'dā, ĩmi ọyukí dōngí rī ijí má vú nōó. ³ 'Bá āzi zì dō ĩmi, 'Ngá ĩmi ní rīí 'oó 'díní rī ā'di?' ĩmi újákí ĩri ní 'díní, 'Úpí lē dōngí rī nī, ĩ dōngí rī újá gō ĩmi ní vúlé rá.' "

⁴ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba ĩrī 'dī'bée ní 'dezú mužú, kōpi ní cazú dōngí mbaápi ú'dí rú ni ísúzá 'yīkí ĩri ĩnyinájá kẹtílē āngū ndreepi mužú létì ĩ ní fizú mužú kūrú rī gé 'dālē rī gé, kōpi ní dōngí rī ọyuzú. ⁵ 'Bá ọrukọ pá tu'ba 'dālē rī pi ní kōpi zizú kīnī, "ĩmi ri dōngí rī ọyú ālé?" ⁶ Kōpi ní tā rī újázú 'bá pá tu'ba rī pi ní sū Yēsū ní 'yoó ĩ ní rī tīnī, 'bá pá tu'ba rī pi ní ā'yīzú kīnī, 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi ā jíkí dōngí rī mužú iyí. ⁷ Kōpi ní dōngí rī jizú mužú Yēsū vúgá 'dālē, kōpi ní ĩvé bōngó akoó rūkū rī pi 'bezú dōngí rī ā úgóró gá, Yēsū ní tuzú úrízú drī ni gé. ⁸ 'Bá kárakará ajakí ĩvé bōngó akoó rūkū rī pi mužú létì rī drīgé sī, ọrukọ'bée vākí ĩbībì ọmvú agá rī pi ũ'baá mužú létì rī drīgé sī. ⁹ 'Bá 'de'ba Yēsū ẹndrẹtì gé drīdrī rī pi, 'de'ba ĩri ā vūdrī gé rī pi be, ríkí gbílílí gaá mužú kīnī,

"Hōsánā!"

"Tākiri ā adri 'bá ímúpi Úpí ā rú sī rī' ní!"

¹⁰ "Múngú ā 'bā tākiri mālūngā úyú Dāwūdī vé rī ní ímú ruyú rī drīgé!"

"Hōsánā Múngú ọrukogé 'bū gé rī!"

¹¹ Kúru Yēsū ní cazú kūrú Yērúsālēmā vé rī gé 'dāá, ĩri ní fizú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ĩri ní 'dezú rizú ngá rī pi úndrészú ánázú kūrú. 'Bo ụtú rī ní 'deé gí rī sī, Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá áyúāyū mūdri drī ni ĩrī rī pi be gúrú Bētēniyā vé rī gé.

Yēsū tri peṭi ĩ ní zì fìgì rī (Mátayo 21:18-19)

¹² Kā mužú adrií drū 'díní, Yēsū pi ní fūzú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi be gúrú Bētēniyā vé rī agásī āmvé, ẹbīrī fú Yēsū ri káyī. ¹³ ĩri ní peṭi ĩ ní zì fìgì rī ndrezú rará rú, bī ni amu kú kūmvū, ĩri ní 'dezú mužú peṭi rī ā gārā gá ĩnyinájá 'dāá, lē ndreé dō peṭi rī 'a rá. Kā mužú caá peṭi rī ā gārā gá 'dāá, ísú peṭi rī 'a kuyé, 'yéńá bī ni amu kú nī, ā'diātāsīyā lókí 'dāri adri peṭi ní 'azú ni kuyé. ¹⁴ Yēsū ní 'yozú peṭi rī ní kīnī, "Lē 'bá āzi ā gō mívé ũ'a nyaá dījī āluńani ku." 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi yíkí tā ĩri ní 'yoó 'dīri rá.

Yēsū údró 'bá mūfēngā ufubá rī pi Jó Múngú vé rī agásī

(Mátayo 21:12-17; Lúkā 19:45-48; Yūwánī 2:13-22)

15 Yēsū pi kâ caá ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be Yērúsalémã gá 'dãá, ĩri ní fizú mužú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ĩri ní í'dózú 'bá ri'bá ngá je'bá, āzini ri'bá ngá ʒi'bá rĩ pi údrózú. ĩri ní 'bá ri'bá mŭfēngā ufu'bá rĩ pi vé mísá uzezú u'dezú ũlĩ rú, āzini 'bá āmámũ ʒi'bá rĩ pi vé kítrĩ uzezú u'dezú ũlĩ rú. 16 Yēsū ā'yĩ 'bá āzi ní ngá jizú ʒizú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá ku. 17 Yēsū ní kōpi ímbázú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Síkí nyo Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kĩnĩ,

" 'Jó mávé rĩ ĩ zĩ

jó 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ní ma zizú ní' 'dĩni kuyé?

'Bo ĩmi újákí jó rĩ ícá 'vũrã ũgũ'bá rĩ pi ní rizú adrizú nĩ.' "

18 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, kōpi kâ tã Yēsū ní 'oó 'dĩri yĩ, kōpi í'dókí létĩ ndãá lēzú Yēsū ri 'dizú drázú rá. 'Bo kōpi 'okí ĩri sĩ ũrĩ sĩ, ā'diātāsīyā 'bá kárakarã āyākĩ tã ĩri ní ímbá rĩ sĩ rá.

19 Kã mužú adrii ũndrēná rĩ sĩ, Yēsū pi ní füzú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be kŭrú rĩ agásĩ āmvé.

Peṭi ĩ ní zĩ figĩ rĩ vé 'wingará

(Mátáyo 21:20-22)

20 Kã mužú adrii drũ 'dĩni, kōpi kâ riĩ elĩ mužú peṭi ĩ ní zĩ figĩ rĩ ã gārã gá sĩ, Yēsū vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní peṭi Yēsū ní trii 'dãri ndrezú, peṭi rĩ í'dó 'wiĩ ulá ni gélēsĩla. 21 Pētēró ní tã ándúrú Yēsū ní peṭi rĩ trizú 'dãri ã tã ígázú. Pētēró ní 'yozú Yēsū ní kĩnĩ, "Ímbápi, 'i ndre drĩ ká! Peṭi mí ní trii 'dãri 'wi gĩ."

22 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Lē ĩmi ẽ'yĩkĩ Múngú ri. 23 Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bá rĩ ẽ'yĩ dō Múngú ri rá, yĩkĩ ni awa dō 'i ĩrĩ kuyé, ĩri ícá 'yo írã 'dĩri ní ã nĩ 'i 'deé yĩ bālālã rĩ agá 'dãá, írã rĩ ícá 'i nĩ 'de yĩ bālālã rĩ agá 'dãá rá. 24 'Í 'bã dō ẽsĩ rizú ngá zizú Múngú vúgá, ngá mí ní zĩ rĩ, Múngú ri sē mí ní rá. 25 'Bo mi dō ri Múngú ri zĩ, 'i 'bã dō 'bá āzi ã tã kú mí ẽsĩ agá, lē mĩ trũ ĩri rá, mí Ẽtēpi 'bũ gé rĩ ã trũ rĩ mí mívé ũnjĩkãnyã agásĩ bēnĩ. 26 'Bo 'i trũ dō mí ógũpi ri ívé ũnjĩkãnyã agásĩ ku, mí Ẽtēpi 'bũ gé rĩ ícá mí trũú mívé ũnjĩkãnyã agásĩ ku." †

Yāhūdĩ rĩ pi zĩkĩ ũkpō Yēsū ní ẽzĩ ngazú rĩ ã tã

(Mátáyo 21:23-27; Lúkã 20:1-8)

27 Yēsū pi ní gōzú cazú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be Yērúsalémã gá 'dãá dũ. Yēsū kã riĩ ẽcĩ Jó Múngú vé rĩ ã

11:17 11:17 Īsáyã 56:7 11:17 11:17 Yērēmíyã 7:11 † 11:26 11:26 Átángã vērēsĩ 26 agá 'dĩri, búkũ Mārākō vé ĩ ní sũ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãayo, 'bo gōkĩ sũ búkũ Mārākō vé vúlé rĩ agá rá.

bóro agásī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāĩmbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi be, 'bá ambugu ʊrʊkɔ'béé be, kɔpi ní ímúzú Yésũ vúgá nōó. ²⁸ Kɔpi ní Yésũ ri zizú kīnī, "Ūkpō mí ní 'bá ngá ʊzī'bá 'dī'béé údrózú Jó Múngú vé rī ā bóro agásī 'dīri, mí ísú íngūgá? Ā'di sē mí ní ūkpō 'dīri nī?"

²⁹ Yésũ ní újázú kɔpi ní kīnī, "Ma drī ĩmi zī, ĩmi újákí dō tā má ní ĩmi zizú 'dīri rá, ma kúru ūkpō má ní tā 'ozú rī vé tā ũlū ĩmi ní rá." ³⁰ Kúru ĩri ní kɔpi zizú kīnī, "Ā'di sē Yūwánī ní ūkpō bātízīmū sēzú 'dīri nī? Yūwánī vé bātízīmū sēé 'dīri íbī íngá 'bũ gélésīla yā, dōku íbī íngá 'bá áda vúgálésī? ĩmi újákí má ní!"

³¹ Kɔpi ní rizú átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "'Bá 'yokí dō, 'Ūkpō Yūwánī ní bātízīmū sēzú 'dīri íbī íngá 'bũ gélésīla,' ĩri gō 'bā zī, 'ĩmi ẽ'yīkí Yūwánī ri kuyé āsī?' ³² 'Bo 'bá rī pi ní 'yoó Yūwánī ri nẹbī rī sī, 'bá ícókí 'yoó, bātízīmū Yūwánī ní sēé 'dīri, 'bá áda sē ĩri ní ūkpō ní nī 'dīni ku."

³³ Kɔpi ní újázú Yésũ ní kīnī, "'Bá nīkí kuyé."

Yésũ ní újázú kɔpi ní kīnī, "Má ícókí ūkpō má ní tā 'ozú rī vé tā ũlū ĩmi ní ku."

12

Nāpi āgō ɔmvú 'ā'bá rī pi vé rī

(*Mátáyo 21:33-46; Lúkã 20:9-19*)

¹ Kúru Yésũ ní átázú atala atala rī pi drīgé rī pi ní, 'bá tāĩmbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi ní, āzini 'bá ambugu ʊrʊkɔ'béé ní nāpi sī kīnī, "Ágó āzi sa peṭi vinyō vé rī pi,* sī ābi ɔmvú rī ā gārā sī kūrū, ga 'bú kuyú vúgá 'dāá, rizú vinyō rī zozú ānī, āzini sī lágáraka āco ʊrʊgégé 'dāá, rizú āngū úndrézú. Kúru ĩri ní ívé vinyō ɔmvú agá rī kuzú 'bá ʊrʊkɔ'béé ɔmvú 'ā'bá ni pi ní ūkōlō, kɔpi ūfēkí ĩri ní mūfēngā, ĩri ní 'dezú mužú āngū āzi gé. ² Lókí ĩ ní rizú ũ'a rī ũtízú peṭi vinyō vé rī pi sígé sī rī kã ícókí, ĩri ní ívé ātí'bá pēzú mužú 'bá ĩri ní ɔmvú rī kuú kɔpi ní ūkōlō 'dā'béé vúgá 'dāá, ātí'bá rī mu ĩrivé ũ'a rī ā vúgú íjī. ³ 'Bo 'bá ĩ ní ɔmvú rī kuú kɔpi ní ūkōlō 'dā'béé ní ĩri ruzú, kɔpi ní ĩri ũgbāzú, ĩri pēzú mužú drī be ule.

⁴ "Īri ní ātí'bá āzi pēzú mužú kɔpi vúgá 'dālé dījī, 'bo kɔpi ā gbākí ĩri ẽ drī, kɔpi u'dakí ĩri ũnjí ũnjí.

⁵ Īri ní gōzú ātí'bá āzi pēzú, kɔpi 'dīkí ātí'bá 'dīri drāá rá. Ri nyo ātí'bá rī pi ũpēé

* **12:1** 12:1 Peṭi vinyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dukí peṭi vinyō vé rī ā tā 'bāā tā āmbúgú rú, kɔpi ri ũ'a ní zo vinyō sū rú. Múngú ipē 'bá Īsērélē vé rī pi adriif 'bá ívé ni, kɔpi ā adriki rí sū peṭi vinyō vé Múngú ní saá 'aapi ũ'a be rī tīnī. Nāpi peṭi vinyō vé 'dīri, sē 'bá tāĩmbī ímbá'bá rī pi atala atala rī pi drīgé rī pi be nīkí áamá rá 'yozú kīnī Yésũ ri ívé tā átá. 'Í lã Sāwúmã 80:8-16; Īsáyã 5:1-7; Mátáyo 21:33-46; Lúkã 20:9-19.

muzú dīj dīj, kōpi ūgbāki
uruko'bee, ú'diki uruko'bee
ũdrāá rá.

⁶ "Bá rī ē ĩmbītā ace ālu,
'bá aceēpi rī, ĩri ómvú 'dīpa
rī vé mvá ĩri ní lēé ambamba
rī. ĩri ní mvá rī pēzú muzú
'bá ĩri ní ómvú rī kuú kōpi
ní ūkōlō rī pi vúgá 'dāá kīnī,
'Kōpi ícō mávé mvá ĩnjī rá.'

⁷ "Bo 'bá ĩri ní ómvú rī
kuú kōpi ní ūkōlō rī pi ní
rizú átázú ĩ āsámvú gé sī
kīnī, "Bá ímūpi ĩrivé ngá ē
tī ruṣipi rī, ĩri ímú 'dā, lē
'bā 'dīkī ĩri drāá 'dīisī rá,
'bā 'dūkī rī ómvú rī 'bá ní.'

⁸ Kōpi ní ĩri ruṣú, ĩri 'dīzú
drāzú rá, kōpi ní ĩrivé āvū
'duzú ómvú rī agásī, jīzú
'bezú āmvé."

⁹ Yēsū ní kōpi zīzú kīnī,
"Īmi kádō ūsūú, ómvú 'dīpa
ri gō tā íngóni ni 'o? Á lē
lūú ĩmi ní 'yozú kīnī, ĩri ímú
'bá ĩri ní ómvú rī kuú kōpi
ní 'dā'bee ú'dī ūdrā rá, ĩri
gō ómvú rī sē 'bá uruko'bee
ní. ¹⁰ Īmi lākī tā ĩ ní sī Búkū
Múngú vé rī agá rī kuyé?
Búkū rī kīnī,

" 'Írā ándúru 'bá jó sī' 'bá rī
pi ní gāá sī rī,
újā nōni 'i ícá írā sēēpi
jó rī ní pá tuzú ānī
ũkpó ūkpó ni.

¹¹ Úpí 'o tā 'dīri nī,
sē 'bá ní āyāngará.' "

¹² 'Bá Yēsū ní átá kōpi be
'dī'bee nīkī áamá rá, nāpí
Yēsū ní ūlūú 'dīri, Yēsū ri tā
rī pi nāpí rú ĩ rú' 'bá gá. Kōpi

lēkī kōdō ĩri ruṣú, 'bo kōpi
rukí 'bá bītríká rī pi, kōpi
kukí ĩri ānī, kōpi gōkí muṣú
'dīisī rá.

*Mũfēngā umbe jezú rī vé
ũfēngará 'bāgú āmbúgú rī ní
rī*

(*Mátáyo 22:15-22; Lúkã
20:20-26*)

¹³ Drīkoma 'dī'bee ní
Fārúsī rī pi ā uruko pēzú 'bá
Ēródē ri ętī' 'bá rī pi be muzú
Yēsū ri uzīzú, ā 'yo rī tā, ĩ
tōkī rī ĩri ānī bēnī. ¹⁴ Kōpi
ní cazú ĩri vúgá 'dāá, kōpi
ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Īmbāpi,
'bá nīkī rá mi 'bá tā 'oópi
pīrī ni, 'bá āzi ícō mívé yīkī
tā 'ozú rī újā ku, mi 'bá rī pi
vé tā 'du nga céré trōtrō, átā
dō 'bá rī ā'di 'i, mi ri tā áda
Múngú vé rī ímbá. ĩri nyo
múkē ĩ ní mũfēngā umbe
jezú rī ūfēzú 'bāgú āmbúgú
Rómā vé rī ní, † dōku ā ūfēkī
ku? ¹⁵ 'Bā ūfēkī ĩyī, dōku 'bā
ũfēkī ku?"

'Bo Yēsū nī tā kōpi ē ęsī
agá rī rá. Yēsū ní kōpi zīzú
kīnī, "Īmi ri tā ndā mâ rú' 'bá
gá 'dīni āsī? Īmi íjīkī má ní
mũfēngā fífī ęnjīpi ęnjīęnjī
ālu, mâ ndre drī ká." ¹⁶ Kōpi
ní mũfēngā ā fífī íjīzú ālu
Yēsū vú nōó, Yēsū ní kōpi
zīzú kīnī, "Īndrīlīkī ĩ ní údé
mũfēngā rú' 'bá gá nōri, āzini
rú ĩ ní sī rú' 'bá ni gé nōri ā'di
vé ni?"

12:11 12:11 Sāwūmā 118:22-23 † **12:14** 12:14 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī:
Īri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndīāndī rī pi agá rī pi drīgē, āngū Yūdáyā vé rī
drīgē, āngū Gālíláyā vé rī drīgē, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgē. 'Bá Rómā
vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísārā.

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “Īndrīlīkī rī, āzini rú rī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni.”

¹⁷ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ngá rī dō 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni, ĩmi sēkī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, ĩmi sēkī Múngú ní.”

Tā Yēsū ní újā kōpi ní 'dīri, sē kōpi ní āyāngará.

Īngāngará drāngará gálēsīla rī vé tā

(Mātáyo 22:23-33; Lúkā 20:27-40)

¹⁸ Kúru 'bá ĩ ní zīj Sādókē, † 'yo'bá kīnī, 'bá rī drā dō gí ícō gōó íngá ídri rú ku 'dī'bée ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi ní Yēsū ri zizú ¹⁹ kīnī, “Īmbápi, Mósē sī 'bá ní kīnī, “Bá rī vé édrīpī drā dō, ku dō ǫwúzī kú mvá ākó, 'bá drāápi rī vé édrīpī rī gō ǫwúzī rī é'yī 'í ní ūkú rú, kōpi anji tī ǫwúzī rī be, anji kōpi ní tīj rī pi adri édrīpī drāápi 'dāri vé ni.’ ²⁰ Ándúru anji āgō ézīrī, kōpi édrīpī rú, mvá káyú rī je ūkú, ĩri ní drāzú, kōpi tīkī mvá ūkú rī be kuyé. ²¹ Édrīpī āzi rī ní gōzú ūkú

rī é'yízú, ĩri ní kpá drāzú mvá ākó, édrīpī āzi rī ní kpá ūkú rī é'yízú, drā kpá 'dīni, kōpi tīkī mvá ūkú rī be kuyé. ²² Anji ézīrī 'dī'bée ūdrākī céré, tīkī anji ūkú rī be kuyé. Ǫdū ni gé, ūkú rī ní kpá drāzú. ²³ Kúru 'í lū 'bá ní, āgō ūdrā'bá ézīrī 'dī'bée céré rikí ūkú ālu 'dīri jeé, kādō muḡ caá ú'dú 'bá rī pi ní íngázú gōzú ídri rú rī gé, ūkú 'dīri adri ā'di vé ni?”

²⁴ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tā ĩmi ní átá 'dīri adri pīrī ku! ĩmi nīkī tā ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī kuyé! ĩmi nīkī ūkpō Múngú vé rī kuyé! ²⁵ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi kádō íngá gōó ídri rú, ágó gō ūkú jeé ku, ūkú gō ágó jeé ku. Kōpi adri sū mālāyīkā 'bū gé 'dālé rī pi tīnī. ²⁶ 'Bá ūdrā'bá gí rī pi vé íngāngará gōó ídri rú rī vé tā, ĩmi lākī búkū Mósē ní sīi rī agá rá. ĩmi nīkī tā ācí ní dīzú rūdú agá rī rá, Múngú 'yo Mósē ní kīnī, ‘Ma Múngú ĀbūrámāŠ vé rī, Múngú Īsákā* vé rī, āzini Múngú Yōkóbū† vé rī,’ ²⁷ Múngú adri 'yozú kīnī, ĩri Múngú 'bá ūdrā'bá gí rī pi

‡ **12:18** 12:18 Sādókē: Sādókē rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāimbī Mósē vé rī ru'bá tītī rī pi, 'bo kōpi é'yīkī ĩndrī rī pi vé tā kuyé, é'yīkī mālāyīkā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi é'yīkī kpá 'yozú kīnī, 'bá ūdrā'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'Í lā Ézī 23:8. **12:19** 12:19 Dētōrōnómē 25:5 **§ 12:26** 12:26 Ābūrámā: Múngú zī Ābūrámā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muḡ āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri é'bīpī Yāhūdī rī pi vé rī, tīkī ĩri ílí élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkī drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 'Ídóngará 12-25.

* **12:26** 12:26 Īsákā: Īsákā ri mvá Múngú ní ezīj Ābūrámā ní rī. 'Í lā 'Ídóngará 17-35. † **12:26** 12:26 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvōpī Īsákā vé mvá, ĩri anji be muḡrī drī ni ĩrī, Múngú újā rú ni zīj Īsērélē, úyú ĩrivé rī zīkī anji Īsērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zīkī kōpi Yāhūdī. 'Í lā 'Ídóngará 25-50. **12:26** 12:26 Wūngará 3:6

vé ni kuyé, ĩri Múngú 'bá idri rú rĩ pi vé ni. Īmi Sādókē 'dĩ'bée, tã ĩmi ní 'yoó kīnĩ, 'bá ũdrã'bée gí rĩ pi íngákí gōó idri rú ku 'dĩri ũnjō."

Tāĩmbĩ tã be agaápi rá rĩ
(*Mátáyo 22:34-40; Lúkã 10:25-28*)

28 'Bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi vé ãlu ní ícázú, ĩsú Yēsũ pi ri āgátá gã Sādókē rĩ pi be. Kã ímú ĩsú Yēsũ újá tã rĩ pĩrĩ, ĩri ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Tãĩmbĩ 'dĩ'bée agásĩ céré, ngōri ndē nĩ?"

29 Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Tãĩmbĩ agaápi rá rĩ, ĩri 'dĩ, 'Īmi anji Īsērélē vé 'dĩ'bée, ĩmi yĩkĩ drĩ ká! Úpí 'bávé rĩ, ĩri 'yéǵá Úpí Múngú 'i.

30 Lē mí lē Úpí Múngú mívé rĩ éšĩ be céré, índri mívé rĩ be céré, yĩkĩ mívé rĩ be céré, ũkpō mívé rĩ be céré.'

31 Tãĩmbĩ ĩrĩ rĩ 'dĩni, 'Lē mí lē 'bá mí gārã gá rĩ sũ mí ní mí rú'bá lēé rĩ tĩnĩ.' Tãĩmbĩ āzi tãĩmbĩ ĩrĩ 'dĩ'bée ndēépi rá ni 'dãáyo."

32 Ágó riipi tãĩmbĩ ímbápi rĩ ní 'yozú kīnĩ, "Ímbápi, tã mí ní 'yoó kīnĩ, Múngú ri 'yéǵá ãlu, Múngú āzi túngú ni 'dãáyo 'dĩri, ĩri tã áda.

33 Ádarú lē mí lē ĩri éšĩ be céré, yĩkĩ mívé rĩ be céré, ũkpō mívé rĩ be céré, āzini 'í lē dō 'bá mí gārã gá rĩ sũ mí ní mí rú'bá lēé rĩ tĩnĩ, ndē

ngá mí ní sēé rĩ pi rá, āzini ndē rōbōŋō mí ní zãá rĩ rá."

34 Yēsũ kã ndree ágó rĩ újá tã rĩ pĩrĩ, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kīnĩ, "Mí ítrú nóni mí ícá ĩnyinjã mālũngã Múngú vé rĩ ã jélé gá gí." Vudrĩ ni gé, 'bá āzi gō Yēsũ ri zĩ tã āzi sĩ dĩĩ kuyé.

Kúrísitō ri ā'di ā Mvã?
(*Mátáyo 22:41-46; Lúkã 20:41-44*)

35 Yēsũ kã riĩ 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ĩri ní 'bá rĩ pi zizú kīnĩ, "'Bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi ri 'yo kīnĩ, Kúrísitō ri ímú ĩfũ úyú Dãwúđĩ vé rĩ agá, tã kōpi ní 'yoó 'dĩri, kōpi ũsũkĩ íffĩ ní a'di? 36 Índri Uletere rĩ ású Dãwúđĩ ri, sē átã 'dĩni kīnĩ,

" 'Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní kīnĩ,

"Mí úrí mã drĩ ěndépiš gé,

cĩngbá má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bãzú

mí pálé gá rĩ gé." '

37 Dãwúđĩ zĩ dō Kúrísitō ri ívé Úpí píri, Kúrísitō ri ícó adri Dãwúđĩ ã mvã íngóni ngóni?"

'Bá kárakarã 'bãkĩ úvá rizú tã ĩri ní ímbá 'dĩri yizú āyĩkō sĩ.

Yēsũ kīnĩ lē 'bá rĩ pi ā adrikĩ mĩ be kowu 'bá tãĩmbĩ

Mósē vé rī ímbá' bá rī pi vé tã sī

(Mātáyo 23:1-36; Lúkã 20:45-47)

³⁸ Yēsũ kã rií 'bá rī pi ímbá, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ìmi adrikí mì be kowu 'bá ri' bá tãimbí Mósē vé rī ímbá' bá 'dī' bée ā tã sī. Kòpi lèkí ì úsú bōngó ācoco ni pi sī, rií éci jòkònjì agásì, 'bá rī pi kádō ì eziì, kòpi ē ìnjīkí rí ì ìnjīnjì.

³⁹ Āzini kòpi lèkí ā 'bākí ì úrí vūrã 'bá ambugu rī pi vé rizú úrízú Jó Múngú ri Zìzú rī pi agá 'dāá rī gé, āzini vūrã 'bá ìnjìzú ìnjīnjì rizú ùmũ nyazú rī gé. ⁴⁰ Kòpi ri owuzì rī pi ē mì ù'bã rizú kòpivé ngá jó āsámvú gé rī pi u'duzú kòpi drìgé sī. Kòpi ri Múngú ri zì sã be āco, 'bá rī pi ā ndrekí rí ì. 'Bá tã 'o' bá 'dīni 'dī' bée, Múngú ri ímú kòpi ìrīñã ùnjí ùnjí.”

Ngá òwúzìgò rī ní sēé rī vé tã

(Lúkã 21:1-4)

⁴¹ Yēsũ ní 'dezu múzú úrízú sòndúkũ ì ní 'bāá kuú Jó Múngú vé rī agá, ì ní rizú mūfēngã 'bezú 'a ni gé rī ā gārã gá. Tē rií 'bá kárakarã mūfēngã jì' bá 'be' bá rī pi ndreé. Ndre 'bá ā' bú be rī pi 'bekí mūfēngã ìvé rī āmbúgú. ⁴² Kúru òwúzìgò āzi ìjì ìvé rī mūfēngã fífì nyírínã ènjìjìpi ku ni 'beé ìrì.

⁴³ Yēsũ ní ìvé 'bá 'ì pámvú ùbī' bá rī pi zìzú ímúzú 'ì vúgá nòó, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ádarú á 'yo ìmi ní 'dīni, ùkú òwúzìgò ngá ākó 'dīri vé mūfēngã 'beé rī, ndē

'bá 'be' bá āmbúgú rī pi vé rī rá. ⁴⁴ Ngá 'bá ā' bú be rī pi ní sēé rī, kòpi ì' dükí ìvé ā' bú kárakarã rī pi agá, 'bo ùkú ngá ākó 'dīri sē ìvé ngá 'ì ní kòdó 'ì ìzã kozú rī ārēvú céré.”

13

Ì ímú Jó Múngú vé rī ùñò ári vūgá

(Mātáyo 24:1-2; Lúkã 21:5-6)

¹ Yēsũ kã rií fūú múzú Jó Múngú vé rī agásì, ìrivé 'bá ìri ā pámvú ùbī' bá rī pi vé ālu ní 'yozú ìri ní kīnī, “Ímbápi, 'ì ndre drī írã ùnyī be 'dī' bée ká, āzini 'ì ndre drī jó ì ní sījì jó Múngú ri ìnjìzú rī ā gārã gá sī ùnyī be 'dī' bée ká!”

² Yēsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Jó mí ní ndreé ambugu ambugu 'dī' bée, ì ímú kòpi ùñò céré u' de vūgá, írã ì ní jó rī pi ù' bázú āní 'dī' bée, ì ímú kòpi ùñò ú' bé céré vūgá.”

Ìzāngã ímúpi drīdrī 'dīlè rī

(Mātáyo 24:3-14; Lúkã 21:7-19)

³ Vúdrī ni gé, Yēsũ mù úrí kuú Írã Òlívè vé rī drìgé, ì' bújã aco kòpi āsámvú Jó Múngú vé rī be nī. Pétēró pi Yòkóbũ be, Yūwánī sī, āzini Āndērýã sī, kòpi ní ì njezú múzú Yēsũ vúgá 'dāá. ⁴ Kòpi ní Yēsũ ri zìzú kīnī, “Tã 'dī' bée ímú ì nga ngòtú? Ngá ímúpi lúupi kīnī, tã 'dī' bée ímú ì nga rá rī ā' dī?”

⁵ Yēsũ ní újázú kòpi ní kīnī, “Ìmi ndrekí múké, lē

'bá āzi ā ũ'bā ĩmî mî ku,
 6 ā'diātāsīyā 'bá kárákará pi
 ímû ũnjō ũlî mâ rú sî, kôpi
 'yo, ĩ Kúrísitō 'i. Kôpi 'bá
 kárákará pi ē mî ũ'bā rá.
 7 ĩmi kádō tā ĕ'dî vé ni yîj,
 āzini ĩmi kádō tā ĕ'dî vé ĩ
 ní rií átá rî ā tā yîj, lē ĩmi
 adrikí ũrî sî ku. Tā 'dîni
 'dî'bée ímû ĩ nga rá, 'bo adri
 'yozú kînî, ũdũ nyôŏkú nōri
 vé rî, ĩri 'i deępi 'dî 'dîni
 kuyé. 8 'Bá āngũ āzi agá
 rî pi ímû ĕ'dî 'dî ĩ āsámví
 gé sî 'bá āngũ āzi agá rî pi
 be. 'Bá mālũngā ru'bá rî pi
 ímû ĕ'dî 'dî ĩ ŏgũpîj mālũngā
 ru'bá rî pi be, dīngídīngí ri
 ímû āngũ aya vūrā kárákará
 ni pi agásî, ĕbîrî ri ímû 'de
 ũnjî ũnjî. 'Bo tā 'dî'bée drî
 ĩzāngā rî vé í'dóngárá.

9 "ĩmi adrikí mî be kowu!
 ĩ ímû ĩmi uru jî mu tō 'bá tā
 lî'bá rî pi ęndreŕî gé, ĩ ĩmi
 ũgbā Jó Múngú ri Zízú rî pi
 agásî kēlîná sî. ĩ ímû ĩmi jî
 mu pá tu ũgalaku ambugu
 rî pi ęndreŕî gé, āzini 'bāgú
 rî pi ęndreŕî gé mâ tā sî, ĩri
 adri drîlé múké ĩmi ní mávé
 tā ũlŭzú kôpi ní. 10 Ũ'dũ ũdũ
 vé rî ní drî ícázú kuyé rî gé,
 lē ā ũlŭkí ũ'dũkó múké rî
 muzú āngũ rî pi agásî céré.
 11 Urúkî dō ĩmi, āzini tōkî dō
 ĩmi 'bá tā lî'bá rî pi ęndreŕî
 gé, lē ĩmi rikí ĩmi ũsũŭ drāá
 átángá ĩmi ní lēé muŭ átá rî
 vé tā sî ku. Sâ ni kādō ícá,
 átángá ĩmi ní muŭ átá rî,
 Múngú ri ũlŭ ĩmi ní nî. ĩmi

átákí átángá rî nî ku, ĩndrî
 Uleterē rî átá nî.

12 "Ĕdrîpî ri ímû ĕdrîpî ā
 ũli 'be, ĩri ĕdrîpî ri sē 'dî drā
 rá. Ĕtēpî ri ímû ívé anjîná rî
 pi ā ũli 'be, ĩri kôpi sē ú'dî
 ũdrā rá, anjîná rî pi ímû ufu
 ku ari'ba rú, kôpi 'bá ĩ tî'bá
 rî pi sē ú'dî ũdrā rá. 13 'Bá
 rî pi ímû ĩmi ngũ ũnjî mâ tā
 sî, 'bo 'bá pá tuúpi títî ívé
 ĕ'yîngárá agá cîmgbá cazú
 ũdũ gé rî, Múngú ri ímû ĩri
 pa rá.

*Tā ũnjî ímûpi 'i ngaápi rî
 (Mātáyo 24:15-21; Lúkā
 21:20-24)*

14 "ĩmi kádō 'Ngá ũnjî
 āngũ izaápi' ni ndree tu pá
 kuú vūrā ĩri ní kōdō pá tuzú
 ku rî gé, 'bá tā ni lāápi rî ā nî
 tā ni vé ífífi múké. Sâ 'dāri
 gé, 'bá adri'bá āngũ Yŭdáyā
 vé rî agá rî pi, lē kôpi ā ápákí
 muzú írá drîgé. 15 Tā 'dîri
 ísú dō 'bá rî jó drîgé, ē ísî fí
 jó agá 'dāá, muŭ ngá āzi í'dú
 ku. 16 Tā 'dîri ísú dō 'bá rî
 ŏmvú agá, lē 'bá rî ā gō vulé
 muŭ ívé bōngó akoó rŭkŭ rî
 í'dú ku. 17 Lókí 'dāri gé, tā
 rî ímû adri ũkpó ũkpó ũkú
 'a be rî pi ní, āzini ũkú anjî
 be drî ũdēná rú bā ndrú'bá
 ndrúndrú rî pi ní! 18 Lē ĩmi
 zîkí Múngú ri, tā 'dî'bée ā
 ngá rî 'i lókí kilóngóro vé rî*
 gé ku, 19 ā'diātāsīyā sâ 'dāri
 gé, ĩzāngā 'bá rî pi ní ímû
 nyaá rî, Múngú ní í'dózú
 vŭ rî gbingárá gá 'dāá, kôpi

13:14 13:14 Dānyélē 9:27; 11:31; 12:11 * 13:18 13:18 Lókí kilóngóro vé rî
 rî: Āngũ ĩsērēlē vé rî gé 'dāá, lókí kilóngóro vé rî gé, ĕĕ tungárá ũkpó ũkpó,
 ā'diātāsīyā yîgō ri 'dî ambamba, sē āngũ rî igbe igbe.

nyakí drī āvū ni kuyé. 'Bo ĭzāngā sū 'dīri tīnī ni, ícō gōō 'i ngaá dīi ku. ²⁰ Úpí ē ítrú dō ú'dú ĭzāngā nyazú rī ícá ělīnā ku, 'bá āzi ícō adrii ídri rú ku. 'Bo ĭrivé 'bá ĭri ní ĭngá ũpēé rī pi ā tā sī, ĭri ú'dú rī ítrú ícá ělīnā. ²¹ Lókí 'dāri gé, 'bá rī 'yo dō, "Í ndre, Kúrísítō ri nō!' dōku 'ĭri 'dā!' lē mī ě'yī ĭrivé tā ĭri ní 'yoó 'dīri ku. ²² 'Bá ũnjó rú 'yo'bá kīnī ĭ Kúrísítō 'i rī pi nēbī ũnjó rú rī pi be, kōpi ímú ĭfū ri tā āyāzú āyāyā ni pi 'o 'bá Múngú ní ũpēé rī pi ē mī ũ'bāzú ānī, 'bo kōpi ícókí ũ'bāá bā ku. ²³ 'Bo ĭmi adrikí mī be kowu! Má ũlū ĭmi ní tā ímú'bá 'i nga'bá rī pi ārēvú céré drīdrī gí.

Yēsū vé ĭgōngará
(Mātáyo 24:29-31; Lúkā 21:25-28)

²⁴ "Lókí 'dāri gé, ĭzāngā 'bá rī pi ní nyaá rī ā vūdrī gé,

" 'Ŭtú rī ē mī ri ímú bī nī ku ĭnīnā rú,
mbāá rī gō kaá ku.

²⁵ Línýā rī pi ímú lū 'bū gé 'dāásī vūgá,
ĭ ímú ngá 'bū gé 'dālé rī pi aya rá.'

²⁶ "Sā 'dāri gé, ma 'Bá Mvá 'i, 'bá rī pi ímú mávé ímúngará ĭrībīti agásī ũkpō be āmbúgú rī ndre, āzini mávé dīngará pōwūpōwū rī ndre ĭ mī sī. ²⁷ Ma ímú mávé mālāyíkā rī pi ĭpē ímú 'bá ĭ ní ũpēé gí rī pi tra vū drīgē

sī céré, cīmgbá cazú 'bū gé 'dāá.

Nāpi peṭi ĭ ní zīi fīgī rī vé rī

(Mātáyo 24:32-35; Lúkā 21:29-33)

²⁸ "Lē ĭmi nīkí tā 'dīri áamá peṭi rú'bá gá, peṭi ĭ ní zīi fīgī rī ē bī í'dó dō rūú gí, mī ícō nī áamá 'yozú kīnī, ěézū ícá ĭnyīnā gí. ²⁹ Kúru ĭmi ndrekí dō tā má ní ũlūú 'dī'bée ri ĭ 'o, ĭmi ícō nī áamá 'yozú kīnī, lókí má ní ĭgōzú rī ícá ĭnyīnānā gí. ³⁰ Ádarú á lē 'yoó ĭmi ní 'dīni, 'bá uruko lókí nōri vé rī pi ũdrākí drī ku, tā 'dī'bée ārēvú céré ímú ĭ nga drīdrī ũgbále ká. ³¹ 'Bū pi vū be, kōpi ímú dē rá, 'bo átángá má ní átá rī tā áda, ĭri adri mužú 'dáni'dáni.

'Bá āzi nī ú'dú, dōku sá má ní ímvízú rī kuyé
(Mātáyo 24:36-44)

³² "'Bo 'bá āzi nī ú'dú, dōku sá tā 'dī'bée ní 'i ngazú rī kuyé, mālāyíkā 'bū gé rī pi nīkí kpá kuyé, Ma Mvá rú, á nī kpá kuyé, 'yéná má Ĕtēpi Múngú nī ĭngá nī. ³³ Lē ĭmi adrikí mī be kowu, ĭmi adrikí ũrē, ā'diātāsīyā ĭmi nīkí sá tā rī ní ímúzá 'i ngazú rī kuyé. ³⁴ Tā má ní átá 'dīri, ĭri adri sū ágó āzi ní ívé 'bēti kuú, ĭri ní 'deé muž ěcī gé rará rú, ĭri ní ězī awaá ívé ātí'bá rī pi ní, ĭri ní 'yoó ívé ātí'bá kēṭilé ũtēpi rī ní, ā adri mī be mgbo rī tīnī.

³⁵ "Kúru lē ĭmi adrikí mī be mgbo, ā'diātāsīyā lókí jó 'dīpa ní ícázú rī, dō ĭri ícá

ũndréná sī yā, dō ɪnɪná útú gé yā, dō ɷ'bútɪ sī yā, ɪmi nɪkí kuyé. ³⁶ 'Bo jó 'dípa ícá dō mbēlējá, ē ícá rí ɪmi ɪsú ɷ'dú kongará gá ku. ³⁷ Tā má ní 'yoó ɪmi ní 'dɪri, á 'yo 'bá céré ní, lē ɪmi adrikí mɪ be mgbɔ, ɪmi ɷtēkí ɪrivé ɪgōngará!"

14

'Bekí Yēsū ā ũli lēzú ɪri 'dizú

(Mátáyo 26:1-5; Lúkã 22:1-2; Yūwánĩ 11:45-53)

¹ ʊ'dú Múngú ní Ɛlízú Jó rĩ pi tɪ gé sĩ rĩ,* āzini ʊmũ ĩ ní Pángá ni 'Báá Údrá ku rĩ nyazú rĩ* vé ʊ'dú kã aceé ɪrĩ, atala atala rĩ pi drɪgé rĩ pi, 'bá tãɪmbɪ ɪmbá'bá rĩ pi be, rikí Yēsū ā tā ndrĩ lēzú ɪri ruzú, ĩ 'dɪkí rí ɪri dráá 'dɪsĩ rá. ² Kòpi rikí 'yoó kɪnĩ, "Lē 'bã rúkí Yēsū ri ʊ'dú ʊmũ nyazú rĩ gé ku, ā'diātāsɪyã 'bá rĩ pi ɪmú ɪngá 'bá drɪgé gí."

Ūkú āzi dā ũdu Yēsū drɪgé (Mátáyo 26:6-13; Yūwánĩ 12:1-8)

³ Yēsū kã rií adrii Bētēniyã gá 'dãá, ri adrii Sɪmónã ɔtú ũfú ní nyaá rĩ vé āngá. Yēsū kã úrí ɪnyá nyangará gá, ũkú

āzi ní ɪmúzú ũdu ngũɷpi ndrɪndrɪ ni be drɪgé mālāngĩ agá, ũdu rĩ ājē be āmbúgú. Ūkú rĩ ní mālāngĩ rĩ ē tɪ zɪzú, ɪri ní ũdu rĩ dāzú Yēsū drɪgé.

⁴ Tā 'dɪri sē 'bá ʊruxo ʊmũ rĩ gé 'dālé rĩ pi ē ɛsɪ ve rá, kòpi ní rizú unuzú ĩ āsámvú gé sĩ kɪnĩ, "Ngá ũkú rĩ ní rizú ũdu rĩ izazú 'dini rĩ ā'di?" ⁵ Kòpi ɪngákí ũkú rĩ drɪgé mgbárāsĩ. Kòpi kɪnĩ, "Ūkú rĩ té ũdu rĩ ʊzɪ mũfēngã fífí ɛnɪjɪpi ɛnɪjēnɪ mūdūrũlũ na, ɪri té mũfēngã ni awa 'bá ngá ākó rĩ pi ní."

⁶ Yēsū ní újázú kòpi ní kɪnĩ, "Lē ɪmi kukí ũkú rĩ, ngá ɪmi ní rizú ũkú rĩ ē drɪ izazú 'dini rĩ ā'di? Tā ũkú rĩ ní 'oó má ní 'dɪri, ɪri tā múké, ⁷ ā'diātāsɪyã ʊ'dú céré ɪmi ri adri 'bá ngá ākó rĩ pi be trɪ, ɪmi lēkí dō kòpi ē ɪzã koó, ɪmi ícó ko rá. 'Bo má ícó áwí adrii ɪmi be nōgó rō ku. ⁸ Ūkú 'dɪri 'o ngá 'í ní lēé 'oó má ní rĩ gí. Má ní drɪ adrizú ɪdri rú rĩ gé, ũkú rĩ dā ũdu mâ rú'bá trɪzú āní, má kãdō ɪmú dráá, ɪsú trɪ mâ rú'bá ũdu rĩ sĩ ɪnógosɪ gí. ⁹ Ádarú á lē 'yoó ɪmi ní 'dini, 'bá rĩ pi kádō rií ʊ'dúkó múké rĩ ũlũú muzú vũ drɪgé sĩ, kòpi tā ũkú rĩ ní 'oó rĩ ɪgá, kòpi

* **14:1** 14:1 ʊ'dú Múngú ní Ɛlízú Jó rĩ pi tɪ gé sĩ rĩ: Yāhúđĩ rĩ pi ri ʊ'dú Múngú ní ɔtú ɛlízú ɪsērēlē rĩ pi vé jó rĩ pi tɪ gé sĩ Ɛjēpētō gá 'dãá rĩ vé tā ɪgá. ɔtú kòpi ɛ'ɓipɪ ɷbēkí kãbilō ā ári ɪvé kēɛtɪ ē ɛrɪfe gá sĩ, sē Múngú ú'dí kòpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Ɛjēpētō vé kãbilō ári ɷbē'bá ɪvé kēɛtɪ ē ɛrɪfe gá sĩ kuyé rĩ pi vé anɪ āgō kãyú rĩ pi ũdráá 'bá ālu ālu vé 'bētɪ āsámvú gé sĩ rá. 'Í lã Wũngará 12:17-28; Mátáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkã 2:41; Yūwánĩ 2:13; Ɛzɪ 12:4; 1 Kōrínitō 5:7; Ɛbērē 11:28. † **14:1** 14:1 ʊmũ ĩ ní Pángá ni 'Báá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yāhúđĩ rĩ pi ri ʊmũ 'dɪri nya ca ʊ'dú ɛzɪrĩ, kòpi ri ʊ'dú Múngú ní ĩ pazú adringará tɷgērĩ rú 'bá Ɛjēpētō vé rĩ pi drɪgé sĩ rĩ vé tā ɪgá āní. ʊmũ 'dɪri ĩ 'dó nya ʊ'dú Múngú ní Ɛlízú Jó rĩ pi tɪ gé sĩ rĩ gé. 'Í lã Wũngará 12:17-20.

ũlũ mužú 'bá rĩ pi ní."

Yúdā 'be Yēsũ ã ũli
(*Mátáyo 26:14-16; Lúkã*
22:3-6)

¹⁰ Kúru Yúdā Īsīkārīyótā Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé āzi ní 'dezú mužú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá 'dāá, 'i 'be rí Yēsũ ã ũli, kōpi ã ruķí rí ĩri. ¹¹ Atala atala rĩ pi drĩgé 'dĩ'bée kã tā 'dĩri yĩ, kōpi adriķí āní āyĩkō sī, kōpi 'yokí ĩ tĩ sī kīnĩ, ĩ Yúdā ní mũfēngã sē rá. Kúru Yúdā ní lētĩ ndāzú Yēsũ ã ũli 'bezú āní.

Īnyá ũdũ Yēsũ ní nyaá rĩ
(*Mátáyo 26:17-25; Lúkã*
22:7-14, 21-23; Yũwánĩ 13:21-
30)

¹² Ʋ'dú ĩ ní í'dózú Ʋmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku rĩ nyazú rĩ gé, Yāhúdĩ rĩ pi céré ālu ālu kãbĩlō mvá[‡] í'dú lĩ rōbōñō rú Ʋ'dú Múngú ní Ʋlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sī rĩ gé, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zĩzú kīnĩ, "Mí lē 'bã muží ĩnyá mí ní lēé nyaá Ʋ'dú Múngú ní Ʋlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sī rĩ vé rĩ á'dí íngũgá?"

¹³ Kúru Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi pēzú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Īmi muží kũrũ Yēřúsālēmã vé rĩ agá 'dāá, ĩmi ca mužú ágó āzi ĩsú 'dālē, ĩri ri ũdrĩ 'du mužú yĩ be agá. Īmi 'dekí mužú

vú ni gé sī. ¹⁴ Jó 'dĩpa rĩ kãdō fĩ jó agá 'dāá, ĩmi lũķí ĩri ní kīnĩ, 'Īmbápi kīnĩ, "Bã ũmũ Ʋ'dú Múngú ní Ʋlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sī rĩ nya mávé 'bá mã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be íngũgá?" ' ¹⁵ Jó 'dĩpa ri ĩmi ĵĩ tũ mužú jó 'a be āmbúgú uruģégé, ĩ ní ngá ũmũ vé rĩ útú ũ'bãá kuú 'a ní gé ĩnógósĩ ĵĩ rĩ agá 'dāá, ĩri ĩmi ní jó rĩ 'da. Kúru ĩmi á'díķí ĩnyá rĩ, ĩmi ũ'bãķí jó rĩ agá 'dāá."

¹⁶ Kúru 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ní ngazú 'dezú mužú kũrũ rĩ agá 'dāá, kōpi cakí tā rĩ ĩsú, sũ nyo Yēsũ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Kōpi ní ĩnyá ĩ ní lēé mužú nyaá ũmũ Ʋ'dú Múngú ní Ʋlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sī rĩ vé rĩ á'dízú, kōpi ní ũ'bãzú jó rĩ agá 'dāá.

¹⁷ Kã mužú adriĩ ũndré sī, Yēsũ pi ní ícázú ívé 'bá áyúāyũ mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi be. ¹⁸ Yēsũ pi kã úrĩ ĩnyá rĩ nyangará gá ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi be, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Ádarú ĩmi āsámvú gé 'dĩgé, 'bá 'bá ní rĩi ngá nyaá ĩri be trũ rĩ ímũ mã ũli 'be nĩ."

¹⁹ Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sē 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée ní ĩzāngã ambamba, 'bá ālu ālu 'de rĩ Yēsũ ri zĩ, "Bã rĩ adri nyo ma 'i ku?"

²⁰ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, "Īmi 'bá mužrĩ drĩ ni

[‡] **14:12** 14:12 Kãbĩlō mvá: Múngú sē tãĩmbĩ Mósē ní kīnĩ, 'bá rĩ pi ã zãķĩ kãbĩlō Múngú ní rōbōñō rú, ã trũķĩ rĩ kōpi ívé ũñjĩkãnyã agásĩ rá. Sē ĩ ní Yēsũ ri zĩzú Kãbĩlō Mvã Múngú vé ni āní, ā'diãtãsiyã Múngú ĩpē ĩri ímũ drãã 'bávē ũñjĩkãnyã ũjĩ. 'Í lã Wũngará 12:17-28; Lúkã 22:7; Yũwánĩ 1:29-35; 1 Kōrínítō 5:7; 1 Pētērō 1:19.

īrī 'dī'bée, ĩmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá ínyá dūupi má be trú sákānī nōri agá rī, 'bá rī adriipi 'dī." ²¹ Ma 'Bá Mvā 'i, ĩ ímú ma 'dī drā rá, sū ĩ ní sū Búkū Múngú vé rī agá rī tñi. 'Bo ĩzāngā rī ímú adri 'bá má ũli 'beépi rī vé ni! Ọtú ā tiki dō ágó 'dīri kuyé, ĩri té adri múké.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangára

(*Mátáyo 26:26-30; Lúkā 22:14-23; 1 Kōrínító 11:23-25*)

²² Yēsū pi ká úri ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be ngá nyangára gá, ĩri ní pánga í'dúzú, ĩri ní ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní 'a ni āndízú, ĩri ní sēzú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi é'yíkí nyaá, 'dīri rú'bá mávé rī."

²³ ĩri ní kpá kópō vinyō be agá rī í'dúzú, ĩri ní ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní sēzú kōpi ní, kōpi ní céré é'yízú mvuzú.

²⁴ Kúru ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "'Dīri mávé āri dāapi, má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi ā tā sī rī.Š

²⁵ Ádarú ā lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, í'dózú āndrū mvuzú drīdrī, á gō vinyō mvuú dđi ku, ma mv vinyō ú'dí mvu mālūngā Múngú vé rī gé."

²⁶ Kúru kōpi ní úngó ngozú, kōpi ní 'dezú mvuzú ánga ĩ ní zii ĩrá Ōlívē vé rī drīgé 'dāá.

Yēsū kīnī, Pétēro ri ímú 'i gā rá

(*Mátáyo 26:31-35; Lúkā 22:31-34; Yūwánī 13:36-38*)

²⁷ Kōpi ní rii mungará gá létì gé 'dīgé, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi céré ímú ápá má rú'bá gá sī rá, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

" 'Ma ímú 'bá kābīlō úcépi rī 'dī drā rá,

kābīlō rī pi ímú ayi kpélékpélé.'

²⁸ 'Bo má kādō íngá gōó ídri rú, ma 'de mvuzú ĩmī drīlé gá sī drīdrī āngū Gālíláyā vé rī gé 'dālē, 'bá mv 'bā ísú ĩmi be 'dālē."

²⁹ Pétēro ní 'yozú ĩri ní kīnī, "'Bá rī pi dō céré ápá mī rú'bá gá sī rá drāāsīyā, má ícō ápá ku."

³⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Pétēro, ĩnīná āndrū nōri sī, mi ímú ma gā ca vú na, vūdrī ni gé, lōgúlōgú ri ímú céré 'be vú ĩrī."

³¹ Pétēro gō rii tā rī síi dđi dđi kīnī, "Má ícō ālujáni 'yoó á gā mī sī 'dīni ku, 'bā ũdrā mí be trú." 'Bá Yēsū ā pámvú

Š 14:24 14:24 'Dīri mávé āri má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi be rī: Āri 'dīri 'bá rī pi vé ũnjikānyā ũjī, ĩri sē kōpivé ũndī Múngú be rī adri múké. 'Bá Īsērélē vé rī pi rikí tī, āzini ndrījī zāá Múngú ní rōbōñō rú, ā ũjī rí ívé ũnjikānyā, ĩ adrikí rí ule. Rōbōñō ĩ ní zāá 'dīri i'da Yēsū vé drāngará peṭi alambaku sígé sū Kābīlō Mvā Múngú vé rī tñi rī. Āri Yēsū vé dāapi rōbōñō rú 'dīri, ĩri 'bá céré ĩri é'yī'bá gí rī pi trū ívé ũnjikānyā agāsī. 'Í lā Wūngára 24:8; Lēvītíkā 16:11-19; Mátáyo 26:28; Ēbéré 9:15-22. 14:27 14:27 Zākārīyā 13:7

ũbĩ'ba rĩ pi cére ngakí 'yoó, sũ Pétêró ní 'yoó 'dĩri tĩni.

Yēsũ zì Múngú ri Gētēsēmānĩ gé 'dālé

(Mātáyo 26:36-46; Lúkã 22:39-46)

³² Yēsũ pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'ba rĩ pi be āngũ ĩ ní zì Gētēsēmānĩ rĩ gé 'dālé, ĩri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ĩmi úríkí 'dĩgé, ma drĩ mu Múngú ri zì.”

³³ Yēsũ jì Pétêró pi Yókóbũ be, Yũwānĩ sĩ mužú 'í vúgá sĩ ĩndĩ. Īzāngã ñō ẹsì ni am-bamba. ³⁴ Īri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Īzāngã fi má ẹsì agá nólé, lē ma 'dij drāá. Īmi adríkí 'dĩgé, 'bo ĩmi adríkí mị be mgbọ, ā kókí ụ'dụ ku.”

³⁵ Yēsũ gō 'i útrú drĩdrĩ mādā, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú, ĩri ní Múngú ri zizú kĩnĩ, “Ícọ dō rá, lē tā ũkpó ũkpó 'dĩni 'dĩri ā nga 'i mǎ rụ'ba gá ku.” ³⁶ Īri ní 'yozú kĩnĩ, “Ábā,* má Ẹtẹpi, tā āzi mi ndēepi ní 'dāayo. Ícọ dō rá, 'í 'dụ kópō ĩzāngã vé 'dĩri mǎ rụ'ba gá sĩ rá. 'Í 'o tā mĩ ẹsì ní lēé rĩ, adri 'yozú kĩnĩ tā mǎ ẹsì ní lēé rĩ ku.”

³⁷ Yēsũ ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'ba rĩ pi vúgá 'dāá, ịsụ kòpi ri ụ'dụ ko. Īri ní 'yozú Sịmọnā Pétêró ní kĩnĩ, “Ĩmi ri ụ'dụ ko? Īmi ícókí nyo adrii mị be mgbọ sǎ be ǎlu ku? ³⁸ Lē ĩmi adríkí mị be mgbọ, ĩmi zíkí Múngú ri, tā ũkpó ũkpó ni ẹ ímụ rí ĩmi ụ'bĩ ku. Ẹsì ĩmivé

rĩ lē kōdō tā 'oó pịri, 'bo ĩmĩ rụ'ba ní adrii ũkpō ākó rĩ sĩ, ĩmi ícókí tā pịri 'oó ku.”

³⁹ Yēsũ gō kpá 'deé mužú Múngú ri zì dij, sũ 'í ní té zì drĩdrĩ rĩ tĩni. ⁴⁰ Yēsũ kǎ 'i újǎ gōó vúlé ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'ba rĩ pi vúgá 'dāá dij, ịsụ kòpi ri ụ'dụ ko, ā'diātāsīyǎ ụ'dụ rĩ drĩ kòpi mị gé 'dāá ũgōgō, sē kòpi ndākí átángá ĩ ní lēé átá rĩ tí.

⁴¹ Yēsũ kǎ 'i újǎ caá kòpi vúgá 'dāá vú na ni gé, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ĩmi drĩ ri ụ'dụ rĩ koko, āzini ĩmi drĩ ri uvuvu? Īmi kókí ụ'dụ rĩ ẹsịrĩ! Sǎ ĩ ní 'Bá Mvǎ ri ruzú sēzú 'bá ũnjí rĩ pi drĩgé rĩ ícọ gí. ⁴² Īmi íngákí uru! 'Bá 'dekí mužú! 'Bá mǎ ũli 'beepi rĩ ícǎ gí.”

Yēsũ vé rụngǎrá

(Mātáyo 26:47-56; Lúkã 22:47-53; Yũwānĩ 18:3-12)

⁴³ Yēsũ kǎ drĩ átángá rĩ átá deẹ 'í tị gé sĩ kuyé, koro Yúdǎ Yēsũ ā ũli 'beepi rĩ ní ícǎzú, Yúdǎ ri 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'ba mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé āzi. 'Bá kǎrákǎrá ímụkí Yúdǎ pi be trú, kòpi í'dúkí ịlị ācọ ācọ ni pi, āzini túré pi be ímúzú ĩ drĩgé sĩ ĩndĩ. Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tǎimbĩ Mósē vé rĩ ímbǎ'ba rĩ pi, āzini 'bá ambugu rĩ pi be, ịpẹkí kòpi ímúzú nĩ.

⁴⁴ Yúdǎ lū āngǎráwǎ rĩ pi ní drĩdrĩ kĩnĩ, “Ágó má ní mužú u'deé ẹzị bēdrĩ sĩ rĩ, 'bá rĩ ĩri adriipi 'dĩ. Īmi rụkí ĩri, ĩmi jíkí ĩri mužú, ĩmi ũtẹkí ĩri mužú ũtētē.”

* 14:36 14:36 Ábā: Ábā vé ífífí, Ārāmáykĩ tị sĩ, ẹtẹpi.

45 Kōpi kâ caá, koro Yúdã ní 'dezú mužú Yēsũ vúgá 'dãá, ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kĭnĭ, “Ímbápi!” ĩri ní kúru Yēsũ ri u'dezú ežizú bĕdrĭ sĭ.
 46 Kúru āgō ímũ'bán Yúdã pi be 'dĭ'bée ní Yēsũ ri ružú.
 47 Āgō pá tu'bán Yēsũ ā gārã gá 'dĭ'bée vé ālu† ní ívé ĩlĭ āco rĭ ínžezú kĕrĕwũ rĭ agásĭ, ĩri ní átálágú āmbúgú rĭ vé ātĭ'bán ē bĭ gazú mvōrũ 'dezú vūgá 'dãá.

48 Yēsũ ní 'yozú 'bán 'i ru'bán rĭ pi ní kĭnĭ, “Ngá ĩmi ní ímũzú ĩlĭ āco āco ni pi be, āzini túré pi be drĭgé, ma ružú sũ 'bán tā ũnjĭ 'oópi rĭ tĭnĭ rĭ ā'di? 49 Ū'dũ céré 'bán rikĭ adriĭ ĩmi be trũ, á ri ĩmi ímbá Jó Múngú vé rĭ ā bóró gá 'dãá, ĩmi ruķĭ ma kuyé. 'Bo tā 'i ngaápi mâ ru'bán gá āndrũ nōri, ā sĕ rĭ tā ĩ ní sĭí kú Búkũ Múngú vé rĭ agá rĭ, ā nga rĭ 'i fũú tĭnĭ gé bĕnĭ.” 50 Kúru Yēsũ vé 'bán ĩri ā pámvú ũbĭ'bán rĭ pi ngakĭ ápá céré, kukĭ Yēsũ ri kú ó'dúkũlĕgúsĭ.

51 Kĕřĭmvá āzi ri 'deé mužú Yēsũ ā vudrĭ gé sĭ, ndrã bōngó 'i ru'bán gá. 'Bán rĭ pi kâ lĕé ĩri ruũ, 52 kĕřĭmvá rĭ ánjó 'i kōpi drĭgé sĭ, ku ívé bōngó kuú kōpi drĭgé, ápá mužú ru'bán be ule.

Yēsũ tu pá Yāhũdĭ ambugu tā lĭ'bán rĭ pi ęndrĕtĭ gé
 (Mátáyo 26:57-68; Lúkã 22:54-55, 63-71; Yũwánĭ

18:13-14, 19-24)

53 'Bán Yēsũ ri ru'bán rĭ pi ní Yēsũ ri jĭzú mužú átálágú āmbúgú rĭ vé āngá. Atala atala rĭ pi drĭgé rĭ pi, 'bán drĭkoma rú rĭ pi, 'bán tãimbĭ Mósĕ vé rĭ ímbá'bán rĭ pi be, úmúkĭ ĩ céré vŭrã ālu gé.
 54 Pĕtĕró ri 'deé mužú Yēsũ ā vudrĭ gé sĭ, se 'i gōó vŭlé rú āsámvú sĭ. Kã caá átálágú āmbúgú rĭ vé bóró gá 'dãá, mu úrĭ 'bán āngũ ũtĕ'bán rĭ pi be trũ, riĭ āci yuú.

55 Atala atala rĭ pi drĭgé rĭ pi, 'bán tā lĭ'bán rĭ pi‡ be céré, rikĭ lĕtĭ ndãá lĕzú tā ũnjĭ ĩsúzú Yēsũ ā ru'bán gá, ĩ 'dĭkĭ rĭ ĩri drãá ānĭ, 'bo kōpi ĩsúkĭ tā ũnjĭ ru'bán ni gé kuyé. 56 'Bán kárakarã 'dekĭ riĭ ũnjō ũlĭ Yēsũ drĭgé, 'bo átángá kōpivé rĭ, úmú 'i trũ kuyé.

57 Kúru 'bán uruķo'bée ní ngazú pá tuzú urũ sĭ, ũnjō úlĭzú Yēsũ drĭgé, kōpi kĭnĭ, 58 “'Bán yĭkĭ rá, Yēsũ ri 'yoó kĭnĭ, 'Ma Jó Múngú vé 'bán áda ní sĭĭ rĭ ũnjō kpélékpélé, ma gō āzi ni sĭ ũ'dũ na agá, 'bán áda sĭ nĭ ku.” 59 'Bo átángá kōpi ní átá rĭ úmú 'i trũ kuyé.

60 Átálágú āmbúgú rĭ ní íngázú pá tuzú urũ sĭ 'bán tā lĭ'bán 'dĭ'bée āsámvú gé, ĩri ní Yēsũ ri zĭzú kĭnĭ, “Tã āgō 'dĭ'bée ní riĭ ũmbĭí mí drĭgé kárakarã 'dĭ'bée, 'í 'yo átángá mí tĭ gé sĭ ku āsĭ?”

† 14:47 14:47 Āgō 'dĭ'bée vé ālu: 'Bán 'dĭri Pĕtĕró 'i. 'Í lã Yũwánĭ 18:10-11.

‡ 14:55 14:55 'Bán tā lĭ'bán rĭ pi: Átálágú āmbúgú rĭ, atala atala rĭ pi drĭgé rĭ pi, drĭkoma rĭ pi, kōpi ri ĩ úmú tā Yāhũdĭ rĭ pi vé rĭ lĭ.

61 'Bo Yēsū újī kírī, zī 'i tī átángá 'yozú āluḡáni kuyé.

Átálágú āmbúgú rī ní gōzú ĩri zizú dījī kīnī, "Mi Kúrísítō, Múngú ĩ ní íngúngū rī vé Mvá?"

62 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "'Bá rī ma 'i, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlésī ĩmi ímú ma ndre, ma úrí Múngú Ūkpō 'Dípa vé drī ëndépi gé, ma ĩgō ímú 'bū gé 'dāásī vūgá nōo ĩrībīti agásī."

63 Átálágú āmbúgú rī ní ívé bōngó āsízú, Š ĩri ní 'yozú kīnī, "Ngá 'bá ní ādú'bá ʊruxo lēzú dījī rī ā'di? 64 ĩmi yíkī ĩmī bí sī rá, ĩnjī Múngú ri ku. ĩmi ũsūkī tā 'dīri drīgé ngóni?"

Kōpi ngakī ā'yīi céré kīnī, ā 'dīkī ĩri drāá rá. 65 'Bá rī pi ā ʊruxo'bée í'dókī rií tūsú úwé Yēsū ā rú'bá gá, kōpi úmbékī mī ni bōngó sī cí, kōpi í'dókī rií ĩri udījī, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "'Í lū 'bá ní, 'bá mi udī'bá rī pi ā'di pi?" 'Bá āngū ũtē'bá rī pi ní Yēsū ri jizú mužú 'dīísī rá, kōpi ní rizú ĩri ũgbázú mužú.

Pétēro gā Yēsū ri sī

(*Mátayo 26:69-75; Lúkã 22:56-62; Yūwánĩ 18:15-18, 25-27*)

66 Pétēro kā rií adrii jó tā lizú rī vé bóró gá 'dāá, átálágú āmbúgú rī vé átí'bá ũkúná rú rī ní ímúzú. 67 ĩri ní Pétēro ri ndrezú, ĩri ri ácí yu. Átí'bá ũkúná rú rī ndre Pétēro ri gōgō.

ĩri ní 'yozú kīnī, "'Bá rī āzi mi 'i, ĩmi rikí ándúru adrii Yēsū Nāzēretāgú rī be trú."

68 Pétēro gā, kīnī, "'Bá rī adri ma 'i ku! Tā mí ní átá 'dīri fi má drīgé āluḡáni kuyé." Pétēro ní 'dezú mužú kání rī vé kēḡtīlē gá 'dāá, lōgúlōgú ní cēré 'bezú.

69 Átí'bá ũkúná rú rī kā ndree Pétēro tu pá kuú 'dāá, ĩri ní 'yozú 'bá pá tu'bá 'í gārā gá rī pi ní kīnī, "Ágó 'dīri, ĩri 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi vé āzi!" 70 Pétēro gā kīnī, "'Bá rī adri ma 'i ku!"

Vudrī ni kā vūjū mādā, 'bá pá tu'bá Pétēro gārā gá rī pi ní 'yozú Pétēro ní kīnī, "Ádarú mi 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi vé āzi! Mi Gālíláyāgú!"

71 Pétēro ní 'i trizú, ĩri ní ũyō sōzú kīnī, "Múngú ëndrēti gé, á nī mā ágó ĩmi ní rií tā ni 'yoó 'dīri kuyé."

72 Koro lōgúlōgú ní gōzú cēré vú ĩrī ni 'bezú. Pétēro ní tā Yēsū ní ándúru 'yoó 'í ní kīnī, "Mi ímú ma gā ca vú na, vudrī ni gé, lōgúlōgú ri ímú cēré 'be ca vú ĩrī" 'dāri ígázú. Pétēro í'dó rií ngoóngo.

15

Yēsū tu pá Pilátō ëndrēti gé

(*Mátayo 27:1-2, 11-14; Lúkã 23:1-5; Yūwánĩ 18:28-38*)

Š 14:63 14:63 Bōngó āsízú: Átálágú āmbúgú rī āsī ívé bōngó lūzú kīnī, ẹsī ni ve tā Yēsū ní 'yoó 'i úrí Múngú vé drī ëndépi gé rī vé tā sī.

1 Kā mužú adrii ũ'bútiṅá rĩ sī, atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi, 'bá drĩkoma rú rĩ pi be, 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, 'bá tã lĩ' 'bá rĩ pi be céré úríkí átá trũ, kōpi ní Yēsũ ri úmbézu, ĩri jizú mužú pá tuzú Pílátō ẽndreṭi gé.

2 Pílátō ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Mi 'bāgú Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ?"

Yēsũ ní újázú Pílátō ní kīnĩ, "'Í 'yo tā 'dĩri mi 'i."

3 Atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi tōkí Yēsũ ri, kōpi úlíkí ũnjō drĩ ni gé kárakará. 4 Pílátō ní gōzú ĩri zizú dīĩ kīnĩ, "'Í 'yo tā mí tĩ gé sī ku āsĩ? 'Í yĩ drĩ tā ĩ ní ũmbĩ mí drĩgē kárakará 'dĩ'bée ká!" 5 Yēsũ újĩ tĩtĩ, 'yo tā āzi kuyé, ĩri ní 'ĩ tĩ zĩĩ tā 'yozú kuyé rĩ sī, sē Pílátō ní āyāngará.

Pílátō lĩ Yēsũ vé drāngará ā tā

(*Mátayo 27:15-26; Lúkã 23:13-25; Yũwãnĩ 18:39-19:16*)

6 Ílĩ ālu ālu, ú'dũ ĩ ní rizú ũmũ Ũ'dũ Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tĩ gé sī rĩ ā nyangará gá, 'bá ĩ ní ũ'yĩ rĩ pi āsámvú gé, Pílátō ri 'bá ālu 'bá rĩ pi ní lēé ē ĩtrũkĩ rĩ ĩtrũ. 7 Ágó āzi rú ni Bārābā 'i, ágó 'dĩri 'yĩkĩ kōpi 'bá wa 'bá ari 'ba rú tā Rómā vé rĩ gā' 'bá sī rĩ pi be, ágó 'dĩri 'dĩ 'bá drāá rá.

8 'Bá kárakará pi ní ímúzu Pílátō vúgá nōó, kōpi ní ĩri zizú kīnĩ, lē Pílátō ē ĩtrũ ĩ ní 'bá ālu, 'bá ĩ ní ũ'yĩ 'dĩ'bée āsámvú gé, sũ ĩri ní ándúru rĩ 'oó rĩ tĩnĩ.

9 Pílátō ní 'bá kárakará 'dĩ'bée zizú kīnĩ, "Ími lēkĩ mâ ĩtrũ ĩmi ní 'bāgú Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ?" 10 Pílátō ní

ámá múké 'yozú kīnĩ, atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi ĩpēkĩ Yēsũ ri ímú 'í vúgá nōlé nĩ, ā'diātāsīyā Yēsũ vé tā 'de kōpi ē ẽsĩ agá ũnjĩ. 11 'Bo atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi rikĩ 'bá kárakará 'dĩ'bée ĩcĩcĩkĩ, kōpi ā 'yokĩ rĩ, ē ĩtrũkĩ ĩ ní Bārābā ri áyu Yēsũ ā vūrā gá.

12 Pílátō ní kōpi zizú kīnĩ, "'Bo á trũ dō Bārābā ri gĩ, ágó ĩmi ní zĩĩ 'bāgú Yāhūdĩ rĩ pi vé 'dĩri, mâ 'o ĩri íngóni?"

13 'Bá rĩ pi ní ọ'úzu ú'dúko be uru 'dāá kīnĩ, "Ā gbākĩ ĩri peṭi alambaku sígē."

14 Pílátō ní kōpi zizú kīnĩ, "Tā ũnjĩ Yēsũ ní 'oó rĩ ā'di?" 'Bo kōpi gōkĩ ọ'ú mužú drĩgélé kīnĩ, "Ā gbākĩ ĩri peṭi alambaku sígē!"

15 Pílátō ní lēé 'bá bĩtrĩká 'dĩ'bée ē ẽsĩ ā ve 'í ní ku rĩ sī, ĩri ní Bārābā ri trũzú, ĩri ní tãĩmbĩ sēzú ívé āngaráwá rĩ pi ní, kōpi ā ũgbākĩ Yēsũ ri kēlĩṅá sī, kōpi ā jĩkĩ ĩri gbāá peṭi alambaku sígē.

Āngaráwá rĩ pi injákĩ Yēsũ ē drĩ

(*Mátayo 27:27-30; Yũwãnĩ 19:2-3*)

16 Āngaráwá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú mužú vūrā 'bāgú Pílátō ní adrizú rĩ gé 'dāá, kōpi ní ĩ ọgũpĩ zizú ímúzu céré vūrā ālu gé. 17 Kōpi 'yĩkĩ bōngó ika akoóko

rũkũ* ni Yēsũ ã rụ'báná gá, kòpì údékí ùcékúcé suú drĩ ní gé kũlárú. ¹⁸ Kòpì í'dókí ríí guṽ Yēsũ sī, kòpì 'yokí ù'dúkó be uru 'dǎá kìnī, "Í ndrekí drĩ 'bǎgú Yāhūdī rī pì vé rī ká!" ¹⁹ Kòpì ní drĩ ní ǎgbǎzú pɛtì sī, kòpì ní kpá tǔsú úwézú rụ'báná ní gé, kòpì ùtĩkí kũmũcì vũgá Yēsũ rì ìnjìzú, 'bo adri ìnjìngárá áda ní kuyé. ²⁰ ǎngáráwá rī pì kǎ guṽ Yēsũ sī gí, kòpì ní bǒngó ika akoóko rũkũ rī njezú rụ'báná ní gé sī, kòpì ní gǒzú ìrivé bǒngó í'dúzú suzú rụ'báná ní gé ũzi, kòpì ní ìrì jìzú mụzú vũrǎ ì ní lèzú ìrì gbǎzú pɛtì alambaku sígè rī gé 'dǎá.

²¹ ǎgó ǎzi rụ ní Sìmónǎ 'i, ìrì Kūrénégú, íbì ímú ómúvú gélésī, kòpì mĩkí ìrì pɛtì alambaku ì ní mụzú Yēsũ rì gbǎzú rī 'duṽ mụzú. Sìmónǎ rì ǎlèkìzándǎ pì vé ètɛpì Rúfǎsī be.

Yēsũ vé gbǎngárá pɛtì alambaku sígè rī

(Mátayo 27:31-44; Lúkǎ 23:27-43; Yũwánī 19:17-27)

²² ǎngáráwá rī pì ní Yēsũ rì jìzú mụzú vũrǎ ì ní zǐ Gǒlǒgótǎ rī gé 'dǎá (ífífí ní, vũrǎ drĩ kǒlǒmgbó vé ní). ²³ Kòpì sèkí ìrì ní vinyo, usakí pí ùjó be sèé mvuṽ ìrì ní, rụ'báná ní ǎsópì rī ã ndrī rí ǎnì, 'bo gǎ mvugá sī. ²⁴ Kòpì ní Yēsũ rì gbǎzú pɛtì alambaku

sígè. Kòpì 'bekí ìrivé bǒngó jèké sī, 'báná ngòrì dǒ ngòrì 'du.

²⁵ Kòpì gbǎkí Yēsũ rì pɛtì alambaku sígè 'dǎá sǎ úrǒmī ù'bútìṅǎ vé rī gé. ²⁶ Síkí tǎ drĩlé ní gé 'dínì, "BǎGÚ YĀHŪDĪ RĪ PĪ VÉ RĪ." ²⁷ ǎngáráwá rī pì gbǎkí kpá ùgú'báná ìrì pɛtì alambaku sígè, ǎzi rī Yēsũ vé drì èndèpì gélésīlǎ, ǎzi rī ìrivé drì ìjì gélésīlǎ. ²⁸ Tǎ ì ní sī Búkũ Múngú vé rī agá, ì ní 'yoó, "Lǎkí ìrì 'báná ùnjìkǎnyǎ 'o'báná rī pì be trú 'dĩrì, nga 'i fũú tì ní gé gí." ²⁹ 'Bá rì'báná èlì'báná èlì èlì rī pì rikí ìrì u'dǎá, kòpì rikí drĩ yaá ìrì idezú ǎnì, kòpì rikí 'yoó kìnī, "Mì ǎndúrú 'yoópi, mì Jó Múngú vé rī ìṅǎnyǎ, mì gǒ sǐ ù'dú na agá rī, mì adriipi 'dĩ? ³⁰ 'Í pa mì pɛtì alambaku rī sígè sī, mì ísì vũgá nǒó!"

³¹ Atala atala rī pì drĩgè rī pì, 'báná tǎimbì Mósè vé rī ímbá'báná rī pì be, kòpì gukí kpá Yēsũ sī, kòpì kìnī, "Ídrì 'báná urukó rá píri, 'bo ídrì 'ì ngúlúpì ku ǎsī? ³² Kìnī dǒ 'i Kúrísítǒ 'i, 'i 'bǎgú Ísèrélè rī pì vé rī, lè è ísì pɛtì alambaku rī sígè sī vũgá nǒó! 'Bá ndrekí dǒ gí, 'bá íbì è'yì ndǒ." Ùgú'báná ìrì ì ní gbǎá Yēsũ be trú 'dĩ'bée idekí kpá Yēsũ rì rá.

* 15:17 15:17 Bǒngó ika akoóko rũkũ ní: 'Bǎgú rī pì rì bǒngó ika akoóko rũkũ ní su, ã lū rí 'yozú kìnī, ì 'bǎgú. 15:21 15:21 Rómǎ 16:13 † 15:28 15:28 ǎtángǎ vèrèšī 28 agá 'dĩrì, búkũ Mārākó vé ì ní sī Gĩrìkì tì sī drĩdrĩ rī agá 'dǎáyo, 'bo gǒkí sī búkũ Mārākó vé vúlè rī agá rá. 15:28 15:28 Ísáyǎ 53:12

Yēsũ vé drāngára

(*Mātáyo 27:45-56; Lúkã 23:44-49; Yũwánĩ 19:28-30*)

³³ Kã muų adrii ũtũ mgbíngbi gé 'dĩgé, āngũ rĩ bĩ nĩ kuú cịcị vũ drĩgé sĩ céré, āngũ rĩ nĩ caá sã na ũndrējá vé rĩ gé. ³⁴ Kã muų adrii sã na ũndrējá vé rĩ gé, Yēsũ ní trezú ú'dúkó be uru 'dǎá kĩnĩ, “Ēlọyĩ, Ēlọyĩ, lāmā sǎbǎkátánĩ?” Ífífí ni kĩnĩ, “Múngú mávé rĩ, Múngú mávé rĩ, ngá mí ní ma adizú rĩ ã'di?”

³⁵ 'Bá uruų pá tu' 'bá 'dǎlé rĩ pi yíkí tǎ Yēsũ ní átá 'dĩri, kọpi nĩkí ífífí ni kuyé, kọpi ní 'yozú kĩnĩ, ĩri ri Ēlĩyǎ ri zị.

³⁶ Ágó āzi ní njuzú muųú lífǎ suzú vinyọ údrǎpi gí ni agá, ĩri ní suzú peųi sǐgé, suzú muųú uru Yēsũ tị gé peųi alambaku sǐgé 'dǎá, ā mvu rí, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “'Bá tēkí drĩ ndree ká, dō Ēlĩyǎ ri ímú ĩri pa peųi alambaku rĩ sǐgé sĩ rá.”

³⁷ Yēsũ ní trezú ú'dúkó be uru 'dǎá, ĩrivé ídri ní kúru fũzú.

³⁸ Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ā 'a ełizú rĩ* ní 'i āsĩzú ĩrĩ, í'dózú uru 'dǎá, cĩngbá vũgá nōó. ³⁹ Ūgalaku āngáráwá rĩ pi vé pá tuúpi Yēsũ eųdrẹųi gé rĩ kã ndree Yēsũ drǎ gí, ĩri ní 'yozú

kĩnĩ, “Ádarú ágó 'dĩri Mvǎ Múngú vé ni.”

⁴⁰ Ūkú uruų 'bée tukí pá kuú rǎrá rú, kọpi tēkí nyo rí tǎ 'dĩri ndree. Kọpi āsámvú gé 'dǎá, 'bá rĩ Mǎriyǎ Mǎgǎdēlénǎ pi Mǎriyǎ āzi rĩ be, Sǎlómē sĩ. Mǎriyǎ āzi 'dĩri Yókóbũ mvǎ ũdú rĩ vé eųdrẹųi, eųdrịpi ri Yósē 'i. ⁴¹ Āngũ Gǎlĩláyǎ vé rĩ gé 'dǎlé, ũkú 'dĩ'bée rikí Yēsũ ā pámvú ũbĩ, kọpi rikí kpá ĩri ē ĩzǎ koó eųi sĩ nĩ. Ūkú uruų kǎrákǎrá muų kọpi be trų Yẹrusǎlémǎ gǎ 'dǎlé.

Yēsũ vé sịngára

(*Mātáyo 27:57-61; Lúkã 23:50-56; Yũwánĩ 19:38-42*)

⁴² Kã muų adrii ú'dú tọwú sĩ, ũtũ rĩ kã rií 'deé, ú'dú 'dǎri ní adrii Yǎhúđi rĩ pi vé ni rizú ĩ útúzó cazú ú'dú Sǎbátǎ vé rĩ gé rĩ* sĩ, ⁴³ ágó āzi rú ni Yósépǎ 'i, ĩri Ārĩmǎtáyōgú, ĩri 'bá ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ ni Yǎhúđi rĩ pi vé 'bá tǎ lị' 'bá rĩ pi āsámvú gé, ri mǎlũngǎ Múngú vé úmvúlésĩ ímúpi rĩ ũtēé. Nga muų ũrĩ ākó Yēsũ vé āvũ ā tǎ zị Pílátō tị gé. ⁴⁴ Pílátō kǎ yị kĩnĩ Yēsũ drǎ gí, sē ĩri ní āyāngǎrá. ĩri ní ũgalaku āngáráwá rĩ pi vé rĩ zizú ímúzó, lē nĩ dō ádarú Yēsũ drǎ gí. ⁴⁵ Ūgalaku rĩ kã

15:34 15:34 Sǎwúmǎ 22:1 † **15:38** 15:38 Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ā 'a ełizú rĩ: Bōngó 'dĩri ełikí Vũrǎ Uleterere rĩ pi āsámvú Vũrǎ Uleteretere rĩ be rĩ ānĩ. Átǎlágú āmbúgú rĩ 'yējǎ aga fi bōngó rĩ agási Vũrǎ Uleteretere rĩ agá 'dǎá nĩ, ā'diǎtǎsiyǎ Múngú ri adri Vũrǎ Uleteretere đĩpi pọwųpọwų rĩ agá 'dǎá. 'Í lǎ Lẹvĩtikǎ 16; Mātáyo 27:51; Lúkã 23:45; Ēberē 6:19-20; Ēberē 9:1-7. § **15:39** 15:39 Ūgalaku āngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri āngáráwá mụđdũrịlũ ǎlu rĩ pi ē đrĩ koópi ni. * **15:42** 15:42 Útúzó cazú ú'dú Sǎbátǎ vé rĩ gé rĩ: Ú'dú Sǎbátǎ vé rĩ ĩri í'dó ú'dú tọwú gé ũtũ ní 'dengǎrá.

lūu ĩri ní, Yēsũ drā gí, ĩri ní kúru āvũ Yēsũ vé rĩ oyuzú sēzú Yōsēpā drīgē. ⁴⁶ Yōsēpā ní kúru bōngó jezú, ĩri ní āvũ rĩ í'dúzú peṭi alambaku sígē 'dāásĩ vūgá nōó, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó rĩ sĩ, jizú muzú sızú 'bũ ĩ ní gaá lūu ĩnógósı írā rı'ba gá rĩ agá. ĩri ní kúru írā āmbúgú ni ĩgũzú, 'bũ rĩ ē tı ōzũzú ānı cı. ⁴⁷ Māriyā Māgādēlénā pi, Māriyā Yōsē ēndrēpi be, kōpi ndrekı vũrā ĩ ní āvũ rĩ sızú rĩ rá.

16

Yēsũ vé ingángará drāngará gálēsıla rĩ

(Mátayo 28:1-8; Lúkã 24:1-12; Yũwánĩ 20:1-10)

¹ Ū'dú Sábátā vé rĩ kã deḡ gı, Māriyā Māgādēlénā pi Māriyā Yōkóbũ ēndrēpi be, Sālómē sĩ, kōpi jekı ũdu ngũũpi ndrĩndrĩ ni, kōpi lēkı muú Yēsũ vé āvũ trıĩ ānı. ² Kã muú adriı Yĩngā sĩ ũ'bútı, ũtú ní riı ĩfungará gá 'dīgē, kōpi ní 'dezú muzú 'bũrēdrı gē 'dāá. ³ Kōpi ní riı mungará gá lēti gē 'dīgē, kōpi rikı ĩ uziı ĩ āsámvú gē sĩ kınĩ, ā'di ā gũ rı 'bá ní írā rĩ 'bũ rĩ tı gē sĩ āmvé nĩ?

⁴ 'Bo kōpi kã caá, kōpi ndrekı gũkı írā āmbúgú 'dĩri 'bũ rĩ tı gē sĩ gārā gá gı!

⁵ Kōpi ní fizú muzú 'bũ rĩ agá 'dāá, kōpi ndrekı kēřımvá* āzi úrı kuú drı ēndēpi gélēsı,

su bōngó imvesırılılı akoóko rũkũ ni. Sē kōpi ní ũřı.

⁶ Kēřımvá rĩ ní 'yozú kınĩ, "Lē ĩmi adrikı ũřı sı ku! Á nĩ rá ĩmi ri Yēsũ Nāzēretágú ĩ ní gbāá peṭi alambaku sígē rĩ ndā. Mungú inga ĩri gōó idri rú gı! ĩri nōgó 'dāayo. ĩmi ndrekı vũrā ĩ ní ĩrivé āvũ 'bázú rĩ 'dĩ. ⁷ Lē ĩmi mukı lūu 'bá ĩri ā pámvú ũbı'ba rı pi ní, agaápi rá rı, lē ĩmi lũkı Pētēró ní kınĩ, Yēsũ ri 'de muzú ĩmi ēndrēti gē sĩ āngũ Gālílāyā vé rı gē 'dāá'dā, sũ ĩri ní lūu ĩmi ní rı tıni, ĩmi ca mu ĩri ĩsú 'dālē."

⁸ Ūkú rı pi kã ĩfũu 'bũ rı agá 'dāásı, kōpi ē drı ábá céré céré, kōpi ā rı'ba yā kpĩrikpĩri, ũřı ĩmvú kōpi, kōpi ngakı njuú muzú ńgũ sı, kōpi lũkı tã 'i ngaápi 'dĩri 'bá āzi ní kuyé.

Yēsũ 'i'da 'i Māriyā Māgādēlénā ēndrēti gē

(Mátayo 28:9-10; Yũwánĩ 20:11-18)

⁹ †Ū'bútı Yĩngā sı, Yēsũ kã ingá drāngará gálēsı, ĩri ní 'i i'dazú Māriyā Māgādēlénā ándúru ĩri ní índrı ũnjı ézıřı droó fũu drı ni gē sı rı ēndrēti gē. ¹⁰ Māriyā Māgādēlénā ní muzú tã 'dĩri ũlũzú 'bá Yēsũ ā pámvú ũbı'ba, ri'ba ĩzāngā 'bā'ba, āá ngo'ba rı pi ní. ¹¹ Kōpi kã yiı kınĩ, Yēsũ ri idri rú, Māriyā ndre ĩri rá, kōpi ē'yıki ĩrivé tã 'dĩri kuyé.

* **16:5** 16:5 Kēřımvá: Kēřımvá 'dĩri mālāyıkā Mungú ní ĩpēé rı. 'Í lā Mátayo 28:2. † **16:9** 16:9-20 Átāngá vērēřı 9-20 agá 'dĩ'bée, búkũ Mārākō vé ĩ ní sıĩ Ğırıķı tı sı drıdrı rı agá 'dāayo, 'bo gōkı sıĩ búkũ Mārākō vé vúlé rı agá rá.

Yēsũ i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi ęndręti gé

(Lúkã 24:13-35)

¹² Vúdrĩ ni gé, Yēsũ ní 'i i'dazú índrészú ũ'dũ be túngú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi ęndręti gé, řsú kōpi ri fũ mužú kũrú Yērúsälémã vé rĩ agásĩ ämvé. ¹³ 'Bá Yēsũ ä pámvú ũbĩ'bá rĩ pi kã nĩĩ áamá 'bá rĩ Yēsũ 'i, kōpi ní njuzú gōzú vúlé, mužú ũlũzú ĩ õgũpĩĩ ní, 'bo õgũpĩĩ ę'yĩkĩ tã kōpi ní ũlũú 'dĩri kuyé.

Yēsũ ęzi ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ęzi ú'dúkó múké rĩ ũlũzú rĩ vé tã

(Mátayo 28:16-20; Lúkã 24:36-49; Yũwãni 20:19-23; Ęzi 1:6-8)

¹⁴ Vúdrĩ ni gé, Yēsũ ní gōzú 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni älu, ri'bá ngá nya'bá rĩ pi ęndręti gé. Átã kōpi drĩgé ũkpō ũkpó, ä'diätãsiyã 'bá ívé íngángará ndre'bá rá rĩ pi kã ívé íngángará ä tã ũlũú kōpi ní, kōpi ę ęsĩ mbamba, kōpi gãkĩ tã rĩ ę'yĩgã sĩ.

¹⁵ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Īmi mužkĩ ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũú mužú 'bá rĩ pi ní vũ drĩgé sĩ céré. ¹⁶ 'Bá ú'dúkó múké 'dĩri ę'yĩĩpi rá, äzini bätízĩmũ řsũpi rá rĩ, ĩri ídri 'dãni'dãni rĩ řsú rá. 'Bo 'bá ú'dúkó múké rĩ ę'yĩĩpi kuyé rĩ, ĩ tã lĩ drĩ ni gé ũnjĩ.

¹⁷ 'Bá ma ę'yĩ'bá rá rĩ pi, kōpi ícó tã äyãzú äyãyã ni pi 'o rá. Mávé rĩ sĩ, kōpi

índrĩ ũnjĩ údró fũ 'bá rĩ pi drĩgé sĩ rá, kōpi ícó átã tĩ ändĩändĩ ĩ ní nĩĩ kuyé ni pi sĩ rá. ¹⁸ Kōpi ícó ĩnĩ rų drĩ sĩ rá, kōpi mvukĩ dō kícú, kícú rĩ ícó kōpi 'oó ũnjĩ ku. Kōpi ícó drĩ tĩ 'bá drã be rĩ pi drĩgé, drã rĩ de kōpi rų'bá gã sĩ rá."

Yēsũ nga mužú 'bũ gé

(Lúkã 24:50-53; Ęzi 1:9-11)

¹⁹ Úpĩ Yēsũ kã átángã rĩ átã deę ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be gĩ, Múngú ní ĩri 'duzú mužú 'bũ gé 'dãã, muž úrĩ Múngú vé drĩ ęndępi gé. ²⁰ 'Bá Yēsũ ä pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní mužú ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũzú mužú 'bá rĩ pi ní céré, Úpĩ vé ũkpō nga ęzi kōpi rų'bá gã rá, tã äyãzú äyãyã kōpi ní 'oó rĩ lũ 'yozú kĩnĩ, ú'dúkó múké kōpi ní ũlũú rĩ, ĩri tã áda.

Ū'dúkó múké Lúkã ní sī rī Tã búkũ rī vé rī ã ũlũngará

Búkũ 'dīri Lúkã sī nī, sī kpá búkũ Ęzị vé rī nī. Lúkã adri Yāhūdīgú ku, 'bo ímbákí ĩri tã nñi ambamba. Lúkã rī Ğiríkīgú, újá ẹsị Yẹsũ ri ẹ'yịzú rá. Lúkã pi rikí ẹzị ngaá Páulũ be trụ, kọpi rikí ũ'dúkó múké Yẹsũ vé rī ũlũú 'bá rī pi ní. Búkũ ĩri ní sī 'dīri agá, ũlũ Yẹsũ vé adringará ã tã, āzini ẹzị Yẹsũ ní ngaá rī ã tã, tã ni ã fi rí 'bá adri'bá Yāhūdị rú ku rī pi drịgé múké.

Búkũ 'dīri agá, Lúkã sī tã kárakará, ícókí įsú búkũ urukọ ũ'dúkó múké vé rī pi agá ku. Lúkã sī Yūwánī bātízimũ sẹpi rī vé tịngará ã tã, sī Yẹsũ vé tịngará ã tã, āzini sī sá Yẹsũ ní drī adrizú mvą́á rú rī vé tã, āzini sī tị Yūwánī bātízimũ sẹpi rī ní sẹe rī vé tã. I'da lęngará Múngú ní 'bá rī pi lęzú cére rī vé tã. Yẹsũ ũlũ tã rī pi nāpí sī, ũlũ Sāmāriyāgú ẹsị be múké rī vé tã (cápītã 10 gé), āzini ũlũ mvá įpěrịipi mụzú rárá rú rī vé tã (cápītã 15 gé), āzini ũlũ Yẹsũ pi vé adringará 'bá mŭfęngá

u'du'ba rī pi be trụ rī vé tã (cápītã 19 gé), āzini ẹzị kīnī, 'bá tã ũnjí 'oópi rī ẹ'yị dō 'i rá, ĩri idrī 'dáni'dáni rī įsú rá, (cápītã 23 gé).

Lúkã ẹdị Índrī Múngú vé rī vé tã vú sī kárakará, ẹdị kpá Yẹsũ vé ẹzị ã tã ĩndī, i'da kpá lẹtị Yẹsũ ní rizú Múngú rī zizú rī vé tã ĩndī. Búkũ rī vé ũdụ gé, ũlũ tã Yẹsũ ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ẹndrẹtị gé lókí ĩri ní íngázú gōzú idri rú drāngará gálésī rī vé tã. Tã 'dī'bée lū kīnī, ádarú Yẹsũ gō íngá adrii idri rú dđi rá.

Tã ẹ drị í'dóngará

1 Āmbúgú Tōfílī, 'bá kárakará 'bíkí tã Múngú ní ngaá 'bá āsámvú gé nōgó rī sī rá. 2 Kọpi sīkí tã 'bá rī pi ní ũlũú 'bá ní rī, 'bá tã rī ũlũ'bá rī pi ndrekí tã ĩ 'o'bá rī pi ĩ mị sī í'dóngará gá 'dāá. 3 Āmbúgú Tōfílī, á 'bá ẹsị tã rī pi ũnịzú múké múké ĩri ní 'i í'dóngará gá 'dāá, má ũsũ á lę tã 'i ngaápi rī sī sẹe mí ní. 4 Ā'diātāsīyā mī nī rí 'yozú kīnī tã ĩ ní ímbá mí ní rī, ĩri tã áda.

*Mālāyikā lū Yūwánī
Bātízimũ sẹpi rī vé tịngará
ã tã*

5 Lókí Ęródē ní adrizú 'bāgú* rú āngũ Yūdáyā vé

* 1:5 1:5 'Bāgú Ęródē: 'Bāgú 'dīri vé rụ ĩ zị Ęródē Āmbúgú rī. Sā ĩ ní Yẹsũ ri tịzú rī gé, Ęródē Āmbúgú 'dīri rụ āngũ rī nī. 'Í lā Mátáyó 2:1-8. Ęródē Āmbúgú rī ká drāá, ĩrivé mvá Ęródē Āntípá gō mālũngá rī rụy nī sá Yūwánī ní bātízimũ sęzú Yẹsũ ní rī gé. 'Í lā Mátáyó 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẽzị 4:27. Vųdrị ni gé, 'bāgú āzi rụ ni Ęródē Āġrịpā, ĩri Ęródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ẽzị 12:1-13:1.

rĩ agá rĩ gé, átálágú† āzi rú ni Zākāriyā 'i. Ágó rĩ íbí ífũú úyú atala rĩ pi vé rĩ agá, úyú Ābíjā vé rĩ agá. Ūkú ni Ēlīsābētā íbí ífũú úyú Ārónā vé rĩ agá. ⁶ Kòpi ìrĩtrò tā 'o pìrì Múngú ẹndrẹti gé, kòpi ri tǎimbí Úpí vé rĩ 'du nga rá, āzini kòpi ri tā ì ní ẹzìí rĩ 'du nga rá. ⁷ Kòpi tìkí anji kuyé, ā'diātāsīyā Ēlīsābētā ní adrií úndó rú rĩ sī, kòpi ìrĩtrò dèkí kuú ārākā rú.

⁸ Ú'dú ālu, Zākāriyā ri ẹzìí ngáá Jó Múngú vé rĩ‡ agá 'dāá, ā'diātāsīyā ú'dú 'dāri gé, ngúlúmū Ābíjā vé rĩ pi rikí ẹzìí rĩ ngáá nī. ⁹ Īpèkí Zākāriyā ri mụú ẹjìngūrú zāá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, sū mēre atala rĩ pi vé rĩ ní lēé rĩ tìni. ¹⁰ Lókí ẹjìngūrú zāzú rĩ kā ícó, 'bá ì úmú'bá rĩ pi rikí Múngú ri zìí āmvé.

¹¹ Kúru Úpí vé mālāyíkā§ ní índrészú Zākāriyā ẹndrẹti gé, mālāyíkā rĩ tu pá vūrā ẹjìngūrú zāzú rĩ gé drì ẹndẹpì gélésìla. ¹² Zākāriyā kā mālāyíkā rĩ ndreé, ẹsì ni tĩ rüccü, ũrĩ ìmvú ìri ũnjí ũnjí. ¹³ 'Bo mālāyíkā rĩ ní

'yozú ìri ní kīnī, “Zākāriyā, mī 'o ũrĩ sī ku! Múngú yì mívé zìngará gí. Mī ũkú ni Ēlīsābētā ri ímú mí ní mvá ágó tì rá, 'í 'da mváná rĩ ā rú Yūwání 'i. ¹⁴ Āyīkō ri ímú mi fù ambamba, mi únjì ānì rá. 'Bá kárakará pi ímú únjì ì ní ìri tìjì rĩ sī. ¹⁵ Ìri ímú adri āmbúgú Úpí ẹndrẹti gé. Mvú vinyò ku, āzini mvú íwá ku, ìri ẹpì Índrì Uleterere rĩ* sī 'í'dózú ẹndrẹpì agá 'dāá.

¹⁶ Ìri ímú 'bá Īsērélē vé rĩ pi ìjì kárakará ìgō ìvé Úpí Múngú vúgá. ¹⁷ Ìri 'de mụzú Úpí ní drīdrī, Índrì Uleterere rĩ ìri ású, āzini ìri ũkpó ìsú sū Ēlīyā† vé rĩ tìni. Ìri ímú anji ẹtẹpìí vé ẹsì újā, kòpi ìvé anji lē ānì lēlē, āzini ìri ímú 'bá drì be ũkpó ũkpó rĩ pi újā tā nī sū 'bá Múngú vé adri'bá pìrì rĩ pi ní tā nījì rĩ tìni, ìri ímú 'bá rĩ pi údé ku ũrē Úpí ri ũtēngará gá.”

¹⁸ Zākāriyā ní mālāyíkā rĩ zìzú kīnī, “Ma ícó nī áamá íngóni 'yozú kīnī tā 'dīri 'i nga rá? Á dē kú ārākā rú gí, mǎ ũkú ni dē kpá ārākā rú gí.”

† 1:5 1:5 Átálágú: 'Bá Īsērélē vé rĩ pi āsámvú gé, 'yéná átálágú ri rōbõnõ zā Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá nī. Atala rĩ pi ri ífũ úyú Léví vé rĩ agá. ‡ 1:8 1:8 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéná ālukúta Yērūsālémá gá 'dāá. Atala rĩ pi 'yéná ri rōbõnõ zā Jó rĩ agá 'dāá nī, sū tǎimbí Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tìni.

Múngú ri ñ Vūrā Uleterere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. § 1:11 1:11 Mālāyíkā: Mālāyíkā rĩ pi índrì, kòpi ri adri Múngú be 'bù gé 'dālé, kòpi rú'bá ākó. Múngú ri sǎ āzi sī kòpi ìpē ímú vū drìgé nōó ú'dùkò múké ívé rĩ ũlū 'bá rĩ pi ní. * 1:15 1:15 Índrì Uleterere rĩ: Índrì Uleterere rĩ Índrì Múngú vé ni. Búkū Múngú vé rĩ kīnī, Ẹtẹpì ri Múngú 'i, ìrivé mvá Yēsū ri Múngú 'i, āzini Índrì Uleterere rĩ Múngú 'i. Ẹtẹpì ri, Mvòpì ri, āzini Índrì Uleterere rĩ, kòpi Múngú ālu. 'Í lā Yūwání 1:1-18; Yūwání 8:41-42; Ẹzì 5:3-4. † 1:17 1:17 Ēlīyā: Ēlīyā ri nẹbì, Múngú 'du ìri mụzú 'bù gé ídri rú, drā kuyé. Tìkí ìri ākūdē ìlì rĩ ca mụđđrũlũ úrōmì (900), ìsú ākūdē tìkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

19 Mälâyíkã rĩ ní újázú ìri ní kīnī, “Ma Gābūrélē 'i. Ma ātī' bá Múngú vé ni, Múngú ìpē ma ímú mí ní ú'dúkò múké 'dīri ūlūú. 20 'Í ndre drī ká, í'dózú āndrū sī, mī tī ri ọzū, mí átá ku, cīngbá ĩ ní mváṅá rĩ tizú rĩ gé, ā'diātāsīyā mí ẹ'yī tā má ní 'yoó ìri ímú 'i nga sã piri ni gé rĩ kuyé.”

21 'Bá rĩ pi kã ri Zākāriyā ri tēé, kōpi riki ūsūy kīnī, Zākāriyā áwí Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá sã be āco 'dīni āsī.

22 Zākāriyā kã ĩfūú āmvé nōó, ícò átá kōpi be ku. Kōpi ní nīzú ámázú 'yozú kīnī tā āzi í'da 'i ìri ní ìndrīlīkī agá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá gí, gō rii kōpi ní tā rĩ ūlūú drī sī.

23 Zākāriyā kã ívé ẹzī deé, ìri ní mvizú mužú 'bētī.

24 Tā 'dīri ā vudrī gé, koro ūkú ni Ēlīsābētā ní 'a ísúsú, Ēlīsābētā adri mbāá tōwú kú 'bētī. 25 Ìri ní 'yozú kīnī, “Tā Úpí ní 'oó mǎ rú' bá gá nōri, 'du drīnjá má drīgé sī gí, sē 'bá rĩ pi ínjákí mǎ drī ku.”

Mälâyíkã lū Yēsū vé tīngará ā tā

26 Ēlīsābētā vé 'a rĩ kã mbāá caá mbāá áziyá, Múngú ní mälâyíkã Gābūrélē ri ìpēzú ímúzá

kūrú Nāzērētā vé rĩ gé, āngū Gālílāyā vé rĩ agá, 27 ìpē ìri ímú Māriyā adriipi kácáṅá rú Yōsépā ní lēé jeé 'i ní ūkú rú rĩ vúgá, Yōsépā ĩfū úyú Dāwúđī vé rĩ agá. 28 Mälâyíkã rĩ ní fizú ìri vúgá 'dāá, 'yozú ìri ní kīnī, “Mōdó mí ní, sēkí mí ní tākiri gí, Úpí ri mí be trú.”

29 Māriyā ẹ drī ábá céré céré tā mälâyíkã rĩ ní 'yoó rĩ sī, ri ūsūy 'i ẹsī agá 'dāá, mōdó 'dīri vé íffí ā'di. 30 Mälâyíkã rĩ ní 'yozú Māriyā ní kīnī, “Mī 'o ūrī sī ku. Múngú 'bã tākiri mí drīgé gí. 31 Mi ímú 'a ísú, mi mvá ágóná tī, 'i 'da rú ni Yēsū 'i. 32 Ìri ímú adri āmbúgú, ĩ ímú ìri zī Mvǎ Múngú āmbúgú 'bá drīgé céré rĩ vé ni. Úpí Múngú ri ímú sē ìri ẹ'bīpī Dāwúđī vé mālūngā rú nī. 33 Ìri ímú adri 'bāgú rú sūrú Yōkóbū* vé rĩ pi drīgé. Ìri ímú mālūngā rú mužú ūđū ākó.”

34 Māriyā ní mälâyíkã rĩ zizú kīnī, “Ma drī ágó ākó pírí, tā 'dīri ímú 'i nga mǎ rú' bá gá íngóni ngóni?”

35 Mälâyíkã rĩ ní 'yozú Māriyā ní kīnī, “Índrī Uleterē rĩ ímú mí ású, āzini ūkpō Múngú vé rĩ ímú mí

‡ 1:27 1:27 Dāwúđī: Múngú ìpē Dāwúđī ri adrii 'bāgú Īsērélē rĩ pi vé ni, ẹzī kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ĩfū Īrivé úyú agá, ìri mālūngā rĩ rú mužú 'dání'dání, 'bāgú rĩ Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lǎ Sāwúmā 132:11-12; Ẹzī 2:30. Tīkí Dāwúđī ri ísú ākūdē ílī rī ca élifū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ísú tīkí drī Yēsū Kúrísitō ri kuyé.

'Í lǎ 1 Sāmúélē 16-30; 2 Sāmúélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. § 1:31 1:31 Yēsū: Rú Yēsū

'dīri vé íffí, Múngú ri 'bá paápi rī. * 1:33 1:33 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvópi Ísáká vé mvá, ìri anji be mužrī drī ní ìrī, Múngú újá rú ní zī Īsērélē, úyú Īrivé rĩ zíkí anji Īsērélē vé ni. Sã Yēsū vé rĩ gé, zíkí kōpi Yāhúđī. 'Í lǎ Í'dóngará 25-50.

ású rá. Mvá mí ní ímú tị rĩ, ìri adri uletere, ì ìri zị Mvá Múngú vé ni. ³⁶ Mívé máríté Ēlīsābētā ri nóni 'a be, ìri ímú mvá ágó tị rá, ísúzú dē kú ārākā rú, 'a ni mba nóni caá mbāá áziyá, 'bá rĩ pi rikí 'yoó kìnĩ ìri úndó rú. ³⁷ Tā āzi Múngú ri ndēpi ni āluḡáni 'dāayo."

³⁸ Māriyā ní 'yozú kìnĩ, "Ma ātí'bá Úpí vé ni. Tā rĩ ā nga 'i mâ rụ'bá gá sũ mí ní 'yoó rĩ tịni." Kúru mālāyíkā rĩ ní ìri kuzú, ìri ní 'dezú mužú.

Māriyā mu Ēlīsābētā vúgá

³⁹ Sā 'dāri gé, Māriyā ní 'dezú mužú rụ'bá sĩ kūrú ánga rú Yǔdáyā vé rĩ gé 'dāá, ⁴⁰ ìri ní mužú kūrú Zākāriyā ní adrizú rĩ gé, ìri ní fizú Zākāriyā vé jó agá 'dāá, ìri ní Ēlīsābētā ri eziyú. ⁴¹ Ēlīsābētā kā Māriyā vé eziyárá 'dĩri yị, mvāḡá rĩ ní 'i úlózú Ēlīsābētā agá 'dāá. Índrí Uletere rĩ ní Ēlīsābētā ri ásúzú. ⁴² Ìri ní 'dózú átázú ụ'dụkọ be urụ 'dāá kìnĩ, "Ūkú rĩ pi āsámvú gé, 'bākí tākíri mí drịgé gí, mvá mí ní ímú tị rĩ, 'bākí tākíri drị ni gé gí! ⁴³ 'Bo ngá sēepi Múngú ní ma ìnjízú, ìri ní Úpí éndrēpi ri ìpēzú ímúzú ma ndrezú rĩ ā'di? ⁴⁴ Má kā mōdó mí ní sēé rĩ yị, koro mvá má agá rĩ adri āyīkō sĩ, úló 'i má 'a gá 'dāá. ⁴⁵ Múngú 'bā tākíri mí drịgé gí, ā'diātāsīyā mí ā'yī tā Úpí

ní 'yoó ìri 'i nga mí rụ'bá gá rĩ rá."

Māriyā ngo úngó Múngú ri íngúzú

⁴⁶ Māriyā ní 'yozú kìnĩ,

"Má íngú Múngú ri eḡi be céré. ⁴⁷ Mā ē eḡi ísú āyīkō Múngú ma Paápi rĩ sĩ.

⁴⁸ Ā'diātāsīyā ma ātí'bá ìri ní ndreé kuú ezi ákó ni, Múngú ụsũ mâ tā gí.

Í'dózú āndrū mužú drīdrī, anji ì ní ímú tị vúlé 'dĩ rĩ pi ímú 'yo kìnĩ, Múngú 'bā tākíri má drịgé gí,

⁴⁹ ā'diātāsīyā Múngú Ūkpō 'Dịpa 'o tā āmbúgú mâ rụ'bá gá gí, ìrivé rụ uletere.

⁵⁰ Eḡi ni ri adri ìdríkídri 'bá 'i ru'bá ruru rĩ pi ní mužú 'dáni'dáni.

⁵¹ Inga 'i drị ūkpō be rĩ tā 'ozú āní,

íré 'bá āfú rú rĩ pi kpélékpélé.

⁵² Ísị 'bá āngū rụ'bá rĩ pi ìvé lúpá drịgé sĩ vūgá,

gō 'bá tā be mādā rĩ pi ingáá urụ.

⁵³ Sē ngá múké nyaá 'bá eḡirị ní fuḡ rĩ pi ní, 'bo pē 'bá ā'bú be rĩ pi mužú drị be ule.

⁵⁴ Ko ívé ātí'bá Ísērélē vé rĩ pi ē ìzā rá.

Āvī ūyō 'i ní sōó lēzú eḡi ìdríkídri 'bāzú kōpi ní 'dāri ā tā sĩ kuyé.

55 Sõ ùyõ 'bá é'bípi
 Ābūrāmā† ní ĩrivé úyú
 pi be kīnī, 'i adri kōpi
 ní éšì be múké mužú
 nyonyo."

56 Māriyā áwí adrií
 Ēlīsābetā vé āngá 'dāá mbāá
 na, ĩri ní kúru mvizú mužú
 'bēti.

*Yūwánī Bātízīmū sēepi rī
 vé ɿngará*

57 Sā Ēlīsābetā ní mváná
 rī tizú rī kā ícó, tī mváná rī
 ágóná. 58 'Bá ĩrivé jó gārā
 gá rī pi māríté rī pi be kâ
 yī kīnī, Úpí 'bā éšì múké ĩri
 ní, tī mváná rī gí, kōpi adrikí
 ānī āyīkō sī.

59 Mváná rī kā adrií caá
 ú'dú ārō, Zākāriyā é'dípaa pi
 ĩrivé ũndī rī pi be, úmúkí
 ĩ mváná rī vé ágélé ē tī
 ɿngará‡ gá, kōpi lēkí kōdô
 mváná rī vé étēpi vé rú
 Zākāriyā 'dīri 'daá mváná rī
 ā rú' bá gá. 60 'Bo éndrēpi gā
 sī, kīnī, "Ā 'dakí mvá rī ā rú
 Yūwánī."

61 'Bá rī pi ní 'yozú kīnī,
 "Mívé māríté rī pi āsámvú
 gé, 'bá āzi rú be 'dīni
 'dāayo."

62 Kúru kōpi rikí átá
 Zākāriyā ní drī sī, kōpi lēkí
 nījī vú ni gé, lē ā 'dakí mvá
 rī ā rú ā'di 'i. 63 Zākāriyā
 ní ngá kpọ̀'bu ni zizú, 'i

sī rī mváná rī ā rú ānī, ĩri
 ní mváná rī ā rú sīzú kīnī,
 "Rú ni Yūwánī 'i." 'Bá rī pi
 céré āyākí tā 'dīri sī āyāyā.

64 Koro Zākāriyā ē tī ní 'i
 zizú, ádra ni ní 'i oyuzú,
 ĩri ní í'dózú átángá átázú,
 Múngú ri íngúzú. 65 'Bá

adri' bá ĩri ā gārā gá rī pi
 ārēvú céré āyākí tā 'dīri sī
 āyāyā. 'Bá adri' bá āngū
 Yūdayā vé ánga rú rī gé
 rī pi ārēvú céré rikí átá tā
 'dī' bée sī. 66 'Bá tā 'dīri yī' bá
 rī pi ārēvú céré ngakí āyāá
 tā 'dīri sī āyāyā, kōpi ní zizú
 kīnī, "Mváná 'dīri úmvúlésī
 ímú adri 'bá íngóni ní?"
 Ā'diātāsīyā kōpi ndrekí, Úpí
 ri ĩri be trú.

*Zākāriyā ngo úngó
 Múngú ri íngúzú*

67 Índrī Uleterē rī ní
 mváná rī vé étēpi Zākāriyā
 ri ásúzú, Zākāriyā ní
 kúru ú'dúkó íngápi Múngú
 vúgálésī rī ũlúzú kīnī,

68 "Ē íngúkí Úpí Múngú
 Īsērélē vé rī íngúngū,
 ā'diātāsīyā ímú ívé 'bá rī
 pi paá gí.

69 Īpē 'bá ní 'bá ũkpō be ni
 ímú 'bā paá,
 ĩpē íngázú ívé ātī' bágú
 Dāwúđi vé úyú agá.

† 1:55 1:55 Ābūrāmā: Múngú zī Ābūrāmā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bēti āsámvú gé
 rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muḡ āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrāmā ri é'bípi Yāhúđi
 rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkí drī Yēsū ri kuyé.
 † Í lā í'dóngará 12-25. ‡ 1:59 1:59 Ágélé ē tī ɿngará: Múngú lū Ābūrāmā ní
 kīnī, anjī āgō Ābūrāmā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ārō gé, lē ā ũlīkí kōpi ā ágélé
 ē tī rā, lūzú kīnī, kōpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yí dō 'i ágélé ē tī sēé lījī gí,
 ĩri tāimbī Mósē vé rī 'du nga. 'Í lā í'dóngará 17:9-14; Ēzī 15:1-5. § 1:70 1:70
 Nēbī: Múngú ri ívé tā átá nēbī rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ú'dúkó rī ũlū 'bá rī pi
 ni.

- 70 Úpí ẹ̀zì tã 'dĩri kú ívé
nẹ̀bìṣ̄ uletere rĩ pi ní
òtù ịnògòsì,
- 71 kīnī, ỉ ímù 'bã pa 'bávè
ari'ba rĩ pi drìgè sī,
āzini 'bã 'bã ndre'ba
ũnjí rĩ pi drìgè sī rá.
- 72 Múngú kīnī 'í ẹ̀sì ri adri
ĩdríkídri 'bávè ẹ̀tẹ̀pì
ní,
āzini 'i ívé ùndī 'í ní rụ́
uletere rĩ vé tã ígá rá.
- 73 Sō ùyō rĩ 'bã ẹ̀'bìpì
Ābūrāmā ní
- 74 kīnī, 'i 'bã pa 'bávè ari'ba
rĩ pi drìgè sī rá,
'bã ngakí rí 'í ní ẹ̀zì ùrĩ
ākó,
- 75 ụ́'dù cére 'bã adrikí rí
uletere, āzini 'bã 'okí
rí tã pìrì 'í ẹ̀ndrẹ̀tì gé.
- 76 Mā mvá rĩ, ỉ ímù mi zì nẹ̀bì
Múngú ùkpō be 'bã rĩ
pi drìgè cére rĩ vé ni,
ā'diātāsīyā mi ímù mụ
drìdrĩ Úpí ní lẹ̀tì údé.
- 77 Mí ímù lū ĩrívè 'bã rĩ pi ní,
ỉ ícò kòpi pa rá,
Múngú trū dō kòpi ívé
ũnjìkányā agásì gí.
- 78 Múngú ní adrii ẹ̀sì be
múkè rĩ sī,
ĩri ímù 'bã ní ỳtùná ìpě
'bũ gé 'dāásì dī 'bã
drìgè,
- 79 ĩri ímù dī 'bã adri'bée
ìnjá agá rĩ pi drìgè,
āzini 'bã rĩ'ba drāngará
ūtē'ba rĩ pi drìgè,
ĩri 'bã ní lẹ̀tì pìrì tākiri ịsúzu
ni i'da."

80 Yūwānī kã mbaá, Índrì
Múngú vé rĩ sē ĩri ní
ùkpō. Yūwānī adri āngū
ā'wí cínýáfā rú rĩ agá 'dāá
cīmgbá cazú ụ́'dù ỉ ní ĩri
pězú mụzú 'bã Īsērélē vé rĩ
pi āsámvú gé rĩ gé.

2

*Yēsū vé tìngará
(Mātayo 1:18-25)*

1 Lókí 'dāri gé, 'bāgú
āmbúgú Rómā vé* Āgósitō
sē tǎimbì kīnī, lē 'bã Rómā
vé rĩ pi cére, ā sīkí kòpi ā
rú búkū agá. 2 ('Dĩri rú ỉ
ní í'dó sī drìdrĩ 'bã rĩ pi
lāzú, ịsú ākūdē Kūrīnyā ri
gávānā āngū Sírīyā vé rĩ agá
rĩ.) 3 'Bã ālu ālu nga mụ
rú sī ívé kūrú agá.

4 Kúru Yōsépā pi ní
ngazú āngū Gālíláyā vé rĩ
agá, kūrú Nāzērétā vé rĩ
agásì, kòpi ní 'dezú mụzú
āngū Yūdáyā vé rĩ gé,
kūrú Bētélémē vé rĩ agá,
ā'diātāsīyā Yōsépā ìfū úyú
Dāwúđĩ vé rĩ agá. 5 Jì Māriyā
ĩri ní lēé jee 'í ní ùkú rú
rĩ mụzú 'í vúgá sī ĩndī, ịsú
Māriyā ā 'a mba deḡ gí, ĩri
ílókò tītī. 6 Kòpi ká rii adrii
'dālè, sã Māriyā vé mvá rĩ
tízú rĩ ní ícázú. 7 Māriyā ní
ívé mvá káyú rĩ tízú ágóná.
Ĩri ní ìmùlúzú bōngó sī, ĩri ní
'bāzú lazú sòndúkù ānyāpá
rĩ pi ní rizú ngá nyazú rĩ agá.
'Bã mváná rĩ laá sòndúkù rĩ
agá, ā'diātāsīyā jó ỳmù rĩ pi

* 2:1 2:1 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndi
rĩ pi agá rĩ pi drìgè, āngū Yūdáyā vé rĩ drìgè, āngū Gālíláyā vé rĩ drìgè, āzini
āngū Yāhúđĩ rĩ pi vé rĩ drìgè. 'Bã Rómā vé rĩ pi ívé 'bāgú āmbúgú rĩ zì ívé tì sī
Kāyísarā.

ní lazú rĩ agá 'dãá, kôpi ïsúki vŭrã lazú ni kuyé.

'Bá kãbĩlõ úcé'bá rĩ pi mālāyikã rĩ pi be

⁸ Ìnĩjã 'dãri sĩ, 'bá urukõ kãbĩlõ úcé'bá ni pi riki ìvé kãbĩlõ ütée áse agá 'dãá.

⁹ Mālāyikã ãlu Úpí vé rĩ ní ìndrészú kôpi ẽndrẽti gé, ãngará Úpí vé rĩ ní ãngũ ìmgbêrészú kôpi ã gãrã gá sĩ, sê ũrĩ fũ kôpi ambamba.

¹⁰ Kúru mālāyikã rĩ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Ìmi adriki ũrĩ sĩ ku. Má ïjĩ ìmi ní ú'dúkõ múké, 'bá rĩ pi céré ìmũ adri ãní ãyĩkõ sĩ ãmbúgú.

¹¹ Ìnĩjã ãndrũ nõri sĩ, tĩki ìmi ní 'bá ìmi Paápi ni gĩ kũrũ Dãwũdĩ vé rĩ agá Bêtêlémẽ agá, ìri Úpí Kúrísitõ† 'i. ¹² Ngá ìmi ní ícózú ìri nĩzú ámázú rĩ ìri 'dĩni, ìmi mu ùdénjã rĩ ïsú ìmũlũki bõngó sĩ, 'bãki ìri laá sõndúkũ ãnyãpã rĩ pi ní ngá nyazú rĩ agá."

¹³ Koro mālāyikã urukõ kárakarã íngákĩ 'bũ gé 'dãásĩ, kôpi úmúkĩ ì mālāyikã ìndrẽpi 'dĩri be trũ, kôpi riki Múngú ri íngú, riki 'yoó kĩnĩ,

¹⁴ "È íngúkĩ Múngú 'bũ gé 'dãá rĩ íngúngũ, tãkiri ã adri vũ drĩgẽ nõgõ 'bá Múngú ní ãyĩkõ sê'bã rĩ pi ãsãmvú gé."

¹⁵ Mālāyikã rĩ pi kã ì újã gõo muju 'bũ gé 'dãá, 'bã kãbĩlõ úcé'bã rĩ pi ní átázú

ĩ ãsãmvú gé sĩ kĩnĩ, "Lẽ 'bã 'dekĩ muju Bêtêlémẽ gá 'dãá tã 'i ngaápi Úpí ní lũú 'bã ní rĩ ndrẽé 'bã mĩ sĩ."

¹⁶ Kôpi aliki ì muzú rũ'bã sĩ, kôpi cakĩ Mãriyã pi ïsú Yõsépã be ùdénjã rĩ sĩ, 'bãki ùdénjã rĩ laá sõndúkũ ãnyãpã rĩ pi ní ngá nyazú rĩ agá. ¹⁷ 'Bã kãbĩlõ úcé'bã 'dĩ'bée kã muju caá mvãnjã rĩ ndrẽé, kôpi ùlũki tã mālāyikã rĩ ní lũú ì ní mvãnjã rĩ ã tã sĩ rĩ 'bã rĩ pi ní céré.

¹⁸ 'Bã rĩ pi kã tã 'bã kãbĩlõ úcé'bã rĩ pi ní ùlũú 'dĩri yĩ, sê kôpi ní ãyãngará.

¹⁹ 'Bo Mãriyã 'bã tã 'dĩ'bée céré kuú 'i ẽsĩ agá, ri tã ni ũsũú ẽsĩsĩlẽ sĩ. ²⁰ 'Bã kãbĩlõ úcé'bã rĩ pi kã mviĩ gõo, kôpi riki ãngará Múngú vé rĩ íngú, ã'diãtãsiyã tã kôpi ní ndrẽé, ãzini kôpi ní yĩ rĩ nga 'i sũ mālāyikã rĩ ní lũú ì ní rĩ tĩnĩ.

Jiki Yësũ ri i'dãá Jó Múngú vé rĩ agá

²¹ Mvãnjã rĩ kã adriĩ caá ú'dũ ãrõ, ì ní ágélẽ ni ẽ tĩ lĩzú, ì ní rũ ni 'dazú Yësũ 'i, rũ 'dĩri mālāyikã lũ nĩ drĩdrĩ, ïsú ãkũdẽ ẽndrẽpi ri drĩ 'a ãkõ.

²² Mãriyã pi Yõsépã be, kôpivẽ ú'dũ lã'bĩ vé ìfũzú yĩ agãsi rĩ kã deje, kôpi ní mvãnjã rĩ jĩzú muzú i'dazú Úpí ẽndrẽti gé Yẽrũsãlãmã

† 2:11 2:11 Kúrísitõ: Kúrísitõ ri 'bã ì ní ùdu dãã drĩ ni gé, lũzú kĩnĩ Múngú ìpẽ ìri adriĩ 'bãgú rũ. Èbêrẽ tĩ sĩ Kúrísitõ ri ì zĩ Mãsiyã. 'Í lã Yũwãni 1:41.

gá 'dāá, sũ tǎimbĩ Mósē‡ vé rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ. ²³ Tǎimbĩ Úpí vé rĩ 'yo kĩnĩ, “Anji āgō ĩ ní tĩ kǎyú rĩ pi ārēvú céré, ĩ kōpi sē Úpí Múngú ní.” ²⁴ Kúru kōpi ní rōbōṅōṣ sēzú zázú sũ tǎimbĩ Úpí vé rĩ ní 'yoó, “Ā sēkĩ āmāmũ ĩrĩ, dōku ũ'bōlōgú ĩrĩ rĩ tĩnĩ.”

Sĩmĩyónā ũlũ ú'dúkó íngápi Múngú vúgálēsĩ rĩ

²⁵ Lókĩ 'dāri gé, ágó āzi ri adri Yērúsālēmā gá 'dāá, rú ni Sĩmĩyónā 'i, ĩri tā 'o pĩrĩ, ĩri ri Múngú ri zĩ ú'dú céré, épĩ Índrĩ Uleterē Múngú vé rĩ sĩ, ri 'bá Īsērélē vé rĩ pi vé pangará ũtēé. ²⁶ Índrĩ Uleterē rĩ lũ ĩri ní kĩnĩ, ícō drĩ drāá ku, ĩri Kúrísítō Úpí Múngú ní úmvúlēsĩ ĩpēé rĩ ndre ũgbále, ĩri íbĩ drā ndō. ²⁷ Ú'dú 'dāri gé, Índrĩ Uleterē rĩ ko Sĩmĩyónā ē drĩ mužú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá. Māriyā pi Yōsépā be, kōpi kǎ mvánǎ Yēsũ ri jĩĩ Úpí vúgá 'dāá sũ tǎimbĩ Mósē vé rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ, ²⁸ Sĩmĩyónā ní mvánǎ rĩ í'dúzú ruzú 'í drĩgé, ĩri ní Múngú ri íngúzú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ,

²⁹ “Úpí, ma ātí'bá mívé ni, mĩ sē mā drā tā be kĩri.

Í 'o tā mí ní eziĩ rĩ gĩ.

³⁰ Á ndre 'bá āngũ paápi, ³¹ mí ní ĩpēé 'bá céré pi ní rĩ gĩ.

³² ĩri ũtũǎ, ĩri Múngú ri i'da 'bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ní,

ĩri sē 'bá rĩ pi 'bá Īsērélē vé rĩ pi íngúngũ!”

³³ Tā Sĩmĩyónā ní 'yoó 'dĩri sē Yōsépā pi Māriyā be āyākĩ ānĩ āyāyā. ³⁴ Kúru Sĩmĩyónā ní kōpi ní tǎkĩri sēzú, ĩri ní 'yozú Māriyā ní kĩnĩ, “Mívé mvánǎ 'dĩri, 'bá uruḱo Īsērélē vé rĩ pi ímú ĩri gǎ sĩ, ĩ ímú kōpi ĩrĩñǎ ānĩ rá, uruḱo'bée ímú ĩrivé tā ā'yĩ rá, kōpi ímú ídrĩngará ísú ānĩ rá. Kādō ímú 'i i'daá, 'bá rĩ pi ĩri gǎ sĩ. ³⁵ Mvǎ 'dĩri ímú tā 'bá rĩ pi ní riĩ ũsũũ ĩ éśĩ agá 'dǎlé rĩ pi i'da céré āmvé. Māriyā, mĩ éśĩ ri ímú ĩzāngǎ ísú sũ sōkĩ ĩlĩ ācō sĩ tĩnĩ.”

³⁶ Ūkú āzi nēbĩ, rú ni Anā 'i, ĩri Pānūélē ā mvǎ, ĩri Āsērǎzĩ, ĩri ārǎkǎ rú. Kōpi ní ĩ jezú rĩ gé, kōpi adrikĩ ágó ni be caá ílĩ ézĩrĩ, ágó rĩ ní drǎzú. ³⁷ Anā adri ówúzĩ rú, ĩrivé ílĩ ca pũkũ ārō drĩ ni sũ, ku Jó Múngú vé rĩ kuyé, ri Múngú ri ĩnjĩĩ ũtũǎ pi ĩnĩǎ be, ri 'i a'biĩ* ngá

‡ 2:22 2:22 Mósē: Yōsépā kǎ drāá gĩ, 'bāgú Ējēpētō vé rĩ 'bā anji Īsērélē vé rĩ pi eziĩ ngá tũgērĩ rú caá ílĩ mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzú anji Īsērélē vé rĩ pi pazú adringará tũgērĩ rú ri agásĩ. Múngú sē tǎimbĩ rĩ Mósē ní, ā lũ anji Īsērélē vé rĩ pi ní, sēzú ĩ ní tǎimbĩ rĩ zizú tǎimbĩ Mósē vé ni ānĩ. Tĩkĩ Mósē ri ísú ākūdē ílĩ rĩ ca élifũ ālu mũdũrũlũ sũ (1,400), ísú ākūdē tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. Í lǎ Wũngará 2-24. 2:23 2:23 Wũngará 13:2, 12 § 2:24 2:24 Rōbōṅō: Rōbōṅō 'dĩri lũ kĩnĩ Māriyā pi Yōsépā be ngá ākó. Í lǎ Lēvĩtĩkǎ 12:8. 2:24 2:24 Lēvĩtĩkǎ 12:8 * 2:37 2:37 A'bi: Sǎ āzi sĩ Yāhúdĩ rĩ pi ri i' a'bi, nyakĩ ínyá ku, kōpi ri éśĩ 'bǎ rizú Múngú ri zizú.

nyangará sī, āzini ri Múngú ri zīi. ³⁸ Ánã ní koro ícázú, ísú ákūdē Sīmīyónã ri átã Māriyã pi ní Yösépã be. Ánã ní Múngú ní ōwō'dīfō sēzú, ĩri ní mvánã rī vé tã átázú 'bã céré ri' 'bã Yērúsälémã vé pangará ütē' 'bã rī pi ní.

³⁹ Yösépã pi Māriyã be, kôpi kã lâ'bī tãimbī Úpí vé rī ní lēé rī 'oó deę céré gí, kôpi ní mvizú gōzú ĩvé kūrú Nāzērētã vé rī gé āngū Gālíláyã vé rī agá 'dãlé ũzi. ⁴⁰ Mvánã rī mba ícã ũkpō be, tã nīngará be, Múngú 'bã ęsí múké ĩri ní.

Yēsũ ri Jó Múngú vé rī agá

⁴¹ Ílí ālu ālu, Yēsũ ętépi pi ęndrępi be, kôpi ri ęci Yērúsälémã gá ũmũ U'dú Múngú ní ęlízú Jó rī pi tị gé sī rī ã nyangará gá.† ⁴² Yēsũ kã adrii ílí be mụdrị drị ni ĩrī, kôpi 'dekí mụđ ętépi be ęndrępi sī ũmũ rī gé, sũ ĩvé mērē ní lēé rī tịni. ⁴³ ũmũ rī kã deę, Yēsũ ętépi pi ęndrępi be, kôpi kã rií mvií mụzú 'bęti Nāzērētã gá 'dãá, Yēsũ áwí kuú vúlé Yērúsälémã gá 'dãá, ętépi pi ęndrępi be nĩkí ámã kuyé. ⁴⁴ Kôpi ũsũkí déna ĩri 'bã ĩ ní rií ęci tuú kôpi be trų rī pi āsámvú gé, kôpi ęciki ũtú nĩi. Kôpi ní kúru í'dózú Yēsũ ri ndázú ĩvé máríté rī pi āsámvú gé sī.

⁴⁵ Kôpi kã ĩri ísú kuyé, kôpi ní gōzú mụzú ĩri ndázú vúlé Yērúsälémã gá 'dãlé. ⁴⁶ U'dú na ã vųdrị gé, kôpi cakí mụđ Yēsũ ri ísú Jó Múngú vé rī ã bóró gá, úrí kuú 'bã āngū ímbã' 'bã rī pi āsámvú gé, ĩri ri kôpivé tã yị, āzini ĩri ri kôpi uzị tã sī. ⁴⁷ 'Bã rī pi kã tã nīngará ĩri ní átázú, āzini tã újázú rī yị, kôpi āyãkí āní āyãyã. ⁴⁸ Yēsũ ętépi pi ęndrępi be, kôpi kã ĩri ndreé, sē kôpi ní āyāngará. ęndrępi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Mã mvã rī, 'bã mí ętépi be, 'bã rikí mi ndãã ĩzāngã ĩzāngã rú. 'Í 'o 'bã 'dini āsĩ?"

⁴⁹ Yēsũ ní kôpi zizú kĩnĩ, "Ngã ĩmi ní rizú ma ndázú rī ã'di? ĩmi nĩkí kuyé 'yozú kĩnĩ, lē mã adri má ętépi vé jó agá?" ⁵⁰ 'Bo tã ĩri ní átã kôpi ní 'dĩri fi kôpi drịge kuyé.

⁵¹ Kúru ĩri ní 'dezú mụzú kôpi be trų Nāzērētã gá 'dãlé, 'dų kôpivé tã ngaá rá. 'Bo ęndrępi 'bã tã ĩ nga'bée 'dĩ'bée céré kuú 'í ęsí agá. ⁵² Yēsũ mba tã nīngará be, āzini mba rų' 'bã be múké múké. Múngú lē ĩri rá, 'bã rī pi lękí kpã ĩri rá.

3

Yūwánĩ Bătízĩmũ sēepi rī

† 2:41 2:41 U'dú Múngú ní ęlízú Jó rī pi tị gé sī rī: Yāhúđi rī pi ri U'dú Múngú ní ọtụ ęlízú Ísērélē rī pi vé jó rī pi tị gé sī ęjępétō gá 'dãá rī vé tã ígã. Ọtụ kôpi ę' 'bipiĩ ũbēkí kãbilō ã ári ĩvé kęęti ē ęřife gá sī, sē Múngú ú'di kôpi kuyé. Múngú ú'di 'bã ęjępétō vé kãbilō ári ũbē' 'bã ĩvé kęęti ē ęřife gá sī kuyé rī pi vé anji āgō kãyú rī pi ũdrãá 'bã ālu ālu vé 'bęti āsámvú gé sī rá. 'Í lã Wűngará 12:17-28; Mătáyó 26:2; Mărákō 14:1; Lúkã 2:41; Yūwánĩ 2:13; ęjị 12:4; 1 Kōrínító 5:7; ębērē 11:28.

vé tị sēngára

(Mátáyo 3:1-12; Mārākō 1:1-8; Yūwánī 1:19-28)

1 'Bāgú āmbúgú Rómã vé Tībérīyã rụ mālũngã rĩ caá ílĩ mụdrĩ drĩ ni tộwụ, ịsúzú Pónítīyō Pīlátō rị gávãnã āngũ Yũdáyã vé rĩ agá, Ēródē* rụ āngũ Gālīláyã vé rĩ nĩ. Ēródē ẹdrịpị Pīlípũ rụ āngũ Ítúrīyã vé rĩ pi Tūrākōnítī vé rĩ be, Līsánīyāsī rụ ívé rĩ āngũ Ābīlénē vé rĩ. 2 Lókí 'dãri gé, Ānásī pi Kãyáfã be, kọpi atala ambugu, ụ'dụkọ Múngú vé rĩ ní ícázú Zākārīyã mvọpị Yūwánī vúgá āngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá. 3 Yūwánī ní mụzú yị Yárídénĩ vé rĩ ẽ mīlé gá sī, rị tị sēé mụzú 'bá rĩ pi ní kīnĩ, 'bá rĩ pi ã újákí ẹsị, kọpi ã rụkí bātízīmũ, Múngú ã trũ rí kọpi ívé ùnjikānyã agásĩ rá. 4 Tã 'dĩri nẹbị Ísáyã sī ọtụ ịnọgọsị ívé búkũ agá kīnĩ,

"Ụ'dụkọ 'bá ãzi vé ni rị ọ'ụ
āngũ ã'wí cínyáfã rú
rĩ agá 'dãá, kīnĩ,

Ími údékí lẹtị Úpí ní,
ími útúkí lẹtị ĩrivé rĩ ã
adri pịrị.

5 Ími ọtúkí āngũ ị'bụnã rú rĩ
pí rá,

ími udíkí írã rĩ pi, āzini
ími gákí āngũ ánga rú
rĩ pi, ã adri kpākpã,

ími útúkí lẹtị gōrōṅō rú rĩ pi
ẽ ícá pịrị,

ími ọtúkí lẹtị 'bụ rú rĩ pi
ícá kpākpã.

6 'Bá rĩ pi ímú ũkpō Múngú
ní āngũ pazú rĩ ndre ĩ
mị sī. "

7 'Bá bītríká ímúkí, kọpi
lẹkí Yūwánī ã sē ĩ ní
bātízīmũ,† Yūwánī ní 'yozú
kọpi ní kīnĩ, "Ími adri'bée sụ
ịnị tịnị 'dĩ'bée, ã'di ĩmgbē
ĩmī mị ápázú Múngú vé
jìkó úmvúlēsī ímụpi drīdrī
'dīlé rĩ gé sī nĩ? 8 Lē ĩmi
'okí tã lūupi 'yozú kīnĩ,
ádarú ĩmi újákí ẹsị ĩmivé
ùnjikānyã agásĩ gí ni áyu,
lē ĩmi rikí 'yoó, Ābūrámã
rị ĩmi ẹ'bịpị 'dĩni ku. Á 'yo
ĩmi ní 'dĩni, Múngú rị ícọ
írã anjíná 'dĩ'bée újã ufu
anjíná Ābūrámã vé ni‡ rú
rá. 9 Múngú í'dụ ũbólú pẹtị
ã ulá ugazú rĩ 'í drígé gí, pẹtị
'a'bée ũ'a be múké ku rĩ pi
ārēvú céré ĩ uga vūgá, ĩ kọpi
'dụ ú'bé ãcĩ agá."

10 'Bá bītríká rĩ pi ní
Yūwánī rị zìzú kīnĩ, "Kúru lē
'bã 'okí ã'di?"

11 Yūwánī ní újázú kọpi ní
kīnĩ, "'Bá rĩ dō bōngó be ĩrị,
ã sē ǎlu ni 'bá bōngó ǎkó rĩ
ní, 'bá rĩ dō ǎnyāngã be, ã sē

* 3:1 3:1 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dĩri Ēródē Ānītípã 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá. 'Í lã Mátáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẹjị 4:27. Sã ĩ ní Yēsũ rị tìzú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rụ āngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mátáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vúdrĩ ni gé, 'bāgú ǎzi anigé rụ ni Ēródē Āgřipã, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lã Ẹjị 12:1-13:1. 3:6 3:6 Ísáyã 40:3-5 † 3:7 3:7 Bātízīmũ: ĩ rị 'bá rĩ pi ní bātízīmũ sē lüzú kīnĩ, kọpi újákí ẹsị ívé ùnjikānyã agásĩ gí, kọpi ẹ'yíkí Múngú rị gí. ‡ 3:8 3:8 Anjĩ Ābūrámã vé ni: 'Bá ụrụkọ'bée ụsũkí kīnĩ ĩ dō anjĩ Ābūrámã vé ni, Múngú rị ícọ ĩ pa rá.

ãnyãngã 'bá ãnyãngã ãkó rĩ ní."

¹² 'Bá mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du' 'bá rĩ pi pĩ ìmúkí kpá Yũwánĩ vùgá, Yũwánĩ ã sã ì ní bătízĩmũ. Kòpì ní ìri zìzú kìnĩ, "Ìmbápi, kúru lã 'bã 'okí ã'di?"

¹³ Yũwánĩ ní 'yozú kòpì ní kìnĩ, "Lã ìmi u'dúkí mũfẽngã rĩ 'bá rĩ pi vùgá sĩ sũ tãĩmbĩ ní lãã rĩ tĩnĩ, ã u'dúkí ãndõ be ku."

¹⁴ Ængáráwá urukò ìmúkí kpá Yũwánĩ ri zìj kìnĩ, "Kúru lã 'bã 'okí ã'di?"

Ìri ní újázú kòpì ní kìnĩ, "È èrìkí 'bá ãzi ã ngá ùkpõ sĩ ku, ãzini ã tókí 'bá ãzi ùnjõ sĩ ku, lã ìmi adríkí ãyĩkõ sĩ ngá ì ní ìmi ùfẽzú rĩ sĩ."

¹⁵ 'Bá rĩ pi ríkí céré èsì 'bãá Kúrísítõ ri ùtẽzú, kòpì ríkí ùsũ ì èsì agá 'dãlé kìnĩ, déna Yũwánĩ ri Kúrísítõ 'i.

¹⁶ Yũwánĩ ní 'yozú kòpì ní kìnĩ, "Ma ri ìmi ní bătízĩmũ rĩ sã yĩ sĩ. 'Bo 'bá ãzi ri ìmù vúlé 'dĩ'dĩ, ìrivé ãmbũgũ ndã mávã rĩ rá. Má ícò ìrivé ngá pá gá rĩ vé bãá oyuú bã ku. Ìri ìmù ìmi ní bătízĩmũ sã ùkpõ Índrí Uleterã rĩ vé rĩ sĩ, ãzini ãcí sĩ. ¹⁷ Ìri kòbì be drìgé ãnyá ù'bìzú ãní, ìri ãnyá rĩ ù'bì, ìri ãnyá rĩ vé fì* dã ìrá agá, ìri 'bí ni zã ve ãcí drãápi ku ni sĩ." ¹⁸ Yũwánĩ ùlũ Múngú vé ù'dúkò múké rĩ 'bá rĩ pi ní lètì be ãndiãndí.

¹⁹ 'Bo Yũwánĩ ní Èródẽ ã drì ìnjázú ìri ní èdripì Pílípũ vé ùkú Èródíyã ri 'duú 'í ní ùkú rú rĩ sĩ, ãzini ìri ní tã ùnjì 'oó tré rĩ sĩ. ²⁰ Èródẽ gõ ùnjìkãnyã ãzi 'oó agaá rá, 'du Yũwánĩ ri 'beé jó ãngũ ù'yìzú rĩ agá.

Yũwánĩ sã Yèsũ ní bătízĩmũ

(Mátáyo 3:13-17; Mārākō 1:9-11)

²¹ Sã Yũwánĩ ní rizú 'bá rĩ pi ní bătízĩmũ sãzú rĩ gé, sã kpá Yèsũ ní bătízĩmũ ìndí. Yũwánĩ kã rii Múngú ri zìj, 'bũ ní 'i zìzú, ²² Índrí Uleterã rĩ ní ísìzú ìmùzú sũ ãmámũ tĩnĩ, úrizú Yèsũ drìgé. Kúru ù'dúkò ní íkúzú 'bũ gé 'dãásì kìnĩ, "Mì Mvã mávã ni, á lã mì ambamba, ma ãyĩkõ sĩ mí sĩ."

È' bípìjì Yèsũ vé rĩ pi

(Mátáyo 1:1-17)

²³ Yèsũ kã ívé èzì 'dó, ìsù ìrivé ìlì ri ìlókõ ca pũkù na. 'Bá rĩ pi céré ùsũkí kìnĩ, ìri Yõsépã ã mvã,

Yõsépã ri Héli ã mvã, ²⁴ Héli ri Mátátã ã mvã,

Mátátã ri Lévì ã mvã, Lévì ri Mèlèkì ã mvã,

Mèlèkì ri Yánáyì ã mvã, Yánáyì ri Yõsépã ã mvã,

²⁵ Yõsépã ri Mátátíyã ã mvã, Mátátíyã ri Æmósã ã mvã,

§ 3:12 3:12 'Bá mũfẽngã u'du' 'bá rĩ pi: 'Bá mũfẽngã u'du' 'bá 'dĩ'bée, kòpì Yãhùdì ri 'bá mũfẽngã u'du' 'bá 'bãgú ãmbũgú Rómã vé rĩ ní rĩ. Kòpì ri mũfẽngã rĩ u'du' ãmbũgú 'bãgú rĩ ní 'yoó kòpì ã u'dúkí rĩ ndã. * 3:17 3:17 Ænyá rĩ vé fì, ãzini 'bí ni: Ænyá rĩ vé fì, ìri 'bá Yèsũ Kúrísítõ ri è'yì' 'bá gí ri pi, 'bí ni, ìri 'bá Yèsũ Kúrísítõ ri è'yì' 'bá kuyã rĩ pi.

Æmósã ri Nãhúmũ ã mvá,
 Nãhúmũ ri Æsélĩ ã
 mvá,
 Æsélĩ ri Nãgáyĩ ã mvá,
 26 Nãgáyĩ ri Mátã ã
 mvá,
 Mátã ri Mátãtiyã ã mvá,
 Mátãtiyã ri Sēmēyini
 ã mvá,
 Sēmēyini ri Yōsékē ã mvá,
 Yōsékē ri Yódã ã mvá,
 27 Yódã ri Yōnãnã ã mvá,
 Yōnãnã ri Résã ã mvá,
 Résã ri Zērübābēlã ã
 mvá, Zērübābēlã ri
 Sālitiyélē ã mvá,
 Sālitiyélē ri Nērĩ ã mvá,
 28 Nērĩ ri Mēlékĩ ã
 mvá,
 Mēlékĩ ri Adĩ ã mvá, Adĩ ri
 Kōsámã ã mvá,
 Kōsámã ri Ælēmādámã ã
 mvá, Ælēmādámã ri
 Érē ã mvá,
 29 Érē ri Yōsūwã ã mvá,
 Yōsūwã ri Ælizerē ã
 mvá,
 Ælizerē ri Yōrimã ã mvá,
 Yōrimã ri Mátátã ã
 mvá,
 Mátátã ri Lévi ã mvá, 30 Lévi
 ri Simiyónã ã mvá,
 Simiyónã ri Yúdá ã mvá,
 Yúdá ri Yōsépã ã mvá,
 Yōsépã ri Yōnãmũ ã mvá,
 Yōnãmũ ri Æliyākimã
 ã mvá,
 31 Æliyākimã ri Mēléyã ã
 mvá, Mēléyã ri Ménã
 ã mvá,
 Ménã ri Mátátã ã mvá,
 Mátátã ri Nátánã ã
 mvá,
 Nátánã ri Dãwúđĩ ã mvá,
 32 Dãwúđĩ ri Yēsē ã
 mvá,

Yēsē ri Ōbédē ã mvá, Ōbédē
 ri Bōójã ã mvá,
 Bōójã ri Sālímónĩ ã mvá,
 Sālímónĩ ri Nāsónã ã
 mvá,
 33 Nāsónã ri Æmĩnādábã ã
 mvá, Æmĩnādábã ri
 Ædĩmĩni ã mvá,
 Ædĩmĩni ri Ærĩni ã mvá, Ærĩni
 ri Æzĩrónã ã mvá,
 Æzĩrónã ri Pērezĩ ã mvá,
 Pērezĩ ri Yúdá ã mvá,
 34 Yúdá ri Yōkóbũ ã mvá,
 Yōkóbũ ri Ísákã† ã
 mvá,
 Ísákã ri Æbūrámã ã mvá,
 Æbūrámã ri Térã ã
 mvá,
 Térã ri Nãhórã ã mvá,
 35 Nãhórã ri Sērúgã
 ã mvá,
 Sērúgã ri Réwũ ã mvá, Réwũ
 ri Pēlégē ã mvá,
 Pēlégē ri Æbéré ã mvá, Æbéré
 ri Sélã ã mvá,
 36 Sélã ri Kãyĩnãnã ã
 mvá, Kãyĩnãnã ri
 Ærĩpākāsádã ã mvá,
 Ærĩpākāsádã ri Sēmē ã mvá,
 Sēmē ri Núwã ã mvá,
 Núwã ri Lēmékē ã mvá,
 37 Lēmékē ri Mētūsélã
 ã mvá,
 Mētūsélã ri Ænókã ã mvá,
 Ænókã ri Yãrédē ã
 mvá,
 Yãrédē ri Mãhãlãlélĩ ã mvá,
 Mãhãlãlélĩ ri Kěnãnã
 ã mvá,
 38 Kěnãnã ri Ænósã ã mvá,
 Ænósã ri Sétē ã mvá,

† 3:34 3:34 Ísákã: Ísákã ri mvá Múngú ní eziĩ Æbūrámã ní rĩ. 'Í lã Í'dóngará 17-35.

Sétē ri Ādāmã[‡] ā mvá,
Ādāmã ri, Múngú gbi
ĩri nĩ.

4

Ādróko ũ'bĩ Yēsũ ri
(Mátáyo 4:1-11; Mārákõ
1:12-13)

¹ Yēsũ kã ĩfũú yĩ Yáridénĩ
agásĩ, Índrí Uleterē rĩ ní ĩri
ásúzú, Índrí Uleterē rĩ ko
ĩri ě drĩ mužú āngũ ā'wĩ
cínyáfã rú rĩ gé 'dãá, ² 'Dãlé
ãdróko* ũ'bĩ Yēsũ ri ú'dú
pũkú sũ. Ú'dú 'dĩ'bée agá,
nya ngá āzi kuyé, ẹbĩrĩ fũ ĩri
rá.

³ Ādróko rĩ ní 'yozú Yēsũ
ní kĩnĩ, “Mi dõ Mvã Múngú
vé ni, mí újá írã mvã 'dĩri
ufuú pánga rú.”

⁴ Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ,
“Sĩkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá
kĩnĩ, “Bá ícõ adrii ídri rú
'yéjá ānyāngã sĩ ku.”

⁵ Ādróko rĩ ní ĩri jizú tuzú
ánga drĩgé urugégé 'dãá, ĩri
ní āngũ vũ drĩgé rĩ pi i'dazú
ĩri ní céré. ⁶ ĩri ní 'yozú
Yēsũ ní kĩnĩ, “Ma sē mi āngũ
vũ drĩgé nõ'bée ru céré nĩ,
ngá ũnyĩ be rĩ pi ārēvú céré,
ma sē mí ní, ā'diātāsīyã sēkĩ
kõpi kú má drĩgé, ma ícõ sē
'bã má ní lēé rĩ ní rá. ⁷ Mĩ
ũtĩ dõ kũmũci ma ĩnjizú rá,
ma ngá rĩ pi ārēvú sē céré mí
nĩ.”

⁸ Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ,
“Sĩkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá
kĩnĩ, ‘Lē mi ĩnjĩ 'yéjá Úpĩ
Múngú mívé rĩ áyu, mí nga
ĩri ní ẹzĩ.’ ”

⁹ Ādróko rĩ ní Yēsũ ri jizú
mužú Yērúsālémã gá 'dãá,
ĩri ní Yēsũ ri jizú tuzú Jó
Múngú vé rĩ drĩgé uru 'dãá,
ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mi dõ
Mvã Múngú vé ni, 'í wa
vũgá 'dãá. ¹⁰ Ā'diātāsīyã sĩkĩ
Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ,
“ ‘Múngú ri ívé mālāyĩkã rĩ
pi ĩpē

ímú mi ĩzã ko rá,
¹¹ kõi mi ko ĩ drĩgé uru
'dĩgé,
mĩ sĩ rĩ mí pá írã rú'bã
gá ku.’ ”

¹² Yēsũ ní újázú ãdróko rĩ
ní kĩnĩ, “Sĩkĩ búkũ Múngú vé
rĩ agá kĩnĩ, ‘Lē mi ũ'bĩ Úpĩ
Múngú mívé rĩ ku.’ ”

¹³ Ādróko kã Yēsũ ri ũ'bĩ
létĩ be āndiāndĩ tí, ĩri ní Yēsũ
ri kuzú kuú 'dãá, 'í íbĩ rĩ ĩgõõ
ndõ.

Yēsũ 'í'dó ẹzĩ ngaa
Gālíláyã gá

(Mátáyo 4:12-17; Mārákõ
1:14-15)

¹⁴ Yēsũ ní 'i újázú gõzú
āngũ Gālíláyã vé rĩ gé 'dãlé,
Índrí Uleterē rĩ vé ũkpõ ású
ĩri rá. ĩrivé tã ayi mužú
āngũ rĩ agásĩ céré. ¹⁵ Yēsũ
ri 'bã rĩ pi ímbã Jó Múngú

‡ 3:38 3:38 Ādāmã: Ādāmã ri 'bã Múngú ní 'í'dó gbi drĩdrĩ rĩ. ĩri ẹtēpi 'bã vũ
drĩgé rĩ pi vé ni céré. ĩrivé ũkú Ēvã ri ẹndrēpi 'bã vũ drĩgé rĩ pi vé ni céré.

'í lã 'í'dóngará 1-5. * 4:2 4:2 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánã 'i, ĩri āmbúgú
índri ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé ri 'dugá ngagá sĩ 'bũ gé 'dãlé. Múngú
ídro ãdróko ri índri ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dãásĩ nĩ. 'í lã 'í'dangará 12:7-9. 4:4

4:4 Dětõrõnómě 8:3 4:8 4:8 Dětõrõnómě 6:13 4:11 4:11 Sãwũmã 91:11-12
4:12 4:12 Dětõrõnómě 6:16

ri Zizú rĩ pi† agásĩ, 'bá rĩ pi
 ārēvú céré íngúkí ĩri rá.

'Bá Nāzērētã vé rĩ pi gāki
 Yēsũ ri sī
 (Mātáyo 13:53-58;
 Mārākō 6:1-6)

16 Yēsũ ní 'i újázú gōzú
 vúlé Nāzērētã gá, vūrã ĩri
 ní mbazú rĩ gé 'dāá, ú'dú
 Sábátã vé rĩ gé,‡ ĩri ní 'dezú
 mužú Jó Múngú ri Zizú rĩ
 agá 'dāá, sũ ĩri ní rii 'oó
 njĩ rĩ tĩni. ĩri ní ngazú uru
 sī Búkũ Múngú vé rĩ lāzú.
 17 ĩ ní búkũ nēbĩ Īsáyã vé rĩ
 'dúzá sēzú drĩ ni gé. ĩri ní
 búkũ rĩ zizú, ĩsú vūrã ĩ ní sī
 kīnĩ,

18 "Índrĩ Uleterē Úpí vé rĩ
 ású ma gí,
 ā'diātāsīyã ĩpē ma ímú
 ú'dúkó múké rĩ ũlũú 'bá
 ngá ākó rĩ pi ní.

Īpē ma ímú 'bá ĩ ní ũ'yĩ jó
 agá rĩ pi vé oṽungará
 ā tā ũlũú,
 āzini 'bá mĩ be ēš' 'bá
 gí rĩ pi vé āngũ
 ndrengará ā tā ũlũú,
 'bá ĩ ní kōpi ē drĩ ọrú rĩ pi ē
 ĩsúkí rĩ drĩwālã.

19 Lókí Úpí ní lēzú ēsĩ
 múké 'bázú 'bá rĩ pi ní
 rĩ ícó gí, ĩpē ma ímú tā
 ni ũlũú."

20 Yēsũ ní búkũ rĩ ũpizú, ĩri
 ní sēzú 'bá riipi búkũ rĩ ā tā

mbaápi rĩ drígé, ĩri ní úrizú
 vūgá. 'Bá Jó Múngú ri Zizú
 rĩ agá rĩ pi ārēvú céré 'bāki
 mĩ rizú ĩri ndrezú. 21 Kúru
 ĩri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnĩ,
 "Búkũ Múngú vé má ní lãá,
 ĩmi ní yĩ āndrũ 'dĩri, tā ni
 nga 'i fũú tĩ ni gé gí."

22 'Bá rĩ pi ārēvú céré
 ngakí átá kīnĩ, ĩri múké,
 kōpi āyākí tā ĩri ní átá múké
 'dĩri sī rá, kōpi ní rizú ĩ uzizú
 ĩ āsámúvé gé sī kīnĩ, "Mvá
 'dĩri adri nyo Yōsēpã mvọpĩ
 'i kuyé?"

23 Yēsũ ní 'yozú kōpi ní
 kīnĩ, "Ádarú ĩmi ímú átá
 má ní nāpí sī 'dĩni, 'Mĩ riipi
 āngũ ídrĩpi rĩ, mí ídrĩ mí
 úlungu! Tã 'bá ní yĩ mí ní
 'oó Kāpārānāúmã gá 'dālē rĩ,
 lē mĩ 'o kpá mívé kūrú agá
 nōgó.' "

24 Yēsũ ní gōzú 'yozú kīnĩ,
 "Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni,
 'bá rĩ dō nēbĩ, ĩnjĩkí ĩri ĩrivé
 kūrú agá ku. 25 Ádarú á 'yo
 ĩmi ní 'dĩni, ọtú lókí Ēliyã rú
 rĩ pi kárakarã āngũ Īsērélē
 vé rĩ agá, ílĩ na ẹlĩ sī, yĩgó
 'dĩ kuyé, ẹbĩrĩ 'de ũnjĩ ũnjĩ
 āngũ rĩ agásĩ céré. 26 'Bo
 Múngú pē nēbĩ Ēliyã ri mužú
 ọwuzĩ Īsērélē vé rĩ pi vúgá
 kuyé, pē ĩri mužú ọwúzígóŠ
 adriipi kūrú Zārēfátã vé rĩ

† 4:15 4:15 Jó Múngú ri Zizú rĩ: Yāhũdĩ rĩ pi vé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi kárakarã
 kūrú rĩ pi agásĩ āndĩandĩ, kōpi ri ĩ úmú Búkũ Múngú vé rĩ lã, āzini kōpi ri
 Múngú ri ĩnjĩ Ú'dú Sábátã vé rĩ gé. ‡ 4:16 4:16 Ú'dú Sábátã vé rĩ: Ú'dú 'dĩri
 Yāhũdĩ rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zizú rĩ. Yāhũdĩ rĩ pi ri
 ú'dú 'dĩri vé tá ígá kīnĩ, Múngú gbi 'bũ pi vũ be nĩ, āzini Múngú pa ĩ adringará
 túgērĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ú'dú Sábátã vé rĩ Yāhũdĩ rĩ pi ri zĩ ú'dú ẹzĩrĩ, 'bo Kēlĩkó
 rĩ pi ri zĩ ú'dú áziyã. 'Í lã Wũngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16. 4:19 4:19

Īsáyã 61:1-2 Š 4:26 4:26 Ọwúzígó: Ọwúzígó 'dĩri adri 'bá Īsērélē vé ni kuyé.
 'Í lã 1 'Bágú 17:1-24.

agá rĩ vúgá, āngũ Sīdónã vé rĩ agá. ²⁷ Ọtú lókí nẹbī Ēlīsã* vé rĩ gé, 'bá ũfú† ní nyaá rĩ pi kárakará āngũ Īsērélē vé rĩ agá 'dǎá, 'bo 'bá āzi ũfú ní deę rú' 'bá ni gé sī ni 'dǎáyo, 'yéná ũfú rĩ de Nāmánã‡ Sírĩyágú rĩ rú' 'bá gá sī."

²⁸ 'Bá adri' 'bá Jó Múngú ri Zizú rĩ agá rĩ pi ká tǎ 'dĩri yīī, kōpi ē ẹsī ve ũnjí ũnjí. ²⁹ Kōpi ní ungazú ọrụ, kōpi ní ĩri zezú mụzú kūrú rĩ agásī āmvé. Kōpi jíkí ĩri mụzú ánga ĩ ní kūrú rĩ sızú rĩ drīgē 'dǎá, kōpi lẹkí kōdō ĩri zeé 'deé wīlīwīlī agá 'dǎá. ³⁰ 'Bo Yēsũ ní 'dezú mụzú 'bá bītríká rĩ pi āsámvú gé sī 'dīisī rá, ĩri ní kōpi kuzú.

Yēsũ dro índrí ũnjí fūú ágó āzi drīgē sī
(Mǎrǎkō 1:21-28)

³¹ Kúru Yēsũ ní 'dezú mụzú kūrú Kāpārānāumǎ vé rĩ gé, āngũ Gǎlíláyā vé rĩ agá, ri 'bá rĩ pi ímbá ọ'dụ Sábátá vé rĩ gé. ³² 'Bá rĩ pi āyākí tǎ ĩri ní ímbá rĩ sī rá, ā'diātāsīyā tǎ ĩri ní átá rĩ ũkpō be.

³³ Ọ'dụ ālu, Yēsũ kǎ adrii Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dǎá, ágó āzi índrí ũnjí§ ní fíi drī ní gé ni kpá 'dǎá'dǎ, ágó rĩ

ní trezú ọ'dụkọ be ọrụ 'dǎá kīnī, ³⁴ "Á! Yēsũ Nǎzērétágú rĩ, ngá mí ní lée 'bá vúgá rĩ ā'di? Mí ímú 'dĩri 'bá 'dij? Á nī mi rá! Mi 'Bá Uletere Múngú vé ni."

³⁵ Yēsũ ní trezú índrí ũnjí rĩ drīgē kīnī, "Mí újí kírí. 'Í fū ágó 'dĩri drīgē sī!" Índrí ũnjí rĩ ní ágó rĩ 'dụzú a'bezú vūgá 'bá rĩ pi andregá 'dīgē, ĩri ní ngazú kpuzú mụzú, 'o ágó rĩ ũnjí kuyé.

³⁶ 'Bá rĩ pi céré āyākí tǎ 'dĩri sī āyāyā, kōpi rikí ĩ uziī ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Tǎ ágó 'dĩri ní átá 'dĩri íngóni? ĩri ri átá ũkpō be, ĩri ri 'yo índrí ũnjí rĩ pi ní, kōpi ā fūkí āmvé 'bá rĩ pi drīgē sī, kōpi nga fū rá." ³⁷ Yēsũ vé tǎ ayi mụzú āngũ 'dǎri agásī céré.

Yēsũ idrí 'bá kárakará
(Mǎtáyo 8:14-17; Mǎrǎkō 1:29-34)

³⁸ Yēsũ ní fūzú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásī, ĩri ní 'dezú mụzú Sīmónǎ vé āngá. Ca muų ịsụ Sīmónǎ ịdrẹpi ri drǎ rú, rú' 'bá ni ko gbírílílí. 'Bá ālu ālu ní Yēsũ ri mǎzú kīnī, "Mí ídrí 'bá ní ũkú nōri fò!" ³⁹ Yēsũ ní 'i útrúzú ĩnyinǎǎá ũkú rĩ vé gbólọ gǎrǎ gá 'dǎá. ĩri ní 'yozú kīnī, drǎ rĩ ā nga ũkú rĩ drīgē sī. Drǎ rĩ ní

* 4:27 4:27 Ēlīsā: Ēlīsā gō adrii nẹbī Múngú vé ni Ēlīyā ā vùdrī gé. 'Í lǎ 1 'Bǎgú 19; 2 'Bǎgú 2-13. † 4:27 4:27 Ūfú: Tǎimբí Mósé vé rĩ kīnī, 'bá ũfú ní nyaá rĩ ĩri āzāvú rú, ā'yíkí ĩri adrii 'bá Īsērélē vé rĩ pi āsámvú gé ku. Lē dō drǎ rĩ ā de 'í rú' 'bá gá sī rá, ĩri mu 'i i'da átálágú rĩ ẹndrẹti gé, átálágú rĩ ĩri ndre, ĩri 'yo drǎ rĩ de rú' 'bá ni gé sī gí. 'Í lǎ Lẹvītíkǎ 14:1-32. ‡ 4:27 4:27 Nāmánǎ: Nāmánǎ adri 'bá Īsērélē vé ni kuyé. 'Í lǎ 2 'Bǎgú 5:1-27. § 4:33 4:33 Índrí ũnjí: ĩri ándúrú mǎlǎyíkǎ Múngú vé rĩ pi vé āzi 'bū gé 'dǎá, nō tǎimբí Múngú vé rĩ, Sātánǎ ri kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dǎásí vūgá nōó, kōpi gókí ufuú índrí ũnjí, kōpi ri 'bá rĩ pi ní ĩzāngǎ sē vū drīgē nōgó. 'Í lǎ I'dangárǎ 12:7-9.

dezü ũkú rĩ rụ'ba gá sī, koro ĩri ní íngázú urụ, ĩri ní ínyá á'dízú sēzú kòpi ní.

⁴⁰ Ọtú rĩ kã 'deé, 'bá rĩ pi ní ìvé 'bá drā be āndiāndí rĩ pi ìjízú Yēsũ vúgá nŏó, ĩri ní drí 'bāzú 'bá drā be 'dī'bée drīgé sī ālu ālu céré, ĩri ní kòpi ídrízú. ⁴¹ Índrì ũnjí rĩ pi ní úkpúzá 'bá kárakará rĩ pi drīgé sī, rikí útré ú'dúkò be urụ 'dāá kīnī, “Mi Mvã Múngú vé ni!” 'Bo Yēsũ ní trezú kòpi drīgé kīnī, lē kòpi ā újíkí kírì, á'diātāsīyā kòpi nīkí rá 'yozú kīnī, ĩri Kúrísitō 'i.

⁴² Āngū rĩ kã ọwú, Yēsũ ní fúzú mužú vūrā 'bá ākó ní gé. 'Bá rĩ pi ní 'dezú rizú ĩri ndāzú. Kòpi kã ĩri ìsú, kòpi lēkí kōdō ĩri ugaá ā mụ ílélé ku. ⁴³ 'Bo Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Lē mâ ũlū kpá ú'dúkò múké mālūngā Múngú vé rĩ ā tā mužú kūrú urukò'bée agásī ĩndī, á'diātāsīyā ĩpēkí ma ēzì 'dīri ngaá.” ⁴⁴ Kúru Yēsũ ní ẹcízú ú'dúkò múké Múngú vé rĩ ũlūzú mužú Jó Múngú rì Zìzú rĩ pi agásī, āngū Yūdáyā vé rĩ agásī céré.

5

'Bá Yēsũ ní 'dó zì drīdrī ìmú 'i pámvú ũbī rĩ pi (Mátáyo 4:18-22; Mārākō 1:16-20)

¹ Ọ'dú ālu, Yēsũ kã ríí tì Múngú vé rĩ ũlúú yīī bālālā Gēnēsārētā* vé rĩ tì gé 'dāá, 'bá bītríká trakí ĩri ā gārā

kūrú, rikí tì Múngú vé rĩ yīī. ² Yēsũ ní kúlúmgbá ĩrī ndrezú yīī bālālā rĩ tì gé 'dāá, 'bá ĩ'bī 'be'bá rĩ pi kukí kúlúmgbá rĩ pi kú nī, kòpi rì ìvé ímbá ũjī. ³ Yēsũ ní tuzú fizú kúlúmgbá Sīmónā vé rĩ agá. ĩri ní 'yozú Sīmónā ní ā ze kúlúmgbá rĩ fizú yīī agalé rú mādā. ĩri ní kúru úrízú kúlúmgbá rĩ agá 'dāá, ĩri ní 'bá bītríká rĩ pi ímbázú.

⁴ Yēsũ kã átángá rĩ átá deé, ĩri ní 'yozú Sīmónā ní kīnī, “Mí útrú kúlúmgbá rĩ mužú yīī kùpì kùkù rĩ agá 'dāá, 'i 'be ímbá rĩ 'deé ẹlì agá 'dāá, mi ĩ'bī urụ kárakará.”

⁵ Sīmónā ní újázú kīnī, “Āmbúgú mávé rĩ, 'bá ũ'bīkí kōdō ĩ'bī rĩ 'beé ìnì be rā, 'bo 'bá rúkí ĩ'bī ālunāni kuyé. 'Bo 'i 'yo dō 'dini, ma ícò ũ'bī dījì rá.”

⁶ Kòpi kã ìvé ímbá rĩ pi 'beé yīī agá 'dāá, kòpi urúkí ĩ'bī kárakará, sē ímbá rĩ pi lēkí uceé ānì ucece. ⁷ Kòpi ní ĩ ọgūpìi kúlúmgbá be rĩ pi ọgúzá ímúzá ĩ ìzā kozú. Ọgūpìi kã ícá, kòpi u'dúkí ĩ'bī rĩ pi ũ'bāá kúlúmgbá ĩrī ni pi agá tré tré, kúlúmgbá rĩ pi í'dókí ríí tīí yīī ā ndúgé.

⁸ Sīmónā Pétèró kã tā 'dīri ndreé 'dini, ĩri ní kūmūcí ũtīzú Yēsũ ẹndrētì gé, ĩri ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'i mụ mâ jélé gá 'dīisī rá, mávé ũnjikānyā ambamba.” ⁹ Sīmónā Pétèró pi 'bá adri'bée ĩri be trú rĩ pi be céré āyākí tā kòpi ní

* 5:1 5:1 Yīī bālālā Gēnēsārētā: Yīī bālālā Gēnēsārētā rì ĩ kpá zì Gālílāyā.

ĩ'bí uruzú 'dĩri sī āyāyā.
 10 Īri ɔgũpĩi Zēbēdayō ɛnjĩpĩi
 Yōkóbũ pi Yūwānĩ be, āyāki
 kpã tā 'dĩri sī āyāyā.

Yēsũ ní 'yozú Sĩmõnã ní
 kĩnĩ, “Mĩ adri ũrĩ sī ku.
 Í'dózú āndrũ mužú drĩdrĩ,
 ĩmi ímũ 'bã ísé ĩjĩ má
 ní, sũ ĩmi ní ĩ'bí 'beé rĩ
 tĩnĩ.” 11 Kúru kōpi ní ĩvé
 kúlumgba rĩ pi jizú mužú
 yĩ tĩ gé 'dãá, kōpi kukĩ ĩvé
 ngá rĩ pi ārēvú céré kú 'dĩgé,
 kōpi 'dekĩ mužú Yēsũ vú sī.

*Yēsũ ídrĩ 'bã ũfú ní nyaá
 ni*
 (Mātáyo 8:1-4; Mārākõ
 1:40-45)

12 Yēsũ kã rii adrii kũrũ
 āzi agá 'dãá, ágó āzi ũfú ní
 nyaá ni kã Yēsũ ri ndreeé, ĩri
 ní kũmũci ũtĩzú, 'ĩ drĩ sĩzú
 vũgá Yēsũ ɛndrɛtĩ gé, ĩri ní
 Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sī kĩnĩ,
 “Úpĩ, ícõ dõ rá, mĩ sē ũfú
 nõri ã dɛ mã rũ'bã gá sī, mã
 rũ'bã ē ícã rĩ ule.”

13 Yēsũ ní 'ĩ drĩ suzú ágó rĩ
 úlózú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Á lē
 mi ídrĩ rá. ũfú 'dĩri ã dɛ mĩ
 rũ'bã gá sī rá!” Koro ũfú rĩ
 ní dɛzú ágó rĩ ã rũ'bã gá sī.

14 Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní
 kĩnĩ, “Lē mĩ lũ tā 'dĩri 'bã āzi
 ní ku, 'í mužú mĩ 'í'dãá átálágú
 rĩ ɛndrɛtĩ gé, 'í sē ngá ĩ ní
 zãã rōbõnõ rú ni pi sũ tãĩmbĩ
 Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ, 'bã
 rĩ pi ã nĩkĩ rĩ 'yozú kĩnĩ, ũfú
 rĩ dɛ mĩ rũ'bã gá sī gĩ.”

15 Kúru Yēsũ vé tã ní ayizú
 mužú āngũ rĩ pi agásĩ, 'bã
 bĩtrĩká ímũkĩ tã ĩri ní rii
 ímbã rĩ yĩ, āzini ē ídrĩ rĩ ĩ
 ĩvé drã agásĩ. 16 'Bo Yēsũ ri
 'ĩ ɛndĩ mužú vũrã 'bã ākõ ní
 gé Múngú ri zĩjĩ.

*Yēsũ ídrĩ 'bã pá be
 'bēlé'bēle ni*
 (Mātáyo 9:1-8; Mārākõ
 2:1-12)

17 Ũ'dú ālu, Yēsũ kã rii
 'bã rĩ pi ímbã, Fārúsĩ† rĩ
 pi, 'bã tãĩmbĩ ímbã'bã rĩ
 pi be, ímũkĩ gũrũ āndĩandĩ
 āngũ Gālĩláyã vé rĩ agá rĩ
 pi agásĩ, āzini gũrũ āndĩandĩ
 āngũ Yũdayã vé rĩ agá rĩ
 pi agásĩ, urũkõ'béé íngákĩ
 kũrũ Yērũsālémã vé rĩ agá,
 kōpi rikĩ tã Yēsũ ní ímbã rĩ
 yĩ. Úpĩ sē Yēsũ ní ũkpõ 'bã
 drã be rĩ pi ídrizú. 18 Āgõ
 urũkõ'béé í'dúkĩ ágó pá be
 'bēlé'bēle ni ímũzú põrõsĩ
 sī. Kōpi ũ'bĩkĩ kõdõ ũkpõ
 sī, lēkĩ ágó rĩ jĩ mužú 'bãá
 Yēsũ ɛndrɛtĩ gé jó agá 'dãá.
 19 'Bã rĩ pi ní adrii bĩtrĩká
 rĩ sī, kōpi ndãkĩ ũ'dũ tí,
 kōpi ní tuzú jó rĩ drĩgé 'dãá,
 kōpi ní jó rĩ ē drĩ ĩñanyázú,
 kōpi ní ágó rĩ ísuzú ímũzú
 ĩrivé põrõsĩ rĩ be vũgá Yēsũ
 ɛndrɛtĩ gé 'bã bĩtrĩká rĩ pi
 āsámvú gé nõõ.

20 Yēsũ kã 'bã 'dĩ'bée vé
 ɛ'yĩngará ndreeé, ĩri ní 'yozú
 ágó pá be 'bēlé'bēle rĩ ní
 kĩnĩ, “Mã ũndĩgõ, á trũ mi
 mívé ũnjĩkãnyã agásĩ gĩ.”

† 5:17 5:17 Fārúsĩ: Fārúsĩ rĩ pi ngúlumũ Yãhũdĩ rĩ pi vé tãĩmbĩ Mósē vé rĩ rũ'bã
 tĩtĩ rĩ pi. Kōpi 'dúkĩ ídrĩ rĩ pi vé tã, āzini mālãyĩkã rĩ pi vé tã 'bãá tã āmbúgú
 rú, kōpi ɛ'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, 'bã ũdrã'bã gĩ rĩ pi gõ íngã ídrĩ rú rá. 'Í lã ɛzĩ 23:8.

21 Fãrúsî rî pi 'bá tãĩmbî ìmbá'bá rî pi be, rikí ùsùú ì ésí agá 'dãlé kìnî, "'Bá 'dîri ã'di 'i Múngú ri ñjĩpi ku 'dîri? ã'di ri ícò 'bá trũ ùnjĩkãnyã agásî nî? Adri 'yéná Múngú ri 'bá trũ ùnjĩkãnyã agásî nî kuyé?"

22 Yèsũ nî tã kôpi ní rií ùsùú rî rá, ìri ní kôpi zizú kìnî, "Ngá ìmi ní rizú tã ùsùú ìmî ésí agá 'dínî rî ã'di? 23 Tã adriipi mũnyámunya rî íngõri? Mâ 'yo rî, "Trũkí mi mívé ùnjĩkãnyã agásî gí' 'dínî? Dõku mâ 'yo, "Í nga uru êcî tuú'? 24 'Bo á lã lũú ìmi ní 'yozú kìnî, ma 'Bá Mvá 'i,‡ ma ùkpõ be ùnjĩkãnyã trüzú vũ drĩgé nõgó." Ìri ní 'yozú ágó pá be 'bêlé'béle rî ní kìnî, "'Í nga uru, 'í 'dụ mívé pórõsî, 'í mvi 'bêtî."

25 Koro ágó rî ní íngázú kôpi endrẽtî gé 'dĩgé, ìri ní ívé pórõsî 'duzú, ìri ní 'dezú mužú, ri Múngú ri íngú mužú. 26 'Bá rî pi ãrẽvú céré ãyãkí tã 'dîri sî ãyãyã, kôpi íngúkí Múngú ri rá. Ûrî ìmvú kôpi rá, kôpi ní 'yozú kìnî, "'Bá ndrekí tã ãyãzú ãyãyã ni ãndrũ gí."

Yèsũ zî Lévî ri

27 Tã 'dîri ã vudrî gé, Yèsũ ní füzú kũrú rî agásî, ìri ní ágó ãzi mũfengã umbe jezú rî u'dụpî ni ndrezú, rụ ni Lévî§ 'i, úrí kuú ívé jó rizú mũfengã umbe jezú rî

u'duzú 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rî ní rî agá. Yèsũ ní 'yozú ìri ní kìnî, "Mí ímú mã pámvú ùbîí." 28 Lévî ní ngá rî pi ãrẽvú kuzú céré, ìri ní Yèsũ ã pámvú ùbîzú mužú.

29 Kúru Lévî ní ùmũ údézú ãmbúgú ívé ãngá 'dãá, ìri ní Yèsũ ri zizú ùmũ rî gé, zî 'bá kárakarã mũfengã umbe jezú rî u'dụ'bá rî pi 'bá urukõ'bée be ùmũ rî gé 'dãá ìndî. 30 'Bo Fãrúsî rî pi 'bá tãĩmbî ìmbá'bá rî pi be, rikí unuú 'bá Yèsũ ã pámvú ùbî'bá rî pi ní kìnî, "Ngá ìmi ní rizú ngá nyazú, ãzini ngá mvuzú 'bá mũfengã umbe jezú rî u'dụ'bá rî pi be, ãzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rî pi be trũ rî ã'di?"

31 Yèsũ ní 'yozú kôpi ní kìnî, "'Bá drã ãkó rî ndã 'bá ùjó sêepi ni ku, 'bá drã be rî, ìri 'bá ùjó sêepi rî ndã nî.

32 Má ímú 'bá tã 'o'bá pîrî rî pi zîí ésí újá kuyé, 'bo má ímú 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rî pi zîí, kôpi ã újákí ésí."

Ãnyãngã a'bingará

(Mátayo 9:14-17; Mãrákõ 2:18-22)

33 Kôpi ní 'yozú Yèsũ ní kìnî, "Yũwãnî vé 'bá ìri ã pámvú ùbî'bá rî pi ri ì a'bi ngá nyangará sî rá, kôpi ri Múngú ri zî rá, ãzini 'bá Fãrúsî rî pi vé tã 'dụ'bá nga'bá rî pi kpá ri 'o 'dínî rá pírî, 'bo mívé 'bá mî pámvú ùbî'bá rî pi ri ngá nya rá, ãzini ngá mvu rá ãsî?"

‡ 5:24 5:24 'Bá Mvá: Yèsũ zî 'i 'Bá Mvá lüzú kìnî, 'i Kúrisitõ 'i, 'i mãlũngã rî rụ mužú nyonyo. 'Í lã Dãnyélẽ 7:13-14. § 5:27 5:27 Lévî: Lévî vé rú ãzi rî Mátayo 'i. Mátayo gõ adrii 'bá Yèsũ ã pámvú ùbîpi ni.

34 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Kêrégú òmúrúgò rī vé rī dō drī ùmù ímù' bá òmúrúgò rī jengárá gá rī pi àsámví gé anigé, ìmi ícò 'yo kêrégú rī vé ùmù rī pi ã a'bikí ì ngá nyangárá sī 'dīni rá? 35 'Bo sã āzi rī ímù 'dī' dī, kádò ímù òmúrúgò rī vé kêrégú 'dujú kôpi àsámví gé sī, kúru ú'dú 'dãri gé, kôpi ímù ì a'bi ngá nyangárá sī.”

36 Kúru Yēsũ ní nãpí āzi ùlũzú kôpi ní kīnī, “Bá āzi ícò bõngó ú'dí ní ìsī bõngó dēepi gí ni vé ulē ícì òzũyū ānī ku. 'O dō 'dīni, ìri sē bõngó ú'dí rī āsī rá, bõngó ú'dí rī pi ùmúkí ì bõngó ùkú rī be ku. 37 'Bá āzi ícò vīnyõ ì ní zoó ú'dí rú ni tōó lã' bú ì ní ícì jūru rú ùkú ni agá ku. 'Bá rī tō dō vīnyõ rī lã' bú ì ní ícì jūru rú ùkú ni agá, jūru rī āfī rá, ìri sē vīnyõ rī dã vūgá, jūru rī gō ábá rá. 38 Lē vīnyõ ú'dí rī, ã dākí jūru ú'dí agá. 39 'Bá rī mvu dō vīnyõ draápi dradra rī gí, ícò vīnyõ ú'dí* rú draápi ku rī mvuú ku, ìri 'yo, 'Vīnyõ draápi dradra rī múké nī.' ”

6

Fārúsī rī pi zíkí Yēsũ rī ú'dú Sábátã vé rī ã tã sī
(Mátayo 12:1-8; Mārakō 2:23-28)

* 5:39 5:39 Vīnyõ ú'dí: Ú'dúkò múké Yēsũ ní ímbá rī adri sũ vīnyõ ú'dí rī tīnī, tãimbí Mósē vé rī adri sũ vīnyõ ùkú rī tīnī. 6:4 6:4 1 Sãmüelē 21:1-6 * 6:5 6:5 Úpí ú'dú Sábátã vé rī: Yãhúdī rī pi rī ú'dú Sábátã vé rī ígá kīnī, Múngú gbi ngá 'bũ gé rī pi vū drīgē rī pi be céré 'du caá ú'dú áziyá, kúru ìri ní uvuzú ú'dú Sábátã vé rī gé. Múngú rī 'yēná Úpí Sábátã vé ni, kúru Yēsũ kīnī, 'i Úpí Sábátã vé ni, kīnī 'i Múngú 'i. 'Í lã Wũngárá 20:8-11.

1 Ú'dú ãlu Sábátã sī, Yēsũ pi ríkí èlī muzu ívé 'bá 'i pámvú ùbī' bá rī pi be òmvú ãnyá vé ni agásī, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbī' bá rī pi ã urukò ní ãnyá rī pi è drī ucezu anyizú cizú. 2 Fārúsī rī pi ní Yēsũ rī zizú kīnī, “Bávé tãimbí kīnī, ã ngakí èzī ú'dú Sábátã vé rī gé ku píri, ngá ìmi ní tãimbí rī òzú, ãnyá è drī ucezu anyizú cizú ú'dú Sábátã vé rī gé rī ã'di?”

3 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Ìmi lākí tã 'bãgú Dãwúđī ní 'oó ívé 'bá rī pi be sã èbírí ní kôpi fuzú rī gé rī kuyé? 4 'Bãgú Dãwúđī nga fí Jó Múngú vé rī agá 'dãá, 'í'dú pánga ì ní údé 'bãá kuú Múngú èndrētī gé tã be uletere 'yēná atala rī pi ní ríi nyaá nī rī nyaá, sē urukò ni nyaá ívé 'bá rī pi ní.” 5 Yēsũ ní kúru 'yozú kôpi ní kīnī, “Ma 'Bá Mvã 'i, ma Úpí ú'dú Sábátã vé rī* drīgē ãmbúgú nī.”

Yēsũ ídrí ágó āzi drī be 'bélé'béle ni ú'dú Sábátã vé rī gé

(Mátayo 12:9-14; Mārakō 3:1-6)

6 Ú'dú Sábátã vé rī āzi gé, Yēsũ ní muzu fizú Jó Múngú rī Zizú rī agá 'dãá, ìri ní rizú 'bá rī pi ímbázú, ísú ágó āzi drī èndēpī be 'bélé'béle ni jó rī agá 'dãá'dã. 7 Fārúsī rī pi

'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, rikí lètĩ ndãá, ĩ tōkí rí Yēsũ ri ãní bēnĩ, kōpi tēkí nyo ríĩ Yēsũ ri ndreé, dō tãná ĩri ágó 'dĩri ídrí ú'dú Sábátã vé rĩ gé rá. ⁸ 'Bo Yēsũ nĩ tã kōpi ní ríĩ ũsũũ rĩ rá, ĩri ní 'yozú ágó drĩ be 'bēlé' 'béle rĩ ní kĩnĩ, "Í nga uru, mí ímũ pá tuú 'bá rĩ pi ẽndreṭĩ gé 'dĩgé." Ágó rĩ ní íngázú ímũzú.

⁹ Yēsũ ní kúru 'yozú Fārúsĩ rĩ pi ní 'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ be kĩnĩ, "Á lē drĩ ĩmi zĩĩ, ngá ĩ ní lēé ā 'okí ú'dú Sábátã vé rĩ gé rĩ ā'di? Ā 'okí tã múké yā, dōku ā 'okí tã ũnjĩ? Ē ídríkí 'bá rĩ pi yā, dōku ā ú'díkí 'bá rĩ pi?"

¹⁰ Yēsũ ní 'bá rĩ pi úndrészú 'í gārā gá sĩ kũrũ, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Mí ũjũ mí drĩ." Ágó rĩ ní 'í drĩ ũjũzú. Ágó rĩ ē drĩ gō ícá múké. ¹¹ 'Bo 'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be, kōpi ā 'a ve Yēsũ ní ũnjĩ ũnjĩ. Kōpi 'bākí ríĩ Yēsũ ā tã líi, lēzú ĩri 'dizú drāzú 'dĩĩsĩ rá.

Yēsũ ũpē 'bá áyúāyũ ni pi mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
(Mátáyo 10:1-4; Mārākō 3:13-19)

¹² Ú'dú āzi sĩ, Yēsũ nga tuũ muũ írã drĩgé Múngú ri zĩĩ, zĩ Múngú ri 'dālē ĩnĩ be rá. ¹³ Āngũ rĩ kã ówũ, ĩri ní ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi zĩzú ímũzú 'í vúgá nōlé, ũpē 'bá mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ adrii ívé

'bá áyúāyũ ni pi' rú. ¹⁴ 'Bá ĩri ní ũpēé rĩ pi ā rú 'dĩ, Sĩmōnã (ĩri ní zĩĩ Pētērō rĩ 'i), édrĩpĩ Āndērēyā 'i, Yũwánĩ 'i, Yũwánĩ édrĩpĩ Yōkóbũ 'i, Pĩlĩpũ 'i, Bātĩlĩmáyo 'i, ¹⁵ Mátáyo 'i, Tórnã 'i, Yōkóbũ Āláfáyō mvópi 'i, Sĩmōnã úvá 'bãápi 'bá ívé rĩ pi ē ĩsũkĩ rí drĩwālã rĩ 'i, ¹⁶ YúdãŠ Yōkóbũ mvópi 'i, āzini Yúdã Īsĩkãrĩyótã gōopi Yēsũ ā ũli 'beepi rĩ 'i.

Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi, āzini ídrí 'bá drã be rĩ pi
(Mátáyo 4:23-25)

¹⁷ Yēsũ pi ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be, kōpi kã ísĩ ímũzú írã drĩgé 'dãásĩ, kōpi ímũkĩ áwĩ adrii kuú āngũ kpākpã ni gé. Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ā urukō kárakarã tukí pá kuú 'dãá. Āzini 'bá bĩtrĩká íngá' 'bá āngũ Yũdáyã vé rĩ gé, kũrũ Yērúsálémã vé rĩ gé, kũrũ Táyã vé rĩ gé, āzini kũrũ Sídónã vé rĩ gé rĩ pi be úmũkĩ ĩ céré kuú 'dãá. ¹⁸ Kōpi ímũkĩ tã Yēsũ tĩ gé rĩ yĩ, kōpi lēkĩ Yēsũ ē ídrí ĩ. 'Bá rĩ' 'bá ĩzāngã nya' 'bá índrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé rĩ pi, Yēsũ ídrĩ kōpi rá. ¹⁹ 'Bá ālu ālu lē Yēsũ ā rú' 'bá úló, ā'diātāsĩyã ũkpō 'bá ídrízú rĩ íbĩ ĩfũú rú' 'bá ni gélésĩ, ídrĩ 'bá rĩ pi ārēvú céré.

Tākĩri āzini ĩzāngã
(Mátáyo 5:1-12)

† 6:13 6:13 'Bá áyúāyũ rĩ pi: 'Bá áyúāyũ rĩ pi, Yēsũ sē kōpi ní ũkpō, ri kōpi pēé muũ 'bá rĩ pi ímbá, índrĩ ũnjĩ rĩ pi údró, āzini tã āyāzú āyāyã ni pi 'oó.

‡ 6:14 6:14 Bātĩlĩmáyo: Bātĩlĩmáyo rĩ ĩ kpá zĩ Nātānāyélē 'i. 'Í lã Yũwánĩ 1:45.

§ 6:16 6:16 Yúdã: Yúdã rĩ ĩ kpá zĩ Tādáyō 'i. 'Í lã Mátáyo 10:3; Mārākō 3:18.

20 Yēsũ ní 'i újázú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ndrezú, ĩri ní 'yozú kĩñi,

"Ĩmi 'bá ngá ākó rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ā'diātāsīyā mālūngā Múngú vé rĩ ímú adri ĩmivé ni.

21 ĩmi 'bá ẹbĩrĩ ní rií fụy rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ā'diātāsīyā ĩmi ímú ngá ĩsú ẹpĩzú ānĩ rá.

Ĩmi 'bá ri'bá āā ngo'bée rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ā'diātāsīyā ĩmi ímú ọgúngará gụ rá.

22 'Bá rĩ pi ndrekí dō ĩmi ũnjĩ, kọpĩ gākí dō ĩmi sĩ, kọpĩ dō ri ĩmi u'da,
kọpĩ dō ri ĩmi rụ 'yo ũnjĩ 'Bá Mvā vé tā sĩ, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá.

23 "Ọtụ kọpivé ẹtẹpịi 'okí nyo nẹbĩ rĩ pi 'dini. Kuru tā 'dĩ'bée kādō ímú 'i 'oó, lē ĩmi adrikí āyĩkō sĩ, ā'diātāsīyā Múngú ri ímú ĩmi ũfē 'bũ gé 'dālé rá.

24 "'Bo ĩzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi adri'bá ā'bú be ambamba 'dĩ'bée,
ā'diātāsīyā ĩmi ĩsúkí āyĩkō nyọọkú drĩgé nọgó gí.

25 ĩzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá adri'bée ānyāngā be kárakarā 'dĩ'bée,
ā'diātāsīyā ĩmi úmvúlésĩ ímú adri ẹbĩrĩ sĩ.

Ĩzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi ri'bá ọgúngará gụ'bá 'dĩ'bée,

ā'diātāsīyā ĩmi úmvúlésĩ ímú ĩzāngā ĩsú, āzini ĩmi āā ngo.

26 ĩzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá 'i ní rií íngúngú 'dĩ'bée,
ā'diātāsīyā ĩmi ẹ'bĩpịi rikí nyo ọtụ nẹbĩ ũnjó rú rĩ pi íngú 'dĩri tịni."

Lē ĩmi lēkí ĩmivé ari'ba rĩ pi lēlē

(Mátayo 5:38-48; 7:12a)

27 "'Bo ĩmi ri'bá ma yĩ'bá 'dĩ'bée, á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, lē ĩmi lēkí ĩmivé ari'ba rĩ pi lēlē, lē ĩmi 'okí tā múké 'bá ĩmi ndre'bá ũnjĩ rĩ pi ní.

28 ĩmi zíkí Múngú ri, ā sē rí tākiri 'bá ĩmi wā'bá rĩ pi ní, āzini 'bá ĩmi 'o'bá ũnjĩ rĩ pi ní. 29 'Bá āzi sa dō mí gbángírí, mí újā ĩri ní āzi rĩ, ā sa. 'Bá āzi 'dụ dō mívé bōngó akoóko rĩ, 'i sē ĩri ní mívé bōngó ágá vé rĩ ĩndĩ.

30 'Bá āzi zị dō ngá mí vúgá, 'i sē ĩri ní ngá ĩri ní zị rĩ. 'Bá āzi 'dụ dō ngá mívé ni, lē mí zị gōó vúlé ku. 31 Lē ĩmi 'okí tā múké 'bá urụkọ'bée ní, sũ ĩmi ní lēé kọpĩ ā 'okí ĩmi ní rĩ tịni.

32 "Ĩmi lēkí dō 'yéńá 'bá ĩmi lē'bá rĩ pi áyu, Múngú ri nyo ícọ ĩmi ní tākiri sē rá? ĩsúzú 'bá ũnjikānyā 'o'bá rĩ pi lēkí kpá 'bá 'i lē'bá rĩ pi ĩndĩ. 33 ĩmi 'okí dō tā múké rĩ 'yéńá 'bá ĩmi 'o'bá múké rĩ pi ní, ĩmi tākiri ĩsú íngóni? ĩsúzú 'bá ũnjikānyā 'o'bá rĩ pi ri ẹsị múké 'bá 'bá 'i 'o'bá múké rĩ pi ní.

34 ĩmi dō 'yéńá ri ngá sē mẹrĩ rú 'bá ícọ'bá mẹrĩ rĩ ũfē'bá

rá rĩ pi ní, ngá múké ìmi ní ìsú 'a ni gé 'dìgé rĩ ã'di? 'Bá ùnjìkãnyã 'o'bá rĩ pi kpá ri ngá sê 'bá ùnjìkãnyã 'o'bá rĩ pi ní mēřì rú ìndì, ã'diãtãsiyã kôpi ùsũkí kìnì, ngá ì ní sēē rĩ, ì ícò ùfē gō ì ní vúlé rá.

³⁵ "Bo lē ìmi lēkí ìmivé ari'ba rĩ pi lēlē, lē ìmi 'okí kôpi múké. Lē ìmi sēkí mēřì kôpi ní, lē ìmi 'bãkí èsì 'yozú kìnì, kôpi ã újãkí ngá ìmi ní sēē mēřì rú rĩ gōō vúlé 'dìni ku. Kúru ìmi ìmú ãndēma ìsú ãmbúgú. 'Bù gé 'dãlé, ìmi ìmú adri anji Múngú Ùkpō 'Dípa vé ni, ã'diãtãsiyã ìrivé èsì múké 'bá òwō 'dífō sē'bá ku rĩ pi ní, ãzini 'bá ùnjìkãnyã 'o'bá rĩ pi ní. ³⁶ Lē ìmì èsì ã adri ìdrikídri 'bá uruko'bee ní, sũ ìmi Ètēpi 'bù gé rĩ ē èsì ní adrii ìdrikídri ìmi ní rĩ tìjì.

Ã 'yokí 'bá ãzi vé tã ùnjì ku
(Mátáyo 7:1-5)

³⁷ "Lē ìmi lìkí tã 'bá ãzi drìgé ku, ã lìkí rí kpá tã ìmi drìgé ku. Lē ìmi 'yokí 'bá ãzi ní ìri 'bá ùnjì 'dìni ku, ã 'yokí rí kpá ìmi 'bá ùnjì ku. Lē ìmi trũkí 'bá uruko'bee ìvé ùnjìkãnyã agásì rá, Múngú ã trũ rí ìmi ìmivé ùnjìkãnyã agásì bēsìnì. ³⁸ Ìmi sēkí dō ngá 'bá ãzi ní, ì kpá újã sē ìmi ní ãmbúgú. Ì ngá rĩ ù'bì ìmi ní ãmbúgú, ì ùmìmì, ì ya, drì ni ri ayi vūgá sī, ì kúru dã ìmivé ngá agá. Ngá ìmi ní ngá ù'bìzú rĩ, ì kpá gō ngá ù'bì sē ìmi ní ãní."

³⁹ Yēsũ gō 'bá rĩ pi ní nãpi ãzi ùlũú kìnì, "'Bá mị be èšìpi gí rĩ nyo ícò ógúpì mị be èšìpi gí rĩ se mužú 'í vúgá sī rá? Kôpi ícókí nyo u'deé ìrìtrò 'bù agá ku? ⁴⁰ 'Bá ì ní rii ìmbá rĩ ícò 'bá ì ìmbápi rĩ ndēē ku, 'bo ìmbákí dō 'bá rĩ gí, ìri ìmú adri sũ 'bá 'ì ìmbápi rĩ tìjì."

⁴¹ "Mi ngá mādãnjã 'deépi mí ógúpì mị gé rĩ ndre rá píri, 'bo ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dìri, 'í ndre ku ãsì? ⁴² Mi ícò 'yo mívé ùndì ní, 'í sē mã ìpē ngá 'deépi mí mị gé 'dìri ãmvé, 'bo ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dìri, 'í ndre ku ãsì? Mi 'bá riipi mí 'bãápi kú tã bē pìrì 'dìri, lē mī ìpē ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dìri ùgbále, mí ìbí rí ngá 'deépi mí ógúpì mị gé rĩ ìpēē ndō.

Peřì múké rĩ ì nĩ ámá ìrivé ù'a sī
(Mátáyo 7:17-20; 12:34b-35)

⁴³ "Peřì múké rĩ, ícò 'aá ù'a be ùnjì ku, peřì ùnjì rĩ, ícò 'aá ù'a be múké ku. ⁴⁴ Ì peřì rĩ nĩ ámá ìrivé ù'a sī. 'Bá ãzi ícò peřì ì ní zìjì figì 'dìri vé ù'a ìtìi peřì ùcékúcé be ni sígé ku, dōku 'bá ãzi ícò vinyō vé ù'a ìtìi peřì túngú ni sígé ku. ⁴⁵ 'Bá múké rĩ, ìri tã múké 'o, ã'diãtãsiyã ìrivé èsì múké. 'Bá ùnjì rĩ, ìri tã ùnjì 'o, ã'diãtãsiyã ìrivé èsì ùnjì. Átángá ìri ní átá rĩ, ìri ìbí íngá ìri èsì agá."

Nãpi 'bá ìrì jò sị 'bá rĩ pi vé rĩ
(Mátáyo 7:24-27)

46 Kúru Yēsũ ní 'yozú kīnī, "Īmi ri ma zī 'Úpí, Úpí', tā má ní lūú ĩmi ní rī, ĩmi 'dukí ngaá ku āsī? 47 'Bá mávé tā yīpi rá, tā ni 'duḍupi ngaápi rá rī, 48 ĩri adri sũ 'bá jó sīpi irā drīgé, 'bū ni gaápi kuḍupi vūgá 'dāá rī tīni. Yīi kã tīi jó rī ĩmūlūú lēé jó rī ayaá í'dé vūgá, jó rī árí kuyé, ā'diātāsīyā sīkí jó rī ũkpó ũkpó. 49 'Bo 'bá mávé tā yīpi rá, tā ni 'duḍupi ngaápi ku rī, índré sũ 'bá jó sīpi nyōókú agá, ndūyú ni ā'bāápi ũkpó ũkpó kuyé rī tīni. Yīi kã tīi jó rī ĩmūlūú, ze jó rī ũñōó í'dé vūgá."

7

Yēsũ ídrí ũgalaku rī vé ātí'bá
(Mātáyo 8:5-13; Yūwánī 4:43-54)

1 Yēsũ kã tā 'dī'bée átá deḍé 'bá rī pi ní gí, ĩri ní 'dezú muḗú Kāpārānāūmā gá. 2 Kūrú rī agá 'dāá, ũgalaku āngáráwá rī pi vé rī* vé ātí'bá ĩri ní lēé ambamba rī, drā ru ĩri ũnjí ũnjí, lē drāadrā. 3 Ūgalaku rī kã Yēsũ vé tā yīi, ĩri ní 'bá ambugu Yāhūḍī rī pi vé rī pi ā ʊrukọ pēzú muḗú Yēsũ ri zizú, ē ímú rí ívé ātí'bagú rī ídrí. 4 Kōpi kã caá Yēsũ vūgá 'dāá, kōpi ní Yēsũ ri mǎzú kīnī, "Āngáráwá āmbúgú rī, ĩri 'bá múké, lē mī ímú ĩrivé ātí'bá drā ní ruḗ rī ídrí, 5 ā'diātāsīyā āngáráwá rī lē 'bávé 'bá rī pi ambamba, sī

'bá ní Jó Múngú ri Zizú ni." 6 Kúru Yēsũ ní 'dezú muḗú kōpi be trú.

Kōpi kã caá ĩnyinǎ 'dāá, āngáráwá rī pi vé āmbúgú rī ní ívé ũndī ʊrukọ'bée pēzú muḗú Yēsũ vūgá 'dāá, kōpi ní āngáráwá rī vé átángá ũlūzú Yēsũ ní kīnī, "Úpí, mī iza mī sã ímúzú mávé āngá nōó ku, ā'diātāsīyā 'í ndē ma āmbūgū sī rá, mī ícó ímú mávé āngá nōó ku. 7 Á mu mī vūgá 'dīlé kuyé, ā'diātāsīyā 'í ndē ma āmbūgū sī rá. Lē mī átá átángá rī, mávé ātí'bá rī ícó ídrí rá. 8 Āngáráwá ʊrukọ'bée anigé má drīlé gá, kōpi má ní tāimbí sē nī, āngáráwá ʊrukọ'bée anigé mǎ pǎlé gá, ma kōpi ní tāimbí sē nī. Ma ícó 'yo ālu ni ní, "Í mu,' ĩri mu rá. Ma ícó 'yo āzi ni ní, 'Mí ímú,' ĩri ímú rá. Ma ícó 'yo mávé ātí'bá rī ní, "Í 'o 'dīni,' ĩri tā rī 'o rá."

9 Yēsũ kã tā ĩ ní ũlūú 'í ní 'dīri yīi, sē ĩri ní āyāngará, ĩri ní 'í újázú 'bá bītríká mu'bá 'í vūdrī gé sī rī pi vūgálé, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īsērélē agá nōgó, má ísú drī 'bá āzi ē'yīngará be ũkpó ũkpó sũ ágó 'dīri vé rī tīni kuyé!" 10 Āgō ĩ ní pēé 'dǎ'bée kã ĩ újá gōó 'bētī 'dāá, kōpi cakí ísú āngáráwá rī vé ātí'bá rī ídrí gí.

Yēsũ ídrí ʊwúzīgó āzi vé mvá ágó drāápi gí ni

* 7:2 7:2 Ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī: Īri āngáráwá mǎdūrūlū ālu rī pi ē drī kōpi ni.

11 Tã 'dĩri ã vüdrĩ gé, koro Yēsũ ní 'dezú mužú kũrú Nãinĩ vé rĩ gé, 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi 'bá bĩtrĩká rĩ pi be 'dekí mužú ĩri ã vüdrĩ gé sĩ ĩndĩ. 12 Kõpi kã caá ĩnyĩnã kũrú rĩ vé kẹtĩlé gá 'dãá, kõpi ndreki 'bá rĩ pi ri õwúzĩgõ rĩ vé mvá ãlukúta drãapi gĩ rĩ vé ãvũ 'du mužú. 'Bá bĩtrĩká 'dekí mužú ũkú rĩ vúgá sĩ ĩndĩ. 13 Úpĩ Yēsũ kã õwúzĩgõ rĩ ndreé, ĩzãngã fi ẹsĩ ni agá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Í ngo ku."

14 Yēsũ ní 'á'ya ãvũ rĩ 'duzú rĩ úlózú, 'bá ãvũ 'du'bá rĩ pi ní pá tuzú. Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Kẹřĩmvá 'dĩri, 'í nga uryu." 15 ãvũ rĩ ní íngázú úrízú uryu sĩ, ĩri ní 'dózú átázú, Yēsũ ní ĩri sězú gõzú ẹndrẹpi vúgá 'dãá.

16 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ruki tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri rá, sě kõpi íngúkĩ Múngú ri rá. Kõpi kĩnĩ, "Nẹbĩ ãmbúgú ĩfũ 'bá ãsámvú gé gĩ. Múngú ímú ívé 'bá rĩ pi ẹ ĩzã kongará gá." 17 Tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri ayi mužú ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ, ãzini ãngũ jělé gá sĩ rĩ pi agásĩ céré.

Yēsũ pi vé tã Yũwánĩ Bãtízĩmũ sěepi rĩ be rĩ (Mãtãyo 11:1-19)

18 Yũwánĩ Bãtízĩmũ sěepi rĩ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní tã Yēsũ ní 'oó rĩ pi ũlúzú Yũwánĩ ní céré. Kúru Yũwánĩ ní ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú ĩřĩ, 19 ĩri ní kõpi pězú mužú Úpĩ ri zizú kĩnĩ, "Mi 'bá ĩ ní 'yoó kĩnĩ,

ĩri ímú 'dĩĩ'dĩ rĩ 'i, dõku 'bá 'bá ní riĩ ũtěé rĩ ĩri túngú?"

20 Yũwánĩ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá ĩřĩ 'dĩ'bée kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, kõpi ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Yũwánĩ Bãtízĩmũ sěepi rĩ ĩpě 'bá ímú mi zĩĩ, 'Mi 'bá ĩ ní 'yoó kĩnĩ, ĩri ímú 'dĩĩ'dĩ rĩ 'i, dõku 'bá 'bá ní riĩ ũtěé rĩ ĩri túngú?"

21 Sã 'dãri gé, Yēsũ ídrĩ 'bá drã be ãndĩándĩ ni pi, 'bá ídrĩ ũnjĩ be ni pi kárakarã, zĩ 'bá kárakarã mi be ẹsĩ'bá gĩ ni pi ẹ mi ãngũ ndreé rá. 22 Kúru Yēsũ ní újázú 'bá Yũwánĩ vé áyúãyũ rĩ pi ní kĩnĩ, "Ími mvikĩ gõo Yũwánĩ vúgá 'dãá, ĩmi ũlúkĩ ĩri ní tã ĩmi ní ndreé ĩmi mi sĩ, ãzini ĩmi ní yĩ ĩmi bí sĩ rĩ. 'Bá mi ãkó rĩ pi nóni ãngũ ndre rá, 'bá bãtrã rú rĩ pi ngakĩ ẹcĩ tuú rá, 'bá ũfú ní nyaá rĩ pi ã rú'bá ícákĩ céré ule rá, 'bá bí be ẹsĩ'bá gĩ rĩ pi ẹ bí zĩ 'i tã yĩ rá, 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi íngákĩ gõo ídrĩ rú rá, ãzini ĩ nóni ri 'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũ 'bá ngá ãkó rĩ pi ní. 23 ĩmi lúkĩ Yũwánĩ ní 'yozú kĩnĩ, tã má ní 'oó, ãzini tã má ní 'yoó rĩ, 'bá rĩ gã dõ ma kuyé, Múngú ri ĩri ní tãkĩri sě rá."

24 Yũwánĩ vé 'bá áyúãyũ rĩ pi kã 'deé mužú gĩ, Yēsũ ní 'dózú Yũwánĩ vé tã átázú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní mužú ndreé ãngũ ã'wĩ cínyáfã rú rĩ agá 'dãá rĩ ã'di? ĩmi mužú 'bá ũkpõ ãkó sũ ĩzĩrĩkõ ũlĩ ní riĩ úvĩ rĩ tĩnĩ ni ndreé? 25 Dõ 'dĩni kuyé, ngá ĩmi ní mužú ndreé rĩ

ã'di? Īmi muķí ágó bõngó suúpi ũnyĩ be ni ndree? 'Bá bõngó ãjẽ be ni pi su'bánĩ rĩ pi, kôpi ã'bu be ambamba, kôpi ri adri vũrã 'bãgú ní rizú adrizú rĩ gé. ²⁶ 'Bo ngá ĩmi ní muḡ ndree ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú rĩ agá 'dãá rĩ ã'di? Īmi muķí nẽbĩ ndree? Ē, á lẽ 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá ĩmi ní muḡ ndree 'dãri ndẽ nẽbĩ rĩ pi rá. ²⁷ 'Bá 'dĩri Yũwãní 'i, sĩkĩ ĩrivé tã Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ:

“ ‘Ma mávé 'bá áyúãyũ ni pẽ muḡú mí ní drĩdrĩ, ĩri mu mí ní lẹti údé.’

²⁸ Á lẽ lũú ĩmi ní kĩnĩ, 'bá ũkú ní tĩ rĩ pi ãsãmvú gé, 'bá ãzi Yũwãní ri ndẽepi ãmbũgũ sĩ ni ãlujãni 'dãáyo. 'Bo 'bá mālũngã Múngú vé rĩ agá 'dãá ũdũmbĩtã rú rĩ, ndẽ Yũwãní ri ãmbũgũ sĩ rá.”

²⁹ 'Bá rĩ pi ãrẽvú céré, 'bá mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bánĩ rĩ pi be, kôpi kã tã Yẽsũ ní átã 'dĩri yĩ, kôpi ẽ'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, tã Múngú vé 'oó rĩ, ĩri pĩri, ã'diãtãsiyã Yũwãní sẽ ĩ ní bãtĩzimũ nĩ. ³⁰ 'Bo Fãrúsĩ rĩ pi, 'bá ĩ ní ĩmbã tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ nĩ'bánĩ múké múké rĩ pi be, gãkĩ tã Múngú ní lẽe kôpi ã 'okĩ rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã kôpi lẽkĩ Yũwãní ã sẽ ĩ ní bãtĩzimũ ku.

³¹ Yẽsũ ní gõzú 'yozú kĩnĩ, “Mã ũ'bĩ rĩ úyú lókĩ nõri vé rĩ pi ngá íngóni ni sĩ? Kôpi adrikĩ sũ ngá íngóni ni tĩnĩ? ³² Kôpi adrikĩ sũ anjĩnã

ĩ úmú'bánĩ áví áví'bée jõkõnĩ agá rĩ pi tĩnĩ, kôpi ri 'yo,

“ ‘Bá cokĩ ĩmi ní kũ'dĩ, 'bo ĩmi tukĩ úngó kuyé, 'Bá ngokĩ úngó ãvũ vé ni, 'bo ĩmi ngokĩ ãã kuyé.’

³³ ã'diãtãsiyã Yũwãní Bãtĩzimũ sẽepi rĩ ímú, nya pánga kuyé, ãzini mvu vinyõ kuyé, 'bo ĩmi kĩnĩ, 'Índri ũnjĩ fi drĩ ni gé gĩ.’

³⁴ Ma 'Bá Mvã 'i, má ímú, á nya ngá rá, ãzini á mvu ngá rá, ĩmi kĩnĩ, ‘Ma ri ngá nya ambamba, ãzini ma ri ĩmẽrẽ ambamba, ma ũndĩ 'bá mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bánĩ rĩ pi vé ni, ãzini 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bánĩ rĩ pi vé ni.’ ³⁵ Tã 'bá úmĩ be rĩ ní ngáá rĩ ĩri lũ 'yozú kĩnĩ tã ĩri ní 'oó rĩ pĩri.”

Ūkú ũnjĩkãnyã be rĩ dã ũdu Yẽsũ ã pá gã

³⁶ Fãrúsĩgú ãzi zĩ Yẽsũ ri muḡú ínyã nyaá ívé ãngá, kúru Yẽsũ ní 'dezú muḡú ágó rĩ vé ãngá 'dãá, kôpi ní úrizú vũgã ínyã rĩ ã nyangará gã.

³⁷ Ūkú ãzi ũnjĩkãnyã be ni kũrũ 'dãri agá, ũkú rĩ kã yĩ kĩnĩ, Yẽsũ ri ínyã nya Fãrúsĩgú rĩ vé ãngá 'dãá'dã, ĩri ní ũdu ãjẽ be ãmbũgú ni íjĩzú mālãngĩ agá, ³⁸ ĩri ní ímúzá pá tuzú Yẽsũ ã úgóró gã, ĩri ní kũmũcĩ ũtĩzú Yẽsũ ã pá gálẽsĩ, ĩri ní rizú ngozú, ĩrivé mũĩndrẽ ri u'deé Yẽsũ ã pá gã. Kúru ĩri ní mũĩndrẽ rĩ ĩnĩzú 'ĩ drĩ'bí sĩ, ĩri ní Yẽsũ ã pá undruzú, ĩri ní

ũdu ngũúpi ndrĩndrĩ ni dãzú Yēsũ ã pá gá.

³⁹ Fārúsĩgú Yēsũ ri zĩpi rĩ kã tã 'dĩri ndreé, ri ũsũú 'í ẹsĩ agá 'dãlé kĩnĩ, “Ágó 'dĩri dõ nẹbĩ, ícõ té nĩĩ ámá 'yozú kĩnĩ, ũkú riipi drĩ 'bãápi 'í rú' bá gá 'dĩri, ìri 'bá ũnjĩkãnyã be ni ku?”

⁴⁰ Yēsũ ní 'yozú Fārúsĩgú rĩ ní kĩnĩ, “Sĩmõnã, á lẹ mí ní tã ãzi lũú 'dĩ.”

Sĩmõnã ní ẹ'yĩzú kĩnĩ, “Ímbápi, mi ícõ tã rĩ lũ má ní rá.”

⁴¹ Yēsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Ágó ãzi sẹ mũfẽngã 'bá ìrĩ pi ní mẹrĩ rú. Sẹ ágó ãzi rĩ ní mũfẽngã fifi ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ mũdũrũlũ tõwũ, sẹ ãzi rĩ ní mũfẽngã fifi ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ† pũkú tõwũ. ⁴² Ágõ ìrĩ 'dĩ'bée ndãkĩ ũ'dũ tí mẹrĩ 'dĩ'bée ũfẹzú. Mẹrĩ 'dĩpa kã ndreé 'dĩni, gõ mũfẽngã rĩ vé tã ọyũú 'í ẹsĩ agásĩ rá. 'Bá ìrĩ 'dĩ'bée pi ãsámwú gé, 'bá mẹrĩ 'dĩpa rĩ lẹepi agaápi rá rĩ ìngõri?”

⁴³ Sĩmõnã ní újázú kĩnĩ, “Má ígá 'bá mẹrĩ 'duúpi ãmbúgú rĩ 'i.”

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Tã mí ní újã 'dĩri pĩrĩ.”

⁴⁴ Kúru Yēsũ ní 'i újázú ũkú rĩ ndrezú, ìri ní 'yozú Sĩmõnã ní kĩnĩ, “Í ndre drĩ ũkú 'dĩri ká, má ní ícázú mívé ãngá nõgõ rĩ gé, 'í sẹ má ní yĩĩ pá ũjĩzú ni kuyé, 'bo ũkú nõri ũjĩ mã pá mĩĩndrẹ 'í mĩ gé rĩ sĩ, ìnĩ mã pá 'í drĩ' bí sĩ. ⁴⁵ Mí u'de ma

ẹziĩ bẹdrĩ sĩ kuyé, 'bo sã má ní ífízú nõgõ rĩ gé, ũkú rĩ ri mã pá ndrúú, ku ndrungará ni kuyé. ⁴⁶ 'Í dã ũdu má drĩgé kuyé, 'bo ũkú rĩ ũdã ũdu ngũúpi ndrĩndrĩ rĩ mã pá gá nĩ. ⁴⁷ Kúru á lẹ 'yoó mí ní 'dĩni, ũnjĩkãnyã ũkú rĩ ní 'oó kárakarã 'dĩ'bée, á trũ ìri gĩ, ã'diãtãsiyã lẹ ma ambamba. 'Bo 'bã ì ní ìrivé ũnjĩkãnyã trũú céré kuyé rĩ, ìrivé lẹngará mãdãnjã.”

⁴⁸ Kúru Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Á trũ mi mívé ũnjĩkãnyã agásĩ gĩ.”

⁴⁹ Ọmũ rĩ pi ní rizú átázú ì ãsámwú gé sĩ kĩnĩ, “'Bá 'dĩri ũsũ 'i ã'di 'i ícõpi ũnjĩkãnyã trũúpi rá ni?”

⁵⁰ Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Mívé ẹ'yĩngará ídrĩ mi gĩ, 'í mụ, tãkiri ã adri mí be.”

8

Ũkú mụ' bá Yēsũ be trũ rĩ pi

¹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Yēsũ ri ẹcĩ mụzú kũrũ rĩ pi agásĩ, gũrũ rĩ pi agásĩ, ri ú'dũkõ múké mālũngã Múngú vé rĩ ã tã ũlũú 'bá rĩ pi ní. Ìrivé 'bá áyũâyũ mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi rikí ẹcĩ ìri be trũ. ² Ũkú ọrũkõ ìri ní ídrĩ ũnjĩ údrõ kõpi drĩgé sĩ, ãzini ũkú ọrũkõ ìri ní ídrĩ drã ãndiãndi agásĩ rĩ pi, kõpi rikí kpá ẹcĩ ìri be trũ, ũkú ãzi rĩ ã rú Mãriyã Mãgãdèlãnã 'i, ũkú 'dĩri ọtũ Yēsũ ní ídrĩ ũnjĩ ẹzĩrĩ rĩ pi droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ 'i, ³ ãzi rĩ vé

† 7:41 7:41 Mũfẽngã fifi ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ rĩ: 'Bá rĩ nga dõ ẹzi ú'dú ãlu, ì 'bá rĩ ũfẽ mũfẽngã fifi ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ ãlu ni sĩ.

rú Jūwánã 'i, ĩri Kúzã vé ũkú, Kúzã ri 'bá riipi Ēródē vé ngá 'bētī agá rī pi vé tã mbaápi rī, āzi rī ā rú Sūzánã 'i, ũkú urukọ kárakarã ni pi be. Ũkú 'dī'bée ri ngá ĩvé rī pi sē Yēsũ pi ē ĩzã kozú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bán rī pi be.

Nāpí ágó úri riipi rī vé rī
(*Mátáyo 13:1-9; Mārakō 4:1-9*)

⁴ Ū'dú ālu, 'bá bītríkã ímúkí ĩ úmú Yēsũ ā gārã gá, kōpi íbíkí ímú kūrú āndiāndí ni pi gélesī, Yēsũ ní kōpi ní nāpí 'dīri ũlūzú kīnī, ⁵ "Ágó āzi ómvú be ni mu úri rií ívé ómvú agá, ágó rī kã úri rī rií, úri rī pi ā urukọ u'dekí létī drīgé, 'bá rī pi rikí utuú pá sī, āríná rī pi tekí kōpi rá. ⁶ Úri rī pi ā urukọ u'dekí nyōókú írã drīgé ni agá, kōpi kã ĩfūú, kōpi 'wikí rá, ā'diātāsīyã yīi nyōókú rī agá 'dāáyo. ⁷ Úri rī pi ā urukọ u'dekí ũcékúcé āsámvú gé, ũcékúcé rī du kōpi be trú, ōzũ úri ĩfū'bán du'bán rī pi rá. ⁸ Úri rī pi ā urukọ u'dekí nyōókú múké ni agá, kōpi ĩfúkí dujú rá, ālu rī 'a caá mūdūrũlũ ālu."

Yēsũ kã nāpí rī ũlūú deḡ, ĩri ní 'yozú kīnī, "'Bá bí be rī, ā yī 'í ní tã 'dīri."

Nāpí rī vé ífífi
(*Mátáyo 13:10-17;*
Mārakō 4:10-12)

⁹ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bán rī pi ní ĩri zizú kīnī, nāpí 'dīri vé ífífi íngóni.

¹⁰ ĩri ní 'yozú kīnī, "Sēkí ĩmi ní úmī mālūngã Múngú vé ĩ ní ũzũú kuú mūdūmūdū rú rī vé tã nīzú amázú rī rá, 'bo ma tã rī átá 'bá urukọ'bee ní nāpí sī, lūzú kīnī,

" 'Kōpi āngū ndre rá, 'bo kōpi amákí ngá rī ndreé ku, kōpi tã rī yī rá, 'bo tã rī fi kōpi drīgé ku.'

Yēsũ ũlū nāpí ágó úri riipi
rī vé rī
(*Mátáyo 13:18-23;*
Mārakō 4:13-20)

¹¹ "Nāpí rī vé ífífi 'dīni, úri rī tī Múngú vé rī. ¹² Úri u'de'bán létī drīgé rī pi, ĩri 'bá Múngú vé tī yī'bán rá rī pi, 'bo ādróko ri ímú tī Múngú vé rī 'du kōpi ē ésí agásī rá, kōpi ē ẹ'yīkí rí ku, āzini kōpi ē ísúkí rí ídríngará ku. ¹³ Úri u'de'bán nyōókú írã drīgé rī agá rī pi, ĩri 'bá tī Múngú vé rī yī'bán, ẹ'yī'bán āyīkō sī rī pi, 'bo kōpi ā ulá fi vūgá 'dāá kuyé, kōpi ẹ'yī lókíná be mādã, 'bo tã ũkpó ũkpó kádō kōpi ísú, kōpi ẹ'yīngará rī ku rá. ¹⁴ Úri u'de'bán ũcékúcé āsámvú gé rī pi, ĩri 'bá tī Múngú vé rī yī'bán rá rī pi, 'bo ĩzāngã nyōókú nōri vé rī, ā'bú nyōókú nōri vé rī, āzini āyīkō nyōókú nōri vé rī sē kōpi adri ũ'a ākó. ¹⁵ 'Bo úri u'de'bán nyōókú múké rī agá rī pi, ĩri 'bá adri'bán tã be múké, āzini ésí be múké rī pi, kōpi tī Múngú vé rī yī rá, kōpi tã ni 'du nga rá, kōpi 'a ũ'a be múké.

Nãpi lãmbã vé rĩ
(*Mãrákõ 4:21-25*)

16 “Bã äzi ícõ lãmbã 'yũú, drĩ ni ùpĩĩ ùdrĩ sĩ cí ku, dôku ícõ lãmbã rĩ suú gbólõ ã ndúgé ku. Īri lãmbã rĩ 'bã misã drĩgé, 'bã ífĩ' 'bã jó agã rĩ pi ã ndrekĩ rĩ ãngũ ãní bẽní. 17 Ngã ãrẽvú céré ĩ ní zũú kuú mũdũmũdũ rú rĩ ĩ ímũ 'i'da ãngũ ule gã, ngã äzi 'i zũúpi ĩ ní ícõ nĩ ku ni 'dãáyo. 18 Īmi ndrekĩ múké, lã ĩmi 'bãkĩ bĩ tã rĩ yizú. 'Bã ngã* be rĩ, ĩ ĩri ní äzi ni sã ãmbúgú, 'bã ngã ãkõ rĩ, ã ũsũ dô 'yozú kinĩ, 'i ngã be drããsĩyã, ĩ ngã ĩrivé 'dĩri 'dũ rá.”

Yēsũ éndrẽpi pi édrĩpiĩ be
(*Mátayo 12:46-50;*
Mãrákõ 3:31-35)

19 Vúdrĩ ni gé, Yēsũ éndrẽpi pi ímũkĩ édrĩpiĩ be Yēsũ ri ndreé, 'bo kõi pi ndãkĩ ũ'dũ tí fizú cazú ĩri vúgã 'dãá, ã'diãtãsiyã 'bã rĩ pi gakĩ ambamba. 20 'Bã äzi ní lũzú Yēsũ ní kinĩ, “Mĩ éndrẽpi pi mí édrĩpiĩ be tukĩ pá kuú ãmvé 'dãá'dã, kõi pi lãkĩ mi ndreé.”

21 Yēsũ ní 'yozú kinĩ, “Bã Múngú vé tĩ yĩ' 'bã rá, tã ni 'dũ' 'bã nga' 'bã rá rĩ pi, kõi pi mávé éndrẽpi, äzini mávé édrĩpiĩ.”

Yēsũ uga ũlí vüpi ũkpõ be
rĩ
(*Mátayo 8:23-27; Mãrákõ 4:35-41*)

22 Ū'dũ ãlu, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bã rĩ

pi ní kinĩ, “Bã zokĩ muĩ yĩĩ bãlãlã rĩ agãsi álé 'dãá.” Kúru kõi pi ní tuzú kũlũmgba agã, kõi pi ní 'dezú muĩzú. 23 Kõi pi kã riĩ zoó muĩzú, Yēsũ ní ũ'dũ kozú. Kúru ũlí vüpi ũkpõ be ni ní íngãzú vüzú yĩĩ bãlãlã rĩ drĩgé sĩ, yĩĩ ní írizú tĩzú kũlũmgba rĩ agã 'dãá, sã kũlũmgba rĩ lã tĩĩ ãní yĩĩ ã ndúgé.

24 Yēsũ vé 'bã ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi ní ĩri aruzú 'yozú ĩri ní kinĩ, “Úpĩ, Úpĩ, 'bã ri tĩ yĩĩ ã ndúgé!”

Yēsũ ní ngazú urũ sĩ, ĩri ní trezú ũlí rĩ drĩgé, äzini yĩĩ úvápi ngũyã ngũyã rĩ drĩgé, ũlí vüpi ũkpõ be rĩ ní pá tuzú. 25 Yēsũ ní ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi zizú kinĩ, “Īmi ẽ'yĩngãrá ãkõ äsi?”

Ūrĩ fũ kõi pi, tã 'dĩri sã kõi pi ní äyãngãrá, ógũpi ní ógũpi ri zizú, “Bã 'dĩri ã'di 'i átãngã átãpi ũlí ní tĩ ni yĩĩ, äzini yĩĩ úvápi ngũyã ngũyã rĩ ní tĩ ni yĩĩ ĩndĩ 'dĩri?”

Yēsũ idrĩ ágõ äzi indrĩ
ũnjĩ rĩ pi ní fiĩ drĩ ni gé ni
(*Mátayo 8:28-34; Mãrákõ 5:1-20*)

26 Yēsũ pi ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi be, kõi pi ní yĩĩ bãlãlã Gãlĩlãiyã ri zozú álé 'dãá, kõi pi ní cazú ãngũ Gẽrásã vé rĩ gé. 27 Yēsũ kã ísĩ kũlũmgba rĩ agãsi, ágõ äzi indrĩ ũnjĩ ní fiĩ drĩ ni gé ni ní ímũzú Yēsũ vúgã nõó. Ágõ rĩ adri lókĩ be aco, su bõngõ 'ĩ rũ' 'bã gã ku, adri

* 8:18 8:18 Ngã: Ngã Yēsũ ní tã ni átã 'dĩri, ĩri úmĩ tã Múngú vé rĩ nĩzú rĩ.

'bětí ku, ĩri ri adri 'būrēdrī rī pi āsámvú gé. ²⁸ Ágó rī kã Yēsũ ri ndreé, ĩri ní trezú ú'dúkó be uru 'dãá, ĩri ní kũmũcí ütĩzú Yēsũ ęndręti gé, ĩri ní 'yozú ú'dúkó be uru 'dãá kĩnĩ, "Yēsũ, Mvã Múngú Ūkpõ 'Dĩpa vé rĩ, 'í lě má vúgã ã'di? Á mã mi drĩ ĩrĩ sĩ, ã 'okĩ ma ũnjĩ ku fõ!" ²⁹ Drĩdrĩ ni, Yēsũ 'yo índrĩ ũnjĩ rĩ ní rá kĩnĩ, índrĩ ũnjĩ rĩ ã fũ ágó rĩ drĩgé sĩ rá. (Ágó 'dĩri índrĩ ũnjĩ rĩ fi rụ'bánĩ gé ọtú ĩnógósĩ, kádõ drĩ ni pi úmbé pá ni pi be ímvě sĩ, kádõ riĩ ĩri ütěé, ĩri ímvě rĩ uce 'dĩisĩ rá, índrĩ ũnjĩ rĩ ĩri jĩ mụ ásé agã āngũ 'bã ākõ ni agã.)

³⁰ Yēsũ ní ágó rĩ zizú kĩnĩ, "Mĩ rụ ã'di 'i?"

Ágó rĩ ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Mã rụ Bĩtrĩká 'i." Ágó rĩ 'yo 'dĩni, ã'diãtãsiyã índrĩ ũnjĩ fi'bánĩ rụ'bánĩ gé rĩ pi kárãkarã.

³¹ Índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní rizú Yēsũ ri mǎzú kĩnĩ, Yēsũ ã pě ĩ mụú 'bũ kuųpi ũđũ ākõ rĩ agã 'dãá ku.

³² Īgã kárãkarã 'bã rĩ pi ri kọpi úcé ánga rĩ drĩgé 'dãá. Índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní Yēsũ ri mǎzú kĩnĩ, Yēsũ ã pě ĩ mụú úfĩ ĩgã rĩ pi agã, Yēsũ ní kọpi pězú mụzú. ³³ Índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní úkpúzú ágó rĩ drĩgé sĩ, mụzú úfízú ĩgã rĩ pi agã, ĩgã rĩ pi ní njuzú mụzú ọngũ sĩ āngũ úlupi úlulũ rĩ gé 'dãá, kọpi ní u'dezú yĩ bālālã rĩ agã 'dãá.

³⁴ 'Bã ri'bánĩ ĩgã rĩ úcé'bánĩ pi kã tã 'i 'oópi 'dĩri ndreé, kọpi ní njuzú mụzú tã 'dĩri ũlũzú 'bã kũrũ agã rĩ pi ní, āzini 'bã kũrũ rĩ ã gārã gã sĩ rĩ pi ní. ³⁵ 'Bã rĩ pi ní ngazú mụzú tã 'i 'oópi rĩ ndrezú. Kọpi kã caá Yēsũ vúgã 'dãlé, kọpi ĩsũkĩ ágó ándúrú índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní fũú drĩ ni gé sĩ gĩ rĩ, úrí kuú Yēsũ ęndręti gé, úsú 'i bõngó sĩ, úmĩ ni ícã múké gĩ, sě kọpi ní ũrĩ. ³⁶ 'Bã tã rĩ ndre'bánĩ pi ní mụzú tã ĩ ní ágó índrĩ ũnjĩ be rĩ ídrízú 'dĩri ũlũzú 'bã urukọ'bée ní. ³⁷ Kúru 'bã céré āngũ Gērãsã vé rĩ agã rĩ pi ní Yēsũ ri mǎzú kĩnĩ, Yēsũ ã nga mụú 'dĩisĩ rá, ã'diãtãsiyã ũrĩ fi kọpi ęsĩ agã ambamba. Kúru Yēsũ ní tuzú fizú kũlũmgbã agã, ĩri ní 'dezú mụzú.

³⁸ Ágó Yēsũ ní índrĩ ũnjĩ droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kĩnĩ, ĩ mụkĩ Yēsũ be trũ, 'bo Yēsũ ní ĩri pězú mụzú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ³⁹ "Í mvi gõó 'bětĩ, 'í mụ tã āyãzú āyãyã Múngú ní 'oó mĩ ní 'dĩri ũlũú mívě 'bã 'bětĩ āsámvú gé rĩ pi ní." Ágó rĩ ní 'dezú mụzú kũrũ rĩ agã 'dãá, ĩri ní tã Yēsũ ní 'oó 'í ní 'dĩri ũlũzú mụzú 'bã rĩ pi ní céré.

Yēsũ idrĩ mvã ũkũ Yáyĩrõ vé rĩ, āzini ũkũ drã be rĩ

(Mátayo 9:18-26; Mārãkõ 5:21-43)

⁴⁰ Kúru Yēsũ kã 'i újã zoó gõó álé 'dãá, 'bã bĩtrĩká ri'bánĩ ĩri ütě'bánĩ rĩ pi ní ĩri ę'yízú.

⁴¹ Ágó āzi rụ ni Yáyĩrõ 'i,

ĩri Jó Múngú ri Zizú rĩ vé drĩkoma, ágó rĩ ní ímúzá kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ɛndrɛtĩ gé, ĩri ní Yēsũ ri mázú drĩ ĩrĩ sĩ kĩnĩ, ĩ mụkĩ Yēsũ be trũ ívé ǎngá 'dǎá, ⁴² ǎ'diātāsīyǎ ívé mvá ũkú ǎlukútanǎ ílí be mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ, drǎ ru ĩri ũnjĩ ũnjĩ, lē drǎádrǎ.

Yēsũ kǎ riĩ 'deé mụy Yáyĩrō vé ǎngá 'dǎlé, 'bá bĩtrĩká rĩ pi rikĩ ĩ mĩ mụzú Yēsũ rụ'bá gá 'dǎá. ⁴³ Ũkú ǎzi kōpi ǎsámvú gé 'dǎlé, ǎrĩ ri ɛcĩ rụ'bá ni gé sĩ ílí mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ, 'bo 'bá ǎzi ĩri ídrĩpi ni 'dǎáyo. ⁴⁴ Ũkú rĩ ní 'í útrúzú ĩnyinǎ Yēsũ ǎ úgóró gá, ĩri ní Yēsũ vé bōngó akoóko rĩ ē tĩ úlózú, koro ǎrĩ ɛcĩpi rĩ ní pá tuzú.

⁴⁵ Yēsũ ní zizú kĩnĩ, "'Bá ma úlópi rĩ ǎ'dĩ 'i?"

'Bá bĩtrĩká rĩ pi ní 'yozú kĩnĩ, ĩ nĩkĩ kuyé. Pétēró ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Úpĩ, 'bá rĩ pi kárakarǎ ri ĩ ĩmĩ ímúzá mĩ rụ'bá gá nōó."

⁴⁶ 'Bo Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "'Bá ǎzi úló ma gĩ, ǎ'diātāsīyǎ á nĩ rá ũkpō ǎngũ ídrízú rĩ fũ mâ rụ'bá gá sĩ gĩ."

⁴⁷ Ũkú rĩ kǎ ndreé Yēsũ nĩ tǎ 'dĩri ǎmá gĩ, rụ'bá ni ní 'í'dózú yǎzú, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ɛndrɛtĩ gé, ĩri ní tǎ 'í ní Yēsũ vé bōngó úlózú, ǎzini 'í ní koro ídrízú rĩ vé tǎ ũlúzú 'bá rĩ pi ní. ⁴⁸ Kúru Yēsũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, "Mâ mvá rĩ, ɛ'yĩngárǎ mívé rĩ ídri mi gĩ. 'Í mụ, tǎkĩri ǎ adri mí be."

⁴⁹ Yēsũ kǎ riĩ ǎtángǎ rĩ ǎtá, 'bá ǎzi ní ímúzá Yáyĩrō drĩkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ vé ǎngá 'dǎásĩ, ĩri ní 'yozú Yáyĩrō ní kĩnĩ, "Mívé mvá ũkú rĩ drǎ gĩ, mĩ ri ímbápi ē drĩ izaá ku."

⁵⁰ Yēsũ kǎ tǎ 'dĩri yĩ, ĩri ní 'yozú Yáyĩrō ní kĩnĩ, "Lē mĩ adri ũrĩ sĩ ku, mí ɛ'yĩ ma, mvá ũkú rĩ ícó ídrĩ rá."

⁵¹ Yēsũ kǎ mụy caá Yáyĩrō vé ǎngá 'dǎlé, ǎ'yĩ 'bá ǎzi fĩ 'í vúgá sĩ jó agá 'dǎlé kuyé, kōpi fikĩ 'yéǎ Pétēró be, Yūwǎnĩ be, Yōkóbũ sĩ, ǎzini mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpi be ɛndrɛpi sĩ. ⁵² 'Bá rĩ pi céré rikĩ ngoó ĩzǎngǎ ĩzǎngǎ rú mvá ũkú ri vé drǎngárǎ sĩ. Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Īmi ngokĩ ku, mvá ũkú rĩ drǎ kuyé, ĩri ri 'ú'dụ ko."

⁵³ 'Bo 'bá rĩ pi rikĩ guúgu ĩrivé tǎ 'dĩri sĩ, ǎ'diātāsīyǎ kōpi nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ mvá ũkú rĩ drǎ gĩ. ⁵⁴ 'Bo Yēsũ ní mvá ũkú rĩ ē drĩ ruzú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Mâ mvá rĩ, mí íngá ụrụ." ⁵⁵ Mvá ũkú rĩ vé ídrĩ ní ímvízú ĩgōzú, koro ĩri ní ngazú ụrụ. Kúru Yēsũ ní 'yozú mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpi pi ní ɛndrɛpi be kĩnĩ, "Īmi sɛkĩ ĩri ní ngǎ nyaá." ⁵⁶ Mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpi pi ɛndrɛpi be ǎyǎkĩ tǎ 'dĩri sĩ ǎyǎyǎ, 'bo Yēsũ ní tǎimbĩ sɛzú kōpi ní kĩnĩ, lē kōpi ǎ ũlũkĩ tǎ 'i ngaápi 'dĩri 'bá ǎzi ní ku.

9

Yēsũ pē ívé 'bá áyúǎyũ mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi mụy

ù'dúkò múké rĩ ùlũú

(Mátáyo 10:5-15; Mārākō 6:7-13)

¹ Kúru Yésũ ní ívé 'bá áyúāyũ mụdrị drị ni ìrị rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nǎó, ìri ní ùkpō sězú kòpi ní, kòpi ā údrókí rí ìndrì ùnjí rĩ pi ānì, āzini kòpi ē ìdríkí rí 'bá drā be āndiāndí rĩ pi ānì. ² Ìri ní kòpi pězú mụzú mālũngā Múngú vé rĩ ā tā ùlũzú 'bá rĩ pi ní, āzini kòpi ē ìdríkí 'bá drā be rĩ pi. ³ Yésũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ā 'dukí túré, kũmvũ, ānyāngā, mǔfēngā mụzú ìndī ku, āzini ā 'dukí bōngó āzi āndō rú mụzú ìndī ku. ⁴ 'Bětị ìmi ní cazú 'a ni gé rĩ, lē ìmi áwíkí adrií 'bětị 'dāri agá cīngbá ú'dú ìmi ní fúzú kǔrú 'dāri agāsī rĩ gé. ⁵ 'Bá rĩ pi gākí dō ìmi é'yígá sī, ìmi kádō fũú kòpivé kǔrú agāsī, ìmi wekí nyōókú ìmì pá ágélé gá rĩ kú 'dīgé, ìri lū 'yozú kīnī, ìmi kukí kòpi ní tā ùnjí gí.” ⁶ Kúru kòpi ní 'dezú rizú écjízú gúrú rĩ pi agāsī, kòpi rikí ú'dúkò múké Múngú vé rĩ ùlũú mụzú, āzini 'bá drā be rĩ pi ìdrì mụzú āngũ rĩ pi agāsī.

'Bāgú Ēródē ē drị ábá rá

(Mátáyo 14:1-12; Mārākō 6:14-29)

⁷ Ēródē kā tā āyāzú āyāyā Yésũ ní rii 'oó rĩ yị, drị ni ábá ānì céré céré, ā'diātāsīyā 'bá ụrụkọ'bée kīnī, Yūwānī bātízīmũ sēepi rĩ íngá gōó ìdrì rú nī. ⁸ Ụrụkọ'bée kīnī, 'bá rĩ Ēlīyā ímú nī, ụrụkọ'bée kīnī, 'bá

rĩ nēbī ọtụ ìnógósì rĩ pi vé ālu íngá gōó ìdrì rú nī. ⁹ 'Bo Ēródē ní 'yozú kīnī, “Á lị Yūwānī ē drị gí píri, 'bá má ní tā ni yị 'dīri ā'di 'i?” Ēródē ụ'bị ùkpō sī, lē Yésũ rĩ ndreé.

Yésũ sē ānyāngā nyaá 'bá élifũ tǔwú pi ní

(Mátáyo 14:13-21; Mārākō 6:30-44; Yūwānī 6:1-14)

¹⁰ Yésũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ká ímví ìgōó, kòpi ùlũkí tā ì ní 'oó rĩ pi ārěvú céré Yésũ ní. Kúru Yésũ pi ní ngazú fúzú 'bá rĩ pi āsámvú gé sī, kòpi ní 'dezú mụzú kǔrú Bētēsāyídā vé rĩ gé. ¹¹ 'Bo 'bá bītríká rĩ pi ká vūrā Yésũ ní mụzú rĩ nị áamá, kòpi 'dekí mụvú vú ni gé sī. Ìri ní kòpi é'yízú, ìri ní mālũngā Múngú vé rĩ ā tā ùlũzú kòpi ní, ìri ní 'bá drā be rĩ pi ìdrízú.

¹² Ụtú rĩ ká 'bāá rii 'deé, Yésũ vé 'bá áyúāyũ mụdrị drị ni ìrị rĩ pi ní ímúzú Yésũ vúgá, kòpi ní 'yozú ìri ní kīnī, “'Í pē 'bá bītríká 'dī'bée mụvú gúrú ìnyinjá rĩ pi agāsī, āzini āngũ rĩ agāsī, kòpi ā mụkí ì ní ānyāngā ndāá, āzini vūrā lazú ni ndāá, ā'diātāsīyā ngá nyanya nōgó 'dāáyo, āzini vūrā lazú ni nōgó 'dāáyo.”

¹³ Yésũ ní 'yozú kīnī, “Ìmi sēkí kòpi ní ngá nyanya, kòpi ā nyakí.”

'Bá áyúāyũ rĩ pi ní újázú kīnī, “Ngá 'bá vúgá nōgó rĩ 'yējá pánga tǔwú, ì'bị be ìrị. 'Bá lēkí dō 'bá bītríká nō'bée

ã nyakí ngá, lě 'bã mukí kôpi ní ãnyãngã jeé." 14 Ægõ rĩ pi ícõ ca élifũ tõwũ rá.

Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Ìmi 'bãkí 'bá rĩ pi úrí ngúlúmũ rú, pũkú tõwũ pũkú tõwũ." 15 Kôpi ní 'ozú sũ Yēsũ ní 'yoó rĩ tĩnĩ, kôpi ní 'bá rĩ pi 'bãzú úrizú céré vũgá. 16 Yēsũ ní pánga tõwũ rĩ pi 'dũzú ì'bĩ ìrĩ rĩ be, ìri ní ãngũ ndrezú urũ, ìri ní õwõ'dĩfõ sězú, ìri ní kôpi ùndĩzú, ìri ní sězú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní, kôpi ã awakí 'bá rĩ pi ní. 17 'Bá rĩ pi ãrěvú céré nyakí, kôpi épĩkí ãní rá, 'bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ìkũnãkí ngá ì ní nyaá tí rĩ ã ìmbĩtã caá ùvú ã 'a mụdrĩ drĩ ni ìrĩ.

Pétěrõ kĩnĩ Yēsũ ri Kúrísitõ 'i (Mátáyo 16:13-19; Mārãkõ 8:27-29)

18 Ʋ'dú ãlu, Yēsũ ri Múngú ri zĩ ò'dúkũlegúsĩ, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi rikí adrii ìri be trũ, ìri ní kôpi zizú kĩnĩ, "'Bá rĩ pi ri 'yo, ma ã'di 'i?"

19 Kôpi ní újázú kĩnĩ, "'Bá urũkõ kĩnĩ, mi Yũwãní Bãtizĩmũ sěepi rĩ 'i. Ʋrũkõ'bée kĩnĩ, mi Èliyã 'i. Ʋrũkõ'bée kĩnĩ, mi nẹbĩ ọtũ ìnógõsĩ ùdrã'bá gĩ rĩ pi vé ãlu ìngá gõõ ìdri rú nĩ."

20 Kúru ìri ní kôpi zizú kĩnĩ, "'Bo ìmi ní ùsũzú rĩ gé, ma ã'di 'i?"

Pétěrõ ní újázú kĩnĩ, "Mi Kúrísitõ 'i, Múngú ní ìpěe rĩ."

21 Yēsũ átã kôpi ní ùkpõ ùkpõ kĩnĩ, kôpi ã lũkĩ tã 'dĩri 'bá ãzi ní ku.

Yēsũ átã ívé drãngará ã tã (Mátáyo 16:20-28; Mārãkõ 8:30-9:1)

22 Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ma 'Bá Mvã 'i, ma ìmũ ìzãngã nya létĩ be ãndĩãndĩ, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgẽ rĩ pi, ãzini 'bá tãĩmbĩ ìmbã'bá rĩ pi be céré ìmũ ma gã sĩ, kôpi ma 'dĩ drã rá, 'bo ù'dú na ni gé, ì ma inga gõ ìdri rú ùzi."

23 Kúru Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní kĩnĩ, "'Bá rĩ lě dõ mã pámvú ùbĩ, ã adi 'i rũ'bá, ù'dú céré ã 'dũ ívé peĩ alambaku,* ã ùbĩ mã pámvú. 24 'Bá lěepi ívé ìdri rũ'bá nõri vé rĩ ã tã mbaapi áyu rĩ, ìri api ìdri 'dãni'dãni rĩ sĩ rá. 'Bo 'bá ívé ìdri rũ'bá nõri vé rĩ adiipi, drãapi mã tã sĩ rĩ, ìri ìdri 'dãni'dãni rĩ ìsũ rá. 25 'Bá rĩ ìsũ dõ ngá nyõõkũ drĩgẽ nõgõ rĩ pi ãrěvú céré, api dõ ìdri 'dãni'dãni rĩ sĩ rá, tã múké ìri ní ìsũ 'a ni gé 'dĩgẽ rĩ ã'di? 26 'Bá rĩ ã drĩ ri dõ nja mã sĩ, ãzini átãngã mã ní riĩ átã rĩ sĩ, Ma 'Bá Mvã 'i, mã kãdõ ìmũ ñngará be põwũpõwũ, ãzini mã Ètėpi vé ñngará põwũpõwũ rĩ be, ãzini mãlãyĩkã uletere rĩ pi vé ñngará be, ma kpã adri ìri sĩ drĩnjã sĩ. 27 Adarú á

* 9:23 9:23 Peĩ alambaku: 'Bá Rómã vé rĩ pi ri 'bã tã 'o'bã ùnjĩ rĩ pi gbã mũsũmãrĩ sĩ peĩ alambaku sĩgẽ, ìri sã 'dũ ãcõ kôpi ìbĩ drã ndõ, kôpi ìzãngã nya ambamba drãngará rĩ gé.

lẽ 'yoó ìmi ní 'dìni, 'bá pá tu'bá nō'bée àsámvú gé, 'bá uruko'bée ícókí drī ũdrāá ku, kôpi mālūngā Múngú vé rī ndre ũgbále.”

Yēsũ ã rú'bá újá 'i dđi imvesírílíli
(*Mátáyo 17:1-8; Mārákõ 9:2-8*)

²⁸ Tã Yēsũ ní átá 'dĩri ã vúdřĩ kã caá ú'dú ãrõ, ìri ní tuzú mužú írã drĩgẽ Múngú rĩ zizú, jĩ Pétěró pi Yūwánĩ be Yókóbũ sĩ mužú 'í vúgá sĩ ìndĩ. ²⁹ Yēsũ kã rií Múngú rĩ zĩj, ẽndřetĩ ni újá 'i, đĩ ógú ũ'dũ be túngú, ìrivé bõngó gõ 'i újá imvesírílíli, đĩ ógú põwũpõwũ. ³⁰ Mósẽ pi Ēliyã be rikí átá ìri be, ³¹ kôpi ã rú'bá đĩ ógú põwũpõwũ. Kôpi rikí drãngará Yēsũ ní úmvúlésĩ ímúzú drázú Yērúsalémã gá rĩ vé tã átá, tã Múngú ní ũtĩjĩ gĩ rĩ, ã nga rĩ 'i fũú tĩ ni gé bẽnĩ.

³² Pétěró pi 'í ógũpĩjĩ be, ú'dú 'be kôpi ẽ tĩ, kôpi kã aruú ú'dú gélésĩ, kôpi ndrekĩ Yēsũ vé đĩngará põwũpõwũ rĩ, ãzini ndrekĩ 'bá ìrĩ tukĩ pá kuú ìri be trũ. ³³ Mósẽ pi Ēliyã be, kôpi kã lée mužú, Pétěró ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, ìri múké 'bá ní adřizú nõgó. Lẽ 'bã 'bekĩ mõrõgó na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósẽ ní, ãlu ni Ēliyã ní.” 'Bo Pétěró nĩ tã 'í ní átá rĩ vé ífĩfĩ kuyé. ³⁴ Pétěró kã rií tã rĩ átá, ìřĩbĩtĩ ní ímúzú kôpi õzũzú, ũřĩ fũ Yēsũ vé 'bá áyúãyũ rĩ

pi rá, ìřĩbĩtĩ rĩ ní kôpi õzũzú rĩ sĩ.

³⁵ Ũ'dúkó ní átázú ìřĩbĩtĩ rĩ agá 'dãá, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Mvá 'dĩri mávé ni, má ìpẽ ìri nĩ, lẽ ìmi yĩkĩ tĩ ni yiyĩ!” ³⁶ Ũ'dúkó átápi rĩ kã újĩ, kôpi ndrekĩ Yēsũ rĩ ó'dúkúle. Kôpi újĩkĩ kuú tã 'dĩri be ì ẽşĩ agá, kôpi lũkĩ tã ì ní ndreé 'dĩri 'bá ãzi ní ãlujãni kuyé.

Yēsũ idri mvá ágó indri ũnjĩ be ni

(*Mátáyo 17:14-18; Mārákõ 9:14-27*)

³⁷ Kã adřĩ drũ ũ'bũtĩ, kôpi kã íşĩ írã rĩ drĩgẽ 'dãásĩ vũgá nõó, 'bá bĩtrĩká ímúkĩ Yēsũ vúgá nõó. ³⁸ Ágó ãzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi àsámvú gé 'dãá, ìri ní Yēsũ rĩ zizú ú'dúkó be urũ 'dãá kĩnĩ, “Ímbápi, á mã mi đřĩ ìřĩ sĩ, 'í ndre mávé mvá, 'í ko ìri ẽ ìzã, ã'diãtãşiyã mávé mvá 'yẽnã ãlukúta 'dĩ. ³⁹ Índřĩ ũnjĩ rĩ kãdõ mvãjã rĩ 'dujú a'beé, ìri útré, ú'bũrũsã rĩ kpu tĩ ni gé sĩ. Índřĩ ũnjĩ rĩ ìri nyi ũnjĩ ũnjĩ, ku ìri mbẽlẽ ku. ⁴⁰ Á mã mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'bã rĩ pi ímú indřĩ ũnjĩ rĩ droó fũú mvá rĩ drĩgẽ sĩ rá, 'bo kôpi ícókĩ droó bã ku.”

⁴¹ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ími 'bã tã 'o'bã pĩřĩ ku, ẽ'yĩngará ãkó 'dĩ'bée, mã adřĩ rĩ ìmi be vũú lókĩ be gbã ngõpĩ? Mã ẽşĩ ẽ íşú rĩ ìzãngã ìmívé tã sĩ vũú lókĩ be gbã ngõpĩ?” Kúru Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Mĩ ìjĩ mívé mvá rĩ ímú má vúgá nõó.”

42 Mvá rĩ kã rií ímụ Yēsũ vúgá nõó, índrí ùnjí rĩ 'du ìri a'beé, ri ìri nyíí vùgá 'dìgè, 'bo Yēsũ ní trezú índrí ùnjí rĩ drìgè, ìri ní mvá rĩ ídrízú, ìri ní sèzú gòzú ètèpì vúgá 'dãá. 43 'Bá rĩ pi ãrèvú céré àyākí àyāyā ùkpō Múngú vé 'dìri sī.

Yēsũ gō ívé drāngárá ã tã átá ãì
(Mátáyo 17:22-23;
Mārākō 9:30-32)

'Bá rĩ pi kã àyāá tã Yēsũ ní 'oó 'dìri sī, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbī'bá rĩ pi ní kīnī, 44 "Ìmi 'bākí bī átángá má ní lèé 'yoó rĩ yìzú, Ma 'Bá Mvá 'i, ì ímụ mà ùlì 'be, ì ímụ mà sē mávé ari'ba rĩ pi drìgè." 45 'Bo 'bá Yēsũ ã pámvú ùbī'bá rĩ pi nīkí tã ìri ní 'yoó 'dìri vé ífífí kuyé. Múngú úcì kòpì ní tã rĩ vé ífífí úcícì, kòpì ã nīkí rí tã Yēsũ ní 'yoó rĩ ku, kòpì 'okí ùrī sī, zìkí tã rĩ vé ífífí kuyé.

À'di ri adri àmbúgú nī?
(Mátáyo 18:1-5; Mārākō 9:33-37)

46 'Bá Yēsũ ã pámvú ùbī'bá rĩ pi ní 'dózú àgátá gázú ì àsámvú gé sī kīnī, ì àsámvú gé 'dìgè, à'di ri adri àmbúgú nī. 47 'Bo Yēsũ nī tã kòpì ní rií ùsùú ì èsì agá 'dālè rĩ rá, ìri ní mváná mādāná ni ìjìzú pá tuzú 'í jèlè gá. 48 Kúru ìri ní 'yozú kòpì ní kīnī, "'Bá mváná mādāná nōri è'yìpì mà rú sī rĩ, è'yì 'dìri ma. 'Bá ma è'yìpì rĩ, è'yì 'dìri 'bá ma ìpèpì rĩ. Ìmi àsámvú gé

'dìgè, 'bá ì ní ndrèé kuú èzì àkó rĩ, ìri adri àmbúgú nī."

'Bá àzi údró índrí ùnjí rĩ pi Yēsũ ã rú sī

(Mārākō 9:38-40)

49 Yūwánī ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, "Ìmbápi, 'bá ndrèkí 'bá àzi ri índrí ùnjí rĩ pi údró ùfú 'bá rĩ pi drìgè sī mì rú sī, 'bo 'bá ugakí ìri sī, ã'diātāsīyā adri 'bávè ógùpì ku."

50 Yēsũ ní 'yozú kīnī, "Ìmi ugakí ìri ku, ã'diātāsīyā 'bá ìmi 'oópi ùnjí ku rĩ, ìri ìmi ógùpì."

'Bá Sāmārīyā vé rĩ pi gākí Yēsũ ri è'yìgá sī

51 Sã ì ní lèzú Yēsũ ri 'duzú mužú 'bū gé rĩ kã ícá ìnyiná gí, Yēsũ 'bã èsì lèzú mužú Yērúsálémã gá. 52 Ìri ní 'bá áyúáyū ni pi pèzú mužú drīdrī, kòpì ã mukí gúrú Sāmārīyā vé rĩ agá 'í ní vūrã údé. 53 'Bo 'bá 'dālè rĩ pi è'yìkí ìri kuyé, ã'diātāsīyā ìri ri mu Yērúsálémã gá. 54 Yēsũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbī'bá Yókóbū pi Yūwánī be, kòpì kã tã 'i ngaápi 'dìri yì, kòpì ní Yēsũ ri zìzú kīnī, "Úpí, mí ã'yì rá, 'bã zìkí àcì 'bū gé 'dãásì ímụ 'bá 'dì'bée ú'dì ùdrāá?"

55 'Bo Yēsũ ní 'i újázú, ìri ní trezú kòpì drìgè. 56 Kúru kòpì ní 'dezú mužú gúrú àzi gé.

Yēsũ ã pámvú ã ùbīngárá tã ni mbamba

(Mátáyo 8:19-22)

57 Yēsũ pi kã rií muú lètì agásì, ágó àzi ní 'yozú Yēsũ

ní kīnī, “Á lē mī pámvú ũbī cīngbá cazú vūrã mí ní mužú rī gé.”

⁵⁸ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Mgbūwã rī pi vūrã lazú ni be, āríná rī pi jó lazú ni be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i, vūrã má ní mâ drī suzú adrizú ni 'dãayo.”

⁵⁹ Yēsū ní gōzú 'yozú ágó āzi ní kīnī, “Mí ímú mâ pámvú ũbī.”

'Bo ágó rī ní újázú kīnī, “Úpí, 'í sē mâ mu drī má étēpi ri sīj ũgbále† ká.”

⁶⁰ Yēsū ní újázú ágó rī ní kīnī, “Í ku 'bá ũdrã 'bá gí rī pi‡ ā mukí ívé 'bá ũdrã 'bá gí rī pi sīngará gá, 'bo 'í mu mālūngã Múngú vé rī vé tã ũlūú.”

⁶¹ 'Bá āzi ní kpá 'yozú Yēsū ní kīnī, “Úpí, ma mī pámvú ũbī rá, 'bo 'í ku mâ gō drī mužú tã ẹzií mávé 'bá 'bẹti āsámvú gé rī pi ní ũgbále ká.”

⁶² Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Bá í'dópi ómvú 'aápi, āngū ndreépi vúlé rī, ícó mālūngã Múngú vé rī gé ku.”

10

Yēsū pē 'bá pūkú ẹzīrī drī ni ĩrī mužú ti Múngú vé rī ũlūú

¹ Tã 'dīri ā vūdrī gé, Úpí ní 'bá ụrukọ ũpēzú pūkú ẹzīrī drī ni ĩrī, pē kōpi mužú ĩrī ĩrī, pē kōpi mužú drīdrī kūrú 'í ní lēé mužú rī pi agá, āzini gūrú 'í ní lēé mužú rī pi agá. ² ĩri ní 'yozú kōpi

ní kīnī, “Ānyāngã rī ka kú ambamba, 'bo 'bá ānyāngã rī ĩkūnã 'bá rī pi vé kālāfe mādāṅá. ĩmi mākí ānyāngã rī vé ẹ'dīpa Úpí ri, ā pē rí 'bá ẹzií nga 'bá ni pi mužú ānyāngã rī ĩkūnãá ívé ómvú agá 'dãá. ³ ĩmi 'dekí mužú! Lē ĩmi nīkí 'yozú kīnī, ma ri ĩmi pē mužú sū ĩ ní kābīlō pēé fíí ārākíla rī pi āsámvú gé rī tīnī. ⁴ Lē ĩmi 'dukí jūrú mūfēngã vé ni mužú ĩndī ku, āzini ĩmi 'dukí kūmvū, dōku ngá pá gá mužú ĩndī ku, lē ĩmi ẹzikí 'bá āzi létí gé 'dīgé ku.

⁵ “ĩmi cakí dō jó āzi tī gé, drīdrī ni, ĩmi 'yokí, ‘Tākíri ā adri jó nōri āsámvú gé.’ ⁶ 'Bá adri'bée jó 'dāri āsámvú gé rī pi dō tã be kírí, tākíri ĩmivé 'dīri adri 'bá jó 'dāri āsámvú gé rī pi drīgé rá, kōpi adrikí dō tã be kírí ku, tākíri ĩmivé 'dīri 'i újã gō ĩmi ní vúlé. ⁷ ĩmi áwíkí adrií jó 'dāri tī gé, lē ĩmi nyakí ngá, āzini ĩmi mvukí ngá ĩ ní sēé ĩmi ní rī, ā'diātāsīyã 'bá ẹzií ngaápi rī, lē ā ũfēkí ĩri ũfēfē. Lē ĩmi rikí ẹci ngalanji jó rī pi tī gé sī ku.

⁸ “ĩmi fikí dō caá kūrú āzi agá, 'bá rī pi ẹ'yíkí dō ĩmi rá, ĩmi nyakí ngá ĩ ní 'bãá ĩmi ẹndrētí gé rī nyanya. ⁹ ĩmi ídríkí 'bá drã be rī pi, ĩmi 'yokí kōpi ní, 'Mālūngã Múngú vé rī ícá ĩnyinã ĩmi

† 9:59 9:59 Má étēpi ri sīj ũgbále: Sã āzi sī, ágó rī vé étēpi drã drī kuyé, ágó rī lē étēpi ri ütēe cīngbá ĩri ní drāngará gá. ‡ 9:60 9:60 'Bá ũdrã 'bá gí rī pi: 'Bá ũdrã 'bá gí rī pi kōpi 'bá Múngú ri nī 'bá kuyé rī pi.

gãrã gá gí.* 10 Dõ ìmi fikí kŭrú àzi agá, 'bá rĩ pi é'yíkí dõ ìmi kuyé, ìmi fŭkí mužú létì drìgé 'dãá, ìmi 'yokí 'bá rĩ pi ní, 11 'Nyõõkú 'bá ní utuú 'bá pá gá ìmivé kŭrú agá nõri, 'bã we ku ìmi ní tã ùnjí rú nõgó, ádarú lë ìmi nŭkí múké 'yozú kìnĩ, mälŭngã Múngú vé rĩ ícã ìnyinjã gí. 12 Ádarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, ù'dù í ní tã lizú rĩ gé, í ìmú 'bá kŭrú 'dãri agá rĩ pi ìrĩñã 'bá kŭrú Södómó vé rĩ agá rĩ pi vé rĩ ndë rá."

Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri 'bã Kõrãzĩnĩ vé rĩ pi vé ni 'bã Bëtësãyídã vé rĩ pi be (Mátayo 11:20-24)

13 Yësũ ní gõzú 'yozú kìnĩ, "Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ìmi 'bã Kõrãzĩnĩ vé rĩ pi! Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ìmi 'bã Bëtësãyídã vé rĩ pi! Tã äyãzú äyãyã í ní 'oó ìmi äsãmvú gé rĩ pi ã 'okí té dõ Tãyã agá, äzini Sídõnã agá, 'bã ängũ 'dĩ'bée agá rĩ pi újakí té ësì ìnógòsì gí, kòpi té bõngó ìrĩkò rú ni pi úsú, äzini kòpi té úfúrágú úmvú dã ì drìgé. 14 'Bo ù'dù tã lizú rĩ gé, í ìmú ìmi ìrĩñã 'bã Tãyã vé rĩ pi ndë, äzini 'bã Sídõnã vé rĩ pi ndë rá. 15 Ìmi 'bã adri'bée Kãpãrãnãùmã agá 'dĩ'bée, ìmi ùsũkí í nyo ícò ìmi ìnjĩ 'bũ gé 'dãlé rá? Ícókí

ìmi ìnjĩ ku, ìmi ìmú fi mužú 'bũ ävũ rĩ pi vé rĩ agá vũgã 'dãá.

16 "Ìmi mávé 'bã mã pámvú ùbĩ'bã rĩ pi, 'bã ìmi yĩpi rá rĩ, yì 'dĩri ma. 'Bã ìmi gãápi sĩ rĩ, gã 'dĩri ma. Äzini 'bã ma gãápi sĩ rĩ, gã 'dĩri Múngú ma ìpëepi rĩ."

'Bã Yësũ ní pëe pũkú ézĩrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi vé ìmvíngará

17 'Bã Yësũ ní pëe pũkú ézĩrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi ìmvíkí äyĩkò be ambamba, kòpi kìnĩ, "Úpí, 'bã kãdõ mívé rú zì, ìndrĩ ùnjí rĩ pi 'bã tì yì rá."

18 Yësũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, "Á ndre Sätãnã† íbì í'dé 'bũ gé 'dããsĩ vũgã nõo sũ ängũ ní gaá äcí be ndërë rĩ tĩnĩ. 19 Á së ìmi ní ùkpõ ìnjĩ rĩ pi utuzú pá sĩ, äzini ngá ìrĩ be ängũ zã'bée zãzã rĩ pi utuzú, ìmi ndëkí rí ärí'bágú Sätãnã vé ùkpõ äní, ngá äzi ícò ìmi 'oó ádrã älujãni ku. 20 'Bo äyĩkò ã fũ ìmi ìndrĩ ùnjí rĩ pi ní ìmì tì yì rá rĩ sĩ ku, äyĩkò ã fũ ìmi í ní ìmì rú sĩ 'bũ gé 'dãlé gí rĩ sĩ."

Äyĩkò fũ Yësũ ri ambamba (Mátayo 11:25-27; 13:16-17)

21 Sã 'dãri gé, Índrĩ Uleterë rĩ së äyĩkò fũ Yësũ ri ambamba, ìri ní 'yozú kìnĩ, "Mã Ètëpì, mi adriipi Úpí ngá 'bũ gé rĩ pi drìgé, äzini ngá vũ

* 10:9 10:9 Mälŭngã Múngú vé rĩ ícã ìnyinjã ìmi gãrã gá gí: Tã í ní 'yoó Mälŭngã Múngú vé rĩ ícã ìnyinjã ìmi gãrã gá gí 'dĩri vé ífifi, 'bã rĩ pi drìlé múké ìsú Yësũ ri é'yĩzú, kòpi adri anji Múngú vé ni. † 10:18 10:18 Sätãnã: Sätãnã ri ädróko, ìri ämbúgú ìndrĩ ùnjí rĩ pi drìgé, gã tã Múngú vé rĩ 'dugã ngagã sĩ, Múngú ídró ìri 'bũ gé 'dããsĩ. † Í lã 'dangará 12:7-9.

drìgé rĩ pi drìgé céré rĩ, á sē mí ní ōwō'difō, ā'diātāsīyā mí ūzū tā 'dī'bée 'bá tā nīngará be rĩ pi ní rá, āzini mí ūzū 'bá ngá lā'bée ambamba rĩ pi ní rá, mí i'da tā rĩ anjīnā rĩ pi ní. Ē, má Ētépī, 'í 'o tā rĩ 'dīni, ā'diātāsīyā tā mí ní 'oó 'dīri sē mí ní āyīkō.

22 “Má Ētépī sē ngá rĩ pi ārēvú céré kú má drìgé. Ma Mvá rú, 'bá āzi nī ma kuyé, 'yéná má Ētépī nī ma nī, 'bá āzi nī kpá má Ētépī ri kuyé, ma Mvá rú, 'yéná á nī ĩri nī, āzini 'bá má ní lēé má Ētépī vé tā ūlūú kōpi ní rĩ pi nīkī ĩri nī.”

23 Kúru Yēsū ní 'i újázú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rĩ pi vúgá 'dāá, ísú ākūdē kōpi ĩ drīkā sī, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi ní tā rĩ ndree rá rĩ sī, ĩmi ísúkí tākíri gí.

24 Á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, nēbī kárakará, āzini 'bágú kárakará lēkí kōdō tā ĩmi ní ndree rĩ pi ndree, 'bo kōpi ndrekí kuyé, āzini kōpi lēkí kōdō tā ĩmi ní yīi rĩ pi yīi, 'bo kōpi yīkí kuyé.”

Nāpí Sāmāriyāgú múké rĩ vé rĩ

25 Ū'dú ālu, ágó tājmbí Mósē vé rĩ nīipi múké múké rĩ ní ngazú urū sī, ĩri ní Yēsū ri ū'bīzú, ĩri ní zizú kīnī, “Īmbāpi, mā 'o ā'di, má ísú rí ídri 'dāni'dāni rĩ āní?”

26 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Sīkí búkū tājmbí vé rĩ agá

íngóni? 'Í lā búkū rĩ, mí ísú tā ní íngóni?”

27 Ágó rĩ ní újázú kīnī, “Lē mí lē Úpí Múngú mívé rĩ ésí be céré, índrí mívé rĩ be céré, ūkpō mívé rĩ be céré, yīkī mívé rĩ be céré,’ āzini 'Lē mí lē 'bá mí gārā gá rĩ, sū mí ní mí rú'bá lēé rĩ tīnī.”

28 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Átángá mí ní újá 'dīri pīri, 'í 'dú tā 'dīri ngaá, mí idri 'dāni'dāni rĩ ísú rá.”

29 'Bo ágó rĩ lē 'i 'bāá adrií 'bá pīri ní rú, ĩri ní Yēsū ri zizú kīnī, “Bá adriípi má gārā gá rĩ ā'di 'i?”

30 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Ágó āzi íbí íngá Yērúsālemā gá, ĩri ri ulú mužú Yérīkō gá, ágó rĩ mu 'deé ūgú'bá rĩ pi drìgé. Ūgú'bá rĩ pi alikí ĩrivé bōngó, kōpi ūgbākí ĩri, kōpi ní 'dezú mužú, kukí ĩri kú kī'dīkī'dī vūgá 'dīgé.

31 “Kúru átálágú āzi ímú létī ālu ālu 'dīri gé sī, kā ágó rĩ ndree, kú agaá ágó rĩ ā jēlé gá sī. 32 Vūdrī ni gé, Lévīgú† ēzī ngaápi Jó Múngú vé rĩ agá rĩ ní kpá ícázú vūrā 'dāri gé, kā ágó rĩ ndree, kú kpá agaá ágó rĩ ā jēlé gá sī.

33 “Kúru Sāmāriyāgú āzi ní kpá ícázú vūrā 'dāri gé, kā ágó rĩ ndree, ésí ni ísú ĩzāngā ágó rĩ vé tā sī. 34 ĩri ní 'dezú mužú ágó rĩ vúgá 'dāá, ĩri ní ūdu í'dúzú vīnyō be āzō rĩ ē mī ūjízú āní, ĩri ní

ágó rĩ vé ãzó ùdròzú bõngó sī. Īri ní ágó rĩ 'duzú 'bãzú ívé dõngí drĩgé, jì ĩri muú 'bãá jó ùmú vé rĩ agá, ùtè ágó rĩ múké. ³⁵ Kã caá drũ ù'bútì, ĩri ní mũfengã fífì ẹnjĩpi ẹnjĩenjĩ ni pi í'duzú ĩrĩ, ĩri ní sèzú 'bá riipi jó ùmú vé rĩ ùtèepi rĩ ní. Īri ní 'yozú kĩnĩ, 'Lè mí ùtè ágó rĩ múké, mũfengã mí ní ágó rĩ ùtèzú rĩ aga dõ rá, má kãdõ ìgõó, ma ímú ùfè mí ní rá.'

³⁶ Kúru Yèsũ ní ágó tãimbì Mósè vé rĩ nĩpi rá rĩ zizú kĩnĩ, "'Bá na 'dĩ'bée ãsámvú gé, 'bá adriipi ágó ùgú' 'bá rĩ pi ní alíi rĩ ã gãrã gá rĩ ã 'dĩ'ì?"

³⁷ Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, "'Bá ĩrivé ìzãngã ndreépi rĩ."

Yèsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "'Í mu tã rĩ 'oó sũ 'dĩri tĩnì."

Yèsũ mu Mārātã pi vúgá Māriyã be

³⁸ Yèsũ pi kã rií muú ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi be Yērúsãlémã gá 'dãá, kòpi kùkí fií gúrú ãzi agá, kòpi kã caá 'dãlé, kòpi ìsúkí ùkú ãzi rú ni Mārātã 'ì, ùkú rĩ ní kòpi ẹ'yízú ívé ãngá. ³⁹ Mārātã vé ọmvúpi Māriyã ní ímúzú úrízú Úpí Yèsũ ẹndrẹti gé, ri tã Yèsũ ní rií átá rĩ yìi. ⁴⁰ 'Bo Mārātã ẹ drĩ ábá ẹzì 'í ní ngaá ambamba rĩ sī rá. Īri ní ímúzú Yèsũ vúgá nõó, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Úpí, má ọmvúpi ku ma rií ẹzì rĩ ngaá ọ'dúkùlẹ, mí ùsũ tã

'dĩri múké? 'Í 'yo ĩri ní ẹ ímú mã ìzã koó!"

⁴¹ Úpí ní 'yozú kĩnĩ, "Mārātã, Mārātã, mí drĩ ábá ẹzì mí ní ngaá ambamba rĩ sī gí, ⁴² 'bo tã agaápi rá ĩ ní lèé rĩ 'yéná ãlu. Māriyã ĩpè tã adriipi múké ni, ícókí tã 'dĩri 'duú drì ni gé sī ku."

11

Yèsũ ímbá ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi Múngú ri zingará sī

(Mātáyo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ú'dú ãlu, Yèsũ mu Múngú ri zìi vùrã ãzi gé, kã Múngú ri zìi deẹ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi vé ãzi ní ĩri zizú kĩnĩ, "Úpí, lè mí ímbá 'bã Múngú ri zingará sī, sũ Yũwánĩ ní rií ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ímbá rĩ tĩnì."

² Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, "Ìmi lèkí dõ Múngú ri zìi, ìmi zìkí 'dìni.

" 'Bávè Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ, rú mívé rĩ ẹ ìnjìkí ìnjìnjì. Lè mālũngã mívé rĩ ẹ ímú ìyí.*

³ 'Í sè 'bá ní ãnyãngã ú'dú ãlu ãlu vú sī cérè.

⁴ 'Í trũ 'bã 'bávè ùnjìkãnyã agásì rá, sũ 'bá ní 'bá 'bá 'o'bá ùnjì rĩ pi trúú ívé ùnjìkãnyã agásì rĩ tĩnì.

Lè mí sè tã ùnjì ã ù'bĩ 'bã ku.'

⁵ Kúru ĩri ní zingará rĩ vé tã ímbázú kòpi ní nãpí sī

* 11:2 11:2 Lè mālũngã mívé rĩ ẹ ímú ìyí: Lè mí ímú mālũngã rĩ ruú adrizú 'bãgú rú 'bã drĩgé.

kĩnĩ, “Ìmi ãsámuvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi mu dô ívé ùndĩ vúgá ìnjá ágágá, 'yo dô ìri ní kĩnĩ, ‘Ùndĩgó, 'í sē má ní pánga na, ⁶ ã'diātāsīyā mávē ùndĩgó ímú kuú má vúgá 'dāá'dā, ngá ãzi má ní sēē nyaá ìri ní 'dāáyo.’ ⁷ Ùndĩgó jó agá 'dāá rĩ gō újá 'yo, 'Mĩ ri má drĩ izaá ku. Má ùpĩ mávē kēētĩ gĩ, 'bá ulakĩ mávē anjiná rĩ pi be vúgá gĩ. Má ícó ngaá uru muú mí ní ngá ãzi sēē ku.’ ⁸ Á 'yo ìmi ní, ùndĩgó jó agá rĩ ícó dô íngá uru muú ùndĩgó ãmvé rĩ ní pánga rĩ sēē ku drāáāsīyā, ùndĩgó ãmvé rĩ ní adrii ìrivé ùndĩ rĩ sī, 'bo ùndĩgó ãmvé rĩ ní rií pánga rĩ zĩ ñĩ ñĩ rĩ sī, ùndĩgó jó agá rĩ ícó íngá, ìri ngá ùndĩgó ãmvé rĩ ní lēē rĩ sē ìri ní rá.

⁹ “Kúru á 'yo ìmi ní 'dĩni, ìmi zĩkĩ, ì sē ìmi ní rá, ìmi ndākĩ, ìmi ìsú rá, ìmi gakĩ kēētĩ rĩ, ì zĩ ìmi ní rá. ¹⁰ ã'diātāsīyā 'bá ngá zĩpi rĩ, ì sē ìri ní rá, 'bá ngá ndāapi rĩ, ìri ìsú rá, 'bá kēētĩ gaapi rĩ, ì kēētĩ rĩ zĩ ìri ní rá.

¹¹ “Ìmi anji étépĩ, mívé mvá zĩ dô ì'bĩ mí tĩ gé, mí ícó ìri ní ìnjĩ sē áyu rá? ¹² Dōku mváná rĩ zĩ dô ã'ù gbé mí tĩ gé, mí ícó ìri ní ngá ìri be āngū zāapi zāzā ní sē áyu rá? ¹³ Ìmi 'bá ùnjikānyā be 'dĩ'bée, ìmi nĩkĩ ngá múké sē be fēfē rú ìmivé anjiná rĩ pi ní rá. 'Bo ìmivé Ètépĩ 'bũ gé rĩ, ìri ìmi ní ngá sē aga rá, ìri

Índrĩ Uleterē rĩ sē 'bá zĩpi rĩ ní rá!”

Yēsũ pi vé tã Bēlēzēbulā be rĩ

(Mātáyo 12:22-30; Mārākō 3:20-27)

¹⁴ Ụ'dú ālu, Yēsũ dro índrĩ ùnjĩ fūú ágó átapi ku ní drĩgé sī. Índrĩ ùnjĩ rĩ kã fūú gĩ, ágó átapi ku rĩ ní í'dózú átángá átázú, sē 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní āyāngará. ¹⁵ 'Bo 'bá urukọ'bée kọpi ãsámuvú gé 'dāá, kọpi ní 'yozú kĩnĩ, “Yēsũ ri índrĩ ùnjĩ rĩ pi údró Bēlēzēbulā† vé ùkpō sī, Bēlēzēbulā ri āmbúgú índrĩ ùnjĩ rĩ pi vé ni.” ¹⁶ 'Bá urukọ'bée ù'bĩkĩ Yēsũ ri, kọpi kĩnĩ, lē Yēsũ ā 'o tã āyāzú āyāyā íngapi 'bũ gélésĩla ni.

¹⁷ Yēsũ nĩ tã kọpi ní rií ùsũy rĩ rá, ìri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Mālūngā ì ní ruų rĩ agá, 'bá rĩ pi acokĩ dô ì rií ě'dĩ 'dĩ ì ọgũpĩ be, mālūngā 'dĩri ícó pá tuú ku. 'Bá jó ãsámuvú gé rĩ pi rikĩ dô ì fuų ì ọgũpĩ be, 'bētĩ 'dĩri gō ábá rá. ¹⁸ Sātānā fu dô ùmbā ọgũpĩ be, ìrivé mālūngā 'dĩri ícó pá tu íngóni? Á 'yo tã 'dĩri 'dĩni, ã'diātāsīyā ìmi kĩnĩ, ma ri índrĩ ùnjĩ rĩ pi údró Bēlēzēbulā vé ùkpō sī. ¹⁹ Ma dô ri índrĩ ùnjĩ rĩ pi údró Bēlēzēbulā vé ùkpō sī, ìmivé 'bá ìmi pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ri índrĩ ùnjĩ rĩ pi údró ã'di vé ùkpō sī? Kọpi ímú tã lĩ ìmi drĩgé tã ìmi ní 'yoó rĩ sī. ²⁰ 'Bo ma dô ri índrĩ ùnjĩ

† 11:15 11:15 Bēlēzēbulā: Bēlēzēbulā vé rú ãzi rĩ Sātānā 'i, ìri ādróko, ìri āmbúgú índrĩ ùnjĩ rĩ pi drĩgé.

rĩ pi údro Múngú vé ũkpõ sĩ, ĩri lũ 'yozú kĩnĩ, mǎlũngǎ Múngú vé rĩ ícá ĩmi ǎsámvú gé gí.

21 “Bá ũkpõ be adriipi ngá ẽ'dĩ vé ni be rĩ, ĩri ícó ívé 'bětĩ ütē rá, ĩrivé ngá 'bětĩ ǎsámvú gé rĩ pi adri múké.

22 'Bo 'bá ǎzi ũkpõ be ni ímú dõ ẽ'dĩ 'dijĩ ĩri be, ndě dõ ĩrivé ũkpõ gí, ĩri jó 'dĩpa vé ngá ẽ'dĩ 'dizú, ĩri ní ẽsĩ 'bǎá drĩ ní gé 'i ütēzú rĩ pi upa drĩ ní gé sĩ rá, ĩri awa 'bá uruko'bée ní.

23 “Bá adriipi má be trũ ku rĩ, 'bá 'dĩri mávé ǎrĩ'bá, 'bá ǎnyǎngǎ ĩkũnǎapi má be trũ ku rĩ, ĩri ǎnyǎngǎ írerē.

Índrĩ ũnjĩ rĩ vé ĩgõngará 'bá rĩ ẽ ẽsĩ agá rĩ (Mátayo 12:43-45)

24 “Índrĩ ũnjĩ rĩ fũ dõ 'bá rĩ rụ'bá gá sĩ ǎmvé gí, ĩri ẽcĩ ngalanji ǎngũ ǎ'wĩ rú rĩ pi agásĩ, ri vũrǎ uvuzú ni ndǎ, ĩsú dõ vũrǎ kuyé, ĩri 'yo, 'Ma gõ jó má ní kuú rĩ agá 'dǎlé ũzi.’ 25 Índrĩ ũnjĩ rĩ kádõ ícá, ĩsú dõ wekĩ jó rĩ ǎ 'a uletere, údékĩ kuú múké múké, 26 ĩri mụ índrĩ ũnjĩ uruko ẽzĩrĩ ũnjikǎnyǎ be ívé rĩ nděepi rá ni pi ijĩ, kõpi céré fi adri 'bá rĩ agá. 'Bá rĩ vé adringará ri gõ adri ũnjĩ drĩdrĩ 'dǎri ndě.”

27 Yēsũ kǎ riĩ tǎ 'dĩri átá, ũkú ǎzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi ǎsámvú gé 'dǎá, ĩri ní átázú ụ'dụkó be uru 'dǎá kĩnĩ,

“Tǎkĩri ǎ adri ũkú mi tĩpi rĩ drĩgé, ǎzini mí ní bǎ sēepi ndrũpi rĩ drĩgé.”

28 Yēsũ ní újázú kĩnĩ, “Tǎkĩri ǎ adri 'bá ụ'dụkó múké Múngú vé rĩ yĩ'bá rá, ǎzini 'du'bá nga'bá rá rĩ pi drĩgé.”

'Bá rĩ pi lēkĩ ǎ 'okĩ ĩ ní tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni

(Mátayo 12:38-42; Mǎrǎkõ 8:12)

29 'Bá bĩtrĩká rĩ pi kǎ ĩ úmú Yēsũ ǎ gǎrǎ gá, Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “ĩmi úyú ǎndrũ nõ'bée, ĩmi 'bá ũnjĩ. ĩmi lēkĩ tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni ndree ĩmĩ mĩ sĩ, 'bo ícókĩ ĩmi ní tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni 'oó ku, 'yēná ĩri adri tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ Yónǎ vé rĩ.† 30 Tǎ 'i ngaápi Yónǎ rụ'bá gá rĩ i'da 'bá Nĩnéwē vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ĩri nĩ. Ma 'Bá Mvá 'i, tǎ 'i ngaápi mǎ rụ'bá gá rĩ i'da 'bá úyú ǎndrũ nõ'bée vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ma nĩ.

31 Ụ'dụ tǎ lizú rĩ gé, 'bǎgú ũkú rú ǎngũ ǎndrélé rú rĩ gé rĩ úmvúlēsĩ ímú pá tu tǎ lĩ úyú ǎndrũ nõ'bée drĩgé nĩ, ǎ'diǎtǎsĩyǎ 'bǎgú rĩ íbĩ ímú ǎngũ rǎrá rú ni gélésĩ, ímú Sõlõmónǎ vé úmĩ tǎ 'ozú rĩ yĩ, 'bo 'bá ǎzi nõgónõ ndě Sõlõmónǎ ri ǎmbũgũ sĩ rá. 32 Ụ'dụ tǎ lizú rĩ gé, 'bá Nĩnéwē vé rĩ pi ímú pá tu kõpi úyú ǎndrũ nõ'bée tõ nĩ, kõpi 'yo úyú ǎndrũ nõ'bée 'okĩ tǎ ũnjĩ, ǎ'diǎtǎsĩyǎ Yónǎ kǎ tĩ Múngú vé rĩ sēé, kõpi

† 11:29 11:29 Tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ Yónǎ vé rĩ: Ị'bi te nẹbĩ Yónǎ ri, Yónǎ adri caá ụ'dụ na Ị'bi rĩ agá 'dǎá. 'Í lǎ Yónǎ 1:17; Mátayo 12:39-40; Mátayo 16:1-4; Lúkã 11:29-32. 11:31 11:31 1 'Bǎgú 10:1-13

újákí ẹ̀sì ìvé ùnjìkànyã agásì rá. 'Bá àzi nògónò ndě Yónã ri àmbùgũ sī rá, § 'bo ìmi úyú àndrũ nò'bée, ìmi gákí ẹ̀sì újágá sī.

Yèsù ìmbá 'bá rī pi lãmbã ãìpì rī vé tã sī

(*Mátayo 5:15; 6:22-23*)

³³ "'Bá àzi ícò lãmbã 'yũú jìjì zùú vùrã ìndrèpi ku ni gé ku, dõku ícò ùdrì ùpìjì drì ni gé cí ku. Ìri lãmbã rī 'bã mísá drìgè, 'bá ífì'bá jó agá rī pi ã ndrèkí rí ãcì ãìpì rī. ³⁴ Mì mívé rī, ìri lãmbã mì rù'bá vé ni. Mì mívé rī dõ múké, rù'bá mívé rī ìndrè ku ùtùnjá agá uletere. Mívè mì dõ ùnjì, rù'bá mívé rī adri ku ìnjìnjá agá. ³⁵ Lẽ mì nì múké 'yozú kìnì, mívé rù'bá adriipi ùtùnjá agá rī, lè ã gò 'i újá adrii ìnjìnjá agá ku. ³⁶ Mívè rù'bá dõ ùtùnjá agá, ìgélé àzi mì rù'bá gá adriipi ìnjìnjá agá ni 'dãayo, mì rù'bá ri adri cérè ùtùnjá agá, sù lãmbã vé ãcì ní ãìjì àngũ ìngbèrèé mì ní uletere rī tìjì."

Yèsù tre Fãrùsì rī pi drìgè, àzini 'bá tãìmbì ìmbá'bá rī pi drìgè

(*Mátayo 23:1-36; Mãràkõ 12:38-40; Lúkã 20:45-47*)

³⁷ Yèsù kã átángá rī átá deḡ, Fãrùsìgú àzi ní Yèsù ri zìzú mùzú ìnyá nyaá ìvé àngá, kúru Yèsù ní fizú jó gá

'dãlé, ìri ní úrìzú vùgá ìnyá rī nyangará gá. ³⁸ Fãrùsìgú rī kã ndrèé Yèsù 'í'dó ìnyá rī nyaá, ùjì 'í drì sù ìvé mèrè ní lèé rī tìjì kuyé, sè ìri ní àyàngará.

³⁹ Kúru Úpì ní 'yozú ìri ní kìnì, "Ìmi Fãrùsì 'dì'bée, ìmi ri kópõ, àzini kùrã rī pi vé rù'bá àmvélèsìla rī ùjì áyu, 'bo ìmì ẹ̀sì agá 'dãlé, ìmi ẹ̀sì be àmbùgú ngá drìgè, àzini ìmì ẹ̀sì ùnjì. ⁴⁰ Ìmi azakí azaza! Múngú rù'bá àmvélèsìla rī gbiipì rī, gbi kpá rù'bá agalèsìla rī nì kuyé? ⁴¹ Lè ìmi sèkí ngá ìmivé rī pi 'bá adri'bá ngá àkò rī pi ní, ìmi 'okí dõ 'dìni, ìri Múngú ní àyìkò sè.

⁴² "Ìmi Fãrùsì 'dì'bée, ìzàngã rī úmvúlèsì adri ìmivé ni, à'diãtãsiyã ngá mãdãnjá ómvú agá sù nãná tìjì, ìngìrìnjá tìjì rī pi, mùdrì agá, ìmi ri àlu ni 'í'dú sè* Múngú ní rá, 'bo ìmi kokí 'bá 'bá urukò'bée ní 'oó ùnjì rī pi ã ìzã kuyé. Lè ìmi 'okí 'bá rī pi múké, àzini ìmi lèkí Múngú ri, àzini ìmivé ngá mùdrì agá, ìmi sèkí àlu ni Múngú ní.

⁴³ "Ìmi Fãrùsì 'dì'bée, ìzàngã rī úmvúlèsì adri ìmivé ni, à'diãtãsiyã ìmi lèkí vùrã úrìzú ì ní ìnjìjì ìnjì Jó Múngú ri Zìzú rī agá rī pi áyu, àzini ìmi lèkí 'bá rī pi ã

§ 11:32 11:32 'Bá àzi nògónò ndě Yónã ri àmbùgũ sī rá: 'Bá Yèsù ní 'yoó ndě Sòlòmónã pi Yónã be rá rī, Yèsù ri 'i 'yo. * 11:42 11:42 Ngá mùdrì agá, ìmi ri àlu ni 'í'dú sè: Tãìmbì Mósè vé rī 'yo kìnì, lè 'bá Ìsèrèlè vé rī pi ã 'í'dúkì ngá mùdrì agá, àlu ni sèé Múngú ní. 'Í lã Lèvìtìkã 27:30-33; Kãlãfe 18:21-24; Dètòrònómè 12:5-19; 14:22-29.

riki ìmi ní mōdó sēē jōkōnī agá 'dāá ìnjīngará be.

44 "Ìzāngā rī úmvúlésī adri ìmivé ni, ā'diātāsīyā ìmi adriki sū 'būrēdrī ì ní ícó á má ku rī tīnī, 'bá rī pi ri écī drī ni gé sī, kōpi á mákí ku."

45 'Bá āzi tāimbī Mósē vé rī nīipi múké múké rī ní 'yozú kīnī, "Ímbápi, tā mí ní 'yoó 'dīri, mi ri 'bā u'da."

46 Yēsū ní újázú kīnī, "Ìmi 'bá ì ní ímbá tāimbī Mósē vé rī nī'bá múké múké 'dī'bée, ìzāngā rī úmvúlésī adri ìmivé ni, ā'diātāsīyā ìmi ri oḡu 'bā 'bá rī pi drīgé, kōpi ícókí 'duyú bā ku, ìmi lēkí ìmivé drī 'bāá kōpi ē ìzā kozú ku. 47 Ìzāngā rī úmvúlésī adri ìmivé ni, ā'diātāsīyā ìmi ri 'būrēdrī nēbī rī pi vé rī gbi, ìsúzá ìmi é'bípījī ú'díkí ótú kōpi ūdrāá nī. 48 Tā ìmi ní 'oó 'dīri, ìri lū 'yozú kīnī, ìmi ā'yīkí tā ìmi é'bípījī ní nēbī rī pi ú'dízá 'dāri gí, ìmi ní rizú kōpivé 'būrēdrī rī pi gbizú āní 'dī. 49 Tā 'dīri sī, Múngú tā nīngará be rī kīnī, 'Ma nēbī rī pi pē mu 'bá áyúāyū rī pi be kōpi urukō'bée ú'dī ūdrā, āzini kōpi urukō'bée oḡū ūnjí ūnjí.' 50 Ìmi úyú āndrū nō'bée, nēbī ì ní ú'dī ūdrāá Múngú ní vū rī gbīngará gá 'dāá rī pi vé ārí ri ngo ìmi drīgé. 51 Í'dózú ì ní Ēbélē ri 'dīngará gá, ícázú

sā ì ní Zākāriyā ri 'dízú vūrā rōbōḡō zāzú rī† pi āsámvú Jó Múngú vé rī be rī gé, ìmi úyú āndrū nō'bée, ārí 'bá 'dī'bée vé rī ngo ìmi drīgé.

52 "Ìmi 'bá ì ní ímbá tāimbī Mósē vé rī nī'bá múké múké 'dī'bée, ìzāngā rī úmvúlésī adri ìmivé ni, ā'diātāsīyā ìmi 'duki mǎfútá tā nīngará vé rī zūyú gí. Ìmi fikí kuyé, ìmi ugakí 'bá lē'bá fi'bá rī pi ní létī gí."

53 Yēsū kā átángá rī átá deḡ, Fārúsī rī pi 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi be, kōpi ē éṣi ve Yēsū ní ūnjí ūnjí, kōpi í'dókí rīi ìri uzījī, 54 ì ṣúkí rí átángá ūnjí yījī tī ni gé, ì tōkí rí ìri āní bēnī.

12

Ìmi adriki mī be kowu 'bá ì 'bā'bée kú tā be piri rī pi ā tā sī

1 'Bá bītríká trakí ì Yēsū ā gārā gá, élifū ni ambamba, kōpi riki ì ūmī muzá ūmīmī. Yēsū ní í'dózú átázú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Lē ìmi adriki mī be kowu tā Fārúsī rī pi ní rīi ímbá rī sī, ā'diātāsīyā tā kōpi ní ímbá rī, kōpi 'duki ngáá ku. 2 Tā ì ní ūzūzūzū rī, ìri ímú 'i i'da āmvé, tā ì ní 'oó kīri kīri rī, ì ímú ìrivé tā nī rá. 3 Tā ìmi ní átá ìnīná agá rī, ūtúná sī ì ímú yī rá, tā ìmi ní átá ūyōkōyō sī jó agá 'dāá rī, ì ímú tā ni áyú jó drīgé."

11:51 11:51 Í'dóngará 4:1-16 † **11:51** 11:51 Vūrā rōbōḡō zázú rī: Vūrā rōbōḡō zázú ni anigé Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, átálágú rī ri rōbōḡō zā āní Múngú ní 'bá rī pi trúzú ívé ūnjīkānyā agásī. Vūrā éjīngūrú zázú ni anigé Vūrā Uleteré rī gé Jó Múngú vé rī agá 'dāá, átálágú rī ri éjīngūrú zā āní Múngú ní ū'bútīnā sī, āzini ūndrēnā sī sá Múngú ri zizú rī gé.

Lě ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku
(*Mătáyo 10:28-31*)

⁴ Yěsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ũndĩ mávé rĩ pi, á 'yo ĩmi ní 'dĩni, lě ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, 'bá lě 'bá ĩmi 'dĩ' 'bá rĩ pi sĩ, kôpi 'yěná rụ' 'bá rĩ 'dĩ, kôpi ícókí ĩmivé índrí 'dĩj drāá ku. ⁵ 'Bo ma 'bá ĩmi ní ícó ruú rĩ lũ ĩmi ní rá, lě ĩmi rukí Múngú ũkpō be 'bá 'dĩpi 'beépi ácí vezú ānĩ ũdũ ākó rĩ* agá rĩ áyu. ⁶ Ārĩná nyírĩná tŵwú ụzíkí nyo mŭfēngā fífí ĩrĩ ku? 'Bo Múngú āvĩ ārĩná ālu ni vé tā sĩ ku. ⁷ Múngú lā drĩ' 'bí ĩmi drĩgē rĩ pi céré gí. Lě ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, ĩmivé tā ndē ārĩná kárakarā rĩ pi vé rĩ rá.

Ūlũkí tā Kúrísítō vé rĩ
(*Mătáyo 10:32-33; 12:32; 10:19-20*)

⁸ “Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ẹ'yĩ dō ma 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé, 'yo dō 'í ā'yĩ ma rá, ma 'Bá Mvā 'i, ma kpá ĩri ā'yĩ mālāyíkā Múngú vé rĩ pi ẹndrẹti gé rá. ⁹ 'Bá rĩ gā dō ma vũ drĩgē nŵgó sĩ, ma kpá ĩri gā sĩ mālāyíkā Múngú vé rĩ pi ẹndrẹti gé. ¹⁰ Ma 'Bá Mvā 'i, 'bá rĩ átá dō tā ũnjĩ mā rụ' 'bá gá, Múngú ri ícó ĩri trũ rá, 'bo 'bá rĩ ide dō Índrí Uleterē rĩ, Múngú trũ ĩri ālujání ku.

¹¹ “'Bá āzi jĩ dō ĩmi mụj Jó Múngú ri Zizú rĩ agá, tō dō ĩmi 'bá āngũ rụ' 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé, āzini 'bá ũkpō be rĩ pi ẹndrẹti gé, lě ĩmĩ ẹsĩ ā adri ĩzāngā sĩ 'yozú kínĩ,

ĩmi mụ ĩmivé tā gā ngóni yā 'dĩni ku, dōku ĩmi átá ngóni yā 'dĩni ku, ¹² sā 'dāri gé, tā ĩmi ní átá rĩ, Índrí Uleterē rĩ ũlũ ĩmi ní nĩ.”

Nāpí ágó azakaza rú ā'bú be rĩ vé rĩ

¹³ Ágó āzi 'bá bĩtríká rĩ pi āsámwú gé 'dāá, ĩri ní 'yozú Yěsũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, 'í 'yo má ẹdrĩpi ní, ā awa ā'bú 'bá ẹtẹpi drāápi gí rĩ ní kuú rĩ 'bá ní 'í be.” ¹⁴ Yěsũ ní újázú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri, ā'di ĩpē ma 'bá tā lĩpi ni rú nĩ, dōku ā'di ĩpē ma ĩmivé tā āsámwú acoó nĩ?” ¹⁵ Kúru Yěsũ ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ĩmi ndrekí múké, lě 'bá āzi ā adri ẹsĩ be āmbúgú ngá drĩgē ku, 'bá rĩ dō ā'bú be tré, ā'bú ĩrivé 'dĩri ícó ĩrivé ídri sēé adrii múké nĩ ku.”

¹⁶ Yěsũ ní nāpí 'dĩri ũlũzú kôpi ní kĩnĩ, “Ágó āzi ā'bú be ni ānyāngā ka ĩrivé ọmvú agá ambamba. ¹⁷ Ágó rĩ ri ũsũyú kĩnĩ, 'Vũrā má ní mávé ānyāngā 'bāzú ni 'dāáyo, mā 'o rí ā'di?' ¹⁸ Kúru ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ‘Á lě 'oó 'dĩni, á lě ĩrá mávé rĩ pi uzeé vūgá, á lě ambugu ambugu ni pi údé, ma mávé ānyāngā 'bā 'a ni gé, āzini ma mávé ngá rĩ pi ũ'bā céré 'a ni gé. ¹⁹ Kúru ma gō átá má ẹsĩ agá nŵlé, “Ma nŵni ānyāngā be ambamba, ĩri adri ca ílĩ kárakarā. Á gō ẹzĩ ngāá dđĩ ku, ma ngá nya, ma ngá mvu, ma adri āyĩkō sĩ.” ’

* **12:5** 12:5 Ácí vezú ānĩ ũdũ ākó rĩ: Múngú ri úmvúlésĩ 'bá 'i ẹ'yĩ' 'bá ku rĩ pi 'dũ ú' 'bé ácí 'dĩri agá. 'Í lā 'I'dangará 20:7-15.

20 “Bo Múngú ní 'yozú ĩri ní kīnī, 'Mí azaza! Īnīnā āndrū nōri sī, ma mívé ídri 'dụ rá. Kúru ā'di ri ímụ mívé ngá 'dī'bée 'dụ nī?’

21 “Bá ngá 'bāápi kú 'í ní, ngá sēepi Múngú ní ku rī, ĩri adri sū 'bá 'dīri tịnị.”

Lē ĩmi rikí ĩmi ụsụú drāá tǎ sī ku

(Mátáyo 6:25-34)

22 Kúru Yésū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “Á 'yo ĩmi ní, lē ĩmi rikí ĩmi ụsụú drāá ídri rī vé tǎ sī 'yozú kīnī, ĩmi ā'di nya yā, dōku ĩmi ā'di su yā 'dīni ku. 23 Ídri ndē ngá nyanya ri rá, rụ'bá ndē bōngó ri rá.

24 ĩmi ndrekí drī ārīnā rī pi ká, kōpi 'ākí ọmvú ku, kōpi íkūnāki ānyāngā ku, kōpi jó ānyāngā 'bāzú ni ākó, dōku írá ākó. 'Bo Múngú ri kōpi úcé nī. ĩmi ndēki ārīnā rī pi rá. 25 Ẹsị ĩmivé riipi útípi 'dīri sī, ĩmi nyo ícọ sá āzi ísụ adrizú ānī ídri rú rá? 26 ĩmi ícókí dō sá āzi ísụ mādānā adrizú ídri rú ku píri, ngá ĩmi ní rizú ĩmi ụsụzú drāzú tǎ sī rī ā'di?

27 “ĩmi ndrekí drī peṭi ā fū ūnyī be 'dī'bée ká, kōpi ngakí ẹzị ku, āzini kōpi nīkí bōngó ícọ be ĩ ní ku. 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, Sōlōmónā ri ā'bú be, su bōngó ūnyī be sū fū ūnyī be 'dī'bée tịnị kuyé. 28 Múngú ri dō sē fū ásé agá rī pi zo ūnyī be, ĩri zo āndrū, drū sī, ĩ zā ve áci sī rá píri, ĩmi 'bá ẹ'yīngará be mādānā 'dī'bée, ádarú Múngú ícọ nyo ĩmi ní bōngó

sēé suú ku? 29 Lē ĩmī ẹsị ā ri útíí ngá nyaanya ā tǎ sī ku, dōku ngá mvụmvụ ā tǎ sī ku, ĩmī ẹsị ā ri útíí tǎ ni sī ku. 30 'Bá Múngú ri nī'bá ku rī pi ẹ ẹsị ri útíí tǎ 'dī'bée sī nī, ĩmi Ẹtẹpi nī ngá ĩmi ní lēé rī rá. 31 'Bo lē ĩmi 'bāki ẹsị mālūngā Múngú vé rī ndāzú, ĩri ímụ ngá ĩmi ní lēé rī pi sē ĩmi ní rá.

Ā'bú 'bū gé 'dāá rī vé tǎ
(Mátáyo 6:19-21)

32 “ĩmi ngúlúmū mādā má pámvú ūbī'bá 'dī'bée, ĩmi adrikí ụrī sī ku, ā'diātāsīyā ĩmi Ẹtẹpi ri āyīkō sī, lē ĩmi fíkí mālūngā ívé rī agá.

33 ĩmi ụzịkí ngá ĩmivé rī pi, ĩmi awakí mūfēngā ni 'bá ngá ākó rī pi ní. Lē ĩmi ísúkí ĩmi ní jūrú mūfēngā 'bāzú āsīpi ku ni, ā'bú 'bū gé 'dālé rī ábá ku, ụgú'bá ícọ ụgūú ku, āzini íjiríkó ícọ mbeé ku. 34 Vūrā ĩmi ní ĩmivé ā'bú 'bāzú rī, ĩmi ẹsị ri adri drī ni gé.”

Lē 'bá rī ā adri ūrē ā ütē
Yésū vé ígōngará
(Mátáyo 24:45-51)

35 “Lē ĩmi úsúkí ĩmi kú ūrē, ĩmi ū'yúkí ĩmivé lāmbā ā ri dīdī, 36 lē ĩmi adrikí sū 'bá ri'bá ívé 'bá āmbúgú riipi ímvipi ụmụ ūkú jezú rī gélésī rī ütē'bá rī pi tịnị, ā'diātāsīyā 'bá āmbúgú rī kādō ímụ kẹtị rī gaá, ĩmi zīkí rí kẹtị rī ĩri ní. 37 'Bá āmbúgú rī kādō ícá, ísụ dō ívé átí'bá rī pi ütēkí 'i kú ūrē, ĩri adri āyīkō sī. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ĩri átí'bá

rĩ pi sê úrí vŭgá, ĩri kôpi ní ngá sê nya. ³⁸ 'Bá âmbúgú rĩ dō ícá ĩnĭná ágágá yã, dōku ângŭ ní ówŭngará gá yã, ícá dō ĩsú âtí'bá rĩ pi ri 'i ütē, âtí'bá rĩ pi adri äyĩkō sī. ³⁹ 'Bo lē ĩmi nĩkí 'yozú kīnī, jó 'dĭpa ã nĩ dō sã ũgŭ'bá rĩ ní ímŭzú rĩ rá, ícó té ívé jó kuú ņóó ũgŭ'bá rĩ ní, ĩri ní fizú âní jó agá 'dãá ku. ⁴⁰ Lē ĩmi adrikí ũrē, ã'diātāsīyã ma 'Bá Mvã 'i, sã má ní ímŭzú ĩgōzú rĩ ĩmi ícókí nĩj ku."

⁴¹ Pétēró ní zizú kīnī, "Úpí, mi ri nãpí 'dĭri 'yo 'bá ní, dōku mi ri 'yo 'bá rĩ pi ní céré?"

⁴² Úpí ní újázú ĩri ní kīnī, "'Bá éšĭ 'bãápi céré rizú ězĭ ngazú rĩ ã'di 'i, ãzini âtí'bá úmĩ be tã 'oópi pĭrĭ âmbúgú rĩ ní 'bãá 'bã âmbúgú rú ívé âtí'bá rĩ pi drĭgé ã ri ínyá sêé kôpi ní sã múké ni gé rĩ ã'di 'i? ⁴³ 'Bá âmbúgú rĩ ícá dō ĩsú ězĭ âtí'bá rĩ ní ngaá rĩ múké, ĩri âtí'bá rĩ ũfē rá. ⁴⁴ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĭni, ĩri âtí'bá rĩ 'bã adri 'bã âmbúgú rú ívé ngá rĩ pi ã tã mba. ⁴⁵ 'Bo âtí'bá rĩ ũsŭ dō 'í éšĭ agá 'dálé kīnī, 'Mávê âmbúgú ícó ícá mbēlēná ku, 'í'dó dō rií âtí'bá ágō rĩ pi fuŭ ũkú rú rĩ pi be, ãzini 'í'dó dō rií ngá nyaá, ãzini ngá mvŭŭ ĩmērēzú. ⁴⁶ ĩrivé 'bã âmbúgú rĩ nga ícá ũ'dú, dōku sã ĩri ní nĩj kuyé ni gé, ĩri âtí'bá rĩ uga kpélékpélé, ĩri 'dŭ 'be 'bã ě'yĭ'bã kuyé rĩ pi ãsámvú gé vŭrã kôpi ní adrizú rĩ gé.

⁴⁷ "Ãtí'bã ãzi ívé âmbúgú rĩ vé tã ĩri ní lēé ã 'okí rĩ nĩpi rá rĩ, útú dō 'i ũrē kuyé, dōku 'dŭ dō tã ívé âmbúgú ní ězĭ rĩ ngaá kuyé, ĩ ĩri gbã ũnjĭ ũnjĭ. ⁴⁸ 'Bo âtí'bã ãzi ívé âmbúgú rĩ vé tã nĩpi kuyé, tã 'oópi ũnjĭ rĩ, ĩ ĩri ĩrĭná mādã. 'Bã ĩ ní ngá sêé ĩri ní âmbúgú rĩ, ĩ ngá lē ĩri vŭgá âmbúgú, 'bã ngá ě'yĭpi âmbúgú rĩ, ĩ ngá zĭ ĩri vŭgá âmbúgú.

*Yēsŭ vé tã ĩjĭ acongará
(Mátayo 10:34-36)*

⁴⁹ "Má ĩjĭ tã ãcí ãcí ni vŭ drĭgé nōgó, má ũsŭ tã ãcí ãcí rĩ 'í'dó té dō 'i gí, ĩri adri múké! ⁵⁰ ĩ ímŭ má ní bātízĭmŭ ĩzãngã vé ni sē, ma tã ěnĭjĭnĭjĭ 'dŭ cĭmgbã tã rĩ ní 'i dezú. ⁵¹ ĩmi ũsŭkí má ĩjĭ 'bã rĩ pi ní tãkĭri nyōókŭ drĭgé nōgó? Adri 'dĭni kuyé, má ĩjĭ acongará. ⁵² 'Í'dózú ãndrŭ mŭzú drĭdrĭ, 'bã tōwŭ 'bĕtĭ ãsámvú gé rĩ pi ímŭ ĩ aco rá, na rĩ pi ĩrĭ rĩ pi gã sī, ĩrĭ rĩ pi na rĩ pi gã sī. ⁵³ Kôpi ímŭ ĩ aco rá, mvã étĕpĭ ri ímŭ ívé mvã gã sī, mvã ri ímŭ étĕpĭ ri gã sī, mvã ěndrĕpĭ ri ímŭ ívé mvã ũkú gã sī, mvã ũkú ri ímŭ ěndrĕpĭ ri gã sī, ĩdrĕpĭ ri ímŭ 'i mvōpĭ vé ũkú gã sī, mvōpĭ vé ũkú ri ímŭ 'i ĩdrĕpĭ ri gã sī."

*Lókí vé ámángará
(Mátayo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yēsŭ ní 'yozú 'bã bĭrĭkã rĩ pi ní kīnī, "ĩmi ndrekí dō ĩrĭbĭtĭ rĩ íngá ímŭzú ũtŭ ní 'dengará gálésĭ, ĩmi 'yo,

'Yijí gó ri 'dì rá,' ádarú ìri 'dì rá. ⁵⁵ Ìmi ndrekí dō ũlí rī ri ívì ímúzá ándrelésīla, ìmi 'yo, 'Ūtú rī ímú ko gbírílí,' ádarú ìri ko gbírílí rá. ⁵⁶ Ìmi 'bá ī 'bā'bée kú tā be pìrì 'dī'bée, ìmi kádō āngū vū drīgé nōgó rī ndreeé, āzini 'bū gé 'dālé rī ndreeé, ìmi nīkí āngū rī ē mīlé áamá be rá, ìmi ũlū rá pírí, ìmi nīkí tā rīpí 'i 'oópi lókí āndrū nōri gé rī ũlū be ku íngóni íngóni?

⁵⁷ "Ngá ìmi ní tā pìrì rī nīzú ámázú ku rī ā'di? ⁵⁸ 'Bá rī tō dō mi, ìmi dō ri mụ ìri be lètì gé sī trú, ìmi údékí ìmivé tā ìmi āsámvú gé sī ìri be rī deḡ lètì gé 'dīgé, ìmi údékí dō ku, ìri mi jì mụ tō 'bá tā līpí rī ẹndrètì gé, 'bá tā līpí rī, ìri mi jì sē āngáráwá drīgé, āngáráwá rī mi jì 'be jó āngū ũ'yīzú rī agá. ⁵⁹ Á 'yo mí ní 'díní, kukí mi ìfūú āmvé ku, mi mūfēngā ī ní lījì mí drīgé rī ũfē de ũgbále, mi íbì ìfū ndō."

13

Lē ìmi újákí ẹsì ìmivé ũnjikānyā agāsī rá

¹ Sā 'dāri gé, 'bá uruko'bée ũlūkí Yēsū ní kīnī, Pīlātō ú'dì 'bá Gālīláyā vé rī pi ũdrāá, ísú kōpi ri rōbōḡ zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá. ² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ìmi ũsūkí 'bá Gālīláyā vé ī ní ú'dì 'dā'bée vé ũnjikānyā ndē ọgūpìjì Gālīláyā rī pi vé rī rá, kōpi ní ìzāngā nyazú ānì? ³ Á 'yo ìmi ní, adri 'díní kuyé. 'Bo ìmi újákí dō ẹsì ku,

ìmi kpá úmvúlésī cére ũdrā rá. ⁴ Ìmi ũsūkí 'bá mụdrì drì ní ārō lágáráka Sīlómū vé rī ní arí kōpi drīgé, ũdrā'bá 'dā'bée, kōpivé ũnjikānyā ndē 'bá adri'bá Yērūsālēmā agá rī pi vé rī rá? ⁵ 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'díní, adri 'díní kuyé! Ìmi újákí dō ẹsì ku, úmvúlésī ìmi kpá cére ũdrā sū kōpivé rī tìjì."

Nāpí pẹtì ī ní zījì fīgì 'aápi kuyé rī vé rī

⁶ Kúru Yēsū ní nāpí 'dīri ũlūzú 'bá rī pi ní kīnī, "Ágó āzi sa pẹtì ī ní zījì fīgì rī ívé ọmvú agá, ìri ní 'dezú mụzú ũ'a ní úndrészú sù ní gé 'dāá, ísú pẹtì rī 'a kuyé. ⁷ Kúru ìri ní 'yozú ágó ọmvú rī 'āápi rī ní kīnī, 'Ílì na, á ri ẹcì pẹtì rī vé ũ'a úndré, má ísú ũ'a sù ní gé kuyé. 'Í ga pẹtì rī vūgá! Ìri ri nyọọkú rī ẹrì kána.'

⁸ "Ágó ọmvú 'āápi rī ní újázú kīnī, 'Āmbúgú mávé rī, 'í ku drì ā adri ílì ālu ká, má 'ā drì gārā ní, má dā ndrìjì zē ndrùjì ní gé. ⁹ 'A dō ílì drù rī gé rá, múké! 'A dō kuyé, 'í ga rí kúru ìri vūgá.' "

Yēsū ídrí ũkú ọtrúpì ọtrùotrù ní ụ'dù Sābātā vé rī gé

¹⁰ Yēsū ní rizú 'bá rī pi ímbázú Jó āzi Múngú ri Zìzú ní agá ụ'dù Sābātā vé rī gé, ¹¹ ũkú āzi 'dālé índrì ũnjì 'o ìri ọtrù, adri caá ílì mụdrì drì ní ārō, sē ũkú rī ícò 'i ũjūú ngaá uru sī ku. ¹² Yēsū ká ũkú rī ndreeé, ìri ní ũkú rī zìzú ímúzá 'í vūgá nōó. Ìri

ní 'yozú ùkú rĩ ní kīnī, “Ūkú 'dīri, mí ídrí gí.”¹³ Yēsũ ní 'í drī 'bāzú ùkú rĩ ã rụ' 'bá gá, koro ùkú rĩ ní ngazú 'i ùjüzú pīrī, ĩri ní Múngú ri íngúzú.

¹⁴ Drīkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ ã 'a ve Yēsũ ní ùkú rĩ ídrí ù'dú Sābātā vé rĩ gé rĩ ã tā sī rá. ĩri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnī, “Ū'dú ězī ngazú rĩ pi áziyá, lē ĩmi ímúkí, ē ídríkí ĩmi ù'dú áziyá 'dī'bée agá, adri ù'dú Sābātā vé rĩ gé ku.”

¹⁵ Úpí ní újázú ĩri ní kīnī, “Īmi 'bá ĩ 'bā'bée kú tā be pīrī 'dī'bée! Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi ícó nyo ívé tī, dōku dōngí trūú jī mụú yī mvuú ù'dú Sābātā vé rĩ gé ku? ¹⁶ Ūkú 'dīri íbī ĩfūú úyú Ābūrámā vé rĩ agá, Sātánā 'yī ĩri kú vūgá ĩzāngā nyaá ílī mụdrī drī ni ārō, ídríkí dō ĩri ù'dú Sābātā vé rĩ gé ũnjí?”

¹⁷ Yēsũ kã tā rĩ 'yoó 'dīni, sē ĩrivé ari'ba rĩ pi ní drīnjá. 'Bo 'bá rĩ pi ārēvú céré āyīkō sī tā āyāzú āyāyā Yēsũ ní 'oó 'dīri sī.

Nāpí marígó fī be mādāṅá rĩ vé rĩ
(Mátayo 13:31-33;
Mārākō 4:30-32)

¹⁸ Yēsũ ní kúru 'bá rĩ pi zizú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ ã'di tīnī? Mā ũ'bī rí ĩri ngá ngóni ni sī? ¹⁹ Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ marígó fī be mādāṅá rĩ tīnī, kádō ĩri saá, ĩri dū mba āmbúgú āmbúgú, āríná rĩ pi gū ku sī ni gé.”

Nāpí ākúfī vé rĩ

²⁰ Yēsũ ní kpá gōzú 'yozú kīnī, “Mā ũ'bī rí mālūngā Múngú vé rĩ ngá ngóni ni sī? ²¹ Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ ākúfī ùkú rĩ ní í'dú dāá usáá fúndru be, ěpīpi āmbúgú rĩ tīnī.”

Kĕtī mādāṅá rĩ
(Mátayo 7:13-14, 21-23)

²² Kúru Yēsũ ní 'dezú rizú ěcízú kūrú rĩ pi agásī, āzini gūrú rĩ pi agásī, ri 'bá rĩ pi ímbá, ĩsú ĩri ri mụ Yērúsālémā gá. ²³ 'Bá āzi ní ĩri zizú kīnī, “Úpí, 'bá mādāṅá pi nyo 'yéṅá ímú pangará ĩsú ní?”

Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, ²⁴ “Lē ĩmi ũ'bīkí fí ũkpō sī kĕtī mādāṅá rĩ gé sī, ã'diātāsīyā á 'yo ĩmi ní 'dīni, 'bá kárakará pi ũ'bī fī kĕtī mādāṅá rĩ gé sī, 'bo kōpi ícókí fí ku. ²⁵ Jó 'dīpa ícī dō kĕtī rĩ gí, ĩmi áwí pá tu ku āmvé, ĩmi kĕtī rĩ ga, āzini ĩmi 'yo, 'Āmbúgú 'bávé rĩ, 'í zī 'bá ní kĕtī rĩ.’

“‘Bo ĩri 'yo, 'Á nī ĩmi kuyé, ĩmi íbíkí ímú íngōósīla?’

²⁶ “Īmi kúru 'yo, 'Ándúru 'bá ríkí ngá nyaá, āzini ngá mvuú mí be trú, āzini mí ri 'bā ímbá 'bávé létī rĩ pi drīgé sī.’

²⁷ “‘Bo ĩri 'yo kōpi ní, 'Á nī ĩmi kuyé, ĩmi íbíkí ímú íngōósīla? Īmi 'bá ũnjīkányā 'o'bá 'dī'bée, ĩmi dĕkí ĩmi má ęndrĕtī gé 'dīísí rá!’

²⁸ “Īmi kádō Ābūrámā pi ndrēé Īsákā be, Yōkóbū

be, nēbī rī pi be céré mālūngā Múngú vé rī agá 'dālé, ísú ídrókí ĩmi kú āmvélésīla, ĩmi fi ri ngongo, āzini ĩmi sĭkányá cī. ²⁹ 'Bá rī pi úmvúlésī ímú ũtú ní ífūngará gálésīla, uruko ni pi ímú ũtú ní 'dengará gálésīla, uruko ni pi ímú úrŭlésīla, āzini ándrélésīla, kōpi ímú úrí ũmŭ nya mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá. ³⁰ Ádarú 'bá ũdŭmbítā* rī pi, kōpi ímú adri drīdrī, 'bá drīdrī† rī pi, kōpi ímú adri ũdŭmbítā."

Yēsũ ē ēsī ísú ízāngā 'bá Yērūsālémā vé rī pi ā tā sī

³¹ Sā 'dāri gé, Fārúsī uruko'bée ní ímúzú Yēsũ vúgá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Í ku āngŭ nōri, 'í 'de muŭ 'dīisī rá, ā'diātāsīyā Ēródē lē mi 'dījī drāá rá."

³² Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, "Īmi muŭ kī lūú Ēródē adriipi ũlúkú rú 'dāri ní kīnī, 'Ma ri nōlé índrī ũnjī rī pi údró, āzini ma ri 'bá rī pi ídrī í'dózú āndrŭ sī, cazú drŭ, cazú ũ'dú na ni gé, cīngbá má ní mávé ęzī dežú.' ³³ Í'dózú āndrŭ sī, cazú drŭ, cazú ũ'dú na ni gé, má kādō rií muŭ, ma nyo ri mávé ęzī nga muŭ, ā'diātāsīyā lē nēbī ā drā āmvé ku, ā drā Yērūsālémā gá.

Yēsũ lē 'bá Yērūsālémā gá rī pi lēlē

(Mātáyo 23:37-39)

³⁴ "Á Yērūsālémā, Yērūsālémā, mívé 'bá rī pi ú'díkí nēbī rī pi, āzini kōpi úvĭkí Múngú vé 'bá áyúáyŭ ĩ ní pēé muŭ mí vúgá 'dīlé rī pi ũdrāá írā sī. Á lē kōdō mívé anjĭná rī pi ĩkŭnāá sŭ ā'ú éndrēpī ní ívé anjĭná ĩkŭnāá 'í ũpĭl'bí ā ndúgé rī tĭjī, 'bo mívé 'bá rī pi gākí sī. ³⁵ Īmi ndrekí drī ká, jó ĩmivé rī pi kukí kú ándrŭ rú. Kúru á 'yo ĩmi ní 'dīni, ĩmi ícókí gōó ma ndree dĭjī ku, cīngbá cazú sá ĩmi ní ímúzú 'yozú, 'Tākíri ā adri 'bá ímŭpi Úpí ā rŭ sī rīdrĭge rī gé.' "

14

Yēsũ ídrī ágó drā be ni ũ'dú Sābátā vé rī gé

¹ ũ'dú Sābátā vé rī gé, Yēsũ kā muŭ ínyá nyaá Fārúsĭgú ĩ ní ĩnjĭ ĩnjī rī vé āngá 'dāá, 'bá rī pi rikí nyo tēé ĩri ndree, ² ā'diātāsīyā ágó āzi 'dālé rŭ'bá ni ũpĭ céré kuú ũpĭpĭ. ³ Yēsũ ní Fārúsī rī pi zízú 'bá ĩ ní ímbá tāimbĭ Mósē vé rī nĭ'bá múké múké rī pi be kīnī, "Tāimbĭ ā'yī nyo ĩ ícó 'bá ídrī ũ'dú Sābátā vé rī gé rá, dōku ídríkí ku?" ⁴ 'Bo kōpi újĭkí kĭri. Yēsũ ní drĭ 'bázú ágó rī ā rŭ'bá gá, ĩri ní ágó rī ídrízú, ĩri ní ágó rī pēzú muŭ.

* **13:30** 13:30 'Bá ũdŭmbítā rī pi: 'Bá ĩ ní ndree kuú ęzī ákó rī pi. † **13:30** 13:30 'Bá drīdrī rī pi: 'Bá ĩ ní íngŭngŭ rī pi. ‡ **13:35** 13:35 'Bá ímŭpi Úpí ā rŭ sī rī: 'Bá 'dīri Yēsũ 'i. **13:35** 13:35 Sāwŭmā 118:26

⁵ Yēsũ ní kòpì zìzú kīnī, “Ìmi àsámvú gé 'dīgégé, 'bá rī vé mváná, dōku tì 'de dō 'bù kùpì kùkù ni agá ú'dù Sábátã vé rī gé, ícò ísé àmvé ku?” ⁶ Kòpì újìkí kírì, 'yokí átángá kuyé.

Mi dō ùmù, lē mī 'o tã pìrì

⁷ Yēsũ kã ndreé 'bá Fārúsìgú rī ní zì ìmù ùmù gé rī pì rì mù úrí vūrã ì ní ìnjì ìnjì rī gé, ìrì ní kòpì ní nāpí 'dìrì ùlùzú kīnī, ⁸ “‘Bá àzi zì dō mi ùmù ùkú jezú ni gé, lē mī 'bã èsì mùzú úrízú vūrã ì ní ìnjì ìnjì rī gé ku, à'diātāsīyã zìkí déna 'bá àzi àmbúgú ìnjì ìnjì mi ndēpì àmbùgù sī ni rá. ⁹ Kúru 'bá mi zìpì rī ìmù 'yo mí ní, ‘Í ku vūrã 'dìrì ágó 'dìrì ní.’ Ìrì gō mi jì 'bã úrí vúlé 'dālélé, mi drīnjá ìsù ambamba. ¹⁰ 'Bo 'bá àzi zì dō mi ìmù ùmù gé, 'í mù úrí vúlé 'dāá, 'bá mi zìpì rī kãdō mi ndreé, ìrì ìmù 'yo mí ní, 'Mávè ùndì, 'í mù úrí vūrã múké 'dàrì drīgégé.’ Kúru 'bá rī pì céré mi ìnjìnjì ùmù rī pì èndrètì gé 'dīgégé. ¹¹ 'Bá rìpì 'i ìngúpì ìngúngù rī, ì ìmù ìrì ndre ku mādānã, 'bá 'i 'bãápi kú mādānã rī, ì ìmù ìrì ìnjìnjì.”

¹² Yēsũ ní 'yozú 'bá 'i zìpì ìmùpì rī ní kīnī, “Mi dō rì 'bá àzi zì ìmù ìnyá ùtúnã vé rī nya, dōku ùndrénã vé rī nya, mī zì mívè ùndì rī pì, mí èdrìpì, mívè māríté rī pì, 'bá mívè jó gārã gá rī pì áyu ku, à'diātāsīyã 'í zì dō kòpì, kòpì kpá gō mi zì, 'dìrì lū 'yozú kīnī, kòpì rì mívè ngá àrìgó

ùfè. ¹³ Mi dō 'bá zì ngá nya, múké ni lē mī zì 'bá ngá àkò rī pì, 'bá ògòròvù rú rī pì, 'bá bātrá rú rī pì, àzini 'bá mī be èsì 'bá gí rī pì, ¹⁴ mi tākìrì ìsù rá. Kòpì à ùfèkí dō mívè ngá àrìgó ku drããāsīyã, Múngú rì ìmù mi ùfè sã 'bá tã 'o'bá pìrì rī pì ní ìngázú drãngará gálésìla rī gé.”

Nāpì ùmù àmbúgú rī vé rì (Mátayo 22:1-10)

¹⁵ 'Bá úrí 'bá Yēsũ be trù ìnyá nyangará gá 'dì'bée vé àzi kã tã Yēsũ ní 'yoó 'dìrì yì, ìrì ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Tākìrì à adri 'bá ùmù nyaápi mālùngã Múngú vé rī agá rī drīgégé.”

¹⁶ Yēsũ ní újázú nāpì sī kīnī, “‘Ú'dù àlu, ágó àzi údé ùmù àmbúgú ni, zì 'bá tré ùmù rī à nyangará gá. ¹⁷ Kã ìnyá rī á'dí deḡ gí, ìrì ní ívé àtí 'bá pèzú mùzú 'bá 'í ní zì rī pì zìzú kīnī, ‘Ìmi ìmùkí, á'díkí ìnyá rī gí.’

¹⁸ “‘Bo 'bá rī pì céré 'í dókì rì 'yoó kīnī, ì mùkí ku. 'Bá rī àzi ní 'yozú kīnī, ‘Á je òmvù, á lē mùù òmvù rī ndreé. Mí oḡu ma, á mù ku.’

¹⁹ “‘Àzi rī ní 'yozú kīnī, ‘Á je tì òmvù 'à 'bá ni pì mùdrì, á lē kòpì jì mùù òmvù rī 'àngará gá, dō kòpì òmvù rī 'à múké rá. Mí oḡu ma, á mù ku.’

²⁰ “‘Àzi rī ní 'yozú kīnī, ‘Á je drì mávè ùkú ú'dí rú, má ícò mùù ku.’

²¹ “‘Àtí 'bá rī ní 'i újázú ìgòzú, ìrì ní tã 'bá rī pì ní 'yoó 'í ní 'dì'bée ùlùzú ívé 'bá

ãmbúgú rĩ ní. Ágó ãmbúgú rĩ ẽ ẹsì ve ambamba, ìri ní tãĩmbì sèzú ívé àtí'bá rĩ ní kīnī, 'Í 'de muú mbēlē létì ãmbúgú rĩ drìgè 'dāá, āzini létì ure ure kūrú agá rĩ pi drìgè 'dāá, mí ìjì 'bá ngá àkó rĩ pi, 'bá ọgōrōvũ rú rĩ pi, 'bá mī be ẹsì 'bá gí rĩ pi, 'bá bātrá rú rĩ pi.'

22 "Àtí'bá rĩ kã ímví ìgōó, ìri ní 'yozú kīnī, 'Ámbúgú mávé rĩ, á 'o tã mí ní lūú má ní rĩ gí, 'bo vūrã úrízú rĩ pi drī anigé.' 23 Kúru 'Bá ãmbúgú rĩ ní 'yozú ívé àtí'bá rĩ ní kīnī, 'Í mu létì gúrú agá rĩ pi drìgè 'dāá, āzini létì ure ure rĩ pi drìgè 'dāá, 'í 'yo 'bá rĩ pi ẽ ímúkí, 'bá rĩ pi ã gakí rí tré mávé jó agá nōó. 24 Á 'yo mí ní, 'bá má ní zì drīdrī rĩ pi ícókí ìnyá ì ní á'dí rĩ nyaá ku.' "

*Yēsũ ã pámvú ũbīngárá
(Mátáyo 10:37-38)*

25 'Bá bītríká ríkí muú Yēsũ vúgá sī, Yēsũ ní 'i újázú kòpi vúgá 'dāá, ìri ní 'yozú kīnī, 26 "'Bá rĩ lē dō mâ pámvú ũbīí, ã lē ma 'í ẹtẹpì rì ndēé, 'í ẹndrẹpì rì ndēé, 'í ũkú ni rì ndēé, ívé anjíná rĩ pi ndēé, 'í ẹdrípìjì ndēé, 'í ọmvúpìjì ndēé, āzini ívé ídri ndēé. 'Bá rĩ lē dō ma sũ 'dīri tìjì ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbīípi ni ku. 27 'Bá rĩ 'du dō ívé pẹtì alambaku ku, āzini ũbī dō mâ pámvú ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbīípi ni ku.

28 "Ìmi àsámvú gé 'dìgè, 'bá āzi lē dō lágáráka sịj,

ícó nyo úrí vūgá tã ni ụtjì ũgbále, n̄zú ámázú dō mūfēngã lágáráka rĩ sızú rĩ ícò ẹzì rĩ dẹ rá yã 'dini ku? 29 'Bá rĩ ã'bã dō lágáráka rĩ ã ndú, 'bo dẹ dō ẹzì ni kuyé, 'bá rĩ pi cére ímú gu ìri sī gugu. 30 Kòpi 'yo, 'Ágó 'dīri í'dó kōdō lágáráka rĩ sịj gí, 'bo dẹ ẹzì ni kuyé.'

31 "Dōku 'bāgú āzi lē dō muú ẹ'dì 'dìjì 'bāgú āzi be. Drīdrī ni, ícò nyo úrí vūgá tã ni ụsũ 'yozú kīnī 'i āngáráwá be élifū mụdrì, 'i ícò ívé ari'ba āngáráwá be élifū pūkú ìrì (20,000) lē'bá ímú'bá ẹ'dì 'dì'bée 'í be 'dì'bée ndē rá 'dini ku? 32 Ụsũ dō 'í ícò ari'ba rĩ pi ndēé ku, ari'ba rĩ pi vūkí dō drī vūvū, ìri 'bá pē mụzú kòpi vúgá 'dāá, kòpi ã múkí rí 'bāgú rĩ zìj, ngá ìri ní lēé rĩ ã'di, ì adrikí rí kírì ì àsámvú gé sī. 33 Sũ má ní té 'yoó drīdrī rĩ tìjì, 'bá rĩ ku dō ngá ívé rĩ pi ãrēvú cére ku, ícò adrií 'bá mâ pámvú ũbīípi ni ku.

*Ẹ'yì vé tã āzini ụtjìná vé tã
(Mátáyo 5:13; Mārākō 9:50)*

34 "Ẹ'yì rì ngá múké, 'bo ẹ'yì rĩ vé sị asuúpi asuasú rĩ ícá dō àlákála gí, ẹ'yì rĩ gō adri múké ngóni? 35 Ẹ'yì 'dīri ícò ẹzì ngá nyọọkú gé ku, dōku kī'dīrọ gá ku, ì dā áse agá. 'Bá bī be rĩ, ã yì 'í ní tã 'dīri.' "

15

*Nāpí kābīlō āvīípi rĩ vé rĩ
(Mátáyo 18:12-14)*

1 Ʋ'dú ãlu, 'bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi, 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi be úmúkĩ ĩ Yēsũ ã gārã gá, kôpi rikĩ tã Yēsũ ní riĩ ímbá rĩ yĩ.
2 'Bo Fārúsĩ rĩ pi, 'bá tãimbĩ ímbá'bá rĩ pi be rikĩ unuú kĩnĩ, "Ágó 'dĩri ri ũndĩ ru 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi be, ĩri ri ngá nya kôpi be trũ."

3 Kúru Yēsũ ní í'dózú kôpi ní nãpĩ 'dĩri ũlüzú kĩnĩ,
4 "Dô 'bá äzi ĩmi äsámýú gé 'dĩgé kãbĩlô be mũdũrũlũ ãlu (100), ãlu ni äví dô, ĩri ä'di 'o? Ícô pũkũ úrômĩ drĩ ni úrômĩ (99) rĩ pi kuú ásé agá 'dãá, ícô muý ãlu ävípi gĩ rĩ ndãá ku? 5 Ísú dô kãbĩlô rĩ gĩ, ĩri adri äyĩkô sĩ, ĩri 'du 'bã 'í umbe gá, 6 ĩri 'de muýú 'bëtĩ. ĩri kúru ívé ũndĩ rĩ pi zĩ 'bá 'í gārã gá rĩ pi be vũrã ãlu gé, ĩri 'yo kôpi ní, 'Má Ísú mávé kãbĩlô ävípi rĩ gĩ, ĩmi ímúkĩ, 'bã 'bãkĩ äyĩkô ĩmi be trũ.' 7 Á 'yo ĩmi ní, ĩri nyo adri sũ 'dĩri tĩnĩ, 'bũ gé 'dãlé, äyĩkô ri ímú ga ambamba, 'bá ãlu ũnjĩkãnyã be ni ní ేశĩ újá Múngú ri ేశ'ýĩ gĩ rĩ sĩ, ndē äyĩkô ándúru Múngú ní 'bãá 'bá pũkũ úrômĩ drĩ ni úrômĩ (99) adri' 'bá pĩrĩ, ũnjĩkãnyã äkô rĩ pi ã tã sĩ rĩ."

Nãpĩ mũfēngã ävípi rĩ vé rĩ

8 "Dôku ũkũ äzi dô mũfēngã fĩfĩ be mũdrĩ, ãlu ni 'de dô äví, ícô äcí 'yũú jó rĩ ã 'a wezú mũfēngã fĩfĩ rĩ ndãzú ేశĩ be céré cĩngbã ĩri ní mũfēngã rĩ Ísúzú ku?
9 Ísú dô ívé mũfēngã fĩfĩ rĩ gĩ, ĩri ívé ũndĩ rĩ pi zĩ 'bá ívé

jó gārã gá rĩ pi be vũrã ãlu gé, ĩri 'yo kôpi ní, 'Má Ísú mávé mũfēngã fĩfĩ ävípi rĩ gĩ, ĩmi ímúkĩ, 'bã 'bãkĩ äyĩkô ĩmi be trũ.' 10 Á 'yo ĩmi ní, ĩri nyo adri sũ 'dĩri tĩnĩ, 'bá ãlu ũnjĩkãnyã be ni újá dô ేశĩ gĩ, mälâyĩkã Múngú vé rĩ pi adri äyĩkô sĩ."

Nãpĩ mvá ágó ĩpěrĩĩpi rĩ vé rĩ

11 Yēsũ ní kpá nãpĩ äzi ũlüzú kôpi ní kĩnĩ, "Ágó äzi anji ägô be ĩrĩ. 12 Mvã ũdũ rĩ ní 'yozú ేశtēpi ní kĩnĩ, 'Má ేశtēpi, 'í sē má ní mávé ngá ä vúgú ĩnógósĩ nóni.' ేశtēpi ní kúru ngá rĩ awazú kôpi ní ేశdrĩpi kãyú rĩ be.

13 "Kã muý adriĩ mãdã, mvã ũdũ rĩ ĩkũnã ívé ngá ärevú céré, uzĩ 'dĩisĩ rá. ĩri ní ngazú ĩpěrĩzú muýú ängũ rará rú ni gé, iza ívé mũfēngã céré äyĩkô nyôokũ nōri vé rĩ ã tã sĩ. 14 Kã ívé mũfēngã izaá deę céré gĩ, ేశbĩrĩ ní 'dezú ũnjĩ ũnjĩ ängũ 'dãri agásĩ céré, ేశbĩrĩ ní í'dózú ĩri fuýú. 15 ĩri ní 'dezú muýú ేశzĩ ndãzú ágó äzi ängũ 'dãri agá ni vúgá, ágó rĩ ní ĩri pēzú muýú ívé ĩgá úcé. 16 Mvã ũdũ rĩ lē kôdô tĩbũ ã kókó'bô ĩ ní rizú ĩgá úcézú rĩ nyaá, 'bo 'bã äzi sē ĩri ní kuyé.

17 "Mvã ágó rĩ vé yĩkĩ kã ícã múké, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Bã ేశzĩ nga'bá má ేశtēpi vúgá rĩ pi änyãngã be ambamba, kôpi ri nya, nōgó ma ri drã ేశbĩrĩ sĩ! 18 Á lē ngaá mvĩi gôo má ేశtēpi vúgá 'dãá

ũzi, ma 'yo ìri ní, "Má ètèpì, á 'o ùnjí Múngú 'bũ gé rĩ ẹnḍrètì gé, àzini mí ẹnḍrètì gé. ¹⁹ Ícò ku ì ní ma zìzú mì mvá, lē mì 'bã ma adrii mívé 'bá èzì ngaápi ní rú." "

²⁰ Mvã ùḍú rĩ ní ngazú mvizú gōzú ètèpì vúgá 'dãá.

"Bo kã drĩ adrii rará rú, ètèpì ndre ìri, ésì ni ìsù ìzãngã ìrivé tã sī, ìri ní njuzú muzú mvòpì vúgá 'dãá, ìri ní mvòpì ri u'dezú bēdrĩ sī, ìri ní gbángírì ni ndrúzú.

²¹ "Mvòpì ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Má ètèpì, á 'o ùnjí Múngú 'bũ gé rĩ ẹnḍrètì gé, àzini mí ẹnḍrètì gé, ícò ku ì ní ma zìzú mì mvá.'

²² "Bo ètèpì ní 'yozú ívé àtí'bá rĩ pi ní kīnī, 'Ìmi ímúkí mbēlē! 'Ìmi íjìkí bōngó akoóko rŭkŭ múké múké ni suú rŭ'bá ni gé. 'Ìmi sukí kátīmũ drĩmvaṅá ni gé, ìmi sukí ngá pá gá pá ni gé. ²³ 'Ìmi íjìkí tì kãjóná rŭ'bá be mŭnyãmŭnyã ni, ìmi lîkí. Lē 'bã údekí ùmũ, 'bã nyakí rí àyĩkō 'bãzú àní. ²⁴ 'À'diātāsīyã mávé mvá ágó nōri índré sŭ 'bá kōdō drãápi gí ni tìni, 'bo àkūdē ìri ídri rú, ìpèrĩ kōdō ábá gí, 'bo nóni ícá ìgōó gí.' Kúru kòpi ní í'dózú àyĩkō 'bãzú.

²⁵ "Ìsùzú àkūdē mvá ágó kãyú rĩ drĩ èzì gé ómvú agá 'dãá'dã. Mvã ágó rĩ kã ícá ìnyinã 'bētì rĩ be, yì érì ã ù'dúkó, àzini 'bá rĩ pi ri úngó tu. ²⁶ 'Ìri ní àtí'bá àlu zìzú ímúzú 'í vúgá nōó, ìri ní àtí'bá rĩ zìzú kīnī, 'Ngá rĩ

'bētì 'dīlé ã'di?' ²⁷ 'Àtí'bá rĩ ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Mí èdrìpì ícá gí. Mí ètèpì lì tì kãjóná rŭ'bá be mŭnyãmŭnyã rĩ gí, ã'diātāsīyã mvá rĩ ímvi ìgōó 'bētì nōó rŭ'bá be múké.'

²⁸ "Mvã kãyú rĩ ã 'a ve tã 'dīri sī ùnjí ùnjí, gã figá jó agá 'dālē sī. Ètèpì ní fŭzú muzú ìri mãzú kīnī, ē ífì ímúzú jó gá nōó. ²⁹ Mvã kãyú rĩ ní 'yozú ètèpì ní kīnī, 'Í ndre drĩ ká, ílì kárakarã 'dī'bée agá, á ri èzì ngaá mí ní ùkpō sī, má ọwù mì tì kuyé. 'Bo 'í sē tró má ní ndrĩi mvãṅá má ní ùmũ 'bãzú àní mávé ùndĩ rĩ pi be àluṅáni kuyé. ³⁰ 'Bo mívé mvá ágó mívé ã'bú izaápi ùkú ọwù rú rĩ pi àrēgásī rĩ kã ícá 'bētì nōó, mí ísé tì kãjóná rŭ'bá be mŭnyãmŭnyã rĩ lŭjì ìri ní.'

³¹ "Ètèpì ní 'yozú kīnī, 'Má mvá rĩ, 'bã ri nŭjì adri mí be trú, ngá mávé rĩ pi àrēvú céré mívé ni. ³² 'Bo nóni lē 'bã údekí ùmũ, àzini 'bã 'bãkí àyĩkō, ã'diātāsīyã mí èdrìpì índré ándúrú sŭ 'bá kōdō drãápi gí ni tìni, ìri nóni ídri rú, ọtù àvī gí, 'bá ìsŭkí nóni ìri gí.' "

16

Nãpi 'bá ngá ã tã mbaápi múké ku rĩ vé rĩ

¹ Yēsŭ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbī'bá rĩ pi ní kīnī, "Ágó àzi ã'bú be ni 'bã 'bá rii ívé ã'bú ã tã mbaá, 'bá àzi ní ùlúzú ìri ní kīnī, 'bá riipi ìrivé ã'bú ã tã mbaápi rĩ iza ìrivé ã'bú gí. ² Kúru ã'bú 'dìpa ní ìri zìzú ímúzú, ìri ní

'yozú ìri ní kīnī, 'Tã má ní yìí ì ní 'yoó mī rú' bá gá 'dīri, ìri nyo tã áda? Mí ùlú èzì mí ní ngaá rī vé tã, ã'diātāsīyã mí ícò gōó mávé ã'bú ã tã mbaá dīi ku.'

3 "'Bá riipi ã'bú ã tã mbaápi rī ní 'yozú 'í èsì agá 'dãá kīnī, 'Má 'o rí ma íngóni? Mávé ãmbúgú lē ma droó èzì gé sī ãmvé. Ma ũkpō ãkó ómvú 'ázú, má drī ri kpá njanja ngá zingará sī.

4 Á nī tã má ní lēé 'oó rī rá, ã'diātāsīyã njekí dō ma èzì gé sī ãmvé gí, 'bá rī pi ē é'yíki rí ma ìvé 'bētì ãsámvú gé.'

5 "Kúru ìri ní 'bá ã'bú 'dīpa vé ngá é'yí' bá mēri rú rī pi zizú ímúzu álu álu, ìri ní 'bá ngá rī é'yípi drīdrī rī zizú kīnī, 'Mí é'yí mávé ãmbúgú rī vé ngá mēri rú ngōpi?'

6 "Ìri ní újázú kīnī, 'Má é'yí ũdu jōlōnī mūdūrūlū ārō.'

"'Bá riipi ã'bú rī ã tã mbaápi rī ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Mí í'dú mívé kōkōbì mēri vé rī, mí úrí vūgá mbēlē, 'í sī mūdūrūlū su.'

7 "Ìri ní kpá ágó ázi rī zizú kīnī, 'Mí é'yí ngōpi?'

"Ágó rī ní újázú kīnī, 'Má é'yí ãnyá ũvú ã 'a élifū álu.'

"'Bá riipi ã'bú rī ã tã mbaápi rī ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Mí í'dú mívé kōkōbì mēri vé rī, 'í sī mūdūrūlū ārō.'

8 "Á'bú 'dīpa íngú 'bá ngá ã tã mbaápi múké ku rī rá, ã'diātāsīyã 'du tã rī ngaá tã ñingará be. 'Bá nyōókú nōri

vé rī pi* rī tã 'du ngá ì ògūpi be tã ñingará be, ndē 'bá adri'bée ũtúná agá rī pi vé rī rá. 9 Á 'yo ìmi ní 'dīni, lē ìmi sēki ìmivé ã'bú nyōókú drīgé nōgó rī pi 'bá rī pi ní, ìmi ìsúki rí ũndī ãní bēnī, ã'bú rī de dō gí, ì ímú ìmi é'yí vūrã adrízú 'dáni'dáni rī gé rá.

10 "'Bá tã mādã mādã rī pi 'duúpi ngaápi piri rī, ìri ícò tã ambugu ambugu rī pi 'du nga piri rá, 'bá tã mādã mādã rī pi 'duúpi ngaápi piri ku rī, ícò tã ambugu ambugu rī pi 'duú ngaá piri ku. 11 Ìmi mbakí dō ã'bú nyōókú drīgé nōgó rī pi ã tã piri ku, ã'di ri ícò ìmi ní ã'bú tã be piri 'bū gé 'dãá rī sē nī? 12 Ìmi mbakí dō ngá 'bá ázi vé rī ã tã piri ku, ã'di ri ícò ìmi ní ngá sē ã adri rí ìmivé ni rú nī?

13 "Átí' bá ícò èzì ngaá 'bá ambugu ìri pi ní ku. Ìri ázi rī gã sī, ìri ázi rī lēlē, dōku ìri èsì 'bã ázi rī drīgé, ìri ázi rī idede. Ìmi 'bãkí dō èsì céré mūfēngã drīgé, ìmi ícókí èsì 'bãá Múngú drīgé ku."

*Átángá Yēsū ní átá rī
(Mātayo 11:12-13; 5:31-32; Mārākō 10:11-12)*

14 Fārúsì rī pi lēki mūfēngã ambamba. Kōpi kã tã Yēsū ní 'yoó 'dīri yìí, kōpi gukí ìri sī guḡu. 15 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ìmi ri ìmi 'bã adri 'bá piri ni pi rú 'bá rī pi ẹnḡeti gé, 'bo Múngú nī tã ìmí èsì agá 'dālé rī rá. Ngá 'bá rī pi ní lēé nyōókú drīgé

* 16:8 16:8 'Bá nyōókú nōri vé rī pi: Kōpi 'bá Múngú vé tã 'du' bá nga' bá ku rī pi. 'Bá ũtúná vé rī pi, kōpi 'bá Múngú vé tã 'du' bá nga' bá rī pi.

nõgó ambamba rĩ, Múngú mị gé 'dãlê ùnjí.

Yēsũ gõ tã rĩ ãzi ímbá

16 “Tãimbị Mósê vé rĩ, ãzini tã nẹbị rĩ pi ní sĩ rĩ ùlũkí cĩmgbá cazú lókí Yũwãní Bãtizimũ sẹepi rĩ vé rĩ gé. 'Ídózú lókí 'dãri gé, rikí ù'dúkó múké mǎlũngã Múngú vé rĩ vé tã ùlũú mužú 'bá rĩ pi ní, 'bá kárakarã pi ri ù'bị ùkpõ sĩ fizú mǎlũngã rĩ gé 'dãá. 17 'Bũ+ pi vũ be, kõpi de rá, 'bo tãimbị Múngú vé ĩ ní sĩ rĩ vé tãfi ãlu ni ãvĩ ku.

18 “Bá ívé ùkú droópi, gõopi ùkú ãzi jeépi rĩ, 'bã 'dĩri õwũ, 'bá ùkú ĩ ní droó gí rĩ jeépi rĩ, 'bã 'dĩri õwũ.

Ágó ã'bú be rĩ pi vé tã Lázãró be rĩ

19 “Ágó ãzi ã'bú be tré, ĩri 'i úsú bõngó ndrõlũndrõlũ rú ùnyĩ be, ãjê be ni pi sĩ, ù'dú céré, ĩri ri ngá múké ni pi nya. 20 Ágó ãzi riipi ngá mǎãpi ni, rụ ni Lázãró 'i, rụ'bá ni adri kú céré ãzó rú, ĩjĩkí ĩri 'bãá kuú ágó ã'bú be rĩ vé kẹtĩlê gá. 21 ĩri ri ínyá u'de'bá ágó ã'bú be rĩ vé mísá ã ndúgé rĩ pi u'du nya. Ûcógú rĩ pi ri ímụ ĩrivé ãzó ě mị umbe.

22 “Ágó ngá mǎãpi rĩ ní drãzú, mǎlãyĩkã Múngú vé rĩ pi 'dukí ĩri jĩjĩ mužú 'bãá adrii Ābũrãmã be trũ. Ágó ã'bú be rĩ ní kpá drãzú, 'bá rĩ pi ní ĩri sĩzú. 23 Ágó ã'bú be rĩ vé índrĩ mụ ĩzãngã

nyaá ãcí agá. Ágó rĩ kã 'i mị ingaá, ĩri ní Ābũrãmã ri ndrezú rárã rú, Lázãró adri kú ĩri ã jělê gá. 24 ĩri ní Ābũrãmã ri zizú kĩnĩ, 'Má étèpi Ābũrãmã, 'i 'bã ésì múké má ní fô, mí ĩpê Lázãró ri ímụ má vúgã nõó, ã su 'i drĩ mvãnjã yĩjĩ agá, ã tí yĩjĩ rĩ mã ádra gá, mã ádra ã ndrĩ rĩ ãnĩ, ã'diãtãsiyã ma ri ĩzãngã nya ãcí nõri agá.'

25 “Bo Ābũrãmã ní újázú ĩri ní kĩnĩ, 'Mã mvã rĩ, lě mĩ nĩ 'yozú kĩnĩ ótũ mí ní rizú adrizú rĩ gé, 'i ri ngá múké ni pi ĩsú, 'bo Lázãró ri ngá ùnjĩ ni pi ĩsú. 'Bo nõgó, ĩri ãyĩkõ gá, ma ri ĩri ésì ùmĩ, 'bo mi ri ĩzãngã nya. 26 Tã rĩ ãzi 'dĩ, wĩlĩwĩlĩ aco 'bã ãsãmvú ĩmi be gí, 'bã ãzi ícõ ngaá nõósĩ agaá mužú ĩmi vúgã 'dĩlê ku, dõku 'bã ãzi ícõ íngã 'dĩisĩ ízó ímúzú 'bã vúgã nõlê ku.'

27 “Ágó ã'bú be rĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Má étèpi Ābũrãmã, á mã mi drĩ ĩrĩ sĩ, 'i pẽ Lázãró ri mužú mã étèpi vé ãngã 'dãlê, 28 ã'diãtãsiyã ma édrĩpi be tõwũ, ã mụ lũú kõpi ní, kõpi ě ímúkĩ rĩ kpá vũrã ĩzãngã nyazú nõri gé ku.'

29 “Ābũrãmã ní újázú kĩnĩ, 'Mĩ édrĩpi ã lãkĩ tã Mósê pi ní sĩ nẹbị rĩ pi be rĩ, lě kõpi ã 'dukí tã ni ngaãngã.'

30 “Ágó ã'bú be rĩ ní újázú kĩnĩ, 'Adri 'dĩni kuyé mã étèpi Ābũrãmã! Pěkĩ dõ 'bã

† 16:17 16:17 'Bũ: 'Bũ 'dĩri adri vũrã Múngú ní adrizú rĩ ku, ĩri vũrã ùtũ pi ní adrizú mbãã be, ãzini lĩnyã be rĩ.

ãzi drãápi gí ni mujú kôpi vúgá 'dãá, kôpi êsí újá rá.'

31 "'Bo Ābūrāmā ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Bá 'dã'bée gākí dō Mósē pi ē tị yigá nēbī rī pi be sī, kôpi ícókí 'bá íngápi drãngará gálésī rī ē tị yī ku.' "

17

Yēsũ ímbá 'bá rī pi, kôpi ā 'okí rí tã piri

(*Mátáyo 18:6-7, 21-22; Mārākō 9:42*)

1 Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, "Tã sēepi 'bá rī pi ímú u'de ũnjikānyā agá rī pi ímú 'dī'dī, 'bo ízāngā rī úmvúlésī ímú adri 'bá sēepi 'bá rī 'deepi ũnjikānyā agá rī vé ni. 2 'Yīkí dō írã usegúgú umbe ni gé, 'bekí dō ĩri yī tafu agá, ĩri adri múké, ã sē rí anjĩná nyírĩgá rī pi 'deé ũnjikānyā agá ku. 3 Kúru lē ĩmi ndrekí múké, ã sēkí 'bá ãzi 'deé ũnjikānyā agá ku.

"Mí ědrĩpi 'o dō ũnjikānyā, lē mī lū ĩri ní 'yozú kīnī, 'o ũnjikānyā. Mí ědrĩpi újá dō êsí rá, 'í trũ ĩri ĩrivé ũnjikānyā agásī rá. 4 'O dō mi ũnjí vú be ězĩrĩ ú'dú ãlu rī agá, ěcĩ dō mí vúgá nōlé vú be ězĩrĩ, zĩ dō trũngará, lē mī trũ ĩri rá."

5 Kúru 'bá áyúāyũ rī pi ní 'yozú Úpí ní kīnī, "'Í sē 'bávé ě'yĩngará ã adri ũkpó ũkpó!"

6 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, "Īmivé ě'yĩngará dō mādāñáñá anigé, sũ marígó ã fí mādāñáñá rī tĩnĩ, ĩmi ícó

'yo pētĩ āmbúgú 'dĩri ní, "'Í nje mi, 'í mu mi saá yī tafu rī agá 'dãá,' ĩri ícó 'i 'o sũ 'dĩri tĩnĩ rá.

7 "Mívé ātí'bá adri dō ómvú gé, dōku adri dō kãbĩlō úcéngará gá, kãdō ímví ĩgōo 'bētĩ nōo, mi nyo ícó 'yo ĩri ní, 'Mí ímú úrí vúgá ínyá nyaá 'dĩni rá'?

8 Mí ícó 'yoó 'dĩni ku. Mi 'yo, mí údé má ní ngá nyanya, mí ĩjĩ má vúgá nōo, mã nya rí. Mi kúru ínyá rī nya, āzini mi ngá mvúmvú rī mvú. 9 Mí ícó ōwō'dĩfō sēé ātí'bá rī ní ku, ã'diātāsīyā ĩri ri ězĩ mí ní lūú rī ngá. 10 ĩri kpá adri 'dĩni, ĩmi 'dukí dō tã ĩ ní lūú ĩmi ní rī ngaá rá, ĩmi 'yo, "Bá ātí'bá, 'bá rī pi ícókí 'bá íngú ku, 'bá ri ězĩ ĩ ní sēé 'bá drĩgé rī nga.' "

Yēsũ ídrí 'bá mụdrĩ ũfú ní nyaá ni pi

11 Yēsũ kã rií 'deé mujú Yērúsālémā gá 'dãá, mu lētĩ Sãmāriyā pi āsámvú Gālĩláyā be rī gé sī. 12 Yēsũ kã rií mujú gúrú ãzi agásī, āgō mụdrĩ ũfú ní nyaá ni pi tukí pá rará rú, 13 kôpi rikí Yēsũ ri zĩ ú'dúkó be uru 'dãá kīnī, "Āmbúgú, Yēsũ, 'í 'bá êsí múké 'bá ní fō."

14 Yēsũ ní āngũ ndrezú kôpi vúgá 'dãlé, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi mụkí ĩmi i'daá atala rī pi ęndrētĩ gé." Kôpi kã mujú, ũfú rī ní đezú kôpi ã rú'bá gá sī.

15 Kôpivé ãlu kã ndree ũfú rī đe 'í rú'bá gá sī gí, ĩri ní 'i újázú ĩgōzú Yēsũ vúgá nōo, ĩri ní Múngú ri íngúzú

ú'dúkò bē ury 'dāá kīnī,
 “Ūfú rī de mā rú'ba gá sī
 gí.”¹⁶ Ágò rī ūfī kūmūcí 'i
 drī sī vūgá Yēsū ɛndrɛtī gé,
 sē Yēsū ní ōwō'dīfō tā Yēsū
 ní 'oó 'í ní 'dīri sī, ágò rī
 Sāmāriyāgú.

¹⁷ Yēsū ní zizú kīnī, “Bá
 má ní ídrī rī pi adrikí mūdri
 kuyé? Úrōmī rī pi íngāá?

¹⁸ 'Bá āzi īgō Múngú ní
 ōwō'dīfō sēe kuyé, 'yɛná
 jākāgú rī ímú ōwō'dīfō sēe
 nī āsī?”¹⁹ Yēsū ní 'yozú ágò
 rī ní kīnī, “Í nga mụy, mívé
 ɛ'yīngará sē mí ícá múké gí.”

*Mālūngā Múngú vé rī vé
 ímūngará*

(*Mátayo 24:23-28, 37-41*)

²⁰ Ú'dú ālu, Fārúsī rī
 pi ní Yēsū ri zizú kīnī,
 “Mālūngā Múngú vé rī ímú
 ícá ngōtú?” Yēsū ní újázú
 kīnī, “Mālūngā Múngú vé
 rī ícókí rú'ba ni ndreé ku.

²¹ 'Bá rī pi ícókí 'yoó kīnī,
 'Mālūngā Múngú vé rī īri
 nō, 'dōku 'īri 'dā, 'dīni
 ku, ā'diātāsīyā mālūngā
 Múngú vé rī īmi āsámvú gé
 nōgónō.”*

²² Kúru Yēsū ní 'yozú ívé
 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi ní
 kīnī, “Lókí āzi ri ímú 'dī'dī,
 īmi ímú ɛsī 'bā lészú ú'dú 'Bá
 Mvā ní ímúzá rī ndrezú. 'Bo
 īmi ícókí ndreé ku. ²³ 'Bá
 rī pi ímú 'yo, “Bá Mvā ri
 'dā! 'dōku 'īri nō! 'Bo lē
 īmi ɛ'yīkí kōpívé tā ku, ²⁴ Ma

'Bá Mvā 'i, ú'dú má ní ímúzá
 īgōzá rī, īri adri sū ūvi ní gaá
 lókú āngū īmgbērēe í'dózá
 wōókō āzi gé cazú wōókō āzi
 gé rī tīni. ²⁵ 'Bo drīdrī ni, ma
 ímú īzāngā nya ambamba,
 'bá úyú āndrū nōri vé rī pi
 ímú ma gā sī.

²⁶ “Ma 'Bá Mvā 'i, ú'dú má
 ní ímúzá īgōzá rī, īri adri sū
 lókí Núwā† vé rī gé rī tīni.

²⁷ Lókí Núwā vé rī gé, 'bá
 rī pi rikí ngá nyaá, rikí ngá
 mvuú, rikí ūkú jeé, āzini rikí
 ūkú rī pi sēe jeé āgō rī pi
 ní, cīmgbá cazú ú'dú Núwā
 ní fizú kúlūmgbā mōōngú rī
 agá rī gé. Kúru yīi ní tizú,
 ú'dí kōpi ūdrāá céré.

²⁸ “Ú'dú má ní ímúzá
 īgōzá rī, īri kpá adri sū lókí
 Lótō vé rī gé rī tīni, 'bá rī
 pi rikí ngá nyaá, rikí ngá
 mvuú, rikí ngá jeé, rikí ngá
 ɔzi, rikí ngá saá, āzini rikí
 jó sī. ²⁹ 'Bo ú'dú Lótō ní
 fūzá Sōdómō agāsī rī gé,
 ācíkúlúlú íngá 'bū gé 'dāāsī,
 lū kōpi drīgé sū yīgō tīni,
 ú'dí kōpi ūdrāá céré.

³⁰ “Ma 'Bá Mvā 'i, ú'dú má
 ní ímúzá ma i'dazú rī, īri
 adri sū 'dīri tīni. ³¹ Ú'dú
 'dāri gé, 'bá tūpi ívé jó
 drīgé rī, ícó ísī ímú ívé ngá jó
 agá rī pi 'duy ku. 'Bá ɔmvú
 agá rī, ícó gōó mụy ngá āzi
 í'dú ívé jó agá 'dāá ku. ³² Īmi
 ūsūkí drī tā 'i ngaápi Lótō
 ūkú ni ā rú'ba gá rī ká! ³³ 'Bá

* **17:21** 17:21 Mālūngā Múngú vé rī īmi āsámvú gé nōgónō: Yēsū ri átá kīnī 'i Mvā Múngú vé ni, 'i kōpi āsámvú gé. † **17:26** 17:26 Núwā: Núwā adri sū 'bá rī pi ní ūnjikānyā 'ozú ūnjí 'dāri gé rá, kúru Múngú ní īri zizú ā udé kúlūmgbā, yīi rī kādō ímú tī, ā pa rī īrivé 'bá rī pi īrivé ānyāpá rī pi ā uryukọ pi be. 'Í lá Í'dóngará 5-9. **17:32** 17:32 Í'dóngará 19:26

rĩ ri dõ ívé ídri ã tã mbaa áyu, ísú ídringará[‡] ku, 'bá ívé ídri adiipi sēēpi draapi rá rĩ, ĩri ídringará ísú rá. ³⁴ Á 'yo ĩmi ní 'dini, ĩnĩná 'dãri sī, 'bá ĩrĩ pi ímú la gbóló drĩgé, ĩ ãlu rĩ 'du, ĩ ãlu rĩ ku. ³⁵ Ūkú ĩrĩ pi ímú ngá 'yì trũ irã drĩgé, ĩ ãlu rĩ 'du, ĩ ãlu rĩ ku. ³⁶ Ágõ ĩrĩ pi ímú ómvú 'a, ĩ ãlu rĩ 'du, ĩ ãlu rĩ ku."§

³⁷ Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zizú kīnĩ, "Úpí, tã 'dĩri ímú 'i nga íngugá?"

Ĩri ní újázú kōpi ní kīnĩ, "Lógúnũ rĩ pi úmúkí dõ ĩ vūrã 'dãri gé, ĩri lũ 'yozú kīnĩ ãvũ 'dágá 'dã, ĩri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi ndrekí dõ tã 'dĩ'bée ri ĩ nga, ĩri lũ 'yozú kīnĩ ỳ'dũ ỳdũ vé rĩ ícá ĩnyinjá gí."

18

Ōwúzìgò rĩ pi vé tã ágó tã liipi rĩ be rĩ

¹ Kúru Yēsũ ní nāpí āzi ũlũzú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, lē kōpi ã zikí Múngú ri, kōpi ã kúkí zingará rĩ ku. ² ĩri ní 'yozú kīnĩ, "Ágó āzi tã liipi ni kūrũ āzi gé, ru Múngú ri ku, ósú kpá 'bá āzi vé tã sī ku. ³ Ūkú āzi Ōwúzìgò rú ni kpá kūrũ rĩ agá 'dãá, Ōwúzìgò rĩ ri éci ágó tã liipi rĩ ĩvũrõó kīnĩ, 'Lē mí aco 'bávé tã āri'bagú rĩ be rĩ piri.'

⁴ "Bá tã liipi rĩ gã sī vú be kárakarã. Ỳdũ ni gé, gõ ỳsũũ 'í ési agá 'dãle kīnĩ, 'Á ru dõ Múngú ri ku, āzini á mba dõ 'bá rĩ pi vé tã ku drããsiyã, ⁵ ma Ōwúzìgò 'dĩri vé tã aco piri rá, ã'diãtãsiyã ĩri ri éci má drĩ iza. Má aco dõ ĩrivé tã ku, ĩri nyo gõ ri éci má drĩ iza.' "

⁶ Úpí ní 'yozú kīnĩ, "Ĩmi yikí drĩ ágó tã liipi piri ku 'dĩri vé tã ĩri ní 'yoó 'dĩri kã. ⁷ Múngú ícò nyo 'bá 'í ní ũpēē ri' 'bã ngo'bée 'í endreti gé ỳtũná pi ĩnĩná be rĩ pi vé tã lii piri ku? Ícò nyo kōpi ē ĩzã koó mbēlēná ku? ⁸ Á 'yo ĩmi ní 'dini, Múngú ri ímú kōpivé tã li piri, ĩri li mbēlēná. 'Bo ma 'Bá Mvã 'i, má kãdõ ímú, ma nyo ícò 'bã ẹ'yĩngará be ni ísú vũ drĩgé nõgò rá?"

Nāpí Fārúsìgú rĩ vé rĩ, āzini 'bã mũfēngã umbe jezú rĩ u'duipi rĩ vé rĩ

⁹ Yēsũ ní nāpí 'bã ỳsũ'bã kīnĩ, ĩ tã be piri, 'bã rĩ pi ã ụrụkọ ndre'bã kú ẹzi ãkó rĩ pi vé tã ũlũzú kīnĩ: ¹⁰ "Bá ĩrĩ fikí Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá Múngú ri zingará gá, ágó āzi rĩ Fārúsìgú, āzi rĩ 'bã mũfēngã umbe jezú rĩ u'duipi ni. ¹¹ Fārúsìgú rĩ ní ngazú pá tuzú ụrụ sī, ri Múngú ri ziji, ri 'i íngú kīnĩ, 'Múngú, á sē mí ní ōwõ'difõ, má adri sũ 'bã ngá ali'bã rĩ pi

‡ 17:33 17:33 Ídringará: Ídringará ĩ ní tã ni 'yoó 'dĩri, ĩri ídri 'dãni'dãni rĩ.

§ 17:36 17:36 Átángá vērēsĩ 36 agá 'dĩri, búkũ Lúkã vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãayo, 'bo gõkĩ sĩ búkũ Lúkã vé vúlé rĩ agá rá.

tĩni ku, 'bã ùnjĩkãnyã 'o'bã rĩ pi tĩni ku, 'bã õwũ rú rĩ pi tĩni ku, dõku 'bã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi 'dĩri tĩni ku. ¹² Ma ri ma a'bi ngá nyangará sĩ ụ'dụ ãrĩ Sëbĩtĩ ãlu agá, ngá mụdrĩ agá, ma ri ãlu ni í'dụ sã mí ní.'

¹³ "Bo ágó mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ tu pá kuú rará rú, sã ãrĩ ní rizú Múngú ri zizú rĩ gé, 'bã 'i mĩ ãngũ ndrezú 'bũ géle kuyé, ri 'i bẽdrĩ dijĩ ãzãngã ãzãngã rú kĩnĩ, 'Múngú, mĩ ẽsĩ ã adri ãdrĩkĩdri má ní, ma 'bã ùnjĩkãnyã be ni! "

¹⁴ Yësũ ní kúru 'yozú kĩnĩ, "Á 'yo ãmi ní 'dĩni, ãgõ ãrĩ 'dĩ'bée kã mviĩ gõõ 'bẽtĩ 'dãã, Múngú ã'yĩ ágó mũfẽngã u'duúpi rĩ adrii 'bã pĩrĩ, adri 'yozú kĩnĩ Fãrũsĩgũ rĩ kuyé. 'Bã riipi 'i ãngũpi ãngũngũ rĩ, ã ãmũ ãrĩ ndre ku mãdãnjã, 'bã 'i 'bããpi kú mãdãnjã rĩ, ã ãmũ ãrĩ ãngũngũ."

Yësũ 'bã tãkĩri anjĩnjã nyĩrĩnjã rĩ pi drĩgã

(Mátayo 19:13-15; Mãrãkõ 10:13-16)

¹⁵ 'Bã rĩ pi rikĩ ãvé anjĩnjã ãjĩ ãmũ Yësũ vũgã, ã tĩ rĩ drĩ kõpi drĩgã. 'Bo 'bã Yësũ ã pámvũ ùbĩ'bã rĩ pi kã tã 'dĩri ndreé, kõpi ní útrézú 'bã 'dĩ'bée drĩgã. ¹⁶ 'Bo Yësũ ní anjĩnjã rĩ pi zizú ãmũzú 'i vũgã nõó, ãrĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Ãmi ugakĩ anjĩnjã rĩ pi ku, ãmi kukĩ kõpi ẽ ãmũkĩ má vũgã nõó, ã'diãtãsiyã

mãlũngã Múngú vé rĩ, ãrĩ 'bã adri'bée sũ anjĩnjã nõ'bée tĩni rĩ pi vé ni. ¹⁷ Ádarú á 'yo ãmi ní 'dĩni, 'bã rĩ ã'yĩ dõ mãlũngã Múngú vé rĩ sũ mvãnjã mãdãnjã tĩni ku, ãcõ fiĩ mãlũngã Múngú vé rĩ agá ku."

Ágõ ã'bũ be rĩ vé tã
(Mátayo 19:16-30; Mãrãkõ 10:17-31)

¹⁸ Yãhũdĩ rĩ pi vé drĩkoma ãzi ní Yësũ ri zizú kĩnĩ, "Mĩ ãmbãpi adriipi múké rĩ, mã 'o ã'di mã ãsũ rĩ ãdri 'dãni'dãni rĩ ãnĩ?"

¹⁹ Yësũ ní 'yozú ãrĩ ní kĩnĩ, "Ngã mí ní ma zizú 'bã múké rĩ ã'di? 'Bã ãzi múké ni 'dããyo, 'yãnjã Múngú ri múké nĩ. ²⁰ Mĩ nĩ tãĩmbĩ rĩ rá, tãĩmbĩ rĩ kĩnĩ, 'Lẽ mĩ 'bã õwũ ku, lã mĩ 'dĩ 'bã ku, lã mĩ ụgũ 'bã ãzi ã ngã ku, lã mĩ úlĩ ãnjõ 'bã ãzi drĩgã ku, lã mĩ ãnjĩ mĩ ẽtẽpĩ pi mĩ ẽndrẽpĩ be ãnjĩnjĩ.' "

²¹ Ágõ rĩ ní 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, "Í'dózú má ní adrizú mvãnjã rú rĩ gé 'dãã, cĩngbã ãndrũ sĩ, á 'dũ tãĩmbĩ 'dĩ'bée vé tã ngãã cérã rá."

²² Yësũ kã tã 'dĩri yĩ, ãrĩ ní 'yozú ágõ rĩ ní kĩnĩ, "Ngã ãzi ãlu anigã 'i 'o drĩ kuyé. Lẽ mĩ ụzi mĩvé ngã rĩ pi ãrẽvũ cérã, 'i sã mũfẽngã ni 'bã ngã ãkõ rĩ pi ní, mĩ ãmũ adri ã'bũ be ambamba 'bũ gé 'dãã. Kúru mĩ ãmũ mã pámvũ ùbĩ."

²³ Ágõ rĩ kã tã 'dĩri yĩ, ẽsĩ ni ãsũ ãzãngã, ã'diãtãsiyã ãrĩ

ã'bu be ambamba. ²⁴ Yësũ ní ìri ndrezú, ìri ní 'yozú kīnī, "'Bá ã'bu be rī vé fīngárá mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá, tā ni ũkpó ũkpó. ²⁵ Ádarú, kāmīlō vé fīngárá sīndánī ā ũlē gá sī rī mbamba, 'bo 'bá ã'bu be rī vé fīngárá mālūngā Múngú vé rī agá rī mba ndēé rá."

²⁶ 'Bá tā 'dīri yī' 'bá rī pi ní zizú kīnī, "Dō 'dīni, ā'di ri ícō ídrīngárá ísú nī?"

²⁷ Yësũ ní újázú kīnī, "Ngá 'bá rī pi ní ícō 'oó bā ku rī, Múngú ri 'o rá."

²⁸ Pétērō ní 'yozú kīnī, "'Bá kukí 'bávé ngá rī pi ārēvú céré, 'bā ri mī pámvú ũbī."

²⁹ Yësũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á 'yo īmi ní 'dīni, 'bá ívé 'bētī kuúpi, dōku ívé ũkú kuúpi, dōku ívé édrīpī kuúpi, dōku ívé étépī pi kuúpi éndrēpī be, āzini ívé anjīnā kuúpi mālūngā Múngú vé rī ā tā sī rī, ³⁰ Múngú ri ìri ní ngá sē ambamba vū drīgé nōgō, úmvúlēsī 'bū gé 'dālē, ìri ídrī 'dāni'dāni rī ísú rá."

Yësũ átá ívé drāngárá ā tā dīi

(Mātáyo 20:17-19; Mārākō 10:32-34)

³¹ Yësũ ní ívé 'bá áyúāyū mūdri drī ni ìrī rī pi zizú gārā gá, ìri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "'Bā ri mu Yērúsālēmā gá, ma 'Bá Mvā 'i, tā nēbī rī pi ní sīi mā tā sī rī, ìri ímú

'i nga fū tī ni gé rá. ³² Ī ímú ma ru sē 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi drīgé. Kōpi gu má sī, kōpi ma u'da, kōpi tūsú úwé mā rú' 'bá gá. ³³ Kōpi ma ũgbā, kōpi ma 'dī drā rá, 'bo ũ'dú na ni gé, ma gō íngá ídri rú ũzi."

³⁴ 'Bo tā 'dīri fi 'bá Yësũ ā pámvú ũbī' 'bá rī pi drīgé ālunāni kuyé, tā rī vé ífifí zū 'i kōpi ní rá, kōpi nīkí tā ìri ní átá 'dīri vé ífifí kuyé.

Yësũ zī 'bá mī be ēšīipi gí ni ē mī āngū ndree

(Mātáyo 20:29-34; Mārākō 10:46-52)

³⁵ Yësũ pi ká ícá ĩnyīnānā kūrú Yērīkō vé rī gé, ágó āzi mī be ēšīipi gí ni úrí kuú létī jélé gá, ìri ri ngá mā.

³⁶ Ágó rī ká 'bá bītrīká rī pi vé ũ'dúkō yīi, kōpi ri aga mužú, ìri ní zizú kīnī, ngá riipi 'oópi 'dīni rī ā'di. ³⁷ 'Bá rī pi ní lūzú ìri ní kīnī, "Yësũ Nāzērētā vé rī ri aga mužú nī."

³⁸ Ágó rī ní zizú ũ'dúkō be uru 'dāá kīnī, "Yësũ, Dāwūdī ā Mvā rī,* 'í ndre ĩzāngā mávé nōri fō!"

³⁹ 'Bá 'de' 'bá drīdrī rī pi ní trezú ágó rī drīgé kīnī, ā újī kīri, 'bo ágó rī gō treé mužú drīgélé kīnī, "Dāwūdī ā Mvā rī, 'í ndre ĩzāngā mávé nōri fō!"

⁴⁰ Yësũ ká tā 'dīri yīi, ìri ní pá tuzú. Īri ní 'yozú, ē íjīkí ágó rī 'í vúgá nōó. Ágó rī ká ícá ĩnyīnā, Yësũ ní ìri

* 18:38 18:38 Dāwūdī ā Mvā rī: Múngú ẹzi kīnī, Kúrísitō ri úmvúlēsī ímú ífū úyú 'bāgú Dāwūdī vé rī agá. 'Í lā 1 Sāmūelē 16:1-13; Sāwumā 132:11-12.

zìzú kīnī, ⁴¹ “Í lē mā 'o mí ní ã'di?”

Ágó rī ní újázú kīnī, “Úpí, á lē āngū ndree.”

⁴² Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mívé ẹ'yīngará ídrí mí gí. Mí mī ã ndre āngū.” ⁴³ Koro ágó rī ẹ mī ní 'i zìzú āngū ndrezú, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī, ri Múngú ri íngú mužú. 'Bá rī pi kã tã 'dīri ndree, kōpi íngúkí kpá Múngú ri rá.

19

Zākáyo mūfēngā umbe jezú rī u'duúpi rī vé tã

¹ Yēsū ní fizú mužú kūrú Yērīkō vé rī agá 'dãá, ẹlì mužú kūrú rī agásī. ² Ágó āzi 'dãlé, rú ni Zākáyo 'i, ĩri 'bá āmbúgú mūfēngā umbe jezú rī u'duúpi ni, ĩri ã'bú be ambamba. ³ Zākáyo ri úvá be lēzú Yēsū ri ndrezú, 'bo ĩri ní adrii ẹlīnǎ rī sī, ícò Yēsū ri ndree 'bá bītríká rī pi ãsámvú gé sī ku. ⁴ Kúru Zākáyo ní njuzú mužú drīdrī, ĩri ní tuzú pẹti āmbúgú ĩ ní zì sīkámórē rī sīgé, 'i ndre rí Yēsū ri bēnī, ã'diātāsīyā Yēsū ri ímú lẹti 'dāri gé sī.

⁵ Yēsū kã caá pẹti rī ã jēlé gá 'dãá, ĩri ní āngū ndrezú uru 'dãá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Zākáyo, mí ísì vūgá nōó mbēlē. Āndrū sī á lē mužú adrii mívé āngá.” ⁶ Zākáyo ní koro ísìzú vūgá nōó, ĩri

ní Yēsū ri ẹ'yìzú āyīkō sī, ĩri jìzú mužú ívé āngá 'dãá.

⁷ 'Bá rī pi kã tã 'dīri ndree, kōpi rikí unuú kīnī, “Ágó 'dīri mužú adrii ũmú rú 'bá ũnjīkānyā 'oópi 'dīri vé āngá.”

⁸ 'Bo Zākáyo ní ngazú uru sī, ĩri ní 'yozú Úpí ní kīnī, “Úpí, 'i ndre drī ká! Ma mávé ã'bú aco ĩrī, ma ālu ni sē 'bá ngá ākó rī pi ní. Á 'du dō 'bá āzi vé ngá ũnjō sī, ma ārígó ní újã sē ĩri ní vú be su.”

⁹ Yēsū ní 'yozú Zākáyo ní kīnī, “'U'dú āndrū nōri gé, 'bá 'bẹti nōri ãsámvú gé rī pi ísúkí pangará gí, ã'diātāsīyā ágó nōri mvá Ābūrámā vé ni.* ¹⁰ Má 'Bá Mvã 'i, má ímú 'bá āvī' 'bá gí rī pi ndãá, āzini kōpi paá ívé ũnjīkānyā agásī.”

Nāpi ātí' 'bá mužrī rī pi vé rī

(Mātáyo 25:14-30)

¹¹ 'Bá rī pi kã rī tã Yēsū ní átá 'dīri yī, Yēsū ní átázú kōpi ní nāpí sī, ã'diātāsīyā ca ĩnyīnǎ Yērúsálémā gá gí, āzini 'bá rī pi ũsúkí, mālūngā Múngú vé rī ímú 'i 'da mbēlēnǎ. ¹² ĩri ní 'yozú kīnī, “Ágó āzi āmbúgú 'de mužú āngū rará rú ni gé, ã 'bákí rí 'i 'bāgú rú, 'i újã rí kúru 'i ĩgōó. ¹³ Ágó rī ní drī ngazú mužú kuyé rī gé, zì ívé ātí' 'bá mužrī rī pi ímú 'i vūgá nōó, awa kōpi ní

* **19:9** 19:9 Mvã Ābūrámā vé ni: Yēsū kīnī Zākáyo ri nóni 'bá Múngú vé ni.

† **19:13** 19:13 Awa kōpi ní mūfēngā jūru mādānǎ ni sī: 'Bá rī nga dō ẹzi caá mbāa na, ĩ 'bá rī ũfē mūfēngā jūru mādānǎ ālu ni sī.

mũfêngã jürú mädãñá ni sî†
 ãlu ãlu, ïri ní 'yozú kîñî, 'Îmi
 ngakí ẹzî ãní cîmgbá cazú
 ụ'dụ má ní ìgõzú rî gé, ã tị
 rí tịtị.'

14 "'Bo 'bá ìrivé ãngũ agá
 rî pi lëkí ïri ã tâ ku, kôpi pëkí
 'bá ụrụkọ muụ ïri ã vùdrî gé
 sî, kôpi ã muķí 'yoó, "Bá lëkí
 ágó 'dîri ã adri 'bávè 'bãgú
 rú ku.'

15 "'Bo 'bãkí ágó rî 'bãgú
 rú rá, ïri ní ìmvízú ìgõzú ìvé
 ãngá nõó. Ìri ní ìvé ãtí'bá
 'í ní mũfêngã awazú kôpi ní
 rî pi zizú ìmúzú 'í vúgá nõó,
 lë nîjî dô mũfêngã rî tị caá
 ngõpí.

16 "Ätí'bá drîdrî rî ní
 ìmúzú, ïri ní 'yozú kîñî,
 'Ämbúgú mávé rî, mũfêngã
 jürú mädãñá ãlu mí ní sêé
 má ní rî, á nga ẹzî ãní, tị caá
 muđrî.'

17 "'Bãgú rî ní 'yozú ïri ní
 kîñî, "Í 'o múké, mi ãtí'bá
 múké! Ädiätäsîyã mũfêngã
 mädãñá 'dîri sî, 'í 'bã ẹsî ẹzî
 ngazú ãní rá, ma nóni mi 'bã
 adri gávãnä kûrú muđrî rî pi
 vé ni.'

18 "Ätí'bá ãzi rî ní ìmúzú,
 ïri ní 'yozú kîñî, 'Ämbúgú
 mávé rî, mũfêngã jürú
 mädãñá ãlu mí ní sêé má
 ní rî, á nga ẹzî ãní, tị caá
 tõwú.'

19 "'Bãgú rî ní újázú ïri ní
 kîñî, "Í 'o múké! Ma nóni mi
 'bã adri gávãnä kûrú tõwú rî
 pi vé ni.'

20 "Kuru ãtí'bá ãzi rî ní
 ìmúzú, ïri ní 'yozú kîñî,
 'Ämbúgú mávé rî, mũfêngã
 jürú mädãñá ãlu mí ní sêé

má ní rî, ïri nõ, á zũ ïri múké
 bõngó agá. 21 Á 'o mí sî
 ụrî sî, ã'diätäsîyã mívé tâ ã
 sî mbamba, mi rî ngá mí ní
 ẹzî ni ngaá kuyé rî pi u'dụ
 'bá rî pi drîgé sî, ãzini mi rî
 ãnyãngã mí ní saá nî kuyé rî
 pi ìkũnä.'

22 "'Bãgú rî ní 'yozú ïri
 ní kîñî, 'Mi ãtí'bá ùnjí, ma
 tâ lî mí drîgé tâ ìfũupi mí
 tị gé 'dîri sî! 'Í nî rá, mâ
 tâ ã sî mbamba, ma rî ngá
 má ní ẹzî ni ngaá kuyé rî pi
 u'dụ 'bá rî pi drîgé sî, ãzini
 ma rî ãnyãngã má ní saá
 nî kuyé rî pi ìkũnä. 23 'Í
 'bã té mávé mũfêngã rî jó
 mũfêngã 'bãzú rî agá kuyé
 ãsî? Má kãdõ ìgõó, má té ìsú
 tị gí.'

24 "'Bãgú rî ní 'yozú ãtí'bá
 ụrụkọ pá tu'bá ìnyinã 'dãlé
 rî pi ní kîñî, 'Îmi 'duķí
 mũfêngã jürú mädãñá ãlu rî
 drî ni gé sî rá, ìmi sëkí ãtí'bá
 mũfêngã ẹ'yîpi jürú mädãñá
 muđrî rî ní.'

25 "Ätí'bá rî pi ní 'yozú
 kîñî, 'Ämbúgú 'bávè rî, ìrivé
 mũfêngã fîfî jürú mädãñá
 muđrî.'

26 "'Bãgú rî ní 'yozú kîñî,
 'Á 'yo ìmi ní 'dîni, 'bá adriipi
 ngá be rî, ì ïri ní ngá ãzi
 sê ãmbúgú, 'bo 'bá ngá ãkó
 rî, ngá ìrivé rî, ì 'dụ drî ni
 gé sî rá. 27 'Bo mávé ari'ba
 'yo'bá kîñî mâ adri ìvé 'bãgú
 rú ku 'dî'bée, ìmi ìjîkí kôpi,
 ìmi ú'dîkí kôpi má andregá
 'dîgé.' "

Yēsũ vé fíngará Yērusālémã agá rĩ

(*Mátáyo 21:1-11; Mārakõ 11:1-11; Yũwãní 12:12-19*)

²⁸ Yēsũ kã tã rĩ átá deḡ, ĩri ní 'dezú mužú Yērusālémã gálé rú. ²⁹ Yēsũ pi kã caá ĩnyinjá kũrú Bētēfágē vé rĩ gé, āzini kũrú Bētēniyā vé rĩ gé, ánga ĩ ní zĩ ĩrá Ōlívēḡ vé rĩ gé 'dãá, ĩri ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'ba ĩrĩ ni pi pēzú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, ³⁰ "Īmi mužú gúrú ĩmi ęndreḡi gé 'dãri gé, ĩmi kádõ fĩ caá gúrú rĩ agá 'dãá, ĩmi dōngĩ mbaápi ú'dí rú ni ĩsú, 'yĩkĩ kú 'dãá, 'bá āzi tų drĩ úrí drĩ ni gé kuyé, ĩmi ĩtrũkĩ ĩri ĩjĩ má vúgá nõó. ³¹ 'Bá āzi zĩ dõ ĩmi, 'Īmi ri dōngĩ rĩ trũ ālé?' Īmi 'yokĩ ĩri ní, 'Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ.' "

³² 'Bá Yēsũ ní pēé mužú 'dĩ'bée mužú dōngĩ rĩ ĩsú, sũ ĩri ní lũú ĩ ní rĩ tĩnĩ. ³³ Kōpi kã riĩ dōngĩ rĩ trũú, dōngĩ 'dĩpa ní kōpi zizú kīnĩ, "Īmi ri dōngĩ rĩ trũ ālé?"

³⁴ Kōpi ní újázú kīnĩ, "Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ."

³⁵ Kōpi ní dōngĩ rĩ ĩjĩzú Yēsũ vúgá nõlé, kōpi ní ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi 'bezú dōngĩ rĩ ā úgóró gá, Yēsũ ní tuzú úrizú drĩ ni gé. ³⁶ Yēsũ kã riĩ mužú, 'bá rĩ pi rikĩ ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi ajaá mužú lęḡi rĩ drĩḡé sĩ.

³⁷ Yēsũ kã mužú caá vũrã lęḡi rĩ ní úluzú mužú ĩrá

Ōlívē vé rĩ gé rĩ gé 'dãá, 'bá bĩtrĩká rĩ ā pámvú ũbĩ'ba rĩ pi 'dókĩ riĩ Múngú ri íngú āyĩkõ sĩ ú'dũkõ be uryú 'dãá tã āyázú āyāyā kōpi ní ndreé rĩ sĩ.

³⁸ "Tãkĩri ā adri 'bãgú ímupi Úpĩ ā rų sĩ rĩŠ drĩḡé!"

"Tãkĩri ā adri 'bũ gé 'dãá, ĩ íngúkĩ Múngú 'bũ gé 'dãá rĩ íngúngũ!"

³⁹ Fãrúsĩ ā uryukõ 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dãá, kōpi ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, "Īmbápi, 'ĩ 'yo mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'ba 'dĩ'bée ā újĩkĩ kĩri!"

⁴⁰ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, "Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, kōpi újĩkĩ dõ kĩri, ĩrá 'dĩ'bée ícõ ma íngú ú'dũkõ be uryú 'dãá rá."

Yēsũ ngo kũrú Yērusālémã vé rĩ ā tã sĩ

⁴¹ Yēsũ kã mužú caá ĩnyinjá kũrú Yērusālémã vé rĩ gé 'dãá, kã kũrú rĩ ndreé, 'dõ ngoó kũrú rĩ ā tã sĩ ngongo.

⁴² ĩri ní 'yozú kīnĩ, "Mívé 'bá rĩ pi nĩkĩ ngá tãkĩri ĩjĩpi ĩ ní ú'dú āndrũ nõri gé rĩ kuyé, á lē kōdõ kōpi ā nĩkĩ, 'bo ũzũkĩ kōpi ní tã ni ũzũzũ.

⁴³ Ú'dú āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ĩmivé arĩ'ba rĩ pi ímú ābi sĩ ĩmi gārã gá sĩ kũrú, kōpi ĩmi ce ku ágágá, kōpi lęḡi rĩ pi ęzũ céré. ⁴⁴ Kōpi ĩmi 'du a'be vúgá ĩmivé anjĩná rĩ pi be. Kōpi ícókĩ ĩrá mváná āzi kuú

ḡ 19:29 19:29 Ōlívē: Peḡi ōlívē vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícõ nya rá, ĩ ĩrivé ũ'a zo ũdu rú, Yãhũḡĩ rĩ pi ri tĩbĩ á'dí ũdu rĩ sĩ, āzini kōpi ri tõ lãmbã agá, ācĩ 'yũzú ānĩ.

Š 19:38 19:38 'Bãgú ímupi Úpĩ ā rų sĩ rĩ: 'Bãgú 'dĩri Yēsũ 'i. 19:38 19:38 Sãwũmã 118:26

ógúpì drìgé ku, ã'diātāsīyã ìmi nīkí sã Múngú ní ímúzá ìmi vúgá nõó rī kuyé.”

Yēsū údró 'bá rī pi Jó Múngú vé rī agásī

(Mātáyo 21:12-17; Mārākō 11:15-19; Yūwánī 2:13-22)

⁴⁵ Kúru Yēsū ní fizú Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dãá, ìri ní í'dózú 'bá ngá ẁzì'bá rī pi údrózú ìvé vūrã ngá ẁzìzú rī pi gé sī. ⁴⁶ Ìri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Jó mávè rī, ìri jó rizú ma zìzú ni,' 'bo ìmi újákí jó rī ícá 'vūrã ẁgú'bá rī pi ní rizú adrìzú ni.' ”

⁴⁷ Ẁ'dú cérè, Yēsū rī 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī agá 'dãá. 'Bo atala atala rī pi drìgé rī pi, 'bá tãimbì Mósè vé rī ímbá'bá rī pi be, ãzini drìkoma 'bá rī pi ãsámví gé 'dãlé rī pi be, kòpi ríkí létì ndãá lèzú Yēsū rī 'dìzú drázú 'dīísí rá. ⁴⁸ 'Bo kòpi ísúkí létì ìri 'dìzú drázú kuyé, ã'diātāsīyã 'bá rī pi 'bãkí úvá rizú tã ìri ní átá rī yìzú.

20

Yāhūdī rī pi zíkí ẁkpō Yēsū ní ẹ̀zì ngazú rī vé tã

(Mātáyo 21:23-27; Mārākō 11:27-33)

¹ Ẁ'dú ãlu, Yēsū kã ríí 'bá rī pi ímbá, ãzini ríí

ú'dúkó múké rī ùlúú kòpi ní Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dãá, atala atala rī pi drìgé rī pi, 'bá tãimbì Mósè vé rī ímbá'bá rī pi be, ãzini Yāhūdī ambugu rī pi be, ímúkí ìri vúgá. ² Kòpi ní 'yozú kīnī, “Í lū 'bá ní, mi rī tã 'dī'bée nga ẁkpō ã'di vé ni sī? ã'di sè mí ní ẁkpō 'dīri nī?”

³ Ìri ní újázú kīnī, “Á lè drī kpá ìmi zìí, ìmi lūkí má ní, ⁴ ẁkpō Yūwánī ní bātízímū sèzú 'dīri íngá 'bū gélésíla, dōku 'bá áda sè ìri ní ẁkpō 'dīri nī?”

⁵ Kòpi ní átázú ì ãsámví gé sī kīnī, “Bá 'yokí dō tã ni íbí íngá 'bū gélésí, ìri 'bã zì, 'bá ẹ̀'yíkí ìri kuyé ãsī. ⁶ 'Bá 'yokí dō tã ni íbí íngá 'bá áda vúgá, 'bá rī pi 'bã úvì írã sī rá, ã'diātāsīyã kòpi ã'yíkí rá 'yozú kīnī, Yūwánī rī nèbì.”

⁷ Kúru kòpi ní újázú kīnī, “Bá nīkí kuyé ã'di sè dō ìri ní ẁkpō bātízímū sèzú 'dīri nī.”

⁸ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Á lè ẁkpō má ní ẹ̀zì ngazú ãní rī vé tã ùlúú ìmi ní ku.”

Nāpí āgō ọ̀mvú 'ã'bá rī pi vé rī

(Mātáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12)

⁹ Yēsū ní gōzú 'bá rī pi ní nāpí 'dīri ùlúú kīnī, “Ágó ãzi 'ã ọ̀mvú, sa peṭì vinyō vé

19:46 19:46 Ísáyã 56:7 **19:46** 19:46 Yērēmíyã 7:11 * **20:9** 20:9 Peṭì vinyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dúkí peṭì vinyō vé rī ã tã 'bãá tã ãmbúgú rú, kòpi rī ù'a ní zo vinyō sù rú. Múngú ípè 'bá Ísèrélè vé rī pi adrií 'bá ívé ni, kòpi ã adriki rī sù peṭì vinyō vé Múngú ní saá 'aápi ù'a be rī tìni. Nāpí peṭì vinyō vé 'dīri, sè 'bá tãimbì ímbá'bá rī pi atala atala rī pi drìgé rī pi be nīkí ámá rá 'yozú kīnī Yēsū rī ìvé tã átá. 'Í lã Sāwúmã 80:8-16; Ísáyã 5:1-7; Yērēmíyã 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12.

ni pi* 'a ni gé, ìri ní ọm̀vú rĩ ẹ̀zìzú 'bá ụ̀rụ̀kọ ọm̀vú 'ã'bá ni pi ní, ìri ní ngazú m̀zú adrìzú ǎngũ ǎzi gé ílì be káràkará. ¹⁰ Lókí ǎnyǎngǎ ìkũnǎzú rĩ kǎ ícọ́, ìri ní ǎtí'bá p̀ezú m̀zú 'bá ọm̀vú 'ã'bá rĩ pi vùgá 'dǎá, k̀pì ǎ s̀kì rí p̀etì v̀nyọ vé rĩ vé ù'a ụ̀rụ̀kọ 'í ní. 'Bo 'bá ọm̀vú 'ã'bá rĩ pi f̀kì ìri, p̀kì ìri m̀zú drì be ule. ¹¹ Ìri ní ǎtí'bá ǎzi p̀ezú, 'bo k̀pì ùgbǎkì ìri, k̀pì 'okì ìri ùnjì, p̀kì ìri m̀zú drì be ule. ¹² Ìri ní kpá ǎtí'bá ǎzi p̀ezú, k̀pì f̀kì ìri ùnjì ùnjì ǎzó be, k̀pì drokì ìri f̀ú ọm̀vú rĩ agásì ǎmvé.

¹³ "Ọm̀vú 'dìpa ní 'yozú k̀nì, 'Má 'o rí ǎ'dì? Dõ 'dìni, ma mávé m̀vá má ní l̀élè rĩ p̀e m̀zú ǎyu, sǎ ǎzi s̀ k̀pì ìri ìnjì rá.'

¹⁴ "'Bo 'bá ọm̀vú 'ã'bá rĩ pi kǎ m̀vá rĩ ndreé, k̀pì ríkì átá ì ǎsámvú gé s̀ k̀nì, "Bá ìm̀pì ìrivé ngá ẽ tì rùpì rĩ 'dì. Lè 'bá 'dìkì ìri drǎá 'dìsì rá, ngá ọm̀vú agá rĩ ǎ adri rí 'bávè ni.' ¹⁵ K̀pì ní ìri drozú ọm̀vú rĩ agásì, k̀pì ní ìri 'dìzú drǎzú."

Yèsù ní 'bá rĩ pi zìzú k̀nì, "Ìmi ní ǔs̀zú rĩ gé, ọm̀vú 'dìpa rì 'bá ọm̀vú 'ã'bá 'dì'bée 'o ngóni? ¹⁶ Á 'yo ìmi ní, ọm̀vú 'dìpa rì ìm̀pì 'bá ọm̀vú 'ã'bá 'dì'bée ú'dì ùdrǎ rá, ìri ọm̀vú rĩ s̀ 'bá ụ̀rụ̀kọ'bée ní."

'Bá rĩ pi kǎ tǎ 'dìri ỳì, k̀pì ní 'yozú k̀nì, "Lè tǎ 'dìri ǎ nga 'i 'dìni ku."

¹⁷ Yèsù ní ǎngũ ndrezú k̀pì vùgá 'dǎá, ìri ní k̀pì zìzú k̀nì, "Tǎ ì ní s̀ Búkũ M̀ngú vé rĩ agá k̀nì,

" 'Írǎ ǎndúru 'bá jó s̀'bá rĩ pi ní gǎá s̀ rĩ, újǎ nóni 'i ícá írǎ s̀epi jó rĩ ní pá tuzú ǎnì ùkpó ùkpó ni, 'dìri vé ìf̀f̀f̀ ǎ'dì?

¹⁸ 'Bá ì'dèpi írǎ 'dǎri drìgè rĩ, ìri ùnò k̀yúkũ'yú, 'bo írǎ rĩ ì'dé dõ 'bá rĩ drìgè, ìri 'bá rĩ ìnjì ku kpásákpásá."

¹⁹ Atala atala rĩ pi drìgè rĩ pi, 'bá tǎimbì Mósè vé rĩ ìmbá'bá rĩ pi be, k̀pì kǎ tǎ 'dìri ỳì, k̀pì l̀kì kòdò Yèsù rì rù sǎ 'dǎri gé, ǎ'diǎtǎsìyǎ k̀pì ǹkì rá 'yozú k̀nì, Yèsù rì nǎpì 'dìri átá ìvé tǎ s̀. 'Bo k̀pì 'okì 'bá rĩ pi s̀ ǔrì s̀.

Mũfèngǎ umbe jezú rĩ vé ùfèngará 'bǎgú ǎmbúgú Rómǎ vé rĩ ní rĩ

(Mátáyo 22:15-22; Mǎrǎkò 12:13-17)

²⁰ K̀pì t̀kì rì Yèsù rì ndreé, k̀pì ní 'bá ǎngũ úmì'bá ni pi p̀ezú m̀zú Yèsù rì úmìzú, 'bá ǎngũ úmì'bá rĩ pi 'bǎkì ì kú 'bá tǎ be p̀rì ni pi rú. K̀pì l̀kì kòdò átángá ùnjì ìsù ỳì Yèsù tì gé, ì rùkì rí ìri ǎnì, ì jìkì rí ìri m̀zú s̀e gávǎnǎ ùkpò be tǎ l̀ìpi rĩ drìgè. ²¹ 'Bá ǎngũ úmì'bá rĩ pi ní 'yozú k̀nì, "Ímbápi, 'bá ǹkì rá, átángá mí ní rìí átá rĩ, ǎzini tǎ mí ní rìí ìmbá rĩ, ìri p̀rì, mí újǎ mívé ỳkì ku, mi rì 'bá rĩ pi vé tǎ 'dù nga tròtrò, mi rì tǎ áda íngápi M̀ngú vùgá rĩ ìmbá. ²² 'Í

lũ 'bá ní, ìri nyo múké 'bá ní mũfēngā umbe jezú rĩ ũfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ ní, dōku 'bā ũfēkí ku?"

²³ Yēsũ nĩ rá 'yozú kīnĩ, kōpi lēkí tā ũnjí ñsú yīĩ 'í tī gé, kúru ìri ní 'yozú kīnĩ, ²⁴ "Ìmi 'dákí má ní mũfēngā fífí ẹnjīpí ẹnjījēnjī ālu ni." Ìri ní kōpi zizú kīnĩ, "Ìndrīlīkí mũfēngā rụ' 'bá gá 'dīri, āzini rụ rụ' 'bá ni gé 'dīri ā'di vé ni?"

²⁵ Kōpi ní újázú kīnĩ, "'Bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ vé ni."

Kúru ìri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, "Ngá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ, ìmi sēkí ìri ní, ngá Múngú vé rĩ, ìmi sēkí Múngú ní."

²⁶ Kōpi ñsúkí átángá ũnjí tī ni gé 'bá rĩ pi āsámvú gé 'dālē āluñani kuyé. Kōpi āyākí tā ìri ní újā 'dīri sī rá, sē kōpi újīkí kīri.

Íngángará gōó ídri rú drāngará gálésīla rĩ vé tā
(Mātáyo 22:23-33;
Mārākō 12:18-27)

²⁷ Yāhúđī ambugu zīlé Sādókē† 'yo' 'bá kīnĩ, 'bá rĩ drā dō gí, gō íngá ídri rú ku rĩ pi ní ímúzá Yēsũ vúgá nōó. ²⁸ Kōpi ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Ímbápi, Mósē sī 'bá ní kīnĩ, "Bá rĩ vé ẹdrīpí drā dō, ku dō ọwúzí kú mvá ākó, 'bá drāápi rĩ vé ẹdrīpí rĩ gō ọwúzí rĩ ẹ'yí, kōpi anji

tī ọwúzí rĩ be, anji kōpi ní tī rĩ pi gō adri ẹdrīpí drāápi 'dāri vé ni.' ²⁹ Ọtú anji āgō ẹzīrī ẹdrīpí rú. Mvā kāyú rĩ je ũkú, drā kú mvá ākó.

³⁰ Ẹdrīpí 'deépi vú ni gé sī rĩ ní ọwúzí rĩ ẹ'yízú, ìri ní kpá drāzú mvá ākó. ³¹ Ẹdrīpí 'deépi 'dīri ā vúdrī gé sī rĩ ní kpá ọwúzí rĩ ẹ'yízú, ìri ní kpá drāzú mvá ākó. Anji ẹzīrī 'dī' bée céré ẹ'yíkí ọwúzí rĩ rá, kōpi ũdrākí céré mvá ākó. ³² Ẹdū ni gé, ũkú rĩ ní kpá drāzú. ³³ Kúru 'í lū 'bá ní, lókí Múngú kādō ímú 'bá ũdrā' 'bá gí rĩ pi ingáá gōó ídri rú, ũkú 'dīri ímú adri ā'di vé ni?"

³⁴ Yēsũ ní újázú kīnĩ, "Ājē ágó pi ní ì jezú ũkú be rĩ, ìri 'yēná 'i nga vū drīgé nōgó.

³⁵ 'Bo 'bá úmvúlésī Múngú ní ā'yí adrii pīrī íngá' 'bá gō' 'bá ídri rú drāngará gálésīla rĩ pi, āgō rĩ pi jekí ũkú ku, ũkú rĩ pi jekí āgō ku, ³⁶ kōpi ícókí gōó ũdrāá đīi ku, ā'diātāsīyā kōpi adri sū mālāyīkā rĩ pi tīni. Kōpi anji Múngú vé ni, ingakí kōpi drāngará gálésīla ídri ú'dí rĩ ñsú gí.

³⁷ "Ú'dógú' 'dógú ācí ní đizú pētī amuúpi kūmvū rĩ agá rĩ vé rĩ 'yo 'dīni, Mósē sī tā rĩ lūzú kīnĩ, 'bá ũdrā' bée gí rĩ pi íngá gō ídri rú ũzi, kīnĩ Úpí ri 'Múngú Ābūrāmā vé ni, Múngú Ísákā vé ni,

† 20:27 20:27 Sādókē: Sādókē rĩ pi ngúlúmū Yāhúđī rĩ pi vé tājmbi Mósē vé ri rụ' 'bá títí rĩ pi, 'bo kōpi ẹ'yíkí índrī rĩ pi vé tā kuyé, ẹ'yíkí mālāyīkā rĩ pi vé tā kuyé, āzini kōpi ẹ'yíkí kpá 'yozú kīnĩ, 'bá ũdrā' 'bá gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'Í lā Ẹzī 23:8. 20:28 20:28 Dětōrōnómē 25:5 20:37 20:37 Wūngará 3:6

ãzini Múngú Yókóbũ vé ni.'
 38 Múngú adri 'bá ũdrã' 'bá gí
 rĩ pi vé ni ku. Múngú ri 'bá
 ídri rú rĩ pi vé ni, ã'diãtãsiyã
 Múngú ndre 'bá rĩ pi 'í mị gé
 'dãá ídri rú."

39 'Bá tãimbĩ ímbá' 'bá rĩ
 pi ã ụrụkọ ní 'yozú kìnĩ,
 "Ímbápi, tã mí ní újá 'dĩri ìri
 múké!" 40 Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé,
 'bá ãzi gō Yēsũ ri zị ãlunãni
 kuyé.

Kúrísitō ri ã'di ã mvá?
(Mátáyo 22:41-46;
Mārākō 12:35-37)

41 Yēsũ ní kúru 'yozú kōpi
 ní kìnĩ, "Tã sēepi 'bá rĩ
 pi ní 'yozú kìnĩ, Kúrísitō
 ri Dãwúđĩ ã Mvã rĩ ã'di?
 42 Dãwúđĩ sĩ uletere búkũ
 Sãwúmã vé rĩ agá kìnĩ,

" 'Úpí Múngú 'yo mávé Úpí
 ní kìnĩ,
 "Mí úrí mã drị
 ẽndẹpi Sgé,

43 cĩmgbá mã ní mívé ari'ba
 rĩ pi 'bãzú
 mí pálé gá rĩ gé." '

44 Dō Dãwúđĩ zị Kúrísitō
 ri ívé Úpí pírí, Kúrísitō
 ri ícọ adri Dãwúđĩ ã mvã
 íngóni?"*

'Bá tãimbĩ Mósē vé rĩ
ímbá' 'bá rĩ pi vé tã
(Mátáyo 23:1-36; Mārākō
12:38-40; Lúkã 11:37-54)

45 'Bá rĩ pi kã rií tã Yēsũ
 ní átã rĩ yị, Yēsũ ní 'yozú

ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi
 ní kìnĩ, 46 "Lē ìmi adrikí mị
 be kọwụ 'bá tãimbĩ Mósē vé
 rĩ ímbá' 'bá 'dĩ' 'bée vé tã sĩ.
 Kọpi lēkí ì úsú bōngó ãco
 ãco ni pi sĩ, kọpi dō jọkōnĩ
 agá, kọpi lēkí 'bã rĩ pi ẽ ezikí
 ì ñjĩngará sĩ, kọpi lēkí úrí
 vūrã ì ní ñjĩ ñjĩ Jó Múngú
 ri Zizú rĩ pi agá rĩ pi drĩgē,
 ãzini vūrã ì ní ñjĩ ñjĩ ụmụ
 nyazú rĩ gé. 47 'Bo kọpi ri
 ọwụzị rĩ pi ẽ mị ũ' 'bã rizú
 kọpivé ngá jó ãsãmvú gé rĩ
 pi u' duzú kọpi drĩgē sĩ. Kọpi
 ri Múngú ri zị sã be ãco, 'bá
 rĩ pi ã ndrekí rí ì. 'Bá tã 'o' 'bá
 'dĩni 'dĩ' 'bée, Múngú ri ímụ
 kọpi ìrĩñã ùnjí ùnjí."

21

Ọwúzịgọ ãzi sē mũfēngã
fífí ñrĩ
(Mārākō 12:41-44)

1 Yēsũ kã rií adrií Jó
 Múngú vé rĩ agá 'dãá, ndre
 'bá ã' 'bú be rĩ pi ri mũfēngã
 'be sōndúkũ ì ní 'bãá kuú Jó
 Múngú vé rĩ agá mũfēngã
 'bezú rĩ agá. 2 Ndre kpá ùkú
 ãzi ngá ãkó, ọwúzịgọ rú ni,
 'be mũfēngã fífí nyíríná ñrĩ.

3 Ìri ní 'yozú kìnĩ, "Ádarú á
 lē 'yoó ìmi ní 'dĩni, ọwúzịgọ
 'dĩri 'be mũfēngã rĩ 'bá rĩ pi
 vé rĩ agaá rá. 4 Mũfēngã 'bá
 'dĩ' 'bée ní sēé rĩ, kọpi íbíkí
 í' 'dú ã' 'bú ívé rĩ agá, 'bo ùkú

‡ 20:42 20:42 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tã 'dĩri vé ífífí, Úpí Múngú zị Yēsũ Kúrísitō
 ri Úpí. § 20:42 20:42 Drị ẽndẹpi gé: 'Bá úrípi drị ẽndẹpi gé rĩ, ìri ùkpō be,
 ì ìri ñjĩñjĩ. * 20:43 20:43 Sãwúmã 110:1 * 20:44 20:44 Kúrísitō ri ícọ adri
 Dãwúđĩ ã mvã íngóni?: Tìkí Yēsũ ri 'bá áda rú, ìrivé ẹ' 'bipi Dãwúđĩ 'i, 'bo ì ní
 drĩ ìri tizú kuyé rĩ gé, kọpi rikí adrií Múngú be trụ 'bù gé 'dãá, ìri Mvã Múngú
 vé ni. Gbi ngá rĩ pi ãrēvú céré nĩ, kúru ìri Úpí Dãwúđĩ vé ni. 'Í lã 1 Sãmúélē
 16:1-13; Sãwúmã 132:11-12; Yūwání 1:1-18.

ngá ãkó 'dĩri sē ívé ngá 'í ní kōdō 'í ìzã kozú rĩ ãrēvú céré."

Yēsũ ũlũ tā ímúpi 'i ngaápi ú'dú ũdũ vé rĩ gé rĩ
(*Mátáyo 24:1-2; Mārãkō 13:1-2*)

⁵ Yēsũ vé 'bá ìri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã urukọ ríkí átá irã ùnyĩ be ĩ ní Jó Múngú vé rĩ sızú rĩ ã tā sĩ, ãzini ngá 'bá rĩ pi ní sēé Múngú ní rĩ pi ã tā sĩ. 'Bo Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ,
⁶ "Sã āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ngá ĩmi ní ndreé 'dĩ'bée, ĩ ímú ũñō céré vũgá, ícókí irã ãlu ni kuú adrii ógúpı drĩgė ku."

Īzãngã úmvúlėsĩ ímúpi drĩdrĩ 'dĩlė rĩ
(*Mátáyo 24:3-14; Mārãkō 13:3-13*)

⁷ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zızú kĩnĩ, "Īmbápi, tā 'dĩ'bée ímú ĩ nga ngõtú? Ngá lũupi 'yozú kĩnĩ, tā rĩ ílókō ímú 'i ngangã rĩ ã'di?"

⁸ Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, "Bá āzi ã ũ'bã ĩmĩ mĩ ku. 'Bá kárãkarã pi ímú mã rú sĩ, kōpi 'yo ĩ Kúrísitō 'i, āzini kōpi 'yo, 'Sã rĩ ícó gı.' 'Bo lē ĩmi ẽ'yĩkĩ kōpívė tā 'dĩri ku. ⁹ ĩmi kádō tā ẽ'dĩ vé ni yĩ, āzini tā 'bá rĩ pi ní rizú íngázú mgbãrãsi ĩ ógúpı drĩgė rĩ vé tā yĩ, lē ĩmi 'okĩ ũrĩ sĩ ku. Tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga drĩdrĩ, 'bo ú'dú ũdũ vé rĩ ícó drĩ ícã mbělėnjã ku."

¹⁰ Yēsũ ní kúru 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Bá ãngũ āzi agá rĩ pi ímú ẽ'dĩ 'dĩ 'bá ãngũ āzi agá rĩ pi be, 'bãgú rĩ pi ímú

ẽ'dĩ 'dĩ ĩ ógúpı 'bãgú rĩ pi be. ¹¹ ãngũ rĩ ímú 'i aya dĩngídĩngĩ, ẽbĩrĩ ri ímú 'de ũnjĩ ũnjĩ, drã ũnjĩ ũnjĩ ni pi ímú 'de ãngũ ãndĩãndĩ ni pi agásĩ, Tã ãyãzú ãyãyã 'bá rĩ pi ní ũrĩ sēepi ni pi ímú 'i nga 'bũ gé 'dãã.

¹² "Bo drĩdrĩ ni, tā 'dĩri ní drĩ 'i ngazú kuyé rĩ gé, ĩ ímú ĩmi uru, ĩ ĩmi ócũ ũnjĩ ũnjĩ. ĩ ímú ĩmi jĩ tō Jó Múngú ri Zızú rĩ pi agá, āzini ĩ ĩmi jĩ jó ãngũ ũ'yĩzú rĩ pi agá, ĩ ĩmi tō 'bãgú rĩ pi ẽndrėtĩ gé, āzini gávãnã rĩ pi ẽndrėtĩ gé, ĩmi ní mã pámvú ũbĩ rĩ sĩ. ¹³ 'Dĩri ímú adri ĩmi ní drĩlė múké ĩmi ní mávé tā ũlũzú kōpi ní. ¹⁴ 'Bo ĩmi dō ri ĩmĩ tĩ gã, lē ĩmi ríkí ĩmi ũsũũ drãã tā ĩmi ní lēé átã rĩ sĩ ku. ¹⁵ Ā'diãtãsiyã mã ĩmi ní átãngã pĩrĩ rĩ sē nĩ, āzini mã ĩmi ní úmĩ rĩ sē nĩ, ĩmívė ari'ba rĩ pi ícókĩ ĩmi ideé ku, dōku kōpi ícókĩ 'yoó tā ĩmi ní 'yoó rĩ ũñō 'dĩni ku. ¹⁶ Sã āzi sĩ, ĩmi ẽtėpı, ĩmi ẽndrėpı, ĩmi ẽ'dípãã, ĩmi ẽdrıpı, āzini ĩmívė ũndĩ rĩ pi, kōpi ímú ĩmi ũli 'be, kōpi ĩmi urukọ ú'dĩ ũdrã rá. ¹⁷ 'Bá rĩ pi ãrėvú céré ímú ĩmi gã sĩ mã tā sĩ. ¹⁸ 'Bo drĩ'bĩ ĩmi drĩgė rĩ ãlu ni ícó ãvĩ ku. ¹⁹ ĩmi tukĩ dō pá tĩtĩ ĩmívė ẽ'yĩngãrá agá, ĩmi idri 'dãni'dãni rĩ ĩsú rá.

Ī ímú Yėrusãlėmã ri iza rá
(*Mátáyo 24:15-21;*
Mārãkō 13:14-19)

²⁰ "Īmi ndrekĩ dō ãngãráwã rĩ pi cekĩ

Yêrúsâlémã ri kûrũ, ïmi nĩ 'yozú kînĩ, sã ï ní Yêrúsâlémã ri izazú rĩ ícã gí. ²¹ Kúru lē 'bá adri' 'bá āngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi ã ápákí mužú írã gá 'dãá, 'bá adri' 'bá kûrũ agá rĩ pi ã fũkí kûrũ rĩ agásĩ āmvé, 'bá adri' 'bá kûrũ rĩ agá ku rĩ pi ã gōkí fií kûrũ rĩ agá 'dãá ku. ²² Ā'diātāsīyã sã 'dĩri ï ní āngũ ïrĩñžú rĩ, tã ï ní sũ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ, ã nga rí 'i fũú tị ni gé bēnĩ. ²³ Ụ'dú 'dãri gé, ũkú 'a be rĩ pi ímú ïzāngã ïsú ũnjí ũnjí, āzini ũkú ri' 'bá bã sē' 'bá ndrũ' 'bá anjĩná ní rĩ pi kpá ímú ïzāngã ïsú ũnjí ũnjí. ïzāngã ri ímú adri ũnjí ũnjí āngũ 'dãri agá, Múngú ã 'a ri ve 'bá 'dĩ'bée ní ũnjí ũnjí. ²⁴ Ari'ba rĩ pi ímú 'bá rĩ pi ú'dí ïlĩ āco sĩ. Kōpi 'bá rĩ pi ụrụkọ ụrụ jĩ āngũ jākã rĩ pi vé rĩ gé. 'Bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ímú Yêrúsâlémã ri rụ, kōpi adri Yêrúsâlémã agá 'dãá, cĩngbá sã kōpivé rĩ ní dẹzú rĩ gé."

'Bá Mvá vé ïgōngárá
(*Mátáyo* 24:29-31;
Mārākō 13:24-27)

²⁵ Yēsũ ní 'yozú kînĩ, "Tã āyāzú āyāyã ni ímú índrē ũtú rĩ mị gé, mbãã rĩ mị gé, āzini lĩnyã rĩ pi mị gé. 'Bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ímú adri ānĩ ũrĩ sĩ, kōpi ě drĩ ri ímú ábá yĩ tafu rĩ vé ụngárá sĩ, āzini ïrivé úvángárá ngũyá ngũyá rĩ sĩ. ²⁶ Ụrĩ ri 'bá rĩ pi fụ ambamba, tã ímúpi 'i ngaápi vũ drĩgé rĩ sĩ. Ngá 'bũ gé rĩ pi ārēvú céré, ï ímú kōpi

aya u'de vũgá. ²⁷ Sã 'dãri gé, ma 'Bá Mvá 'i, kōpi ímú mávé ímúngárá ïrĩbĩtị agásĩ ũkpō be rĩ ndre, āzini mávé ñngárá pōwũpōwũ rĩ ndre ï mị sĩ. ²⁸ ïmi ndrekí dō tã 'dĩ'bée í'dókí ï ngaá gí, ïmi tukí pá ụrụ sĩ, ïmi ingakí ïmĩ drĩ ụrụ, ā'diātāsīyã sã ï ní ïmi pazú rĩ ícã ïnyĩná gí."

Nāpí pẹtị ï ní zĩ fĩgĩ rĩ vé rĩ
(*Mátáyo* 24:32-35;
Mārākō 13:28-31)

²⁹ Yēsũ ní kōpi ní nāpí 'dĩri ũlũzú, "ïmi ndrekí drĩ pẹtị ï ní zĩ fĩgĩ 'dĩri ká, āzini ïmi ndrekí drĩ pẹtị rĩ pi ká. ³⁰ Kōpi kádō í'dó rũú, ïmi nĩ 'yozú kînĩ, ězũ ícã ïnyĩná gí. ³¹ ïri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ïmi ndrekí dō tã má ní lũú ïmi ní 'dĩ'bée ri 'i nga, ïmi nĩ 'yozú kînĩ, mālũngã Múngú vé rĩ ícã ïnyĩná gí. ³² Ádarú á lē 'yoó ïmi ní 'dĩni, 'bá ụrụkọ'bée ïmi āsámvú gé 'dĩgé ícókí drĩ ũdrãá ku, cĩngbá tã 'dĩ'bée ní ï ngazú rĩ gé. ³³ 'Bũ pi vũ be, ïri ímú dẹ rá, 'bo ụ'dúkọ mávé rĩ dẹ ku.

³⁴ "ïmi ndrekí múké, ïmi rikí ẹsị 'bãã ngá nyanya drĩgé ku, āzini ïmi rikí íwá mvuú ïmērēzú ānĩ ku, āzini ïmi rikí ïmi ụsũ drãã tã nyōókú nōri vé rĩ sĩ ku, ïmi rikí dō tã 'dĩ'bée 'oó, ú'dú ũdũ vé rĩ ímú ícã mbēlēná, ïmi ícókí nĩ ku. ³⁵ Tã 'dĩri ímú 'i nga 'bá adri' 'bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ní céré. ³⁶ Lē ïmi adrikí mị be kowu, ïmi zikí Múngú ri, tã ímú' 'bá ï

nga'ba 'dĩ'bee ē řsú rí řmi ku, ma 'Bá Mvá 'i, řmi tukí rí pá má ęndreři gé řřĩ ģkó.”

³⁷ Ů'dú ālu ālu, Yēsũ ri ęcĩ 'bã rĩ pi řmbã Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dãã, ũndreňã ālu ālu, řri mu ānga ř ní zĩ řĩrã Ōlívě vé rĩ drĩgē 'dãã, řri la 'dãlé. ³⁸ Kãdō adriĩ ũ'bũtĩ kũňĩkũňĩ, 'bã rĩ pi ri řmũ tã Yēsũ ní řmbã rĩ yĩ Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dãã.

22

Yúdã 'be Yēsũ ā ũli
(*Mátayo* 26:1-5, 14, 16; *Mãrákõ* 14:1-2, 10-11; *Yũwãñĩ* 11:45-53)

¹ Ůmũ ř ní Pángã ni 'Bãã Údrã ku rĩ* vé Ů'dú Múngú ní Ęlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ nyazú rĩ kã ícã řnyĩňã gĩ, ² atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi, 'bã tãĩmbĩ řmbã' bã rĩ pi be, rikĩ lętĩ ndãã lęzú Yēsũ ri ružú kĩri, řri 'dĩzú drãzú rá, ā'diãtãsiyã kõpi 'okĩ řřĩ sĩ 'bã rĩ pi sĩ. ³ Kúru Sãtãnã ní fizú Yúdã ř ní zĩ řĩřĩkãřĩyõtã ē ęřĩ ágã. Yúdã ri Yēsũ vé 'bã áyũãyũ mudřĩ drĩ ni řřĩ rĩ pi vé āzi. ⁴ Yúdã ní ngazú mužú atala atala rĩ pi drĩgē

rĩ pi vúgã, āzini ũgalaku Jó Múngú vé rĩ ũtē' bã rĩ pi vúgã 'dãã, řri ní rizú lętĩ 'ĩ ní lęzú Yēsũ ā ũli 'bészú rĩ átázú kõpi ní. ⁵ Atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi ũgalaku rĩ pi be adrikĩ āyĩkõ sĩ, kõpi kĩñĩ, řĩ mũfęngã sē Yúdã ní rá. ⁶ Yúdã ā'yĩ rá, řri ní í'dózú lętĩ ndãzú, 'ĩ sē rĩ Yēsũ ri kõpi drĩgē, ākũdē 'bã bĩřĩřĩkã rĩ pi 'dããyo.

Īnyã ũdũ Yēsũ ní nyaã ívé
'bã mudřĩ drĩ ni řřĩ rĩ pi be rĩ
(*Mátayo* 26:17-25; *Mãrákõ* 14:12-21; *Yũwãñĩ* 13:21-30)

⁷ Ůmũ ř ní Pángã ni 'Bãã Údrã ku, ř ní rizú kãbilõ mvã† ũlĩzú Ů'dú Múngú ní Ęlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩřĩ vé rĩ nyazú rĩ kã ícã, ⁸ Yēsũ ní Pétěró pi pęzú mužú Yũwãñĩ be drĩdrĩ, řri ní 'yozú kĩñĩ, “řmi mũkĩ 'bã ní ānyãngã Ů'dú Múngú ní Ęlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ vé rĩ á'dĩ, 'bã mũkĩ rĩ nyaã.”

⁹ Kõpi ní řri zĩzú kĩñĩ, “'ĩ lę 'bã mũkĩ á'dĩ řngũgã?”

¹⁰ řri ní ũjãzú kõpi ní kĩñĩ, “řmi kãdõ caã kũřũ rĩ ágã

* **22:1** 22:1 Ůmũ ř ní Pángã ni 'Bãã Údrã ku rĩ nyazú rĩ: Yãhũđĩ rĩ pi ri řĩmũ 'dĩri nya ca ũ'dũ ęřĩřĩ, kõpi ri ũ'dũ Múngú ní ř pazú adringãrá tũgęřĩ rũ 'bã Ęjępětõ vé rĩ pi drĩgē sĩ rĩ vé tã ígã āñĩ. Ůmũ 'dĩri ř í'dõ nya Ů'dũ Múngú ní Ęlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ gé. 'Í lã Wũngãrá 12:17-20. † **22:7** 22:7 Kãbilõ mvã: Múngú sē tãĩmbĩ Mõsē ní kĩñĩ, 'bã rĩ pi ā zãkĩ kãbilõ Múngú ni řõbõňõ rũ, ā trũkĩ rĩ kõpi ívé ũňĩkãnyã ágãřĩ rá. Sē ř ní Yēsũ ri zĩzú Kãbilõ Mvá Múngú vé ni āñĩ, ā'diãtãsiyã Múngú řpē řri řmũ drãã 'bãvé ũňĩkãnyã ũjĩřĩ. 'Í lã Wũngãrá 12:17-28; Mãrákõ 14:12; Yũwãñĩ 1:29-35; 1 Kõřĩnitõ 5:7; 1 Pétěró 1:19. ‡ **22:7** 22:7 Ů'dũ Múngú ní Ęlĩzú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ: Yãhũđĩ rĩ pi ri ũ'dũ Múngú ní řtũ ęlĩzú řřĩřĩřĩ rĩ pi vé jó rĩ pi tĩ gé sĩ Ęjępětõ gã 'dãã rĩ vé tã ígã. Őtũ kõpi ę'bĩřĩ ũbēkĩ kãbilõ ā řri ívé kęętĩ ē ęřĩřĩ gã sĩ, sē Múngú ũ'dũ kõpi kuyé. Múngú ũ'dũ 'bã Ęjępětõ vé kãbilõ řri ũbē' bã ívé kęętĩ ē ęřĩřĩ gã sĩ kuyé rĩ pi vé anji āgõ kãyũ rĩ pi ũdrãã 'bã ālu ālu vé 'bętĩ āsãmvũ gé sĩ rá. 'Í lã Wũngãrá 12:17-28.

'dãlé, ìmi ágó ãzi ìsù ìri yîi 'du mužú ũdrí sî. Ìmi 'dekí mužú ìri ã vùdrî gé sî, cîmgbá jó ìri ní mužú fizú rî agá 'dãá. ¹¹ Ìmi 'yokí jó 'dîpa ní, 'Ímbápi zî kîñî, 'Bâ mu ùmũ Û'dú Múngú ní Ëlîzú Jó rî pi tî gé sî rî nya mávé 'bá mâ pámvú ũbî'bá rî pi be íngügá?' ¹² Ìri ìmi ní jó ã 'a ãmbúgú urulésîla rî lû, údékí 'a ni kú múké múké. Ìmi á'díkí 'bá ní ínyá rî 'dãlé."

¹³ Kôpi ní 'dezú mužú kûrú rî gé 'dãlé, kôpi ìsúkí ngá rî pi ârêvú céré sù Yêsú ní 'yoó rî tîñî. Kôpi ní ínyá ùmũ Û'dú Múngú ní Ëlîzú Jó rî pi tî gé sî rî vé rî á'dízú 'dãlé.

Ínyá Úpí vé uletere rî vé nyangára

(*Mátayo 26:26-30; Mārākō 14:22-26; 1 Kōrīnītō 11:23-25*)

¹⁴ Sâ ùmũ rî nyazú rî kã ícò, Yêsú pi ní úrízú ívé 'bá áyúâyũ rî pi be mísá ínyá nyazú rî ã jélé gá. ¹⁵ Ìri ní 'yozú kôpi ní kîñî, "Ma úvá be, á lë Û'dú Múngú ní Ëlîzú Jó rî pi tî gé sî rî vé ùmũ nyaá ìmi be trú, ìsúzú á nya drî ìzāngā rî kuyé. ¹⁶ Á lë 'yoó ìmi ní, á gō ùmũ nōri ãzi nyaá ìmi pi be ñî ku, cîmgbá Múngú ní 'bá rî pi oyuzú fizú ívé mālūngā agá rî gé."

¹⁷ Ìri ní kópō rî í'dúzú, ìri ní ōwō'dîfō sēzú Múngú ní, ìri ní 'yozú kîñî, "Ìmi é'yíkí, ìmi ãlèkí mvuú ìmi ãsámvú gé sî. ¹⁸ Á lë 'yoó ìmi ní 'dîni, í'dózú ãndrũ mužú

drîdrî, á gō vînyō mvuú ñî ku, cîmgbá mālūngā Múngú vé rî ní ímúzú rî gé."

¹⁹ Ìri ní kpá pánga í'dúzú, ìri ní ōwō'dîfō sēzú Múngú ní, ìri ní pánga rî ãndîzú, ìri ní sēzú kôpi ní, ìri ní 'yozú kîñî, "'Dîri mávé rú'bá má ní sēé ìmi tã sî rî, ìmi 'okí 'dîni mâ tã ígázú ãní."

²⁰ Kôpi kã ínyá rî nyaá deşé gí, ìri ní kpá kópō rî í'dúzú, ìri ní 'yozú kîñî, "Kópō 'dîri, ìri mávé ãri dãápi ìmi tã sî, Múngú ní ũndî ú'dí ruşú rî.

²¹ Ágó ímúpi mâ ũli 'beépi rî, 'bá ri nga nya ìri be mísá drîgé trú. ²² Ma 'Bá Mvã 'i, ma ímú drã sù ì ní tã ni ũtîî gí rî tîñî, 'bo ìzāngā rî ímú adri 'bá mâ ũli 'beépi rî vé ni." ²³ Yêsú vé 'bá áyúâyũ rî pi ní í'dózú ì uzîzú ì ãsámvú gé sî kîñî, 'bá ì ãsámvú gé lēépi tã 'dîri 'oópi rî ã'di 'i.

²⁴ Yêsú vé 'bá áyúâyũ rî pi ní í'dózú ágátá gázú ì ãsámvú gé sî kôpi kîñî, "Mālūngā úmvúlésî ímúpi rî gé, ã'di ri adri 'bá ãmbúgú rú nî?" ²⁵ Yêsú ní 'yozú kôpi ní kîñî, "'Bāgú súrú rî pi agásî rî pi ũkpō be tãimbî sēzú ívé 'bá rî pi ní, drîkoma ũkpō be rî pi ri 'yo ì ũndî 'bá rî pi vé ni. ²⁶ 'Bo lë ìmi adrikí sù 'bá 'dî'bée tîñî ku, 'bá lēépi adriipi ãmbúgú rú rî, lë ã adri sù mvãñá mādãñá rî tîñî, lë 'bá ãngũ ruşúpi rî ã adri sù átî'bá tîñî.

²⁷ 'Bá úrípi mísá gārã gá ínyá nyaápi rî pi 'bá ínyá rî sēépi ìri ní rî be, 'bá ngōri ãmbúgú nî? Adri 'bá úrípi mísá gārã

gá inyá nyaápi rĩ 'i kuyé? 'Bo ma ĩmi àsámvú gé nōgó, má adri sũ 'bá riipi ngá sēepi rĩ tĩni. ²⁸ Sã tâ ũkpó ũkpó ní ma ũ'bĩzú rĩ gé, 'bá pá tu'bá tĩtĩ má be trũ rĩ ĩmi 'i. ²⁹ Ma ĩmi ní ũkpō sē āngũ ružú sũ 'bāgú rĩ pi ní ružú rĩ tĩni, sũ má Ẹtẹpi ní ma 'bãã 'bāgú rú āngũ ružú rĩ tĩni. ³⁰ Kúru 'bã ímú ngá nya ĩmi be, āzini ngá mvu ĩmi be trũ mávé mālũngã má ní ímú ružú rĩ gé 'dãá, 'bá ālu ālu ri ímú úrí lúpá drĩgé, tâ lĩ sũrũ Īsērēlē vé mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi drĩgé."

Yēsũ átá tâ Pétēró ní ímúžú 'i gāžú rĩ
(*Mátayo* 26:31-35;
Mārākō 14:27-31; *Yūwánĩ* 13:36-38)

³¹ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Sĩmónã, Sĩmónã, 'í ndre drĩ ká! Sātánã zĩ kĩnĩ, 'í lē ĩmi yaá sũ ĩ ní ānyá yaá rĩ tĩni. ³² 'Bo Sĩmónã, á zĩ mí ní Múngú ri, ã sē rĩ mívé ẹ'yĩngará ã adri rĩ ũkpó ũkpó. Mí újá dō mívé ẹsĩ ĩgōžú má vúgá gí, 'í ko mĩ ọgũpĩ ẹ ĩzã, kọpi ã adrikĩ rĩ ũkpó ũkpó ívé ẹ'yĩngará agá."

³³ 'Bo Pétēró ní újázú kĩnĩ, "Úpí, má ã'yĩ rá, 'bã mụ mí be trũ jó āngũ ũ'yĩžú rĩ agá 'dãá, 'bã ũdrã mí be trũ."

³⁴ Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Pétēró, á 'yo mí ní 'dĩni, mi ímú ma gã ca vú be na, mi 'yo, 'í nũ ma kuyé, lōgúlōgú ri kúru cērē 'be."

³⁵ Kúru Yēsũ ní kọpi zĩžú kĩnĩ, "Má ní ándúru ĩmi pēžú mụžú ụ'dúkọ múké rĩ ũlũngará gá mũfēngã ākó, kũmvũ ākó, dōku ngá pá gá ākó rĩ gé, ĩmi unukĩ ngá ākó sĩ rá?"

Kọpi ní újázú kĩnĩ, "Bá unukĩ ngá ākó sĩ kuyé."

³⁶ Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "'Bo nóni ĩmi mũfēngã jĩ jũrú be rá. ĩmi dō ịlĩ āco ākó, ĩmi uzĩkĩ ĩmívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi, ĩmi jekĩ ịlĩ āco ānĩ. ³⁷ Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, "Dúkĩ ĩrívé tâ 'bãã sũ 'bã tâ ũnjĩ 'oópi rĩ tĩni.' Tã 'dĩri ímú 'i nga mã ru' 'bá gá rá. Ádarú tâ ĩ ní sũ Búkũ Múngú vé rĩ agá mã tâ sĩ rĩ, ĩri nóni ri 'i nga fũ tĩ ni gé."

³⁸ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní 'yozú kĩnĩ, "Úpí, 'í ndre drĩ ká, 'bã ịlĩ āco be ĩrĩ kú nō."

Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Átángá rĩ ẹ ẹsĩ 'dĩgé."

Yēsũ zĩ Múngú ri ívé drāngará ã tâ sĩ

(*Mátayo* 26:36-46;
Mārākō 14:32-42)

³⁹ Yēsũ ní 'dezú mụžú Írã Ōlívē vé rĩ drĩgé 'dãá, sũ ándúru rĩ tĩni, ĩrívé 'bã ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi 'dekĩ mụžú vú ni gé sĩ ĩndĩ. ⁴⁰ Kọpi kã mụžú caá írã drĩgé 'dālē, ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Ĩmi zĩkĩ Múngú ri ũkpō sĩ, ĩmi 'dekĩ rĩ tâ ũnjĩ agá ku."

⁴¹ Yēsũ ní kọpi kuzú, ĩri ní 'i útrúzú vũũ mādã, ĩri ní

kũmũcí ütĩzú Múngú ri zizú kĩnĩ, ⁴² “Má Ètèpĩ, mí ã'yĩ dõ rá, 'í 'dụ kópõ ìzãngã vé 'dĩri má rụ' 'bá gá sĩ rá. 'Bo ã adri má ní lée rĩ tịni ku, ã adri mí ní lée 'oó rĩ tịni.” ⁴³ Mālāyikā ãlu íngá 'bũ gé 'dãásĩ, ímụ 'i 'i 'daá ẽndrètĩ ní gé, ìri ní ùkpõ sée. ⁴⁴ Yèsũ ẽ ẹsị ịsụ ìzãngã ambamba, ìri ní Múngú ri zizú ẹsị be céré, ìrivé ùrụndẹ ra nyõòkú gé 'dãá, sụ ãrĩ ní raá rĩ tịni.

⁴⁵ Yèsũ kã Múngú ri zịi deé gí, ìri ní íngázú urụ, ìri ní 'i újázú gõzú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi vùgá 'dãlé, ịsụ kòpi ri ú' 'dụ ko, kòpi ãndèkí káyĩ, kòpi adrikí kuú ìzãngã sĩ. ⁴⁶ Ìri ní kòpi zizú kĩnĩ, “Ngá ìmi ní rizú ú' 'dụ kozú 'dĩni rĩ ã'di? Ìmi ngakí urụ, ìmi zikí Múngú ri, tã ùnjí ã ù' 'bĩ rí ìmi ku.”

Yèsũ vé rụngará

(Mátáyo 26:47-56;
Mārākō 14:43-50; Yūwánĩ 18:3-11)

⁴⁷ Yèsũ kã rií átá ívé 'bá áyúãyũ rĩ pi be, 'bá bĩtríká pi ní ícázú, Yèsũ vé 'bá áyúãyũ mụdrị drị ní ìrĩ rĩ pi vé ãzi, Yúdã íkó kòpi ẽ drị ímúzú nĩ. Ìri ní mụzú Yèsũ ri u'dezú ẹzizú bẽdrị sĩ. ⁴⁸ Yèsũ ní ìri zizú kĩnĩ, “Yúdã, ma 'Bá Mvã 'i, 'í lē ma ẹzi bẽdrị sĩ lüzú kĩnĩ, 'í lē mã ùli 'beé?”

⁴⁹ Yèsũ vé 'bá áyúãyũ rĩ pi kã tã riipi 'i ngaápi 'dĩri ndreé, kòpi ní Yèsũ ri zizú

kĩnĩ, “Úpí, 'bã fukí ùmbã kòpi be ìlĩ ãco rĩ sĩ ìyí?” ⁵⁰ Kòpivé 'bá ãlu ní átálágú ãmbúgú rĩ vé ãtĩ' 'bá ẽ bĩ drị ẽndèpĩ gé rĩ gazú ìlĩ ãco rĩ sĩ mvoorú 'dezú vùgá 'dãá.

⁵¹ Yèsũ ní 'yozú kĩnĩ, “'Dĩni kuyé!” Ìri ní ágó rĩ ẽ bĩ úlózú, ágó rĩ ẽ bĩ ní ícázú múké.

⁵² Kúru Yèsũ ní 'yozú atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi ní, ùgalaku Jó Múngú vé rĩ ùtē' 'bá rĩ pi ní, ãzini 'bá ambugu ímụ' 'bá 'i rụ' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi ri ímụ ìlĩ ãco ãco ni pi be, túré be ìmi drìgé sĩ, ìmi ùsũkí ma 'bá riipi 'bá wa' 'bá ãrĩ' 'bá rú rĩ pi ẽ drị kòopi ni? ⁵³ Ú' 'dụ céré á ri adrii ìmi be trũ Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ìmi rụkí ma kuyé. 'Bo sã nōri ìmivé ni, ãdróko ní ívé ẹzị ngazú ãnĩ rĩ.”

Pétèró gã Yèsũ ri sĩ

(Mátáyo 26:57-58, 67-75; Mārākō 14:53-54, 66-72; Yūwánĩ 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kòpi ní Yèsũ ri ruzú jizú mụzú átálágú ãmbúgú rĩ vé kání agá 'dãlé. Pétèró se 'i gõzú vùlé rú. ⁵⁵ 'Bá ãngũ ùtē' 'bá rĩ pi ùdèkí ãcĩ bóró rĩ agá 'dãá, kòpi úríkí ãcĩ rĩ ã gārã gá, Pétèró ní fizú úrízú kòpi ãsámvú gé. ⁵⁶ Tùgẹrĩnjá ãzi ùkú rú ni ní Pétèró ri ndrezú úrĩ kuú ãcĩ rĩ tị gé 'dãá. Ìri ní Pétèró ri ndrezú gõgõ, ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi

§ 22:54 22:54 Átálágú ãmbúgú rĩ: Átálágú ãmbúgú rĩ ndē atala rĩ pi céré, ã'diātāsīyã ìri 'yéná fi Jó Múngú vé rĩ agá Vūrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ìri fi vù ãlu ìlĩ ãlu agá. Ìri ãrĩ rõbõñõ vé rĩ jì ùnjikányã ùjizú. 'Í lã Lẹvĩtĩkã 16; Èbéré 9.

ní kīnī, “Ágó nōri, kōpi riki ándúru adrii Yēsū be trú.”

57 'Bo Pétēro gā tā ĩri ní 'yoó 'dīri rá kīnī, “Ūkú 'dīri, á nī ágó 'dīri kuyé.”

58 Vúdrī ni kā vūyú mādā, ágó āzi ní kpá Pétēro ri ndrezú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Mi ágó ĩ ní ruyú 'dīri vé ógúpì.”

Pétēro ní újázú kīnī, “Ágó 'dīri, má adri ĩri ógúpì ku!”

59 Kā muý adri sã ālu ã vúdrī gé, ágó āzi ní kpá rizú sizú kīnī, “Ádarú ágó 'dīri, kōpi riki adrii ĩri be trú, ã 'diātāsīyā ĩri Gālíláyāgú.”

60 Pétēro ní újázú kīnī, “Ágó 'dīri, á nī tā mí ní rií átá 'dīri kuyé.” Pétēro kā rií tā 'dīri 'yoó, koro lōgúlōgú ní cēré 'bezú. 61 Úpí Yēsū ní 'i újázú Pétēro ri ndrezú. Kúru Pétēro ní tā Úpí ní 'yoó 'í ní, “Mi ímú ma ga ca vú be na, lōgúlōgú ri kúru cēré 'be” 'dāri vé tā ígázú. 62 Pétēro ní ngazú fúzú āmvé, ĩri ní í'dózú āa ngozú mádrā mádrā rú.

Āngáráwá Yēsū ri ütē'ba rī pi riki Yēsū ē drī ínjà

63 Āngáráwá Yēsū ri ütē'ba rī pi ní í'dózú Yēsū ē drī ínjàzú, āzini ĩri ūgbázú.

64 Kōpi úmbékí ĩri ē mī cí, kōpi ní ĩri zizú kīnī, “'Í lū 'bá ní, ã'di gbā mi nī?” 65 Kōpi riki átángá ũnjí ũnjí ni pi átá, ĩri u'dazú.

Jikí Yēsū ri drīkoma Yāhúdī rī pi vé tā lī'ba rī pi endrētì gé

(Mátayo 26:59-66; Mārākō 14:55-64; Yūwání 18:19-24)

66 Kā muý adrii ũ'bútīnǎ rī sī, 'bá ambugu rī pi, atala atala rī pi drīgé rī pi, āzini 'bá tāimbí ímbá'ba rī pi be, kōpi ní ĩ úmúzú vūrā ālu gé Yēsū vé tā lizú, ĩ ní Yēsū ri íjizú ímúzú kōpi endrētì gé. 67 Kōpi ní 'yozú kīnī, “Mi dō Kúrísítō 'i, 'í lū 'bá ní.”

Yēsū ní újázú kīnī, “Mā lū dō ĩmi ní, ĩmi ícókí ẹ'yī ku. 68 Mā zì dō ĩmi tā sī, ĩmi ícókí újá má ní ku. 69 'Bo í'dózú āndrū mužú drīdrī, ma 'Bá Mvǎ 'i, ma mu úri Múngú Ūkpō 'Dīpa vé drī ëndépì gé.”

70 Kōpi ní céré ĩri zizú kīnī, “Mi Mvǎ Múngú vé ní?”

Īri ní újázú kīnī, “Tā ĩmi ní 'yoó rī pīrì.”

71 Kúru kōpi ní 'yozú kīnī, “'Bá yíkí tā rī tì ni gé gí. Nga 'bá ní lēzú 'bá āzi ē ímú tā rī átá nī rī ã'di?”

23

Jikí Yēsū ri Pīlātō endrētì gé

(Mátayo 27:1-2, 11-14; Mārākō 15:1-5; Yūwání 18:28-38)

1 Drīkoma Yāhúdī rī pi vé tā lī'ba rī pi ārēvú céré, kōpi ní Yēsū ri jizú mužú Pīlātō endrētì gé 'dāá.* 2 Kōpi ní í'dózú ĩri tōzú, kōpi kīnī,

* 23:1 23:1 Pīlātō endrētì gé 'dāá: Kōpi jikí Yēsū ri mužú gávānā Pīlātō Rómā vé rī endrētì gé, ã'diātāsīyā Pīlātō ri ícò Yēsū vé tā lī ã 'dīkí ĩri drāá rá nī.

“Bá nĩkí rá ágó nōri ri 'bávè 'bá rĩ pi è drĩ ùcì kĩnĩ, kòpi ã ùfèkí mũfèngã umbe jezú rĩ 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní ku, ìri ri 'yo, 'i Kúrísítò, ãzini 'i 'bãgú.”

3 Kúru Pílátò ní Yèsũ ri zizú kĩnĩ, “Ádarú mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yèsũ ní újázú kĩnĩ, “È, ìri adri sũ mí ní 'yoó rĩ tĩnì.”

4 Kúru Pílátò ní 'yozú atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi ní, ãzini 'bá bĩtríkã rĩ pi ní kĩnĩ, “Má ìsù tá ùnjí ì ní tá lizú ãní ágó nōri drĩgè ni kuyé.”

5 'Bá rĩ pi rikí sií kínĩ, “Ágó 'dĩri ùcì 'bá rĩ pi è drĩ ívé tá ìmbálé ùnjí rĩ sĩ 'bávè ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ céré. Í'dó ívé tá 'dĩri ìmbá ãngũ Gãlíláyã vé rĩ agá, ícã kpá ívé drĩ ùcìngará rĩ be Yèrúsälémã gá nōgò.”

6 Pílátò kã tá 'dĩri yì, ìri ní zizú kĩnĩ, ágó 'dĩri nyo Gãlíláyãgú? 7 Pílátò kã nĩ ãmá 'yozú kínĩ, Yèsũ ri adrií Gãlíláyã gá ãngũ Èródè ní ruş rĩ agá, Pílátò ní Yèsũ ri pèzú muşú Èródè vùgá 'dãá, sã 'dãri gé, Èródè ri adrií Yèrúsälémã gá 'dãá.

Yèsũ tu pá Èródè èndrètì gé

8 Èródè kã Yèsũ ri ndreé, adri ãyĩkò sĩ, ã'diãtãsiyã 'du sã ãco, lè kòdò Yèsũ ri ndreé. Èródè yì tá Yèsũ ní 'oó rĩ pi kárakarã, 'bã èsì, lè kòdò Yèsũ ã 'o tá ãyãzú ãyãyã

ni 'í mị gé sĩ. 9 Èródè uzì Yèsũ ri tá sĩ kárakarã, 'bo Yèsũ újã ìri ní tá ãzi kuyé. 10 Atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ ìmbá'bã rĩ pi be, tukí pá kuú 'dãlé, kòpi rikí ìri tòó tá ùnjí ùnjí ni pi sĩ. 11 Kúru Èródè pi ívé ãngaráwã rĩ pi be, kòpi ní Yèsũ è drĩ ìnjázú, ãzini ìri u'dazú. Kòpi sukí bõngó akoóko rũkũ múké múké ni' rù'bã ni gé. Kúru kòpi ní gòzú ìri pèzú muşú Pílátò vùgá 'dãá ùzi. 12 Ándúru Pílátò pi Èródè be, kòpi ãrì'bã rù ì ãsãmvú gé sĩ. U'dú 'dãri gé, kòpi gòkí ícã ùndĩ rù ì ãsãmvú gé sĩ.

Pílátò ã'yì Yèsũ ri sèé 'dĩ drãá rá
(Mátayo 27:15-26;
Mãrákò 15:6-15; Yũwãní 18:39-19:16)

13 Pílátò ní atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi zizú 'bã ambugu rĩ pi be, 'bã rĩ pi be céré ìmùzú vùrã ãlu gé, 14 ìri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ìmi ìjìkí ágó nōri tòó, ìmi kínĩ, ìri ri 'bã rĩ pi è drĩ ùcì, 'bã rĩ pi ã wakí rí ari'ba rù. Má uzì ìrivé tá ìmi èndrètì gé 'dìgè, má ìsù tá ãzi ùnjí ìmi ní ìri tòzú ni rù'bã ni gé kuyé. 15 Èródè ìsù kpá tá ùnjí rù'bã ni gé kuyé, ìri ní ágó rĩ ìpèzú ìgòzú 'bã vùgá nò, sũ ìmi ní ndreé rĩ tĩnì, tá ãzi ì ní ágó 'dĩri 'dizú drãzú ni ãlujãni 'dãáyo. 16 Ma ìri gbã, ma kúru ìri oyù.” 17 U'dú ùmũ

nyazú rĩ gé, lē Pīlātō ã oyū 'bá ĩ ní ũ'yī rĩ pi vé ãlu jó ãngũ ũ'yīzú rĩ agásī ãmvé. †

18 'Bá bītríká rĩ pi ní céré ọ'úzá kīnī, "Ā 'dīkí ágó 'dīri drāá 'dīisī rá. Mí oyū 'bá ní Bārābā ri áyu." 19 'Bekí Bārābā ri jó ãngũ ũ'yīzú rĩ agá tā ĩri ní 'bá rĩ pi ē drī úcī wazú ãrī'bá rú Yērúsālémā agá 'dāá rĩ vé tā sī, āzini ĩri ní 'bá 'dījī drāá rĩ vé tā sī.

20 Pīlātō ní átázú kōpi ní dījī, ā'diātāsīyā lē kōdō Yēsū ri oyū rá. 21 'Bo kōpi rīkí ọ'ú múzú drīgélé, "Ā gbākí ĩri pētī alambaku sígé, ā gbākí ĩri pētī alambaku sígé."

22 Vú na ni gé, Pīlātō ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Tā ũnjí ágó nōri ní 'oó rĩ ā'di? Má ĩsú tā ā pá ĩ ní ícózú ĩri 'dīzú drāzú ni kuyé. Ma ĩri sē gbā, ma kúru ĩri oyū rá."

23 'Bo 'bá rĩ pi gōkí ọ'ú ọ'dúkó be uru 'dāá kīnī, "Ā gbākí Yēsū ri pētī alambaku sígé." Kúru 'bá rĩ pi vé ọ'úngará sē Pīlātō ã'yī kōpivé tā rá. 24 Kúru Pīlātō ní Yēsū ri sēzú 'dīzú sū kōpi ní lēé rĩ tīnī. 25 Pīlātō ní Bārābā ĩ ní 'yī kuú tā ĩri ní wazú ãrī'bá rú, āzini ĩri ní 'bá 'dījī rĩ ā tā sī rĩ oyuzú, sū kōpi ní zījī rĩ tīnī. Kúru ĩri ní Yēsū ri sēzú ãngáráwá rĩ pi drīgé, kōpi ā 'okí rī tā 'bá bītríká rĩ pi ní lēé rī.

Yēsū vé gbāngará pētī alambaku sígé rĩ

(Mātáyo 27:31-44; Mārākō 15:21-32; Yūwánī 19:17-27)

26 Kōpi ká rī Yēsū ri jījī múzú, kōpi ní Sīmōnā Kūrēnēgú rĩ ruzú, ĩsú ĩri ri ímú gúrú āzi gélésī, kōpi ní pētī alambaku rĩ 'bāzú umbe ni gé, ā 'dú múzú Yēsū ā vūdrī gé sī. 27 'Bá bītríká 'dekí múzú Yēsū ā vūdrī gé sī, ũkú rĩ pi rīkí ngoó múzú ĩzāngā ĩzāngā rú, ĩrivé tā sī. 28 Yēsū ní 'i újázú, ĩri ní 'yozú ũkú rĩ pi ní kīnī, "Īmi ũkú Yērúsālémā vé 'dī'bée, ĩmi rīkí ngoó mávé tā sī ku, ĩmi ngokí ĩmi áyu, āzini ĩmi ngokí ĩmivé anjīná rĩ pi. 29 Sā āzi ĩzāngā vé ni ri ímú 'dīī'dī, ĩmi ímú 'yo, 'Tākíri rĩ adri ũkú úndó rú anjī tī'bá kuyé rĩ pi vé ni, āzini ũkú anjī undru'bá bā sī kuyé rĩ pi vé ni." 30 Kúru

" 'kōpi ímú 'yo írā rĩ pi ní, "Īmi í'dékí 'bá drīgé!" āzini kōpi 'yo ánga rĩ pi ní, "Īmi í'dékí 'bá drīgé!" "

31 Ā'diātāsīyā 'bá rĩ pi dō ri tā ũnjí 'o 'dīnī, ĩsúzú pētī rĩ drī úbūrú, S pētī rĩ 'wī dō gí, tā ngóni ri ímú 'i nga nī?"

32 Āgō urukọ'bée ĩrī ũgú'bá rú ni pi, ĩ ri kōpi jī mu ú'dī Yēsū be trū. 33 Kōpi

† 23:17 23:17 Átángá vērēšī 17 agá 'dīri, búkū Lúkã vé ĩ ní sī Gīrīkī tī sī drīdrī rĩ agá 'dāayo, 'bo gōkí sī búkū Lúkã vé vúlé rĩ agá rá. 23:30 23:30 Ōsēyā 10:8

§ 23:31 23:31 Pētī ọ'būrú rī: Pētī ọ'būrú rī vé íffí, 'bá ũnjīkányā ākó ni. Pētī ā'wī rĩ vé íffí, 'bá ũnjīkányā 'oopi ní. 'Bá rĩ pi 'okí dō tā ũnjī Yēsū ũnjīkányā ākó rĩ ní, kōpi tā ũnjī 'o 'bá Yērúsālémā gá ũnjīkányā 'o'bá ambamba rĩ pi ní agá rá.

kã muḡ caá ãngũ ĩ ní zĩĩ Drĩ Kòlõmgbò rĩ gé 'dãlé, kòpi ní Yèsũ ri gbãzú pɛtĩ alambaku sígɛ. Kòpi ní kpá ùḡ'bá ĩrĩ 'dã'bée vé ãzi gbãzú Yèsũ ẽ drĩ ẽndɛpĩ gélésĩla, ãzi rĩ gbãzú ĩri ẽ drĩ ĩjĩ gélésĩla. ³⁴ Yèsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Má Ẹtɛpĩ, 'í trũ kòpi rá, ã'diãtãsiyã kòpi nĩkĩ tã ĩ ní 'oó rĩ kuyé." Ængáráwá rĩ pi í'dũkĩ Yèsũ vé bõngó 'beé jéké sĩ, kòpi awakĩ ĩ ãsãmvú gé sĩ.

³⁵ 'Bá bĩtrĩká tukĩ pá, rikĩ tã 'dĩri ndreé. Yãhũdĩ ambugu rĩ pi rikĩ Yèsũ ri ḡuḡ kĩnĩ, "Ídrĩ ĩni 'bá urukò rá píri, ĩri dõ Kúrísitõ Múngú ní ĩpéé rĩ 'i, ídrĩ 'ĩ ngúlúpĩ ku ãsĩ?"

³⁶ Ængáráwá rĩ pi ḡukĩ ĩri sĩ, kòpi ĩjĩkĩ vinyõ údrãpi gĩ ni sée ĩri ní. ³⁷ Kòpi ní 'yozú kĩnĩ, "Mi dõ 'bãgú Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ, 'í pa mĩ ngúlúpĩ."

³⁸ Sĩkĩ pɛtĩ alambaku ĩ ní Yèsũ ri gbãzú rĩ drĩlé gá 'dĩni, "'DĨRI 'BÃGÚ YÃHŪDĨ RĨ PI VÉ RĨ."

³⁹ Ẹḡ'bá ãlu ĩ ní gbãá Yèsũ be trũ rĩ ide Yèsũ ri kĩnĩ, "Mi dõ Kúrísitõ 'i, 'í pa mi, 'í pa 'bã ĩndĩ!"

⁴⁰ Ẹḡ'bá ãzi rĩ ní trezú óḡupĩ drĩgɛ kĩnĩ, "'Í ru Múngú ri ku, ĩsúzú mi ílókõ drãdrã, sũ ĩrivé rĩ tĩnĩ? ⁴¹ Tã ĩ ní 'bã ĩrĩñãzú rĩ, ĩri pĩrĩ, ã'diãtãsiyã ĩ ri 'bã ĩrĩñã

ũnjĩkãnyã 'bá ní 'oó rĩ sĩ. 'Bo ágó 'dĩri 'o tã ùnjĩ ãluñani kuyé."

⁴² Kuru ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Yèsũ, 'í ca dõ mívé mãlungã ruḡ gĩ, mí ũsũ mã tã be."

⁴³ Yèsũ ní újãzú ĩri ní kĩnĩ, "Ádarú á 'yo mí ní 'dĩni, ãndrũ sĩ, 'bã mu adri mí be trũ 'bũ gé 'dãlé."

Yèsũ vé drãngará

(Mătáyo 27:45-56;
Mărákõ 15:33-41; Yũwánĩ 19:28-30)

⁴⁴ Kã muḡ adriĩ ũtũ mgbĩmgbĩ gé 'dĩgɛ, ãngũ rĩ bĩ nĩ kuú cĩcĩ ãngũ 'dãri agá, ãngũ rĩ nĩ caá sã na ùndrẽná vé rĩ gé. ⁴⁵ Sã 'dãri gé, ũtũ rĩ ḡõ kaá kuyé. Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ɛlĩzú rĩ* ãsĩ 'ĩ 'a ĩrĩ. ⁴⁶ Yèsũ ní Ẹtɛpĩ ri zĩzú ú'dũkò be uru 'dãá kĩnĩ, "Má Ẹtɛpĩ, á ku mávé ĩndrĩ kuú mĩ drĩ ágélé gá." Kã muḡ 'yoó 'dĩni, ĩrivé ĩdri ní fũzú.

⁴⁷ Ẹgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ kã tã 'i ngaãpi 'dĩri ndreé, ĩngú Múngú ri rá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Ádarú ágó nõri tã be pĩrĩ."

⁴⁸ 'Bá bĩtrĩká ímũ' 'bá Yèsũ vé gbãngará pɛtĩ alambaku sígɛ rĩ ndre' 'bá rĩ pi kã muḡ tã 'i ngaãpi 'dĩri ndreé, ĩzãngã nõ kòpi ẽ ɛsĩ ambamba, kòpi ní 'dezú mvizú 'bɛtĩ. ⁴⁹ 'Bo 'bá Yèsũ ri nĩ' 'bá rá rĩ pi, ũkú íngá' 'bá Gãlĩlayã

* 23:45 23:45 Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ɛlĩzú rĩ: Bõngó 'dĩri ɛlĩkĩ Vũrã Uletererĩ pi ãsãmvú Vũrã Uletererere rĩ be rĩ ãni. Átãlágú ãmbúḡú rĩ 'yẽná aga fi bõngó rĩ agásĩ Vũrã Uletererere rĩ agá 'dãá nĩ, ã'diãtãsiyã Múngú ri adri Vũrã Uletererere đĩpi põwũpõwũ rĩ agá 'dãá. 'Í lã Lɛvĩtĩkã 16; Mătáyo 27:51; Mărákõ 15:38; Lúkã 23:45; Ẹbɛrɛ 6:19-20; Ẹbɛrɛ 9:1-7.

gá ímú'ba vúdrĩ ni gé sĩ rĩ pi be, tukí pá kuú rará rú, tēkí rií tã 'dĩri ndreeé.

Yēsũ vé s̄ngará

(Mātáyo 27:57-61;

Mārākō 15:42-47; Yūwánĩ 19:38-42)

⁵⁰ Ágó āzi rú ni Yōsépã 'i, ágó rĩ 'bá ri'ba Yāhūdĩ rĩ pi vé tã lĩ'ba rĩ pi vé āzi, ĩri 'bá múké, tã be pĩrĩ. ⁵¹ Ágó rĩ ā'yĩ tã 'ĩ ōgũpĩ ri'ba Yāhūdĩ rĩ pi vé tã lĩ'ba rĩ pi ní rií ũsũũ, āzini kōpi ní rií 'oó Yēsũ ā tã sĩ rĩ kuyé. Ágó rĩ íbĩ ímú kũrú Ārĩmātáyō vé rĩ gélésĩla, kũrú 'dĩri āngũ Yũdáyã vé rĩ agá, ágó rĩ ri mālũngã Mũngú vé rĩ vé ícángará ũtēé. ⁵² Yōsépã ní mužú Pĩlátō vúgá 'dãá, ĩri ní Yēsũ vé āvũ ā tã zizú Pĩlátō tĩ gé. ⁵³ Kúru Yōsépã ní āvũ rĩ 'dũzú vũgá nōó, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó múké ni sĩ, ĩri ní jizú 'bázú 'bũ agá 'dãá, 'bũ rĩ gaki lũũ írã rú'ba gá, āvũ 'bázú ānĩ, 'bo 'bá āzi 'bã drĩ āvũ 'a ni gé 'dãlé kuyé. ⁵⁴ Ū'dũ 'dãri 'bá rĩ pi ní rizú ězĩ ngazú ĩ útúzá cazú ū'dũ Sábátã vé rĩ gé rĩ. Ūtũ rĩ kãdō 'deé, ū'dũ Sábátã vé rĩ kúru 'dó.

⁵⁵ Ūkú ándúrú íngá'ba āngũ Gālĩláyã vé rĩ gé, Yēsũ ā vúdrĩ ũbĩ'ba rĩ pi 'dekĩ mužú Yōsépã ā vúdrĩ gé sĩ, kōpi cakĩ 'bũ rĩ gé 'dãlé, kōpi ndrekĩ āvũ rĩ vé 'bāngará 'bũ agá 'dãlé rĩ ĩ mĩ sĩ rá.

⁵⁶ Kúru kōpi ní mvizú gōzú 'bětĩ, kōpi ní ũdu ngũũpi

ndrĩdrĩ ni á'dízú. 'Bo kōpi ní uvuzú ū'dũ Sábátã vé rĩ gé, sũ tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ.

24

Yēsũ vé íngángará drāngará gálésĩla rĩ

(Mātáyo 28:1-10; Mārākō 16:1-8; Yūwánĩ 20:1-10)

¹ Yĩngã sĩ ũ'bũtĩ kũnĩkũnĩ, ũkú 'dĩ'bée ní ũdu ĩ ní á'dĩ ngũũpi ndrĩndrĩ rĩ 'dũzú, kōpi ní 'dezú mužú 'bũrēdrĩ gé 'dãá. ² Kōpi cakĩ ĩsũ gũkĩ írã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jēlé gá gĩ.* ³ Kōpi kã fií 'bũ rĩ agá 'dãlé, kōpi ĩsũkĩ Úpĩ Yēsũ vé āvũ kuyé. ⁴ Kōpi ē drĩ ábã tã 'dĩri sĩ céré céré, koro āgō ĩrĩ pi ní ĩndrēzú pá tuzú kōpi ā gārã gá, kōpivé bōngó dĩ imvesĩrĩlĩlĩ. ⁵ Ūrĩ ĩmvũ ũkú 'dĩ'bée agaá rá, kōpi ní ōvũzú ĩ drĩ úsúzú vúgá, āgō 'dĩ'bée ní 'yozú kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní rizú 'bá ídri rú rĩ ndãzú 'bá ũdrã'ba gĩ rĩ pi āsámvú gé sĩ rĩ ā'di? ⁶ Yēsũ ri nōgó 'dãayo, íngá drāngará gálésĩla gĩ! ĩmi ũsũkĩ tã ĩri ní lũũ ĩmi ní ĩsúzú ākũdē ĩmi drĩ āngũ Gālĩláyã vé rĩ gé 'dãri, kĩnĩ, ⁷ 'Ma 'Bá Mvã 'i, ĩ ímú ma sē 'bá ũnjĩkãnyã 'o'ba rĩ pi drĩgé, kōpi ma gbã pētĩ alambaku s̄igé, ū'dũ na ni gé, ma gō íngá ídri rú ũzi.' ⁸ Kúru kōpi ní tã ĩri ní ōtũ 'yoó 'dãri ígázú.

⁹ Kōpi kã ĩfũũ 'bũ rĩ agásĩ, kōpi ní mužú tã 'dĩri ũlũzú Yēsũ vé 'bá áyũyũ mužrĩ

* 24:2 24:2 Gũkĩ írã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jēlé gá gĩ: Yōsépã gũ ándúrú írã 'bãá 'bũ rĩ tĩ gé cí. 'Í lã Mārākō 15:46.

drĩ ni ãlu rĩ pi ní, ãzini 'bá uruḱo Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní. ¹⁰ Ūkú tā rĩ ũlũ'bá Yēsũ vé 'bá áyúãyũ rĩ pi ní rĩ, kôpivé ru Māriyã Māgādélãnã 'i, Jũwãnã 'i, Māriyã Yókóbũ ẽndrẽpi 'i, ũkú uruḱo'bée be. ¹¹ 'Bo kôpi ẽ'yĩkĩ ũkú 'dĩ'bée vé tā kuyé, ã'diãtãsiyã tā ũkú 'dĩ'bée ní ũlũú 'dĩri ínдрé kôpi vúgá 'dãlé tā ífifí ãkó ni. ¹² Pětëró ní njuzú mužú 'bũrẽdrĩ gé 'dãlé, ĩri ní õvũzú 'bũ rĩ ã 'a ndrezú, ndre 'yẽnã bõngó ĩ ní ãvũ rĩ ĩmũlũzú ãní rĩ áyu, ĩri ní mvizú gõzú 'bẽtĩ, drĩ ni ábã céré céré tā 'i 'oópi 'dĩri sĩ.

Yēsũ i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi ẽndrẽti gé

(Mārãkõ 16:12-13)

¹³ Ū'dũ ãlu ãlu 'dãri sĩ, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi rikĩ muḱú gũrũ ĩ ní zĩ Ēmãwũ rĩ gé 'dãlé, gũrũ rĩ íngázú Yẽrusãlãmã gá 'dãgá, vũ caá máyĩlĩ† ẽzĩrĩ. ¹⁴ Kôpi kã riĩ muḱú, kôpi rikĩ átã ĩ ãsãmvú gé sĩ tā ĩ nga'bã rĩ pi sĩ. ¹⁵ Kôpi kã riĩ átã ĩ ãsãmvú gé sĩ tā ĩ nga'bã 'dĩ'bée sĩ, koro Yēsũ ní ímũzú fizú kôpi ãsãmvú gé, kôpi ní rizú mužú trũ. ¹⁶ 'Bo Mũngú sã kôpi nĩkĩ ĩri ámã kuyé.

¹⁷ Yēsũ ní kôpi zĩzú kĩnĩ, "Īmi kã riĩ ímũ létĩ gé 'dĩgã, ngã ĩmi ní rizú átãzú ãní rĩ ã'di?"

Koro kôpi ní pá tuzú, kôpi ẽndrẽti adri kú ĩzãngã sĩ. ¹⁸ 'Bã ĩrĩ 'dĩ'bée ãsãmvú gé, Kẽlẽyópã ní Yēsũ ri zĩzú kĩnĩ, "Mĩ ímũ drĩ ũmũ rú Yẽrusãlãmã gã nõgõ, 'i nĩ tā ĩ nga'bã ũ'dũ 'dĩ'bée agã rĩ pi kuyé?"

¹⁹ Yēsũ ní kôpi zĩzú kĩnĩ, "Ngã rĩ ã'di ã tā?"

Kôpi ní újãzú kĩnĩ, "Ngã rĩ tā 'i ngaãpi Yēsũ Nãzẽrãtãgú rĩ ã ru'bã gã rĩ. Īri nẽbĩ, ĩri ãngũ ímbã ũkpõ be, ãzini ĩri tā 'o ũkpõ be Mũngú ẽndrẽti gé, ãzini 'bã rĩ pi ẽndrẽti gé. ²⁰ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgã rĩ pi, 'bãvé 'bã ambugu rĩ pi be, kôpi ruĩ ĩri jĩ mužú gãvãnã ẽndrẽti gé, ã lĩ ĩrivã tā, ã 'dĩkĩ rĩ ĩri drãã rá, kũru ĩ ní ĩri gbãzú pẽtĩ alambaku sígã. ²¹ 'Bo 'bã 'bãkĩ kõdõ ándũrũ ẽsĩ cérã drĩ ni gé, 'bã ũsũkĩ ĩri ímũ 'bã Īsẽrẽlẽ vé rĩ pi pa nĩ. Tã 'dĩri 'o 'i 'du nõni caá ũ'dũ na. ²² Tã rĩ ãzi 'dĩ, 'bãvé ũkú uruḱo'bée ũlũkĩ 'bã ní tā ãzi, 'bã ãyãkĩ tā rĩ sĩ rá. Kôpi kpukĩ té muḱú 'bũrẽdrĩ gé 'dãã ũ'bũtĩ kũnĩkũnĩ, ²³ 'bo kôpi ĩsũkĩ ãvũ Yēsũ vé rĩ kuyé. Kôpi ímũkĩ ũlũú 'bã ní kĩnĩ, ĩ ndrekĩ ĩndrĩlĩkĩ mãlãyĩkã rĩ pi vé ni, mãlãyĩkã rĩ pi kĩnĩ, Yēsũ ri ídri rú. ²⁴ Kũru 'bã õgũpĩ uruḱo 'dekĩ muḱú 'bũrẽdrĩ gé 'dãlé, kôpi cakĩ tā rĩ ĩsũ sũ ũkú rĩ pi ní ũlũú ĩ ní rĩ tĩnĩ, 'bo kôpi ĩsũkĩ Yēsũ ri ndrẽe ídri rú kuyé."

²⁵ Kũru Yēsũ ní 'yozú kôpi

† 24:13 24:13 Máyĩlĩ: 'Bã ri ícõ ẽçĩ tu ca máyĩlĩ na sã ãlu agã.

ní kīnī, “Īmi azakaza rú, ngá ĩmi ní tã nēbī rī pi ní sīi rī ẹ'yīzú mbēlējá ku rī ã'di? 26 Īmi nīkí 'yozú kīnī, drīdrī ni, Kúrísítō ri ĩzāngā nya, ĩ íbī ĩri íngú ndō 'dīni kuyé?” 27 Yēsū ní í'dózú tã ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá 'í tã sī rī ũlūzú kōpi ní, í'dó tã Mósē ní sīi rī pi ũlūú, cīmgbá cazú tã nēbī rī pi ní sīi rī gé.

28 'Bá 'dī'bée kã 'bãá caá ĩnyinjá gūrú í ní lēzú mužú rī gé, Yēsū 'o 'i sū 'bá lēepi agaápi mužúpi drīdrī ni tūni. 29 'Bo kōpi ní Yēsū ri mǎzú drī ĩrī sī kīnī, “Mí adri 'bá be nōgó, ẗtú rī 'de gí.” Kúru ĩri ní 'dezú mužú 'bá 'dī'bée vé āngá 'dǎá.

30 Kōpi kã úrí ínyá nyangará gá, Yēsū ní pánga í'dúzú, ĩri ní ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní pánga rī āndīzú, ĩri ní sēzú kōpi ní. 31 Koro kōpi ã úmī ní 'i zīzú, kōpi ní Yēsū ri ámázú. Yēsū ní āvīzú kōpi āsámvú gé sī 'dīisī rá. 32 Kōpi ní ĩ uzīzú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Yēsū kã rií átá 'bá be lētí gé 'dīgé, kã rií tã Búkū Múngú vé rī agá rī ũlūú 'bá ní, tã 'dīri uló nyo 'bá ẹsī kuyé?”

33 Kōpi ní ĩ újázú gōzú mužú Yērúsálémá gá 'dǎlé, kōpi ísúkí Yēsū vé 'bá áyúāyū mužrī drī ni ālu rī pi 'bá adri'bá kōpi be trū rī pi be úmúkí ĩ kú vūrā ālu gé. 34 'Bá ĩ úmú'bá rī pi ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Tã rī tã áda! Úpí íngá gōó ídri rú drāngará gálésila gí. I'da 'i Sīmōnā Pétērō

ēndrētí gé rá.” 35 Kúru 'bá ĩrī ímú'bá Ēmáwū gélésila rī pi ní tã 'i ngaápi lētí gé 'dǎlé rī ũlūzú 'bá ĩ úmú'bá rī pi ní, āzini kōpi ní tã Yēsū ní pánga āndīzú, kōpi ní ĩri nīzú ámázú rī ũlūzú.

Yēsū i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ēndrētí gé (Mátayo 28:16-20; Mārākō 16:14-18; Yūwání 20:19-23; Ẽzī 1:6-8)

36 Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá ĩrī rī pi kã rií átá tã 'i ngaápi 'dīri sī, Yēsū ní 'i í'dazú kōpi āsámvú gé, ĩri ní kōpi ní mōdó sēzú kīnī, “Tākiri ã adri ĩmi be.”

37 Ūrī ímvú kōpi, kōpi ẹ ẹsī wa rá, kōpi rikí ũsūú kīnī, ngá ĩ ní ndree rī índrī. 38 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ngá ĩmi ní adrizú ũrī sī rī ã'di? Mávé íngángará gōzú ídri rú rī vé tã fi ĩmi drīgé ku āsī? 39 Īmi ndrekí mâ drī ágélé, āzini mâ pá úgóró. 'Bá rī ma 'i! Īmi ulókí mâ rú'bá, āzini ĩmi ndrekí ma, índrī ri rú'bá ākó, āzini fã ākó, 'bo ĩmi ní ndree rá rī tūni, ma rú'bá be.”

40 Yēsū kã tã rī átá kōpi ní 'dīni, ĩri ní 'í drī ágélé í'dazú, āzini 'í pá úgóró í'dazú kōpi ní. 41 Kōpi ā'yíkí tã 'dīri ālujání kuyé, ā'diātāsīyā āyíkō fū kōpi, āzini kōpi āyākí tã 'dīri sī rá. Kúru Yēsū ní kōpi zīzú kīnī, “Ngá nyanya ĩmi vúgá 'dīlé anigé?” 42 Kōpi ní ĩ'bī ĩ ní á'dí gí ni í'dúzú sēzú ĩri ní. 43 ĩri ní ĩ'bī rī ẹ'yīzú nyazú kōpi ēndrētí gé 'dīgé.

44 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Ándúró má ní adrizú ĩmi be trú rī gé, má ũlũ ĩmi ní tã rī rá. Má kīnī, tã ĩ ní ándúró sīi má tã sī búkũ Mósē ní sīi rī pi agá, búkũ nēbī rī pi ní sīi rī pi agá, āzini búkũ Sāwumã vé rī agá rī, ĩri 'i nga fũ tị ni gé rá.”

45 Kúru ĩri ní kôpi ã úmĩ zīzú, kôpi ã nīkí rí tã Búkũ Múngú vé rī agá rī ãní.

46 ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Sīkí Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, Kúrísítō ri úmvúlēsī ímú ĩzāngã nya, ĩri drã, ú'dú na ni gé, ĩri ímú íngá gō ídri rú ũzi, 47 tã 'i ngaápi rụ'ba ni gé 'dīri sī, ĩ ímú ú'dúkọ ẹsị újázú rī ũlũ, āzini tã āngũ trúzú ũnjīkānyā agásī rī ũlũ āngũ rī pi agásī céré, ĩ í'dó ũlũ Yērúsālémã gá. 48 ĩmi ndrekí tã 'dī'bée ĩmĩ mị sī rá, lē ĩmi ũlũkí 'bá ụrụkọ'bée ní. 49 Ma ímú ngá má Ẹtẹpị ní ẹzị rī[‡] ĩpē ĩmi ní rá, 'bo ĩmi adrikí kūrú rī agá 'dīgé cīngbá ĩ ní ímúzú ũkpō íngápi 'bũ gélésī rī sēzú ĩmi ní rī gé.”

Yēsũ vé ngangára mụzú 'bũ gé rī

(Mārākō 16:19-20; Ẹzị 1:9-11)

50 Yēsũ kã ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi ẽ drī koó mụzú Bētēnīyā gá 'dālé, ĩri ní 'i drī íngazú ụrụ, ĩri ní tākírí 'bázú kôpi drīgé. 51 Kã rī tākírí rī 'bāá kôpi drīgé, kúru ĩ ní ĩri 'dụzú mụzú 'bũ gé 'dāá, ĩri ní kôpi kuzú.

52 Kúru kôpi ní Yēsũ rī ĩnjīzú. Kôpi ní ĩ újázú mvizú gōzú Yērúsālémã gá 'dālé āyīkō be āmbúgú. 53 Ụ'dú ǎlu ǎlu, kôpi ríkí ẹcị Jó Múngú vé rī agá 'dāá, rīi Múngú rī íngú.

‡ 24:49 24:49 Ngá Múngú ní ẹzị rī: Ngá Múngú ní ẹzị lēé ĩpē rī, ĩri Índrí Uletere rī. ĩri ímú ũkpō sē 'bá rī pi ní nī. 'Í lã Ẹzị 2:1-4.

Ū'dúkó múké **Yūwánī** **ní sǐ rǐ** **Tã búkū rǐ vé rǐ** **ã ũlŭngárá**

Yūwánī ri Yēsū vé 'bá áyúāyū rǐ pi vé ógúpi. Sǐ búkū 'dǐri Yāhúdǐ rǐ pi ē ĭzā kozú, āzini 'bá Yēsū ri ē'yǐ' 'bá gí rǐ pi ē ĭzā kozú. Ūlū tã kárakará Yēsū ní 'oó āyāzú āyāyā rǐ pi rá, āzini ũlū tã Yēsū ní ímbá rǐ pi rá, 'bo sǐ tã Yēsū vé rǐ pi ā uruko' 'bée kuyé. Yūwánī lū kǐnī, Yēsū adri 'yéǵá 'bá áda kuyé, ĩri kpa Múngú 'i.

Búkū rǐ vé í'dóngará i'da kǐnī, Yēsū ri ū'dúkó Múngú vé ni 'bá rǐ pi ní, ĩrivé drāngará, ĩri rǒbǒǵǒ 'bá rǐ pi vé ũnjikānyā ũjǐpi ni. Yēsū ri Māsíyā nǐbǐ rǐ pi ní tã ni ũlūú búkū Múngú vé Ũndǐ Ūku rǐ ruzú rǐ agá 'yoó kǐnī, ĩri ímú rá rǐ 'i. Cápítá 13-17 agá, Yūwánī ũlū tã Yēsū ní ívé 'bá 'í pámvú ũbǐ' 'bá rǐ pi lǐzú rǐ, āzini ũlū tã ĩri ní kǒpi ē ēsǐ ũmǐzú ũndrǐǵá 'dǎri sǐ ĩsú ākūdē rúkí drǐ ĩri kuyé rǐ. Búkū rǐ vé ũdǐ gé, ũlū tã ĩ ní lǐj Yēsū drǐǵé rǐ vé tã, ĩrivé gbāngará pǐtǐ alambaku sǐǵé rǐ vé tã, ĩrivé íngángará gǒo ídri rú drāngará gálésǐ rǐ vé tã, āzini ĩri ní 'i i'dazú ívé 'bá 'í pámvú ũbǐ' 'bá rǐ pi ǵndrǐtǐ gé vú be kárakará rǐ vé tã.

Ū'dúkó ídri sēepi rǐ

1 Í'dóngará gá 'dǎá ĩ ní drǐ 'bū pi gbizú vū be kuyé rǐ gé, ĩsú Ū'dúkó rǐ ĩnógósǐ anigé. Ū'dúkó rǐ ri adrii Múngú be trǐ, Ū'dúkó rǐ Múngú 'i.

2 Í'dóngará gá 'dǎá, Ū'dúkó rǐ ri adrii Múngú be trǐ.

3 Ngá ārǐvú céré údéki ũkpǒ ĩrivé rǐ sǐ, ngá āzi ĩ ní údé ĩri ākó ni 'dǎáyo. 4 Ngá ĩ ní údé rǐ pi ārǐvú céré ĩsúkí ívé ídri íngázú ĩri vúgá, ídri ĩrivé 'dǐri, ĩri ka 'bá ālu ālu drǐǵé ũtǐǵá rú. 5 Ūtǐǵá rǐ ĩngbērē āngū nǐpi cǐcǐ rǐ kú uletere, āngū nǐpi cǐcǐ 'dǐri ícǒ ũtǐǵá āngū ĩngbērēepi uletere 'dǐri ugaá ku.

6 Múngú ĩpē ágó āzi, rú ni Yūwánī* 'i. 7 Yūwánī ímú ũtǐǵá rǐ vé tã ũlūú, 'bá ālu ālu ē ē'yǐkí rǐ ĩri. 8 Yūwánī adri ũtǐǵá āngū ĩngbērēepi uletere rǐ 'i kuyé, Yūwánī ímú ívé rǐ 'yéǵá ũtǐǵá āngū ĩngbērēepi uletere rǐ vé tã ũlūú. 9 Ūtǐǵá áda āngū ĩngbērēepi uletere 'bá rǐ pi drǐǵé céré rǐ ri ímú 'bá rǐ pi vúgá vū drǐǵé nǒo.

10 Ū'dúkó rǐ ri adrii 'bá rǐ pi āsámvú gé vū drǐǵé nǒgǒ, údéki ngá rǐ pi ārǐvú céré vū drǐǵé nǒgǒ ũkpǒ ĩrivé rǐ sǐ, 'bo 'bá vū drǐǵé rǐ pi nǐkí ĩri áma kuyé. 11 Ū'dúkó rǐ ímú nyǒǒkú drǐǵé nǒgǒ, 'bo é'dípáa Yāhúdǐ rǐ pi é'yǐkí ĩri kuyé. 12 'Bo 'bá ĩri ē'yǐ' 'bá rá rǐ pi, sē kǒpi ní drǐlǐ múké adrizú anji Múngú vé ni pi rú. 13 Kǒpivé ícángará anji

* 1:6 1:6 Yūwánī: Yūwánī 'dǐri bǎtizǐmū sēepi rǐ.

Múngú vé ni pi rú 'dīri, adri 'yozú kīnī, yīkī 'bá áda vé ni sī kuyé, ĩri yīkī Múngú vé ni sī.

14 ʾdúkó rī újá 'i ícá 'bá áda rú, ri adrií 'bâ ásamvú gé nōgó, 'bá ndrekí íngúngará ĩ ní ĩri íngúzú rī rá, 'bá ndrekí Ẹtépì vé Mvâ ālukútaṅá rī vé íngúngará ĩ ní ĩri íngúzú rī rá. Ẹsì múké, āzini tã áda ĩrivé rī, íbì íngá Ẹtépì vúgálésīla, ícá kuú 'bâ ásamvú gé vūgá nōgónō.

15 Yūwánī átá ĩrivé tã ʾdúkó be uru 'dāá kīnī, "Bá má ní tã ni ũlúú kīnī, ĩri ímú 'dīí'dī rī, ĩri adriípi 'dī! ĩrivé āmbūgū ndě mávé rī rá, ā'diātāsīyā ĩ ní drī ma tizú kuyé rī gé, ĩri ótú anigé." 16 ĩrivé ẹsì ní adrií múké rī sī, sē 'bá ịsúkí tākíri mužú dīí dīí. 17 Múngú ẹzì tǎimbì rī Mósē† ní, 'bo sē ẹsì múké rī, āzini tã áda rī Yēsū Kúrísítō ní nī.‡ 18 'Bá āzi ndre Múngú ri āluṅáni kuyé. Ádarú ĩrivé Mvâ ālukútaṅá adriípi Múngú 'i,

adriípi ĩnyinṅá 'í Ẹtépì ā gārā gá rī, 'i'da 'bá ní ọsūkā Múngú vé rī nī.

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī átá Yēsū vé tã

(Mátáyo 3:1-12; Mārākō 1:1-8; Lúkā 3:15-17)

19 Ambugu Yāhúdī rī pi vé adri'bá kūrú Yērúsálémā vé rī agá rī pi pēkí atala rī pi, § Léví* ri 'bá ẹzì nga 'bá Jó Múngú vé rī agá rī pi be mužú Yūwánī ri zìj kīnī, "Mi ā'di 'i?" 20 Yūwánī 'yo kōpi ní uletere kīnī, "Má adri Kúrísítō 'i ku."

21 Kōpi ní ĩri zizú, "Mi dí ā'di 'i? Mí Ēliyā† 'i?"

Kīnī, "Kuyé, má adri Ēliyā 'i ku."

Kōpi ní gōzú ĩri zizú, "Mi nēbì rī‡ 'i?"

Kīnī, "Kuyé."

22 Kōpi ní 'yozú kīnī, "Mi ā'di 'i? 'Í lū 'bá ní, 'bâ jíkí rí tã mí ní újá rī mužú ũlúú 'bá 'bâ ĩpē 'bá rī pi ní. 'Í lū 'bá ní, mī ngúlúpí, mi ā'di 'i?"

† 1:17 1:17 Mósē: Yōsēpā kā drāá gí, 'bāgú Ẹjēpētō vé rī 'bā anji Īsērélē vé rī pi ẹzì ngaá tǔgērī rú caá ílì mǔdǔrǔlǔ sù (400). Kúru Múngú ní Mósē rī ĩpēzú ímúzu anji Īsērélē vé rī pi pazú adringará tǔgērī rú rī agāsī. Múngú sē tǎimbì rī Mósē ní, ā lū anji Īsērélē vé rī pi ní, sēzú ĩ ní tǎimbì rī zizú tǎimbì Mósē vé ni ānì. Tǐkí Mósē ri ịsù ákūdē ílì rī ca élifú ālu mǔdǔrǔlǔ sù (1,400), ịsù ákūdē tǐkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24. ‡ 1:17 1:17 Yēsū Kúrísítō: Rù Yēsū 'dīri vé ífífi, Múngú ri 'bá paápi rī. Kúrísítō ri 'bá ĩ ní ũdu dāá drī ní gé rī, lúzú kīnī Múngú ĩpē ĩri adrií 'bāgú rú. Ēbéré tǐ sī Kúrísítō ri ĩ zì Māsíyā. 'Í lā Yūwánī 1:41. § 1:19 1:19 Atala rī pi: 'Bá Īsērélē vé rī pi ásamvú gé, 'yēná átálágú ri rōbōṅō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ífū úyú Léví vé rī agá.

* 1:19 1:19 Léví: Atala Īsērélē rī pi vé rī ārēvú céré íbíkí ífūú úyú Léví vé rī agá. † 1:21 1:21 Ēliyā: Ēliyā ri nēbì, Múngú 'du ĩri mužú 'bù gé ídri rú, drā kuyé. Tǐkí ĩri ákūdē ílì rī ca mǔdǔrǔlǔ úrómī (900), ịsù ákūdē tǐkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3. ‡ 1:21 1:21 Nēbì rī: Kōpi rikí átá nēbì Mósē ní 'yoó ĩri ímú rá rī vé tã sī. Nēbì Mósē ní 'yoó 'dīri Yēsū 'i. 'Í lā Dētōrōnómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ẹzì 3:22-23; Ẹzì 7:37. § 1:23 1:23 Nēbì: Múngú ri ívé tã átá nēbì rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ʾdúkó rī ũlú 'bá rī pi ní.

23 Yūwánī ní tã rĩ újázú sũ ọtú nẹbĩᵀ Ísáyã ní 'yoó rĩ tĩnĩ kĩnĩ, "Ma ụ'dụkọ riipi ọ'ụpi ǎngũ ǎ'wí cínýáfã rú rĩ agá 'dǎǎ 'yoópi, 'Ími údékí lẹtị Ụpí ní, 'imi útúkí lẹtị ǎrivé rĩ ǎ adri pịrị rĩ 'i! "

24 Fārúsī* ĩ ní pěé rĩ pi ní 25 Yūwánī ri zizú kínĩ, "Mí adri dō Kúrísítō 'i kuyé, dōku Ēláyã 'i kuyé, dōku nẹbĩ kuyé píri, mí ịsú ụkpō rizú bātízímũ† sězú 'dĩri ǎ'di vúgá?"

26 Yūwánī ní újázú kọpi ní kĩnĩ, "Ma ri yĩ áyú bātízímũ sězú ǎnĩ 'bá rĩ pi ní, 'bo 'bá ǎzi ĩmi ǎsámvú gé 'dǐgé 'dĩ, 'imi nĩkí drĩ ĩri kuyé. 27 ĩri ímú tã rĩ ụlũ mâ vúdřĩ gé, 'bo ĩrivé ǎmbũgũ ndě mávé rĩ rá. Má ícọ ĩrivé ngá pá gá rĩ vé bǎá ọyụú bǎ ku."

28 Tã 'dĩri Yūwánī pi rikí áta Bětēniyǎ gá, yĩ ǎmbúgú dīpị dīdị Yárídénĩ vé wọọkọ ụttú ní ịfũngárá gálésila rĩ gé, ịsú ǎkũdē Yūwánĩ ri bātízímũ sē.

Yēsũ ri Kǎbĩlō Mvǎ Múngú vé ni

29 Kǎ mụy adrii drũ 'dĩni, Yūwánĩ ndre Yēsũ ri ímú 'í

vúgálé rú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Ĩ ndrekí drĩ ká, Kǎbĩlō Mvǎᵀ Múngú vé ímụpi 'bá nyọkú drĩgé rĩ pi vé ụnjikányǎ ụjĩpi rĩ, ĩri 'dǎ! 30 ĩri 'bá má ní áta tã ni sĩ, má ní 'yoó, "Bá ǎzi ri ímú mâ vúdřĩ gé vúlé 'dĩ'dĩ rĩ 'i, 'bo ĩrivé ǎmbũgũ ndě mávé rĩ rá, ǎ'diǎtǎsiyǎ ĩri ọtú anigé ịsú tĩkí drĩ ma kuyé.' 31 ǎndúrú á nĩ ĩri kuyé. 'Bo tã má ní bātízímũ sězú yĩ sĩ rĩ, Ịsērélē rĩ pi ǎ nĩkí rí ĩri ǎnĩ bēsĩnĩ."

32 Yūwánī ní 'yozú kĩnĩ, "ǎ ndre ǎndrĩ Uleterere rĩ ímú 'bũ gé 'dǎásĩ sũ ǎmámũ tĩnĩ, úrĩ ĩri drĩgé. 33 ǎ nĩ kōdō ámá 'yoó 'bá rĩ ĩri 'i 'dĩni kuyé, 'bo Múngú ma ịpěepi ímụpi bātízímũ sěepi yĩ sĩ rĩ 'yo má ní kĩnĩ, 'Mí ímú ndre ǎndrĩ Uleterere rĩᵀ ímú úrĩ 'bá ǎzi drĩgé, ĩri 'bá ímụpi bātízímũ sěepi ǎndrĩ Uleterere rĩ sĩ rĩ 'i.' 34 ǎ ndre ĩri mâ mị sĩ, á 'yo ĩmi ní, 'bá rĩ Múngú Mvọpị 'i."

Yēsũ vé 'bá ĩri ǎ pámvú ụbĩ'ba drĩdrĩ rĩ pi

1:23 1:23 Ísáyã 40:3 * 1:24 1:24 Fārúsī: Fārúsĩ rĩ pi ngúlumũ Yǎhũdĩ rĩ pi vé tǎimbĩ Mósē vé rĩ ru' 'bá tĩtĩ rĩ pi. Kọpi 'dụkí ǎndrĩ rĩ pi vé tã, ǎzini mǎlǎyikǎ rĩ pi vé tã 'bǎá tã ǎmbúgú rú, kọpi ẹ'yĩkí rá 'yozú kínĩ, 'bá ụdrǎ' 'bá gí rĩ pi gō íngá ịdri rú rá. 'Í lǎ Ẹzị 23:8. † 1:25 1:25 Bātízímũ: ĩri 'bá rĩ pi ní bātízímũ sē lüzú kínĩ, kọpi újǎkí ẹsị ịvé ụnjikányǎ agásí gí, kọpi ẹ'yĩkí Múngú ri gí. ‡ 1:29 1:29 Kǎbĩlō Mvǎ: Múngú sē tǎimbĩ Mósē ní kínĩ, 'bá rĩ pi ǎ zǎkí kǎbĩlō Múngú ní rọbọnọ rú, ǎ trũkí rí kọpi ịvé ụnjikányǎ agásí rá. Sē ĩ ní Yēsũ ri zizú Kǎbĩlō Mvǎ Múngú vé ni ǎnĩ, ǎ'diǎtǎsiyǎ Múngú ịpě ĩri ímú drǎǎ 'bávé ụnjikányǎ ụjĩ. 'Í lǎ Wũngárá 12:17-28; Mǎrǎkō 14:12; Lúkǎ 22:7; 1 Kōrínítō 5:7; 1 Pětērō 1:19. § 1:33 1:33 ǎndrĩ Uleterere rĩ: ǎndrĩ Uleterere rĩ ǎndrĩ Múngú vé ni. Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, Ẹtẹpị ri Múngú 'i, ĩrivé mvǎ Yēsũ ri Múngú 'i, ǎzini ǎndrĩ Uleterere rĩ Múngú 'i. Ẹtẹpị ri, Mvọpị ri, ǎzini ǎndrĩ Uleterere rĩ, kọpi Múngú ǎlu. 'Í lǎ Yūwánĩ 1:1-18; Yūwánĩ 8:41-42; Ẹzị 5:3-4.

35 Kā muḡ adrii drũ 'dini, Yūwánī pi tukí pá kuú ívé 'bá ĩrĩ 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be. 36 Yūwánī kā ndree Yēsũ ri aga muḡú nĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Ĩ ndrekí Kābĩlō Mvā Múngú vé rĩ, ĩri 'dā!"

37 Yūwánī vé 'bá ĩrĩ ĩri ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ká tā 'dĩri yĩ, kōpi 'dekí muḡ Yēsũ ā vudrĩ gé sĩ. 38 Yēsũ kā 'i újā kōpi ndree, ĩsú kōpi ri ímú 'i vudrĩ gé sĩ, ĩri ní kōpi zizú kĩnĩ, "Ĩmi lēkí ā'di?"

Kōpi ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Rábĩ, mi ri adri ngũgá?" (Rábĩ ri Ēberē tĩ sĩ, íffĩ ni Īmbápi.)

39 ĩri ní újázú kōpi ní kĩnĩ, "Ĩmi ímúkí vūrā má ní adrizú rĩ ndree ĩmĩ mĩ sĩ." Kōpi ní kúru 'dezú muḡú vūrā rĩ ndrezú ĩ mĩ sĩ, kōpi áwíkí adrii ú'dú 'dāri deḡ njĩ Yēsũ be trũ ālu vūrā ĩri ní adrizú rĩ gé 'dāá, ākūdē ũtú rĩ dĩ 'i caá sá sũ ũndrējā vé rĩ gé gĩ.

40 'Bá ĩrĩ 'dĩ'bée āsámvú gé, āzi rĩ Sĩmónā Pétērō édrĩpi Āndēréyā 'i, kōpi yĩkí tā Yūwánī ní 'yoó rĩ nĩ, āzini kōpi 'dekí muḡ Yēsũ ā vudrĩ gé sĩ nĩ. 41 Āndēréyā kā 'í édrĩpi Sĩmónā ri ĩsú, ĩri ní 'yozú 'í édrĩpi ní kĩnĩ, "Bá ĩsúkí Māsíyā ri gĩ." (Māsíyā vé íffĩ Kúrísítō.) 42 ĩri ní kúru Sĩmónā ri jizú muḡú Yēsũ vúgá 'dāá.

Yēsũ ní āngũ ndrezú ĩri vú 'dāá kĩnĩ, "Mĩ rú Sĩmónā 'i,

mi Yūwánī ā mvá, 'bo ĩ nóni mĩ rú zĩ Kéfā." (Rú Kéfā 'dĩri Ārāmáyĩkĩ tĩ sĩ, Gĩrĩkĩ tĩ sĩ Pétērō 'i.)*

Yēsũ zĩ Pĩlípũ pi Nātānāyélē be

43 Kā muḡ adrii drũ 'dini, Yēsũ ũsũ 'í drĩgé 'dāá, nga 'deé muḡú āngũ Gālíláyā vé rĩ gé. 'Dālé ca muḡ Pĩlípũ ri ĩsú, ĩri ní 'yozú Pĩlípũ ní kĩnĩ, "Mĩ ímú mā pámvú ũbĩ."

44 Pĩlípũ íbĩ íngá kũrú Bētēsāyídā gá, kũrú Āndēréyā pi ní adrizú Pétērō be rĩ agá. 45 Pĩlípũ mu Nātānāyélē ri ĩsú, ĩri ní 'yozú Nātānāyélē ní kĩnĩ, "Bá ĩsúkí ágó Mósē ní tā ni sĩ búkũ tāimbĩ vé rĩ agá, āzini nēbĩ rĩ pi† ní kpá tā ni sĩ rĩ gĩ. Ágó rĩ Yēsũ Nāzērētāgú Yōsépā mvōpĩ 'i."

46 Nātānāyélē ní Pĩlípũ ri zizú kĩnĩ, "Tā múké ri nyo ícó adri kũrú Nāzērētā vé rĩ agá rá?"

Pĩlípũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Mĩ ímú ndree mĩ mĩ sĩ."

47 Yēsũ kā ndree Nātānāyélē ri ímú 'í vúgá nōó, Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Īsērélēgú áda adriipi tā be pĩrĩ rĩ, ĩri mi 'i, mĩ ũnjō ākó!"

48 Nātānāyélē ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, "Í nĩ ma ngóni ngóni?"

Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Á ndre ándúrú mi peḡĩ fĩgĩ vé rĩ ā ndúgé gé, ĩsúzú ākūdē Pĩlípũ zĩ drĩ mi kuyé."

* 1:42 1:42 Rú Pétērō, āzini Kéfā 'dĩri vé íffĩ írā. † 1:45 1:45 Nēbĩ: Múngú ri ívé tā átá nēbĩ rĩ pi ní, kōpi kúru ĩrivé ú'dúkó rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní.

49 Nātānāyélē ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Ímbápi, mi Mvā Múngú vé ní! Mí 'Bāgú Ísērélē rī pi vé rī!”

50 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ẹ'yī ma, tā má ní 'yoó mí ní á ndre mi pẹti fìgì vé rī ā ndúgè gé 'dāá rī sī? Mí ímú tā ambugu ambugu 'dīri ndéepi rá ni pi ndre rá!”
51 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ma ĩmi ní tā áda lū, ĩmi ímú ndre 'bū zī 'i kú mgbò, mālāyíkā Múngú vé rī pi[‡] ísì ímúzú 'bū gé 'dāásī mā rù' bá gá sī, kòpi gò tọ mụzú 'bū gé 'dāá mā rù' bá gá sī, ma 'Bá Mvā 'i.”§

2

Yēsū újá yīi ufuú vinyò rú

1 Kā mụj caá ú'dụ na ni gé, 'bāki ụmụ ọmúrúgọ muzú ni Kánā gá, āngū Gālílāyā vé rī agá. Ụmụ rī gé 'dālé, Yēsū ẹndrẹpi rī anigé. 2 Zíkí Yēsū pi mụzú ívé 'bá 'i pámvú ūbī' bá rī pi be ụmụ rī gé 'dālé ĩndī. 3 Vinyò rī ká deş gí, Yēsū ẹndrẹpi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Vinyò rī deş gí.”

4 Yēsū ní újázú ẹndrẹpi ní kīnī, “Mí ícọ má ní tā 'dīri lūúlū ku, lókí mávè tā 'dụzú ngazú rī ícọ drī kuyé.”

5 Yēsū ẹndrẹpi ní 'yozú átí' bá rī pi ní kīnī, “Yēsū lū dō ĩmi ní tā, ĩmi 'dukí ngaánga.”

6 Ū'bāki ūdrí áziyá kuú kòpi ā gārā gá, ūdrí 'dī' bée, Yāhúđī rī pi rí áyú ĩ pá ūjízú ānī, āzini ĩ drī ūjízú ānī, sū ĩvé mērē ní lēé rī tịni. Ūdrí ālu rī, ĩ ícọ yīi dā ca 'a ni gé jòlónī ā 'a pūkú ĩrī, doku pūkú na rá.

7 Yēsū ní 'yozú átí' bá rī pi ní kīnī, “Īmi ukokí yīi ūdāá ūdrí rī pi agásī tré tré.” Kúru kòpi ní yīi rī ukozú ūdázú ūdrí rī pi agásī tré tré.

8 Yēsū ní 'yozú átí' bá rī pi ní kīnī, “Īmi ĩbēkí yīi ūdrí agá rī jīi mụj sēé mvụ 'bá āmbúgú riipi ụmụ rī vé tā ndreépi rī ní.”

Kòpi 'dukí tā rī ngaá sū Yēsū ní 'yoó ĩ ní rī tịni.

9 Āmbúgú riipi ụmụ rī vé tā ndreépi 'dāri ní yīi ĩ ní újá ufuú vinyò rú 'dīri ẹjì 'bìzú. Āmbúgú rī nī áamá 'yozú kīnī, vinyò rī ĩbēkí íngázú ngūgá yā 'dīni kuyé, 'bo átí' bá rī pi nīkí íngá áamá nī. Āmbúgú rī ní ọmúrúgọ rī vé kẹrégú rī zizú gārā gá, 10 ĩri ní 'yozú kẹrégú rī ní kīnī, “Vinyò draápi dradra rī, ĩ té kòdò sē mvụ ụmụ rī pi ní drīdrī, kòpi mvukí dō gí, ĩ té íbì draápi mādā rī awa ndō. 'Bo ĩmi 'bāki vinyò múké rī tēé kuú 'dālé, ĩmi ímúkí sēé mvụ 'bá rī pi ní vulé vulé rú, ísú ākūdē ụmụ rī pi mvukí ĩ ẹpì gí, ĩmi awakí vinyò draápi mādā

‡ 1:51 1:51 Mālāyíkā rī pi: Mālāyíkā rī pi índrī, kòpi rí adri Múngú be 'bū gé 'dālé, kòpi rù' bá ákó. Múngú rí sá āzi sī kòpi ĩpē ímú vū drìgè nōó ú'dúkọ múké ívé rī ūlū 'bá rī pi ní. § 1:51 1:51 'Bá Mvā: Yēsū zì 'i 'Bá Mvā lūzú kīnī, 'i Kúrísítò 'i, 'i mālūngā rī rụ mụzú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14. 1:51 1:51 Í'dóngará 32:22-32

rĩ drĩdrĩ, ĩmi gōkí múké rĩ awaá vúlé rú!"

¹¹ Tā āyāzú āyāyā Yēsũ ní i'dó 'oó drĩdrĩ rĩ, ĩri adriipi 'dĩ, Yēsũ 'o tā rĩ Kánā gá, āngũ Gālíláyā vé rĩ agá. Tā 'dĩri ĩ ní ĩri íngúzú āní rĩ, sē ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ẹ'yĩkí ĩri āní rá.

¹² Ọmũ ọmúrúgọ muzú 'dāri ā vudrĩ gé, Yēsũ pi ẹndrẹpi be, ẹdrĩpi be, ĩrivé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, 'dekí muú adrii kũrú Kāpārānāúmā gá ú'dú be mādā.

Yēsũ údró 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ agásĩ

(Mátáyo 21:12-13; Mārākō 11:15-17; Lúkā 19:45-46)

¹³ Kā muú caá ĩnyinǎǎ Ụ'dú Múngú ní Ẹlízú Yāhúdĩ rĩ pi vé jó tị gé sĩ rĩ gé,* Yēsũ ní 'dezú muzú Yērúsālémā gá 'dāá. ¹⁴ Yēsũ kā muú caá Jó Múngú vé rĩ† ā bóró gá 'dāá, ịsú 'bá rĩ pi ri tị ụzi, kābīlō pi be, āmámũ pi be, 'bá ụrukọ úríkí kuú ívé mísá gārā gá sĩ, kọpi ri mǔfēngā ufu. ¹⁵ Yēsũ ní zāá ā lā'bu i'dúzá údézá kẹlǎná rú, údró 'bá adri'bá Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá rĩ pi, ívé tị pi be, kābīlō pi be,

íré 'bá ri' 'bá mǔfēngā ufu' 'bá rĩ pi vé mǔfēngā kpélékpélé, uze kọpivé mísá u'deé ụlĩ rú.

¹⁶ Yēsũ ní 'yozú 'bá āmámũ ụzi' 'bá rĩ pi ní kīnĩ, "Ĩmi 'dukí ĩmivé āmámũ 'dĩ'bée 'dĩsĩ āmvé! ĩmi kukí ĩmivé tā rizú má Ẹtẹpi vé Jó újázú vūrā ngá ụzizú ni rú 'dĩri āní!"

¹⁷ Yēsũ kā 'bá rĩ pi údró fũũ āmvé gí, kúru ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní tā ĩ ní sĩ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yoopi kīnĩ, "Jó Múngú vé rĩ ā tā adri kú má ẹsị agá āmbúgú rĩ ígázú."

¹⁸ Yāhúdĩ rĩ pi vé 'bá drĩkoma rú rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Tā āyāzú āyāyā mí ní ícọ 'oó lūupi kīnĩ mi ũkpō be ícózú tā 'dĩri 'ozú rĩ ā'di?"

¹⁹ Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnĩ, "Ĩmi ĩnānyākí Jó Múngú vé 'dĩri, ma ícọ ĩri sị gō dīi ú'dú na agá."

²⁰ 'Bá drĩkoma rú 'dā'bée ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Jó Múngú vé 'dĩri vé sịngará 'du ílĩ pũkú su drĩ ni áziyá, mí kīnĩ mí ícọ jó rĩ sị 'yéná ú'dú na agá?" ²¹ Jó Múngú vé Yēsũ ní tā ni 'yoó rĩ, Yēsũ ri ívé rú' 'bá ā tā 'yo. ²² Yēsũ kā gōó íngá ídri rú, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní

* **2:13** 2:13 Ụ'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ: Yāhúdĩ rĩ pi ri ú'dú Múngú ní ọtụ ẹlízú Ịsērélē rĩ pi vé jó rĩ pi tị gé sĩ Ẹjẹpétō gá 'dāá rĩ vé tā ígá. Ọtụ kọpi ẹ'bipijị ũbēkí kābīlō ā ári ívé kẹtị ē ẹrife gá sĩ, sē Múngú ú'di kọpi kuyé. Múngú ú'di 'bá Ẹjẹpétō vé kābīlō ári ũbē' 'bá ívé kẹtị ē ẹrife gá sĩ kuyé rĩ pi vé anjị āgō káyú rĩ pi údrāá 'bá ọlú ọlú vé 'bẹtị āsámvú gé sĩ rá. † **2:14** 2:14 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéná ọlúkúta Yērúsālémā gá 'dāá. Atala rĩ pi 'yéná ri rọbọnọ zā Jó rĩ agá 'dāá nĩ, sū tǎimbị Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. **2:17** 2:17 Sāwǔmā 69:9

tã Yësü ní 'yoó 'dãri ígázú. Kúru kôpi ní tã ì ní sñi kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ẹ'yĩzú, àzini kôpi ní tã Yësü ní 'yoó 'dãri ẹ'yĩzú.

²³ Yësü kã rií adrií ùmũ Ụ'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ gé Yẹrúsālémã gá 'dãá, 'bá kárakarã ndrekí tã àyãzú àyãyã Yësü ní 'oó rĩ pi, kôpi ẹ'yĩkí Ìri àní rá. ²⁴ Yësü 'bã ẹsì 'bá 'dĩ'bée drìgé kuyé, à'diãtãsiyã nị tã kôpi ní rií ùsũy rĩ cére gí. ²⁵ Lẽ 'bã àzi ã lũ 'í ní tã 'bã àzi ní rií ùsũy 'í ẹsì agá 'dãlẽ rĩ ku, à'diãtãsiyã nị tã 'bã rĩ pi ẹ ẹsì agá 'dãlẽ rĩ pi cére gí.

3

Yësü ìmbá Nìkòdémã ri

¹ Ágó àzi rú ni Nìkòdémã 'i, Ìri Fãrúsì rĩ pi vé àzi, ágó rĩ drìkoma 'bã ri' 'bã tã Yãhùdì rĩ pi vé rĩ lị' 'bã rĩ pi vé ni. ² Ágó rĩ 'de mụy Yësü vúgá 'dãá ìnịná sñi, Ìri ní 'yozú kñĩ, “Ìmbápi, 'bã nịkí rá 'yozú kñĩ, Múngú ìpě mi ìmụ 'bã ìmbá. Múngú ìpě dõ 'bã rĩ nĩ kuyé, ícò tã àyãzú àyãyã mí ní 'oó 'dĩri 'oó ku.”

³ Yësü ní újázú Nìkòdémã ní kñĩ, “Ádarú á 'yo mí ní, tìkí dõ 'bã rĩ dđi kuyé, ícò mālũngã Múngú vé rĩ ndree àlunãni ku.”

⁴ Nìkòdémã ní Ìri zìzú kñĩ, “Bã rĩ ícã dõ àkã rú gí, Ì ícò Ìri tị dđi íngóni íngóni? Ìri ùkpó ùkpó 'bã rĩ ní gõzú fizú ẹndrẹpi agá, Ì ní gõzú Ìri tizú dđi!”

⁵ Yësü ní 'yozú kñĩ, “Ádarú á 'yo mí ní, sēkí dõ 'bã rĩ ní bātízimũ yìjì sñi Ìri tizú ícázú ú'dí rú kuyé, àzini Índrí Múngú vé rĩ újã dõ Ìri ícã ú'dí rú kuyé, ícò fí mālũngã Múngú vé rĩ agá ku. ⁶ 'Bã áda ri 'bã tị sũ 'í tịni 'bã áda rú, 'bo Índrí Múngú vé rĩ, Ìri índrí 'bã rĩ vé rĩ újã ícã mvã Múngú vé ni. ⁷ Lẽ mĩ àyã tã má ní 'yoó mí ní, ã tìkí Ìmi cére dđi 'dĩri sñi ku. ⁸ Ùlì ri vị mụzú vũrã 'í ní lěe rĩ gé. Mĩ Ìrivé ú'dúkó vùpi rĩ yì rá, 'bo mí ícò nịjì á má ku, íbì dõ íngã ngũgã, Ìri dõ ri vị mụzú ngõlẽ. 'Bã Índrí Múngú vé rĩ ní fíi 'a ni gé gí rĩ, Ìri adri sũ 'dĩri tịni.”

⁹ Nìkòdémã ní zìzú kñĩ, “Tã mí ní átã 'dĩri vé ífífi ã'di?”

¹⁰ Yësü ní újázú kñĩ, “Mĩ 'bã àmbúgú riipi Ìsērélẽ rĩ pi ìmbápi ni, 'bo mí nị drĩ tã 'dĩ'bée àlunãni kuyé?

¹¹ Ádarú á 'yo mí ní, 'bã ri tã 'bã ní nịjì rá rĩ ùlũ Ìmi ní, àzini 'bã rĩ tã 'bã ní ndree 'bã mị sñi rĩ ùlũ Ìmi ní, 'bo Ìmi lěkí tã 'bã ní ùlũú Ìmi ní 'dĩri ẹ'yìjì ku. ¹² Má ùlũ Ìmi ní tã Ì nga' 'bã nyõókú drìgé nõgò rĩ pi, Ìmi ẹ'yìkí kuyé píri, 'bo mã ùlũ dõ Ìmi ní tã Ì nga' 'bã 'bũ gé 'dãá rĩ pi, Ìmi ícò ẹ'yì íngóni? ¹³ 'Bã àzi mụ drĩ àlunãni 'bũ gé 'dãá kuyé, 'yẹná ma 'Bã Mvã 'i ìmùpi 'bũ gé 'dãásì rĩ. ¹⁴ Ma 'bã Mvã 'i, Ì ìmù ma 'bã pẹtì sígè, Ì inga uru, sũ Mósè ní aya

údé ìnī rú,* ìri ní 'bāá peṭi sígè, ingaá ìdrèé uru āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá rī tīnī. 15 'Bá ālu ālu ma ẹ'yīipi rá rī, ìri ìdri 'dání'dání rī ìsú rá.

16 "Múngú lē 'bá nyōókú drīgè rī pi agaá rá, ìsè ívé Mvā ālukútaṅá rī ímú nyōókú drīgè nōgó, 'bá ìri ẹ'yīipi rá rī ā drā rí ku, ẹ ìsú rí ìdri 'dání'dání rī āní bēnī, 17 Múngú ìpē 'í Mvōpì ri ímú tā lìj 'bá nyōókú drīgè nōgó rī pi drīgè kuyé, ìpē ìri ímú 'bá rī pi paá. 18 'Bá Mvā 'dīri ẹ'yīipi rá rī, lìkí tā drī ni gé ku, 'bo 'bá ìri ẹ'yīipi kuyé rī, lìkí tā drī ni gé ìnógósí gí, ā'diātāsīyā ìri ní Múngú vé Mvā 'yéṅá ālukúta 'dīri ẹ'yīi kuyé rī sī.

19 "Ūtúná ímú kaá āngū ìmgbèrèé 'bá rī pi ní gí, 'bo 'bá rī pi rikí ùnjīkānyā 'oó, sē lìkí tā kōpi drīgè, ā'diātāsīyā 'bá rī pi lēkí tā ìnīṅá vé rī ūtúná vé rī ndèé. 20 Kōpi gākí ūtúná rī sī, ā'diātāsīyā kōpi lēkí rí ùnjīkānyā 'oó ìnīṅá agá. Kōpi rukí ūtúná rī ruru, ímúkí ūtúná vúgá nōó ku, ā'diātāsīyā ívé ùnjīkānyā ẹ i'da rí 'i āmvé ku. 21 'Bo 'bá rīipi tā áda 'oópi rī, ìri ímú ūtúná vúgá nōó āyīkō sī, 'bá rī pi ā ndrekí rí tā ìri ní 'oó rī, 'yozú kīnī, ìri tā rī 'o ūkpō Múngú vé rī sī."

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ūlū Yēsū vé tā

* 3:14 3:14 Aya údé ìnī rú rī: Múngú 'yo Mósè ní kīnī, mí údé aya ufuú ìnī rú, 'í 'bā peṭi sígè, mí inga peṭi rī ìdrèé uru, ìnī ga dō 'bá āzi, ā ndre rí aya mí ní údé ìnī rú 'dīri, ẹ ìdri rí āní. Kālāfe 21:4-9.

22 Tā 'dīri ā vūdrī gé, Yēsū pi ní ngazú 'dezú mužú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be āngū Yūdáyā vé rī agá, mužú adrii kōpi be sá be mādā, ri bātízīmū sēé 'bá rī pi ní.

23 Yūwánī ri kpá bātízīmū sēé Āyīnónī gé, Āyīnónī ri ìnyīṅá kūrú 'í ní zīj Sālímū ā gārā gá, ā'diātāsīyā yīj vūrā 'dāri agá rī tī kú ẹlī rú. 'Bá rī pi rikí ímú Yūwánī vúgá, ā sē rí 'í ní bātízīmū.

24 Tā 'dīri nga 'i ìsú ākūdē 'yīkí drī Yūwánī ri jó āngū ū'yīzú rī agá kuyé. 25 Lókí 'dāri gé, Yāhūdīgú āzi 'í'dó āgátá gāá Yūwánī vé 'bá ìri ā pámvú ūbī'bá rī pi be lā'bī rizú rú' 'bá ūjīzú yīj sī ícázú Múngú ẹndrētī gé ule rī ā tā sī. 26 Kōpi ní kúru 'dezú mužú Yūwánī vú 'dāá, kōpi ní 'yozú ìri ní kīnī, "Ímbápi, ágó ándúru adriipi mí be Yárídénī gé, mí ní tā ni átá 'dāri, ìri nóni ri bātízīmū sē, 'bá rī pi cére ri mužú ìri vúgá!"

27 Yūwánī ní újázú ìri ní kīnī, "Múngú adriipi 'bū gé rī, ìri ri 'bá ālu ālu ní ẹzī awa nī. 28 Ími nīkí rá, á lū ìmi ní uletere 'yozú kīnī, 'Má adri Kúrísitō 'i kuyé, ìpēkí ma ímú drīdrī létī údé ìri ní.' 29 'Bá ọmúrúgọ rī jeépi rī, ìri ọmúrúgọ rī vé ágó. Ágó ọmúrúgọ rī jeépi rī vé ūndī pá tuúpi ágó rī vé tā yīipi rī, ìri adri āyīkō sī ìri ní ágó ọmúrúgọ rī jeépi rī vé ú'dúkọ yīj rī sī. Kúru āyīkō

fū nóni ma ambamba tā ĩri ní 'oó rī sī. ³⁰ Lē Yēsū ā adri āmbúgú má sī nī, ma adri ĩri ā pále gá.

³¹ “Yēsū ímú 'bū gélésīla, ĩri āmbúgú 'bá rī pi drīgē céré nī. 'Bā 'bávé rī 'bá nyōókú nōri vé ni, mávé tā má ní átá rī, ĩri tā nyōókú nōri vé ni. Yēsū ímú 'bū gélésīla, ĩri āmbúgú 'bá rī pi drīgē céré nī. ³² ĩri ri tā 'í ní ndreeé 'í mī sī, āzini 'í ní yīi 'í bí sī 'bū gé 'dāá rī ũlū, 'bo 'bá rī pi ẽ'yīkí tā ĩri ní ũlūú rī kuyé. ³³ 'Bá ĩrivé tā ẽ'yīipi rá rī, nī áamá rá 'yozú kīnī, Múngú ri tā áda átá. ³⁴ 'Bá Múngú ní ĩpēé rī, ĩri ú'dúkó Múngú vé rī átá mužú be áyu, Múngú ri ĩri ní Índrī Uleterē rī sē vúgú ākó. ³⁵ Múngú Yēsū Ẹtēpī lē 'í Mvópī ri lēlē, sē ívé tā ārēvú céré kuú drī ni gé. ³⁶ 'Bá Múngú Mvópī ri ẽ'yīipi rá rī, ĩri ídri 'dáni'dáni rī ĩsú rá, 'bo 'bá Múngú Mvópī ri ẽ'yīipi ku rī, ícó ídri 'dáni'dáni rī ĩsú ku, 'bo jīkó ri 'de Múngú agá, ĩri tā lī drī ni gé rá.”

4

Yēsū átá ũkú Sāmāriyāzī rī be

¹ Fārúsī rī pi yīkí kīnī, sēkí 'bá kárákará pi ní bātízīmū

Yēsū ā rú sī, sē 'bá kárákará ẽ'yīkí ĩri, ímúkí adrii 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá ni pi rú, ndē Yūwánī vé rī pi rá, ² Yēsū ri 'í ngúlúpí sī sē bātízīmū rī nī kuyé, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi rikí bātízīmū rī sēé nī. ³ Úpí Yēsū kā tā 'bá rī pi ní rīi átá kīnī 'bá kárákará pi ẽ'yīkí 'í gí 'dīri yīi, nga fūú āngū Yūdáyā vé rī agásī, * 'de gōó mužú vúlé āngū Gālíláyā vé rī gé 'dāá ũzi.

⁴ Yēsū lē ẹlīi mužú āngū Sāmāriyā vé rī agásī mužú Gālíláyā gá. ⁵ ĩri ní kúru fizú cazú kūrú Sāmāriyā vé ĩ ní zīi Sāyíkā rī agá, ĩnyinǎǎ nyōókú Yókóbū† ní ọtú sēé mvópī Yōsépā‡ ní rī gé. ⁶ Yókóbū vé kídí, ĩri vūrā 'dāri gé. Yēsū āndē ẹcī rī sī káyī, ca mužú úrí vūgá kídí rī tī gé ụtú mgbíngbi gé 'dīgē.

⁷ Ūkú Sāmāriyāzī 'de mužú yīi ĩbēé kídí rī gé 'dāá. Yēsū ní 'yozú ũkú rī ní kīnī, “Mí ícó má ní yīi sē mvu rá?” ⁸ ĩsú ākūdē Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi 'dekí mužú ānyāngā jengará gá kūrú Sāyíkā vé rī gé 'dāá gí.

⁹ Ūkú Sāmāriyāzī rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Mí Yāhúđīgú, ma Sāmāriyāzī, mi 'yo má sē mí ní yīi mvuú

* **4:3** 4:3 Yēsū fū āngū Yūdáyā vé rī agásī: Yēsū fū āngū Yūdáyā vé rī agásī, ā'diātāsīyā Fārúsī rī pi 'bākí ā'yā ẹzī ĩri ní ngaá rī ā tā sī. † **4:5** 4:5 Yókóbū: Yókóbū ri Ābūrāmā mvópī Īsákā vé mvá, ĩri anji be mužrī drī ni ĩrī, Múngú újā rú ni zīi Īsērélē, úyú ĩrivé rī zīkí anji Īsērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zīkí kōpī Yāhúđī. † **1** lā Í'dóngará 25-50. ‡ **4:5** 4:5 Yōsépā: Yōsépā ri Yókóbū vé mvá ĩri ní lēlē rī, ẹdrīpī sēkí ĩri jeé tūgērī rú āngū Ẹjēpétō vé rī gé. Múngú sē ĩri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rī pi ẽ Izā mužú adrii āngū Ẹjēpétō vé rī agá nī. Sā 'dāri gé, ẹbīrī 'de caá íl ẹzīrī. † **1** lā Í'dóngará 30-50.

ngóni ngóni?" Yāhūdī rī pi úmúkí ī Sāmāriyā rī pi be ku.

¹⁰ Yēsū ní újázú ūkú rī ní kīnī, "Mī nī dō fēfē Múngú ní lēé sēé mí ní rī rá, āzini mī nī dō 'bá yīi zīpi mí tī gé rī rá, mi té kōdō ícō īri zī, īri té mí ní yīi ídri sēépi mužú 'dāni'dāni rī sē rá."

¹¹ Ūkú rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Āmbúgú mávé rī, kídí rī kuxu, ngá mí ní yīi rī ísézú ni 'dāáyo píri, mi yīi ídri 'dāni'dāni sēépi 'dīri ísú ngūgá? ¹² 'Í ndē 'bá étēpi Yōkóbū 'bá ní kídí gaapi, í'dópi yīi rī mvuúpi nī rī rá? Īrivé anji rī pi, ĩrivé ndrīi rī pi be céré ri yīi 'dīri mvu."

¹³ Yēsū ní újázú ūkú rī ní kīnī, "'Bá céré yīi 'dīri mvu'bá rī pi, yīi úvá ri gō kōpi ndē rá, ¹⁴ 'bo 'bá má ní kōpi ní yīi sēé mvuú rī pi, yīi úvá gō kōpi ndēé dīi āluṅáni ku. Yīi 'dīri kōpi ní ídri 'dāni'dāni rī sē."

¹⁵ Ūkú rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Āmbúgú mávé rī, 'í sē má ní yīi mí ní 'yoó 'dīri mvuú, yīi úvá ā ndē rí ma dīi ku bēsīnī, mā gō rí ímú yīi ībēé kídí nōri gé dīi ku."

¹⁶ Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "'Í mụ mí ágó ni ri zīi, ĩmi ĩgōkí ímú ĩri be má vúgá nōó."

¹⁷ Ūkú rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Ma ágó ākó."

Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Tā mí ní 'yoó mí ágó ākó 'dīri, ĩri tā áda. ¹⁸ Mí kīnī dō mí ágó ākó, ĩri tā áda, 'bo 'í rụ ándúru āgō caá tōwú, ágó mí ní nóni rụú

'dīri adri ágó mívé égbī rī 'i kuyé."

¹⁹ Ūkú rī ní 'yozú kīnī, "Āmbúgú mávé rī, á nī amá rá 'yozú kīnī, mi tákūdē nēbī. ²⁰ 'Bá étēpi riki Múngú ri ĩnjīi írā nōri drīgé. 'Bo ĩmi Yāhūdī 'dī'bée, ĩmi kīnī, vūrā 'bá ní Múngú ri zizú rī, ĩri Yērúsālémā gá."

²¹ Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Lē mí ē'yī tā má ní 'yoó mí ní 'dīri, lókí āzi ri ímú 'dīi'dī, 'bá rī pi ícókí má Étēpi ri ĩnjīi írā nōri drīgé ku, dōku Yērúsālémā gá ku. ²² ĩmi 'bá Sāmāriyā vé 'dī'bée, ĩmi nīkí Múngú ĩmi ní rií ĩnjīi rī kuyé, 'bā Yāhūdī rú, 'bá nīkí Múngú 'bá ní rií ĩnjīi rī rá, ā'diātāsīyā 'i'da 'i 'bá ní rá. Pangará ũnjīkānyā agásī rī íbī 'i 'í'dó 'bávé sūrú Yāhūdī vé rī agá. ²³ 'Bo lókí āzi ri ímú 'dīi'dī, lókí rī ícá nóni gí, 'bá má Étēpi ri ĩnjīi'bá tā áda sī rī pi, kōpi ĩri ĩnjīi 'i ési agá, āzini tā áda sī, ā'diātāsīyā má Étēpi lē 'bá 'i ĩnjīi'bá ési agá, āzini tā áda sī rī pi. ²⁴ Múngú ri índri, lē 'bá ĩri ĩnjīi'bá rī pi, ē ĩnjīkí ĩri ési be céré, āzini ē ĩnjīkí tā áda sī."

²⁵ Ūkú rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Á nī rá Māsīyā ri ímú 'dīi'dī, ĩri Kúrísítō 'i, kādō ímú, ĩri 'bá ní tā ārēvú ũlū céré."

²⁶ Yēsū ní újázú ūkú rī ní kīnī, "Ma riipi átapi mí be nōri, ma 'bá mí ní 'yoó, ĩri ímú 'dīi'dī rī 'i."

²⁷ Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ká ī újā ĩgōó, ísú

Yēsū ri átá ūkú rī be, tā 'dīri tī kōpi ē ēsī agá ndrī. 'Bo 'bá āzi ūsū 'yozú kīnī, Yēsū lē ūkú rī vúgá ā'di yā 'dīni kuyé, dōku īri ri átá ūkú rī be tā ngóni sī yā rī 'bá āzi ūsū tró zīi kuyé.

²⁸ Ūkú rī ku ívé ūdrī kuú yīi tī gé 'dīgé, nga 'deé mužú vúlé kūrú Sāyíkā vé rī agá 'dāá, muž 'yoó 'bá rī pi ní, ²⁹ kīnī, "Īmi ímúkí 'bá āzi ndréé nōónō, ūlū mávé tā ārēvú má ní 'oó rī pi bá bá, 'bá 'dīri adri tānā Kúrísitō 'i kuyé?" ³⁰ 'Bá rī pi ngakí fūu kūrú rī agásī, 'dekí muž Yēsū vúgá 'dāá.

³¹ Īsúzu Yēsū vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ri īri mā kīnī, "Īmbápi, mī adri 'dīni ku, mī nya ngá."

³² 'Bo Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Ngá nyanya má vúgá nōó anigé, ĩmi nīkí tā drī ni gé kuyé."

³³ Yēsū vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní átázú ī āsámvú gé sī kīnī, "Īndré sū 'bá āzi ĩjī Yēsū ní ānyāngā sēé nyaá gí tīni."

³⁴ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ānyāngā mávé rī, īri rizú 'bá ma ĩpēēpi rī vé tā 'džú ngazú, āzini ězī īri ní sēé rī dežú. ³⁵ Īmi kīnī, mbāá sū ā vūdrī gé, ĩmi íbī ānyāngā rī ĩkūnā ĩrá agá ndō 'dīni kuyé? Á 'yo ĩmi ní, ĩmi újákí drī ĩmi āngū ndréé ómvú agá 'dāá ká! Ānyāngā rī ka gí, lē nóni ĩkūnāngará ni. ³⁶ 'Bá ānyāngā ĩkūnā'bá ĩrá agá rī pi, ī kōpi ūfē múké múké, ānyāngā kōpi

ní ĩkūnāá rī, īri 'bá ídri 'dáni'dáni rī ĩsú'bá rī pi. 'Bá ngá 'āāpi rī pi ānyāngā rī ĩkūnāāpi rī be, kōpi ímú āyīkō ĩsú aga rá! ³⁷ Īmi nīkí rá tā ī ní 'yoó 'dīri tā áda, "Bá ālu 'ā ānyāngā rī nī, 'bá ĩkūnāāpi rī túngú." ³⁸ Á pē ĩmi muž ězī ĩmi ní ngāá kuyé ni vé ānyāngā ĩkūnāá. 'Bá ūrukō ngakí ězī ūkpó ūkpó rī nī, ĩmi ímúkí ĩmivé rī āndēma ni ĩsú áyu."

'Bá Sāmāriyā vé rī pi ě'yīkí Yēsū ri rá

³⁹ 'Bá kárakarā kūrú Sāmāriyā vé rī agá rī pi ě'yīkí Yēsū ri tā ūkú rī ní 'yoó, Yēsū ūlū tā 'í ní 'oó rī pi bá bá rī sī. ⁴⁰ Kúru 'bá Sāmāriyā gá rī pi ní ímúzu Yēsū vúgá nōó, kōpi ní īri mázú kīnī, "Mí ímú adrii 'bá be nōgó." Īri ní adrizú kōpi be ú'dú ĩrī. ⁴¹ Tā Yēsū ní átá kōpi ní rī sē 'bá kárakarā ě'yīkí īri rá.

⁴² 'Bá rī pi ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Bá ě'yīkí Yēsū ri 'yéná tā mí ní ūlūú 'bá ní rī sī kuyé, 'bá yīkí nóni tā īri ní átá rī 'bá bī sī gí, ádarú 'bá nīkí nóni gí 'yozú kīnī, ágó nōri, īri 'bá 'bá Paápi ūnjīkānyā agásī ni."

Yēsū ídri ūgalaku āzi vé mvá

(Mátáyo 8:5-13; Lúkā 7:1-10)

⁴³ Ú'dú ĩrī ā vūdrī gé, Yēsū nga 'deé mužú āngū Gālílāyā vé rī gé. ⁴⁴ Yēsū 'yo ándúru kīnī, "Bá rī dō nēbī, 'bá ĩrivé āngū agá 'dīgé

rī pi ʾinḵīkī ʾiri ku.”⁴⁵ Yēsū kā caá āngū Gālīláyā vé rī gé 'dāá, 'bá Gālīláyā gá rī pi ẹ'yīkī ʾiri rá. Kòpi ndrekī tā āyāzú āyāyā ándúru ʾiri ní 'oó Yērūsālémā gá 'dāá Ẹmū Ẹ'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī gé rī rá, ā'diātāsīyā kòpi 'dālé anigé.

⁴⁶ Yēsū ní kúru 'dezú mužú Kánā gá āngū Gālīláyā vé rī agá, āngū ʾiri ní yī ́ újázú ícázú vinyọ́ rú rī gé. Ẹgalaku āzi riipi ẹzị ngaápi 'bāgú rī ní kūrú Kāpārānāúmā vé rī agá 'dālé ni, drā rụ ʾirivé mvá nī.

⁴⁷ Ágó rī kā yī kīnī, Yēsū ímú āngū Yūdáyā vé rī gélesī, ícá kuú āngū Gālīláyā vé rī agá 'dāá'dā, ágó rī ní 'dezú mužú Yēsū vúgá 'dāá, ʾiri ní Yēsū ri zizú ímú Kāpārānāúmā gá nólé, ẹ́ ímú rí ívé mvá drā ni ruý kòdò lēpi drāapi drādrā rī ídrí.

⁴⁸ Yēsū ní 'yozú ʾiri ní kīnī, “Ími āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi ndre dō tā āyāzú āyāyā ni 'í mị sī ũgbále kuyé, ícá ẹ'yī ku.”

⁴⁹ Ágó rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Āmbúgú mávé rī, mí ímú 'bá 'dekí mužú mí be trú, mávé mváná rī ā ũkpō de gí, lē drāadrā!”

⁵⁰ Yēsū ní 'yozú ʾiri ní kīnī, “Í mužú yī, mívé mváná rī ícá drāá ku!”

Ágó rī ẹ'yī tā Yēsū ní 'yoó rī rá, ʾiri ní 'dezú mužú.

⁵¹ Ágó rī ní rizú mvizú mužú

'bētị rī gé, ʾiri ní mužú drī ́súzú ívé ātí'bá rī pi be. Ātí'bá rī pi ní 'yozú ʾiri ní kīnī, “Mívé mváná rī ídri rú.”⁵² Ágó rī ní ātí'bá rī pi zizú kīnī, “Mvá rī vé rú'bá ícá gōó múké sá ngōri gé?”

Kòpi ní újázú ʾiri ní kīnī, “Mváná rī vé rú'bá ícá gōó múké ájée sá ́lu ́túná vé rī gé, drā rī gō ʾiri kuú rá.”

⁵³ Mváná rī vé ẹtẹpi nī amá rá 'yozú kīnī, sá 'dāri, ʾiri sá Yēsū ní 'yoó 'í ní, mváná rī ícá drāá ku rī. Ágó rī 'bá ívé 'bētị āsámvú gé rī pi be cére ẹ'yīkī Yēsū ri rá.

⁵⁴ 'Dīri nóni vú ́rī Yēsū ní tā āyāzú āyāyā ni 'ozú rī, ́sú ákūdē Yēsū íbí íngá āngū Yūdáyā vé rī agá, ʾiri ri mužú āngū Gālīláyā vé rī gé.

5

Yēsū ídrí ágó drā be ni

1 Tā 'dīri ā vúdrī gé, Yēsū nga mužú Yērūsālémā gá Ẹmū Yāhúdī rī pi vé rī ā nyangará gá ́ndī.

2 Yērūsālémā gá 'dāá, gaki kídí ́nyíná kẹtílé ́ ní zị Kābīlō vé rī gé, vūrā ́ ní gaá rī, Ēbérē tị sī ́ zị Bētēsídā. 'Bekí ápālá tōwú ́ndrī rú gārā ni gé sī kūrū.³ Vūrā 'dāri gé, 'bá kárakarā bātrá rú rī pi, 'bá mị be ẹsī'bá gí rī pi be, 'bá drā ní nyí kuú 'bélé'béle rī pi be, kòpi ri ula ́ndrī 'dāri ā ndúgé.⁴ Sá urukọ'bée gé, mālāyíkā rī kādō ímú yī rī usaá, 'bá fípi

* 5:4 5:4 Átángá véřęš 4 agá 'dīri, búkú Yūwānī vé ́ ní sī Gīrīkī tị sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkí sī búkú Yūwānī vé vúlé rī agá rá.

yǐi rǐ agá 'dāá drǐdrǐ rǐ, ìrivé drā ri de rú'bání gé sǐ rá.*

⁵ Ágó āzi anigé drā rú ìri caá ílí be pūkú na drǐ ní ārō.

⁶ Yésū kā ágó rǐ ndree la kú yǐi rǐ ā gārā gá 'dāá, Yésū kā ísú nǐ kǐnǐ ágó rǐ adri caá ívé drā 'dǐri be lókí be āco, Yésū ní ágó rǐ zǐzú kǐnǐ, “Í lē ē ídríkí mi?”

⁷ Ágó rǐ ní újázú Yésū ní kǐnǐ, “Āmbúgú mávé rǐ, kádō rií yǐi rǐ usaá, 'bá āzi mâ ìzā koópi, ma suúpi yǐi rǐ agá 'dāá ní 'dāáyo. Má kádō lēé fíi yǐi rǐ agá 'dāá, 'bá āzi ri fi yǐi rǐ agá 'dāá má sǐ drǐdrǐ.”

⁸ Kúru Yésū ní 'yozú ágó rǐ ní kǐnǐ, “Í nga urú! 'Í 'dú mívé pórōsǐ, 'í nga ěcǐ tuú.” ⁹ Mbēlēná ágó rǐ ní ícázú múké. 'Dú ívé pórōsǐ, nga ěcǐ tuú.

Ū'dú ìri ní ícázú múké 'dāri, ìri ū'dú Sābátā vé rǐ.† ¹⁰ Kúru Yāhúđǐ rǐ pi ní 'yozú ágó drā ní de rú'bání gé sǐ gí rǐ ní kǐnǐ, “Ū'dú nōri, ìri ū'dú Sābátā vé rǐ, tǎimbǐ ā'yǐ kuyé mí ní mívé pórōsǐ 'dúzú ū'dú nōri gé.”

¹¹ 'Bo ágó rǐ ní újázú kǐnǐ, “Ágó ma sēépi ícápi múké nōri 'yo má ní kǐnǐ, mâ 'du mávé pórōsǐ, mâ nga ěcǐ tuú.”

¹² Yāhúđǐ rǐ pi ní ágó Yésū ní ídrí 'dǐri zǐzú kǐnǐ, “'Bá 'yoópi mí ní, mâ 'du mívé

pórōsǐ, mí nga ěcǐ tuú rǐ ā'di 'i?”

¹³ Ágó ì ní ídrí 'dǐri nǐ 'bá 'í ídrípi rǐ kuyé. Vūrā 'dāri gé, 'bá rǐ pi kárakará. Yésū ní 'i njezú fúzú kōpi āsámvú gé sǐ āmvé.

¹⁴ Vúdrǐ ni gé, Yésū gō caá ágó rǐ ísú Jó Múngú vé rǐ agá 'dāá, Yésū ní 'yozú ìri ní kǐnǐ, “Í ndre drǐ ká, nóni mí ícá múké gí, lē mí ku tā ūnjí 'ongará āní. 'Í ku dō ku, tā ūnjí ri mi ísú drǐdrǐ rǐ agá rá.” ¹⁵ Ágó rǐ ní 'dezú mužú lúzú Yāhúđǐ rǐ pi ní kǐnǐ, “'Bá ma ídrípi rǐ Yésū 'i.”

Ídrí íbí íngá Múngú Mvópi vúgá

¹⁶ Kúru drǐkoma Yāhúđǐ rǐ pi vé rǐ í'dókí rií Yésū ri 'oó ūnjí, ā'diātāsīyā Yésū ní ězǐ ngaá ū'dú Sābátā vé rǐ gé rǐ sǐ. ¹⁷ Yésū ní 'yozú drǐkoma Yāhúđǐ vé rǐ pi ní kǐnǐ, “Má Ętépǐ ri ězǐ nga, ma kpá ri ězǐ nga.” ¹⁸ Tā 'dǐri sǐ, drǐkoma Yāhúđǐ rǐ pi vé rǐ lēkí létǐ ndāá ūkpō sǐ Yésū ri 'dǐzú drāzú 'dǐisǐ rá, kōpi lēkí ìri 'dǐj drāá adri 'yéǵá ězǐ ìri ní ngaá ū'dú Sābátā vé rǐ gé rǐ ā tā sǐ kuyé, lēkí ìri 'dǐj drāá ìri ní 'yoó Múngú ri 'í Ętépǐ rǐ sǐ, āzini ìri ní 'i 'bāá adrií Múngú be trōtrō rǐ sǐ.

¹⁹ Yésū ní újázú kōpi ní kǐnǐ, “Ma ìmi ní tā áda 'yo, ma Mvá rú, á nga tā āzi mâ

† 5:9 5:9 Ū'dú Sābátā vé rǐ: Ū'dú 'dǐri Yāhúđǐ rǐ pi ní rizú uvuzú rǐ, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zǐzú rǐ. Yāhúđǐ rǐ pi ri ū'dú 'dǐri vé tā ígá kǐnǐ, Múngú gbi 'bǐ pi vǔ be nǐ, āzini Múngú pa ì adringará túǵērǐ rú rǐ agásǐ nǐ. Ū'dú Sābátā vé rǐ Yāhúđǐ rǐ pi ri zǐ ū'dú ězǐrǐ, 'bo Kēlǐkǒ rǐ pi ri zǐ ū'dú áziyá. 'Í lá Wǔngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16.

drī sī ku, ma tā má Ẹtẹ̀pì ní ngaá rī ndre 'du nga áyu, ā'diātāsīyā ẹ̀zì má Ẹtẹ̀pì ní ngaá rī, ma Mv́a rú, ma kpá nga rá. ²⁰ Ma Mv́a rú, má Ẹtẹ̀pì lē ma lēlē, i'da ívé tā ārēvú céré má ní rá. Múngú rí ímú má ní tā ambugu ndē'ba rá, ìri ní i'daá má ní drīdrī 'dā'bée i'da rá. Tā 'dīri ìmi ní āyāngará sē. ²¹ Ìri adri sū má Ẹtẹ̀pì ní 'bá ũdrā'ba gí rī pi ídrí gōó ídri rú ũzi rī tìni, ma Mv́a rú, ma ícó ídrí 'dání'dání rī sē 'bá má ní lēé rī pi ní rá. ²² Má Ẹtẹ̀pì lì tā 'bá rī pi drīgέ ku, ma Mv́a rú, ku ẹ̀zì tā lìzú 'bá rī pi drīgέ rī céré kuú má drīgέ, ²³ 'bá rī pi ārēvú céré ē ìnjīkí rí ma sū ì ní má Ẹtẹ̀pì rí ìnjī rī tìni, 'bá ma ìnjīpi ku rī, ìnjī má Ẹtẹ̀pì ma ìpēépi rī ku.

²⁴ "Ma ìmi ní tā áda 'yo, 'bá má tì yì'ba rá, āzini Múngú ma ìpēépi rī ẹ̀'yì'ba rá rī pi, kọpi ídri 'dání'dání rī ísú rá. Lìkí tā kọpi drīgέ ku, kọpi wakí drā sígέ sī fūú ídri ísú gí. ²⁵ Ma ìmi ní tā áda 'yo, lókí āzi rí ímú 'dī'dī, ícá nóni gí, ma Múngú Mv́opi 'i, 'bá ũdrā'ba gí rī pi ímú má ú'dúkọ yì rá, 'bá mávé ú'dúkọ yì'ba rá rī pi ímú ì újá ícá gō ídri rú. ²⁶ Ídri rī í'dó má Ẹtẹ̀pì vúgá, ma Múngú Mv́opi 'i, má Ẹtẹ̀pì sē kpá má ní ũkpō ídri vé rī nī. ²⁷ Múngú sē kpá má ní ũkpō tā lìzú rī ìndī, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mv́a 'i.

²⁸ "Lē ìmi āyākí tā 'dīri sī ku, lókí āzi rí ímú 'dī'dī,

āvū ì ní sījì 'bú agá rī pi ímú má ú'dúkọ yì, ²⁹ kọpi nga ífū āmvé. 'Bá adri'ba tā be múké rī pi, kọpi nga ífū ídri rú, 'bá ùnjikānyā 'o'ba rī pi, kọpi kádō ífūú, ì tā lì kọpi drīgέ. ³⁰ Má ícó tā āzi ngaá ũkpō mávé rī sī ó'dúkùlẹgúsī ku. Ma tā rī lì pìrì sū má Ẹtẹ̀pì ní ẹ̀zì má ní rī tìni. Tā má ní 'o' 'dīri adri 'yozú kìnī má ngúlúpí ē ísú rí āyīkō āní yā 'dīni ku, ìri āyīkō sē má Ẹtẹ̀pì ní.

'Bá rī pi ũlūkí Yēsū vé tā

³¹ "Má ũlū dō mávé tā ũgōgólé rú nī, 'bá rī pi ícókí tā má ní ũlūú rī 'duyú 'bāá tā áda rú ku. ³² 'Bá āzi anigé riipi mávé tā ũlūúpi ni, á nī rá ìri riipi tā áda ũlūúpi má rú sī ni.

³³ "Ìmi pēkí ándúru 'bá uruko mujú má tā uzijì Yüwání tì gé, ìmi ká 'bá 'dī'bée pēé, Yüwání ũlū ìmi ní tā áda mávé rī nī. ³⁴ Á lē ẹ̀sì 'bāá tā 'bá áda ní átá má tā sī rī drīgέ ku, 'bo má ẹ̀dì tā Yüwání ní ũlūú 'dīri, ìmi ísúkí rí pangará bēsīnī. ³⁵ Yüwání sū lámā riipi dīpi āngū ìngbērēépi ule rī tìni, ìmi ísúkí āyīkō lókíná be mādā lámā riipi dīpi āngū ìngbērēépi 'dīri sī.

³⁶ "Tā mávé rī ndē tā Yüwání ní ũlūú má tā sī rī rá. Á lē ìmi ní tā āzi ũlūú lüzú kìnī má Ẹtẹ̀pì ìpē ma nī. Tā āmbúgú má Ẹtẹ̀pì ní lūú kìnī má 'o rī, ma rí 'o mužú rá. ³⁷ Má Ẹtẹ̀pì ma ìpēépi rī, ìri rí átá mávé tā sī nī, ìmi yìkí ìri ā ú'dúkọ kuyé, āzini

ĩmi ndrekí kpá ĩri kuyé.
³⁸ ĩmi 'dukí ĩrivé átángá 'bǎá
 ĩmĩ éšĩ agá āluṅáni kuyé,
 ā'diātāsīyā ĩmi ẹ'yĩkĩ 'bá ĩri
 ní ĩpěé rĩ vé tā kuyé. ³⁹ ĩmi
 ri ụ'dúkọ Múngú vé ĩ ní sǐ
 kuú Búkū Múngú vé rĩ agá
 'dĩ'bée lǎ, ĩmi ụsũkĩ ĩmi idri
 'dáni'dáni rĩ ịsụ ǎnĩ. Ụ'dúkọ
 ĩ ní sǐ kuú Búkū Múngú vé rĩ
 agá 'dĩ'bée ri átá mávé tā sǐ.
⁴⁰ 'Bo ĩmi gǎkĩ ímúgá má vú
 nǒo idri 'dáni'dáni rĩ ịsúgá
 sǐ.

⁴¹ "Má ǎ'yĩ 'yozú kǐnĩ 'bá
 rĩ pi ẹ íngúkĩ ma 'dĩni ku.
⁴² 'Bo á nĩ ĩmi rá. Á nĩ rá ĩmĩ
 éšĩ agá 'dǎlé, ĩmi lěkĩ Múngú
 ri kuyé. ⁴³ Má ímú má Ẹtẹpi
 ǎ rú sǐ, 'bo ĩmi ǎ'yĩkĩ ma
 kuyé, 'bo 'bá ǎzi túngú ní
 ímú dō ívé tā be ĩmi vú, ĩmi
 ĩrivé tā ǎ'yĩ rá. ⁴⁴ ĩmi lěkĩ
 íngúngará 'bá ǎzi ní rizú ĩmi
 íngúzú rĩ áyu, 'bo ĩmi gǎkĩ tā
 Múngú adripi 'yẹṅá ǎlu rĩ ní
 lěé ĩmi íngúzú rĩ 'ogá sǐ. ĩmi
 ícọ ma ẹ'yĩ íngóni íngóni?"

⁴⁵ "'Bo lě ĩmi ụsũkĩ 'yozú
 kǐnĩ, ma ĩmi tǒ má Ẹtẹpi
 ẹndrẹti gé rá 'dĩni ku. Mósē
 ĩmi ní éšĩ 'bǎá drĩ ni gé 'dĩri,
 ĩri ímú ĩmi tǒ nĩ. ⁴⁶ ĩmi ẹ'yĩkĩ
 dō té Mósē vé tā rá, ĩmi té
 ícọ ma ẹ'yĩ rá, ā'diātāsīyā tā
 Mósē ní sǐ 'dĩri, ĩri tā mávé
 rĩ. ⁴⁷ 'Bo ĩmi ẹ'yĩkĩ tā Mósē
 ní sǐ rĩ pi kuyé píri, ĩmi ícọ
 tā má ní 'yoó rĩ ẹ'yĩ íngóni
 íngóni?"

6

Yēsũ sē ǎnyāngā nyaá
 ǎgō élifū tǒwú pi ní
 (Mátayo 14:13-21;
 Mǎrǎkō 6:30-44; Lúkǎ 9:10-
 17)

¹ Tǎ 'dĩri ǎ vúdri gé, Yēsũ
 ní ngazú zozú mužú yĩ
 bǎlǎlǎ Gǎlĩláyā vé rĩ agásĩ
 álé 'dǎá, yĩ 'dĩri ǎ rú ĩ kpá
 zĩ Tĩbériyā. ² 'Bá bĩtríká
 'dekĩ mužú ĩri ǎ vúdri gé sǐ
 vūrǎ ĩri ní mužú 'dǎri gé,
 ā'diātāsīyā kọpi ndrekĩ tā
 ǎyǎzú ǎyǎyā ĩri ní 'oó 'bá drǎ
 be rĩ pi ídrízú 'dĩri. ³ Kúru
 Yēsũ pi ní tuzú mužú ívé
 'bá 'í pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi be
 írǎ drĩgé 'dǎá, kọpi ní úrizú
 vūgá. ⁴ Ịsúzú ụmụ Ụ'dú
 Múngú ní Ẹlízú Yǎhúdĩ rĩ pi
 vé Jó tị gé sǐ rĩ vé rĩ nyazú rĩ
 ícá ịnyinjá gĩ.

⁵ Yēsũ kǎ rií 'í gǎrǎ úndré,
 ndre 'bá kǎrǎkǎrǎ pi ri ímú
 'í vúgá nǒo, ĩri ní Pĩlípũ ri
 zizú kǐnĩ, "'Bá ǎnyāngā ịsụ
 je ngūgá caapi 'bá nǒ'bée
 ní céré?" ⁶ Yēsũ zĩ Pĩlípũ
 ri 'dĩni lězú nǐzú ámázú dō
 Pĩlípũ nĩ ũkpō 'í ní ẹzĩ ngazú
 rĩ rá, 'bo nĩ tā 'í ní lěé 'oó rĩ
 ịnọgọsị gĩ.

⁷ Pĩlípũ ní újázú Yēsũ ní
 kǐnĩ, "'Bá lěkĩ dō 'bá 'dĩ'bée
 ǎlu ǎlu céré ẹ ịsúkĩ ǎnyāngā
 mǎdǎṅá nyaá, mũfēngā
 fífí ẹnjĩpi ẹnjĩṅjĩ* 'bá ní
 lězú ǎnyāngā jezú rĩ, ĩri ca
 mūdūrũlũ ịrĩ, 'bo mũfēngā
 'dĩri adri ambamba!"

⁸ ǎndéréyā Sịmónǎ Pétērō
 ẹdrĩpi riipi Yēsũ ǎ pámvú
 ũbĩpi rĩ ní 'yozú kǐnĩ, ⁹ "Mvá

* 6:7 6:7 Mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩṅjĩ rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzĩ ụ'dú ǎlu, ĩ 'bá rĩ ũfē
 mũfēngā fífí ẹnjĩpi ẹnjĩṅjĩ ǎlu ní sǐ.

ágóná āzi 'bâ āsámvú gé nōgónō, ĩri pánga be tōwú, ĩ'bí be ĩrĩ, 'bo awakí dō 'bá kárakará nō'bée ní, ĩri nyo ca kōpi ní rá?"

10 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi lūkí 'bá rī pi ní, kōpi ā úríkí vūgá." Āngū 'dāri du kú céré ásé rú, kúru 'bá rī pi ní úrízú céré vūgá, āgō† rī pi ícō ca élifū tōwú (5,000) rá. 11 Yēsū ní pánga rī pi í'dúzú, ĩri ní Múngú ní ōwō'difō sēzú, ĩri ní kúru sēzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi drīgé, kōpi ní 'dezú awazú 'bá úrí'bá kú rō'bō 'dī'bée ní, sū kōpi ní lēé rī tīnī. ĩri ní kpá ĩ'bí rī í'dúzú, ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní kpá sēzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi drīgé, kōpi ní awazú ícózú 'bá rī pi ní céré, sū kōpi ní lēé rī tīnī.

12 'Bá rī pi kâ ānyāngā rī ĩsú nyaá caá ĩ vú sī céré gí, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, "Īmi úmúkí ānyāngā ē ĩmbītā ĩ ní nyaá tí rī 'bāá céré vūrā ālu gé, ē izakí ku." 13 Kōpi kâ ānyāngā rī ē ĩmbītā úmú, kōpi úmúkí caá ūvú ā 'a mūdri drī ni ĩrĩ.

14 'Bá rī pi kâ tā Yēsū ní 'oó āyāzú āyāyā 'dīri ndréé, kōpi í'dókí rīí átá kīnī, "Ádarú ágó nōri nēbī ĩ ní 'yoó kīnī, ĩri ímú 'bá nyōókú nōri drīgé rī pi āsámvú gé rī 'i." 15 Yēsū kâ ndréé 'bá rī pi lēkí 'i mīí 'bāá

adrii 'bāgú ĩvé ni rú ūkpō sī, ĩri ní fūzú muzú adrizú ĩrá drīgé 'dālé ọ'dúkùlégúsī.

Yēsū mu yīi drīgé sī pá sī
(Mātáyo 14:22-27;
Mārākō 6:45-52)

16 Kā mujú adrii ūndrējá 'dāri sī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'dezú muzú yīi bālālā rī gé 'dāá, 17 kōpi ní tuzú kúlúmgbā agá, kōpi ní í'dózú zozú muzú álé kūrú Kāpārānāumā gá 'dāá. Āngū rī ni, ĩsú Yēsū ca drī kōpi vúgá 'dāá kuyé. 18 Ūlí ūkpō be ni ní vīzú, sē yīi rī úvá āní ngūyá ngūyá. 19 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi kâ kúlúmgbā rī sōó mujú caá máyīlī‡ na dōku sū, kōpi ní Yēsū ri ndrezú, ĩri ri ímú yīi rī drīgé sī pá sī, ícá ĩnyiná kúlúmgbā rī ā gārā gá, sē ũrī ĩmvú kōpi āní ambamba. 20 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi 'okí ũrī sī ku, 'bá rī ma 'i." 21 Kōpi ütēkí ĩri kú ũrē lēzú ĩri é'yīzú fizú ĩ vúgá kúlúmgbā agá 'dāá. Mbēlējá kōpi ní cazú vūrā ĩ ní lēzú muzú rī gé.

'Bá rī pi rikí Yēsū ri ndāá

22 Kā adrii drī 'dīni, 'bá bītríká adri' 'bá yīi bālālā rī vé wōókō álé sī rī gé rī pi nīkí ámá rá, ándúrú kúlúmgbā pá tuúpi kú 'dālé rī 'yéná ālu. Kōpi nīkí ámá rá 'yozú kīnī, Yēsū fi kúlúmgbā ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní muzú rī agá 'dāá kuyé, kōpi kukí ĩri kú vúlé.

† 6:10 6:10 Āgō: Lākí ūkú rī pi anjiná rī pi be kuyé. ‡ 6:19 6:19 Máyīlī: 'Bá ri ícō ẹcī tu ca máyīlī na sâ ālu agá.

23 Kúru kúlúmgbá ụrụkọ íngákí Tịbéríyā gálésí, ímúkí pá tuú vūrā Úpí Yésū ní ǒw'ǒdífô sězú Múngú ní ǎnyāngā ā tā sī, gōzú sězú nyazú āgō élifū tǒwụ pi ní 'dāri gé. 24 'Bá bítiriká 'dī'bée ká nǎí áamá Yésū pi ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be 'dāáyo, kòpi ní tuzú kúlúmgbá 'dī'bée agá, zozú mụzú yǎí bālālā 'dīri agásí kūrú Kāpārānāumā vé rī gé, Yésū ri ndāá.

Yésū ri 'bá idri sēepi ni

25 'Bá bítiriká 'dī'bée ká caa Yésū ri ísụ yǎí bālālā rī gé álé 'dālé, kòpi ní 'yozú kíní, "Ímbápi, mí ícá nǒlé íngóni íngóni?"

26 Yésū ní újázú kòpi ní kíní, "Ádarú ìmi ri ma ndā, ā'diātāsīyā má ní ìmi ní ǎnyāngā sēe nyaá rī sī, adri 'yozú kíní tā āyāzú āyāyā ìmi ní ndree 'dī'bée sī kuyé.

27 Lē ìmi rikí ẹsị 'bāá 'yẹná rizú ǎnyāngā nyọkú dríge nōgó ábá'bée ábábā rī pi vé ẹzị ngazú áyu ku, lē ìmi 'bākí ẹsị rizú ǎnyāngā idri 'dání'dání rī sēepi rī vé ẹzị ngazú. Ma 'Bá Mvā 'i, ma ímụ ǎnyāngā rī sēe ìmi ní nī, ā'diātāsīyā má Ẹtẹpi Múngú sē má ní ūkpō tā 'dīri 'ozú nī."

28 Kòpi ní ìri zizú kíní, "'Bá 'okí ā'di tā Múngú ní lēe 'bá 'okí rī 'dụzú ngazú?"

29 Yésū ní újázú kòpi ní kíní, "Tā Múngú ní lēe ìmi 'okí rī, lē ìmi ẹ'yǎkí 'bá 'í ní ipēe 'dīri."

30 Kòpi ní újázú kíní, "Lē mí 'o tā āyāzú āyāyā ni ūgbáale, 'bá íbí mi ẹ'yǎ ndō. Ngá mí ní ícọ 'oó 'dígé rá rī ā'di? 31 'Bá ẹ'bípíi nyakí ǎnyāngā ì ní zii mánā^S rī āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá, sụ ì ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tịni, 'Múngú sē kòpi ní ǎnyāngā nyaanya ni íngázú 'bū gélésíla.' "

32 Yésū ní 'yozú kòpi ní kíní, "ǎnyāngā ì ní sēe ìmi ní 'dīri, adri 'yozú kíní Mósē sē nī kuyé, ǎnyāngā 'dīri íngá 'bū gélésíla, má Ẹtẹpi sē ìmi ní nī. Má Ẹtẹpi ri ǎnyāngā áda rī sē ìmi ní nī. 33 ǎnyāngā Múngú ní ísēe ìmi ní íngápi 'bū gélésíla rī, ìri ma 'i, ma ǎnyāngā idri sēepi 'bá rī pi ní nyọkú dríge nōgó rī."

34 'Bá rī pi ní 'yozú kíní, "Úpí, 'í sē 'bá ní ǎnyāngā 'dīri mụzú dǎí dǎí."

35 Yésū ní 'yozú kòpi ní kíní, "Ma ǎnyāngā riipi idri sēepi rī. 'Bá ímụpi má vúgá ma ẹ'yǎpi rá rī, ẹbírí gō ìri fụfụ dǎí ku, āzini yǎí úvá gō ìri ndēe dǎí ku. 36 'Bo ìmi ndrekí dō ma rá drāāāsīyā, ìmi ẹ'yǎkí ma kuyé. 37 'Bá má Ẹtẹpi ní ẹzi má ní gí rī pi ímụ má vúgá. 'Bá ímụ'bá má vúgá rī pi, á gā kòpi

§ 6:31 6:31 Mánā: Mánā ri ǎnyāngā Múngú ní ísēe 'bá Ísērélē vé rī pi ní rī. Ísē sá kòpi ní adrizú āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá ílì pūkú sụ rī gé. 'Í lá Wūngará 16:1-36. **6:31** 6:31 Wūngará 16:4; Nēmáyá 9:15; Sāwumá 78:24-25

āluṇáni ku. ³⁸ Má ímụ 'bụ gé 'dāásī vūgá nōgó tã Múngú ní ma ìpēzú rī 'duyú ngaá, adri 'yozú kīnī tã má ní lēé ngaá mà drī sī ni kuyé. ³⁹ Tã íngápi Múngú ma ìpēēpi rī ē ẹsị agá rī, ìri 'dī, 'bá céré ìri ní sēé má ní rī pi, á 'be ālu ni āvīi ku. Ma kōpi inga gō ídri rú ú'dú ụdụ vé rī gé. ⁴⁰ Tã má Ẹtẹpi ní lēé rī, ìri 'dī, ma Mv́a rú, 'bá ma ndre'bá rá, āzini ma ẹ'yī'bá rá rī pi, kōpi ídri 'dání'dání rī ịsụ rá, ma ímụ kōpi inga gō ídri rú ú'dú má ní ịgōzú gé."

⁴¹ Tã Yēsū ní 'yoó 'i ānyāngā íbipi 'bụ gélésila rī sī, sē Yāhūdī bītríká rī pi rikí unuú āní ununu. ⁴² Kōpi rikí ì uzijī ì āsámvú gé sī kīnī, "Mv́a 'dīri adri nyo Yēsū Yōsépā mvọpi 'i kuyé? 'Bá nīkí ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be rá, ìri ícọ 'yo kīnī 'í íngá 'bụ gélésila íngóni íngóni?"

⁴³ 'Bo Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Lē ìmi rikí unuú ìmi āsámvú gé sī ku. ⁴⁴ Má Ẹtẹpi ìpē dō 'bá rī nī kuyé, ícọ ícá má vúgá ku, ma ímụ ìri inga gō ídri rú ú'dú má ní ịgōzú rī gé. ⁴⁵ Sū nēbī rī pi ní sīi rī tịni, 'Múngú ri ímụ kōpi ímbá céré nī.' 'Bá ālu ālu má Ẹtẹpi vé tã yī'bá rá, āzini ìrivé tã ụnī'bá rī pi ímụ má vúgá nī. ⁴⁶ 'Bá āzi ndre má Ẹtẹpi ri kuyé, 'yēná ma ímụpi Múngú vúgálésī rī, á ndre má Ẹtẹpi ri nī. ⁴⁷ Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá mávé tã ẹ'yīipi rá rī, ìri ídri 'dání'dání rī ịsụ nī. ⁴⁸ Ma

ānyāngā riipi ídri sēēpi rī. ⁴⁹ Ìmi ẹ'bípìi rikí ọtú mánā nyaá ásé agá 'dāá, 'bo kōpi ūdrākí rá. ⁵⁰ 'Bo ānyāngā íngápi 'bụ gélésī rī, ìri 'dīni, 'bá rī nya dō ānyāngā 'dīri, ícọ drāá ku. ⁵¹ Ma ānyāngā íngápi 'bụ gélésī rī 'i, 'bá rī nya dō ānyāngā 'dīri, ìri adri lēmgbērē rú. Ānyāngā 'dīri, ìri mávé rụ'bá má ní ímụ adí sēé drāá 'bá nyọkú drīgé nōgó rī pi vé ídri ā tã sī rī 'i."

⁵² Yāhūdī rī pi ní í'dózú āgátá gāzú ì āsámvú gé sī kīnī, "Ágọ 'dīri ícọ 'í rụ'bá sē nya 'bá ní íngóni íngóni?"

⁵³ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á 'yo ìmi ní, ma 'Bá Mv́a 'i, ìmi nyakí dō mávé rụ'bá kuyé, āzini ìmi mvukí dō mávé āri kuyé, ìmi ícókí adrii ídri rú ku. ⁵⁴ 'Bá mávé rụ'bá nyaápi, āzini mávé āri mvụupi rī, ìri ídri 'dání'dání rī ịsụ nī, ma ímụ ìri sē íngá gō ídri rú ú'dú ụdụ vé rī gé. ⁵⁵ Mávé rụ'bá, ìri ínyá áda ni, āzini mávé āri, ìri ngá mvụumvụ áda ni. ⁵⁶ 'Bá mávé rụ'bá nya'bá rī pi, āzini mávé āri mvụ'bá rī pi, kōpi adri 'bá mávé ni, ma kpá adri 'bá kōpivé ni. ⁵⁷ Má Ẹtẹpi adriipi lēmgbērē rú rī ìpē ma nī, ma ri adri ídri rú ìrivé ūkpō sī, 'bá rī nya dō mávé rụ'bá, ìri adri ídri rú ūkpō mávé rī sī. ⁵⁸ Ānyāngā íngápi 'bụ gélésila 'dīri adri sū mánā ìmi ẹ'bípìi ní nyaá, vudrī ni gé, kōpi ní ūdrāzú rá 'dāri tịni ku. 'Bá ānyāngā

'dīri nyaápi rī, ĩri adri mužú lēmgbērē rú." 59 Yēsū 'yo tā 'dīri ĩsú ākūdē ĩri ri āngū ĩmbá Jó Múngú ri Zízú rī agá Kāpārānāúmā gá.*

Ídri 'dání'dání rī vé tā

60 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bán rī pi ká tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yī, kōpi ní 'yozú kīnī, "Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri mbamba, 'bá āzi ícó tā 'dīri ā'yī ku."

61 Yēsū nī áamá bá 'yozú kīnī, 'bá 'í pámvú ũbī'bán rī pi ri unu tā 'í ní 'yoó 'dīri sī. Yēsū ní kōpi zízú kīnī, "Tā má ní 'yoó 'dīri, ĩri ĩmī drī iza iza tīnī āsī? 62 'Bo ĩmi ndrekí dō 'Bá Mvá ri mvi gō 'bū gé vūrā 'í ní íngázú rī gé 'dālē, ĩmi 'okí rí ĩmi íngóni?

63 Índrī Uleterē rī ídri sē nī, ũkpō rú'bán nōri vé rī 'o ngá āzi ku. Átángá má ní átá ĩmi ní 'dīri, Índrī Uleterē rī lū má ní nī, mávé átángá rī ídri sē. 64 'Bo 'bá urukō ĩmi āsámvú gé 'dīgē gākí mávé tā ẹ'yīgá sī." Yēsū 'yo tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā 'í'dóngará gá 'dāá, Yēsū nī 'bá 'i ẹ'yī'bán kuyé rī pi rá, āzini nī 'bá ímūpi 'í ũli 'beépi rī rá.

65 Kuru Yēsū ní 'yozú kīnī, "'Bá urukō ní gāá mávé tā ẹ'yīgá sī rī sī, má ní 'yozú ĩmi ní, má Ẹtēpi ā'yī dō 'bá rī nī kuyé, ícó ímú má vúgá ku ānī."

66 Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri sī, 'bá kárakarā ĩri ā pámvú

ũbī'bán rī pi gōkí ĩ njeé fūú ĩri ā rú'bán gá sī āmvé.

67 Yēsū ní 'bá 'í pámvú ũbī'bán mužrī drī ni ĩrī 'dī'bée zízú kīnī, "Īmi lēkí kpá fūú mužú ĩndī?"

68 Sīmōnā Pétērō ní újázú Yēsū ní kīnī, "Úpi, 'bā muží rí ā'di vúgá? Mivé átángá, ĩri ídri 'dání'dání rī sē nī. 69 'Bá ẹ'yīkí mi gí, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, mi 'Bá Uleterē Múngú vé ni."

70 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bán rī pi ní kīnī, "Má ũpē ĩmi mužrī drī ni ĩrī, 'bo 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dīgē ĩri ādróko†." 71 'Bá Yēsū ní 'yoó 'dīri, ĩri Yúdā Sīmōnā Īsīkārīyótā mvōpi 'i. Yúdā ā adri dō 'bá Yēsū ā pámvú ũbīpi 'bá mužrī drī ni ĩrī rī pi vé āzi drāāāsīyā, ĩri ímú Yēsū ā ũli 'be nī.

7

Yēsū pi ẹdrīpī be

1 Tā 'dīri ā vūdrī gé, Yēsū ri adrií āngū Gālíláyā vé rī gé, ri ẹcī mužú kūrú Gālíláyā vé rī pi agásī. Gā mužá āngū Yúdáyā vé rī gé 'dālē sī, ā'diātāsīyā Yāhūdī rī pi lēkí ĩri 'dīj drāá 'dīisī rá.

2 'Bo Yāhūdī rī pi vé ú'dú rizú Ūmū Nyazú Gākū rī pi agá

* 6:59 6:59 Jó Múngú ri Zízú rī: Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zízú rī pi kárakarā kūrú rī pi agásī āndiāndí, kōpi ri ĩ úmú Búkū Múngú vé rī lā, āzini kōpi ri Múngú ri ĩnī Ẹ'dú Sábátā vé rī gé. † 6:70 6:70 ĩri ādróko: 'Bá ālu Yēsū ní 'yoó ĩri ādróko 'dīri vé ífíí, ĩri 'bá ādróko ní rí drī ni koó tā 'ongará gá ni.

rī* kã ícá ìnyinǎ gí, ³ Yēsũ édrípìjì ní 'yozú ìrì ní kìnì, "Í ku vūrā nōrì rá, 'í mu adrii āngū Yūdáyā vé rī agá, 'bá mí pámvú ūbī'bán rī pi ā ndrekí rí tā mí ní muḡ 'oó ì ní āyāzú āyāyā 'dīrì. ⁴ 'Bá lēepi adriipi 'bá rī pi ɛndrɛtjì gé rī, ìrì ívé tā 'o andrekelemgbe, ūzũ ívé tā pi ku. Mi dō rì tā āyāzú āyāyā ni 'o, lē 'bá vū drīgégé rī pi céré ā nǐkí tā mí ní rīi 'oó rī." ⁵ Átā édrípìjì ɛ'yíkí ìrì kuyé.

⁶ Yēsũ ní újázú kōpi ní kìnì, "Sâ mávé muḡú 'dālégé rī ícò drī kuyé, sâ ìmivé muḡú rī, ìrì ìmi drīgégé. ⁷ 'Bá vū drīgégé rī pi ícókí ìmi ngũú ūnjí ku, kōpi ma ngũ ūnjí, ā'diātāsīyā ma ri 'yo, tā kōpi ní rīi 'oó rī ūnjí. ⁸ Ìmi 'dekí muḡú ūmũ rī nyangará gá 'dālégé ìyí, á mu drī ūmũ rī gé 'dālégé ku, ā'diātāsīyā mávé sâ muḡú ūmũ rī gé 'dālégé rī ícò drī kuyé." ⁹ Yēsũ kã átá 'dīni, áwí adrii āngū Gālíláyā vé rī gé 'dālégé.

¹⁰ 'Bo Yēsũ édrípìjì kã 'deé muḡú ūmũ rī gé 'dālégé gí, Yēsũ ní kpá gōzú 'dezú muḡú, 'bo mu andrekelemgbe kuyé, mu ívé rī ūgúzā rú. ¹¹ Ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi rikí Yēsũ rì úndrē 'bá rī pi āsámvú gé sī ūmũ rī gé 'dālégé, kōpi rikí uzijì kìnì, "Ágò rī íngǎá?"

¹² 'Bá rī pi rikí átá ì

āsámvú gé sī ūyōkōyō sī ìrì ā tā sī, uruko ni pi kìnì, "Ìrì 'bá múkégé."

Uruko ni pi kìnì, "Ìrì 'bá riipi 'bá rī pi è mì ū'bāápi ni." ¹³ 'Bo 'bá āzi ìrì ā tā átápi gúnýá agá ni 'dāayo, ā'diātāsīyā kōpi rikí ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ruú.

Yēsũ ímbá 'bá rī pi Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá

¹⁴ Kúru ūmũ rī vé nyangará kã 'duḡú caá ú'dú su, Yēsũ ní fizú muḡú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ìrì ní 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú. ¹⁵ Ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi kã ìrivé ímbángará 'dīrì yijì, kōpi āyākí ānì āyāyā, kōpi kìnì, "Ágò 'dīrì nī tā kárakará 'dīni íngūgá, ísúzú ímbákí ìrì kuyé?"

¹⁶ Yēsũ ní újázú kōpi ní kìnì, "Ma ri tā mávé ni ímbá kuyé, ma ri tā 'bá ma ìpēepi rī vé rī ímbá. ¹⁷ 'Bá lēepi tā Múngú ní lēé ā 'okí rī 'duḡúpi ngaápi rī, ìrì ícò tā má ní 'oó rī nī áamá rá, dō ma ri tā íngápi Múngú vúgá ni ímbá, dōku ma ri tā mávé ni ímbá. ¹⁸ 'Bá riipi ívé tā átápi ūgōgōlé rú rī, ìrì rì 'i íngú, 'bo 'bá riipi ɛzì ngaápi 'bá 'i ìpēepi rī íngúzú rī, ìrì 'bá tā áda 'oópi ni, ìrì 'bá ūnjō ákó ni. ¹⁹ Mósē sē ìmi ní tǎimbjì rī rá, adri 'dīni kuyé? 'Bo ìmi āsámvú gé 'dīgégé, 'bá āzi tró tǎimbjì Mósē vé rī 'duḡúpi

* 7:2 7:2 Ūmũ ì ní Nyaá Gākū rī pi agá rī: Ílì álu álu agá, ú'dú ézìrì, Yāhūdī rī pi rikí adrii gākū rī pi agá Yērūsalemā gá, āngū Yūdáyā vé rī agá. Ílì pūkú su ótú kōpi é'bípìjì rikí adrii gākū rī pi agá āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá, kōpi rikí ílì pūkú su ì ní adrizú gākū rī pi agá 'dāri ígá. Í lē Lèvítíkà 23:39-43.

ngaápi ni 'dāáyo. Ngá ĩmi ní lēzú ma 'dizú drāzú rī ā'di?"

20 'Bá bītríká rī pi ní újázú ĩri ní kīnī, "Índrí ũnjí† fi mí drīgé gí, 'bá lēepi mi 'dīpi rī ā'di 'i?"

21 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Má ídrí ándúru 'bá drā be ni ú'dú Sābātā vé rī gé, sē céré ĩmi ní āyāngará.

22 'Bo ĩmi rúkí tāimbī Mósē vé ĩ ní rizú ágélé ē tī úlízú rī,‡ ĩmi ri anji āgō rī pi ā ágélé ē tī úlí ú'dú Sābātā vé rī gé. 'Bo mērē ágélé ē tī úlízú 'dīri í'dó 'i Mósē vúgá kuyé, í'dó 'i Ābūrāmā vúgá.

23 Dō ĩ mvá ágóngá ā ágélé ē tī lī ú'dú Sābātā vé rī gé rá, ā ŋōkí rí tāimbī Mósē vé rī ku píri, tā sēepi ĩmi ési ní vezú má ní 'bá ídrizú ú'dú Sābātā vé rī gé rī sī rī ā'di? 24 Lē ĩmi rikí 'bá rī pi vé rú' 'bá āmvé rī ndreé, kōpivé tā lizú āní ku, lē ĩmi līkí 'bá rī pi vé tā píri."

Yēsū ri Kúrísitō 'i?

25 'Bá urukō' bée adri' bá Yērúsālémā gá 'dāá rī pi rikí átá kīnī, "Ágó 'dīri adri nyo 'bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ní lēé dīi drā rá rī 'i kuyé? 26 ĩmi ndrekí drī ká, ĩri ri átá gúnyá āsámvú gé, 'bá āzi átápi ĩri ā tā sī ũnjí ni tró 'dāáyo. 'Bávé 'bá ambugu Yāhūdī vé rī pi nīkí nyo ámará 'yozú kīnī, ádarú

ĩri Kúrísitō 'i 'dīni rá? 27 'Bá nīkí vūrā ágó 'dīri ní íbízú ímúzú rī rá, Kúrísitō kādō ícá, 'bá āzi nī vūrā ĩri ní íbízú ímúzú rī ku."

28 Yēsū ká rií 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ri átá ú'dúkō be uru 'dāá kīnī, "Ē, ĩmi nīkí ma rá, ĩmi nīkí vūrā má ní ímúzú rī rá. Má ímú nōgó mávé ũkpō sī kuyé, 'bá ma ĩpēepi rī vé tā, ĩri tā áda, 'bo ĩmi nīkí ĩri kuyé. 29 'Bo á nī ĩri rá, ā'diātāsīyā má íbī ímú ĩri vúgálésīla, ĩpē ma ímúzú nī."

30 'Bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī lēkí kōdō ĩri ruú, 'bo kōpi rúkí ĩri kuyé, ā'diātāsīyā lókí ĩrivé rī ní drī ícá kuyé rī sī. 31 'Bá bītríká rī pi āsámvú gé, 'bá kárakarā ē'yīkí Yēsū ri rá. Kōpi ní 'yozú kīnī, "Kúrísitō kādō ícá, ĩri nyo ímú tā āyázú āyāyā ni 'o ágó nōri vé rī ndē rá?"

Atala atala rī pi drīgé rī pi lēkí ā rúkí Yēsū ri

32 Fārūsī rī pi ká yīi 'bá bītríká rī pi ri Yēsū ā tā ndrī, kōpi úmúkí ĩ atala atala rī pi drīgé rī pi be, kōpi ní āngaráwá ri' 'bá Jó Múngú vé rī útē' 'bá rī pi pēzú mužú Yēsū ri ruú.

33 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Ma adri ĩmi be nōgó lókí be

† 7:20 7:20 Índrí ũnjí: ĩri ándúru mályáikā Múngú vé rī pi vé āzi 'bū gé 'dāá, ŋō tāimbī Múngú vé rī, Sātánā ri kōpivé āmbúgu. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāásī vúgá nōó, kōpi gōkí ufuú índrí ũnjí, kōpi ri 'bá rī pi ní ízāngā sē vū drīgé nōgó. 'Í lā l'dangará 12:7-9. ‡ 7:22 7:22 Tā ĩ ní ágélé ē tī úlízú rī: Múngú lū Ābūrāmā ní kīnī, anji āgō Ābūrāmā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ārō gí, lē ā úlīkí kōpi ā ágélé ē tī rá, lūzú kīnī, kōpi anji Múngú vé ni. 'Í lā l'dóngará 17:9-14.

mādā, kuru ma gō ma újā mu 'bā ma īpēēpi rī vúgā 'dāā ūzi. ³⁴ 'Bo īmi ma ndā rá, īmi ícókí ma řsú ku. Vūrā má ní mužú adrizú rī, īmi ícókí caá 'a ni gé ku."

³⁵ Yāhūdī ambugu rī pi riki átā ī āsámvú gé sī kīnī, "Ágó rī ní 'yozú kīnī 'bā ícókí 'i řsú ku rī, ágó rī lē mužú ngōlé? Ágó rī lē mužú 'bávē 'bā ī íré'bā adri'bā Ğīřikī rī pi āsámvú gé rī pi vúgā, lē Ğīřikī rī pi ímbā ĩndī? ³⁶ Tā ĩri ní 'yoó kīnī, 'Īmi ímú ma ndā, 'bo īmi ícókí ma řsú ku, vūrā má ní mužú adrizú rī, īmi ícókí caá 'a ni gé 'dālē ku' 'dīri vé ífífi ā'di?"

Yēsū ezi yīī idri sēēpi rī vé tā

³⁷ Ū'dú ūmū rī nyazú rī vé ūdūš gé, ū'dú 'dāri ū'dú āmbúgú, Yēsū nga átā ū'dúkó be ūřu 'dāā kīnī, "'Bā rī dō yīī úvá be, ē ímú má vúgā nōó, ā mvu yīī rī. ³⁸ 'Bā rī ē'yī dō ma rá, yīī idri sēēpi 'dīri ímú ídí ĩfū ĩri ē ēřī agāsī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnī." ³⁹ Tā ĩri

ní 'yoó yīī idri sēēpi 'dīri, ĩri ri Īndrī Uleterē ī ní ímú sēē 'bā ālu ālu ĩri ē'yī'bā gí rī pi ní rī 'da. Lókí 'dāri gé, řsúzú sēkí drī Īndrī Uleterē rī 'bā rī pi ní kuyé, ā'diātāsīyā Yēsū fi drī ūnyī ī ní ímúzú ĩri íngúzú 'dāri agá kuyé.

⁴⁰ 'Bā bīřikā 'dī'bēē kā tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yīī, 'bā rī pi ā ūřukó kīnī, "Ádarú ágó adriipi nēbī rú rī,* ĩri 'dī."

⁴¹ 'Bā rī pi ā ūřukó kīnī, "Ágó rī Kúrísitō 'i."

Ūřukó ni pi kīnī, "'Bā rī adri Kúrísitō 'i ku, Kúrísitō ri ímú āngū Ğālīláyā vé rī gélésī íngóni íngóni?

⁴² Búkū Múngú vé rī lū uleterē kīnī, ī ímú Kúrísitō ri tī ĩfū úyú Dāwūdī† vé rī agá, kūrú Bētēlémē ī ní Dāwūdī ri tizú rī agá."‡ ⁴³ 'Bā rī pi acokí ī āsámvú ĩřī Yēsū vé tā sī. ⁴⁴ 'Bā ūřukó lēkí ĩri řuř, 'bo 'bā āzi úló řu'bā ni kuyé.

Drīkoma Yāhūdī rī pi vé rī gāki Yēsū ri ē'yīgá sī

⁴⁵ 'Bā Jó Múngú vé rī ūtē'bā rī pi kā ī újā gōó atala

§ 7:37 7:37 Ū'dú ézīřī ūmū nyazú rī gé, atala rī pi yīī ĩbē, kōpi ĵi Jó Múngú vé rī agá 'dāā, Múngú ri íngúzú, Múngú ní yīī sēē í ē' bīřī ní rī sī. 'Bā rī pi kpá ímú Múngú ri íngú tākīri ĩri ní ímú sēē ī ní rī sī ū'dú ūdū vé rī pi gé. Ū'dú ūmū nyazú rī vé ūdū gé, atala rī pi ĵikí yīī Jó Múngú vé rī agá 'dāā ku. 'Bo 'bā rī pi ri Múngú ri íngú āngū Múngú ní sēē ī ní adrizú 'a ni gé rī sī. Āngū 'dīri agá, yīī rī pi ambamba, āzini Múngú sē ngá kōpi ní lēē rī pi āřēvú céré rá. Ū'dú ūdū vé 'dāri rī gé, Yēsū kīnī, "'Bā rī ē'yī dō ma rá, yīī idri sēēpi 'dīri ímú ídí ĩfū ĩri ē ēřī agāsī."

* **7:40** 7:40 Nēbī rī: Kōpi riki átā nēbī Mósē ní 'yoó ĩri ímú rá rī vé tā sī. Nēbī Mósē ní 'yoó 'dīri Yēsū 'i. 'Í lā Dētōrōnómē 18:15-18; Yūwānī 6:14; Ęzī 3:22-23; Ęzī 7:37. † **7:42** 7:42 Dāwūdī: Múngú ĩpē Dāwūdī ri adrii 'bāgú ĩsērélē rī pi vé ni, ezi kīnī, 'bāgú ū'dí ri ímú ĩfū ĩri vé úyú agá, ĩri mālūngā rī řu mužú 'dāni'dāni, 'bāgú rī Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwūmā 132:11-12; Ęzī 2:30. Tīkí Dāwūdī ri řsú ākūdē ílī rī ca élífū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, řsú tīkí drī Yēsū Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 2 Sāmúélē 5:2; Míkā 5:2; Mátáyo 2:1; Lúkā 2:1-6. ‡ **7:42** 7:42 Tīkí Yēsū ri Bētēlémē gá, úyú Dāwūdī vé rī agá. 'Í lā Lúkā 2:4-7; Mátáyo 2:1-6.

atala rī pi drīgé rī pi vúgá āzini Fārúsī rī pi vúgá 'dāá, atala atala rī pi drīgé rī pi Fārúsī rī pi be zíkí kōpi kīnī, “Īmi ijīkí Yēsū ri ímúzá ĩndī kuyé āsī?”

⁴⁶ Kōpi ní újázú kīnī, “‘Bá yīkí āvū ni 'bá āzi átápi ágó 'dīri tīni ni kuyé.”

⁴⁷ Fārúsī rī pi kīnī, “Ū'bā kpá ĩmī mī gí tīni āsī? ⁴⁸ 'Bá drīkoma rú Fārúsī rī pi be, 'bá āzi nyo 'bā āsámvú gé ĩrivé tā ẽ'yīpi ni anigé? ⁴⁹ 'Bá bītríká Yēsū ā pámvú ūbī'bá 'dī'bée nīkí tāimbī Mósē vé rī kuyé, kōpi tā ūnjí ĩsú Múngú drīgé rá.”

⁵⁰ Nīkōdēmā Fārúsī rī pi vé āzi ándúru muúpi Yēsū vúgá 'dālé rī ní 'yozú kīnī, ⁵¹ “Tāimbī 'bávé rī ā'yī nyo ĩ ní tā lizú 'bá āzi drīgé ĩsúzá yīkí ĩrivé tī kuyé, āzini nīkí ĩrivé tā 'oó rī kuyé 'dīni rá?”

⁵² Kōpi ní újázú kīnī, “Mí kpá Gālíláyāgú yā? ‘Í lā drī Búkū Múngú vé rī ká, mī ĩsú sīkí 'a ni gé 'dālé kīnī, nēbī ícó ĩfūú āngū Gālíláyā vé rī agá ku.”

⁵³ Kúru 'bá ālu ālu ní 'dezú muzá ívé āngá. §

8

Yēsū trū ūkú ǫwú rú rī

¹ 'Bo Yēsū ní ívé rī 'dezú muzá Írā Ōlívē vé rī gé 'dāá. ² Kā muú adrií drū 'dīni, ũ'bútí kūnīkūnī, Yēsū gō muú dīi Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá. 'Bá bītríká

rī pi trakí ĩ ĩri ā gārā gá sī kūrū, kuru ĩri ní úrízú vūgá 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú. ³ 'Bá ri'bá tāimbī ímbá'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ní ūkú ĩ ní ruú ágó be ni ĩjízú, kōpi 'bākí ĩri pá tuú 'bá bītríká 'dī'bée ẽndrēti gé, ⁴ kōpi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “‘Bá āngū ímbápi rī, ūkú nōri ruú kī ĩri ágó be. ⁵ Tāimbī Mósē vé rī 'yo 'bá ní kīnī, ūkú tā 'oópi 'dīni 'dīri ā úvīkí ĩri írā sī drāá 'dīisī rá. Nóni mī 'yo íngóni?” ⁶ Kōpi zíkí tā rī 'dīni, lēzú lēti ndázú Yēsū ā 'yo rí tā, ĩ újákí rí tā ānī Yēsū drīgé bēnī.

'Bo Yēsū ní ǫvūzá vūgá, í'dózú tā sīzú nyǫǫkú gé 'dīgé únyófí sī. ⁷ Kōpi ká ríi Yēsū ri uzīi muzá drīgélé, Yēsū ní kuru ngazú uru sī, 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rī dō ūnjīkānyā ākó, ā í'dó ūkú rī yīi.” ⁸ Yēsū ní kpá gōzú ǫvūzá tā rī sīzú nyǫǫkú gé 'dāá dīi.

⁹ 'Bá ūkú rī tō'bá 'dī'bée ká tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yīi, kōpi 'dekí ríi ĩ unjeé muzá ālu ālu, ārākā rī pi í'dókí ĩ unjeé muzá drīdrī, kuki Yēsū pi pá tuú kuú ūkú rī be 'dālé. ¹⁰ Yēsū ní ngazú uru sī, ĩri ní ūkú rī zízú kīnī, “‘Bá mī tō'bá rī pi íngāá? 'Bá mī tō'bá 'yo'bá kīnī, mī 'o ūnjīkānyā rī pi vé ālu kuki 'dīgé rá?”

¹¹ Ūkú rī ní újázú kīnī,

§ 7:53 7:53 Átángá véřēšī 7:53-8:11 agá 'dī'bée, búkū Yūwánī vé ĩ ní sīi Gīřīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkí sīi búkū Yūwánī vé vúlé rī agá rá.

“Āmbúgú mávé rī, 'bá ma tō'bá rī pi, ālu ni aceépi ni 'dāáyo.”

Yēsū ní 'yozú kīnī, “Á lì tā mí drīgé ku, 'í 'de muų, ā gōkī ūnjīkānyā 'oó dīi ku.”

Yēsū ri dī ūtúná rú vū drīgé nōgó

12 Yēsū gō átá 'bá rī pi ní dīi kīnī, “Ma ri āngū ĩngbērē ūtúná rú 'bá vū drīgé nōgó rī pi drīgé nī. 'Bá mà pámvú ūbīpi rī, ícó écī ĩnīná agásī ku, ūtúná āngū ĩngbērēépi rī ĩri ē drī ko muųú tā ídri ĩsúúú rī gé nī.”

13 Fārúsī rī pi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Mí ri mívé tā átá ūgōgōlé rú, tā mí ní átá 'dī'bee céré ūnjō.”

14 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Mā ri dō mávé tā átá ūgōgōlé rú drāāsiyā, ma ri tā áda 'dīri átá, ā'diātāsiyā á nī vūrā má ní ímúúú rī rá, āzini á nī vūrā má ní muųú rī rá. 'Bo ĩmi nīkī vūrā má ní íbízú ímúúú, dōku má ní rizú muųúú rī kuyé. 15 ĩmi ri tā rī lì rú' 'bá rú' 'bá, á lì tā 'bá āzi drīgé ku. 16 'Bo té dō ma tā lì rá, tā má ní līi rī, ĩri adri pīri, ā'diātāsiyā má adri ó'dúkúle ku tā rī ā līngará gá, 'bá má Ētēpi ma ĩpēpi rī be. 17 Sīkī ĩmivé búkū tāĩmbī vé rī agá kīnī, 'bá ĩrī tā rī ndre' 'bá ĩ mī sī rī pi ĕtīkī dō tā rī rá, tā kōpi ní ĕtīi 'dīri, ĩri tā áda. 18 Ma ri mávé tā ūlū ūgōgōlé rú, má Ētēpi ma ĩpēpi rī, ĩri mávé tā ĩri ní ndreé 'í mī sī rī ĕtī nī.”

19 Kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Mí ĕtēpi ri íngōlé?”

Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi nīkī ma kuyé, āzini ĩmi nīkī kpá má Ētēpi ri kuyé. ĩmi nīkī té dō ma rá, ĩmi té ícó má Ētēpi ri nī rá.” 20 Yēsū ri tā 'dīri átá ĩsúúú ĩri ri 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ā bóró gá sōndúkū ĩ ní rizú ngá úmúúú 'bázú rī ā gārā gá. 'Bo 'bá āzi rú tró ĩri kuyé, ā'diātāsiyā ĩrivé sá ĩ ní ĩri 'dizú rī ní drī ícó kuyé rī sī.

21 Yēsū ní gōzú átázú kōpi ní dīi kīnī, “Ma ri muų muų, 'bo ĩmi ímú ma ndā rá, ĩmi dō ri ūnjīkānyā 'o muųú drīgélé, ĩmi ímú ūdrā ku ūnjīkānyā agá. Vūrā má ní muųú rī, ĩmi ícókī muųú ānī ku.”

22 Yāhúdī rī pi vé drīkoma rī pi ní 'yozú kīnī, “Yēsū ní 'yozú 'bá ícókī caá vūrā 'í ní muųú rī gé 'dālé ku rī, Yēsū lē déna 'i 'dīi drāá rá?”

23 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi 'bá nyōókú drīgé nōgó ni, má íbī ímú 'bū gélésīla, ĩmi 'bá nyōókú nōri vé ni, 'bo má adri 'bá nyōókú nōri vé ni ku. 24 Á lū ĩmi ní rá, ĩmi ĕ'yīkī dō 'yozú kīnī 'bá má ní 'yoó rī, ĩri ma 'i kuyé, ĩmi ímú ūdrā ku ūnjīkānyā agá.”

25 Kōpi ní ĩri zizú kīnī, “Mí ā'di 'i?”

Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Má ní té 'yoó ĩmi ní drīdrī rī tīni, 'bá rī ma 'i. 26 Á nī ĩmivé ūnjīkānyā ā tā rá, ma té ícó tā lì ĩmi drīgé rá, 'bo 'bá ma ĩpēpi rī vé tā pīri. Ma ri tā

má ní yìi vú ni gé rĩ ùlũ 'bá vũ drìgè rĩ pi ní."

27 'Bo kòpì ámákí kuyé 'yozú kìnĩ, Yèsù ri tã 'í Ètèpì vé rĩ átá. 28 Kúru Yèsù ní 'yozú kòpì ní kìnĩ, "Ma 'Bá Mvá 'i, ìmi ingakí dō ma pètì alambaku sìgè gí ká, ìmi kúru nĩ ámá 'yozú kìnĩ, 'bá rĩ ma má ní 'yoó ma 'i rĩ 'i. Á 'o tã mávé ùkpō sī ó'dúkùlè ku, ma ri 'yéṅá tã má Ètèpì ní èzìí má ní rĩ ùlũ. 29 'Bá ma ìpèèpì rĩ, ìri má be trù àlu, ku ma ó'dúkùlè kuyé, ã'diātāsīyā ú'dú céré tã má ní 'oó rĩ ìri ní àyìkō sē." 30 Yèsù kã tã rĩ átá 'dìni, 'bá káràkàrá è'yìkì ìri rá.

Anji Ābūrámā vé rĩ pi

31 Yèsù ní 'yozú Yāhūdī 'i è'yì 'bá gí rĩ pi ní kìnĩ, "Tã má ní ìmbá rĩ, ìmi 'dukí dō ngaá rá, ìmi ádarú 'bá mâ pámvú ùbī 'bá ni pi. 32 Ìmi ícò tã áda rĩ nĩ rá, tã áda rĩ, ìri ícò ìmi oyù adringará túgèrĩ rú rĩ agásĩ rá."

33 Kòpì ní újázú ìri ní kìnĩ, "Bā nō'bée úyú Ābūrámā* vé ni, 'bá adrikí túgèrĩ 'bá àzi vé ni kuyé píri, ngá mí ní 'yozú kìnĩ, ì 'bā oyù adringará túgèrĩ rú rĩ agásĩ rĩ ã'di?"

34 Yèsù ní újázú kòpì ní kìnĩ, "Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá ùnjìkányā 'o'bá rĩ pi, kòpì túgèrĩ ùnjìkányā vé ni. 35 'Bá túgèrĩ rú rĩ adri 'bètì

āsámvú gé 'dìgè mužú nyonyo ku, 'bo mvá ì ní tìjì 'bètì 'dìri agá rĩ, ìri adri 'bètì 'dìri agá mužú nyonyo nĩ. 36 Ma Mvá rú, má oyù dō ìmi ìfúú ùnjìkányā agásĩ gí, ùnjìkányā gō vūrā ìsù èzì ngazú ìmi be ku. 37 Á nĩ rá ìmi úyú Ābūrámā vé ni, 'bá urukò ìmi āsámvú gé 'dìgè lèkí ma 'dìjì, ã'diātāsīyā tã má ní átá rĩ ní fíí ìmì èsì agá 'dāá kuyé rĩ sī. 38 Ma ri tã má ní ndree má Ètèpì vugá 'dālè rĩ ùlũ ìmi ní, 'bo ìmi ri tã ìmi ètèpì ní ùlũú ìmi ní rĩ 'dù nga."

39 Kòpì ní újázú Yèsù ní kìnĩ, "Bávè è'bìpì Ābūrámā 'i."

Yèsù ní 'yozú kòpì ní kìnĩ, "Ìmi dō anji Ābūrámā vé ni, ìmi té èzì Ābūrámā ní ngaá rĩ 'dù nga rá. 40 Má ùlũ ìmi ní tã áda má ní yìjì Múngú vugá rĩ, 'bo ìmi ri lètì ndā ùkpō sī lèzú ma 'dìzú. Ābūrámā 'o tã àzi 'dìri tìjì kuyé. 41 Ìmi ri tã ìmi ètèpì ìmi tìjìpi rĩ ní ùlũú rĩ 'dù nga."

Kòpì ní újázú kìnĩ, "Bávè ètèpì adri túngú kuyé, 'bávè Ètèpì, ìri Múngú 'i."

Anji ādróko vé rĩ pi

42 Yèsù ní 'yozú kòpì ní kìnĩ, "Múngú ã adri té dō ìmi Ètèpì, ìmi té ma lèlè, ã'diātāsīyā má íbì ímù ìri vugálésìla, má ímù nōgò má

* 8:33 8:33 Ābūrámā: Múngú zì Ābūrámā ri kìnĩ, ã ku ívé 'bá 'bètì āsámvú gé rĩ pi, ã ku ívé āngū, ã 'de mužú āngū àzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri è'bìpì Yāhūdī rĩ pi vé rĩ, tìkì ìri ìlì èlífù àlu mùdūrùlù ārō (1,800) gé, ìsù tìkì drì Yèsù ri kuyé. 'Í lã í'dóngará 12-25.

drī sī kuyé, má Ẹtẹ̀pì ìpě ma ìmúzá nī. ⁴³ Tā má ní 'yoó ìmi ní rī lē fí ìmi drīgẹ́ ku àsí? Tā rī fi ìmi drīgẹ́ ku, à'diātāsīyā ìmi lēkí tā má ní 'yoó rī 'dujú ngaá ku! ⁴⁴ Àdróko† ri ìmivé ẹ̀tẹ̀pì, ìmi ri tā ìri ní lēé rī pi 'dụ nga áyu. Ídóngará gá 'dǎá, ìri 'bá àngū ú'dìpi nì, gā tā áda rī sī, tā áda vú nì gé 'dǎáyo, kǎdō rií átá, ìri ri átángá ùnjō vé nì pi átá, ìri ùnjó 'bá, ìri ẹ̀tẹ̀pì ùnjō vé nì. ⁴⁵ Má kǎdō rií tā áda rī átá ìmi ní, ìmi lēkí mávé tā ẹ̀'yī ku àsí? ⁴⁶ Ìmi àsámvú gé 'dìgẹ́ 'bá 'yoópi kīnī, á 'o ùnjīkǎnyā rá rī à'di 'i? Ma dō ri ìmi ní tā áda rī átá, ngá ìmi ní mávé tā ẹ̀'yīzú ku rī à'di? ⁴⁷ 'Bá adriipi Múngú agá rī, ìri ícò Múngú vé tā yì rá, ìmi ní tā Múngú vé rī yī ku rī sī, lū uletere 'yozú kīnī, ìmi adrikí anji Múngú vé nì ku."

Yésù pi vé tā Àbūrámā be rī

⁴⁸ Yāhūdī rī pi ní 'yozú Yésù ní kīnī, "Tā 'bá ní 'yoó mī Sāmāriyāgú, índrī ùnjí ású mī gí 'dīri, ìri pìrì!"

⁴⁹ Yésù ní újázú kòpi ní kīnī, "Índrī ùnjí ású ma kuyé, má ìnjì má Ẹtẹ̀pì ri ìnjìnjì, 'bo ìmi ìnjìkí ma kuyé. ⁵⁰ À lē ma íngú ùgōgōlé rú ku, Múngú ri ma íngú nī, ìri 'bá tā līpi nì. ⁵¹ Tā má ní 'yoó ìmi ní 'dīri tā áda, 'bá mávé tā

'dujúpi ngaápi rá rī, ícò drǎá àlunǎni ku."

⁵² Kúru Yāhūdī rī pi ní 'yozú Yésù ní kīnī, "'Bá nīkí rá índrī ùnjí ású mī gí! Àbūrámā drǎ rá, nẹ̀bì rī pi ùdrǎkí kpá rá, 'bo mī kīnī, 'bá rī yì dō mívé ẹ̀'dujọ́ rá, ícò drǎá àlunǎni ku. ⁵³ Í ndē nyo 'bá ẹ̀'bìpì Àbūrámā ri rá? Àbūrámā drǎ rá, nẹ̀bì rī pi ùdrǎkí kpá rá. Mí ẹ̀sù mī kīnī, mī 'dìgẹ́ à'di 'i?"

⁵⁴ Yésù ní újázú Yāhūdī rī pi ní kīnī, "Má íngú dō ma ùgōgōlé rú, ìri ẹ̀zì àkó. 'Bá riipi ma íngúpi rī, ìri má Ẹtẹ̀pì ìmi ní kpá 'yoó, ìri Múngú ìmivé nì rī 'i. ⁵⁵ Ìmi nīkí ìri kuyé, 'bo á nī ìri rá. Á 'yo té dō á nī ìri kuyé, 'dīri té lū 'yozú kīnī, ma ùnjó rú, sù ìmi tìnjì. 'Bo á nī ìri rá, ma ri tā ìri ní lūú má ní rī 'dụ nga. ⁵⁶ Ìmi ẹ̀'bìpì Àbūrámā ri àyīkō sī kīnī, 'í lē mávé ìmúngará vūgá nōó rī ndreé 'i mī sī, ndre rá, àyīkō fù ìri àní rá."

⁵⁷ Yāhūdī rī pi ní 'yozú Yésù ní kīnī, "Mívé ílì ca pùkú tǔwù kuyé pìrì, ngá mī ní 'yozú 'í ndre Àbūrámā ri rá rī à'di?"

⁵⁸ Yésù ní újázú kòpi ní kīnī, "Tā má ní 'yoó ìmi ní 'dīri tā áda, ì ní drī Àbūrámā ri tìzú kuyé rī gé, ísù àkūdē ma anigé." ⁵⁹ Yésù kǎ tā rī 'yoó 'dīni, kòpi ní írǎ anjíná u'duzú ì drīgẹ́ sī, lēzú Yésù

† 8:44 8:44 Àdróko: Àdróko vé rù Sātáná 'i, ìri àmbúgú índrī ùnjí rī pi drīgẹ́, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bù gé 'dǎlé. Múngú ídrò àdróko ri índrī ùnjí rī pi be 'bù gé 'dǎásī nī. 'Í lǎ l'dangará 12:7-9.

ri úvǐzú drāzú 'dīisī rá, 'bo Yēsū zǔ 'i rá, nje 'i fūū Jó Múngú vé rī ā bóró gá sī āmvé.

9

Yēsū zǐ ágó mǐ be ǎšǐpi gǐ ni ē mǐ

¹ Yēsū kā rǐi 'deé mužú, ĩri ní ágó āzi ĩ ní tǐi mǐ be ǎšǐpi gǐ ni ndrezú. ² 'Bá ĩri ā pámvú ũbǐ 'bá rǐ pi ní ĩri zǐzú kǐnǐ, "Ímbápi, ágó 'dǐri tǐkǐ mǐ ākó ũnjǐkānyā ā'di vé rǐ sǐ? Mǐ ni ǎšǐ ũnjǐkānyā ĩri ní 'oó rǐ sǐ yā, dōku ũnjǐkānyā étépǐ pi ní 'oó ǎndrǎpǐ be rǐ sǐ?"

³ Yēsū ní újázú kōpi ní kǐnǐ, "Adri 'yozú kǐnǐ tǐkǐ ĩri ĩfūú mǐ ākó ũnjǐkānyā ĩri ní 'oó rǐ sǐ kuyé, dōku ũnjǐkānyā étépǐ pi ní 'oó ǎndrǎpǐ be rǐ sǐ kuyé. Tǐkǐ ĩri ĩfūú mǐ ākó 'dǐni, ā ndrekǐ rǐ ũkpō Múngú vé āngū ídrǐzú rǐ rǐ 'bá ni gé bēnǐ. ⁴ Lē 'bā ngakǐ ǎzǐ 'bá ma ĩpēepǐ rǐ vé rǐ, ĩsúzú āngū rǐ ní drǐ adrizú ũtǔjǎ rú nō. ĩnǐjǎ ri ĩmǐ 'dǐi'dǐ, 'bá āzi ícǐ tǎ āzi 'oó ānǐ ku. ⁵ Lókǐ má ní drǐ adrizú vū drǐgé nōgǐ rǐ gé, á ri āngū ĩmgbērēé ũtǔjǎ rú vū drǐgé nōgǐ."

⁶ Yēsū kā tǎ rǐ 'yoó 'dǐni, ĩri ní tǔsú wezú nyōókǐ gé 'dǎá, ĩri ní ũtrǎtrǎ usazú tǔsú rǐ sǐ, bēzú ágó rǐ mǐ gé 'dǎá. ⁷ ĩri ní 'yozú ágó rǐ ní kǐnǐ, "Í mu mǐ mǐ ũjǐ kǐdǐ ĩ ní zǐ Sǐlómū rǐ gé 'dǎá." Rú Sǐlómū 'dǐri vé ífǐfǐ ĩri "Pēngará." Kúru ágó rǐ ní mužú 'ǐ mǐ ũjǐzú kǐdǐ rǐ gé 'dǎá, ágó rǐ kā rǐi

ĭgōó ĩmǐzú ívé āngá nōlé, mǐ ni ri āngū ndre rá.

⁸ 'Bá 'bētǐ be ĩnyǐjǎ ĩri ā gārā gá rǐ pi, āzini 'bá ándúrú ĩri ndre 'bá lókǐ ĩri ní adrizú mǐ ākó rizú ngá mǎzú rǐ gé rǐ pi ní zǐzú kǐnǐ, "Ágó 'dǐri adri nyo ándúrú mǐ ākó riǐpi ngá mǎápi 'bá rǐ pi vúgá rǐ 'i kuyé?" ⁹ 'Bá uringo 'bée kǐnǐ, "Bá rǐ ĩri 'i."

'Bá uringo 'bée kǐnǐ, "Bá rǐ adri ĩri 'i kuyé, 'bo ágó rǐ índré sǐ ágó mǐ ākó 'dǎri tǐnǐ."

'Bo ágó rǐ kǐnǐ, "Bá rǐ ma 'i ándúrú riǐpi ngá mǎápi rǐ."

¹⁰ 'Bá rǐ pi ní ágó rǐ zǐzú kǐnǐ, "Mǐ mǐ zǐ 'i āngū ndreé ngóni ngóni?"

¹¹ Ágó rǐ ní újázú kōpi ní kǐnǐ, "Ágó 'bá rǐ pi ní zǐ Yēsū 'dǐri usa ũtrǎtrǎ, ĩri ní bēzú má mǐ gé, ĩri ní 'yozú má ní kǐnǐ, mâ mu mâ mǐ ũjǐ kǐdǐ ĩ ní zǐ Sǐlómū rǐ gé 'dǎá. Má ní kúru 'dezú mužú mâ mǐ ũjǐzú kǐdǐ rǐ gé 'dǎá, sēzú nóni mâ mǐ ní āngū ndrezú nō."

¹² Kōpi ní ágó mǐ ākó rǐ zǐzú kǐnǐ, "Ágó rǐ ĩngǎá?"

Ágó rǐ ní újázú kǐnǐ, "Á nǐ mâ kuyé."

Fārúsǐ rǐ pi lǎkǐ nǐi ágó mǐ be ǎšǐpi gǐ rǐ ē mǐ zǐ 'i ngóni ngóni

¹³ Kúru kōpi ní ágó ándúrú mǐ ākó rǐ jǐzú mužú Fārúsǐ rǐ pi vúgá 'dǎlé. ¹⁴ U'dú Yēsū ní ũtrǎtrǎ usazú, ágó rǐ ē mǐ zǐzú āngū ndrezú 'dǎri, ĩri u'dú Sábátǎ vé rǐ. ¹⁵ Fārúsǐ rǐ pi ní ágó rǐ

zizú kīnī, “Mī mī zī 'i āngū ndree ngóni ngóni?”

Ágó rī ní újázú kīnī, “Ágó rī bē ūtrētrē má mī gé, má ní mužú mâ mī ūjízú, mâ mī ní 'i zizú āngū ndrezú nō.”

¹⁶ Fārúsī rī pi acokí ĩ āsámvú ĩrī, urukọ'bée kīnī, “Ágó tā 'oópi 'dīri íbí ímú Múngú vúgálésī kuyé, ā'diātāsīyā ĩri ri ẹzị nga ú'dú Sābátā vé rī gé.”*

Urukọ'bée kīnī, “Bá ūnjīkányā be rī, ĩri ícọ tā āyázú āyāyā ni 'o 'dīri tịnị íngóni?” Kúru Fārúsī rī pi acokí ĩ āsámvú ĩrī Yésū vé tā sī.

¹⁷ Kọpi gōkí ĩ újá ágó ándúró mī ákó rī zị kīnī, “Mí kīnī, ágó rī zị mī mī nī pírí, mī átá ĩrivé tā sī íngóni?”

Ágó ándúró adriípi mī ákó rī ní újázú kīnī, “Ágó rī, ĩri nēbī.”

¹⁸ Yāhúđị rī pi vé drīkoma ẹ'yíkí āluḡáni 'yozú kīnī, ágó rī ándúró mī ákó, nóni āngū ndreépi 'dī 'díní kuyé. Kọpi ní ágó rī vé ẹtẹpi pi zizú ímúzú ẹndrẹpi be ĩ vúgá nōlé. ¹⁹ Kọpi ní ágó rī vé ẹtẹpi pi zizú ẹndrẹpi be kīnī, “Mvá nōri nyo ĩmivé ni? ĩmi tịkí nyo ĩri kú mī ákó nóni? Dō mvá rī ĩ ní ándúró tị mī ákó rī, mī ni nóni ri āngū ndre ndre ngóni ngóni?”

²⁰ Ágó rī vé ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, kọpi ní újázú kīnī, “Mvá rī 'bávé ni, 'bá

tịkí ĩri kú mī ákó 'díní. ²¹ 'Bo mī ni zị dō 'i āngū ndree ngóni yā, 'bá nīkí kuyé, ā'di zị dō ĩri ẹ mī āngū ndrezú nī yā, 'bá nīkí kuyé. 'Bo ĩri 'bá mbaápi āmbúgú gí ni, ĩri ícọ ívé tā átá 'i tị sī nī, lē ĩmi uzíkí tā rī tị ni gé.” ²² Ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be 'yokí tā rī 'díní, ā'diātāsīyā kọpi rikí drīkoma Yāhúđị rī pi vé rī pi ruú, ā 'okí rí ĩ ūnjí ku, ā'diātāsīyā drīkoma Yāhúđị rī pi vé rī pi drōkí tị kīnī, 'bá 'yoópi Yésū ri Kúrísítō rī, ĩ ĩri dro fù Jó Múngú ri Zizú rī agásī āmvé. ²³ Tā 'dīri sē ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be kọpi ní tā rī 'yozú ānī kīnī, “Ágó rī 'bá mbaápi āmbúgú gí ni, ĩri ícọ ívé tā átá 'i tị sī nī.”

²⁴ Kọpi ní ágó ándúró adriípi mī ákó rī zizú ígōzú ĩ vúgá nōó đị, kọpi ní ĩri zizú kīnī, “Mí átá tā áda rī áyu Múngú ẹndrẹtị gé, 'bá nīkí rá ágó 'dīri 'bá ūnjīkányā be ni.”

²⁵ Ágó ándúró mī ákó rī ní újázú kīnī, “Īri dō ūnjīkányā be yā, dō ĩri ūnjīkányā ákó yā, á nī mâ kuyé. Ngá má ní nị rá rī, ándúró ma mī ákó, á ndre āngū ku, 'bo nóni ma āngū ndre rá.”

²⁶ Kọpi ní ágó ándúró mī ákó rī zizú kīnī, “Ágó rī 'o ā'di mī mī ní 'i zizú āngū ndrezú ānī?”

²⁷ Ágó rī ní újázú kīnī, “Á lū té ĩmi ní tā rī rá, ĩmi lēkí tā má ní 'yoó rī yị ku, ngá ĩmi ní lēzú tā rī yizú đị rī ā'di?”

* **9:16** 9:16 ĩri ri ẹzị nga ú'dú Sābátā vé rī gé: Múngú 'yo kọpi ní kīnī, kọpi ā ngakí ẹzị ú'dú Sābátā vé rī gé ku. 'Í lā Wụngará 20:8-11. **9:24** 9:24 Yósūwā 7:19

Īmi lēkí kpá ufuú adrií 'bá ĩri
ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi rú?"

28 Kúru kôpi ní ágó
ándúró mị ãkó rĩ ě drĩ injázú
kínĩ, "Bá beni riipi ĩri ã
pámvú ũbĩpi rĩ mị 'i, 'bo
'bâ 'bávė rĩ Mósė ã pámvú
ũbĩ. 29 'Bá nĭkí rá Múngú
átá Mósė be rá, 'bo ágó ĩ
ní zĭ Yėsũ 'dĩri íbı dō ímú
ngōósıla yā, 'bá nĭkí kuyé."

30 Ágó andúró mị ãkó rĩ
ní újázú kĭnĩ, "Ágó 'dĩri zĭ
mā mị nĩ, 'bo ĩmi kĭnĩ ágó
'dĩri íbı dō ímú ngōósıla yā,
ĩmi nĭkí kuyé, tā 'dĩri íngóni
íngóni! 31 'Bá nĭkí rá Múngú
yĭ 'bá ũnjĭkányā be rĩ pi vé
tā ku, ĩri 'bá 'i ĩnjĩ' 'bá, āzini
ívė tā 'dụ' 'bá nga' 'bá rĩ pi vé
tā yĭ áyú. 32 Í'dózú ĩ ní vũ rĩ
gbingará gá 'dāá, 'bá āzi yĭ
drĩ 'yozú kĭnĩ, 'bá āzi zĭ 'bá ĩ
ní tĭj mị ãkó ni ě mị ālujani
kuyé. 33 Ágó 'dĩri ě ímú dō
Múngú vúgálėsĩ kuyé, ícó té
tā 'dĩri 'oó ku."

34 Kôpi ní újázú ĩri ní kĭnĩ,
'Mi 'bá ĩ ní tĭj ũnjĭkányā
be 'dĩri, mi 'bā ímbá ngóni
ngóni?" Kôpi ní ĩri drozú
fúzú Jó Múngú ri Zĭzú rĩ
agásĩ āmvė.

*Fārúsĩ rĩ pi indrékí sũ 'bá
mị be ęřĩ' 'bá gĩ rĩ pi tĭj*

35 Yėsũ kā yĭ kĭnĩ, drokí
ágó andúró mị ãkó rĩ fũú Jó
Múngú ri Zĭzú rĩ agásĩ āmvė
gĩ, ĩri ní ágó rĩ ndázú ĩsúzú,
ĩri ní ágó rĩ zĭzú kĭnĩ, "Mí
ę'yĭ nyo 'Bá Mvá ri rá?"

36 Ágó rĩ ní újázú Yėsũ ní
kĭnĩ, "Āmbúgú mávé rĩ, 'bá
mı ní 'yoó 'Bá Mvá rĩ ã'di 'i?
'Í lũ má ní, mā ę'yĭ rĩ ĩri."

37 Yėsũ ní 'yozú ĩri ní kĭnĩ,
"Ágó rĩ, ĩri mı ní ndreé, riipi
átapi mı be nō."

38 Ágó rĩ ní 'yozú kĭnĩ,
"Mávė Úpı, má ę'yĭ gĩ."
Kúru ágó rĩ ní 'dezú ĩri
ĭnjĭzú.

39 Yėsũ ní 'yozú kĭnĩ, "Má
ímú vũ drĭgé nōgó 'bá rĩ pi
vé tā lĭj,† 'bá adri' 'bá mị ãkó
rĩ pi ã ndrekı rı āngũ, āzini
'bá mị be āngũ ndre' 'bá ndre
ndre rĩ pi ã adrikı rı mị ãkó."

40 Fārúsĩ pá tu' 'bá 'dálė rĩ
pi ã urukọ ní Yėsũ ri zĭzú
kĭnĩ, "Mı ũřũ, mı kĭnĩ, 'bá
kpá mị ãkó?"

41 Yėsũ ní 'yozú kôpi ní
kĭnĩ, "Ádarú té dō ĩmi mị
ãkó, ícókı té tā lĭj ĩmi drĭgé
ũnjĭkányā ĩmi ní 'oó rĩ sĩ ku,
'bo ĩmi kĭnĩ, ĩmi ri āngũ ndre
ndre, sē ĩmi áwíkı adrií kuú
ímivė ũnjĭkányā be ũgōgō."

10

*Nāpi' 'bá kãbĩlō úcépi rĩ vé
rĩ*

1 Yėsũ ní átázú kĭnĩ,
"Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bá ítupı
ífıpi kōró agá nōó ābi drĭgé
sĩ, ífıpi kęętĭlė gā sĩ kuyé
rĩ, ĩri ũgũ' 'bá, āzini ĩri 'bá
ngá alıpi ni. 2 'Bá ífıpi kōró
rĩ vé kęętĭ gė sĩ rĩ, ĩri 'bá
riipi kãbĩlō úcépi rĩ 'i. 3 'Bá
kãbĩlō ũtėepı rĩ ĩri kęętĭ rĩ
zĭ 'bá kãbĩlō úcépi rĩ ní ífızú

† 9:39 9:39 Tā lĭj: Yėsũ kā rií 'bá rĩ pi ímbá vũ drĭgé nōgó, 'bá urukọ' 'bée gākí
ĩri sĩ, sėzú úmvúlėsĩ ĩ ímú tā lĭ kôpi drĭgé.

ānī kōró agá nōó. 'Bá kābīlō úcépi rī ívé kābīlō rī pi zī rú sī, kābīlō rī pi írivé ú'dúkó nī á má rá, íri kōpi ē drī ko fū mužú āmvé nī. ⁴ Kādō ívé kābīlō rī pi traá céré, íri 'de drīdrī, kābīlō rī pi mu íri ā vúdri gé sī, ā'diātāsīyā kōpi nīkí írivé ú'dúkó á má gí. ⁵ Kōpi mukí 'bá kōpi ní nī kuyé rī ā vúdri gé sī ku, kōpi ápá íri sī ápápā, ā'diātāsīyā kōpi nīkí íri ā ú'dúkó á má kuyé." ⁶ 'Bo nāpí Yēsū ní átá kōpi ní 'dīri, tā ni fi ālujāni kōpi drīgé kuyé.

⁷ Yēsū gō tā 'dīri átá dīi kīnī, "Ádarú á 'yo īmi ní, ma kēētī kābīlō rī pi ní ífízú kōró agá nōó rī 'i. ⁸ 'Bá céré ímú' 'bá má sī drīdrī rī pi ūgú' 'bá, āzini kōpi 'bá ri' 'bá āngū ali' 'bá ni pi, 'bo kābīlō rī pi yīkí kōpi ē tī kuyé. ⁹ Ma kēētī, 'bá céré ífí' 'bá kēētī rī gé sī rī pi, kōpi ídríngará ísú rá. 'Bá ímú' 'bá traá má vúgálésī rī pi āzini fū' 'bá āmvé rī pi, kōpi ānyāngā ísú rá. ¹⁰ Ūgú' 'bá vé ězī, íri rizú ngá ūgūzú, āngū ú'dízú, āzini ngá izazú. Mávé ímúngará nōri, má ímú īmi ní ídri 'dāni' 'dāni depepi ku rī sēé.

¹¹ "Ma 'bá kābīlō úcépi múké ni, 'bá kābīlō úcépi múké rī, íri 'i adi sē drā ívé kābīlō rī pi ā tā sī. ¹² 'Bá ī ní íjī kābīlō úcé, ī ní rīi ūfēé mūfēngā sī rī, kābīlō rī pi ní adrii írivé ni kuyé rī sī, kādō ndreé ěbēngī ri ímú nī, íri kābīlō rī pi ku, íri nga ápá rá. ěbēngī rī kābīlō rī

pi u' de ru, íri kābīlō rī pi íré kpélékpélé. ¹³ 'Bá ī ní íjī 'bāá rīi ězī ngaá mūfēngā sī rī, íri nga ápá rá, ā'diātāsīyā íri 'i ri ězī rī nga mūfēngā sī, ūsū ālujāni kābīlō rī pi drīgé ku.

¹⁴ "Ma 'bá kābīlō úcépi múké ni, á nī mávé kābīlō rī pi rá, kōpi nīkí kpá ma rá, ¹⁵ sū má Ētēpi ní ma nīi rá rī tīni, á nī kpá má Ētēpi ri rá. Á lē ma adii drāá kābīlō rī pi ā tā sī. ¹⁶ Ma kābīlō uruko' 'bée be anigé, ífíki drī kōró agá nōó kuyé. Á lē kōpi íjī ífí kōró agá nōó, kōpi ē ímúki rī adrii trú vūrā ālu gé, kōpi má ú'dúkó yī, ma ímú kōpi ūtē nī. ¹⁷ Má Ētēpi lē ma lēlē, ā'diātāsīyā má ní ma adii sēé drāá, gōó íngá ídri rú dīi rī sī. ¹⁸ 'Bá āzi ícó ma 'dīi ku, á ku dō ma 'dīi íri ní nī ká. Ma mávé 'dīngará ā tā ā'yī ma 'i, ma kpá mávé íngángará gōó ídri rú rī ā tā ā'yī ma 'i. Má Ētēpi ězī má ní tā rī nī, kīnī má 'o sū 'dīri tīni."

¹⁹ Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīni, Yāhūdī rī pi gōkí kpá ī acoó dīi rīi āgátá gāá ī āsámvú gé sī. ²⁰ Ndēé ni pi kīnī, "Ngá rī índri ūnjī fi drī ni gé nī, íri ābābā rú, ngá īmi ní rizú 'bá 'dīni 'dīri vé tā yizú rī ā'di?"

²¹ 'Bo uruko' 'bée kīnī, " 'Bá índri ūnjī ní fīi drī ni gé rī ícó átá 'dīri tīni ku. Índri ūnjī ícó 'bá mī be ěšīpi gí ni ē mī zīi ku."

Yāhūdī rī pi ě'yīkí Yēsū vé tā kuyé

22 Ẹ'dú ǐ ní rizú Ẹmũ
 ǎmbúgú Jó Múngú vé rǐ*
 fizú Yērusālémā gá 'dālé rǐ
 ǎ tā ígázú rǐ ní ícózú, ǐsúzú
 lókí 'dāri, ǐri lókí kílongóro
 vé rǐ.† 23 Yēsũ ri adrií Jó
 Múngú vé rǐ ǎ bóró gá 'dǎá,
 ri ẹcǐ Jó'bilé gá sǐ, jó'bilé 'dǐri
 zíkí ǐri Sōlōmónā vé jó'bilé.
 24 Yāhúđǐ rǐ pi trakí ǐ ǐri ǎ
 gārā gá sǐ kúrũ, kòpi ní 'yozú
 ǐri ní kǐnǐ, "Ngá mí ní lēzú
 lūzú kǐnǐ, mi Kúrísitō 'i ku
 rǐ ǎ'di? Mi dō Kúrísitō 'i, lē
 mí úcǐ mi 'bá ní ku."

25 Yēsũ ní újázú kòpi ní
 kǐnǐ, "Á lū tā rǐ ǐmi ní rá,
 'bo ǐmi gǎkí ẹ'yǐgá sǐ. Tǎ
 ǎyázú ǎyāyā má ní 'oó má
 Ẹtẹpi vé ũkpō sǐ 'dǐ'bée, kòpi
 lū 'yozú kǐnǐ, 'bá rǐ ma 'i,
 Kúrísitō 'i. 26 'Bo ǐmi gǎkí
 mávé tā ẹ'yǐgá sǐ, ǎ'diātāsīyā
 ǐmi adrikí kǎbīlō mávé ni
 kuyé. 27 Mávé kǎbīlō rǐ pi
 nǐkí má ẹ'dúkọ rá, á nǐ kòpi
 rá, kòpi ri má vúdri ũbǐ.
 28 Ma kòpi ní idri 'dáni'dáni
 deępi ku rǐ sē, kòpi ícókí
 drǎá ǎlunáni ku, 'bá ǎzi ícó
 kòpi ẹrǐ má drǐgé sǐ bǎ ku.
 29 Má Ẹtẹpi kòpi sēępi má
 drǐgé rǐ vé ũkpō aga ngá rǐ pi
 ǎrėvú céré, 'bá ǎzi ícó kòpi
 ẹrǐ má Ẹtẹpi drǐgé sǐ bǎ ku.
 30 'Bá má Ẹtẹpi be ngá ǎlu."

31 Yāhúđǐ rǐ pi gōkí kpá ǐrǎ
 í'dú lēzú Yēsũ ri úvǐzú ǎnǐ.
 32 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kǐnǐ,

"Ūkpō má Ẹtẹpi ní sēé má
 ní rǐ sǐ, á 'o tā múké ǎyázú
 ǎyāyā ni pi kárakará, ǐmi
 ndrekí ǐmǐ mǐ sǐ rá, 'bo tā má
 ní 'oó ǎyázú ǎyāyā 'dǐ'bée
 ǎsámví gé, tā ǐmi ní ndreé
 ũnjǐ lēzú ma úvǐzú drǎzú ǐrǎ
 sǐ rǐ ǎ'di?"

33 Yāhúđǐ rǐ pi ní újázú ǐri
 ní kǐnǐ, "Bá úvǐkí mi drǎá
 ǐrǎ sǐ tā múké ǎyázú ǎyāyā
 mí ní 'oó rǐ sǐ ku, 'bá mi úvǐ
 mí ní Múngú ri ǐnjǐ kuyé
 rǐ sǐ, ǎ'diātāsīyā mí kǐnǐ, mi
 Múngú 'i, ǐsúzú mi 'bá áda."

34 Yēsũ ní újázú kòpi ní
 kǐnǐ, "Tǎmbǐ ǐmivé ǐ ní sǐi rǐ
 agá, 'Á 'yo ǐmi ní ǐmi múngú
 ǎzi' 'dǐni kuyé? 35 ǐmi nǐkí
 rá tā Búkũ Múngú vé rǐ ní
 'yoó rǐ, ǐri tā áda, 'bá ǎzi
 ícó újá ku, 'bá Múngú vé
 ẹ'dúkọ ní ícá kòpi vúgá rǐ pi,
 Múngú 'yo dō kòpi ní kǐnǐ,
 kòpi 'múngú' ǎzi píri, 36 'bo
 ma má Ẹtẹpi ní gũú kú túngú
 uletere ívé ni, ǐri ní ǐpěé ǐmú
 vũ drǐgé nōó rǐ, tā má ní
 'yoó kǐnǐ, ma Múngú vé Mvá
 'dǐri sǐ, ngá ǐmi ní 'yozú kǐnǐ,
 má ǐnjǐ Múngú ri ku rǐ ǎ'di?
 37 Ma té dō ri ẹzǐ má Ẹtẹpi
 vé rǐ nga kuyé, ǐmi ícókí té
 mávé tā ẹ'yǐ ǐ ku ndō. 38 'Bo
 ma ri ẹzǐ má Ẹtẹpi vé rǐ 'du
 nga, ǐmi kǐnǐ dō ǐmi ẹ'yǐkí
 mávé tā ku, ǐmi ẹ'yǐkí bēnǐ
 tā ǎyázú ǎyāyā má ní 'oó rǐ
 pi ǎyu, ǐmi ícó nǐ ǎmá ǎnǐ

* **10:22** 10:22 Ẹmũ ǎmbúgú Jó Múngú vé rǐ fizú rǐ: Yāhúđǐ rǐ pi ri ẹ'dú 'dǐri ígá
 'bǎgú Gǐrǐkǐ rǐ pi vé rǐ ní ǐvé Jó Múngú vé rǐ izaá ǎzāvũ rú rǐ sǐ. Yúdā Mákābē
 dro 'bǎgú rǐ Jó Múngú vé rǐ agásǐ ǎmvé, gō Jó Múngú vé rǐ údé ícá uletere.
 Tǎ 'dǐri nga 'i ǐlǐ mǐđđǐrǐlū ǎlu pǔkú ẹzǐrǐ (170) gé, ǐsú tǐkǐ drǐ Yēsũ ri kuyé.
 † **10:22** 10:22 Lókí kílongóro vé rǐ: ǎngũ ǐsērélé vé rǐ gé 'dǎá, lókí kílongóro
 vé rǐ gé, ẹcǐ tungará ũkpó ũkpó, ǎ'diātāsīyā yǐgó ri 'dǐ ambamba, sē ǎngũ ri
 igbe igbe. **10:34** 10:34 Sǎwǐmǎ 82:6

'yozú kīnī 'bā má Ẹtẹ̀pì be ̃̀lu rī." 39 Kọ̀pì lẹ́kí kòdò ̃̀ri rùy d̃̀jì, ̃̀ri ní 'i njezú fūzú kọ̀pì ̃̀sámuvú gé sī rá.

40 Kúru Yẹ̀sũ ní 'i újázú gōzú vúlé, ̃̀ri ní yī ̃̀mbúgú d̃̀jìpì d̃̀jì Yárídénì ri zozú, ̃̀ri ní áwízú adrízú ̃̀nyinǎ vūrā Yūwánī ní ọ̀tú rizú 'bá rī pì ní bātízīmũ sẹ̀zú rī gé.

41 'Bá bítríká 'dekí mùy ̃̀ri vúgá, kọ̀pì kīnī, "Yūwánī 'o dō tā ̃̀yāzú ̃̀yāyā ni kuyé drā̃̃sīyā, tā Yūwánī ní átá ágó 'd̃̀ri vé tā sī rī cére tá áda." 42 'Bá tré ẹ̀'yīkí Yẹ̀sũ ri rá vūrā 'd̃̀ri gé.

11

Lázāró vé drāngára

1 Ágó ̃̀zi rùy ni Lázāró 'i, ágó rī drā rùy ̃̀ri nī. Ágó rī ri adri Bētēniyā gá, kọ̀pì ri adri ọ̀mvúpìjì be trù, ̃̀rivé ọ̀mvúpìjì 'd̃̀'béé vé rùy Māriyā pì Mārátā be.

2 Māriyā 'd̃̀ri ̃̀du ngũ̀pì ndrīndrī rī dā̀pì Úpí Yẹ̀sũ pá gá, ̃̀nìpì 'i drī'bí sī rī 'i. Lázāró drā ní rùy 'd̃̀ri, ̃̀ri Māriyā vé ẹ̀drìpì. 3 Lázāró vé ọ̀mvúpìjì ̃̀rī 'd̃̀'béé ní tì pẹ̀zú mùzú Yẹ̀sũ vú sī kīnī, "Úpí, 'bá mívé mí ní lẹ̀lẹ̀ rī, drā rùy ̃̀ri ̃̀njí ̃̀njí."

4 Yẹ̀sũ ká tā 'd̃̀ri yī kīnī, "Drā Lázāró ri rùpì 'd̃̀ri, Lázāró ícò drā̃̃ ̃̀nì ku. Ngá 'd̃̀ri 'o 'i, ẽ íngúkí rí Múngú ri ̃̀nì, ̃̀zini ẽ íngúkú rí Múngú Mvọ̀pì ri ̃̀nì bēnī."

5 Yẹ̀sũ lẹ̀ Mārátā pì Māriyā be Lázāró sī lẹ̀lẹ̀. 6 Yẹ̀sũ ká Lázāró vé drā ̃̀ri rùpì rī ̃̀ tā

yī, áwí adrií vūrā 'í ní rizú adrízú 'd̃̀ri gé caá ̀'̀d̃̀ be ̃̀rī.

7 Kúru ̃̀ri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ̃̀bī'ba rī pì ní kīnī, "Lẹ̀ 'bá újákí 'bá gōo mùy ̃̀ngū Yūdayā vé rī agá 'dālẹ̀ ̀zi."

8 'Bá ̃̀ri ̃̀ pámvú ̃̀bī'ba rī pì ní 'yozú ̃̀ri ní kīnī, "Ímbápi, ̀tẹ̀rẹ̀s̃̀nǎ nōgó 'bá Yūdayā gá rī pì lẹ́kí kòdò mi úvì ̃̀rā sī, mi kpá 'yo kīnī, mí lẹ̀ mi újá gōo Yūdayā gá 'dā́ d̃̀jì?"

9 Yẹ̀sũ ní újázú kọ̀pì ní kīnī, "Útúnǎ ri s̃̀ be mùdrì drī ni ̃̀rī, adri 'd̃̀ni kuyé? 'Bá ẹ̀cì'ba ̀túnǎ sī rī pì, kọ̀pì ri ẹ̀cì múké, ̃̀diātāsīyā ̀túnǎ riipì ̃̀ngū ̃̀mgbērẹ̀pì kú ule vū drīgé nōgó ni anigé, kọ̀pì ri ̃̀ngū ndre ̃̀nì.

10 'Bá riipì ẹ̀cìpì ̃̀nǎ sī rī, kúmũ ri ̃̀ri ̃̀ pá ̀s̃̀ mùzú tríkò, ̃̀diātāsīyā ngá ̃̀ngū ̃̀mgbērẹ̀pì ule ni 'dā́yo."

11 Yẹ̀sũ ká tā rī 'yoó 'd̃̀ni, vùdrì ní gé, gō 'yoó kīnī, "'Bávẹ̀ ̀ndìgó Lázāró ri ̀'̀d̃̀ ko, 'bo á lẹ̀ mùy ̃̀ri rùy ̃̀ngá ̀ru."

12 ̃̀rivé 'bá ̃̀ri ̃̀ pámvú ̃̀bī'ba rī pì ní 'yozú ̃̀ri ní kīnī, "Úpí, ágó rī dō ri ̀'̀d̃̀ ko, ̃̀ri ícò ícá múké rá."

13 'Bá Yẹ̀sũ ̃̀ pámvú ̃̀bī'ba rī pì ̀s̃̀kí déna Yẹ̀sũ kīnī Lázāró ri ̀'̀d̃̀ ko, 'bo ̃̀s̃̀zú Yẹ̀sũ ri Lázāró vé drāngára ̃̀ tā 'yo.

14 Kúru Yẹ̀sũ ní tā rī ẽ m̃̀ lúzú kọ̀pì ní ule kīnī, "Lázāró drā gí. 15 Ma ̃̀yīkò sī má ní adrií ̃̀ri ̃̀ jẹ̀lé gá

'dālé 'dāáyo rī sī, ā'diātāsīyā tā 'i 'oópi 'dīri sī, ĩri sē ĩmi ímú ma ẹ'yī āní rá. 'Bo 'bá 'dekí mujú ĩri vúgá 'dālé."

16 Tómmā ĩ ní zīj Dīdímā* rī ní 'yozú 'i ọgūpī ri' 'bá Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pi ní kīnī, " 'Bá mují ũdrāá Yēsū pi be trú ālu."

Yēsū ũmī Māriyā pi ẹsī Mārátā be

17 Yēsū kā caá Bētēniyā gá 'dāá, lūkí ĩri ní kīnī, Lázāró la caá 'bú agá 'dāá ú'dú sù gí. 18 Ngazú Yērūsālémā gá 'dāgá, Bētēniyā vū caá máyīlī ĩrī kuyé. 19 Yāhūdī kárakará ímúkí Mārátā pi ẹ ẹsī ũmī Māriyā be kōpivé ẹdrīpī Lázāró ní drāá rī sī. 20 Mārátā kā yīj kīnī, Yēsū ri ímú nī, 'de fūú mujú Yēsū vúgá āmvé 'dāá mujú drī ĩsú ĩri be, 'bo Māriyā áwí ívé rī kú 'bẹtī 'dāá.

21 Mārátā ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Úpí, mī adri té dō nōgó anigé, má ẹdrīpī ícó té kōdō drāá ku. 22 'Bo á nī rá nóni, ngá mí ní zīj rī, Múngú ri sē mí ní rá."

23 Yēsū ní 'yozú Mārátā ní kīnī, "Mí ẹdrīpī Lázāró ri íngá gō ídri rú ũzi rá."

24 Mārátā ní újázú Yēsū ní kīnī, "Á nī rá ĩri úmvúlésī íngá gō ídri rú ú'dú ũdū 'bá céré ní íngázú gōzú ídri rú rī gé."

25 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Ma 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi sē íngá gō ídri rú ũzi! 'Bá ma ẹ'yī' 'bá gí rī pi ā ũdrākí dō

gí drāáāsīyā, kōpi mu adri ídri rú. 26 'Bá ma ẹ'yī' 'bá gí rī pi ídri 'dáni' 'dáni rī ĩsú rá, kōpi ícókí drāá ālunāni ku. Tā 'dīri fi nyo mí drīgé rá?"

27 Mārátā ní újázú Yēsū ní kīnī, "Úpí, má ẹ'yī rá 'yozú kīnī, mī Kúrísitō Múngú Mvópī lēepi ímúpī 'bá nyọọkú nōri vé rī pi āsámvú gé rī 'i."

28 Tā Mārátā ní 'yoó Yēsū ní 'dīri ā vúdrī gé, nga mujú ọmvúpī Māriyā ri zīj mujú átá ĩri be gārā gá kīnī, "Ímbápi ri nōgónō, lē mi ndreé." 29 Māriyā kā tā 'dīri yīj, koro ĩri ní ngazú mujú Yēsū vúgá 'dāá. 30 Tā 'dīri ĩsú Yēsū ca drī gúrú 'dāri agá 'dāá kuyé, 'bo áwí drī kú vūrā kōpi ní ĩ ĩsúzú Mārátā be rī gé. 31 Yāhūdī adri' bée jó agá 'dāá Māriyā ẹ ẹsī ũmī' 'bá rī pi ká ndreé Māriyā nga fūú mujú āmvé 'dāá rú' 'bá sī, kōpi ũsūkí déna Māriyā lē mujú Lázāró ā 'būrẹdrī gé áá ngoó, kōpi ní 'dezú mujú vú ni gé sī.

32 Māriyā kā mujú caá vūrā Yēsū ní adrizú rī gé 'dāá, kā Yēsū ri ndreé, nju mujú í'dé Yēsū ā pálé gá kīnī, "Úpí, mī adri té dō nōgó anigé, má ẹdrīpī Lázāró ícó té drāá ku!"

33 Yēsū kā mujú ndreé Māriyā ri ngongo, āzini Yāhūdī ímú' 'bá ĩri be trú 'dī' bée kpá ri ngongo, tā rī fi ẹsī ni gé, sē ĩri ní ĩzāngā āmbúgú. 34 Yēsū ní kōpi

* 11:16 11:16 Dīdímā: Rù Dīdímā 'dīri vé íffí ẹtí.

zizú kīnī, “Īmi sīkí Lázāró ri ingūgá?”

Kōpi ní újázú kīnī, “Úpí, mí ímú ndreé, sīkí ĩri kú nō.”

³⁵ Yēsū ní í'dózú ngozú.

³⁶ Yāhúđī rī pi ní 'yozú kīnī, “Ī ndrekí drī ká, Yēsū lē Lázāró ri ambamba.”

³⁷ Yāhúđī ā urukō'béé ní 'yozú kīnī, “Ágó 'dīri zī ándúru 'bá mī be ẹsīpi gí nī ē mī rá pírí, 'bo ku Lázāró ri drāá rá āsī?”

Yēsū inga Lázāró ri gōo idri rú drāngará gálésī

³⁸ Yēsū ē ẹsī gō ĩzāngā ịsụ agaá rá, ĩri ní 'dezú muzú 'búrēdrī gé 'dāá. 'Bú 'dāri, ĩri ũjī, gūkí írā āmbúgú 'bāá ũjī rī ē tị ọzūzú ānī. ³⁹ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Īmi gūkí írā rī 'bú rī tị gé sī rá.”

Āvū rī vé ọmvúpí Mārátā ní 'yozú kīnī, “Úpí, āvū rī la nóni caá 'bú gé 'dālé ú'dú su gí, ĩri nóni ri ẹjī 'be'be.”

⁴⁰ Yēsū ní 'yozú Mārátā ní kīnī, “Á lū ándúru mí ní 'yozú kīnī, mí ẹ'yī dō mávé tā rá, mí ímú Múngú vé íngúngará ndre rá 'dini kuyé?”

⁴¹ Kúru kōpi ní írā rī gūzú 'bú rī tị gé sī. Yēsū ní āngū ndrezú uru 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Má Ẹtépí, ọwō'dífó mí ní ma yī rī sī. ⁴² Á nī rá ú'dú céré mí ri ma yí rá, 'bo á 'yo tā 'dīri 'bá pá tu'ba nō'béé

ā tā sī, kōpi ē ẹ'yīkí rí 'yozú kīnī, mí ĩpē ma nī.”

⁴³ Yēsū kā tā 'dīri 'yoó 'dīni, ĩri ní Lázāró ri zizú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Lázāró, mí ĩfū āmvé.”

⁴⁴ Āvū rī ní íngázú ĩfūzú 'bú rī agá 'dāásī āmvé nōó, ịsụ ũdrōkí drī ni pi, pá ni pi, mīlétí ni be bōngó sī.

Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi ọyukí bōngó rī rú'ba ni gé sī, ĩmi kukí ā 'de muḡ.”

Ndākí lẹtí Yēsū ri 'dizú drāzú

(Mātáyo 26:1-5; Mārākō 14:1-2; Lúkā 22:1-2)

⁴⁵ Yāhúđī ímú'ba Māriyā vúgá ĩri ē ẹsī ũmī'ba 'dī'béé ká tā Yēsū ní 'oó 'dīri ndreé, kōpi ẹ'yīkí ĩri rá. ⁴⁶ 'Bo 'bá urukō'béé mukí tā Yēsū ní 'oó rī ũlū Fārúsī rī pi ní. ⁴⁷ Kúru atala atala rī pi drīgé rī pi, Fārúsī rī pi be, kōpi ní 'bá tā lī'ba rī pi† zizú ímúzú átángá átázú ĩ āsámvú gé sī.

Kōpi rikí átá kīnī, “Ágó nōri ri tā āyāzú āyāyā ni 'o muḡú đđí đđí, 'bā 'okí rí ā'di? ⁴⁸ 'Bá kukí dō ágó 'dīri ríí tā 'oó muḡú 'dīri tịnị, 'bá rī pi céré ímú ĩri ẹ'yī áyu, ĩri sē āngáráwá Rómā vé rī pi ímú 'bávé Jó Múngú vé rī ẹrī, kōpi 'bá 'bávé āngū agá rī pi ú'dí ũdrā céré rá.”

⁴⁹ 'Bá 'dī'béé vé ālu rú ni Kāyáfā 'i, ĩri átálágú āmbúgú† ílī 'dāri gé. ĩri ní

† 11:47 11:47 'Bá tā lī'ba rī pi: Átálágú āmbúgú rī, atala atala rī pi drīgé rī pi, drīkoma rī pi, kōpi ri ĩ úmú tā Yāhúđī rī pi vé rī lị. ‡ 11:49 11:49 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩri fi vú ālu ílī ālu agá. ĩri āri rōbōñō vé rī jì ũnjīkānyā ũjīzú. † lā Lẹvītīkā 16; Ẹbéré 9.

'yozú kīnī, "Īmi nīkí tā kuyé!
⁵⁰ Īmi nīkí áamá rá 'yozú kīnī,
 'bá ālu drā dō 'bá rī pi vé tā
 tị gé nī, ĩri múké, 'bá āngū rī
 pi agásī rī pi ícókí ũdrāá ānī
 ku."

⁵¹ Tā Kāyáfā ní 'yoó 'dīri,
 ígá 'í drīgé kuyé. 'Bo ílí
 'dāri gé, ĩri ní adrii átálágú
 āmbúgú rī sī, ndrī kīnī, Yēsū
 ri úmvúlésī ímú drā Yāhúdī
 rī pi vé tā tị gé, ⁵² drā 'yēṅá
 Yāhúdī rī pi ní ọ'dúkúḷe ku,
 ĩri ímú drā anjī Múngú vé
 ĩ íré' 'bá nyōókú drīgé nōgó
 rī pi ní céré, kōpi íjízú
 ímúzá adrizú ngá ālu rú.
⁵³ Í'dózú ọ'dú 'dāri gé, kōpi
 rikí létị ndāá lēzú Yēsū ri
 'dizú drāzú.

⁵⁴ Kúru Yēsū gō rīí écị
 Yāhúdī rī pi āsámví gé
 sī andrekelemgbe kuyé, fū
 Yērúsálémā agásī, 'de muṅ
 adrii ívé 'bá 'í pámvú ũbī' 'bá
 rī pi be ĩnyīná āngū ā'wí
 cínyáfā rú rī gé, ĩnyī gúrú ĩ
 ní zījī Ēfērémā rī gé 'dāá.

⁵⁵ Yāhúdī rī pi vé Ọ'dú
 Múngú ní Eḷízú Jó rī pi tị
 gé sī rī ká ícá ĩnyīná gí,
 'bá kárákará fúkí āngū ĩ ní
 adrizú rī agásī, kōpi 'dekí
 muṅ lā'bī mērē ĩ ní adrizú
 ānī ule rī 'oó Yērúsálémā gá
 'dāá, ísúzú Ọ'dú Múngú ní
 Eḷízú Jó rī pi tị gé sī rī ícá
 drī kuyé. ⁵⁶ Kōpi ká ĩ úmú Jó
 Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá,
 kōpi ní rizú Yēsū ri úndrēzú
 'bá rī pi āsámví gé sī, kōpi
 'dekí rīí ĩ uzījī ĩ āsámví gé sī
 kīnī, "Ágó rī nyo ímú ọmṅ rī
 gé nōó rá?" ⁵⁷ 'Bo atala atala
 rī pi drīgé rī pi, Fārúṣī rī pi

be, sēkí tāimbī kīnī, "'Bá rī
 ísú dō Yēsū ri ndrēé rá, ē íjī
 tā ni lūú 'bá ní, ā rúkí rí ĩri
 bēsīnī."

12

Ūkú āzi ũdā ũdu Yēsū ā
 pá gá

(Mātáyo 26:6-13; Mārākō
 14:3-9)

¹ Yēsū 'de muṅ Bētēniyā gá
 vūrā ĩri ní Lázāró rī ídrízú
 gōzú ídri rú rī gé 'dāá, ísú
 Ọ'dú Múngú ní Eḷízú Jó rī pi
 tị gé sī rī vé ọ'dú ẹṣī áziyá. ² ĩ
 ní Yēsū pi ní ínyá ũndrēṅá vé
 rī á'dízú, Mārátā íjī ínyá rī
 sēé kōpi ní nī, Lázāró ri kōpi
 āsámví gé ínyá tị gé 'dālé
 ĩndī. ³ Kúru Mārīyā ní ũdu
 ẹjī be ngūṅpi ndrīndrī ājē be
 āmbúgú ní í'dúzú mālāngī
 ālu, ũdāzú Yēsū ā pá gá sī,
 ĩri ní ĩnizú 'í drī' 'bī sī, ũdu
 'dīri sēé jó rī ā 'a ngū kú ānī
 ndrīndrī.

⁴ 'Bo 'bá Yēsū ā pámvú
 ũbī' 'bá rī pi vé āzi rú ní Yúdā
 Īsīkārīyótā 'i, Yúdā 'dīri, ĩri
 'bá ímúpi Yēsū ā ũli 'beépi rī
 'i, ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī,
⁵ "Sēkí té ũdu ẹjī be ngūṅpi
 ndrīndrī 'dīri jeé mūfēngā
 fífí ẹnjījīpi ẹnjījēnjī mūdūrūlū
 na, awakí 'bá ngá ākó rī pi
 ní kuyé āsī? Ūdu ĩ ní sēé
 jeé 'dīri, ĩrivé mūfēngā ri ícá
 'bá ẹzī vé ni ũfē ílí ālu rá."
⁶ Yúdā 'yo tā 'dīri 'dīni adri
 'yozú kīnī, 'bā ẹsī 'bá ngá
 ākó rī pi drīgé yā 'dīni kuyé,
 ā'diātāsīyā ĩri ọgú' 'bá, ĩri ní
 rīí jūrú mūfēngā vé rī ũlī nī
 rī sī, kīnī 'í 'dú rí mūfēngā rī
 ā ọrukọ 'í ní 'í ízā kozú ānī.

7 Yēsū ní újázú Yūdā ní kīnī, “Í ku ūkú rī ā 'o tā 'í ní lēē 'oó rī, ūdu ĩri ní ūdāá má pá gá 'dīri, ĩri ri mávé ú'dú drāngará vé rī ā tā útú. 8 Īmi ícú adri 'bá ngá ākó rī pi be rá, * 'bo má ícú adrii caá ĩmi āsámvú gé lókí be āco ku.”

9 Yāhūdī bītrīká 'dī'bée kâ yīi kīnī, Yēsū ícá gí, 'bá kárakarā 'dekí muú vūrā 'dāri gé, ā'diātāsiyā kōpi lēki muú Yēsū ri ndreé, āzini Lázāró ándúru drāápi gí, Yēsū ní ídri ífūu 'bú gélésila 'dāri ndreé. 10 Atala atala rī pi drīgē rī pi rikí létī ndāá lēzú Lázāró ri 'dizú drāzú ĩndī. 11 Lázāró vé ídrīngará ā tā sī, sē Yāhūdī kárakarā 'dekí muú Yēsū vúgá 'dāá, kōpi ē'yīkí ĩri rá.

Yēsū vé fīngará Yērūsālēmā gá rī

(Mátayo 21:1-11; Mārākō 11:1-11; Lúkā 19:28-40)

12 Kā muú adrii drū 'dīni, 'bá bītrīká mu'bá Ūmū Yāhūdī rī pi vé Múngu ní Ēlīzú Jó tī gé sī rī ā nyangará gá rī pi kâ yīi kīnī, Yēsū lē ífi Yērūsālēmā gá, 13 kōpi ūñōkí mbírā bí kú ĩ drīgē sī, kōpi mukí Yēsū vúgá 'dāá, kōpi rikí ọ'ú wīnyá kīnī,

“Hōsánā!”

“Tākiri ā adri, 'bá ímūpi Úpí ā rú sī rī† ní!”

“Mi 'bāgú Īsērélē rī pi vé rī, tākiri Úpí Múngu vé rī ā adri mí be!”

14 Yēsū ísú dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drī tųú úrí drī ni gé kuyé ni, tų úrí drī ni gé, sū ĩ ní sīi Búkū Múngu vé rī agá rī tīni,

15 “Īmi 'bá Sīonā‡ vé rī pi, ĩmi 'okí ūrī sī ku,

Īmi ndrekí drī ká, ĩmivé 'bāgú ri ímú ĩmi vúgá 'dī'dī,

ĩri ri ĩnú ímúzu dōngí mbaápi ú'dí rú ni sī.”

16 Drīdrī ni, Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ámákí tā riipi 'i ngaápi 'dīri kuyé. Múngu kâ Yēsū ri íngu, kōpi ní kúru nīzú ámázu ĩrivé tā ọtú ĩ ní sīi kuú Búkū Múngu vé rī agá rī 'i ngaápi 'dī.

17 Sā Yēsū ní Lázāró ri zizú 'bú agá 'dāási rī gé, Lázāró ní íngázú ídri rú, 'bá bītrīká tā rī ndre'bá rī pi 'dekí rií tā rī ūlūu muúzu 'bá rī pi ní.

18 Tā sēepi 'bá bītrīká rī pi ní muú Yēsū vúgá 'dāá rī, kōpi yīkí tā Yēsū ní 'oó āyāzú āyāyā 'dīri. 19 Fārūsī rī pi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ī ndrekí drī ká, tā Yēsū ní lēē 'oó rī, 'bá ícókí ugaá bā ku. Ī ndrekí 'bá vū drīgē rī pi ārēvú céré 'dekí muú ĩri vú sī.”

Yēsū átá ívé drāngará ā tā

20 “Bá ĩ umú'bá Yērūsālēmā gá Múngu ri ĩnĵīngará gá

* 12:8 12:8 Īmi ícú adri 'bá ngá ākó rī pi be rá: Tā 'dīri vé ífífi lū 'yozú kīnī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi úmvúlēsī ícú 'bá ngá ākó rī pi ē ĩzā ko rá. † 12:13 12:13 'Bá ímūpi Úpí ā rú sī rī: 'Bá 'dīri Yēsū 'i. 12:13 12:13 Sāwumā 118:25-26 ‡ 12:15 12:15 Sīonā: Sīonā ri ĩ kpá zī Yērūsālēmā. 12:15 12:15 Zākāriyā 9:9

ŭmũ Yāhūdī rī pi vé Múngú ní Ēlízú Jó tī gé sī rī ā nyangará gá rī gé 'dāá, Ġīřīkī rī pi ā ũrũkũ kpá kōpi āsámuvú gé 'dāá anigé. 21 Ġīřīkī rī pi ní 'dezú mužú Pīlípũ ímũpi kũrú Bētēsāyídā gélésila rī vúgá 'dāá, Bētēsāyídā ri āngũ Ġālīlāyā vé rī agá. Kōpi ní ĩri mázú kīnī, “Āmbúgú 'bávé rī, 'bá lēkī Yēsũ ri ndréé.” 22 Kōpi ká tā rī 'yoó 'dīni, Pīlípũ ní 'dezú mužú tā rī ũlũzú Āndēréyā ní. Āndēréyā pi Pīlípũ be, kōpi ní ĩ ũjázú mužú tā rī ũlũzú Yēsũ ní.

23 Yēsũ ní átángá rī ũjázú kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, sá ĩ ní ma íngúzú rī ícǒ gí. 24 Áda ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, mávé drāngará ri adri sũ mgbáyá ā fī ālu ĩ ní saá nyōókũ agá, kókó'bō ni ri ņma, ĩri gō ĩfũ dũ 'a mī be gbálígbálí rī tĩnī, ĩri sē 'bá kárakará pi ídri 'dání'dání rī ĩsũ āní. 25 'Bá rī 'dũ dō ídri rũ'bá nōri vé rī ā tā 'bāá tā āmbúgú rú, § ícǒ úmvúlésī ídri 'dání'dání rī ĩsũ ku, 'bo 'dũ dō ídri rũ'bá nōri vé rī ā tā 'bāá āmbúgú kuyé, ĩri ídri 'dání'dání rī ĩsũ rá. 26 'Bá lēepi ězī ngaápi má ní rī, lē ā ũbī má pámvú. Vūrā má ní mužú adrizú rī, mávé ātī'bá rī mụ adri 'a ní gé. 'Bá ězī ngaápi má ní rī, má Ētēpi ri ĩri íngúngũ.

27 “Nóni má ěsī ĩsũ ĩzāngā ambamba, má 'yo rí íngóni? Má 'yo rí, 'Má Ētēpi, mī ímũ ma paá tā ímũpi 'i ngaápi má rũ'bá gá drīdrī 'dīi rī agásī rá' 'dīni? Kuyé, má ícǒ 'yoó 'dīni ku, ā'diātāsīyā tā má ní ímũzú rī, má ímũ ĩzāngā nyaá. 28 Má Ētēpi, mī sē ě íngúkí mi íngúngũ!”

Ū'dúkǒ ní íkúzú 'bũ gé 'dāásī kīnī, “Íngúkí ma gí, ma gō sē 'i ma íngú mužú dīi dīi.” 29 'Bá bītríká pá tu'bá rī pi ká ũ'dúkǒ 'dīri yīi, ũrũkũ'bée kīnī, “Ngá rī āngũ ri lī nī.”

Ūrũkũ'bée kīnī, “Ngá rī mālāyīkā átá ĩri be nī!”

30 'Bo Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ū'dúkǒ ĩ ní átá 'dīri, átákí má tā sī kuyé, átákí ĩmi tā sī. 31 Sā tā lizú 'bá rī pi drīgé rī ícǒ gí, ĩ ímũ Sātánā ri dro mužú 'dīisī rá. 32 Kádō ímũ ma inga ũrũ 'dāá, ma ímũ 'bá rī pi sē adri céré 'bá mávé nī.” 33 Yēsũ 'yo átángá rī 'dīni lüzú kīnī, ívé drāngará, ĩ ímũ 'i inga ũrũ pētī alambaku sígé.

34 'Bá bītríká rī pi ní 'yozú kīnī, “Búkũ Múngú vé rī lū 'bá ní kīnī, Kúrísītō ri adri lēmgbērē rú pírī, ngá mí ní 'yozú kīnī, 'Í ímũ 'Bá Mvá ri 'dī drā rá rī ā'di? 'Bá mí ní 'yoó 'Bá Mvá 'dīri ā'di 'i'?”

35 Yēsũ ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, “Ma ri dī ĩmi āsámuvú gé nōgǒ ũtúnjá rú

§ 12:25 12:25 'Bá rī 'dũ dō ídri rũ'bá nōri vé rī ā tā 'bāá tā āmbúgú rú, ícǒ úmvúlésī ídri 'dání'dání rī ĩsũ ku: Tā 'dīri vé ífifi, 'bá rī gā dō Yēsũ ā pámvú ũbīgá sī, 'i ĩsũ rí ngá múké vū drīgé nōgǒ āní, ícǒ ídri 'dání'dání rī ĩsũ ku.

lókí be mādā. Īmi ẹ́cíkí ṹtúná sī, ĩri ní drī rizú dǐzú āngū ĩmgbērēzú rī gé nō, ĩnǐná ẹ́ ịsụ rí ĩmi ku. 'Bá ẹ́cǐ tuúpi ịnǐ sī rī, lẹ́tǐ ĩri ní lẹ́zú mụzú rī ǎvī ĩri ní rá. ³⁶ Īmi ẹ́'yǐkí ṹtúná rī áyu, ĩri ní drī adrizú ũgōgō nō. Īmi adri ǎnǐ anji ṹtúná vé ni." Yēsū kǎ átángá rī átá deǐ 'dini, nga 'i njeé kōpi ǎsámvú gé sī, mụ 'i zǔú kōpi sī zǔzú.

Yāhūdī rī pi ẹ́'yǐkí Yēsū ri kuyé

³⁷ Yēsū ǎ 'o dō tā ǎyāzú ǎyāyā 'dǐ'bée Yāhūdī rī pi ẹ́ndrẹtǐ gé rá drǎǎsīyā, kōpi ẹ́'yǐkí ĩri kuyé. ³⁸ Tā 'dīri 'o nyo 'i sū nẹbǐ Īsáyā ní ọ́tú 'yoó rī tǐnǐ kǐnǐ,

"Úpí, ǎ'di ẹ́'yǐ ú'dúkó múké 'bá ní ṹlúú rī rá nǐ?

Úpí, mí i'da mívé ũkpō 'bá pazú rī ǎ'di ní?"

³⁹ 'Bá 'dǐ'bée ẹ́'yǐkí tā 'dīri kuyé, sū Īsáyā ní 'yoó rī tǐnǐ kǐnǐ,

⁴⁰ "Múngú ọ́zǔ kōpi ẹ́ mǐ gí, sē kōpi ẹ́ ẹ́sǐ tete, sē kōpi ẹ́ mǐ ndre āngū ku, sē kōpi ẹ́ ẹ́sǐ nǐ tā áma ku,

kōpi ǎ újákí té dō ẹ́sǐ rá, ma té kōpi ídrí rá."

⁴¹ Īsáyā 'yo tā 'dīri 'dini, ǎ'diātāsīyā ndre tā ĩ ní Yēsū ri íngúzú rī rá, ĩri ní átázú Yēsū vé tā sī ǎnǐ.

⁴² Sē 'bá kárákará ẹ́'yǐkí Yēsū ri rá, Yāhūdī rī pi vé drǐkoma ẹ́'yǐkí kpá Yēsū ri rá, 'bo kōpi ríkí ívé ẹ́'yǐngará ǎ tā ũzǔúzǔ, ǎ'diātāsīyā kōpi

ríkí 'oó ũrǐ sī Fārúsǐ rī pi sī, kōpi ǎ drokí rí ĩ fūú Jó Múngú ri Zízú rī agásǐ ǎmvé ku. ⁴³ Kōpi lẹ́kí 'bá rī pi ẹ́ íngúkí ĩ áyu, kōpi 'dukí tā Múngú vé rī 'bǎá tā ǎmbúgú rú kuyé.

⁴⁴ Yēsū ní átázú ú'dúkó be uru 'dǎá kǐnǐ, "'Bá rī ẹ́'yǐ dō ma rá, ẹ́'yǐ 'yẹná ma ọ́'dúkúlegúsǐ kuyé, ẹ́'yǐ kpá Múngú ma ĩpẹ́pi rī rá.

⁴⁵ 'Bá rī ndre dō ma gí, ndre má Ẹ́tẹ́pi ma ĩpẹ́pi rī gí.

⁴⁶ Má ímú 'bá rī pi ǎsámvú gé nōgó ṹtúná rú, ǎnǐ 'bá ma ẹ́'yǐ 'bá gí rī pi ǎ áwíkí rí adrii ịnǐná agá ku.

⁴⁷ "'Bá mávé ú'dúkó yǐpi rá, tā ni 'duúpi ngaápi ku rī, á lǐ ĩrivé tā ni ku, ǎ'diātāsīyā má ímú tā lǐ 'bá vū drǐgé rī pi drǐgé kuyé, má ímú kōpi paá. ⁴⁸ 'Bá ma gǎápi sī, ǎzini mávé ú'dúkó má ní átá nōri ẹ́'yǐpi ku rī, ĩ ímú tā lǐ ĩri drǐgé rá. Átángá má ní ríí átá nōri, ĩri úmvúlésǐ ímú ĩrivé tā lǐ nǐ. ⁴⁹ Átángá má ní átá nōri, má ígá má drǐgé kuyé, má Ẹ́tẹ́pi ma ĩpẹ́pi rī lū má ní nǐ kǐnǐ, má ímú tā 'dīri átá. ⁵⁰ Á nǐ rá tā má Ẹ́tẹ́pi ní ẹ́zǐ 'dīri, ĩri sē 'bá rī pi ídrí 'dání'dání rī ịsụ ǎnǐ rá. Tā má ní átá rī, ĩri tā má Ẹ́tẹ́pi ní lūú má ní, má átá rī."

13

Yēsū ũjǐ ívé 'bá 'i pámvú ũbǐ 'bá rī pi ǎ pá

1 ʾU'dú Múngú ní Ẹlízú Jọ rī pi tị gé sī rī vé ẓmũ nyangára ní drī ícázú kuyé rī gé, Yēsũ nī rá 'yozú kīnī, ívé sà 'í ní vū nōri kuzú, 'í ní muzú 'í Ẹtẹpi vúgá rī ícọ gí. I'da ívé lèngará ívé 'bá vū drīgẹ rī pi ní, lẹ kọpi agaá rá cīngbá cazú ẓdũ gé.

2 Yēsũ pi ní úrízú ívé 'bá 'í pámvú ẓbī'bá rī pi be ínyá ẓndrẹná vé rī ā nyangára gá, ẓsúzú ādróko fi kú Yúdā Ẓsīkārīyótā Sīmónā mvọpi ē ẹsị agá ẓnógọsị gí, lẹ lẹti ndāá Yēsũ ā ẓli 'bezú ānī. 3 Yēsũ nī rá 'yozú kīnī, 'í Ẹtẹpi sē 'í ní ẓkpō tā ārẹvú 'ozú rī céré gí, 'í íbì ímú Múngú vúgálésila, 'í kpá rī 'í újá gō mụ Múngú vúgá 'dālẹ ẓzi. 4 Kúru Yēsũ ní ngazú ẓru sī ínyá tị gé 'dīgẹ, ẓri ní ívé bōngó á'bé'bē rī njezú 'í rụ'bá gá sī rá, ẓri ní gōzú bōngó rụ'bá ẓnizú ní í'dúzú ndrāzú 'í ẓpílẹ gá áyu. 5 Ẓri ní yīi í'dúzú dāzú bésēnī āngū ẓjizú ní agá, ẓri ní í'dózú ívé 'bá 'í pámvú ẓbī'bá rī pi ā pá ẓjizú, ẓri ní ívé bōngó rụ'bá ẓnizú 'í ní ndrāá 'í ẓpílẹ gá 'dīri ọyuzú kọpi ā pá ẓnizú ānī.

6 Kā ícá Sīmónā Pétēró vúgá, Pétēró ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'í lẹ nyo má pá ẓjī?”

7 Yēsũ ní újázú ẓri ní kīnī, “Í nī drī tā má ní 'oó nōri kuyé, 'bo ẓ'dú āzi sī, mi ímú nī rá.”

8 Pétēró ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Mí ícọ má pá ẓjī āluḡáni ku.”

Yēsũ ní újázú Pétēró ní kīnī, “Má ẓjī dō mí pá kuyé, mí adri 'bá má pámvú ẓbīpi ní ku.”

9 Sīmónā Pétēró ní újázú ẓri ní kīnī, “Úpí, mi 'yẹná má pá ẓjī áyu āsī? Mí ẓjī má drī pi má drī be ẓndī!”

10 Yēsũ ní újázú ẓri ní kīnī, “‘Bá 'í ẓjīpi gí rī, ẓri 'yẹná 'í pá ẓjī áyu, ā'diātāsīyā ẓri ā rụ'bá ule, ẓndī ākó. Ẓmi céré ule tā ẓnjí ākó, 'yẹná 'bá ālu ẓmi āsámvú gé 'dīgẹ, ẓri tā ẓnjí be nī.” 11 Yēsũ nī 'bá ímúpi 'í ẓli 'beépi rī ẓnógọsị gí, sē ẓri ní 'yozú ẓmi adrikí céré ule kuyé ānī.

12 Yēsũ kā ívé 'bá 'í pámvú ẓbī'bá rī pi ā pá ẓjī deę gí, ẓri ní ívé bōngó á'bé'bē rī í'dúzú gōzú akozú 'í rụ'bá gá ẓzi, ẓri ní 'í újázú muzú úrízú 'í vūrā gá ínyá tị gé 'dālẹ, ẓri ní kọpi zizú kīnī, “Ẓmi nīkí nyo tā má ní 'oó ẓmi ní 'dīri rá? 13 Ẓmi rī ma zị 'Ímbápi' āzini 'Úpí,' tā ẓmi ní 'yoó 'dīri piri, ā'diātāsīyā 'bá rī, ẓri ma 'í. 14 Ma ẓmivé Úpí, āzini Ímbápi, má ẓjī ẓmí pá gí, nóni ẓmi í'dókí ẓmí pá ẓjī, ọgúpí ā ẓjī ọgúpí vé rī. 15 Má 'da ẓmi ní tā rī gí, lẹ ẓmi 'okí muzú sū má ní 'oó nōri tịni. 16 Ma rī ẓmi ní tā áda lū, ātí'bá ícọ adrii āmbúgú ívé āmbúgú drīgẹ ku, 'bá 'í ní rii áyúáyū rī, ícọ adrii 'bá 'í áyúpi rī drīgẹ āmbúgú rú ku. 17 Nóni ẓmi nīkí tā 'dī'bée gí, ẓmi 'dúkí dō ngaá rá, ẓmi tākiri ẓsú rá.

Yēsū ri átá kīnī, 'bá āzi ri ímú 'i ūli 'be rá

18 "Tā má ní 'yoó nōri, á 'yo ĩmi tā sī céré kuyé, á nī 'bá má ní ūpēé rī pi gí. 'Bo tā 'dīri ā sē rí tā ĩ ní sūi Búkū Múngú vé rī agá rī ā nga rí 'i fūu tị ni gé bēnī. Tā ĩ ní sīi rī 'dīni, "Bá 'bá ní riú drị úsú ĩri be ngá nyazú trú rī, ĩri ímú mâ ūli 'be nī."

19 "Á lū ĩmi ní tā 'dīri drịdrị, ā'điātāsīyā tā má ní lūu ĩmi ní 'dīri kādō ímú 'i ngaá, ĩmi ẹ'yīkí rí 'yozú kīnī, 'bá rī ma Kúrísitō 'i. 20 'Bá rī ā'yī dō 'bá má ní pēé rī rá, ā'yī 'dīri ma, 'bá rī ā'yī dō ma rá, ā'yī má Ẹtẹpi ma ĩpēépi rī rá."

Yēsū ūlū tā ímúpi 'i ngaápi 'i rụ'bá gá rī
(*Mátayo 26:20-25; Mārakō 14:17-21; Lúkã 22:21-23*)

21 Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri ā vúdri gé, Yēsū ē ẹsị gō ĩzāngā ĩsú agaá rá, ĩri ní gōzú tā rī lūzú kōpi ní uletere kīnī, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, ĩmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá ālu ri ímú mâ ūli 'be nī."

22 'Bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi, ọgúpị ndre ọgúpị ē mị, sē kōpi ē drị ábá céré céré, rikí ūsūú déna 'bá ĩri ní 'yoó 'dīri adri ā'di 'i. 23 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi āsámvú gé, ālu ni Yēsū ní lēélē rī úri kuú ĩri ā gārā gá. 24 Sīmōnā Pétēró ní drị suzú ágó úripi Yēsū ā gārā gá 'dīri vúgá

'dāá, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, "Í zị Yēsū ri, 'bá lēépi tā ūnjí 'dīri 'oópi rī, ĩri adri ā'di 'i?"

25 Ágó rī ní 'i ẹtịzú Yēsū rụ'bá gá 'dāá, ĩri ní Yēsū ri zizú kīnī, "Úpí, 'bá mí ní 'yoó 'dīri ā'di 'i?"

26 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Bá má ní ímú pánga í'dú dūú tịbị agá, sēé ĩri ní rī, 'bá rī adriipi 'dī." Kuru ĩri ní pánga rī í'dụzú dūzú tịbị agá 'dāá, ĩri ní sēzú Yúdā Īsīkārīyótā Sīmōnā mvópi ní. 27 Yúdā kã pánga rī ẹ'yí, koro Sātánā* ní fizú ẹsị ni agá.

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Í 'o tā mí ní lēé 'oó rī mbēlē mbēlē!" 28 Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri fi 'bá úri'bá ínyá tị gé 'dī'bée drīgé ālujání kuyé. 29 Yúdā ní adrii 'bá riipi mūfēngā 'bāapi ni rī sī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ā urukọ ūsūkí déna Yēsū lū Yúdā ní ā mu ānyāngā ūmū rī vé rī jeé, dōku ā mu ngá sēé 'bá ngá ākó rī pi ní. 30 Yúdā kã pánga rī ẹ'yí, koro nga 'deé fūu muú āmvé. ĩsú āngū rī nị gí.

Tāimbị ú'di rī

31 Yúdā kã fūu jó rī agásí gí, Yēsū ní 'yozú kīnī, "Ma 'Bá Mvā 'i, sã ĩ ní ma íngúzú rī ícọ gí, ĩ Múngú ri íngú mâ rụ'bá gá, tā ímúpi 'i ngaápi mâ rụ'bá gá rī sī. 32 Íngúkí dō Múngú ri tā má ní 'oó rī

13:18 13:18 Sāwúmā 41:9 * 13:27 13:27 Sātánā: Sātánā ri ādróko, ĩri āmbúgú índrị ūnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī, Múngú ídró ĩri 'bù gé 'dāásí. 'Í lã 'dangará 12:7-9.

sĩ, ma Mvá rú, Múngú ri ímụ ma íngú rá, ĩri ímụ ma íngú mbělĕjá.

33 “Má anji rĩ, má adri caá ĩmi āsámvú gé nōgó lókí be āco ku, ĩmi úmvúlésĩ ímụ ma ndā sũ má ní ándúrú lūú Yāhúđĩ rĩ pi ní rĩ tịñi. Āndrũ sĩ, á lē lūú ĩmi ní 'dínì, vūrā má ní mụzú rĩ, ĩmi ícókí caá 'a ní gé ku.

34 “Nóni á lē tǎimbí ú'dí ní ẹziĩ ĩmi ní, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. Sũ má ní ĩmi lēé rĩ tịñi, kúru lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. 35 ĩmi lēkí dō ĩmi lēlē, 'bá rĩ pi céré nĩ áamá 'yozú kínĩ, ĩmi 'bá má pámvú ũbĩ'bá ní pi.”

*Yēsũ 'yo Pétēró ní kīnĩ,
Pétēró ri ímụ 'i gā rá
(Mátayo 26:31-35;
Mārākō 14:27-31; Lúkã
22:31-34)*

36 Sịmónā Pétēró ní Yēsũ ri zịzú kīnĩ, “Úpí, 'í lē mụzú íngōlé?”

Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, “Vūrā má ní lēzú mụzú 'a ní gé rĩ, mí ícó mụzú má be trụ āndrũ ku, mi íbì mụ má vúgá sĩ ndō.”

37 Pétēró ní Yēsũ ri zịzú kīnĩ, “Úpí, mí kīnĩ, má ícó mụzú mí be trụ ku āsĩ? Á lē ma adíí drāá mĩ tǎ sĩ.”

38 Yēsũ ní újázú Pétēró ní kīnĩ, “Mĩ nyo ícó mĩ adí drā má tǎ sĩ rá? Ádarú á 'yo mí ní 'dínì, mĩ ímụ 'yo mĩ tị sĩ ca vú be na, 'í nĩ ma kuyé, vúdrĩ ní gé, lōgúlōgú ri kúru céré 'be.”

14

Yēsũ ũmĩ ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ẹsĩ

1 “Lē ĩmĩ ẹsĩ ā adri ĩzāngā sĩ ku, ĩmi ẹ'yĩkí Múngú ri, lē ĩmi ẹ'yĩkí kpá ma ĩndĩ. 2 Má Ẹtẹpị vúgá 'bũ gé 'dāá, jó rĩ pi kárakará anigé, ā adri té dō 'dínì kuyé, má ícó té 'yoó kínĩ, ma mụ ĩmi ní vūrā údé 'dālé 'dínì ku. 3 Á mụ dō vūrā rĩ údé ĩmi ní gí, ma ĩgō ímụ ĩmi bí jì mụ adri má be trụ vūrā má ní adrizú rĩ gé 'dāá. 4 ĩmi nĩkí lẹtị má ní lēzú mụzú ānì vūrā rĩ gé 'dālé rĩ gí.”

Yēsũ ri lẹtị mụzú ānì Ẹtẹpị vúgá 'dālé rĩ

5 Tó má ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Úpí, 'bá nĩkí kuyé mĩ dō ri mụ íngōlé, 'bá ícó lẹtị mí ní mụzú rĩ nĩ íngóni íngóni?”

6 Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, “Ma lẹtị rĩ 'i, tǎ áda rĩ 'i, āzini ídri rĩ 'i. 'Bá rĩ ẹ'yĩ dō ma kuyé, ícó agaá caá má Ẹtẹpị vúgá 'dālé ku.

7 Ádarú ĩmi nĩkí té dō ma rá, ĩmi té ícó má Ẹtẹpị ri nĩ rá. Í'dózú āndrũ sĩ, mụzú drĩdrĩ, ĩmi nĩkí má Ẹtẹpị ri gí, ĩmi ndrekí ĩri gí.”

8 Pílípũ ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Úpí, mí 'i'da 'bá ní mí Ẹtẹpị ri, 'bá ẹpíkí rí tǎ ní sĩ múké múké.”

9 Yēsũ ní újázú Pílípũ ní kīnĩ, “Pílípũ, á ri adríí ĩmi be trụ nōgó lókí be āco, 'í nĩ drĩ ma kuyé? 'Bá rĩ ndre dō ma gí, ndre má Ẹtẹpị ri gí, ngá mí ní 'yozú kínĩ,

mâ i'da má Ẹtẹ̀pì ri ìmi ní rī ā'di? ¹⁰ Ìmi ẹ̀'yìkí 'yozú kìnì, 'bâ má Ẹtẹ̀pì be ngá àlu 'dínì kuyé? Tā má ní átá ìmi ní 'dì'bée, má ígá ìri má drìgé kuyé, má Ẹtẹ̀pì 'bá ní adrii ìri be ngá àlu rī, sē má ní ùkpō rizú ívé ẹ̀zì ngazú nī. ¹¹ Lē ìmi ẹ̀'yìkí tā má ní 'yoó 'bâ má Ẹtẹ̀pì be ngá àlu 'dìri, dōku ìmi ẹ̀'yìkí ma, tā àyāzú àyāyā má ní 'oó 'dì'bée sī. ¹² Ádarú á 'yo ìmi ní 'dínì, 'bá ma ẹ̀'yìpì rá rī, ìri ẹ̀zì àlu àlu má ní ngá nōri 'du nga rá. Ìri ícò ẹ̀zì rī nga má ní ngá nōri ndē rá, ā'diātāsīyā ma ri mụ má Ẹtẹ̀pì vúgá. ¹³ Ìmi zìkí dō tā āzi má rú sī, ma ícò 'o ìmi ní rá, ā'diātāsīyā ma Mvá rú, ẹ̀zì má ní 'oó 'dìri sī, ì má Ẹtẹ̀pì ri íngú ānì. ¹⁴ Ìmi zìkí dō tā āzi má rú sī, ma ícò 'o ìmi ní rá."

Yēsū ẹ̀zì Índrì Uleterē rī vé tā

¹⁵ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ùbì'bá rī pi ní kìnì, "Ìmi lēkí dō ma rá, tā má ní lūw ìmi ní 'dìri, ìmi 'duki ngaंगा. ¹⁶ Ma má Ẹtẹ̀pì ri zì, ìri ìmi ní Índrì Uleterē rī ìpē ìmú ìmi ìzā ko, ìri ìmú adri ìmi be mụzú 'dání'dání. ¹⁷ Índrì Uleterē rī, ìri ìmi ní tā áda rī i'da nī. 'Bá nyōkú nōri vé Yēsū ri ẹ̀'yì'bá ku rī pi ícókí Índrì Uleterē rī ìsú ku, ā'diātāsīyā kōpi ícókí ìri ndreé ku, dōku nìkí ìri áma ku. 'Bo 'yéṅá ìmi nìkí ìri nī, ìri adri ìmi be trú, ìri fi adri ìmi agá.

¹⁸ "Á mụ dō gí, má ícò ìmi kuú ìmváanji rú ku, ma ìgō ìmi vúgá nōlé rá. ¹⁹ Ẹsī mādā, 'bá ma ẹ̀'yì'bá kuyé rī pi ícókí ma ndreé ñi ku, 'bo ìmi ma ndre nī, ā'diātāsīyā ma adri ídri rú, ìmi kpá adri ídri rú. ²⁰ Ụ'dú má ní ímúzá íngázú gōzú ídri rú rī gé, ìmi ímú nī 'yozú kìnì, 'bâ má Ẹtẹ̀pì be ngá àlu. Ìmi ímú adri má be trú àlu, sū má ní adrii ìmi be trú rī tìni. ²¹ 'Bá rī ẹ̀'yì dō mávé tā 'duṅ ngaá rá, 'bá 'dìri lē ma lēlē. 'Bá ma lēpi lēlē rī, má Ẹtẹ̀pì ri kpá ìri lēlē, ma kpá ìri lēlē, ma ímú ma i'da ìri ní rá."

²² Yúdā ní 'yozú kìnì, "Úpi, mi 'yéṅá mi i'da 'bá ní, mí i'da mi 'bá vū drìgé nōgò rī pi ní ku āsì?" Yúdā 'dìri adri Yúdā Ìsikāriyótā 'i ku, ìri 'bá Yēsū ā pámvú ùbì'bá rī pi vé āzi.

²³ Yēsū ní újázú ìri ní kìnì, "Bá rī lē dō ma lēlē, ìri tā má ní ímbá 'dìri 'du nga rá. Má Ẹtẹ̀pì ri ìri lēlē, 'bâ úmvúlēsī mụ ìri vúgá, 'bâ fi adri ìri agá. ²⁴ 'Bá ma lēpi ku rī, lē tā má ní ímbá rī 'duṅ ngaá ku, 'bo ā nī áma múké 'yozú kìnì, má ígá tā 'dìri má drìgé kuyé, má Ẹtẹ̀pì ma ìpēpi rī lū má nī.

²⁵ "Ma ri tā 'dì'bée átá ìmi ní má ní drì adrizú ìmi be rī gé nō. ²⁶ 'Bo Índrì Uleterē má Ẹtẹ̀pì ní ímú ìpēé má rú sī ìmi ìzā koó rī, ìri ímú ìmi ní tā rī pi ārēvú ímbá cére nī, ìri sē ìmi ímú tā má ní átá ìmi ní rī ígá ānì. ²⁷ Ma ímú ìmi ní tākiri ku, tākiri má ní lēé kuú ìmi ní 'dìri, íngá má

vúgá, á sē ĩri ĩmi ní sũ 'bá ẽ'yĩ' bá kuyé rĩ pi ní rii sēé rĩ tĩni ku. Lē ĩmĩ ẽsĩ ă adri ĩzāngā sĩ ku, dōku ĩmi 'okĩ ũrĩ sĩ ku.

28 "Īmi yĩkĩ ándúru rá, má kĩnĩ, 'Ma ri mu mu, 'bo ma ĩgō ĩmi vúgá nōo rá.' Īmi lēkĩ té dō ma rá, ĩmi té adri ăyĩkō sĩ, tā má ní 'yoó ma ri mu má Ẽtēpĩ vúgá rĩ sĩ, ă'diātāsĩyā ĩri má sĩ ămbúgu nĩ. 29 Á lū ĩmi ní tā 'dĩri drĩdrĩ ĩsú nga drĩ 'i kuyé, ă'diātāsĩyā kădō ĩmũ 'i ngaá, ĩmi ẽ'yĩkĩ rĩ bēsĩnĩ. 30 Á lē átá ĩmi be vũũ ăco ku, ă'diātāsĩyā ădróko vũ nōri ruṣpi rĩ ri ĩmũ 'dĩ'dĩ, 'bo ícō ma ndēé ũkpō sĩ ku. 31 'Bo lē 'bá vũ drĩgē nōgō rĩ pi ă nĩkĩ múké 'yozú kĩnĩ, á lē má Ẽtēpĩ ri lēlē, sēzú má ní rizú tā má Ẽtēpĩ ní ẽziĩ rĩ 'duzú ngazú ănĩ.

"Īmi íngákĩ, 'bâ mukĩ."

15

Yēsũ ri peṭi áda vinyō vé rĩ

1 "Ma peṭi áda vinyō vé rĩ,* má Ẽtēpĩ ri ómvũ vinyō vé rĩ vé ẽ'dĩpa. 2 Má Ẽtēpĩ rĩ peṭi vinyō vé rĩ ẽ drĩṭi 'a'bá ku rĩ pi uga vūgá. 'Bo peṭi rĩ vé drĩṭi 'a'bá ĩndĩ rĩ pi, ĩri rũ'bá kōpi rũ'bá gá rĩ pi úpĩ vūgá, kōpi gō 'a ambamba. 3 Īmi ícákĩ nōni múké tā má

nĩ lūú ĩmi ní 'dĩ'bée sĩ gĩ. 4 Īmi Ẹ'dúkō má ní lūú ĩmi ní 'dĩri, ũjĩ ĩmi ícá kuú ule gĩ. 4 Īmi áwíkĩ adrii má agá, ma kpá adri ĩmi agá. Peṭi vinyō vé rĩ ẽ drĩṭi gákĩ dō ẽrĩnga ni ă rũ'bá gá sĩ gĩ, ícō 'aá ku. Lē peṭi vinyō vé rĩ ẽ drĩṭi ă adri ẽrĩnga rĩ ă rũ'bá gá. Īmi áwíkĩ dō adrii má agá kuyé, ĩmi ícókĩ tā múké 'oó ku.

5 "Ma peṭi vinyō vé rĩ, ĩmi adriki sũ peṭi vinyō vé rĩ ẽ drĩṭi tĩni. Īmi áwíkĩ dō adrii má agá, ĩmi ícō tā múké ni pi 'o rá, ĩmi adriki dō má rũ'bá gá sĩ rárá rú, ĩmi ícókĩ tā múké 'oó ku. 6 'Bá rĩ áwĩ dō adrii má rũ'bá gá kuyé, ĩ ĩri gũ ămvé, sũ ĩ ní peṭi vinyō vé rĩ ẽ drĩṭi 'wi'bá gĩ rĩ pi ugaá vūgá rĩ tĩni, ĩ kōpi zā ve ăcí sĩ. 7 Īmi áwíkĩ dō adrii má agá, átángá má ní átá rĩ, ĩri áwĩ adri ĩmĩ ẽsĩ agá. Īmi zĩkĩ dō ngá ĩmĩ ẽsĩ ní lēé rĩ, ĩ ícō sē ĩmi ní rá. 8 Lē ĩmi 'okĩ tā múké, 'bá rĩ pi ă ndrekĩ rĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi 'bá má pámvũ ũbĩ'bá ni pi, tā ĩmi ní 'oó rĩ sĩ, ĩ má Ẽtēpĩ ri íngú ănĩ íngungũ.

9 "Á lē ĩmi lēlē, sũ má Ẽtēpĩ ní ma lēé rĩ tĩni. Lē ĩmi áwíkĩ adrii lēngará mávé rĩ agá. 10 Īmi 'dukĩ dō táĩmbĩ mávé 'dĩri ngaá rá, ĩmi áwĩ adri lēngará mávé 'dĩri agá, sũ má ní má Ẽtēpĩ vé táĩmbĩ

* 15:1 15:1 Peṭi vinyō vé rĩ: Yăhúđĩ rĩ pi 'dukĩ peṭi vinyō vé rĩ ă tā 'băă tā ămbúgu rú, kōpi ri ũ'a ni zo vinyō sũ rú. Múngu ĩpē 'bá ĩsērélē vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kōpi ă adriki rĩ sũ peṭi vinyō vé Múngu ní saá 'aapi ũ'a be rĩ tĩni. Năpi peṭi vinyō vé 'dĩri, sē 'bá táĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi be nĩkĩ ămá rá 'yozú kĩnĩ Yēsũ ri ívé tā átá. 'Í lă Săwúmă 80:8-16; ĩsáyă 5:1-7; Yērēmíyă 2:21; Mătáyo 21:33-46; Mărákō 12:1-12; Lúkă 20:9-19.

'duj ngaá rá, má ní áwí adrii
 irivé lēngará agá rī tīnī. ¹¹ Á
 'yo ĩmi ní tā 'dīri, ā sē rī
 ĩmi ní āyīkō āmbúgú, sū má
 ní kpá adrii āyīkō sī rī tīnī.
¹² Á 'yo ĩmi ní 'dīni, lē ĩmi
 lēkī ĩmi lēlē, sū má ní ĩmi
 lēē rī tīnī. ¹³ Tā āmbúgú
 lūúpi kīnī 'bá rī lēngará be
 rī, ĩri 'bá rī ní ívé ídri adizú
 sēzú drāzú ívé ūndī rī pi ā
 tā sī. ¹⁴ ĩmi 'dukí dō tā má
 ní lūú ĩmi ní 'dī'bée ngaá
 rá, ĩmi gō ícá ūndī mávé ni.
¹⁵ Má ícá nóni ĩmi zī ātī'bá
 ku, ā'diātāsīyā ātī'bá ícá ēzī
 ívé 'bá āmbúgú ní ngaá rī
 nī ku. ĩmi nóni mávé ūndī,
 ā'diātāsīyā tā má Ētēpī ní
 lūú má ní rī, mā ūlū ĩmi ní
 céré gí. ¹⁶ ĩmi ĩpēkī ma nī
 kuyé, má ĩpē ĩmi nī. Má ĩpē
 ĩmi, ĩmivé tā ĩmi ní 'oó rī ā
 pámvú ā 'a rī ū'a rú mūzú
 nyonyo. ĩmi zīkī dō ngá má
 Ētēpī tī gé má rú sī, ĩri sē ĩmi
 ní rá. ¹⁷ Tā'imbī má ní sēē ĩmi
 ní rī 'dīni, lē ĩmi lēkī ĩmi lēlē.

*'Bá nyōókú nōri vé rī pi
 ímú ĩmi ngū ūnjī*

¹⁸ "Dō 'bá nyōókú nōri vé
 rī pi ngūkī ĩmi ūnjī, lē ĩmi
 nīkī 'yozú kīnī, kōpi í'dókī
 drīdrī ni ma ngūú. ¹⁹ ĩmi té
 dō ri tā nyōókú nōri vé rī pi
 'du nga, 'bá vū drīgē rī pi
 té ĩmi lēlē. 'Bo ĩmi adriki
 'bá nyōókú nōri vé ni ku.
 Má ĩpē ĩmi ĩfūú 'bá nyōókú
 nōri vé rī pi āsámvú gé sī
 nī, 'bá nyōókú nōri vé rī pi
 ní ĩmi ngūzú ūnjī ānī. ²⁰ Lē
 ĩmi ígákī tā ándúru má ní

lūú ĩmi ní: 'Ātī'bá ícá adrii
 āmbúgú ívé āmbúgú drīgē
 ku 'dāri.' Dō 'bá rī pi ōcūkī
 ándúru ma rá, ĩmi ūsūkī
 kōpi ícókī kpá ĩmi ōcūú ku?
 Kōpi 'dukí té dō tā má ní
 ímbá rī ngaá rá, kōpi té kpá
 tā ĩmi ní ímbá rī 'du nga rá.
²¹ Kōpi ĩmi ōcū 'dīni mā tā
 sī, ā'diātāsīyā kōpi nīkī 'bá
 ma ĩpēpi rī kuyé. ²² Má ímú
 té dō kōpi ní tā 'dīri átá ku,
 kōpi ícókī té áamá 'yozú kīnī,
 tā ĩ ní 'oó 'dīri ūnjīkānyā
 'dīni ku. 'Bo nóni kōpi ícókī
 ívé ūnjīkānyā ā tā gāá bā ku.
²³ 'Bá rī ngū dō ma ūnjī, ngū
 kpá má Ētēpī ri ūnjī. ²⁴ Má
 'o dō tā āyāzú āyāyā 'bá āzi
 ní āvū ni 'oó kuyé ni kōpi
 āsámvú gé ku, kōpi ícókī té
 nī áamá 'yozú kīnī, tā ĩ ní 'oó
 'dīri ūnjīkānyā 'dīni ku. 'Bo
 nóni kōpi ndrekī tā má ní 'oó
 'dī'bée, sē kōpi ngūkī 'bá má
 Ētēpī be ānī ūnjī. ²⁵ Tā ĩ ní sī
 Búkū Múngú vé rī agá 'yoopi
 kīnī, 'Kōpi ngūkī ma ūnjī tā
 ā ndú ākó' 'dīri, 'i ngaapi
 fūúpi tī ni gé 'dī.

²⁶ "Ma ímú ĩmi ní Índri
 Uletere tā be áda ĩmi ĩzā
 koopi rī ĩpē, ĩri ímú má Ētēpī
 vúgálésī, ĩri ímú tā mávé rī
 átá nī. ²⁷ ĩmi kpá úmvúlésī
 ímú mávé tā ūlū 'bá rī pi
 ní nī, ā'diātāsīyā ĩmi riki
 adrii má be trū í'dóngará gá
 'dāá."

16

¹ "Má ūlū ĩmi ní tā 'dīri
 'dīni, ĩmi áwíki rī adrii ĩmivé
 ē'yīngará agá ūgōgō. ² Kōpi

ímū ĩmi údró ũfũ Jó Múngú ri Zízú rĩ agásĩ āmvé. Lókí āzi ri ímú 'dĩ'dĩ, kòpi ímú ĩmi ú'dĩ, kòpi 'yo, ĩ 'dĩri ri ẹ̀zĩ nga Múngú ní. ³ Kòpi ímú tā 'dĩ'bée 'o ĩmĩ rụ'bá gá rá, ā'diātāsīyā kòpi nĩkí má Ẹ̀tẹ̀pị ri kuyé, kòpi nĩkí kpá ma kuyé. ⁴ 'Bo á lū ĩmi ní tā 'dĩri, ā'diātāsīyā lókí tā 'dĩ'bée ní ímúzú ĩ ngazú rĩ kādō ícá, ĩmi ímú tā má ní lūú ĩmi ní 'dĩri ígá rá. Á lū ĩmi ní tā 'dĩ'bée drĩdrĩ kuyé, ā'diātāsīyā ma drĩ ri adri ĩmi be adriadri lókí be āco.

Índrĩ Uletere rĩ vé ẹ̀zĩ

⁵ "'Bo nóni á nga gí, ma ri ma újá gō mụzú má Ẹ̀tẹ̀pị ma ĩpēepi rĩ vúgá 'dāá, 'bo ĩmi āsámvú gé 'dĩgé, 'bá āzi ma zĩpi 'yoópi kínĩ, ma ri mụ ngōlé yā 'dĩni 'dāáyo. ⁶ Má ní 'yoó ma ri mụ má Ẹ̀tẹ̀pị vúgá rĩ sī, sē ĩmi ní ĩzāngā ĩmĩ ẹ̀sĩ agá. ⁷ 'Bo ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dĩni, tā má ní lēzú mụzú nōósĩ rá rĩ, ma mụ ĩmi ní tā múké 'o. Má ní drĩ adringará gá ĩmi be ũgōgō rĩ gé, Índrĩ Uletere rĩ ícó ímú ĩmi ĩzā koó ku. 'Bo á mụ dō gí, ma íbĩ Índrĩ Uletere rĩ ĩpē ímú ĩmi ású ndō. ⁸ Índrĩ Uletere rĩ kādō ímú, ĩri ímú 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ũnjikānyā ā tā átá kòpi ní pịrị nĩ, ĩri tā pịrị rĩ vé tā átá kòpi ní pịrị nĩ, āzini ĩri tā lĩngará rĩ vé tā átá pịrị nĩ. ⁹ ĩri ũnjikānyā rĩ vé tā átá kòpi ní pịrị, ā'diātāsīyā kòpi ẹ̀'yĩkí ma kuyé. ¹⁰ ĩri tā pịrị rĩ vé tā

átá pịrị kòpi ní, ā'diātāsīyā ma ri mụ má Ẹ̀tẹ̀pị vúgá, ĩmi gōkí ma ndreé dīi ku. ¹¹ ĩri tā lĩngará rĩ vé tā átá pịrị kòpi ní, ā'diātāsīyā ādróko riipi 'bá rĩ pi ẹ̀ drĩ ọrụpi vū drĩgé nōgó rĩ, lĩkí tā drĩ ni gé ĩnógósí gí."

¹² "Ma drĩ tā be āmbúgu má ní lēé átá ĩmi ní, 'bo nóni tā má ní lēé átá ĩmi ní nōri, tā ni ícó fí ĩmi drĩgé ku. ¹³ Índrĩ Uletere tā áda átápi rĩ kādō ícá, ĩri ímú ĩmĩ drĩ ko tā áda rĩ nĩzú nĩ. Índrĩ Uletere rĩ ígá tā rĩ 'í drĩgé ku, ĩri tā rĩ yị má tị gé, ĩri íbĩ ũlū ĩmi ní ndō. ĩri ímú tā ímú'bá ĩ nga'bá drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi ũlū ĩmi ní nĩ. ¹⁴ Índrĩ Uletere rĩ sē ĩ ímú ma íngúngū, ĩri tā ĩfũúpi má tị gé rĩ jị ũlū ĩmi ní nĩ. ¹⁵ Ngá má Ẹ̀tẹ̀pị vé rĩ pi ārēvú céré mávé ni. Sē má ní 'yozú, Índrĩ Uletere rĩ ā jị tā ĩfũúpi má tị gé rĩ mụú ũlūú ĩmi ní ānĩ.

¹⁶ "Ẹ̀sĩ mādā, ĩmi gōkí ma ndreé dīi ku, ĩri gō adri mādā, vūdrĩ ni gé, ĩmi gō ma ndre rá."

Īzāngā rĩ gō 'i újá ícá āyikō

¹⁷ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ụrụko rikí ĩ uzịi ĩ āsámvú gé sī kínĩ, "Tā ĩri ní 'yoó, 'Ẹ̀sĩ mādā, ĩmi gōkí ma ndreé dīi ku, ĩri gō adri mādā, vūdrĩ ni gé, ĩmi gō ma ndre rá,' āzini ĩri ní 'yoó, 'Ma ri mụ má Ẹ̀tẹ̀pị vúgá,' 'dĩri vé ífífí ā'di?" ¹⁸ Kòpi gōkí 'yoó dīi kínĩ, "Tā ĩri ní 'yoó kínĩ, 'ẹ̀sĩ mādā,' 'dĩri vé

ífífi ã'di? 'Bá n̄kí tã ìri ní átá 'd̄iri vé ífífi kuyé."

19 Yēsū n̄i áamá rá 'yozú k̄in̄i, k̄opi lēkí 'i z̄i tã 'd̄iri s̄i, ìri ní 'yozú k̄opi ní k̄in̄i, "Ìmi ri ìmi uz̄i ìmi ãsámuvú gé s̄i tã má ní 'yoó ìmi ní, 'Ès̄i mādã, ìmi ḡokí ma ndreé d̄j̄i ku, ìri ḡo adri mādã, v̄udr̄i ni gé, ìmi ḡo ma ndre rá' 'd̄iri s̄i?

20 Ádarú á 'yo ìmi ní 'd̄ini, ìmi ímú áá ngo, āzini l̄ũl̄ũ ga rá, 'bo 'bá nyōókú n̄ori vé r̄i pi adri āȳk̄o s̄i. Ìmi ímú ìzāngã nya rá, ìzāngã ìmi ní nyaá r̄i ã v̄udr̄i gé, ìmi ḡo āȳk̄o ìs̄u rá. 21 Ūkú lēepi t̄ipi t̄it̄i r̄i, ìri ìzāngã nya ambamba s̄a mvánã r̄i t̄izú r̄i gé, 'bo t̄i d̄o mvánã r̄i ḡi, ìzāngã ìri ní nyaá r̄i vé tã ri ḡo āv̄i ès̄i ni agás̄i rá, ã'diātās̄iyã ìri adri āȳk̄o s̄i, 'i ní mvánã r̄i t̄i ìf̄ũ v̄u dr̄igé n̄ogó ḡi r̄i s̄i. 22 Ìmi n̄oni ìzāngã s̄i, 'bo ma ḡo ímú ìmi ndre d̄j̄i rá, ìmi ḡo ímú adri āȳk̄o s̄i, 'bá āzi ícó ìmivé āȳk̄o izaá ìm̄i ès̄i agás̄i ku. 23 Ū'dú 'd̄ari gé, ìmi ícókí ḡo ngá āzi z̄i má t̄i gé ku. Ádarú á lē 'yoó ìmi ní, ìmi z̄ikí d̄o ngá āzi má r̄u s̄i, má Ètēp̄i ri ícó sē ìmi ní rá.

24 Í'dózú 'dã c̄imgbá āndr̄ũ s̄i, ìmi z̄ikí ngá āzi má r̄u s̄i āluñani kuyé. Ìmi z̄ikí, ìmi ícó ìs̄u rá, ìmivé āȳk̄o ri ímú aga rá.

25 "Á ri ìmi ní tã 'd̄iri átá n̄ap̄i r̄u, lókí āzi ri ímú 'd̄ií'd̄i, á ḡo átá ìmi ní n̄ap̄i s̄i ku, ma ímú má Ètēp̄i vé tã l̄ũ ìmi ní uletere. 26 Ū'dú 'd̄ari

gé, ìmi ímú tã r̄i z̄i má Ètēp̄i t̄i gé má r̄u s̄i. Tã má ní 'yoó 'd̄iri, adri 'yozú k̄in̄i, ma mu tã ri z̄i má Ètēp̄i t̄i gé 'd̄ãá n̄i 'd̄ini ku. 27 Lē ìmi n̄kí múké 'yozú k̄in̄i, má Ètēp̄i lē ìmi lēlē, ã'diātās̄iyã ìmi lēkí kpá ma lēlē, ìmi è'ȳk̄i rá 'yozú k̄in̄i, má íb̄i ímú Múngú v̄ugálés̄ila. 28 Má íb̄i ímú má Ètēp̄i v̄ugálés̄ila, má íf̄i ícá 'bá nyōókú n̄ori vé r̄i pi ãsámuvú gé. Nóni ma 'bá nyōókú n̄ori vé r̄i pi ku, ma ri ma újã ḡo má Ètēp̄i v̄ugá."

29 'Bá Yēsū ã pámvú ūb̄i 'bá r̄i pi ní 'yozú ìri ní k̄in̄i, "Nóni mí átá 'bá ní tã r̄i n̄ap̄i s̄i kuyé, 'i l̄ũ 'bá ní tã r̄i uletere ḡi. 30 Nóni 'bá n̄kí áamá rá 'yozú k̄in̄i, 'i n̄i tã ārēvú céré, lē 'bá āzi è iza s̄a mi z̄izú d̄j̄i ku. Tã 'd̄iri sē 'bá è'ȳk̄i 'yozú k̄in̄i, mí íb̄i ímú Múngú v̄ugálés̄ila."

31 Yēsū ní újázú k̄opi ní k̄in̄i, "Ádarú ìmi è'ȳk̄i n̄oni ma ḡi? 32 'Bo lókí āzi ri ímú 'd̄ií'd̄i, ícá n̄oni ḡi, ìmi ímú ìmi íré rá, 'bá ālu ālu ri nga mu ívé āngá. Ìmi ímú ma ku ó'dúk̄ulegús̄i. 'Bo má adri ó'dúk̄ule ku, má Ètēp̄i ri adri má be tr̄u ālu.

33 "Á l̄ũ ìmi ní tã 'd̄iri, ìmi ní adrií má agá r̄i s̄i, ìmi ìs̄ukí r̄i t̄ákiri ān̄i. V̄u dr̄igé n̄ogó, ìmi ímú ìzāngã nya ambamba. 'Bo lē ìm̄i ès̄i ã adri ūkpó ūkpó, ã'diātās̄iyã á ndē v̄u ūnj̄ikányã be n̄ori vé ūkpó ḡi."

Yēsū zī Múngú ri

¹ Yēsū kā átángá rī átá deḡ ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi ní gí, ĩri ní 'í mī 'bāzú āngū ndrezú mužú 'bū gé 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, "Má Ẹtẹpi, ma Mv́a mívé ni, sá mí ní ma íngúzú rī ícó gí, sá má ní kpá mi íngúzú rī ícó gí. ² Má Ẹtẹpi, mí sē má ní ūkpō adrizú 'bá rī pi drīgé cére rī nī, má sē rí ídri 'dání'dání rī 'bá mí ní ẹzīi kuú má ní rī pi ní ānī. ³ Lẹtí ĩ ní ídri 'dání'dání rī ísúzú rī, lē 'bá rī pi ā nīkí mī 'yozú kīnī, mi Múngú adriípi áda rī, āzini lē kōpi ā nīkí kpá ma Yēsū Kúrísítō mí ní ĩpēé ímú vū drīgé nōó rī. ⁴ Má Ẹtẹpi, ẹzī mí ní sēé má ní, má ímú ngaá vū drīgé nōgó rī, á de nóni gí, sē 'bá rī pi íngúkí mī ānī rá. ⁵ Má Ẹtẹpi, nóni mī sē ē íngúkí ma íngúngū, sū ĩ ní 'bā íngú mí be ĩ ní drī vū rī gbízú kuyé 'dāri gé rī tịni.

Yēsū zī Múngú ri ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi ní

⁶ "Má Ẹtẹpi, mí sē má ní 'bá má pámvú ūbī' 'bá ni pi rá, 'bá mi ẹ'yī' 'bá kuyé rī pi āsámvú gé, má 'da mívé tā kōpi ní rá, kōpi ọtú 'bá mívé ni pi, nóni mí ẹzī kōpi má ní gí, kōpi 'dúkí ú' 'dúkó mívé rī ā tā 'bāá āmbúgú. ⁷ Kōpi nīkí rá 'yozú kīnī, ngá mí ní sēé má ní rī pi ārēvú cére íbí íngá mí vúgá. ⁸ Tā mí ní ūlūú má ní rī, má ūlū 'bá má pámvú ūbī' 'bá rī pi ní rá, kōpi ẹ'yīkí rá. Kōpi nīkí rá 'yozú kīnī, má íbí ímú mí vúgálésíla, āzini kōpi ẹ'yīkí

rá 'yozú kīnī, mí ĩpē ma nī. ⁹ Múngú, ma ri mi zī 'bá ma ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní, á zī 'bá ma ẹ'yī' 'bá kuyé rī pi ní ku. Ma ri mi zī 'bá mí ní sēé má ní rī pi ní, ā'diātāsīyā kōpi 'bá mívé ni. ¹⁰ 'Bá mí ní sēé má ní 'dī' 'bée, kōpi 'bávé ni mí be, kōpi sē ĩ ma ĩnīnī. ¹¹ Má Ẹtẹpi adriípi Uletere rī, á gō adrií nyọọkú drīgé nōgó ku, ma mu mí vúgá, 'bo 'bá má pámvú ūbī' 'bá rī pi drī áwí adri má vūdrī gé nyọọkú drīgé nōgó. Mí ūtē kōpi ūkpō mí ní ándúru sēé má ní 'dāri sī, kōpi ā adriki rí ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rī tịni. ¹² Má ní adringará gá kōpi be rī gé, á ru kōpi múké ūkpō mí ní sēé má ní 'dāri sī, á mba kōpi ā tā múké, á ku 'bá āzi fíí tā ūnī gé kuyé, 'yéngá ágó úmvúlésí ímúpi fípi ízāngā deḡpi ku rī agá rī 'i, tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī, ā nga rí 'i fūú tị ni gé bēnī.

¹³ "Á nga nóni gí, ma ri mu mí vúgá, tā má ní tā 'dīri átázú ísúzú ma drī nyọọkú drīgé nōgó rī, ā'diātāsīyā 'bá má pámvú ūbī' 'bá rī pi ā adriki rí āyīkō sī, sū má ní adrii rī tịni. ¹⁴ Má ūlū tā mí ní ūlūú má ní rī 'bá má pámvú ūbī' 'bá rī pi ní rá, 'bo 'bá nyọọkú drīgé nōgó rī pi lēkí kōpi ā tā ku, ā'diātāsīyā 'bá má pámvú ūbī' 'bá rī pi adriki 'bá nyọọkú nōri vé ni pi ku, sū má ní adrii 'bá nyọọkú nōri vé ni ku rī tịni. ¹⁵ Má Ẹtẹpi, á zī mí 'yozú kīnī, mí 'du 'bá má

pámvú ūbī'ba rī pi vū drīgē sī rá 'dīni ku, lē mī ūtē kōpi, ādróko ā 'o rí kōpi ūnjí ku. ¹⁶ 'Bá má pámvú ūbī'ba rī pi adrikí 'bá nyōókú nōri vé ni ku, sū má ní adrii 'bá nyōókú nōri vé ni ku rī tīni. ¹⁷ Mí ẹ'yí kōpi adrii 'bá mívé ni pi, mí ímbá kōpi ní tā áda mívé rī, tā mí ní ímbá 'dīri ā sē rí kōpi ā adrikí rí uletere. ¹⁸ Á pē kōpi mužú 'bá nyōókú nōri vé rī pi āsámvú gé 'dāá, sū mí ní ma ípēé ímúzú 'bá nyōókú nōri vé rī pi āsámvú gé rī tīni. ¹⁹ Má adi má ngúlúpí kōpi ā tā sī, kōpi ā adrikí rí ádarú uletere 'bá mívé ni pi.

²⁰ "Á zì mi 'yéṅá 'bá má pámvú ūbī'ba rī pi ní ọ'dúkùlẹ ku, ma mi zì 'bá úmvúlésī ímú'ba ma ẹ'yí'ba rá rī pi ní ìndī, kōpi ní ọ'dúkọ múké 'bá má pámvú ūbī'ba rī pi ní ūlūú rī yìí rá rī sī. ²¹ Ma ri mi zì kōpi ní, kōpi ā adrikí rí ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rī tīni. Má Ẹtẹpi, 'bá mí be ngá ālu, kōpi ā adrikí ngá ālu 'bá agá, 'bá nyōókú nōri vé rī pi ẹ'yí'kí rí 'yozú kíní, mí ípē ma nī. ²² Má íngú 'bá má pámvú ūbī'ba rī pi íngúngū, sū mí ní ma íngú rī tīni, āní kōpi ā adrikí rí ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rī tīni. ²³ 'Bá 'bá má pámvú ūbī'ba rī pi be ngá ālu, 'bá kpá mí be ngá ālu, āní 'bá nyōókú nōri vé rī pi ā nīkí rí

'yozú kíní, mí ípē ma ímúzú nī, āzini 'í lē kōpi sū mí ní ma lēé rī tīni.

²⁴ "Má Ẹtẹpi, á lē 'bá mí ní sēé má ní rī pi ā mụkí adrii má be trú vūrā má ní mužú adrizú rī gé, kōpi ā ndrekí rí mávé dīngará pōwūpōwū mí ní sēé má ní rī, ā'diātāsīyā ī ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé, 'í lē ma lēlẹ.

²⁵ "Má Ẹtẹpi, mi adriipi tā be piri rī, 'bá nyōókú nōri vé rī pi nīkí mi kuyé, 'bo á nī mí rá, 'bá má pámvú ūbī'ba rī pi nīkí á má rá 'yozú kíní, mí ípē ma nī. ²⁶ Á sē kōpi nīkí mi gí, ma sē kōpi mi nī mužú nyonyo, āní lēngará mí ní ma lēzú ālu ālu 'dīri ā aga rí caá kōpi rú'ba gá, ma má ngúlúpí sī, ma adri kōpi be trú."

18

Āngaráwá rī pi rúkí Yēsū ri

(Mátayo 26:47-56; Mārākō 14:43-50; Lúkā 22:47-53)

¹ Yēsū kā Múngú ri zì deḡ, ĩri ní ngazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'ba rī pi be, kōpi ní ẹlìzú mužú 'būná Kīdīrónī vé rī agásī álé 'dāá, kōpi ní cazú ọmvú ĩ ní pẹti ọlívẹ* vé rī pi sazú rī gé. Kōpi ní fizú mužú ọmvú rī agá 'dāá.

² Yúdā Yēsū ā ūli 'beépi rī nī vūrā 'dāri rá, ā'diātāsīyā Yēsū pi ándúrú ri ĩ úmú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'ba rī pi be nījì vūrā 'dāri gé. ³ Kúru

* 18:1 18:1 Ọlívẹ: Pẹti ọlívẹ vé rī, ĩri 'a ū'a be, ĩ ícọ nya rá, ĩ ĩrívẹ ū'a zo ọdu rú, Yāhūdī rī pi ri tībī á'dí ọdu rī sī, āzini kōpi ri tō lāmbā agá, ācī 'yūzú āní.

Yūdā ní āngáráwá Rómā vé rī pi ē drī kozú mužú 'bá ri' 'bá Jó Mungú vé rī ütē' 'bá rī pi be ómvú rī agá 'dāá, atala atala rī pi drīgé rī pi Fārúsī rī pi be, ĩpēki āngáráwá rī pi ímúzú Yēsū ri rüngará gá nī. Āngáráwá rī pi ũ'yūki āci, u'dukí lám̄bā, āzini ngá ę'dí vé ni pi ĩ drīgé sī mužú ĩndī.

⁴ Yēsū nī tā ímú' 'bá ĩ nga' 'bá 'í rú' 'bá gá rī pi ārēvú céré rá. Yēsū ní ĩfūzú ímúzú kōpi ęndręti gé nōó, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "'Bá ĩmi ní rii ndāá rī ā'di 'i?"

⁵ Āngáráwá ĩ ní ĩpēé rī pi ní újázú Yēsū ní kīnī, "'Bā ri Yēsū Nāzērétāgú rī ndā."

Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "'Bá ĩmi ní rii ndāá rī ma 'i." Yūdā Yēsū ā ũli 'beepi rī, tu pá kōpi āsámvú gé 'dāá ĩndī.

⁶ Yēsū kā 'yoó kōpi ní, "'Bá rī ma 'i," kōpi sīkí úgóró sī úgóró sī u'deé vūgá.

⁷ Yēsū ní gōzú kōpi zizú đđi kīnī, "'Bá ĩmi ní rii ndāá rī ā'di 'i?"

Kōpi ní 'yozú kīnī, "'Bā ri Yēsū Nāzērétāgú rī ndā."

⁸ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Á lū ĩmi ní rá, 'bá rī ma 'i. ĩmi dō ri ma ndā, lē ĩmi kukí 'bá adri'bée má be nō'bée ā dėki ĩ 'dđisī rá." ⁹ Tā Yēsū ní 'yoó, lē 'bá adri' 'bá 'í be 'dđi'bée ā dėki ĩ 'dđisī rá 'dđiri, ā sē rí tā ĩri ní ándúrú 'yoó kīnī, "Á ku 'bá mí ní sēé má ní rī pi fii tā ũnjí gé ku" 'dđiri ā nga rí 'i fūú ti ni gé bēsīnī.

¹⁰ Sĭmónā Pétēró adriipi ĩli āco be drīgé rī ní ívé ĩli ĩnjézú, ĩri ní átálágú āmbúgú rī vé túgęrī ē bĭ drĭ ęndępi gé rī gazú mvórú 'dezú vūgá 'dāá. Túgęrī rī ā rú Málūkō 'i.

¹¹ Yēsū ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "'Í su mívé ĩli āco 'dđiri gōó ívé kērēwū agá 'dāá ũzi! Mí ũsū, mí kīnī, ĩzāngā má ętępi ní tā ni útú kuú má ní ĩnógósĭ gĭ 'dđiri, ícó ma ĩsú ku?"

Jĭkĭ Yēsū ri mužú Ānásĭ ęndręti gé

(Mātáyo 26:57-58;
Mārākō 14:53-54; Lúkā 22:54)

¹² Kúru āngáráwá Rómā vé rī pi ívé ũgalaku āmbúgú[†] rī be, Yāhúdĭ rī pi vé 'bá āngū ütē' 'bá rī pi be, kōpi ní Yēsū ri ruzú úmbézú. ¹³ Drĭdrĭ ni, kōpi jĭkĭ ĩri mužú Ānásĭ ęndręti gé. Ānásĭ ri Kāyáfā vé ęnyępi. Íli 'dđiri gé, Kāyáfā ri átálágú āmbúgú rú nī, Ānásĭ ā vūrā gá. ¹⁴ Kāyáfā 'yo ándúrú Yāhúdĭ rī pi vé 'bá drĭkoma rú rī pi ní kīnī, "'Bá tré pi ní ũdrāzú, múké ni, lē 'bá ālu ā drā kōpi ā vūrā gá nī."

Pétēró ĩ'dó Yēsū ri gāá

(Mātáyo 26:69-70;
Mārākō 14:66-68; Lúkā 22:55-57)

¹⁵ Sĭmónā Pétēró pi ní 'dezú mužú 'bá Yēsū ā pámvú ũbĭ' 'bá rī pi vé āzi be

[†] 18:12 18:12 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá élifū ālu rī pi ē drĭ koopi ní.

Yēsū ā vūdrī gé sī. Átálágú āmbúgú rī nī 'bá Yēsū ā pámvú ūbīipi 'dīri rá, 'bá Yēsū ā pámvú ūbīipi 'dīri 'de mužú Yēsū ā vūdrī gé sī átálágú āmbúgú rī vé jó ā bóró gá 'dāá. ¹⁶ 'Bo Pétēro áwí ívé rī tēé kuú āmvé kání rī vé kēṭilé gá 'dāá. 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi vé āzi átálágú āmbúgú rī ní nīi rá rī ní 'i újázú gōzú kēṭilé gá 'dāá, ĩri ní átázú mvá ūkú riipi kēṭilé rī ūtēepi rī be, mvá ūkú rī ní Pétēro ri íjízú ífízú jó agá nōó.

¹⁷ Mvá ūkú kēṭilé rī ūtēepi rī ní Pétēro ri zízú kīnī, "Mí adri nyo 'bá ágó 'dāri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi vé āzi 'i kuyé?"

Pétēro ní újázú ĩri ní kīnī, "'Bá rī adri ma 'i kuyé."

¹⁸ Āngū rī ní igbeégbe rī sī, átí' 'bá ēzī nga' 'bá rī pi, ūgalaku rī pi be ūdēkí ācí, kōpi tukí pá kuú ācí rī ā gārā gá sī kūrū, rií ācí rī yuú, Pétēro tu pá kōpi āsámvú gé 'dāá ĩndī ācí rī yungará gá.

Átálágú āmbúgú rī uzi Yēsū ri tā sī
(*Mátáyo* 26:59-66;
Mārākō 14:55-64; *Lúkā* 22:66-71)

¹⁹ Átálágú āmbúgú Ānásī ní Yēsū ri zízú ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ā tā sī, āzini tā ĩri ní rií ímbá rī ā tā sī.

²⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Má átá tā rī 'bá rī pi ní andrekelemgbe, á ri tā rī ímbá 'bá rī pi ní Jó Múngú ri Zízú rī pi agásī, āzini Jó Múngú

vé rī agá, vūrā Yāhūdī rī pi ní rizú ĩ úmúzá rī pi gé sī, má úcí tā āzi āluṅáni kuyé. ²¹ Ngá mí ní ma zízú rī ā'di? 'Í zī 'bá mávé tā yī' 'bá gí rī pi áyu, 'í zī kōpi tā má ní lūú kōpi ní rī sī, kōpi nīkí tā má ní 'yoó rī rá."

²² Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīri tīnī, 'bá āngū ūtē' 'bá rī pi vé ālu ní Yēsū ri sazú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ngá mí ní tā újázú átálágú āmbúgú rī ní 'dīni rī ā'di?"

²³ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Á 'yo dō tā āzi ūnjí rá, 'í lū tā ūnjí má ní 'yoó rī. Tā má ní 'yoó rī dō pīrī, ngá mí ní ma sazú rī ā'di?" ²⁴ Ānásī ní Yēsū ri pēzú mužú átálágú āmbúgú Kāyáfā vúgá 'dāá, ĩsū úmbékí drī ni kú cí.

Pétēro ɛndī 'yoó kīnī, 'í nī Yēsū ri kuyé
(*Mátáyo* 26:71-75;
Mārākō 14:69-72; *Lúkā* 22:58-62)

²⁵ Sīmōnā Pétēro kā rií pá tuú ācí yungará gá 'dāá, 'bá 'dī' 'bée ā urukō ní gōzú ĩri zízú dīi kīnī, "Mí adri nyo ágó rī vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi vé āzi 'i kuyé?"

Pétēro gā kīnī, "'Bá rī adri ma 'i kuyé."

²⁶ Átálágú āmbúgú rī vé tūgērī 'dāá anigé. Tūgērī 'dīri, ĩri ágó Pétēro ní bī ni līi mvóru 'dāri vé māríté. ĩri ní Pétēro ri zízú kīnī, "Mí adri nyo ágó má ní ndree Yēsū be trú ómvú agá 'dāri 'i kuyé?"

²⁷ Pétēro gā tā 'dīri kpémgbélé kīnī, "'Bá rī adri

ma 'i kuyé." Koro lōgúlōgú ní céré 'bezú.

Pīlātō lī Yēsū vé tā

(Mātáyo 27:1-2, 11-14; Mārākō 15:1-5; Lúkã 23:1-5)

²⁸ Ụ'bútị kụnịkụnị, Yāhūdī rī pi ní Yēsū rī Ịjízú Kāyáfā vé āngá 'dāásī, kọpi ní ịri jizú mụzú ūgalaku Rómā vé ị ní zị Ịlātō rī vé vūrā adrizú rī gé 'dālé. Kọpi fikí caá vūrā rī gé 'dālé kuyé, ǎ'diātāsīyā kọpi lēkí ị a'bií, ị adrikí rí ule, ị nyakí rí ǎnyāngā ị ní á'dí Ụ'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tị gé sī rī bēnī. ²⁹ Pīlātō ní fūzú mụzú Yāhūdī rī pi vúgá ǎmvé 'dālé, ịri ní kọpi zizú kīnī, "Tā ǎ pá ịmi ní ágó nōri tōzú rī ǎ'di?"

³⁰ Kọpi ní újázú Pīlātō ní kīnī, "Ágó 'dīri ǎ 'o té dō tā ūnjí kuyé, 'bá ícókí té ịri ịjị mí ẹnreṭị gé ku."

³¹ Pīlātō ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Ịmi jikí ịri mụzú 'dālé, ịmi líkí ịrivé tā sū ịmivé tǎimbị ní lēé rī tịnị."

Kọpi ní újázú Pīlātō ní kīnī, "Tǎimbị 'bávé Yāhūdī vé rī ǎ'yī 'bá ní 'bá ǎzi sēzú 'dizú drāzú ku." ³² Tā 'dīri nga 'i 'dīni, tā Yēsū ní ótụ 'yoó, 'i ímụ drā sū 'dīri tịnị 'dāri, ǎ nga rí 'i fūú tị ni gé bēnī.

³³ Pīlātō ní fizú gōzú jó agá 'dāá, ịri ní Yēsū ri zizú ímụzú 'í vúgá nōó, ịri ní ịri zizú kīnī, "Mi 'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī?"

³⁴ Yēsū ní újázú Pīlātō ní kīnī, "Zịngará mí ní ma zizú 'dīri, mí ígá ịri mí drịgé yā,

dōku 'bá urukọ rikí átá ǎnī mâ rụ sī nī?"

³⁵ Pīlātō ní újázú Yēsū ní kīnī, "Mí ūsū ma Yāhūdīgú? Mívé 'bá rī pi, atala atala rī pi drịgé rī pi be, ịjịkí mi sēé má drịgé nī. Tā ūnjí mí ní 'oó rī ǎ'di?"

³⁶ Yēsū ní 'yozú kīnī, "Mālūngā mávé rī adri nyōókụ nōri vé ni kuyé. Mālūngā mávé rī ǎ adri té dō nyōókụ nōri vé ni, mávé 'bá mâ pámvú ūbī' 'bá rī pi té ẹ'dí 'dị ma ẹrízú ípázú Yāhūdī rī pi vé ambugu rī pi drịgé sī rá. 'Bo mālūngā mávé rī adri nyōókụ nōri vé ni kuyé."

³⁷ Pīlātō ní Yēsū ri zizú kīnī, "Mi 'bāgú?"

Yēsū ní újázú ịri ní kīnī, "Tā mí ní 'yoó kīnī, ma 'bāgú 'dīri, ịri tā áda, tịkí ma nyōókụ nōri drịgé tā ǎ pá ǎlu sī, má ímụ tā áda rī ūlūú. 'Bá tā áda 'oópi rī, ịri mávé tā yị rá."

³⁸ Pīlātō ní Yēsū ri zizú kīnī, "Bá rī ícó tā áda rī nī ǎmá íngóni?"

Pīlātō lī Yēsū vé drāngará ǎ tā

(Mātáyo 27:15-31; Mārākō 15:6-20; Lúkã 23:13-25)

Pīlātō ní gōzú fūzú ǎmvé 'dāá, ịri ní 'yozú Yāhūdī rī pi ní kīnī, "Má ịsụ tā ǎzi ūnjí ágó nōri rụ' 'bá gá kuyé.

³⁹ "Bo ịmi Yāhūdī rú, ịmivé mērē gá, Ụ'dú Múngú ní Ịlízú Jó rī pi tị gé sī rī gé, ịmi lēkí ǎ trūkí ịmi ní 'bá ị ní 'yī kúú jó āngū ū'yízú rī agá ni ǎlu sēé. Ịmi lēkí mâ ịtrū

ĩmi ní 'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī sēé?"

⁴⁰ Kōpi ní ọ'úzú ụ'dúkọ be ụrụ 'dāá kīnī, "Kuyé, adri ĩri 'i ku! 'Í sē 'bá ní Bārābā ri áyu." Bārābā ri 'bá ũnjí, ĩri 'bá waápi ārí'bá rú ni.

19

Pīlátō lị Yēsū vé tã kīnī, ă 'dìkí ĩri drāá rá

¹ Pīlátō ní Yēsū ri sēzú āngáráwá rī pi drīgé, kōpi 'dekí rií ĩri ũgbāá kēlīnā sī. ² Āngáráwá rī pi trakí ũcékúcé suú Yēsū drīgé kŭlá rú, kōpi í'dúkí bōngó ika akoóko rŭkŭ 'bāgú rī pi ní rií ángírí suú rī suú ĩri ă rŭ'bá gá. ³ Kōpi rikí ĩ ítrú mužú Yēsū vúgá 'dāá dīi dīi, kōpi rikí 'yoó kīnī, "'Bá íngúkí mi rá, mi 'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī!" Kōpi ní ĩri usazú.

⁴ Pīlátō ní gōzú fŭzú mužú ămvé 'dāá dīi, ĩri ní 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, "Ĩmi ndrekí drī ká, ma mu Yēsū ri íjī ĩmi vúgá ămvé nōó, 'bo lē ĩmi nīkí áamá múké 'yozú kīnī, má ịsú tã ăzi ĩri ă rŭ'bá gá lŭúpi kīnī ĩri 'bá ũnjí ni kuyé." ⁵ Yēsū ní kúru ífŭzú ămvé nōó, sukí ũcékúcé ĩ ní traá kŭlá rú rī drī ni gé, sukí bōngó akoóko rŭkŭ ndrŭlŭndrŭlŭ rú ni ĩri ă rŭ'bá gá, Pīlátō ní 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, "Ĩ ndrekí drī ká! Ágó rī nō!"

⁶ Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá ri'bá Jó Múngú vé rī ũtē'bá rī pi be, kōpi ká mužú Yēsū ri ndreé, kōpi ní ọ'úzú ụ'dúkọ be ụrụ 'dāá kīnī, "Ĩmi

gbākí ĩri pẹti alambaku sígé! ĩmi gbākí ĩri pẹti alambaku sígé!"

Pīlátō ní 'yozú kīnī, "Ĩmi jíkí ĩmíngá ĩri mužú gbāá ịyí, má ịsú má ịrivé ũnjikānyā lēzú ĩri 'ozú ũnjí ni kuyé."

⁷ Yāhūdī adri'bá drīkoma rú rī pi ní újázú Pīlátō ní kīnī, "Tāimbí 'bávé rī ă'yí rá kīnī, ă 'dìkí ĩri drāá rá, ă'diātāsīyā kīnī, 'i Mvā Múngú vé ni."

⁸ Pīlátō kã tã 'dīri yīi, ũrī gō ĩri fŭú ambamba. ⁹ Pīlátō ní gōzú fizú ívé vŭrā adrizú rī gé 'dāá, jī Yēsū ri mužú ĩndī. ĩri ní Yēsū ri zizú kīnī, "Mí íbí íngá ngŭgá?" 'Bo Yēsū újī títī. ¹⁰ Pīlátō ní 'yozú ĩri ní kīnī, "'Í lē átá má ní ku ăsí? 'Í nī áamá 'yozú kīnī, ma ũkpō be mi kuzú, dōku sēzú mi gbāzú pẹti alambaku sígé 'dīni kuyé?"

¹¹ Yēsū ní újázú Pīlátō ní kīnī, "Múngú ă útú té dō tã ni ịnógòsị kuyé, ũkpō mívé mí ní 'bāá tã 'ozú mâ rŭ'bá gá 'dīri ícò té ẹzī ngaá má be ku. 'Bo 'bá ma rŭúpi íjīpi mí ẹndrẹti gé nōri 'o ũnjikānyā agaápi rá ni."

¹² Pīlátō kã tã 'dīri yīi, lē lẹti ndāá Yēsū ri ọyuzú 'dīisí rá. 'Bo drīkoma Yāhūdī rī pi vé rī pi ní 'yozú Pīlátō ní kīnī, "Mí ọyụ dō ágó 'dīri gí, mí ícò adrií ũndī

'bāgú āmbúgú Rómā vé rī* vé ni ku. 'Bá 'yoópi 'í lē adrií 'bāgú rú 'dīri, ĩri āri' 'bá 'bāgú āmbúgú 'dīri vé ni."

13 Yāhūdī rī pi kâ tâ 'dīri 'yoó 'dīni, Pīlātō ní Yēsū ri ĩjǐzú ĩmúzá kōpi vúgá āmvé nōó đīj. Pīlātō ní gōzú muzú úrizú ívé lúpá āmbūgū vé rī drǐgé, vūrā ĩ ní údé kuú kpākpā írá sī rī drǐgé. Vūrā 'dāri zíkí Ēberē tǐ sī Gābātā.

14 Ụ'dụ 'bá rī pi ní rizú ĩ útúzá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlǐzú Jó rī pi tǐ gé sī rī vé rī gé, Ụtú rī kâ í'dó caá sâ mụdrǐ drǐ ní ĩrǐ gé 'dǐgé, Pīlātō ní 'yozú Yāhūdī rī pi ní kīnī, "Īmivé 'bāgú rī, ĩri 'dī."

15 'Bá rī pi ní ọ'úzá ụ'dụkó be uru 'dāá kīnī, "Ā 'dǐkí ĩri drāá 'dīisī rá, ā deki ĩri ẹzi 'dīisī rá!"

Pīlātō ní kōpi zǐzú kīnī, "Īmi lēkí nyo mâ gbā ĩmivé 'bāgú rī peṭi alambaku sígé?"

Atala atala rī pi drǐgé rī pi ní újázú Pīlātō ní kīnī, "Bā 'bāgú ākó, 'bāgú 'bávé rī 'yéńá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī 'i!"

16 Pīlātō ní kúru Yēsū ri sēzú kōpi drǐgé, kōpi ā mụkí gbāá peṭi alambaku sígé.

Yēsū vé gbāngará peṭi alambaku sígé rī

(Mátáyo 27:32-44; Mārākō 15:21-32; Lúkā

23:26-43)

Āngaráwá rī pi ní kúru Yēsū ri jǐzú muzú. 17 Yēsū 'du peṭi alambaku† ĩ ní muzú 'i gbāzú sí ni gé rī 'i ngúlúpí sī nī muzú vūrā ĩ ní zǐj "Drǐ Kólōmgbó rī" gé 'dāá. Vūrā 'dāri Ēberē tǐ sī zíkí ĩri Gōlōgótā. 18 Āngaráwá rī pi mụkí Yēsū ri gbāá vūrā 'dāri gé, gbākí kpá 'bá uruko ĩrǐ Yēsū be trú vūrā ālu ālu 'dāri gé, āzi rī ĩrivé drǐ ẹndepi gélési, āzi rī drǐ ĩjǐ gélési, gbākí Yēsū ri ágágá.

19 Pīlātō ní tāimbí sēzú, ĩ ní tâ Yēsū ri tōzú rī sǐzú 'bāzú peṭi alambaku ĩ ní Yēsū ri gbāzú sí ni gé rī drǐlé gá 'dīni, "YĒSŪ NĀZĒRĒTĀGŪ RĪ, 'BĀGŪ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ."

20 Yāhūdī kárakará rikí tâ ĩ ní sǐí Yēsū vé peṭi alambaku ĩ ní ĩri gbāzú rī drǐlé gá 'dīri lāá, ā'diātāsīyā vūrā ĩ ní Yēsū ri gbāzú rī, ĩri ĩnyinǎńá kǐrú ā gārā gá. Sǐkí tâ ri Ēberē tǐ sī, Lātīnī tǐ sī, āzini Gǐrǐkǐ tǐ sī. 21 Atala atala rī pi drǐgé rī pi ní 'yozú Pīlātō ní kīnī, "Mí sī tâ rī 'yozú kīnī, "Bāgú Yāhūdī rī pi vé ni' 'dīni ku, lē mī sī 'Ágó 'dīri 'yo 'i tǐ sī kīnī, 'i 'Bāgú Yāhūdī rī pi vé rī.' "

22 Pīlātō ní újázú kōpi ní kīnī, "Tā ĩ ní sǐí gí rī, újákí

* 19:12 19:12 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndi rī pi agá rī pi drǐgé, āngū Yūdáyā vé rī drǐgé, āngū Gāliláyā vé rī drǐgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drǐgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zǐ ívé tǐ sī Kāyísará. 19:14 19:14 Wűngará 12:17 † 19:17 19:17 Peṭi alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi rī 'bá tâ 'o'bá ũńjǐ rī pi gbā mūsūmārǐ sī peṭi alambaku sígé, ĩri sá 'du āco kōpi íbǐ drā ndō, kōpi ĩzāngā nya ambamba drāngará rī gé.

ku.”

23 Āngaráwá rī pi kâ Yēsū ri gbāá peṭi alambaku sígē 'dāá gí, kōpi í'dúkí ĩrivé bōngó acoó caá vūrā sī sū, kōpi awakí ĩ āsámvú gé sī, ógúpí 'du ālu, ógúpí 'du ālu. Kōpi 'dukí kpá ĩrivé bōngó ĩri ní ríi suú rŭkŭ rī† ĩndī, údéki bōngó 'dīri āco rŭkŭ caá vŭgá 'dāá, adri kú múlú rú, ícíkí ícící kuyé.

24 Āngaráwá rī pi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Lē 'bâ ũsíkí bōngó āco rŭkŭ 'dīri ku, 'bâ 'bekí jēké sī, ā'di ri dō ícó 'du nī.”

Tā 'dīri nga 'i sŭ ĩ ní sī Búkŭ Múngú vé rī agá rī tŭnī, “Kōpi 'bekí mávé bōngó jēké sī,

kōpi awakí ĩ āsámvú gé sī.”

Āngaráwá rī pi 'okí sŭ ĩ ní lēé rī tŭnī.

25 Yēsū éndrēpi pi Yēsū éndrēpi vé ómvúpi be, Māriyā Kílópāsī ũkú ni be, āzini Māriyā Māgādēlénā be, kōpi mukí pá tuú peṭi alambaku ĩ ní Yēsū ri gbāzú kú sī ni gé rī ā gārā gá. 26 Yēsū kâ éndrēpi ri ndrēé tu pá kuú ívé 'bâ 'í pámvú ũbŭipi 'í ní lēélē rī gārā gá, ĩri ní 'yozú éndrēpi ní kīnī, “‘Bá nóni adriipi mí mvá rú rī, ĩri 'dī.” 27 Yēsū ní kpá 'yozú ívé 'bâ 'í pámvú ũbŭipi rī ní kīnī, “‘Bá adriipi mí éndrēpi rú rī, ĩri 'dī.” Ágó Yēsū ā pámvú

ŭbŭipi 'dīri ní Māriyā ri jizú mužú ívé āngá.

Yēsū vé drāngará
(Mátáyo 27:45-56;
Mārákō 15:33-41; Lúkā
23:44-49)

28 Yēsū kâ nŭi áamá 'yozú kīnī, 'í de ívé ězī gí, tā ĩ ní sī Búkŭ Múngú vé rī agá rī ā nga rí 'i fŭú tī ni gé ānī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Yŭi úvá ndē ma gí.” 29 'Bāki vŭnyō ũndrākúndra kú ĩgāná āzi agá, kōpi í'dúkí lífā suú peṭi sígē, suú vŭnyō rī agá 'dāá, kōpi sukí Yēsū tī gé. 30 Yēsū kâ vŭnyō ũndrākúndra rī mvuú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Tā rī deēpi 'dī.” Drī ni ní kúru úlúzá kŭlŭ, ĩri ní ívé ĩndri kuzú Múngú drŭgé.

31 Ū'dú 'dāri 'bá rī pi ní rizú ĩ útúzá rī, kādō muú caá drŭ 'dīni, ĩri adri ú'dú SābátāŠ vé rizú ũmŭ nyazú rī. Yāhŭdī rī pi lēkí 'bá ĩ ní gbāá peṭi alambaku sígē 'dī'bēé ā adrikí caá cŭmgbá ú'dú Sābátā vé rī gé ku, kōpi zŭkí Pílātō tī gé kīnī āngaráwá rī pi ā ũgbāki 'bá 'dī'bēé ā kórókó ũŋōó 'dīisī rá, kōpi ā ũdrāki rí mbēlēná, ā ũtrŭkí rí kōpivé āvŭ vŭgá.

32 Āngaráwá rī pi ní í'dózá ágó āzi ĩ ní gbāá Yēsū be trŭ rī ā kórókó ũgbāzú ũŋōzú, vŭdrī ni gé, kōpi ní kpá āzi rī vé rī ũgbāzú ũŋōzú.

33 'Bo kōpi kâ caá Yēsū vŭgá, kōpi ĩsŭkí Yēsū drā gí, kōpi ũgbāki ĩri ā kórókó fā ũŋōó

† 19:23 19:23 Bōngó ĩri ní ríi suú rŭkŭ rī: Bōngó 'dāri ĩndrē sŭ jŭlŭbiyā tŭnī.

§ 19:31 19:31 Sābátā: Ū'dú Sābátā vé rī, ĩri í'dó sâ áziyá ũndrēná vé rī gé.

kuyé. ³⁴ Āngáráwá ālu ni ní Yēsū ā gārāfā sōzú ōjū sī, āri, āzini yījī ní ifūzú razú 'dizú rú' bá ni gé sī vūgá nōó. ³⁵ Āgō tā rī ndreépi 'i mī sī rī, ūlū tā rī nī, tā ĩri ní ūlūū rī, ĩri tā áda. Nī amá 'yozú kīnī, tā 'í ní ūlūū 'dīri adri ūnjō kuyé. Ūlū tā 'dīri kīnī, ĩmi ẹ'yīkí rí 'yozú kīnī, ĩri tā áda. ³⁶ Tā 'dī' bée ngakí ĩ 'dīni, tā ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Ícókí ĩrivé fā ūgbāá ṅóó āluṅani ku" 'dāri, ā nga rí 'i fūū tī ni gé bēnī. ³⁷ Tā rī āzi ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī 'yo kīnī, "Kōpi mī 'bā 'bá ĩ ní gārāfā ni sōó ōjū sī rī ndrezú."

Yēsū vé sīngará
(*Mátáyo* 27:57-61;
Mārákō 15:42-47; *Lúkā*
23:50-56)

³⁸ Yōsépā Ārīmātáyōgú rī, ĩri 'bá Yēsū ā pámvú ūbīipi ni, 'bo rī tā 'í ní Yēsū rī ẹ'yīzú rī úcícī, ā'diātāsīyā ĩri rī 'o Yāhūdī rī pi sī ūrī sī. Mụ Yēsū vé āvū ā tā zījī Pīlātō tī gé, Pīlātō ā'yī ĩri ní rá. ĩri ní āvū rī 'duzú mužú sīzú nī. ³⁹ Nīkōdēmā ọtú ímúpi Yēsū vúgá ĩnī sī rī 'de mužú Yōsépā vúgá sī ĩndī, jī ūdu ĩ ní usaá ẹjīngūrú sī ni mužú 'í drīgé sī ĩndī, ūdu rī vé ẹnjīngará ĩri ícó ca kīlō pūkú na drī ni tōwú 'dīni rá. ⁴⁰ Āgō ĩrī 'dī' bée í'dúkí ẹjīngūrú rī ūdāá Yēsū vé āvū rú' bá gá sī, kōpi í'dúkí bōngó āvū rī ā rú' bá ĩmūlūzú ānī, sū Yāhūdī rī pi

vé mērē rizú āvū sīzú rī tīnī. ⁴¹ Vūrā ĩ ní Yēsū rī gbāzú peṭi alambaku sígé rī, ĩri ĩnyinā ọmvú ā gārā gá, gākí 'bú lūū ūjī agá āvū sīzú ní kú ọmvú rī agá 'dāá, ūjī 'dāri sīkí drī 'bá āzi 'a ni gé 'dālé kuyé. ⁴² Ū'dú 'dāri ní adrií ū'dú Yāhūdī rī pi vé ni rizú ĩ útúzú fūzú ānī ū'dú Sābātā vé rī gé rī sī, āzini ūjī āvū sīzú rī ní adrií ĩnyinā rī sī, kōpi áwíkí Yēsū rī sījī ūjī rī agá 'dāgá.

20

Yēsū vé íngángará gōzú
ídri rú rī vé tā
(*Mátáyo* 28:1-10; *Mārákō*
16:1-8; *Lúkā* 24:1-12)

¹ Kā mužú adrií Yīngā sī ū'būtī kūnīkūnī, Māriyā Māgādélénā ní 'dezú mužú 'būrēdrī gé 'dāá, ca mužú ísú gūkí írā ĩ ní 'bú rī ẹ tī ọzūzú rī āmvé gí. ² ĩri ní í'dózú njuzú mužú Sīmōnā Pétēró vúgá, āzini Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbīipi ĩri ní lēélē rī vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Kōpi 'dukí Úpí Yēsū vé āvū 'bú rī agásī gí, 'bá nīkí kuyé dō kōpi jīkí ĩri 'bāā ngūgá!"

³ Pétēró pi ní 'dezú mužú Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbīipi ĩri ní lēélē rī be 'būrēdrī gé 'dāá. ⁴ 'Bá ĩrī 'dī' bée ríkí njuú mužú ọngú sī, 'bo 'bá Yēsū ā pámvú ūbīipi āzi 'dīri ndē Pétēró rī ọngú sī rá, nju caá 'būrēdrī gé 'dāá drīdrī. ⁵ Ọvū 'bú rī

ã 'a ɔ̃lũú, ɪsú 'yɛ́ná bõngó ĩ ní ãvũ rĩ ã rụ' bá ĩmũlũzú rĩ ndreé áyu, 'bo fi 'bụ agá 'dǎá kuyé. ⁶ Sịmõnǎ Pétèrõ ĩ ní kuú vúlé rĩ kǎ caá, fi 'bụ agá 'dǎá nĩ, ndre bõngó ĩ ní ãvũ rĩ ã rụ' bá ĩmũlũzú rĩ, kukí kú 'bụ agá 'dǎá áyú. ⁷ Bõngó ĩ ní Yèsũ ẽ mịlétị úmbézú rĩ tra 'i kú túngú, bõngó ĩ ní ãvũ rĩ ã rụ' bá ĩmũlũzú rĩ gũ kpá 'i kú túngú. ⁸ Kúru 'bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi vé ǎzi caápi 'búrèdrĩ gé 'dǎá drĩdrĩ rĩ ní kpá fizú 'bụ agá 'dǎá, kǎ bõngó rĩ ndreé, ĩri ní kúru ẹ' yǐzú 'yozú kǐnĩ, Yèsũ ینگá gõó یدری رۇ گى. ⁹ Tǎ ۆتۇ Búkũ Múngú vé rĩ ní 'yoó, Yèsũ ri یمۇ ینگá gõ یدری رۇ رá 'dĩri fi kòpi drĩgé 'dǎá kuyé.

Yèsũ 'i da 'i Mǎriyǎ Mǎgǎdèlénǎ ɛndrɛtị gé (Mǎrǎkõ 16:9-11)

¹⁰ Kúru Yèsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi ní 'dezú mvizú gõzú 'bètị, ¹¹ 'bo Mǎriyǎ áwí ívé rĩ riĩ ngoó vũrǎ ãvũ sǐzú rĩ gé 'dǎá. ĩri ní ɔ̃vũzú 'bụ rĩ ã 'a ɔ̃lũzú, ¹² ĩri ní mǎlǎyíkǎ ĩrĩ nĩ pi ndrezú 'bụ agá 'dǎá, kòpi úsúkí ĩ kú bõngó imve imve nĩ pi sĩ, kòpi úríkí kuú 'bụ ĩ ní Yèsũ ri sǐzú rĩ agá 'dǎá, ǎzi rĩ drĩgélé sĩ, ǎzi rĩ pápálésĩ.

¹³ Mǎlǎyíkǎ rĩ pi ní Mǎriyǎ ri zǐzú kǐnĩ, “Ūkú 'dĩri, mi ri ngo ǎsĩ?”

Mǎriyǎ ní 'yozú kòpi ní kǐnĩ, “Dukí Úpí mávé rĩ muzú gí, á nị kuyé, dõ jíkí ĩri muú 'bǎá ngũgá.” ¹⁴ Mǎriyǎ

ní kúru 'i újázú ǎngũ údrézú 'i gǎrǎ gá sĩ, ndre Yèsũ tu pá kuú 'dǎá, 'bo nĩ ǎmá 'yozú kǐnĩ, 'bá rĩ Yèsũ 'i 'dĩni kuyé.

¹⁵ Yèsũ ní ĩri zǐzú kǐnĩ, “Ūkú 'dĩri, mi ri ngo ǎsĩ? 'Bá mí ní riĩ ndǎá rĩ ǎ' di 'i?”

Mǎriyǎ ۆsũ 'bá rĩ ɔ̃mvú 'dǐpa 'i. ĩri ní 'yozú kǐnĩ, “ǎmbúgú mávé rĩ, 'i 'du dõ ãvũ rĩ muzú nõósĩ mi 'i, 'i lũ má ní vũrǎ mí ní ĩri jǐzú muzú 'bázú rĩ, mâ mu rí ãvũ rĩ ɪsú ndreé bèsĩnĩ.”

¹⁶ Yèsũ ní 'yozú ĩri ní kǐnĩ, “Mǎriyǎ!”

Mǎriyǎ ní 'i újázú ǎngũ ndrezú Yèsũ vúgá 'dǎá, ĩri ní 'yozú Èbèrè tị sĩ kǐnĩ, “Rǎbónĩ,” ífífí nĩ “Ímbápi.”

¹⁷ Yèsũ ní 'yozú ĩri ní kǐnĩ, “Lè mì úló mâ rụ' bá ku, má újǎ drĩ ma gõó má Ètèpị vú 'dǎá kuyé, 'i mu lũú má ɛdrípị nĩ, 'i 'yo, 'Ma ri ma újǎ gõ má Ètèpị Múngú vúgá, ĩri kpá ĩmĩ Ètèpị, ĩri kpá ĩmivé Múngú.”

¹⁸ Mǎriyǎ Mǎgǎdèlénǎ ní 'dezú muzú 'bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi vúgá 'dǎlé, ùlũ kòpi ní kǐnĩ, “Á ndre Úpí ri gí.” Mǎriyǎ ní tǎ Úpí ní 'yoó 'i ní rĩ ùlũzú kòpi ní.

Yèsũ 'i da 'i ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ' bá rĩ pi ɛndrɛtị gé (Mǎtáyo 28:16-20; Mǎrǎkõ 16:14-18; Lúkǎ 24:36-49)

¹⁹ Kǎ muú adrii Yǐngǎ sĩ ùndrésĩ, Yèsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi úmúkí ĩ vũrǎ ǎlu gé, kòpi fikí úrí jó

agá, kôpi ũpĩkĩ kĕĕtĩ rĩ pi cí, ã'diātāsīyā kôpi ri 'o ũrĩ sī 'bá ambugu Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ pi sī. Yēsũ imũ pá tuú kôpi ãsámuvú gé, 'yo kôpi ní kīnĩ, "Tākiri ã adri ĩmi be!"²⁰ Kā tā rĩ átá kôpi ní 'dīni, ĩri ní āzó bílé 'í drígé, āzini 'í gārāfā gá rĩ sēzú ndrezú kôpi ní. 'Bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi adrikĩ āyĩkō sī kôpi ní Úpĩ ri ndreé rĩ sī.

²¹ Yēsũ gō 'yoó kôpi ní dījĩ kīnĩ, "Tākiri ã adri ĩmi be. Á lē ĩmi pĕé mužú sũ má Ētĕpĩ ní ma ĩpĕé rĩ tĩnĩ." ²² Yēsũ ní ĕvĩvĩ vuzú kôpi drígé, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, "Índrĩ Uleterē rĩ ã adri ĩmi be. ²³ ĩmi trũkĩ dō 'bá ũnjĩkānyā 'o'bá rĩ pi ĩvé ũnjĩkānyā agásĩ rá, Múngú ri kôpi trũ ĩvé ũnjĩkānyā agásĩ rá, ĩmi trũkĩ dō kôpi ĩvé ũnjĩkānyā agásĩ kuyé, Múngú trũ kôpi ku."

Yēsũ 'i'da 'i Tórnā ĕndrĕtĩ gé

²⁴ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ālu rú ni Tórnā Dīdīmā 'i, Yēsũ kā ícá kôpi ãsámuvú gé, Tórnā ri ōgũpĩjĩ ãsámuvú gé 'dāáyo. ²⁵ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã urukō ní lūzú ĩri ní kīnĩ, "Bá ndrekĩ Úpĩ ri rá!"

'Bo ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, "Á ndre dō mūsūmārĩ vé bílĕmĩ ĩ ní Yēsũ ĕ drĩ gbāzú rĩ mā mĩ sī kuyé, āzini má úló dō mĕmĕrĩkō rĩ mā drĩ sī kuyé, āzini á 'bā dō mā drĩ bílĕmĩ gārāfā ni gé rĩ

úlózú kuyé, má ícá tā 'dĩri ĕ'yĩjĩ ku."

²⁶ Ú'dũ ĕzĩrĩ ã vudrĩ gé, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi úmúkĩ ĩ gōó mužú adrii trũ jó agá, Tórnā ri kôpi ãsámuvú gé 'dālĕ ĩndĩ. Kôpi ũpĩkĩ kĕĕtĩ rĩ pi cí, 'bo Yēsũ imũ fĩ adrii kôpi ãsámuvú gé 'dālĕ, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnĩ, "Tākiri ã adri ĩmi be." ²⁷ Yēsũ ní kúru 'yozú Tórnā ní kīnĩ, "Í 'bā mĩ drĩ mvānjá 'dĩgé, 'í ndre mā drĩ ágĕlé, mí ísú mĩ drĩ, mí úló mā gārāfā ānĩ. Lĕ mívĕ yĩkĩ ã awa 'i ĩrĩ ku, lĕ mí ĕ'yĩ ma."

²⁸ Tórnā ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Mĩ Úpĩ mávé ni, mĩ kpá Múngú mávé ni!"

²⁹ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, "Mĩ ĕ'yĩ ma mí ní mā rũ'bá ndreé gĩ rĩ sī? 'Bá ma ĕ'yĩ'bá, mā rũ'bá ndre'bá kuyé rĩ pi vé āyĩkō ri imũ aga rá."

³⁰ Yēsũ nga tā āyāzú āyāyā ní pi kárákará, ĩrivé 'bá ĩri pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ndrekĩ rá. Tā āyāzú āyāyā ĩri ní 'oó rĩ pi urukō'bĕe sĩkĩ búkũ nōri agá kuyé. ³¹ 'Bo sĩkĩ tā 'dĩ'bĕe, ĩmi ĕ'yĩkĩ rĩ 'yozú kīnĩ, Yēsũ ri Kúrísítō, ĩri Mvā Múngú vé ni, ĩmi ĕ'yĩkĩ dō ĩri gĩ, ĩmi ídri 'dání'dání rĩ ĩsú rá.

21

Yēsũ gō 'i 'i'daá dījĩ

¹ Yēsũ gō índre ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ĕndrĕtĩ gé dījĩ yĩjĩ bālālā Tĩbĕrĩyā ã gārā gá 'dāá. Tā rĩ nga 'i 'dīni. ² Sĩmōnā Pĕtĕró pi, Tórnā Dīdīmā

be, Nātānāyélē íngápi Kánā gálésī āngū Gālíláyā vé rī agá rī be, Zēbēdáyō ɛnjipī ĩrī rī pi be, āzini 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi ā uruko ĩrī ni pi be, úmúkí ĩ vūrā ālu gé. ³ Šimónā Pétēro ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Á lē muḡ ĩ'bí 'beé.”

Kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Bá lēkí muḡ ĩndī.” Kōpi ní 'dezú fizú kúlumgba agá, muḡú ĩ'bí 'bengará gá, 'bo ĩnījā 'dāri sī, kōpi 'bekí ĩ'bí āluḡáni kuyé.

⁴ Kā muḡ adrií ũ'búṭi kūnīkūnī, Yēsū mu pá tuú kuú yī tī gé 'dāá, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bán rī pi nīkí áamá 'yozú kīnī, 'bá rī Yēsū 'i 'dīni kuyé.

⁵ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “Mávē ũndī rī pi, ĩmi í'békí tró ĩ'bí kuyé?”

Kōpi ní újázú ĩri ní kīnī, “Bá í'békí āluḡáni kuyé.”

⁶ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Īmi 'bekí ĩmivé ímbá rī pi kúlumgba rī vé wōókō drī ɛndépi géle rú rī gé, ĩmi ícú ĩ'bí 'be rá.” Kōpi ká ímbá rī 'beé, sū Yēsū ní 'yoó rī tīnī, kōpivé ímbá rī ɛnjī līlī, kōpi ícú ícú ísé bā ku, ā'diātāsīyā ĩ'bí rī pi tōkí ĩ ímbá rī agá 'dāá kárakará.

⁷ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi vé ālu Yēsū ní lēé agaa rá rī ní 'yozú Pétēro ní kīnī, “Bá rī Úpí 'i.” Šimónā Pétēro ká yī 'yozú kīnī, “Bá rī Úpí 'i,” ĩri ní ívé bōngó 'í ní trūú 'bāá kuú vūgá rī í'dúzá akozú 'i rú'bán gá, ĩri ní wazú 'dezú yī agá 'dāá. ⁸ 'Bá Yēsū

ā pámvú ūbī'bán rī pi sōkí ĩvé kúlumgba rī muḡ pá tuú yī tī gé 'dāá, í'dózá kúlumgba rī ā rú'bán gá 'dīgé, cazú yī tī gé 'dāá, ĩ ovu ca pá ā 'a mūdūrūlū ālu. Kōpi ní ĩvé ímbá rī ísézú ĩ'bí be agá tré. ⁹ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi ká ísú kúlumgba rī agásī, kōpi ísúkí ũdēkí ācú kuú 'dāá, 'bākí ĩ'bí úzó ānī, āzini 'bākí pánga gārā ni gé.

¹⁰ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi ní kīnī, “Īmi íjīkí ĩ'bí ĩmi ní 'beé sḡá 'dīri sī rī pi ā uruko ímúzá nōó.”

¹¹ Šimónā Pétēro ní tuzú fizú kúlumgba agá, ĩri ní ímbá rī ísézú ímúzá yī tī géle rú, ĩ'bí ā'yī 'a ni gé mūdūrūlū ālu pūkú tōwú drī na, ĩ'bí kárakará 'dī'bée sī, ímbá rī uce kuyé. ¹² Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi ní kīnī, “Īmi ímúkí, 'bā nyakí ínyá.” 'Bo ũrī sī, 'bá āzi zīpi 'yoópi kīnī, 'bá rī ā'di 'i yā 'dīni 'dāáyo, ā'diātāsīyā kōpi nīkí áamá rá 'yozú kīnī, 'bá rī Úpí Yēsū 'i. ¹³ Yēsū ní kúru ímúzá, ĩri ní pánga rī í'dúzá sēzá kōpi ní. Vúdrī ni gé, ĩri ní kpá ĩ'bí rī í'dúzá sēzá kōpi ní. ¹⁴ 'Dīri nóni vú na ni Yēsū ní 'i í'dazú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi ɛndrēṭi gé, ĩri ní íngázú gōó ídri rú rī ā vúdrī gé rī.

Yēsū pi vé tā Pétēro be rī

¹⁵ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi ká ínyá rī nyaá deḡ, Yēsū ní 'yozú Šimónā Pétēro

ní kīnī, “Sīmōnā Yūwánī ā mvá rī, ‘í lē nyo ma mí ǒgǔpī ‘dī‘bée agaá rá?”

Pétēro ní újázú ĩri ní kīnī, “Úpí, mí nī rá ‘yozú kīnī, á lē mi agaá rá.”

Yēsū ní ‘yozú ĩri ní kīnī, “Mí úcé mávé kābīlō anjī rī pī múké.”

¹⁶ Yēsū gō tā rī ẹnđī ‘yoó đī kīnī, “Sīmōnā Yūwánī ā mvá rī, ẹnđépī ‘í lē nyo ma rá?”

Sīmōnā ní újázú ĩri ní kīnī, “Úpí, mí nī rá ‘yozú kīnī, á lē mi rá.”

Yēsū ní ‘yozú ĩri ní kīnī, “Mí ütē mávé kābīlō rī pī múké.”

¹⁷ Vú na ni gé, Yēsū gō ‘yoó Sīmōnā ní kīnī, “Sīmōnā Yūwánī ā mvá rī, ‘í lē nyo ma rá?”

Pétēro gō adrii ĩzāngā sī, ā‘diātāsīyā Yēsū ní ‘i zī caá vú na kīnī, “‘Í lē ma rá yā” rī sī. ĩri ní kúru ‘yozú Yēsū ní kīnī, “Úpí, mí nī rá, á lē mi ambamba!”

Yēsū ní ‘yozú ĩri ní kīnī, “Mí úcé mávé kābīlō rī pī múké. ¹⁸ Áda ádarú á ‘yo mí ní ‘dīni, mí ní drī ótú adrizú kẹrīnā rú rī gé, mi ri bōngó mívé rī úsú mí rụ‘bá gá mí drī sī nī, mi mụ vūrā mí ní lēé mụ rī gé. ‘Bo ‘í dē dō gí, mi mí drī ādrō vūrā ālu gé, ‘bá āzi ri ímụ mi rụ, ĩri mí drī úmbé, ĩri ímụ mi jī mụzú vūrā mí ní lēé ku ní gé.” ¹⁹ Yēsū ‘yo tā rī ‘dīni lüzú kīnī, létī Pétēro ní ímüzú drázú rī, ĩri sē ĩ ímụ Múngú ri íngú ānī rá. Yēsū

ní ‘yozú Pétēro ní kīnī, “Mí ūbī mâ pámvú!”

‘Bá Yēsū vé lēélē rī

²⁰ Pétēro újá ‘i āngū úndré ‘í gārā gá sī kúrū, ĩri ní Yēsū vé ‘bá ĩri ā pámvú ūbī‘bá rī pi vé ālu Yēsū ní lēélē rī ndrezú, ĩri ri ímụ ĩ vudrī gé sī, ‘bá ‘dīri úrípi Yēsū ā gārā gá ĩnyíná ínýá tī gé ‘yoópi, “Úpí, ‘bá lēépi mí ūli ‘bépi rī ā‘dī ‘i rī ‘i?” ²¹ Pétēro ká ágó rī ndreé, ĩri ní Yēsū ri zizú kīnī, “Úpí, mí ūsū tā ágó ‘dīri drīgé íngóni?”

²² Yēsū ní újázú Pétēro ní kīnī, “Á lē dō ágó ‘dīri ā adri ídri rú cīngbá má ní ícázú rī gé, adri mí tā kuyé. Á ‘yo mí ní ‘dīni, lē mí ūbī mâ pámvú.” ²³ Tā ‘dīri ayi mụzú ‘bá Yēsū ri ẹ‘yī‘bá gí rī pi vúgá sī kīnī, ágó Yēsū ā pámvú ūbīpi ‘dīri ícó drāá ku. ‘Bo tā Yēsū ní ‘yoó rī adri ‘yozú kīnī, ágó rī drā ku yā ‘dīni ku, Yēsū kīnī, “Á lē dō ágó ‘dīri ā adri ídri rú cīngbá ú‘dú má ní ícázú rī gé, adri mí tā kuyé?”

²⁴ Ágó ‘dīri ‘bá Yēsū ā pámvú ūbīpi rī ‘i, ndre tā ‘dī‘bée ‘í mī sī, sī kpá tā rī nī, ‘bá nīkí rá tā Yēsū vé ĩri ní ndreé ‘í mī sī ‘dī‘bée, ĩri tā áda.

²⁵ Yēsū ‘o tā kárakará. Ā sīkí té dō tā rī pi céré rá, vūrā ĩ ní búkū rī pi ‘bázú rī ícó té caá ku.

Ezj**'bá áyúáyũ rĩ pi vé
rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ũlũngará**

Búkũ Ezj 'bá áyúáyũ rĩ pi vé rĩ, Lúkã sĩ nĩ, sĩ kpá búkũ Lúkã vé rĩ nĩ. Búkũ 'dĩri agá, Lúkã ũlũ tã 'dĩri ĩsũ ákũdē Yēsũ nga mužú 'bũ gé gĩ. Drĩdrĩ ni, 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ũlũki ú'dúkọ múké rĩ Yāhúdĩ rĩ pi ní kọpivé āngũ agá. Vúdrĩ ni gé, kọpi ũlũki 'bá urukọ'bee ní āngũ urukọ'bee agásĩ rá. Lúkã ũlũ tã Índrí Uleterē rĩ ní 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ásúzá drĩdrĩ rĩ vé tã, āzini ũlũ tã Índrí Uleterē rĩ ní kọpi ě drĩ kozú, ĩri ní kọpi ní ũkpō sēzú ívé 'bá drĩkoma rú rĩ pi be rĩ vé tã.

Cápĩtã 1-12 agá, tã Lúkã ní ũlũú 'dĩgē agaapi rá rĩ, ũlũ tã Pétēró ní 'oó rĩ, āzini ũlũ tã 'i ngaapi 'bá Yēsũ ri ě'yĩ'bá gĩ rĩ pi āsámvú gé Yērúsālēmã gá 'dālē rĩ. Tã ĩ nga'bee 'dĩ'bee agásĩ, Índrí Uleterē rĩ ko kọpi ě ĩzã rá, kọpi ã nĩkĩ rĩ ámá 'yozú kĩnĩ, Múngú lē, kọpi ã ũlũki ú'dúkọ múké Yēsũ vé rĩ 'bá rĩ pi ní āngũ rĩ pi agásĩ céré, adri 'yéná Yāhúdĩ rĩ pi ní ku. Cápĩtã 13-28 agá,

Lúkã ũlũ létĩ Índrí Uleterē rĩ ní Páulũ ě ĩzã kozú, ĩri ní ú'dúkọ múké rĩ ũlũzú mužú vūrã kárakarã agásĩ rĩ vé tã, 'dó Ezjyã gá, Yúrōpũ gé, cĩngbã cazú kũrũ Rómã vé rĩ gé. Ú'dógú'dógú 'dĩri agá, Lúkã ũlũ tĩ Páulũ ní sēé rĩ vé tã, āzini tĩ 'bá áyúáyũ rĩ pi ní sēé rĩ vé tã. Tã 'dĩ'bee 'bá ĩzã ko nĩzú ámázú kĩnĩ, kọpi ũlũki ú'dúkọ múké Yēsũ vé rĩ 'bá āndiāndĩ pi ní, tã 'i nga'bá rĩ pi agásĩ āndiāndĩ.

Ezjĩ Índrí Uleterē rĩ vé tã

¹ Tōfĩlĩ má ní lēlē rĩ, búkũ má ní sĩ drĩdrĩ rĩ agá, á sĩ tã Yēsũ ní 'dó 'oó rĩ pi, āzini ĩri ní ímbá rĩ pi ārēvú céré, ² cĩngbã cazú ú'dú ĩri ní ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi* ímbázú Índrí Uleterē† rĩ vé ũkpō sĩ rĩ gé, āzini ĩ ní ĩri 'duzú mužú 'bũ gé rĩ gé. ³ Īzāngã Yēsũ ní nyaá rĩ ã vúdrĩ gé, Yēsũ gō 'i 'daá ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi ęndręti gé létĩ be āndiāndĩ, lũzú kĩnĩ 'i idri rú. 'I'da 'i kọpi ęndręti gé caá ú'dú pũkũ sũ, ri kọpi ní mālũngã Múngú vé rĩ ã tã ũlũú.

⁴ Ú'dú ālu, kã rií ínýá nyaá ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi be, ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Lē ĩmi fũkĩ Yērúsālēmã agásĩ āmvé ku, ĩmi tēkĩ fēfē má Ętępi ní ęziĩ, ĩri ní lēé sēé ĩmi ní, má ní tã ni 'yoó ĩmi ní rĩ.

* **1:2** 1:2 'Bá áyúáyũ rĩ pi: 'Bá áyúáyũ rĩ pi, Yēsũ sē kọpi ní ũkpō, ri kọpi pēé mužú 'bá rĩ pi ímbá, ĩndri ũnjĩ rĩ pi údró, āzini tã āyázú āyáyã ni pi 'oó. † **1:2** 1:2 Índrí Uleterē rĩ: Índrí Uleterē rĩ Índrí Múngú vé ni. Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, Ętępi ri Múngú 'i, ĩrivé mvá Yēsũ ri Múngú 'i, āzini Índrí Uleterē rĩ Múngú 'i. Ętępi ri, Mvọpi ri, āzini Índrí Uleterē rĩ, kọpi Múngú ālu. 'Í lã Yūwání 1:1-18; Yūwání 8:41-42; Ezj 5:3-4.

⁵ Yūwánī sē bātízīmū[‡] rī yīī sī, 'bo ú'dú mādā ā vūdrī gé, ī ímú īmi ní bātízīmū rī sē Índrí Uleterē rī sī."

Yēsū vé 'dunḡará mužú 'bū gé rī

⁶ Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi kâ rií adrií Yēsū pi be trū, kôpi ní Yēsū ri zizú kīnī, "Úpí, sâ nōri gé, mi nyo ícō mālūngā rī sē gō 'bá Īsērélē vé rī pi drīgé rá?"

⁷ Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, "Adri tā īmivé ni, īmi ní lēzú sâ ni nīzú, dōku mbāá ú'dú ni nīzú ku, má Ētēpī ūtī īngá tā ni ívé ūkpō sī gí. ⁸ 'Bo Índrí Uleterē rī kādō ímú īmi ású, īri īmi ní ūkpō sē, īmi ndrekí mávé tā īmī mī sī gí, īmi í'dókí tā ni ūlūú kūrú Yērúsálémā vé rī agá, āngū Yūdáyā vé rī agásī céré, āzini āngū Sāmāriyā vé rī agá, cazú vū drīgé sī céré."

⁹ Yēsū kâ tā rī átá 'dīni, ī ní īri 'duzú mužú 'bū gé 'dāá, kôpi rikí īri ndreé mužú, ĩrībītī rī ní īri ōzūzú, kôpi gōkí īri ndreé kuyé. ¹⁰ 'Bá rī pi kâ rií mī 'bāá īri ndrezú mužú 'bū gé 'dāá, koro āgō ĩrī pi ní ímúzú pá tuzú kôpi āsámvú gé, kôpi úsúkí bōngó imve ĩ rú'báná gá. ¹¹ Kôpi ní 'yozú kīnī, "Īmi āgō Gālíláyā vé 'dī'bée,

ngá īmi ní rizú pá tuzú nōgō āngū ndrezú mužú 'bū gé 'dāá rī ā'di? Yēsū Gālíláyāgú ĩ ní 'duzú īmi āsámvú gé sī mužú 'bū gé 'dīri, īri nyo gō ímvi sū īmi ní īri ndreé mužú 'bū gé 'dīri tīnī."

Īpēkí Mātíyā ri 'bāá Yūdā ā vūrā gá

¹² Kuru Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní ísízú Írā Ōlívē vé rī drīgé 'dāásī, kôpi ní mvizú gōzú Yērúsálémā gá 'dālē. Kūrú Yērúsálémā vé rī pi vé āsámvú vū caá írā rī be máyīlīš ālu kuyé. ¹³ Kôpi kâ caá, kôpi ní tuzú mužú jó ā 'a urulésī kôpi ní rizú adrizú rī agá 'dāá. 'Bá rī Pétēró 'i, Yūwánī 'i, Yōkóbū 'i, Āndērēyā 'i, Pīlípū 'i, Tómā 'i, Bātīlímáyō 'i, Mátáyo 'i, Yōkóbū Ālāfáyō mvōpī 'i, Sīmōnā úvá 'bāápi 'bá ívé rī pi ē ĩsúkí rí drīwālā rī 'i, Yūdā Yōkóbū mvōpī sī.

¹⁴ Ú'dú céré kôpi ri ĩ úmú trū Múngú ri zī Māriyā Yēsū éndrēpī pi be, ūkú uruko'bée be, āzini ĩrivé édrīpīi be.

¹⁵ Ú'dú 'dā'bée gé, 'bá Yēsū ri ē'yī'báná gí rī pi úmúkí ĩ caá mūdūrūlū ālu pūkú ĩrī vūrā ālu gé. Kuru Pétēró ní ngazú uru sī, īri ní átázú kôpi ní kīnī, ¹⁶ "Má édrīpīi

[‡] 1:5 1:5 Bātízīmū: Ī ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lūzú kīnī, kôpi újákí ēšī ívé ūnjikānyā agásī gí, kôpi ē'yīkí Múngú ri gí. **S 1:12** 1:12 Máyīlī: 'Bá ri ícō ēčī tu ca máyīlī na sâ ālu agá. *

1:16 1:16 Dāwúđī: Múngú Īpē Dāwúđī ri adrií 'bāgú Īsērélē rī pi vé ni, ēzī kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ĩfū ĩrivé úyú agá, ĩri mālūngā rī ru mužú 'dāni'dāni, 'bāgú rī Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12; Ezj 2:30. Tīkí Dāwúđī ri ĩšú ākūdē ílī rī ca élifū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ĩšú tīkí drī Yēsú Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmúélē 16-30; 2 Sāmúélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

má ǫmvúpji, tā Índrí Uletere rī ní átá kuú Dāwūdī* tị gé Yúdā vé tā sī, ī ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī, ā nga rī 'i fūú tị ni gé bēnī. Yúdā ko 'bá Yēsū ri ru' 'bá rī pi ē drī mužú nī. ¹⁷ Yúdā ri ǫtú 'bávé ǫgúpji, ĩpēkí ĩri ẹzị ngaá 'bá be trú."

¹⁸ (Yúdā je ǫmvú mūfēngā ī ní ũfēē ĩri ní ũnjikānyā 'ozú 'dāri sī, í'dé 'i drī sīi vūgá, 'a ni āfī rá, fī ni úkpú céré āmvé. ¹⁹ 'Bá adri' 'bá Yērúsālēmā gá rī pi céré yīkí tā 'dīri rá. Kúru kōpi ní vūrā 'dāri ā rú zizú ívé tị sī Ākēlédámā, nyǫǫkú āri vé ni.)

²⁰ Kúru Pētēró ní 'yozú kīnī, "Sīkí bókū Sāwúmā vé rī agá kīnī,

" Īrivé 'bētị ē ícá ándrú rú.

'Bá āzi ā adri 'bētị rī agá 'dāá ku.'

Āzini,

'Lē ā 'bākí 'bá āzi ĩri ā vūrā gá ẹzị ĩrivé rī ngaá.'

²¹ Kúru lē 'bā ĩpēkí 'bá āzi 'bāā ĩri ā vūrā gá, ā nga rī ẹzị ĩri ní rii ngaá rī. Lē 'bá ī ní ĩpēē 'dīri ā adri 'bá ándúrú adriipi 'bá be trú lókí 'bá ní rizú ẹzị ngazú Úpí Yēsū be rī gé ni, ²² ā adri 'bá í'dózú Yūwánī ní bātízimū sēzú Yēsū ní rī gé, cimgbá ī ní ĩri 'duzú mužú 'bū gé rī gé ni. 'Bá ī ní ĩpēē 'dīri, ĩri

'i úmú 'bá be trú, ĩri adri 'bá Yēsū vé íngángará drāngará gálēsī rī vé tā ũlúupi ni."

²³ Kúru kōpi ní 'bá ĩrī ĩpēzú, 'bá rī Yōsépā ī ní zīi Bārīsábā 'i (ĩrivé rú āzi Yūsītō 'i), 'bá rī āzi Mātíyā 'i. ²⁴ Kúru kōpi ní Múngú ri zizú kīnī, "Úpí, 'í nī 'bá ālu ālu vé ẹsī rá. Mí í'da 'bá ní, 'bá ĩrī 'dī' bée āsámvú gé, 'bá mí ní ĩpēē rī, ĩri adri ā'di 'i, ²⁵ ẹzị ngaápi 'bá áyúāyū ni rú Yúdā ā vūrā gá rī, ā'diātāsīyā Yúdā ku 'bā, mu vūrā ī ní tā lizú rī gé gí." ²⁶ Kúru kōpi ní jēké 'bezú, jēké rī 'de Mātíyā ā rú sī, kúru ī ní Mātíyā ri ĩpēzú fizú 'bá áyúāyū mužrị drī ni ālu rī pi āsámvú gé.

2

Índrí Uletere rī vé ícángará

¹ Ú'dú Pēnītíkósītā* vé rī ká ícá, Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi úmúkí ī céré vūrā ālu gé.

² Koro kúbí ní íkúzú 'bū gé 'dāásī, sū ũlí vīpi úkpō be rī tịni, ĩmūlū jó kōpi ní úrizú rī ā 'a céré. ³ Kōpi ní ngá āzi ndrezú sū ācī sị tịni, ayi úrí 'bá ālu ālu drīgé. ⁴ Índrí Uletere rī ású kōpi ārēvú céré, Índrí Uletere rī sē kōpi ní úkpō átázú tị āndiāndí sī.

1:20 1:20 Sāwúmā 69:25 **1:20** 1:20 Sāwúmā 109:8 * **2:1** 2:1 Ú'dú Pēnītíkósītā vé rī: Ú'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī ká mužú caá ú'dú pūkú tǫwú, vudrị ni gé, Ú'dú Pēnītíkósītā vé rī ní ícázú. Ú'dú 'dāri gé, Yāhúdī rī pi ri ānyāngā ī ní íkūnāā ívé ǫmvú agá rī pi ij Yērúsālēmā gá sē Múngú ní, āzini kōpi ri ú'dú Múngú ní tāimbj sēzú Mósē ní Írā Sīnáyí vé rī drīgé 'dāri vé tā ígá. Kūrīsītīyānī rī pi ri ú'dú ī ní Índrí Uletere rī ĩpēzú 'bá Yēsū ri ẹ'yj' 'bá gí rī pi ásúzú Ú'dú Pēnītíkósītā vé rī gé 'dāri vé tā ígá. 'Í lā Kālāfe 28:26-31.

⁵ Yāhūdī ʔuruko Múngú ri ĩnjĩ'ba ĩnjĩnjĩ ímú'ba āngũ rĩ pi agāsĩ sĩ céré rĩ pi ri adri Yērūsālémā gá 'dāá. ⁶ Kōpi ká kúbĩ 'uúpi rĩ yĩ, 'bá bĩtrĩká pi ní ímúzú ĩ úmúzú vūrā ālu gé, kōpi āyāki tā 'dĩri sĩ rá, ā'diātāsīyā 'bá ālu ālu yĩ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ri átá ĩvé tĩ sĩ.

⁷ Kōpi āyāki tā 'dĩri sĩ rá, kōpi ní zizú kīnĩ "'Bá átá'bée 'dĩ'bée kōpi adrikĩ nyo 'bá Gālíláyā vé ni pi kuyé? ⁸ 'Bá yĩkĩ kōpi ri átá 'bávé tĩ sĩ āsĩ? ⁹ 'Bá āsámvú gé, 'bá ʔuruko íbikĩ ímú Párītīyā gélésĩ, Médīyā gélésĩ, Ēlámũ gélésĩ, ʔuruko ímúkĩ Mēsōpōtāmīyā gélésĩ, Yūdáyā gélésĩ, Kāpādōkiyā gélésĩ, Pónītō gélésĩ, Ēzīyā gélésĩ, ¹⁰ Pūrũgīyā gélésĩ, Pāmīfīliyā gélésĩ, Ējēpētō gélésĩ, ʔuruko'bée ímúkĩ Lībīyā vé wōōkō ĩnyīná Kūrénē be rĩ gélésĩ, ʔuruko'bée ímúkĩ Rómā gélésĩ, ¹¹ ('bá 'dĩ'bée Yāhūdī āzini 'bá ĩ újā'ba Yāhūdī rú rĩ pi,) ʔuruko'bée ímúkĩ Kūrétē gélésĩ, āzini āngũ Árābĩ vé rĩ gélésĩ, 'bá yĩkĩ kōpi ri tā āyāzú āyāyā Múngú ní 'oó 'dĩri vé tā ũlũ 'bávé tĩ sĩ." ¹² Kōpi āyāki tā 'dĩri sĩ rá, kōpi ē drĩ ábā ānĩ céré céré, kōpi rikĩ ĩ uzī ĩ āsámvú gé sĩ kīnĩ, "Tā 'dĩri vé ífífĩ ā'dĩ?"

¹³ 'Bá ʔuruko'bée rikĩ guú kōpi sĩ gugu, kōpi kīnĩ, "'Bá 'dĩ'bée mvukĩ íwá ĩmērēzú gĩ."

Pétēro sē Múngú vé tĩ 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní

¹⁴ Pétēro pi ní ngazú 'bá áyúāyũ mūdri drĩ ni ālu rĩ pi be ʔurũ sĩ, Pétēro ní átázú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní ʔ'dúkō be ʔurũ 'dāá kīnĩ, "Īmi Yāhūdī 'dĩ'bée, ĩmi ārēvú céré adri'ba Yērūsālémā agá 'dĩ'bée, ĩmi 'bākĩ bĩ tā má ní lēē 'yoó ĩmi ní rĩ yizú. ¹⁵ Īmi ʔuruko'bée kīnĩ, 'bá 'dĩ'bée mvukĩ íwá ĩmērēzú gĩ, 'bo adri 'dĩni kuyé, nōni ĩri sá úrōmĩ, āngũ rĩ drĩ ʔ'būtījā. ¹⁶ Tā ĩmi ní ndreé 'dĩri, nēbĩ† Yōelē átá ʔtũ tā ni rá kīnĩ,

¹⁷ " 'Múngú kīnĩ, ʔ'dú ʔdũ vé rĩ gé,

ma ímú mávé Īndrĩ Uleterē rĩ pē 'bá rĩ pi ású céré.

Īmivé anji āgō rĩ pi anji ũkú rĩ pi be, kōpi úmvúlēsĩ ímú tā ĩ nga'ba drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi ũlũ.

Īmivé kēřianji rĩ pi úmvúlēsĩ ímú ĩndrĩlĩkĩ tā ĩ nga'ba drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi vé rĩ ndre rá.

Īmivé 'bá ārākā rú rĩ pi ímú urobĩ ũbĩ.

¹⁸ ʔ'dú 'dāri sĩ, má ímú mávé Īndrĩ Uleterē rĩ sē mávé ātĩ'ba āgō rú rĩ pi ású ũkú rú rĩ pi be, kōpi ímú tā 'i ngaápi drĩdrĩ 'dĩlé rĩ ũlũ.

¹⁹ Ma sē tā āyāzú āyāyā ni pi ímú ĩ nga 'bũ gé 'dālē,

† 2:16 2:16 Nēbĩ: Múngú ri ívé tā átá nēbĩ rĩ pi ní, kōpi kúru ĩrivé ʔ'dúkō rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní.

āzini tā ũ'dũ be túngú ni
pi ímú ĩ i'da vũ drĭgé
nōgó,

ārí ri ímú dā rá, ācí ri
ímú đĭ rá, ācígā ri ímú
āngũ ọzũ rá.

20 Ụtú rĭ gō 'i újá bĭ nĭ ku
inĭná rú,

mbāá rĭ ě mĭ ri gō 'i újá
ka ku ārí rú

tā 'dĭ'bée céré ímú ĩ nga
drĭdrĭ, ú'dú āmbúgú
Úpí ní ĩgōzú đĭngará
be rĭ íbĭ ícá ndō.

21 'Bá céré Úpí ā rú zĭ'bá rĭ
pi,

ĩ ímú kōpi pa rá.'

22 "Īmi 'bá Īsērélē vé
'dĭ'bée, ĩmi yĭkĭ tā má ní
lěé 'yoó ĩmi ní 'dĭri, tā
āyāzú āyāyā, tā ambugu
ambugu, āzini tā bĭlēmĭ rú
Yĕsũ Nāzērétāgú rĭ ní 'oó
'dĭ'bée lũ kĭnĭ Múngú ĩpĕ
ĩri nĭ. Yĕsũ 'o tā 'dĭ'bée ĩmi
āsámvú gé, sũ ĩmi ní nĭĭ rá
rĭ tĭnĭ. 23 Múngú ụtĭ tā Yĕsũ
vé rĭ sĕé ĩmi drĭgé nĭ, nĭ tā
ĩmi ní lěé 'oó ĩri ní rĭ rá. Īmi
ní ĩri jĭzú sĕzú 'bá ũnjĭkānyā
'o'bá rĭ pi drĭgé, kōpi ní ĩri
gbāzú peĭtĭ alambaku sígé,
ā drā rĭ 'dĭisĭ rá 'dĭ. 24 'Bo
Múngú inga ĩri gōó ídri rú
drāngará gálésĭ, ọyụ ĩri drā
sĭlĕ gá sĭ rá, ā'diātāsĭyā ā áwĭ
rí kú āvũ rú ku. 25 Dāwúdĭ sĭ
tā Yĕsũ ní átá rĭ 'dĭni,

" 'Ụ'dú céré ma ri Úpí
Múngú ri ndre mā
gārā gá.

Ā'diātāsĭyā ĩri mávé drĭ
ĕndĕpĭ gé,

tā āzi ícó ma ayaá ku.

26 Tā 'dĭri sĕ má ĕsĭ adri
āyĭkō sĭ, āzini ma ri ĩri
íngú āyĭkō sĭ,

ma ri ĕsĭ 'bā rú'bá mávé
rĭ ā tā ụsũzú,

27 ā'diātāsĭyā Múngú, mí ícó
ma sĕé fĭí 'bũ āvũ rĭ pi
vé rĭ agá ku,

ma mívé 'Bá Uletere ni,
mí ícó mávé rú'bá sĕé
ņmaá ku.

28 Mí i'da má ní lĕtĭ ídri vé rĭ
gĭ,

mí ímú sĕ ma adri āyĭkō
sĭ, mí ní adrii má be
trụ rĭ sĭ.'

29 "Má ĕdrĭpĭĭ má ọmvúpĭĭ,
á lĕ lũú ĩmi ní uletere 'yozú
kĭnĭ, 'bá ĕ'bĭpĭ Dāwúdĭ drā,
sĭkĭ ĩri 'bũ agá rá, ĩrivé
'bũrĕdrĭ nōgó anigé cĭngbá
ú'dú āndrũ rĭ gé. 30 'Bo
ĩri nĕbĭ, nĭ rá 'yozú kĭnĭ
Múngú ẹzĭ 'í ní, sō ũyō kĭnĭ,
'i ímú mvá ālu ĩfũúpi ívé
úyú agá ni 'bā úrí ívé lúpá
drĭgé. 31 Dāwúdĭ nĭ rá 'yozú
kĭnĭ, tā 'dĭri ímú 'i nga rá,
átá Kúrísĭtō vé íngángará
drāngará gálésĭ rĭ vé tā kĭnĭ,
Múngú ícó ĩri kuú 'bũ āvũ rĭ
pi vé rĭ agá 'dāá ku, āzini ícó
ĩrivé rú'bá kuú ũmaá ku.

32 "Múngú inga Yĕsũ ri
gōó ídri rú drāngará gálésĭla
rá, 'bá ndrekĭ tā rĭ 'bā mĭ
sĭ. 33 Múngú íngú Yĕsũ ri,
'bā ĩri úrí ívé drĭ ĕndĕpĭ
gé, Yĕsũ ĩsú Índrĭ Uletere rĭ
Ĕtĕpĭ vúgá, nóni Yĕsũ sĕ 'bá
ní Índrĭ Uletere rĭ gĭ, sũ ĩmi
ní ndreé, āzini ĩmi ní yĭĭ rĭ

tjñi. ³⁴ Dāwúđi nga muḡ 'bũ gé 'dǎlé kuyé, 'bo kñĩ,

“ ‘Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní[‡] kñĩ,
“Mí úrí mâ drí
ëndépiŠgé,

³⁵ cĩngbá má ní mívé ari'ba
rĩ pi 'bázú
mí pálé gá rĩ gé.” ’

³⁶ “Kúru lē 'bá Īsērélē vé rĩ pi ārevú céré ā nĩkí tā 'dĩri, Yēsũ ĩmi ní gbāá peṭi alambaku sígē 'dĩri, Múngú 'bā ĩri adrii Úpí, āzini Kúrísitō.”*

³⁷ 'Bá rĩ pi kâ tā 'dĩri yĩ, tā 'dĩri nõ kôpi ẹsĩ ambamba, kôpi ní 'yozú Pétěró ní, āzini Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ā ụrukọ'béé ní kñĩ, “‘Bá ẹdrĩpi, 'bá 'okí ā'di?”

³⁸ Pétěró ní újázú kñĩ, “Īmi ārevú céré, lē ĩmi újákí ẹsĩ, ĩmi rúkí bātízimũ rú Yēsũ Kúrísitō vé rĩ sī, ā trūkí rí ĩmi ĩmivé ũnjikānyā agásĩ rá. Kúru ĩ fěfě Índrí Uleteré rĩ vé rĩ sē ĩmi ású rá. ³⁹ Índrí Uleteré 'dĩri ezíkí ĩmi ní, ĩmivé anjĩná rĩ pi ní, āzini 'bá adri' 'bá rárá rú, Úpí Múngú ní ímú zĩ rĩ pi ní.”

⁴⁰ Pétěró ũlũ kôpi ní tā kárakará, ri kôpi mǎá drĩ ĩrĩ sī kñĩ, “Lē ĩmi zíkí Múngú ri, ā pa rí ĩmi tā ĩ ní ímúzú

'bá ũnjikānyā be úyú nōri vé rĩ pi ĩrĩñázú rĩ agásĩ rá.”

⁴¹ 'Bá Pétěró vé ú'dúkó múké rĩ ẹ'yĩ' 'bá rá rĩ pi, sēkí kôpi ní bātízimũ rá. Ú'dú 'dǎri gé, 'bá fi' 'bá 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi āsámvú gé rĩ pi ícọ ca ẹlífũ na (3,000) rá.

'Bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi
úmúkí ĩ adrii trú

⁴² 'Bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi, ú'dú céré kôpi ríkí ĩ úmú trú, kôpi ríkí ẹsĩ 'bāá céré ti Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní rii ũlũ rĩ yizú, kôpi ríkí pánga rĩ ũndĩ[†] nyaá trú, āzini kôpi ríkí Múngú ri zĩ. ⁴³ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi 'okí tā āyázú āyāyā ni pi tā ambugu ambugu ni pi be kárakará, sē 'bá rĩ pi ní āyāngará.

⁴⁴ 'Bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ārevú céré ríkí ĩ úmú adrii vūrā ālu gé, kôpi ríkí ívé ngá ālěé ĩ āsámvú gé sī trú.

⁴⁵ 'Bá ālu ālu ri ívé ngá sē je 'dĩsĩ rá, ĩri mǔfēngā ni í'dú sē 'bá ngá ākó rĩ pi ní.

⁴⁶ Ú'dú céré kôpi ríkí ĩ úmú Jó Múngú vé rĩ[‡] ā bóró gá 'dǎá. Kôpi ríkí ẹcĩ ívé jó rĩ pi ti gé sī, ríkí pánga ũndĩ nya trú ẹsĩ be ālu, āyĩkō sī.

⁴⁷ Kôpi ríkí Múngú ri íngú, 'bá rĩ pi ārevú céré kôpi sī āyĩkō sī. Ú'dú ālu ālu, Úpí ri

[‡] **2:34** 2:34 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dĩri vé ífífí, Úpí Múngú zĩ Yēsũ Kúrísitō ri Úpí. **§ 2:34** 2:34 Drí ëndépi gé: 'Bá úrípi drí ëndépi gé rĩ, ĩri ũkpō be, ĩ ri ĩnjĩnjĩ.

2:35 2:35 Sāwúmā 110:1 * **2:36** 2:36 Yēsũ Kúrísitō: Rú Yēsũ 'dĩri vé ífífí, Múngú ri 'bá paápi rĩ. Kúrísitō ri 'bá ĩ ní ũdu dǎá drĩ ni gé, lüzú kñĩ Múngú ĩpē ĩri adrii 'bágú rú. Ēbērē ti sī Kúrísitō ri ĩ zĩ Mǎsĩyā. 'Í lā Yūwání 1:41. [†] **2:42** 2:42 Kôpi ríkí pánga rĩ ũndĩ: Tā 'dĩri vé ífífí, kôpi ríkí ínyá nyaá trú, āzini kôpi ríkí vinyō mvuḡ trú. [‡] **2:46** 2:46 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yēná ālukúta Yērūsālēmā gá 'dǎá. Atala rĩ pi 'yēná ri rōbõñọ zā Jó rĩ agá 'dǎá nĩ, sũ tǎmbĩ Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tjñi. Múngú ri đĩ Vūrā Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá.

'bá ì ní paá gí rĩ pi sē fi 'bá
 ẹ'yī' 'bá gí rĩ pi ǎsámvú gé.

3

*Pétěró idrí ágó ọgọrọvũ
 rú ni*

1 Ụ'dụ ǎlu, Pétěró pi
 Yūwánĩ be rikí muụ Jó
 Múngú vé rĩ agá 'dǎá sǎ
 Múngú ri zizú rĩ gé, sǎ na
 ǔndrẹjá vé rĩ gé. 2 Kọpi
 cakí ágó ẹndrẹpị ní tịi kuú
 ọgọrọvũ rú ni ịsú. Ágó 'dĩri
 ụ'dụ cére 'bá rĩ pi ri ịri 'du jị
 'bǎ Jó Múngú vé rĩ ǎ kẹtịlẹ
 ị ní zịi Ụnyĩ be ambamba rĩ
 gé 'dǎá. Ịri ri ngá mǎ 'bá
 fi' 'bá Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró
 gá 'dǎlé rĩ pi vúgá. 3 Ágó rĩ
 kǎ Pétěró pi ndree Yūwánĩ
 be, kọpi lẹkí fií muụ Jó
 Múngú vé rĩ agá 'dǎlé, ịri
 ní mǔfẹngǎ zizú kọpi vúgá.

4 Pétěró pi Yūwánĩ be, kọpi
 ní ǎngũ ndrezú ịri vúgá
 'dǎá, kúru Pétěró ní 'yozú
 kīnĩ, "Í ndre ǎngũ 'bá vúgá
 nǎó!" 5 Kúru ágó rĩ ní ǎngũ
 ndrezú kọpi vúgá 'dǎá, ụsụ
 déna kọpi lẹkí 'í ní ngá sēé.
 6 Kúru Pétěró ní 'yozú kīnĩ,
 "Mǔfẹngǎ fifi má ní sēé mí
 ní ni 'dǎáyo, 'bo ngá má ní
 ícǎ sēé mí ní ni anigé. Rụ
 Yēsụ Kúrísítō Nǎzērétǎ vé rĩ
 sī, mí íngá ẹcị tuú."

7 Pétěró ní ịri ẹ drị ẹndẹpị
 ruụ, ịri ingazú uru, koro
 ágó rĩ ǎ pá, ǎzini ịrivé
 mǔrũkũ'yǎ ní ícázú ụkpó
 ụkpó. 8 Ágó rĩ ní wazú
 uru, ịri ní ídózú ẹcị tuzú.
 Ịri ní 'dezú muụ kọpi be
 trụ Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró
 gá 'dǎá, ri ẹcị tuú muụ, ri
 waá muụ, ǎzini ri Múngú ri
 íngú muụ.

9 'Bá rĩ pi ǎrẹvú cére
 ndrekí ịri ri ẹcị tu, ǎzini ịri
 ri Múngú ri íngú. 10 Kọpi kǎ
 nịi ámá 'yozú kīnĩ ágó rĩ 'bá
 ǎndúrú riipi mǔfẹngǎ mǎápi
 Jó Múngú vé rĩ vé kẹtịlẹ ị
 ní zịi Ụnyĩ be ambamba rĩ
 gé 'dǎlé rĩ 'i, kọpi ǎyǎkí tǎ 'i
 ngaápi 'dĩri sī rá.

*Pétěró sē tị Jó Múngú vé
 rĩ agá*

11 Ágó rĩ kǎ áwí ọnjú kuú
 Pétěró pi ǎ vudrị gé Yūwánĩ
 be tịtị, 'bá rĩ pi ǎrẹvú cére
 ǎyǎkí tǎ 'dĩri sī rá, kọpi
 únjúkí muụ ọngú sī vǔrǎ
 ị ní zịi Sǎlǎmónǎ vé Jó'bilé
 rĩ gé 'dǎá. 12 Pétěró kǎ
 kọpi ndree, ịri ní 'yozú kọpi
 ní kīnĩ, "Ìmi ǎgǎ Ịsẹrélẹ vé
 'dĩ'bée, ngá ìmi ní ǎyǎzú tǎ
 'dĩri sī rĩ ǎ'di? Ngá ìmi ní
 rizú 'bǎ ndrezú 'dĩni rĩ ǎ'di?
 Ìmi ụsụkí kīnĩ, 'bá ịdríkí ágó
 nǎri 'bávẹ ụkpǎ sī? Dǎku
 'bá ní adrii 'bá Múngú vé ni

* **3:13** 3:13 ǎbūrámǎ: Múngú zị ǎbūrámǎ ri kīnĩ, ǎ ku ívé 'bá 'bẹtị ǎsámvú gé
 rĩ pi, ǎ ku ívé ǎngũ, ǎ 'de muụ ǎngũ ǎzi ú'dí ni gé. ǎbūrámǎ ri ẹ'bịpị Yǎhũdị rĩ
 pi vé rĩ, tịkí ịri ịl ẹlífũ ǎlu mǔdūrũlũ ǎrǎ (1,800) gé, ịsú tịkí drị Yēsụ ri kuyé. 'Í
 lǎ 'Ídóngárǎ 12-25. † **3:13** 3:13 Ịsákǎ: Ịsákǎ ri mvǎ Múngú ní ezịi ǎbūrámǎ
 ní rĩ. 'Í lǎ 'Ídóngárǎ 17-35. ‡ **3:13** 3:13 Yǎkǎbũ: Yǎkǎbũ ri ǎbūrámǎ mvọpị
 Ịsákǎ vé mvǎ, ịri anjị be mụdrị drị ni ịrị, Múngú ụjǎ rụ ní zịi Ịsẹrélẹ, úyú ịrivé
 rĩ zịkí anjị Ịsẹrélẹ vé ni. Sǎ Yēsụ vé rĩ gé, zịkí kọpi Yǎhũdị. 'Í lǎ 'Ídóngárǎ 25-50.

rī sī? ¹³ Múngú Ābūrámā* vé rī, Īsákā† vé rī, āzini Yōkóbū‡ vé rī, Múngú 'bá é' bīpījī vé rī íngú ívé átī' bá Yēsū ri rá. Īmi sēkí Yēsū ri 'dījī drāá nī. Pīlātō lē kōdō Īri oyuú rá, ĩmi gākí sī. ¹⁴ Īmi gākí Yēsū 'Bá Uleterē, āzini 'Bá Pīrī rī sī, ĩmi lēkí ā oyuúkí 'bá āngū 'dījīpi rī sēē ĩmi ní áyu. ¹⁵ Īmi 'dīkí 'bá ídri sēēpi rī drāá rá, 'bo Múngú inga Īri gōó ídri rú drāngará gálésila rá. 'Bá ndrekí tā 'dīri 'bā mī sī. ¹⁶ Ágó ĩmi ní ndreé, āzini ĩmi ní nījī rá 'dīri, Īri ní Yēsū ri é'yījī gí rī sī, sē Īri ní ícázú ūkpó ūkpó 'dī. Īri ní Yēsū ri é'yījī gí rī sī, sē Īri ní ídrízú, ĩmi ní Īri ndrezú ĩmī mī sī 'dī.

¹⁷ "Má édrīpījī má ómvúpījī, á nī rá 'yozú kīnī ĩmi ĩmivé drīkoma rī pi be, ĩmi 'okí tā rī ēnīākō sī. ¹⁸ 'Bo tā Múngú ní ótú átá nēbī rī pi tī gé 'yoó kīnī, Kúrísítō ri úmvúlésī ímú ízāngā nya rá rī, nga 'i fūú tī ni gé gí. ¹⁹ Kúru lē ĩmi újákí éšī ĩmivé ūnjīkānyā agásī rá, ĩmi ímúkí Múngú vúgá, ā ūjīkí rí ĩmivé ūnjīkānyā rá, Úpí ā trū rí ĩmi ĩmivé ūnjīkānyā agásī rá. ²⁰ Sā āzi ri ímú 'dīí'dī, Úpí ri ímú ĩmi ní ūkpō sē, Īri ímú Kúrísítō 'í ní ípēē rī pē muzú ĩmi

vúgá 'dīí, 'bá rī Yēsū 'i. ²¹ Īri áwí adri 'bū gé 'dāá cīngbá sá Múngú ní ímúzá ngá rī pi údézú céré ú'dí rī gé, sū Múngú ní ótú ezījī nēbī uleterē rī pi tī gé rī tījī. ²² Mósēš 'yo ótú kīnī, 'Úpí Múngú ĩmivé rī úmvúlésī ímú ĩmi ní nēbī ípē ĩmivé 'bá rī pi āsámvú gé sū má tījī, ĩmi 'bākí bī tā ārēvú céré Īri ní átá rī pi yízú. ²³ 'Bá Īrivé tā yījīpi ku rī, ĩ ímú Īri gū Īrivé 'bá rī pi āsámvú gé sī āmvé, ĩ Īri 'dī drā 'dīisī rá.'

²⁴ "Ádarú ótú nēbī rī pi átákí 'dīni, í'dózú Sāmūélē vúgá, nēbī ímú' bá Īri ā vūdrī gé rī pi be céré, 'yokí tā nóni rīipi 'i ngaápi 'dīri rá. ²⁵ Tā nēbī rī pi ní ótú átá rī, tā ni ri ímú 'i nga ĩmī rú' bá gá, āzini ūndī Múngú ní ruú ĩmi é' bīpījī be rī, Īri ímú adri ĩmivé ni. Ā'diātāsīyā Múngú 'yo Ābūrámā ní kīnī, "Bá āngū rī pi agásī rī pi ārēvú céré úmvúlésī tākíri ísú úyú mívé rī pi vúgá,' ²⁶ Drīdrī ni Múngú ípē ívé mvá Yēsū ri ímú ĩmi vúgá, ā sē rí ĩmi ní tākíri, 'bá ālu ālu ā újā rí éšī ívé ūnjīkānyā agásī rá."

4

Pētēro pi Yūwānī be tukī pá Yāhūdī tā lī' bá rī pi endrētī gé

Š 3:22 3:22 Mósē: Yōsēpā kā drāá gí, 'bāgú Ējēpētō vé rī 'bā anjī Īsērēlē vé rī pi ézī ngaá túgērī rú caá ílí mūdūrūlū sū (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ípēzú ímúzá anjī Īsērēlē vé rī pi pazú adringará túgērī rú rí agásī. Múngú sē tājmbī rī Mósē ní, ā lū anjī Īsērēlē vé rī pi ní, sēzú ĩ ní tājmbī rī zízú tājmbī Mósē vé ni āní. Tīkí Mósē ri ísú ākūdē ílí rī ca élífū ālu mūdūrūlū sū (1,400), ísú ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24. 3:23 3:23 Dētōrōnómē 18:15-19 3:25 3:25 Í'dóngará 22:18; 26:4

1 Pétêró pi Yūwánî be, kôpi kâ riî átá 'bá rî pi ní, atala rî pi* â uruḳo, kápíténî Jó Múngú vé rî ütēēpi rî be, āzini Sādókē† rî pi ā uruḳo'bée be, kôpi ní ímúzá Pétêró pi vúgá nõó. 2 Kôpi ā 'a ve ũnjî ũnjî, ā'diātāsīyā Pétêró pi ní riî 'bá rî pi ímbá Yūwánî be kînî, Yēsũ vé ũkpõ sî 'bá ũdrā'bá gî rî pi ícõ íngá rá rî sî. 3 Kôpi ní Pétêró pi ruzá Yūwánî be, ũtũ rî ní 'deé gî rî sî, kôpi sukî 'bá 'dî'bée jó āngũ ũ'yîzú rî agá, cîmgbá cazú ũ'bútîjā gá. 4 'Bo 'bá kárakarā yîkî tî Pétêró ní sēē rî, kôpi ẽ'yîkî Yēsũ ri rá, āgõ‡ rî pi ícõ ca élîfũ tõwũ (5,000) rá.

5 Kā muḳú adriî drũ 'dîni, 'bá āngũ ru'bá rî pi 'bá ambugu rî pi be, 'bá tãimbî Mósē vé rî ímbá'bá rî pi be, kôpi ní î úmúzá Yērúsālémā gá 'dāá. 6 Ānāsî átálágú āmbúgú atala rî pi drîgē rîŠ 'dālē anigē, āzini Kāyáfā, Yūwánî, Ālêkizándā, āgõ uruḳo'bée be, kôpi kpá anigē. 'Bá 'dî'bée máríté átálágú āmbúgú rî vé ni. 7 Kā Pétêró pi îjî ícá Yūwánî be kôpi ẽndrēṭî gé, kôpi ní Pétêró pi zîzú Yūwánî

be kînî, "Īmi 'okî tā āyāzú āyāyā 'dîri ā'di vé ũkpõ sî? Dõku ā'di vé rú sî?"

8 Kúru Índrí Uleterē rî ní Pétêró ri ásúzá, ĩri ní 'yozú kôpi ní kînî, "Īmi 'bá āngũ ru'bá rî pi, āzini ambugu 'bávē āngũ agá rî pi! 9 Īmi ri 'bā zî ẽsî múké 'bá ní ágó õgõrõvũ rú rî ídrízú rî sî! Īmi lēkî nîjî 'yozú kînî 'bá ídríkî ágó 'dîri ngóni ngóni yā 'dîni? 10 Á lē lūũ ĩmi ní, āzini 'bá Īsērélē vé rî pi ní céré kînî, ágó ídrîpi pá tuúpi ĩmi ẽndrēṭî gé 'dîri, ídrî Yēsũ Kúrísitõ Nāzērētāgú ĩmi ní gbāá peṭî alambaku sígē, Múngú ní ingāá gõõ ídrî rú drāngará gálésî rî vé rú ũkpõ be rî sî.

11 Yēsũ ri,

" 'írā ĩmi 'bá jó sî'bá rî pi ní gāá sî rî,
újā nóni 'i ícá írā sēēpi jó rî ní pá tuzú ānî ũkpõ ũkpõ ní.'

12 'Bá āzi ícõpi āngũ paápi ni 'dāáyo, ā'diātāsīyā rú āzi vũ drîgē nõgó î ní 'daá 'bā āzi ru'bá gá āngũ paápi ni 'dāáyo."

13 'Bá î úmú'bá vūrā tā lîzú rî gé rî pi kâ tā Pétêró pi ní átá Yūwánî be ũrî ākõ 'dîri yîjî, kôpi kâ nîjî ámá 'yozú

* 4:1 4:1 Átálágú: 'Bá Īsērélē vé rî pi āsámvú gé, 'yéná átálágú ri rõbõṅõ zā Jó Múngú vé rî agá 'dāá nî. Atala rî pi ri ífũ úyú Lévî vé rî agá. † 4:1 4:1 Sādókē: Sādókē rî pi ngúlúmũ Yāhúđî rî pi vé tãimbî Mósē vé rî ru'bá tîṭî rî pi, 'bo kôpi ẽ'yîkî índrí rî pi vé tā kuyé, ẽ'yîkî mālāyîkā rî pi vé tā kuyé, āzini kôpi ẽ'yîkî kpá 'yozú kînî, 'bá ũdrā'bá gî rî pi gõ íngá ídrî rú rá 'dîni kuyé. 'Í lā Ezî 23:8. ‡ 4:4 4:4 Āgõ: Lākî ũkũ rî pi anjîjā rî pi be kuyé. § 4:6 4:6 Átálágú āmbúgú rî: Átálágú āmbúgú rî ndē atala rî pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rî agá Vūrā Uleteretere rî agá 'dāá nî, ĩri fi vú ālu ílî ālu agá. 'Íri āri rõbõṅõ vé rî jî ũnjîkānyā ũjîzú. 'Í lā Lévîṭîkā 16; Ēbérē 9. 4:7 4:7 Ezî 3:5-8 4:11 4:11 Sāwúmā 118:22

kinĩ ímbákí kôpi kuyé, āzini kôpi nīkí tā kuyé, sē kôpi ní āyāngará. Kôpi gōkí nī́ áamá 'yozú kinĩ 'bá 'dī'bée rikí adrií Yēsū pi be trú. ¹⁴ 'Bo kôpi ká ndreé ágó ĩ ní ídrí rĩ tu pá kuú Pétēró pi āsámvú gé Yūwánĩ be, kôpi gōkí átángá 'yoó'yo ni ndáá tí. ¹⁵ Kúru kôpi ní 'yozú Pétēró pi ní Yūwánĩ be kinĩ, lē kôpi ā mukí 'bá tā lị' 'bá rĩ pi* ẹnđrẹtị gé 'dīísí rá, kôpi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kinĩ, ¹⁶ "Bá 'okí āgō 'dī'bée íngóni? 'Bá adri'bée Yērúsālémā agá rĩ pi ārēvú céré nīkí tā āyāzú āyāyā kôpi ní 'oó 'dīri rá, 'bá ícókí tā 'dīri gāá bā ku. ¹⁷ 'Bo 'bá lēkí dō 'bá 'dī'bée ugaá kôpi ā ūlūkí tā 'dīri mužú 'bá rĩ pi ní ku, lē 'bā útrékí kôpi drīgé, kôpi ā gōkí rí Yēsū vé tā ūlūú mužú 'bá rĩ pi ní ku." ¹⁸ Kúru kôpi ní Yēsū vé 'bá áyúāyū ĩrī 'dī'bée zịzú ĩgōzú ĩ vúgá nōlé, útrézú kôpi drīgé kinĩ, kôpi ā gōkí Yēsū vé tā átá dījị ku, āzini kôpi ā gōkí ímbá dījị ku.

¹⁹ 'Bo Pétēró pi ní újázú Yūwánĩ be kinĩ, "Īmi 'bīkí drī tā 'dīri áamá ĩmi ngúlúpí sī ká. Tā íngōri pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé nī, 'bā 'dukí ĩmivé tā ngaá áyu yā, dōku 'bā 'dukí tā Múngú vé rĩ ngaá áyu? ²⁰ 'Bo 'bá tịnị, tā 'bá ní ndreé 'bā mị sī, āzini 'bá ní yịjị 'bā bị sī rĩ pi, 'bá ícókí tā ní ā ūlūngará kuú ku."

²¹ 'Bá tā lị' 'bá rĩ pi ní útrézú

Pétēró pi drīgé Yūwánĩ be dījị. Kôpi ndākí lẹtị ĩ ní 'bá 'dī'bée ĩrīñāzú ni tí. Kúru kôpi ní 'bá 'dī'bée pēzú mužú 'dīísí rá. 'Bá rĩ pi ārēvú céré rikí Múngú rí íngú tā ĩ nga' 'bá 'dī'bée sī, ²² ā'diātāsīyā ágó ĩ ní ídrí tā be āyāzú āyāyā 'dīri adri ọgōrōvụ rú aga ílị pūkụ sụ rĩ rá.

'Bá Yēsū rí ẹ'yị' 'bá gí rĩ pi zịkí Múngú rí

²³ Kā mužú Pétēró pi ọyụú Yūwánĩ be jọ ĩ ní āngū ū'yīzú rĩ agá 'dāásí gí, kôpi ní 'dezú mužú tā atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi ní 'yoó ĩ ní 'bá ambugu rĩ pi be rĩ ūlūzú 'bá ụrụkọ Yēsū rí ẹ'yị' 'bá gí rĩ pi ní. ²⁴ 'Bá Yēsū rí ẹ'yị' 'bá gí rĩ pi ká tā Pétēró pi ní ūlūú 'dīri yịjị, kôpi úmúkí ĩ trú Múngú rí zịjị, kôpi kinĩ, "Úpí Ūkpō 'Dịpa, 'í gbi 'bụ pi vū be, yịjị bālālā rĩ be, ngá ārēvú 'a ni gé rĩ pi be céré nī. ²⁵ Ọtụ mí átá ūkpō Índrị Uleterē rĩ vé rĩ sī mivé átí' 'bá 'bávé ẹ' 'bịpị Dāwūdị tị gé, mí kinĩ,

" 'Ngá sēepi 'bá āngū rĩ pi agá rĩ pi ā 'a ní vezú rĩ ā'di?

Ngá sēepi 'bá rĩ pi ní rizú tā azakaza vé ni pi ā tā ūtịzú rĩ ā'di?

²⁶ 'Bāgú vū drīgé rĩ pi útúkí ĩ kú ūrē lēzú ẹ'dị 'dịzú, āzini 'bá āngū rụ' 'bá rĩ pi úmúkí ĩ trú,

lēkí ẹ'dị 'dịjị Úpí Múngú be,

* 4:15 4:15 'Bá tā lị' 'bá rĩ pi: Átálágú āmbúgú rĩ, atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi, drīkoma rĩ pi, kôpi rí ĩ úmú tā Yāhūdị rĩ pi vé rĩ lị.

āzini lēki ẽ'di 'dij
Māsíyā be.'

27 "Ádarú 'bāgú Ēródē† pi Pónítíyō Pílatō be úmúki ī 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be, āzini 'bá Īsērélē vé adri'bée Yērūsālémā agá nōgō rī pi be, kōpi gāki mívé ātí'bá uletere Yēsū mí ní ĩpēē Māsíyā rú rī sī. 28 Kōpi 'okí tā rī sūyú mí ní ũtīj mívé ũkpō sī, mí ẽsī ní lēē ā 'okí rī tīj.

29 Úpí, 'í yī tā kōpi ní rizú útrézú 'bá drīgē 'dīri, 'í sē mívé ātí'bá rī pi ā ũlūki tī mívé rī ũrī ākó. 30 'Í sē 'bá ní ũkpō mívé ātí'bá uletere Yēsū ā rú sī, 'bā ídríkí rí 'bá rī pi āní, āzini 'bā 'okí rí tā āyāzú āyāyā ni pi tā ambugu ambugu ni pi be āní."

31 Kōpi ká Múngú ri zīj dej, vūdrī ni gé, vūrā kōpi ní ī úmúzú rī ní 'i ayazú dīngídīngí. Kúru Īndrī Uletere rī ní kōpi ásúzú céré, kōpi ní í'dózú tī Múngú vé rī ũlūzú ũrī ākó.

'Bá Yēsū ri ẽ'yī'bá gí rī pi rikí ĩvé ngá ālēē ĩ āsámvú gé sī trū

32 'Bá Yēsū ri ẽ'yī'bá gí rī pi rikí adrii céré ẽsī be ālu, āzini úmī be ālu. 'Bá āzi 'yoopi kīnī ngá ĩvé rī pi ĩvé ní ọ'dúkúlegúsī 'dīni 'dāáyo, kōpi rikí ĩvé ngá rī pi ālēē ī āsámvú gé sī céré trū. 33 Yēsū vé 'bá áyúāyū rī

pi rikí tā Úpí Yēsū vé íngázú gōō ídri rú rī vé tā ũlūú 'bá rī pi ní ũkpō be. Múngú 'bā tākíri āmbúgú kōpi drīgē céré. 34 Kōpi āsámvú gé, ngá 'bá āzi ndēepi ní 'dāáyo, ā'diātāsíyā 'bá nyōókú be, dōku jó be rī pi rikí ĩvé ngá uzij, kōpi rikí mūfēngā ni ĩjī, 35 sēē Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi drīgē, kōpi rikí awaá 'bá ngá lē'bá rī pi ní.

36 Yōsépā Lévīgú‡ ímúpi Sáyípūrāsī gélésī Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní zīj Bārúnábā rī (rú Bārúnábā 'dīri vé ífífí 'bá riipi ẽsī ímbápi ni), 37 sē ĩvé nyōókú jeé, ĩjī mūfēngā ni sēē Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi drīgē.

5

Ānānīyā pi vé tā ũkú ni Sāfirā be rī

1 Ágō āzi rú ni Ānānīyā 'i, kōpi ũkú ni Sāfirā be sēki kpá ĩvé nyōókú uruko jeé rá.

2 Ānānīyā 'du mūfēngā rī ā uruko zūzū, kōpi ũsūkí tā ni ũkú ni Sāfirā be trū, ĩri ní mūfēngā rī vé ĩmbítā jizú sēzú Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, mūfēngā 'bá ní nyōókú uzizú rī, ĩri céré 'dī.

3 Kúru Pétēró ní 'yozú kīnī, "Ānānīyā, ngá sēepi

4:26 4:26 Sāwumā 2:1-2 † 4:27 4:27 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānítípā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá. 'Í lā Mātáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1. Sā ī ní Yēsū ri tīzú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri ru āngú rī ní. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Vūdrī ni gé, 'bāgú āzi anigé rú ni Ēródē Āgīrīpā, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ezj 12:1-13:1. ‡ 4:36 4:36 Lévīgú: Atala Īsērélē rī pi vé rī ārēvú céré, íbíkí ífūū úyú Lévī vé rī agá.

Sātánā* ní fizú mí ẹ̀sì agá, mí ní ùnjō úlízú Índrí Uleterē rī ẹ̀ndrẹ̀tì gé, mí ní mǔfēngā nyṑòkù ụzìzú rī ā ụrụkọ zǔzú rá rī ā'di? ⁴ Nyṑòkù mí ní ụzịrī rī, ìrì mívé ní, mǔfēngā mí ní nyṑòkù rī ụzìzú rī, ìrì mívé ní, adri 'dínì kuyé? Ngá mí ní rizú tǎ rī 'ozú 'dínì rī ā'di? Mí ù'bǎ 'bǎ mị kuyé, mí ù'bǎ Múngú ẹ̀ mị."

⁵ Ānānáyǎ kǎ tǎ Pétēró ní 'yoó 'dírì yìrī, ìrì ní í'dézú vǔgá, ìrì ní drǎzú. 'Bá céré tǎ 'i ngáápi 'dírì yì'bá rī pi, ỳrī fụ kọpi ambamba. ⁶ Kúru kẹ̀rìanjì ụrụkọ'bée ní ímǔzú ǎvǔ rī ìmǔlǔzú bǔngó sī, kọpi ní 'duzú mǔzú ǎmvé 'dǎá, kọpi ní ǎvǔ rī sǐzú.

⁷ Vúdrī ní kǎ vǔú caá sǎ na, ùkú ní Sǎfirǎ ní ífízú jó agá nǔó, 'bo nī ámá kuyé 'yozú kínì ágó ní drǎ gí. ⁸ Pétēró ní ìrì zìzú kǐnī, "Í lǔ má ní, mǔfēngā ìmì ní nyṑòkù rī sēzú jezú mí ágó ní Ānānáyǎ be rī, ìrì nyo adriipi 'dī?"

Ùkú rī ní 'yozú kǐnī, "È, mǔfēngā rī adriipi 'dī."

⁹ Pétēró ní 'yozú ìrì ní kǐnī, "Ngá ìmì ní tì ícízú Índrí Úpí vé rī ù'bǐzú rī ā'di? 'Í ndre drī ká, 'bá mí ágó ní rì sǐ'bá rī pi ícákí pá tuú kuú kẹ̀tìlẹ́ gá 'dī, kọpi kpá mị 'du mǔ ǎmvé 'dǎá."

¹⁰ Sǎ 'dǎrì gé, ùkú rī ní í'dézú Pétēró pá gá 'dǐgẹ́, ìrì ní drǎzú. Kẹ̀rìanjì rī pi kǎ

ífrì jó agá nǔó, kọpi ìsúkí ùkú rī drǎ gí, kọpi ní ìrìvé ǎvǔ 'duzú mǔzú ǎmvé 'dǎá, kọpi ní ǎvǔ rī sǐzú ágó ní ǎ jẹ̀lé gá 'dǎá. ¹¹ 'Bá kǎnísǎ vé rī pi kǎ tǎ 'dírì yìrī, ỳrī fụ kọpi ambamba.

Yēsū vé 'bá áyúǎyū rī pi ídríkí 'bá drǎ be ní pi kárákará

¹² Yēsū vé 'bá áyúǎyū rī pi 'okí tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ní pi, ǎzini tǎ ambugu ambugu ní pi kárákará 'bá rī pi ǎsámví gé. Ụ'dú céré 'bá Yēsū rì ẹ̀'yī'bá gí rī pi ǎrěvú céré ríkí ì úmú trú Jó'bílẹ́ Sǔlǔmónǎ vé rī† gé 'dǎá. ¹³ 'Bá rī pi ẹ́ íngúkí dǔ Yēsū vé 'bá áyúǎyū rī pi íngúngū drǎǎǎsìyǎ, 'bá ụrụkọ Yēsū rì ẹ̀'yī'bá kuyé rī pi fíkí 'bá Yēsū rì ẹ̀'yī'bá gí rī pi ǎsámví gé kuyé.

¹⁴ 'Bo ǎgǔ kárákará, ǎzini ùkú kárákará ẹ̀'yīkí Úpí rì rá, kọpi úmúkí ì fíí 'bá Yēsū rì ẹ̀'yī'bá gí rī pi ǎsámví gé rá. ¹⁵ Yēsū vé 'bá áyúǎyū rī pi ní tǎ ǎyǎzú ǎyǎyǎ ní 'oó rī sī, sē 'bá rī pi ùlíkí ìvé 'bá drǎ be rī pi á'ya sī ǎzini pǔrǔsǐ sī, íjì ímú ù'bǎá lẹ̀tì mǐlẹ́ gá sī, Pétēró kǎdǔ agáá mǔzú, ìrìvé índrìkíndrī vé ùkpǔ ẹ́ ìmvú rí 'bá drǎ be rī pi, kọpívé drǎ ā dẹ́ rí kọpi rǔ'bá gá sī rá. ¹⁶ 'Bá bǐtríká íbíkí ímú kǔrú Yẹ̀rǔsǎlẹ́mǎ gǎrǎ gá rī pi agásí, kọpi íjìkí ìvé 'bá drǎ be rī pi, ǎzini

* **5:3** 5:3 Sātánā: Sātánā rì ǎdróko, ìrì ǎmbúgú índrí ùnjì rī pi drǐgẹ́, gǎ tǎ Múngú vé rī 'dugá ngágá sī, Múngú ídró ìrì 'bǔ gé 'dǎásí. 'Í lǎ 'dangará 12:7-9.

† **5:12** 5:12 Jó'bílẹ́ Sǔlǔmónǎ vé rī: Jó'bílẹ́ Sǔlǔmónǎ vé rī, ìrì Jó Múngú vé rī ā bóró gá.

índrí ũnjí be rĩ pi, ídríkí kôpi céré rá.

Ocũkí Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi

¹⁷ Átálágú āmbúgú rĩ, ívé ũgalaku adri'bán Sādókē rĩ pi be, Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi vé tā 'de kôpi ē ęsí agá ũnjí. ¹⁸ Kôpi ní Yēsũ vé 'bá áyúāyũ 'dĩ'bée ruzú ú'bézú jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá. ¹⁹ 'Bo ĩnĩná 'dāri sī, mālāyíkā‡ Úpí vé rĩ ní kęęti jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ pi ũzĩzú, ĩri ní Yēsũ vé 'bá áyúāyũ 'dĩ'bée ĩjĩzú ĩfũzú āmvé. Mālāyíkā rĩ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, ²⁰ "Īmi mųkí Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, ĩmi ũlũkí ídri ú'dí ĩ ní Yēsũ ri ę'yĩzú rĩ vé tā 'bá rĩ pi ní céré." ²¹ Kôpi yĩkí tā mālāyíkā rĩ ní 'yoó rĩ rá. Āngũ rĩ ká ọwų, kôpi ní mųzú 'bá rĩ pi ĩmbázú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá.

Átálágú āmbúgú rĩ ká ícá ívé ũgalaku rĩ pi be, kôpi ní ívé 'bá tā lĩ'bán rĩ pi zĩzú 'bá ambugu Īsērélē vé rĩ pi be ímųzú vūrā ālu gé, kôpi ní 'bá rĩ pi pėzú mųzú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dāá, kôpi ā mųkí rí Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ĩjĩ ímų āmvé nōó. ²² 'Bo ũgalaku rĩ pi 'bá Múngú vé jó ũtē'bán rĩ pi be ká mųú caá jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dāá, kôpi ĩsųkí Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi kuyé. Kôpi ngakí ĩ újā ímų tá 'dĩri ũlũ

átálágú āmbúgú Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ ní kĩnĩ, ²³ "Bá cakí ĩsų jó āngũ ũ'yĩzú rĩ ícíkí tĩ ní cí. 'Bá ri'bán āngũ ũtē'bán rĩ pi tukí pá kuú kęętilé gá, 'bo 'bá ká kęęti jó āngũ ũ'yĩzú rĩ vé rĩ zĩj, 'bá ĩsųkí 'bá 'dā'bée jó agá 'dāá kuyé." ²⁴ Ūgalaku āmbúgú riipi Jó Múngú vé rĩ ũtēępi rĩ, āzini atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ká tā 'dĩri yĩj, kôpi ē drĩ ábá céré céré, kôpi ríkí ũsųú kĩnĩ, tā 'dĩri vé ũdũ ri ímų adri ngóni.

²⁵ Kuru ágó āzi ní ícázú ímųzú ũlũzú kôpi ní kĩnĩ, "Āgō ájée ĩmi ní urųú ú'bé jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dā'bée, kôpi nóni ri 'bá rĩ pi ĩmbá Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá'dā." ²⁶ Ūgalaku āmbúgú Múngú vé jó ũtēępi rĩ ní ngazú mųzú ívé 'bá ri'bán Jó Múngú vé rĩ ũtē'bán rĩ pi be Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi urųzú ĩjĩzú. 'Bo kôpi urųkí 'bá 'dĩ'bée ũkpō sī kuyé, ā'diātāsīyā kôpi 'okí ũrĩ sī 'bá rĩ pi ā úvíkí ĩ ĩrá sī ku.

²⁷ Kôpi ká Yēsũ vé 'bá áyúāyũ 'dĩ'bée ĩjĩ pá tuú 'bá tā lĩ'bán rĩ pi ęndręti gé, átálágú āmbúgú rĩ ní 'yozú kôpi ní ²⁸ kĩnĩ, "Bá 'yokí nyo ándúrú ĩmi ní, ĩmi ĩmbákí 'bá rĩ pi Yēsũ ā rų sī ku 'dĩni kuyé? Īmi ndrekí drĩ ká, ĩmi ĩmbákí nóni 'bá rĩ pi Yērúsālēmā agásĩ céré Yēsũ vé tā sī. Īmi nóni ri ĩrivé

‡ 5:19 5:19 Mālāyíkā: Mālāyíkā rĩ pi índrí, kôpi ri adri Múngú be 'bũ gé 'dālē, kôpi rų'bán ākó. Múngú ri sá āzi sī kôpi ĩpē ímų vũ drĩgé nōó ũ'dũkó múké ívé rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní.

drāngará ā tā ngo 'bá drīgé.”

29 'Bo Pétēró pi Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi be, kōpi ní újázú kīnī, “Bā tā Múngú ní 'yoó 'bá ní rī 'dụ nga áyu. 'Bá 'dụkí tā 'bá áda ní lūú 'bá ní rī ngaá áyu ku. 30 Múngú 'bá ẹ' 'bípìjì vé rī inga Yēsū ìmi ní ipaá petì alambaku sígẹ 'dìri gōó ìdri rú rá. 31 Múngú sē ìri ní āmbūgū, 'bā ìri úrí ívé drì ẹndẹpì gé Úpí rú, āzini 'Bá 'bā Paápi ní rú. Múngú 'o tā 'dìri 'dínì, ā'diātāsīyā lē 'bá Īsērélē vé rī pi ā újákí ẹsì, 'ì trū rí kōpi ívé ùnjìkānyā agásì bēnī. 32 'Bá ndrekí tā 'dì'bée 'bā mì sī rá, § āzini Índrì Uleterē Múngú ní ìpēé 'bá ívé tā 'dụ 'bá nga 'bá rī pi ní rī ndre kpá tā 'dìri 'ì mì sī rá.”

33 'Bá ambugu rī pi ká tā 'dìri yìjì 'dínì, kōpi ā 'a ve ùnjì ùnjì, kōpi lēkí Yēsū vé 'bá áyúāyū 'dì'bée ú 'dì drāá 'dìisì rá. 34 'Bo Fārúsìgú* āzi rú ní Gāmāliyélē 'ì, ìri 'bá tǎimbì ímbápi ní, 'bá rī pi céré ìnjìkí ìri ìnjìnjì, ìri ní pá tuzú 'bá tā lì 'bá rī pi ẹndrẹtì gé, ìri ní 'yozú kīnī, ā jìkí āgō 'dì'bée fūú āmvé sǎná be mādā. 35 Ìri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ìmi 'bá Īsērélē vé 'dì'bée, lē ìmi ụsùkí tā ìmi ní lēé 'oó āgō 'dì'bée rú 'bá gá rī pi múké múké.

§ 5:32 5:32 'Bá ndrekí tā 'dì'bée 'bā mìjì sī: Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ndrekí Yēsū vé drāngará, āzini ìrivé íngángará gōó ìdri rú drāngará gálésì rī, āzini ìrivé ngangará mužú 'bù gé rī rá. * 5:34 5:34 Fārúsì: Fārúsì rī pi ngúlúmū Yāhúdì rī pi vé tǎimbì Mósē vé rī rụ 'bá tìtì rī pi. Kōpi 'dụkí ìndrì rī pi vé tā, āzini mālāyìkā rī pi vé tā 'bāā tā āmbúgú rú, kōpi ẹ'yìkí rá 'yozú kīnī, 'bá ùdrā 'bá gí rī pi gō íngá ìdri rú rá. 'Í lā Ezi 23:8.

36 Ọtù Tẹwúdā ìfū 'yo kīnī, 'ì 'bá āmbúgú, 'bá mūdūrūlū sù úmúkí ì ìri vúgá. 'Bo 'dìkí ìri drāá rá, írékí ìrivé 'bá ì úmú 'bá ìri be rī pi kpélékpélé, ìrivé tā gō ícá ngá kána. 37 Ìri ā vùdrì gé, Yúdā Gālíláyāgú rī ní kpá ìfūzú lókí āzi 'bá lāzú ní gé, 'bá kárakará mukí vú ní gé sī, 'bo 'dìkí ìri drāá rá, írékí ìrivé 'bá ìri āpámvú ùbì 'bá rī pi kpélékpélé.

38 “Á 'yo ìmi ní, ìmi kukì 'bá 'dì'bée. Dō tā 'bá 'dì'bée ní ríí 'oó 'dìri íngá yìkì 'bá áda vé ní vúgá, tā 'dìri gō ícá ngá kána. 39 'Bo dō tā 'dìri íngá Múngú vúgálésìla, ìmi ícókí āgō 'dì'bée ugaá bā ku. Ìmi ndrekí dō múké ku, tā ìmi ní ríí 'oó 'dìri, ìmi rì ùmbā fụ Múngú be.”

40 'Bá ambugu tā āsámvú ámá 'bá rī pi ā'yìkí ìrivé tā rá. Kōpi ní Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi zìzú ímúzú, kōpi sēkí 'bá áyúāyū 'dì'bée gbāá ùnjì ùnjì, 'bá ambugu 'dì'bée átákí kōpi ní ùkpó ùkpó kīnī, lē kōpi ā gōkí Yēsū ā rú zìjì dījì ku, ì ní kōpi ọyuzú mužú.

41 Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní fūzú vūrā 'bá rī pi ní tā lizú rī agásì āmvé, kōpi ríkí ùnjì mužú, ā'diātāsīyā Múngú 'dụ kōpivé tā 'bāā āmbúgú, ā'yì kōpi sēé ìzāngā nyaá Yēsū vé tā sī.

42 U'dú céré kôpi rikí 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá, āzini 'bá rĩ pi vé 'bēṭi āsámvú gé sī, kôpi rikí ú'dúkó múké rĩ ũlũú muzú āndēngará ākó kīnī, "Māsīyā ĩmi ní rīi ndāá rĩ, ĩri Yēsũ Kúrísítō 'i."

6

Ūpēkí āgō ēzĩrĩ 'bá kānísā vé rĩ pi ē ĩzā koó

¹ Lókí 'dāri gé, 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé kālāfe ri vaá muzú drĩgélé. 'Bá átá'bée Gĩrĩkĩ tĩ sī rĩ pi rikí unuú 'bá átá'bée Ēbérē tĩ sī rĩ pi vé tā sī kīnī, ú'dú ālu ālu kádō rīi ānyāngā awaá, sēkí ānyāngā rĩ oṣuṣi átá'bée Gĩrĩkĩ tĩ sī rĩ pi ní ku. ² Kúru Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mūdri drĩ ni ĩrĩ rĩ pi ní 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi úmúzá vūrā ālu gé, kôpi ní 'yozú kīnī, "Adri múké ku 'bá ní Múngú vé ú'dúkó múké rĩ vé ũlūngará kuzú, 'bá ní rizú ānyāngā awazú áyu. ³ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, lē ĩmi ūpēkí 'bá ēzĩrĩ ĩmi āsámvú gé 'dĩgé ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ, épĩ'bá Múngú vé Índri Uleterē rĩ sī gĩ, adri'bá úmĩ be ni pi, 'bā kôpi 'bā ri ēzĩ 'dĩri nga, ⁴ 'bā 'bākĩ rĩ éšĩ rizú Múngú ri zizú, āzini tĩ Múngú vé rĩ ũlũzú."

⁵ Tā Yēsũ vé 'bá áyúāyũ 'dĩ'bée ní 'yoó 'dĩri sē 'bá ĩ úmú'bá rĩ pi ní céré āyĩkō. Kôpi ní Sētēfānō

ē'yīngará be āmbúgú, épipi Índri Uleterē rĩ sī rĩ ĩpēzú, āzini kôpi ĩpēkĩ Pílípũ ri, Pōrōkōrō ri, Nīkōnōrā ri, Tīmōnĩ ri, Pūrūmēnā ri, āzini Nīkólā íngápi Ānītīyókā gá, 'i újápi Yāhūdĩ rú rĩ. ⁶ Kôpi ní 'bá ĩ ní ūpēé 'dĩ'bée jizú i'dazú Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi endrēti gé. Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní Múngú ri zizú kôpi ní, kôpi ní drĩ tizú 'bá ĩ ní ūpēé 'dĩ'bée drĩgé.

⁷ Kúru tĩ Múngú vé rĩ ní ayizú muzú āngũ rĩ pi agásĩ. 'Bá Yēsũ ri ē'yĩ'bá gĩ Yērúsālēmā gá 'dālé rĩ pi vé kālāfe gō vaá muzú drĩgélé, atala kárakarā gōkĩ rīi éšĩ 'bāá Úpí Yēsũ drĩgé.

Sētēfānō vé rúngará

⁸ Sētēfānō épipi éšĩ múké Múngú vé rĩ sī, adriipi ũkpō Múngú vé rĩ be rĩ, 'o tā ambugu ambugu ni pi, āzini tā āyāzú āyāyā ni pi kárakarā 'bá rĩ pi āsámvú gé. ⁹ U'dú ālu, Yāhūdĩ adri'bá Jó Múngú ri Zizú* ĩ ní zĩ, Túgērĩ Drĩwālā ĩsú'bá gĩ rĩ pi vé rĩ agá rĩ pi í'dókĩ āgátá gāá Sētēfānō be, kôpi íbíkĩ ímú Kūrēnē gélésĩ, uruḳo ni pi ímúkĩ Ālēkīzāndāriyā gélésĩ, uruḳo ni pi ímúkĩ āngũ Kīlīkiyā vé rĩ gélésĩ, uruḳo'bée ímúkĩ āngũ Ēzīyā vé rĩ gélésĩ. ¹⁰ 'Bá 'dĩ'bée āsámvú gé 'dĩgé, 'bá āzi

* 6:9 6:9 Jó Múngú ri Zizú rĩ: Yāhūdĩ rĩ pi vé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi kárakarā kūrũ rĩ pi agásĩ āndīāndĩ, kôpi ri ĩ úmú Búkũ Múngú vé rĩ lā, āzini kôpi ri Múngú ri ĩnjĩ U'dú Sábátá vé rĩ gé.

úmĩ be sũ Sětěfánõ vé rĩ tĩnĩ 'dāáyo, ā'diātāsīyā Índrĩ Uletere rĩ sē ĩri ní úmĩ tã nĩzú ambamba.

¹¹ Kúru kôpi ní rizú 'bá ʊrukõ'bée ĩčĩčĩkĩzú kírĩ kírĩ kĩnĩ, "Īmi 'yokĩ, "Bá yĩkĩ Sětěfánõ ri tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ideé, āzini ri Múngú ri ideé."

¹² Kôpivé átángá 'dĩri sē 'bá bĩtrĩká rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi, āzini 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi ā 'a vekĩ rá. Kôpi ní Sětěfánõ ri ruzú jĩzú muzú 'bá tã lĩ'bá rĩ pi ɛndrɛtĩ gé. ¹³ 'Bá ʊrukõ rikĩ ũnjõ úlĩ Sětěfánõ drĩgé kĩnĩ, "Ágó 'dĩri ri átá muzú ũnjĩ Jó Múngú vé uletere rĩ ā tã sĩ, āzini tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ā tã sĩ. ¹⁴ 'Bá yĩkĩ ágó 'dĩri kĩnĩ, 'Yésũ Nāzērétágú rĩ ímú Jó Múngú vé 'dĩri nõ iza 'dĩisĩ rá, āzini ĩri ímú mērē Mósē vé ĩ ní sēé 'bá ní 'dĩri újá 'dĩisĩ rá.' "

¹⁵ 'Bá úrĩ'bá tã lĩ'bá rĩ pi ārɛvú céré 'bãkĩ mĩ rizú Sětěfánõ ri ndrezú, kôpi ndrekĩ ĩrivé ɛndrɛtĩ ĩndrē sũ māláyĩká vé rĩ tĩnĩ.

7

Sětěfánõ átá ívé tã 'bá tã lĩ'bá rĩ pi ɛndrɛtĩ gé

¹ Átálágú āmbúgú rĩ ní Sětěfánõ ri zĩzú kĩnĩ, "Tã ĩ ní mĩ tōzú 'dĩ'bée, ĩri nyo tã áda?"

² Sětěfánõ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Má ɛdrĩpĩjĩ, āzini má ɛtɛpĩjĩ, ĩmi yĩkĩ drĩ ma ká. 'Bávé Múngú dĩngará be

põwũpõwũ rĩ i'da 'i ándúru 'bá ɛ'bĩpĩ Ābũrámā ní rá, ĩsú ĩri ri adri Mēsõpõtámīyā gá 'dālé, gõ 'deé muş Hāránā gá 'dālé ndõ. ³ Múngú 'yo ĩri ní kĩnĩ, "Ī ku āngũ ĩmivé rĩ, 'ĩ ku máríté mívé rĩ pi, 'ĩ mu adrii āngũ má ní úmvúlésĩ lée lũú mí ní rĩ gé.'

⁴ "Kúru Ābũrámā ní āngũ 'bá Kālédéyā vé rĩ pi ní adrizú rĩ kuzú, ĩri ní muşú adrizú Hāránā gá. ɛtɛpĩ kã drāá gĩ, Múngú ní ĩri ĩjĩzú adrizú āngũ ĩmi ní adrizú nõri agá. ⁵ Múngú sē āngũ rĩ vé wõõkõ kĩnikinijá ni Ābũrámā ní kuyé. Lókĩ 'dãri gé, Ābũrámā ā adri dõ mvá ākõ drāāāsīyā, Múngú sõ ũyõ kĩnĩ, āngũ 'dĩri ímú adri Ābũrámā vé ni, āzini ĩrivé úyú rĩ pi vé ni. ⁶ Múngú ní 'yozú Ābũrámā ní kĩnĩ, 'Úyú mívé rĩ pi úmvúlésĩ mu adri jãkã rú āngũ āzi gé, kôpi adri tũgɛrĩ rú, ĩ kôpi õcũ ca ílĩ mũdũrũlũ su.' ⁷ Múngú ní kpá gõzú 'yozú kĩnĩ, "Bo ma ímú 'bá āngũ rĩ agá kôpi 'bã'bée ɛzĩ nga'bá tũgɛrĩ rú rĩ pi ĩrĩñā rá. Vũdrĩ ni gé, kôpi úmvúlésĩ ĩfũ āngũ 'dãri agásĩ, kôpi ímú ma ĩnjĩ vũrā nõri gé.' ⁸ Múngú ní 'yozú Ābũrámā ní kĩnĩ, 'Anjĩ āgõ 'bɛtĩ ālu ālu āsámvú gé rĩ pi, ā úlĩkĩ kôpi ā ágélé ẽ tĩ rá, ā lũ rĩ 'yozú kĩnĩ ũndĩ má ní ruşú mí be rĩ, 'ĩ 'du tã ni ngaá rá.' Kã Īsákã ri tĩjĩ, vũdrĩ ni kã adrii

caá ú'dú ārō, Ābūrāmā ní ágélé ni ē tị lịzú.* Vụdrị ni gé, Īsákā ní Yōkóbū ri tịzú, Yōkóbū tị anji mụdrị drị ni ịrị, ịrivé anji rị pi ízúkí caá súrú mụdrị drị ni ịrị, súrú kòpivé rị pi zíkí Īsērélé.

9 “Yōsépā ā tā 'de ívé édrípị anji Yōkóbū† vé rị pi ē ẹsị agá ūnjí, kòpi sẹkí ịri jeé jị Ējẹpétō gá tųgẹrị rú, 'bo Múngú ütē ịri rá. 10 Múngú pa Yōsépā ri tā ũkpó ũkpó ịri ịsụ' bá rị pi agásí rá. Sē ịri ní úmí, անի sē 'bāgú rị 'dụ ịrivé tā 'bāá múké, 'bāgú rị 'bā Yōsépā ri adrii ũgalaku āmbúgú āngū Ējẹpétō vé rị agá, āzini 'bā ịri āmbúgú rii ívé ngá kání agá rị pi ā tā mbaá.

11 “Kúru ẹbịrị ní 'dezú āngū Ējẹpétō vé rị agá, āzini Kānānā vé rị agá ūnjí ūnjí, sē 'bá rị pi nyakí ịzāngā ambamba, 'bá ẹ'bípị ndākí ngá nyanya tí. 12 Yōkóbū ká yị kíní ānyāngā Ējẹpétō gá 'dālé anigé, ịri ní 'bá ẹ'bípị pězú mụzú ānyāngā jezú 'dālé, 'dīri vú ālu ịri ní kòpi pězú rị. 13 Kòpi ká gōo mụ ẹnyāngā rị āzi jeé Ējẹpétō gá 'dālé vú ịrị ni gé, Yōsépā ní 'i i'dazú kòpi ní, 'bāgú rị ní kúru nịzú ámazú 'yozú kíní, 'bá rị Yōsépā édrípị pi. 14 Tā 'dīri ā vụdrị

gé, Yōsépā ní tị pězú 'í ẹtẹpị Yōkóbū ní, āzini ívé māríté rị pi ní, kòpi ē ímúkí Ējẹpétō gá nōó, kòpivé kālāfe ca céré púkú ẹzịrị drị ni tọwú. 15 Kúru Yōkóbū ní 'dezú mụzú Ējẹpétō gá 'dāá, drā 'dālé, 'bávé ẹ'bípị ũdrākí kpá 'dālé. 16 Jíkí kòpivé āvū mụ sị Sẹkémé gá, 'bú Ābūrāmā ní jeé Āmórā ẹnjipị drigé rị agá.

17 “Sā Múngú ní lězú ũyō 'í ní sōó Ābūrāmā ní rị vé tā 'duzú ngazú rị ká 'bāá ícá ịnyina gí, 'bá 'bávé āngū Ējẹpétō vé rị agá rị pi vé kālāfe gō ízú kárakarā. 18 Kúru 'bāgú āzi Yōsépā vé tā nịpi kuyé ni ní gōzú adrizú 'bāgú rú 'bá Ējẹpétō vé rị pi drigé. 19 'Bāgú 'dīri ri 'bá ẹ'bípị ē mị ũ'bāá, āzini ri kòpi 'oó ūnjí, sē kòpi ní taimbị kíní, kòpi ā ú'békí ívé anji ị ní tị ụdéná rú rị pi ásé agá, kòpi ā ũdrākí rị 'dīsí rá.

20 “Tíkí Mósē ri lókí 'dāri gé, ịri ũnyī be ambamba. Ẹtẹpị pi ẹndrẹpị be mbakí ịri ā tā caá mbāá na ívé jó agá 'dāá. 21 Kòpi ká Mósē ri jị 'bāá ásé agá 'dāá, 'bāgú rị vé mvá ũkúná rị ní ịri 'duzú mụzú úcézú mvá ívé ni rú.

22 Ímbákí Mósē ri Ējẹpétō gá 'dālé, nị tā múké múké, ịri átángá átá ũkpō be, āzini ịri tā 'o ũkpō be.

* 7:8 7:8 Ágélé ni ē tị lịzú: Múngú lū Ābūrāmā ní kíní, anji āgō Ābūrāmā vé rị pi adrikí dō caá ú'dú ārō gí, lē ā ũlíkí kòpi ā ágélé ē tị rá, lüzú kíní, kòpi anji Múngú vé ni. 'Í lā í'dóngará 17:9-14. † 7:9 7:9 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá ịri ní lēlé rị, édrípị sẹkí ịri jeé tųgẹrị rú āngū Ējẹpétō vé rị gé. Múngú sē ịri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rị pi ē ịzā mụ adrii āngū Ējẹpétō vé rị agá nī. Sā 'dāri gé, ẹbịrị 'de caá íl ẹzịrị. 'Í lā í'dóngará 30-50. 7:16 7:16 í'dóngará 33:19

23 “Mósē vé ílí kã caá pũkú sũ, İri ní ngazú muşú 'í é'dípáa İşerélē rĩ pi ndrezú. 24 Mósē ca muşú İşú Ĕjēpētōgú āzi ri İvé 'bá āzi 'o ũnjí, İri ní ágó rĩ İpázú, İri ní Ĕjēpētōgú rĩ 'dizú drāzú 'dĩisĩ rá. 25 Mósē ũşşú déna İvé 'bá rĩ pi İcó nĩ áamá 'yozú kİNİ Múngú İpē 'i İmú kōpi paá nĩ 'dİni rá, 'bo kōpi nİkİ áamá kuyé.

26 “Kã muşú adrii drũ 'dİni, Mósē ca muşú İşú İşerélē İrĩ ni pi ri İ fũ. U'İ bİ kōdō kōpi ē ēşİ 'yoó kİNİ, 'Ágō 'dİ'bee, İmi édrİpi, ngá İmi ní İmi 'ozú ũnjí 'dİni rĩ ā'di'?

27 “‘Bo ágó ũmbā İ'dōpi rĩ ní Mósē ri zezú, İri ní 'yozú kİNİ, 'Á'di 'bā mi 'bá āmbúgú rú riİ tã İlİ 'bá drİgé nİ? 28 'İ lē ma 'dİİ sũ mİ ní ájée Ĕjēpētōgú rĩ 'dİİ drāá rĩ tİni?' 29 Mósē kã tã 'dİri yİİ, koro nga ápá muşú adrii āngũ Mİdİyānā vé rĩ gé jākāgú rú. 'Dālē tİ anjİ āgō İrİ.

30 “Mósē kã adrii Mİdİyānā gá 'dālē caá İlí pũkú sũ, mālāyİkã ní 'i İ'dazú Mósē ní ācİ dİİpi peşİ amuúpi kũmvũ ni agá, āngũ ā'wİ cİnyáfā rú rĩ agá 'dāá, peşİ ācİ ní dİzú 'dİri İnyİnā İrā Sİnāyİ vé rĩ ā gārā gá. 31 Mósē kã ndree ācİ dİİpi rĩ zā peşİ rĩ veé kuyé, sē İri ní āyāngárā. Mósē útrú 'i İnyİnā muşú ācİ riİpi dİİpi rĩ

ndree. İri ní Úpİ vé ú'dükó yİzú kİNİ, 32 'Ma Múngú mİ é'bİpİİ vé rĩ, Múngú Ābūrāmā vé rĩ, İsákā vé rĩ, āzİni Yōkóbũ vé rĩ.' Mósē ā rú 'bá yā kpİrİkpİrİ, ũrİ fũ İri ambamba, gō mİ 'bāá ācİ rĩ ndrezú kuyé.

33 “Úpİ Múngú ní 'yozú İri ní kİNİ, ‘‘İ nje mİvé ngá pá gá‡ mİ pá gá sİ rá, ā'dİātāsİyā vŭrā mİ ní pá tuzú 'dİri, İri vŭrā uletere ni. 34 Á ndre İzāngā 'bá mávé rĩ pi ní nyaá Ĕjēpētō gá 'dālē rĩ gİ. Á yİ kōpİvé ngongárā gİ, má İmú kōpi pangárā gá. Á lē nōni mİ pēē gōó vŭlé Ĕjēpētō gá 'dāá.'

35 “Mósē 'dİri āndúru 'bá İrivé rĩ pi ní İri gāá sİ, kōpi ní 'yoó, 'Á'di 'bā mi āmbúgú rú riİ tã İlİ 'bá drİgé nİ rĩ 'i?' Múngú pē İri muşú adrii kōpi drİgé āmbúgú rú, āzİni İvé 'bá rĩ pi paá, Múngú pē mālāyİkã muşú átá Mósē be peşİ amuúpi kũmvũ rĩ agá 'daá. 36 Mósē 'o tã āyāzú āyāyā ni pi kárakarā Ĕjēpētō agá 'dāá. İlí pũkú sũ 'dİri agá, Mósē İjİ 'bá rĩ pi İfŭú āngũ ā'wİ cİnyáfā rú rĩ agásİ, ko kōpi ē drİ zozú muşú Yİİ Tafu İka rĩ agásİ.

37 “Mósē 'yo 'bá İşerélē vé rĩ pi ní kİNİ, 'Múngú ri úmvŭlésİ İmú İmi ní nēbİ İpē İmİvé 'bá rĩ pi āsámvú gé sũ má tİni.' 38 Mósē ri adrii 'bá é'bİpİİ āsámvú gé

ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá
'dãá, mālāyíkã rĩ átá ĩri ní
Írã Sīnáyĩ drĩgé 'dãá. Ūlūkí
ĩri ní ù'dúkò ídri vé rĩ 'dãlé,
ã ùlũ rí 'bá ní.

³⁹ “Bo 'bã é'bípiĩ gākí
Mósē ē tị yigá sī. Kòpi
gākí ĩri sī, kòpi lēkí kòdò
ĩ újá gōó Ējēpétò gá 'dãá
vúlé. ⁴⁰ Kòpi ní 'yozú Ārónã
ní kīnĩ, 'Mí údé 'bã ní ngá
múngú rú, ã ko rí 'bã drĩ
muzú, Mósē íkó 'bã drĩ ĩfũzú
Ējēpétò agásĩ nĩ, 'bo 'bã nĩkí
kuyé dō ã'di 'o ĩri nĩ.’ ⁴¹ Kòpi
ní ngá údézú múngú rú sũ tị
mváná tịni, kòpi ĩjĩkí ngá ĩ ní
rií zãá ròbòñò rú rĩ sēē ĩri ní,
kòpi ní ùmũ 'bãzú ãmbúgú
ngá ĩ ní údé múngú rú 'dĩri
ĩnjĩzú. ⁴² Múngú gã kòpi sī,
adi kòpi rií línýã 'bũ gé rĩ pi
ĩnjĩ, mbãá rĩ ĩnjĩ, ãzini ùtũ
rĩ ĩnjĩ ĩvé múngú rú. Tã 'dĩri
nga 'i fũú tị ni gé gí sũ nēbĩ rĩ
pi ní sũ búkũ agá rĩ tịni kīnĩ,
“ ‘Īmi úyú Īsērélē vé 'dĩ'bée,
ílí pũkũ sũ ĩmi ní adrizú
ãngũ ã'wí cínyáfã rú
rĩ agá 'dãlé rĩ gé,
ĩmi zākí nyo má ní
ròbòñò rá?

⁴³ Īmi ri ngá ĩmi ní údé
múngú rú ĩ ní zĩ

Mólékĩ ri 'du muzú
ĩndĩ, ãzini gākũ rĩ 'du
muzú ĩndĩ,

ãzini ĩmi ri ngá ĩmi
ní údé múngú rú
sũ línýã tịni ĩ ní zĩ
Rēfánã rĩ 'du muzú
ĩndĩ,

ãzini ĩmi ri ngá ĩmi ní
údé Múngú rú rĩ pi
ĩnjĩ.

Kúru ma ĩmi pē mu adri
rãmbá rú BãbēlónãŠ
vé wòòkò 'dãásila rĩ
gé.’

⁴⁴ “‘Bã é'bípiĩ rikí gākũ ĩ
ní tãĩmbĩ Múngú vé rĩ 'bãzú
'a ni gé rĩ* 'dujú muzú ãngũ
ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá.
Kòpi sĩkí gākũ rĩ sũ Múngú
ní tã ni ezĩ Mósē ní rĩ tịni.
⁴⁵ Lókí Yósũwã† ní ẹ'dĩ 'dizú
'bã adri'bã ãngũ Kãnánã vé
rĩ agá rĩ pi be rĩ gé, Múngú
dro 'bã 'dĩ'bée ãngũ Kãnánã
vé rĩ agásĩ rá. 'Bã Īsērélē vé
rĩ pi 'dũkí gākũ Múngú vé rĩ
jĩjú muzú ĩndĩ, sē kòpi ndēkí
'bã ãngũ 'dãri agá rĩ pi ãní
rá, kòpi ẹrĩkí ãngũ 'dãri 'dujú
ĩ ní. Gākũ Múngú vé rĩ ri
adrii ãngũ Īsērélē vé rĩ agá
'dãá, cĩngbã cazú lókí 'bãgú
Dãwũdĩ vé rĩ gé. ⁴⁶ Múngú

7:40 7:40 Wũngará 32:1-8 **§ 7:43** 7:43 Bãbēlónã: Lókí Núwã vé rĩ ã vùdrĩ gé,
'bã rĩ pi sĩkí lágárãka Bãbēlá gá, vùdrĩ ni gé, 'bã rĩ pi gòkí vũrã rĩ zĩ Bãbēlónã.
Ílí kárãkarã ã vùdrĩ gé, 'bãgú Nēbãkãnézã jĩ 'bã Īsērélē vé rĩ pi ã urũkò mujú
ãngũ Bãbēlónã vé rĩ gé, iza Yērũsãlémã ri ílí mũdũrũlũ tòwũ pũkũ ẹzĩrĩ (570)
gé, ĩsũ ãkũdē tĩkí drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Í'dóngará 11; 2 'Bãgú 24-25; Dãnyélē

1:1-7. **7:43** 7:43 Āmósã 5:25 * **7:44** 7:44 Gākũ ĩ ní tãĩmbĩ Múngú vé rĩ
'bãzú 'a ni gé rĩ: Múngú ezĩ Mósē ní kīnĩ, Mósē ã sị Gākũ ãngũ ã'wí cínyáfã
rú rĩ agá 'dãá, ã 'bãkí rĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ 'a ni gé 'dãá, 'bã rĩ pi ã rikí u'dujú
muzú vũrã rĩ pi gé sī. Sòlòmónã sị Jó Múngú vé rĩ Yērũsãlémã gá 'dãá, ícókí
u'dujú ku. Atala rĩ pi ri ròbòñò zã Múngú ní vũrã ĩrĩ 'dĩ'bée agásĩ. 'Í lã Ēbéré
8:5. † **7:45** 7:45 Yósũwã: Mósē kã drãá gí, Múngú ĩpē Yósũwã ri 'bã rĩ pi ĩ
drĩ koó muzú ãngũ Kãnánã vé rĩ gé. 'Í lã Wũngará 17-24; Yósũwã 1-24.

ri äyîkô sî Dāwudî sî, İri ní Múngú ri zizú kîñî, 'í lē Jó sîj Múngú Yōkóbū vé rî ní.
47 'Bo Sōlōmōnā sî Jó Múngú vé rî ní.

48 "Múngú āmbúgú 'bá drîgé cére rî adri jó 'bá áda ní sîj rî agá ku, sū nēbî rî ní 'yoó rî tîñî. Múngú kîñî,

49 " "Bū ri vūrā má ní úrizú ni,

vū ri vūrā má ní pá 'bāzú ni.

Úpí ní zizú kîñî,

Jó İmi ní lēé sîj má ní rî õsūkā ni ā adri rî ngóni?

Vūrā má ní adrizú rî ngūgá?

50 Má údé nyo ngá rî pi ārēvú cére ma 'i kuyé?'

51 "İmi 'bá drî be ũkpó ũkpó 'dî'bée, İmi gākî éşî újágá Múngú ri é'yîgá sî, İmi õzūkî İmî bî cí, İmi yîkî rî İrivé tā ku! İmi adrikî sū İmi é'bîpîjî tîñî, İmi gākî İndrî Uletere rî vé tā sî! 52 Nēbî āzi İmi é'bîpîjî ní õcūjū kuyé ni nyo anigé? İmi é'bîpîjî ú'dîkî nēbî 'Bá tā be pîrî rî[‡] vé İmúngará ā tā ũlū'bán rî pi ũdrāá rá. Nóni İmi 'bekî İri ā ũli, İmi 'dîkî İri gî. 53 Mālāyîkā rî piŞ İmúkî İmi ní tāİmbî Múngú vé rî sēé, 'bo İmi 'duki tā ni ngāá kuyé."

Úvîkî Sētēfánō ri drāá írā sî

54 'Bá tā lî'bá rî pi kâ átángá Sētēfánō ní átá 'dîri yîjî, kôpi ā 'a ve ũñjî ũñjî.

55 'Bo Sētēfánō épîpi İndrî Uletere rî sî ambamba rî ndre āngū mužú 'bū gé 'dāá, İri ní Múngú vé dîngará pōwūpōwū rî ndrezú, āzini ndre Yēsū tu pá kuú Múngú vé drî ěndēpî gé. 56 Sētēfánō ní 'yozú kîñî, "İmi ndrekî drî ká, á ndre 'bū zî 'i kú mgbo, 'Bá Mvā* tu pá kuú Múngú vé drî ěndēpî gé."

57 'Bá tā lî'bá 'dî'bée† kâ tā 'dîri yîjî 'dîni, kôpi õzūkî İ bî cí, kôpi í'dókî útre ú'dúkó be uru 'dāá, kôpi ní njuzú Sētēfánō ri ružú, 58 kôpi sekî İri kūrú rî agāsî āmvé, kôpi í'dókî İri úvî írā sî, 'bá İri tō'bán rî pi unjekî İvé bōngó 'bāá kēřİmvá ru be İ ní zîjî Sāulā‡ gārā gá.

59 'Bá rî pi kâ í'dó rií Sētēfánō ri úvî írā sî, Sētēfánō ní Múngú ri zizú kîñî, "Úpí Yēsū, 'í 'du mávé İndrî." 60 Kuru İri ní kūmūcî ũtîzú vūgá, İri ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kîñî, "Úpí, lē mî lî tā 'bá 'dî'bée drîgé ũnjîkānyā kôpi ní 'oó rî sî ku." Sētēfánō kâ tā 'dîri 'yoó 'dîni, koro İrivé İdri ní fūzú.

7:50 7:50 İsayā 66:2 ‡ 7:52 7:52 'Bá tā be pîrî rî: 'Bá tā be pîrî rî Yēsū 'i.

Ş 7:53 7:53 Mālāyîkā rî pi: Mālāyîkā rî pi İndrî, kôpi ri adri Múngú be 'bū gé 'dalé, kôpi ru'bán ākó. Múngú ri sâ āzi sî kôpi İpē İmú vū drîgé nõó ú'dúkó múké İvé rî ũlū 'bán rî pi ní. * 7:56 7:56 'Bá Mvā: Yēsū zî 'i 'Bá Mvā lüzú kîñî,

'i Kúrisitō 'i, 'i mālūngā rî ru mužú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14. † 7:57 7:57 'Bá tā lî'bá 'dî'bée: 'Bá tā lî'bá 'dî'bée õzūkî İ bî cí, kôpi ũsūkî kîñî Sētēfánō 'da Múngú ri. ‡ 7:58 7:58 Sāulā: Sāulā gō İcá 'bá Yēsū ā pámvú ũbîpî ni, gōkî ru ní zîjî Pāulū 'i. 'Í lā Ezî 13:9.

8

1 Sáulã ã'yĩ Sětěfánō ri sěé úvı drãã nĩ.

Öcũkĩ 'bá kãnisã vé rĩ pi, írékĩ kôpi kpélékpélé

Lókĩ 'dãri gé, öcũkĩ 'bá kãnisã vé Yěrusälémã gá 'dãlé rĩ pi ũnjĩ ũnjĩ, sě kôpi írékĩ ĩ muų adrii angũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ, āzini angũ Sãmãriyã vé rĩ agásĩ. 'Yěnjã Yěsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi áwíkĩ adrii Yěrusälémã gá 'dãã nĩ. 2 'Bá Múngú ri ĩnjĩ 'bá ĩnjĩnjĩ rĩ pi sĩkĩ Sětěfánō vé ávũ nĩ. Kôpi ngokĩ ĩri ĩzãngã be ambamba. 3 'Bo Sáulã ní í'dózú 'bá kãnisã vé rĩ pi öcüzú ũnjĩ ũnjĩ. Ri éçĩ muųú jó rĩ pi tĩ gé sĩ 'bá kãnisã vé rĩ pi uruų muųú. Uruų ägō rĩ pi ũkú rĩ pi be jĩĩ muų ú'bé jó angũ ũ'yĩzú rĩ agá.

Pĩlípũ ũlũ ú'dúkó múké rĩ Sãmãriyã gá

4 Úpĩ vé 'bá ĩ ní íré kpélékpélé 'dĩ'bée rikĩ ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũú muųú angũ kôpi ní muųú rĩ pi agásĩ céré. 5 Pĩlípũ* ní 'dezú muųú kũrũ Sãmãriyã vé rĩ gé 'dãã, ĩri ní tã Kúrísitō vé rĩ ũlũzú 'bá rĩ pi ní. 6 'Bá bĩtrĩká rĩ pi kã tã Pĩlípũ ní átã rĩ yĩĩ, āzini tã ĩri ní 'oó äyázú äyãyã 'dĩ'bée ndreé, kôpi 'bãkĩ úvá rizú tã rĩ yĩzú. 7 'Bá kárakarã índri ũnjĩ be rĩ pi, índri ũnjĩ rĩ pi ũfũkĩ kôpi drĩgé sĩ útréngará be, 'bá

kárakarã pá be 'bélé'béle rĩ pi ögõrõvũ rú rĩ pi be, ídríkĩ kôpi rá. 8 Tã 'i ngaápi 'dĩri, sě äyĩkō fu 'bá rĩ pi kũrũ agá 'dãã ambamba.

Sĩmõnã adripi újógú rú rĩ

9 Ágó āzi rú ni Sĩmõnã 'i, ri adrii kũrũ Sãmãriyã vé rĩ agá, nga ězĩ ũjõgũ vé ni caá lókĩ be āco, sě 'bá adri 'bá kũrũ Sãmãriyã vé rĩ agá rĩ pi ní äyãngará. Ri 'i íngú kĩnĩ 'i ũkpõ be. 10 'Bá kũrũ Sãmãriyã vé rĩ agá rĩ pi ärevú céré, í'dózú 'bá ngá äkó rĩ pi vúgá cazú 'bá ngá be rĩ pi vúgá, kôpi rikĩ 'yoó kĩnĩ, "Ágó 'dĩri ũkpõ be ämbúgú, ũkpõ 'dĩri Múngú vé ni." 11 Sĩmõnã nga ězĩ ũjõgũ vé rĩ caá lókĩ be āco, sě 'bá rĩ pi ní äyãngará, sě 'bá rĩ pi céré ri mu vú ni gé 'dãã. 12 'Bo Pĩlípũ kã 'bá mu 'bá Sĩmõnã vúgá rĩ pi ní ú'dúkó múké mãlũngã Múngú vé rĩ ã tã ũlũú, āzini Yěsũ Kúrísitō vé rĩ ã tã ũlũú, kôpi ě'yĩkĩ rá. Sě ägō rĩ pi ũkú rĩ pi be, sěkĩ kôpi ní bätízĩmũ rá. 13 Sĩmõnã ě'yĩ kpá rá, sěkĩ ĩri ní bätízĩmũ rá. Vürã Pĩlípũ ní rizú éçĩzú rĩ agásĩ céré, Sĩmõnã ri éçĩ vú ni gé sĩ ĩndĩ, tã Pĩlípũ ní 'oó 'dĩ'bée sě ĩri ní äyãngará.

14 Yěsũ vé 'bá áyúáyũ Yěrusälémã gá 'dãlé rĩ pi kã yĩĩ kĩnĩ, 'bá Sãmãriyã gá rĩ pi ě'yĩkĩ ú'dúkó Múngú vé rĩ gĩ, kôpi pěkĩ Pětěró pi

* 8:5 8:5 Pĩlípũ: Pĩlípũ 'dĩri adri Yěsũ vé 'bá áyúáyũ ni kuyé. ĩri 'bá ězĩrĩ ĩ ní ũpěé ngá awaá õwúzĩ rĩ pi ní rĩ vé äzi. 'Í lã ězĩ 6:1-6.

Yūwánı be muı Sāmāriyā gá 'dālé. ¹⁵ Yēsü vé 'bá áyúāyū ĩrī 'dī'bée kâ caá, kôpi ní Múngú ri zızú 'bá drī Yēsü ri ẹ'yī' 'bá ú'dí rú rī pi ní, Índrí Uletere rī ā ású rí kôpi bēsīnī, ¹⁶ ā'diātāsīyā Índrí Uletere rī ícá drī ímú kôpi ású kuyé, sēkí kôpi ní bātízīmū rī 'yēná Úpí Yēsü ā rú sī. ¹⁷ Pétēró pi Yūwánı be tīkí drı muıú 'bá Yēsü ri ẹ'yī' 'bá gı rī pi drıgē sī ālu ālu cére, Índrí Uletere rī ní 'bá 'dī'bée ásúú.

¹⁸ Sımónā kâ ndree 'bá áyúāyū Pétēró pi Yūwánı be, tīkí drı 'bá rī pi drıgē, Índrí Uletere rī ású kôpi gı, Sımónā í'dú mūfēngā, lē ũkpō Múngú vé 'dīri jeé ānı. ¹⁹ ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi sēkí má ní ũkpō 'dīri ĩndī, á tı dō drı 'bá rī pi drıgē, Índrí Uletere rī ā ású rí kpá kôpi bēnī."

²⁰ 'Bo Pétēró ní újázú ĩri ní kīnī, "Ī drā mívé mūfēngā rī be 'dīsı rá, ā'diātāsīyā 'ı lē ũkpō Múngú vé rī jeé mūfēngā sī. ²¹ Mı ícá ẹzı Múngú vé nōri ālée ngáá 'bá be trı ku, ā'diātāsīyā mı adri 'bá pıri ku Múngú ędretı gē. ²² Lē mı újá ẹsı ũnjıkānyā agásı rá, 'ı zı Úpı ri, ĩri ícá mı trı yıkı ũnjı mı ní ũsıú 'dīri agásı rá. ²³ Á nı rá, mı ẹsı ũká ũká, mı tıgērı ũnjıkānyā vé ni."

²⁴ Sımónā ní 'yozú kīnī, "Īmi zıkı má ní Úpı ri, tā ĩmi

nı átá 'dīri ā rı rı ma ũnjı ku!"

²⁵ Pétēró pi Yūwánı be kâ ú'dúkó Úpı vé rī ũlúú, kôpi ní ĩ újázú gōzú Yērúsälémā gá 'dālé ũzi, kôpi kâ riı muı létı gē 'dīgē, kôpi ũlúkı ú'dúkó múké rī muıú gırú kárakará Sāmāriyā vé rı pi agásı.

Pılípū pi vé tā Ētīyópīyāgú rı be rı

²⁶ Úpı vé mālāyıkā ní 'yozú Pılípū ní kīnī, "Ī nga, 'ı 'du létı muıpi ándrelé rú, íngápi Yērúsälémā gá, ẹlĳpi āngū ā'wı cınyáfā rú rı agásı, muıpi Gázā gá rı." ²⁷ Pılípū ní koro ngazú muıú. ĩri ní ũgalaku āmbúgú Ētīyópīyā vé ni ĩsúzú. Ágó rı 'báná[†] rú, ĩrivé ẹzı riı ngáá rı, ĩri ri ũkú drıkoma rú Ētīyópīyāzı ĩ ní zıı Kāndásı rı vé ngá rı pi ũtē nı. Ágó 'dīri íbı íngá Múngú ri zıngará gá Yērúsälémā gá 'dāá, ²⁸ ĩri ri mviı muıú 'bētı, úrı ívé ārābıyā ĩ ní riı seése rı agá, ri búkū nēbı ĩsáyā ní sıı rı lāá.

²⁹ Índrí Uletere rı ní 'yozú Pılípū ní kīnī, "Ī mu adriı ĩnyıná ārābıyā 'dāri ā gārā gá." ³⁰ Pılípū ní njuzú cazú ārābıyā rı ā gārā gá 'dāá, yı ũgalaku rı ri búkū nēbı ĩsáyā ní sıı rı lā. Pılípū ní ágó rı zızú kīnī, "Ī nı tā mı ní riı lāá 'dīri vé ífıfı rá?"

[†] 8:27 8:27 'Báná: 'Báná vé ífıfı, 'bá ĩ ní ĩrivé rı' 'bá ágó vé rı ā fı unjee gı ni. Kôpi ri ẹzı nga 'bāgú rı vé 'bētı āsámvú gē, ũkú 'bāgú rı vé rı pi āsámvú gē.

31 Ágó rî ní újázú Pílípū ní kīnī, “Bá āzi ũlū dō má ní ífífí ni kuyé, ma ícò nĕ íngóni?” Ágó rî ní kúru Pílípū ri ā'yīzú tuzú 'í vúgá ārābīyā agá 'dāá.

32 Tā ũgalaku rî ní rií lāá Búkū Múngú vé rî agá rî ĩri 'dīni,

“Jíkí ĩri muú sū kābīlō ĩ ní lēé līlī rī tīnī,
újí kú kīri sū kābīlō mvá ĩ ní rií 'bí ni rēé rī tīnī,
zī 'í tī átángá átázú kuyé.

33 Idekí ĩri, 'bá āzi ĩrivé tā līpī pīrī ni 'dāáyo.

Īri ícò anji tī ngóni,
'dīkí dō ĩri drāá vū drīgē nōgó gí?”

34 Ūgalaku rî ní Pílípū ri zizú kīnī, “Í lū má ní, tā nēbī ní átá 'dīri, átá tā 'í rú' 'bá gá ni yā, dōku átá tā 'bá āzi rú' 'bá gá ni?” 35 Pílípū í'dó vūrā ágó rî ní lāá Búkū Múngú vé rî agá 'dāá rī vé tā ũlūú ágó rî ní, ũlū ĩri ní ú'dúkó múké Yēsū vé rī.

36 Kōpi ká rií muú lētī gé 'dīgē, kōpi cakí muú yīí ísú, ũgalaku rî ní 'yozú Pílípū ní kīnī, “Í ndre drī ká! Yīí nō! 'Í sē má ní bātízīmū ku ā'diātāsī?”

37 Pílípū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ě'yī dō ẹsī be céré, ma ícò mí ní bātízīmū sē rá.”

Ūgalaku rî ní újázú ĩri ní kīnī, “Má ě'yī rá 'yozú kīnī, Yēsū Kúrísitō ri Mvā Múngú vé ni.” † 38 Ūgalaku rî ní

'yozú ívé 'bá ārābīyā ĩ ní rií seése rī jīpī rī ní, ā uga ārābīyā rī ā tu pá. Kōpi ní ísízú Pílípū be ĩrītró, kōpi ní fizú mužú yīí agá 'dāá, Pílípū ní kúru ĩri ní bātízīmū sēzú.

39 Kōpi ká ífúú yīí rī agásī āmvé nōó, koro Índrí Úpí vé rī ní Pílípū ri jizú 'dīísí rá, ũgalaku rī gō ĩri ndreé dīí kuyé, ũgalaku rī ní kúru 'dezú mužú āyīkō be āmbúgú.

40 Vúdrī ni gé, Pílípū nī áamá nóni 'í ca kūrú ĩ ní zīí Āzótōsī agá gí. Pílípū ri ẹcī mužú kūrú rī pī agásī, ĩri ní cazú kūrú Sīzérīyā vé rī gé, ri ú'dúkó múké Yēsū vé rī ũlūú mužú 'bá rī pī ní kūrú 'dī'bée agásī céré.

9

Sáulā újā ẹsī

(Ezî 22:6-16; 26:12-18)

1 Sáulā í'dó rií 'bá Úpí Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pī ě mī ĩngbēé lēzú kōpi ú'dízú. Īri ní 'dezú mužú átálágú āmbúgú rī vúgá. 2 Sáulā zī kōkōbī átálágú āmbúgú rī vúgá kīnī, ā sī kōkōbī sēé 'bá Jó Múngú ri Zizú Dāmāsékē gá 'dālé rī pī ní, 'í ísú dō āgō dōku ũkú Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pī 'dālé, 'í íjī rī kōpi ímú ũ'yīí Yērúsālēmā gá nōlē.

3 Sáulā ká caá ĩnyinjá Dāmāsékē gá 'dāá, ācí ní dīzú 'bū gé 'dāásī, ĩngbērē āngū gārā ni gé sī kūrū. 4 Īri

8:33 8:33 Ísáyá 53:7-8 † 8:37 8:37 Átángá vērēšī 37 agá 'dīri, búkū Ezi vé ĩ ní sīí Gírīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīí búkū Ezi vé vúlé rī agá rá.

nı ngazú í'dézú vŭgá. İri ní ú'dúkó yızú, ú'dúkó rĩ kĩnĩ, "Sáũlã, Sáũlã. Ngá mí ní rizú ma ọcũzú 'dínı rĩ ã'di?"

⁵ Sáũlã ní zızú kĩnĩ, "Úpı, mi ã'di 'i?"

Ú'dúkó rĩ ní újázú kĩnĩ, "Ma Yésũ mí ní riı ọcũy rĩ 'i.

⁶ 'Í nga muı kũrú agá 'dãá, 'ı ca dõ 'dãá gı, ĩ tã ĩ ní lée mı 'o rĩ ũlũ mı ní rá."

⁷ Ağõ ri'ba mu'ba Sáũlã be trı rĩ pi tukı pá 'dãlé, kõpi zĩkı ĩ tı tã 'yozú kuyé, ã'diãtãsiyã kõpi yĩkı 'yená ú'dúkó riıpi átapi rĩ áyu, kõpi ndrekı 'bá átapi rĩ ã rú'ba kuyé. ⁸ Sáũlã ní ngazú uru, kã lée 'ı mı zıı ãngũ ndrezú, mı ni ndre ãngũ ku. Ağõ mu'ba ĩri be rĩ pi ní drı ni ruızú, ĩri sezú muızú Dãmãsekẽ gá 'dãlé. ⁹ Sáũlã adri caá ú'dú na, mı ni ndre ãngũ ku, nya ngá kuyé, dõku muı ngá azi kuyé.

¹⁰ Dãmãsekẽ gá 'dãá, ágõ azi Yésũ ã pámvú ũbııpi ni, rú ni ãnãniyã 'i. Úpı Yésũ ní 'ı 'ı'dazú ĩri ní ĩndrılĩkı agá, ĩri ní ãnãniyã ri zızú kĩnĩ, "ãnãniyã!"

ãnãniyã ní ã'yızú kĩnĩ, "Úpı, ma nõ."

¹¹ Úpı Yésũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "'Í nga muı ágõ rú be ĩ ní zıı Yúdã rĩ vé ãngá 'dãá, 'ı 'du létı rú be ĩ ní zıı Pıri rĩ muızú. Mı kãdõ caá 'dãlé, mı ágõ azi řsú rú ni Sáũlã 'ı, ágõ rĩ ĩbı ímú Tãrãsisã gálẽsı, ĩri ri Mungú ri zı. ¹² Ağõ rĩ ndre tã mívé rĩ ĩndrılĩkı agá, ndre

ágõ azi rú be ãnãniyã ri ímú 'ı vugá nõó, tı drı 'ı drıgẽ, 'ı mı ã zı rı 'ı ãngũ ndreé."

¹³ ãnãniyã ní újázú kĩnĩ, "Úpı! 'Bá kárakarã ũlũkı má ní tã ágõ 'dĩri ní 'oó rĩ pi rá. Ağõ 'dĩri 'o mívé 'bá mı ẽ'yı'ba gı rĩ pi ũnjı Yẽrusãlemã gá 'dãlé. ¹⁴ Atala atala rĩ pi drıgẽ rĩ pi sãkı ĩri ní ũkpõ ímúızú 'bá cẽré mı ĩnjı'ba rĩ pi uruzú."

¹⁵ 'Bo Úpı Yésũ ní 'yozú ãnãniyã ní kĩnĩ, "'Í mu! Ağõ 'dãri, má ĩpẽ ĩri, ã mu rı mávé tã ũlũú 'bá adri'ba Yãhũdĩ rú ku rĩ pi ní, 'bãgú rĩ pi ní, azini 'bá İserélẽ vé rĩ pi ní.* ¹⁶ Ma ímú lũ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ĩri ímú ĩzãngã nya mã tã sı ambamba."

¹⁷ ãnãniyã ní kuru muızú jó Sáũlã ní adrizú rĩ řsúızú, ĩri ní fizú muızú jó agá 'dãlé. İri ní drı tızú Sáũlã drıgẽ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Sáũlã, Úpı Yésũ 'ı 'ı'daapi mı ẽndrẽtı gẽ létı gẽ 'dãlé lókı mı ní rizú ímúızú rĩ gẽ rĩ, ĩpẽ ma ímú mı vugá nõlé, mı mı ã ndre rı ãngũ, azini İndrı Uleterẽ rĩ ã ású rı mı bẽnı." ¹⁸ Koro ngá azi sũ ĩ'bi ã kókõ'bõ tıni ni pi ní řfũızú u'dezú Sáũlã mı gẽ sı. İri ẽ mı ní kuru 'ı zıızú. İri ní ngazú uru, ãnãniyã ní ĩri ní bãtizĩmũ sãzú. ¹⁹ Kã muı adriı vıdrı ni gẽ, ĩ ní ĩri ní ínyã sãzú nyazú, rú'ba ní gõ adriı ũkpõ be.

Sáũlã sã tı Dãmãsekẽ gá

* 9:15 9:15 'Bá İserélẽ vé rĩ pi: 'Bá İserélẽ vé rĩ pi Yãhũdĩ rĩ pi.

Sáulā pi adrikí Yēsũ vé 'bá ìri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi be Dāmāsékē gá 'dālé ú'dú be kárakará. ²⁰ Koro Sáulā í'dó ríi tị sēe mužú Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī kīnī, Yēsũ ri Mvá Múngú vé ni. ²¹ 'Bá céré ri' 'bá tị ìri ní sēe rī yì' 'bá rī pi āyākí tā 'dīri sī āyāyā. Kòpi kīnī, "Ágó 'dīri adri nyo ándúru rípi 'bá Yēsũ ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ọcũúpi Yērúsalémā gá 'dālé rī 'i kuyé? 'Bá nīkí á má rá, ágó 'dīri ímú nōgó 'bá rī pi uruú, 'i jì rí kòpi muú atala atala rī pi drīgé rī pi ẹndrẹtị gé Yērúsalémā gá 'dālé bēnī."

²² Tị Sáulā ní sēe rī ũkpō ni ambamba, sē Yāhūdī Dāmāsékē gá 'dālé rī pi ní āyāngará, tā ìri ní ímbá 'yoó kīnī Yēsũ ri Kúrísítō 'i rī sī. ²³ Kā muú adrií ú'dú kárakará ā vùdrị gé, Yāhūdī rī pi ríkí lẹtị ndāá lẹzú ìri 'dizú drāzú 'dīisī rá. ²⁴ 'Bo ũlūkí Sáulā ní tā ì ní rizú lẹtị ndāzú ìri 'dizú 'dīri rá. Kòpi ríkí ìri tēe kūrú rī vé kẹtịlẹ gá 'dāá, útujá pi ìnịná be, ì 'díkí rí ìri drāá 'dīisī rá. ²⁵ Kúru 'bá Sáulā ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ā urukọ ní Sáulā ri suzú áráká āmbúgu ní agá, kòpi ní ìri ísúzu kání rī drīgé sī vūgá nōó.

Sáulā ri Yērúsalémā gá

²⁶ Sáulā ká muú caá Yērúsalémā gá 'dāá, lẹ kōdō fí 'bá Yēsũ ā pámvú ūbī' 'bá rī pi āsámvú gé, 'bo kòpi 'okí céré ìri sī ũrī sī. Kòpi ũsũkí kīnī Sáulā ri ì mị ũ' 'bā ā

'yokí rí kīnī, 'i újá ẹsị Yēsũ ri ẹ'yīzú gí. ²⁷ Kúru Bārúnábā ní Sáulā ri jizú mužú Yēsũ vé 'bá áyúáyū rī pi vūgá 'dāá, ìri ní tā Sáulā ní Úpí ri ndrezú lẹtị gé 'dāá, āzini tā Úpí ní átá Sáulā ní rī ũlūzú kòpi ní. Bārúnábā kīnī, Sáulā ká adrií Dāmāsékē gá 'dāá, sē tị Yēsũ ā rú sī ũrī ākó. ²⁸ Sáulā ri ẹcị mužú Yēsũ vé 'bá áyúáyū rī pi be trụ Yērúsalémā agásī, 'bá āzi gā ìri kuyé, ri tị sēe mužú ũrī ākó Úpí Yēsũ ā rú sī. ²⁹ Sáulā pi ríkí āgátá gāá Yāhūdī urukọ átá' 'bá Gīrīkí tị sī rī pi be, 'bo kòpi lẹkí lẹtị ndāá ìri 'dizú. ³⁰ 'Bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ká tā 'dīri yīi, kòpi jìkí ìri mužú kūrú Sīzérīyā vé rī gé, pẹkí ìri mužú Tārāsísā gá kūrú ì ní ìri tizú rī gé.

³¹ Kúru 'bá kánisā vé adri' 'bée āngū Yūdáyā vé rī agá, āngū Gālíláyā vé rī agá, āzini āngū Sāmāriyā vé rī agá rī pi gōkí adrií tā be kírí. Kòpi mbakí ícá ũkpó ũkpó ívé ẹ'yīngará agá. 'Bá rī pi vé kālāfe gō vaá mužú drīgélẹ ũkpō Índrī Uleteré rī vé rī sī.

Pétēro ídrí Āyīnéyā pi Dōrúkā be

³² Pétēro ká ríi ẹcị mužú āngū rī pi agásī, ìri ní mužú 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ndrezú kūrú Lídā vé rī gé 'dāá. ³³ Ísú ágó āzi 'dāá rú ni Āyīnéyā 'i. Ágó 'dīri drā nyi pá ni pi kú 'bēlé' 'béle, la gbóló drīgé caá ílī ārō.

³⁴ Pétëró ní 'yozú Āyīnéyā ní kīnī, “Yēsū Kúrísitō ídrí mí gí. ‘Í nga ury, ‘í tra mívé pórōšī.” Koro Āyīnéyā ní ngazú ury sī. ³⁵ ‘Bá kárakará adri‘bá Lídā gá rī pi Sārónī gé rī pi be, kōpi kâ ndree Āyīnéyā ri ěcī tu rá, kōpi újákí ేశí Úpí Yēsū ri ě‘yīzú rá.

³⁶ Ūkú āzi Yópā gá ‘dāá rú ni Tābitā ‘i, ĩri ‘bá Yēsū ri ě‘yīpi gí ni. (Rú Tābitā ‘dīri Ġīrīkī tī sī ĩ zī Dōrūkā. Rú Dōrūkā ‘dīri vé ífífí nyámáta.) ĩri ri tā múké ‘o ‘bá rī pi ě ĩzā kozú. ³⁷ Lókí ‘dāri gé, drā rú ūkú rī, ĩri ní drāzú, ĩ ní ĩrivé āvū ūjīzú jīzú mužú ‘bāzú jó ĩ ní sīi āco uryégé ‘dāá ni agá. ³⁸ Lídā ri ĩnyinaṅá Yópā be, ‘bá Yēsū ā pámvú ūbī‘bá rī pi kâ yīi kīnī Pétëró ri Lídā gá ‘dāá‘dā, kōpi pēkí āgō ĩrī mužú ĩri mǎá kīnī, “Pétëró, mí ímú mbēlē!”

³⁹ Pétëró ní ‘dezú mužú kōpi be trú. Pétëró kâ caá, kōpi jīkí ĩri mužú jó ĩ ní sīi āco uryégé ‘dāá rī agá, ūkú ọwuzi kárakará ímúkí āá ngoó Pétëró ā gārā gá. Kōpi rikí āá rī ngoó, rúkí bōngó Dōrūkā ní ícī awaá ĩ ní rī pi ĩ drīgé. ⁴⁰ ‘Bo Pétëró ní ‘yozú kōpi ā fūkí jó rī agāsī céré āmvé. ĩri ní kūmūcí ūtīzú vūgá Múngú ri zīzú. Pétëró ní ‘i újázú āngū ndrezú āvū rī vúgálé

rú, ĩri ní ‘yozú kīnī, “Tābitā, mí íngá ury.” Tābitā ní ‘i mī zīzú. Kā Pétëró ri ndree, ĩri ní íngázú úrízú ury sī. ⁴¹ Pétëró ní ‘i drī suzú ĩri ruzú íngazú ury. ĩri ní ọwuzi rī pi zīzú ímúzú ‘bá Yēsū ri ě‘yī‘bá gí rī pi be, ĩri ní ‘i‘dazú kōpi ní kīnī, Tābitā ri ídrí rú.

⁴² Tā Tābitā vé ‘i ngaápi ‘dīri ayi mužú kūrú Yópā vé rī agāsī céré. Tā ‘dīri sē ‘bá kárakará újákí ేశí Úpí Yēsū ri ě‘yīzú rá. ⁴³ Pétëró adri Yópā gá ‘dāá lókí be āco. Kōpi rikí adrii Sīmōnā lā‘bú nyīpi rī be trú.

10

Pétëró pi vé tā Kōrōnōlīyō be rī

¹ Ágó āzi rú ni Kōrōnōlīyō ‘i, ágó rī ri adrii kūrú Sīzériyā vé rī agá. ĩri ūgalaku āngáráwá* ĩ ní zīi ngúlúmū Ītālīyā rī pi vé ni.

² Ágó rī ívé ‘bá ‘bētī āsámvú gé rī pi be,† kōpi ‘bākí ívé ేశí céré Múngú drīgé, ĩnjīkí Múngú ri ambamba, ágó rī ri ngá sēé ‘bá ngá ākó rī pi ní ేశí be céré, ri Múngú ri zīi ú‘dú be céré. ³ Ú‘dú ālu, ūtú rī kâ mužú caá sâ na ūndrēṅá vé rī gé, Kōrōnōlīyō ní ĩndrīlīkí ndrezú. Ndre mālāyīkā ri ímú Múngú vúgálésī, mālāyīkā rī zī Kōrōnōlīyō ri rú sī kīnī, “Kōrōnōlīyō!”

* **10:1** 10:1 Ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá mūdūrūlū ālu rī pi ě drī koopi ni. † **10:2** 10:2 Ágó rī ívé ‘bá ‘bētī āsámvú gé rī pi be: Kōrōnōlīyō pi ‘bá ívé ‘bētī āsámvú gé rī pi be, kōpi adriki Yāhūdī ku. ‘Í lā Ezj 11:1-3.

4 Kōrōnōllyō 'bā mị rizú mālāyíkā rī ndrezú, ụrị fụ ịri ambamba. Ịri ní mālāyíkā rī zizú kīnī, “Ambúgú mávé rī, 'í lē má ní tā ngóni ni lúú?”

Mālāyíkā rī ní újázú ịri ní kīnī, “Múngú ri āyīkō sī mí ní 'i zịi rī sī, āzini fēfē mí ní sēé 'bá ngá ākó rī pi ní ẹsị be céré rī sī. 5 Lē mī pē āgō ụrụkọ ú'díkírīnǎ nōgọ muzú Yópā gá 'dǎá, kọpi ā mukí ágó rụ be ị ní zịi Sịmónǎ Pétēró ri ịjị. 6 Ágọ rī ímú ụmú rú, ịri ri adri Sịmónǎ riipi lǎ'bú nyiipi rī vé ǎngá. Sịmónǎ vé jó ịnyinǎnǎ yịi tafu rī ā gǎrǎ gá.”

7 Mālāyíkā átapi ịri be rī kǎ 'deé muụ gí, koro Kōrōnōllyō ní ívé átí'bá ịrị ni pi zizú ívé ǎngáráwá āzi ǎlu Múngú ri ịnjịpi ịnjịni ni be.

8 Ịri ní tā 'i nga'bá rī pi ụlúzú kọpi ní, ịri ní kúru kọpi pēzú muzú Yópā gá 'dǎá.

9 Kǎ muụ caá drụ 'dini, ụtú mgbíngbi gé 'dígé, átí'bá Kōrōnōllyō ní pēé muzú 'dǎ'bée kǎ caá ịnyinǎnǎ kūrụ Yópā vé rī gé 'dǎá, Pétēró nga tuụ muzú Múngú ri zịi jó ị ní sịi drị be kpǎkpǎ rī agá ụrụ 'dǎá. 10 Ẹbịrị fụ ịri káyí, lē kōdō ngá nyaá, kǎ drī rií inyá rī á'dí, ịri ní 'dezú ú'dú gé, ịri ní ịndrịlịkị ndrezú. 11 Kǎ rií ú'dú rī koó, ndre 'bụ zị 'i kú mgbọ, ngá āzi ẹpịgúgú sụ bōngó lǎrá rú ni tịni, ụpílé be sụ, ríkí ịri ísú ímúzú vūgá nōó.

12 Ngá sụụpi bōngó tịni rī agá 'dǎá, ndre ǎnyǎpá ọsụkǎ be ǎndíǎndí pá be sụ rī pi, ǎ'a ẹcǎ'bá bēdrị sī rī pi be, ǎrínǎ rī pi be. 13 Kúru Pétēró ní ú'dúkọ yizú, ú'dúkọ rī kīnī, “Pétēró, 'i nga ụrụ, mí ụrụ ǎnyǎpá 'dǎ'bée ú'dí, 'i nya kọpi nyanya.”

14 Pétēró ní 'yozú kīnī, “Úpí, má ícọ tā 'dǎri 'oó ku. Á nya drī ǎnyǎpá ǎzǎvū rú 'dǎ'bée ǎlunǎni kuyé.”

15 Pétēró ní gōzú ú'dúkọ rī yizú dǎi, ú'dúkọ rī kīnī, “Ngá Múngú ní údé uletere 'dǎ'bée, lē mī 'yo kọpi ǎzǎvū rú 'dini ku.”

16 Tǎ 'dǎri nga 'i caá vú sī na, vudrị ni gé, koro ị ní bōngó lǎrá rú 'dǎri sezú gōzú 'bụ gé 'dǎá.

17 Pétēró ẹ drī ábá céré céré, ri ụsụ, ịndrịlịkị 'dǎri vé ífífí ǎ'di? Kúru āgō Kōrōnōllyō ní pēé rī pi ní cazú Sịmónǎ vé jó ịsúzú. Kọpi áwíkí pá tuú kání rī vé kẹtílé gá. 18 Kọpi zíkí nǎzú ámázú dō Sịmónǎ Pétēró ri adri 'dǎgá.

19 Pétēró kǎ rií ịndrịlịkị 'i ní ndreé 'dǎri vé tā ụsụ, Ịndrị Uletere rī ní 'yozú ịri ní kīnī, “Sịmónǎ, āgō ụrụkọ'bée na, kọpi ri mi ndǎ. 20 'Í nga ụrụ, 'i sị muzú vūgá 'dǎá. 'Í 'de muzú kọpi be trụ, lē mī ụsụ ku, má ịpē kọpi ímúzú nǎ.”

21 Pétēró ní kúru sizú muzú vūgá 'dǎá, ịri ní 'yozú

‡ 10:14 10:14 ǎnyǎngá ǎzǎvū rú rī: Tǎimbị Mósē vé rī ǎ'yí 'yozú kīnī, ǎ nyakí ǎnyǎpá ụrụkọ ị ní 'yoó kīnī, kọpi ǎzǎvū rú 'dǎ'bée ku. 'Í lǎ Lẹvítikǎ 11:1-32.

kôpi ní kînî, “Bá ìmi ní ríí ndáá rî, ìri ma 'i. Tã ìmi ní ma ndázú rî ã'di?”

²² Kôpi ní újázú ìri ní kînî, “Körönölyô ì ní 'bãá ãngáráwá Rómã vé rî pi drîgé drîkoma rú rî ìpê 'bã ímúzú nî. Ìri 'bã tã 'oópi pîrî ni, ìnjî Múngú ri ìnjînjî, Yâhúđî rî pi céré ìnjîkî ìri ìnjînjî. Mälâyíkã uletere Múngú vé rî 'yo ìri ní kînî, mì mu ívé ãngá 'dãá, mì mu 'í ní ú'dúkó múké Múngú vé rî ùlúú, 'í yî rî.” ²³ Pétêró ní kúru 'yozú ãgô 'dî'bée ní kînî, kôpi ã lakí lala.

Pétêró pi 'deki muú Körönölyô vúgá

Kã muú adrií drû 'dîni, Pétêró pi ní 'dezú muú 'bã 'dî'bée be trû, ãzini 'bã urukô Yésú ri ẹ'yî 'bã gí Yópã gá 'dálé rî pi be. ²⁴ Kã muú adrií drû 'dîni, kôpi ní cazú kûrú Sizeriýã vé rî gé, vûrã Körönölyô ní rizú kôpi ùtêzú rî gé 'dãá, Körönölyô zî ívé máríté rî pi ívé ùndî rî pi be céré ímú Pétêró ri ùtêé. ²⁵ Pétêró kã fí caá Körönölyô vé ãngá 'bêtî 'dãá, Körönölyô ní kûmüci ùtîzú Pétêró ri ìnjîzú. ²⁶ 'Bo Pétêró ní ìri ruzú ingazú 'yozú ìri ní kînî, “Í nga uru. Ma nòri 'bã áda sù mí tînjî.”

²⁷ Pétêró ní rizú átázú ìri be, kôpi ní 'dezú fizú muú jó agá 'dãá, vûrã 'bã kárakarã rî pi ní ì úmúzú rî gé. ²⁸ Pétêró ní 'yozú kôpi ní kînî, “Ìmi nîkî rá 'yozú kînî, 'bávé tãimbî Yâhúđî vé rî ã'yî ku Yâhúđîgú ní 'i úmúzú

adrizú 'bã adri'bã Yâhúđî rú ku rî pi be trû, dôku tãimbî ã'yî ku ìri ní muú kôpi vúgá. 'Bo Múngú lû má ní kînî, lè mã 'yo 'yozú kînî 'bã rî pi urukô adrikí pîrî ku 'dîni ku, dôku 'bã rî pi urukô ãzãvû rú 'dîni ku. ²⁹ Mí kã 'bã rî pi pèé muú má vúgá sî, sè má ní ímúzú mbêlênjá ãní. Nóni ìmi lûkî má ní, ìmi zîkî ma ímú ã'di 'oó?”

³⁰ Körönölyô ní újázú ìri ní kînî, “Ú'dú sù, á ri Múngú ri zîjî mávé jó agá 'dãá sã nòri tînjî rî gé, sã na ùndrênjá vé rî gé. Koro ágó ãzi bõngó be imvesírîlî ni ní ìfüzú ímúzú pá tuzú má èndrêti gé. ³¹ Ìri ní 'yozú má ní kînî, 'Körönölyô, Múngú yî mívé zîngará mí ní rizú 'i zîzú rî gí, ãzini fêfê mí ní ríí sêé 'bã ngá ãkó rî pi ní rî vé tã ca 'í vúgá 'dãá gí. ³² Lè mí pè ãgô urukô muú Yópã gá ágó ì ní zîjî Sîmónã Pétêró rî bîi. Ìri ri adri ágó ãzi ì ní zîjî Sîmónã riipi lâ'bú nyiipi rî vé ãngá. Sîmónã vé jó ìnyinãnjá yî tafu rî ã gãrã gá.’ ³³ Má ní 'bã pèzú muú mbêlênjá mí vúgá sî mí bîzú ìjîzú ãní, mí ícã múké. 'Bã Múngú èndrêti gé nò, 'bã ri ú'dúkó múké Úpí ní lûú mí ní rî tẽ yî mí tî gé.”

³⁴ Kúru Pétêró ní í'dózú átázú kînî, “Ádarú á nî áamá rá 'yozú kînî, Múngú èndrêti gé, 'bã rî pi céré tròtrò. ³⁵ Múngú ã'yî 'bã 'i ru'bã rî pi, ãzini 'bã tã 'o'bã pîrî rî pi ãngû rî pi agásî céré. ³⁶ Ìmi yîkî ú'dúkó

múké Múngú vé ĩ ní ũlũú 'bá Īsērélē vé rĩ pi ní rĩ gí kīnī, Múngú ri ĩmi ní tākiri sē Yēsũ Kúrísítō ā rú sī, ĩri Úpí 'bá rĩ pi vé ni céré. ³⁷ ĩmi nĩkí tā 'i 'oópi āngũ Yũdáyā vé rĩ agá rĩ pi rá, tā rĩ í'dó 'i ngaá Gālíláyā gá, lókí Yũwánī ní tā bātízīmũ vé rĩ ũlũzú rĩ ā vùdrĩ gé. ³⁸ ĩmi nĩkí rá 'yozú kīnī, Múngú sē Índrí Uleteré rĩ ású Yēsũ Názērétāgú rĩ, āzini sē ĩri ní ũkpō, éçí āngũ rĩ pi agásĩ tā múké 'oó 'bá rĩ pi ní, āzini ídri 'bá ādróko§ ní éří 'bá ívé ni rú rĩ pi rá, ā'diātāsīyā Múngú ri ĩri be trũ.

³⁹ "Bá Yēsũ vé 'bá áyúāyũ nō'bée, 'bá ndrekí tā Yēsũ ní 'oó kárakarā āngũ Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ agá, āzini kũrũ Yērúsālémā vé rĩ agá rĩ rá. Kòpi 'dĩkí Yēsũ ri drāá peři alambaku sīgé, ⁴⁰ 'bo ú'dú na ni gé, Múngú inga ĩri gōó ídri rú drāngará gálésĩ rá, āzini Múngú i'da kpá ĩri sēé ndreé 'bá rĩ pi ní rá. ⁴¹ 'Bá rĩ pi céré ngakí ĩri ndreé kuyé, 'yéná 'bá ndrekí ĩri nĩ, 'bá rikí ngá nyaá, āzini ngá mvuú ĩri be trũ lókí ĩri ní íngázú drāngará gálésĩla gí rĩ ā vùdrĩ gé. Múngú ĩpē 'bá nĩ, 'bá ũlũkí rí ĩrivé tā 'bá Ƴrũkò ní. ⁴² Múngú sē 'bá ní tājmbĩ kīnī, lē 'bá ũlũkí 'bá rĩ pi ní 'yozú kīnī, Múngú ĩpē Yēsũ ri ímũ 'bá ídri rú rĩ pi vé tā lĩ 'bá ũdrā' 'bá gí rĩ pi be. ⁴³ Nébĩ rĩ pi céré

átakí kīnī, 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi, ĩ ímũ kòpi trũ ĩvé ũnjĩkānyā agásĩ rá ĩrivé rú sī."

⁴⁴ Pétēró ká rii átá, Índrí Uleteré rĩ ní ímũzú 'bá ri' 'bá ú'dúkò rĩ yĩ' 'bá rĩ pi ásúzá céré. ⁴⁵ Yāhūdĩ Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí ĩ ní kòpi ā ágélé ē tĩ úlĩ gí, ímũ' 'bá Pétēró be trũ rĩ pi āyākí tā Índrí Uleteré rĩ ní 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ású ĩndĩ rĩ sī rá. ⁴⁶ Kòpi yĩkí 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku 'dĩ'bée ri átá tĩ āndíāndí ni pi sī, āzini kòpi ri Múngú ri íngú.

Pétēró ní kúru 'yozú kīnī, ⁴⁷ "Bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku 'dĩ'bée, Índrí Uleteré rĩ ású kòpi gí, sũ ĩri ní 'bá ású rĩ tĩni, á nĩ rá bātízīmũ ĩ ní lēé sēé kòpi ní rĩ, 'bá āzi ícò ugaá ku!" ⁴⁸ Kúru Pétēró ní tājmbĩ sēzú kīnī, ā sēkí kòpi ní bātízīmũ Yēsũ Kúrísítō vé rú sī. Vùdrĩ ni gé, kòpi ní Pétēró ri mázú, lē ā adri ĩ be cazú ú'dú āzi gé.

11

Pétēró ũlũ ívé ẹzĩ ā tā

¹ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí Yũdáyā gá rĩ pi be yĩkí kīnī, 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ẹ'yĩkí ú'dúkò Múngú vé rĩ gí. ² Kúru Pétēró ká caá Yērúsālémā gá 'dālē, Yāhūdĩ ẹ'yĩ' 'bá gí ĩ ní kòpi ágélé ē tĩ úlĩ gí rĩ pi í'dókí Pétēró ri ideé. ³ Kòpi kīnī, "Ngá mí ní

§ 10:38 10:38 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩri āmbúgú índrí ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gá tā Múngú vé ri 'duhá ngagá sī 'bũ gé 'dālē. Múngú ídrò ādróko ri índrí ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dāásĩ nĩ. 'Í lā l'dangará 12:7-9.

muzú nga nyazú 'bá ĩ ní kôpi
ã ágélé ĩ tị úlị kuyé rĩ pi be
trụ rĩ ã'di?"

4 Pétêró ní í'dózú tâ 'i
ngaápi rĩ ùlüzú kôpi ní céré,
ku ãlu ni kuyé, 5 kĩnĩ, "Ụ'dụ
ãlu, má kã rií Múngú ri zị
kürü Yópã vé rĩ gé 'dãá, á
'de rií ụ'dụ koó, koro má
ní ìndrìlìkì ndrezú. Ìndrìlìkì
rĩ agá 'dãá, á ndre ngá ãzi
ãmbúgú ri ísì ímúzú 'bũ gé
'dãásĩ vùgá nŏó, sũ bŏngó
lãrá rú ùpílé be sụ rĩ tịni,
ímụ pịrị má vùgá. 6 Má kã
bŏngó rĩ ã 'a ndreé, á ndre
ãnyãpá pá be sụ vũ drìgé
nŏgó rĩ pi, nyãlãgã ásé agá
rĩ pi, ngá éçì'bá bĕdrĩ sĩ rĩ
pi, ãzini ãrĩgã rĩ pi. 7 Má ní
kúru ụ'dúkò yizú, ụ'dúkò ri
'yo má ní kĩnĩ, 'Pétêró, 'í nga
urü, mí ụ'dì ãnyãpá 'dĩ'bée,
'í nya kôpi nyanya.'

8 "Má ní újázú ĩri ní, má
kĩnĩ, 'Ádarú Úpí, á nya drĩ
ngá ãzãvũ rú ĩ ní nyaá ku
'dĩ'bée kuyé.'

9 "Ụ'dúkò rĩ ní gŏzú átázú
má ní 'bũ gé 'dãásĩ ðĩ kĩnĩ,
'Lĕ mĩ zị ngá ãzi 'yozú kĩnĩ
ãzãvũ rú 'dĩni ku. Múngú
údé kôpi uletere.' 10 Tã 'dĩri
nga 'i caá vú be na. Vudrĩ
ní gé, ĩ ní bŏngó lãrá rú 'dĩri
sezú muzú 'bũ gé 'dãá.

11 "Koro 'bá na ĩ ní ĩpĕé
íngázú kürü Sizerĩyã vé rĩ
gélésĩ rĩ pi ní ícázú pá tuzú
jó má ní adrizú rĩ tị gé.
12 Ìndrì Uletere rĩ ní lüzú má
ní kĩnĩ, mã 'de muzú kôpi be
trụ. Lĕ mã ụsũ 'yozú kĩnĩ,
'bá 'dĩ'bée adrikì Yãhũdĩ ku
'dĩni ku. 'Bá áziyá Yĕsũ

ri ĕ'yĩ'bá gí 'dĩ'bée mukì
má be trù ãlu, 'bá ní fizú
Kŏrŏnŏlĩyŏ vé jó agá 'dãá.
13 Kŏrŏnŏlĩyŏ ní tâ mãlãyĩkã
ní ìndrĕzú 'í ĕndrĕtị gé ívé
jó agá rĩ ùlüzú 'bá ní kĩnĩ,
mãlãyĩkã rĩ 'yo 'í ní kĩnĩ,
"Í pĕ 'bá urukò muş Yópã
gã Sĩmŏnã Pétêró vùgá 'dãá.
14 Pétêró ĩ ímụ rí ụ'dúkò
múké rĩ ùlũú mí ní, ãzini 'bá
mívé jó ãsãmvú gé rĩ pi ní,
ĩmi ĩsúkì rí pangará.'

15 "Má kã í'dó ụ'dúkò
múké rĩ ùlũú, koro Ìndrì
Uletere rĩ ní ísüzú kôpi
ásüzú, sũ ándúru ĩri ní 'bã
ású rĩ tịni. 16 Kúru má ní tâ
Úpí ní 'yoó kĩnĩ 'Yũwãní sĕ
Bãtízĩmũ rĩ yĩ sĩ, 'bo ĩ ímụ
ĩmi ní bãtízĩmũ rĩ sĕ Ìndrì
Uletere rĩ sĩ' 'dãri ígázú.
17 Múngú sĕ dŏ Ìndrì Uletere
rĩ 'bã adri'bã Yãhũdĩ rú ku
rĩ pi ní rá sũ ĩri ní sĕé 'bã ní
lókì 'bã ní Úpí Yĕsũ Kúrísítŏ
ri ĕ'yĩ rĩ gé rĩ tịni pírì, ma
ã'di 'i ícŏpi ãgátã gãápi tâ
Múngú vé rĩ sĩ?"

18 Kôpi kã tâ Pétêró ní átã
'dĩri yĩ, kôpi gŏkì ãgátã gãã
kuyé, kôpi í'dókì Múngú ri
íngú. Kôpi ní 'yozú kĩnĩ,
"Bã ndrekì nŏni Múngú
sĕ drìlé múké 'bã adri'bã
Yãhũdĩ rú ku rĩ pi ní ĕsì
újázú ívé ùnjĩkãnyã agásì gí,
kôpi ĩ ĩsúkì rí ídri 'dãni'dãni
rĩ ãní."

*'Bã kãnisã vé ãnitĩyŏkã
gã rĩ pi*

19 Kã Sĕtĕfãnŏ ri 'dĩ drãã
gí, 'bã Úpí ri ĕ'yĩ'bá gí rĩ
pi írĕkì ĩ muş caá ãngũ

Fõnisîyâ vé rî agá, ângû Sáyípûrāsî vé rî agá, âzini kûrû Ānîtîyókâ vé rî agá, â'diātāsîyâ î ní kôpi ôcûyî rî sî. Kôpi rikî ú'dúkô múké Múngú vé rî ùlúú mužú, kôpi ùlúki 'yéñá 'bá Yāhūdî vé rî pi ní. ²⁰ 'Bo 'bá Yēsū ri ê'yî' 'bá gî rî pi ã urukô íbíkí íngá Sáyípûrāsî gé, âzini Kûrénē gá, agakí caá Ānîtîyókâ gá, Kôpi rikî ú'dúkô múké Úpí Yēsū vé rî ã tā ùlúú mužú 'bá adri' 'bá Yāhūdî rú ku rî pi ní. ²¹ Ūkpō Múngú ní sēē kôpi ní rî sî, 'bá kárakará adri' 'bá Yāhūdî rú ku rî pi újakí êsî Úpí Yēsū ri ê'yîzú rá.

²² 'Bá kánisā vé Yērúsālémā gá rî pi kâ tā 'i ngaápi 'dîri yîi, kôpi pêkí Bārúnábā ri mužú Ānîtîyókâ gá. ²³ Bārúnábā kâ caá êsî múké Múngú ní 'bāá 'bá rî pi ní rî ndreé 'î mî sî, âyîkō fû îri ambamba, ânî ímbá kôpi kînî, kôpi ã 'bākí tā Úpí Yēsū vé rî kú î êsî agá títí. ²⁴ Bārúnábā ri 'bá múké, épî Índrí Uletere rî sî, âzini îri 'bá ê'yîipi gî ni, ânî sē 'bá kárakará ê'yîkí Úpí ri rá.

²⁵ Bārúnábā ní ngazú mužú Tārāsísā gá, mužú Sáulā ri ndāá. ²⁶ Bārúnábā kâ Sáulā ri ísú, îri ní Sáulā ri íjîzú Ānîtîyókâ gá. Kôpi

áwíkí rîi adrii 'bá kánisā vé rî pi be ílî álu. Bārúnábā pi Sáulā be ímbákí 'bá kárakará. Í'dókí 'bá Yēsū ã pámvú ūbî' 'bá rî pi zîi Kûrîsîtîyānî* Ānîtîyókâ gá 'dāá.

²⁷ Lókí 'dâri gé, nébî urukô' 'bée íbíkí íngá Yērúsālémā gá, ícákí Ānîtîyókâ gá. ²⁸ Nébî rî pi vé âzi rú ni Āgábū 'i. Índrí Uletere rî vé ūkpō sî, îri ní ngazú uru sî, îri ní 'yozú kînî, êbîrî ri ímú 'de ūnjî ūnjî ângû Rómā vé rî agásî céré. (Tā 'dîri nga 'i lókí Kālāwūdíyō 'bāgú āmbúgú Rómā vé rî ní mālūngā ruzú rî gé.) ²⁹ 'Bá Yēsū ã pámvú ūbî' 'bá Ānîtîyókâ gá rî pi ūsûkí î êsî agá 'dāá kînî, 'bá ālu ālu ē í'dú ngá sēē 'bá Yēsū ri ê'yî' 'bá gî Yūdáyā gá rî pi ní, kôpi ē ízā kozú, îri ní ísú rî vú sî. ³⁰ Kôpi í'dúkí fēfē î ní soó rî sēē Bārúnábā pi drîgé Sáulā be, kôpi jîkí mužú sēē 'bá drîkoma rú Yērúsālémā gá 'dālē rî pi drîgé.

12

'Bāgú Ēródē ôcû 'bá kánisā vé rî pi

1 Lókí 'dâri gé, 'bāgú Ēródē* uru 'bá kánisā vé rî pi ã urukô sēē rîi ôcûyî.

* 11:26 11:26 Kûrîsîtîyānî: 'Bá 'dî' 'bée ê'yîkí rá 'yozú kînî, Yēsū ri Kûrîsîtô, pa î ní. Zîkí kôpi Kûrîsîtîyānî, â'diātāsîyâ kôpi ri Yēsū Kûrîsîtô ã pámvú ūbî.

* 12:1 12:1 'Bāgú Ēródē: 'Bāgú î ní zîi Ēródē Āgîrîpā rî, îri Ēródē Āmbúgú rî vé mvá vé mvá. 'Í lâ Ezî 12:1-13:1. Sâ î ní Yēsū ri tîzú rî gé, Ēródē Āmbúgú 'dîri ru ângû rî ní. 'Í lâ Mātáyó 2:1-8; Lúkā 1:5. Ēródē Āmbúgú rî kâ drāá, îrivé mvá Ēródē Ānîtîpā gō mālūngā rî ruþî nî sâ Yūwānî ní bātîzîmū sēzú Yēsū ní rî gé. 'Í lâ Mātáyó 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1; Ezî 4:27.

² 'Bāgú rī pē āngáráwá muḡ Yōkóbū Yūwánī édrīpī ē drī līlī ìlī āco sī. ³ Ēródē kā ndreé tā 'í ní 'oó 'dīrī sē Yāhūdī ambugu rī pi ní āyīkō, gō kpá āngáráwá rī pi pēé muḡ Pétēró ri ruḡ. Tā 'dīrī nga 'i lókí Ūmū ī ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī† gé. ⁴ Kā Pétēró ri ruḡ, ĩri ní Pétēró ri 'bezú jó āngū ū'yīzú rī agá, 'bā āngáráwá ngúlúmū su rīi Pétēró rī ūtēé, ngúlúmū ālu rī āngáráwá be su. Ēródē lē kōdō ē ìjīkí Pétēró ri ĩfūú āmvé, 'i lī rī ĩrívé tā 'bá rī pi ẹnḡeṡi gé Ū'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī‡ ā vúdṛī gé. ⁵ 'Bo Pétēró kā rīi adrii jó āngū ū'yīzú rī agá 'dāá, 'bá kánisā vé rī pi rikí Múngú ri zīlī ĩri ní ẹsī be céré.

Mālāyīkā oyū Pétēró ri ĩfūú jó āngū ū'yīzú rī agásī

⁶ Ēródē kā lēé ē ìjīkí Pétēró ri 'bá tā lī' 'bá rī pi ẹnḡeṡi gé, ìnīnā 'dāri sī, ìsú Pétēró ri ū'dú ko, úmbékí drī ni pi ĩrītrō ìmvē sī āngáráwá ĩrī ni pi āsámvú gé, 'bākí kōpi rīi ĩri ūtēé jó agá 'dāá. 'Bākí kpá āngáráwá uruḡo ĩrī kēṡeṡi jó rī vé rī ūtēé

āmvélésīla. ⁷ Koro mālāyīkā Úpí vé rī ní ìndrészú, āzini ācī ní dīzú āngū ĩngbērészú jó ī ní āngū ū'yīzú rī agá 'dāá, mālāyīkā rī ní Pétēró ā rú' 'bá sazú, Pétēró ri aruzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Í nga uru mbēlēl!" ĩmvē ī ní Pétēró ē drī úmbézú rī ní 'i oyuzú drī ni gé sī 'dezú vūgá.

⁸ Mālāyīkā rī ní kúru 'yozú Pétēró ní kīnī, "Í su mívé bōngó, 'i su mívé ngá pá gá, āzini 'i su mívé bōngó akoó rŭkŭ rī mī rú' 'bá gá, mī ūbī mā pámvú ìmúzu!" Pétēró 'du tā rī ngaá sŭ mālāyīkā rī ní lūú 'i ní rī tīnī. ⁹ Pétēró ní fūzú jó āngū ū'yīzú rī agásī, ĩri ní 'dezú muzú mālāyīkā rī ā vúdṛī gé sī. 'Bo sá 'dāri gé, Pétēró ūsŭ 'yozú kīnī, tā mālāyīkā rī ní 'oó 'dīrī ĩri tā áda 'dīni kuyé, ūsŭ ngá rī urobī. ¹⁰ Pétēró pi mālāyīkā rī be agakí āngáráwá ī ní 'bāá drīdrī rī ā gārā gá sī, kōpi gōkí kpá agaá āngáráwá āzi rī ā gārā gá sī, kōpi ní cazú kēṡeṡi āmbúgú aya rú ī ní fūzú muzú kŭrŭ agá rī gé. Kēṡeṡi rī ní 'i zīzú ó'dúkŭlégúsī, kōpi ní fūzú āmvé 'dāá. Kōpi muḡí lēṡi āmbúgú rī drīgē sī, cīngbá

† **12:3** 12:3 Ūmū ī ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī: Yāhūdī rī pi ri ūmū 'dīrī nya ca ū'dú ẹzīrī, kōpi ri ū'dú Múngú ní i pazú adringará tŭgērī rú 'bá Ẹjēpētō vé rī pi drīgē sī rī vé tā ígá áni. Ūmū 'dīrī ī i 'dó nya Ū'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī gé. 'Í lā Wŭngará 12:17-20; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwánī 2:13; Ẹzị 12:4; 1 Kōrínitō 5:7; Ēbérē 11:28. ‡ **12:4** 12:4 Ū'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī: Yāhūdī rī pi ri ū'dú Múngú ní óṡi ẹlízú ĩsērélē rī pi vé jó rī pi tị gé sī Ẹjēpētō gá 'dāá rī vé tā ígá. Óṡi kōpi ẹ'bīpīlī ūbékí kābīlō ā ārī ívé kēṡeṡi ē ẹrīfe gá sī, sē Múngú ū'dí kōpi kuyé. Múngú ū'dí 'bá Ẹjēpētō vé kābīlō ārī ūbē' 'bá ívé kēṡeṡi ē ẹrīfe gá sī kuyé rī pi vé anjī āgō kāyú rī pi ūdrāá 'bá ālu ālu vé 'bēṡi āsámvú gé sī rá. 'Í lā Wŭngará 12:17-28.

cazú lėtų rĩ vé ũdũ gé. Koro mālāyíkā rĩ ní ĩri kuzú.

11 Pétěró imụ tā 'i 'oópi 'dĩri nĩĩ áamá vúlé vúlé rú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú tā 'dĩri tā égbì! Úpí ĩpě ívé mālāyíkā imụ ma paá 'bāgú Ēródě drígé sĩ, āzini tā ambugu Yāhūdĩ vé rĩ pi ní ũtĩĩ lée ngaá má rụ 'bá gá rĩ agásĩ gí.”

12 Pétěró kā tā 'dĩri nĩĩ áamá, ĩri ní 'dezú mužú Māriyā vé āngá, Māriyā ri Yūwānĩ ĩ ní zĩĩ Mārākō rĩ vé éndrėpi, ĩsú 'bá kānísā vé rĩ pi úmúkí ĩ kárakarā, kòpi ri Múngú ri zĩ. 13 Pétěró ní kẹtĩ kání rĩ vé rĩ gazú, mvá ũkúnjá āzi átĩ 'bá rú rú ni Ródā 'i, ĩri ní mužú kẹtĩ gé 'dāá, lē nĩĩ áamá 'bá kẹtĩ rĩ gaápi rĩ ā'di 'i. 14 Mvā ũkúnjá rĩ kā Pétěró ā ú'dúkó nĩĩ áamá, āyĩkō fụ ĩri ambamba, gō njuú vúlé, zĩ kẹtĩ rĩ kuyé, ĩri ní lūzú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Pétěró ícá kuú kẹtĩlė gá 'dāá'dā!”

15 Kòpi ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Mĩ drĩ ábá gí.” Mvā ũkú rĩ kā riĩ síĩ tā rĩ 'yoó dđĩ dđĩ. Kòpi gōkĩ 'yoó mvā ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Ĩri ícá adri mālāyíkā Pétěró ri ũtėepi rĩ 'i.”

16 Pétěró ri nyo kẹtĩ rĩ gaága, kòpi ní kẹtĩ rĩ zĩzú, kòpi ká Pétěró ri ndree, sē kòpi ní āyāngará. 17 Pétěró ní drĩ 'bezú kòpi ní kĩnĩ, kòpi ā újíkĩ kĩri. ĩri ní tā Úpí ní 'i

ĩjĩzú ĩfũzú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agásĩ āmvé rĩ ũlũzú kòpi ní. ĩri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, lē kòpi ā ũlúkĩ tā 'dĩri YōkóbũŠ ní, āzini 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi ní, kúru ĩri ní 'dezú mužú vūrā āzi gé.

18 Kā mužú adriĩ ũ'bútĩñá rĩ sĩ, āngáráwá Pétěró ri ũtė 'bá rĩ pi ē drĩ ábá céré céré, sē kòpi ní ũrĩ ambamba. Kòpi nĩkĩ kuyé tā íngóni ni 'o Pétěró be nĩ. 19 Ēródě ní āngáráwá rĩ pi pėzú mužú Pétěró ri ndāá, 'bo kòpi ĩsúkĩ ĩri kuyé. Āngáráwá rĩ pi ká Pétěró ri ndāá tí gí, Ēródě ní āngáráwá rĩ pi uzizú. Kā tā pĩrĩ ĩsú kuyé, lĩ tā kòpi drígé kĩnĩ, ā ú'díkĩ kòpi ũdrāá 'dĩĩsĩ rá.

Vúdřĩ ni gé, Ēródě nga fũú Yūdáyā agásĩ, mu adriĩ kũrú Sízėriyā vé rĩ agá lókinjá be mādā.

Ēródě vé drāngará

20 'Bāgú Ēródě āwā 'bá Táyā vé rĩ pi ní, āzini 'bá Sídónā vé rĩ pi ní ũnjĩ ũnjĩ. Kòpi ní ĩ úmúzú trũ, ĩ lėkĩ átá 'bāgú rĩ be. 'Bá 'dĩ 'bée mukĩ ũndĩ rụy Bālāsītā riipi ẹzĩ ngaápi 'bāgú rĩ ní rĩ be. Kòpi 'yokĩ Bālāsītā ní kĩnĩ, ĩ lėkĩ tākĩri, ā'diātāsīyā kòpi ri ānyāngā ĩsú 'bāgú rĩ vé āngũ agá. 21 ĩ ní ú'dú āzi ĩpėzú 'bá 'dĩ 'bée ā mukĩ rĩ átá ānĩ Ēródě be. Ú'dú rĩ

Š 12:17 12:17 Yōkóbũ: Yōkóbũ cápĩtā 'dĩri agá rĩ ĩri Yēsũ vé édrĩpi, ĩri 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí Yėrúsālėmā gá rĩ pi vé drĩkoma. 'Í lā Ẹzĩ 15:12-21; 21:18-19; Gālātĩyā 1:19. Lókĩ 'dĩri gé, ĩsú ākūdě 'dĩkĩ Yōkóbũ Yēsũ vé áyúāyũ rĩ drāá gí. 'Í lā Ẹzĩ 12:2.

kã ícá, Êródē ní 'i úsúú ívé bōngó āmbūgū vé rī sī, ĩri ní úrízú ívé lúpá drīgē. ĩri ní átázú 'bá rī pi ní sâ be āco. 22 'Bá rī pi ní útrézú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, "Ū'dúkó mí ní átázú 'dīri Múngú vé ni, adri 'bá áda vé ni kuyé."

23 Koro mālāyíkā Úpí vé rī ní Êródē ri gbázú í'dézú vūgá, ũ'bū ní ĩri nyazú drāzú, ā'diātāsīyā Êródē íngú Múngú ri kuyé.

24 Ū'dúkó múké Múngú vé rī ayi mužú āngū rī pi agásī, sē 'bá kárakará pi ě'yīkí rá.

25 Bārúnábā pi Sáulā be, kōpi ká ívé ězī ĩ ní mužú Yērúsalémā gá 'dāá rī deę gí, kōpi ní gōzú mužú Ānītīyókā gá, kōpi jīkí Yūwánī ĩ ní zīj Mārākō rī mužú ĩ vúgá sī ĩndī.

13

Pēkí Sáulā pi Bārúnábā be mužú ú'dúkó múké rī ũlūú

1 'Bá kánisā vé Ānītīyókā agá rī pi āsámvú gé, nēbī rī pi anigé, āzini 'bá āngū ímbá'bá rī pi anigé. 'Bá rī Bārúnábā 'i, Sīmīyónā ĩ ní zīj Náyījā 'i, Lūkiyā ímúpi Kūrēnē gélesī rī 'i, Mānāyēnī (Êródē ní úcé rī 'i), Sáulā sī. 2 Kōpi ká rií Úpí rī ĩnjījī, āzini rií ĩ a'bií* ānyāngā nyangará sī, Índrí Uleterē rī ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ĩpēkí má ní Sáulā pi Bārúnábā be, ā'diātāsīyā á lē kōpi pēé

mužú ězī má ní kōpi zizú rī ngangará gá." 3 'Bá kánisā vé rī pi ká rií Múngú ri zīj, āzini kōpi ká rií ĩ a'bií ngá nyangará sī, kōpi ní drī řizú Sáulā pi drīgē Bārúnábā be, kōpi ní kúru 'bá 'dī'bée pēzú mužú.

Sáulā pi Bārúnábā be cakí Sáyípūrāsī gé

4 Índrí Uleterē rī ní Sáulā pi pēzú mužú Bārúnábā be ú'dúkó múké rī ũlūzú, kōpi ní cazú kūrú Sēlúsīyā vé rī gé. Kōpi ní tuzú kúlumgba agá, kōpi ní mužú cazú āngū 'i liipi kú ngu yīj agá ĩ ní zīj Sáyípūrāsī rī gé. 5 Kōpi ká mužú caá kūrú Sālāmīsī vé rī gé 'dālē, kōpi ní í'dózú ři Múngú vé rī ũlūzú Yāhūdī rī pi ní kōpivé Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, kōpi jīkí Yūwánī Mārākō† ri mužú ĩ vúgá sī ĩndī, ĩ ĩzā koó ězī sī.

6 Bārúnábā pi Sáulā be, kōpi mužú āngū 'i liipi kú ngu yīj agá rī agásī, kōpi ní cazú kūrú Páfōsī vé rī gé. 'Dālē kōpi řsúkí Yāhūdīgú āzi újógú rú ni, ĩri kpá nēbī ũnjó rú ni, rú ni Bārā Yēsú 'i. 7 Újógú 'dāri ri ězī nga ágó āmbúgú Sērēgiyā Páulāsī Rómāgú 'bālē āngū 'dāri ā tā mbaápi rī ní. 'Bá rī pi cérē ĩnjīkí ágó āmbúgú 'dāri ĩnjīnjī, ā'diātāsīyā nī tā ambamba. ĩri ní Bārúnábā pi zizú Sáulā be, lē kōpi ē ímúkí 'í vúgá nōlé, 'í lē

* 13:2 13:2 A'bi: Sâ āzi sī Yāhūdī rī pi ri ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi ri řsú 'bā rizú Múngú ri zizú. † 13:5 13:5 Yūwánī Mārākō: Yūwánī Mārākō sī búkū Mārākō vé rī nī. 'Í lā ězī 12:12.

ú'dúkó Múngú vé kôpi ní rií ùlúú 'bá rî pi ní 'dîri yîi ïndî.
 8 Újógú Bārā Yēsū vé rú āzi Ēlīmāsî, ĩrivé rú 'dîri zîkî Gîrîkî tî sî, lē Sāulā pi vé tā Bārúnábā be ku. Lē ágó āmbúgú rî ē ẹ'yî tā Úpí vé Sāulā pi ní rií ùlúú Bārúnábā be 'dîri ku.

9 Kúru Sāulā ĩ ní kpá zîi Páulū 'dîri ẹpî Índrî Uletere rî sî, ri újógú rî ē mî ndreé. ĩri ní 'yozú Ēlīmāsî ní kîñî,
 10 "Mî mvá ādróko vé nî, mî ārî'bá tā pîrî rî pi vé nî. Mî ũnjó rú, mî ri 'bá rî pi ē mî ũ'bā. Létî múké Úpí vé mî ní ugaá 'bá rî pi ní 'dîri, mî ku rî ā vúgú nî ngõtú? 11 Úpí ri mî ĩrîñā rá, mî mî ri ímú ẹşî ú'dú be mādā, ndre āngū ku."

Koro ágó rî ē mî ní ẹşîzú, 'de rií āngū ómvú mužú drî sî, ri 'bá āzi ndāá, ā se rî 'î drî mužú. 12 Ágó āmbúgú rî kâ tā 'i ngaápi 'dîri ndreé, ĩri ní kúru Úpí ri ẹ'yîzú, ā'diātāsîyā āyā tā Úpí vé ĩ ní ímbá 'dîri sî.

Páulū pi Bārúnábā be sêkî tî kûrú Ānītīyókā vé rî agá āngū Pīsídīyā vé rî agá

13 Páulū pi 'î ọgúpîi be, ngakî kûrú Páfōsî vé rî agásî, kôpi mukî kúlúmgbā sî, cakî kûrú Pērígā vé rî agá, āngū Pāmifilíyā vé rî agá. Yūwānî Mārākō ní

kôpi kuzú 'dāgá, ĩri ní 'i újázú gōzú vulé Yērūsālēmā gá. 14 Páulū pi ní ngazú Pērígā gá 'dāāsî, kôpi ní 'dezú mužú kûrú Ānītīyókā vé rî gé āngū Pīsídīyā vé rî agá. Kā mužú adrii ú'dú Sābātā vé rî gé,† kôpi fikî mužú úrî Yāhúđî rî pi vé Jó Múngú ri Zizú rî agá 'dāá. 15 Kā taimbî Mósē vé rî lāá, āzini tā nẹbî rî pi ní sîi rî lāá, 'bá adri'bá drîkoma rú Jó Múngú ri Zizú rî agá rî pi ní ú'dúkó pēzú mužú Páulū pi ní Bārúnábā be kîñî, "Īmi 'bá ẹdrîpîi, tā āzi dō anigé ĩmi ní lēzú 'bá nō'bée ímbázú ānî, ĩmi átákî."

16 Páulū ní ngazú uru sî, ĩri ní drî 'bezú 'bá rî pi ugazú ānî, ĩri ní 'yozú kîñî, "Īmi 'bá Īsērélē vé 'dî'bée, āzini ĩmi 'bá adri'bá Yāhúđî rú ku Múngú ri ĩñî'bá ĩñîñî 'dî'bée, ĩ yîkî drî ma ká. 17 Múngú Īsērélē vé rî ĩpē 'bá ẹ'bîpîi nî, sē kôpi ní drîlé múké lókî kôpi ní adrizú Ējēpētō gá 'dāá rî gé, íjî kôpi ĩfūú Ējēpētō agá 'dāāsî ũkpō ívé rî sî. 18 Múngú mba kôpi ā tā āngū ā'wî cínyáfā rú rî agá 'dāá caá ílî pūkú sù. 19 Múngú ú'dî súrú ẹzîrî āngū Kānānā vé rî agá rî pi rá, 'du āngū rî sēé ívé 'bá rî pi ní. 20 Tā 'dîri nga 'i caá ílî mūdūrîlū sù pūkú tōwú.

† 13:14 13:14 Ú'dú Sābātā vé rî: Ú'dú 'dîri Yāhúđî rî pi ní rizú uvuzú rî, āzini kôpi ní rizú Múngú ri zizú rî. Yāhúđî rî pi ri ú'dú 'dîri vé tā ígá kîñî, Múngú gbi 'bî pi vū be nî, āzini Múngú pa ĩ adringará tųęrî rú rî agásî nî. Ú'dú Sābātā vé rî Yāhúđî rî pi ri zî ú'dú ẹzîrî, 'bo Kēlîkō rî pi ri zî ú'dú áziyā. 'Í lā Wūngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16.

“Vúdrī ni gé, Múngú sē kōpi ní 'bá tā lị' 'bá ni pi rií tā lị, cīngbá cazú lókí nēbī Sāmūélē vé rī gé. ²¹ Kúru 'bá rī pi kīnī, ī lēkí 'bāgú. Múngú ní Sáulā Kīšī mvōpī ri īpēzú 'bāzú kōpi ní 'bāgú rú, sū kōpi ní lēé rī tịnị. Kīšī ifū úyú Bēnyēmīnē vé rī agá. Sáulā adri 'bāgú rú caá ílī pūkú sụ. ²² 'Bo Múngú nje Sáulā ri rá, gō Dāwúđī ri 'bāá 'bāgú rú Sáulā ā vūrā gá. Múngú átá ĩrivé tā sī 'dīni kīnī, 'Dāwúđī Yēsē mvōpī vé tā sē má ní āyīkō ambamba, ĩri ícó tā má ní lēé rī pi ārēvú 'dụ nga céré rá.’

²³ “Múngú ezi kīnī, 'bá āzi ri ímụ ifū úyú Dāwúđī vé rī agá, ĩri ímụ 'bá Īsērélē vé rī pi pa nī, 'bá rī Yēsū 'i. ²⁴ Yēsū ní drī ímúzú kuyé rī gé, Yūwánī ri tị sēé 'bá Īsērélē vé rī pi ní kīnī, kōpi ā újákí éšị, āzini kōpi ā rúkí bātízímū. ²⁵ Yūwánī ká rií ívé ézị deé, zị 'bá rī pi kīnī, 'Īmi úšūkí, ma ā'di 'i? 'Īmi úšūkí ma 'bá Múngú ní úyō ní sōó rī 'i? 'Bá rī adri ma 'i kuyé. 'Bá Múngú ní úyō ní sōó rī, ĩri ímụ vúlé 'dī'đī. Má ícó ĩri ē ízā koó ĩrivé ngá pá gá njezú ku, ā'diātāsīyā ĩrivé āmbūgū ndē mávé rī rá.’

²⁶ “Īmi úyú Ābūrámā vé 'dī'bée, āzini ĩmi 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku Múngú ri ĩnī' 'bá ĩnīnī 'dī'bée, ĩmi ímúkí ú'dúkó múké pangará vé nōri yị, ā'diātāsīyā ĩpēkí

ú'dúkó rī 'bá rī pi ní céré. ²⁷ 'Bá adri' 'bá Yērúsālémā gá rī pi ĩvé ambugu rī pi be céré nīkí áamá 'yozú kīnī, 'bá 'bá paápi rī Yēsū 'i 'dīni kuyé. Kōpi nīkí tā nēbī rī pi vé ī ní rií laá ú'dụ Sābátā vé rī gé rī vé ífifi kuyé. Kōpi rikí átá Yēsū rú' 'bá gá ũnjí, sū nēbī rī pi ní átá rī tịnị. ²⁸ Kōpi ísúkí tā ā pá ī ní lēzú Yēsū ri 'dizú ni kuyé, kōpi ní Pilátō ri zizú kīnī, ā 'dīkí ĩri drāá rá.

²⁹ “Kōpi ká tā nēbī rī pi ní sī ĩrivé tā sī rī 'dụú ngaá céré gí, ī ní ĩrivé āvū í'dụzú pētị alambaku sígé 'dāásī, jizú sịzú 'bụ agá. ³⁰ 'Bo Múngú inga ĩri gōó ídri rú drāngará gálésīla rá. ³¹ Yēsū 'i'da 'i vú be kárakarā 'bá ímụ' 'bá ĩri be trụ íngázú āngū Gālíláyā vé rī gé cazú Yērúsālémā gá rī pi ní. 'Bá 'dī'bée ndrekí Yēsū ri rá, kōpi rikí ĩrivé tā ũlūú 'bá rī pi ní.

³² “‘Bā nóni ri ú'dúkó múké Múngú ní ezi 'bá é'bípị ní rī ũlū. ³³ Múngú 'o nóni tā 'i ní ezi 'bá é'bípị ní 'dāri 'bá ní gí, inga Yēsū ri gōó ídri rú drāngará gálésīla rá. Sū ī ní sī búkū Sāwúmā vé rī agá cápītā ĩrī gé rī tịnị,

“ ‘Mi Mvā mávé ni, āndrū sī ma mí Ẹtẹpị.’

³⁴ Tā Múngú ní Yēsū ri ingazú gōzú ídri rú drāngará gálésīla 'dīri kīnī, ĩrivé rú' 'bá ā ņma rí ku, Múngú 'yo ọtụ tā ni ĩnógósí kīnī,

'Ma ímú mí ní tākiri uletere
má ní tã ni ẹzị
Dāwúđị ní rĩ sē rá.'

35 Dāwúđị sī tã Yēsū ní lēé
átá rĩ búkū Sāwúmā vé rĩ
agá kīnī,

'Ma mívé 'Bá Uletere ni,
mí ícó mávé rụ' 'bá sēé
ņmaá ku.'

36 "Dāwúđị ní adrizú ídri
rú rĩ gé, 'dụ tã Múngú ní
ẹzị í ní rĩ ngaá rá. Kā
drāá, sīkí ĩri vūrā ĩ ní ẹ' bípị
sīzú rĩ gé, ĩrivé āvū ņma rá.

37 'Bo Múngú inga Yēsū ri
drāngará gálésīla rá, ĩrivé
āvū ņma kuyé.

38 "Má ẹdrípị má ọmvúpị,
ĩmi yíkí drī ká! Ụ'dúkọ ĩ
ní lūú ĩmi ní 'dīri lū 'yozú
kínī, Yēsū ri ĩmi trū ĩmivé
ūnjīkānyā agásī rá. 39 'Bá
céré ĩri ẹ'yī' 'bá gí rĩ pi,
Múngú ri kọpi 'bā adri 'bá
pīrī ni pi, Mósē vé tājmbí
ícó kọpivé ūnjīkānyā ūjī ku.

40 ĩmi ndrekí múké tã nẹbī rĩ
pi ní átá rĩ ā nga 'i ĩmī rụ' 'bá
gá ku. Kọpi kīnī,

41 " 'Īmi ndrekí drī ká, ĩmi
'bá rī' 'bá Múngú ri
ide' 'bá rĩ pi,
lē ĩmi āyākí āyāyā, āzini
lē ĩmi ūdrākí rá.

Ụ'dụ ĩmi ní adrizú ídri rú rĩ
gé, ma tã āzi 'o ĩmi ní
rá,

'bá āzi ā ūlū dō ĩmi ní
tã ní rá drāāsiyā, ĩmi
ícókí ẹ'yī ku.' "

42 Páulū pi Bārúnábā be ká
ngaá fūú Jó Múngú ri Zizú
rĩ agásī, 'bá rĩ pi mākí kọpi
kínī, kọpi ē ĩgōkí ímú ĩ ní

tã rĩ ūlūú dī Sābātā ímúpi
drū 'dīri gé. 43 'Bá ĩ úmú' 'bá
Múngú ri ĩnjī' 'bá rĩ pi ká ayií,
Yāhúđị kárakarā, āzini 'bá
adri' 'bá Yāhúđị rú ku Múngú
ri ĩnjī' 'bá rĩ pi 'dekí muú
Páulū pi vú sī Bārúnábā
be, Páulū pi Bārúnábā be
mākí kọpi kīnī, lē ẹsị múké
Múngú vé rĩ ā adri kọpi be
muzú nyonyo.

44 Kā muú caá ụ'dụ Sābātā
vé rĩ āzi gé, 'bá kūrú agá rĩ
pi cére ímúkí ụ'dúkọ Úpí vé
rĩ yingará gá. 45 'Bo Yāhúđị
rĩ pi ká 'bá bītríká 'dī' 'bée
ndreé, tã ni 'de kọpi ē ẹsị
agá ūnjí, kọpi u'dakí Páulū
ri, kọpi ẹ'yīkí tã ĩri ní átá rĩ
kuyé.

46 Kuru Páulū pi Bārúnábā
be, kọpi ní átázú 'bá 'dī' 'bée
ní ūrī ākó kīnī, "Īmi Yāhúđị
rú, 'bá ūlūkí ụ'dúkọ múké
Múngú vé rĩ ĩmi ní drīdrī.
'Bo ĩmi gākí ụ'dúkọ rĩ sī!
'Dīri lū uletere 'yozú kīnī,
ĩmi ícókí ídri 'dāni' 'dāni rĩ
įsú ku. Nóni 'bá lēkí muú
ụ'dúkọ rĩ ūlūú 'bá adri' 'bá
Yāhúđị rú ku rĩ pi ní. 47 Tã
Úpí ní ẹzị 'bá ní rĩ, ĩri 'dīni
kīnī,

" 'Á 'bā ĩmi adrií ụtúná rú
'bá adri' 'bá Yāhúđị rú ku
rĩ pi āsámvú gé,
lē ĩmi ūlūkí tã ĩ ní 'bá pazú
rĩ
muzú āngū rĩ pi agásí
cére.' "

48 'Bá adri' 'bá Yāhúđị rú ku
rĩ pi ká tã 'dīri yī, sē kọpi
ní āyīkō ambamba. Kọpi
sēkí ọwō' dīfō ụ'dúkọ Úpí vé

'dîri sî. 'Bá ĩ ní ũpěé idri 'dáni'dáni rî ĩsû' 'bá rî pi ẽ'yîkî Úpí ri rá.

⁴⁹ Ú'dúkò Úpí vé rî ayi muzú āngũ 'dāri agāsī céré. ⁵⁰ 'Bo Yāhūdī drīkoma rú rî pi mukí ũkú ambugu Múngú ri ĩnjī' 'bá ĩnjīnjī kūrú agá 'dāá rî pi ẽ drī úcī āgō drīkoma rú kūrú agá 'dālé rî pi be, kōpi íngákí Páulū pi drīgé Bārúnábā be, ọcūkí kōpi ũnjí ũnjí. Kōpi drokí Páulū pi Bārúnábā be fūú ĩvé āngũ agāsī āmvé. ⁵¹ Kuru Páulū pi Bārúnábā be, kōpi ní nyōókú ĩ pá ágélé gá rî wezú kú 'dāgá, lūzú kīnī, ĩ gākí kōpi sī. Kōpi ní 'dezú muzú kūrú Īkónīyōmū vé rî gé. ⁵² Áyīkō fū 'bá Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá adri' 'bá Ānītīyókā gá 'dālé rî pi am-bamba, āzini Índrī Uleterē rî ású kōpi rá.

14

Páulū pi Bārúnábā be sēkí tī Īkónīyōmū gé

¹ Páulū pi Bārúnábā be, kōpi ká caá Īkónīyōmū gé 'dālé, kōpi fikí Yāhūdī rî pi vé Jó Múngú ri Zizú rî agá 'dāá, sū kōpi ní rií 'oó drīdrī rî tīnī. Kōpi sēkí tī Múngú vé rī, úló 'bá rī pi ẽ ẹsī rá, sē Gīrīkī rī pi 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi be kárákará újákí ẹsī Múngú rī ẹ'yīzú rá. ² 'Bo Yāhūdī ẹ'yī' 'bá kuyé rī pi úcíkí 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ẽ drī, sē kōpi íngákí Páulū pi drīgé Bārúnábā be

ũnjí. ³ Páulū pi Bārúnábā be áwíkí rií tī Úpí vé rī sēé lókí be āco ũrī ākó. Úpí sē kōpi ní ũkpō tā āyāzú āyāyā ni pi 'ozú rá. Úpí i'da 'bá rī pi ní kīnī, ẹsī múké Úpí vé Páulū pi ní tā ni ũlūú Bārúnábā be ũrī ākó 'dīri, ĩri tā áda. ⁴ 'Bá kūrú agá rī pi acokí ĩ āsámvú ĩrī, ọrukọ ni pi ā'yīkí Yāhūdī rī pi vé tā, ọrukọ ni pi ā'yīkí 'bá áyúāyū rī pi vé tā.

⁵ 'Bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi Yāhūdī rī pi be, úmúkí ĩ ĩvé ambugu rī pi be, kōpi lēkí Páulū pi 'oó Bārúnábā be ũnjí, āzini kōpi lēkí Páulū pi úvī írā sī. ⁶ 'Bo 'bá áyúāyū ĩrī 'dī'bée ká tā rī yī, kōpi ngakí ápá muzú āngũ Līkónīyā vé rī gé, mukí adrii kūrú Lēsītúrā vé rī agá, āzini Dērēbē vé rī agá, āzini āngũ 'dāri ā gārā gá rī pi agá. ⁷ Kōpi rikí ú'dúkò múké rī ũlūú 'dālé.

Páulū pi Bārúnábā be cakí Lēsītúrā gá, āzini Dērēbē gá

⁸ Páulū pi ká caá Lēsītúrā gá 'dāá, kōpi ĩsúkí ágó āzi tīkí ĩri kú ọgōrōvū rú, tu ẹcī ku. ⁹ Páulū ká rií tī Múngú vé rī ũlūú, ágó rī 'bā bī rizú tā Páulū ní ũlūú rī yīzú. Páulū ndre āngũ muzú ágó rī vúgá 'dāá, Páulū nī rá 'yozú kīnī ágó rī ẹ'yī Yēsū rī gí, Páulū kīnī, Múngú ri ícó ĩri idri rá. ¹⁰ Páulū ní ágó rī zizú ú'dúkò be ọru 'dāá kīnī, "Í nga ọru!" Koro ágó rī ní wazú ọru 'dāá, ĩri ní í'dózú ẹcī tuzú.

¹¹ 'Bá rĩ pi kâ tâ Páũlũ ní 'oó 'dĩri ndreeé, kôpi i'dókí átá ìvé tị Lĩkónĩyã vé rĩ sĩ kìnĩ, "Ăgõ nõ'bée adrikí sũ múngú rĩ pi tịni, kôpi újákí nóni ì ícá 'bá áda rú."

¹² Kôpi 'dakí Bārúnábã ã rú Zéwũ 'i,* 'dakí Páũlũ vé rĩ Hêrémê 'i, ã'diātāsīyã Páũlũ ri átángá rĩ átá nĩ. ¹³ Jó 'bá rĩ pi ní rizú múngú Zéwũ vé rĩ ìnjizú rĩ, ìri ìnyinã kẹtẹlẹ ì ní fizú mužú kũrú rĩ gé rĩ ã gārã gá, Átálágú riipi ẹzị ngaapi jó rĩ agá rĩ ãzini 'bá bĩtríká rĩ pi ìjiki tị ăgõ, ãzini peṭi ã fũ ìmụ 'bãã kũrú rĩ vé kẹtẹlẹ gá, ã'diātāsīyã átálágú rĩ 'bá bĩtríká rĩ pi be, kôpi lẹkí rọbọṅọ zãã Bārúnábã pi ní Páũlũ be.

¹⁴ Bārúnábã pi Páũlũ be, kôpi Yésũ vé 'bá áyúâyũ ni pi, kôpi kâ tâ 'dĩri yị, kôpi gākí tâ 'bá 'dĩ'bée ní 'oó rĩ sĩ, sê kôpi ùsĩkí ìvé bõngó ì rú' 'bá gá sĩ, kôpi njukí mužú 'bá bĩtríká rĩ pi ãsámví gé 'dãá, kôpi trekí ụ'dúkọ be ụrụ 'dãá kìnĩ, ¹⁵ "Ănjĩrĩ, ngá ìmi ní rií 'oó 'dĩni rĩ ã'di? 'Bã nõ'bée 'bá áda sũ ìmi tịni. 'Bá ìmụkí nōri Múngú ìdri rú 'bũ pi gbiipi vũ be, yị tafu rĩ be, ngá 'a ni gé rĩ pi be céré rĩ vé ụ'dúkọ múké rĩ ùlũú, ìmi kukí ìmivé múngú ì ní údé drị sĩ 'dĩ'bée ãní, ìmi ẹ'yĩkí Múngú adriipi ìdri rú rĩ áyu. ¹⁶ Ọtú ìnógósí 'dálé, Múngú ku 'bá ăngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ãrěvú céré rikí tâ

'oó sũ ì ní lěé rĩ tịni. ¹⁷ 'Bo tâ múké Múngú ní 'oó 'dĩ'bée sĩ lũ 'yozú kìnĩ, Múngú ri ọtú anigé. Múngú ri ìmi ní yīgó sê 'dị 'bũ gélésĩla, ìri sê ìmivé ănyăngã ri dụ ãní. Ìri ìmi ní ìnyá sê, sê ìmi adri ãní ăyĩkõ sĩ" ¹⁸ Páũlũ pi ã átákí dõ 'bá 'dĩ'bée ní 'dĩni drããsīyã, tâ 'dĩri fi kôpi drĩgẹ ălunãni kuyé. Kôpi lẹkí drĩ nyo rọbọṅọ rĩ zãã Páũlũ pi ní zãã.

¹⁹ Yãhũdị ụrụkọ ìngákí Ănĩtīyókã gálésĩla, ăzini Īkónĩyõmũ gálésĩla, kôpi ìcĩcĩkĩ 'bá bĩtríká rĩ pi, kôpi ìngákí Páũlũ drĩgẹ ùnjí ùnjí, kôpi úvĩkí Páũlũ ri ìrã sĩ. Kôpi sekí ìri mužú kũrú rĩ agásĩ ămvé 'dãá. Kôpi ụsũkí kìnĩ, Páũlũ drã gí. ²⁰ 'Bo 'bá Yésũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi kâ ì úmú Páũlũ ã gārã gá sĩ kũrũ, Páũlũ ní ìngázú ụrụ, ìri ní 'i újázú gõzú vùlé kũrú rĩ agá 'dãá. Kã mužú adrii drũ 'dĩni, Páũlũ pi ní ngázú mužú Bārúnábã be kũrú Dêrębê vé rĩ gé.

Páũlũ pi Bārúnábã be újákí ì gõó kũrú kôpi ní ụ'dúkọ múké rĩ ùlũzú rĩ pi agá

²¹ Páũlũ pi Bārúnábã be, kôpi ní ụ'dúkọ múké Múngú vé rĩ ùlũzú Dêrębê gá 'dálé, 'bá kárakarã újákí ẹsị Yésũ ri ẹ'yĩzú rá. Kúru kôpi ní gõzú ngázú 'dãásĩ, kôpi ní ì újázú gõzú Lēsītúrã gá, kôpi ní agázú mužú Īkónĩyõmũ

* 14:12 14:12 Zéwũ pi Hêrémê be: Gĩrĩkí rĩ pi ri múngú kárakarã ni pi ẹ'yĩ. Zéwũ ri 'bãgú múngú rĩ pi vé ni, Hêrémê rĩ 'bãgú rĩ vé 'bá áyúâyũ rĩ.

gé, cazú Ānītīyókā gá, āngū Pīsīdīyā vé rī agá. ²² Kōpi 'dekí muú 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ē ēsī ímbá, kōpi ā adrikí rí ūkpó ūkpó ívé ē'yīngárá agá, kōpi kīnī, "Bā īzāngā nya ambamba, 'bá íbí fi mālūngā Múngú vé rī agá ndō." ²³ Páulū pi Bārúnábā be, kōpi ūpēkí 'bá ū'bāá drīkoma rú kánísā rī pi agásī céré. Kōpi rikí Múngú rī zīj, āzini rikí ānyāngā a'bií, kōpi i'dakí 'bá 'dī'bée Úpí kōpi ní ēsī 'bāá drī ni gé rī ēndrēṭi gé, ā ūtē rí kōpi. ²⁴ Páulū pi Bārúnábā be ngakí fūú Pīsīdīyā agásī, kōpi 'dekí muú Pāmīfīliyā gá. ²⁵ Kōpi mučí tī sēé kūrú Pērīgā vé rī agá, kuru kōpi ní agazú muzó kūrú Ātálīyā vé rī gé.

Páulū pi Bārúnábā be újaki ī gōó Ānītīyókā gá āngū Sírīyā vé rī agá

²⁶ Kōpi ní ngazú Ātálīyā gá 'dāgá, tuzú kúlumgba agá, muzó kūrú Ānītīyókā vé rī gé, āngū Sírīyā vé rī agá, vūrā kōpi ní ívé ēčī í'dózú rī gé. 'Bá ē'yī' 'bá gí 'dālé rī pi pēkí kōpi muzó ēsī múké Múngú vé rī sī ēzī rī ngaá, kōpi dekí ēzī rī rá. ²⁷ Kōpi ká caá Ānītīyókā gá 'dālé, kōpi zīkí 'bá kánísā vé rī pi ímú céré vūrā ālu gé. Kōpi ūlūkí tā Múngú ní ī īzā kozú, āzini tā īri ní sēé 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní ēsī újázú Yēsū ri ē'yīzú rī. ²⁸ Kōpi áwíkí adrii 'dālé lókí be āco 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi be trū.

15

'Bá ambugu tā 'yo' 'bá Yērúsálémā gá rī pi

¹ Páulū pi Bārúnábā be ká rii adrii kūrú Ānītīyókā vé rī agá āngū Sírīyā vé rī gé 'dāá, āgō uruko' 'bée ímúkí āngū Yūdáyā vé rī gelésīla, kōpi rikí 'bá rī pi ímbá kīnī, "Líkí dō ímí ágélé ē tī sū Mósē ní ímbá ívé tāimbī agá rī tīnī kuyé, ími ícókí pangará ísú ku." ² Tā 'dīri sē Páulū pi Bārúnábā be fikí āgátá gāá āgō 'dī'bée be sá be āco tā kōpi ní ímbá 'dīri sī. Kuru ī ní Páulū pi ípēzú Bārúnábā be, 'bá uruko Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi be, kōpi ā mučí rí Yērúsálémā gá 'dāá, kōpi ā átákí rí tā 'dīri 'bá ī ní rii áyúāyū rī pi be, āzini 'bá kánísā vé drīkoma rú rī pi be. ³ 'Bá kánísā vé rī pi ní Páulū pi pēzú muzó Bārúnábā be Yērúsálémā gá 'dālé, kōpi ní mungará gá létī gé 'dīgé, kōpi mučí pá tuú āngū Fōnísīyā vé rī agá, āzini āngū Sāmāriyā vé rī agá, kōpi mučí 'bá kánísā vé rī pi ndreé. Kōpi ní tā 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní ēsī újázú Yēsū ri ē'yīzú rī ūlūzú. Tā 'dīri sē 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi ní āyīkō ambamba.

⁴ Páulū pi Bārúnábā be ká caá Yērúsálémā gá 'dālé, 'bá kánísā vé rī pi, Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi be, āzini 'bá ambugu rī pi be céré ngakí kōpi ē'yī, kōpi ní tā Múngú ní ī īzā kozú rī pi ūlūzú kōpi ní céré. ⁵ 'Bo Fārúsī uruko

ésì újá'bá Yésũ ri ẹ'yì'bá gí rĩ pi ní ngazú ụrụ, kòpì ní 'yozú kìnì, "Lē 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku Yésũ ri ẹ'yì'bá gí rĩ pi, ā ũlìkí kòpì ā ágélé ẹ tị rá, āzini lē kòpì ā 'duki tǎimbị Mósē vé rĩ ngaa."

6 Yésũ vé 'bá áyúāyū rĩ pi ní ĩ úmúzú 'bá kǎnísā vé drīkoma rú rĩ pi be trụ, kòpì ní rizú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi vé tǎ átázú. 7 'Bá 'dī'bée átákí tǎ rĩ caá sá be āco. Vùdrị ní gé, Pétēró ní ngazú ụrụ, ĩri ní 'yozú kòpì ní kìnì, "Má ẹdrịpị, ĩmi nǐkí rá 'yozú kìnì, Múngú ĩpē ma ĩmi āsámvú gé, má ũlū rí ụ'dúkọ múké rĩ 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ní, kòpì ā yìkí rí ụ'dúkọ múké rĩ, kòpì ẹ ẹ'yìkí rí bēnī. 8 Múngú nĩ 'bá ālu ālu vé ẹsị rá, 'dīri lū 'yozú kìnì, ā'yī 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi rá, sē kòpì ní Índrì Uleterē rĩ, sũ ĩri ní sēé 'bá ní rĩ tịni. 9 Múngú ri 'bá rĩ pi ọ'dú céré trótró, sũ ĩri ní 'bá ọ'dú rĩ tịni. Kòpì ní Múngú ri ẹ'yì'gí rĩ sī, sē ũjī kòpì vé ẹsị ícá kuú uleterē. 10 Ngá ĩmi ní rizú Múngú ri ụ'bǐzú, tǎ ẹnjǐnǐ 'bázú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku Yésũ ā pámvú ũbǐ'rá rĩ pi drǐgé 'dini rĩ ā'di? Tǎ ẹnjǐnǐ 'dīri ndē 'bá ũkpō rá, dōku ndē kpá 'bá ẹ'bǐpị ā ũkpō rá. 11 'Bá ẹ'yìkí rá 'yozú kìnì, 'bávé Úpí Yésũ vé ẹsị ní adrií múké rĩ sī, 'bá pangará ịsụ rá, sũ 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ní pangará ịsụ rĩ tịni."

12 Bārúnábā pi Páulū be, kòpì ká rii ũkpō Múngú ní sēé ĩ ní tǎ āyāzú āyāyā ni pi 'ozú, āzini tǎ ũ'dū be tǔngú ni pi 'ozú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi āsámvú gé 'dīri ũlūú, 'bá rĩ pi céré újìkí kiri, tēkí rii yì. 13 Páulū pi ká tǎ rĩ átá deę gí, Yókóbū ní 'yozú kìnì, "Má ẹdrịpị, ĩmi yìkí drī ma ká! 14 Sǐmónā Pétēró ũlū 'bá ní tǎ Múngú ní í'dózú ẹsị 'bázú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi drǐgé, ĩri ní 'bá ụrụkọ 'duzú adrizú 'bá ívé ni pi rú rĩ vé tǎ rá. 15 Tǎ 'dīri rụ 'i tǎ ọtú nēbị rĩ pi ní sī rĩ be trụ, kìnì,

16 " 'Tǎ 'dīri ā vùdrị gé, ma Úpí 'i, ma úmvúlēsī ĩgō ímú Dāwúdī vé jó árípi gí 'dīri sị gō rá.

Ma gō sị vūrā ĩ ní kuú ándrú rú rĩ gé,

ma gō ĩri inga ũzi,

17 'bá āngū ụrụkọ'bée agá rĩ pi ā 'bákí rí ẹsị ma ndāzú,

āzini 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku, ẹsị 'bá'bée má drǐgé rĩ pi ā 'bákí rí ẹsị ma ndāzú,

ma Úpí 'i, á 'yo tǎ 'dīri nĩ, má ũpē 'bá 'dī'bée nĩ,'

18 Má ẹzi tǎ 'dīri ọtú ịnọgọsị.

19 "Má ẹdrịpị má ọmvúpị, lē 'bá 'bákí tǎ ẹnjǐnǐ 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku lē'bá Múngú ri ẹ'yì'rá rĩ pi drǐgé ku. 20 Lē 'bá sǐkí kòkòbị sēé kòpì ní, lūzú kìnì, lē kòpì ā nyakí ānyāngā ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní

rĩ ku, lē kōpi ā 'bāki ōwũ ku, kōpi ā nyaki ānyāpā ĩ ní umbe ni piĩ drāá drĩ sĩ rĩ ku, āzini kōpi ā nyaki zāá ā āri ku. ²¹ Ā'diātāsīyā tāĩmbĩ Mósē vé 'dĩri ūlūkĩ mužú kũrũ Yāhũdĩ rĩ pi ní adrizú rĩ pi agāsĩ, Sābātā ālu ālu, rikĩ tāĩmbĩ rĩ lāá Yāhũdĩ rĩ pi vé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agá."

Sĩkĩ kōkōbĩ sēé 'bá adri'ba Yāhũdĩ rú ku Úpi ri ẹ'yĩ'ba gĩ rĩ pi ní

²² Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi 'bá ambugu rĩ pi be, āzini 'bá céré Yēsũ ri ẹ'yĩ'ba gĩ Yērúsálémā gá rĩ pi be, ūpēkĩ 'bá uruko'bee ĩ āsámvú gé 'dĩgé, pēkĩ kōpi mužú Ānĩtīyókā gá, kōpi mužú Páulũ pi be, āzini Bārúnábā sĩ. 'Bá ĩ ní ūpēé rĩ pi Yúdā ĩ ní zĩ Bārīsábā pi* Sílā be, 'bá ĩrĩ 'dĩ'bee, kōpi drĩkoma kānīsā vé ni. ²³ Kōpi sĩkĩ kōkōbĩ sēé 'bá 'dĩ'bee drĩgé kīnĩ,

'Bá Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi 'bá ambugu rĩ pi be, 'bá ĩmivé édrĩpĩ, ĩmi 'bá adri'ba Yāhũdĩ rú ku Yēsũ ri ẹ'yĩ'ba gĩ kũrũ Ānĩtīyókā vé rĩ agá, āngũ Sírīyā vé rĩ agá, āzini āngũ Kĩlĩkiyā vé rĩ agá 'dĩ'bee. 'Bá sēkĩ ĩmi ní mōdó.

²⁴ 'Bá yĩkĩ kīnĩ, 'bá uruko'bee ngakĩ nōosĩ mužú ĩmi ní tā adriipi pĩri ku ni ĩmbá, tā kōpi ní ĩmbá rĩ sē ĩmi ní āyĩkō kuyé, 'bo 'bá pēkĩ kōpi

nĩ kuyé. ²⁵ Kúru 'bá ní 'bá úmúzú, 'bá ā'yĩkĩ 'bá āsámvú gé sĩ trũ, lē 'bá ūpēkĩ 'bá uruko 'bá āsámvú gé nōgó, 'bá pēkĩ rĩ kōpi 'bá ógúpĩ Bārúnábā be, āzini Páulũ sĩ, kōpi ā mužú rĩ ĩmi vúgá 'dĩlé. ²⁶ 'Bá ĩ ní ūpēé 'dĩ'bee adikĩ ĩ sēé ĩzāngā nyaá 'bávé Úpĩ Yēsũ Kúrīsītō vé tā sĩ. ²⁷ Kúru 'bá ri Yúdā pi pē mužú Sílā be ĩmi vúgá 'dĩlé, kōpi ā mužú rĩ tā 'bá ní sĩ 'dĩri ūlũ ĩmi ní tĩ sĩ.

²⁸ Īndrĩ Uleterē rĩ i'da 'bá ní kīnĩ, lē 'bá 'bākĩ tā ẹnjĩenjĩ ĩmi drĩgé ku. Lē ĩmi 'okĩ 'dĩni, ²⁹ lē ĩmi nyakĩ ānyāngā ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ ku, ĩmi nyakĩ zāá ā āri ku, ĩmi nyakĩ ānyāpā ĩ ní umbe ni piĩ drāá drĩ sĩ rĩ ku. Lē ĩmi 'bākĩ ōwũ mužú bādārú ku. ĩmi 'duki dō tā 'dĩ'bee ngāá rá, ĩmi ícó adri múké.

Múngú ā adri ĩmi be.

³⁰ Pēkĩ āgō 'dĩ'bee mužú Ānĩtīyókā gá. Kúru kōpi ní 'bá kānīsā vé rĩ pi zizú ímúzú vũrā ālu gé, kōpi ní kōkōbĩ ĩ ní sĩ sēé ĩ drĩgé 'dĩri sēzú 'bá 'dā'bee ní. ³¹ 'Bá rĩ pi ká kōkōbĩ rĩ lāá, kōpi adrikĩ āyĩkō sĩ, tā ĩ ní sĩ kōkōbĩ rĩ agá rĩ ĩmbá kōpi ē ẹsĩ rá. ³² Yúdā pi Sílā be, kōpi nēbĩ, kōpi átakĩ átángá rĩ sá be āco 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ'ba gĩ rĩ pi ē ẹsĩ ĩmbázú, kōpi ā adrikĩ rĩ ūkpō ūkpō ívé ẹ'yĩngará agá.

* **15:22** 15:22 Yúdā ĩ ní zĩ Bārīsábā rĩ: Yúdā Bārīsábā ri ícó adri Yōsépā Bārīsábā vé édrĩpĩ.

33 Yûdâ pi Sîlâ be, adriki caá 'dâlê lókí be mādâ, 'bá Yésû ri ê'yî' 'bá gí rî pi sêkí kôpi ní tákiri, kôpi ní kúru Yûdâ pi pëzú muzú Sîlâ be kânísâ Yêrúsâlémâ vé rî gé vúlê 'bá ándúru í pë' 'bá rî pi vúgá 'dâá. 34 'Bo Sîlâ áwí ìvé rî adrií Ññtîyókâ gá 'dâlê.† 35 'Bo Páulû pi Bârúnábâ be áwíki adrií Ññtîyókâ gá 'dâlê, kôpi 'bá urukô kárakarâ ni pi be, ímbákí 'bá rî pi, âzini ùlûkí ú'dúkô Úpí vé rî 'bá rî pi ní 'dâlê.

Páulû pi Bârúnábâ be acokí ì Yûwánî Mârákô vé tâ sî

36 Kâ muú adrií mbâá mādâ ã vûdrî gé, Páulû ní 'yozú Bârúnábâ ní kîñî, "Lê 'bá gôkí muú vúlê kûrú 'bá ní ú'dúkô múké rî ùlûzú rî pi agá 'dâá, 'bâ mukí rí 'bá Úpí ri ê'yî' 'bá gí rî pi ndree, 'bâ mukí rí nñî dô kôpi ri adri 'dâá íngóni." 37 Bârúnábâ lê Yûwánî ì ní zîjî Mârákô ri jîjî muzú ìndî. 38 'Bo Páulû ã'yî Bârúnábâ vé tâ 'dîri álujání kuyé, ã'diâtäsîyâ Mârákô ku ì kú Pämîfilíyâ gá 'dâá, nga êzî ì be kuyé.

39 Páulû pi ní ágátá gázú ì ásámvú gé sî Bârúnábâ be, kôpi ní kúru ì acozú. Bârúnábâ jî Mârákô ri muzú

'í vúgá sî ìndî, kôpi ní tuzú kúlumgba agá, 'dezú muzú Sáyípûrâsî gé. 40 Páulû jî ívé rî Sîlâ ri muzú, 'bá ê'yî' 'bá gí rî pi kîñî, êsî múké Úpí vé rî ã adri kôpi be. 41 Kúru kôpi ní 'dezú muzú ängû Sírîyâ vé rî gé, äzini ängû Kîlíkiyâ vé rî gé, kôpi rikí 'bá kânísâ vé rî pi ã êsî ùmîí.

16

Tîmôtéyô ko Páulû pi ê izâ Sîlâ be êzî sî

1 Páulû pi Sîlâ be ngakí muú kûrú Dêrébê vé rî gé, kôpi agakí caá kûrú Lêsítúrâ vé rî gé. Kôpi cakí muú 'bá Yésû ã pámvú ùbîipi ni ísú, rú ni Tîmôtéyô 'i, ìrivé êndrépi Yâhúdjî, ìri 'bá Yésû ri ê'yîipi gí ni, 'bo étépi ri Gîrîkîgú. 2 'Bá Yésû ri ê'yî' 'bá gí Lêsítúrâ gá 'dâlê rî pi Íkóniyômû gé rî pi be, rikí cérê átá kîñî, Tîmôtéyô ri 'bá múké. 3 Páulû lê ìri jîjî muzú 'í vúgá sî ìndî, kúru Páulû ní ágélê ni ê tî lîzú,* ã'diâtäsîyâ Yâhúdjî adri' 'bá vûrâ 'dâri agá rî pi nñíkí rá 'yozú kîñî, Tîmôtéyô étépi ri Gîrîkîgú. 4 Kôpi kâ rií éçî muzú kûrú rî pi agásî álu álu, kôpi rikí kôkôbî† Yésû vé 'bá áyúâyü rî pi ní sîí 'bá ambugu Yêrúsâlémâ vé rî pi be rî lãá 'bá rî pi ní, lê kôpi

† 15:34 15:34 Átángá vérêšî 34 agá 'dîri, búkû Êzî vé ì ní sîí Gîrîkî tî sî dîrdîrî rî agá 'dâáyo, 'bo gôkí sîí búkû Êzî vé vúlê rî agá rá. * 16:3 16:3 Ágélê ã tî lîngará: Páulû lî Tîmôtéyô ã ágélê ã tî, ã'diâtäsîyâ Tîmôtéyô vé êndrépi Yâhúdjî, 'bo ìrivé étépi Gîrîkî. Gîrîkî rî pi líkí ívé anjî ägô rî pi vé ágélê ã tî ku. 'Bá rî vé êndrépi dô Yâhúdjî, Yâhúdjî rî pi ìri ã'yî adri Yâhúdjî rú. Sëzú Páulû ní Tîmôtéyô ã ágélê ã tî lîzú äñî, Yâhúdjî rî pi ã ã'yíkí rí ìri adrií 'bá ì vé ni. † 16:4 16:4 Kôkôbî: 'Í lã kôkôbî 'dîri búkû Êzî vé rî agá, Êzî 15:23-29.

ã 'dukí tã ni ngaánga. ⁵ 'Bá kãnisã vé rĩ pi vé ẽ'yĩngará gō ícá ũkpó ũkpó. Ẹ'dú àlu àlu, 'bá ẽ'yĩ' 'bá gí rĩ pi vé kãlãfe gō rií vaá mužú drĩgélé.

Páulū ndre ìndrìlìkì Mākēdōnìyāgú vé ni urobì agá

⁶ Páulū pi ní ẹlìzú mužú 'í ọgūpìì Sílā pi be āngū Pūrūgìyā vé rĩ agásì, āzini āngū Gālātìyā vé rĩ agásì. Sā 'dāri gé, Índrì Uleterè rĩ ā'yī ku kòpi ní mužú tì sēzú āngū Ẹzìyā vé rĩ gé 'dālè. ⁷ Kòpi kã mužú caá ìnyinānā āngū Mēzìyā vé rĩ gé, kòpi lēkì kōdō mužú Bītūnìyā gá, 'bo Índrì Uleterè Yēsū vé rĩ ā'yī kòpi ní mužú kuyé. ⁸ Kúru kòpi ní ẹlìzú mužú āngū Mēzìyā vé rĩ agásì, kòpi ní cazú kūrú Tūrówā vé rĩ gé.

⁹ Ìnìnjá 'dāri sī, tã āzi 'i'da 'i Páulū ní ìndrìlìkì agá. Páulū ndre ágó āzi Mākēdōnìyāgú tu pá, ìri ri 'i mā drì ìrì sī, ágó rĩ ní 'yozú Páulū ní kīnì, "Lē mī ìmù Mākēdōnìyā gá nōó 'bā ìzā koó." ¹⁰ Páulū kã tã 'i 'i'daápi ìndrìlìkì agá rĩ ndreé, koro 'bá ní 'bā útúzá 'dezú mužú Mākēdōnìyā gá. 'Bá nìkì áamá rá 'yozú kīnì, Múngú zì 'bā mužú Ẹ'dúkó múké rĩ ũlū kòpi ní 'dālè.

Lúdìyā újā ẹsì

¹¹ 'Bá ní ngazú Tūrówā gá 'dāgá, 'bá fikì kúlúmgbā agá, 'bá ní mužú pìrì Sāmōtērēsì gé 'dālè, kã mužú

caá drū 'dìni, 'bá ní cazú Nēyāpólìsì gé. ¹² 'Bá ní ngazú vūrā 'dāri gé sī, 'bá ní cazú Pìlìpòyì gé. Kūrú 'dāri 'bá Rómā vé rĩ pi rukì nì, kūrú rĩ ndē kūrú Mākēdōnìyā agá 'dālè rĩ pi rá. 'Bá adrikì 'dālè Ẹ'dú be kárakará.

¹³ Ẹ'dú Sábátā vé rĩ gé, 'bá ní fúzú mužú kūrú rĩ vé kẹtì gé sī āmvé 'dāá, 'bá ní 'dezú mužú yì tì gé 'dālè, 'bā mukì rì vūrā Múngú ri zìzú ni ìsù bēnì. 'Bá ní úrìzú vūgá, 'bá ní átázú ũkú ì úmù' 'bá kú 'dālè rĩ pi be. ¹⁴ Ūkú āzi kòpi āsámuvú gé 'dāá, rú ni Lúdìyā 'i, ìbì ìmù kūrú Tāyītìrā vé rĩ gélēsìlā, ìri 'bá riipi bōngó ndròlùndròlù ni Ẹzìpì ni, āzini 'bá riipi Múngú ri ìnjìpì ni. Múngú vé tã fì ẹsì ni gé, sē ẽ'yī tã Páulū ní átá rĩ rá. ¹⁵ Sēkì ìri ní bātìzìmù ìrivé 'bá 'bẹtì āsámuvú gé rĩ pi be, ìri ní 'bā zìzú, 'bā mukì ívé āngá. Ìri ní 'yozú kīnì, "Ìmi ā'yìkì dō 'yozú kīnì má ẽ'yī Ẹpì ri gí, 'bá mukì ìmi be adrii mávé āngá." Si 'bá vūgá sī, 'bá mukì ìrivé āngá 'dālè rá.

'Yìkì Páulū pi Sílā be jó āngū ũ'yìzú rĩ agá

¹⁶ Ẹ'dú àlu 'bá kã rií mužú vūrā Múngú ri zìzú rĩ gé 'dāá, 'bá ìsúkì mvá ũkú tūgẹrì rú ìndrì ũnjì ní fì drì ni gé ni, ìri ri tã ìmù' 'bá ì nga' 'bá drìdrì 'dìlè rĩ pi ũlū. Mvā ũkú rĩ ri mūfēngā ìsù sē ívé ambugu rĩ pi ní

ambamba tā ĩri ní ríí ũlũú rĩ sī. ¹⁷ Mvá ũkú 'dĩri 'de mužú 'bá vúdrĩ gé sī Páulũ pi be, ri útré mužú, “Ágō 'dĩ'bée āti'bá Múngú āmbúgú 'bá drĩgé céré rĩ vé ni, kōpi ímúkí ĩmi ní lėti pangará vé rĩ ũlũú.”

¹⁸ Mvá ũkú rĩ 'o tā 'dĩri 'dĩni ú'dú be kárakará. Tā 'dĩri sē Páulũ ní ĩzāngā, ĩri ní 'i újázú 'yozú índrí ũnjí rĩ ní kīnĩ, “Yēsũ Kúrísitō ā rú sī, índrí ũnjí 'dĩri, 'i fũ mvá ũkú 'dĩri drĩgé sī āmvé.” Koro índrí ũnjí rĩ ní fūzú mvá ũkú rĩ drĩgé sī.

¹⁹ Mvá ũkú túgērĩ rú rĩ vé ambugu rĩ pi ká nñĩ áamá 'yozú kīnĩ, lėti āzi ĩ ní gōzú mũfēngā ĩsúzú ni 'dāayo, kōpi ní Páulũ pi ružú Sílā be, sezú mužú vūrā ĩ ní tā lizú rĩ gé, kōpi ā tukí rí pá 'bá tā lĩ'bá rĩ pi ęndreťi gé. ²⁰ Kōpi ká Páulũ pi sēe pá tuú 'bá tā lĩ'bá rĩ pi ęndreťi gé, kōpi ní 'yozú kīnĩ, “Ágō 'dĩ'bée Yāhūdĩ, kōpi ri 'bá 'bávé kũrú agá rĩ pi ē drĩ iza. ²¹ Kōpi ri mērē 'bá ní lēe ku ni vé tā ímbá 'bá ní, 'bā 'bá Rómā vé rĩ pi, 'bā ā'yĩkí rí tā ni, dōku 'bā 'dúkí rí tā ni ngaá.”

²² 'Bá bĩtrĩká rĩ pi ní ĩ úmúzú Páulũ pi fužú Sílā be, 'bá tā lĩ'bá rĩ pi ní táimbĩ sēzú, ā ũsĩkí kōpivé bōngó rá, ā ũgbākí kōpi. ²³ Kōpi ká Páulũ pi ũgbāā ũnjí ũnjí, ĩ ní kōpi jizú 'bezú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ĩ ní lūzú 'bá āngũ ũtēepi rĩ ní, lē ā ũtē kōpi múké múké, kōpi ā ápákí rí ku. ²⁴ Ágó āngũ

ũtēepi rĩ 'du tā rĩ ngaá sũ ĩ ní lūú 'i ní rĩ tĩnĩ, jĩ kōpi suú jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá ágágá 'dāá, úmbé kōpi ā pá ākpāá peťi rú'bá gá.

²⁵ Kā mužú adrii ĩnĩ ágágá, Páulũ pi Sílā be rikí Múngú ri zĩj, āzini kōpi rikí úngó ngoó Múngú ní, 'bá urukō ĩ ní ũ'yĩ rĩ pi rikí tā kōpivé rĩ yĩj. ²⁶ Koro dīngídīngí ní āngũ ayazú ũkpō be, jó āngũ ũ'yĩzú rĩ aya 'i dīngídīngí, jó āngũ ũ'yĩzú rĩ vé kēeťi ũzĩkí ĩ céré kú mgbō, ímvē ĩ ní 'bá rĩ pi ũ'yĩzú rĩ pi ucekí ĩ céré! ²⁷ Ágó riipi jó āngũ ũ'yĩzú rĩ ũtēepi rĩ ká mužú aruú ú'dú gélésĩ, ĩsú kēeťi jó āngũ ũ'yĩzú rĩ vé rĩ pi ũzĩkí ĩ céré kú mgbō, ĩri ní ívé ĩlĩ āco rĩ 'i'dúžú lēzú 'i 'dizú drāžú 'dĩsĩ rá, ā'diātāsīyā ũsũ déna 'bá ĩ ní ũ'yĩ rĩ pi ápákí céré gí. ²⁸ Páulũ ní trezú kīnĩ, “Lē mĩ 'dĩ mĩ drāá ku! 'Bā céré anigé.”

²⁹ Ágó riipi jó āngũ ũ'yĩzú rĩ ũtēepi rĩ ní ācí zizú, ĩri ni njuzú fizú jó agá 'dāá, mužú 'i'dézú Páulũ pi ęndreťi gé Sílā be, rú'bá ni yā kpĩrĩkpĩrĩ. ³⁰ Ágó rĩ ní Páulũ pi ĩjizú ĩfūzú āmvé, ĩri ní kōpi zizú kīnĩ, “Īmi mávé ambugu rĩ pi, má 'o ā'di, má ĩsú rí pangará ānĩ?”

³¹ Kōpi ní újázú ĩri ní kīnĩ, “Mĩ ę'yĩ Úpí Yēsũ ri, mi pangará ĩsú rá, āzini mívé 'bá 'bēťi āsámvú gé rĩ pi pangará ĩsú rá.” ³² Kúru kōpi ní ú'dúkó Úpí vé rĩ ũlūzú ágó rĩ ní, āzini 'bá

céré ĩrivé 'bĕtj ģsámuvú gé rj pi ní. ³³ ĩnĭná 'dāri gé, ágó jó āngū ũ'yĭzú rj ũtĕĕpi rj ní kĕpi jĭzú mužú vŭrā āzi gé, ĩri ní kĕpivé āzó ĕ mĭ ũjĭzú. Koro ĩ ní ágó rj ní bātĭzĭmŭ sĕzú ĩrivé 'bá 'bĕtj ģsámuvú gé rj pi be cére. ³⁴ Ágó rj ní Páulŭ pi jĭzú mužú Sĭlā be ívé āngá 'dāá, ĩri ní ānyāngā sĕzú nyazú kĕpi ní. Ágó rj ívé 'bá 'bĕtj ģsámuvú gé rj pi be cére adrikí āyĭkō sĭ, ā'diātāsĭyā ĩ ní Múngú ri ĕ'yĭjí gí rj sĭ.

³⁵ Kā mužú adrií drŭ 'dĭni ũ'bŭtĭĭná rj sĭ, 'bá tā lĭ'bá rj pi ní ũgalaku rj pi pĕzú mužú ágó jó āngū ũ'yĭzú rj ũtĕĕpi rj vŭgá 'dāá, kĕpi ní tāĭmbĭ sĕzú kĭnĭ, ágó rj ā oyu Páulŭ pi Sĭlā be mužú 'dĭísĭ rá. ³⁶ Ágó jó āngū ũ'yĭzú rj ũtĕĕpi rj ní 'yozú Páulŭ pi ní kĭnĭ, "'Bá tā lĭ'bá rj pi sĕkí tāĭmbĭ kĭnĭ, lĕ ā oyu kĭ ĩmi Sĭlā be mužú 'dĭísĭ rá. ĩmi ícó mužú rá. ĩmi mužú tá be kĭri."

³⁷ 'Bo Páulŭ ní 'yozú ũgalaku rj pi ní kĭnĭ, "'Bā adrikí dō 'bá Rómā vé niš drāāāsĭyā, kĕpi ũgbākí 'bā gúnýá agá, kĕpi 'bekí 'bá jó āngū ũ'yĭzú rj agá, ĩsŭ lĭkí drĭ 'bávĕ tā kuyé.* Nóni kĕpi lĕkí 'bā pĕĕ mužú āmvé kĭri, 'bá āzi ā nĭ nyo tā ni ku? Adri 'dĭni ku! Lĕ kĕpi ĕ ĩmŭkí 'bā oyu ũfŭ nŕósĭ nĭ."

³⁸ Ũgalaku rj pi ní tā 'dĭri jĭzú ũlŭzú 'bá tā lĭ'bá rj pi ní. 'Bá tā lĭ'bá rj pi kâ yĭ kĭnĭ, Páulŭ pi Sĭlā be 'bá Rómā vé ni pi, sĕ kĕpi ní ũrĭ. ³⁹ Kĕpi ní ĩmŭzú trŭngará zĭzú Páulŭ pi ĕndreĭtĭ gé. Kúru kĕpi ní Páulŭ pi jĭzú fŭzú jó āngū ũ'yĭzú rj agásĭ āmvé, kĕpi māzú kĭnĭ, lĕ kĕpi ā fŭkí kŭrŭ rj agásĭ rá. ⁴⁰ Páulŭ pi Sĭlā be kâ ĩfŭú jó āngū ũ'yĭzú rj agásĭ, kĕpi ní 'dezú mužú Lŭdĭyā vé āngá, kĕpi ĩsŭkí 'bá Yĕsŭ ri ĕ'yĭ'bá gí rj pi ĩrivé āngá 'dāá, kĕpi ní 'bá Yĕsŭ ri ĕ'yĭ'bá gí 'dĭ'bĕĕ ĕ ĕsĭ ĩmbázú. Kĕpi ní kúru 'dezú mužú.

17

Páulŭ vé tĭ sĕngará Tĕsālŕnĭkĕ gá rĭ

¹ Páulŭ pi ní ĕlĭzú mužú Sĭlā be kŭrŭ Āmĭfĭpŕlĭsĭ vé rĭ agásĭ, āzini kŭrŭ Āpŕlŕnĭyā vé rĭ agásĭ, kĕpi ní cazú Tĕsālŕnĭkĕ gá. Yāhŭdĭ rĭ pi vé Jó Múngú ri Zĭzú rĭ kŭrŭ agá 'dāá anigé. ² Páulŭ ní fizú Jó Múngú ri Zĭzú rĭ agá 'dāá, sŭ ĩri ní rií 'oó nĭĭ rĭ tĭĭ. Sābātā na, ri tā Bŭkŭ Múngú vé rĭ agá rĭ ũlŭú 'bá rĭ pi ní. ³ Ri tā Kŭrĭsĭtŕ ní ĩzāngā nyazú, āzini ĩri ní ĩngázú gŕŕ ídri rŭ drāngará gálĕsĭ rĭ vé tā ũlŭú kĭnĭ, "Yĕsŭ má ní rií ĩrivé tā ũlŭú nŕri, ĩri Māsĭyā." ⁴ Tā Páulŭ

Š 16:37 16:37 'Bá Rómā vé rĭ pi: Lŕkí Yĕsŭ vé rĭ gé, 'bāgŭ āmbŭgŭ Rómā vé rĭ ru 'bá rĭ pi āngŭ āndĭāndĭ gé sĭ. 'Bá 'dĭ'bĕĕ āsámuvú gé, 'bá Rómā vé rĭ pi mādā, 'bāgŭ āmbŭgŭ rĭ kĕpi ũtĕ mŭké, ā'diātāsĭyā kĕpi 'bá ívé ni. * 16:37 16:37 Tāĭmbĭ Rómā vé rĭ ā'yĭ ku ĩ ní 'bá Rómā vé rĭ gbāzú ĩsŭzú lĭkí drĭ ĩrivé tā kuyé.

ní átá rî, 'bá urukọ kọpi
 āsámwú gé 'dīgē ẹ'yīkí rá,
 kọpi gōkí Páulū pi ã pámwú
 ūbīí Sílā be. Gīrīkī kárakará
 Múngú ri ìnjī' 'bá ìnjīnjī rī pi,
 ūkú ambugu ì ní ìnjī ìnjī
 kūrú rī agá rī pi be, kọpi
 újákí ẹsị Yésū ri ẹ'yīzú rá.

⁵ 'Bo tā 'dīri 'de ambugu
 Yāhūdī rī pi vé rī pi ẹ ẹsị
 agá ūnjí. Kúru kọpi ní 'bá
 jòkònjī agá tā be ūnjí rī pi
 úmúzú, kọpi ní 'bá rī pi
 ìcīcīkīzú tā ūnjí sī, 'bá rī pi
 ní rizú útrézú wīnyá kūrú
 rī agásī. Kọpi ní njuzú
 mụzú Páulū pi ndázú Sílā be
 Yāsónā vé āngá 'dāá, ì ijíkí
 rí kọpi ímúzú 'bá bītríká rī
 pi āsámwú gé nōó. ⁶ 'Bo kọpi
 ká caá 'bá 'dī' 'bée ịsụ 'dālẹ
 kuyé, kọpi ní Yāsónā pi ruzú
 'bá urukọ' 'bée Yésū ri ẹ'yī' 'bá
 gí rī pi be, ịjízú ūgalaku
 kūrú agá 'dālẹ rī pi ẹndrẹti
 gé, kọpi ní útrézú ú'dúkọ be
 uru 'dāá kīnī, "Āgō 'bá rī pi
 ẹ drī iza' 'bá vū drīgẹ sī céré
 rī pi, nóni kọpi ícákí kpá
 kuú nō, ⁷ Yāsónā ẹ'yī kọpi
 ívé āngá. Kọpi ārèwú céré
 ñókí tǎimbí 'bāgú āmbúgú
 Rómā vé rī* ní ụttī rī rá,
 kọpi kīnī, 'bāgú āzi anigé,
 rú ni Yésū 'i." ⁸ Ūgalaku rī
 pi 'bá bītríká rī pi be, kọpi
 ká tā 'dīri yīj, kọpi ẹ ẹsị ve
 rá. ⁹ Kúru ūgalaku rī pi
 lẹkí Yāsónā pi 'bá Yésū ri
 ẹ'yī' 'bá gí rī pi be, kọpi ã
 sẹkí mǔfēngā ì drī jezú ānī,

ì oyukí rí kọpi mụzú.

*Páulū pi mụkí Sílā be
 Bērýā gá*

¹⁰ Āngū rī ká nīj, 'bá Yésū
 ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní Páulū
 pi pězú mụzú Sílā be Bērýā
 gá. Kọpi ká caá 'dālẹ, kọpi
 ní fizú Yāhūdī rī pi vé Jó
 Múngú ri Zízú rī agá 'dāá.
¹¹ 'Bá Bērýā vé rī pi múké,
 ndē 'bá Tēsālōnikē vé rī pi
 rá, ā'diātāsīyā kọpi 'bākí
 úvá rizú ú'dúkọ múké Páulū
 ní ūlūú rī yízú. Ụ'dú ālu
 ālu, kọpi rikí tā ì ní sīí Búkū
 Múngú vé rī agá rī lāá, kọpi
 lẹkí nīj dō tā Páulū ní átá rī
 tā áda. ¹² Yāhūdī kárakará
 ẹ'yīkí Yésū ri rá, āzini ūkú
 ambugu Gīrīkī vé ì ní ìnjī
 ìnjī rī pi āgō Gīrīkī vé rī pi
 be, kọpi ẹ'yīkí Yésū ri rá.

¹³ Yāhūdī Tēsālōnikē gá
 rī pi ká yīj kīnī, Páulū ri
 tị Múngú vé rī sēē Bērýā
 gá 'dālẹ, kọpi ní kpá 'dezú
 mụzú 'dālẹ 'bá bītríká rī pi
 ìcīcīkīzú, kọpi ã 'okí rí Páulū
 pi ūnjí. ¹⁴ Koro 'bá Yésū
 ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní Páulū
 ri pězú mụzú yīj tị gé 'dāá,
 'bo Sílā pi Tīmōtáyō be áwíkí
 adrií Bērýā gá 'dāá. ¹⁵ 'Bá
 Páulū ri jī' 'bá rī pi jíkí Páulū
 ri caá Ātēnesī gé, Páulū ní
 ẹzízú kọpi ní kīnī, lē kọpi
 ã újákí ì mụj lūú Sílā pi ní
 Tīmōtáyō be, kọpi ẹ ímụkí 'í
 vúgá sī mbēlē.

* **17:7** 17:7 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: Īri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndi
 rī pi agá rī pi drīgẹ, āngū Yūdáyā vé rī drīgẹ, āngū Gālīláyā vé rī drīgẹ, āzini
 āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgẹ. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zị ívé tị sī
 Kāyísarā.

*Páülû sê tî Múngú vé rî
Ātēnésī gé*

16 Páülû kã rií Sílã pi ũtēé Tīmōtéyō be Ātēnésī gé 'dãlé, éşî ni îşû îzãngã, îri ní ngá î ní údé múngú rú rî pi ndreé kûrú agá 'dãá kárakarã rî sî. 17 Îri ní fizú Jó Múngú ri Zizú rî agá 'dãá, rizú átázú Yãhúdî rî pi ní, âzini 'bã adri'bã Yãhúdî rú ku Múngú ri ññî'bã rî pi ní. 18 U'dú ãlu ãlu ri kpá átã 'bã jòkòñî agã 'dãlé rî pi ní.

18 Ngúlúmũ tã ñî'bã am-bamba î ní zîî Ēpikúrîyã, âzini î ní zîî Sítóyîkî ri'bã ãngũ ímbã'bã rî pi í'dókî rií ágátã gãã Páülû be.

Urụko'bée rikí 'yoó kînî, "Tã ágó 'dîri ní rií átã ífîfî ãkó 'dîri ã'dî?"

Urụko'bée kînî, "Índrézú îri ri tã Múngú túngú 'bã urụko'bée vé ni ã tã átã." Kòpi átákî 'dîni, ã'diãtãsiyã Páülû ri ú'dúkò múké Yésũ vé rî ũlũú, âzini ri Yésũ vé íngángará gõó ídri rú rî vé tã ũlũú.

19 Kúru kòpi ní Páülû ri jizú muzú pá tuzú 'bã î úmú'bã tã lì'bã î ní zîî Ārēpágō rî pi ẹnreṭi gé, kòpi ní 'yozú îri ní kînî, "Lē mí ũlũ 'bã ní tã ú'dí mí ní rií ímbã 'dîri, îri tã ngóni ní? 20 Tã mí ní rií átã 'dîri, ọ'ú 'bã bí gé nōó ũ'dũ be túngú, 'bã úvá be lēzú tã 'dîri ñîzú."

21 ('Bã Ātēnésī vé rî pi jākã ímú'bã adri'bã 'dãlé rî pi be, kòpi rikí átã tã î ní ímbã ú'dí 'dîri vé tã sî, kòpi rikí bí 'bãã tã rî yizú ãní.)

22 Kúru Páülû ní ngazú pá tuzú 'bã î úmú'bã î ní zîî Ārēpágō rî pi ẹnreṭi gé, îri ní 'yozú kînî, "Îmi 'bã Ātēnésī vé 'dî'bée, á ndre îmi 'bãkî éşî céré rizú múngú rî pi ññîzú.

23 Ā'diãtãsiyã má kã rií éçî kûrú ìmivé rî agásî, á ndre ngá îmi ní rií ññîî múngú rú rî pi kárakarã, á ndre vûrã ròbòñò zázú rî vé ãlu, sîkî rú'bã ni gé, MÚNGÚ Î NÍ NÎĪ KUYÉ NI NÍ. Múngú îmi ní rií ññîî, îmi ní ñîî kuyé 'dîri, á lē îmi ní tã ni ũlũú.

24 Múngú vû gbiîpi, âzini ngá vû drîgé rî pi gbiîpi céré rî, îri Úpí 'bũ pi ruúpi vû be rî. Múngú adri jó bá áda ní sîî rî agá ku. 25 'Bã âzi ícòpi îri ē îzã koòpi tã âzi sî 'dãáyo, tã âzi îri ní lēé 'bã âzi vúgá ni 'dãáyo. Îri ri 'bã ní ídri sē ñî, ẹvîvî sē ñî, âzini îri ri 'bã ní ngá rî pi ãrēvú sē céré ñî. 26 'Bã Múngú ní gbiî vû drîgé nōgó rî pi, kòpivé úri íbî ífũú 'bã ãlu rú'bã gá, kòpivé úyú ã ayi rí vû drîgé sî céré. 27 U'tî sã kòpi ní adrizú rî, âzini vûrã kòpi ní adrizú rî kú ñnógòsî gî.

27 "Múngú 'o tã 'dîri 'dîni, 'bã rî pi ã ndãkî rí 'i, 'bã rî pi ã rikí rí ãngũ rî ọmvú muzú drî sî, kòpi ē îşúkî rí 'i ãní. 'Bo Múngú vû 'bã ãlu ãlu rú'bã gá sî rará rú kuyé.

28 "Bã ní adriî îri agá rî sî, îri ri 'bã ní ũkpō sē adrizú ídri rú, ẹçî tuzú, âzini 'bã ní adrizú anigé ãní.' Úngó îmi ní sîî rî pi urụko agá, lũ 'bã

ní kīnī, “Bâ anji ĩrivé ni.’

²⁹ “Sũ 'bá ní adrií anji Múngú vé ni rĩ tĩnĩ, lē 'bá rikí ũsũ 'yozú kīnī, Múngú ri ngá ĩ ní údé dábũ sī, aya ógú 'bá ógúógũ ni pi sī, dōku írã sī ni 'dĩni ku, Múngú adri ngá ĩ ní údé drĩ sī ni ku. ³⁰ Ótú 'bá ní drĩ tã nĩzú kuyé rĩ gé, Múngú ũsũ 'bá drĩgé ũnjí kuyé. 'Bo nóni Múngú lē 'bá rĩ pi ãrēvú céré āngũ rĩ pi agásĩ ā újákí éšĩ.

³¹ Múngú útú ú'dú 'í ní lēzú 'bá rĩ pi vé tã lizú pĩrĩ vũ drĩgé nōgó rĩ gĩ, ĩri Yēsũ ri ĩpē ímú 'bá rĩ pi vé tã lĩ nĩ. Múngú i'da 'bá ní tã 'dĩri lüzú kīnī, ĩri tã áda, ĩri ní Yēsũ ri ingáá gōó idri rú drāngárá gálésĩla rá rĩ sī.”

³² 'Bá rĩ pi kã tã Páulũ ní 'yoó, Yēsũ drã, íngá gōó idri rú drāngárá gálésĩla rá 'dĩri yĩ, 'bá ʊrukɔ'béé rikí guú āní gugu, 'bo ʊrukɔ'béé kīnī, “Lē mí ũlũ tã 'dĩri đĩ, 'bá lēkí yĩ.” ³³ Páulũ ní ngazú füzú 'bá ĩ ní zĩ Ārēpágō rĩ pi āsámvú gé sī.

³⁴ 'Bá rĩ pi ã ʊrukɔ újákí éšĩ Úpí ri ẽ'yĩzú rá, kòpi újákí ĩ ícá 'bá Páulũ ã pámvú ũbĩ 'bá ni pi. Kòpi āsámvú gé 'dãá, 'bá rĩ ālu ni Dīyōnīsīyō 'i, Dīyōnīsīyō ri 'bá ĩ úmú 'bá ĩ ní zĩ Ārēpágō rĩ pi vé ógúpĩ, 'bá rĩ āzi ũkú ĩ ní zĩ Dāmārĩ 'i, 'bá ʊrukɔ'béé be.

18

Páulũ sē tĩ Múngú vé rĩ Kōrínitō gá

¹ Kúru Páulũ ní ngazú füzú kũrũ Ātēnésĩ vé rĩ agásĩ, ĩri ní 'dezú mužú Kōrínitō gá.

² Páulũ ca mužú Yāhúđĩgú āzi ĩsú 'dālé, rú ni Ákúwílã 'i, tĩkí ĩri āngũ Pónitō vé rĩ agá, kòpi ímúkí drĩ ũkú ni Pĩrĩsílã be ú'dí rú Ítaliyã gélésĩla, ā'diātāsīyã 'bágú Kālāwūđiyō sē tãimbĩ 'bá Yāhúđĩ vé rĩ pi ní kīnī, lē kòpi ãrēvú céré ā fúkí Rómã agásĩ rá. Páulũ muž kòpi ndree, ³ ĩsú kòpivé ẽzĩ rizú māsámã údézú ni, sũ Páulũ ní rii māsámã údé rĩ tĩnĩ. Kúru Páulũ ri adrií kòpi be trũ, kòpi úmúkí ĩ rii ẽzĩ rĩ ngaá trũ. ⁴ Sábátã ālu ālu, Páulũ ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, ri Yāhúđĩ rĩ pi úbé Gĩrĩkĩ rĩ pi be, kòpi ẽ ẽ'yĩkĩ rĩ Yēsũ ri.

⁵ Sílã pi kã ímú Tĩmōtéyō be āngũ Mākēdōnīyã vé rĩ gé 'dãásĩ, kòpi kã ícá Kōrínitō gá nōlé, Páulũ 'bã éšĩ rizú tĩ Múngú vé rĩ sēzú sã céré, ri ũlũ Yāhúđĩ rĩ pi ní kīnī, Yēsũ ri Kúrísitō. ⁶ 'Bo Yāhúđĩ rĩ pi ɔwúkĩ tĩ Páulũ ní sēé 'dĩri rá, kòpi u'dakí Páulũ ri rá. Páulũ ní fũrũndĩ ívé bōngó rũ 'bá gá rĩ yazú, lüzú kīnī, 'í gã kòpi sī. ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Īmivé ārĩ ã ngo ĩmi drĩgé! Ícókí mâ rú zĩ āní ku! Ídózú āndrũ sī mužú drĩdrĩ, ma 'de muž adri 'bá adri 'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi āsámvú gé.”

⁷ Páulũ ní füzú Jó Múngú ri zizú rĩ agásĩ, ĩri ní

* 18:7 18:7 Tĩtō: Tĩtō adri Yāhúđĩ ku.

muzú fizú Tı̄tōsı̄ Yūsı̄tō* riipi Múngú ri ı̄njı̄pi rı̄ vé jó agá. ⁸ Kūrisıpō ı̄ ní 'bāá drı̄koma rú Jó Múngú ri Zızú rı̄ ütēpi rı̄ pi ivé 'bá 'bēṭı̄ āsámvú gé rı̄ pi be, ẽ'yı̄kí Úpı̄ ri rá. 'Bá kárakará Kōrínıtō gá 'dālé rı̄ pi yı̄kí tı̄ Páulū ní sēé rı̄, kōpi ẽ'yı̄kí Úpı̄ ri rá, sēkí kōpi ní bātızımū rá.

⁹ ı̄nı̄ná āzi sı̄, Úpı̄ Yēsū ní átázú Páulū ní urobı̄ agá kını̄, "Mı̄ 'o ı̄rı̄ sı̄ ku, 'ı̄ sē tı̄ Múngú vé rı̄ muzú, lē mı̄ újı̄ kırı̄ ku. ¹⁰ Ma mı̄ ütē rá, 'bá āzi ı̄có mı̄ 'oó ũnjı̄ ālujanı̄ ku, ā'diātāsı̄yā 'bá mávé ni pi kárakará anigé kūrú nōri agá." ¹¹ Páulū adri caá Kōrínıtō agá 'dāá ı̄lı̄ ālu ẽlı̄ sı̄, ri ı̄'dúkō Múngú vé rı̄ ı̄mbá 'bá rı̄ pi ní.

¹² Lókı̄ Gálı̄yō ní adrizú gávānā rú āngū Ākáyā† vé rı̄ agá rı̄ gé, Yāhūdı̄ rı̄ pi ā uruķo úmúki ı̄ Páulū ri ruı̄, kōpi jı̄kí ı̄ri pá tuú gávānā ẽndreṭı̄ gé, ā lı̄ rı̄ ı̄rivé tā. ¹³ Kōpi ní 'yozú kını̄, "Ágó nōri ri 'bá rı̄ pi ẽ drı̄ ı̄cı̄, kōpi ẽ ı̄njı̄kí rı̄ Múngú ri sū 'bávé tāı̄mbı̄ ní lēé rı̄ tı̄ni ku."

¹⁴ Páulū ká lēé kōdō átá, Gálı̄yō ní 'yozú Yāhūdı̄ rı̄ pi ní kını̄, "İ̄mi Yāhūdı̄ 'dı̄'bée, tā ı̄mi ní Páulū ri tōzú rı̄, ı̄dı̄ té dō ālı̄, āzini 'o dō tā ũnjı̄, ma té ı̄có ı̄mivé tā yı̄ rá. ¹⁵ 'Bo tā rı̄ ní adriı̄ átángá Páulū ní átá rı̄ vé tā, rı̄ vé tā, āzini ı̄mivé tāı̄mbı̄ vé tā rı̄ sı̄, lē ı̄mi útúki ı̄mi āsámvú gé sı̄ útútū, átángá 'dı̄'bée

sı̄, á lı̄ tā ānı̄ Páulū drı̄ge ku." ¹⁶ Kuru ı̄ri ní kōpi drozú füzú jó tā lızú rı̄ agásı̄ āmvé. ¹⁷ Kōpi ní Sōsıtēnı̄ adriı̄pi drı̄koma rú Jó Múngú ri Zızú rı̄ agá rı̄ ruızú, kōpi ní rizú ı̄ri fuızú jó tā lızú rı̄ ẽndreṭı̄ gé 'dı̄ge. 'Bo tā ni fi Gálı̄yō agá 'dāá ālujanı̄ kuyé.

Páulū újı̄ 'ı̄ gōó Ānıtı̄yókā gá āngū Sırı̄yā vé rı̄ agá

¹⁸ Vı̄drı̄ ni gé, Páulū gō adriı̄ Kōrínıtō gá 'dālé ı̄'dú kárakará. ı̄ri ní kuru 'bá Yēsū ri ẽ'yı̄' 'bá gı̄ rı̄ pi kuzú, ı̄ri ní tuzú külumgba agá, ı̄ri ní 'dezú muzú āngū Sırı̄yā vé rı̄ gé, Pırısılā pi Ákúwılā be, kōpi 'dekı̄ muı̄ Páulū pi be trı̄. Kōpi ní drı̄ muzú kuyé rı̄ gé, Páulū sē 'ı̄ drı̄' bı̄ rēé rá, sē rēé Kēnikūrı̄yā gá 'dāá, ā'diātāsı̄yā ı̄ri ní ũyō sōó Múngú ẽndreṭı̄ gé gı̄ rı̄ sı̄. ¹⁹ Kōpi ká muı̄ caá Ēfēsō gá 'dāá, Páulū ní Pırısılā pi kuzú Ákúwılā be, ı̄ri ní 'dezú fizú Jó Múngú ri Zızú rı̄ agá 'dāá ı̄'dúkúleğúsı̄, kōpi ní ı̄'dózú átázú Yāhūdı̄ rı̄ pi be. ²⁰ Yāhūdı̄ rı̄ pi mākı̄ kōdō ı̄ri kını̄, ā adri caá ı̄ be lókı̄ be āco, 'bo Páulū ā'yı̄ kuyé. ²¹ Páulū ká lēé 'deé muı̄, ı̄ri ní 'yozú kōpi ní kını̄, "Múngú lē dō rá, ma ı̄gō ı̄mi vúgá nōó rá." Kuru ı̄ri ní tuzú külumgba agá Ēfēsō gá 'dāgá, ı̄ri ní 'dezú muzú. ²² Páulū ká muı̄ caá kūrú Sızérı̄yā vé rı̄ gé, ı̄ri ní ı̄sızú vügá, ı̄ri ní 'dezú muzú 'bá Yēsū ri ẽ'yı̄' 'bá gı̄

† 18:12 18:12 Ākáyā: Kūrú Kōrínıtō vé rı̄ āngū Ākáyā vé rı̄ agá.

Yērūsālēmā gá 'dālé rī pi ezižú. Kúru ĩri ní agazú mužú kūrú Ānītīyókā[‡] vé rī gé 'dāá.

²³ Páulū adri Ānītīyókā gá 'dāá ú'dú kárakará. Vúdrī ni gé, ĩri ní 'dezu mužú āngū Gālātīyā vé rī gé, āzini Pūrūgīyā vé rī gé, ri eci 'bá Yēsū ri e'yī' 'bá gí rī pi úndré āngū 'dī'bée agásī, ri 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ē ešī ímbá, kōpi ā adrikí rí ũkpó ũkpó ívé e'yīngará agá.

²⁴ Yāhūdīgú āzi rú ni Āpólō 'i, tiki ĩri Ālēkizāndāriyā gá, ĩri ní ícázú Ēfēsō gá. Ímbákí ĩri Búkū Múngú vé rī sī, nī tā ni ambamba. ²⁵ Ímbákí ĩri ní tā Úpí Yēsū vé rī rá, āní sē ri tā Yēsū vé rī ímbá 'bá rī pi ní úvá sī, ímbá tā rī múké múké. 'Bo bātízimū 'yéná ĩri ní nī rá rī, ĩri bātízimū Yūwānī ní sēé rī. ²⁶ Āpólō ní í'dózú tī Múngú vé rī sēzú ũrī ākó Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá. Pīrīsílā pi Ákúwílā be ká tī ĩri ní sēé 'dīri yī, kōpi ní ĩri zizú mužú ívé āngá, kōpi ní tā Múngú vé rī vé ífífi ũlúzú ĩri ní múké múké.

²⁷ Āpólō kā lēé 'deé mužú āngū Ākáyā vé rī gé 'dāá, 'bá Yēsū ri e'yī' 'bá gí Ēfēsō gá rī pi ímbákí ĩri ē ešī, kōpi siki kōkōbī sēé 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá Ākáyā gá 'dālé rī pi ní kīnī, lē kōpi ē e'yīkí Āpólō ri múké. Āpólō vé cangará 'dālé rī ko 'bá Yēsū ri e'yī' 'bá

ešī múké Múngú vé rī sī rī pi ē ĩzā ambamba. ²⁸ Āpólō í'dó ríí āgátá gāá Yāhūdī rī pi be ũkpō sī gúnyá agá, ri tā Búkū Múngú vé rī agá rī ũlúú kōpi ní, lūzú 'yozú kīnī, Yēsū ri Kúrísitō.

19

Ezj Páulū ní ngaá Ēfēsō gá rī

¹ Āpólō kā ríí adrii Kōrínitō gá 'dālé, Páulū ní ežizú mužú āngū rī agásī, ĩri ní cazú Ēfēsō gá. Ca mužú 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá ni pi ísú 'dālé. ² Páulū ní kōpi zizú kīnī, "Sā ĩmi ní Yēsū ri e'yīzú rī gé, Índrí Uleterē rī ású nyo ĩmi rá?"

Kōpi ní 'yozú kīnī, "Índrí Uleterē rī ású 'bā kuyé, 'bá yīkí 'yozú kīnī Índrí Uleterē anigé 'dīni kuyé?"

³ Kúru Páulū ní kōpi zizú kīnī, "Bātízimū ĩ ní sēé ĩmi ní rī, ĩri bātízimū ngōri?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Bātízimū ĩ ní sēé 'bá ní rī, Yūwānī ní tā ni ímbá rī."

⁴ Páulū ní 'yozú kīnī, "Bātízimū Yūwānī ní sēé rī, ĩri ešī újázú āní ũnjlkānyā agásī. Yūwānī 'yo 'bá rī pi ní kīnī, lē kōpi ē e'yīkí 'bá úmvúlésī ímúpi 'i vúdrī gé rī, 'bá úmvúlésī ímúpi rī Yēsū 'i."

⁵ 'Bá rī pi ká tā Páulū ní 'yoó 'dīri yī, vúdrī ni gé, ĩ ní kōpi ní bātízimū sēzú Úpí Yēsū ā rú sī. ⁶ Páulū kā drī tī kōpi drīgé, Índrí Uleterē

[‡] 18:22 18:22 Kūrú Ānītīyókā: Kūrú Ānītīyókā 'dīri āngū Sírīyā vé rī agá.

rĩ ní kôpi ásúzá, kôpi ní rizú átázú tị ăndiăndi ní pi sĩ, ăzini kôpi ní rizú tâ Múngú ní ũlúú kôpi ní rĩ ũlúú 'bá rĩ pi ní. ⁷ 'Bá Índrí Uletere rĩ ní ású rĩ pi vé kălăfe ri ícô ca mụdrị drị ni ĩrĩ rá.

⁸ Păulũ fi Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dălé, ri tị Múngú vé rĩ sěé ũrĩ ăkô caá mbăá na, ri kôpi úbé, ũlũ kôpi ní mălŭngă Múngú vé rĩ ă tâ, kôpi ă ă'yĩkí ri tâ 'í ní ũlúú rĩ bĕnĩ. ⁹ 'Bo Yăhŭđĩ rĩ pi ũrŭkô ă drị ícá ũkpô ũkpô, kôpi găkí tâ Păulũ ní ímbá rĩ sĩ, kôpi átákí ũnjí Yĕsŭ vé tâ sĩ gúnyá agá. Păulũ ní kôpi kuzú. ĩri ní ngazú mŭzú jó Tĕránă vé ĩ ní rizú ăngŭ ímbázú rĩ agá 'dăá, jị 'bá Yĕsŭ ă pámvú ũbĩ'bá rĩ pi mŭzú 'í vúgá sĩ ĩndĩ. Ũ'dú ălu ălu, ri 'bá rĩ pi ímbá jó Tĕránă vé rĩ agá 'dăá. ¹⁰ Păulũ ímbá 'bá rĩ pi caá 'dălé ílĩ ĩrĩ, Yăhŭđĩ rĩ pi, ăzini Ĝĩrĩkĩ adri'bá ăngŭ Ĕzĩyă vé rĩ agá rĩ pi yĩkí ú'dŭkô múké Úpí Yĕsŭ vé ĩ ní ũlúú 'dĩri rá.

¹¹ Múngú sĕ Păulũ ní ũkpô ămbúgú tâ ăyăzú ăyăyă ni pi 'ozú. ¹² 'Bá rĩ pi rikí Păulũ vé lâmbá, ăzini bŏngó ĩri ní suú 'í bĕdrị gé rĩ pi jị mŭú 'băá 'bá dră be rĩ pi ă rŭ'bá úlózú ăní, kôpivé dră đĕ ăní rá, ăzini índrí ũnjí rĩ pi fŭkí kôpi drĭgé sĩ rá.

¹³ Yăhŭđĩ ũrŭkô rikí ăcĩ kŭrú rĩ pi agásĩ, kôpi lĕkĩ

índrí ũnjí rĩ pi* údro fŭú 'bá rĩ pi drĭgé sĩ. Kôpi ũ'bĩkĩ rií índrí ũnjí rĩ pi údro Yĕsŭ ă rŭ sĩ. Kôpi rikí 'yoó kĩnĩ, "Yĕsŭ Păulũ ní rií átá ĩrivé tâ sĩ 'dĩri ă rŭ sĩ, ĩmi índrí ũnjí rĩ pi, ĩmi fŭkí 'bá rĩ pi drĭgé sĩ rá." ¹⁴ Anji ăgŏ ăzĩrĩ Sĕkĕvă vé rĩ pi rikí tâ 'dĩri 'oó nĩ. Sĕkĕvă ri Yăhŭđĩ rĩ pi vé átălágú atala rĩ pi drĭgé rĩ. ¹⁵ Ũ'dú ălu, kôpi kă lĕé índrí ũnjí droó ágó ăzi drĭgé sĩ, índrí ũnjí rĩ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Ă nĩ Yĕsŭ ri rá, á nĩ kpá Păulũ ri rá, 'bo ĩmi ă'dĩ pi?" ¹⁶ Ágó índrí ũnjí be rĩ ní wazú kôpi rŭzú ăjŏgŏ sĩ, ndĕ kôpivé ũkpô rá. Fŭ kôpi ũnjí ũnjí, kôpi ăpákí ũfŭú jó rĩ agásĩ ămvé 'dăá rŭ'bá be ule, ărĩ ri raá kôpi ă rŭ'bá gá sĩ.

¹⁷ Yăhŭđĩ, ăzini 'bá adri'bá Yăhŭđĩ rŭ ku adri'bá Ĕfĕsŏ gá rĩ pi kă tâ 'dĩri yĩ, ũrĩ fŭ kôpi ambamba, sĕ kôpi ĩnjĩkĩ Úpí Yĕsŭ vé rŭ ăní ambamba. ¹⁸ 'Bá kărăkará Yĕsŭ ri ă'yĩ'bá gĩ rĩ pi ũlŭkĩ ĩvé tâ ũnjí ĩ ní 'oó rĩ pi rá gúnyá agá. ¹⁹ 'Bá kărăkará ăndŭrú adri'bá újŏgú rŭ rĩ pi úmŭkĩ ĩvé búkŭ ũjŏgŭ vé rĩ pi, kôpi ĩjĩkĩ zăá gúnyá agá 'bá rĩ pi ăndrĕtị gé 'dĭgé. Kôpi kă mŭfĕngă ĩ ní búkŭ rĩ pi jezú rĩ lâá, ăjĕ ni mŭfĕngă fĩfĩ ănjĩpi ănjĩĕnjĩ ălĩfŭ pŭkŭ tŏwŭ (50,000). ²⁰ Kŭru ú'dŭkô Úpí vé ĩ ní

* **19:13** 19:13 Índrí ũnjí rĩ pi: Índrí ũnjí rĩ pi ăndŭrú mălăyĩkă Múngú vé ni 'bŭ gé 'dăá, kôpi nŏkĩ tăĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sătănă ri kôpivé ămbúgú. Múngú ídro kôpi 'bŭ gé 'dăásĩ vŭgá nŏô, kôpi gŏkĩ ufŭú índrí ũnjí, kôpi ri 'bá rĩ pi ní ĩzăngă sĕ vŭ drĭgé nŏgŏ. 'Í lâ ĩ'dangără 12:7-9.

ũlũú rĩ, ayi mužú āngũ rĩ pi agásĩ céré, ũkpõ be ambamba.

²¹ Tã 'i ngaápi 'dĩri ā vùdrĩ gé, Páũlũ ũsũ kĩnĩ 'í lě 'deé mužú Yěrusālémã gá, 'i eļi mužú trãá āngũ Mākēdōniyã vé rĩ agásĩ, āzini āngũ Ākáyã vé rĩ agásĩ. Īri ní 'yozú kĩnĩ, "Á ca dõ 'dãlé gí, á lě kpá 'deé mužú 'bá Rómã vé rĩ pi ndreé."

²² Īri ní ívé 'bá ĩrĩ ri' 'bá 'í ĩzã ko' 'bá rĩ pi pězú mužú Mākēdōniyã gá 'dãlé, 'bá rĩ Tĩmõtáyõ pi Ērésitõ be, áwí ívé rĩ adrii āngũ Ĕzĩyã vé rĩ gé 'dãlé lókí be mädã.

'Bá rĩ pi ĩgānyākí ũnjí ũnjí Ĕfēsõ agá 'dãá

²³ Lókí 'dãri gé, 'bá rĩ pi ĩgānyākí ũnjí ũnjí Úpí vé tã ĩ ní ũlũú rĩ sĩ. ²⁴ Ágó āzi ũndógó riipi aya dīipi ni, rų ni Dēmētĩriyõ 'i, ĩri ri aya ógú' 'bá ógúõgũ ni pi dī mungú ũkú rú ĩ ní zĩ Ātémĩ rĩ vé jó sızú ānĩ, 'bá ĕzĩ nga' 'bá ĩri be trų rĩ pi ri mũfēngã ĩsų ambamba.

²⁵ Dēmētĩriyõ ní ívé 'bá ĕzĩ vé rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nõó, zĩ kpá 'bá ri' 'bá ĕzĩ ālu ālu 'dĩri nga' 'bá rĩ pi ímúzú ĩndĩ, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Āgõ 'dĩ' 'bée, ĩmi nĩkí rá mũfēngã 'bá ní ĩsų āmbúgú nõri, 'bá ĩsųkí ĕzĩ 'bá ní riĩ ngaá nõri sĩ. ²⁶ Sų ĩmi ní ndreé, āzini ĩmi ní yĩ rá rĩ tĩnĩ, ágó Páũlũ 'dĩri í'dó 'bá rĩ pi ĕ drĩ ũcĩ kĩnĩ, mungú ĩ ní údé drĩ sĩ 'dĩri, adri mungú áda kuyé, ũcĩ

'bá kárakarã pi ĕ drĩ í'dózú Ĕfēsõ gá, cĩngbã cazú āngũ Ĕzĩyã vé rĩ agásĩ céré. ²⁷ 'Bá rĩ pi céré ímú átã ĕzĩ 'bávé nõri ā tã sĩ ũnjĩ. Kōpi gōkí jó mungú ũkú rú Ātémĩ 'dĩri vé rĩ ĩnjĩ ku, mungú 'dĩri í'dókí ĩri ĩnjĩ āngũ Ĕzĩyã vé rĩ agásĩ céré, cazú vũ drĩgé sĩ céré. 'Bávé mungú adriipi āmbúgú 'dĩri, tã ni ri ímú āvĩ 'bá rĩ pi agásĩ rá."

²⁸ 'Bá ĕzĩ nga' 'bée rĩ pi kã tã 'dĩri yĩ, kōpi ā 'a ve rá, kōpi í'dókí riĩ útré ũ'dúkõ be ũrų 'dãã kĩnĩ, "Ātémĩ ri āmbúgú 'bá Ĕfēsõ vé rĩ pi vé ni!" ²⁹ Kã mužú adrii mädã, 'bá kũrų agá rĩ pi céré ngakí riĩ útré. 'Bá rĩ pi ní Gáyõ pi ruzú Ārisītãrúkõ be, njuzú mužú kōpi be vũrã 'bá rĩ pi ní rizú ĩ úmúzú ávĩ ndrezú rĩ gé 'dãá. 'Bá ĩrĩ 'dĩ' 'bée ímúkí Páũlũ pi be trų Mākēdōniyã gá 'dããsĩ. ³⁰ Páũlũ lě kōdõ mužú 'i 'i'dãá 'bá bĩtrĩká rĩ pi ęndręti gé 'dãá, 'bo 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ugakí ĩri sĩ. ³¹ Ũgalaku ũrųkõ āngũ 'dãri agá adri' 'bá Páũlũ vé ũndĩ rĩ pi, kōpi ní ũ'dúkõ pězú mužú Páũlũ ní, kōpi mākí ĩri kĩnĩ, ā mų vũrã ávĩ ũndrezú rĩ gé 'dãá ku.

³² 'Bá ĩ úmú' 'bá rĩ pi ní í'dózú útrézú ũ'dúkõ be ũrų 'dãá, kōpi rikí útré lęti be āndĩāndĩ. 'Bá rĩ pi ĕ drĩ ábã céré céré, kōpi nĩkí kuyé 'yozú kĩnĩ, ĩ úmúkí ĩ vũrã 'dãri gé ā'di 'oó. ³³ Yãhũdĩ rĩ pi ní Ālękĩzãndã ri zezú mužú pá tuzú ĩ

ęndreṭi gé 'dāá, kôpi ní 'yozú ĩri ní kĭnĭ, "Mí ũlũ 'bá ní mívé tā." Ālĕkĭzándā ní drĭ 'bāzú 'bá rĭ pi ā újĭkĭ kĭri, 'ĭ ũlũ rĭ tā 'i ngaápi rĭ. ³⁴ 'Bo 'bá rĭ pi kâ nĭĭ ámá 'yozú kĭnĭ, Ālĕkĭzándā ri Yāhúđĭgú, kôpi ní í'dózú útrézú ú'dúkó be ęru 'dāá kĭnĭ, "Ātémĭ ri āmbúgú 'bá Ēfésō vé rĭ pi vé ni!"

³⁵ Ūgalaku riipi tā kŭrú rĭ vé rĭ sĭipi rĭ ní 'bá rĭ pi ugazú újízú kĭri, ĩri ní 'yozú kĭnĭ, "Īmi 'bá Ēfésō vé 'dĭ'bée, 'bá āngŭ nōri agá rĭ pi ārĕvú céré nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, 'bá ri jó múngú Ātémĭ vé rĭ ũtē nĭ. Kôpi nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, írā í'dĕpi 'bŭ gélésĭla rĭ, í'dé vŭrā nōri gé, 'bá rĭ pi ní rĭi ĩnjĭi múngú Ātémĭ rú 'dĭ. ³⁶ Tā 'dĭri ĩri tā áda, 'bá āzi ícō gāá ku, lĕ ĩmi adrikĭ kĭri, ā 'dekĭ tā gá mbĕlĕná ku. ³⁷ Āgō ĩmi ní íjĭ nō'bée ũgŭkĭ ngá 'bávé jó múngú vé rĭ agá rĭ kuyé, kôpi u'dakĭ kpá 'bávé múngú Ātémĭ ri kuyé. ³⁸ Dĕmĕtĭrĭyō pi ívé 'bá ęzĭ vé rĭ pi be, dō kôpi tā be anigé 'bá 'dĭ'bée be, jó tā lĭzú rĭ anigé, 'bá tā lĭ 'bá rĭ pi kpá anigé, kôpi tā rĭ lĭ nĭ. ³⁹ 'Bo dō tā āzi ĩmĭ ęsĭ agá túngú ni anigé ĩmi lĕkĭ átá, 'bá ri 'bá tā ũsŭ 'bá kŭrú agá rĭ pi ícō tā 'dĭri útú nĭ. ⁴⁰ Tā 'bá ní ĩgānyāzú ú'dŭ āndrŭ rĭ agá nōri, ĩri sĕ ĩ tā lĭ ānĭ 'bá drĭgé. 'Bá ícókĭ 'bá úná tā 'dĭri agásĭ bā ku, ā'diātāsĭyā

tā 'bá ní ĩgānyāzú 'dĭri vé ífĭfĭ 'dāáyo." ⁴¹ Ūgalaku rĭ kâ tā 'dĭri 'yoó 'dĭni, ĩri ní kŭru 'yozú kĭnĭ, 'bá rĭ pi ā ayĭkĭ 'dĭisĭ rá.

20

Páŭlŭ ęlĭ mužú āngŭ Mākĕdōnĭyā vé rĭ agásĭ, āzini Ğĭrĭkĭ vé rĭ agásĭ

¹ ĩgānyāngará 'bá rĭ pi ní rizú útrézú 'dĭri kâ újĭ, Páŭlŭ ní 'bá Yĕsŭ ā pámvú ũbĭ 'bá rĭ pi zĭzú ímŭzú 'ĭ vŭgá nōó, ĩri ní kôpi ęsĭ ímbázú. ĩri ní 'yozú kĭnĭ, mōdó ĩmi ní, ĩri ní kŭru 'dezú mužú āngŭ Mākĕdōnĭyā vé rĭ gé. ² Páŭlŭ ri ęcĭ mužú kŭrú rĭ pi agásĭ, ri 'bá Yĕsŭ ri ę'yĭ 'bá gĭ rĭ pi ę ęsĭ ímbá mužú, kŭru ĩri ní cazú āngŭ Ğĭrĭkĭ* vé rĭ gé, ³ adri caá 'dāá mbāá na. Páŭlŭ útú 'i lĕzú mužú Sírĭyā gá kŭlŭmĭgba sĭ, 'bo Yāhúđĭ rĭ pi ní ĩri ā tā líi rĭ sĭ, ũsŭ, gō 'i újā, 'dŭ lĕtĭ ęlĭipi mužú āngŭ Mākĕdōnĭyā vé rĭ agásĭ rĭ.

⁴ 'Bá mu 'bá Páŭlŭ be trŭ rĭ pi, Sōpātā Páyĭrāsĭ mvōpĭ íngápi Bĕrĕyā gá rĭ 'i, Ārĭsĭtārúkō 'i, Sĕkúndā 'i, 'bá 'dĭ'bée íngákĭ Tĕsālōnĭkĕ gá, Gáyō 'i, Tĭmōtĕyō 'i, 'bá 'dĭ'bée íngákĭ Dĕrĕbĕ gá, Tŭkĭkō 'i, Tōrōfĭmŭ 'i, 'bá 'dĭ'bée íbĭkĭ íngá āngŭ Ęzĭyā vé rĭ agá. ⁵ 'Bá 'dĭ'bée 'dekĭ mužú drĭdrĭ, kôpi muĭkĭ 'bá tĕĕ Tŭrówā gá. ⁶ Ū'dŭ ĩ ní

* 20:2 20:2 Āngŭ Ğĭrĭkĭ vé rĭ: Īndrĕzú Páŭlŭ 'de mužú kŭrŭ Kōrĭnĭtō vé rĭ agá, āngŭ Ākáyā vé rĭ agá. Ākáyā ri āngŭ Ğĭrĭkĭ vé rĭ agá.

Ūmũ Pánga ni 'Bãá Údrá ku rĩ nyazú rĩ ã vùdrĩ gé, 'bá ní tuzú kúlúmgba agá Pīlīpóyī gé 'dāgá, 'bá ní 'dezú mužú. 'Bá tukí ẹ̀cī caá ụ'dụ tōwú, 'bá cakí mužú kōpi ịsụ Tūrówā gá, 'bá adrikí caá 'dāá ụ'dụ ẹ̀zīrī.

Ingakí Ēwūtíkō ri gōó idri rú drāngará gálésī kūrú Tūrówā vé rĩ agá

⁷ Kā mužú adrií ụ'dụ Sābātā vé rĩ gé ūndrésī, 'bá ní 'bā úmúzú céré vūrā ālu gé pánga Úpí vé rĩ nyangará gá. Páulū ní í'dózú tị sēzú 'bá rĩ pi ní, drū 'dīni, ĩri ní lēé mužumu rĩ sī, sē tị rĩ caá cīngbá ịnịná ágágá.

⁸ Ū'yūkí lāmbā kárakarā jó 'bá ní tuzú úrízú ụrụgégé rĩ agá 'dāá. ⁹ Páulū kā rii tị rĩ sēé mužú sā be āco, kẹ̀rīmva Ēwūtíkō úrí ívé rĩ kú sūbā gá, 'de ụ'dụ gé kpílíkplí, ĩri ní í'dézú jó ã 'a na ụrụgégé rĩ gé 'dāásī vūgá nōó. 'Bá rĩ pi ká ĩri ingaá, ịsụ ākūdē drā gí. ¹⁰ Páulū ní ịsízú ímúzú ụrụ 'dāásī vūgá nōó, ĩri ní ọ̀vūzú, u'dezú āvū rĩ ruzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi újíkí kírī, 'bá āzi ã ngo ku, Ēwūtíkō ri idri rú." ¹¹ Kúru Páulū pi ní gōzú tuzú jó agá ụrụgégé 'dāá, ĩri ní pánga í'dúzú ūndīzú, kōpi ní nyazú trú. Páulū átá cīngbá cazú ụ'bútịná gá, ĩri ní kúru 'dezú mužú. ¹² 'Bá Yēsū rĩ ẹ̀'yī' 'bá gí rĩ pi ní kẹ̀rīmva rĩ jizú mužú 'bẹ̀tí 'dāá idri rú, āyīkō fụ kōpi ambamba.

Páulū átá ívé tā ūdũ drīkoma Ēfēsō vé rĩ pi ní

¹³ Páulū ūsū, lē mužú pá sī kūrú Ásō vé rĩ gé 'dāá. Kúru 'bá ní 'dezú mužú drīdrī kúlúmgba sī Ásō gá 'dāá, vūrā 'bá ní mužú 'bā ịsízú Páulū pi be rĩ gé. ¹⁴ Páulū caá 'bā ịsụ Ásō gá 'dāá, ĩri ní tuzú kúlúmgba agá, 'bá ní 'dezú mužú Mītīlēnē gá 'dāá trú. ¹⁵ Kā mužú adrií drū 'dīni, 'bá ní 'dezú mužú kúlúmgba rĩ sī, 'bá ẹ̀līkí mužú āngū 'i līpi kú ngụ yīi agá Kīyósī vé rĩ ã gārā gá sī. Kā mužú adrií drū 'dīni, 'bá ní cazú Sāmósī gé. Ụ'dụ 'dīri ã vùdrī gé drū 'dīni, 'bá ní cazú Mīlētō gá.

¹⁶ Páulū ūsū ándúrú kīnī, 'í lē agaá kūrú Ēfēsō vé rĩ ã gārā gá sī, ā'diātāsīyā 'í lē sā izaá āngū Ẹ̀zīyā vé rĩ agá 'dāá ku. 'Í lē mužú mbēlē mbēlē, 'í ca rí Yērúsālemā gá, ícó dō rá, ụ'dụ Pēnītíkósītā vé rĩ ẹ̀ ịsụ rí 'i 'dālé. ¹⁷ 'Bá ká caá Mīlētō gá 'dāá, Páulū ní ụ'dúkọ pēzú mužú drīkoma kánīsā vé rĩ pi ní Ēfēsō gá 'dāá, lē kōpi ẹ̀ ímúkí 'í vūgá nōó.

¹⁸ Kōpi ká ícá, Páulū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lókí má ní ícázú āngū Ẹ̀zīyā vé rĩ agá, 'bá ní adrizú ĩmi be rĩ gé, ĩmi nīkí mávé adringará rá. ¹⁹ Yāhūdī rĩ pi ã ụrụkọ 'okí ma ūnjí, sē má ní ịzāngā ambamba, 'bo á 'bā ma kú mādā, á ri ẹ̀zī ngaá Úpí ní. ²⁰ Īmi nīkí rá, má ní

tị Múngú vé rĩ ùlũngára gá, má ùzũ ìmi ní tã ãzi ãlunãni kuyé, á ri tã rĩ ìmbá gúnýá agá, ãzini ìmivé 'bětí ãsámú gé sī. ²¹ Á 'yo Yāhūdī rĩ pi ní, ãzini 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ní tã ùkpó ùkpó, lē kōpi ã újákí ẹsị ùnjikānyā agásī rá, kōpi ẹ ẹ'yíkí Múngú ri, ãzini kōpi ẹ ẹ'yíkí Úpí Yēsũ Kúrísítō ri.

²² “Sũ Índrí Uleteré rĩ ní lūú má ní rĩ tịni, á lē nóni mụú Yērúsālémā gá, 'bo á nĩ kuyé dō tã ngóni ri mụ 'i nga má be 'dālé nĩ. ²³ Kūrú ãlu ãlu má ní cazú rĩ agá, Índrí Uleteré rĩ ri ùlũú má ní kīnĩ, ĩ ma 'dụ 'be ĩzāngā nya jó āngũ ù'yízú rĩ agá. ²⁴ 'Bo tã ngóni ri dō 'i nga má be nĩ, má ùsũ ku, á lē ẹzị Úpí Yēsũ ní sēé má ní rĩ ngaá caá ùdũ gé. Ẹzị ĩri ní sēé má ní nōri, ma ri ù'dúkọ múké Múngú vé ẹsị múké vé rĩ ã tã ùlũ mụzú.

²⁵ “Á ri ẹcị mālũngā Múngú vé rĩ ã tã ùlũú ìmi ní, 'bo á nĩ rá ìmi ãsámú gé 'dīgé, 'bá ãzi gō ma ndreé dīi ku. ²⁶ Āndrũ sī á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, 'bá rĩ sē dō 'i fíi drāngára 'dáni'dáni rĩ agá, adri má tã kuyé. ²⁷ Ā'diātāsīyā má ùlũ ìmi ní tã Múngú ní lēé rĩ pi ãrēvú céré rá.

²⁸ “Lē ìmi ùtēkí ìmi ùtētē, ãzini ìmi ùtēkí kābīlō Índrí Uleteré rĩ ní sēé kuú ìmi drīgé rĩ pi ùtētē. Lē ìmi ùcékí kābīlō Múngú vé adri'bá kānīsā agá, ĩri ní jeé ívé ārī sī rĩ pi. ²⁹ Á nĩ rá

úmúvúlé sī á mụ dō gí, 'bá ụrụkọ ímú ífí ìmi ãsámú gé sũ ārākīla tịni, kōpi ímú kābīlō rĩ pi 'o ùnjí. ³⁰ Ìmi ãsámú gé 'dīgé, 'bá ụrụkọ ímú tã ùnjō vé ni ùlũ, kōpi lēkí 'bá rĩ pi ã ã'yíkí tã ĩ ní rii ùlũú rĩ áyu. ³¹ Lē ìmi ndrekí múké! Ìmi ígákí tã má ní adrizú ìmi ãsámú gé nōgó cazú ílĩ na 'dāri, á 'bā ẹsị rizú ìmi ìmbázú ùtunjá pi ĩnĩná be mĩndrẹ be mĩ gé, ìmi adrikí rĩ ùkpó ùkpó ìmivé ẹ'yīngará agá.

³² “Á ku nóni ìmi Múngú drīgé, ĩrivé ẹsị múké rĩ ã adri ìmi be, ã sē ìmi ã adrikí ùkpó ùkpó, ã sē ìmi ní ngá múké, ìmi ãlēkí rĩ anjĩ ĩri ní ùpēé gí rĩ pi be trú.

³³ “Á 'bā ẹsị 'bá ãzi vé mũfēngā drīgé kuyé, dōku 'bá ãzi vé bōngó drīgé kuyé. ³⁴ Ìmi nĩkí rá, á ri ẹzị ngaá drĩ mávé nōri sī, má ĩzā kozú, ãzini 'bá má ní rizú ẹzị ngazú kōpi be trú rĩ pi ẹ ĩzā kozú. ³⁵ Ẹzị céré má ní ngaá rĩ pi agásī, má 'da ìmi ní létị ẹzị ngazú, ìmi kokí rĩ 'bá ùkpō ãkó rĩ pi ẹ ĩzā ānĩ. Ìmi ígákí Úpí Yēsũ vé tã ĩri ní 'yoó 'dāri kīnĩ, “Bá riipi ngá sēepi rĩ, ĩri tākíri ĩsú 'bá ngá ẹ'yipi rĩ ndē rá.”

³⁶ Páulũ ká átángá 'dĩri átá, kōpi ní kũmũcĩ ùtĩzú 'bá 'dĩ'bée be trú, ĩri ní Múngú ri zizú. ³⁷ 'Bá rĩ pi ká riĩ Páulũ ri u'deé ẹzị bēdrĩ sī, kōpi ngákí céré riĩ ngoóngo. ³⁸ Kōpi céré adrikí kú ĩzāngā sī, ã'diātāsīyā Páulũ ní 'yoó

kínî kôpi ícókí 'i ndreee dđi ku rĩ sĩ. Kôpi ní kúru Páũlũ ri jizú muzú kũlúmgbá gá 'dǎá.

21

Páũlũ 'de muzú
Yẽrusǎlémǎ gá

1 'Bá kǎ 'bá kǎnísǎ vé drĩkoma rú Ēfésō vé rĩ pi kuú, 'bá ní tuzú kũlúmgbá agá, 'bá ní muzú pĩrĩ cazú Kósĩ gé. Kǎ muú adrii drũ 'dĩni, 'bá ní cazú Rōdésĩ gé, kúru 'bá ní gōzú 'dezú muzú Pátárǎ gá. 2 'Bá ní kpá gōzú tuzú kũlúmgbá agá, 'bá ní muzú āngũ Fōnísĩyǎ vé rĩ gé. 3 'Bá ní āngũ 'i lĩpi kú ngu yĩ agá ĩ ní zĩ Sáyípũrǎsĩ rĩ ndrezú, 'bá agakĩ ĩrivé wõkõ ándrelé rú rĩ gélésĩla, 'bá ní muzú Sírĩyǎ gá. 'Bá mukĩ sĩ Táyǎ gá, vũrǎ ĩ ní rizú ngá kũlúmgbá agá rĩ pi u'duzú āmvé rĩ gé. 4 'Bá ĩsúkĩ 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi 'dǎgá, 'bá adrikĩ kôpi be caá ú'dú ézĩrĩ. Índrĩ Uleteré rĩ ású kôpi, kôpi 'yokĩ Páũlũ ní kĩnĩ, lě Páũlũ ā mu Yẽrusǎlémǎ gá 'dǎlé ku. 5 'Bávé sǎ adrizú 'dǎgá rĩ kǎ de, 'bá ní 'dezú muzú. 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi ārěvú céré, ĩvé ũkú rĩ pi be, ĩvé anjĩná rĩ pi be, kôpi jĩkĩ 'bá fũzú kũrũ rĩ agásĩ cĩmgbá cazú yĩ tĩ gé 'dǎá, 'bá ní kúru kũmũcí ũtĩzú Múngú rĩ zizú. 6 'Bá ní kúru kôpi ezizú, 'bá ní tuzú kũlúmgbá agá, kôpi ní ĩ újázú gōzú 'bětĩ.

7 'Bá ní ngazú Táyǎ gá 'dǎgá, 'bá ní 'dezú muzú, 'bá mukĩ sĩ Pětōlēmísĩ gé, 'bá ní 'bá õgũpĩ Yēsũ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi ezizú, 'bá adrikĩ kôpi be 'dǎgá 'yěná ú'dú ālu. 8 Kǎ muú adrii drũ 'dĩni, 'bá ní 'dezú muzú kũrũ Sizerĩyǎ vé rĩ gé, 'bá mukĩ adrii Pĩlĩpũ vé āngá. Pĩlĩpũ ri 'bá ú'dúkõ múké Múngú vé rĩ ũlũupi ni, ĩri 'bá ĩ ní ũpěé ezĩrĩ ri 'bá ānyāngǎ awa 'bá Yẽrusǎlémǎ gá 'dǎlé rĩ pi vé õgũpĩ. 9 Pĩlĩpũ ri anjĩ ũkú be su, kôpi céré āgō ākó, kôpi rĩ tǎ Múngú ní ũlũ kôpi ní rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní.

10 'Bá adrikĩ kũrũ Sizerĩyǎ vé rĩ agá 'dǎá ú'dú be kárakarǎ, nẹbĩ āzi rú ni Āgábũ 'i, ibĩ ímũ āngũ Yũdáyǎ vé rĩ gélésĩ. 11 Ágó rĩ kǎ ímũ 'bá ndrengará gá, í'dú Páũlũ vé gō rii 'yĩ úpĩlé gá rĩ, úmbé 'i pá ānĩ, āzini 'i drĩ ānĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Índrĩ Uleteré rĩ lũ má ní kĩnĩ, 'Ambugu Yǎhũdĩ rĩ pi vé Yẽrusǎlémǎ gá rĩ pi ímũ gō nōri vé ẽ'dĩpa ru, kôpi ĩri úmbé, kôpi ĩri sē 'bá adri 'bá Yǎhũdĩ rú ku rĩ pi drĩgē.' "

12 'Bá kǎ tǎ 'dĩri yĩ, 'bá 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi, 'bá adri 'bá āngũ 'dǎri agá rĩ pi be, 'bá mǎkĩ Páũlũ ri, 'bá kĩnĩ, ā mu Yẽrusǎlémǎ gá 'dǎá ku.

13 Kúru Páũlũ ní újázú kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní rizú ngozú rĩ ā'di? Āzini ngá ĩmi ní rizú ĩzāngǎ sězú mǎ ẽsĩ agá 'dĩni

rĩ ã'di? Á lē 'bá āzi ā uga ma ku. Má ā'yī ūmbéngará rĩ rá, āzini má ā'yī muḡ drāá Yērusālémā gá Úpí Yēsū vé rú ā tā sī rá." 14 'Bá kā ndree 'bá ícókí Páŭlū ri ugaá 'bā ku, 'bá ní kúru ĩri oḡyuzú. 'Bá ní 'yozú, "Úpí ā 'o tā rĩ sũ 'í ésí ní lēé rĩ tĩni."

15 Tā 'dĩri ā vúdřĩ gé, 'bá ní 'bavé ngá pi ūdrōzú, 'bá ní 'dezú muḡú Yērusālémā gá. 16 'Bá Yēsū ā pámvú ūbĩ'bá adri'bá kŭřú Sízérĩyā vé rĩ agá rĩ pi ā ʊřukō jĩkí 'bā muḡ Mēnēsónā vé āngá. Mēnēsónā íbĩ ímú Sáyípŭrāsĩ gélésĩ, ĩri ĩnógósĩ 'bá Yēsū ri ẹ'yĩpi gĩ ni.

Páŭlū ca Yērusālémā gá

17 'Bá kā caá Yērusālémā gá 'dāá, 'bá édrĩpi, āzini 'bá ómvúpi ẹ'yĩkí 'bā drĩ ĩřĩ sĩ. 18 Kā muḡ caá drĩ 'dĩni, 'bá ní ngazú muḡú Páŭlū pi be Yōkóbũ ri ndrezú, 'bá cakí ĩsú 'bá ambugu rĩ pi céré 'dālé anigé. 19 Páŭlū ní kōpi ẹřizú, ĩri ní tā Múngú ní 'oó 'bá adri'bá Yāhŭdĩ rú ku rĩ pi āsámvú gé, ú'dŭkó múké 'í ní ūlūú rĩ ā tā sĩ rĩ ūlūzú kōpi ní céré.

20 'Bá rĩ pi ká tā 'dĩri yĩ, kōpi íngúkí Múngú ri rá. Kúru kōpi ní 'yozú Páŭlū ní kĩnĩ, "'Bá édrĩpi, 'í ndre drĩ ká, Yāhŭdĩ élifũ kárakará ẹ'yĩkí Yēsū ri rá, kōpi céré 'bākí ésí rizú táimbĩ Mósē vé rĩ 'duzú ngazú. 21 Yāhŭdĩ Yēsū ri ẹ'yĩ'bá gĩ Yērusālémā gá nōgó rĩ pi yĩkí kĩnĩ, mi

ri Yāhŭdĩ adri'bá 'bá adri'bá Yāhŭdĩ rú ku rĩ pi āsámvú gé rĩ pi ímbá kĩnĩ, kōpi ā 'dŭkí táimbĩ Mósē vé rĩ ngaá ku, kōpi ā sēkí ívé anjiná rĩ pi ā ágélé ē tĩ ūlĩ ku, dōku kōpi ā 'dŭkí mērē Yāhŭdĩ rĩ pi vé rĩ ngaá ku. 22 'Bo nóni kōpi yĩkí kĩnĩ, mí ícá nōgó gĩ, 'bā 'okí rĩ íngóni? 23 Lē mĩ 'dŭ tā 'bá ní lūú mí ní rĩ ngaánga. Āgō ʊřukō'bee sũ 'bá āsámvú gé nōgó sōkí ándúru ūyō* Múngú ẹndřetĩ gé. 24 ĩmi ngakí muḡ āgō 'dĩ'bee be trũ, ĩmi 'okí lā'bĩ rŭ'bá ūjĩzú adrizú uleterē rĩ kōpi be trũ. Mĩ ūfē mŭfēngā ĩ ní kōpi ē drĩ'bí fazú rĩ ūfēfē, 'bá ālu ālu ā nĩ rĩ 'yozú kĩnĩ, tā ĩ ní 'yoó mĩ tā sĩ 'dĩri adri tā áda ku, mi 'bá riipi Mósē vé táimbĩ 'dŭpi ngaápi ni.

25 "'Bá sĩkí kōkōbĩ sēé 'bá adri'bá Yāhŭdĩ rú ku Yēsū ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ní. 'Bá kĩnĩ, lē kōpi ā nyakí ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ ku, kōpi ā nyakí ānyāpá ĩ ní ārí ni lĩ dāá vŭgá kuyé rĩ ku, kōpi ā nyakí ānyāpá ĩ ní umbe ni pií drāá drĩ sĩ rĩ ku, kōpi ā 'bākí ọwũ ku."

26 Kúru kā muḡ adri' drĩ 'dĩni, Páŭlū pi ní ngazú muḡú āgō sũ 'dĩ'bee be trũ, kōpi ní lā'bĩ rŭ'bá ūjĩzú ule rĩ 'ozú. Kúru Páŭlū ní 'dezú muḡú Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, ĩri ní ú'dŭ rŭ'bá ūjĩzú rĩ vé dēngará ā tā lūzú kōpi ní, ā zākí rĩ 'bá ālu ālu ní rōbōḡō.

* 21:23 21:23 Sōkí ándúru ūyō: 'Í lā tā Yāhŭdĩ rĩ pi ní ūyō sōzú rĩ búkũ Kālāfe vé rĩ agá. Kālāfe 6:1-27.

Páülũ vé rŭngará

27 U'dú ézĩrĩ rŭ'ba ũjĩzú rĩ kã lēe deēde, Yāhūdĩ uruḵo íngá'ba āngũ Eziyā vé rĩ gé rĩ pi ndrekĩ Páülũ ri Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. Kōpi íngákĩ Páülũ drĩgē, kōpi ruḵĩ ĩri, 28 kōpi ní í'dózú útrézú ú'dúḵó be uru 'dāá kīnĩ, "Īmi 'bá Īsērélē vé 'dĩ'bée, ĩmi kokĩ 'bá Īzā! Ágó 'dĩri ímbá 'bá rĩ pi āngũ rĩ pi agásĩ céré kīnĩ, 'bávé 'bá rĩ pi ũnjĩ, āzini 'bávé tāĩmbĩ rĩ ũnjĩ, āzini 'bávé Jó Múngú vé uletere nōri ũnjĩ. Ījĩ 'bá adri'ba Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ímú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá nōó ímú vŭrā uletere rĩ izaá ícá āzāvũ rú." 29 A'diātāsīyā kōpi ndrekĩ ándúru Tōrōfimũ Ēfēsōgú rĩ rikĩ adrii Páülũ be trũ kŭrú agá 'dāá, kōpi ũsũkĩ déna Páülũ ĩjĩ Tōrōfimũ rĩ ímú Jó Múngú vé rĩ agá nĩ.

30 'Bá kŭrú agá rĩ pi ārēvú céré íngákĩ Páülũ drĩgē ũnjĩ ũnjĩ, 'bá rĩ pi ínjúkĩ vŭrā āndiāndĩ ni pi agásĩ, kōpi ruḵĩ Páülũ ri, ízékĩ ĩri ĩfũũ Jó Múngú vé rĩ agásĩ āmvé. Koro kōpi ní kēētĩ kání rĩ vé rĩ pi ũpĩzú. 31 'Bá rĩ pi kã lēe kōdō Páülũ ri 'dĩ drāá, koro ú'dúḵó ní cazú ũgalaku āmbúgú āngáráwá rĩ pi vé† íngápi Rómā gá rĩ vúgá 'dāá kīnĩ, 'bá Yērūsālēmā vé rĩ pi ĩgānyākĩ kuũ ũnjĩ ũnjĩ. 32 Koro ĩri ní ívé ũgalaku rĩ pi zizú āngáráwá rĩ pi be, kōpi ní njuzú mužú

'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dāá. 'Bá ĩgānyā'ba rĩ pi kã ũgalaku āmbúgú rĩ ndree ívé āngáráwá rĩ pi be, kōpi kukĩ Páülũ vé fungará ānĩ.

33 Ūgalaku āmbúgú rĩ ní Páülũ ri ružú, ĩri ní tāĩmbĩ sēzú kīnĩ, ā úmbékĩ Páülũ ri ímvē ĩrĩ sĩ. ĩri ní 'bá rĩ pi zizú kīnĩ, "Ágó nōri ā'di 'i? Ágó rĩ 'o ā'di ā tā?" 34 'Bá rĩ pi uruḵo ngakĩ rií útré ú'dúḵó be uru 'dāá létĩ be āndiāndĩ. 'Bá rĩ pi ní rií útré ú'dúḵó be uru 'dāá rĩ sĩ, sē ũgalaku āmbúgú rĩ ĩsú tā pĩrĩ Páülũ vé tā sĩ kuyé. ĩri ní tāĩmbĩ sēzú kīnĩ, ā jĩkĩ Páülũ ri vŭrā āngáráwá rĩ pi ní adrizú rĩ gé 'dāá. 35 Páülũ kã mužú caá vŭrā ĩ ní rizú tužú mužú uruḵégé 'dāá rĩ gé, 'bá bĩtrĩká rĩ pi ĩgānyākĩ ũnjĩ ũnjĩ, āngáráwá rĩ pi ní Páülũ ri 'dužú mužú kĩdĩ sĩ, 'bá bĩtrĩká rĩ pi ā 'okĩ rĩ ĩri ũnjĩ ku. 36 'Bá bĩtrĩká 'dekĩ mužú Páülũ ā vŭdrĩ gé sĩ, kōpi rikĩ útré ú'dúḵó be uru 'dāá kīnĩ, "Ā 'dĩkĩ ĩri drāá rá, ā 'dĩkĩ ĩri drāá rá!"

Páülũ átá ívé tā 'bá bĩtrĩká rĩ pi endretĩ gé

37 Āngáráwá rĩ pi kã lēe Páülũ ri jĩĩ fií vŭrā āngáráwá rĩ pi ní adrizú rĩ gé 'dāá, Páülũ ní ũgalaku āmbúgú rĩ zizú kīnĩ, "Mi nyo ícá ma ā'yĩ átángá átá rá?"

Āmbúgú rĩ ní 'yozú Páülũ ní kīnĩ, "Mi ícá átángá rĩ átá Ĝĩrĩkĩ tĩ sĩ rá? 38 Mĩ

† 21:31 21:31 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri āngáráwá élifũ ālu rĩ pi ē drĩ koopi ní.

adri nyo Ējēpētōgú ándúru waápi ásé agá āri'bágú rú 'bá āngū ú'dí'ba ni pi be élifū sū (4,000) rī 'i kuyé?"

³⁹ Páulū ní újázú kīnī, "Ma Yāhūdīgú, tīkí ma kūrú Tārāsísā vé rī agá, āngū Kīlīkiyā vé rī agá, kūrú 'dīri ā rú kükü. Mí ā'yī ma, mâ átá 'bá rī pi ní."

⁴⁰ Ūgalaku āmbúgú rī ní 'yozú Páulū ní kīnī, "Mí átá." Kúru Páulū ní pá tuzú vūrā ī ní rizú tuzú mužú uryégégé rī gé 'dāá, ĩri ní drī 'bāzú 'bá bītrīká rī pi ā ūjīkí kīri. 'Bá rī pi kâ újī kīri gí, ĩri ní kúru átázú kōpi ní Ārāmáyīkī tī sī.

22

¹ Páulū ní 'yozú 'bá bītrīká rī pi ní kīnī, "Má édrīpījī má étépījī, ĩmi yīkí drī ma ká, mâ ūlū mávé tā ĩmi ní." ² Kōpi kâ yījī Páulū átá ī ní tā rī Ārāmáyīkī tī sī, kōpi újīkí céré kīri. Kúru Páulū ní 'yozú kīnī,

³ "Ma Yāhūdīgú, tīkí ma kūrú Tārāsísā vé rī agá, āngū Kīlīkiyā vé rī agá, á mba Yērúsālémā agá nōgó. Gāmāliyéle ĩmbá ma, á nī tāĩmbī 'bá é'bīpījī vé rī múké múké, āzini á 'bā éšī céré rizú Múngú ri ĩnjīzú, sū ĩmi ní rií ĩnjījī āndrū nōri tījī.

⁴ Má ōcū 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba rī pi ūnjī ūnjī, ú'dīkí uryuko'bee ūdrāá rá. Má uru ūkú rī pi āgō rī pi be ĩjī ĩmú ú'bé jó āngū ū'yīzú rī agá.

⁵ Atálágú āmbúgú atala rī

pi drīgé rī, āzini 'bá ri'ba tā lī'ba rī pi be, kōpi ícō tā má ní rií njeé nōri ětī rá. Ā'diātāsīyā á mu kōkōbī é'yī kōpi vúgá jījī mužú drīkoma adri'ba Dāmāsékē agá rī pi ní, mâ mu rī 'bá Yēsū ri ě'yī'ba gí rī pi uruū ĩjī ĩmú ōcū Yērúsālémā gá.

⁶ "Má ní rií mungará gá létī gé 'dīgé, má kâ caá ĩnyinjā Dāmāsékē gá 'dāá, ācí ní dīzú 'bū gé 'dāásī mâ gārā ĩngbērēzú kūrū. ⁷ Má ní ngazú í'dézú vūgá, má ní ú'dúkó yīzú, ú'dúkó rī ní 'yozú má ní kīnī, 'Sāulā! Sāulā! Ngá mí ní rizú ma ōcūzú 'dīni rī ā'di?' ⁸ Má ní zīzú, 'Úpí, mi ā'di 'i?' ĩri ní újázú kīnī, "Bá mí ní rií ōcūjī rī, ĩri ma 'i Yēsū Nāzērētāgú rī.' ⁹ 'Bá má ní rií mužú kōpi be trū rī pi ndrekí ācí dīpi rī rá, 'bo kōpi yīkí ú'dúkó riipi átāpi má be rī kuyé.

¹⁰ "Má ní kúru zīzú, 'Úpí, mâ 'o ā'di?' Úpí ní 'yozú kīnī, "Í nga uryu, 'í mu Dāmāsékē gá. 'Í ca dō 'dālé gí, tā ī ní lēé mī 'o rī, ī ūlū mí ní rá.' ¹¹ Ācí dīpi āngū ĩngbērēepi mâ gārā gá sī 'dīri, sē mâ mī ěšī rá, 'bá mu'ba má be trū rī pi sekí ma mužú Dāmāsékē gá 'dāá nī.

¹² "Ágó āzi rú ni Ānāniyā 'i, ĩri ri adri Dāmāsékē gá 'dāá. ĩri 'bá Múngú ri ĩnjījīpi ĩnjīnjī ni, 'du tāĩmbī Mósē vé rī ngaá ĩndī, Yāhūdī adri'ba 'dālé rī pi ārēvú céré ĩnjīkí ĩri ĩnjīnjī. ¹³ Ágó rī ní ĩmúzú

pá tuzú mâ gārā gá, ĩri ní 'yozú kīnī, 'Má édrīpī Sāūlā, mī mī ē zī 'i!' Sā 'dāri gé, koro mâ mī ní 'i zīzú āngū ndrezú.

14 "Īri ní 'yozú má ní kīnī, 'Múngú 'bá é'bīpījī vé rī ĩpē mī, mī nī rī tā 'i éšī ní lēé rī, mī ndre rī Yēsū 'Bá tā be Pīrī rī, āzini mī yī rī ĩrivé átángá ĩri ní átá rī. 15 Mī mū rī tā mī ní ndree mī mī sī, āzini mī ní yījī mī bí sī rī ũlūú 'bá rī pi ní céré. 16 Ngá nóni mī ní rīi tēé rī ā'di? 'Í nga ʊrū, ā sēkí mī ní bātízīmū, mī ũjī mívé ũnjīkānyā rá, 'í zī Múngú rī.'

17 "Má ká ma újā gōó Yērúsālémā gá 'dāá, á fi Jó Múngú vé rī agá Múngú rī zījī, á ndre ĩndrīlīkī, 18 á ndre Úpí rī ĩndrīlīkī rī agá 'dāá, ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Í ku Yērúsālémā rī mbēlē, ā'diātāsīyā mávé tā mī ní ũlūú rī, 'bá nōgó rī pi ā'yīkī ku.'

19 "Má ní újázú ĩri ní, 'Úpí Yēsū, 'bá 'dī'bée nīkī rá 'yozú kīnī, á ri écī Jó Múngú rī Zīzú rī pi agásī, á ri 'bá Yēsū rī é'yī'bá gí rī pi urūú ũ'yījī jó āngū ũ'yīzú rī agá, á ri kōpi ũgbāá ũnjī ũnjī. 20 Lókī ĩ ní Sētēfānō mívé tā ũlūúpi rī 'dizú drāzú rī gé, á tu pá 'dālé, má ā'yī tā nī ma 'i, á ri 'bá Sētēfānō rī 'dī'bá rī pi vé bōngó ũtēé ma 'i.'

21 "Úpí ní kúru 'yozú má ní kīnī, "Í mū, á lē mī pēé mūzú rárá rú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámví gé.' "

22 'Bá bītrīká rī pi 'bākī bí rizú tā Páulū ní rīi átá 'dīri

yīzú cīngbá cazú Páulū ní ívé átángá 'dīri átázú dezú rī gé. Kúru kōpi ní í'dózú útrézú ú'dúkó be ʊrū 'dāá, "Ā 'dīkī ĩri drāá 'dīisī rá, 'bá 'dīni 'dīri ícókī ĩri kuú adrií ídri rú ku!" 23 'Bá bītrīká 'dī'bée rikí útré, kōpi unjekí ívé bōngó akoó rīkū rī pi ũsī 'dīisī rá, āzini kōpi rikí fūrúndī úmvú yījī ʊrū 'dāá.

Páulū pi āngáráwá āmbúgú Rómā vé rī be

24 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní tāímbī sēzú, ā jīkī Páulū rī mūzú vūrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé 'dāá. Kīnī ā gbākī Páulū rī, ā gōkī ĩri zījī, ā lū rī tā 'bá rī pi ní rizú útrézú ívé tā sī rī. 25 Āngáráwá rī pi ká Páulū rī úmbé, lēé ĩri gbāá, Páulū ní ũgalaku rī zīzú kīnī, "Tāímbī ā'yī nyo kīnī ĩ Rómāgú gbā ísú ākūdē nīkī ĩrivé ũnjīkānyā kuyé 'dīni rá?"

26 Ūgalaku rī ká tā 'dīri yījī 'dīni, ĩri ní 'dezú mūzú ũgalaku āmbúgú rī vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ágó 'dīri Rómāgú píri, 'í lē ā 'okī ĩri íngóni?"

27 Ūgalaku āmbúgú rī ní 'dezú mūzú Páulū vúgá 'dāá, ĩri ní Páulū rī zīzú kīnī, "Í lū má ní, mī Rómāgú?"

Páulū ní újázú kīnī, "Ē, ma Rómāgú."

28 Ūgalaku āmbúgú rī ní 'yozú kīnī, "Má ũfē mūfēngā āmbúgú, má ní ma újázú ícázú Rómāgú rú ānī."

Páulũ ní újázú kīnī, “Tīkí ma Rómāgú rú.”

²⁹ Āngáráwá lē'bán Páulũ ri uzī'bán rī pi ká yī kīnī, Páulũ ri Rómāgú, kōpi unjekí ī mužú 'dīsī rá. Ūgalaku āmbúgú rī ká nījī ámá 'yozú kīnī, 'í 'yī Páulũ ri ímvē sī gí, sē ūrī gō fí éšī ni gé ambamba.

Jīkí Páulũ ri Yāhūdī tā lī'bán rī pi ɛndrɛtī gé

³⁰ Kā mužú adrií drū 'dīni, ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī lē tā Yāhūdī rī pi ní Páulũ ri tōzú rī nījī, ĩri ní Páulũ ri oꝣuzú, ĩri ní tājmbī sēzú atala atala rī pi drīgē rī pi ní 'bán tā lī'bán rī pi be, kōpi ā úmúkí ī céré vūrā ālu gé. ĩri ní kúru Páulũ ri íjízú pá tuzú kōpi ɛndrɛtī gé.

23

¹ Páulũ ní āngū ndrezú 'bán tā lī'bán rī pi vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Má ɛdrīpījī, á nga ɛzī Múngú ní éšī be múké cīmgbá ícázú ú'dú āndrū rī gé.”

² Koro átálágú āmbúgú Ānānīyā ní 'yozú 'bán pá tu'bán Páulũ ā gārā gá rī pi ní kīnī, kōpi ā sakí Páulũ ɛ tī. ³ Páulũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí índré sū ābi ī ní njōó búya imve sī rī tīnī!* Múngú ri mi sa rá. Mí úrí mávé tā lījī sū tājmbī rī ní lēé rī tīnī, 'bo mi mī ngúlúpí sī, 'í njō tājmbī rī gí, mí ní 'yozú ā sakí ma ānī!”

⁴ 'Bá pá tu'bán Páulũ ā gārā gá rī pi ní 'yozú kīnī, “Mí lē 'dīri átálágú āmbúgú Múngú vé rī 'daá?”

⁵ Páulũ ní újázú kīnī, “Má ɛdrīpījī, á nī kuyé 'yozú kīnī ágó 'dīri átálágú āmbúgú, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Lē mí átá átángá ūnjī ĩmivé drīkoma ĩmi ruꝣpi rī ní ku.' ”

⁶ Páulũ nī ámá rá 'yozú kīnī, 'bán tā lī'bán rī pi ā uruꝣo Sādókē, uruꝣo'béé Fārúsī, ĩri ní átázú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Má ɛdrīpījī, ma Fārúsīgú, má ɛtépī ri Fārúsīgú. ĩmi ri tā lī má drīgē má ní éšī 'bāá íngángará ídri rú drāngará gálésī rī drīgē rī sī.”

⁷ Páulũ ká tā rī 'yoó 'dīni, tā 'dīri íjī āgátá Fārúsī rī pi āsámvú gé Sādókē rī pi be. ⁸ Sādókē rī pi kīnī, 'bán rī drā dō gí, gō íngá ídri rú ku, kōpi kīnī, mālāyíkā 'dāáyo, índri kpá 'dāáyo, 'bo Fārúsī rī pi ɛ'yīkí ĩvé rī kīnī, ngá 'dī'béé céré anigé.

⁹ 'Bá rī pi ní 'dózá útrézú ú'dúkó be uru 'dāá, Fārúsī tājmbī ímbá'bán rī pi ā uruꝣo ungakí uru, kōpi 'dókí rīí āgátá gāá ūkpō sī kīnī, “'Bá ísúkí tā ūnjī ágó 'dīri ru'bán gá kuyé. Sā āzi sī, índri, dōku mālāyíkā átá ĩri be nī.”

¹⁰ Āgátá rī gō ícá ūnjī, sē ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní ūrī, ūsū kōpi Páulũ ri ūndī kpélékpélé. ĩri ní tājmbī sēzú āngáráwá rī

* **23:3** 23:3 Ābi ī ní njōó búya imve sī rī: ĩri 'bán 'i 'bāapi 'bán pīrī rú, 'bo rīipi ūnjīkānyā 'oopi ni. **23:5** 23:5 Wūngará 22:28

pi ní, kôpi ã mụkí Páülũ ri ípá 'bá 'dĩ'bée dríge sī, kôpi ã jíkí ìri gŏó vúlé vŭrã àngáráwá rĩ pi ní adrizú rĩ gé 'dǎá.

11 Ìníná 'dāri sī, Úpí Yēsũ ní 'i 'i'dazú Páülũ ní, ìri ní 'yozú kīnī, “Páülũ, lē mī 'o ũrĩ sī ku. Mí ũlũ mávé tǎ Yērúsālémǎ gá nŏgó gí, lē mī mụ kpá ũlũ Rómǎ gá 'dǎlé.”

Yāhūdī rĩ pi líkí Páülũ vé tǎ lēzú ìri 'dizú

12 Kǎ mụy adrii drũ 'dini, ũ'bútĩnǎ rĩ sī, Yāhūdī rĩ pi úmúkí ĩ céré vŭrã ãlu gé, kôpi sŏkí ũyŏ kīnī, ĩ nyakí ngá ku, āzini ĩ mvukí ngá ku, ũdũ ni, ĩ 'díkí dŏ Páülũ ri drǎá ũgbále gí kǎ. 13 'Bá ĩ úmú'bá Páülũ ã tǎ lĩ'bá rĩ pi vé kǎlǎfe aga pŭkú sŭ rĩ rá. 14 Kôpi ní ngazú mụzú atala atala rĩ pi dríge rĩ pi vúgá 'dǎá, āzini 'bá ambugu rĩ pi vúgá 'dǎá, kôpi ní 'yozú kīnī, “'Bá sŏkí ũyŏ, 'bá kīnī, 'bá ícókí ngá nyaá ku, ũdũ ni, 'bá 'díkí dŏ Páülũ rĩ drǎá ũgbále gí kǎ. 15 Kúru ĩmi 'bá tǎ lĩ'bá rĩ pi, lē ĩmi zíkí ũgalaku āmbúgú rĩ, ē ĩjĩ Páülũ ri ĩmi ęndręti gé. Lē ĩmi 'bǎkí ĩmi sŭ ĩmi lēkí ĩrivé tǎ uzijĩ nĩjĩ múké múké rĩ tĩnĩ. 'Bá lēkí ĩri 'dijĩ, ĩsú ícǎ drĩ vŭrã tǎ lizú rĩ gé nŏgó kuyé.”

16 'Bo Páülũ ọmvúpĩ vé mvá ágó rú rĩ kǎ tǎ ĩ ní Páülũ ã tǎ lizú 'dĩri yijĩ, ĩri ní njuzú mụzú vŭrã àngáráwá rĩ pi ní adrizú rĩ gé 'dǎá, ĩri ní tǎ rĩ ũlũzú Páülũ ní.

17 Kúru Páülũ ní ũgalaku ãlu àngáráwá rĩ pi vé rĩ zizú ímúzú 'í vúgá nŏó, ĩri ní 'yozú kīnī, “'Í jĩ mvá ágó 'dĩri mụy ũgalaku āmbúgú rĩ vúgá 'dǎá, mvá ágó rĩ tǎ be, lē lũú ĩri ní.” 18 Kúru ĩri ní mvá ágó rĩ jizú ũgalaku āmbúgú rĩ vúgá 'dǎá.

Ūgalaku rĩ ní 'yozú kīnī, “Páülũ ĩ ní 'yĩ rĩ zĩ ma mụy 'í vúgá 'dǎá, kīnī, mǎ ĩjĩ mvá ágó rĩ mí vúgá nŏó, ā'diātāsīyǎ ĩri tǎ be, lē lũú mí ní.”

19 Ūgalaku āmbúgú rĩ ní mvá ágó rĩ ē drĩ ruzú, ĩri sezú gārǎ gá, ĩri ní mvá ágó rĩ zizú kīnī, “Tǎ mí ní lēé lũú má ní rĩ íngóni?”

20 Páülũ ọmvúpĩ vé mvá rĩ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ambugu Yāhūdī vé rĩ pi lēkí ímú mi zijĩ drũ sī, mī jĩ rí Páülũ ri pá tuú 'bá tǎ lĩ'bá rĩ pi ęndręti gé, kôpi lēkí ĩ 'bǎá sŭ kôpi lēkí ĩrivé tǎ uzijĩ nĩjĩ múké múké rĩ tĩnĩ. 21 'Bo lē mī ā'yĩ kŏpivé tǎ 'dĩri ku, ā'diātāsīyǎ 'bá rĩ pi cekí ĩri kú létĩ gé 'dǎá'dǎ, kŏpivé kǎlǎfe agá pŭkú sŭ rĩ rá. Kôpi sŏkí ũyŏ kīnī, ĩ nyakí ngá ku, āzini ĩ mvukí ngá ku, ũdũ ni, ĩ 'díkí dŏ ĩri drǎá ũgbále gí kǎ. Kôpi útúkí ĩ kú ũrē, kôpi ri tē yĩ, dŏ mi tǎ rĩ újǎ íngóni.”

22 Ūgalaku āmbúgú rĩ ní mvá ágó rĩ pēzú mụzú, ĩri ní 'yozú mvá ágó rĩ ní kīnī, “Ā lŭkí 'bá āzi ní 'yozú kīnī, mí ũlũ má ní tǎ rĩ gí 'dini ku.”

Pēkí Páülũ ri mụy Sizeriyǎ gá

23 Kúru ũgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní ívé ũgalaku ĩrī ni pi zizú ímúzá 'í vúgá nõó, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, "Lē ĩmi ũpēkí āngáráwá mūdūrũlũ ĩrī, ĩmi ũpēkí kpá āngáráwá nju'ba hūsánī sī ni pi pũkũ ézĩrĩ, āzini ĩmi ũpēkí āngáráwá ojú be mu'bée pá sī ni pi mūdūrũlũ ĩrī, kôpi ā adrikí kuú ũrē, kādō caá sâ úrõmĩ ĩnĩná vé ni gé, lē kôpi ā 'dekí muų Sizerĩyā gá. 24 ĩmi sēkí Páulũ ní hūsánī, ĩmi jĩkí ĩri muų gávānā Félēkĩsĩ vúgá 'dāá, ĩmi ũtēkí ĩri muų múké." 25 Āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī ní kôkôbĩ sızú 'dĩni kīnī,

26 Ma Kālāwũdiyō Lísĩyā 'i, Gávānā Félēkĩsĩ ĩ ní ĩnĩjĩ ĩnĩ rī, á sē mí ní mōdó.

27 Yāhũdĩ rī pi ručí ágó 'dĩri, kôpi lēkí kōdō ĩri 'dĩjĩ, má ní ícázú mávé āngáráwá rī pi be, má kã nĩjĩ ámá ĩri Rómāgú, má ní ĩri érizú kôpi drĩgé sī.

28 Á lē nĩjĩ kôpi tōkí dō ĩri āsĩ, kúru má ní ĩri jizú kôpivé 'bá tā lĩ'ba rī pi endretĩ gé. 29 Má ĩsũ nĩjĩ kīnī, tōkí ĩri tãĩmbĩ ívé rī ā tā sī, 'bo tā āzi ĩ ní ícózú ĩri 'yĩzú, dōku ĩri 'dĩzú ni 'dāáyo. 30 Kã ũlũú má ní kīnī, Yāhũdĩ rī pi líkí ĩri ā tā, kôpi lēkí ĩri 'dĩjĩ, koro má ní ĩri pēzú muų mí vúgá 'dĩ. Á 'yo 'bá ĩri tō'ba rī pi ní, má kīnī, lē kôpi ā ũlũkí tā kôpi ní ĩri tōzú rī

mí endretĩ gé.

31 Kúru āngáráwá rī pi ní tã rī 'duzú ngazú sũ ĩ ní ezĩjĩ ĩ ní rī tĩnĩ, kôpi ní Páulũ ri jizú muų ĩnĩná rī sī cĩmgbá cazú Ānĩtĩpātĩrĩsĩ gé. 32 Kã muų adrii drũ 'dĩni, āngáráwá éci'ba pá sī rī pi ní ĩ újázú ĩgózú vúlé vũrã āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé nõó, kôpi kukí āngáráwá nju'ba hūsánī sī rī pi jĩkí Páulũ ri muų ní. 33 Kôpi kã muų caá Sizerĩyā gá 'dālē, kôpi ní kôkôbĩ rī sēzú gávānā ní, kôpi ní Páulũ ri sēzú drĩ ni gé. 34 Gávānā ní kôkôbĩ rī lãzú, ĩri ní Páulũ ri zizú kīnī, "Mí íbĩ íngá āngũ ngõri gé?" Kã muų nĩjĩ ámá 'yozú kīnī Páulũ íbĩ íngá Kĩlíkiyā gá, 35 ĩri ní 'yozú kīnī, "Ma ímú mívé tā yĩ, ĩsũ ākũdē 'bá mi tō'ba rī pi ícákí nõgó gí." Kúru ĩri ní tãĩmbĩ sēzú kīnī, ā jĩkí Páulũ ri jó āmbũgũ vé Ĕródē† ní otũ sijĩ rī agá, ā ũtēkí ĩri ũtētē.

24

Tōkí Páulũ ri Félēkĩsĩ endretĩ gé

1 Kã muų adrii ũ'dũ tōwũ ā vudrĩ gé, átálágú āmbúgú Ānānĩyā pi ambugu Yāhũdĩ rī pi vé rī pi ā uruqo'bée be, Tēritúlā tãĩmbĩ nĩjĩ am-bamba rī be, kôpi ní ngazú muų Sizerĩyā gá 'dāá, kôpi ní tā ĩ ní Páulũ ri tōzú rī ũlũzú gávānā Félēkĩsĩ ní.

2 ĩ ní Páulũ ri zizú fizú jó agá 'dāá, Tēritúlā ní tā ĩ

† 23:35 23:35 Ĕródē: Ĕródē 'dĩri 'bāgũ sâ ĩ ní Yēsũ ri tizú rī gé rī. 'Í lã Mátáyo 2:1-18.

ní Páũlũ ri tōzú rĩ njezú Félĕkĩsĩ ęndreŧi gé, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Félĕkĩsĩ ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ, 'í sē 'bávė āngũ adri kiri lókí be āco, mí ní adrii úmĩ be rĩ sĩ, mí újá nóni 'bávė āngũ ícá múké gí. ³ Āmbúgú 'bávė rĩ, 'bā āyĩkō sĩ āmbúgú tā mí ní 'oó 'dĩri sĩ. ⁴ Á lē sēé mĩ ri āndēé kárakará 'dĩni ku, á mǎ mi, lē mĩ 'bā ęsĩ múké 'bávė tā yizú sǎná be mǎdǎ.

⁵ "Bá ĩsúkí nĩi ámá 'yozú kĩnĩ, ágó 'dĩri 'bá tā ũnjĩ 'oópi ni, ĩri ri 'bá rĩ pi ĩcĩcĩkĩ, sē Yāhúdĩ rĩ pi ri tā ũnjĩ 'o mužú vũ drĩgé sĩ céré. ĩri drĩkoma 'bá ri 'bá Yésũ Nǎzēretǎgú rĩ ā pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi vé ni. ⁶ ĩri ri Jó Múngú vé rĩ iza, 'bá ní ĩri ružú ānĩ. ('Bá lĕkĩ ĩrivé tā lĩ sũ tǎimbĩ 'bávė rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ. ⁷ 'Bo āngárává rĩ pi vé āmbúgú Lísĩyā ímú ũkpō be ĩri paá 'bá drĩgé sĩ nĩ. ⁸ Sē tǎimbĩ 'bá ĩri tō 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, kōpi ē ímúkí tā rĩ ũlũú mí ęndreŧi gé nōgó.)* Lē mĩ uzĩ ĩri, mí ícó nĩi ámá 'yozú kĩnĩ tā 'bá ní ĩri tōzú rĩ, ĩri tā áda."

⁹ Yāhúdĩ rĩ pi ngakĩ céré ā'yĩi kĩnĩ, tā Tĕritúlā ní 'yoó 'dĩri, ĩri tā áda.

Páũlũ nje ívé tā Félĕkĩsĩ ęndreŧi gé

¹⁰ Kúru gávǎnā ní drĩ suzú Páũlũ vúgá 'dǎá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ā átá átángá rĩ. Kúru Páũlũ ní 'yozú kĩnĩ, "Á nĩ rá

ílĩ kárakará, mí 'bá riipi tā lĩipi ni āngũ nōri agá, ma āyĩkō sĩ mávé tā njezú mí ęndreŧi gé.

¹¹ "Mĩ ícó nĩi ámá rá 'yozú kĩnĩ, mávé cangará Yĕrúsálémā gá 'dǎlé rĩ vudrĩ ni vũ drĩ caá ú'dú mužrĩ drĩ ni ĩrĩ kuyé, á muž 'dǎlé Múngú ri zĩi. ¹² 'Bá ma tō 'bá rĩ pi ĩsúkí ma āgátá gǎngará gá 'bá āzi be Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá kuyé, á 'yo tā ũnjĩ 'bá rĩ pi ní ĩgǎnyázú ānĩ Jó Múngú ri zizú rĩ agá 'dǎá kuyé, dōku kũrũ agá 'dǎá kuyé. ¹³ Ngá āzi lũúpi 'yozú kĩnĩ tā kōpi ní ma tōzú 'dĩri, ĩri tā áda 'dĩni 'dǎáyo.

¹⁴ "Má ā'yĩ rá 'yozú kĩnĩ, ma ri létĩ Úpĩ Yésũ vé rĩ ā pámvú ũbĩ, 'bo kōpi kĩnĩ létĩ má ní ũbĩi 'dĩri adri létĩ áda rĩ kuyé. 'Bo ma ri Múngú 'bá ę'bĩpĩi vé rĩ ĩnjĩ, ma kpá ri tǎimbĩ Mósē vé rĩ 'du nga, āzini tā nĕbĩ rĩ pi ní sĩi rĩ 'du nga. ¹⁵ Á 'bā ęsĩ Múngú drĩgé, sũ 'bá 'dĩ'bée ní 'bǎá rĩ tĩnĩ, Múngú ri úmvúlėsĩ 'bá tā 'o'bá pĩrĩ rĩ pi inga drǎngará gálėsĩ rá, āzini ĩri kpá 'bá tā 'o'bá pĩrĩ ku rĩ pi inga rá. ¹⁶ Ā'diātāsĩyā ú'dú céré ma ri ęsĩ 'bā tā pĩrĩ 'ozú Múngú ęndreŧi gé, āzini 'bá rĩ pi ęndreŧi gé.

¹⁷ "Má adri āmvé 'dǎá íli be kárakará, má ní kúru ímvízú ĩgōzú mávé 'bá rĩ pi vúgá Yĕrúsálémā gá nōó, má ĩjĩ mũfĕngā ímúzú ĩndĩ mávé 'bá ngá ākó rĩ pi ē ĩzā

* 24:8 24:8 Átángá véřęšĩ 6-8 agá 'dĩ'bée, búkũ Ĕzĩ vé ĩ ní sĩi Ĕřĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dǎáyo, 'bo gōkĩ sĩi búkũ Ĕzĩ vé vúlė rĩ agá rá.

kozú, āzini má ímú Múngú ní rōbōṇṇō zāá. ¹⁸ 'Bá ma tō'bá rī pi kâ ma ísú Jó Múngú vé rī ā bóró 'dāá, ísú ākūdē á de lā'bī mērē vé adrízú āní ule rī vé tā gí. 'Bá bītríká rī pi má gārā gá 'dāáyo, 'bá rī pi ígānyāki kuyé.

¹⁹ "'Bo sâ 'dāri gé, Yāhūdī ʔuruko anigé āngū Eziyā vé rī agá 'dāá, lē kōpi ē ímúki ma tōó nī, lē kōpi ē ímúki pá tuú mí ʔndreṭi gé nōgó, kōpi ē ímúki rí tā ūnjí ī ní ma tōzú rī 'yoó nī. ²⁰ Lē mí zī 'bá nō'bée, kōpi ā lūki rí mí ní tā Yāhūdī rī pi vé 'bá tā lī'bá rī pi ní ísú má rī'bá gá ūnjí rī. ²¹ Sâ āzi sī, kōpi ícō ma tō mí ʔndreṭi gé, tā má ní átá ʔ'dúkō be ʔru 'dāá, má ní 'yoó, "'Bá ūdrā'bá gí rī pi íngá gō ídri rú rá rī sī.' "

²² Félēkīsī ní Yēsū vé tā nīi múké múké rī sī, īri ní 'yozú kīnī, "Āngáráwá rī pi vé ūgalaku āmbúgú Lisīyā ícá dō gí ká, ma íbī mívé tā lī ndō." Kúru īri ní átángá rī ā 'yongará ugazú. ²³ Īri ní tāímbī sēzú ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī ní kīnī, ā ūtēki Páulū ri múké, 'bo ā ʔyukí īri ʔcī āmvé īndī, īrivé ūndī rī pi ē ʔcīkí rí īri ndreé, ā kókí rí īri ē ízā bēsīnī.

'Yíkí Páulū ri jó ī ní rizú āngū ū'yīzú rī agá

²⁴ ʔ'dú mādā ā vūdrī gé, Félēkīsī pi ní ímúzá ūkú ni Dūrūsīlā Yāhūdīzī rī be. Īri ní Páulū ri zizú ímúzá, kōpi ní bī 'bázú rizú tā Páulū ní rīi átá tā Kúrísītō Yēsū ri

ʔ'yīzú rī vé rī yīzú. ²⁵ Páulū kâ rīi átá kōpi be tā 'ongará pīrī rī vé tā sī, tā 'bá rī ní 'i ūtēzú rī vé tā sī, āzini ʔ'dú ī ní ímú tá lizú rī vé tā sī, sē Félēkīsī ní ʔrī. Īri ní 'yozú kīnī, "Tā 'dīri ca gí! 'Í mu 'dīsī rá, má ísú dō tā 'dīri tá áda, ma íbī mí zī ndō." ²⁶ 'Bo ʔsī ní gé 'dāá, ūsū Páulū ā je 'i drī mūfēngā sī, ri Páulū ri zīi ímú 'i vúgá nōó dīi dīi, ri átá īri be.

²⁷ Ílī īrī ā vūdrī gé, gōkí Pōrōsīyāsī Fēsītō ri 'bāá gávānā rú Félēkīsī ā vūrā gá, 'bo Félēkīsī ʔyū Páulū ri jó āngū ū'yīzú rī agāsī kuyé, ā'diātāsīyā lē Yāhūdī rī pi ē ʔsī ā adri rí 'i ní múké.

25

Páulū tu pá Fēsītō ʔndreṭi

gé

¹ Kâ Fēsītō ri 'bāá gávānā rú gí, ʔ'dú na ā vūdrī gé, īri ní ngazú kūrū Sīzērīyā vé rī agāsī, īri ní 'dezú mužú Yērūsālémā gá. ² Fēsītō kâ mužú caá 'dālē, atala atala rī pi drīgé rī pi, ambugu Yāhūdī rī pi vé rī ā ʔuruko'bée be, kōpi ní tā ī ní Páulū ri tōzú rī ūlūzú īri ní. ³ Kōpi ní Fēsītō ri mázú, ā ā'yī ívé tā, lē ē íjki Páulū ri ímúzá Yērūsālémā gá nōó, ā'diātāsīyā kōpi lēki ī útú Páulū ri 'dīi drāá lēti gé 'dīgé. ⁴ Fēsītō ní újázú kōpi ní kīnī, "'Yíkí Páulū ri kú jó āngū ū'yīzú rī agá kūrū Sīzērīyā vé rī agá 'dāá'dā, ʔsī mādā, á lē 'deé mužú 'dāá. ⁵ Lē ambugu ímivé rī pi

uruko, 'bâ mukí kôpi be trü, Páulü 'o dô tâ äzi ünji ni rá, kôpi ä mukí rí ïri tóó 'dälé."

⁶ Fésitô adri Yêrusâlémã gá 'dãá ú'dú ārō, dôku ú'dú muđrî, ïri ní kúru 'dezú mužú Sizeriyã gá 'dãá, kã mužú adrii drü 'dîni, ïri ní kúru úrizú jó tâ lîzú rî agá 'dãá, ïri ní 'yozú kîni, ë ijîkî Páulü ri ímú pá tuú 'í endreṭi gé. ⁷ Páulü kã ífi jó agá nõó, Yâhúđi ímú'ba Yêrusâlémã gálésî rî pi tuki pá ïri ä gârã gá, kôpi tókî ïri tâ ünji ünji ni pi sî. Tã kôpi ní ïri tózú 'dî'bée ícó lüú 'yozú kîni, tâ 'dî'bée tâ áda ku.

⁸ Páulü gã tâ ï ní 'i tózú rî, kîni, "Á 'o tâ ünji Yâhúđi rî pi vé tãimbî ñozú kuyé, dôku má átã Jó Múngú vé rî ä tâ ünji kuyé, dôku má átã 'bãgú ämbúgú Rómã vé rî ä tâ ünji kuyé."

⁹ Fésitô lë ambugu Yâhúđi vé rî pi ë ési ä adri 'í ní múké. Kúru ïri ní Páulü ri zîzú kîni, "Mí ä'yî mužú Yêrusâlémã gá 'dälé rá, mi mužú rí pá tuú má endreṭi gé, mâ lî rí mívé tâ 'dälé?"

¹⁰ Páulü ní újázú kîni, "Á tu nóni pá jó ï ní rizú tâ lîzú 'bãgú ämbúgú Rómã vé rî ä rú sî rî agá, lë ä lîkî mávé tâ nõgó. 'Í ñî múké múké 'yozú kîni, á 'o tâ äzi ünji Yâhúđi rî pi ní kuyé. ¹¹ Á 'o té dô tâ ünji ï ní ícózú ma 'dîzú ni rá, má ícó té 'đingará rî vé tâ gãá ku. 'Bo dô tâ Yâhúđi ímú'ba 'dî'bée ní ma tózú rî adri tâ áda kuyé, 'bã äzi ícó

ma sêé kôpi drîgé ku. Á lë mávé tâ jîi 'bãgú ämbúgú Rómã vé rî endreṭi gé, ä lî rí mávé tâ nî."

¹² Fésitô kã tâ rî átã ívé 'bã tâ lî'ba rî pi be, ïri ní 'yozú Páulü ní kîni, "Mí lë 'bãgú ämbúgú Rómã vé rî ä lî mívé tâ nî. Mi ícó mužú 'bãgú Rómã vé rî vúgã 'dãá rá."

'Bãgú Ägîripã mužú Fésitô vúgã

¹³ Kã mužú adrii ú'dú mãdã ä vúđrî gé, 'bãgú Ägîripã pi òmvúpi Bêrînikê be, kôpi ní 'dezú mužú Fésitô ri ndrezú Sizeriyã gá 'dãá. ¹⁴ Kôpi ní adrii 'dälé ú'dú be kárakarã rî sî, Fésitô ní tâ ï ní Páulü ri tózú rî ülüzú 'bãgú rî ní. ïri ní 'yozú kîni,

"Félêkîsî ku ágó äzi ï ní 'yîi rî kú jó ängü ü'yîzú rî agá nõ. ¹⁵ Má kã mužú Yêrusâlémã gá 'dãá, atala atala rî pi drîgé rî pi, 'bã ambugu Yâhúđi vé rî pi be, kôpi ülükî tâ ï ní Páulü ri tózú rî, kôpi kîni, mâ lî tâ drî ni gé. ¹⁶ Má ní 'yozú kôpi ní, má kîni, "Tãimbî Rómã vé rî ä'yî ï ní tâ lîzú 'bã äzi drîgé ísü nje drî ívé tâ kuyé 'dîni ku.' Drîđrî ni, 'bã rî pá tu 'bã 'i tō'ba rî be 'bã tâ lî'ba rî pi endreṭi gé, ïri ívé tâ nje ügbãle, ï íbî ïrivé tâ lî ndô.

¹⁷ "Kôpi kã ícã má vúgã nõó, má iza sã kuyé, kã mužú adrii drü 'dîni, má ní átázú má kîni, ä ijîkî Páulü ri má vúgã vürã ï ní rizú tâ lîzú rî gé nõó. ¹⁸ 'Bã ïri tō'ba rî pi kã tâ rî njeé, tâ kôpi ní ïri tózú rî adri sũ má ní üsũ rî

tjñi kuyé. ¹⁹ Tã má ní řsú rĩ, kôpi rikí āgátá gãã ĩ āsámvú gé sĩ řvé mērē Yāhúđĩ vé rĩ ā tã sĩ, āzini kôpi rikí āgátá gãã ágó rú be Yésũ, drãapi gĩ, Pãulũ ní 'yoó řri řdri rú rĩ vé tã sĩ.

²⁰ "Á ndã létĩ tí tã 'đĩri uzizú nřzú ānĩ, kúru má ní Pãulũ ri zizú, dō lē rá, ā mukĩ řrivé tã řĩ Yērúsálémã gá. ²¹ 'Bo Pãulũ ní zizú kĩnĩ, ā 'yĩkĩ 'i kú jó āngũ ũ'yřzú rĩ agá nõgó, cĩngbá 'bãgú rĩ ā řĩ rĩ ívé tã nĩ. Kúru má ní átázú má kĩnĩ, ā 'yĩkĩ řri kú nõgó, cĩngbá cazú ú'dú má ní řmúzú řri pēzú muzú 'bãgú āmbúgú Rómã vé rĩ vúgá rĩ gé."

²² Kúru Āgřĩřĩpã ní 'yozú Fésĩtō ní kĩnĩ, "Á lē ágó 'đĩri vé tã yřĩ mã bĩ sĩ." Fésĩtō ní újázú Āgřĩřĩpã ní kĩnĩ, "Mi ícō řrivé tã yřĩ đřũ sĩ rá."

Pãulũ tu pá Āgřĩřĩpã endřetĩ gé

²³ Kã muž adrii đřũ 'đĩni, Āgřĩřĩpã pi ní řmúzú Bērĩnĩkē be, kôpi ní řfřzú jó tã řřzú rĩ agá nõó, 'bã rĩ pi ngakĩ céré kôpi řñřĩ ambamba, kôpi řmúkĩ ũgalaku āngáráwá rĩ pi vé rĩ pi be, 'bã ambugu ambugu křřú agá rĩ pi be trř. Fésĩtō ní átázú kĩnĩ, ē řřĩkĩ Pãulũ ri řfř jó agá nõó. ²⁴ Fésĩtō ní 'yozú kĩnĩ, "'Bãgú Āgřĩřĩpã, řmi 'bã řmú' bã rĩ pi be céré, řmi ndrekĩ đřĩ ágó 'đĩri ká! Yāhúđĩ adri' bã Yērúsálémã gá, āzini Sřzērřyã gá rĩ pi be céré, řmúkĩ kuú má vúgá nõ,

kôpi řkĩ ā 'đĩkĩ Pãulũ ri đřãá 'đĩřĩ rá. ²⁵ 'Bo má řsú tã ũñřĩ ĩ ní ícózú řri 'đřřzú đřřzú rá ni kuyé. 'Bo řri ní lēé 'bãgú Rómã vé rĩ ā řĩ řvé tã nĩ rĩ sĩ, mã řřř, á řē řri pēé muzú Rómã gá. ²⁶ 'Bo má řsú tã ā pá má ní kôkôbĩ řřřzú řřřzú 'bãgú rĩ ní kuyé. Nōni mã řřř řri řmú pá tuú řmi endřetĩ gé, agaapi rá rĩ, 'bãgú Āgřĩřĩpã, mã řřř řri řmi endřetĩ gé, řmi uzř řĩ řri, mã řsú řĩ tã mã ní lēé řř řĩ ānĩ. ²⁷ Á 'đĩatāsřyã á pē dō 'bã ĩ ní 'yřĩ rĩ 'bãgú rĩ vúgá 'dãã řřřřzú řřĩkĩ řřrivé tã kuyé, tã 'đĩri adri múké ku."

26

Pãulũ átá řvé tã 'bãgú Āgřĩřĩpã endřetĩ gé

¹ Āgřĩřĩpã ní 'yozú Pãulũ ní kĩnĩ, "Mã ā'yřĩ rá, řmi átá řřvé tã." Kúru Pãulũ ní đřřřřřř řřř, řri ní ř'đózú átázú kĩnĩ,

² "'Bãgú Āgřĩřĩpã, mã ā'yřĩkō řřĩ řmi ní mã ā'yřĩ ř'đú āndřũ rĩ gé tã Yāhúđĩ rĩ pi ní mã tōzú rĩ átázú řmi endřetĩ gé rĩ sĩ. ³ Á nřĩ rá řmi nřĩ 'bãvé mērē Yāhúđĩ vé rĩ rá, āzini řmi nřĩ tã 'bã ní ř'yřĩ řēřpi 'bã ní 'bã acozú Yāhúđĩ rú rĩ rá. Kúru á mã řmi đřřř řřĩ sĩ, řē řmi 'bã bĩ mãvé tã řřřřř řřĩ mãđã sĩ.

⁴ "Yāhúđĩ rĩ pi āřřřřř řřĩkĩ mã rá ř'đózú āñřĩñã gá 'dãá. Kôpi řřĩkĩ tã mã ní řřĩ 'oó 'bãvé āngũ agá, āzini Yērúsálémã agá rĩ rá. ⁵ Kôpi řřĩkĩ mãvé tã caá řĩkĩ be aco, kôpi ícō mãvé tã ũřũ rá, dō kôpi ā'yřĩkĩ rá. Kôpi ícō řũ

mí ní kînî, ma Fārúsîgú, ma ri mēre 'bávè rî ã tâ 'du nga rá. ⁶ Āndrū sî á tu pá nō, lēkí mávé tâ lîjî, ã'diātāsīyā má ní ẹsî 'bāá tâ Múngú ní ẹziî 'bá ẹ'bípîjî ní rî 'dujî ngaá rî sî.

⁷ “Súrú mụdrî drî ni ìrî Īsērélē vé rî pi 'bākí ẹsî rizú tâ ìri ní ẹziî rî ütēzú, ānî sē kōpi ri Múngú ri ìnjî ütúná pi ìnjá be. Á 'bāgú, ẹsî má ní 'bāá rî sî, Yāhúdî rî pi ní ma tōzú ānî. ⁸ Ngá ìmi ní ũsũjî kînî, Múngú ícó 'bá ũdrā'bá gí rî pi ídrí gōó ídri rú ku rî ã'di?

⁹ “Ándúrú má ũsũ, á lē tâ rî pi 'oó, ã ọwukí rí Yēsũ Nāzērētāgú rî ã rú ānî. ¹⁰ Tā 'dīri á 'o Yērúsālēmā gá 'dāá rá. Atala atala rî pi drīgè rî pi sēkí má ní ũkpō, má uru 'bá Yēsũ ri ẹ'yī'bá gí rî pi ìjî ìmú ú'bé jó āngũ ũ'yīzú rî agá, kádō lēé kōpi ú'dí, ma kpá ri tâ ni ã'yī, ã ú'díkí kōpi ũdrāá rá. ¹¹ Á ri ẹcî jó Múngú ri zizú rî pi agásî, á ri 'bá Yēsũ ri ẹ'yī'bá gí rî pi ọcũjî, kōpi ẹ idekí rí Yēsũ ri ānî. Á ri kpá ẹcî kūrú uruko āmvé rî pi agásî, má ọcũ kōpi ũnjí ũnjí.

¹² “Ū'dú ālu, atala atala rî pi drīgè rî pi sēkí má ní ũkpō rá mụzú ānî Dāmāsékē gá. ¹³ Á 'bāgú, ma ká ríi mụjî lètî gé sî, ütú mgbímgbi gé 'dīgè, á ndre ācî dî íngázú 'bũ gélésîla, ìmgbērē má gārā, āzini 'bá má ní ẹcî kōpi be rî pi ã gārā kūrū, ìrivé dīngará āngũ ìmgbērēepi rî ndē ütú

vé dīngará rá. ¹⁴ 'Bá ní céré u'dezú vūgá, má ní ú'dúkó yizú íngázú 'bũ gélésî, ìri ní 'yozú má ní Ārāmáyīkî tî sî kînî, 'Sáulā, Sáulā! Ngá mí ní rizú ma ọcũzú 'dīni rî ã'di? Ūmbā mí ní ríi fujú má be 'dīri, ìri tâ azakaza vé ni.'

¹⁵ “Má ní zizú, má kînî, 'Úpí, mí ã'di 'i'?

“Úpí ní újázú kînî, ‘Bá mí ní ríi ọcũjî rî, ìri ma 'i Yēsũ 'i. ¹⁶ Mí íngá pá tuú uru sî. Má 'da ma mí ẹndrètî gé, á lē mi ìpēé adrii ātí'bá mávé ni, mí mụ rí mávé tâ mí ní ndrēé mí mî sî rî ũlūú, āzini tâ má ní úmvúlēsî ìmú ũlūú mí ní rî ũlūú 'bá rî pi ní. ¹⁷ Ma ìmú mi pa 'bá ìmivé rî pi drīgè sî rá, āzini 'bá adri'bá Yāhúdî rú ku rî pi drīgè sî rá. Ma mi pē mụ 'bá adri'bá Yāhúdî rú ku rî pi vúgá 'dāá, ¹⁸ mí mụ rí kōpi ẹ mî zījî, kōpi ẹ ìfúkí rí tâ ìnjá vé rî agásî rá, kōpi ã adrikí rí ütúná agá, kōpi ẹ ìfúkí rí ũkpō Sātānā vé rî agásî āmvé, kōpi ã adrikí rí 'bá Múngú vé ni, Múngú ã trū rí kōpi ìvé ũnjikānyā agásî rá. Kōpi ẹ'yīkí dō ma gí, kōpi ì újā adri uleteré 'bá Múngú vé ni.'

¹⁹ “Bāgú Āgīrīpā, ìndrīlīkí íngápi 'bũ gélésîla 'dīri, á 'du tâ ni ngaá rá. ²⁰ Má 'dó tî Múngú vé rî ũlūú 'bá Dāmāsékē vé rî pi ní, 'bá Yērúsālēmā vé rî pi ní, āzini má ũlū āngũ Yūdáyā vé rî agásî céré, á gō kpá caá 'bá adri'bá Yāhúdî rú ku rî pi ãsāmvú gé, á 'yo, má kînî,

lê kôpi ã kukí ùnjikãnyã ãní, kôpi ê ẹ'yíkí Múngú ri áyu, tâ kôpi ní 'oó rĩ, ã lù rí 'yozú kíní kôpi újákí ẹsị gí.

21 “Ū'dúkọ múké má ní ùlùú 'dĩri sī, Yāhúdī rī pi rukí ma Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'dāá, kôpi lēkí kōdō ma 'dij. 22 'Bo Múngú ko mâ ĭzā cīmgbá ícázú ú'dú ãndrū rī gé, á tu pá nōgó, á lē tâ rī ùlùú 'bá rī pi ní céré, í'dózú 'bá ĩ ní ndree kuú ẹzị ãkó rī pi ní, āzini 'bá ĩ ní ĩnjī ĩnjī rī pi ní. Má ímbá tâ āzi túngú ni kuyé, má ímbá tâ nēbī rī pi ní ùlùú rī, āzini tâ Mósē ní 'yoó ĩri ímú 'i nga drīdrī 'dílē rī. 23 Má kīnī, Kúrísitō ri úmvúlēsī ímú ĭzāngā nya rá, ĩ ímú ĩri inga drāngará gálēsī drīdrī, ĩri ímú dī ũtúná rú ívé 'bá rī pi āsámvú gé, āzini 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi āsámvú gé.”

24 Páulū kā rii átá, Fésitō ní trezú ú'dúkọ be uru 'dāá kīnī, “Páulū! Mí drī ábá gí, mívé lāngará ambamba rī sē mī drī ábá nī.”

25 Páulū ní újázú kīnī, “Āmbúgu Fésitō, mâ drī ábá kuyé. Tā má ní átá 'dĩri, ĩri tâ áda, ĩri ífifí be. 26 'Bāgú Āgīrīpā nī tâ má ní átá 'dī'bée céré rá, sē má ní rizú átázú ũrī ãkó 'dī. Tā 'dī'bée ní rizú ĩ ngazú rī gé, nī rá, ā'diātāsīyā tâ 'dī'bée nga 'i ũgúzā rú kuyé. 27 'Bāgú Āgīrīpā, mí ẹ'yī nyo nēbī rī pi vé tâ rá? Á nī rá mí ẹ'yī rá.”

28 Āgīrīpā ní Páulū ri zizú kīnī, “Mí ũsū, mi ícó ma úbé ícá Kūrísītīyānī rú sá mādāṅá nōri agá rá?”

29 Páulū ní újázú kīnī, “Mi dō mi újá sṅá nōri agá rá yā, dō mi íbí mi újá ndō yā, ma Múngú ri zị mí ní, āzini 'bá mávé tâ yī'bá āndrū nō'bée ní, ĩmi ícákí rí sū má tīnī, adri 'yozú kíní sū ĩ ní ma 'yī nōri tīnī ku.”

30 'Bāgú Āgīrīpā, gávānā Fésitō, Bērīnīkē, 'bá jó agá rī pi be céré, kôpi ní ngazú uru. 31 Kôpi kâ rii fūú mužú āmvé 'dāá, kôpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ágó 'dĩri 'o tâ āzi ĩ ní ícózú ĩri 'dizú drāzú ni kuyé, 'o kpá tâ āzi ĩ ní ícózú ĩri 'yízú ni kuyé.”

32 Āgīrīpā ní 'yozú Fésitō ní kīnī, “Ágó 'dĩri ã 'yo dō 'bāgú āmbúgu Rómā vé rī ã lī ívé tâ nī 'dīni ku, ĩ té ĩri trū rá.”

27

Páulū 'de mužú Rómā gá kúlúmgbá sī

1 Āgīrīpā kā 'yoó 'bá 'deki mužú kúlúmgbá sī Ítālīyā gá, ĩ ní Páulū pi ẹzizú 'bá uruko ĩ ní ũ'yī rī pi be kú ũgalaku Jūlīyāsī drīgé. Jūlīyāsī ri ũgalaku āngáráwá ĩ ní zī ngúlúmū 'bāgú āmbúgu Rómā vé rī pi vé ni. 2 'Bá ní tuzú kúlúmgbá íbipi íngápi Ādrāmātīyō gá rī agá, kúlúmgbá rī lē ẹcị mužú vūrā ĩri ní pá tuzú rī pi gé sī, āngū Ẹzīyā vé rī agá. 'Bá tūkí Mākēdōnīyāgú be trú,

ágo rĩ ã rụ Ɔrĩsītārúkō 'i, íbì íngá Tēsālōnikē gá.

³ Kā mụ́ ʔ adrií dr̄ ʔ 'dínì, 'bá ní cazú k̄r̄ Sídónā vé rĩ gé, Júl̄yāsī 'bā ʔs̄ múké Páulū ní, ʔ'yī Páulū ri mụ́ ívé ũndí rĩ pi vú, k̄pi ã s̄kí rí ĩri ní ngá ĩri ní l̄é rĩ.

⁴ 'Dāgá 'bá gōkí fí k̄lúmgbá agá d̄j̄, ũl̄ ní ív̄zú 'bá vúgá n̄l̄é ũkp̄ be, 'bá ní kuru 'dezú mụ́, 'bá agakí ʔngū 'i l̄j̄pi kú nḡ Sáyip̄rāsī vé rĩ ã gārā gá s̄, ũl̄ v̄j̄pi ũkp̄ be 'd̄ri ã 'o rí 'bā ũnjí ku.

⁵ 'Bá mụ́kí ȳj̄ tafu rĩ agásī, 'bá agakí ʔngū Kīl̄kíyā vé rĩ ã gārā gá s̄, ʔzini 'bá agakí ʔngū Pāmif̄l̄iyā vé rĩ ã gārā gá s̄, 'bá ní kuru cazú k̄r̄ Mírā vé rĩ gé, ʔngū Lís̄yā vé rĩ agá. ⁶ Ūgalaku rĩ ĩs̄ú k̄lúmgbá ʔzi íbì íngá Ɔl̄k̄zāndāriyā gá, l̄é mụ́ Ɔtāl̄iyā gá, ĩri ní 'yozú k̄n̄, 'bā t̄kí k̄lúmgbá rĩ agá.

⁷ 'Bá rikí mụ́ k̄lúmgbá rĩ s̄ mādā, 'd̄ ʔ'd̄ kárakará, 'bá nyakí ĩzāngā ambamba. 'Bá k̄ rií 'bāá caá ĩnyin̄á Kīn̄idō gé, ũl̄ rĩ vé v̄ngará s̄ 'bá útrúkí 'bā mụ́ dr̄dr̄ kuyé. Kuru 'bá ní 'bā új̄zú mụ́ w̄ók̄ ʔndr̄l̄é rú rĩ gé, cazú ʔngū 'i l̄j̄pi kú nḡ ȳj̄ agá Kūrētē vé rĩ gé. 'Bá agakí k̄r̄ Sāl̄imōnē vé rĩ ã gārā gá s̄. ⁸ 'Bá

agakí mụ́ Kūrētē ã gārā gá s̄, 'bá nyakí ĩzāngā ambamba, 'bá ní kuru cazú v̄rā k̄lúmgbá rĩ pi ní pá tuzú rĩ gé, ĩnyin̄á k̄r̄ Lás̄yā vé rĩ gé.

⁹ 'Bá izakí s̄ ambamba, ʔ'diātās̄yā s̄ k̄lóngoro vé rĩ gé, ũl̄ rĩ v̄j̄ ũkp̄ be ambamba, k̄lúmgbá rĩ íc̄o mụ́ ʔn̄i bā ku, ʔ'diātās̄yā ʔ'd̄ ĩ ní rizú Ɔnyāngā A'bizú* rĩ aga gí. Páulū ní 'yozú ũgalaku k̄lúmgbá agá rĩ pi ní k̄n̄,

¹⁰ "Ɔgō 'd̄'béé, á n̄i rá 'bá útrúkí dō 'bā mụ́ k̄lúmgbá rĩ s̄ dr̄dr̄, 'báv̄é k̄lúmgbá, 'báv̄é oḡu k̄lúmgbá agá rĩ pi, 'bā nḡl̄ú be cére, 'bā dr̄l̄é ũnjí ĩs̄ú rá." ¹¹ 'Bo ũgalaku rĩ ʔ'yī tā Páulū ní 'yoó rĩ kuyé, ʔ'yī tā k̄lúmgbá ʔ'd̄pa ní 'yoó rĩ, ʔzini ágo k̄lúmgbá új̄pi rĩ ní 'yoó rĩ ʔyú.

¹² V̄rā 'd̄ri k̄lúmgbá rĩ pi ní rizú pá tuzú rĩ, ĩri v̄rā ũnjí, ʔ'diātās̄yā lókí k̄lóngoro vé rĩ ũnjí†, 'bá íc̄okí adrií 'dāgá bā ku, 'bá kárakará pi ũs̄kí k̄n̄, l̄é 'bā 'dekí mụ́ k̄lúmgbá rĩ s̄ F̄ȳin̄ikē gé, ʔ'diātās̄yā ĩri v̄rā múké k̄lúmgbá rĩ pi ní mụ́ pá tuzú ní, lókí k̄lóngoro vé rĩ gé 'bá mụ́kí rí adrií 'dāgá. V̄rā

* **27:9** 27:9 ʔ'd̄ ĩ ní rizú Ɔnyāngā A'bizú rĩ: ʔ'd̄ 'd̄ri íl̄i ʔlu agá, ʔtālágú ʔmbúḡ rĩ fi J̄o Mungú vé rĩ agá 'dāá v̄ be ʔlu, ĩri m̄ ʔri uya V̄rā Uleteretere rĩ agá 'dāá, 'bá ĩs̄er̄l̄é vé rĩ pi tr̄zú ʔn̄i ívé ũnj̄k̄nyā agásī, 'bá ĩs̄er̄l̄é vé rĩ pi ri ʔnyāngā a'bi ʔ'd̄ 'd̄ri gé. † **27:12** 27:12 Lókí k̄lóngoro vé rĩ: ʔngū ĩs̄er̄l̄é vé rĩ gé 'dāá, lókí k̄lóngoro vé rĩ gé, ʔç̄i tungará ũkp̄ ũkp̄, ʔ'diātās̄yā ȳj̄ḡo rí 'd̄i ambamba, s̄ ʔngū rĩ igbe igbe. Sā 'd̄ri gé, ũl̄ rĩ v̄j̄ ũkp̄ be, s̄ k̄lúmgbá íc̄o pá tuú 'dāgá ku.

kûlúmgba rĩ pi ní pá tuzú 'dĩri Kūrétē gá, ĩri vūrā ũtú ní 'dengará gálé rú rĩ gé, vūrā 'dāri gé, 'bá rĩ pi ícò āngū ndre ándréle rú, āzini úrúlé rú.

Ūlí vīipi ũkpō be yīi tafu rĩ agá rĩ

¹³ Ūlí rĩ kā í'dó vīi ũkpō be mādā ándrélésīla, 'bá kûlúmgba újì'bá rĩ pi ũsūkí kīnī, ĩ ícò mụ rá. Kōpi ní ũmgbū rĩ ísézú yīi agá 'dāásī, kōpi ní mụzú āngū 'i līipi kú ngụ yīi agá Kūrétē vé rĩ ā gārā gá sī. ¹⁴ Kā mụú adrii mādā, ũlí ní ívīzú ímúzú 'bá vúgá nōlé ũkpō be, ũlí rĩ íbī ívī āngū 'i līipi kú ngụ yīi agá rĩ gé 'dāásī, āsámvú āngū úrúlé rĩ pi vé ũtú ní ífūzú rĩ be rĩ gélésīla. ¹⁵ Ūlí rĩ vī ũkpō be, sē 'bá ícókí kûlúmgba rĩ jīi bā ku. 'Bá kukí ũlí rĩ ri kûlúmgba rĩ vīi mụzú nī.

¹⁶ 'Bá agakí āngū 'i līipi kú ngụ yīi agá ĩ ní zīi Kāwúdā rĩ ā gārā gá sī, vūrā 'dāri gé, ũlí ícò vīi ũkpō sī ku. 'Bá ũ'bīkí kûlúmgba ídri pazú rĩ ísé, 'bá ísúkí ízāngā ānī ambamba. ¹⁷ 'Bo 'bá ísékí kûlúmgba ídri pazú rĩ kûlúmgba āmbúgú rĩ agá nōó rá. 'Bá kûlúmgba újì'bá rĩ pi ũ'yīkí bāákú kûlúmgba rĩ ā rụ'bá gá sī kúrū, kûlúmgba rĩ úmbézú, ā adri rí ānī ũkpó ũkpó. Kōpi 'okí ũrī sī, ũlí rĩ ní lēé kōpi vīi mụzú āngū cínyáfā rú ĩ ní zīi Sārātīsī rĩ gé rĩ sī, kōpi u'dukí ngá ĩ ní úmbé

kûlúmgba rụ'bá gá bāákú sī rĩ pi ú'bé yīi agá, kûlúmgba rĩ ā mụ rí ānī mādā. Ūlí rĩ ri kûlúmgba rĩ vīi mụzú nī.

¹⁸ Ūlí rĩ vī ũkpō be, kā mụú adri drū 'dīni, kōpi u'dukí ngá kûlúmgba agá rĩ pi ú'bé yīi agá. ¹⁹ Kā mụú caá ú'dú na ní gé, kōpi u'dukí ngá ẹzī ngazú kûlúmgba agá rĩ pi ú'bé céré yīi agá. ²⁰ Ūlí vīipi ũkpō be 'dĩri vī caá ú'dú be kárakarā, ọzū ũtú rĩ ẹ mī, āzini ọzū línýā rĩ pi, sē kōpi índrékí ku, 'bá ũsūkí 'bá ícókí ídrí ku.

²¹ 'Bá adrikí ú'dú be kárakarā, 'bá nyakí ngá kuyé. Páulū ní ngazú pá tuzú ụrụ sī, ĩri ní 'yozú kīnī, "Āgō 'dī'bée, ĩmi yīkí té dō tā má ní 'yoó rĩ rá, 'bá ícókí té ífūú Kūrétē agá 'dāásī ku, ngá 'dī'bée ícókí té ábá ku. ²² 'Bo á lē nóni 'yoó ĩmi ní kīnī, lē ĩmī ẹsī ā adri ũkpó ũkpō, ā'diātāsīyā ĩmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi ícò drāá ālunāni ku, kûlúmgba rĩ 'yéńá ábá nī.

²³ "Ma 'bá Múngú vé ni, ma ri Múngú ri ĩnī. ĩnīńá ájée rĩ sī, ĩpē ívé mālāyíkā ímú pá tuú mā gārā gá, ²⁴ ĩri ní 'yozú má ní kīnī, 'Páulū, mī 'o ũrī sī ku, mī mụ pá tu 'bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ ẹndrẹtī gé rá. Mī tā sī, Múngú vé ẹsī múké rĩ sī, ĩri 'bá kûlúmgba agá rĩ pi ídrí céré rá.' ²⁵ Āgō 'dī'bée, ĩmi 'okí ũrī sī ku, má ẹ'yī tā Múngú ní 'yoó rĩ rá, tā rĩ ímú 'i nga sū ĩri ní 'yoó má ní 'dĩri tīnī. ²⁶ Ūlí rĩ

ímú kúlúmgbá rĩ vị mụ pá tu ăngũ 'i lịpi kú ngu yịi agá 'dāri gé."

27 Ûlị vị yịi tafu rĩ drịgé sị ụtúná pi inịná be, caá ú'dụ mụdrị drị ni sụ, ká mụú caá inị ágágá, 'bá kúlúmgbá rĩ újị'bá rĩ pi ní nịzú ámázú 'yozú kìnī, ị 'bākí caá yịi tafu Ádīrīyā vé rĩ tị gé ăngũ nyọókú rú rĩ gé gí. 28 Kọpi ní aya āzi í'dúzá 'yīzú bāá sī, 'bezú yịi agá 'dāá, yịi rĩ vé kungárá ámázú ānī, Kọpi ịsúkí nịi, yịi rĩ vé kungárá ca pá ágélé mụdūrūlū ālu pūkú ịrī (120). Kọpi ká ị útrú mụzú drīdrī, kọpi ịsúkí nịi, yịi rĩ vé kungárá ca pá ágélé pūkú úrōmī (90). 29 'Bá kúlúmgbá újị'bá rĩ pi 'okí ụrī sī, kọpi ụsúkí kìnī, 'bá mụ 'bā ẹsị ịrā rụ'bá gá, kọpi u'dukí ụmgbū ị ní ũ'yīi sụ kúlúmgbá rụ'bá gá rĩ pi ú'bé yịi agá, kọpi zíkí Múngú ri kìnī, lē ăngũ rĩ ówụ ị ní mbēlē mbēlē. 30 'Bá kúlúmgbá rĩ újị'bá rĩ pi lēkí kōdō ngaá ápá kúlúmgbá rĩ agásī rá, kọpi í'dúkí kúlúmgbá ídri pazú rĩ suú yịi agá 'dāá, 'bá rĩ pi ā ụsúkí rí kìnī ị ri ụmgbū ú'bé yịi agá 'dāá, kúlúmgbá rĩ ẹndrẹtị gé. 31 Páulū ní 'yozú ũgalaku rĩ ní, āzini ăngáráwá rĩ pi ní kìnī, "'Bá kúlúmgbá rĩ újị'bá rĩ pi dō kúlúmgbá rĩ agá nōó 'dāáyo, ịmi ícókí ídri ku." 32 Kúru ăngáráwá rĩ pi ní bāákú kúlúmgbá ídri pazú rĩ ũ'yīzú rĩ pi úlízú, kọpi ní kúlúmgbá rĩ kuzú 'dezú yịi agá 'dāá.

33 Ăngũ rĩ ká 'bāá rii ówụ, Páulū ní kọpi mázú, lē kọpi ā nyakí ịnyá. Ịri ní 'yozú kìnī, "Ụ'dú mụdrị drị ni sụ 'dī'bée agá, ịmi rikí adrii ịzāngā sī, ịmi nyakí ngá kuyé. 34 Á mā ịmi, lē ịmi nyakí ngá, ịmi adrikí rí ídri rú. Ịmi 'okí dō 'dini, 'bá āzi ícókí ádrá ịmi āsámvú gé 'dīgé ku." 35 Páulū ká tā rĩ átá 'dini, ịri ní pánga í'dúzá, ịri ní ówō'difō sēzú Múngú ní 'bá rĩ pi ẹndrẹtị gé 'dīgé. Ịri ní pánga rĩ āndīzú, ịri ní í'dózá nyazú. 36 Tā 'dīri ịmbá kọpi ẹ ẹsị, kọpi gōkí ngá nyaá rá. 37 'Bávé kālāfe mụdūrūlū ịrī pūkú ẹzīrī drī ni ázīyá (276) kúlúmgbá agá 'dāá. 38 'Bá rĩ pi ká ngá rĩ nyaá ẹpizú gí, kọpi u'dukí ānyāngā rĩ ẹ ịmbītā ú'bé yịi agá, kúlúmgbá rĩ ẹ ẹnị rí ku.

Ûlị ũkpō be ni vị kúlúmgbá rĩ ũñōó kpélékpélé

39 Ăngũ rĩ ká ówụ, kọpi nīkí ăngũ nyọókú rú rĩ ámá kuyé, 'bo kọpi ní ăngũ cínýáfā rú ni ndrezú yịi gārā gá 'dāá, kọpi ní ụsūzú, ị lēkí kúlúmgbá rĩ jịi mụzú ăngũ cínýáfā rú rĩ gé 'dāá. 40 Kúru kọpi ní bāákú ị ní ụmgbū rĩ pi úmbézú rĩ pi úlízú, ụmgbū rĩ pi ní u'dezú yịi ā ndúgé 'dāá, kọpi ní kpá ngá kúlúmgbá rĩ újizú rĩ ọyuzú. Kọpi ní bōngó kúlúmgbá rĩ ẹndrẹtị gé ùlị ní rii vịi anigé kúlúmgbá rĩ vịpi mụzú rĩ sezú ụrụ, ùlị ní kúlúmgbá rĩ vızú mụzú yịi tị gé 'dāá. 41 'Bo kúlúmgbá

rĩ mụ 'i ẽsĩĩ ãngũ cínyáfã rú rĩ gé 'dãá, áwí ateé ãngũ nyõókú rú rĩ gé. Kúlúmgbá rĩ vé ùmvụ tĩ ateé mgbé, ícò mụú bã ku. Ûlĩ ùkpõ be ni ní íngázú, ìri ní yĩĩ rĩ vızú úvázú ngũyá ngũyá, úlĩ rĩ vé ùkpõ ùñõ kúlúmgbá rĩ vé só kpélékpélé.

⁴² Ængáráwá rĩ pi lèkí 'bá ì ní ù'yĩĩ rĩ pi ú'dĩ 'dĩisĩ rá, ã'diãtãsiyã kòpi ã gbákí rí yĩĩ rĩ ápá mụzú ku. ⁴³ 'Bo ùgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ lè ã 'dĩkĩ Páulũ ri ku, ã'yĩ tã ãngáráwá rĩ pi ní lèé 'oó 'dĩri kuyé. Ìri ní átázú kĩnĩ, 'bá nĩ 'bá yĩĩ gbã'bée ìndĩ rĩ pi ã úwákí kúlúmgbá rĩ agásĩ drĩdrĩ, kòpi ã mụkĩ ãngũ nyõókú rú rĩ gé. ⁴⁴ Ìri ní 'yozú urukõ 'bée ní kĩnĩ, kòpi ã útúkí úrí kúlúmgbá rĩ vé ìrĩkõ ùñõõpi gí 'dĩri drĩgé. Kúru 'bá rĩ pi ãrèvú céré cakí ãngũ nyõókú rú rĩ gé 'dãlé múké.

28

Páulũ ca Málátã gá

¹ 'Bá cakí yĩĩ tị gé 'dãlé múké, 'bá mụkĩ nĩĩ ámá ãkũdè 'bá cakí ãngũ 'i lĩpi kú ngu yĩĩ agá ì ní zĩĩ Málátã rĩ gé gí. ² 'Bá adri' 'bá ãngũ 'i lĩpi kú ngu rĩ agá 'dãlé rĩ pi é'yĩkĩ 'bá ẽsĩ be múké. Kòpi ùdèkĩ ãcí, é'yĩkĩ 'bá úrí ãcí rĩ tị gé, ã'diãtãsiyã sã 'dãri gé, yĩĩgõ ri 'dĩ nĩ, ãngũ rĩ igbegbe.

³ Páulũ ní ìjã u'duzú, ìri ní ù'bázú ãcí mị gé 'dãá, ãcí rĩ vé kongará sĩ, ìnĩ ní ìkpúzú

Páulũ ẽ drĩ cizú. ⁴ 'Bá rĩ pi kã ndree ìnĩ rĩ ci Páulũ ẽ drĩ, ònjú kuú drĩ ni gé títĩ, kòpi ní átázú ì ãsãmvú gé sĩ kĩnĩ, "Ágó 'dĩri 'bá ãngũ ú'dĩpi ni, 'de yĩĩ agá 'dãá rá, 'bo drã kuyé, 'bávè múngú rĩ pi vé ãzi ãlu, lị tã drĩ ni gé gí, lè ã 'dĩkĩ ìri drãá 'dĩisĩ rá."

⁵ 'Bo Páulũ ní ìnĩ rĩ yazú 'i drĩgé sĩ 'dezú ãcí mị gé 'dãá, ìnĩ rĩ 'o ìri ùnjĩ kuyé. ⁶ 'Bá rĩ pi ùsũkĩ déna Páulũ ẽ drĩ ri pĩ rá, dõku ìri koro nga í'dé, ìri drã rá, kòpi tẽkĩ ndree sã be ãco, kòpi kã ndree ìnĩ rĩ 'o ìri ùnjĩ kuyé, kòpi gõkĩ ùsũú kĩnĩ, ágó 'dĩri múngú.

⁷ Gávãná ãngũ 'i lĩpi kú ngu yĩĩ agá 'dãri vé rú Pũbèlĩyõ 'i, ìri nyõókú be ãngũ 'dãri gé. È'yĩ 'bã ívé ãngá, adri 'bá be múké cazú ú'dú na. ⁸ Sã 'dãri gé, Pũbèlĩyõ étèpĩ ri drã rú, rú' 'bá ni koko, ìri ri sũsũ. Páulũ ní fizú mụzú ìri ndrezú, ìri ní Múngú ri zizú, ìri ní 'i drĩ 'bázú drĩ ni gé, drã rĩ ní kúru dezú rú' 'bá ni gé sĩ rá. ⁹ Tã 'i ngaápi 'dĩri ã vudrĩ gé, 'bá céré drã be adri' 'bá ãngũ 'i lĩpi kú ngu yĩĩ agá 'dãlé rĩ pi ìmụkĩ Páulũ vúgá, drã rĩ de kòpi rú' 'bá gá sĩ rá. ¹⁰ Tã 'dĩri sè 'bá rĩ pi céré ìnjĩkĩ 'bã ìnjĩnjĩ, lókĩ 'bá ní lèzú mụzú rĩ kã ícò, 'bá rĩ pi sèkĩ 'bá ní ngá 'bá ní lèé rĩ pi ãrèvú céré rá.

Páulũ ca Rómã gá

¹¹ Mbãá na ã vudrĩ gé, sã kílongóro vé rĩ kã deé, 'bá ní tuzú kúlúmgbá pá tuúpi kú

Mālātā gá rī agá, 'bá ní 'dezú mužú. Kúlúmgbá rī íbí ímú Ālèkīzāndāriyā gálésī, údékí ngá mungú rú řří kú ęndreři ní gé, ālu rī ā rú Kāsītōrē, āzi rī Pólèkīsī. ¹² 'Bá muží pá tuú křřú Sīrākúsā vé rī gé, 'bá adrikí caá 'dāgá ú'dú na. ¹³ 'Dāgá 'bá ní mužú kúlúmgbá agá, 'bá ní 'dezú mužú, 'bá ní mužú cazú Rēgīyúmū gé. Kā mužú adrii drřú 'dīni, ūlí ní í'dózú vizú ímúzú ándrelésīla, kā kpá mužú adrii drřú 'dīni, 'bá ní cazú Pūtēyólī gé. ¹⁴ 'Dāgá 'bá řsúkí 'bá Yēsū ri ę'yī' 'bá gí ni pi, kōpi ę'yīkí 'bā řvé āngá, kīnī 'bā adrikí ř be caá Sēbīřī ālu. Vúdrři ni gé, 'bá ní kúru mužú Rómā gá.

¹⁵ 'Bá Yēsū ri ę'yī' 'bá gí Rómā gá 'dālē rī pi ká yī kīnī 'bā ri ímú 'dī' 'dī, kōpi ímúkí 'bā drři ūtēē jōkōnī Āpīyō vé rī gé, uruķo' 'bēē ūtēkí 'bā vūrā āzi gé, vūrā 'dāri gé, jó na anigé ūmú vé ni. Páulū kā āgō ri' 'bā ř ūtē' 'bā rī pi ndreē, sē Páulū ę ęřī mba ānī rá, sē Mungú ní ōwō'dīfō. ¹⁶ 'Bá kā mužú caá Rómā gá 'dālē, ā'yīkí Páulū ri laá ívé jó agá ō'dúkūlēgúsī, 'bākí āngáráwá řri ūtēē.

Páulū sē ři Mungú vé rī Rómā gá

¹⁷ Kā mužú caá ú'dú na ā vúdrři gé, Páulū ní drřikoma Yāhúđī rī pi vé rī zizú ímúzú vūrā ālu gé. Kōpi ká ř ūmú, Páulū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Má ędrīřī, mā 'o dō tā āzi ūnjí mávé 'bā rī pi ní kuyé

drāāāsīyā, dōku mā 'yo dō 'bávē mērē 'bá ę'bīřī vé rī ā tā ūnjí kuyé drāāāsīyā, řukí ma Yērūsālēmā gá 'dāā, sēkí ma āngáráwá Rómā vé rī pi drīgē. ¹⁸ Kōpi uzīkí ma, kōpi lēkí kōdō ma oyyú rá, ā'diātāsīyā á 'o tā āzi ūnjí ř ní ícózú ma 'dizú drāzú ni kuyé. ¹⁹ 'Bo Yāhúđī rī pi ká gāā sī, má ní 'yozú, á lē 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ā ři mávé tā nī. 'Bo á lē tā ūnjí 'yoó 'bā mávé rī pi ní ku. ²⁰ Tā 'dīri sē má ní řmi zizú ímúzú, átázú řmi be ānī. 'Yīkí ma Māsīyā řsērélē rī pi ní ęřī 'bāā drři ni gé rī vé tā sī."

²¹ Yāhúđī rī pi ní újázú kīnī, "'Bá řsúkí kōķōbī íngázú Yūdáyā gálésī kuyé mī tā sī, dōku 'bā ímú' 'bā 'dāāsī nōgō rī pi āsámvú gé, 'bā āzi ūlū 'yozú kīnī mī 'o tā ūnjí rá 'dīni ālujāni kuyé. ²² 'Bo 'bā lēkí yī mī ři gé, mī dō 'yo ngóni, ā'diātāsīyā 'bā rī pi āřevú cérē ri átā ūnjí ngúlúmū Yēsū ā pámvú ūbī' 'bā rī pi vé tā sī."

²³ Kōpi gōkí ú'dú āzi řpēē ímúzú Páulū ri ndrezú. Ú'dú 'dāri gé, 'bā rī pi ūmúkí ř kárákará vūrā řri ní adrizú rī gé. Páulū ri kōpi ní mālūngā Mungú vé rī ā tā ūlūú í'dózú ū'būřī cīmgbá cazú ūndreņá gá, ri Yēsū vé tā ř ní sīřī tāřmbī Mósē vé rī agá rī ímbá, āzini nēbī rī pi ní sīřī rī ímbá, kōpi ę ę'yīkí ři Yēsū ri ānī. ²⁴ 'Bā rī pi ā uruķo ę'yīkí tā řri ní 'yoó 'dīri rá, 'bo uruķo' 'bēē ę'yīkí kuyé. ²⁵ Kōpi ní rizú āgátá

gāzú ĩ āsámvú gé sī. Kòpi ní í'dózú ayizú mužú, Páũlũ ní tã ũdũ átázú kòpi ní kīnī,
 "Tã Índrī Uleterē rī ní átá ĩmī é'bípìjì ní rī tã áda, átá tã 'dīri nēbī Īsáyā tì gé, kīnī,
 26 " "Í mụ 'bá 'dī'bée vúgá 'dāá, 'í 'yo kòpi ní,

"Īmī mávé ú'dúkọ yì rá, 'bo ĩmī ícókí ífífí ni nījì áamá ku,
 ĩmī tã má ní 'oó rī ndre rá, 'bo ĩmī ícókí tã ni nījì áamá ku."

27 Ā'diātāsīyā 'bá 'dī'bée ě ẹsì tete,
 kòpi ě bī yì tã ku,
 kòpi bīkí ĩ mị cí,
 kòpi ā bīkí té dō ĩ mị cí ku,
 kòpi ě mị ri té āngũ ndre rá,
 kòpi ě bī ri té tã yì rá,
 kòpi ě ẹsì ri té tã nī áamá rá,
 kòpi ā újákí dō ẹsì rá, ma té kòpi ídrí rá.'

28 "Kúru á lē ĩmī nīkí 'yozú kīnī, Múngú lē 'bá adri'bá Yāhúđī rú ku rī pi ě ịsúkí pangará. Kòpi tã rī ā'yī rá." 29 Kā mụyú átá 'dīri tịjì, Yāhúđī rī pi ní ngazú mužú, kòpi rikí āgátá gāá ĩ āsámvú gé sī.*

30 Páũlũ áwí adrii 'dālé ílì ĩrī, rī adrii ívé jó ĩrī ní rīi ũfēé mūfēngā sī rī agá, ẹ'yì 'bá céré rī'bá ímú'bá 'i ndre'bá rī pi rá. 31 Páũlũ rī tị sēé ịrī ākó, rī mālūngā Múngú vé rī ā tã ũlũú, āzini rī 'bá rī pi ímbá Úpí Yēsũ

Kúrísitō vé tã sī. 'Bá āzi uga ĩri ālunáni kuyé.

28:27 28:27 Īsáyā 6:9-10 * 28:29 28:29 Átángá vērēsī 29 agá 'dīri, búkũ Ezj vé ĩ ní sī Gīrīkī tì sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkũ Ezj vé vúlé rī agá rá.

**Kõkõbì Páulũ ní sũ
sěé 'bá
Rómã
vé rĩ pi ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngára**

Páulũ sĩ kõkõbì 'dĩri sěé 'bá Yěsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí kũrũ Rómã vé rĩ agá rĩ pi ní, lě ụ'dúkọ múké 'í ní sěé vũrã ụrụkọ' 'bée agásĩ rĩ vé tã ùlũú kọpi ní. Páulũ ùlũ ụ'dúkọ múké Yěsũ ní 'daá rĩ vé lẹtì kĩnĩ, Múngú sě 'bá rĩ pi ícá pìrì 'í ẹndrẹtì gé ąngũ rĩ pi agásĩ céré, kọpi ní ẹsì 'báá tã Múngú ní 'oó ĩ ní rĩ drìgẹ rĩ sĩ. Páulũ 'da Yāhūdĩ Yěsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní kĩnĩ, ụ'dúkọ 'dĩri kpá Búkũ Múngú vé Ùndĩ Ụkụ rĩ ruzú rĩ agá anigé. 'I'da kpá 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní kĩnĩ, kọpi gō adri 'bá Múngú vé ni, kọpi ní ụ'dúkọ múké rĩ ẹ'yĩ rĩ sĩ. Ùlũ kĩnĩ, Múngú sě 'bá ícá pìrì 'í ẹndrẹtì gé, 'bá ní 'i ẹ'yĩ' gí rĩ sĩ, adri 'yozú kìnĩ, 'bá ní tǎimbì rĩ 'dujú ngáá rĩ sĩ kuyé. Índrì Uleterè rĩ dō ri 'bá drì ko 'bávè adringára agá nĩ, 'bá ícá adri sũ Múngú ní lěé rĩ tịnì rá.

Búkũ rĩ vé ụdũ gé, cápĩtã 12-15 agá, Páulũ ímbá lẹtì 'bá Yěsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní

adrizú rĩ. Ùlũ kĩnĩ, lě 'bá lěkí 'bá ọgũpìjì lělě, 'bá lěkí 'bá ri' 'bée ągátá gā' 'bée 'bá be rĩ pi lělě, ązini 'bá lěkí 'bá ri' 'bá 'bá ọcũ' 'bá rĩ pi lělě. Ązini ùlũ 'bá ambugu 'bá rụ' 'bá rĩ pi vé ìnjĩngára ā tā. Ụdũ ni gé, cápĩtã 16 agá, Páulũ sě mōdó ívé ùndĩ Rómã gá rĩ pi ní, ri kọpi zìjì rụ sĩ.

¹ Ma Páulũ 'i, ątĩ' 'bágú rìipì ẹzì ngáapì Kúrìsìtō Yěsũ ní rĩ, Múngú ìpě ma 'bá áyúáyũ ni rú, pě ma mụy Múngú vé ụ'dúkọ múké rĩ ùlũú. ² Múngú ẹzì ụ'dúkọ múké rĩ vé tã kú ìnọgọsì nẹbì rĩ pi tì gé, sĩkí tã ni kú Búkũ Uleterè Múngú vé rĩ agá. ³ Ụ'dúkọ múké ĩ ní sĩ 'dĩri, sĩkí tã Múngú Mvọpì vé rĩ. Tìkì ĩri 'bá áda rú úyú 'bágú Dāwúđĩ* vé rĩ agá. ⁴ Yěsũ Kúrìsìtō Úpì 'bávè rĩ, ímụkí ĩri nĩ ąmá Mvá Múngú vé ni, lókì Múngú ní ĩri ingáá gōó ídri rú ùkpō Índrì Uleterè rĩ vé rĩ sĩ rĩ gé. ⁵ Yěsũ 'bá ẹsì múké 'bá ní, ùpě 'bá 'bá ĩ ní rìí áyúáyũ ni pi rú, 'bá mụkí tì sěé 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní, kọpi ā újákì rì ẹsì Múngú ri ẹ'yĩzú, kọpi ā 'dukì rì tã ĩri ní ẹzìjì rĩ ngáá, ązini kọpi ẹ ìngúkì rì Yěsũ ri. ⁶ ĩmi 'bá adri' 'bá Rómã gá 'dĩ' 'bée, Múngú zì ĩmi ímụ adrii 'bá Yěsũ Kúrìsìtō vé ni.

* 1:3 1:3 Dāwúđĩ: Múngú ìpě Dāwúđĩ ri adrii 'bágú Ĭsērélē rĩ pi vé ni, ẹzì kìnĩ, 'bágú ú'dí ri ímụ ĩfũ ĩrívè úyú agá, ĩri mǎlũngá rĩ rụ mụzú 'dání' 'dání, 'bágú rĩ Yěsũ Kúrìsìtō 'i. 'Í lǎ Sǎwumǎ 132:11-12; Ẹzì 2:30. Tìkì Dāwúđĩ ri ísụ ąkūdē ĩlì rĩ ca ẹlìfũ ąlu (1,000) gí, ĩlì 'dǎri gé, ísụ tìkì drì Yěsũ Kúrìsìtō ri kuyé. 'Í lǎ 1 Sǎmùélē 16-30; 2 Sǎmùélē 1-24; 1 'Bágú 1-2.

⁷ Īmi 'bá Rómã vé Múngú ní lēélē, ĩri ní zīj 'bá ívé ní rī pi, á sī kōkōbī 'dīri sēé ĩmi ní nī.

Ēsī múké, āzini tākiri 'bá Ētēpī Múngú vé rī, āzini Úpí Yēsū Kúrísitō vé rī ā adri ĩmi be.

Páulū lē 'deé muų Rómã gá.

⁸ Drīdrī ni, á lē ōwō'difō sēé Múngú ní rų Yēsū Kúrísitō vé rī sī ĩmi tā sī, ā'diātāsīyā ēsī ĩmi ní 'bāá Múngú drīgē 'dīri vé tā ayi muųú vū drīgē sī cééré.

⁹ Múngú má ní rīi ēzī ngaá ĩri ní ēsī be cééré, má ní rīi ú'dúkó múké Mvópī vé rī ūlūú rī, nī tā má ní rīi zīj ĩmi ní nījī 'dīri cééré rá. ¹⁰ Ū'dú cééré, má kādō rīi Múngú ri zīj, ma ri zī tī ni gé, ā'yī dō rá, ā zī má ní létī muųú ĩmi ndrezú Rómã gá 'dīlé.

¹¹ Á lē muųú ĩmi ndreé, má zī rī Múngú ri, ā sē rī ĩmi ní fēfē Índrī Uleterē rī vé rī, ĩmi adrikí rī ūkpó ūkpó ĩmivé ē'yīngará agá. ¹² 'Bá kādō 'bá úmú ĩmi be trų, mávé ē'yīngará ri ĩmī ēsī ímbá, ĩmivé ē'yīngará ri kpá mâ ēsī ímbá. ¹³ Má édrīpīj má ómvúpīj má ní lēélē rī pi, má útú ma kōdō lēzú muųú ĩmi ndrezú vú be tré, tā uruko'bée ugakí mâ létī cí cīngbá ícázú āndrū sī. Á lē muųú ēzī ngaá ĩmi āsámvú gé, sū má ní ēzī ngaá vūrā uruko'bée agá 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi āsámvú

gé rī tīnj, ĩmi ē'yīkí rī Yēsū Kúrísitō ri.

¹⁴ Á 'bā ú'dúkó múké Múngú vé rī ā tā āmbúgú má ēsī agá, á lē muųú ūlūú Gīrīkī rī pi ní, āzini 'bá adri'bée Gīrīkī rú ku rī pi ní, 'bá úmī be rī pi ní, āzini 'bá azakaza rú rī pi ní. ¹⁵ Tā ni sī, má ní lēzú muųú ú'dúkó múké rī ūlūzú ĩmi ní Rómã gá 'dīlé ānī.

¹⁶ Mā drī ícō njaá ú'dúkó múké rī vé ūlūngará ā tā sī ku, ā'diātāsīyā ĩri ūkpó Múngú vé ni, ĩri 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi pa ívé ūnjīkānyā agásī rá. Drīdrī ni, ĩ Yāhúdī rī pi pa, ĩ kúru 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi pa ndō. ¹⁷ Ū'dúkó múké rī, ĩri létī 'bá rī ní adrizú pīrī Múngú endrētī gé rī i'da nī. Múngú ri sē 'bá rī ícá pīrī 'í endrētī gé ē'yīngará sī, āzini 'bá rī adri muųú pīrī Múngú endrētī gé ē'yīngará vé tā sī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnj, "Bá tā be pīrī Múngú endrētī gé rī, ĩrivé ē'yīngará ri sē ĩri tā 'o pīrī."

Ūnjīkānyā ri sē Múngú ā 'a ri vé ūnjī ūnjī

¹⁸ Múngú ā 'a ve 'bū gé 'dāá ūnjī ūnjī 'bá ri'bée ūnjīkānyā 'o'bá, tā áda rī gā'bá sī rī pi ní. ¹⁹ 'Bá ūnjīkānyā 'o'bá 'dīni 'dī'bée, kōpi nīkí tā áda Múngú vé rī rá, ā'diātāsīyā Múngú i'da tā rī kōpi ní rá. ²⁰ Ā'diātāsīyā ĩ ní 'bū pi gbizú vū be rī gé, 'bá rī pi ndrekí Múngú ā rú'bá kuyé, ngá kōpi ní

ndree rĩ vũ Múngú ní gbií rĩ, āzini 'bũ ĩri ní gbií rĩ. Kòpi ndrekí ĩrivé ũkpõ adriípi mužú 'dáni'dáni rĩ, āzini kòpi nĩkí ĩrivé õsũkã áamá ngá ĩri ní gbií rĩ pi ã rú'ba gá. Kòpi icókí 'yoó kìnĩ, ĩ nĩkí Múngú ri kuyé 'dini ku.

²¹ Kòpi ã nĩkí dõ Múngú ri rá drããsiyã, kòpi íngúkí Múngú ri āluṅáni ku, kòpi sèkí kpá ĩri ní õwõ'difõ ku, kòpi ri tã azakaza vé ni pi ũsũ, ã'diãtãsiyã kòpivé yĩkí tã piri 'ozú rĩ ábá gí. ²² Kòpi ã 'yokí dõ kìnĩ, ĩ 'bá tã nĩ'ba ni pi drããsiyã, kòpi 'bá azakaza rú ni pi. ²³ Kòpi gãkí Múngú adriípi mužú nyonyo Ũkpõ 'Dipa rĩ ĩnjĩgá sĩ, kòpi ri ngá ĩ ní údé dri sĩ sũ 'bá áda tĩni, āriná tĩni, ānyãpá tĩni, ĩni tĩni rĩ pi ĩnjĩ áyu.

²⁴ Kúru Múngú adi kòpi 'í drigé sĩ rií tã ũnjí ũnjí ĩ ési ní lée rĩ pi 'duy ngaá mužú. Tã kòpi ní rií 'oó rĩ, ĩri drĩnjá sē, kòpi ri ĩ rú'ba áyú rizú õwũ 'bázú mužú ĩ õgũpĩ sĩ. ²⁵ Kòpi gãkí tã áda Múngú vé rĩ ẽ'yĩgá sĩ, kòpi ã'yĩkí tã ũnjõ vé rĩ áyu. Kòpi gõkí rií ngá Múngú ní údé rĩ pi ĩnjĩ áyu, kòpi gãkí Múngú 'bũ pi gbiípi vũ be ĩ ní rií íngú mužú 'dáni'dáni rĩ ĩnjĩgá sĩ. Āmĩnã.

²⁶ Tã kòpi ní rií 'oó 'dĩri sĩ, Múngú adi kòpi 'í drigé sĩ rií ĩ rú'ba áyú tã ũnjí 'ozú mužú, ũkú rĩ pi kukí létĩ rizú adrízú ãgõ be rĩ āní, kòpi gõkí rií laá ĩ sĩ ũkú rú. ²⁷ Āgõ rĩ pi kpá 'dini, kòpi kukí létĩ rizú adrízú ũkú be rĩ āní,

kòpi gõkí kpá rií laá ĩ sĩ ãgõ rú. Kòpi rikí tã drĩnjá sēpi ni 'oó mužú ĩ ãsámví gé sĩ ĩ drĩkã sĩ, ũnjĩkãnyã kòpi ní 'oó 'dĩri sĩ, ĩrĩnjãkí kòpi āní rá.

²⁸ Kòpi ní gãá Múngú vé tã ẽ'yĩgá sĩ rĩ sĩ, Múngú adi kòpi 'í drigé sĩ, sē kòpi rikí tã ũnjí ĩvé úmĩ ábápi gí rĩ ní lũú kòpi ã 'okí rĩ 'oó mužú, kòpi rikí tã ĩ ní ícõ 'oó ku ni pi 'oó mužú. ²⁹ Tã ũnjí ga kòpi ẽ ési agá tré tré, kòpi ri tã āzãvũ rú ni pi 'o, kòpivé ési āmbúgú ngá drigé, kòpi ri 'bá rĩ pi ngũ ũnjí, kòpi ri ési 'bã 'bá āzi vé ngá drigé, kòpi ri āngũ ú'dĩ'dĩ, kòpi ũmbá rú, kòpi ri 'bá rĩ pi ẽ mĩ ũ'bã, kòpi ri tã ũsũ 'bá urukõ drigé ũnjí, kòpi ri āngũ 'yo'yo. ³⁰ Kòpi ri átángá ũnjí 'yo 'bá rĩ pi rú'ba gá, kòpi ari'ba Múngú vé ni, kòpi ri 'bá rĩ pi u'da'da, kòpi ri ĩ íngú kìnĩ, ĩ ndèkí 'bá rĩ pi cére nĩ, kòpi āfú rú, kòpi ri tã ũnjí 'o mužú, kòpi ĩnjĩkí 'bá ĩ tĩ'ba rĩ pi ku. ³¹ Kòpi ũsũkí tã piri ku, ẽ'yĩngará kòpi ẽ ési agá 'dãáyo, kòpi lèkí āngũ ku, kòpi 'bãkí ési múké 'bá āzi drigé ku. ³² Kòpi nĩkí tã piri Múngú ní 'yoó rĩ rá kìnĩ, 'bá rĩ 'o dõ tã ũnjí, ĩri drã rá, 'bo 'bá rĩ pi ri tã rĩ 'o mužú ākã, kòpi ri 'bá rĩ pi ímbá, 'bá rĩ pi ã 'okí tã ũnjí 'dĩ'bée mužú.

2

Múngú ri tã lĩ piri

1 Īmi ri 'bá urukõ'bée tõ, ĩmi kìnĩ, tã kòpi ní 'oó rĩ adri múké ku, 'bo tã ĩmi ní 'oó

'dīri, īmi ícókí īmi úná tị ni gé sī bā ku. Īmi likí dō tā 'bá rī pi drīgégé kínī, kōpi ri tā ũnjí 'o, īmi ri tā lị īmi drīgégé ũgōgōlé rú, ā'diātāsīyā īmi kpá ri tā ālu ālu kōpi ní 'oó 'dīri 'o īndī. ² 'Bá nīkí rá, Múngú lị dō tā 'bá rī drīgégé ũnjīkānyā īri ní 'oó rī sī, tā īri ní lị rī, īri pịrị. ³ Īmi 'bá áda 'dī'bée, īmi likí dō tā 'bá īmi ní tōó 'dī'bée drīgégé, ísúzá īmi ri tā ālu ālu kōpi ní 'oó 'dīri 'o, īmi ũsūkí īmi ícókí īmi úná tā Múngú ní ímú lị īmi drīgégé rī sīgégé sī rá? ⁴ Īmi nīkí áamá 'yozú kínī, Múngú ri éşị be múké, īri tā 'du muzú éşị be mādā, ícókí tā lị īmi drīgégé mbēlēñá ku 'díní kuyé? Īmi ndrekí tā 'dī'bée kú ēzị ákókí? Īmi nīkí áamá 'yozú kínī, Múngú ku īmi ní lókí, īmi újákí rí éşị imivé ũnjīkānyā agásī 'díní kuyé?

⁵ 'Bo tā fi imī éşị agá ku, īmi gākí Múngú ri ẹ'yīgá sī. Ụ'dú Múngú ní ímúzá tā lịzú pịrị rī kādō ícá, Múngú ā 'a ri ímú ve īmi ní rá. ⁶ Múngú ri ímú tā lị 'bá ālu ālu drīgégé ĩrivé tā īri ní 'oó rī vú sī. ⁷ 'Bá tā 'o'bá muzú múké āndēngará ákókí rī pi, kōpi 'bākí éşị rizú ĩnjīngará, íngúngará, adringará muzú nyonyo rī ndāzú ísúzá. Múngú ri ímú kōpi ní ídri 'dání'dání rī sē rá. ⁸ 'Bo 'bá ri'bá ĩ tā ũsū'bá áyu, ũnjīkānyā ku'bá ku, tā áda rī gā'bá sī rī pi, Múngú ri ímú kōpi ĩrīñā rá. ⁹ 'Bá riipi ũnjīkānyā 'oópi

rī, ĩ ímú ĩri ĩrīñā ũnjí ũnjí. Drīdrī ni, ĩ í'dókí Yāhúdī rī pi ĩrīñā, ĩ kúru íbí 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ĩrīñā ndō. ¹⁰ 'Bo 'bá céré tā 'o'bá pịrị rī pi, Múngú rī sē ĩ ímú kōpi íngúngū, ĩ kōpi ĩnjīnjī, āzini kōpi tākírí ísú rá. Drīdrī ni, ĩ í'dókí Yāhúdī rī pi vúgá, ĩri ca 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi vúgá. ¹¹ Ā'diātāsīyā Múngú ẹndrẹtị gé, 'bá rī pi céré trōtrō.

¹² 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ā nīkí dō tǎimbị Múngú ní ẹzị 'dī'bée kuyé drāāāsīyā, kōpi 'okí dō ũnjīkānyā, Múngú ri kōpi ĩrīñā ũnjīkānyā kōpi ní 'oó rī sī. Yāhúdī tǎimbị Múngú vé rī nī'bá rá rī pi 'okí dō ũnjīkānyā, Múngú ri kōpi ĩrīñā kōpi ní tǎimbị rī ñóó rī sī. ¹³ 'Bá Múngú vé tǎimbị yì'bá kú bị sī, tā ni 'du'bá nga'bá ku rī pi, kōpi adrikí 'bá pịrị ku Múngú ẹndrẹtị gé. 'Bo 'bá Múngú vé tǎimbị 'du'bá nga'bá rá rī pi, kōpi 'bá pịrị Múngú ẹndrẹtị gé. ¹⁴ 'Bá adri'bá Yāhúdī rú ku rī pi ē ísúkí dō tǎimbị Múngú vé rī yì kuyé drāāāsīyā, kōpi ní rií tā 'oó pịrị rī sī, 'dīri lū 'yozú kínī, tǎimbị rī kōpi ē éşị agá 'dāá anigé. ¹⁵ 'Dīri lū 'yozú kínī, tǎimbị Múngú vé rī kōpi ē éşị agá 'dāá anigé. Tā kōpi ní rií ũsū rī, ĩri lū kōpi ní, tā ĩ ní rií 'oó rī ũnjí, dōku tā ĩ ní rií 'oó rī pịrị. ¹⁶ Ụ'dú ĩ ní ímúzá tā lịzú 'dāri kādō ícá, Múngú ri ímú Kúrísítō Yēsū rī ĩpē tā

lì 'bá drìgé tã ùnjí 'bá ní ríí ùzũú kuú 'bá ẹsì agá 'dĩ'bée ã tã sī, 'dĩri ù'dụkọ múké má ní ùlúú rī.

Yāhūdī rī pi vé tã āzini tãimbī Mósē vé rī

17 Īmi ri 'yo ĩmi Yāhūdī, ĩmi ri tãimbī rī vé tã 'dụ nga, āzini ĩmi ri ĩmi íngú 'yozú kìnī, ĩmi nīkí Múngú ri rá, 18 ĩmi nīkí tã Múngú ní lée ĩmi 'okí rī rá, ĩmi nīkí tã múké rī pi tã ùnjí rī be rá, ã'diātāsīyā ímbákí ĩmi ní tãimbī rī gí, 19 ĩmi ùsũkí ĩmi ri 'bá mì ákó rī pi ē drī ko mužú, ĩmi ri ka ùtúná rú 'bá ri'bá ùnjíkānyā 'o'bá ìnìjā agá rī pi ní, 20 ĩmi ùsũkí, ĩmi kìnī, ĩmi ri 'bá azakaza rú ni pi ímbá, āzini ĩmi ri anjìjā rī pi ímbá tã Múngú vé rī sī, ã'diātāsīyā ĩmi kìnī, ĩmi nīkí tãimbī rī gí, ĩri ĩmi ní tã nìngará sē, āzini ĩri sē ĩmi tã áda rī nī rá.

21 'Bo ĩmi ìni ri 'bá urụkọ'bée ímbá rá pírí, tã ĩmi ní ímbá rī, ĩmi 'dụkí ngaá ku āsī? Īmi ri 'bá urụkọ'bée ímbá kìnī, ã ùgũkí ngá ku, 'bo ĩmi ri ngá ùgũ álé? 22 Īmi ri lū 'bá rī pi ní ọwũ 'bāngará ri ùnjí pírí, ĩmi dí ri ọwũ 'bā ìndī āsī? Īmi kìnī, ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú 'dĩ'bée ùnjí pírí, ngá ĩmi ní rizú 'bá Múngú ri nī'bá kuyé rī pi vé ngá jó kọpi ní rizú ìvé múngú rī pi ìnjìzú rī agá rī pi ùgũzú

rī ã'di? 23 Īmi ri ĩmi íngú tãimbī rī sī pírí, ngá ĩmi ní tãimbī rī ñozú rá rī ã'di? Ngá ĩmi ní Múngú ri ìnjìzú ku rī ã'di? 24 Sũ ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tìni, "Īmi sēkí 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi idekí Múngú ri ĩmi tã sī."

25 Yāhūdī tãimbī rī vé tã 'dụ'bá nga'bá rī pi vúgá 'dāá, ágélé ē tì lịngará* ri múké. 'Bo 'bá rī ño dō tãimbī rī gí, ìndré sũ 'bá ĩ ní ágélé ni ē tì lị kuyé rī tìni. 26 'Bá rī adri dō Yāhūdīgú ku, lịkí dō ìrivé ágélé ē tì kuyé drāāsiyā, 'dụ dō tãimbī Múngú vé rī ngaá rá, ĩri adri mvá Múngú vé ni. 27 'Bá adri'bá Yāhūdī rú ku, ĩ ní kọpi ágélé ē tì ùl kuyé 'dĩ'bée, kọpi 'dụkí dō tãimbī Múngú vé rī ngaá rá, ĩmi adri'bá Yāhūdī 'dĩ'bée, kọpi tã lì ĩmi drìgé rá, ã'diātāsīyā ĩmi nīkí tãimbī rī rá, āzini ùl kọpi ká ĩmi ágélé ē tì rá, 'bo ĩmi ñokí tãimbī rī rá.

28 Tìkí dō mi Yāhūdīgú, lịkí dō mī ágélé ē tì gí, 'bo 'í 'dụ dō tãimbī rī ngaá kuyé, mí adri Yāhūdīgú áda ku. 29 'Bá rī ní adrizú Yāhūdīgú áda rú, lē Índrí Uleteré rī ã sē ã újā ẹsì. Ágélé ē tì lịngará, ĩri tã rú'bá vé ni, lịngará áda rī, ĩri ẹsì újāngará, adri tãimbī ĩ ní sī drī sī rī kuyé. Íngúngará

2:24 2:24 Ísáyá 52:5; Ẹzēkélē 36:22

* 2:25 2:25 Ágélé ē tì lịngará: Múngú lū Ābūrámā ní kìnī, anjì āgō Ābūrámā vé rī pi adrikí dō caá ù'dụ ārō gí, lē ã ùl kọpi ã ágélé ē tì rá, lūzú kìnī, kọpi anjì Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yī dō 'í ágélé ē tì sē lị gí, ĩri tãimbī Mósē vé rī 'dụ nga. 'Í lā Ídóngará 17:9-14; Ẹzì 15:1-5.

múké rĩ, lě Múngú ẽ íngú 'bâ nĩ, adri 'yozú kínĩ, 'bá áda ri 'bâ íngú ni kuyé.

3

Múngú ri ícò tã 'í ní ẹ̀zị̀ rĩ 'du nga rá

¹ Mi dō Yāhúdīgú, ngá múké mí ní ị̀sụ́ adringará Yāhúdīgú rú rĩ agá 'dígé rĩ ǎ'di? Lìkí dō mí ágélé ẽ tị rá, ngá múké mí ní ị̀sụ́ 'a ni gé 'dígé rĩ ǎ'di? ² Mi dō Yāhúdīgú, tã múké kárakará anigé mí ní ícò ị̀sụ́ rá ni pi. Drịdrị ni, ụ́'dụkọ́ múké Múngú vé rĩ sěkí Yāhúdị́ rĩ pi ní.

³ Ádarú Yāhúdị́ ụ̀rụkọ́'bée ẹ̀'yìkí ụ́'dụkọ́ múké Múngú vé rĩ kuyé, kọpi ní tã Múngú ní ẹ̀zị̀ rĩ ẹ̀'yìkí kuyé rĩ sị. 'Diri nyo lū kínĩ, Múngú ícò tã 'í ní ẹ̀zị̀ rĩ 'duú ngaá ku 'díní rá? ⁴ Kuyé! 'Bá rĩ pi dō cére ũnjó rú drǎáasiyā, tã Múngú ní 'yoó rĩ, ị̀ri tã áda, sū ị́ ní sị́ Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ tịni,

"Múngú, tã mí ní átá rĩ, ị̀ri adri pịri,
tã mí ní lị́ rĩ, ị̀ri adri pịri."

⁵ ũnjikānyā 'bá ní rii 'oó rĩ, ị̀ri dō i'da 'bá rĩ pi ní 'yozú kínĩ, Múngú ri tã be pịri piri, ngá 'bá ní 'yozú kínĩ, Múngú ị̀rĩnā dō 'bā, ị̀ri ũnjí rĩ ǎ'di? (Ma ri átá yìkì 'bá áda vé ni sị.) ⁶ 'Bo adri 'díní ku! Múngú lị́ dō tã pịri ku, ị̀ri ícò tã lị́ 'bá adri 'bá vū drịgé nōgó rĩ pi drịgé íngóni? ⁷ 'Bá

ǎzi ri ícò 'yo, "Ũnjō má ní ụ̀lị́ rĩ, ị̀ri dō lū kínĩ, tã Múngú ní átá rĩ, ị̀ri tã áda, ị́ dō Múngú ri íngú ǎní rá piri, ngá ị́ ní 'yozú kínĩ, ma 'bá ũnjí rĩ ǎ'di?" ⁸ 'Bá ụ̀rụkọ́'bée rikí 'yoó kínĩ, 'bá kínĩ, "Lě 'bā 'okí ũnjikānyā, 'bā ị̀sụkí rí tã múké." 'Bá 'bā ide 'bá 'díní 'dī'bée, ị̀ri múké Múngú ní tã lị́zú kọpi drịgé.

'Bá ǎzi tã be pịri ni 'dǎáyo

⁹ Kúru 'bā 'yokí rí ngóni? 'Bā 'yokí rí kínĩ, 'bā Yāhúdị́ rú 'bā múké, 'bá nděkí 'bá adri 'bá Yāhúdị́ rú ku rĩ pi rá 'díní? Adri 'díní kuyé, 'bá 'yokí drịdrị rá, 'bá kínĩ, Yāhúdị́ rĩ pi 'bá adri 'bá Yāhúdị́ rú ku rĩ pi be, 'okí cére ũnjikānyā rá. ¹⁰ Sū ị́ ní sị́ Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ tịni kínĩ,

"Bá tã be pịri Múngú ẹ̀ndrẹti gé ni 'dǎáyo.

¹¹ 'Bá tã Múngú vé rĩ ní fii drị ni gé ni 'dǎáyo, 'bá úvá 'bāapi Múngú ri ndāapi ni 'dǎáyo.

¹² 'Bá rĩ pi cére gǎkí Múngú ri sị,

kọpi ícákí kuú Múngú ẹ̀ndrẹti gé ẹ̀zị́ ǎkó,
'bá tã 'oópi pịri ni 'dǎáyo, ǎlunani 'dǎáyo."

¹³ "Átángá riipi ị̀fūúpi kọpi tị́ gé sị́ rĩ ũnjikānyākānyā, adri sū ǎvū ọ́maápi ngūúpi ũnjí 'bú agalésila rĩ tịni, kọpivé ádra ri cére átángá ũnjō vé ni átá."

“Átángá riipi ifũupi kôpi ti gé sī rī, sū kícú inī vé rī tīnī.”

14 “Átángá kôpi ti gé rī céré ũkēngēlī, kôpi ri āngū wāwā.”

15 “Kôpi nju mbēlēná mu 'bá rī pi vé āri dā.

16 Vūrā kôpi ní rizú əcízú rī agāsī céré, kôpi ri ngá rī pi iza mužú, 'bá rī pi ri ngo mužú ānī ngongo.

17 Adringará tā be kiri rī, kôpi nīkī kuyé.”

18 “Kôpi rukī Múngú ri ku.”

19 'Bá nīkī rá 'yozú kīnī, tāimbī ī ní sī 'dīri, sīkī 'bá ī 'bā'béé tāimbī rī ā pálé gá rī pi ní. 'Bá āzi ícó āgátá gāā tāimbī rī vé tā sī ku, 'bá vū drīgé rī pi céré ímú pá tu Múngú ędretī gé, ī tā lī kôpi drīgé ũnjikānyā kôpi ní 'oó rī sī. 20 Múngú ícó 'bá rī ā'yī adrii pīrī 'í ędretī gé 'yéná tāimbī īri ní 'duų ngāá rī sī ku, ā'diātāsīyā 'bá rī ícó tāimbī rī 'duų ngāá céré ku, tāimbī rī, īri ũnjikānyā 'bá rī ní 'oó rī i'da nī.

E'yīngará ri sē 'bā adri anjī Múngú vé ni

21 Nóni Múngú i'da 'bá ní létī āzi 'bá ní adrizú ānī pīrī 'í ędretī gé ni gī, ícókī 'bā 'bāá adrii 'bá pīrī 'bá ní tāimbī Mósē vé rī 'duų ngāá rī sī ku. Létī ú'dí pīrī ī ní i'daá 'dīri, sīkī tāimbī Mósē vé rī agá rá, āzini nēbī rī pi ũlūkī kpá rá. 22 'Bá

céré Yēsū Kúrísitō ri ẹ'yī'ba gī, ẹsī 'bā'béé īri drīgé rī pi, Múngú ri kôpi ā'yī adri 'bá pīrī 'í ędretī gé. Létī āzi túngú 'bá rī ní adrizú pīrī Múngú ędretī gé ni 'dāáyo. 23 'Bá céré 'okī ũnjikānyā rá, 'bá āzi ícópī tā céré Múngú ní lēé 'bá rī pi ā 'okī rī pi 'oópi ni 'dāáyo. 24 Múngú vé ẹsī múké rī sī, ā'yī 'bā pírini adrii 'bá pīrī ni pi, ĩpē Kúrísitō Yēsū ri ímú 'bā drī jeé 'bávé ũnjikānyā agāsī. 25 Múngú ĩpē Yēsū ri ímú drāá rōbōņō rú, ĩrivé āri dā 'bā trūzú ānī 'bávé ũnjikānyā agāsī. 'Dīri i'da kīnī, Múngú 'o tā pīrī, 'bā ẹsī mādā ĩrīñā 'bá ũnjikānyā 'o'ba ótú ĩnógósī rī pi kuyé. 26 Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'í i'da rī ívé tā pīrī rī lókī āndrū nōri gé, īri 'bá Yēsū rī ẹ'yī'ba gī rī pi ā'yī adri pīrī.

27 'Bā nyo ícó 'bā íngú 'yozú kīnī, Múngú ri 'bā 'bā adri pīrī 'bá ní tāimbī rī 'duų ngāá rī sī 'dīni rá? Adri 'dīni kuyé. Trūkī 'bā tā múké 'bá ní 'oó rī sī kuyé, trūkī 'bā tā 'bá ní Yēsū ri ẹ'yī gī rī sī. 28 'Bā adri pīrī Múngú ędretī gé, 'bá ní Yēsū ri ẹ'yī gī rī sī, adri 'yozú kīnī, 'bá ní tāimbī rī 'duų ngāá rī sī kuyé. 29 Múngú ri nyo 'yéná Yāhūdī rī pi vé ni ó'dúkūle? Adri 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi vé ni ĩndī kuyé? Múngú ri 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi vé ni ĩndī. 30 Múngú ri 'yéná ālu, īri 'bá

ĩ ní kôpi ã ágélé ě tị úlĩ gĩ rĩ pi ã'yĩ adri 'bá piri ìvé ě'yĩngará ã tâ sĩ, ìri kpá 'bá ì ní kôpi ã ágélé ě tị úlĩ kuyé rĩ pi ã'yĩ ìvé ě'yĩngará ã tâ sĩ.
 31 'Bá ní Yēsũ ri ě'yĩ gĩ rĩ sĩ, 'bã nyo ícò tãimbĩ rĩ 'dụ 'be vũgá rá? Adri 'dĩni kuyé, 'bã rụkĩ tãimbĩ rĩ vé tâ tịtị.

4

E'yĩngará sĩ Ābũrãmã ri 'bá piri

1 Ngá sēēpi Múngú ní 'bá ě'bípi Ābũrãmã* ri 'duzú 'bãzú 'bá piri rú rĩ ã'di? 2 Múngú 'bã té dō Ābũrãmã ri adrii piri ězị múké ìri ní ngáá rĩ sĩ, Ābũrãmã ri té 'i íngú rá, 'bo Ābũrãmã íngú 'i Múngú ẹnđrẹtị gé kuyé, ã'diātāsīyã Múngú 'bã 'bã rĩ adrii piri ězị ìri ní ngáá rĩ ã tâ sĩ ku. 3 Búkũ Múngú vé rĩ lũ 'bá ní tâ ngóni? Kĩnĩ, "Ābũrãmã ě'yĩ Múngú ri rá, Múngú ã'yĩ ìri adrii 'bá piri 'i ẹnđrẹtị gé."

4 'Bá rĩ nga dō ězị 'bã ãzi vũgá, mũfēngã ĩ ní ìri ũfēzú rĩ adri 'yozú kīnĩ, sēkĩ ìri ní fēfē rú kuyé, ĩ ìri ũfē ězị ìri ní ngáá rĩ sĩ. 5 Múngú ri 'bã rĩ ã'yĩ adri 'bá piri adri 'yozú kīnĩ, ězị ìri ní ngáá rĩ sĩ kuyé, Múngú ri 'bã ũnjĩkãnyã 'oópi rĩ ã'yĩ adri piri, ìri ní 'i ě'yĩ gĩ rĩ sĩ. 6 Búkũ Múngú vé rĩ agá, 'bãgú Dãwũdĩ átá kpá 'dĩni

kĩnĩ, Múngú ri 'bã rĩ pi ã'yĩ adri piri 'i ẹnđrẹtị gé, adri 'yozú kīnĩ, ězị kôpi ní ngáá rĩ sĩ kuyé.

7 "'Bá ĩ ní kôpivé ũnjĩkãnyã trũú gĩ rĩ pi, ãzini 'bã ĩ ní kôpivé ũnjĩkãnyã ũjĩ gĩ rĩ pi, kôpi tãkiri ìsú rá.

8 'Bá Úpí ní ìrĩñãã ìrivé ũnjĩkãnyã ã tâ sĩ kuyé rĩ, ìri tãkiri ìsú rá, Úpí gō ìrivé ũnjĩkãnyã ã tâ ígá dđi ku."

9 Tãkiri Múngú ní sēē 'bã rĩ pi ní 'dĩri, sēkĩ nyo 'yēnã Yãhũdĩ ĩ ní kôpi ã ágélé ě tị úlĩ gĩ rĩ pi ní, dōku sēkĩ kpá 'bã adri 'bã Yãhũdĩ rú ku ĩ ágélé ě tị úlĩ 'bã kuyé rĩ pi ní ìndĩ? 'Bã riki 'yoó, Múngú ã'yĩ Ābũrãmã ri adrii 'bã piri, Ābũrãmã ní ìri ě'yĩ gĩ rĩ sĩ. 10 Múngú ã'yĩ Ābũrãmã ri adrii 'bã piri lókĩ ngōri gé? Ā'yĩ ìri ìsú lìkĩ ágélé ni ě tị gĩ yã, dōku ìsú lìkĩ drĩ ágélé ni ě tị kuyé? Múngú ã'yĩ Ābũrãmã ri adrii 'bã piri ìsú lìkĩ drĩ ágélé ni ě tị kuyé. 11 Ābũrãmã ã'yĩ 'i ágélé ě tị sēē lìj, ã adri rĩ bílēmĩ rú lũzú kīnĩ, Múngú ã'yĩ 'i ìnógósĩ, 'i ní Múngú ri ě'yĩ gĩ rĩ sĩ, Múngú ã'yĩ ìri 'bã piri 'i ẹnđrẹtị gé, ìsú drĩ lìkĩ ágélé ni ě tị kuyé. 'Bã céré Múngú ri ě'yĩ 'bã gĩ, sē 'bã ĩ ágélé ě tị úlĩ 'bã kuyé rĩ pi, kôpi céré anji Ābũrãmã

* 4:1 4:1 Ābũrãmã: Múngú zị Ābũrãmã ri kīnĩ, ã ku ìvé 'bã 'bẹtị ãsámví gé rĩ pi, ã ku ìvé ãngũ, ã 'de muž ãngũ ãzi ú'di ni gé. Ābũrãmã ri ě'bípi Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ, tĩkĩ ìri ìlĩ élfũ ãlu mũdđũrũlũ ãrō (1,800) gé, ìsú tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'I lã Í'dóngará 12-25. 4:3 4:3 Í'dóngará 15:6 4:8 4:8 Sãwũmã 32:1-2

vé ni. Í kôpi lâ céré 'bá pîri, kôpivé ê'yîngará ã tâ sî. ¹² Ābūrāmā ri kpá étêpi 'bá ĩ ní kôpi ã ágélé ê tî úlî gí rî pi vé ni, kôpi ūbîkî dô Ābūrāmā ã pámvú Múngú ri ê'yîzú sū Ābūrāmā ní Múngú ri ê'yîi ísúzá líkî drî ágélé ni ê tî kuyé rî tîni rá.

¹³ Múngú ezi kînî, 'i ímú āngū rî sē Ābūrāmā pi ní úyú ĩrivé rî pi be. Tā ĩri ní eziî 'dîri adri 'yozú kînî, Ābūrāmā ní tãimbî rî 'dujú ngaá rî sî kuyé, ĩri ní Múngú ri ê'yîi gí rî sî, Múngú 'bā ĩri adrii pîri 'í êndrêti gé. ¹⁴ Múngú ezi té dô āngū rî 'yéná 'bá tãimbî rî 'du'ba nga'ba rî pi ní, ê'yîngará ri té adri êzi ãkó, tâ Múngú ní eziî rî, ífífi ní ri adri 'dãáyo. ¹⁵ 'Bá rî ñô dô tãimbî rî gí, Múngú ri ĩri ĩrîñā ãní rá. Tãimbî ã adri té dô 'dãáyo, tâ āzi lūupi kînî, 'bá rî ñô tãimbî gí 'dîni 'dãáyo.

¹⁶ Múngú ri tâ ezi 'bá 'i ê'yî'ba gí rî pi ní ívé êsî múké rî sî. Ezi tâ ri úyú Ābūrāmā vé rî pi ní céré, ezi 'yéná 'bá tãimbî rî ru'ba rî pi ní kuyé, ezi kpá 'bá ê'yîngará be Ābūrāmā vé rî tîni rî pi ní ĩndî. Ābūrāmā ri étêpi 'bá ê'yî'ba gí rî pi vé ni céré. ¹⁷ Sîkî Búkū Múngú vé rî agá kînî, "Á 'bā mi adrii étêpi súrú kárakarâ pi vé ni." Ābūrāmā ri 'bá étêpi Múngú êndrêti gé 'dãá, ê'yî

Múngú āvū sēepi ídrîpi gōó ídri rú, āzini ngá rî pi gbîupi ífūupi ngá adrii pi 'dãáyo ni agásî rî rá.

¹⁸ Ābūrāmā ã ūsū dô 'í ícô mvá tîi ku drããsîyã, 'bā êsî tâ Múngú ní 'yoó, "Mívé úyú ri ímú ízá kárakarâ," 'dîri ê'yîzú rá. ¹⁹ Ābūrāmā ã dē dô, ĩrivé ílî lē dô kôdô caá mūdūrîlû ālu, ūkú ní Sárā ã adri dô úndó rú drããsîyã, Ābūrāmā vé ê'yîngará ísî ĩgōó vúlé kuyé. ²⁰ Ābūrāmā 'bā 'i êsî céré kuú tâ Múngú ní eziî 'í ní 'dîri drîgé. Ádarú Ābūrāmā tu pá tîti ívé ê'yîngará agá, ĩrivé ê'yîngará 'dîri sē íngúkî Múngú ri ãní rá. ²¹ Ābūrāmā ñî áamá uletere 'yozú kînî, Múngú ri ūkpô be, ĩri tâ 'í ní eziî rî 'du nga rá. ²² Ābūrāmā ní Múngú ri ê'yîi gí rî sî, Múngú ā'yî ĩri adrii 'bá pîri 'í êndrêti gé.

²³ Múngú 'bā Ābūrāmā ri adrii 'bá pîri 'í êndrêti gé, ĩri ní Múngú ri ê'yîi gí rî sî, tâ Múngú ní 'yoó 'dîri adri 'yéná Ābūrāmā ní kuyé, ²⁴ Múngú 'yo kpá tâ 'dîri 'bá ní ĩndî, 'bá ní Múngú Úpî Yēsū ri íngápi gōópi ídri rú drãngará gálésî rî ê'yîi gí rî sî, 'bávê ê'yîngará 'dîri sē Múngú ní kpá 'bā ā'yîi adrii pîri 'í êndrêti gé ãní. ²⁵ Múngú sē Yēsū ri drãá 'bávê ũnjîkanyã ã tâ sî, inga ĩri gōó ídri rú, 'i ā'yî rî 'bá adrii pîri 'í êndrêti gé.

5

Ē'yīngará ri āyīkō sē

1 'Bá ní Múngú ri ĕ'yīl gí rī sī, Múngú sē 'bâ ícá pīrī 'í ɛndrɛtī gé, 'bâ nóni adri tā be kírí Múngú ɛndrɛtī gé, tā múké Úpí Yēsũ Kúrísítō ní 'oó 'bá ní rī sī. 2 Yēsũ íjī 'bâ i'daá Múngú ɛndrɛtī gé, ā'yī 'bâ ícá pīrī ɛsī múké ívé rī sī, āzini 'bá ní 'i ĕ'yīl gí rī sī. 'Bá nīkí áamá uletere 'yozú kínī, 'bâ āyīkō sī, 'bâ ri ɛsī 'bâ lēzú Múngú vé đīngará pōwŭpōwŭ 'dāri ísúzú. 3 'Bá kpá ĩzāngā ísú rá, 'bo ĩzāngā rī agá, 'bâ adri āyīkō sī, ā'diātāsīyā 'bâ ɛsī úmbé ĩzāngā rī ā nyangará gá. 4 ɛsī úmbéngará ĩzāngā nyazú rī, ĩri sē 'bâ adri ũkpó ũkpó, Múngú ri 'bâ ā'yī rá, adringará ũkpó ũkpó 'dīni 'dīri, ĩri sē 'bâ ɛsī 'bâ tā ĩ ní ímú 'bâ pazú rī drīgé. 5 ɛsī 'bá ní 'bāá tā drīdrī 'dīlé rī drīgé 'dīri, 'bâ úvá ícó fūú āní ku, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē Índrí Uletere rī ímú ívé lēngará sēé 'bâ ɛsī agá nī.

6 Kúrísítō ímú drāá 'bâ paá sá pīrī rī gé, sá 'dāri gé, 'bâ ũnjīkānyā agá, 'bá ícókí 'bâ paá ũnjīkānyā rī agásī bā ku. 7 ĩri ũkpó ũkpó 'bá āzi ní 'i adizú drāzú 'bá tā be pīrī Múngú ɛndrɛtī gé rī ā tā sī. Sā āzi ní sī, 'bá āzi ri ícó 'i adi sē drā 'bá tā be múké rī ā tā sī rá. 8 'Bâ adrikí dō ũnjīkānyā agá drāāāsīyā, Múngú i'da ívé lēngará 'bá

ní āmbúgú, ĩpē Kúrísítō ri ímú drāá 'bâ tā sī.

9 Múngú ā'yī 'bâ adrii pīrī 'í ɛndrɛtī gé Yēsũ vé ārí dāápi rī sī, tā agaápi rá rī, ĩri tā úmvúlésī Yēsũ ní 'bâ pazú jīkó Múngú ní tā lizú 'bá drīgé rī agásī rī. 10 'Bâ adrikí dō ándúru ari'ba Múngú vé ni drāāāsīyā, Múngú údé 'bâ āsámvú 'í be rī ícá múké Mvópi vé drāngará sī gí. Tā agaápi rá rī, Múngú ri ímú 'bâ pa 'í Mvópi ní ídri gí rī sī. 11 'Bo tā rī adri 'yéná 'dī kuyé, 'bâ nóni āyīkō sī, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē Úpí Yēsũ Kúrísítō ri ímú 'bâ āsámvú údé Múngú be.

Ādámā pi vé tā Kúrísítō be rī

12 Ādámā kā ũnjīkānyā 'oó gí, sē ũnjīkānyā ímúlú 'bá vū drīgé rī pi cére, 'bá rī pi ní rií ũnjīkānyā 'oó rī sī, sē nóni 'bá rī pi cére ri ũdrādrā. 13 Drīdrī ni, ĩ ní drī tāímbí Mósē vé rī sēzú kuyé rī gé, ísúzú 'bá rī pi ri ũnjīkānyā 'o vū drīgé nōgó. Tāímbí ā adri té dō 'dāayo, tā āzi lūupi kínī, 'bá rī nō tāímbí gí 'dīni 'dāayo. 14 Í'dózú lókí Ādámā* vé rī gé 'dāá, cīngbá ícázú lókí

* 5:14 5:14 Ādámā: Ādámā ri 'bá Múngú ní í'dó gbii drīdrī rī. ĩri ɛtɛpi 'bá vū drīgé rī pi vé ni cére. ĩrivé ũkú Ēvā ri ɛndrɛpi 'bá vū drīgé rī pi vé ni cére. 'í lā Í'dóngará 1-5.

Mósē† vé rĩ gé, 'bá rĩ pi cére ríkí ũdrãdrã. Átã 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá sũ Ādãmã ní 'oó Múngú vé tãĩmbĩ ñòzú rĩ tĩñĩ kuyé rĩ pi ũdrãkĩ rá. Ādãmã ri 'bá ãlu, ijĩ ũnjĩkãnyã 'bá drĩgé cére, Kúrísítò ri kpá 'bá ãlu, ímũ 'bã paá ũnjĩkãnyã agásĩ cére.

15 'Bo fěfě Múngú ní sěé 'bá rĩ pi ní ẹsĩ múké sĩ 'dĩri, ǎsámvũ ni aco 'i ũnjĩkãnyã Ādãmã ní 'oó rĩ be rá. ũnjĩkãnyã 'bá ãlu ní 'oó 'dĩri sĩ, ijĩ drã 'bá kárakarã pi drĩgé. 'Bo tã agaápi rá rĩ, ĩri fěfě Múngú ní sěé, ĩri ní 'bá ãlu Yēsũ Kúrísítò rĩ ĩsězú ẹsĩ múké sĩ 'bá rĩ pi trũzú ívé ũnjĩkãnyã agásĩ rĩ.

16 ũnjĩkãnyã Ādãmã ní 'oó 'dãri sě ĩrĩñãkĩ 'bá rĩ pi ǎnĩ cére. Fěfě Múngú ní sěé 'bá rĩ pi ní rĩ, ǎsámvũ ni aco 'i ũnjĩkãnyã Ādãmã ní 'oó rĩ be rá. 'Bã ríkí dō ũnjĩkãnyã 'oó mužú dđĩ dđĩ drããsĩyã, 'bã Yēsũ rĩ ẹ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi, fěfě Múngú ní sěé 'bá ní rĩ, ĩri sě 'bã adri pĩrĩ ĩri ẹndrẹtĩ gé.

17 ũnjĩkãnyã 'bá ãlu ní 'oó 'dĩri sě drãngará ọrũ 'bá rĩ pi ẹ drĩ cére. 'Bo tã agaápi rá rĩ, 'bá Múngú ní ẹsĩ múké 'bãã kọpi ní, ĩri ní kọpi sěé adrii pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé rĩ pi, kọpi ímũ mǎlũngã rũ 'bá ãlu 'dĩri vé tã sĩ, sã kọpi ní mužú adrizú 'bũ gé 'dãã rĩ gé, 'bá

'dĩri Yēsũ Kúrísítò 'i.

18 ũnjĩkãnyã ãlu Ādãmã ní 'oó rĩ sĩ, ĩ té kōdō 'bá rĩ pi ĩrĩñã cére, 'bo Kúrísítò 'o tã ãlu pĩrĩ, sě Múngú ri ícò 'bá rĩ pi ǎrěvũ ǎ'yĩ cére adri pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé, kọpi ícò ídri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ rá. 19 Ādãmã ri 'bá ãlu, ĩri ní tã Múngú vé rĩ 'duũ ngaá kuyé rĩ sĩ, sě 'bá kárakarã fikĩ ũnjĩkãnyã 'oó. 'Bo Yēsũ ri 'bá ãlu, 'du tã Múngú vé rĩ pi ǎrěvũ ngaá cére, sě Múngú ri ímũ 'bá kárakarã ǎ'yĩ adri pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé.

20 Múngú sě tãĩmbĩ rĩ pi 'bá rĩ pi ní cére, 'bá rĩ pi ǎ ámakĩ rĩ ũnjĩkãnyã ĩ ní 'oó rĩ ǎnĩ. 'Bo 'bá rĩ pi ní riĩ ũnjĩkãnyã 'oó mužú dđĩ dđĩ rĩ sĩ, Múngú vé ẹsĩ múké ĩri ní 'bãã 'bã ní 'dĩri gō tĩ mužú drĩgélé. 21 ũnjĩkãnyã ọrũ 'bã drĩ, ijĩ drãngará 'bá drĩgé, 'bo nóni Múngú vé ẹsĩ múké tã be agaápi rá 'dĩri pa 'bá rĩ pi nĩ, ĩri sě 'bã ícã 'bá pĩrĩ Múngú ẹndrẹtĩ gé. 'Bã ẹ'yĩkĩ dō Úpĩ Yēsũ Kúrísítò ri gĩ, ĩri 'bã ní ídri 'dãni'dãni rĩ sě rá.

6

Kúrísítò ndě ũkpō ũnjĩkãnyã vé rĩ gĩ

1 'Bã 'yokĩ rĩ ngóni? 'Bã ríkí nyo ũnjĩkãnyã 'oó mužú Múngú ǎ 'bã rĩ ívé ẹsĩ múké 'bã trũzú 'bávě

† 5:14 5:14Mósē: Yōsépã kã drãã gĩ, 'bãgũ Ējěpétò vé rĩ 'bã anji ĩsērélě vé rĩ pi ẹzĩ ngaá tũgẹrĩ rũ caá ílĩ mũdđũrũlũ sũ (400). Kũru Múngú ní Mósē ri ĩpězũ ímũzũ anji ĩsērélě vé rĩ pi pazũ adringará tũgẹrĩ rũ rĩ agásĩ. Múngú sě tãĩmbĩ rĩ Mósē ní, ǎ lũ anji ĩsērélě vé rĩ pi ní, sězũ ĩ ní tãĩmbĩ rĩ zizũ tãĩmbĩ Mósē vé ni ǎnĩ. Tĩkĩ Mósē ri ĩsũ ǎkũdě ílĩ rĩ ca mũdđũrũlũ sũ (1,400), ĩsũ ǎkũdě tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24.

ũnjĩkãnyã agãsĩ 'dĩni? ² Adri 'dĩni kuyé! 'Bá índrékĩ sũ 'bã ũdrã 'bã gĩ nĩ pi tĩnĩ, ũnjĩkãnyã gõ tã ãzi 'oó 'bã rụ' 'bã gá ku, 'bã ícõ rĩ áwĩ ũnjĩkãnyã 'o mũzú 'dĩni ãlé? ³ Ĩmi nĩkĩ kuyé 'yozú kĩnĩ, kã 'bã nĩ bãtĩzĩmũ sěé, 'bã drãkĩ Kúrĩsĩtõ Yēsũ be trũ gĩ 'dĩni kuyé? ⁴ Bãtĩzĩmũ ĩ nĩ sěé 'bã nĩ rĩ sĩ, 'bã ũdrãkĩ, sĩkĩ 'bã sũ ĩ nĩ Kúrĩsĩtõ rĩ sũ rĩ tĩnĩ, Kúrĩsĩtõ íngã gõó ídri rú rá, 'bã kpã gõ íngã ídri rú sũ Kúrĩsĩtõ nĩ íngã ídri rú Ẹtẹpĩ vé ũkpõ sĩ rĩ tĩnĩ.

⁵ 'Bã drãkĩ dõ sũ Kúrĩsĩtõ nĩ drãã rĩ tĩnĩ, ĩ kpã ímũ 'bã ingã gõ ídri rú, sũ ĩ nĩ ĩri ingãã gõó ídri rú rĩ tĩnĩ. ⁶ 'Bã nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, 'bãvé rụ' 'bã ũnjĩkãnyã vé nõri gbãkĩ pẹtĩ alam-baku sígẽ Kúrĩsĩtõ be trũ gĩ, ũnjĩkãnyã ẽ ísũ rĩ ũkpõ ẹzĩ ngazú 'bã rụ' 'bã gá ku, 'bã gõkĩ adrii tũgẹrĩ ũnjĩkãnyã vé ni ku. ⁷ Drãngará Kúrĩsĩtõ vé rĩ nĩ 'bã úmũ ícã 'í be ngã ãlu rĩ sĩ, sě nõnĩ ũnjĩkãnyã ícõ ẹzĩ ngãã 'bã rụ' 'bã gá ku.

⁸ 'Bã nĩ drãã Kúrĩsĩtõ be trũ rĩ sĩ, 'bã ẹ'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, 'bã kpã ícõ ídri ú'dĩ ísũ Kúrĩsĩtõ be trũ rá. ⁹ 'Bã nĩkĩ rá Kúrĩsĩtõ íngã gõó ídri rú drãngará gálėsĩlã rá, ícõ gõó drãã dũĩ ku, drã ícõ ĩrivé ũkpõ nděé ku. ¹⁰ Kúrĩsĩtõ kã drãã, drã vũ ãlu ũnjĩkãnyã vé ũkpõ ndězũ, ĩri nõnĩ ídri rú rĩ ẹzĩ Múngú vé rĩ ngã.

¹¹ Lẽ ĩmi nĩkĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi drãkĩ gĩ, ũnjĩkãnyã ícõ

ẹzĩ ngãã ĩmĩ rụ' 'bã gá ku, 'bo Kúrĩsĩtõ Yēsũ sě ĩmi nĩ ídri rĩ gĩ, ĩmi 'bã Múngú vé ni. ¹² Lẽ ĩmi kukĩ ũnjĩkãnyã ã ọrũ ĩmĩ rụ' 'bã drãapi drãdrã 'dĩri ku, tã ũnjĩ rụ' 'bã nõri nĩ lěé rĩ pi, lě ĩmi kukĩ ãnĩ. ¹³ Lẽ ĩmi rikĩ ĩmĩ rụ' 'bã áyũ rizũ ũnjĩkãnyã 'ozũ ku. Ngã múké rĩ, lě ĩmi sěkĩ ĩmĩ rụ' 'bã Múngú ní, sũ ĩ nĩ 'bã ũdrã 'bã gĩ rĩ pi ingãã gõó ídri rú rĩ tĩnĩ. Kuru lě ĩmi áyũkĩ ĩmĩ rụ' 'bã tã pĩrĩ 'ozũ, ĩmi adrikĩ pĩrĩ Múngú ẹndrẹtĩ gẽ. ¹⁴ Lẽ ĩmi kukĩ ũnjĩkãnyã ã rĩ ĩmĩ drĩ ọrũ ku, ã'diãtãsiyã ĩmi adrikĩ tãĩmbĩ rĩ ã pãlé gá kuyé, 'bo ẹsĩ múké Múngú vé rĩ sě ĩmi nĩ drĩwãlã gĩ.

Tũgẹrĩ tã 'o'bã pĩrĩ rĩ pi

¹⁵ Tã pĩrĩ ĩ nĩ lěé ã 'okĩ rĩ íngõri? Ẹsĩ múké Múngú vé rĩ sĩ, Múngú ọyũ 'bã tãĩmbĩ rĩ agãsĩ gĩ, 'dĩri lũ nyo 'yozú kĩnĩ, 'bã rikĩ ũnjĩkãnyã 'oó mũzũ 'dĩni? Adri 'dĩni kuyé! ¹⁶ ĩmi nĩkĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi dõ tũgẹrĩ 'bã ãzi vé ni, ĩmi ĩrivé tã 'dũ ngã, ĩmi dõ tũgẹrĩ ũnjĩkãnyã vé ni, ĩri ĩmi jĩ fi drã agã, 'bo ĩmi dõ tũgẹrĩ Múngú vé ni, ĩri sě ĩmi tã pĩrĩ ni 'dũ ngã 'dĩni kuyé? ¹⁷ ũnjĩkãnyã ándũrũ ĩmi nĩ 'oó rĩ sĩ, sě ĩmi adrikĩ kuũ ãnĩ tũgẹrĩ ũnjĩkãnyã vé ni. 'Bo á sě Múngú ní ọwõ'dĩfõ ãmbũgũ, ĩmi nĩ tã ĩ nĩ ímbã ĩmi nĩ rĩ ẹ'yĩ ẹsĩ be céré rĩ sĩ. ¹⁸ Nõnĩ ọyũkĩ ĩmi ũnjĩkãnyã ĩmi nĩ 'oó rĩ agãsĩ gĩ, ãzini ĩmi újãkĩ nõnĩ ĩmi ícã tũgẹrĩ

ésì 'bã'bée tã pìrì 'ozú ni pi gí.

¹⁹ Má ù'bì ìmivé tã, tã tũgërì rĩ pi vé rĩ sĩ, ìmi nĩkí rí ùkpõ ùnjĩkãnyã vé rĩ ãní. Drĩdrĩ ni, ìmi adrikí tũgërì tĩnì ùnjĩkãnyã ìmi ní ríi 'oó muzú dđì dđì 'dĩri sĩ. Kúru nóni lē ìmi kukí ùnjĩkãnyã ãní, ìmi 'okí tã pìrì, ìmi adrikí rí ule Múngú ẹndrẹti gé. ²⁰ Ándúru ìmi ní adrizú tũgërì rú ùnjĩkãnyã agá rĩ sĩ, ìmi ásíkí tã pìrì 'ongará sĩ kuyé. ²¹ Tã múké ìmi ní ìsù ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó drĩnjá sēepi 'dĩri agá rĩ ã'di? Tã ùnjĩ ìmi ní 'oó 'dĩ'bée, kòpi drã ìjì ìmi drĩgé. ²² 'Bo nóni ọyúkí ìmi ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó rĩ agásĩ gí, ìmi nóni ãtí'bá Múngú vé ni. Nóni ìmi ícákí ule Múngú ẹndrẹti gé gí, ìmi ídri 'dání'dání rĩ ìsù rá. ²³ 'Bá ùnjĩkãnyã 'oópi rĩ, ì ìri ùfē drã sĩ, 'bá rĩ ẹ'yì dō 'bávē Úpí Yēsũ Kúrísítō rí gí, Múngú rí ìmù ìri ní ídri 'dání'dání rĩ sē pírini.

7

Ū'bíkí ǎjē ũkú jēzú rĩ vé tã

¹ Má ẹdrípìjì má ọm vúpìjì má ní lēlēlē rĩ pi, ìmi nĩkí tãimbì Mósē vé rĩ rá, 'bá ídri rú rĩ, ìri adri tãimbì rĩ ã pálé gá, tãimbì rĩ drĩ ni ọrú sã ìri ní adrizú ídri rú rĩ gé. ² Lē má ù'bì ìmi ní tã ǎjē vé rĩ ùlūú, ágó je dō ũkú, ìri dō drĩ ídri rú, tãimbì rĩ kĩnĩ, ũkú rĩ ìrivé ni, 'bo ágó rĩ drã dō gí, tãimbì rĩ ã'yì rá, ágó

ǎzi rí ícó ọwújì rĩ ẹ'yì 'í ní ũkú rú rá. ³ Ũkú 'dĩri je dō ágó ǎzi, ìsùzú ìrivé ágó rĩ drĩ ídri rú, ũkú 'dĩri 'bã ọwù gí. 'Bo ágó ni drã dō gí, tãimbì rĩ ã'yì rá, ìri ícó ágó ǎzi je rá, ícókí ìri zìjì ọwù'bá ku.

⁴ Má ẹdrípìjì má ọm vúpìjì má ní lēlēlē rĩ pi, tã rĩ, ìri 'dĩni, ìmi ẹ'yìkí nóni Kúrísítō rí gí, ìmi índrėkí sũ 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi tĩnì, nóni tãimbì rĩ vé ùkpõ nga ẹzì ìmì rù'bá gá ku. Kúrísítō ì ní ingáá gōō ídri rú drãngará gálésĩ rĩ sē nóni ìmi ícákí 'bá ívé ni pi gí, ìri sē ìmi tã múké ni pi 'o Múngú ã rú sĩ. ⁵ Lókí ùnjĩkãnyã ní 'bã ásúzá gí rĩ gé, tãimbì rĩ sē 'bá ríkí ẹsì 'bãá rizú ùnjĩkãnyã 'ozú. ùnjĩkãnyã 'bá ní 'oó rĩ ìjì drãngará 'bá drĩgé. ⁶ 'Bo 'bá índrėkí sũ 'bá ũdrã'bée gí ni pi tĩnì, nóni tãimbì rĩ gō ẹzì ngáá 'bã rù'bá gá ku. 'Bã nóni Múngú ní ẹzì nga lẹti ú'dí Índrí Uleterē rĩ ní lūú 'bá ní rĩ sĩ, adri lẹti ũkú tãimbì ì ní sĩ rĩ vé rĩ sĩ ku.

Tãimbì Múngú vé rĩ, ìri 'bávē ùnjĩkãnyã ì'da ǎmvé

⁷ Mâ 'yo rí íngóni, mâ 'yo rí tãimbì rĩ ùnjĩkãnyã ìjì? Adri 'dĩni kuyé! Tãimbì té dō 'dãáyo, má ícó té mávé ùnjĩkãnyã nĩjì áamá ku. Má ícó té nĩjì áamá 'yozú kĩnĩ, ẹsì 'bãngará 'bá ǎzi vé ngá drĩgé rĩ ùnjì 'dĩni ku. 'Bo tãimbì rĩ kĩnĩ, "Lē mĩ 'bã ẹsì 'bá mĩ gārã gá rĩ vé ngá

drĩgé ku.” ⁸ Ūnjĩkãnyã ãsũ lètĩ tãĩmbĩ rĩ áyúzú, mã 'bã rĩ ẽsĩ 'bã ãzi vé ngá drĩgé ãĩ ãĩ. 'Bo tãĩmbĩ té dõ 'dãáyo, ūnjĩkãnyã rĩ té adri ũkpõ ãkó. ⁹ Mã ní drĩ tãĩmbĩ rĩ nĩzú kuyé rĩ gé, á rĩ adriĩ bãdãrú, 'bo vudrĩ ni gé, mã kã nĩĩ ámã 'yozú kĩnĩ, tãĩmbĩ anigé, sã á nĩĩ ámã 'yozú kĩnĩ, ũkpõ ūnjĩkãnyã vé rĩ ású ma gĩ, sã á fi lètĩ drãngará vé ni agá. ¹⁰ Mã ãsũ nĩĩ ámã 'yozú kĩnĩ, tãĩmbĩ ãlu ãlu kõdõ idri sãepi rĩ, sã Múngú lĩ mávé tã ũnjĩ, ãĩ drãngará mã drĩgé.

¹¹ Ūnjĩkãnyã ãsũ lètĩ tãĩmbĩ rĩ áyúzú, mã mĩ ũ'bãzú ãnĩ, ãĩ drãngará mã drĩgé. ¹² 'Bo tãĩmbĩ Múngú vé rĩ uletere, ãri pĩrĩ, ãri múké. ¹³ Tãĩmbĩ adriĩpi múké 'dĩri, ãri nyo ícõ drãngará ãĩ mã drĩgé rá? Ícõ ãĩ ãluñani ku! Múngú áyú tãĩmbĩ adriĩpi múké 'dĩri, lüzú mã ní kĩnĩ, ūnjĩkãnyã rĩ ũnjĩ.

È'dĩ 'dĩngará ūnjĩkãnyã be rĩ

¹⁴ Tãĩmbĩ rĩ Múngú sã nĩ, 'bo mã 'bã áda, mã ícã kuú túgẽrĩ rú ūnjĩkãnyã drĩgé. ¹⁵ Á nĩ tã mã ní riĩ 'oó rĩ kuyé. Tã pĩrĩ mã ní kõdõ lãe 'oó rĩ, á 'o ku, 'bo tã mã ní kõdõ gãá sĩ rĩ, mã rĩ 'o rá. ¹⁶ Mã 'o dõ tã pĩrĩ ku drãããsiyã, á nĩ rá tã mã ní riĩ 'oó rĩ ũnjĩ, mã ã'yĩ rá tãĩmbĩ rĩ múké. ¹⁷ Adri 'yozú kĩnĩ, mã rĩ tã ũnjĩ 'dĩri 'o ãkã yã 'dĩni kuyé, ūnjĩkãnyã fiĩpi kú mã ẽsĩ agá nõri sã mã rĩ tã ũnjĩ 'dĩri 'o nĩ. ¹⁸ Á nĩ rá tã

ãzi múké mã ẽsĩ agá ãluñani 'dãáyo, á lã dõ kõdõ tã múké 'oó, ãnĩ sã mã ícõ 'oó bã ku. ¹⁹ Á lã kõdõ tã múké 'oó, 'bo mã ícõ 'oó ku. Á lã kõdõ tã ũnjĩ 'oó ku, 'bo mã rĩ tã ũnjĩ rĩ 'o rá. ²⁰ Mã rĩ tã mã ní kõdõ ícõ 'oó ku ni 'o mužú, 'dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, á 'o tã rĩ ãkã kuyé, ūnjĩkãnyã fiĩpi mã ẽsĩ agá rĩ sã mã rĩ tã rĩ 'o nĩ.

²¹ Tãĩmbĩ rĩ 'da mã ní uletere, mã kãdõ lãe kõdõ tã múké 'oó, mã gõ rĩ ūnjĩkãnyã 'o mužú áyú. ²² Á lã tãĩmbĩ Múngú vé rĩ ẽsĩ be cãré. ²³ 'Bo tãĩmbĩ ãzi anigé, ãri rĩ ẽzĩ nga mã rũ'bã gá, ãri rĩ ẽ'dĩ 'dĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ be mã ẽsĩ agá. Tãĩmbĩ 'dĩri rũ mã ícã kuú túgẽrĩ ūnjĩkãnyã vé ni, ãri sã mã rĩ ūnjĩkãnyã 'o nĩ. ²⁴ Á, ãzãngã mávé nõri! ã'di rĩ ícõ mã pa ūnjĩkãnyã mã jĩpi fiĩpi drã agá nõri drĩgé sĩ nĩ? ²⁵ Á sã õwõ'dĩfõ Múngú ní, Úpĩ Yẽsũ Kúrĩsĩtõ ní 'bã paá 'bãvé ūnjĩkãnyã agãsi rĩ sĩ.

Mávé úmĩ gé nõlé, mã túgẽrĩ riĩpi tãĩmbĩ Múngú vé rĩ 'duĩpi ngaãpi ni, 'bo ūnjĩkãnyã mã ní riĩ 'oó rĩ sĩ, mã ícã nõni kú túgẽrĩ ūnjĩkãnyã vé ni.

8

Índrĩ Uletere rĩ 'bã ní idri sã nĩ

¹ Nõni 'bã Kúrĩsĩtõ Yẽsũ rĩ ẽ'yĩ 'bã gĩ rĩ pi, ícõkĩ tã lĩ kõpi drĩgé ku, ² ã'diããsiyã Índrĩ Uletere ũkpõ be idri íngãpi Kúrĩsĩtõ Yẽsũ vugá rĩ sãepi ãmi ní rĩ, oyũ ãmi

ĩfũú ũkpõ ũnjĩkãnyã riĩpi
ĩmi jĩpi fiĩpi drã agã rĩ sĩgẽ
sĩ gĩ. ³ Tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ ícõ
'bã ní ídri sãé ku, ã'diãtãsiyã
ũnjĩkãnyã riĩpi 'bã drĩ őrũpi
'dĩri sã 'bã ícãkĩ kuú ũkpõ
ãkõ. 'Bo Múngú ĩpẽ ívé
Mvã, ímũkĩ ĩri tĩjĩ 'bã áda
rú, sũ 'bã vũ drĩgẽ nõgõ
ũnjĩkãnyã be rĩ tĩjĩ, adi 'i
sãé drãã 'bãvé ũnjĩkãnyã tĩ
gẽ. Múngú sã Kúrísitõ ri
drãã tã lĩzú ũnjĩkãnyã drĩgẽ.
⁴ Múngú 'o tã 'dĩri 'dĩni, 'bã
'okĩ rĩ tã pĩrĩ sũ tãĩmbĩ Mósẽ
vé rĩ ní lãé rĩ tĩjĩ, 'bã 'bãkĩ
rĩ ẽsĩ tã ũnjĩ rũ'bã nõri ní lãé
rĩ pi drĩgẽ ku, 'bã 'dũkĩ rĩ tã
Índrĩ Uleterẽ rĩ ní lãé rĩ pi
ngaã áyu.

⁵ 'Bã ẽsĩ 'bã'bãé ũnjĩkãnyã
rũ'bã nõri vé rĩ drĩgẽ rĩ pi,
kõpi ri ẽsĩ 'bã cérẽ tã rũ'bã
nõri vé rĩ drĩgẽ. 'Bo 'bã
ẽsĩ 'bã'bãé Índrĩ Uleterẽ rĩ
drĩgẽ rĩ pi, kõi pi ri ẽsĩ 'bã
cérẽ tã Índrĩ Uleterẽ rĩ ní
lãé ã 'okĩ rĩ drĩgẽ. ⁶ 'Bã
ẽsĩ 'bããpi kũ cérẽ ũnjĩkãnyã
drĩgẽ rĩ, ĩrivé ũdũ drãngará.
'Bo 'bã ẽsĩ 'bããpi tã Índrĩ
Uleterẽ rĩ ní lãé ã 'okĩ rĩ
drĩgẽ rĩ, ĩri ídri 'dãni'dãni
ĩsũ rá, ãzini ĩri tãkĩri ĩsũ rá.
⁷ 'Bã ẽsĩ 'bããpi kũ ũnjĩkãnyã
drĩgẽ rĩ, ĩri ãrĩ'bã Múngú vé
ni. 'Bã sũ 'dĩri tĩjĩ 'dĩri, gã
tãĩmbĩ Múngú vé rĩ sã, ícõ
tãĩmbĩ rĩ ngaã ku. ⁸ 'Bã ẽsĩ
'bã'bãé ũnjĩkãnyã rũ'bã nõri
vé rĩ drĩgẽ rĩ pi, sã Múngú ní
ãyĩkõ ku.

⁹ Nõni ũnjĩkãnyã ícõ ĩmi
drĩ őrũ ku. 'Bo Índrĩ Múngú
vé rĩ dõ ĩmi ẽsĩ agã anigẽ,

ĩri ĩmi drĩ ko ni. Índrĩ
Kúrísitõ vé rĩ dõ 'bã rĩ ẽ
ẽsĩ agã 'dãayo, 'bã 'dĩri adri
Kúrísitõ vé ni ku. ¹⁰ Kúrísitõ
ri dõ ĩmi ẽsĩ agã anigẽ,
ĩmivé rũ'bã ri dõ ícõ drã
rá ĩmi ní ũnjĩkãnyã 'oó rĩ
sã drããsiyã, ĩmivé índrĩ ri
áwĩ adri ídri rũ, ã'diãtãsiyã
Yẽsũ sã ĩmi ícãkĩ pĩrĩ Múngú
ẽndrẽtĩ gẽ gĩ. ¹¹ Múngú
Yẽsũ ri ingããpi gõõ ídri
rũ drãngará gálẽsĩ rĩ, ĩrivé
Índrĩ dõ ĩmi ẽsĩ agã anigẽ, ĩri
ívẽ Índrĩ Uleterẽ ĩmi ẽsĩ agã
rĩ áyũ ĩmivé rũ'bã drããpi gĩ
rĩ ũjã ícã gõ ídri rũ.

¹² Mã ẽdrĩpĩĩ mã õmvũpĩĩ
mã ní lãé lãé rĩ pi, lã 'bã 'okĩ tã
mũkẽ, lã 'bã rikĩ ũnjĩkãnyã
rũ'bã nõri ní lãé rĩ 'oó ku.
¹³ ĩmi áwĩkĩ dõ riĩ ũnjĩkãnyã
rũ'bã nõri ní lãé rĩ 'oó, ĩmivé
ũdũ ri adri drãngará. 'Bo
Índrĩ Uleterẽ rĩ dõ ĩmi ẽsĩ
agã anigẽ, ĩri ĩmi ĩzã ko ĩmi
ugazũ, ĩmi gõkĩ rĩ ũnjĩkãnyã
'oó dũjĩ ku, Índrĩ Uleterẽ rĩ
kũru ĩmi ní ídri 'dãni'dãni
rĩ sã. ¹⁴ 'Bã Índrĩ Uleterẽ
Múngú vé rĩ ní riĩ kõi ẽ drĩ
koó rĩ pi, kõi anji Múngú vé
ni. ¹⁵ Índrĩ Múngú vé rĩ sã
ĩmi adrikĩ tũgẽrĩ ũrĩ rũ ni pi
kuyé, ĩmi ĩsũkĩ Índrĩ Múngú
vé rĩ gĩ, ĩmi nõni anji Múngú
vé ni. Índrĩ Múngú vé rĩ sã
'bã ri Múngú ri zĩ "Ábã, 'Bã
Ẹtẽpĩ." ¹⁶ Índrĩ Múngú vé
rĩ, ĩri sã 'bã nĩ ámã uleterẽ
'yozũ kĩnĩ, 'bã anji Múngú
vé ni. ¹⁷ Nõni 'bã ní adri anji
Múngú vé ni rĩ sã, 'bã drĩlẽ
mũkẽ ĩri ní sãé Kúrísitõ ní rĩ
ĩsũ rá, 'Bã nyakĩ dõ ĩzãngã

sũ Kúrísitō ní nyaá rĩ tĩnĩ, Múngú ri kpá ímụ 'bâ íngú sũ ịri ní Kúrísitō ri íngú rĩ tĩnĩ.

'Bá Múngú vé rĩ pi úm̀v̀l̀ésĩ tã múkẹ́ ịsụ rá

¹⁸ Á nĩ áamá múkẹ́, ịzāngā 'bá ní nyaá āndrũ nōri, ịri anigé, 'bo íngúngará úm̀v̀l̀ésĩ Múngú ní ím̀ú̀zú 'bâ íngúzú rĩ, tã ni aga rá.

¹⁹ Ngá ārēvú céré Múngú ní gbií vũ dr̄igé nōgó rĩ pi, k̄opi ri ẹsị 'bā rizú ụ'dụ́ Múngú ní úm̀v̀l̀ésĩ 'bá adri'bée anji ívé ni pi rú rĩ i'dazú rĩ ụ̀t̄ezú.

²⁰ Ngá Múngú ní gbií rĩ pi ẹ dr̄i ábákí céré, adri 'yozú k̄inĩ, k̄opi l̄ékí nĩ yā 'd̄ini ku, Múngú l̄ē tã rĩ ā 'o 'i 'd̄ini nĩ. Ngá ị ní ụd̄é rĩ pi ím̀ú̀ ẹsị 'bā 'yozú k̄inĩ, ²¹ ị ím̀ú̀ ị pa dr̄ā s̄il̄é gá s̄i rá, āzini ị ícókí ŋmaá ku, ị ím̀ú̀ dr̄i w̄ālā ịsụ fizú anji Múngú vé d̄ingará p̄ow̄p̄ow̄w̄ rĩ ịsụ 'bá rĩ pi āsámvú gé rá.

²² Ngá ārēvú céré vũ dr̄igé nōgó rĩ pi, k̄opi ri dr̄i c̄i ambamba c̄imgbá lókí āndrũ rĩ gé, sũ ũkú riipi mvá t̄iipi rĩ ní rií dr̄i c̄i rĩ tĩnĩ. ²³ Adri 'yéná ngá 'd̄i'bée ri dr̄i c̄i nĩ kuyé, 'bā Yēsũ ri ẹ'ȳi' 'bá gí nō'bée, 'bā kpá ri dr̄i c̄i ịndĩ, tã 'bá ní rií ụ'dụ́ Múngú ní ím̀ú̀zú 'bā ǎ'ȳizú adrizú anji ívé ni rú rĩ ụ̀t̄ezú rĩ s̄i, Ịndr̄i Uleterē rĩ s̄ē 'bá n̄k̄i tã 'bá ní rií ụ̀t̄ē rĩ gí, āzini s̄ē 'bá n̄k̄i tã Múngú ní ím̀ú̀zú 'bā r̄ú' 'bá újázú ícázú ú'dí, 'bā r̄ú' 'bá ní gōzú dr̄ázú d̄ií ku rĩ gí. ²⁴ Tã 'bá ní ẹsị 'bāzú dr̄i ni gé rĩ,

ịri 'bā pa nĩ. Nóni 'bā ri ẹsị 'bā dr̄i w̄ālā ị ní ím̀ú̀ s̄ē 'bá ní rĩ ụ̀t̄ezú, 'bo 'bá ịsụkí dr̄i kuyé. 'Bá āzi ícókí ẹsị 'bāá ngá 'í ní ịsụ gí rĩ ā tã ụ̀s̄uzú ku. ²⁵ 'Bo 'bā dō ri ẹsị 'bā ngá 'bá ní dr̄i ịsụ kuyé rĩ dr̄igé, l̄ē 'bā 'bākí ẹsị mādā rizú ụ̀t̄ezú.

²⁶ 'Bá ní adrií tã be múkẹ́ kuyé rĩ s̄i, Ịndr̄i Uleterē rĩ 'bā ịzā ko nĩ. ǎ'diātās̄iyā 'bá n̄k̄i ngá 'bá ní l̄ēé ẹ'ȳi Múngú vúgá rĩ z̄ibe ku, Ịndr̄i Uleterē rĩ 'bá ní Múngú ri z̄i ịzāngā be āmbúgú 'í ẹsị agá, 'bá āzi ícókí tã ni átá bā ku. ²⁷ Múngú riipi 'bā ẹsị ndr̄ēpi rĩ n̄i úm̄i Ịndr̄i Uleterē rĩ vé rĩ rá, ā'diātās̄iyā Ịndr̄i Uleterē rĩ ri Múngú ri z̄i 'bá ẹ'ȳi' 'bá gí rĩ pi ní, sũ Múngú ní l̄ēé rĩ tĩnĩ.

Tã āzi 'bā ḡũ̀pi āmvé Múngú vé l̄ēngará agásĩ ni 'd̄ā́yo

²⁸ 'Bá n̄k̄i kpá rá 'yozú k̄inĩ, tã ri' 'bá 'bā ịsụ'bée rĩ pi agásĩ, Múngú ri tã múkẹ́ 'o 'bá 'i l̄ē' 'bá l̄ēl̄ē rĩ pi ní nĩ, tã ni ịb̄i íngá ẹsị ni agá, ụ̀p̄ē íngá 'bá 'd̄i'bée nĩ. ²⁹ Múngú n̄i 'bá 'd̄i'bée ịn̄ogós̄i, ụ̀p̄ē k̄opi ím̀ú̀ adrií sũ 'i Mv̄opi tĩnĩ, Yēsũ ri k̄opi ní Mv̄á k̄āyú Múngú vé anji kárakará rĩ pi āsámvú gé. ³⁰ Múngú ǎ'ȳi 'bá 'í ní ụ̀p̄ē 'd̄i'bée nĩ, z̄i kpá 'bá 'd̄i'bée nĩ, k̄opi ẹ ím̀ú̀kí rí adrií 'bá ívé ni, 'bā k̄opi adrií 'bá p̄iri 'i ẹndr̄et̄i gé, z̄i k̄opi, ẹ ím̀ú̀kí rí k̄opi íngú sũ ị ní 'i íngú rĩ tĩnĩ.

31 Tã 'dĩ'bée ã tã sĩ, 'bã átákí rí íngóni? Múngú ri dõ 'bã be trũ, 'bã ãzi ri nyo ícõ 'bã 'o ùnjí rá? 32 Múngú uga ívé Mvã 'bã tã sĩ kuyé, ìpē ìri 'bã ní rá. Múngú 'o dõ tã 'bã ní 'dĩri tĩnĩ, ícõ nyo 'bã ní ngá ãrēvú sēē cére pírinĩ ku? 33 Múngú 'yo dõ kĩnĩ 'bã ívé 'í ní ùpēē 'dĩ'bée anjĩ ívé ni, ãzini 'bã kōpi adri 'bã pĩrĩ 'í ęndręti gę gĩ píri, ã'di ri ícõ tã ìjĩ kōpi drĩgę, kōpi tōzũ 'yozũ kĩnĩ kōpi ùnjĩ nĩ? 34 ã'di ri ícõ 'yo kōpi ùnjĩ nĩ? Kúrísitõ Yēsũ drã kōpi ã tã sĩ, ingakĩ ìri gōó ìdri rú, nóni úrĩ Múngú vé drĩ ęndępĩ gę, ìri ri Múngú ri zĩ kōpi ní.

35 Ngá ãzi nyo ícõpi 'bã ãsámví acoópi Kúrísitõ be lęngará Kúrísitõ ní 'bã lęzũ 'dĩri agásĩ ni anigę? Tã ùkpõ ùkpõ, ìzãngã, ọcũngará, ębĩrĩ, bõngó ãkõ, tã ùnjĩ drã ìjĩpi ni, tã ì ní ùlãá 'dĩ'bée, kōpi nyo ícõ 'bã ãsámví aco Kúrísitõ be rá? 36 Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ,

“Mĩ tã sĩ, ú'dũ ãlu ãlu, 'bã rĩ pi lękĩ riĩ 'bã ú'dĩ,
'bã ìndrękĩ sũ kãbĩlõ ì ní riĩ ùlĩlĩ rĩ pi tĩnĩ.”

37 Tã ãzi 'bã gũũpi ãmvé ni 'dãáyo. Tã ùnjĩ 'dĩ'bée kádõ 'bã ìsũ, 'bã ícõ pá tu tĩtĩ ùkpõ Kúrísitõ 'bã lęepi lęlę rĩ vé rĩ sĩ. 38 Má ępĩ tã 'dĩri sĩ múké múké 'yozũ kĩnĩ, drãngará, dõku ìdri, dõku mãlãyikã, dõku ìndrĩ ùnjĩ rĩ pi,* dõku

tã nóni rĩ'bã 'i nga'bée rĩ pi, dõku tã ùmvúlęsĩ ìmũ'bã ì nga'bã drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi, dõku ùkpõ urũkõ'bée, ngá 'dĩ'bée ícõkĩ 'bã ãsámví acoó Múngú 'bã lęepi lęlę rĩ be ku. 39 Ùkpõ ingá'bã 'bũ gęlęsĩ rĩ pi, dõku ùkpõ vũ drĩgę nõgõ ãngũ wĩlĩwĩlĩ rú rĩ agá rĩ pi, ngá Múngú ní gbiĩ rĩ pi, ícõkĩ 'bã ãsámví acoó lęngará Múngú ní 'daá 'bã ní Kúrísitõ Yēsũ 'bávę Úpĩ ã rũ'bã gá 'dĩri agásĩ ku.

9

Múngú ìpē Ìsērélē rĩ pi nĩ

1 Kúrísitõ nĩ rá, tã má ní átã rĩ, ìri tã áda, adri ùnjõ ku, yĩkĩ mávé rĩ, ãzini Índrĩ Uleterę rĩ lũ kpã má ní kĩnĩ, tã má ní átã rĩ tã áda. 2 Ìzãngã fi má ęsĩ agá, sē mã ęsĩ nõ ambamba 3 má ę'dípãa Yãhũdĩ rĩ pi ã tã sĩ. Á lę Múngú ã tri ma, ã aco 'bã ãsámví Kúrísitõ be, má ę'dípãa Yãhũdĩ rĩ pi ę ìsũkĩ rĩ pangará bęsĩnĩ. 4 Kōpi 'bã Ìsērélē vé ni, Múngú ùpē kōpi adriĩ anjĩ ívé ni. Múngú 'i'da ívé dįngará põwũpõwũ rĩ kōpi ní, Múngú rũ ùndĩ kōpi be, ęzi ívé tãĩmbĩ kōpi ní. Kōpi ã rikĩ 'i ñnjĩ Jõ Múngú vé rĩ agá, ãzini kōpi ę ìsũkĩ rĩ tã 'í ní ęziĩ rĩ bęnĩ. 5 Ābũrãmã pi, Ìsákã be, Yõkõbũ sĩ, kōpi Yãhũdĩ rĩ pi vé ę'bĩpĩ drĩdrĩ rĩ pi,

8:36 8:36 Sãwũmã 44:22 * 8:38 8:38 Índrĩ ùnjĩ rĩ pi: Índrĩ ùnjĩ rĩ pi ãndũrũ mãlãyikã Múngú vé ni 'bũ gę 'dãá, kōpi nõkĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sãtãnã ri kōpivę ãmbũgũ. Múngú ìdrõ kōpi 'bũ gę 'dããsĩ vũgã nõõ, kōpi gõkĩ ufuũ ìndrĩ ùnjĩ, kōpi ri 'bã rĩ pi ní ìzãngã sē vũ drĩgę nõgõ. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

tíkí Yēsũ Kúrísítõ ri 'bá áda rú, íbì ífũú úyú Īsērélē vé rĩ agá, Yēsũ Kúrísítõ ri Múngú 'i, ĩri ngá ārēvú drĩgē sĩ céré āmbúgú, ē íngúkí ĩri mụzú 'dání'dání! Āmīnā.

⁶ Ícókí 'yoó tã Múngú ní ẹzị Yáhúđĩ rĩ pi ní rĩ, 'du tã ni ngaá ku yã 'dínì ku. Adri 'yozú kìnĩ, 'bá Īsērélē vé rĩ pi céré nĩkí Múngú ri rá yã 'dínì kuyé. ⁷ Úyú Ābūrámā vé rĩ pi* adrikí céré anjì Ābūrámā vé ni kuyé. Múngú 'yo ívé búkũ agá kìnĩ, “Úyú mívé rĩ pi ímú ífũ Īsákā† rú' 'bá gá.” ⁸ Tã 'dĩri lũ 'yozú kìnĩ, anjì Ābūrámā ní tị rú' 'bá rú' 'bá rĩ pi adrikí anjì Múngú vé ni ku, anjì Múngú ní tã ni ẹzị rĩ, kòpì adri anjì Múngú ní 'duđú 'bāá anjì Ābūrámā vé ni rú ni pi. ⁹ Tã Múngú ní ẹzị rĩ 'dínì kìnĩ, “Ma ímú ĩgõ sã nōri tịnì rĩ gé, ílì drĩ rĩ agá, Sárā ri ímú mvá ágó tị rá.”

¹⁰ Īsákā ri 'bávé é'bípi, je Rēbékā ri 'í ní ũkú rú, Rēbékā tị ĩri ní anjì āgõ ẹtị rú, ¹¹ 'bā nĩkí rí 'yozú kìnĩ, létị Múngú ní 'bá ĩpězú rĩ pịrị. Sã Rēbékā ní drĩ kòpì tịzú kuyé, dõku kòpì ní drĩ tã múké 'ozú kuyé, dõku tã ũnjí 'ozú kuyé rĩ gé,

¹² Múngú 'yo Rēbékā ní kìnĩ, “Mvá kãyú rĩ ímú ẹzị nga mvá ũđú rĩ ní.” Múngú 'yo tã rĩ 'dínì lũzú kìnĩ, ĩpē 'bá rĩ ẹzị ĩri ní ngaá múké rĩ ã tã sĩ ku. ¹³ Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ, “Á lē Yókóbũ‡ ri áyu, á gã Īsõwũ rĩ sĩ.”

¹⁴ 'Bá 'yokí rí ngónì? 'Bá 'yokí rí kìnĩ, tã Múngú ní 'oó 'dĩri adri pịrị ku? Adri 'dínì kuyé! ¹⁵ Múngú 'yo Mósē ní kìnĩ,

“Mā ẹsị ri adri ĩdríkídri 'bá má ní ĩpēé rĩ ní, ma ícò 'bá má ní lēé rĩ ē ĩzã ko rá.”

¹⁶ Tã 'dĩ' bée nga 'i tã 'bá áda ní lēé rĩ sĩ ku, dõku ũkpõ 'bá áda vé ni sĩ ku, ĩri 'i nga ẹsị ĩdríkídri Múngú vé rĩ sĩ. ¹⁷ Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá, Múngú 'yo 'bágú Ĕjēpētõ vé rĩ ní kìnĩ, “Ma sē mi ícá 'bágú rú, ma mávé ũkpõ 'i' da mí ní, kúru 'bá vũ drĩgē rĩ pi céré ímú nĩ ámá 'yozú kìnĩ, ma Múngú 'i.” ¹⁸ Múngú vé ẹsị ri adri ĩdríkídri 'bá ĩri ní ĩpēé lēé ẹsị ĩdríkídri 'bāá ĩri ní rĩ ní. Múngú ũsũ dõ 'í lē 'bá rĩ ē drĩ ē ícá ũkpõ ũkpõ, ĩri ícò 'o rá.

¹⁹ 'Bá āzi ri ícò 'yo, “Múngú lē dõ 'bá 'okí tã rĩ sũ 'í ní lēé rĩ tịnì pírì, ngá ĩri ní 'yoó 'bá ũnjí rĩ ã'di? Ā'di ri

* 9:7 9:7 Úyú Ābūrámā vé rĩ pi: Múngú ĩpē úyú Ābūrámā vé rĩ pi céré adri anjì ívé ni kuyé. ĩpē 'yéná úyú Sárā pi ní tị Ābūrámā be rĩ pi áyu, ĩpē Īsīmāélē Āgárā ní tị Ābūrámā be rĩ kuyé. † 9:7 9:7 Īsákā: Īsákā ri mvá Múngú ní ẹzị Ābūrámā ní rĩ. 'Í lã Í'dóngárá 17-35. 9:7 9:7 Í'dóngárá 21:12 9:9 9:9 Í'dóngárá 18:10, 14 9:12 9:12 Í'dóngárá 25:23 ‡ 9:13 9:13 Yókóbũ: Yókóbũ ri Ābūrámā mvòpì Īsákā vé mvá, ĩri anjì be mụdrị drĩ ni ĩrĩ, Múngú újã rú ni zị Īsērélē, úyú ĩrivé rĩ zìkí anjì Īsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rĩ gé, zìkí kòpì Yáhúđĩ. 'Í lã Í'dóngárá 25-50. 9:13 9:13 Málákí 1:2-3 9:15 9:15 Wũngárá 33:19 9:17 9:17 Wũngárá 9:16

íco tã Múngú ní ỳtĩjí gí rĩ ño nĩ?" ²⁰ 'Bo mi ã'di 'i átángá 'yoópi Múngú ní 'díní? Ngá ĩ ní údé rĩ, ĩri nyo ícò 'yo 'bá 'i údépi rĩ ní, "Mí údé ma 'díní ãsĩ 'díní rá?" ²¹ 'Bá riípi ũdrí gbiípi rĩ, ỳrúté ãlu ãlu 'dĩri sĩ, ĩri ícò ũdrí rĩ ãzi gbi, ĩri ĩgĩrĩ múké múké, ĩri ãzi rĩ gbi ĩgĩrĩ ku.

²² Múngú lě ívé jíkó i'daá, ãzini ívé ũkpō i'daá 'bá ĩ ní lěé ú'dí rĩ pi ní tã lizú ãní kōpi drĩgě, 'bo ĩri tã ni 'dụ muzú ẹsị be mādã.

²³ Múngú ri kpá ívé d̄ngará p̄w̄w̄p̄w̄w̄ rĩ i'da 'bá 'í ní ũpěé lěé ẹsị múké 'bãã kōpi ní rĩ pi ní rá, ²⁴ 'bá ĩri ní ũpěé rĩ 'bã 'i, Yāhūdĩ rĩ pi, ãzini 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi. ²⁵ Búkũ nẹbĩ Ōsẹyã ní sĩ rĩ agá, Múngú 'yo 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní kĩnĩ,

"Īmi adri'bée 'bá mávé ni kuyé 'dĩ'bée, nóni ma ĩmi zị 'bá mávé ni.

Īmi 'bá má ní ándúrú lěé ku 'dĩ'bée, ma ímụ ĩmi lěé."

²⁶ Búkũ Múngú vé rĩ 'yo kpá 'díní kĩnĩ,

"Vũrã ãlu ãlu ándúrú má ní 'yoó ĩmi ní kĩnĩ,

'Īmi adrikí 'bá mávé ni ku 'dĩri,'

nóni ma 'yo,

'Īmi ímụ adri anji mávé ni, ma Múngú adriípi idri rú rĩ 'i.' "

²⁷ Nẹbĩ Īsáyã átá 'bá Īsērélě vé rĩ pi ã tã sĩ 'díní,

"'Bá Īsērélě vé rĩ pi ã adrikí d̄ō kárakará cínýáfã yĩ agá rĩ tĩni drããsiyã,

'yégá ĩ ímụ kōpi ẹ ĩmbítã ĩ ní kuú kínikiniṅá 'dĩ'bée pa áyu.

²⁸ Úpí ri ímụ 'bá vũ drĩgě rĩ pi ĩrĩṅã rá,

ĩri kōpi ĩrĩṅã mbělēṅá."

²⁹ Tã rĩ ímụ 'i nga sụ Īsáyã ní 'yoó drĩdrĩ rĩ tĩni,

"Úpí Múngú ã ku té d̄ō 'bá rĩ pi vé

úyú ẹ ĩmbítã ku,

'bã té ũdrã céré sụ 'bá kūrú Sōdómōš vé rĩ agá rĩ pi

ní ũdrãá 'bá kūrú Gōmórã vé rĩ agá rĩ pi be rĩ tĩni."

Īsērélě rĩ pi ẹ'yĩkí Múngú ri kuyé

³⁰ 'Bã 'yokí rí ngóni? 'Bá ándúrú adri'bá Yāhūdĩ rú ku, tã 'o'bá p̄r̄i ku 'dĩ'bée, kōpi újákí nóni ĩ ícá 'bá p̄r̄i Múngú ẹndrẹtị gé, kōpi ní ĩri ẹ'yĩjí gí rĩ sĩ. ³¹ 'Bo 'bá Īsērélě vé 'yo'bá kĩnĩ, ĩ lěkí ícá p̄r̄i Múngú ẹndrẹtị gé tãimbị rĩ vé tã sĩ 'dĩ'bée, tãimbị rĩ sē kōpi ícákí 'bá p̄r̄i kuyé. ³² Kōpi ísúkí tã p̄r̄i kuyé ãsĩ? Kōpi ísúkí kuyé, kōpi ní adrii ẹ'yĩngará ãkó rĩ sĩ, kōpi 'bákí ẹsị rizú tãimbị rĩ 'dụzú ngazú áyu. Kōpi adrikí sụ 'bá ri'bá ĩ ũsĩ 'bá írã 'i alaápi kú létị agá

9:20 9:20 Īsáyã 29:16; 45:9 **9:25** 9:25 Ōsẹyã 2:23 **9:26** 9:26 Ōsẹyã 1:10

9:28 9:28 Īsáyã 10:22-23 **§ 9:29** 9:29 Sōdómō ãzini Gōmórã: Múngú iza kūrú 'dĩ'bée ũnjikányã 'bá kūrú 'dĩ'bée agá rĩ pi ní 'oó rĩ sĩ lókí Ābūrãmã vé rĩ gé. 'Í lã Ídóngará 18:20-33; 19:1-28. **9:29** 9:29 Īsáyã 1:9

rĩ ā rú'bán gá rĩ tĩnĩ. ³³ Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, "Á 'bā írā* kú Sĩonā† gá 'dāá'dā, 'bá rĩ pi ri ĩ ũsĩ rú'bán ni gé, írā rĩ sē kòpi ri u'de vūgá, 'bá ĩri ẹ'yĩpi rá rĩ, ícò drĩnjá ĩsũ ku."

10

¹ Má ẹdrĩpĩ má ómvúpĩ má ní lēlē rĩ pi, tã mã ẹsĩ agá nōlé má ní lēzú Múngú ri zizú 'bá ĩsērélē vé rĩ pi ní rĩ, Múngú ā pa rĩ kòpi bēnĩ. ² Á nĩ rá, kòpi 'bākĩ úvá Múngú ri ĩnjĩzú, 'bo tã Múngú ní lēé kòpi ā 'okĩ rĩ fi kòpi drĩgé kuyé. ³ Kòpi ní lẹtĩ Múngú ní 'bá rĩ ā'yĩzú adrízú pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé rĩ nĩ kuyé rĩ sĩ, kòpi gākĩ lẹtĩ Múngú ní 'bá rĩ ā'yĩzú adrízú pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé 'dĩri 'dugá ngagá sĩ, kòpi gōkĩ lẹtĩ ĩvé ni túngú ni 'duyú ngagá áyú. ⁴ Kúrísítō 'du tājmbĩ rĩ ngagá fũú tĩ ni gé gĩ, ānĩ 'bá céré ĩri ẹ'yĩ'bán gĩ rĩ pi, Múngú ri kòpi ā'yĩ adri 'bá pĩrĩ 'í ẹndrẹtĩ gé.

'Bá Kúrísítō ri ẹ'yĩ'bán gĩ rĩ pi, Múngú ri kòpi pa rá

⁵ Mósē kĩnĩ, 'bá rĩ 'du dō tājmbĩ rĩ ngagá rá, ĩri adri Múngú ẹndrẹtĩ gé pĩrĩ. Sĩ kĩnĩ, "Bá tã 'oópi 'dĩni rĩ, lē ā 'du tã rĩ ngagá sũ tājmbĩ

rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ." ⁶ 'Bo 'bán adriipi pĩrĩ Múngú ẹndrẹtĩ gé ẹ'yĩngará be rĩ, ĩri 'yo, "Lē mĩ ri 'yoó mí ẹsĩ agá 'dālē, 'Ā'di ri nga mụ 'bũ gé 'dālē Kúrísítō ri ĩjĩ vūgá nōó nĩ?' 'dĩni ku, ⁷ dōku, mĩ ri 'yoó 'Ā'di ri ícò fi mụ 'bũ ĩndrĩ 'bán ũdrā'bán gĩ rĩ pi ní adrízú rĩ agá 'dāá Kúrísítō ri inga gō ídri rú drāngará gálésĩ nĩ?' 'dĩni ku." ⁸ Búkũ Múngú vé rĩ 'yo kĩnĩ, "Ū'dúkó rĩ ĩnyĩnjá mí be, ĩri ĩfũ mí tĩ gé, āzini mĩ ẹsĩ agalésĩ." Ū'dúkó 'bán ní ũlũ 'dĩri, 'bā ri tã ẹ'yĩngará vé rĩ ũlũ. ⁹ Mĩ 'yo dō mĩ tĩ sĩ, "Yēsũ ri Úpĩ," āzini mí ā'yĩ dō mí ẹsĩ agá 'dālē 'yozú kĩnĩ, Múngú inga ĩri gōo drāngará gálésĩla ídri rú rá, Múngú ri mi pa rá. ¹⁰ Mĩ ẹ'yĩ dō Kúrísítō ri mí ẹsĩ agá 'dālē gĩ, mi adri 'bán pĩrĩ Múngú ẹndrẹtĩ gé, āzini mí 'yo dō mĩ tĩ sĩ kĩnĩ, mi 'bán Kúrísítō vé ni, Múngú ri mi pa rá. ¹¹ Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, "Bá ĩri ẹ'yĩpi rá rĩ, ícò drĩnjá ĩsũ ku." ¹² Mĩ dō Yāhúđĩgú yā, mí adri dō Yāhúđĩgú ku yā, adri tã rú ku, ā'diātāsĩyā Yēsũ ri Úpĩ 'bán rĩ pi vé ni céré, 'bán 'yoópi kĩnĩ ā ko 'ĩ ĩzā rĩ, ĩri 'bán 'dĩri ẹ ĩzā ko aga rá. ¹³ Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, "Bá céré Úpĩ ā rú zĩ'bán rá rĩ pi, Úpĩ ri kòpi pa rá."

¹⁴ Kòpi ẹ'yĩkĩ dō Úpĩ ri

* 9:33 9:33 Írā: Írā 'dĩri Yēsũ 'i. † 9:33 9:33 Sĩonā: Sĩonā ri ĩ kpá zĩ Yẹrúsalémā. 9:33 9:33 ĩsáyā 8:14; 28:16 10:5 10:5 Lẹvĩtĩkā 18:5 10:6 10:6 Dětōrōnómē 30:12 10:7 10:7 Dětōrōnómē 30:13 10:8 10:8 Dětōrōnómē 30:14 10:11 10:11 ĩsáyā 28:16 10:13 10:13 Yōlélē 2:32

kuyé, kôpi ícò ìri ã rù zì ngóni? Kôpi yìkí dō ú'dúkò múké ìrivé rĩ kuyé, kôpi ícò ìri ẹ'yì ngóni? 'Bá ãzi ùlũ dō kôpi ní ú'dúkò múké 'dìri kuyé, kôpi ícò yì ngóni? ¹⁵ Pékí dō 'bá ãzi mụú ú'dúkò múké rĩ ùlũú kuyé, kôpi ícò ú'dúkò múké rĩ ùlũ íngóni? Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ, "Ngá múké rĩ, lě 'bã ndrekí 'bá ú'dúkò múké rĩ ìjì 'bá ùlũ 'bá rĩ pi 'bã mì sī."

¹⁶ 'Bo Ìsèrélè rĩ pi ã ụrụkọ ẹ'yìkí ú'dúkò múké rĩ kuyé. Nébì Ìsáyã 'yo 'dínì kìnĩ, "Úpí, ã'di ẹ'yì ú'dúkò múké 'bá ní ùlũú rĩ rá nĩ?" ¹⁷ 'Bá rĩ yì dō ú'dúkò múké rĩ gí, ìri kúru ẹ'yì. Ú'dúkò múké rĩ, ìri tã Kúrísítò vé rĩ. ¹⁸ 'Bo á lě zì, ẹndẹpì Ìsèrélè rĩ pi yìkí nyo ú'dúkò múké rĩ kuyé? Kôpi yìkí rá. Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ, "Ú'dúkò Múngú vé rĩ ayi mụzú vũ drìgè sī cèré, átángá ì ní átá rĩ, ayi kpá mụzú vũ drìgè sī cèré."

¹⁹ Ẹndẹpì tã rĩ fi nyo 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi drìgè rá? È, fi rá. Mósè sī tã Múngú ní átá Ìsèrélè rĩ pi vé tã sī rĩ 'dínì kìnĩ,

"Ma sē ìmi ìmụ ã'yã 'bã tākiri má ní sēé 'bá ǎngũ ụrụkọ agá rĩ pi ní rĩ sī.

Má kādō tākiri sēé 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku tã ní fi kôpi drìgè kuyé rĩ pi ní, ìmì ẹsì ri ìmụ ve kôpi ní ùnjí ùnjí."

²⁰ Ìsáyã gō átá ụrĩ ǎkó kìnĩ, Múngú kìnĩ,

"'Bá ma ndã'bée kuyé rĩ pi, ìsúkí ma rá.

'Bá mávé tã zì 'bá kuyé rĩ pi, má i'da ma kôpi ẹndrẹti gé rá."

²¹ 'Bo Ìsáyã kìnĩ, "Múngú átá 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi ã tã sī kìnĩ,

"Dụ ú'dú ǎco, á ri kôpi mãá kôpi ẽ ìmúkí rí má vùgá,

'bo kôpi ẽ drì ùkpó ùkpó, kôpi gākí ma ẹ'yìgá sī.' "

11

Múngú 'bã ẹsì múké 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi ní

¹ Kúru á lě zì 'dínì, Múngú gã nyo ívé 'bá rĩ pi gí? Múngú gã kuyé! Lě ìmi nìkí múké 'yozú kìnĩ, ma Ìsèrélègú, ma úyú ǎbūrámã vé ni, má íbì ìfũú sùrú Bẹnyẹmìnè vé rĩ agá.

² Múngú gã ívé 'bá 'í ní ùpèé í'dóngará gá 'dãá rĩ pi kuyé. Ìmi nìkí rá Búkũ Múngú vé rĩ kìnĩ, nẹbì Òlìyã* unu Múngú ẹndrẹti gé Ìsèrélè rĩ pi vé tã sī kìnĩ, ³ "Úpí,

10:15 10:15 Ìsáyã 52:7 **10:16** 10:16 Ìsáyã 53:1 **10:18** 10:18 Sāwumã 19:4
10:19 10:19 Dětōrōnómè 32:21 **10:20** 10:20 Ìsáyã 65:1 **10:21** 10:21 Ìsáyã

65:2 * **11:2** 11:2 Òlìyã: Òlìyã ri nẹbì, Múngú 'dụ ìri mụzú 'bũ gé ídri rú, drã kuyé. Tìkí ìri ǎkūdè ìlì rĩ ca mụdũrũlũ úròmì (900), ìsù ǎkūdè tìkí drì Yèsù ri kuyé. 'Í lã 1 'Bãgú 17-21; 2 'Bãgú 1-3.

kôpi ú'díkí mívé nêbî rî pi,
 âzini kôpi ûñòkí mívé vûrã
 røbøñø zázú rî pi rá, 'bá
 'yéjá ï ní kuú rî ma 'i. Kôpi
 nóni ri létî ndã læzú ma
 'dizú."

4 Múngú újá Êliyã ní
 ngóni? Újá Êliyã ní kîñî,
 "Ma 'bá be élifû êzîrî (7,000),
 kôpi ütîkí kûmûcí Bálã† ri
 ïñjízú kuyé." 5 Ìri nyo adri
 lóki ândrũ nõri vé rî tîñjî,
 Múngú vé êsî múké rî sî,
 ùpê 'bá mädãñãñã Ìsêrelê rî
 pi âsámvú gé adrií 'bá ívé ni.
 6 Múngú ri 'bá rî pi ùpê ívé
 êsî múké rî sî, ã ùpê té dô
 'bá rî pi êzî kôpi ní ngaá rî
 sî, ïrivé êsî múké rî té adri
 êzî ãkó.

7 'Dîri lû 'yozú kîñî, Ìsêrelê
 rî pi ndêé ni pi ïsúkí Múngú
 vé êsî múké kôpi ní rií
 ndãá rî kuyé, 'bo mädãñãñã
 Múngú ní ùpêé rî pi ïsúkí êsî
 múké Múngú vé rî nî. 'Bo
 ndêé ni pi ã drî ùkpó ùkpó.

8 Búkû Múngú vé rî kîñî,
 "Múngú sê kôpi ã úmî ja 'i
 rá,
 kôpi ã amákí rí tã rî ku,
 õzû kôpi ã mî,
 kôpi ã ndrekí rí tã ívé rî
 ku,
 âzini õzû kôpi ã bí,
 kôpi ã yîkí rí tã ku
 ícázú cîmgbá ú'dú ândrũ
 nõri gé."

9 'Bãgú Dãwúđî ní 'yozú kîñî,
 "Kôpi kádô rií ï úmú ùmũ
 nyaá, læ ã urukí kôpi,

ẽ ïrîñãkí kôpi, ã uzekí
 kôpi u'deé vûgá.

10 Lê kôpi ã mî ã êšî, kôpi ã
 ndrekí rí ãngũ ku,
 læ kôpi ã úgóró ã õtrú
 áwí kú nyonyo."

Ì 'bá adri' bá Yãhúđî rú ku
 rî pi pa rá

11 Á læ gôó zîđî, Yãhúđî
 rî pi u'dekí dô vûgá gí, kôpi
 gôkí nyo íngá uru ku? Adri
 'dîni ku. Kôpi ní létî Múngú
 vé ï ní adrizú pîrî rî gãá sî
 rî sî, ïri sê Ìsêrelê rî pi adri
 ã'yã sî 'bá adri' bá Yãhúđî rú
 ku rî pi ní pangará ïsú Yêsú
 vûgá rî sî. 12 Yãhúđî rî pi
 ní Múngú ri gãá sî rî sî, sê
 'bá adri' bá Yãhúđî rú ku rî
 pi ïsúkí drîlé múké Múngú
 vé rî rá. Yãhúđî rî pi kádô
 ímú Múngú ri ê'yîí, kúru
 ïri sê Múngú ri ímú drîlé
 múké sê 'bá rî pi ní aga rá.

13 Ìmi 'bá adri' bá Yãhúđî rú
 ku 'dî'bée, agaápi rá rî, ma
 ri tã 'dîri átã ïmi ní. Múngú
 ïpê ma 'bá áyúáyũ ni rú ïmi
 ní, ma ri êzî nga ùkpó sî
 Múngú ní, 14 ã'diãtãšîyã á
 læ mávé 'bá Ìsêrelê vé rî pi
 ã 'bãkí ã'yã ïmi sî, kôpi ã
 uruko ã ïsúkí rí pangará ãní.

15 Yãhúđî rî pi ní Múngú ri
 gãá sî rî sî, sê 'bá vû drîgé
 rî pi újáki êsî gí. Kôpi kádô
 ímú Múngú ri ê'yîí, kôpi gô
 íngá adri ídri rú drãngará
 gálésî. 16 Äbürãmã pi ní
 adrií é'bîpîí uruko' bée be
 ule rî sî, kôpivé úyú rî pi

11:3 11:3 1 'Bãgú 19:10, 14 † 11:4 11:4 Bálã: Bálã ri ngá ï ní údé múngú
 rú ni. 'Í læ 'Bá Tã Lî' bá rî pi 6:25-32. 11:4 11:4 1 'Bãgú 19:18 11:8 11:8

Dëtörönómê 29:4; Ísáyã 29:10 11:10 11:10 Sãwumã 69:22-23

kpá adri ule, ãnyãngã uruko
ĩ ní ijì sêé Múngú ní rĩ dõ
ule, ãnyãngã òmvú agá rĩ pi
céré ule, peṭi rĩ vé úlá dõ ule,
ĩrivé drĩṭi pi kpá adri ule.

17 Peṭi rĩ vé drĩṭi pi ùṅõkí
dõ gí drããsiyã, ìmi 'bá
adri' bá Yãhúdĩ rú ku 'dĩ' bée,
ìmi peṭi rĩ vé drĩṭi ì ní ugaá
peṭi òlívê ãzi rù' bá gá ni,
ì jì ùdrõ peṭi múké ni ã
rù' bá gá. Peṭi úlá be múké
òlívê[‡] vé rĩ, ìri ídri sê ìmi ní,
ìmi adri' bée drĩṭi rú 'dĩ' bée.
18 Lē ìmi rikí ìmi íngú 'yozú
kínì, ìmi ndēkí drĩṭi ì ní
ùṅóó 'dĩ' bée rá 'dínì ku. Ìmi
íngúkí dõ ìmi rá, ìmi ùsũkí
tã 'dĩri, ìmi kokí peṭi úlá rĩ
ē ìzã nĩ ku, peṭi úlá rĩ ìmi
ìzã ko nĩ. 19 Ìmi ícò ùsũ
'yozú kìnì, "Peṭi rĩ ē drĩṭi ì
ní gaá ú' bē vūgá gí 'dĩ' bée,
ìri lèṭi zĩ 'bá ní fizú adrizú
kòpi ã vūrã gá." 20 Tã 'dĩri
tã áda. 'Bo ùṅõkí kòpi gí,
ã'diãtãsiyã kòpi ẽ'yĩkí Yēsũ
ri kuyé, ìmi tukí pá tĩṭi, ìmi
ní Yēsũ ri ẽ'yĩ gí rĩ sĩ. Lē
ìmi íngúkí ìmi ku, 'bo lē ìmi
adrikí ùrĩ sĩ. 21 Múngú ga
dõ peṭi ē drĩṭi drĩdrĩ 'dã' bée
vūgá rá píri, ícò nyo ìmi gaá
vūgá ku?

22 Lē ìmi nĩkí áamá múké
'yozú kìnì, Múngú ri ẽsì be
ìdrikídri ìmi ní, 'bo ìri tã
lì Yãhúdĩ ìri ẽ'yĩ' bá kuyé rĩ
pi drĩgè. 'Bo lē ìmi ã'yĩkí
ĩrivé ẽsì ìdrikídri rĩ vé tã
muzú nyonyo, ìmi ã'yĩkí dõ
ku, ì kpá ìmi uga vūgá rá.

23 Yãhúdĩ rĩ pi újákí dõ ẽsì
Múngú ri ẽ'yĩzú rá, Múngú
ri kòpi ã'yĩ rá, ìri kòpi 'bã
gõ vúlé, sũ ìri ní peṭi rĩ ē
drĩṭi 'bãá gõó peṭi rĩ ã rù' bá
gá ùzi rĩ tĩṇi. Ìri ùkpõ be
tã 'dĩri 'duzú ngazú. 24 Ìmi
adri' bá Yãhúdĩ rú ku 'dĩ' bée,
ìmi índrékí sũ peṭi òlívê vé
rĩ ē drĩṭi ì ní ugaá muṣú 'bãá
peṭi ãzi túngú ni ã rù' bá gá rĩ
tĩṇi. 'Bo Yãhúdĩ lē' bá ì újã' bá
Múngú ri ẽ'yĩ' bá rĩ pi, adrikí
sũ peṭi ē drĩṭi drĩdrĩ 'dã' bée
tĩṇi, Múngú ri ùkpõ be peṭi ē
drĩṭi drĩdrĩ 'dãri újázú 'bãzú
peṭi rĩ ã rù' bá gá 'dãá ùzi.

*'Bá Ìsèrelē vé rĩ pi gõ
Múngú ri ẽ'yĩ dī*

25 Má ẽdripĩ má òmvúpĩ,
á lē ìmi nĩkí tã ì ní ùzũú kuú
mũdũmũdũ rú 'dĩ' bée, lē ìmi
íngúkí ìmi ku, 'bá Ìsèrelē vé
rĩ pi uruko gãkí Múngú ri
ẽ'yĩgá sĩ, 'bo kòpi ùtē 'dínì
cĩngbã ìmi adri' bá Yãhúdĩ
rú ku Múngú ní ùpēē 'dĩ' bée
ní ímúzá Kúrísitõ ri ẽ'yĩzú rĩ
gé. 26 Kúru ì ímú 'bá Ìsèrelē
vé rĩ pi pa cére, sũ ì ní sĩ
Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩṇi,
" 'Bá ímúpi kòpi paápi rĩ, ìri
íbí ímú írã Sionã vé rĩ
gélésĩ,
ìri ímú úyú ìfũ' bá
Yókõbũ agá rĩ pi vé
ùnjikãnyã ùjĩ kòpi ã
rù' bá gá sĩ cére.

27 Ùndĩ má ní ímú ruṣú kòpi
be rĩ,

‡ 11:17 11:17 Òlívê: Peṭi òlívê vé rĩ ìri 'a ù' a be, ì ícò nya rá, ì ìrivé ù' a zo ùdu
rú, Yãhúdĩ rĩ pi ri tĩṇi á' dí ùdu rĩ sĩ, ãzini kòpi ri tõ lámã agá, áci 'yüzú ãni.

11:27 11:27 Ísáyã 27:9; 59:20-21; Yērēmíyã 31:33-34

ma kôpi trũ ìvê
ũnjlkãnyã agásĩ céré.”

28 'Bá Ìsêrelê vé rĩ pi ndêé
ni pi ícákí ari'ba Múngú vé
ni, ìmi 'bá adri'ba Yãhúdĩ
rú ku rĩ pi è ẹ'yĩkĩ rĩ
ù'dúkó múké rĩ àní. 'Bo
Múngú lè 'bá Ìsêrelê vé rĩ pi
lèlè, ã'diãtãsiyã ìri ní kôpivé
ẹ'bípì Æbũramã ri ìpèé Ìsákã
be àzini Yókóbũ be rĩ ã tâ sĩ.

29 Ìmi ndrekí drĩ ká, Múngú
sè dō 'bá rĩ ní fêfê gí, àzini zì
dō ìri gí, ícò ívê yĩkĩ újá ku.

30 Ìmi 'bá adri'ba Yãhúdĩ rú
ku 'dĩ'bée, ándúrú ìmi gãkĩ
Múngú ri sĩ, 'bo Múngú gō
ívê ẹsì múké rĩ 'bãã ìmi ní,
ã'diãtãsiyã 'bá Ìsêrelê vé rĩ
pi nóni gãkĩ Múngú ri sĩ.

31 Yãhúdĩ kárakarã rĩ pi è drĩ
ícákí nóni ùkpó ùkpó, 'bo
Múngú ri ímú ívê ẹsì múké
rĩ 'bã kôpi ní, ã'diãtãsiyã ìmi
ìsúkí rĩ ẹsì múké Múngú vé
rĩ àní. 32 Múngú adi 'bá
rĩ pi 'í drìgé sĩ, ku kôpi rií
ũnjlkãnyã 'oó sũ kôpi ní lèé
rĩ tĩni, 'í 'bã rĩ ívê ẹsì múké
rĩ kôpi ní céré bèsinĩ.

*Õwõ'difô sêngará Múngú
ní*

33 Úmĩ Múngú vé rĩ, àzini tâ
nĩngará Múngú vé rĩ
aga rá,

'bá àzi ícò ìrivé tâ ùlũú
bã ku,

dõku 'bá àzi ícò tâ ìri ní
'oó rĩ ùlũú bã ku.

34 “'Á'di nĩ ùmĩ Úpí Múngú vé
rĩ rá nĩ?

Dõku ã'di ùlũ ìri ní tâ rá
nĩ?”

35 “'Bá ngá sèépi Múngú ní,

Múngú ní gōó ngá újá
sèé ìri ní rá rĩ ã'di 'i?”

36 Múngú gbi ngá rĩ pi ãrêvú
céré nĩ,

kôpi ri adri ìrivé ùkpō
sĩ,

gbi kôpi è íngúkí rĩ 'i àní.

È íngúkí Múngú ri mužú
nyonyo! Æmĩnã.

12

*Lè 'bã adrikí uletere
Múngú ẹndrètì gè*

1 Má ẹdrípìjì ma ómvpùjì,
Múngú i'da ẹsì ìdrikídri ívê
rĩ ìmi ní gí. Tã ni sĩ, á mã ìmi
drìjì rĩ sĩ, lè ìmi sèkí ìmĩ rù'bá
Múngú ní rōbōjō rú, ã adri
uletere, ã sè rĩ Múngú ní
àyĩkō. 'Dĩri létì áda Múngú
ri ìnjìzú rĩ. 2 Lè ìmi rikí ìmi
újá tâ 'oó sũ 'bá nyōjókú nōri
vé rĩ pi ní rií tâ 'oó rĩ tĩni ku,
lè Múngú ã újá ìmivé yĩkĩ ícá
údì. Kuru ìmi ícò tâ Múngú
ní lèé ìmi 'okí rĩ nĩ áamá rá,
àzini ìmi ícò tâ múké, àzini
tã àyĩkō sèépi Múngú ní, ìri
ní lèé rĩ nĩ áamá rá.

3 Ẹsì múké Múngú ní 'bãã
mã ní 'dĩri sĩ, á lè 'yoó ìmi
ní céré, lè ìmi ùsúkí 'yozú
kínĩ, ìmi ndèkí tâ sĩ céré
nĩ 'dini ku. Lè ìmi áamáki
ìmivé adringará, ẹ'yĩngará
Múngú ní sèé ìmĩ ẹsì agá
rĩ sĩ. 4 'Bã rù'bá ìgélé
be àndiãndí, ìgélé àlu àlu
ri ívê ẹzì be túngú túngú.

5 'Bã adrikí dō kárakarã
drããsiyã, 'bá ùmúkí 'bã ícá
rù'bá àlu Kúrísitō ã rù'bá gá,
'bã àlu àlu ri pá tu ógùpì sĩ.

6 Múngú 'bã ẹsì múké 'bã ní,

sē 'bá ní fēfē tā 'ozú rī pi cére āndiāndi. Fēfē 'bá rī vé rī, ĩri dō rizú tā Múngú ní i'daá rī ũlüzú 'bá rī pi ní, lē ā ũlū ı'dükö Múngú vé rī 'bá rī pi ní, ĩrivé ẽ'yĩngará ā adri āmbúgú. ⁷ Múngú sē dō mī ri ẽzı ngaa 'bá ırukö ní, lē mī nga ẽzı rī mužú múké, Múngú sē dō mī ri 'bá rī pi ímbá, lē mī ímbá 'bá rī pi mužú múké. ⁸ Múngú sē dō mī ní ẽzı rizú 'bá rī pi ẽ ẽsı ũmızú, lē mī ũmı nyo 'bá rī pi ẽsı mužú. Múngú sē dō mī ri ngá sēē 'bá rī pi ní, lē mī sē ngá rī ẽsı be cére. Múngú sē dō mī adri drı̄koma rú, lē mī ru 'bá rī pi mužú múké. Múngú sē dō mī ní ẽsı ĩdrıkıdri adrizú 'bá rī pi be, lē mī sē kōpi ní ngá rī āyıkō sı.

Lēngará

⁹ Lēngará ĩmivé rī ā adri lēngará áda ni. Lē ĩmi gākı tā ũnjı rī pi cére sı, lē ĩmi 'okı tā múké ni pi mužú áyu. ¹⁰ Lē ĩmi lēkı ĩmi ögüpiı lēlē, āzini lē 'bá ālu ālu ẽ ĩnjı 'ı ógüpi ri agaa rá. ¹¹ Lē ĩmi 'bākı ũvū tā Múngú vé rī sı ku, 'bo lē ĩmi ngakı ẽzı Úpı ní ẽsı be cére. ¹² ĩmi kádō rıı tā drıdrı 'dılé rı ā tā ũsıı, lē ĩmi adrikı āyıkō sı. ĩmi dō ri ĩzāngā nya, lē ĩmi adrikı ẽsı be mādā, lē ĩmi 'bākı ẽsı rizú Múngú ri zızú. ¹³ Lē ĩmi ālēkı ngá 'bá Múngú vé ngá ākó rı pi be trı. 'Bá ĩmi ní nıı kuyé ni pi ífikı dō ícá ĩmivé

'bētı āsámvú gé, ĩmi ẽ'yıkı kōpi drı ĩrı sı.

¹⁴ 'Bá ĩmi 'o'bá ũnjı rı pi, ĩmi sēkı kōpi ní tākıri, ā trikı kōpi ku. ¹⁵ 'Bá rı pi dō ri āyıkō 'bā, ĩmi 'bākı āyıkō rı kōpi be trı, 'bá rı pi dō ri āvū ngo, ĩmi ngokı āvū rı kōpi be trı. ¹⁶ Lē ĩmi adrikı tā be kırı ĩmi āsámvú gé sı. Lē ĩmi rikı ĩmi íngú ku, 'bo lē ĩmi rıkı ũndı 'bá ĩ ní ndree kú mılé gá ẽzı ākó rı pi be, lē ĩmi ũsıkı 'yozú kını ĩmi ndēkı 'bá ırukö rá 'dını ku.

¹⁷ 'Bá āzi 'o dō ĩmi ũnjı, lē ĩmi 'okı ĩri ũnjı sı ĩri ní ĩmi 'oó ũnjı rı tıı ku. Lē ĩmi 'okı tā índrepi 'bá rı pi mılé gá múké ni áyu. ¹⁸ Lē ĩmi 'bākı úvá adrizú 'bá rı pi be cére tā be kırı. ¹⁹ Mávé ũndı rı pi, 'bá rı 'o dō ĩmi ũnjı, lē ĩmi újakı ĩri ní tā ũnjı ku, ĩmi kukı tā rı Múngú drıgé, Múngú ā ũfē nı, ā'diātāsıyā sıkı Búkū Múngú vé rı agá, Úpı Múngú kını, "Ma ímı tā 'dırı ũfē nı." ²⁰ 'Bo lē ĩmi 'okı tā rı sı Búkū Múngú vé rı ní 'yoó rı tıı,

"Ārı 'bá mivé rı ẽbırı fı dō ĩri nı, lē mı sē ĩri ní ngá nyaá,

yıı úvá ndē dō ĩri nı, 'ı sē ĩri ní yıı mvuú.

'ı 'o dō ĩri múké, ĩri ívé ũnjıkānyā nı ámá rá, ĩri drınjá ısı."

²¹ Lē ĩmi kukı ũnjıkānyā ā ndē ĩmivé ũkpō ku, 'bo lē ĩmi 'okı tā múké, ĩmi ndēkı rı ũnjıkānyā vé ũkpō ānı.

13

Lē ā 'dukí tã 'bá ambugu āngū rụ' bá rĩ pi vé rĩ ngaánga

¹ Lē 'bá céré ā 'dukí 'bá ambugu āngū rụ' bá rĩ pi vé tã ngaánga, ũkpō ẹzị ngazú rĩ Múngú rì sē 'bá ambugu rĩ pi ní nĩ, āzini 'bá céré ĩ ní ũ'bāá 'bá ambugu rú rĩ pi Múngú 'bā kōpi nĩ. ² 'Bá rĩ ọwụ dō 'bá ambugu rĩ pi vé tã gí, ọwụ 'dĩri tã Múngú ní ẹzị rĩ, 'bá tã 'o'bá 'dĩni 'dĩ'bée, ĩ tã lị kōpi drịgẹ. ³ 'Bá tã 'o'bá pịrị rĩ pi, kōpi ícókí adrii ũrị sĩ 'bá ambugu rĩ pi sĩ ku, 'bo 'bá tã 'o'bá pịrị ku rĩ pi, kōpi adri ũrị sĩ. 'Í lē dō adrii 'bá ambugu rĩ pi sĩ ũrị sĩ ku, lē mĩ 'o tã pịrị, ĩri sē kōpi mĩ íngúngū. ⁴ 'Bá ambugu rĩ pi átí' bá Múngú vé ni, kōpi 'bá rĩ pi ĩ zā ko tã múké sĩ. 'Bo 'bá riipi tã ũnjí 'o'opi rĩ, ĩri adri 'bá ambugu rĩ pi sĩ ũrị sĩ, ā'diātāsīyā kōpi ũkpō be 'bá tã ũnjí 'o'bá rĩ pi ĩrĩñāzú Múngú vé jĩkō i'dazú ānĩ.

⁵ Lē ĩmĩ 'dukí 'bá ambugu āngū rụ' bá rĩ pi vé tã ngaánga, adri 'yozú kìnĩ, ĩmi 'yéná kōpivé tã 'dụ nga ĩ ní lēé ĩmi ĩrĩñāá rĩ sĩ yā 'dĩni ku, ĩri tã pịrị ĩmi ni kōpivé tã 'dụú ngaá rĩ sĩ.

⁶ Tã ā pá ĩ ní rizú mǔfēngā ũfēzú rĩ 'dĩ, 'bá ambugu 'dĩ'bée átí' bá Múngú vé ni, kōpivé ẹzị ngaá rĩ rizú 'bá rĩ pi ā tã mbazú céré. ⁷ Lē ĩmi ũfēkí ngá 'bá ambugu rĩ pi

ní lēé ĩmi vúgá rĩ ũfēfē. Dō ngá rĩ mǔfēngā umbe jezú rĩ ā ũfēngará, ĩmi ũfēkí kōpi ní. Lē ĩmi rukí kōpi ruru, ĩmi ĩnjĩkí kpá kōpi ĩnjĩnjĩ.

Lē ĩmi lēkí ĩmi ọgǔpịi lēlē

⁸ Lē mĩ adri mēri 'bá āzi vé ni be ku, ngá múké ĩ ní lēé rĩ, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. 'Bá 'í ọgǔpị rì lēepi lēlē rĩ, 'dụ tǎimbị rĩ vé tã ngaá gí. ⁹ Tǎimbị rĩ 'yo 'dĩni, "Lē mĩ 'bā ọwụ ku, lē mĩ 'dị 'bá ku, lē mĩ ụgǔ 'bá āzi ā ngá ku, lē mĩ 'bā ẹsị 'bá mĩ gārā gá rĩ vé ngá drịgẹ ku." Tǎimbị ĩ ní ũlāá 'dĩ'bée, úmúkí kōpi céré ícá ngá ālu kìnĩ, "Lē mĩ lē 'bá mĩ gārā gá rĩ sũ mí ní mĩ rụ' bá lēé rĩ tịni." ¹⁰ Lēngará rì sē 'í 'o mí ọgǔpị rì ũnjí ku. 'Bá rĩ dō lēngará be ẹsị agá, 'bá rĩ 'dụ 'dĩri tǎimbị rĩ vé tã ngaá gí.

¹¹ Lókí ĩmi ní tã pịrị 'ozú rĩ, ĩri adriipi nō. Lē ĩmi arukí ụ'dụ gélésĩ, ā'diātāsīyā 'bá nĩkí rá lókí ĩ ní lēzú 'bá pazú ũnjĩkānyā agásĩ rĩ, ĩri ĩnyinānā, ĩrivé tã ndē lókí ándúrú 'bá ní Kúrísítō rì ẹ'yịzú drịdrị 'dāri rá. ¹² Ẹsị mādā, tã ĩnịná vé rĩ pi dẹdẹ, āngū rĩ ílókō ícá ụtúná rú. Lē 'bā kukí tã ĩnịná vé rĩ ā 'ongará ānĩ, lē 'bā úsúkí ngá ẹ'dị vé rĩ pi, 'bā adrikí rí ụtúná agá. ¹³ Lē 'bā adrikí múké, sũ 'bá rì' bá ẹcị' bá ụtúná agá rĩ pi tịni. Lē 'bā 'okí tã ĩnịná vé rĩ pi ku, lē 'bá rikí íwá mvụú ĩmēřzú ku, lē 'bā rikí 'bá úmú vūrā

ãlu gé rií tã ùnjí 'oó ku, lě 'bã 'bãkí ɔwũ ku, lě 'bã 'okí tã drĩnjá sěepi ni ku, lě 'bã adrikí ùmbá rú 'bã ãsámvú gé sĩ ku, lě 'bã adrikí ã'yã sĩ ku. ¹⁴ Lě ìmi ẹ'yĩkí Úpí Yēsũ Kúrísitō ri áyu, lě ìmi kukí tã ùnjí rụ 'bã nōri ní lěe rĩ pi rá.

14

Ā 'yokí 'bá āzi ā tã ùnjí ku

¹ Lě ìmi ẹ'yĩkí 'bá adriipi ẹ'yĩngará be mũnyámúnya rĩ ífí ìmi ãsámvú gé, lě ìmi 'bãkí ágátá tã 'bá urukọ ní ndree múké āzini 'bá urukọ ní ndree ùnjí rĩ ã tã sĩ ku. ² 'Bá āzi ri ụsũ, 'i ícọ ngá rĩ pi ãrěvú nya céré rá, 'bo 'bá adriipi ẹ'yĩngará be mũnyámúnya rĩ, ìri ụsũ, 'i lě 'yéná tĩbị nị nyaá áyu. ³ 'Bá 'yoópi 'i lě ngá ãrěvú nyaá céré rĩ, lě ẹ ide 'bá riipi tĩbị nị nyaápi áyu rĩ ku, lě kpá 'bá tĩbị nị nyaápi áyu rĩ, ẹ ide 'bá ngá ãrěvú nyaápi céré rĩ ku, ã'diātāsīyā Múngú ã'yĩ 'bá rĩ pi ãrěvú céré. ⁴ Mí ã'di 'i ícọpi 'bá āzi vé átí'bá ā tã 'yoópi ùnjí? Dō 'o tã múké yã, dō 'o tã ùnjí yã, Úpí ri íngá ìrivé tã lị nĩ. Úpí ri ímụ ìri ẹ ìzã ko, sě ìri tã ñngará ìpě tã pịrị 'ozú ãní.

⁵ Ụ'dụ ì ní Múngú ri ìnjĩzú rĩ ã tã sĩ, 'bá ãlu ri ụsũ 'yozú kìnĩ, ìpěkí ụ'dụ ãzi ãlu ìrivé tã ndě agaá rá, 'bo 'bá āzi ri ụsũ, ụ'dụ rĩ pi céré ì ícọ Múngú ri ìnjĩ ãní rá. Lě 'bá ãlu ãlu ã

ụsũ tã ìrĩ 'dĩ'bée ãsámvú, ngōri múké nĩ, ã 'dụ rí ngaá. ⁶ 'Bá ụ'dụ ãzi ãlu ni 'duúpi 'bãápi tã ãmbúgú rú rĩ, ìri tã 'dĩri 'o 'dĩni Úpí Múngú ri ìnjĩzú. 'Bá riipi ngá ãrěvú nyaápi céré rĩ, ìri 'dĩri ri Múngú ri ìnjĩ, ã'diātāsīyā ìri ri Úpí ní ɔwō'dĩfō sě. 'Bá riipi tĩbị nị nyaápi áyu, zãá nyaápi ku rĩ, ìri ri Úpí ri ìnjĩ, ã'diātāsīyā ìri kpá ri Múngú ní ɔwō'dĩfō sě. ⁷ 'Bávė adringará ídri rú rĩ, ụkpō ni adri 'bá drígé kuyé, āzini 'bávė drāngará, ụkpō ni adri 'bá drígé kuyé. ⁸ 'Bã dō ri adri ídri rú, 'bã Úpí Múngú ri ìnjĩ, 'bã ùdrākí dō gí, 'bã adri 'bá Úpí vé ni. Dō 'bã ri adri ídri rú yã, dōku 'bã ùdrādrā yã, 'bã 'bá Úpí vé ni.

⁹ Tã 'dĩri sĩ, Kúrísitō drã 'bã tã sĩ, gō íngá ídri rú, 'i ímụ rí adrii Úpí rú 'bá ídri rú rĩ pi vé ni, āzini 'bá ùdrā'bá gí rĩ pi vé ni. ¹⁰ Lě mĩ átá mí ọgúpị Yēsũ ri ẹ'yĩpi gí rĩ vé tã ùnjí ku, lě mĩ ide mí ọgúpị Yēsũ ri ẹ'yĩpi gí rĩ ku, 'bá rĩ pi céré ímụ pá tu Múngú ẹndrẹtị gé, Múngú ri kọpivé tã lị nĩ. ¹¹ Sĩkí Búkũ Múngú vé rĩ agá,

“Úpí Múngú kìnĩ, ‘Ma Múngú 'i,

'bá rĩ pi céré ímụ kũmũcí ùtĩ má ẹndrẹtị gé,

kọpi ímụ 'yo ì tị sĩ, ma Úpí Múngú 'i.’ ”

¹² 'Bá ãlu ãlu ri ímụ ívé tã ùlũ 'i tị sĩ Múngú ẹndrẹtị gé.

¹³ Kúru lě 'bâ kukí tã lingará 'bâ ôgũpũ drĩgé rĩ ãní, lě mí ôzũ lětĩ 'bá lě 'bá ímũ 'bá Kúrísítõ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi ní ku, kôpi ã 'bekĩ rĩ ìvé ẽ'yĩngará ì drĩgé sĩ vũgá ku. ¹⁴ Á nĩ rá Úpí Yésũ Kúrísítõ ã rú sĩ, ngá nyanya âzi ùnjĩ ni 'dãáyo, 'bá rĩ ùsũ dô kínĩ ngá nyanya 'dĩri ùnjĩ, ìri vũgá ngá nyanya 'dĩri ùnjĩ. ¹⁵ Ngá nyanya mí ní riĩ nyaá rĩ, ìri dô ri mí ôgũpũ Yésũ ri ẽ'yĩpi gĩ rĩ ní ìzàngá sě, lě mí nya ìri ã gārã gá ku, 'í nya dô ìri ã gārã gá, 'í lě ìri kuyé. Ngá mí ní nyaá rĩ ã sě ìzàngá 'bá Kúrísítõ ní drãá ìrivé tã sĩ 'dĩri ní ku. ¹⁶ Kúru ngá mí ní ùsũ kínĩ, ìri múké 'dĩri, lě mí sě ã átákĩ drĩ ni gé ùnjĩ ku. ¹⁷ Á'diãtãsiyã fĩngará mālũngã Múngú vé rĩ agá rĩ adri 'yozú kínĩ, ìri ngá nyanya ã tã, dôku ngá ì ní riĩ mvũmvũ rĩ pi ã tã 'dĩni ku, ìri tã ì ní 'oó pĩri, tã be kĩri, ãyĩkõ sĩ rĩ. Tã 'dĩ'bée Índrĩ Uletere rĩ ri sě nĩ. ¹⁸ 'Bá rĩ 'o dô tã 'dĩri tĩnĩ Kúrísítõ ã rú sĩ, ìri Múngú ní ãyĩkõ sě, 'bá rĩ pi nga ẽtĩ kínĩ, tã ìri ní 'oó 'dĩri múké.

¹⁹ Lě 'bá Yésũ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi, tãkĩri ã adri kôpi ãsámvũ gé, kôpi ã útúkĩ rĩ ì ícá ùkpó ùkpó ìvé ẽ'yĩngará agá. ²⁰ Ê izakĩ Múngú vé ẽzĩ ngá nyanya ã tã sĩ ku. Ngá nyanya rĩ pi ãrěvũ céré ì ícõ nya rá, lě mí sě 'bá ãzi ã 'de

fĩ ùnjĩkãnyã agá ngá nyanya mí ní nyaá rĩ sĩ ku. ²¹ Ngá mí ní ìpěe nyaá rĩ dô zãã*, dôku íwã mvungará, dôku tã ãzi 'bá Yésũ ri ẽ'yĩpi gĩ rĩ sěepi 'deepi ùnjĩkãnyã agá ni, lě mí ku ngá 'dĩ'bée ãrěvũ céré ãní.

²² ãnyãngã vé tã, ãzini ú'dú urũkõ 'bãzũ ãmbúgú rĩ vé tã ã adri 'yénã ìmi ãsámvũ gé Múngú be. 'Bá rĩ nĩ dô ámã rá, tã ì ní 'oó rĩ pĩri, ẽsĩ ni ã ùtĩ tã 'í ní 'oó rĩ sĩ ku. ²³ 'Bá rĩ ã yĩkĩ awa dô 'ìrĩ ngá ì ní nyaanya rĩ ã tã sĩ, 'bo nya dô ngá rĩ ãkã, 'bá 'dĩri ìkĩ tã drĩ ni gé gĩ, ã'diãtãsiyã 'o tã 'dĩri ẽ'yĩngará ãkõ. Tã 'bá rĩ ní 'oó rĩ, ẽ'yĩ dô 'í ẽsĩ agá 'dãá ìri tã pĩri kuyé, 'o 'dĩri ùnjĩkãnyã.

15

'Bã riki 'yénã 'bã tã ùsũũ áyu ku

¹ 'Bã adri 'bá ẽ'yĩngará be ùkpó ùkpó nõ'bée, lě 'bã kokĩ 'bá ẽ'yĩngará be mũnyámũnya rĩ pi ẽ ìzã koko, 'bã riki 'yénã 'bã tã ùsũũ áyu ku. ² Lě 'bã 'okĩ tã múké 'bã ôgũpũ ní, ã sě rĩ kôpi ní ãyĩkõ, kôpi ã adrikĩ rĩ ùkpó ùkpó ìvé ẽ'yĩngará agá. ³ Kúrísítõ 'o 'yénã tã rĩ 'í ní ãyĩkõ sězũ ó'dũkũlegúsĩ kuyé. Siki Kúrísítõ vé tã Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, "Á Múngú, 'bã mi u'da 'bã rĩ

* **14:21** 14:21 Zãã: Lókĩ Pãũlũ vé rĩ gé, zãã urũkõ ì ní jeé jõkõnĩ agá rĩ, ãzini zãã ì ní sěe ngá ì ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ, Kúrísítĩyanĩ urũkõ ùsũkĩ kínĩ ì nyakĩ dô zãã 'dĩri gĩ, ìri lũ kínĩ ì ri ngá ì ní údé múngú rú rĩ pi ìnjĩ. Ání sě kôpi nyakĩ zãã ku. 'Í lã 1 Kõrinítõ 8:1-13. **15:3** 15:3 Sãwũmã 69:9

pi, u'dakí kpá ma rá." 4 Tã 'dĩ'bée sīkí Búkū Múngú vé rĩ agá ìnògòsì 'bà ìmbázú, 'bá úmbéki dō ẹsì ìzāngā nyazú rá, Búkū Múngú vé rĩ 'bà ẹsì ùmī, ìri sē 'bà ẹsì 'bā tā Múngú ní ẹziì 'bá ní drīdrī 'dīlẹ rĩ ùtēzú.

5 Múngú sēepi ìmi ní rii ẹsì úmbé ìzāngā nyangará gá, āzini riipi ìmī ẹsì ùmīipi rĩ, ā sē ìmi úmúki ìmi adrii ngá ālu, ìmi kádō rii Kúrísitō Yēsũ ā pámvú ūbī. 6 Kúru lē ìmi úmúki ìmi céré trú, ìmi íngúkí 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísitō vé Ẹtẹpi Múngú ri.

7 Ìmi adrikí ìmi āsámvú gé sī ẹsì be ālu, sũ Kúrísitō ní adrii ìmi be ẹsì be ālu rĩ t̄n̄i, ē íngúkí rí Múngú ri āní. 8 Á lē lūú ìmi ní k̄n̄i, Kúrísitō ímú Yāhūdī rĩ pi āsámvú gé āt'í'bá rú, ímú tā Múngú ní ẹziì Yāhūdī rĩ pi vé ẹ'bípiì* ní rĩ i'daá k̄n̄i, ìri tā áda. 9 Āní 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ē íngúkí rí Múngú ri ẹsì ìdrikídri ìrivé rĩ ā tā sī. Sīkí Búkū Múngú vé rĩ agá k̄n̄i, "Ma ímú mi íngú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku 'dĩ'bée āsámvú gé, ma ímú úngó ngo mī rú íngúzú."

10 Gōkí kpá sī Búkū Múngú vé rĩ agá dīi k̄n̄i, "Ìmi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku 'dĩ'bée, ìmi 'bākí āyīkō m̄zú 'bá Múngú vé rĩ pi be trú."

11 Gōkí kpá sī dīi k̄n̄i, "Ìmi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku 'dĩ'bée, lē ìmi íngúkí Úpí Múngú ri íngúngū, 'bá céré vū drīgé rĩ pi, lē ìmi íngúkí Múngú ri íngúngū."

12 Nẹbī Īsáyā 'yo k̄n̄i, "Mvá āzi ri úmvúlesī ímú ifū úyú 'bāgú Dāwūdī Yēsē mvópi vé rĩ agá, ìri ímú adri 'bāgú rú āngū rĩ pi drīgé céré, 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ímú ẹsì 'bā ìri drīgé."

13 Múngú ìmi ní rii ẹsì 'bāá drī ni gé 'dīri, ā sē āyīkō ā fi ìmī ẹsì agá, āzini ā sē tākiri ìmi ní, ìmi ní ìri ẹ'yīi gí rĩ sī, ūkpō Índrī Uletere rĩ vé rĩ ā ga ìmī ẹsì agá trétre, ìmi 'bākí rí ẹsì tā drīdrī 'dīlẹ rĩ ùtēzú.

Páulū nga ẹzi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi āsámvú gé

14 Má ẹdrīpiì má ómvúpiì, á n̄i rá 'yozú k̄n̄i, nóni ìmi n̄ikí tā Múngú vé rĩ pi céré múké gí, kúru ìmi ícò ìmi ọgūpiì ìmbá rá. 15 Kōkōbī má ní sīi ìmi ní 'dīri, á sī ìmi ní tā rĩ ūrī ākó, ìmi ígákí rí tā rĩ pi āní bēnī, ā sī tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā Múngú sē má ní ẹsì múké, 16 mâ nga rí ẹzi Kúrísitō Yēsũ ní āt'í'bá rú, mâ nga rí ẹzi átálágú rú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi āsámvú gé. Ẹzi má ní ngaá átálágú rú rĩ, rizú ú'dúkó

* 15:8 15:8 Yāhūdī rĩ pi vé ẹ'bípiì: Kōpi Ābūrāmā 'i, Īsākā 'i, āzini Yōkóbū sī.
15:9 15:9 2 Sāmūélē 22:50; Sāwūmā 18:49 15:10 15:10 Dētōrōnómē 32:43
15:11 15:11 Sāwūmā 117:1 15:12 15:12 Īsáyā 11:10

múké rĩ ũlũzú 'bá adri'bán Yāhūdī rú ku rĩ pi ní, Índrí Uletererĩ ã sē rí kōpi adrii rōbōñō rú, ã sē rí Múngú ní āyĩkō.

17 Ma āyĩkō sī āmbúgú ězī má ní ngaá Múngú ní Kúrísitō Yēsũ ã rú sī rĩ sī.

18 Má ícō ma íngú tā má ní 'oó rĩ sī ku, ma 'yējá tā Kúrísitō ní i'daá má ní, ma íjipi 'bá adri'bán Yāhūdī rú ku rĩ pi āsámvú gé rĩ ũlũ áyu. Kōpi 'dukí tā Múngú vé má ní ũlũ rĩ ngaá rá.

19 Má ũlũ tā 'dīri, āzini á 'o tā āyāzú āyāyā 'dī'bée ũkpō Índrí Uletererĩ vé rĩ sī, sē má ũlũ ú'dúkō múké Kúrísitō vé rĩ í'dózú kūrú Yērūsālémā vé rĩ gé cazú āngũ Īlīrīkómũ vé rĩ gé. 20 Ězī mávé rĩ, ma rĩ ú'dúkō múké Kúrísitō vé rĩ ũlũ mužú vūrā 'bá rĩ pi ní Kúrísitō vé tā yizú kuyé rĩ pi agásī, á lē mužú vūrā 'bá āzi ní Kúrísitō vé tā ũlũzú gí rĩ agá ku. 21 Sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnī,

“Bá ĩ ní ĩrivé tā ũlũ kōpi ní kuyé rĩ pi, kōpi ímũ tā rĩ ndre rá, āzini 'bá ĩrivé tā yī'bán kuyé rĩ pi, kōpi ímũ ĩrivé tā nī á má rá.”

22 Tā má ní mužú ĩmi ndrezú kuyé rĩ, á rĩ ú'dúkō múké Kúrísitō vé rĩ ũlũ mužú āngũ rĩ pi agásī.

Páulũ lē mužú 'bá Rómã vé rĩ pi vúgá

23 'Bo nóni á de ězī má ní ngaá āngũ nō'bée agá rĩ pi

céré gí. Ílī kárákará agá, á rĩ ũsũú, á lē mužú ĩmi ndree.

24 Má útú tā ní 'dīni, má kādō 'deé mužú āngũ Sīpénĩ vé rĩ gé 'dāá, á lē pá tuú ĩmi ndree ú'dú be mādā, ĩmi kúru má ní ngá so, ã ko rí má ĩzā, má 'de rí mužú mávé ěcī rĩ gé 'dāá. 25 'Bo nóni á lē 'deé mužú Yērūsālémā gá 'bá Múngú vé rĩ pi ě ĩzā koó.

26 'Bá Múngú rĩ nī'bán gí āngũ Mākēdōniyā vé rĩ agá, āzini āngũ Ākáyā vé rĩ agá rĩ pi sokí ngá ěsī be céré sēe mužú 'bá Yēsũ rĩ ě'yī'bán gí Yērūsālémā gá 'dāá ngá ākó rĩ pi ě ĩzā kozú.

27 Ádarú ngá kōpi ní soó rĩ, tā ní íbī íngá kōpi ě ěsī agá, kōpi sokí ngá rĩ sēe Yāhūdī Yēsũ rĩ ě'yī'bán gí ngá ākó rĩ pi ní. Á'diātāsīyā Yāhūdī rĩ pi ũlũkí ú'dúkō múké Kúrísitō vé rĩ 'bá adri'bán Yāhūdī rú ku rĩ pi ní, 'bá adri'bán Yāhūdī rú ku rĩ pi sōkí ĩvé rĩ ngá sēe Yāhūdī Yēsũ rĩ ě'yī'bán gí rĩ pi ní.

28 Má kādō ngá ĩ ní soó sēe má drigé rĩ jji mužú sēe 'bá ngá ākó rĩ pi ní, ma gō 'de mužú ĩmi ndre, ma kúru gō aga mužú Sīpénĩ gé 'dāá. 29 Á nī rá 'yozú kīnī, má kādō caá ĩmi āsámvú gé 'dīlé, Kúrísitō rĩ ívé tākíri rĩ sē má ní, tākíri Kúrísitō ní sēe má ní 'dīri, ĩmi ĩsú ĩndī.

30 Má ědrípīi má ómvúpīi, á lē 'yoó ĩmi ní Úpí Yēsũ Kúrísitō ã rú sī, āzini lēngará Índrí Uletererĩ vé rĩ sī, á lē ĩmi zíkí má ní Múngú

ri ẹ̀zị ùkpó ùkpó má ní rií ngaá rĩ ã tā sī. ³¹ Īmi zikí má ní Múngú ri, 'bá Yésù ri gā' bá sī āngū Yūdáyā vé rĩ agá rĩ pi ã 'okí rí ma ùnjí ku, ngá ĩ ní soó sēé má drìgé rĩ, má kādō jìjì sēé 'bá ẹ̀'yì' bá gí Yērúsālémā gá rĩ pi ní, kòpi ẹ̀ ẹ̀'yìkí rí ngá rĩ bēnī. ³² Múngú ǎ'yì dō rá, ma mụ ĩmi vúgá 'dílẹ̀ ǎyìkò be, 'bà mụkí rí 'bà ẹ̀sì ùmī ĩmi be trụ. ³³ Múngú riipi tākíri sēepi rĩ ã adri ĩmi be céré. Āmīnā.

16

Páulū sē mōdó 'bá Yésù ri ẹ̀'yì' bá gí rĩ pi ní

¹ Á lē ĩmi ní Fāyúbe vé ẹ̀zị ngaá múké rĩ ã tā ùlūú, ĩri ātí' bá, ĩri ri ẹ̀zị nga kánisā* kūrú Kēnikūriyā vé rĩ agá. ² Īmi ẹ̀'yìkí ĩri Úpí ã rú sī, sū ĩmi ní 'bá Múngú vé rĩ pi ẹ̀'yì rĩ tịnị, ngá āzi ndē dō ĩri nī, ĩmi sēkí ĩri ní ngá ĩri ní lēé rĩ, ǎ'diātāsīyā ko 'bá kárakará pi ẹ̀ ịzā rá, āzini ko kpá mā ịzā rá.

³ Á lē ĩmi jìkí mōdó sēé Ákúwílā pi ní ùkú ni Pírīsilā be, 'bá 'dī' bée má ógúpì, 'bá rikí ẹ̀zị Kúrísitō Yésù vé rĩ ngaá kòpi be trụ ǎlu. ⁴ Kòpi adikí ịvé ịdri ịzāngā nyaá mā tā sī. Á sē ǒwō'difō kòpi ní, āzini 'bá adri' bá Yāhúdī rú ku Yésù ri ẹ̀'yì' bá gí āngū ǎndiāndí rĩ pi agásī rĩ pi sēkí kpá kòpi ní ǒwō'difō. ⁵ Īmi sēkí kpá mōdó 'bá Yésù

ri ẹ̀'yì' bá gí, ri' bá ĩ úmú' bá kòpivé 'bẹ̀tì ǎsámvú gé rĩ pi ní.

Īmi sēkí mōdó mávé ùndīgō Ēpēnētō ní, ĩri 'bá drīdrī 'd' dōpi ẹ̀sì újapi Kúrísitō ri ẹ̀'yìpi āngū ǎmbúgú Ẹ̀zīyā vé rĩ agá rĩ.

⁶ Īmi sēkí mōdó Mārīyā ní, nga ǎndúrú ĩmi ní ẹ̀zị ùkpó sī.

⁷ Īmi sēkí mōdó ǎdrōníkā pi ní Yūnīyā be, 'bá 'dī' bée mávé māríté, ù'yìkí ǎndúrú 'bà kòpi be trụ jó ĩ ní rizú āngū ù'yìzú rĩ agá. Yésù vé 'bá áyúāyū rĩ pi ǎsámvú gé, 'bá 'dī' bée ã rú ku ambamba, kòpi ẹ̀'yìkí Kúrísitō ri má sī drīdrī.

⁸ Īmi sēkí mōdó ǎpīlīyátā má ní lēélē rĩ ní, ǎ'diātāsīyā ẹ̀'yì Úpí ri rá.

⁹ Īmi sēkí mōdó Ūrābānā ní, ĩri 'bá ógúpì, ĩri ri ẹ̀zị nga Kúrísitō ní, āzini ĩmi sēkí mōdó mávé ùndī Sītākisā ní.

¹⁰ Īmi sēkí mōdó ǎpélē ní, ù'bìkí ĩri ịrívé ẹ̀'yìngárā ã tā sī. Īmi sēkí mōdó 'bá adri' bá ǎrīsītōbúlā vé 'bẹ̀tì ǎsámvú gé rĩ pi ní.

¹¹ Īmi sēkí mōdó Ẹ̀rōdīyónī ní, ĩri māríté mávé ni.

Īmi sēkí mōdó 'bá Úpí Yésù ri ẹ̀'yì' bá gí, adri' bá Nāríkísō vé 'bẹ̀tì ǎsámvú gé rĩ pi ní.

¹² Īmi sēkí mōdó Tūrūpāyínā pi ní Tūrūpāsā be, ùkú 'dī' bée ngakí ẹ̀zị Úpí ní ùkpō sī.

Īmi sēkí mōdó mávé ùndī Pērēsísī má ní lēélē rĩ ní,

* 16:1 16:1 Kánisā: Kánisā ri 'bá Yésù Kúrísitō ri ẹ̀'yì' bá gí rĩ pi.

ũkú 'dĩri nga ẹ̀zì Úpí vé rĩ
ũkpõ sī.

13 Īmi sēkí mōdó Rúfāsī
Úpí ní ìpēé adrií 'bá ívé ní
rĩ ní, ĩmi sēkí kpá mōdó
ĩrivé éndrẹ̀pì adriípi má ní
sũ éndrẹ̀pì tìnì rĩ ní.

14 Īmi sēkí mōdó
Āsēnīkūrītō ní, Pīlīgónā
ní, Hērēmē ní, Pātōróbā
ní, Hērēmāsī ní, āzini 'bá
édrípìì 'bá ómvúpìì Yēsũ ri
ẹ̀'yī' 'bá gí adri' 'bá kòpi be trù
rĩ pi ní.

15 Īmi sēkí mōdó Pīlōlógō
ní, Júlīyā ní, Nērīyāsā pi
ní ómvúpì be, Ōlīmbásī ní,
āzini 'bá céré Yēsũ ri ẹ̀'yī' 'bá
gí, adri' 'bá kòpi be trù rĩ pi
ní.

16 Īmi u' dekí ĩmi ẹ̀zì bēdrī
sī.
'Bá Yēsũ Kúrísítō ri ẹ̀'yī' 'bá
gí kánísā āndiāndí rĩ pi agásī
rĩ pi céré sēkí ĩmi ní mōdó.

Páulū vé tì ā ũdũ

17 Má édrípìì má ómvúpìì,
á lē lūũ ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi
adrikí mī be kowu 'bá lē' 'bá
āngū aco' 'bá 'dĩ' 'bée sī, āzini
'bá lē' 'bá 'bá ẹ̀'yī' 'bá gí rĩ pi ē
drī ja' 'bá ívé ẹ̀'yīngárá agásī
gārā gá 'dĩ' 'bée sī, kòpi ri tā
ĩ ní ímbá ĩmi ní 'dĩ' 'bée újá
ũlū lẹ̀tì be túngú. Lē ĩmi
úmúkí ĩmi adrií kòpi be trù
ku. 18 'Bá 'dĩni 'dĩ' 'bée, kòpi
ngakí ẹ̀zì Úpí Kúrísítō vé rĩ
ku, kòpi ri 'yéjá tā ĩ ẹ̀sì ní
lēé rĩ 'dù nga áyu. Kòpi
ri átángá múké múké ni pi
átá, āzini kòpi ri 'bá tā nĩ' 'bá

múké kuyé rĩ pi ē mī ũ'bā.
19 'Bá céré yìkí rá 'yozú kīnī,
ĩmi 'dúkí tā Úpí vé rĩ ngaá
múké rá. Tā ĩmi ní 'oó rĩ
sē má ní āyīkō ambamba. Á
lē ĩmi adrikí tā nīngárá be,
ĩmi 'okí tā pìrì, lē ĩmi fíkí
tā ũnjí 'oó ku. 20 Ẹ̀sì mādā,
Múngú riipi tākiri sēepi rĩ,
ĩri ímù Sātānā ri tu ínỳí pá
sī, ĩri ímù adri ĩmi pálé gá.
Ẹ̀sì múké Úpí Yēsũ Kúrísítō
vé rĩ ā adri ĩmi be.

21 Má ógúpì Tīmōtéyō 'bá
ní rií ẹ̀zì ngaá ĩri be trù rĩ,
sē ĩmi ní mōdó, āzini mávé
márité Lūkiyā pi Yāsónā be,
Sōsīpátā sī, sēkí kpá ĩmi ní
mōdó.

22 Ma Tērētìyō 'i, á ko
Páulū ē ĩzā, á sī kòkòbì ĩrivé
nōri nĩ, á sē ĩmi ní mōdó Úpí
Yēsũ Kúrísítō ā rù sī.

23 Gáyō ma ẹ̀'yìpi ívé 'bẹ̀tì
āsámvú gé, āzini 'bá Yēsũ
ri ẹ̀'yī' 'bá gí rĩ pi ẹ̀'yìpi
ívé 'bẹ̀tì āsámvú gé rĩ, sē
ĩmi ní mōdó. Ērésítō riipi
mũfēngā kūrù agá rĩ ũtēepi
rĩ, sē ĩmi ní mōdó, āzini
'bá édrípì Kúráyítō sē ĩmi ní
mōdó. 24 Ẹ̀sì múké Úpí Yēsũ
Kúrísítō vé rĩ ā adri ĩmi be
céré.†

25 Lē 'bā íngúkí Múngú ri!
Ụ'dúkó múké Yēsũ Kúrísítō
vé má ní tā ni ũlūú 'bá rĩ pi
ní rĩ, ā sē ĩmi tukí pá ũkpó
ũkpó ĩmivé ẹ̀'yīngárá agá.
Ụ'dúkó múké Kúrísítō vé ótù
ĩ ní ũzũúzũ rĩ, i'dakí nóni ĩri
āmvé gí, 26 nẹ̀bì rĩ pi ũlúkí
tā 'dĩri nĩ, Múngú adriípi

muzú 'dáni'dáni rĩ ẹzi tã rĩ
nĩ, 'bá ãngũ rĩ pi agásĩ rĩ
pi ãrěvú céré ẽ ẹ'yĩkí rí ãri,
ãzini kọpi ã 'dukí rí ãrivé
tã ngaá. ²⁷ Múngú ri 'yéná
ãlu, nĩ tã ambamba, ẽ íngúkí
ãri muzú 'dáni'dáni rú Yẹsũ
Kúrísítõ vé rĩ sĩ. Āmĩnã.

**Kōkōbị álu ni
Páulũ ní sī sēé 'bá
Kōrínítō
vé rĩ pi ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Páulũ sī kōkōbị 'dĩri sēé 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí Kōrínítō gá rĩ pi ní, Kōrínítō ri kūrụ ămbúgú ăngũ Ģrĩkĩ vé rĩ agá. Páulũ ùlũ ú'dúkó Múngú vé rĩ Kōrínítō agá 'dălé aga ílĩ álu rá (Ēzĩ 18), 'bá kárakará ẹ'yĩkĩ Yēsũ ri rá. 'Bo Páulũ kă fũú kūrụ Kōrínítō vé rĩ agásĩ, tã ũnjĩ ũnjĩ ni pi gōkĩ ífĩ 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ăsámvú gé, sē Páulũ ní kōkōbị 'dĩri sīzú sēzú kōpi ní ăní, tã ũnjĩ 'dĩ' bée ă de rĩ kōpi ăsámvú gé sĩ rá.

Kōkōbị 'dĩri agá, Páulũ ùlũ kĩnĩ, 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ríkĩ dō ĩ acoo rĩí ăgátá găă ĩ ăsámvú gé sĩ, ĩri ũnjĩ (cápĩtă 1-4). Páulũ 'yo kōpi ă urukọ ní tã ũkpó ũkpó kĩnĩ, lē kōpi ă ríkĩ ọwũ 'băă sũ 'bá Múngú ri nĩ' 'bá kuyé rĩ pi tĩnĩ ku (cápĩtă 5-6). Ímbá kōpi ní lẹtĩ 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní adrizú ĩvé ũkú pi be rĩ, ũkú rĩ pi ní adrizú ĩvé ăgō pi be rĩ, ăzini tã kōpivé 'bẹtĩ ăsámvú gé rĩ (cápĩtă 7). Ímbá kpá kōpi kĩnĩ, kōpi dō 'bá ri' 'bá múngú ĩ ní údé drĩ sĩ rĩ ĩnjĩ' 'bá rĩ pi ăsámvú gé, lē tã kōpi ní 'oó rĩ ẹ ĩ'da lüzú kĩnĩ, ádarú kōpi

'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí ni pi, ăzini kōpi kádō rĩí ĩ úmú, lē ẹ ĩ'da lüzú kĩnĩ, ádarú kōpi ri Múngú ri ĩnjĩ. Páulũ ímbá tã Índrĩ Uletere rĩ ní kōpi ní ũkpō sēzú rĩ, agaápi rá rĩ, tã lēngará vé rĩ (cápĩtă 13), ă ko rĩ kōpi ẹ ĩză, kōpi ẹ ĩnjĩkĩ rĩ Múngú ri ăní ĩnjĩnjĩ, ăzini kōpi ă adrikĩ rĩ ăní 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí ni pi rú. Lũ kōpi ní kĩnĩ, Kúrísítō ní íngá gōó ídri rú drăngará gálésĩla gí rĩ sĩ, kōpi nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, Múngú ri kpá úmvúlésĩ sē 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi íngá gō ídri rú rá.

Páulũ sē mōdó

1 Ma Páulũ 'ĩ, Múngú ĩpē ma adrii 'bá Kúrísítō Yēsũ vé áyúăyũ ni rú, 'bá sĩkĩ kōkōbị 'dĩri sēé 'bá ọgúpĩ Sōsíténĩ Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ be.

2 'Bá sĩkĩ sēé ĩmi 'bá Múngú vé kănisă Kōrínítō agá rĩ pi ní, Múngú ũpē ĩmi adrii 'bá ĩvé ni uletere ni pi Kúrísítō Yēsũ ă tã sĩ, sũ ĩri ní 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ũpēé vũră gá sĩ céré rĩ tĩnĩ, Yēsũ Kúrísítō ri kōpivé Úpĩ, ăzini 'bávé Úpĩ.

3 Ẽsĩ múké, ăzini tăkĩri 'bá Ẽtẹpĩ Múngú vé rĩ, ăzini Úpĩ Yēsũ Kúrísítō vé rĩ ă adri ĩmi be.

Páulũ sē ọwō'dĩfō Múngú ní

4 Ú'dú céré ma ri ọwō'dĩfō sē Múngú ní ĩmi tã sĩ, ă'diătăsĩyă ĩri ní ĩmi ní ẹsĩ múké sēé, ĩmi ní Kúrísítō Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ sĩ. 5 ĩmi ní adrii Yēsũ Kúrísítō agá rĩ

sĩ, Múngú sē ĩmi ní tã rĩ pi
 ārēvú céré gí, sē ĩmi ní tã
 n̄ngará, sē ĩmi ri átá múké.
 6 'Dĩri lū 'yozú kīnĩ, tã Yēsũ
 Kúrísítō vé 'bá ní ũlũú ĩmi
 ní rĩ tã áda. 7 ĩmi ní rizú
 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísítō ri
 ũtēngará gá, Múngú sē ĩmi
 ní fēfē Índrí Uleterē rĩ vé
 rĩ gí, ĩmi ĩsúkí rí ũkpō ězĩ
 ívé rĩ pi ngazú ānĩ. 8 ĩri sē
 ĩmi adri ũkpó ũkpó cĩmgbá
 cazú ụ'dụ ụ'dụ vé rĩ gé, ẽ
 ĩsúkí rí ĩmi ũnjĩkányā ākó
 ụ'dụ 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísítō
 ní ĩgōzú rĩ gé. 9 Múngú zĩ
 ĩmi, ĩmi úmúkí rí ĩmi adrii
 ívé Mvā Yēsũ Kúrísítō 'bávé
 Úpí be trũ, ĩri ẹsĩ 'bã tã 'í ní
 lēē 'oó rĩ 'dụ ngá rá.

Kānisā agá lē ã adrikí trũ

10 Má ẹdrípĩĩ má ọmvúpĩĩ,
 á mã ĩmi 'bávé Úpí Yēsũ
 Kúrísítō ã rụ sĩ, lē ĩmi yĩkĩ
 ĩmi yiyĩ, ĩmi acokĩ ĩmi ku,
 ĩmi úmúkí ĩmi adrii ngá
 ālu, yĩkĩ be ālu, lē ĩmivé
 tã ụsũngará ã adri ngá ālu.
 11 Má ẹdrípĩĩ má ọmvúpĩĩ,
 má ĩsũ ụ'dụkọ 'bá adri'bée
 Kílòè vé āngá rĩ pi vúgá kīnĩ,
 ĩmi ri āwā ĩmi āsámvú gé sĩ
 āwāwā. 12 ĩmi āsámvú gé
 'dĩgé, 'bá ụrụkọ ri 'yo, "Ma
 'bá Páulũ vé ni," ụrụkọ'bée
 ri 'yo, "Ma 'bá Āpólō vé ni,"
 ụrụkọ'bée ri 'yo, "Ma 'bá
 Kéfā* vé ni," ụrụkọ'bée ri
 'yo, "Ma 'bá Kúrísítō vé ni."

13 Kúrísítō aco nyo 'i rá?
 Ma Páulũ rú, gbākĩ nyo
 ma peṭi alambaku sígé ĩmi
 tã sĩ rá? Sēkĩ nyo ĩmi
 ní bātízĩmũ mã rụ sĩ rá?
 14 Ma ọwō'difō sĩ āmbúgú,
 ā'diātāsīyā á sē mã bātízĩmũ
 ĩmi ní kuyé, á sē 'yēná
 bātízĩmũ rĩ Kúrísípō pi ní
 Gáyō be, 15 'bá āzi ícọ 'yoó
 kīnĩ sēkĩ ĩmi ní bātízĩmũ mã
 rụ sĩ 'dĩni ku. 16 (Ádarú, á sē
 kpá bātízĩmũ 'bá Sētēfānāsĩ
 vé āngá rĩ pi ní rá, 'dĩri
 ã vudrĩ gé, á nĩ kuyé dō
 á sē bātízĩmũ 'bá āzi ní
 rá.) 17 Kúrísítō ĩpē ma ĩmụ
 bātízĩmũ sēé kuyé, ĩpē ma
 ĩmụ ụ'dụkọ múké Múngú vé
 rĩ ũlũú, 'bo ụ'dụkọ múké
 má ní ũlũú rĩ, mã ũlũ té
 dō tã n̄ngará mávé rĩ sĩ ĩmi
 úbézú, ĩmi ní Yēsũ ri ẹ'yĩzú
 ānĩ, ĩri té lū kīnĩ drāngará
 Kúrísítō vé peṭi alambaku†
 sígé rĩ ẹzĩ ākó, ícọ āngũ paá
 ku.

*Ūkpō Múngú vé rĩ āzini
 úmĩ ĩrivé rĩ*

18 Kúrísítō vé drāngará
 peṭi alambaku sígé rĩ vé tã ĩ
 ní átá rĩ índré 'bá úmvúlésĩ
 fi'bá drāngará 'dāni'dāni rĩ
 agá rĩ pi vúgá 'dāã tã aza-
 kaza vé ni, 'bo 'bã ĩ ní paá
 gí nō'bée, drāngará Kúrísítō
 vé rĩ 'i'da ũkpō Múngú vé
 āngũ pazú rĩ. 19 Sĩkĩ Búkũ
 Múngú vé rĩ agá kīnĩ,
 "'Bá 'yo'bá kīnĩ ĩ úmĩ be
 'dĩ'bée, ma úmvúlésĩ

* 1:12 1:12 Kéfā: 'Bá Kéfā 'dĩri Sĩmónā Pétēró 'i. ĩrivé rụ Ēbērē tĩ sĩ Kéfā, Gĩrĩkĩ
 tĩ sĩ Pétēró. † 1:17 1:17 Peṭi alambaku: 'Bá Rómā vé rĩ pi rĩ 'bá tã 'o'bá ũnjĩ
 rĩ pi gbā mūsũmārĩ sĩ peṭi alambaku sígé, ĩri sã 'dụ ācọ kọpi íbĩ drā ndō, kọpi
 ĩzāngā nya ambamba drāngará rĩ gé. 1:19 1:19 ĩsáyā 29:14

sē kōpivé tā n̄ngará ri
 āvī kōpi dr̄igé sī rá,
 āzini ma sē kōpivé úmī
 ri ábá rá.”

20 'Bá 'yoópi kínī 'i úmī be
 rī íngāá? 'Bá 'yoópi kínī 'i
 n̄i tā ambamba rī íngāá? 'Bá
 vū dr̄igé nōgó 'yoópi kínī 'i
 n̄i átángá átá be ambamba
 rī íngāá? Múngú sē nyo
 'bá úmī be vū dr̄igé nōgó
 rī pi vé úmī ícá azakaza rú
 gí kuyé? 21 Múngú ri úmī
 be, lē 'bá vū dr̄igé nōgó rī
 pi ā n̄kí 'i áamá úmī ívé
 rī sī ku. 'Bá t̄i 'bá ní sēé
 azakaza rú rī ẹ'yī 'bá rá rī pi,
 Múngú pa kōpi rá. 22 Yāhúdī
 rī pi lēkí tā āyāzú āyāyā ni
 ndreé, Ḡir̄ik̄i rī pi lēkí ívé
 rī tā n̄ngará ísú. 23 'Bo 'bā
 ri Kúrísítō vé gbāngará peṭi
 alambaku sígē rī vé tā ūlū,
 tā ni sē Yāhúdī rī pi ẹ ẹs̄i
 ve āní rá, āzini 'bá adri'bá
 Yāhúdī rú ku rī pi kínī tā
 'd̄iri azakaza vé ni. 24 'Bo
 Yāhúdī, āzini Ḡir̄ik̄i Múngú
 ní z̄i rī pi n̄kí rá 'yozú
 kínī, dr̄āngará Kúrísítō vé
 rī i'da ūkpō Múngú vé rī,
 āzini i'da úmī Múngú vé rī.
 25 Múngú vé tā ẹ índré dō kú
 'bá rī pi m̄ilé gá azakaza rú
 dr̄āāās̄iyā, írivé tā n̄ngará
 ndē 'bá rī pi vé rī rá. Tā
 Múngú ní 'oó rī ẹ índré dō
 'bá rī pi m̄ilé gá ūkpō ākó
 dr̄āāās̄iyā, írivé ūkpō ndē
 'bá rī pi vé rī rá.

26 Má ẹdr̄ip̄i má ọmv̄up̄i,
 lē ìmi ūs̄uk̄i ìmivé adringará
 ọtú Múngú ní ìmi z̄iz̄ú rī gé
 'd̄ari. 'Bá nyōókú nōri vé

rī pi ūs̄uk̄i kínī ìmi āsámvú
 gé 'd̄igé, 'bá tā n̄i 'bá rī pi
 adrikí tré ku, 'bá ūkpō be rī
 pi adrikí tré ku, āzini 'bá ì
 ní ìnj̄i ìnj̄i rī pi adrikí tré
 ku. 27 'Bo Múngú ūpē 'bá
 adri'bá azakaza rú nyōókú
 dr̄igé nōgó rī pi, ā sē rí dr̄inj̄á
 'bá 'yo'bá kínī ì úmī be rī
 pi ní. Múngú ūpē 'bá ūkpō
 ākó nyōókú dr̄igé nōgó rī
 pi, ā sē rí dr̄inj̄á 'bá ūkpō
 be nyōókú dr̄igé nōgó rī pi
 ní. 28 Múngú ūpē 'bá ì ní
 ndreé kuú ẹz̄i ākó nyōókú
 dr̄igé nōgó rī pi, āzini ì ní r̄ií
 ideéde rī pi, tā 'bá vū dr̄igé rī
 pi ní 'd̄uj̄ 'bāā tā āmbúgú rú
 'd̄iri ẹ ícá rí ẹz̄i ākó, 29 ā sē
 rí 'bá āzi ẹ íngú rí 'i Múngú
 ẹndr̄et̄i gé ku. 30 Múngú sē
 ìmi adrii Kúrísítō Yēsū agá
 n̄i, ā'diātās̄iyā ipē Kúrísítō ri
 ím̄ú 'bā paá, āzini ím̄ú 'bá ní
 úmī tā n̄ngará vé ni sēé, ā'yī
 'bā adrii p̄ir̄i Múngú ẹndr̄et̄i
 gé, sē nóni 'bá ícákí uletere
 gí. 31 S̄i ì ní s̄i Búkū Múngú
 vé rī agá rī t̄ini kínī, “'Bá rī
 lē dō 'i íngú, lē ẹ íngú 'i tā
 Úpí ní 'oó 'i ní rī s̄i.”

2

1 Má ẹdr̄ip̄i má ọmv̄up̄i,
 má ní ándúrú muzú ú'd̄ukó
 Múngú vé rī ūl̄uzú ìmi ní
 rī gé, má átá tā ūkpó
 ūkpó f̄i pi ìmi dr̄igé ku ni
 mávé tā n̄ngará s̄i kuyé.

2 Ā'diātās̄iyā á 'bā ma kú s̄i
 'bá tā n̄ipi kuyé ni t̄ini, á
 ri 'yéná Yēsū Kúrísítō vé tā
 ūl̄úú, āzini tā ì ní ìri gbāzú

peṭi alambaku sige rĩ vé tã ũlũ. ³ Má kã caá ĩmi vúgá 'dilé, má ícá kuú ũkpō ākó, ũrĩ fu ma, mâ rú' 'bá ri yáayã. ⁴ Tã má ní átá, āzini ti má ní ũlũ ĩmi ní rĩ, adri 'yozú kīnĩ á nĩ tã ambamba, āzini ma ri ĩmi úbé yã 'dīni ku, 'bo á ri tã rĩ ũlũ ũkpō Índrĩ Uletere rĩ vé rĩ sī, ⁵ ĩmi 'bākĩ rĩ ɛsĩ tã n̄ngará 'bá áda vé rĩ dr̄igé ku, ĩmi 'bākĩ rĩ ɛsĩ ũkpō Múngú vé rĩ dr̄igé.

Tã n̄ngará Múngú vé rĩ

⁶ 'Bã ri átangá tã n̄ngará vé rĩ átá 'bá ɛ'yīngará be ũkpó ũkpó rĩ pi āsámvú gé, 'bo tã n̄ngará 'dīri adri 'bá nyōókú dr̄igé nōgó rĩ pi vé ni kuyé, dōku adri tã n̄ngará 'bá āngũ rú' 'bá nyōókú dr̄igé nōgó ímú' 'bá ũdrã' 'bée ũdrãdrã rĩ pi vé ni kuyé. ⁷ 'Bã ri Múngú vé tã n̄ngará ĩri ní zũú kuú mūdūmūdū rú, 'bá āzi ní n̄ĩ kuyé 'dãri vé tã ũlũ. Múngú ũsũ tã n̄ngará 'dīri vé tã kú ĩnógósĩ ĩsũ gbi dr̄i vũ rĩ kuyé, tã n̄ngará 'dīri sē 'bã ímú d̄ngará ĩsũ rá. ⁸ 'Bá āngũ rú' 'bá vũ dr̄igé nōgó rĩ pi n̄ĩkĩ tã n̄ngará 'dīri áamá kuyé, kōpi ā n̄ĩkĩ té dō rá, kōpi ícókĩ té Úpĩ ĩ ní riĩ íngungũ 'dīri gbãá peṭi alambaku sige ku. ⁹ 'Bo sũ ĩ ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ t̄ni, "Tã Múngú ní útú 'bá 'i lē' 'bá rá rĩ pi ní rĩ, 'bá āzi ndre kuyé, 'bá āzi yi kuyé, tã ni fi 'bá āzi dr̄igé kuyé."

¹⁰ 'Bo Múngú i' da 'bá ní tã 'dīri ũkpō Índrĩ Uletere rĩ vé rĩ sī. Índrĩ Uletere rĩ, ĩri tã rĩ pi ārēvú i' da céré āmvé, ĩri Múngú vé tã ũzũzũ rĩ i' da āmvé. ¹¹ 'Bá āzi ícó tã 'bá āzi ní riĩ ũsũú 'i ɛsĩ agá 'dālé rĩ n̄ĩ ku, 'yéṅá 'dīpa n̄ĩ íngá nĩ. ĩri kpá adri sũ 'dīri t̄ni, 'bá āzi ícó tã Múngú vé riĩ ũsũú rĩ n̄ĩ ku, 'yéṅá Índrĩ Múngú vé rĩ tã Múngú ní riĩ ũsũú rĩ n̄ĩ áamá nĩ. ¹² Tã 'bá ní riĩ ũsũú rĩ adri sũ 'bá nyōókú dr̄igé nōgó rĩ pi ní riĩ ũsũú rĩ t̄ni ku, Índrĩ 'bá ní rizú tã ũsũú rĩ íbí íngá Múngú vúgálésĩ, ĩri sē 'bã ícó ngá Múngú ní sēé 'bá ní píriini rĩ pi n̄ĩ áamá āní rá. ¹³ Tã 'bá ní riĩ átá rĩ, 'bá úmĩ be ni ímbá 'bá ní n̄ĩ kuyé, Índrĩ Múngú vé rĩ ímbá 'bá ní nĩ. Índrĩ ālu ālu 'dīri sē 'bã ri ú' dũkó tã áda vé rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. ¹⁴ 'Bá Índrĩ Múngú vé rĩ ní fiĩ ɛsĩ ni agá kuyé rĩ, ā'yĩ tã Índrĩ rĩ ní ímbá rĩ ku, ā'diātāsīyã ĩri índré ĩri ní tã azakaza vé ni, tã rĩ fi dr̄i ni gé 'dãá ku, ā'diātāsīyã Índrĩ Uletere rĩ tã 'dī' bée vé ífifi i' da nĩ. ¹⁵ 'Bá Índrĩ rĩ ní fiĩ ɛsĩ ni agá gĩ rĩ, ĩri ícó tã Múngú vé rĩ n̄ĩ áamá rá, 'bo 'bá āzi ícó tã ĩri ní n̄ĩ áamá 'dīri n̄ĩ áamá ku.

¹⁶ "Ā' di n̄ĩ úmĩ Úpĩ Múngú vé rĩ rá nĩ 'yozú kīnĩ 'i ícó ĩri ímbá rá?"
'Bo 'bávé úmĩ sũ Kúrísitō vé rĩ t̄ni.

3

Lē ā ngakí ězī Múngú vé rī trú

¹ Má ědrípīi má ọmvúpīi, ĩmi ri tā 'o sū 'bá nyōọkú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī, sē má ní rizú átázú ĩmi ní sū 'bá Índrí ní fí kōpi ẹsị agá kuyé ni pi tīnī ānī. Īmivé adringará Kúrísítō agá rī gé, ĩmi índrékí sū ũdéná tīnī. ² Má úcé ĩmi lé sī, adri 'yozú kīnī ínyá sī kuyé, ā'diātāsīyā ĩmi ícókí drī ínyá nyaá ku. Ádarú ĩmi ícókí drī kuyé. ³ Īmi drī ri tā nyōọkú nōri vé rī 'du nga. Ā'diātāsīyā ĩmi āsámvú gé sī, ọgúpī ā tā ri 'de ọgúpī ē ẹsị agá ũnjí, āzini ĩmi ri āwāwā. 'Dīri lū 'yozú kīnī Índrí rī ású drī ĩmi kuyé, ĩmi ri tā 'o sū 'bá nyōọkú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī.

⁴ Īmi āsámvú gé, 'bá uruko ri 'yo, "Ma 'bá Páulū vé ni," uruko ni pi ri 'yo, "Ma 'bá Āpólō vé ni." Īmi nyo ri tā 'o sū 'bá nyōọkú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī kuyé? ⁵ Āpólō ri 'bá íngóni ni? Páulū ri 'bá íngóni ni? 'Bá 'dī'bée átí'bá Múngú vé ni, Múngú sē 'bá kokí ĩmi ízā Úpí ri ẹ'yǐzú nī. Úpí sē 'bá ālu ālu ní ẹzī nī. ⁶ Á sa úri rī nī, Āpólō ri úri rī ũsū yǐ sī nī, 'bo Múngú sē úri rī dụú nī. ⁷ 'Bá úri rī saápi rī pi, 'bá úri rī ũsūupi yǐ sī rī be, tā kōpi ní 'oó rī adri tā āmbúgú rú kuyé, 'bo Múngú sē úri 'dī'bée dụú nī. ⁸ 'Bá úri saápi rī pi, 'bá úri

rī ũsūupi yǐ sī rī be, ẹzī kōpi ní ngaá rī ālu rī. Ī ímú 'bá ālu ālu ũfē ẹzī ĩri ní ngaá rī sī. ⁹ 'Bá ri ẹzī nga Múngú ní, ĩmi ọmvú Múngú vé ni, āzini ĩmi jó Múngú ní rií sị rī.

¹⁰ Múngú 'bá ẹsị múké má ní, sē má ní úmí jó rī ā ndǔú ā'bázú ānī múké múké, nóni 'bá āzi ri jó rī sị má ní ndǔú ni ā'bāá 'dīri drǐgé. 'Bo 'bá jó rī sịpi rī ā ndre múké, ā sị jó rī múké múké. ¹¹ 'Bá āzi ícọ gōó jó āzi ā ndǔú ā'bāá dǐi ku, ā'diātāsīyā jó ā ndǔú ĩ ní ā'bāá gí rī, ĩri Yēsū Kúrísítō 'i. ¹² 'Bá āzi sị dō jó ĩ ní ndǔú ni ā'bāá 'dīri drǐgé dábū sī, aya ọgú 'bá ọgúọgú ni pi sī, írá ājē be āmbúgú ni pi sī, pẹti sī, ásé sī, ¹³ kādō muú caá ú'dú tā lizú rī gé, ĩ 'bá ālu ālu vé ẹzī i'da rá, ā'diātāsīyā ú'dú 'dāri gé, áci ri ímú tā rī i'da nī, ĩ ímú 'bá ālu ālu vé ẹzī ĩri ní ngaá rī ǔ'bī áci sī, dō ĩrivé ẹzī ngaá rī íngóni. ¹⁴ 'Bá jó sịpi rī vé jó ve dō kuyé, ĩ ímú ĩri ũfē rá. ¹⁵ 'Bo 'bá jó sịpi rī vé jó ve dō rá, ísú ngá āzi ku. Ī 'bá jó sịpi rī pa rá, 'bo ĩri adri sū 'bá ápápi áci agásī rī tīnī.

¹⁶ Īmi nǐkí 'yozú kīnī ĩmi jó Múngú vé ni, Índrí Múngú vé rī ri adri ĩmi agá 'dīni kuyé? ¹⁷ 'Bá rī ũnō dō jó Múngú vé rī arí vūgá, Múngú ri ímú ĩri ĩrīnā ũnjí ũnjí, ā'diātāsīyā jó Múngú vé rī, ĩri uletere, ĩmi jó Múngú vé ni.

¹⁸ Lē 'bá āzi ā ũ'bā 'í mị ũgōgōlé rú ku. 'Bá rī kīnī

dō 'í nī tā vū drīgé nōgó rī ambamba, lē ā 'bā 'i adrii azakaza rú, ā újá rí 'i adrii 'bá tā nīipi ni. ¹⁹ Ā'diātāsīyā tā nīngará nyōōkú nōri vé rī, ĩri tā azakaza vé ni Múngú ędretī gé. Siki Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Bá 'yo'bá kīnī ĩ nīkī tā ambamba rī pi, Múngú ri kōpi mbā uru ĩvé tā nīngará ambamba 'dīri ā tā sī." ²⁰ Búkū Múngú vé rī 'yo kpá 'dīni kīnī, "Úpí nī rá 'yozú kīnī kōpivé tā nīngará 'dīri ęzī ākó." ²¹ Kúru lē 'bá āzi ē íngú 'i tā 'bá āzi ní rií 'oó rī sī ku! Ngá rī pi ārēvú céré ĩmivé ni. ²² Í'dózú Páulū 'i, Āpólō 'i, Kéfā ĩ ní zīi Pétēró 'i, vū nōri, ídri rī, drā rī, lókí āndrū rī, āzini lókí drūzī rī, nga 'dī'bée ārēvú céré ĩmivé ni, ²³ ĩmi 'bá Kúrísítō vé ni, Kúrísítō ri Múngú vé ni.

4

Kúrísítō vé 'bá áyúāyū rī pi ātī'bá

¹ Kúru lē 'bá rī pi ā nīkī 'yozú kīnī 'bā ātī'bá Kúrísítō vé ni, sēkí 'bá ní ęzī, 'bā ri tā Múngú vé 'i zūipi kú mūdūmūdū rú rī ũlū. ² 'Bá ĩ ní ęzī sēé drī ni gé rī, lē ā adri 'bá ęzī ĩ ní sēé drī ni gé rī ngaápi pīri ni. ³ ĩmi átákí dō mávé tā ũnjí, dōku 'bá tā līpi rī átá dō mávé tā ũnjí, má ũsū mā drī ni gé ku. Má ícó mávé tā līi ũgōgōlé rú ku. ⁴ Má ũsū tā má ní 'oó rī pīri, 'bo ícó lūú 'yozú kīnī ma tā ākó 'dīni ku. Úpí ri

mávé tā lī nī. ⁵ Lē 'bá āzi ā lī ógūpi vé tā ku, cīngbá Úpí ní ícázú rī gé. ĩri ímú tā ĩ zū' 'bá ĩnīnā agá rī pi i'da, āzini tā 'bá rī pi ē ęsī agá rī pi i'da céré āmvé. Sā 'dāri gé, Múngú ri ímú 'bá ālu ālu íngú rá.

⁶ Má ędrīpīi má ómvúpīi, má í'dú 'bā 'bāá Āpólō be ũ'bītā rú, ĩmi nīkī rí tā ĩ ní 'yoó, "ĩmi 'dukí tā ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī ngaá áyu" 'dīri vé ífīfī 'bá vúgá. ĩri sē ĩmi ícókí 'bá āzi íngú 'bā āsámvú gé nōgó 'yozú kīnī ĩrivé āmbūgū ndē ógūpi vé rī rá 'dīni ku. ⁷ Ngá sēepi mi ícó adri 'bá rī pi āsámvú gé sī túngú rī ā'di? Ngá mí ní ĩsú 'dī'bée agá, ngá Múngú ní sēé mí ní kuyé rī ā'di? Ngá mí ní ĩsú rī, Múngú sē dō nī pírí, ngá mí ní adrizú āfú sī 'yozú kīnī mí 'o tā rī mi 'i rī ā'di?

⁸ ĩmi ũsūkí kīnī ĩmi nīkī tā índrí vé ĩmi ní lēé rī pi ārēvú céré gí! ĩmi ũsūkí kīnī ĩmi ĩsúkí úmī Índrí Uleterē rī ní sēé 'bá rī pi ní rī ārēvú céré gí! ĩmi ũsūkí kīnī ĩmi nōni 'bāgú! 'Bo 'bá adrikí 'bāgú ku! Ádarú á lē ĩmi ā adrikí 'bāgú, 'bā rúkí rí mālūngā rī ĩmi be trū. ⁹ Ā'diātāsīyā índré má vúgá nōlé, 'bā 'bá áyúāyū nō'bée, Múngú 'bā 'bā adrii ũdūmbītā rú, 'bá adrikí sū 'bá ĩ ní ũ'yīi, ĩ ní lēé jīi ú'dī'dī rī pi tīni. Mālāyíkā rī pi 'bá vū drīgé rī pi be céré ri mī 'bā 'bā ndrezú.

10 'Bá ní rií ězī ngaá Kúrísítō ní rī sī, 'bá rī pi ũsũkí kínī 'bâ azakaza rú, 'bo ĩmi ũsũkí kínī ĩmi nĩkí tã Kúrísítō vé rī nĩ! 'Bá rī pi kínī 'bâ ũkpō ākó, 'bo ĩmi kínī ĩmi ũkpō be! 'Bá rī pi ri ĩmi ĩnjĩ ĩnjĩ, 'bo 'bá rī pi ĩnjĩkí 'bâ ku!
 11 Cĩngbá āndrũ sī, 'bâ ri adri ěbĩrĩ sī, yĩĩ úvá ri 'bâ ndē, bōngó dē 'bâ rú 'bá gá sī céré, 'bá rī pi ri 'bâ 'o ũnjĩ, 'bâ vũrã adrizú ni ākó. 12 'Bá ri ězī nga ũkpō sī 'bâ drĩ sī. 'Bá rī pi kádō rií 'bâ trii, 'bâ ri kōpi ní tãkiri sē. Kádō rií 'bâ ōcũyũ, 'bâ ri tã ni ta mužú ěsĩ mādã sī. 13 'Bá rī pi kádō rií 'bâ rú izaá, 'bâ ri tã rī újã kōpi ní ěsĩ múké sī. Cĩngbá āndrũ sī, 'bá vũ drĩgé rī pi mĩ gé 'dãlé, 'bá índrékí sũ kúrũnyá ĩ ní rií dãá kĩ'dĩrō drĩgé rī tĩni.

14 Á sī tã 'dĩri ĩmĩ drĩ ĩnjázú kuyé, á sī tã 'dĩri ĩmi ĩmbázú ānĩ sũ anji má ní lēlē rī pi tĩni, ĩmi 'okĩ rĩ tã pĩrĩ. 15 'Bá ĩmi ĩmbá 'bá Kúrísítō Yēsũ vé tã sī rī pi ā adrikí dō élifũ mužrĩ (10,000) drããsĩyã, ĩmivé ětēpĩ 'yēná ma 'i, ā'diãtãsĩyã má 'dó ĩmi ĩmbá Kúrísítō vé tã sī nĩ, ĩmi ní ĩri ě'yĩzú ānĩ. 16 Kúru á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi 'okĩ tã sũ má ní 'oó rī tĩni. 17 Tã 'dĩri sī, á lē Tĩmōtáyō ri pēe mužú ĩmi vúgá 'dĩlé, Tĩmōtáyō adri sũ mâ mvã tĩni, á lē ĩri lēlē, 'bã ívé ěsĩ céré kuú Úpĩ drĩgé. ĩri muž mávé adringará Kúrísítō Yēsũ agá rī vé tã ũlũ ĩmi ní, āzini ĩri tã má ní ĩmbá

kãnisã rī pi agásĩ rī vé tã ũlũ ĩmi ní nĩ.

18 ĩmi urũkō 'bée ũsũkí kínĩ á muž ĩmi ndree ku, sē kōpi ě drĩ gō ícã ũkpó ũkpó. 19 Úpĩ ā'yĩ dō rá, ma ca ĩmi vúgá 'dĩlé mbēlēňá, ma kúru muž 'bá drĩ be ũkpó ũkpó rī pi vé tã rií átã rī yĩ, dō kōpi ri átã ngóni, āzini kōpi dō ri ězĩ rī nga ā'di vé ũkpō sī. 20 Mãlũngã Múngú vé rī átákĩ tã ni 'yēná tĩ sī ku, lē ũkpō Múngú vé rī. 21 Má kádō caá ĩmi vúgá 'dĩlé, ĩmi lēkĩ mâ 'o ĩmi íngóni? ĩmi lēkĩ mâ átã ĩmi ní átángá ũkpó ũkpó ni pi, dōku mâ lē ĩmi lēlē, āzini mâ átã ĩmi ní átángá rī ěsĩ mādã sī?

5

Lē 'bá kãnisã vé rī pi ā 'bãkĩ ōwũ ku

1 Á yĩ kínĩ ĩmi ri ōwũ 'bã ĩmi āsãmvú gé sī, tã ĩmi ní rií 'oó 'dĩri aga pãgãno rī pi ní rií 'oó rĩ rá. Ágó āzi la ětēpĩ vé ũkú sī. 2 ĩmi ri ĩmi íngú ānĩ íngúngũ. 'Bá tã 'oópi 'dĩni 'dĩri, ĩmi té adri ānĩ ízãngã sī, ĩmi té ĩri dro fũ ĩmi āsãmvú gé sī rá. 3 Mã adri dō ĩmi be trũ kuyé drããsĩyã, índri agá, 'bã ĩmi be trũ. Mã adri dō ĩmi āsãmvú gé 'dĩlé 'dãáyo drããsĩyã, á lĩ tã ágó 'dĩri drĩgé gĩ. 4 ĩmi kádō ĩmi úmú vũrã ālu gé 'bávé Úpĩ Yēsũ ā rú sī, índri agá, 'bã ĩmi be trũ, ũkpō 'bávé Úpĩ Yēsũ vé rī ĩmi āsãmvú gé anigé. 5 ĩmi sēkĩ ágó 'dĩri Sãtãnã drĩgé,

īrivé rŭ'bán rizú ũnjikānyā
'ozú 'dīri ímŭ īzāngā nya
ambamba, 'bo ī ímŭ īrivé
índrí pa ú'dú Úpí Yēsŭ ní
īgōzú rī gé.

6 Īmivé íngúngará 'dīri
adri múké ku. Īmi nīkí kuyé
'yozú kīnī ākúfī mādāngá ri
sē íwá ri dra íngá ānī kōfútō
be 'dīni kuyé? ⁷ Lē ĩmi drokí
'bá ũnjikānyā 'oópi rī ĩmi
āsámví gé sī rá, ĩmi adrikí
rí ule, sŭ ĩmi ní adrii ule
Múngú agá rī tīnī. Kúrísítō
ri Kābīlō Mvā* ú'dú Múngú
ní Ēlízú Jó rī pi tī gé sī rī
vé rī, drā 'bá ní rōbōŋō rú.
⁸ 'Bá kādō ũmŭ rī nyaá, lē
'bā adrikí ũnjikānyā be sŭ
pángá ĩ ní á'dí ākúfī sī rī tīnī
ku, 'bo lē 'bā 'okí tā áda, 'bā
adrikí ule sŭ pángá ĩ ní á'dí
ākúfī ākó rī tīnī.

⁹ Á sī sēē ĩmi ní kōkōbī
mávē rī agá 'dīni, lē ĩmi
úmúkí ĩmi adrii 'bá ōwŭ rú
rī pi be trŭ ku. ¹⁰ Tā 'dīri
adri 'yozú kīnī ma ri átá 'bá
nyōókŭ nōri vé adri 'bá ōwŭ
rú, dōku éśí be āmbúgú ngá
drīgé, dōku 'bá āngŭ ali'bá,
dōku 'bá ri'bá ngá ĩ ní údé
drī sī múngú rī pi ĩnjī'bá rī
pi ā tā sī ku. Té dō ma
ri átá kōpi ā tā sī, ĩmi té
adringará vŭ drīgé nōgó rī
ku rá, ĩmi adrikí té 'bá 'dīni
'dī'bée be trŭ ku. ¹¹ 'Bo tā
má ní sīi sēē ĩmi ní rī agá,
má kīnī, 'bá 'yoópi kīnī 'í

ē'yī Kúrísítō ri gí, 'bo ísŭ ĩri
ri ōwŭ 'bā, dōku ĩri éśí be
āmbúgú ngá drīgé, dōku ĩri
'bá riipi ngá ĩ ní údé múngú
rú rī ĩnjīpi ni, dōku 'bá āngŭ
u'daápi u'da'da ni, dōku 'bá
riipi ĩmērēēpi íwá sī ni, dōku
'bá riipi āngŭ aliipi ni, lē ĩmi
úmúkí ĩmi adrii ĩri be trŭ ku.
'Bá 'dīni 'dīri lē ĩmi nyakí
ngá ĩri be trŭ ku.

¹² Má ícó 'bá ē'yī'bá kuyé
rī pi vé tā līi nī ku, 'bo 'bā
ícó 'bá Yēsŭ ri ē'yī'bá gí ri'bá
ũnjikānyā 'o'bá rī pi vé tā lī
rá. ¹³ Múngú ri 'bá ē'yī'bá
kuyé rī pi vé tā lī nī. 'Bá
riipi ũnjikānyā 'oópi rī, lē
ĩmi drokí ĩri ĩmi āsámví gé
sī rá.

6

*Ā jīkí 'bá Múngú ri nīipi gí
rī tōó 'bá tā līipi rī ęndręti gé
ku*

¹ Mi dō tā be mí ógŭpi Yēsŭ
ri ē'yīipi gí rī be, mi té kōdō
ĩri jī tō 'bá Múngú ri nī'bá
gí rī pi ęndręti gé. Ngá mí
ní ĩri jizú tōzú 'bá Múngú ri
nī'bá kuyé rī pi ęndręti gé
rī ā'di? ² ĩmi nīkí 'yozú kīnī
'bá Múngú vé rī pi ímŭ tā
lī 'bá nyōókŭ nōri vé rī pi
drīgé nī 'dīni kuyé? ĩmi dō
tā lī 'bá nyōókŭ nōri vé rī pi
drīgé rá pírí, tā mādā mādā
ĩmi āsámví gé sī 'dī'bée, ĩmi
ícókí nyo údé ĩmi āsámví gé
sī ku? ³ ĩmi nīkí kuyé 'yozú

* 5:7 5:7 Kābīlō Mvā: Múngú sē tājmbī Mósē ní kīnī, 'bá rī pi ā zākí kābīlō
Múngú ní rōbōŋō rú, ā trŭkí rí kōpi ívé ũnjikānyā agásī rá. Sē ĩ ní Yēsŭ ri
zizú Kābīlō Mvā Múngú vé ni ānī, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē ĩri ímŭ drāá 'bávē
ũnjikānyā ũjī. 'Í lā Wŭngará 12:17-28; Mārākō 14:12; Lŭkā 22:7; Yŭwání
1:29-35; 1 Pétērō 1:19. 5:12 5:12 Dētōrōnómē 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24;
24:7

kínī 'bâ úmvúlésī ímú tâ lị mālāyíkā rī pi drīgē nī? Tã rī dō 'dīri tịnị, ádarú 'bâ ícó tâ 'bá ní izaá 'bá ásamvú gé sī vū drīgē nōgó rī pi lị rá. 4 Ĭmi dō tâ be Ĭmi ásamvú gé sī, ngá Ĭmi ní rizú tâ rī jịzú lịzú 'bá Múngú ri nị 'bá kuyé kánísā ní kọpi ịnjị ku rī pi vúgá rī ã'di? 5 Á 'yo tâ 'dīri Ĭmī drī ịnjázú ānị. Ádarú 'bá nyo kánísā agá 'dīgē úmī be ícó 'bá Ĭmivé tâ lị 'bá ni pi 'dāáyo? 6 Ngá Ĭmi ní rizú Ĭmi ọgụpị jịzú tōzú 'bá Múngú ri nị 'bá kuyé rī pi ẹnretị gé rī ã'di?

7 Ĭmi ri Ĭmi ọgụpị jị tō 'bá Múngú ri nị 'bá kuyé rī pi ẹnretị gé, 'dīri lū 'yozú kínī tâ ndē Ĭmi gí. 'Bá rī 'o dō Ĭmi ũnjí, lē mī jị Ĭri tōó ku, mī ku tâ rī ã adri 'díní. 8 Ĭmi ri tâ ũnjí 'o Ĭmi ẹdrịpị ní, āzini Ĭmi ọmvúpị ní, Ĭmi ri kọpivé ngá u'dụ mị mbamba sī.

9 Ĭmi nịkí 'yozú kínī 'bá ũnjíkányā 'o 'bá rī pi fikí mālūngā Múngú vé rī agá ku 'díní kuyé? Lē Ĭmi ũ'bākí Ĭmī mị ku. 'Bá ri 'bá ọwụ 'bā 'bée rī pi, dōku 'bá ri 'bá ngá ĩ ní údé drị sī múngú rú rī ịnjị 'bá rī pi, dōku 'bá ri 'bá la 'bá ọgụpị vé ũkú sī rī pi, āgō ri 'bá la 'bá ĩ ọgụpị āgō rú rī pi sī rī pi, 10 ụgụ 'bá rī pi, 'bá ẹsị be āmbúgú ngá drīgē rī pi, 'bá Ĭmērē 'bá íwá sī rī pi, 'bá āngū u'da 'bá u'da 'da rī pi, 'bá ọgụpị vé ngá u'dụ 'bá mị mbamba sī rī pi, kọpi ícókí fí mālūngā Múngú vé rī agá

ku. 11 Ándúró Ĭmi urụkọ 'bée rikí tâ 'oó sū 'dīri tịnị. 'Bo nóni ũjíkí ũnjíkányā Ĭmivé rī, Ĭmi ícákí uleteré gí, Ĭmi ícákí pịrị Múngú ẹnretị gé rú Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī sī, āzini Índrí Múngú vé rī vé ũkpō sī.

Lē ã 'bākí ọwụ ku

12 Ĭmi urụkọ 'bée ri 'yo, "Ngá 'bá ní lēé rī pi ārēvú céré 'bâ ícó 'o rá," 'bo á 'yo Ĭmi ní 'díní, ngá rī pi ārēvú céré ícó ịzā koó ku, 'bo á lē adrii tųgērị ngá rī pi vé ni ku. 13 Ĭmi ri 'yo, "A lē ínyá, ínyá lē fíi 'a agá." 'Bo á lē 'yoó Ĭmi ní 'díní, Múngú ri ngá 'dī 'bée iza ịrịtrọ. Lē 'bâ áyúkí 'bá rú 'bá ọwụ 'bázú ānị ku, rú 'bá 'bávé rī, lē 'bâ ngakí ẹzị ānị Úpí ní, Úpí ri rú 'bá 'bávé rī ütē nī. 14 Múngú ri ímú 'bâ inga gō idri rú drāngará gálésī ũkpō ívé rī sī, sū Ĭri ní Úpí Yēsū ri ingaá gōó idri rú rī tịnị. 15 Ĭmi nịkí 'yozú kíní rú 'bá Ĭmivé rī, Ĭri Kúrísítō vé ni 'díní kuyé? 'Bá áyúkí dō rú 'bá Kúrísítō vé nōri rizú ọwụ 'bázú ānị, Ĭri nyo múké? Adri 'díní kuyé! 16 Ĭmi nịkí 'yozú kíní 'bá rī la dō ũkú ọwụ rú ni sī, kọpi úmúkí ĩ ícá rú 'bá ālu gí 'díní kuyé? Ā'diātāsīyā Búkū Múngú vé rī kíní, "Bá ịrị 'dī 'bée ĩ úmú adri rú 'bá ālu." 17 'Bo 'bá 'i úmúpi ícápi Úpí be ngá ālu rī, Índrí Kúrísítō vé rī adri Ĭri be trụ.

18 Lē ā 'bāki ɔwũ ku. Ūnjĩkãnyã uruko 'bã rĩ ní 'oó kárakarã rĩ pi, iza ìrivé rù'bã ku, 'bo 'bã rĩ 'bã dō ɔwũ, ìri ūnjĩkãnyã ìjĩ rù'bã ni gé. 19 Ìmi nĩkĩ 'yozú kìnĩ, ìmi àsámvú gé 'dĩgé, 'bã ãlu ãlu vé rù'bã ìri Jó Múngú vé ni, Índrí Uleteré rĩ ri adri 'a ni gé 'dĩni kuyé? Ìmi nĩkĩ ámã 'yozú kìnĩ Múngú sêé ìmi ní Índrí Uleteré rĩ nĩ 'dĩni kuyé? Ìmi ri adri ìmivé ũkpõ sĩ kuyé. 20 Múngú je ìmi ãjẽ be ãmbúgú, kúru lē ìmi áyúkĩ ìmĩ rù'bã Múngú ri ñjĩzú.

7

Ūkú jengárã

1 Kúru tã ìmi ní sĩ kōkōbĩ agã ma zizú ãni 'dĩri, ma újã ìmi ní 'dĩni, múké ni, lē ágó ã je ũkú ku. 2 'Bo 'bã rĩ pi ní adrii ɔwũ be ambamba rĩ sĩ, lē ágó ã adri ũkú ívé ni be, ũkú ã adri ágó ívé ni be. 3 Ágó rĩ pi ũkú rĩ be, lē kōpi ã úmúkĩ ì adrii trũ, ógúpĩ ã uga 'i ógúpĩ ní ku. 4 Rù'bã ũkú rĩ vé rĩ adri 'yénã ìrivé ni ó'dúkùlegúsĩ kuyé, ìri kpã ágó rĩ vé ni. Rù'bã ágó rĩ vé rĩ adri 'yénã ìrivé ni ó'dúkùlegúsĩ kuyé, ìri kpã ũkú rĩ vé ni. 5 'Bã ãzi ã uga 'i rù'bã ógúpĩ ní ku. Ìmi lēkĩ dō Múngú ri zĩjĩ, lē ìmi ẽ'yĩkĩ trũ 'yozú kìnĩ ìmi kukĩ sã mādã Múngú ri zizú. Ìmi zĩkĩ dō Múngú ri gĩ, ìmi gōkĩ kúru ìmi úmú, ã'diãtãsiyã ìmi ní ícõ ìmi a'biĩ bã ku rĩ sĩ, Sãtãnã ã ũ'bĩ rĩ ìmi ku.

6 Tã mã ní 'yoó 'dĩri ìri yĩkĩ mávé rĩ, 'bo á 'bã ìri tãimbĩ rú kuyé. 7 'Bã rĩ pi céré ã adrikĩ té dō sũ mã tĩnĩ ũkú ãkõ, ìri té adri múké. 'Bo Múngú sē 'bã ãlu ãlu ní fēfē tã 'ozú rĩ nĩ, sē 'bã ãzi ní fēfē adrizú ũkú ãkõ, dōku ágó ãkõ, ãzini sē 'bã ãzi ní fēfē ẽzĩ ngazú Múngú ní, ìri adri ũkú be, dōku ágó be.

8 Á lē 'yoó 'bã ũkú ãkõ, dōku ágó ãkõ, ãzini 'bã ɔwuzĩ rú rĩ pi ní 'dĩni, lē kōpi ã adrikĩ sũ mã ní adrii rĩ tĩnĩ, ũkú ãkõ, dōku ágó ãkõ. 9 'Bo kōpi ícõkĩ dō ì a'biĩ bã ku, lē kōpi ã jekĩ ũkú, dōku ã jekĩ ágó, ã'diãtãsiyã mí ní rizú drãzú ũkú úvã sĩ, dōku ágó úvã sĩ, múké ni, lē mĩ je ũkú, dōku mĩ je ágó.

10 Á lē 'yoó ũkú ágó be rĩ ní 'dĩni, lē ũkú ágó be rĩ ã ku ágó ívé rĩ ku. 'Bo tã 'dĩri á 'yo nĩ kuyé, Úpĩ 'yo nĩ. 11 Ūkú ágó be rĩ ku dō ágó ívé rĩ gĩ, lē ã áwĩ adrii ágó ãkõ, dōku ã újã 'i gōõ ágó ívé rĩ vúgã 'dãã ũzi. Lē ágó ã dro ũkú ívé rĩ ku.

12 Á lē 'yoó ìmi uruko 'bée ní 'dĩni, 'bã rĩ je dō ũkú Yēsũ Kúrísitõ ri ẽ'yĩpi kuyé ni, ũkú rĩ ã'yĩ dō adrii ìri be rá, lē 'bã rĩ ã dro ũkú rĩ ku. Á 'yo tã 'dĩri nĩ, adri 'yozú kìnĩ Úpĩ 'yo nĩ kuyé. 13 Ūkú rĩ je dō ágó Yēsũ Kúrísitõ ri ẽ'yĩpi kuyé ni, ágó rĩ ã'yĩ dō adrii ìri be rá, lē ũkú rĩ ã ku ágó rĩ ku. 14 Ágó Yēsũ Kúrísitõ ri ẽ'yĩpi kuyé rĩ, Múngú ri ícõ ìri ndre 'bã ívé ni rú ìrivé ũkú Yēsũ ri

ẽ'yĩpi gí rĩ ã tã sĩ, ũkú Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩpi kuyé rĩ, Múngú ri ícō ĩri ndre 'bá ívé ni rú ĩrivé ágó Yēsũ ri ẽ'yĩpi gí rĩ ã tã sĩ. Ā adri dō 'dĩni ku, anjiná kōpivé rĩ ícókí té adrii uletere Múngú ẽndreṭi gé ku, 'bo nóni Múngú ri kōpi ndre anji ívé ni pi rú.

15 Ágó rĩ dō 'bá Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩpi kuyé ni, lē dō ũkú rĩ droó, lē ũkú rĩ ã 'de muṭú ĩyí, dōku ũkú rĩ dō 'bá Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩpi kuyé nĩ, lē dō ágó rĩ kuú, ágó rĩ ã ku ã 'de muṭú ĩyí. Ágó Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩpi gí, dōku ũkú Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩpi gí rĩ, kōpi ícókí adrii 'bá 'dĩni 'dĩri be ku, Múngú lē ã adrikí ãsámvú gé sĩ tã be kírĩ. 16 Mi ũkú rĩ, mi ícō nĩ ámá íngóni 'yozú kínĩ mi ícō sē ágó mívé rĩ Yēsũ ri ẽ'yĩ rá? Dōku mi ágó rĩ, mi ícō nĩ ámá íngóni 'yozú kínĩ mi ícō sē ũkú mívé rĩ Yēsũ ri ẽ'yĩ rá?

17 Lē 'bá ālu ālu ã adri sũ Úpí Yēsũ ní ĩri ĩpēé gí rĩ tĩnĩ, āzini lē ã adri sũ Múngú ní ĩri zĩĩ ímú adrii 'bá ívé ni rú rĩ tĩnĩ. Tãĩmbĩ 'dĩri má ní lēé 'bá kãnisã vé rĩ pi ārēvú céré ã 'dũkĩ ngaá rĩ. 18 'Bá rĩ ẽ'yĩ dō Yēsũ rĩ gí, lĩkĩ dō ĩri ã ágélé ẽ tĩ* ĩsú ākũdē ẽ'yĩ drĩ Yēsũ ri kuyé, lē ã áwí adrii 'bá ĩ ní ágélé ni ẽ tĩ lĩĩ gí rĩ rú. 'Bá ĩ ní ágélé ni ẽ tĩ lĩĩ kuyé rĩ ẽ'yĩ dō Yēsũ ri

gí, lē ã sē 'ĩ ágélé ẽ tĩ lĩĩ ku. 19 Lĩkĩ dō 'bá rĩ ã ágélé ẽ tĩ gí yã, dō lĩkĩ kuyé yã, adri tã rú ku. Tã āmbúgú rĩ, lē 'bá rĩ ã 'dũ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ ngaá. 20 'Bá Múngú ri ẽ'yĩpi gí rĩ, lē ã áwí adrii sũ Múngú ní ĩri ĩpēé gí rĩ tĩnĩ. 21 Mi dō tũgērĩ, lē mĩ adri ĩzāngã sĩ ku, mí ĩsú dō drĩwālã gí, lē mĩ ã'yĩ drĩwālã rĩ vé tã. 22 Mi dō tũgērĩ, Úpí zĩ dō mi adrii 'bá ívé ni, oṃu mi mívé ũnjikānyã agásĩ gí. Mi adrii tũgērĩ ku rĩ, Úpí zĩ dō mi adrii 'bá ívé ni, mi adri tũgērĩ Kúrísítō vé ni. 23 Múngú je ĩmi ājē be āmbúgú. Lē ĩmi adrikĩ tũgērĩ nyōókũ nōri vé ni ku. 24 Má ẽdrĩpĩĩ má ómvúpĩĩ, ĩmi nóni anji Múngú vé ni, sũ má ní átã drĩdrĩ rĩ tĩnĩ, lē ĩmi áwíkĩ adrii sũ ĩmi ní ándúrú adrii sã ĩmi ní Yēsũ Kúrísítō ri ẽ'yĩzú rĩ gé rĩ tĩnĩ.

25 Anji ũkú adri'bée kácãná rú rĩ pi, Úpí lũ má ní kōpivé tã kuyé. 'Bo Úpí vé ẽsĩ múké rĩ sĩ, sē má ní tã nĩngará, ma ícō átã ĩmi ní, ĩmi ícō mávé tã yĩ rá. 26 ĩzāngã ní nóni adrii ambamba rĩ sĩ, lē ĩmi áwíkĩ adrii sũ ĩmi ní ándúrú adrii rĩ tĩnĩ. 27 'Í je dō ũkú gí, lē ĩmi ã ayikĩ ũkú rĩ be ku. 'Í je dō ũkú kuyé, lē mĩ je ũkú ku. 28 'Bo 'bá rĩ je dō ũkú, adri ũnjikānyã ku, mvã ũkú

* 7:18 7:18 Ágélé ẽ tĩ lĩngará: Múngú lũ Ābūrámã ní kínĩ, anji āgō Ābūrámã vé rĩ pi adrikĩ dō caá ń'dũ ārō gí, lē ã ũlĩkĩ kōpi ã ágélé ẽ tĩ rá, lũzú kínĩ, kōpi anji Múngú vé ni. 'Bá rĩ ã'yĩ dō 'ĩ ágélé ẽ tĩ sēé lĩĩ gí, ĩri tãĩmbĩ Mósē vé rĩ 'dũ nga. 'Í lã ĩ'dóngará 17:9-14; Ẽzĩ 15:1-5.

kácáṅá rú rĩ je dō ágó, adri ũnjĩkãnyã ku. 'Bo 'bá ĩ je' bá gĩ rĩ pi, kōpi tã ũkpó ũkpó ni pi ĩsú rá ívé adringará agá. Á lē ĩmi ĩsúkĩ ĩzãngã ku.

²⁹ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, Úpĩ ri ĩgō ú'díkĩrĩṅá nōgō. Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ãjē vé tã adri tã āmbúgú ku. ³⁰ 'Bá ri' bá áá ngo' bá rĩ pi, ā adrikĩ sũ 'bá áá ngo' bá kuyé rĩ pi tĩni, 'bá āyĩkō 'bã'bée rĩ pi, ā adrikĩ sũ 'bá āyĩkō 'bã'bée kuyé rĩ pi tĩni, 'bá ngá je' bá rĩ pi, ā adrikĩ sũ 'bá ngá ākó rĩ pi tĩni. ³¹ Ngá múké mí ní ĩsú vũ drĩgé nōgō rĩ ā adri dō gbã ngōpĩ, dōku mĩ lē dō kōpi ambamba, tã āzi múké mí ní ĩsú 'a ní gé 'dĩgé ni 'dãáyo. 'Bá nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, tã ārēvú céré nyōókú nōri vé rĩ pi ímú de rá.

³² Á lē ĩmi rikĩ ĩmi ũsũú drãá tã sĩ kárakarã 'dĩni ku. 'Bá ũkú jeepi kuyé rĩ, ĩri éšĩ 'bã ězĩ ngazú Úpĩ ní, ā sē rĩ ĩri ní āyĩkō. ³³ 'Bo 'bá ũkú jeepi gĩ rĩ, ĩri éšĩ 'bã tã nyōókú nōri vé rĩ ũsũzú, 'ĩ 'o tã āyĩkō sēepi ní ívé ũkú ní. ³⁴ ĩrivé yĩkĩ ri 'i aco ĩrĩ. ũkú ágó jeepi kuyé rĩ, dōku mvá ũkú adriipi kácáṅá rú rĩ, ĩri ívé éšĩ 'bã céré rizú ězĩ Úpĩ vé rĩ ngazú. ĩri 'i ũtē adri uletere, ri ězĩ nga Úpĩ ní. 'Bo ũkú ágó jeepi gĩ rĩ, ĩri éšĩ 'bã tã nyōókú nōri vé rĩ ũsũzú, āzini ĩri 'yēṅá ri éšĩ 'bã ězĩ ngazú ágó ní ní āyĩkō sēzú. ³⁵ Ma ri tã 'dĩri lū ĩmi ní, ĩmi adrikĩ rĩ ānĩ múké, má uga ĩmi ní ũkú jengará ku. Á

lē ĩmi ĩzã koó, ĩmi ngakĩ rĩ ězĩ Múngú vé rĩ ānĩ múké, ĩmivé yĩkĩ ā aco rĩ 'i ĩrĩ ku.

³⁶ 'Bá rĩ vé éšĩ lē dō kĩnĩ 'ĩ lē ũkú kácáṅá rú ni jeé, ũkú rĩ adri dō ílĩ be āco jekĩ kuyé, 'bã dō éšĩ ũkú rĩ jezú, ā je ĩri ĩyĩ, adri ũnjĩkãnyã ku. ³⁷ 'Bo 'bá rĩ ũsũ dō ívé yĩkĩ gé 'dãlé kĩnĩ, 'ĩ je mvá ũkú rĩ ku, ĩri dō ícō ěbĩrĩ rú' bá vé rĩ a'bi rá, ā je mvá ũkú rĩ ku, tã ĩri ní 'oó 'dĩri múké. ³⁸ 'Bá ũkú kácáṅá rú rĩ jeepi rĩ, 'o 'dĩri múké, 'bo 'bá ũkú kácáṅá rú rĩ jeepi kuyé rĩ, 'o 'dĩri múké agaá rá.

³⁹ ũkú ágó be rĩ, ágó rĩ dō drĩ ídri rú, lē ā adri ágó rĩ be, ā ku ágó rĩ ku. Ágó rĩ drã dō gĩ, ĩri ícō ágó āzi je rá. 'Bo ágó ĩri ní lēé jeé rĩ, ā adri 'bá Úpĩ ri ě'yĩpi gĩ ni. ⁴⁰ 'Bo yĩkĩ mávé rĩ agá, gō dō ágó āzi jeé dĩ kuyé, ĩri múké aga rá. Má ũsũ tã má ní 'yoó 'dĩri, Índrĩ Múngú vé rĩ lū má ní nĩ.

8

Ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ

¹ 'Bá nĩkĩ ínnyá ĩ ní riĩ sēé nyaá ngá ĩ ní údé drĩ sĩ múngú rú rĩ pi ní rĩ vé tã rá. 'Bá nĩkĩ rá 'bã tã nĩngará be, tã nĩngará ri sē 'bã ri 'bã íngúngũ, 'bo lēngará ri sē 'bã 'bá ōgũpĩĩ ě ĩzã ko rá. ² 'Bá 'yoópi kĩnĩ 'ĩ nĩ tã ambamba rĩ, nĩ drĩ tã rĩ caá sũ ĩri ní lēé rĩ tĩni kuyé. ³ 'Bo 'bá Múngú ri lēepi rá rĩ, Múngú nĩ ĩri rá.

4 Ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé drĭ sĭ múnɡú rú rĭ pi ní rĭ vé tã, 'bá nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, ngá ĩ ní údé múnɡú rú rĭ pi céré ězĭ ákó vŭ drĭgĕ nōgó, 'bo Múnɡú ri 'yéná álu. 5 Ngá kárakará 'bŭ gé 'dálé rĭ pi, āzini vŭ drĭgĕ nōgó rĭ pi ĩ kōpi zĭ múnɡú, āzini úpĭ, 'bá ʊrŭkō ri múnɡú kárakará rĭ pi ĩnjĭ, āzini úpĭ kárakará rĭ pi ĩnjĭ. 6 'Bá nĭkĭ rá Múnɡú ri 'yéná álu, ĩri Ētĕpi, gbi ngá rĭ pi ārĕvú céré nĭ, 'bá ri adri ídri rú ězĭ nga ĩri ní. 'Bávé Úpĭ ĩri 'yéná Yĕsŭ Kúrísitō 'i. Gbi ngá rĭ pi ārĕvú céré nĭ, sĕ 'bá ní ídri rĭ nĭ.

7 'Bo 'bá Yĕsŭ ri ě'yĭ 'bá gĭ rĭ pi ā ʊrŭkō nĭkĭ ngá ĩ ní údé drĭ sĭ múnɡú rú ězĭ ákó rĭ pi vé tã kuyé. 'Bá rĭ pi ā ʊrŭkō ũsŭkĭ kĭnĭ, ngá ĩ ní údé drĭ sĭ múnɡú rú rĭ pi ũkpō be, kōpi ri 'o ũrĭ sĭ, kōpi ũsŭkĭ ĩ nyakĭ dō ínýá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé drĭ sĭ múnɡú rú rĭ pi ní rĭ gĭ, 'dĭri lŭ kĭnĭ ĩ 'okĭ ũnjĭkãnyã gĭ. 8 Ádarú Múnɡú ā'yĭ 'bá ānyãngã ā tã sĭ ku, 'bá nyakĭ dō ngá kuyé drããsiyã, ícó adrii ũnjĭ ku, 'Bá nyakĭ dō rá, ícó lŭú 'yozú kĭnĭ 'bá múké 'dĭni ku.

9 ĩmi ndrekĭ múké, yĭkĭ ĩmivé ngá a'bizú ku 'dĭri sĭ. Lĕ ĩmi sĕkĭ 'bá yĭkĭ be ũrĭ rú rĭ pi fĭi ũnjĭkãnyã agá ku. 10 'Bá yĭkĭ be ũrĭ rú rĭ pi ndrekĭ dō mi ri ínýá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múnɡú rú rĭ pi ní rĭ nya úrĭ jó agá 'dãá, ícó nyo fĭi muĭ ínýá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múnɡú rú rĭ pi ní 'dĭri nyaá ĩndĭ ku?

11 Tã nĭngará mívé 'dĭri, ĩri sĕ mi 'bá ě'yĭngará be mãdã Kúrísitō ní drãá ĩri ā tã sĭ rĭ iza rá. 12 ĩmi sĕkĭ dō 'bá yĭkĭ be ũrĭ rú rĭ fĭi ũnjĭkãnyã agá, 'dĭri lŭ kĭnĭ ĩmi 'okĭ Kúrísitō ri ũnjĭ. 13 'Bo zãá má ní nyaá rĭ sĕ dō má édrĭpi dōku má ómvŭpi ri fĭi ũnjĭkãnyã agá, má ícó gōó zãá nyaá dĭi áluŋani ku, mã sĕ rĭ ĩri 'deé ũnjĭkãnyã agá ku.

9

Ēzĭ ĩ ní ā'yŭi Páŭlŭ ā nga rĭ

1 Má ĩsŭ drĭwãlã gĭ. Ma 'bá áyúäyŭ ni. Á ndre 'bávé Úpĭ Yĕsŭ ri mâ mĭ sĭ rá. Ēzĭ má ní ngaá rĭ sĕ ĩmi ě'yĭkĭ Úpĭ ri gĭ. 2 'Bá ʊrŭkō 'bĕé ũsŭkĭ kĭnĭ má adri 'bá áyúäyŭ ni ku, ádarú ĩmi mĭ gé 'dálé ma 'bá áyúäyŭ ni! Á'diãtãsiyã ĩmi ní tã má ní átã rĭ yĭ rá, āzini ĩmi ní Yĕsŭ ri ě'yĭi rá rĭ sĭ, 'dĭri lŭ kĭnĭ ma 'bá áyúäyŭ Úpĭ vé ni.

3 'Bá rĭ pi kádō rií ězĭ ĩ ní ā'yŭi mã nga rĭ vé tã uzĭi, á ri újã kōpi ní 'dĭni. 4 'Bã Bãrŭnábã be, 'bá ícókĭ nyo ānyãngã nyaá, āzini ngá mvŭú ĩndĭ ku? 5 'Bã nyo ícó ũkú Yĕsŭ ri ě'yĭ 'bá gĭ rĭ pi je 'bá ní ũkú rú jĭ muzú 'bá vŭ sĭ ĩndĭ sŭ 'bá áyúäyŭ ʊrŭkō 'bĕé ní jeé, Úpĭ édrĭpi ní jeé, āzini Pĕtĕró ní jeé rĭ tĭnĭ rá? 6 'Bã 'yéná Bãrŭnábã be, ězĭ 'bã ĩzã kozú rĭ 'bã rikĭ nyo ngaá 'bã drĭ sĭ?

7 'Bã āzi ri nyo ícó ězĭ nga āngaráwã rú, ĩri 'i ũfĕ ũgōgōlé rú rá? 'Bá rĭ sa

dō peṭi vinyō vé rī pi, ícō nyo ũ'a ni ítīi nyaá ku? 'Bá rī dō ri kãbīlō úcé, ícō nyo lé ni zoó mvuú ku? ⁸ Má átá tā 'dīri yīkī 'bá áda vé ni sī kuyé. Tãimbī Múngú vé rī átá nyo tā rī sū 'dīri tīnī. ⁹ Ā'diātāsīyā sīkī tãimbī Mósē* vé rī agá kīnī, "Tī mẽénīgó riipi ãnyāngā ā fī coópi rī,† lē mī úmbé tī ni cí ku," Īmi kádō ũsūú Múngú ri 'yéngá tī rī pi ā tā mba áyu? ¹⁰ Ádarú Múngú átá nyo tā 'dīri 'bā tā sī kuyé? Átá tā 'dīri 'bā tā sī rá, ā'diātāsīyā 'bá ómvú 'áapi rī, ĩri ési 'bā ómvú rī 'ázú, āzini 'bá ãnyá triipi rī, ĩri ési 'bá ãnyá rī ā fī údézú, kōpi ri ézi rī ālē ĩ ásámvú gé sī, ĩ ikūnākí rí ãnyá rī bēnī.

¹¹ 'Bá ríkí dō ú'dúkó múké Múngú vé rī ũlūú ĩmi ásámvú gé sū ĩ ní úri rií rī tīnī, 'bá ícókí nyo ngá múké ísú é'yí ĩmi vúgá ku? ¹² Īmi dō ri ngá sē 'bá ʊrukọ'bée ní rá, kōpi ní tī Múngú vé rī sēé ĩmi ní rī sī, 'bá kókí ĩmi ĩzā, ndē 'bá ʊrukọ vé rī rá, ĩmi ũsūkí ĩri ũnjí ĩmi ní ngá sēzú 'bá ní? 'Bo 'bá 'bākí ési ngá ĩmivé rī drīgé kuyé, 'bá úmbékí ési rá, ā'diātāsīyā 'bá lēkí ú'dúkó

múké Kúrísitō vé rī ā létī ugaá ku.

¹³ Īmi nīkí 'yozú kīnī 'bá ézi nga'bá Jó Múngú vé rī agá rī pi ĩvé ãnyāngā ísú Jó Múngú vé rī agá 'dīgē ũgōgō 'dīni kuyé? Īmi nīkí áamá 'yozú kīnī 'bá ri' 'bá rōbōņō zā'bée vūrā rōbōņō zāzú rī gé rī pi ĩvé ngá ísú íngázú rōbōņō ĩ ní rií zāá rī gé 'dīni kuyé? ¹⁴ Úpí ézi kpá 'dīni kīnī, 'bá ri' 'bá ú'dúkó múké rī ũlū' 'bá rī pi, kōpi ĩvé ngá rú' 'bá nōri ā tā mbazú rī pi ísú ú'dúkó múké ĩ ní rií ũlūú rī sī.

¹⁵ 'Bo ú'dúkó múké má ní ũlūú ĩmi ní rī sī, á zī ngá rú' 'bá nōri ā mbazú ni ĩmi vúgá kuyé. Á sī kōkọ'bí 'dīri sēé ĩmi ní 'yozú kīnī ĩmi sēkí má ní ngá 'dīni ku. Mā drā té dō 'dīisí rá múké, 'bá āzi ā újā rí létī má ní tā rī ũlūzú mūfēngā ākó rī túngú ku. ¹⁶ Má ícō ma íngú ú'dúkó múké má ní ũlūú rī vé tā sī ku, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē ma ú'dúkó múké rī ũlūú nī, má ũlū dō ku, lē mā ísú drīlé ũnjí! ¹⁷ Mā ũlū dō ú'dúkó múké rī pírikíni drāāāsīyā, ma āndēma ni ísú rá. Múngú ĩpē ma ú'dúkó múké rī ũlūngará gá nī, má ĩpē ma nī kuyé.

* **9:9** 9:9 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējēpétō vé rī 'bā anji Īsērélē vé rī pi ézi ngaá tūgērī rú caá ílī mūdūrūlū sū (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzú anji Īsērélē vé rī pi pazú adringará tūgērī rú rī agásí. Múngú sē tãimbī rī Mósē ní, ā lū anji Īsērélē vé rī pi ní, sēzú ĩ ní tãimbī rī zízú tãimbī Mósē vé ni ānī. Tīkí Mósē ri ísú ākūdē ílī rī ca élifū ālu mūdūrūlū sū (1,400), ísú ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. † **9:9** 9:9 Mēénīgó riipi ãnyāngā ā fī coópi rī: Yāhūdī rī pi ri ĩvé tī mẽénīgó rī pi áyú ri peṭi use ãnyāngā ĩ ní lēé coó rī drīgé sī, tī mẽénīgó rī pi kúru ãnyāngā rī ā fī co lū sī ní gé sī. **9:9** 9:9 Dētōrōnómē 25:4 **9:13** 9:13 Lēvītíkā 7:32-34

18 Dō tā rī sū 'dīri tīnī, mávē āndēma ri adri ā'di? Īri drīlé múké má ní ú'dúkó múké rī ūlūzú pírikīni, á lē 'yoó kīnī ā ūfēkī ma ūfēfē ú'dúkó múké má ní ūlūú rī sī 'dīni ku.

19 Mā adri dō ātí'bá ku drāāāsīyā, má újá ma adrii ātí'bá rú 'bá rī pi ní céré, kōpi ā újákí rí ɛsī Kúrísítō rī ɛ'yīzú ānī bēnī. 20 Ma dō Yāhūdī rī pi āsámvú gé, ma ma újá tā Múngú ní lūú Yāhūdī rī pi ā 'okí rī 'du nga, kōpi ɛ'yīkí rí Yésū Kúrísítō rí ānī. Má ícō dō tāimbī Mósē vé rī 'duú ngaá céré ku drāāāsīyā, má ɛ'yī tāimbī rī 'duú ngaá rá, 'bá tāimbī rī 'du' 'bá nga' 'bá rī pi ɛ ɛ'yīkí rí Kúrísítō rí ānī. 21 Ma dō 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámvú gé, ma ma újá adri sū kōpi tīnī, á 'du tāimbī Yāhūdī rī pi vé rī ngaá ku, 'bá tāimbī rī 'du' 'bá nga' 'bá ku 'dī'bée ā újákí rí ĩ Kúrísítō rí ɛ'yī. 'Bo mā 'du dō tāimbī 'dī'bée ngaá ku drāāāsīyā, ma ri Kúrísítō vé tāimbī 'du nga. 22 Ma dō 'bá ɛ'yīngárá be mūnyámúnya rī pi āsámvú gé, ma kpá ma újá adri sū kōpi tīnī, kōpi ā újákí rí ɛsī Kúrísítō rí ɛ'yīzú ānī. Má kādō adrii 'bá āndīāndí rī pi āsámvú gé, ma ri tā rī 'o létī be āndīāndí, ā sē rí 'bá kárakará ɛ ɛ'yīkí rí Yésū rí ānī. 23 Á 'o tā 'dī'bée 'dīni ú'dúkó múké rī ā tā sī, mā ísú rí kpá tākíri ĩndī.

24 Īmi nīkí rá 'yozú kīnī 'bá

kárakará pi ícō ɔngú nju, 'bo 'yéǵá 'bá ālu rí nju aga, Īri āndēma ni ísú nī 'dīni kuyé? 'Bo lē ĩmi njukí ɔngú rī, ĩmi ísúkí rí āndēma rī ānī. 25 'Bá ɔngú nju' 'bá rī pi, kōpi rí ĩ ímbá ɔngú rī ā njungárá sī. Kōpi ɔngú rī nju, ĩ kōpi ní kŭlá adriipi caápi ílí be āco ku ni sē, 'bo ɔngú 'bá ní njuú rī, ĩri sē 'bá kŭlá adriipi mužú nyonyo ni ísú. 26 Kúru á nju ɔngú rī mužú yīkí ākó ku. Ma dō ūmbā fū, á dī 'bá rī koro ku. 27 Ma ri ma ímbá, mā ūtē rí má rú' 'bá ānī. Má kādō ú'dúkó múké rī ūlūú 'bá rī pi ní, á lē tā ūnjí 'oó ku, Múngú ā gā rí ma ānī ku.

10

Lē ɛ ĩnjīkí ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ku

1 Má ɛdrípīi má ɔmvúpīi, lē ĩmi āvīkí tā 'i ngaápi 'bá ɛ'bípīi rú' 'bá gá āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāri sī ku, Múngú ĩpē ĩrībīti ímú kōpi ɛ drī ɔzūú, kōpi ní kúru zozú yīi tafu rī agásī. 2 Sēkí kōpi ní bātízīmū ĩrībīti rī agá 'dāá, āzini yīi tafu rī agá 'dāá, kōpi gōkí ícá 'bá Mósē ā pámvú ūbī' 'bá ni pi. 3 Kōpi ārēvú céré nyakí ínyá ālu ālu íngápi Múngú ídri sēepi rī vúgá rī, 4 āzini kōpi mvúkí yīi Múngú ní sēé ídīpi ĩfūúpi írā agásī rī, írā 'dāri 'de mužú kōpi be trú, írā 'dāri Kúrísítō 'i. 5 'Bo 'bá 'dā'bée ndēé ni pi Múngú adri kōpi sī āyīkō sī kuyé.

Kōpivé āvū u'dekí kuú āngū
ā'wí cínyáfā rú rī agāsī céré.

⁶ Tā 'i ngaápi kōpi rú'ba gá
'dāri, ĩri āngū ímbá, ā sē rī
'bā fíkí rí tā kōpi ní 'oó ũnjí
'dāri 'oó ĩndī ku. ⁷ Lē ĩmi
ríkí ngá ĩ ní údé mungú rú
rī pi ĩnjī ku, sū ĩ ní sī Búkū
Mungú vé rī agá rī tīnī, "Bá
'dā'bée úríkí vūgá, kōpi ríkí
ngá nyaá, āzini kōpi ríkí ngá
mvuú, kōpi gōkí ngaá uryu
ríi úngó págánō vé rī tuú."

⁸ Lē 'bā ríkí ōwū 'bāá sū 'bā
'dā'bée uryukō ní 'bāá rī tīnī
ku, sē ú'dú ālu agá, 'bā rī pi
ūdrákí caá élífū pūkú ĩrī drī
na (23,000). ⁹ Lē 'bā ũ'bíkí
Úpí ri sū kōpi ā uryukō ní
ũ'bī, ĩnī rī pi ní kōpi ugaá
ūdrāá rī tīnī ku. ¹⁰ Lē ĩmi
ríkí unuú sū kōpi ā uryukō ní
unuú, sēzú mālāyíkā āngū
ú'dípi rī ní kōpi ú'dí ũdrāá
rī tīnī ku.

¹¹ Tā 'dīri nga 'i kōpi
ā rú'ba gá 'bā ní ũ'bītā
rú. Sīkí tā 'dīri Búkū
Mungú vé rī agá, 'bā adri'ba
ca'ba cīngbá ú'dú ũdū vé
rī gé rī pi ímbázú āní.

¹² Tā āzi ũ'bī dō mi, mí
ūsū dō kīnī mi ícō pá tu
ūkpó ũkpó rá, lē mī ndre
múké, mī fi rí ũnjīkānyā agá
ku. ¹³ Ū'bīngará ĩ ní ĩmi
ũ'bīzú 'dīri adri nyo sū ĩ ní
'bā uryukō ũ'bī rī tīnī, 'bo
Mungú ri ési 'bā céré ku tā 'í
ní lēé 'oó rī drīgé, ícō ādróko
ri sēé ĩmi ũ'bī ĩmivé ũkpō

ndēzú ku. 'Bo ũ'bíkí dō ĩmi,
ĩri ĩmi ní lētī lū, ĩmi tukí rí
pá āní títī.

*Īnyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé
mungú rú rī pi ní rī, āzini
inyá Úpí vé rī*

¹⁴ ĩmi mávé ũndī má ní
lēlé rī pi, lē ĩmi ĩnjīkí ngá
ĩ ní údé rīi ĩnjī mungú rú rī
pi ku. ¹⁵ ĩmi 'bā tā nī'ba gí ni
pi, lē ĩmi ámákí tā má ní rīi
átá ĩmi ní 'dīri múké múké.
¹⁶ 'Bā kādō rīi Mungú ri zīi
ā 'bā tākíri kópō rī drīgé,
āzini 'bā kādō rīi vīnyō rī
mvuú, 'dīri adri 'yozú kīnī
'bā nyo ri ārí Kúrísitō vé rī
mvu kuyé? Āzini 'bā kādō
rīi pánga ri ũndī āléé 'bā
āsámvú gé sī, 'dīri adri 'yozú
kīnī 'bā nyo ri rú'ba Kúrísitō
vé rī nya kuyé? ¹⁷ 'Bā kādō
rīi pánga ālu 'dīri āléé 'bā
āsámvú gé sī, ĩri lū kīnī, 'bā
adri'ba kárakarā nō'bée, 'bā
rú'ba ālu.

¹⁸ ĩmi ũsūkí drī 'bā ĩsērélē
vé rī pi vé tā ká, kōpi kādō
rīi ĩ úmú vūrā rōbōñō zāzú
rī gé ngá ĩ ní zāá rōbōñō
rú rī ā nyangará gá, kōpi ri
Mungú ri ĩnjī. ¹⁹ Mā 'yo rí
kīnī rōbōñō ĩ ní rīi zāá ngá ĩ
ní údé drī sī mungú rú 'dīri
ní rī, ĩri nyo ězī be? Dōku
ngá ĩ ní údé drī sī mungú rú
'dīri, ĩri nyo ězī be? ²⁰ Adri
'dīni kuyé, tā má ní 'yoó rī,
ĩri 'dīni, rōbōñō págánō rī pi

10:7 10:7 Wūngará 32:6

10:9 10:9 Kālāfe 21:4-9

10:10 10:10 Kālāfe

16:41-49 * **10:20** 10:20 ĩndrī ũnjí rī pi: ĩndrī ũnjí rī pi ándúru mālāyíkā
Mungú vé ni 'bū gé 'dāá, kōpi nōkí tājmbj Mungú vé rī, Sātānā ri kōpivé
āmbúgú. Mungú ídró kōpi 'bū gé 'dāási vūgá nōó, kōpi gōkí ufuú ĩndrī ũnjí,
kōpi ri 'bā rī pi ní ĩzāngā sē vū drīgé nōgō. 'Í lā l'dangará 12:7-9.

vé rī, kōpi ri sē índri ūnjí rī pi* ní, adri Múngú ní kuyé. Á lē ĩmi úmúkí ĩmi tā 'oó índri ūnjí rī pi be ku. ²¹ ĩmi ícókí rii ngá mvụụ kópō Úpí vé rī agá, ísụ ákūdē ĩmi kpá ri ngá mvụ kópō índri ūnjí rī pi vé rī agá ĩndī 'díní ku, ĩmi ícókí úrí ngá nyaá mísá Úpí vé rī drīgé, ísụ ákūdē ĩmi kpá ri ngá nya índri ūnjí rī pi vé mísá drīgé ĩndī 'díní ku. ²² 'Bá 'okí dō sụ 'dĩri tịnị, tā 'dĩri sē nyo jĩkó 'de Úpí agá ku? ĩmi kádō ụsụ, 'bá ndékí nyo Úpí ri ũkpō sī rá?

'Bá Yēsũ ri ẹ'yì' bá gí rī pi drīwālā ísụ rá

²³ ĩmi ụrụkọ 'yokí kíní "'Bá ícó tā ārēvú 'bá ní lēé rī pi 'dụ nga rá." 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'díní, tā rī pi ārēvú cére ngakí adrii múké ku, dōku ícókí ĩmi ízā koó ku. ²⁴ Lē 'bá rikí 'yējá 'bá tā ụsụ áyu ku, lē 'bá ụsụkí 'bá ụrụkọ á tā ĩndī.

²⁵ Zāá ĩmi ní jeé jōkōnị gé rī,† lē ĩmi nyakí ĩri nya nya. Lē ĩmi zíkí 'yozú kíní zāá nōri íbíkí íjị ngōósíla yā 'díní ku. ²⁶ Búkũ Múngú vé rī 'yo kíní, "Vũ nōri, ĩri Úpí Múngú vé ni, āzini ngá 'a ni gé rī pi cére Úpí vé ni."

²⁷ 'Bá Múngú ri nīpi kuyé rī zì dō ĩmi mvụú ínyá nyaá, ĩmi lēkí dō mvụú rá, ĩmi mvụkí òyí. ĩmi nyakí ngá ĩ ní sēé ĩmi ní rī. Lē ĩmi zíkí 'yozú kíní ínyá nōri íbíkí íjị ngōósíla

yā 'díní ku. ²⁸ 'Bo 'bá āzi 'yo dō ĩmi ní kíní zāá 'dĩri zākí ĩri rōbōñō rú ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ní, lē ĩmi nyakí ku, ā'diātāsīyā 'bá 'dĩri ní lūú ĩmi ní gí rī sī, ā sē rí 'bá 'dĩri ní ízāngā ku. ²⁹ Tā má ní 'yoó 'dĩri adri 'yozú kíní á 'yo 'yējá ĩmi tā sī kuyé, á 'yo 'bá tā rī 'yoópi ĩmi ní 'dĩri vé tā sī ĩndī. ĩmi ụrụkọ 'yokí kíní, "Ma ícó ngá rī pi ārēvú nya cére rá, 'bá āzi ụsụ dō kíní má nya ngá āzi ku, ngá 'bá 'dĩri ní ụsụ 'yozú kíní má nya ngá 'dĩri ku rī ā'di? ³⁰ Ngá má ní lēé nyaá rī, ma dō ri Múngú ní ōwō'difō sē āní rá, ā'di ri ícó 'yo kíní tā má ní 'oó 'dĩri ūnjí nī?" ³¹ ĩmi dō ri ngá nya, ĩmi dō ri ngá mvụ, āzini ĩmi dō ri ẹzị nga, tā ĩmi ní 'oó rī, ā sē ẹ íngúkí rí Múngú ri āní. ³² Lē ĩmi ugakí 'bá ụrụkọ ní létì ku, Yāhūdī rī pi ní létì ku, Gīrīkī rī pi ní létì ku, dōku ā ugakí 'bá kánísā Múngú vé rī agá rī pi ní létì ku. ³³ Ma ri sē 'bá kárakará pi ri āyīkō ísụ. Tā má ní 'oó rī adri 'yozú kíní ĩri 'yējá āyīkō sē má ní ọ'dúkùlẹ kuyé, ĩri āyīkō sē 'bá rī pi ní cére, kōpi ẹ ísụkí rí pangará āní.

11

¹ Lē ĩmi 'dukí tā rī ngaá, sũ má ní tā Kúrísítō vé rī 'dụú ngaá rī tịnị.

† 10:25 10:25 Zāá ĩmi ní jeé jōkōnị gé rī: 'Bá rī pi ri zāá ĩ ní rii sēé rōbōñō rú ngá ĩ ní rii údé múngú rú rī pi ní rī ụzị jōkōnị 'dāri agá. 10:26 10:26 Sāwumá 24:1

Létì Múngú ri ìnjìzú rī

2 Ma ri ìmi íngú, ã'diātāsīyā ú'dú céré ìmi ní ríí mǎ tā ūsūú, āzini ìmi ní ríí tā má ní ímbá ìmi ní rī 'duú ngaá rá rī sī. 3 Á lē ìmi nīkí áamá 'yozú kínī, āgō rī pi āmbúgú ūkú rī pi drīgé, Kúrísítō ri āmbúgú āgō rī pi drīgé, Múngú ri āmbúgú Kúrísítō drīgé. 4 Ágō riipi Múngú ri zīipi, dōku riipi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi 'i drī ōzūúpi bōngó sī cí rī, ìri 'í ní drīnjá sē. 5 Ūkú riipi Múngú ri zīipi, dōku riipi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi 'i drī ōzūúpi bōngó sī kuyé rī, ìri 'í ní drīnjá sē, ìri índré sū fakí drī'bí ni gí tīnī. 6 Ūkú 'i drī ōzūúpi bōngó sī cí kuyé rī, lē ā fa 'i drī'bí rá. Drī'bí fangará rī dō ìri ní drīnjá sē, lē ā ōzū 'i drī bōngó sī cí. 7 Lē ágō ā ōzū 'i drī bōngó sī cí ku, ã'diātāsīyā Múngú gbi ìri sūú 'i tīnī, ē íngúkí rí Múngú ri ānī. 'Bo ūkú ri sē 'i 'bá ágō ri íngú ānī íngúngū. 8 Ágō ri gbikí ìri íngázú ūkú ā rú'bá gá kuyé, 'bo gbikí ūkú ri íngázú ágō rú'bá gá. 9 Í'dóngará gá 'dāá, gbikí ágō ri ūkú ē ízā koó kuyé, 'bo gbikí ūkú ri ágō ē ízā koó. 10 Lē ūkú ā ōzū 'i drī bōngó sī cí, ìri lū kínī 'du ágō ni vé tǎimbí ngaá rá, mǎlāyíkā rī pi adri ānī āyīkō sī.

11 'Bá Úpí ri ẹ'yī'bá gí rī pi āsámvú gé, lē ágō pi ūkú be, kōpi ē ẹtīkí í ílébe ílébe.

12 Ádarú ūkú í ní gbíí drīdrī

rī, gbikí ìri ífūú ágō rú'bá gá, ūkú rī pi tīkí āgō rī pi ní. 'Bo Múngú gbi ngá rī pi ārēvú céré nī.

13 Lē ìmi áamáki tā 'dīri, ūkú ri dō Múngú ri zī, ōzū dō 'i drī bōngó sī kuyé, ìri nyo múké? 14 Ádarú ágō ku dō 'i drī'bí duú āco, sē nyo ìri ní drīnjá ku? 15 Ūkú vé drī'bí du dō āco, ìri sē ìri adri ānī ūnyī be, ìrivé drī'bí āco 'dīri sēkí ìri ní drī ōzūzú ānī. 16 Tā 'dīri ìri létì í ní rizú tā 'ozú ānī kánísā Múngú vé rī agá rī, lē 'bá āzi ā 'bā āgátá tā má ní 'yoó 'dīri sī ku.

Tā í ní ūtī 'bá rī pi úmúki dō í vīnyō mvungará gá rī

17 Tā má ní lēé ẹzī ìmi ní 'dīri adri 'yozú kínī ma ri ìmi íngú 'díní kuyé, ã'diātāsīyā ìmi kádō ríí ìmi úmú, ìmi ri tā ūnjí 'o, ìmi lēkí tā múké 'oó ku. 18 Ìmi 'bá kánísā vé 'dī'bée, á yī kínī, ìmi kádō ríí ìmi úmú, ìmi ri ìmi acoco. Á nī áamá rá, tā urukọ má ní yī 'dī'bée ìri tā áda. 19 Á nī rá 'yozú kínī, acongará anigé ìmi āsámvú gé, Múngú ri ícọ tā pīrī rī lū ìmi ní nī.

20 Ìmi kádō ríí ìmi úmú vūrā ālu gé ínyá nyangará gá, āzini vīnyō mvungará gá, ìmi 'dukí tā ní ngaá pīrī ku. 'Dīri lū 'yozú kínī ìmi ri ínyá Úpí vé rī nya 'díní ku. 21 Sā ínyá nyazú rī gé, 'bá ālu ālu ri í'dó ívé ngá nya ó'dúkúle, tē ógúpí ri ku. 'Bá urukọ ri adri ẹbírí sī, 'bá urukọ ri ìmèrè ìmèrè. 22 Ìmi jó ákó ìmi ní rizú ngá

nyazú, āzini ngá mvuzú? Īmi ri kánísā Múngú vé rī ide, āzini ĩmi ri drīnjá sē 'bá ngá ākó rī pi ní kuyé? Mā 'yo rí ĩmi ní tā íngóni? Īmi lēkí mā íngú ĩmi? Má ícókí ĩmi íngú tā 'dīri sī ku.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangára

(Mátáyo 26:26-29; Mārākō 14:22-25; Lúkã 22:14-20)

²³ Tã má ní ímbá ĩmi ní 'dīri má íbí ísú Úpí Yésũ vúgá. Iníjã ĩ ní ĩri ã ũli 'bezú 'dãri gé, í'dú pánga, ²⁴ ĩri ní ōwō 'dīfō sēzú Múngú ní, ĩri ní pánga rī āndīzú. Īri ní 'yozú kīnī, "Dīri mávé rú'ba ĩ ní sēē ĩmi ní rī. Īmi 'okí 'dīni, ĩmi ígákí rí mā tā āní." ²⁵ Ínyá rī ã vudrī gé, ĩri ní kópō rī í'dúzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Kópō 'dīri ĩri ũndī ú'dí ĩ ní ruyú mávé ārí sī rī, Īmi mvukí ĩri, ĩmi ígákí rí mā tā āní." ²⁶ Sã céré sī, ĩmi kãdō rī pánga rī nyaá, āzini ĩmi kãdō rī vinyō kópō agá rī mvuú, ĩmi ri Úpí vé drāngará ã tā ũlũ 'bá rī pi ní cīngbá cazú lókí ĩri ní ígōzú rī gé.

²⁷ 'Bo 'bá rīpi pánga rī nyaápi, āzini kópō Úpí vé rī mvuúpi létī be pīri ku rī, 'o 'dīri tā ũnjí Úpí vé rú'ba ã tā sī, āzini ĩrivé ārí ã tā sī. ²⁸ Tã 'dīri sī, lē mí áamá mi ũgbále, mí íbí rí vinyō rī mvuú ndō. ²⁹ 'Bá pánga rī nyaápi, āzini vinyō rī mvuúpi ũnjikānyā drīgé, nīipi áamápi 'yozú kīnī

'i rú'ba Kúrísítō vé ni kuyé rī, ĩ tā lī drī ni gé rá. ³⁰ Tã 'dīri sī, ĩmi āsámvú gé, sē drã fi 'bá kárakarã pi ã rú'ba gá, kōpi ícákí ũkpō ákó, urukō'bée ũdrãkí rá. ³¹ 'Bo 'bá ámákí dō 'bávé tā ũgbále gí, ícókí tā līj 'bá drīgé ku. ³² Úpí ĩrīnjã dō 'bã, ĩri 'dīri 'bã útú adri pīri, sē ã līkí rí tā 'bá drīgé sū ĩ ní līj 'bá vū drīgé rī pi drīgé rī tīnī ku.

³³ Má édrīpīj má ómvúpīj, ĩmi kãdō ĩmi úmú ínyá Úpí vé rī ã nyangará gá, āzini vinyō rī ã mvungará gá, lē ĩmi tēkí ĩmi ógūpīj ē ícákí céré ũgbále. ³⁴ Ēbīrī fū dō mi káyī, lē kōdō mí nya ínyá mívé āngá 'dãã ũgbále, ĩmi kãdō ĩmi úmú, ã līkí rí tā ĩmi drīgé ku.

Má kãdō caá ĩmi vúgá 'dīlé, ma kúru mu ĩmi ní tā urukō'bée ũlũ ndō.

12

Ūkpō Índrí Uletere rī ní sēē 'bá rī pi ní rī

¹ Má édrīpīj má ómvúpīj, á lē fēfē Índrí Uletere rī ní sēē 'bá rī pi ní rī vé tā ímbá ĩmi ní, ĩmi nīkí rí tā ni múké.

² Īmi nīkí rá 'yozú kīnī, ĩmi ní drī ótú adrizú págánō rú rī gé, ũ'bãkí ĩmī mī, sē ĩmi kúkí létī ũnjí gé, ĩmi rikí ngá ĩ ní údé múngú rú átã'ba ku rī pi ĩnjī. ³ Á lē lūū ĩmi ní 'dīni, Índrí Múngú vé rī dō ri ĩmī drī ko nī, ĩmi 'yo Yésũ ri Úpí, ĩmi ícókí Yésũ ri u'daá ku.

⁴ Fēfē Índrí Uleterē rī ní sēé 'bá rī pi ní rī céré āndiāndí, 'bo Índrí ālu ālu 'dīri ri ũkpō rī sē nī. ⁵ Ēzī 'bá ní rīi ngaá rī pi céré āndiāndí, 'bo 'bâ ri ězī rī nga Úpí ālu 'dīri ní. ⁶ Ēzī 'bá ní rīi ngaá rī pi céré āndiāndí, 'bo Múngú ālu 'dīri, ĩri úmī sē 'bá céré pi ní ězī ngazú nī.

⁷ Sēkí Índrí Uleterē rī 'bá ní, 'bâ kokí rí 'bâ ĩzā ānī 'bâ āsámvú gé sī. ⁸ Índrí Uleterē rī sē 'bá uringo ní úmī átángá átázú 'bá āzi ní, sē kpá 'bá uringo ní tā nīngará tā 'i zūŭpi zūzú ni átázú, Índrí Uleterē ālu ālu 'dīri ri 'bá rī pi ní úmī sē nī, āzini tā nīngará sē nī. ⁹ Índrí Uleterē ālu ālu 'dīri, ĩri sē 'bá rī adri ě'yīngará be 'í ēsī agá, ĩri ũkpō sē 'bá uringo 'bée ní 'bá drā be rī pi ídrízú, ¹⁰ ĩri ũkpō sē 'bá uringo ní tā āyāzú āyāyā ni 'ozú, 'bá uringo ní, ĩri ũkpō sē tā Múngú ní 'daá rī pi ũlūzú, 'bá uringo ní, ĩri ũkpō sē índrí rī pi ámázú, 'bá uringo ní, ĩri ũkpō sē kōpi átá tī āndiāndí sī, 'bá uringo ní, ĩri ũkpō sē kōpi tī āndiāndí rī vé ífífí újā ānī. ¹¹ Índrí Uleterē rī ũkpō sē 'bá ālu ālu ní tā 'dī'bée 'ozú nī, ĩri sē sū 'í ní lēé rī tīni.

Rú'ba ri ĩgélé be āndiāndí

¹² Rú'ba ri ālu, ĩri ĩgélé be kárakará. ĩgélé rī pi ā adrikí dō āndiāndí drāāsiyā, kōpi ri ězī nga rú'ba ālu gé. Rú'ba Kúrísitō vé rī ĩgélé be kárakará, kōpi ri ězī nga ĩri ā rú'ba gá. ¹³ 'Bâ Yāhúđī rī pi, 'bá adri'ba

Yāhúđī rú ku rī pi, tūgērī rī pi, 'bá adri'ba tūgērī rú ku rī pi be céré, sēkí 'bá ní bātízīmū adrizú Kúrísitō rú'ba gá Índrí Uleterē rī vé ũkpō sī, 'bâ céré ri Índrí Uleterē 'dīri ālē.

¹⁴ 'Bávé rú'ba adri ĩgélé be ālu kuyé, kōpi ĩgélé be kárakará. ¹⁵ Pá 'yo dō, "Má adri drī 'i ku, má adri ĩgélé rú'ba vé ni ku," ěndépi pá adri nyo ĩgélé rú'ba vé ni ku? ¹⁶ Bī 'yo dō, "Má adri mī 'i ku, má adri ĩgélé rú'ba vé ni ku," ěndépi bī adri nyo ĩgélé rú'ba vé ni ku? ¹⁷ Rú'ba ā adri dō 'yéná mī 'i, 'bá rī ícó tā yī íngóni? Dōku rú'ba ā adri dō 'yéná bī 'i, 'bá rī ícó ngá ngū íngóni? ¹⁸ 'Bo Múngú 'bâ ĩgélé āndiāndí 'bâ rú'ba gá, sū ĩri ní lēé rī tīni. ¹⁹ ĩgélé rī té dō 'yéná ālu, rú'ba ri té adri 'dāayo. ²⁰ ĩgélé rī pi kárakará, 'bo kōpi úmúkí ĩ ícá rú'ba ālu.

²¹ Mī ícó 'yoó drī ní, "Ma ícó ězī nga mī ākó rá" 'dīni ku! Āzini drī ícó 'yoó pá ní, "Ma ícó ězī nga mī ākó rá" 'dīni ku! ²² ĩgélé rú'ba vé índré'ba kú ũkpō ākó 'dī'bée, kōpi céré ězī be. ²³ ĩgélé rú'ba vé ĩ ní ndree kuú ězī ākó 'dī'bée, ĩ sū kōpi rú'ba gá sūsu. ĩgélé rú'ba vé ĩ ní ndree bādāru ku 'dī'bée, 'bâ kōpi ōzū cí, ²⁴ 'bo ĩgélé uringo 'bée ícókí kōpi ōzū cí ku. 'Bo Múngú údé rú'ba rī ālu, ā sē rí ě ĩnjíkí rí ĩgélé uringo ĩ ní ndree kuú ězī ākó rī pi ānī. ²⁵ Múngú 'o tā 'dīri

'dini, ĩgélé rĩ pi ā acokí rĩ ĩ ku, ógúpì ě ětĩ rĩ ógúpì ri. ²⁶ ĩgélé ālu 'bā rú' 'bā gá rĩ dō ĩzāngā nya, ĩgélé rĩ pi céré ĩzāngā nya ĩndĩ, íngúkí dō ĩgélé ālu rĩ íngúngũ, ĩgélé rĩ pi céré nga adri ānĩ āyĩkō sĩ.

²⁷ ĩmi úmúkí ĩmi ícá ālu rú' 'bā Kúrísítō vé ni, 'bā ālu ālu ri ĩgélé ĩfũúpi Kúrísítō rú' 'bā gá ni. ²⁸ Kānísā agá, drĩdrĩ ni, Múngú ũpē 'bā áyúāyũ rĩ pi, ĩrĩ ni, ũpē nēbĩ* rĩ pi, na ni, ũpē 'bā āngũ ímbá' 'bā rĩ pi, āzini ũpē kpá 'bā tā āyāzú āyāyā ni 'o' 'bā rĩ pi, 'bā āngũ ídrí' 'bā rĩ pi, 'bā ícókí' 'bā ĩ ōgúpì ě ĩzā ko' 'bā rĩ pi, 'bā drĩkoma rú rĩ pi, āzini 'bā átá' 'bā tĩ āndiāndí sĩ rĩ pi. ²⁹ 'Bā ícókí céré adrii 'bā áyúāyũ ni pi rú ku. 'Bā ícókí céré adrii nēbĩ rú ku. 'Bā ícókí céré adrii 'bā āngũ ímbá' 'bā ni pi ku. 'Bā ícókí céré tā āyāzú āyāyā ni 'o' ku. ³⁰ 'Bā ícókí céré 'bā drā be rĩ pi ídrí ku. 'Bā ícókí céré átá tĩ āndiāndí sĩ ku. 'Bā ícókí céré tĩ rĩ pi vé ífífí újā ku. ³¹ Á lē ĩmi 'bākí ěsĩ fēfē tā be āmbúgú rĩ ĩsúzú ězĩ ngazú 'bā rĩ pi ě ĩzā kozú.

Nóni á lē ĩmi ní lētĩ múké ni lūú.

13

Lēngará

¹ Ma dō ri átá tĩ 'bā rĩ pi ní átázú rĩ sĩ, āzini mālāyíkā rĩ pi ní átázú rĩ sĩ, 'bo ma dō lēngará ākó, átángá má ní rii átá 'dĩri ífífí ākó, ĩri

'u sũ ĩ ní rii ngíríngírí coó rĩ tĩnĩ. ² Fēfē ĩ ní sēé má ní rĩ, ĩri dō rizú tā Múngú ní i'daá rĩ ũlūzú, āzini á nĩ dō tā Múngú vé ũzũzũ rĩ pi céré rá, ma dō tā nĩngará be āmbúgú, āzini ma dō ě'yĩngará be ícózú írā rĩ pi gũzú mužú vūrā āzi gé rá, 'bo ma dō lēngará ākó, ma ězĩ ākó. ³ Á sē dō mávé ngá ārēvú céré 'bā ngá ākó rĩ pi ní, āzini á sē dō mávé rú' 'bā zāá rōbōŋō rú, 'bo ma dō lēngará ākó, má ícókí ngá āzi ĩsú ku.

⁴ Lēngará ri ĩ tā ni 'du ěsĩ mādā sĩ, lēngará ri sē ĩ adri ānĩ ěsĩ be múké. Lēngará sē 'í 'bā ěsĩ 'bā āzi vé ngá drĩgé ku, lēngará sē 'bā rĩ íngú 'i ku, dōku lēngará sē 'bā āzi ícókí 'yoókí 'í ndē 'bā rĩ pi céré nĩ 'dini ku. ⁵ Lēngará ri sē 'bā rĩ adri gbórokó rú ku, lēngará ri sē 'bā rĩ ũsũ 'yéná 'i tā ọ'dúkúlégúsĩ ku, lēngará ri sē 'bā rĩ vé ěsĩ ve tā sĩ mbēlēŋá ku, ĩri sē 'bā rĩ 'bā 'bā āzi vé tā 'í ěsĩ agá ũnjĩ ku. ⁶ Lēngará ri sē 'bā rĩ adri ĩzāngā sĩ tā ũnjĩ sĩ, 'bo ĩri sē 'bā rĩ adri āyĩkō sĩ tā ĩ ní 'o' áda rĩ sĩ. ⁷ Lēngará ri sē 'bā rĩ ícókí 'í ógúpì ě ĩzā ko rá lókí be céré, ĩri sē 'bā rĩ ógúpì vé tā ā'yĩ ěsĩ be céré, ĩri sē 'bā rĩ ěsĩ 'bā tā drĩdrĩ rĩ ũtēzú, ĩri sē 'bā rĩ ěsĩ úmbé tā rĩ ā 'ongará gá.

⁸ Lēngará dē ku. 'Bo tā Múngú ní i'daá rĩ pi vé ũlūngará, kōpi ímú dē rá,

* **12:28** 12:28 Nēbĩ: Múngú ri ívé tā átá nēbĩ rĩ pi ní, kōpi kúru ĩrivé ọ'dúkó rĩ ũlū 'bā rĩ pi ní.

átángá tị ãndiãndí sī rī ícókí ímú átá ku, ãzini tã n̄ngará ri ímú de rá. ⁹ 'Bá n̄kí tã rī pi ãrēvú céré kuyé, ãzini tã Múngú ní i'daá rī pi, 'bâ ũlũkí céré kuyé. ¹⁰ Ụ'dụ ụdụ vé rī kãdō ícá, ngá rī pi céré ímú adri múké, 'bo ngá adri'bée ũnjí rī pi ímú de 'dĩsĩ rá.

¹¹ Má ní ándúró adrii mváná rú rī gé, á ri átá sũ mváná mādãná ni t̄n̄i, á ri tã ụsũ sũ mváná t̄n̄i, ãzini mávé ȳk̄i tã ámázú rī sũ mváná vé rī t̄n̄i. 'Bo má kã mbaá ícá ãmbúgú, á ku tã ãnj̄nã vé rī pi céré rá. ¹² Sã n̄ori gé, 'bâ ri Múngú vé ìndr̄l̄k̄i ndre múndũrã agá, ìndré uletere ku, úmvúlésĩ 'bâ ímú ìri ndre 'bâ m̄i s̄i. 'Bá n̄kí ngá rī pi ãrēvú céré kuyé, 'bo úmvúlésĩ 'bâ ímú n̄i rá, sũ Múngú ní 'bâ n̄i rá rī t̄n̄i.

¹³ Ngá na 'dĩ'bée adri mužú nyonyo, ẹ'ȳngará, ẹs̄i 'bãngará tã dr̄dr̄i rī dr̄gé, ãzini l̄ngará. 'Bo ngá na 'dĩ'bée ãsámvú gé, agaápi rá rī, ìri l̄ngará.

14

Átángá ì ní átá tị ì ní n̄i kuyé rī s̄i rī, ãzini tã Múngú ní i'daá rī vé ũlũngará

¹ Lē ìmi 'bãkí l̄ngará vé tã ãmbúgú, lē ìmi 'bãkí úvá rizú f̄f̄e Índrí Uletere rī vé rī ndázú, agaápi rá rī, lē ìmi 'bãkí úvá tã Múngú ní i'daá ìmi ní rī ũlũzú. ² 'Bá riipi átápi tị ì ní n̄i kuyé rī s̄i rī, átángá ìri ní átá rī, Múngú

ri n̄i rá, 'bo 'bá rī pi ícókí tã ìri ní átá rī n̄i ku, tã ìri ní ũlũ 'dĩri, Índrí Uletere rī ũlũ tã ì ũz̄' 'bá ũz̄z̄ rī pi ìri ní n̄i. ³ 'Bá riipi tã Múngú ní i'daá rī ũlũupi rī, ìri sē 'bá rī pi adri ũkpó ũkpó Úpí agá, ìri k̄opi ē ẹs̄i ímbá, ìri k̄opi ìc̄ic̄ik̄i, ãzini ìri k̄opi ē ẹs̄i ũm̄i. ⁴ 'Bá riipi átápi tị 'bá rī pi ní n̄i kuyé rī s̄i rī, átángá ìri ní átá rī, ìri 'ȳngá ri ìri ē ìzã ko, 'bo 'bá riipi tã Múngú ní i'daá rī ũlũupi rī, ìri 'bá kãnisã vé rī pi ē ìzã ko. ⁵ Má ã'ȳi rá 'yozú k̄in̄i, ìmi ícókí átá tị ì ní n̄i kuyé ní s̄i rá, 'bo agaápi rá rī, á lē ìmi ũlũkí tã Múngú ní i'daá ìmi ní rī. 'Bá riipi tã Múngú ní i'daá rī ũlũupi rī, ndē 'bá riipi átápi tị ì ní n̄i kuyé rī s̄i rī rá. Ngá múké rī, lē 'bá ãzi ã újá tã rī vé íf̄if̄i, ã ko rī 'bá kãnisã vé rī pi ē ìzã.

⁶ Má ẹdr̄ipi má ọmv̄upi, á mu dō átá ìmi ní tị ìmi ní n̄i kuyé ní s̄i, ìri nyo ícókí ìmi ìzã ko rá? Má ũlũ dō ìmi ní tã Múngú ní i'daá má ní urobí agá rī, dōku tã n̄ngará Múngú ní s̄e má ní rī, dōku má ũlũ dō tã Múngú ní i'daá má ní rī, dōku má ímbá dō tã Múngú vé rī, tã 'dĩ'bée ícókí nyo ìmi ìzã koó ku? ⁷ Ngá úngó ngozú sũ j̄l̄égú t̄n̄i, dōku k̄ũ'd̄i t̄n̄i, k̄opivé ụ'd̄úkó dō ãlu, 'bá rī ícókí úngó rī vé ụ'd̄úkó n̄i áamá ngóni? ⁸ Vukí dō j̄l̄égú rī vé ụ'd̄úkó 'ụú múké kuyé, ãngaráwá rī pi ícókí n̄i áamá ngóni 'yozú k̄in̄i z̄ik̄i ì muú ẹ'd̄i gé? ⁹ Tị vé átángará

īri kpá adri sũ 'dīri t̄n̄j, īmi átákí dō t̄j 'bá r̄i pi ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, ā'di ri ícó t̄ā īmi ní átá r̄i vé ífifí n̄j̄ ámá rá n̄j̄? Īmi 'dīri ri átá ku ūlí agá 'd̄igé. ¹⁰ T̄j r̄i pi kárákará v̄u dr̄igé nōgó, k̄opi céré ífifí be. ¹¹ 'Bo á n̄j̄ dō t̄j 'bá āzi ní átá r̄i vé ífifí ku, 'bá átángá r̄i átápi r̄i, īri jākāgú, īri m̄j̄ gé 'd̄alé, ma kpá jākāgú. ¹² Īmi lēkí dō fēfē Índrí Uleterē r̄i ní rií sēē ẹz̄j̄ ngazú r̄i pi, lē īmi ĩpēkí fēfē 'bá k̄ānīsā vé r̄i pi ní ícózú mbazú ni.

¹³ 'Bá r̄i dō ri átá t̄j ĩ ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, lē ā z̄j̄ Múngú ri, ā újā rí t̄ā 'í ní átá r̄i vé ífifí ān̄i 'bá r̄i pi ní. ¹⁴ Ā'diātās̄iyā ma dō ri Múngú ri z̄j̄ t̄j má ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, índrí má agá r̄i ri t̄ā r̄i z̄j̄ n̄j̄, 'bo á n̄j̄ t̄ā má ní z̄j̄ r̄i vé ífifí kuyé.

¹⁵ Kúru m̄ā 'o rí ā'di? Índrí má agá r̄i s̄i, ma ícó Múngú ri z̄j̄ rá, ma kpá ícó Múngú ri z̄j̄ úm̄i s̄i rá. Índrí má agá r̄i s̄i, ma úngó ngo rá, ma kpá úngó ngo úm̄i s̄i rá. ¹⁶ Mi dō ri 'yéná Múngú ri íngú índrí mí agá r̄i s̄i t̄j ĩ ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, 'bá t̄j r̄i n̄j̄' 'bá kuyé r̄i pi ícó "Ām̄īnā" r̄i ā'yī íngóni, ĩsúzá k̄opi n̄kí t̄j mí ní rizú átázú r̄i kuyé. ¹⁷ Mi kōdō ri ōwō'dīfō sē Múngú ní múké, 'bo ko 'bá ụr̄uk̄o' 'bée ē ĩzā ku.

¹⁸ Á sē ōwō'dīfō Múngú ní má ní t̄j ĩ ní n̄j̄ kuyé r̄i pi átá ĩmi ndēē r̄i s̄i. ¹⁹ 'Bo ma dō k̄ānīsā agá, lē kōdō m̄ā átá átángá ā fífí t̄ōw̄j̄ 'bá r̄i pi ní ícó n̄j̄ rá ni pi

k̄opi ímbázú ān̄i, ndē má ní átángá ā fífí átázú cazú élifū m̄udr̄j̄ (10,000) t̄j 'bá āzi ní n̄j̄ kuyé ni s̄i r̄i.

²⁰ Má ẹdr̄ip̄j̄j̄ má ọmv̄úp̄j̄j̄, lē ĩmivé ȳl̄k̄j̄ t̄ā ūs̄úzú r̄i ā adri sũ anj̄iná r̄i pi vé r̄i t̄n̄j̄ ku, lē ĩmivé ȳl̄k̄j̄ t̄ā ūs̄úzú r̄i ā adri sũ 'bá ambugu r̄i pi vé r̄i t̄n̄j̄. Lē ĩmi adrikí sũ anj̄iná nyíríná ūnj̄k̄ānyā ākó r̄i pi t̄n̄j̄. ²¹ S̄íkí Búkū Múngú vé r̄i agá,

"Úp̄i k̄īn̄j̄,

'Ma átángá r̄i átá jākā ĩ ní k̄opivé t̄j n̄j̄ kuyé r̄i pi t̄j gé,

k̄opi átángá r̄i átá 'bá mávé r̄i pi ní t̄j ĩ ní n̄j̄ kuyé ni s̄i,

'bo 'bá mávé r̄i pi ícókí t̄ā ma ní átá r̄i ȳj̄ ku.'

²² 'Bá r̄i átá dō t̄j ĩ ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, īri ūkp̄ō Múngú vé r̄i i'da 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá kuyé r̄i pi ní, i'da 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá gí r̄i pi ní ku. T̄ā Múngú ní átá nēb̄j̄ t̄j gé r̄i, īri átá 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá gí r̄i pi ní, átá 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá kuyé r̄i pi ní ku. ²³ 'Bá k̄ānīsā vé r̄i pi úmúkí dō ĩ céré v̄ūrā ālu gé, 'bá ālu ālu í'dó dō rií átá t̄j 'bá āzi ní n̄j̄ kuyé ni s̄i, 'bá t̄j r̄i n̄j̄' 'bá ku r̄i pi, āzini 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá kuyé ni pi ífíkí dō k̄opi āsámvú gé, k̄opi ícókí 'yoó ĩm̄i dr̄j̄ ábá gí 'díní ku? ²⁴ 'Bo ĩmi dō céré ri t̄ā Múngú ní i'daá r̄i ūlū, 'bá Yēsũ ri ẹ'yī' 'bá kuyé r̄i pi, 'bá t̄ā Múngú vé r̄i n̄j̄' 'bá kuyé r̄i pi be, ífíkí

dō ĩmi āsámvú gé, tā ĩmi ní átá 'dĩri ĩri fi kōpi ē ẹsị agá, kōpi nĩ áamá 'yozú kǐnĩ ĩ 'okí ũnjĩkǎnyā gí, úmvúlésĩ ĩ ĩmú tā lị ĩ drịgẹ rá. ²⁵ Kōpi gō tā ũnjĩ ĩ zụ'ba kú ĩ ẹsị agá rĩ pi ũlū āmvé. Kōpi kǔmūcí ũtị vūgá, kōpi Múngú ri ĩnjĩ, kōpi 'yo, "Ádarú Múngú ri ĩmi āsámvú gé anigé!"

Ẹzị Múngú ri zizú rĩ vé ụtịngára

²⁶ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, ĩmi kádō ĩmi úmú Múngú ri zịngára gá, lē 'bá āzi ā ũlū úngó, 'bá āzi ē ímbá 'bá rĩ pi, 'bá āzi ā ũlū tā Múngú ní i'daá urobí agá rĩ, 'bá āzi ā átá tị ĩ ní nịi kuyé ni sī, 'bá āzi ā ũlū tị ĩ ní nịi kuyé rĩ vé ífífí. Lē tā 'dĩ'bée céré ā 'du 'i ngaánga, ā sē rí 'bá rĩ pi ā adríkí rí ũkpó ũkpó kǎnísā agá. ²⁷ 'Bá lē 'bá átá 'bá tị 'bá āzi ní nịi kuyé ni sī rĩ pi, lē kōpi ā adríkí 'bá ĩrị dōku 'bá na, kōpi ā adríkí tré ku, lē kōpi ā átákí ālu ālu, 'bá āzi ā tē rí tā kōpi ní átá rĩ újá. ²⁸ 'Bá āzi dō tị rĩ újápí ni 'dǎáyo, lē mí újí kírí kǎnísā agá 'dǎá, mí átá mǐngá tā rĩ mí ngúlúpí ní āzini Múngú ní.

²⁹ Lē nẹbị ĩrị dōku na ā ríkí tị rĩ ũlúú nĩ, 'bá urụkọ ā tēkí rí tā kōpi ní ũlúú rĩ vé āsámvú áamá. ³⁰ 'Bo Múngú i'da dō ívé ú'dúkọ 'bá āzi úrípi vūgá rĩ ní, 'bá átápi drịdrị rĩ ā újí kírí. ³¹ ĩmi céré nga ú'dúkọ ímúpí Múngú vúgálésĩ rĩ ũlū, 'bo ĩmi ũlúki mụzú ālu ālu, ā sē rí 'bá rĩ pi ā nịkí rí tā rĩ, kōpi ā adríkí

rí ũkpó ũkpó ívé ẹ'yīngára agá. ³² Nẹbị ri 'bá ú'dúkọ Múngú vé rĩ ũlū 'bá rĩ pi, lē kōpi ā rōkí átángá rĩ rōrō. ³³ Múngú ri ívé tā ụtịtị, ĩri Múngú tǎkírí vé ni.

'Bá Múngú vé rĩ pi úmúki dō ĩ kǎnísā agá, ³⁴ lē ũkú rĩ pi ā újíkí kírí kǎnísā agá 'dǎá. Lē kōpi ā átákí átángá ku, 'bo lē kōpi ā 'dukí tā rĩ ngaá sụ tǎimbị Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni. ³⁵ ũkú rĩ pi lēkí dō tā āzi nịi, lē kōpi ā zíkí tā rĩ ívé āgō rĩ pi tị gé 'bẹtị 'dǎá, ā'diātāsīyā ĩri drịnjá rú ũkú ní átázú kǎnísā agá.

³⁶ ĩmi í'dókí ú'dúkọ Múngú vé rĩ nĩ kuyé, āzini ú'dúkọ rĩ ca 'yéná ĩmi vúgá ọ'dúkúlẹ kuyé. ³⁷ 'Bá rĩ ụsụ dō kǐnĩ 'i nẹbị, dōku kǐnĩ dō Índrí Uleteré rĩ ású 'i gí, lē ā ā'yī 'yozú kǐnĩ tā má ní sīi ĩmi ní 'dĩri, Úpí ẹzị má ní tā ni nĩ. ³⁸ 'Bá rĩ ā'yī dō tā 'dĩri ku, ícókí ĩri ā'yīi ku.

³⁹ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, lē ĩmi 'bǎkí úvá ú'dúkọ Múngú vé rĩ ũlúú, āzini lē ĩmi ugakí 'bá átá 'bá tị ĩ ní nịi kuyé rĩ sī rĩ pi ku. ⁴⁰ 'Bo lē ĩmi 'okí tā rĩ pi ārēvú céré mụzú múké, āzini lē ĩmi ụtịkí tā rĩ pi ụtịtị.

15

Kúrísítō vé íngángára drǎngára gálésila rĩ

¹ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, á lē ĩmi ígákí ú'dúkọ ọtú má ní ũlúú ĩmi ní, ĩmi ní ẹ'yīi, ĩmi ní pá tuzú tịtị ĩmivé ẹ'yīngára agá 'dāri. ² ĩmi

'duki dō ū'dukō mūké má ní ūlū ūmi ní 'dīri 'bāā īmī ʼesī agá rá, īmi pangará ʼisū rá, īmi 'duki dō 'bāā īmī ʼesī agá kuyé, ʼyīngará īmivé rī adri ʼēʼzī ākō.

3 Ū'dukō mūké tā be agaápi rá ĩ ní ūlū má ní rī, má ūlū īmi ní rá. Ū'dukō mūké tā be agaápi rá rī kíni, Kúrisitō drā 'bávé ūnjikānyā ā tā sī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīni, 4 sīki ĩri 'bū agá, ū'dú na ni gé, íngá gōo ídri rú drāngará gálésīla rá, sū ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tīni. 5 Índré Pétērō ʼendretī gé, āzini índré ĩrivé 'bá mūdrī drī ni ĩrī rī pi ʼendretī gé. 6 'Dīri ā vūdrī gé, gō índré 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ʼendretī gé, 'bá rī pi vé kālāfe aga mūdürūlū tōwú rī rá. 'Bá 'dī'bée āsámvú gé, 'bá kárakará ni pi drī ídri rú, 'bo ūrukō'bée ūdrāki gí. 7 ĩri ní kpá gōzú índrézú Yōkóbū ʼendretī gé.* Kuru ĩri ní gōzú índrézú 'bá áyúāyū rī pi ʼendretī gé céré. 8 Ūdū ni gé, ĩri ní kpá gōzú índrézú má ʼendretī gé, † má adri sū mvaṅá ĩ ní tī, mbāā ni ícókí kuyé rī tīni.

9 Mávé tā índré kuú mādāṅṅá 'bá áyúāyū rī pi āsámvú gé, ícókí ma ziṽ 'bá áyúāyū ni ku, ā'diātāsīyā á sē ĩzāngā 'bá Múngú vé rī pi ní ambamba. 10 'Bo Múngú vé ʼesī mūké rī sī, sē má ní

íczú 'bá áyúāyū ni rú nóni āni, ĩrivé ʼesī mūké ĩri ní 'bāā má ní rī drā kána kuyé. Á nga ʼēʼzī ūkpō sī, aga 'bá áyúāyū ūrukō'bée vé rī rá, 'bo á nga ʼēʼzī rī mā ngúlupí sī nī kuyé, ʼesī mūké Múngú vé rī sē ma ʼēʼzī rī ngaá nī. 11 Má ūlū dō ū'dukō Múngú vé rī nī, dōku kōpi ūlūkí dō nī, 'bá céré ri ū'dukō Múngú vé ālu ālu 'dīri ūlū, īmi ní ʼyī gí 'dī.

'Bá ūdrā'bá gí rī pi vé íngángará gōo ídri rú drāngará gálésīla rī

12 'Bá ūlūkí dō kíni Kúrisitō íngá gōo ídri rú drāngará gálésīla rá pírí, īmi ūrukō ri 'yo 'bá ūdrā'bá gí rī pi ícókí íngá gōo ídri rú ku āsī? 13 'Bá āzi ícókí té Kúrisitō ri ingá gōo ídri rú drāngará gálésīla ku. 14 'Bo ē ingakí té dō Kúrisitō ri gōo ídri rú drāngará gálésīla kuyé, tī 'bá ní ūlūú 'dīri ʼēʼzī ākó, āzini īmivé ʼyīngará 'dīri ʼēʼzī ākó. 15 'Bá ūdrā'bá gí rī pi ingakí dō kōpi gōo ídri rú drāngará gálésī ku, tā 'bá ní 'yoó Múngú inga Kúrisitō ri gōo ídri rú drāngará gálésīla gí 'dīri, ĩri té adri ūnjō. Múngú ē inga té dō ĩri kuyé, ingakí té 'bá ūdrā'bá gí rī pi ku. 16 'Bá ūdrā'bá gí rī pi ingakí dō kōpi gōo ídri rú ku, ĩri lū kíni ingakí Kúrisitō ri

* **15:7** 15:7 Yōkóbū: Yōkóbū cápītā 'dīri agá rī ĩri Yēsū vé ʼēdrīpi, ĩri 'bá Yēsū ri ʼyī'bá gí Yērūsālemā gá rī pi vé drīkoma. 'Í lā ʼEzī 15:12-21; 21:18-19; Gālātīyā 1:19. † **15:8** 15:8 ĩri ní kpá gōzú índrézú má ʼendretī gé: Yēsū i'da 'i Páulū ʼendretī gé ʼisū ākūdē ĩri ri 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ʼocū. 'Í lā ʼEzī 9:1-6.

gōō ídri rú kuyé. ¹⁷ Ingakí dō Kúrísitō ri gōō ídri rú drāngará gálésī kuyé, ĩmivé ẹ'yīngará 'dīri ẹzī ākó, ĩmi drī ĩmivé ũnjikānyā agá ũgōgō. ¹⁸ Īri té lū kīnī 'bá ũdrā'bá Kúrísitō agá rī pi mụ ácí gé. ¹⁹ 'Bá 'bākí dō ẹsī Kúrísitō drīgé 'yẹná 'bá ní āyīkō ịsúzá ānī vū drīgé nōgó, ịzāngā 'bávé rī aga rá, ĩri 'bá vū drīgé nōgó rī pi vé rī ndē.

²⁰ 'Bo ádarú Múngú inga Kúrísitō ri gōō ídri rú drāngará gálésīlā rá, adri sū úri ịfūúpi drīdrī rī tīnī, 'dīri lū 'bá ní uletere 'yozú kīnī, ĩri ímụ 'bá ũdrā'bá gí rī pi inga gō ídri rú rá. ²¹ 'Bá ālu ịjī drā vū drīgé nōgó nī, 'bá ālu zī 'bá ní létī úmvúlésī 'bā ingazú gōzú ídri rú drāngará gálésī rī nī. ²² Ādāmā† ịjī drā 'bá drīgé, 'bā céré ũdrādrā, kúru Kúrísitō ā tā sī, ĩ ímụ 'bā inga gō ídri rú drāngará gálésīlā rá. ²³ 'Bo 'bā ri íngángará rī vé sā tē, Kúrísitō íngá gōō ídri rú drāngará gálésī drīdrī gí, úmvúlésī kādō ịgōō, ĩ ímụ ĩrivé 'bá rī pi inga gō ídri rú. ²⁴ Kúru Kúrísitō kādō ímụ ũkpō ındrī ũnjī rī pi vé rī ndēé céré, vūdrī ni gé, ú'dú ụdú vé rī kúru ícá, ĩri kúru mālūngā rī ẹzī gō Ẹtẹpī Múngú drīgé. ²⁵ Kúrísitō ri mālūngā rī ru cīngbá cazú ĩri ní pá 'bāzú ívé ari'ba

rī pi drīgé céré. ²⁶ Ārī'bá ụdú ĩ ní ímụ 'dī drāá rī, ĩri drā 'i. ²⁷ Ā'diātāsīyā sīkí búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Múngú sē ĩri ní ũkpō adrizú āmbúgú ngá rī pi drīgé céré." Tā 'dīri lū uletere 'yozú kīnī, Múngú adri Kúrísitō ā pálé gá ku, ā'diātāsīyā Múngú 'bā ngá rī pi ārēvú céré Kúrísitō ā pálé gá nī. ²⁸ Ngá rī pi ārēvú céré 'bākí dō Mvā Múngú vé rī ā pálé gá gí, Mvā rī gō 'i 'bā Múngú ngá rī pi ārēvú 'bāápi céré 'i ā pálé gá rī ā pálé gá. Kúru ũkpō Múngú vé rī gō adri ngá rī pi drīgé vūrā gá sī céré.

²⁹ Ingakí dō 'bá ũdrā'bée gí rī pi gōō ídri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ĩ ní rizú bātízīmū sēzú 'bá rī pi ní 'bá ũdrā'bée gí rī pi pazú rī ā'di? 'Bá ũdrā'bá gí rī pi íngakí dō gōō ídri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ĩ ní rizú bātízīmū sēzú 'bá rī pi ní kọpī ā tā sī rī ā'di? ³⁰ Ngá 'bá ní rizú 'bā sēzú ịzāngā nyazú sā céré sī rī ā'di? ³¹ Má ẹdrípījī má ọmvúpījī, ádarú ú'dú céré ma ri ịzāngā nya drādrā ẹ tī ịsú. Má ā'yī drāngará rá, ā'diātāsīyā ma āyīkō sī tā Kúrísitō Yēsū 'bávé Úpí ní 'oó ĩmi ní rī sī. ³² Á 'dī dō ẹ'dī 'bá Ẹfēsō gá sū'bá ngá ātra tīnī 'dī'bée be yīkī 'bá áda vé ni sī, tā múké má ní ịsú 'a ni gé 'dīgé rī ā'di? Dō íngakí 'bá

† 15:22 15:22 Ādāmā: Ādāmā ri 'bá Múngú ní í'dó gbii drīdrī rī. Īri ẹtẹpī 'bá vū drīgé rī pi vé ni céré. Īrivé ũkú Ẹvā ri ẹndrẹpī 'bá vū drīgé rī pi vé ni céré. 'Í lā í'dóngará 1-5. 15:27 15:27 Sāwúma 8:6

ũdrā'béé gí rĩ pi gōó ídri rú
drāngará gálésĩ ku,

“Lē 'bā nyakí ínáyá, āzini 'bā
mvukí ngá,

ā'diātāsīyā drũ sī 'bā
ũdrādrā.”

³³ Lē 'bā āzi ā ũ'bā ĩmĩ mĩ
ku. “Ūndĩ rúngará 'bā ũnjĩ
be rĩ, ĩri adringará múké
rĩ izaza.” ³⁴ Lē ĩmi újákĩ

ĩmivé yĩkĩ tā múké 'ozú, ĩmi
kukĩ ũnjikānyā 'ongará ānĩ,
ā'diātāsīyā ĩmi āsámvú gé,
'bā ụrukọ nĩkĩ Múngú ri
kuyé. Á 'yo tā 'dĩri 'dĩni, ā
sē rĩ ĩmi ní drĩnjá.

*'Bá íngápi gōó ídri rú rĩ
vé rụ'bá*

³⁵ 'Bá āzi ri ícọ zị kínĩ, “Ī
ímụ 'bá ũdrā'bá gí rĩ pi íngá
gōó ídri rú íngóni? Kòpi ā
rụ'bá ri ímụ adri íngóni?”

³⁶ 'Bá tā zịpi 'dĩni rĩ azakaza
rú! Úri 'bá rĩ ní saá nyọọkú
agá rĩ, ĩri ņma ũgbále, ĩri
íbí ĩfũ ndō. ³⁷ Mi dō ngá
sa, 'í sa ngá dụpĩ ínógósí
gí ní ku, mi úri ni sa. Sā
āzi ni sī, mi úri ũndú vé ni
sa, dōku mi ngá āzi vé ni sa.

³⁸ 'Bo Múngú ri úri rĩ pi sē
dụ índré rụ'bá be sũ 'í ẹsị ní
lée rĩ tịni, ĩri sē úri ālu ālu
ri índré rụ'bá be ívé ọsũkā
vú sī. ³⁹ Ngá ídri be rĩ pi vé
rụ'bá índrékí céré trụ ku, 'bá
áda vé rụ'bá túngú, ānyāpá
rĩ pi vé rụ'bá túngú, ārĩnjá rĩ
pi vé rụ'bá túngú, ĩ'bí rĩ pi
vé rụ'bá túngú.

⁴⁰ Ngá 'bũ gé 'dālé rĩ
pi rụ'bá be, āzini ngá vũ
drĩgé nōgó rĩ pi rụ'bá be,

'bo rụ'bá 'bũ gé 'dālé rĩ
pi vé đingará túngú, rụ'bá
vũ drĩgé nōgó rĩ pi vé
đingará túngú. ⁴¹ Ūtụ

vé đingará túngú, mbāá
vé đingará túngú, línýā vé
đingará túngú, línýā rĩ pi vé
đingará céré āndiāndĩ.

⁴² Íngángará drāngará
gálésĩla rĩ, ĩri kpá adri sũ
'dĩri tịni. Rụ'bá ĩ ní sī 'bũ
agá rĩ, ĩri ņmaņma, kádō
íngá gōó ídri rú, gō drāá
ku, āzini gō ņmaá ku. ⁴³ Ī
rụ'bá drāpi gí rĩ sī 'bũ agá,
ĩnjĩkĩ ĩri ku, kádō ĩri íngá
gōó ídri rú, ĩ gō ĩri ĩnjĩnjĩ, ĩ
ĩri sī ku ũkpō ākó, kádō ĩri
íngá gōó ídri rú, ĩri gō adri
ũkpō be. ⁴⁴ Ī rụ'bá vũ drĩgé
nōgó rĩ sī, ĩ ĩri íngá gō rụ'bá
'bũ gé 'dālé rĩ rú. Rụ'bá vũ
drĩgé nōgó rĩ, ĩri gō 'i újá
rụ'bá 'bũ gé 'dālé rĩ rú.

⁴⁵ Sĩkĩ Búkũ Múngú vé
rĩ agá kínĩ, “'Bá Múngú ní
í'dó gbíi drĩdrĩ rĩ Ādámā 'i,
Ādámā gō ícá ídri rú,” 'bo
Ādámā adriipi vúlé rú rĩ,
ĩri Kúrísitō 'i, Índrí ĩrivé rĩ
ri ídri sē nĩ. ⁴⁶ Rụ'bá 'bũ
gé 'dālé rĩ ímụ drĩdrĩ kuyé,
rụ'bá vũ drĩgé nōgó rĩ gbikí
drĩdrĩ, vudrĩ ni gé, rụ'bá 'bũ
gé 'dālé rĩ ní ímúzú. ⁴⁷ Ágó
ĩ ní gbíi drĩdrĩ rĩ Ādámā 'i,
ĩtĩkĩ ĩri nyọọkú gé, ágó vúlé
rĩ Kúrísitō 'i, íbí ímụ 'bũ
gélésĩla. ⁴⁸ 'Bá vũ drĩgé nōgó
rĩ pi ārēvú céré, kòpi ā rụ'bá
sũ Ādámā vé rĩ tịni, 'bá 'bũ
gé 'dālé rĩ pi vé rụ'bá ri ímụ

adri sũ Kúrísítō vé rĩ tĩj. 49 'Bá adrikí sũ Ādámā ĩ ní gbií nyõókú sĩ rĩ tĩj, 'bo 'bâ ímú adri sũ Kúrísítō ímúpi 'bũ gélésíla rĩ tĩj.

50 Má édrípíj má ómvúpíj, á lē 'yoó ĩmí ní 'díní, 'bávé rú' 'bá ĩri ári be, ĩri ngá ŋmaápi ŋmaŋma ní, ícó fíí mālũngā Múngú vé adriipi nyonyo rĩ agá ku. 51 ĩmí yíkí drĩ ma ká, á lē tā ĩ ní ũzũúžũ rĩ pi ũlũú ĩmí ní. 'Bá ícókí ũdrāá céré ku,* 'bo ĩ ímú 'bá rú' 'bá újá rá. 52 Tā 'dĩri ímú 'i nga mbēlēŋá, sũ mĩ ní gaá rĩ tĩj, úmvúlésĩ kádō ímú jēlēgú vuú ú'dú ũdũ vé rĩ gé, 'bá ũdrā'bée gĩ rĩ pi ímú íngá gō ídri rú, 'bá kōpi be céré, 'bá rú' 'bá ri gō 'i újá túngú, 'bá gōkí rí drāá dīj ku. 53 'Bávé rú' 'bá drāápi ŋmaápi ŋmaŋma rĩ pi gō ĩ újá rá, kōpi gōkí drāá ku, dōku kōpi gōkí ŋmaá ku. 54 'Bávé rú' 'bá drāápi drādrā nō'bée újáki dō ĩ ícá rú' 'bá drāápi ku ní gĩ, tā ĩ ní sĩi Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ kúru 'i nga fũ tĩ ní gé. "Ndēkí drā vé ũkpō gĩ."

55 "Drā, mívé ũkpō 'bá ndēzú rĩ íngāá?"

Drā, mívé ũkpō rizú 'bá ú'dízú rĩ íngāá?"

56 Ūñjĩkányā ri ũkpō be, ĩri sē drā ri 'bá ú'dí āní, tājimbĩ ri sē ūñjĩkányā ri ũkpō ísú nĩ. 57 'Bá sēkí ōwō'difō

Múngú ní, ĩri ní Úpí Yēsũ Kúrísítō ri ĩpēé ímú 'bá ní ũkpō sēé, 'bá ní ūñjĩkányā vé ũkpō ndēé rĩ sĩ.

58 Má édrípíj má ómvúpíj, lē ĩmí tukí pá títĩ. Lē tā āzi ā jĩ ĩmí fũú āmvé ku. Ú'dú céré lē ĩmí ngakí ězĩ Úpí ní ěsĩ be céré. Lē ĩmí nĩkí 'yozú kínĩ ězĩ ĩmí ní ngaá Úpí ní rĩ drā kána ku.

16

Mũfēngā songará 'bá Múngú vé ngá ākó rĩ pi ní rĩ

1 ĩmí kádō mũfēngā soó Múngú vé 'bá ngá ākó rĩ pi ní, á lē ĩmí 'okí tā rĩ sũ má ní ězĩj 'bá kánisā Gālātíyā vé rĩ agá rĩ pi ní rĩ tĩj. 2 Yĩngā ālu ālu, 'bá ālu ālu ē í'dú mũfēngā 'i ní ísũ rĩ ā ũrũkō, ā 'bā kú jēlé gá, ā mba tā ní cĩmgbá sā má ní cazú rĩ gé, má kádō caá, 'bá āzi ā gō rí ngá soó ku. 3 Kúru lē ĩmí ũpēkí 'bá ĩmí ní ndréé múké ní pi, á ca dō ĩmí vúgá 'dĩlé gĩ, ma kúru kōpi pē mužú Yērusālémā gá 'dāá, kōpi ā jĩkí rí mũfēngā ĩmí ní sēé rĩ mužú, ma kōkōbĩ sĩ sē kōpi drĩgé lũzú kínĩ ĩmí ā'yĩkí kōpi mũfēngā rĩ jĩ mužú nĩ. 4 ĩmí ũsũkí dō kínĩ mâ mužú ĩndĩ, 'bá ícó mužú kōpi be trũ rá.

Páũlũ ũtĩ ívé ěčĩ ā tā

§ 15:50 15:50 Átángá véřēsĩ 'dĩri agá rĩ lũ 'bá ní kínĩ, lē 'bá ísũkí rú' 'bá 'bũ gé 'dálé rĩ, 'bá fíkí rí mužú adrii mālũngā Múngú vé rĩ agá. * 15:51 15:51 'Bá ícókí ũdrāá céré ku: Yēsũ kádō úmvúlésĩ ímvi ĩgōō vũ drĩgé nōō, 'bá drĩ adri' 'bá ídri rú rĩ pi ícókí ũdrāá céré ku. 15:54 15:54 Ísáyá 25:8 15:55 15:55 Ōsáyá 13:14

5 Á mu dō əci āngū Mākēdōniyā vé rī agāsī gí, ma īgō imū īmi ndre rá, ā'diātāsīyā má útú, á lē muđ əci āngū Mākēdōniyā vé rī agāsī. 6 Ma adri īmi be sâ be mādā, dōku ma adri īmi be lóki kílongóro vé rī* gé, īmi kokí rí má īzā əcī má ní lēé mužú rī gé. 7 Á lē ku má ní mužú īmi ndrezú sâná be mādā koro agazú agaga. Á 'bā ėsí, úmvúlėsī ma īgō imū īmi vúgá 'dīlé rá, ma imū adri sâ be āco, Úpí lē dō rá. 8 Á lē adrii Ēfēsō gá nōgó cīmgá cazú Ū'dú Pēnītíkósītā vé rī gé,† 9 ā'diātāsīyā īri drīlé múké má ní ężi ngazú nōgó, 'bo 'bá kárakarā lēki ężi má ní ngaá rī ku.

10 Tīmōtéyō ca dō īmi vúgá 'dīlé gí, lē īmi ē ẹ'yíkí īri múké. Īri ri ężi Úpí vé rī nga sū má ní ngaá rī tīni. 11 Lē 'bá āzi ā gā īri ku. Lē īmi ipēki īri īgōó má vúgá nōlé tākiri sī. Á lē ē imū má vúgá nōlé 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ā uruko' bée be.

12 Má ũ'bī ũkpō sī, á 'yo 'bá ẹdrīpi Āpólō ní, lē kōpi ā mukí īmi ndree 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ā uruko' bée be. Ẹsī ni ā'yī drī muđ sâ

nōri sī kuyé, 'bo īri úmvúlėsī mu īmi ndre rá.

Páulū vé átángá ā ũđū

13 Lē īmi adrikí mī be kowu, īmi tukí pá títí imivé ẹ'yīngará agá, īmi adrikí ũrī ākó, īmi adrikí ũkpó ũkpó. 14 Tā ārēvú céré, lē īmi 'okí lēngará sī.

15 Īmi nīki rá Sētēfānāsī pi ivé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi be, kōpi í'dókí ėsí újá drīdrī āngū Ākáyā vé rī agá 'dālé nī, kōpi ngakí ężi 'bá Múngú vé rī pi ní ėsí be céré. Má ẹdrīpi má ómvúpi, á lē lūú īmi ní 'dīni, 16 lē īmi ĩnjīkí 'bá drīkoma rú sū Sētēfānāsī pi tīni rī pi ĩnjīnjī, āzini lē īmi ĩnjīkí 'bá uruko ężi nga'bée ũkpō sī īmi be trū rī pi ĩnjīnjī. 17 Ma āyīkō sī Sētēfānāsī vé ícángará sī, Pōrūtūnátō vé ícángará sī, āzini Ākāyīkō vé ícángará sī, ā'diātāsīyā kōpi kokí má īzā sū īmi ní koó rī tīni. 18 Kōpi sēki má ėsí ĩsú āyīkō rá, sū kōpi ní sēé ĩmí ėsí ní āyīkō ĩsú rī tīni. 'Bá 'dīni 'dī'bée, lē īmi ĩnjīkí kōpi ĩnjīnjī.

19 'Bá kánisā vé āngū Ẹzīyā vé rī agá rī pi sēki īmi ní mōdó. Ákúwīlā pi Pīrīsīlā be, 'bá ĩ úmú' 'bá Múngú ri

* 16:6 16:6 Lóki kílongóro vé rī: Āngū Īsērélē vé rī gé 'dāá, lóki kílongóro vé rī gé, əcī tungará ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā yīgō ri 'dī ambamba, sē āngū rī igbe igbe. † 16:8 16:8 Ū'dú Pēnītíkósītā vé rī: Ū'dú Múngú ní Ẹlīzú Jó rī pi tī gé sī rī ká muđ caá ũ'dú pūkú tōwú, vūdrī ní gé, Ū'dú Pēnītíkósītā vé rī ní ícázú. Ū'dú 'dāri gé, Yāhūdī rī pi ri ānyāngā ĩ ní ĩkūnāá ivé ómvú agá rī pi ĩjī Yērūsālémā gá sē Múngú ní, āzini kōpi ri ũ'dú Múngú ní tāĩmbi sēzú Mósē ní Īrā Sīnāyī vé rī drīgé 'dāri vé tā ígá. Kūrīsītīyānī rī pi ri ũ'dú ĩ ní Īndrī Uletere rī ipēzú 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ásúzu Ū'dú Pēnītíkósītā vé rī gé 'dāri vé tā ígá. 'Í lā Kālāfe 28:26-31; Ẹzī 2:1-4.

zì'bá kòpivé 'bětì ãsámvú gé
 rī pi be, sēkí ĩmi ní mōdó Úpí
 Yēsũ ã rú sī. ²⁰ Má ẹdrípìjì má
 ọmvúpìjì adri'bée nōgó rī pi,
 sēkí céré ĩmi ní mōdó. Lē 'bá
 ãlu ãlu ã u'de ọgúpì ri ẹzìjì
 bẹdrì sī.

²¹ Ma Páũlũ 'i, á sī mōdó
 'dĩri sēé ĩmi ní mâ drì sī.

²² 'Bá rī lē dō Úpí ri ku, ĩ ĩri
 tri rá. Úpí, mí ímú mbělē!

²³ Ẹsì múké Úpí Yēsũ vé rī
 ã adri ĩmi be.

²⁴ ĩmi Kúrísítō Yēsũ ri
 ẹ'yì'bá gí 'dĩ'bée, á lē ĩmi
 céré lēlē.

**Kõkõbì ìrì ni Páulũ
ní sǐ sěé 'bá
Kōrínítõ
vé rĩ pi ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Páulũ sǐ kőkõbì 'dĩri kũrũ Èfēsõ vé rĩ agá, lókí ìri ní rizú mužú Kōrínítõ gá rĩ gé. Sǐ kőkõbì rĩ sěé mužú drĩdrĩ 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí Kōrínítõ gá rĩ pi ní. Kōrínítõ ri kũrũ ãmbúgú ãngũ Gĩrĩkĩ vé rĩ agá. Páulũ í'dó kãnisã 'dãlé, mu kôpi ndreeé, ãzini sǐ kőkõbì sěé kôpi ẹ ẹsì ìmbázú ãní, 'bo tã ùnjí rĩ pi áwíkí kuú kôpi ãsámvú gé ùgõgõ. Kúru sǐ kőkõbì rĩ sěé kìnĩ, ã útúkí tã rĩ céré ícá múké ãkũdẽ 'í ca drĩ 'dãá kuyé.

Índré sũ 'bá urukọ tókí Páulũ ri kìnĩ Páulũ áyú mũfengã kãnisã vé rĩ létì múké ni sǐ kuyé, kôpi kìnĩ Páulũ adri 'bá áyúâyũ tã 'oópi pìrì ni kuyé. Kőkõbì 'dĩri agá, íngú 'i tã kárakarã sǐ ẹzì í ní ú'dúkọ múké Yēsũ vé Múngú ní 'i zìjì ímù ùlũú rĩ vé tã sǐ. Páulũ ìmbá 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi ní létì múké kôpi ní ícózú 'bá Múngú vé rĩ pi ẹ ìzã kozú rĩ, ãzini ìmbá kpá kôpi ní létì í ní ẹzì kãnisã vé rĩ ngazú vũrã urukọ 'bée agásì rĩ (cápítã 9-10).

1 Ma Páulũ 'i, Múngú ní ìpěe adrii Kúrísítõ Yēsũ vé 'bá áyúâyũ ni rú rĩ, 'bá sǐkí

kőkõbì 'dĩri Tĩmõtáyõ Yēsũ ri ẹ'yĩpi gí rĩ be.

'Bá sǐkí sěé 'bá Múngú vé adri 'bá kãnisã kũrũ Kōrínítõ vé rĩ agá rĩ pi ní, ãzini 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí ãngũ Ákáyã vé rĩ agá rĩ pi ní céré.

2 Ẹsì múké, ãzini tãkírì 'bá Ẹtẹpi Múngú vé rĩ, ãzini Úpí Yēsũ Kúrísítõ vé rĩ ã adri ìmi be.

Múngú ri 'bá rĩ pi ẹ ẹsì ùmĩ nĩ

3 Lẽ 'bã íngúkí Múngú 'bávè Úpí Yēsũ Kúrísítõ Ẹtẹpi ri, ìri rĩ 'bávè Ìzãngã 'bã nĩ, ãzini ìri rĩ 'bã ẹsì ùmĩ nĩ. 4 Tã ùkpó ùkpó kãdõ rií 'bã ìsù, Múngú ri 'bã ẹsì ùmĩ nĩ. Ìri sě tã ùkpó ùkpó ìsù dõ 'bá rĩ pi, 'bã ùmĩkí rí kôpi ẹ ẹsì, sũ Múngú ní 'bã ẹsì ùmĩ rĩ tìjì. 5 'Bá nyakí dõ ìzãngã Kúrísítõ ã rú sǐ, ìzãngã 'bá ní nyaá rĩ agá, Kúrísítõ ri 'bã ẹsì ùmĩ aga rá. 6 Ìzãngã 'bá ní rií nyaá ẹzì Múngú vé rĩ agá nõri, ìri sě 'bã ícõ ìmĩ ẹsì ùmĩ, ìmi pangará ìsù ãní rá. Ìzãngã 'bá ní rií nyaá rĩ pi sǐ, Múngú ùmĩ dõ 'bã ẹsì rá, ìri kpá ìmĩ ẹsì ùmĩ rá, sũ ìri ní 'bã ẹsì ùmĩ rĩ tìjì. Ìmi ímù ẹsì ùmbé ìzãngã rĩ ã nyangará gá, sũ 'bá ní nyaá rĩ tìjì. 7 'Bá 'bãkí ẹsì céré ìmi drĩgè, ã'diãtãsiyã ìzãngã ìmi ní nyaá rĩ sũ nyo 'bá ní nyaá rĩ tìjì, 'bá nĩkí áamá rá, Múngú ri ícõ ìmĩ ẹsì ùmĩ rá, sũ ìri ní 'bã ẹsì ùmĩ rĩ tìjì.

8 Ìmi 'bã õgũpìi Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí 'dĩ'bée, 'bã lèkí ìmi nĩkí tã ùkpó ùkpó 'bá ní

īzāngā nyazú āngū āmbúgú Ēzīyā vé rī agá rī. Īzāngā 'bá ní nyaá 'dāri ndē 'bâ ũkpō rá, 'bá nyakí īzāngā ũnjí ũnjí, 'bá ũsũkí déna 'bâ ũdrā rá. ⁹ Ádarú 'bá ũsũkí déna 'bávé sâ drāngará vé rī ícó gí. 'Bo 'bá 'okí tā rī 'bávé ũkpō sī 'yozú kínī, 'bá ícókí gí 'díní kuyé, 'bá 'bākí ẹsì Múngú āvū ídrípi ĩndī rī drīgé. ¹⁰ Múngú pa 'bâ drā sīlé gá sī rá, ĩri ícó 'bâ pa mužú dīī dīī. Lē 'bâ 'bākí ẹsì drī ní gé, ā pa rí 'bâ mužú dīī dīī. ¹¹ 'Bá 'bākí ẹsì ĩmi drīgé, ĩmi zíkí 'bá ní Múngú rí. 'Bá tré pi zíkí dō 'bá ní Múngú rí nī, 'bá tré pi kpá ímú ōwō'dīfō sē Múngú ní, ĩri ní zīngará rī yīī rá rī sī.

¹² 'Bâ rí 'bâ íngú tā 'bá ní 'oó pīrī rī sī, āzini tā áda 'bá ní 'oó 'bá rī pi ẹndretī gé rī sī, agaápi rá rī, tā pīrī 'bá ní 'oó ĩmi āsámvú gé rī sī. 'Bá ríkí 'bâ ẹtīī Múngú rú' 'bá gá, ĩrivé ẹsì múké rī sī, adri 'yozú kínī, 'bávé tā nīngará nyōókú nōri vé rī sī kuyé. ¹³ Tā 'bá ní sīī sēé ĩmi ní rī, 'bá sīkí átángá rī ẹ mī uletere, lāngará ni mba ku, ĩri fi ĩmi drīgé mbēlēnjá. Má ũsũ ĩmi ícó tā 'bávé rī nī múké, ¹⁴ 'bo tā rī ā fi dō ĩmi drīgé āndrū múké kuyé drāāāsīyā, ĩmi ímú tā rī nī múké ụ'dú Ụpí Yēsũ Kúrísítō ní ĩgōzú rī gé, ĩmi céré ímú 'bâ íngú, 'bâ kpá ímú ĩmi íngú ụ'dú 'dāri gé.

Páulū ũlū tā 'í ní lēzú mužú Kōrinítō gá rī

¹⁵ Má ní ma útúzó lēzú mužú ĩmi ndrezú drīdrī rī gé, á nī uletere 'yozú kínī, ĩmi 'bākí ẹsì céré kuú 'bá drīgé, ĩmi té kōdō drīlé múké ịsụ rá. Má gō té dō mužú ĩmi ndreé rá, ĩmi té gō drīlé múké āzi ịsụ dīī. ¹⁶ Má útú mávé tā 'díní, má kādō lēé mužú āngū āmbúgú Mākēdōniyā vé rī gé 'dāá, ma pá tu ĩmi ndre ũgbále, má kādō gōó ímví Mākēdōniyā gá 'dāásī, ma kpá gō áwí ĩmi ndre dīī. ĩmi kúru ma pē, má 'de rí mužú āngū Yūdáyā vé rī gé 'dāá. ¹⁷ ĩmi ícó ũsũ 'yozú kínī, má újā mávé tā má ní útú rī rá āsī. ĩmi ũsũkí má útú mávé tā múké múké kuyé? ĩmi ũsũkí má adri sũ 'bá ụrụkọ'bée tā útú' 'bá 'yo'bée ma mužú rá, dōku á mužú ku rī pi tīnī?

¹⁸ Ádarú Múngú rí ẹsì 'bā céré ku tā 'í ní lēé 'oó rī drīgé, 'bávé ụ'dúkọ múké 'bá ní ũlūú rī újā 'i ku, ũnjō 'a ni gé 'dāáyo. ¹⁹ Ā'diātāsīyā Yēsũ Kúrísítō Múngú Mvọpí 'bá ní ĩrivé tā ũlūú ĩmi ní Sílā be, Tīmōtéyō sī rī, ĩri rí nīīī tā áda Múngú vé rī 'o. ĩrivé tā 'bá ní ũlūú rī, ĩri tā áda, ũnjō 'a ni gé 'dāáyo. ²⁰ Tā céré Múngú ní ẹzīī 'bá ní rī pi, nga 'i fūú tī ni gé rá Kúrísítō ā rú sī. 'Bâ rí tā áda Kúrísítō vé rī átá, ẹ íngúkí rí Múngú rí ānī. ²¹ Nóni Múngú sē 'bá ní ũkpō ĩmi be, sē 'bá ní pá tuzú tītī 'bávé ẹ'yīngará agá Kúrísítō ā rú sī ānī. Múngú

ũpē 'bâ ĩmi be ²² ímụ adrií 'bá 'i ẹ'yĩ' 'bá áda áda ni pi rú. Múngú ĩpē ívé Índrí Uletere rĩ ímụ adrií 'bâ ẹsí agá, lūzú 'bá ní kínĩ, ádarú 'i tā múké 'í ní ẹzịĩ rĩ sē 'bá ní rá.

²³ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'díní, tā má ní 'oó rĩ pi Múngú nĩ rá. Tā ā pá má ní mụzú Kōrínítō gá 'dílé kuyé rĩ, má mụ rí átángá ũkpó ũkpó ĩzāngā sēepi ni átá ĩmi dr̄igé ku. ²⁴ Tā 'bá ní lūú ĩmi ní kínĩ ĩmi ẹ'yĩkí Yésũ rĩ 'dĩri, adri 'yozú kínĩ 'bâ rĩ 'bâ íngú, 'bá ndèkí cére nĩ 'díní kuyé, 'bâ rĩ ẹzị nga ĩmi be, ā sē rí ĩmi ní āyĩkō, ā'diātāsīyā ĩmi tukí pá títí ĩmivé ẹ'yĩngará agá.

2

¹ Má ũsũ má ẹsí agá nōó, á gō ma ẹndịĩ mụú ĩmi ndreé d̄jĩ ku, ā sē rí ĩmi ní ĩzāngā ku. ² 'Bo á sē dō ĩmi ní ĩzāngā, ā'di rĩ má ní āyĩkō sē nĩ? 'Bá má ní āyĩkō sē 'bá rĩ pi, ĩri adri 'yéná ĩmi má ní ĩzāngā sēé ĩmi ní rĩ pi. ³ Tā má ní kōkōbị ũdũmbítā 'dĩri s̄zú s̄zú ĩmi ní rĩ, ĩri 'díní. Má kādō lée mụú ĩmi ndreé, tā ĩmi ní rii 'oó rĩ ā sē rí ĩzāngā má ẹsí agá ku, lē tā ĩmi ní 'oó rĩ ā sē má ní āyĩkō, ā sē kpá ĩmi ní āyĩkō ĩndĩ. Á n̄i rá ĩmi ícó tā p̄rĩ 'o rá, ĩri má ní āyĩkō sē, ĩri kpá ĩmi ní āyĩkō sē. ⁴ Sā má ní kōkōbị rĩ s̄zú rĩ gé, ĩzāngā ñō má ẹsí, m̄jĩndreé alá má m̄i rá. Adri 'yozú kínĩ, ĩmi ní ĩzāngā s̄zú ku, ā lū rí kínĩ,

lēngará má ní ĩmi lēzú rĩ, tā ni āmbúgú má ẹsí agá.

'Bá ũnjĩkānyā 'oópi rĩ ā trūkí ĩri ĩrivé ũnjĩkānyā agásĩ rá

⁵ 'Bá rĩ sē dō 'bá āzi ní ĩzāngā, sē ĩzāngā 'dĩri má ní kuyé, sē ĩzāngā 'dĩri ĩmi ní cére, á lē átángá rĩ átá ĩmi dr̄igé ũkpō s̄i ku. ⁶ 'Bá ũnjĩkānyā 'oópi 'dĩri, ĩmi átákí ĩrivé ũnjĩkānyā ā tā dr̄i ni gé, tā ĩ ní ĩri ĩr̄ĩñázú 'dĩri ca gí. ⁷ Nóni ĩri s̄a ĩmi ní ĩri tr̄uzú ĩrivé ũnjĩkānyā agásĩ, āzini ĩmi ní ĩri ẹ ẹsí ũm̄izú, ā'diātāsīyā ĩzāngā ā gō rí ẹsí ni ñóó d̄jĩ ku. ⁸ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní, lē ĩmi 'i'dakí ĩmivé lēngará 'bá ũnjĩkānyā 'oópi rĩ ní. ⁹ Á s̄i kōkōbị 'dĩri sēé ĩmi ní, á lē n̄jĩ dō ĩmi ícó tā má ní ẹzịĩ ĩmi ní 'dĩ'bée 'dụ nga rá. ¹⁰ 'Bá rĩ 'o dō tā ũnjĩ, ĩmi trūkí dō ĩri tā ũnjĩ ĩri ní 'oó rĩ agásĩ gí, ma kpá ĩri trū rá. Ma ĩri trū ĩmi tā s̄i Kúrísítō ẹndreṭi gé, ¹¹ ā'diātāsīyā Sātánā ẹ ĩsú rí l̄ṭi ím̄uzú 'bá dr̄i izazú ku. 'Bá n̄kí tā Sātánā ní rii 'bá dr̄i izazú rĩ á má múké múké gí.

'Bá ẹzị ũndĩ ú'dí rĩ vé rĩ nga' 'bá rĩ pi

¹² Má k̄a mụú caá k̄urú Tūrówā vé rĩ gé 'dāá, Úpí z̄i má ní l̄ṭi ụ'dúkó múké Kúrísítō vé rĩ ũl̄uzú 'bá rĩ pi ní. ¹³ 'Bo má ní 'bá ógúpí Títō Yésũ rĩ ẹ'yĩpi gí rĩ ĩsú 'dālé kuyé rĩ s̄i, má ũm̄i tu pá kuyé. Kuru má ní 'bá Yésũ rĩ ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi kuzú, má

ní 'dezú mužú Títō ri ndāzú āngū āmbúgú Mākēdōniyā vé rī gé 'dāá.

14 Ōwō'difō Múngú ní, ĩri ní 'bā drī kozú ẹ'dị ndēzú Kúrísítō ā rụ sī rī sī, āzini ĩri ní sēé 'bá ní ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rī ũlūzú mužú 'bá rī pi ní āngū rī pi agásī rī sī. Kuru ụ'dúkọ múké 'bá ní ũlūú 'dīri ayi mužú āngū rī pi agásī sụ ũdu ẹjị be ngǔǔpi ndrīndrī rī tịni. 15 'Bá kǎ ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rī ũlūú 'bá rī pi ní, ụ'dúkọ rī íni kọpi ní sụ ũdu ẹjị be ngǔǔpi ndrīndrī rī tịni. 'Bá ụ'dúkọ rī ẹ'yī 'bá rá rī pi, Yésũ Kúrísítō pa kọpi ívé ũnjīkányā agásī rá. 'Bo 'bá ụ'dúkọ rī gǎ 'bá ẹ'yīgá sī rī pi, Múngú ri kọpi ĩrīnā rá. 16 'Bá gǎ 'bá ụ'dúkọ múké rī ẹ'yīgá sī rī pi, kọpi fi ízāngā deępi ku rī agá, 'bá ụ'dúkọ múké rī ẹ'yī 'bá rá rī pi, kọpi ídri 'dáni 'dáni rī ísụ rá. Ā'di ri ũkpō be tā 'dīri 'du nga nĩ? 'Bá ícókí tā 'dīri 'dujị ngáá bǎ ku. 17 'Bá kárakará pi ri tị Múngú vé rī ũlū rizú ā'bú ísúzú ānī. 'Bo 'bá 'bá tịni nō'bée, 'bá Múngú vé 'bá áyúáyū ni pi, 'bá ri tā áda Múngú vé rī ũlū, 'bá ri ụ'dúkọ múké rī ũlū Kúrísítō vé ũkpō sī, Múngú ri ụ'dúkọ múké 'bá ní rii ũlūú rī tē ndre nĩ.

3

Ūndī ĩ ní rụú ú'dí rī vé tā

1 'Bá íngúkí 'bá 'yozú kínĩ 'bá ndēkí 'bá rī pi céré nĩ yā 'dīni kuyé. ĩmi lēkí 'bá

āzi ā sī kọkọbị 'bávé tā múké rī lūzú sụ 'bá ụrụkọ'bée ní lēé rī tịni? Dōku ĩmi lēkí kọkọbị sī 'bávé tā múké rī lūzú 'bá ụrụkọ'bée ní? 2 ĩmi 'dī'bée, ĩmi kọkọbị 'bávé rī. Ẹzị múké 'bá ní ngáá rī, ĩ ndre ĩmí rụ 'bá gá 'dīgé. 'Bá rī pi céré ícọ kọkọbị rī lā rá. 3 ĩmi kọkọbị Kúrísítō ní sī rī, kọkọbị Kúrísítō vé 'dīri lū ẹzị 'bá ní ngáá múké rī vé tā. 'Bo ĩmi adrikí kọkọbị ĩ ní sī gālāmū sī ni kuyé, dōku tǎimbị Mósē vé ĩ ní sī írā kpọlọ'bụ rụ 'bá gá rī kuyé. Múngú adriipi ídri rú rī vé Índrī sī ĩmivé tā kú 'bá ẹsị agá nĩ.

4 'Bá nīkí áamá múké, 'bá ní Kúrísítō ri ẹ'yī gí rī sī, 'bá ícọ fi mụ adri Múngú be trụ rá. 5 'Bá ícókí 'yoó, tā 'bá ní 'oó rī, 'bá 'okí ũkpō 'bávé rī sī 'dīni kuyé. Ūkpō 'bá ní ẹzị ngazú 'dīri, íbí íngá Múngú vúgá. 6 Múngú sē 'bá ní ũkpō rizú ũndī ú'dí rī vé ẹzị ngazú. 'Bo tǎimbị ú'dí 'dīri sīkí tā ni kọkọbị agá kuyé, Índrī Uleterē rī ũlū tā ni 'bá ẹsị agá nĩ. Tǎimbị ũkụ ĩ ní sī 'dīri, ĩri drā íjị, 'bo Índrī uleterē rī ídri sē nĩ.

7 Ā sīkí dō tǎimbị Mósē vé rī írā kpọlọ'bụ rī ā rụ 'bá gá múké múké drāáāsīyā, ĩri drā íjị 'bá drīgé. Múngú

kā tāimbị rĩ sēé Mósē* ní, ðĩngará Múngú vé rĩ sē Mósē ẹnđrẹtị ðị ógụ pọwụpọwụ. ðĩngará pọwụpọwụ 'dāri ā ri dō áfiāfi drāāsiyā, 'bá Īsērélē vé rĩ pi ícókí mị 'bāā ndrezú sā be aco ku. ⁸ Tāimbị rĩ vé sēngará sē Mósē ē ẹnđrẹtị ðị ógụ pọwụpọwụ, 'bo Índrị Uleterē rĩ vé ógúngará ndē ógúngará tāimbị rĩ vé rĩ rá. ⁹ Tāimbị Mósē vé 'bā jįpi fiipi drā agá 'dĩri, ĩ dō ri íngú sũ 'dĩri tịni pírí, ũndĩ ú'dí 'bá ní adrizú ānị Múngú ẹnđrẹtị gé pịrị 'dĩri, ícókí nyo ĩri íngú agaá rá ku? ¹⁰ Tāimbị Mósē vé rĩ ícókí íngú sũ ĩ ní ũndĩ ú'dí rĩ íngú rĩ tịni ku. ¹¹ Tāimbị Mósē vé ĩ ní ótụ rii íngúngũ rĩ nóni ri ðeðe, 'bo ũndĩ ú'dí rĩ ĩ íngú mụzú nyonyo.

¹² 'Bá ní ẹsị 'bāā ũndĩ ú'dí rĩ drịgé rĩ sī, sē 'bá sēkí tị Múngú vé rĩ ũrĩ ākó. ¹³ 'Bá adrikí sũ Mósē bōngó í'dụpi 'í ẹnđrẹtị ọzụzú cí, 'í ndre rí Múngú vé ðĩngará pọwụpọwụ 'dāri ku rĩ tịni kuyé. Tā Mósē ní 'í ẹnđrẹtị ọzụzú bōngó sī cí 'dĩri, lē Īsērélē rĩ pi ā ndrekí Múngú vé ðĩngará pọwụpọwụ 'dĩri vé áfingará ku. ¹⁴ Īsērélē rĩ pi ē ẹsị tete, kádō rii ũndĩ ụkụ Mósē vé rĩ lāá kọpi ní, ngá āzi ní kọpi ā úmĩ ọzụú

cí rĩ sī, sē kọpi nĩkí tā áda rĩ áamá kuyé. Kọpi ẹ'yĩkí dō Kúrísítō ri gí, Kúrísítō ri ímụ ngá kọpi ā úmĩ ọzụúpi 'dĩri zĩ rá. ¹⁵ Cĩngbá āndrũ sī, kádō rii tāimbị Mósē vé rĩ lāá kọpi ní, ngá āzi ri kọpi ā úmĩ ọzụ cí, sē tā rĩ fi kọpi drịgé 'dāá ku. ¹⁶ 'Bo 'bá rĩ újā dō ẹsị Úpí Yēsũ ri ẹ'yĩzú gí, ngá úmĩ ni ọzụúpi 'dĩri, ĩri ðe úmĩ ni gé sī rá. ¹⁷ Úpí ri Índrị, Índrị Úpí vé rĩ ású dō 'bá rĩ gí, ĩri sē 'bá rĩ drịwālā ĩsụ tā múké 'ozú. ¹⁸ 'Bo Úpí Yēsũ ọwú bōngó 'bā ẹnđrẹtị ọzụúpi rĩ 'bá ẹnđrẹtị gé sī gí, sē nóni 'bā ícó Índrị Úpí vé ðįpi pọwụpọwụ rĩ ndre rá, sũ 'bá ní 'bā ndreé múndũrā agá rĩ tịni. Nóni Índrị Úpí vé rĩ újā 'bā adrií Yēsũ tịni, ĩrivé ðĩngará ā ði rí pọwụpọwụ 'bá agá mụzú 'dání'dání.

4

Ídri adripi rụ'bá ũdrị tịni rĩ agá rĩ

¹ Múngú vé ẹsị múké rĩ sī, sē ẹzị āmbúgú nōri 'bá drịgé nĩ, 'bá ícókí ẹzị rĩ adii 'bá drịgé sī ku. ² 'Bá 'okí tā ĩ ní rii 'oó kírí kírí riipi drịnjá sēepi ni pi ku. 'Bá ũ'bākí 'bá āzi ē mị ku, 'bá újákí ú'dúkọ Múngú vé rĩ ũlũú ũ'dũ be túngú ku. Múngú nĩ rá 'bā ri tā áda ũlũ, 'bá

* 3:7 3:7 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējẹpétō vé rĩ 'bā anjī Īsērélē vé rĩ pi ẹzị ngáa tųgērī rú caá ílī mụđđrřlř sų (400). Kúru Múngú ní Mósē rĩ ĩpēzú ímųzú anjī Īsērélē vé rĩ pi pazú adringará tųgērī rú rĩ agásī. Múngú sē tāimbị rĩ Mósē ní, ā lū anjī Īsērélē vé rĩ pi ní, sēzú ĩ ní tāimbị rĩ zizú tāimbị Mósē vé ni ānī. Třkí Mósē rĩ ĩsų ākūdē ílī rĩ ca élifř ũlu mụđđrřlř sų (1,400), ĩsų ākūdē třkí drř Yēsũ ri kuyé. 'Í lā Wřngará 2-24.

tā be piri rī pi nīkí áamá rá
'bâ ri tâ áda ũlũ. ³ Ū'dúkó
múké 'bá ní ũlũú 'dīri fi dô
'bá rī drīgé kuyé, 'dīri lũ
kínĩ, 'bá 'dīri mụ fi ĩzāngā
deępi ku rī ā nyangára gá.
⁴ Sātánā 'i 'bāápi kú Múngú
āzi rú vũ drīgé nōgó rī, ọzũ
'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá kuyé rī pi
ā úmĩ gí, sē ụ'dúkó múké
Kúrísitō vé riipi dīpi 'dīri fi
kōpi drīgé ku. Sē kōpi nīkí
ámá 'yozú kínĩ, Kúrísitō sũ
Múngú tĩni 'dĩni ku. ⁵ Tā 'bá
ní rií ũlũú 'dīri, adri tâ 'bávé
ni kuyé, 'bâ ri Yēsũ Kúrísitō
vé tâ ũlũ 'yozú kínĩ, ĩri Úpí.
'Bâ áti 'bá ĩmivé ni Yēsũ ā
rú sī. ⁶ Múngú ọtụ 'yoópi
kínĩ, "Lē ụtúná ā dī āngũ
bīpi nīpi cịcị rī agá" rī, sē
ūtúná ívé rī ri dī 'bá ẹsị agá.
Ūtúná 'dīri lũ 'bá ní Múngú
vé dīngára pōwũpōwũ 'bá ní
ndreé Kúrísitō ẹndretị gé rī.

⁷ Ngá múké ũnyĩ be am-
bamba 'dīri, ĩri adri 'bávé
rụ 'bá ũdri tĩni ọfụọpi ọfụ ọfụ
rī agá, 'dīri lũ kínĩ ngá múké
ũnyĩ be ambamba 'dīri vé
ũkpō íbí íngá Múngú vúgá,
adri 'yozú kínĩ, íbí íngá 'bá
vúgá kuyé. ⁸ 'Bá nyakí
ĩzāngā létị be āndiāndí, 'bo
ĩzāngā rī agásĩ 'bá agakí rá.
Ĩzāngā 'bá ní nyaá 'dīri ē iza
dō 'bâ drī izaza drāāāsīyā,
'bá kukí ẹzị rī kuyé. ⁹ 'Bá
rī pi ọcụkí 'bâ ambamba, 'bo
Múngú ku 'bâ kuyé. Kōpi
ũgbākí 'bâ u'deé vūgá, 'bo
'bá ũdrākí kuyé. ¹⁰ 'Bâ ri
ĩzāngā nya sũ Yēsũ ní nyaá
ívé drāngára gá 'dāri tĩni, ā

ndrekí rí ídri Yēsũ vé rī āní
'bâ rụ 'bá gá bēnĩ. ¹¹ 'Bá ní
rii ẹzị Yēsũ vé rī ngaá rī sī,
sē 'bâ ri ĩzāngā nya ũnjí ũnjí
drādrā ē tị ịsụ, ídri Yēsũ vé
rī ē 'da rí 'i 'bâ rụ 'bá ímụpi
drāápi drādrā rī gé. ¹² Kúru
'bâ ri ĩzāngā nya ũnjí ũnjí
ụ'dúkó múké 'bá ní rií ũlũú
rī ā tâ sī, ĩmi ịsụkí rí ídri
'dání 'dání rī āní.

¹³ Sīkí Búkũ Múngú vé rī
agá kínĩ, "Má ẹ'yĩ Múngú
ri gí, má átá tâ rī ma 'i."
Ẹ'yīngára ālu ālu 'dīri ní
adrii 'bá ẹsị agá anigé rī
sī, sē 'bá átákí kpá tâ 'dīri
nĩ, ¹⁴ ā'diātāsīyā 'bá nīkí rá,
Úpí Yēsũ ká drāá, Múngú
inga ĩri gōó ídri rú ũzi. 'Bá
kādō ũdrāá, Múngú ri kpá
úmvúlésĩ 'bâ inga gō ídri rú
ũzi, sũ ĩri ní Yēsũ ri ingaá
gōó ídri rú rī tĩni. Múngú
ri úmvúlésĩ 'bâ 'dụ ĩmi be,
jị mụ adri 'i be trụ, vūrā ívé
adrizú rī gé. ¹⁵ ĩzāngā 'bá
ní nyaá kárakarā 'dī'bée, 'bá
rikí nyaá ĩmi tâ sī, ā sē rí 'bá
kárakarā ā nīkí rí ẹsị múké
Múngú vé rī āní, kōpi ā sēkí
rí ọwō'dīfō Múngú ní, āzini
kōpi ē íngúkú rí Múngú ri
āní.

*Ẹsị 'bāngára Múngú
drīgé rī*

¹⁶ Rụ 'bá 'bávé nōri, ĩri
dō rụ 'bá ímụpi nmaápi
nmanma ni drāāāsīyā, lē
'bâ adrikí ụrī sī ku, ụ'dú
céré Múngú ri sē 'bávé índri
ri adri mụzú ũkpó ũkpó.
¹⁷ ĩzāngā 'bá ní rií nyaá

nōri, ĩri mādā, ũdũ ni anigé, ĩri 'bá ní létì zī fizú mužú đingará deępi ku adriipi mužú 'dáni'dáni rĩ ĩsúzú. Đingará 'điri ndē ĩzāngā 'bá ní nyaá rĩ rá. ¹⁸ Lē 'bā rikí 'bā ũsũđrāá ĩzāngā 'bá ní rií nyaá lókí nōri agá rĩ sī ku, múké ni, lē 'bā 'bāki ęsĩ tã 'bá ní drĩ ndree kuyé 'dā'bée ũsũzú, ā'diātāsīyā ĩzāngā 'bá ní rií nyaá rĩ ũdũ be. 'Bo tã múké 'bá ní ndree 'bā mī sī kuyé, 'bá ní mužú ĩsú drĩdrĩ 'dālé rĩ, ĩri ũdũ ākó.

5

Rũ'bá 'bá ní mužú adrizú 'bũ gé 'dāá rĩ

¹ 'Bá nĩkí rá 'yozú kინိ, rũ'bá 'bá ní rizú adrizú ānĩ vũ drĩgé nōgó rĩ, adri sũ mōrōgó 'bá ní rizú adrizú 'a ni gé rĩ tĩnĩ. Ídri 'bávė rĩ fũ dō rũ'bá rĩ agásĩ gí, Múngú ri 'bá ālu ālu ní jó sị mužú adrizú 'a ni gé. Jó ĩ ní sị 'điri, 'bá áda sị nĩ kuyé. Jó 'điri, ĩri rũ'bá ú'dí 'bá ní mužú adrizú ānĩ 'bũ gé 'dāá nyonyo rĩ. ² 'Bá āndėkí nóni rũ'bá nōri vé tã sī gí, 'bá lėkí mužú adrii jó Múngú ní sị 'bá ní 'bũ gé 'dāá rĩ agá, 'bā ĩsũkí rĩ rũ'bá ú'dí bēnĩ. ³ 'Bũ gé 'dālé, 'bā adri rũ'bá be, 'bā ícókí adrii índri rú rũ'bá ākó ku. ⁴ 'Bá āndėkí nóni rũ'bá mōrōgó rú nōri vé tã sī gí, 'bā ri tã ęnjĩęnjĩ 'dũ, ā'diātāsīyā 'bá lėkí adrii rũ'bá mōrōgó tĩnĩ nō'bée agá ku, 'bá lėkí adrii rũ'bá drāapi drādrā nō'bée

be ku, 'bá lėkí mužú adrii jó 'bũ gé 'dāá rĩ agá, ā újákí rĩ 'bá ní rũ'bá ú'dí drāapi ku 'dāri sēé áyu. ⁵ Múngú útú 'bá ní tã rũ'bá ú'dí rĩ vé rĩ nĩ. ĩpē ívé Índri Uletere rĩ ímú adrii 'bá ęsĩ agá, lũzú 'bá ní kინိ, ádarú 'i tã múké 'i ní ęziĩ 'đi'bée sē 'bá ní rá.

⁶ Sā cėré sī, 'bá nĩkí ámá uletere 'yozú kინိ, 'bá ní drĩ adrizú 'bávė rũ'bá nō'bée agá rĩ gé, 'bā āsámvú vũ Úpí be rará rú. ⁷ 'Bā ri tã rĩ 'dũ nga 'bávė ę'yĩngará sī, adri tã 'bá ní ndree rĩ pi sī ku. ⁸ 'Bá nĩkí ámá uletere 'yozú kინိ, 'bá lėkí 'bávė ídri ā fũ 'bávė rũ'bá adri'bá mōrōgó tĩnĩ nō'bée agásĩ rá, 'bá lėkí mužú adrii Úpí Yėsũ be trũ jó ĩri ní sị 'bá ní 'bũ gé 'dāá rĩ agá. ⁹ 'Bā dō ri adri nōgó, dōku 'bũ gé 'dālé, 'bā ęsĩ 'bā tã 'ozú āyĩkō sězú Úpí Yėsũ ní. ¹⁰ Tã 'bá ní rií 'oó vũ drĩgé nōgó rĩ, dō múké yā, dō ũnjĩ yā, 'bā ālu ālu ri ímú pá tu Kúrísitō ęndręti gé, ĩri 'bávė tã lĩ nĩ.

Lėti 'bá rĩ pi āsámvú ícízú Múngú be rĩ

¹¹ 'Bá ní rií Úpí ri ĩnjĩ rĩ sī, sē 'bā ri 'bá rĩ pi úbé, kōpi ā újákí rĩ ęsĩ Múngú ri ę'yĩzú ānĩ. Múngú nĩ rá 'yozú kინိ, 'bā ri tã 'o pĩri. Mā ũsũ ĩmi nĩkí kpá rá 'yozú kინိ, 'bā ri tã 'o pĩri. ¹² 'Bá lėkí 'yoó ĩmi ní kინိ 'bā múké yā 'đini ku. 'Bá ւրսոյոյ anigé 'okí tã pĩri ku, kōpi ri 'yo, ívé tã rií 'oó rĩ múké, kōpi ri ĩ íngú ānĩ. ĩmi kádō rií adrii 'bá

'dīni 'dī'bée āsámvú gé, 'bá lēkí ĩmi 'yokí kōpi ní, 'bávé tā 'ongará múké. ¹³ 'Bâ drī ábá dō gí, ábá tā Múngú vé rī sī, 'bávé yīkī dō pīrī, 'bávé yīkī pīrī 'dīri ĩmi tā sī. ¹⁴ Kúrísítō vé lēngará ĩri ní 'bâ lēzú 'dīri, ĩri 'bá ní úvá sē tā ārēvú 'duzú ngazú āní céré. 'Bá nīkí áamá rá 'yozú kīnī, ádarú Kúrísítō ri ālu, drā 'bá céré pi vé ũnjikānyā ā tā sī, 'dīri lū 'yozú kīnī 'bá ũdrākí céré gí. ¹⁵ Kúrísítō drā 'bá céré pi ā tā sī. 'Bá Kúrísítō ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi, kōpi ídri ú'dí rī ịsú rá, 'bá ĩri ẹ'yī' 'bá gí rī pi gōkí adrii sū ọtú ụkụ rī tịni ku. Kōpi tuki pá ĩ sī ọ'dúkụlẹgúsī ku, kōpi gō Kúrísítō drāapi kōpi ā tā sī, gōopi íngápi ídri rú rī vé tā 'o.

¹⁶ Kúru í'dózú āndrū mụzú drīdrī, lē 'bâ rikí 'bá rī pi vé tā lị yīkī 'bá áda vé ni sī ku. Ọtú 'bá rikí Kúrísítō vé tā lị sū 'dīri tịni, 'bo nóni 'bá lịkí ĩrivé tā sū 'dīri tịni ku. ¹⁷ Kúru 'bá rī ẹ'yī dō Kúrísítō ri gí, Múngú újá nóni ĩri ícá 'bá ú'dí rú ni gí, ĩrivé tā rií 'oó ụkụ rī de 'i gí, ĩri nóni ri tā ú'dí ni 'o. ¹⁸ Múngú 'o tā 'dī'bée céré nī, ĩpē Kúrísítō ri ímú 'bâ āsámvú údé 'í be nī. Múngú sē nóni 'bá ní ẹzị rizú 'bá rī pi āsámvú ícízú 'í be. ¹⁹ Tā 'bá ní 'yoó rī, ĩri 'dīni, Múngú ĩpē Kúrísítō ri ímú 'bá rī pi āsámvú údé 'í be, trū kōpi ívé ũnjikānyā agásī gí. Múngú sē nóni 'bá ní ẹzị rizú 'bá rī pi āsámvú ícízú 'í

be. ²⁰ 'Bâ 'bá ri' 'bá Kúrísítō vé ú'dúkọ múké rī ũlū 'bá ĩri ā vūrā gá ni pi, Múngú ri 'bâ áyú ri ú'dúkọ rī ũlū ĩmi ní. 'Bá mākí ĩmi drī ĩrī sī Kúrísítō ā rú sī, lē ĩmi ícíkí ĩmivé āsámvú Múngú be rī. ²¹ Kúrísítō 'o ũnjikānyā kuyé! 'Bo Múngú 'du ĩrivé tā 'bāá sū 'bá ũnjikānyā 'oópi ni tịni 'bâ tā sī, 'bâ adrikí rí āní pīrī Múngú ẹndrẹtị gé.

6

¹ 'Bâ ri' 'bá ẹzị nga' 'bá Múngú ní ĩmi be nō'bée, 'bá mākí ĩmi drī ĩrī sī, ẹsị múké Múngú vé ĩ ní tā ni ũlūú 'dīri, lē ĩmi gākí ku. ² Sīkí Búkū Múngú vé rī agá, Múngú kīnī, "Sá má ní lēzú mí ĩzā kozú rī gé, á yị mi rá, ú'dú pangará vé rī gé, á ko mí ĩzā rá." ĩmi ndrekí drī ká! Sá rī ícá nóni gí, sá nōri ĩ ní ĩmi pazú ĩmivé ũnjikānyā agásī rī.

Páulū nya ĩzāngā

³ Ẹzị 'bá ní ngaá rī agá, 'bá lēkí ẹ ịsúkí ũnjikānyā 'a ni gé ku, ā uga rí létị 'bá lē' 'bá Kúrísítō ri ẹ'yī' 'bá rī pi ní ku. ⁴ 'Bâ átí' 'bá Múngú vé ni, ẹzị 'bá ní rií ngaá Múngú ní rī, ĩri lū 'yozú kīnī, ádarú 'bâ ri tā Múngú vé rī 'du nga. ĩzāngā 'bá ní nyaá kárakará rī pi agásī, tā ũkpó ũkpó 'bá ní ịsú rī pi agásī, 'bá rikí ẹsị úmbé ĩzāngā rī ā nyangará gá. ⁵ Ūgbākí

'bâ ũnjí ũnjí, ú'békí 'bâ jó rizú āngũ ũ'yīzú rĩ agá, 'bá nyakí ĭzāngā 'bá bītríká rĩ pī drīgé ambamba, 'bá ngakí ězī ũkpō sī, 'bá āndēkí ambamba, 'bá rikí adrií ěbīrī sī, 'bá kokí ú'djú kuyé. ⁶ ĭzāngā 'bá ní ĩsú kárakará 'dī'bée agásī, 'bá adrikí ěsī be ule, 'bá nīkí tā ambamba, 'bá 'bākí ěsī mādā, 'bá adrikí ěsī be múké. Índrī Uletere rĩ, ĩri 'bá be trú, lēngará 'bá ěsī agá rĩ, ĩri lēngará áda. ⁷ Tī 'bá ní sēé rĩ, ĩri tā áda. Múngú sē 'bá ní ũkpō ězī rĩ ngazú. 'Bá ručí tā pīrī rĩ drī ĩrī sī, ě'dí 'dízu āní. ⁸ 'Bá rĩ pi dō ri 'bā ĩnjī rá yā, dō kōpi 'bā idede yā, kōpi dō ri 'bā íngú rá yā, dō kōpi ri 'bā tritri yā, 'bā ri ězī nga Múngú ní. 'Bo 'bá urukō'bée ri 'yo kīnī, 'bá ngakí ězī Múngú vé rĩ ku. ⁹ 'Bá urukō'bée nīkí 'bā kuyé, 'bo ĩmi nīkí 'bā rá. 'Bá ĩsúkí ĭzāngā ũnjí ũnjí, 'bo 'bā drī ídri rú. Očúkí 'bā ũnjí ũnjí, 'bo ú'djīkí 'bā kuyé. ¹⁰ ĭzāngā 'bá ní nyaá kárakará rĩ agásī, āyīkō 'bávé rĩ de 'bá ěsī agásī kuyé. 'Bā adrikí dō ngá ākó drāāāsīyā, tī 'bá ní sēé rĩ sē tā múké Múngú vé rĩ ga 'bá rĩ pi ě ěsī agá trétre. 'Bā ngá ākó, 'bo tā múké Múngú vé rĩ pi ārēvú céré 'bávé ni.

¹¹ Má ědrípījí má ómvúpījí adri'bá kūrú Kōrinítō vé rĩ agá 'díle rĩ pi, 'bá lēkí lūú ĩmi

ní uletere 'yozú kīnī, 'bá lēkí ĩmi ambamba. ¹² Lēngará 'bá ní ĩmi lēzú rĩ, 'bá kukí kuyé, 'bo ĩmivé lēngará ĩmi ní 'bā lēzú rĩ, ísī nóni kú mādā gí. ¹³ Átángá má ní ríí átá ĩmi ní nōri, ma ri átá sū má ní átá anjī mávé rĩ pi ní rĩ tīnī. Lē ĩmi 'bākí ěsī 'bá lēzú úgúsílé be céré.

Lē ĩmi úmúkí ĩmi 'bá ũnjīkānyā 'o'bá rĩ pi be ku

¹⁴ Lē ĩmi úmúkí ĩmi 'bá ũnjīkānyā 'o'bá rĩ pi be ku. 'Bá tā 'o'bá pīrī rĩ pi vé tā úmú 'i 'bá ũnjīkānyā 'o'bá rĩ pi vé rĩ be trú ku. Tā ũtúná vé rĩ pi úmúkí ĩ tā ĩnīná vé rĩ be ku. ¹⁵ Kúrísítō pi nyo tā ālē 'du nga Bēlīyālā* be trú rá? 'Bá Yēsū ri ě'yīpī gí rĩ vé tā ri nyo 'i ru 'bá Yēsū ri ě'yīpī kuyé rĩ vé rĩ be trú rá? ¹⁶ Ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi vé tā úmú 'i Jó Múngú vé rĩ be ku. 'Bá ní adrií jó Múngú ídri rú rĩ vé ni rĩ sī, Múngú ní 'yozú kīnī,

“Ma adri 'bá 'dī'bée āsámvú gē,

ma ěcī kōpi be trú.

Ma adri Múngú kōpivé ni, kōpi adri 'bá mávé ni.”

¹⁷ Úpí Múngú ní gōzú 'yozú kīnī,

“Tā kōpivé ũnjí 'dī'bée ĩmi kukí āní, ngá āzāvú rú rĩ pi ā úlókí ku.

Ma kúru ĩmi ě'yī ímú adri má be trú.”

* **6:15** 6:15 Bēlīyālā: Rú Bēlīyālā 'dīri, ĩri rú āzi Sātánā vé rĩ, ĩri āmbúgú índrī ũnjí rĩ pi drīgé. **6:16** 6:16 Lēvītīkā 26:11-12; Yērēmīyā 32:38; Ězēkélē 37:27 **6:17** 6:17 Ĩsáyā 52:11; Ězēkélē 20:34, 41

18 Úpí Múngú Ūkpō 'Dípa ní 'yozú kīnī,
 "Ma adri Ētēpi ĩmivé ni,
 ĩmi adri anji āgō mávé
 ni, āzini ānji ūkú
 mávé ni."

7

1 ĩmi mávé ūndī má ní
 lēélē rī pi, Múngú ezi 'bá ní
 tā 'dī'béé nī. Lē 'bâ ũjīkí ngá
 āzāvū rú rī pi 'bâ rú' 'bá gá sī,
 āzini 'bá éšī agásī rá. Lē 'bâ
 ĩnjīkí Múngú ri, 'bâ adrikí
 uletere Múngú tīni.

Páŭlū ē éšī ĩsú āyīkō

2 Lē ĩmi 'bākí éšī 'bâ lēzú.
 'Bá 'okí 'bá āzi ũnjí kuyé, 'bá
 sēkí 'bá āzi fī tā ũnjí agá
 kuyé, 'bá 'duki 'bá āzi ā ngá
 mī mbamba sī kuyé. 3 Á
 'yo tā 'dīri 'dīni adri 'yozú
 kīnī, ĩmi tōzú, ā 'okí rī ĩmi
 ũnjí yā 'dīni kuyé. Sū má
 ní 'yoó drīdrī rī tīni, 'bá lēkí
 ĩmi lēlé. 'Bâ dō ri adri idri
 rú, 'bâ adri mužú ĩmi be trú,
 dō drā ícá nī, 'bâ ūdrā ĩmi
 be trú. 4 Á 'bâ éšī cére kú
 ĩmi drīgé. Sē má íngú ma
 ambamba ĩmi tā sī. Īzāngā
 ri' 'bá ma ĩsú' 'bá kárakará rī
 pi, sē má ní éšī mbangará,
 āzini sē má ní āyīkō.

5 'Bá ká caá āngū
 Mākēdōniyā vé rī gé 'dālē,
 'bá ĩsúkí sâ uvuzú ni kuyé.
 Tā ũnjí ũnjí ni pi ĩsúkí 'bâ létī
 be āndīāndí. 'Bá rī pi rikí
 útre 'bá drīgé, sē ũrī fi 'bá éšī
 agá ambamba. 6 'Bo Múngú
 rīipi 'bá Īzāngā nya' 'bá rī pi
 ē éšī ūmīpi rī, ĩpē Tītō ri

ímú, Tītō vé ícángará ūmī
 'bâ éšī rá. 7 'Bâ āyīkō sī Tītō
 vé ícángará sī. Tā 'bá ní
 āyīkō sēepi rī, Tītō ní tā ĩmi
 ní 'í éšī ūmīzú rī ĩjī ūlūú 'bá
 ní rī sī. Ūlū 'bá ní tā ĩmi
 ní rizú má Īzāngā 'bázú rī,
 āzini éšī ĩmi ní 'bāá rizú má
 tā ũsūzú rī. Tā 'dīri sē má ní
 āyīkō ambamba.

8 Kōkōbī má ní sīi sēé ĩmi
 ní 'dīri ā sē dō ĩmi ní Īzāngā
 ambamba drāāsiyā, má vú
 nōlé, adri ũnjí kuyé. Drīdrī
 ni, má éšī ŋō rá, ā'diātāsīyā
 á nī rá kōkōbī má ní sīi sēé
 ĩmi ní rī sē ĩmi ní Īzāngā
 ambamba ĩmī éšī agá lókíná
 be mādā, 'bo nóni má éšī
 adri Īzāngā sī ku. 9 Nóni
 má ũnjí éšī agá, adri 'yozú
 kīnī, ĩmī éšī ní ŋōó rī sī kuyé,
 ā'diātāsīyā éšī ĩmivé ŋōópi
 rī ā vūdrī gé, ĩmi újákí éšī
 rá. Īzāngā ĩmi ní nyaá 'dīri,
 Múngú ā'yī tā ni nī, adri
 ĩmi ní ũnjí kuyé. 10 Múngú
 sē dō 'bá rī Īzāngā nyaá,
 Īzāngā 'bá rī ní nyaá 'dīri,
 ĩri sē 'bá rī éšī újá, ĩri idri
 'dáni' 'dáni rī ĩsú rá, ícō éšī
 'bāá rizú Īzāngā 'í ní nyaá
 rī ā tā ũsūzú ku. 'Bo 'bá
 rīipi Īzāngā nyōókú nōri vé
 rī nyaápi, éšī újapi ku rī, ĩri
 drāngará ĩjī drī ni gé.

11 ĩmi ndrekí drī ká,
 Īzāngā Múngú ní sēé ĩmi ní
 'dīri, sē ĩmi ri tā 'o 'dīni: ĩmi
 úvá be tā múké 'duzú ngazú
 āyīkō sēzú Múngú ní. ĩmi
 lēkí lūú 'yozú kīnī, ĩmi tā
 ũnjí ākó. ĩmī 'a ve kōkōbī
 rī ā tā sī rá, sē ĩmi ní ũrī, sē

ĩmi 'bākí ẹ̀sì lẹ̀zú ma ndrezú, ĩmi 'bākí úv́á tǎ pìrì 'ozú, ĩmi lẹ̀kí 'bá ùnjìkǎnyǎ 'oópi rǐ ìrĩṅǎǎ. Tǎ ĩmi ní 'oó rǐ i'da uletere lǔzú kǐnǐ, ĩmi rǐ tǎ pìrì 'o. ¹² Tǎ má ní kòkòbì 'dǐrì sǐzú rǐ adri 'yozú kǐnǐ, 'bá ǎzi 'o tǎ ùnjí, dòku 'okí tǎ ùnjí 'bá ǎzi rù' 'bá gá yǎ 'dǐni kuyé. Á sǐ kòkòbì 'dǐrì sǐé ĩmi ní, Múngú ẹ̀ i'da rǐ ĩmi ní kǐnǐ, ĩmi lẹ̀kí 'bá ambamba. ¹³ Tǎ 'dǐrì ímbá 'bá ẹ̀sì ambamba.

ǎyìkò gò kpá fíí 'bá ẹ̀sì agá ǎmbúgú Títò ní adrií ǎyìkò sǐ rǐ sǐ, ǎ'diátǎsǐyǎ tǎ pìrì ĩmi ní 'oó rǐ ímbá Títò ẹ̀ ẹ̀sì rá. ¹⁴ Drìdrì nǐ, má íngú ĩmivé tǎ Títò ní rá, tǎ ǎndúró má ní ùlúú Títò ní rǐ, ĩmi 'dúkí ngaá múké, ĩmi sǐkí má ní ìzǎngǎ kuyé. 'Bá rikí ǎndúró ĩmi ní tǎ áda rǐ ùlúú, íngúngará má ní ĩmivé tǎ íngúzú ìrì ní rǐ tǎ áda. ¹⁵ Títò lẹ̀ ĩmi agaá rá, agaápi rá rǐ, rǐ tǎ ĩmi ní 'ì tì yìzú yìyì 'dǎri ǎ tǎ ígá, ǎzini tǎ ĩmi ní 'i ẹ̀'yìzú ìnjìngará be rǐ ǎ tǎ ígá. ¹⁶ Ma nóni ǎyìkò sǐ ǎmbúgú, ǎ'diátǎsǐyǎ tǎ céré sǐ, á 'bá ẹ̀sì céré kú ĩmi drìgé.

8

Ngá sǎngará ẹ̀sì be céré rǐ

¹ Má ẹ̀drìpìí má ómvúpìí, 'bá lẹ̀kí ĩmi nǐkí ẹ̀sì múké Múngú ní sǐé 'bá Yẹ̀sù rǐ ẹ̀'yì' 'bá gí, adri' 'bá kǎnísǎ ǎngù Mǎkèdóniyǎ vé rǐ agá rǐ pi ní rǐ. ² Kòpi ǎ rikí dō ìzǎngǎ nyaá, ǎzini kòpi ǎ adrikí dō ngá ǎkó drǎáásiyǎ, kòpi rikí ngá sǐé ẹ̀sì be céré

'bá Yẹ̀sù rǐ ẹ̀'yì' 'bá gí rǐ pi ẹ̀ ìzǎ kozú. ³ Á lẹ̀ lǔú ĩmi ní kǐnǐ, kòpi sǐkí ngá kòpi ní ícò sǐé rǐ pi rá, kòpi sǐkí ǎndò be. Ngá kòpi ní sǐé 'dǐ' 'bée, tǎ nǐ íbì íngá kòpi ẹ̀ ẹ̀sì agá. ⁴ Kòpi mǎkí 'bá úv́á be céré kǐnǐ, ì lẹ̀kí mǔfèngǎ soó sǐé 'bá Yẹ̀sù rǐ ẹ̀'yì' 'bá gí, adri' 'bá ngá ǎkó kǔrú Yẹ̀rúsǎlémǎ vé rǐ agá rǐ pi ní ìndì. ⁵ Mǔfèngǎ kòpi ní sǐé rǐ, kòpi sǐkí ẹ̀sì be céré, aga 'bá ní lẹ́é rǐ rá. Drìdrì nǐ, kòpi sǐkí ìvé rù' 'bá tǎ 'ozú Úpí ní, ǎzini tǎ 'ozú 'bá ní, sù Múngú ní lẹ́é rǐ tǐnì.

⁶ Títò í'dó ǎndúró mǔfèngǎ rǐ ǎ songará ǎ tǎ ùlúú ĩmi ní drìdrì nǐ, kúru 'bá mǎkí ìrì, ǎ újǎ 'i gòó mǔyù ẹ̀zì ĩmi ní mǔfèngǎ sozú ẹ̀sì múké sǐ rǐ deḡ. ⁷ Tǎ ĩmi ní 'oó rǐ ndě 'bá urukò' 'bée vé rǐ rá. ĩmivé ẹ̀'yìngará ǎmbúgú, tǎ ĩmi ní rǐí átá rǐ pi múké, ĩmi úmǐ be, ĩmi úv́á be tǎ Múngú vé rǐ 'ozú, ĩmi lẹ̀kí 'bá ambamba. Nóni mǔfèngǎ ĩmi ní lẹ́é sǐé rǐ, lẹ̀ ĩmi sǐkí ẹ̀sì múké sǐ, ǎ ndě 'bá urukò vé rǐ rá.

⁸ Tǎ má ní 'yoó ĩmi ní 'dǐrì, adri 'yozú kǐnǐ ma rǐ mǐ ĩmi ní ùkpò sǐ yǎ 'dǐni ku. Á lẹ̀ nǐí ǎdarú dō lèngará ìmǐ ẹ̀sì agá rǐ, sù 'bá urukò mǔfèngǎ so' 'bá úv́á sǐ rǐ pi vé rǐ tǐnì. ⁹ ĩmi nǐkí rá 'bávé Úpí Yẹ̀sù Kúrisítò vé ẹ̀sì múké, ǎ adri dō ngá be ambamba drǎáásiyǎ, ĩmi tǎ sǐ, gò adrií

ngá ãkó,* ã sē rí ìmi adrikí rí ngá be ambamba.

10 Tā má ní lēé lūú ìmi ìmbázú rī, ìri 'dī, lē ìmi 'dukí tā rī ngaá, sū ìmi ní ngaá ílí ájée rī agá rī tīnī. Ílí ájée rī sī, ìmi kīnī, ìmi lēkí í'dó ngá rī sēé drīdrī nī, ádarú ìmi í'dókí sēé drīdrī rá. 11 'Bo nóni lē ìmi útúkí ìmi ngá sēé, sū ìmi ní í'dó sēé drīdrī rī tīnī, lē ìmi sēkí sū ìmi éśí ní ũsūú lēé sēé rī tīnī. 12 Fēfē ìmi ní lēé sēé rī, tā ni íbī dō íngá ìmī éśí agá, ìri múké. Ngá índrépi ìmi drígé rī, lē ìmi ũsūkí sēé sū ìmī éśí ní lēé sēé rī tīnī, dō ìmi drígé 'dāáyo ká.

13 Tā má ní 'yoó 'dīri vé ífífí, adri 'yozú kīnī, ìmi sēkí 'bá ʊrʊkʊ ní ngá, ìmi ã adrikí ngá ãkó yā 'dīni ku, lē ìmi adrikí ngá be, sū 'bá ʊrʊkʊ'bée vé rī tīnī. 14 Nóni ìmi ngá be tré, ìmi ícó 'bá ngá ãkó rī pi ē ízā ko ānī rá. Vúlé 'dīí, ngá de dō ìmi drígé sī gí, kōpi gō ìmi ízā ko nī. Ìmi 'okí dō sū 'dīri tīnī, ìmi ímú ngá ālē ìmi āsámví gé sī trú, 15 sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnī, "Bá ānyāngā rī íkūnāápi āmbúgú rī, ìmbítā ni ku 'i kuyé, 'bá ānyāngā rī íkūnāápi mādāngá rī, ìrivé ānyāngā ca ìri ní rá."

Pēkí Tītō ri muú Kōrínítō gá.

* 8:9 8:9 Ā adri dō ngá be ambamba drāāāsīyā, ìmi tā sī, gō adrii ngá ãkó: Yēsū ri ngá be ambamba 'bū gé 'dāá, ku ívé adringará múké 'bū gé 'dāá rī, ímú adrii vū drígé nōgó 'bá áda rú, nya ízāngā ìmi tā sī, ìmi ísúkí rí tā múké agaápi rá ni bēnī. 8:15 8:15 Wūngará 16:18

16 Á sē Múngú ní ōwō'dīfō, ìri ní Tītō ní úvá sēé éśí 'bāzú ìmi drígé, sū má ní éśí 'bāá ìmi drígé rī tīnī rī sī. 17 'Bá ká 'yoó Tītō ã mu ìmi ndree, ā'yī kīnī, 'i mu rá. Ìrivé mungará ìmi vúgá 'dīlé rī, 'bā tā ni kú 'í éśí agá ínógósí. 18 'Bá lēkí 'bá āzi Yēsū ri ē'yīpi gí ni pēé mužú Tītō be ìmi vúgá 'dīlé. 'Bá 'dīri 'bá kānisā vé rī pi ārēvú céré íngúkí ìri kīnī, ìri 'bá riipi ú'dúkó múké rī ũlūúpi ni. 19 'Bá kānisā vé rī pi ípēkí ìri nī, ã mu rí 'bá be trú, 'bá jíkí rí mūfēngā í ní sēé rī pi mužú Yērūsālēmā gá 'dālē. Ngá í ní soó 'dīri, í Úpí ã rú íngú ānī, ìri lū 'yozú kīnī, 'bá 'bākí éśí rizú 'bá ngá ãkó rī pi ē ízā kozú. 20 Tā kōpi ní mužú trú rī, 'bá āzi ē ímú rí ũnjō úlí mūfēngā ìmi ní soó tā ni íngápi ìmī éśí agá 'dīri vé tā sī ku. 21 'Bo 'bá lēkí tā pīrī 'oó Úpí Múngú ɛndrētí gé, 'bá céré ã nīkí rí 'yozú kīnī, 'bá ri tā pīrī 'o.

22 'Bá lēkí kpá 'bá āzi pēé Tītō pi rú 'bá gá 'bá í ní ípēé drīdrī 'dāri be, kōpi ã mukí rí í be trú. 'Bá 'dīri, 'bá ā'yīkí ìrivé tā rá. Ádarú 'bá 'dīri, 'bá nīkí ìrivé tā áamá vú be kárakarā lūzú kīnī, ìri 'bá lēepi ízā kōopi ni. Nóni ngá ìri ní lēé sēé ízā kozú rī aga ándúrú ìri ní sēé drīdrī rī rá, ā'diātāsīyā 'bá ívé éśí céré kuú ìmi drígé. 23 Tītō ri má

ógúpì, 'bâ ri ězì nga ìri be trù ìmi ìzâ kozú. 'Bá édrípì 'dì'bée, 'bá kânísâ vé rĩ pi pēkí kōpi mužú nĩ, kōpi ri Kúrísitō ri íngú. ²⁴ Kúru lē ìmi i'dakí ìmivé lēngará kōpi ní, 'bá kânísâ vé rĩ pi ā nĩkí rí áamá 'yozú kínĩ, tã 'bá ní rizú ìmi íngúzú rĩ, ìri tã áda.

9

Sokí mŭfēngā jĩ Ĳērusālēmā gá

¹ Ícó ku má ní kōkōbì sīzú sēzú ìmi ní mŭfēngā ìmi ní lēé soó jĩ mužú Ĳērusālēmā gá 'bá Múngú vé rĩ pi ē ìzâ kozú rĩ ā tã sī, ² ā'diātāsīyā á nĩ rá ìmi úvá be lēzú ngá sēzú ìzâ kozú. Ìmi 'bá adri'bá āngū Ākáyā vé rĩ agá rĩ pi, má íngú ìmi āní rá, á lū tã ìmi ní ìmi útúzá caá ílí ālu lēzú ngá sēzú 'bá Mākēdōnīyā gá rĩ pi ní rá. Úvá ìmi ní 'bāá ngá sēzú 'dīri, sē kōpi ní úvá ngá sēzú. ³ Tã má ní lēzú Tītō ri pēzú mužú 'bá Ĳrĩ be ìmi vú 'dīlé rĩ, á lē ìmi sokí mŭfēngā rĩ kú ínogósì rii kōpi tēé, sū má ní ězì ìmi ní rĩ tĩj. 'Dīri lū 'yozú kínĩ, tã 'bá ní ìmi íngúzú rĩ adri ũnjō ku.

⁴ 'Bá Ĳēsū ri ě'yì 'bá gí āngū Mākēdōnīyā vé rĩ agá rĩ pi ē ímúkí té dō má vú sī Ĳndĩ, kōpi ísúkí té dō ìmi sokí mŭfēngā rĩ ínogósì gí kuyé, ísúzú á lū ìmi ní gí, ma té drĩnjá ísú rá, 'bo ìmi tē drĩnjá ísú ambamba. ⁵ Kúru má ũsū, á lē Tītō ri pēé

'bá uruko'bée be mužú ìmi vúgá 'dīlé, kōpi ā mukí rí ísú mŭfēngā ìmi ní ā'yì sēé rĩ, ìmi sokí kú ínogósì gí. Mŭfēngā ìmi ní lēé sēé rĩ, lē tã ni ē íngá ìmí ěsì agá, adri 'yozú kínĩ, Ĳ tã ni lū ìmi ní ũkpō sī 'dīni ku.

Úri Ĳ ní rii āmbúgú rĩ

⁶ Ìmi ndrekí tã 'dīri múké, "Bá ómvú 'āapi kínikiniḡá rĩ, Ĳri ānyāngā ni ísú kínikiniḡá, 'bá ómvú 'āapi āmbúgú rĩ, Ĳri ānyāngā ni ísú āmbúgú." ⁷ 'Bá lēépi ngá sēépi rĩ, tã ni ē íbí íngá ěsì ni gé, mi dō ri ngá sē, lē mĩ sē ěsì be céré, adri 'yozú kínĩ Ĳ mĩ mí ní ũkpō sī 'dīni ku. Múngú lē 'bá ngá sēépi ěsì be céré rĩ lēlé. ⁸ Múngú ri ěsì be múké, ngá ìmi lēé rĩ pi ārēvú céré, Ĳri sē ìmi ní rá, ìmi adri ngá be ambamba, ìmi ícó sē 'bá uruko'bée ē ìzâ kozú rá, ⁹ sū Búkū Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩj, "Múngú ri ngá sē 'bá ngá ākó rĩ pi ní, sū ěsì ni ní lēé rĩ tĩj, Ĳri tã 'o mužú pĩrĩ ũdũ ākó."

¹⁰ Múngú ri 'bá ómvú 'ā'bá rĩ pi ní úri awa nĩ, Ĳri 'bá rĩ pi ní ānyāngā awa nĩ. Ĳri ìmi ní úri saása ni sēé nĩ, Ĳri sē ìmivé ngá ri va va, ìmi ngá sē ambamba 'bá ngá ākó rĩ pi ní. ¹¹ Ádarú Múngú ri ìmi ní ā'bú sē lēti be āndiāndí, ìmi sēkí rí ngá 'bá rĩ pi ní ěsì be céré. Ìmi sēkí dō ìmivé ngá 'bá ngá ākó rĩ pi ní, Ĳri sē kōpi ōwō'difō sē Múngú ní.

12 Ngá ĩmi ní sēē 'bá Múngú vé adri'ba ngá ākó rī pi ní 'dī'bée, ĩmi sēkí ẹsị be céré agaá rá, ĩri sē 'bá kárakará pi ímụ Múngú ní ōwō'difō sē. 13 'Bá rī pi ímụ Múngú ri íngú ngá ĩmi ní sēē 'dī'bée sī. Ngá ĩmi ní sēē kọpi ní 'dī'bée, ĩri lū kínī, ĩmi ẹ'yīkí ú'dúkọ múké Kúrísítō vé rī ā tā 'dujé ngaá rá. 14 Kọpi Múngú ri zị ĩmi ní ẹsị be céré, Múngú ní ĩmi ní ẹsị múké sēē ĩ ịzā kozú rī sī. 15 Ōwō'difō Múngú ní, ĩri ní ívé Mv́a sēē fēfē rú tā be āmbúgú āmbúgú rī sī. Tā 'bá ní ríí átá ĩrívé tā sī 'dīri, tā ni aga rá.

10

Páulū átá ívé ẹzị ā tā

1 Ma Páulū 'i, á mã ĩmi Kúrísítō ẹsị be múké āzini tā be mãdā rī ā rụ sī. ĩmi ụsụkí kínī, má ní adringára gá ĩmi āsámvú gé, ma ri 'o ụrī sī, má kādō fūū ĩmí rụ'ba gá sī rará rú, ma íbí adri ụrī ākó ndō. 2 'Bá ụrụkọ'bée 'yokí ũnjō sī kínī, 'bā ri tā 'o sụ 'bá Múngú ri nī'ba kuyé rī pi tịni, sē má átá kọpi drịgẹ ũkpō sī. 'Bo má kādō caá ĩmi vúgá 'dílé, lē ĩmi 'okí tā múké, mã átá rí ĩmi drịgẹ ũkpó sī sụ má ní átá 'bá tā ũnjí 'o'ba rī pi drịgẹ rī tịni ku. 3 'Bā rikí dō adrií nyọkọkú drịgẹ nōgọ drāāāsīyā, 'bá 'díkí ẹ'dị sụ 'bá nyọkọkú drịgẹ rī pi ní ríí 'dịi rī tịni ku. 4 Ngá ẹ'dị vé 'bá ní rizú ẹ'dị 'dizú ari'ba Múngú vé rī pi ndézú ānī nō'bée, adri ngá

'bá nyọkọkú nōri drịgẹ rī pi ní rizú ẹ'dị 'dizú rī pi kuyé, 'bā ri ũkpō Múngú vé rī áyú rizú ẹ'dị 'dizú ari'ba Múngú vé rī pi ā ũkpō ndézú ānī. 5 'Bá lēkí āfú, āzini āgátá riipi lẹtị Múngú ri nịzú rī ugaapi rī izaá 'dīsī rá, 'bá lēkí 'bá yīkí be 'díní 'dī'bée ā újákí ívé yīkí, kọpi ā 'dukí rí tā Kúrísítō vé rī ngaá. 6 Lē ĩmi 'dukí tā Kúrísítō vé rī ngaá ẹsị be céré, ā'diātāsīyā 'bá Kúrísítō vé tā 'du'ba nga'ba ku rī pi, 'bā kọpi ĩrīnā rá.

7 ĩmi ri 'bá rī ndre rụ'ba gá kínī, ĩri 'bá Kúrísítō vé ni. ĩmi 'yokí dō kínī, ĩmi ádarú 'bá Kúrísítō vé ni, lē ĩmi nīkí 'yozú kínī, 'bā ádarú 'bá Kúrísítō vé ni, sụ ĩmi tịni.

8 Ma dō ri ma íngú ũkpō Úpí Yēsū ní sēē má ní rī sī ambamba drāāāsīyā, ũkpō 'dīri, ĩri sē ĩmi pá tu ĩmivé ẹ'yīngára agá ũkpó ũkpó, ĩmivé ẹ'yīngára gō ísị vúlé ku. Ānī sē má adri drīnjá sī ku. 9 Kọkọbị má ní sī sēē ĩmi ní rī pi, á lē ā sē ĩmi ní ụrī ku. 10 ĩmi āsámvú gé, 'bá ụrụkọ ri 'yo, "Kọkọbị Páulū ní sī rī pi agá, sī tā 'a ni gé 'dāá ũkpó ũkpó, ũkpō ni ambamba. 'Bo rụ'ba gálésí, Páulū ri ũkpō ākó, ĩrívé tā átá rī pi ẹzị ākó." 11 'Bá 'díní 'dī'bée ā nīkí amá múké 'yozú kínī, á ca dō ĩmi vúgá 'dílé gí, ma tā rī 'o sụ má ní sī sēē ĩmi ní kọkọbị agá āngū vūrá gálésí rī tịni.

12 'Bá ụrụkọ'bée ri ĩ íngú 'dīgẹ kínī, ĩ ndékí tā sī céré nī, 'bo 'bá ícókí 'bā íngú

sũ kōpi ní rií ĩ íngú rĩ tĩnĩ ku. ¹³ 'Bo 'bá íngúkí 'bá ũkpō ĩ ní sēé 'bá ní kuyé rĩ sī ku, 'bá lēkí 'bá íngú ězĩ Múngú ní sēé 'bá ní, 'bá ní rií ngaá rĩ sī. Ězĩ 'bá ní ngaá rĩ, 'bá ālē ĩmi be trũ ālu. ¹⁴ 'Bá lēkí 'bá íngú mužú bādāru ku, ā'diātāsīyā 'bá ĩjĩkí ándúru ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĩ ũlũú ĩmi ní rá. ¹⁵ Lē 'bá íngúkí 'bá tā 'bá urukō'bée ní 'oó rĩ sī ku. 'Bá 'bākí 'bá ěsĩ agá 'dālé 'yozú kínĩ, ĩmi dō ũkpó ũkpó ĩmivé ě'yĩngará agá, ĩri sē ězĩ 'bávé ĩmi āsámvú gé rĩ, ĩri mba mužú drĩdrĩ. ¹⁶ Kúru 'bá ícú ú'dúkó múké rĩ jĩ mu ũlũ āngũ ĩmi gārā gá sī rárá rú, 'bá āzi ní drĩ mužú ězĩ ngaá 'a ní gé kuyé rĩ agá. ¹⁷ Búkũ Múngú vé rĩ kínĩ, "Bá rĩ lē dō 'i íngú, lē ě íngú 'i tā Úpí ní 'oó 'í ní rĩ sī." ¹⁸ 'Bá 'yoópi kínĩ 'i 'bá múké rĩ, ĩrivé tā 'yoó 'dĩri ězĩ ākó. Ngá múké rĩ, lē Úpí Yēsũ Kúrísitō ā 'yo ĩrivé tā kínĩ, ĩri 'bá múké nĩ.

11

Páulũ pi 'bá áyúāyũ ũnjó rú rĩ pi be

¹ Ma dō ri átángá azakaza vé ni átá, lē ĩmi 'bākí bĩ rizú tā má ní rií átá rĩ yizú ěsĩ be mādā. Lē ĩmi 'bākí bĩ tā rĩ yizú. ² Á 'bā ĩmivé tā má ěsĩ agá āmbúgu, sũ Múngú ní ĩmivé tā 'bāā āmbúgu 'í ěsĩ agá rĩ tĩnĩ. Á lē ĩmi ā'yĩi sēé jeé Kúrísitō ní, sũ ĩ

nĩ mvá ũkúnjā kácánjā rú ni ā'yĩi sēé jeé ágó ālu ní rĩ tĩnĩ. ³ 'Bo ma ũrĩ sī, ā'diātāsīyā 'bá urukō'bée ímú ĩmĩ mĩ ũ'bā, sē ĩmivé yĩkĩ ri 'i újā ícá ũnjĩ, sũ ĩnĩ ní Évā* ě mĩ ũ'bāā rĩ tĩnĩ, sē ĩmi Kúrísitō ri gā sī. ⁴ 'Bá ũlũkĩ ĩmi ní tā Yēsũ vé rĩ gĩ, Índrĩ Uleteré rĩ ású ĩmi rá, ĩmi ě'yĩkĩ ú'dúkó 'bá ní ũlũú rĩ múké. 'Bo 'bá āzi ímú tā Yēsũ vé rĩ újā ũlũú ĩmi ní ũ'dũ be túngú, ĩmi ā'yĩkĩ nóni índrĩ túngú ni vé tā, ĩmi gākĩ ú'dúkó múké 'bá ní ándúru ũlũú ĩmi ní drĩdrĩ 'dāri sī. ⁵ 'Bá áyúāyũ ũnjó rú 'yo'bá kínĩ, ĩ ndēkĩ 'bá rĩ pi tā sī céré nĩ 'dĩ'bée, ězĩ má ní ngaá rĩ ndē kōpivé rĩ rá. ⁶ Átángá má ní rií átá rĩ índré sũ 'bá ĩ ní ímbá kuyé ni tĩnĩ, 'bo á nĩ tā ambamba. 'Bá ũlũkĩ ĩmi ní tā rĩ pi ārēvú céré uleteré.

⁷ Á 'o ũnjĩ má ní ma 'bāzú kú mādā ĩmi ĩnjĩzú rizú ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũzú ĩmi ní kána? ⁸ Má ní rizú ězĩ ngazú ĩmi āsámvú gé rĩ gé, má u'du mũfēngā 'bá kánisā urukō'bée agá rĩ pi vúgá ězĩ rĩ ngazú ānĩ. ⁹ Lókĩ má ní adrizú ĩmi be trũ rĩ gé, mâ adri dō ngá ākó drāāāsīyā, á zĩ ngá ĩmi tĩ gé ālujāni kuyé, ā'diātāsīyā 'bá Yēsũ ri ě'yĩ'bá gĩ ímú'bá āngũ Mākēdōnīyā vé rĩ gélēsīla rĩ pi sēkĩ má ní ngá ma ndē'bá rĩ pi nĩ, á gō ngá āzi zĩ ĩmi tĩ gé dīĩ

10:17 10:17 Yērēmīyā 9:24 * **11:3** 11:3 Évā: Évā ri ũkú Múngú ní 'í dó gbii drĩdrĩ rĩ. ĩri éndrēpĩ 'bá vũ drĩgé rĩ pi vé ni céré. ĩnĩ ũ'bā Évā ě mĩ, nya pētĩ ā ũ'a Múngú ní 'yoó ā nyakĩ ku ri. 'Í lā Ídóngará 3:1-19.

ku. ¹⁰ Áda ádarú Kúrísítō vé tā áda rī ní adrií má ẹ̀sì agá anigé rī sī, 'bá ázi āngū Ākáyā vé rī† agá 'dígé ícópì 'yoópi kíní, má íngú ma tā 'dírì sī ku 'dínì 'd'áayo. ¹¹ Adri 'yozú kíní, á lē ìmi ku 'dínì kuyé, Múngú nī rá, á lē ìmi lēlē. ¹² Á lē tā rī 'oó múzú sù má ní ríi 'oó nǐjì rī tìjì, ā uga rí 'bá rí 'bá ì íngú 'bá 'yo 'bá kíní ì rí ẹ̀zì nga sù 'bá tìjì 'd'í'bée vé ẹ̀zì ā ngangará rá. ¹³ 'Bá áyúāyū ũnjó rú 'd'í'bée, kòpì 'bá ũnjó rú ni pì, kòpì rí ẹ̀zì nga ũnjó sī, kòpì 'd'ukí ì 'b'áá kuú Kúrísítō vé 'bá áyúāyū ni pì rú. ¹⁴ 'Bo má ẹ̀sì tì tā 'dírì sī āluṅáni kuyé! Ā'diātāsīyā Sātánā 'du 'i 'b'áá sù mālāyíkā ẗtúná vé rī tìjì. ¹⁵ Sātánā vé átí 'bá rī pì ā 'd'ukí dō ì 'b'áá 'bá tā 'o 'bá pìrì ni pì tìjì drāāāsīyā, tā 'dírì sē má ẹ̀sì tì āní āluṅáni ku. ẗdũ ni gé, ì ímú kòpì ìrīñā tā ũnjí kòpì ní 'oó rī sī rá.

Páulū íngú 'i ízāngā 'í ní nyaá rī sī

¹⁶ Á lē ẹ̀ndií 'yoó ìmi ní d'íjì, 'bá ázi ā ẗsù 'yozú kíní, ma azakaza rú 'dínì ku. Ìmi ẗsùkí dō kíní, ma azakaza rú, ā adri sù ìmi ní 'yoó ma azakaza rú rī tìjì, má íngú rí ma íngúngū. ¹⁷ Ádarú tā má ní átá 'dírì adri 'yozú kíní, tā ẗpí ní lēé má átá rí

kuyé, íngúngará má ní ma íngúzú 'dírì, ìrì lū kíní, ma rí átá sù 'bá azakaza rú ni tìjì. ¹⁸ 'Bá ẗrùkò 'bée dō rí ì íngú tā ì ní ngaá rī sī, ma kpá ma íngú sù kòpì tìjì. ¹⁹ Ìmi ẗsùkí kíní, ìmi nǐkí tā rá, 'bo ìmi rí 'bá azakaza rú ni pì vé tā yì. ²⁰ Ìmi rí sē 'bá rī pì rí ìmi 'b'á á má sù tǔgèrì tìjì, kòpì rí ìmivé ngá alì ìmi drìgé sī, kòpì rí ìmivé ngá alì ìmi drìgé sī mì mbamba sī, kòpì rí ì íngú, 'bo kòpì rí ìmi ide. ²¹ Má ā'yī rá, tā ì ní 'oó 'd'í'bée tìjì 'dírì, ìrì drìnjá sē! Tā 'dínì 'd'í'bée ndē 'b'á ẗkpō rá.

Ma nónì rí átá sù 'bá azakaza rú ni tìjì, kòpì dō rí ì íngú, ma kpá ma íngú rá. ²² Kòpì kíní dō ìvé sùrú Ēbéré, ma kpá Ēbérégú, kòpì kíní dō ìvé sùrú Ìsèrélē, ma kpá Ìsèrélégú, kòpì kíní dō ì úyú Ābūrámā‡ vé ni, ma kpá úyú Ābūrámā vé ni. ²³ Kòpì kíní 'dírì ì nyo rí ẹ̀zì nga Kúrísítō ní? Á nǐ rá, ma rí átá sù 'bá drì be ábápi gí ni tìjì. Á nga ẹ̀zì Kúrísítō ní ẗkpō sī kòpivé rí ndéé rá, ríkí ma ũ'yíí jó ì ní rizú āngū ũ'yízú rī agá vú be kárákará, ríkí ma ũgbáá ũnjí ũnjí vú be kárákará, á nya ízāngā drādrā ē tì ísù vú be kárákará. ²⁴ Yāhúđì rī pì ũgbákí ma zāá lā 'bú ì ní údé āngū ũgbázú ni sī caá vú be

† 11:10 11:10 Āngū Ākáyā vé rī: Kùrú Kōrínítō vé rí ìrì āngū Ākáyā vé rí agá.

‡ 11:22 11:22 Ābūrámā: Múngú zì Ābūrámā rí kíní, ā ku ívé 'bá 'b'èjì ásámwú gé rí pì, ā ku ívé āngū, ā 'de muṣú āngū ázi ú'dí ni gé. Ābūrámā rí ẹ̀'bìpì Yāhúđì rí pì vé rí, tìkí ìrì ilí élifú álu múđdùrùlù ārō (1,800) gé, ísù tìkí drì Yésù rí kuyé. 'Í lā 'd'óngará 12-25.

tōwú, vú âlu âlu kôpi riki ma ũgbãa caá pūkú na drī ni úrōmī. ²⁵ Ūgalaku Rómā vé rī pi ũgbākí ma kēlíná sī caá vú na, mávé ari'ba rī pi úvíkí ma írā sī, kúlúmgbā āndiāndí na má ní rizú éçizú rī pi riki í ũsī írā rú'ba gá, āní sē kôpi riki ũtī yī ā ndúgé, sē má adri yī tafu rī agá 'dāá ínì be rā, ũtú nījī. ²⁶ Éçì má ní tuú mujú rará rú vú be kárakará 'dī'bée agá, má é'dípáa Yāhūdī rī pi, 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be, kôpi sēkí má ní izāngā ambamba, má ísú izāngā 'bá ri'bá āngū ali'bá rī pi drígé, āzini á nya izāngā yī āmbúgú dīpi dīdī rī agá 'dālé. Kūrú rī pi agásī, āngū ā'wí cínýáfā rú rī pi agásī, yī bālālā rī pi agásī, 'bá 'yo'bá kīnī, í nīkí Úpí Yēsū ri gí 'dī'bée drígé, á nya izāngā ambamba. ²⁷ Má ũ'bī èzì ngaá tā ũkpó ũkpó ni pi agásī, íníná kárakará á ko ú'dú kuyé. Má adri èbírī sī, yī úvá ndē ma, ngá má ní nyaanya ni 'dāáyo. Ígbē fú ma ambamba, bōngó má ní suú sēepi mâ rú'ba ní kozú ni 'dāáyo. ²⁸ İzāngā má ní rií nyaá kárakará 'dī'bée agá, ú'dú âlu âlu, 'bá Yēsū ri è'yī'ba gí vūrā āndiāndí agásī rī pi vé tā ri fií má ésí agá, sē á ri kôpi ā tā ũsū. ²⁹ 'Bá rī dō ũkpō ākó, ma írivé tā 'dú 'bā má ésí agá tā āmbúgú rú. 'Bá āzi úbé dō 'bá uringo 'deé ũnjikānyā agá, íri sē mâ ésí ri veve.

³⁰ Ma dō ma íngú, ma ri ma íngú má ní adrií ũkpō ākó rī sī. ³¹ Múngú 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé Ètépi nī tā má ní rií átá 'dī'bée rá, adri ũnjō ku, ē íngúkí Múngú ri mužú nyonyo. ³² Lókí má ní adrizú kūrú Dāmāsékē vé rī agá 'dālé rī gé, gávānā adriipi 'bāgú Ārētā ā pále gá rī 'bā āngaráwá rī pi rií kēṭṭi kání vé rī pi ũtēé, kôpi ā rúkí rí ma. ³³ 'Bo 'bá uringo kokí mâ izā, 'dukí ma suú wūrūgū agá, kôpi sukí ma kūrú rī vé kání rī vé úlē gá sī mužú vūgá 'dāá, má ápá mâ náké.

12

Yēsū i'da tā Páulū ní indrīlīkī agá

¹ Ma ma íngú mužú íngúngū, á nī rá íngúngará má ní ma íngúzú 'dīri, ngá āzi má ní ícò ísú 'a ni gé 'dāáyo, 'bo ma ma íngú mužú indrīlīkī, āzini tā Úpí Yēsū ní i'daá má ní rī sī mužú drīgélé. ² Ma Páulū 'i, má è'yī Kúrísítō ri gí, indrīlīkī agá, 'dukí ma jī mujú adrií vūrā Múngú vé 'bū gé 'dālé rī agá, vūdrī ni 'dú nóni caá ílí mužrī drī ni sū. Í ní ma 'dúzú mužú rī gé, 'dukí dō ma mužú mâ rú'ba be 'bōrō yā, dō 'dukí mâ indrī mužú yā, á nī kuyé, Múngú nī íngá nī.

³ 'Dukí dō ma mužú mâ rú'ba be 'bōrō yā, dō 'dukí mávé indrī mužú áyu yā, Múngú nī íngá nī. ⁴ 'Dukí ma mužú vūrā Múngú ní

adrizú rĩ gé, á ca mužú tã ũnyĩ be ambamba ĩ ní ícò tã ni ũlũu bã ku ni yĩ. ⁵ Ma ri ma íngú tã 'dãri sĩ, adri 'yozú kìnĩ, ma ri mâ ngúlúpí íngú yã 'dĩni ku, tã má ní ícò ma íngúzú rĩ, ĩri 'yéná tã má ní adrii ũkpõ ákó rĩ sĩ. ⁶ Mâ íngú dõ ma íngúngũ drããsiyã, má ícò adrii azakaza rú ku. Ma tã áda rĩ átá mužú áyu. 'Bo á lë rii átá mužú bãdãrú ku, 'bá ázi ã ũsũ rí 'yozú kìnĩ, tã má ní 'oó, ázini má ní átá rĩ, á ndë tã sĩ ní 'dĩni ku.

⁷ Ma nóni ri mâ ési 'bã rizú tã áyãzú áyãyã má ní ndreé 'dãri ã tã ũsũzú. Īpëkĩ Sātãnã vé índri ũnjĩ áyúáyũ ni ímú má ní ĩzãngã sêé ũnjĩ ũnjĩ, mâ íngú rí ma ãní ku. ⁸ Á mã Úpí Yésũ ri caá vú be na, ã 'du ĩzãngã má ní rii nyaá rĩ mâ rú 'bá gá sĩ rá. ⁹ 'Bo ĩri ní újázú má ní kìnĩ, "Ngá 'yéná mí ní lëé rĩ, ĩri ési múké mávé rĩ. Mi dõ ũkpõ ákó, mávé ũkpõ ri ézi nga mí rú 'bá gá rá." Kúru má ní adrii ũkpõ ákó rĩ sĩ, ma ãní áyĩkõ sĩ, ma ma íngúngũ, Kúrísítõ ã sê rí má ní ũkpõ bënë. ¹⁰ Mâ adri dõ ũkpõ ákó, ã rikí dõ ma u'daá, mã nya dõ ĩzãngã, ã õcũkĩ dõ ma ũnjĩ ũnjĩ, ázini mã ri dõ tã ẽnjĩenjĩ 'dujũ drããsiyã, á nĩ rá, ĩri múké Kúrísítõ vé tã sĩ. Ma dõ ũkpõ ákó, Kúrísítõ ri má ní ũkpõ sê rá.

Páulũ 'bã ési 'bá Yésũ ri ě'yĩ' bá gĩ Kōrínítõ agá rĩ pi drĩgé

¹¹ Má índré sũ 'bá azakaza rú ni tĩnĩ, ĩmi sêkĩ ma índré azakaza rú nĩ. Īmi té kōdõ ícò ězi má ní ngaá múké rĩ vé tã átá nĩ. 'Bá áyúáyũ ũnjó rú 'yo' bá kìnĩ, ĩ ndëkĩ 'bá rĩ pi tã sĩ céré nĩ 'dĩ' bée, ězi má ní ngaá rĩ ndë kōpivé rĩ rá. ¹² Má ní rizú ězi ngazú ĩmi ãsãmvú gé rĩ gé, á 'bã ési mãdã ězi ngazú ũkpõ sĩ, á 'o tã áyãzú áyãyã ni pi, ázini tã ambugu ambugu índré 'bá índréndrë ni pi. Tã má ní 'oó ũ'dũ be túngú túngú 'dĩ' bée, ĩri mávé ězi má ní ngaá adrízú Yésũ vé 'bá áyúáyũ ni rú rĩ vé tã lũ nĩ. ¹³ Ngá má ní 'oó 'bá kãnísã vé rĩ pi ã urũkõ ní rá, má ní 'oó ĩmi ní kuyé rĩ ã'di? Ngá má ní 'oó kuyé rĩ, 'yéná á zĩ mũfengã ĩmi vúgá kuyé. Īmi trũkĩ ma tã ũnjĩ má ní mũfengã zizú ĩmi vúgá kuyé 'dĩri ã tã sĩ rá.

¹⁴ Nóni mávé mũngará má ní lëzú mužú ĩmi ndrezú nõri, ĩri vú na ni, 'bo á lë õgu 'bãá ĩmi drĩgé ku, ã'diãtãsiyã á lë ngá ĩmi vúgá kuyé, á lë ĩmi 'duki tã Kúrísítõ vé rĩ ngaá mužú áyu. Īmi ndrekĩ drĩ ká, anjĩná nyirĩná rĩ pi ícókĩ 'bá ĩ tĩ 'bá rĩ pi ã tã mbaá nĩ ku, 'bá anjĩná rĩ pi tĩ 'bá rĩ pi anjĩná rĩ pi ã tã mba nĩ. ¹⁵ Ma adri áyĩkõ sĩ má ní lëé ma adii ĩmi tã sĩ rĩ sĩ. Á lë ĩmi agaá rá, 'bo ĩmi lëkĩ ma ku ãsĩ? ¹⁶ Īmi ã'yĩkĩ rá 'yozú kìnĩ á 'bã õgu ĩmi drĩgé kuyé, 'bo 'bá urũkõ 'bée ũsũkĩ kìnĩ, ma ri ma nje mužú ngá upa ĩmi drĩgé sĩ mĩ mbamba sĩ.

17 'Bá má ní pēé muḡú ĩmi vúgá 'dĩ'bée 'duki nyo ngá ĩmi dríge sī mī mbamba sī rá? 18 Á pē Títō pi 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩpi gí ni be muḡú ĩmi ndreé, 'bo Títō 'du ngá āzi ĩmi dríge sī mī mbamba sī kuyé. 'Bá 'duki tā rĩ ngaá sũ Títō ní 'duḡú ngaá rĩ tĩni.

19 ĩmi ri ũsũ, tā 'bá ní rií átá 'dĩri, 'bá nyo ri 'bá ẽrĩ? 'Bá ri tā 'dĩri ũlũ ĩmi ní Múngú ẽndreṭi gé, sũ átí'bá Kúrísítō vé ni pi tĩni. ĩmi ũndĩ mávé rĩ pi, tā ārěvú céré 'bá ní rií 'oó rĩ, 'bá lěki ĩmi útú, ĩmi adríki rí ũkpó ũkpó ĩmivé ẽ'yĩngará agá. 20 Ma ri 'o ũrĩ sī, sá āzi ni sī, má kãdō muḡú ĩmi ndreé, tā ĩmi ní rií 'oó rĩ sē má ní āyĩkō ku, tā má ní rií 'oó rĩ sē kpá ĩmi ní āyĩkō ku. Tā má ní ũrĩ sēepi ĩmi tā sī rĩ, āgátá ĩmivé rĩ, ā'yā, 'a vengará, acongará, ũnjō úlĩngará 'bá āzi dríge, ā'yóngará, 'bá u'dangará, āfú, āzini íngángará tā sī mgbárāsĩ rĩ. 21 Ma adri ũrĩ sī, má kãdō gōó muḡú ĩmi ndreé dĩ, á mu dō ísú 'bá uruḡo ĩmi āsámvú gé, kōpi drĩ ri ũnjĩkányā 'o muḡú, ri õwũ 'bá muḡú bādārú, 'okĩ tā pĩri ku, kōpi ri ẽbĩrĩ rú'bá nōri vé rĩ vé tā 'du nga áyu, ma adri drĩnjá sī Múngú ẽndreṭi gé, kōpi ní ẽsí újá kuyé rĩ sī.

13

Tā ũdũmbĩtā Páũlũ ní átá ũkpó ũkpó rĩ

1 Mávé mungará ĩmi vúgá ĩmi ndrezú nōri, ĩri vú na ni. Sĩki Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, "Tōki dō 'bá, lěki dō ĩrivé tā lĩ, lě 'bá ĩrĩ, dōku 'bá na tā rĩ ndre'bá ĩ mī sī rá ni pi ā adríki ĩndĩ."

2 Ándúrú má ní muḡú ĩmi ndrezú vú ĩrĩ rĩ gé, má átá ĩmi ní ũkpó ũkpó, má kĩnĩ, 'bá ũnjĩkányā kuúpi ku rĩ, ma ĩri ĩrĩnjā rá. Nóni má ní drĩ adrizú ĩmi gārā gá sī rará rú rĩ gé, á lě tā 'dĩri ẽndĩ lũú ĩmi ní dĩ. Má kãdō ma újá gōó ĩmi vúgá 'dĩlé, 'bá ándúrú ũnjĩkányā 'o'bá rĩ pi 'bá uruḡo ũnjĩkányā 'o'bá vulé rú rĩ pi be, ma kōpi ĩrĩnjā rá. 3 ĩmi lěki nĩ 'yozú kĩnĩ, Kúrísítō ri sē ma ri tā rĩ átá nĩ. Kúrísítō adri ũkpó ākó kuyé, ĩri ũkpó be 'bá ũnjĩkányā 'o'bá ĩmi āsámvú gé rĩ pi ĩrĩnjázú. 4 ĩ ní ĩri gbázú peṭi alambaku síge rĩ gé, ĩri ũkpó ākó, ĩri nóni ri adri ũkpó Múngú vé rĩ sī. 'Bá ándúrú ũkpó ākó, sũ Kúrísítō ní ándúrú adrii ũkpó ākó rĩ tĩni, 'bo ĩmi ímú ndre 'bá ímú adri ũkpó Múngú vé rĩ sī, sũ Kúrísítō ní adrii rĩ tĩni.

5 Lě 'bá ālu ālu ā ũ'bĩ 'i áamá ẽ'yĩ dō Yēsũ ri rá. ĩmi nĩki áamá 'yozú kĩnĩ, Kúrísítō Yēsũ ri adri ĩmi agá 'dĩni kuyé? ĩmi ẽ'yĩki dō ĩri kuyé, ĩmi í'dé ũ'bĩngará 'dĩri sī rá. 6 Má ũsũ ĩmi ícō nĩ áamá rá 'yozú kĩnĩ, 'bá agaki ũ'bĩngará rĩ gí. 7 'Bá 'okĩ dō tā rĩ fũú pĩri kuyé drãāsĩyā,

'bâ ri Múngú ri zị, ìmi 'okí rí ùnjíkānyā ku. 'Bá zìkí Múngú ri, adri 'yozú kìnĩ, 'bâ índrékí rí ānì múké yā 'dínì ku, ìmi 'okí rí tã pịrị.

⁸ Lē 'bâ ọwukí tã áda rĩ ku, 'bâ 'dụkí tã áda rĩ ngaánga. ⁹ 'Bâ adrikí dō ùkpō ākó drāāāsīyā, 'bâ āyīkō sī ìmi ní adrií ùkpó ùkpó Kúrísítō agá rĩ sī, āzini ìmi ní ìrivé tã 'dụú ngaá rĩ sī. 'Bâ Múngú ri zị ìmi ní, ìmi 'okí rí tã 'dĩri mụzú drīgélé. ¹⁰ Má ní drĩ cazú ìmi vú 'dílé kuyé rĩ gé, á lē tã 'dĩ'bée sī sēé ìmi ní drīdrī, má kādō caá ìmi vú 'dílé, mâ átá rí ìmi drīgé ùkpō sī ku. Úpí sē má ní ùkpō 'dĩri ìmi ìzā kozú, adri 'yozú kìnĩ, ìmi 'ozú ùnjí ku.

Páulū vé mōdó ã ùdũ sēé rĩ

¹¹ Má ẹdrípị má ọmvúpị Kúrísítō ri ẹ'yị'ba gí rĩ pì, lē ìmi újákí ìmivé adringará ẹ ícá múké, lē ìmi yìkí tã má ní sī kọkọbị 'dĩri agá rĩ yiyị. Lē ìmi adrikí múké yìkí be ālu, tākiri ã adri ìmi be. Múngú 'bâ lēépi lēlē, riípi tākiri sēépi 'bâ ẹsị agá rĩ ã adri ìmi be.

¹² Lē ìmi u'dekí ìmi ẹzị bēdrī sī. ¹³ 'Bá Múngú vé rĩ pì céré sēkí ìmi ní mōdó.

¹⁴ Ẹsị múké Úpí Yēsū Kúrísítō vé rĩ, lēngará Múngú vé rĩ, āzini ùkpō Índrí Uleteré 'bâ úmúpi trụ rĩ vé rĩ ã adri ìmi be céré.

**Kōkōbī Páulū ní sī
sēé 'bá
Gālātīyā
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī
ã ũlūngará**

Gālātīyā ri ágágá āngū nóni ī ní zīj Tákī rī agá. Páulū pi Bārúnábā be, kōpi sēkí ú'dúkó múké Yēsū vé rī kūrū Gālātīyā vé rī pi agásī, sē 'bá kárakará újákí ẹsī Yēsū ri ẹ'yīzú rá (Ẹzī 13-14). Páulū kīnī, 'bá ícókí Múngú ní āyīkō sēé ẹzī 'bá ní ngaa rī sī ku. 'Bā 'yéná adri pīrī Múngú ẹndrẹti gé ẹ'yīngará sī, sū Yāhūdī rī pi vé ẹ'bīpī Ābūrāmā tīnī. Cápītā 5-6 lū 'bá ní kīnī, 'bā Yēsū ri ẹ'yī'ba gí rī pi, lē Índrí Uleterē rī ā ũlū 'bá ní tā pīrī 'bá ní adrizú Kūrīsītīyānī rú rī nī, ā sē rí 'bā 'dukí rí tǎimbī Múngú vé rī ngaa, āzini 'bā lēkí rí 'bá uruko lēlē.

*Páulū sē mōdó Kūrīsītīyānī
Gālātīyā gá rī pi ní*

¹ Ma Páulū ī ní zīj ímú ẹzī ngaa Yēsū Kúrísítō vé 'bá áyúāyū ni rú rī 'i. Mávé zīngará nōri íbī íngá 'bá áda vúgá kuyé, íbī íngá Yēsū Kúrísítō vúgá, āzini Ẹtẹpī Múngú ĩri ingaapi gōópí ídri rú drāngará gálésī rī vúgá. ² 'Bā má ọgūpījī Yēsū Kúrísítō ri ẹ'yī'ba gí, adri'ba má be trú nō'bée be, 'bá sēkí ĩmi ní mōdó.

Īmi 'bá Yēsū ri ẹ'yī'ba gí kánisā āndiāndí āngū Gālātīyā vé rī agá rī pi, á sī kōkōbī 'dīri sēé ĩmi ní nī.

³ Tákiri, āzini ẹsī múké 'bá Ẹtẹpī Múngú vé rī, āzini Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ā adri ĩmi be. ⁴ Úpí Yēsū Kúrísítō sē 'i drāá rōbōjō rú 'bávé ũnjīkānyā ā tā sī, 'bā pazú tā ũnjí nyọọkú nōri vé rī agásī, sū 'bá Ẹtẹpī Múngú ní tā ni ẗtījī rī tīnī. ⁵ Ẹ íngúkí Múngú ri mọzú nyonyo. Āmīnā.

*Ū'dúkó múké áda rī, ĩri
'yéná ālu*

⁶ Mā ẹsī ísú ĩzāngā, ĩmi ní koro Múngú ĩmi zījpi ẹsī múké Kúrísítō vé rī sī rī kuú rá, ĩmi ní gōó ĩmi újá ú'dúkó túngú ni vé tā 'dujé ngaa áyu rī sī. ⁷ 'Bá uruko ímúkí ĩmī drī izaá, kōpi újákí ú'dúkó múké 'dīri ũlūú gōrōjō rú, 'bo ú'dúkó 'dīri adri ú'dúkó múké Kúrísítō vé ni ku. ⁸ Ū'dúkó múké 'bá ní ándúru ũlūú ĩmi ní gí 'dāri, 'bá āzi ímú dō újá ũlūú túngú, dō ĩri mālāyīkā íngápi 'bū gélésī ni yā, dō 'bá āzi yā, dō ma 'i yā, Múngú ā lī ĩrivé tā ũnjí. ⁹ Ándúru á 'yo ĩmi ní rá, á lē gōó ẹndījī 'yoó ĩmi ní dījī, 'bá āzi ímú dō ú'dúkó múké ĩmi ní ándúru ẹ'yījī gí 'dāri újá ũlūú túngú, Múngú ā lī ĩrivé tā ũnjí.

¹⁰ Īmi kádō ũsūjū, tā má ní ríí átá 'dī'bée, ma ri átá āyīkō sēzú 'bá áda ní? Tā má ní ríí átá 'dī'bée adri 'yozú kīnī, āyīkō sēzú 'bá áda ní kuyé, ĩri āyīkō sēzú Múngú ní. Mā ri té dō tā 'dīri átá

āyīkō sēzú 'bá áda ní, má ícō té adrii átí' 'bá Kúrísítō vé ni ku.

Múngú zì Páulū ri nī

11 Má édrīpīi má ómvúpīi, á lē ĩmi nīkí múké 'yozú kīnī, ú'dúkó múké má ní ũlūú ĩmi ní 'dīri íbí íngá 'bá áda vúgá kuyé. 12 Ú'dúkó 'dīri 'bá āzi ímbá ma āní nī kuyé, dōku 'bá áda ũlū má ní nī kuyé. Yēsū Kúrísítō i'da 'i má ní ĩndrīlīkí agá, ũlū má ní tā rī nī.

13 ĩmi nīkí rá, á ri mēřē Yāhúdī rī pi vé rī 'duú ngaá. Á ri 'bá Múngú vé rī pi ócūú ũnjí ũnjí, á lē kōdō kánísā rī izaá. 14 Mēřē Yāhúdī rī pi vé má ní ũnī rī, béré mávé rī gé, 'bá āzi Yāhúdī rī pi āsámvú gé 'dīgē ma ndēepi ni 'dāáyo, mēřē má é'bípīi pi ní ímbá 'bá ní rī, á 'du tá ni 'bāá ũkpó ũkpó.

15 'Bo Múngú 'bā éšī múké má ní, ĩpē ma ísú tīkí drī ma kuyé. Múngú ũsū, 16 i'da 'i Mvópī Yēsū ri má ní, má mu rí ú'dúkó múké Yēsū vé tā sī rī ũlūú 'bá adri' 'bá Yāhúdī rú ku rī pi ní. Tā 'dīri má ísú íngázú 'bá áda vúgá kuyé. 17 Á mu Yēsū vé 'bá áyúāyū adri' 'bá má sī drīdrī Yēřúsālémā gá 'dālē rī pi zīi tā sī āluñani kuyé, á 'de muú āngū Árābī rī pi vé rī gé. Vúdrī ni gé, má ní gōzú ma újázú muzú vúlē kūrú Dāmāsékē vé ándúru má ní adrizú rī gé.

18 Ílí na ā vúdrī gé, má ní 'dezú muzú Pētēro ri ndrezú Yēřúsālémā gá 'dālē, 'bá adrikí ĩri be caá ú'dú muđrī drī ni tōwú. 19 'Bo má ísú Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ā uruko kuyé, 'bá má ní ísú ndree rī 'yéná Úpí Yēsū édrīpī Yōkóbū* 'i. 20 Á 'yo ĩmi ní Múngú endreṭi gé, tā má ní sīi sēē ĩmi ní 'dīri adri ũnjō kuyé. 21 Vúdrī ni gé, má ní gōzú 'dezú muzú āngū Sírīyā vé rī gé, āzini āngū Kīlīkiyā vé rī gé. 22 'Bo 'bá Kúrísítō ri é'yī' 'bá āngū Yūdáyā vé rī agá 'dālē rī pi nīkí ma kuyé. 23 Kōpi yīkí 'yéná tā má ní rií 'oó rī ā kubī, 'bá rī pi rikí 'yoó kīnī "Ágó ándúru riipi 'bā ócūúpi ũnjí ũnjí rī, ĩri nōni ri ú'dúkó múké ĩri ní kōdō lēē izaá rī ũlū 'bá rī pi ní." 24 Kōpi íngúkí Múngú ri āní rá má tā sī.

2

Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ā'yīkí tā Páulū ní ímbá rī rá

1 Kúru ílí muđrī drī ni su ā vúdrī gé, á gō muú Yēřúsālémā gá 'dāá dīi, 'bá mukí Bārúnábā be, á jī Títō ri muzú ĩndī. 2 Á 'de muú 'dāá, ā'diātāsīyā Múngú i'da má ní nī kīnī, má mu. Á ca muú drīkoma Yāhúdī rī pi vé Yēsū ri é'yī' 'bá gí rī pi ísú Yēřúsālémā gá 'dāá, má ní ú'dúkó múké má ní rií ũlūú 'bá adri' 'bá Yāhúdī rú ku rī

* 1:19 1:19 Yōkóbū: Yōkóbū cápītā 'dīri agá rī ĩri Yēsū vé édrīpī, ĩri 'bá Yēsū ri é'yī' 'bá gí Yēřúsālémā gá rī pi vé drīkoma. 'Í lá Ēzī 15:12-21; 21:18-19.

pi ní rī ūlūzú kōpi ní. Á 'du tā 'dīri ngaá 'dīni lūzú kīnī, ú'dúkó má ní ūlūú 'dīri 'bá āzi ā oṣu rí ku, ēzī má ní ngaá 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámú gé rī ā drā rí kána ku. ³ Tītō 'bá ní muṣú īri be rī adri Yāhūdīgú kuyé, īri Ġīrīkīgú, līkī ágélé ni ē tī kuyé, 'bo drīkoma rī pi mīkī īri sēé ágélé ni ē tī līj ūkpō sī kuyé.* ⁴ Á mu Yērúsālémā gá 'dāá, ā'diātāsīyā Yāhūdī uruko ūsū' 'bá kīnī, ī ē'yīkī Kūrīsītō Yēsū ri gí rī pi ífiki 'bá āsámú gé, drīwālā Yēsū Kūrīsītō ní sēé 'bá ní rī izaá 'dīisī rá, kōpi lēkī 'bā 'bāá adrii tūgērī rú riī tāimbī Yāhūdī rī pi vé rī 'duṣú ngaá. ⁵ 'Bo 'bá ā'yīkī kōpivé tā 'dīri āluṇāni kuyé, 'bá lēkī ú'dúkó múké áda 'dīri ā áwī adrii ímī ēsī agá.

⁶ 'Bá ní 'bā úmúngará gá Yērúsālémā gá 'dāá, 'bá drīkoma rú rī pi 'bākī tró tā āzi tā má ní ūlūú 'dī'bée drīgé kuyé. Múngú mīlé gá, 'bá rī pi cére trōtrō, kuru á 'du drīkoma rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú kuyé. ⁷ Kōpi ā'yīkī rá kīnī, Múngú pē ma muṣú ú'dúkó múké rī ūlūú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní, sū īri ní Pétērō ri pēe muṣú ú'dúkó múké ālu ālu 'dīri ūlūú Yāhūdī rī pi ní rī tīnī. ⁸ Múngú Pétērō ri

pēepi muṣúpi ú'dúkó múké rī ūlūúpi Yāhūdī rī pi ní 'dīri, īri nōni ri ma áyú ú'dúkó múké rī ūlūú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní. ⁹ Yōkóbū pi Pétērō be, Yūwānī sī, kōpi ágófe kánisā vé rī, kōpi yīkī ēsī múké Múngú ní sēé má ní rī vé tā rá, kōpi ēzīkī 'bā Bārúnábā be drī īrī sī. Lūzú kīnī, kōpi ā'yīkī tā Yēsū Kūrīsītō vé 'bá ní ímbá rī rá, āzini kōpi ētīkī rá kīnī, 'bā ūlūkī ú'dúkó múké rī muzú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní, ī ívé rī ūlūú muzú Yāhūdī rī pi ní. ¹⁰ Tā kōpi ní zīj rī, kōpi kīnī, ícō dō rá, lē 'bā kókī Kūrīsītīyānī adri' 'bá Yērúsālémā gá, ngá ākō rī pi ē ízā, tā 'dīri má ēsī agá nōlé anigé má ní lēé 'oó rī.

Pāulū átá tā Pétērō drīgé ūkpó ūkpó

¹¹ Pétērō kā ícá Ānītīyókā gá nōlé, á 'yo tā rī drī ni gé, ā'diātāsīyā tā īri ní 'oó rī ūnjī. ¹² 'Bá ímú' 'bá Yōkóbū vé āngálésī rī pi ní drī ícázú kuyé rī gé, Pétērō ri ínyá nyaá† 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi be trū. 'Bo 'bá 'dī'bée ká ícá, gō 'i njeé fūú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámú gé sī rá, ā'diātāsīyā 'o ūrī sī Yāhūdī 'yo' 'bá kīnī, Kūrīsītīyānī adri' 'bá Yāhūdī

* 2:3 2:3 Ágélé ē tī līngará: Múngú lū Ābūrámā ní kīnī, anjī āgō Ābūrámā vé rī pi adriki dō caá ú'dú ārō gí, lē ā ūlīkī kōpi ā ágélé ē tī rá, lūzú kīnī, kōpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yī dō 'í ágélé ē tī sēé līj gí, īri tāimbī Mósé vé rī 'du nga. 'Í lā 'Í'dóngará 17:9-14; Ēzī 15:1-5. † 2:12 2:12 Ínyá nyangará: Tāimbī Mósé vé rī ā'yī Yāhūdī rī pi á nyakī ānyāpá uruko' 'bée ku. Tā 'dīri sē Yāhūdī rī pi ní ínyá nyazú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi be ku ānī. 'Í lā Dētōrōnómē 14:1-21, Ēzī 10:9-15.

rú ku rĩ pi ã úlĩkĩ kòpi ã ágélé ě tị rá rĩ sī. ¹³ Yāhūdī uruko adri'ba Kūrīsītīyānĩ rú rĩ pi í'dókĩ tã rĩ 'oó sũ Pétēró ní 'oó rĩ tịnị, kòpi gōkĩ ínỳá nyangará 'ba adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi be rĩ kuú rá. Tã kòpi ní 'oó 'dĩri sē Bārúnábã 'de kpá riú tã rĩ 'oó sũ kòpi ní 'oó rĩ tịnị.

¹⁴ Má kã muụ ndree kòpi 'dukĩ ú'dúkó múké áda rĩ vé tã ngaá pịrị kuyé, má ní 'yozú Pétēró ní kòpi ẹnđrẹtị gé 'dĩgé, "Mĩ Yāhūdīgú, 'bo mi ri tã rĩ 'du nga sũ 'ba adriipi Yāhūdī rú ku rĩ tịnị. Ngá mí ní rizú Kūrīsītīyānĩ adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi mĩzú mēre Yāhūdī rĩ pi vé rĩ 'duzú ngazú rĩ ã'di?

¹⁵ "Bã nō'bée, Yāhūdī rĩ pi tịkĩ 'bã nĩ, 'ba adrikĩ sũ 'ba adri'ba Yāhūdī rú ku ãnjĩkãnyã 'o'ba rĩ pi tịnị ku. ¹⁶ 'Bã nĩkĩ á má rá 'yozú kìnĩ, 'ba ãzi ícò adrii pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé ĩri ní tãĩmbị rĩ 'duụ ngaá rĩ sī ku, 'ba rĩ ícò adri pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé, ĩri ní Yēsũ Kúrísítō 'bã paápi rĩ ẹ'yĩ rĩ sī. Tã ni sī, 'ba ní kpá ẹsị 'bázú Kúrísítō Yēsũ drĩgé ãnị, 'bã adrikĩ rĩ ãnị pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé, adri 'yozú kìnĩ 'ba ní tãĩmbị rĩ 'duụ ngaá rĩ sī kuyé. ã'diātāsīyã 'ba rĩ ícò adrii pịrị ĩri ní tãĩmbị rĩ 'duụ ngaá rĩ sī ku.

¹⁷ "Bã 'bãkĩ dō ẹsị Kúrísítō ri ẹ'yĩzú, ĩri sē 'bã adri pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé, 'bo 'bã drĩ ri ãnjĩkãnyã 'o, 'dĩri nyo lū 'yozú kìnĩ, Kúrísítō sē 'bã

fí ãnjĩkãnyã 'oó nĩ? Adri 'dĩni ku! ¹⁸ 'Bo á gō dō fí tãĩmbị Yāhūdī rĩ pi vé rĩ 'duụ ngaá ĩndĩ, tãĩmbị rĩ lū 'yozú kìnĩ, á 'o ãnjĩkãnyã gĩ, ã'diātāsīyã á 'du tãĩmbị rĩ ngaá céré kuyé. ¹⁹ Ọtụ á ri adrii tãĩmbị rĩ ã palé gá, 'bo kã ma ọyụ tãĩmbị rĩ agásĩ, á gō tã Múngú vé rĩ 'duụ ngaá rá. ²⁰ Yēsũ Kúrísítō kã drãá pẹtị alambaku sígé 'dãá, 'du mávé rú'ba ãnjĩkãnyã 'ozú nōri gbãá pẹtị alambaku sígé 'dãá ĩndĩ. Má adri nóni sũ má ní adrii ụkụ rĩ tịnị ku. Nóni Kúrísítō ri adri má agá. Má ní rizú adrizú vū drĩgé nōgò rĩ gé, ma ri ẹsị 'bã Múngú Mvọpị ma lēepi lēlē rĩ drĩgé, ãzini drãapi mávé tã ãnjĩ sī rĩ drĩgé. ²¹ Má ícò ẹsị múké Múngú ní 'bã pazú ãnjĩkãnyã agásĩ 'dĩri gãá ku, té dō adringará pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé rĩ ĩ ịsụ tãĩmbị Mósē vé rĩ ã 'dụngará ã tã sī, drãngará Yēsũ Kúrísítō vé rĩ té adri ẹzị ãkó."

3

Tãĩmbị ícò sē 'bã rĩ ícà pịrị nĩ ku

¹ ĩmi 'bã Gālātīyã vé 'dĩ'bée, ĩmi azakaza rú! 'Bã ĩmĩ drĩ izaápi 'dĩni rĩ ã'di 'i? Má ùlú ĩmi ní Yēsũ Kúrísítō vé gbãngará pẹtị alambaku sígé rĩ vé ífífí uletere rá. ² Á lē ĩmi lūkĩ má ní, ĩmi ịsụkĩ Múngú vé ĩndrĩ Uletere rĩ ĩmi ní tãĩmbị Yāhūdī rĩ pi vé rĩ 'duụ ngaá rĩ sī yã, dōku ĩmi ní tã Yēsũ Kúrísítō vé

ī ní ũlūú rī yīī, īmi ní īri ẽ'yīī rī sī? ³ Ngá sēēpi īmi ní adrizú azakaza rú 'dīni rī ā'di? Īmi 'bá Yēsū ri ẽ'yīī' bá gí 'dī' bée, īmi kâ tâ rī 'í' dó, Índrí Uleterē rī ri īmī drī koó nī múkényā rú. Ngá īmi ní gōó īmi 'bāzú adrizú pīrī ũkpō īmivé rī sī rī ā'di? ⁴ Īmi nyakí īzāngā Yēsū ā rú sī ambamba, īzāngā īmi ní nyaá 'dīri ā drā rí kuú kána? ⁵ Múngú sē īmi ní Índrí Uleterē rī nī, āzini 'o tā āyāzú āyāyā īmi āsámvú gé nī. 'O tā 'dīri 'dīni, īmi ní tāĩmbī Yāhūdī rī pi vé rī 'dujú ngaá rī sī yā, dōku īmi ní tā Yēsū Kúrísītō vé ī ní ũlūú rī yīī, īmi ní īri ẽ'yīī rī sī?

⁶ Búkū Múngú vé rī átá Ābūrámā* vé tā 'dīni, "Ābūrámā ẽ'yīī Múngú ri rá, sē Múngú ā'yī īri adrii 'bá pīrī 'í ẽndrēti gé." ⁷ Lē īmi nīkí áamá múké 'yozú kīnī, 'bá ẽsī 'bāápi Múngú drīgé, sū Ābūrámā ní 'bāá rī tīnī rī, ī īri zī mvá Ābūrámā vé nī. ⁸ Sīkí tā 'dīri kú ĩnógósī Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'bá adri' bá Yāhūdī rú ku ẽsī 'bā' bée Múngú drīgé rī pi, Múngú ri kōpi 'bā adri pīrī, kōpi ní ẽ'yīī gí rī sī. Múngú átá ũ'djúkó múké 'dīri Ābūrámā ní kīnī, "'Bá āngū rī pi agásī rī pi ārēvú cérē ũmvúlēsī tākīri

ĩsú ĩngázú mí vúgá." ⁹ 'Dīri lū 'yozú kīnī, 'bá ẽsī 'bāápi Múngú drīgé rī, īri tākīri ĩsú, sū Ābūrámā ní ĩsú rī tīnī, ā'diātāsīyā Ābūrámā 'bā ẽsī Múngú drīgé.

¹⁰ 'Bo 'bá 'yo' bá kīnī Múngú ri ī 'bā adri 'bá pīrī ī ní rií Yāhūdī rī pi vé tāĩmbī 'dujú ngaá rī sī rī pi, ī ĩmú kōpi tri rá, ā'diātāsīyā sīkí búkū Múngú vé tāĩmbī vé rī agá kīnī, "'Bá cérē tāĩmbī rī 'du' bá nga' bá pīrī ku rī pi, ī ĩmú kōpi tri rá." ¹¹ Ádarú 'bá rī ícó adrii pīrī Múngú ẽndrēti gé tāĩmbī rī vé tā sī ku, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "'Bá tā be pīrī Múngú ẽndrēti gé rī, ĩrivé ẽ'yīngará ri sē īri tā 'o pīrī." ¹² Lēti ẽ'yīngará vé rī, īri túngú. Lēti tāĩmbī vé rī, īri kpá túngú, ā'diātāsīyā búkū tāĩmbī vé rī kīnī, "'Bá tāĩmbī rī 'dujúpi ngaápi rá rī, īri tāĩmbī rī ru tīti." ¹³ Kā Yēsū Kúrísītō ri gbāá pēti alambaku† sīgé gí, pa 'bā tā tāĩmbī rī ní 'yoó kīnī ī 'bā tri rá rī agásī gí, 'du tá ī ní 'bā trizú rī 'bāá 'í rú' bá gá gí, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "'Bá ī ní 'yīī drāá pēti sīgé rī, triki īri gí." ¹⁴ Yēsū pa 'bā, 'bā ĩsúkí rí tākīri Múngú ní ọtú sēē Ābūrámā ní 'dāri, 'bá adri' bá Yāhūdī rú ku rī pi ẽ

* **3:6** 3:6 Ābūrámā: Īri kūkūrī Yāhūdī rī pi vé ni. 'Í lā Í'dóngará 12-25. **3:6** 3:6 Í'dóngará 15:6 **3:8** 3:8 Í'dóngará 12:3; 18:18; 22:18 **3:10** 3:10 Dētōrōnómē 27:26 **3:11** 3:11 Ābākúkā 2:4 **3:12** 3:12 Lēvītīkā 18:5 † **3:13** 3:13 Pēti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o' bá ũnjī rī pi gbā mūsūmārī sī pēti alambaku sīgé, ĩri sá 'du áco kōpi íbī drā ndō, kōpi īzāngā nya ambamba drāngará rī gé. **3:13** 3:13 Dētōrōnómē 21:23

įsúkí rí kpá ĩndĩ, kúru 'bâ Yésũ ri ę'yĩ' bá gí rĩ pi, 'bâ įsúkí rí ĩndrĩ Uletere ĩ ní ęziį 'dãri bēnĩ.

Tăĩmbĩ Mósē vé rĩ āzini tă Múngú ní ęziį rĩ

¹⁵ Má ędrĩpĩĩ má ọmvúpĩĩ, á lē tă má ní átá 'dĩri ũ' bĩĩ ĩmi ní tă 'bá rĩ pi ní riĩ 'oó rĩ sĩ, 'bá ĩrĩ pi ruķĩ dō ũndĩ, 'bá āzi ícó ũndĩ rĩ ñóó ku, dōku ícó āzi ní 'bāá drĩ ni gé ku, ĩri áwĩ adri sũ kōpi ní ruų gí rĩ tĩni. ¹⁶ Múngú ęzi tă rĩ Ābũrámā ní, āzini mvá ĩrivé úyú agá rĩ ní. Búkũ Múngú vé rĩ agá, Múngú ęzi tă rĩ "bá kárakará pi ní" kuyé, ęzi "mvá ĩrivé úyú agá rĩ ní" ífĩfĩ ní 'bá ālu, 'bá rĩ Kúrísitō 'i. ¹⁷ Tă má ní átá rĩ, ĩri 'dĩni, tăĩmbĩ rĩ ĩmũķĩ sēé ĩlí mũdũrũlũ sų pũķũ na (430) ā vũdrĩ gé, įsúzó akũdē Múngú ru ũndĩ Ābũrámā be drĩdrĩ gí. Tăĩmbĩ ĩ ní sēé vúlé ru rĩ ñó ũndĩ Múngú ní ruų Ābũrámā be rĩ ku, tăĩmbĩ rĩ újā tă Múngú ní ęziį Ābũrámā ní rĩ ku. ¹⁸ Té dō 'bâ tākĩri ídri 'dáni'dáni vé rĩ įsú 'bá ní riĩ tăĩmbĩ rĩ 'duų ngaá rĩ sĩ, Múngú ęzi té Ābũrámā ní ídri 'dáni'dáni rĩ vé tă ku. 'Bo Múngú ęzi tă rĩ Ābũrámā ní ívé ęsĩ múké rĩ sĩ.

¹⁹ Údéķĩ tăĩmbĩ rĩ ā'di ā tă sĩ? Údéķĩ tăĩmbĩ rĩ ē 'da rĩ tă ũnjĩ 'bá rĩ pi ní riĩ 'oó rĩ. Tăĩmbĩ Múngú ní údé 'dĩri adri ca lóķĩ Yésũ Kúrísitō ní ícázú rĩ gé, ĩri mvá Múngú ní tă ni ęziį Ābũrámā ní rĩ.

Múngú áyú mālāyĩķā rĩ pi tăĩmbĩ rĩ ĩjĩ sēé Mósē drĩgé, Mósē ní kúru tăĩmbĩ rĩ sēzó 'bá rĩ pi ní. ²⁰ 'Bá 'bá ĩrĩ pi āsámvú ícĩpi rĩ, 'du 'bá ālu vé tă ngaá ọ'dũķũlę ku, ĩri kōpivé tă 'du nga ĩrĩtrọ. 'Bo Múngú ri 'yęńá ālu.

²¹ Tăĩmbĩ Múngú ní údé rĩ pi tă ĩri ní ęziį rĩ be, kōpi nyo ĩ āsámvú gé sĩ ari'ba rú? Kōpi adriķĩ ari'ba rú ku. Dō tăĩmbĩ ĩ ní údé rĩ, 'bá rĩ pi ē įsúkí rí ídri 'dáni'dáni rĩ ānĩ, 'bá rĩ pi té kōdō ícó adri pĩrĩ Múngú ęndręti gé kōpi ní tăĩmbĩ rĩ 'duų ngaá rĩ sĩ. ²² 'Bo Búkũ Múngú vé rĩ lũ 'bá ní uletere kĩnĩ, 'bá vũ drĩgé rĩ pi ārēvú céré ũnjĩķānyā ású kōpi gí, kúru lē kōpi ē ę'yĩķĩ Yésũ Kúrísitō ri, Múngú ā sē rí ídri 'dáni'dáni 'í ní tă ni ęziį rĩ kōpi ní.

²³ 'Bá ní drĩ Yésũ ri ę'yĩzú kuyé rĩ gé, tăĩmbĩ rĩ 'yĩ 'bâ pá tĩtĩ, cĩngbá lóķĩ Múngú ní tă 'bá ní Yésũ Kúrísitō ri ę'yĩzú rĩ 'i'dazú rĩ gé. ²⁴ Tăĩmbĩ rĩ ri 'bâ ímbá nĩ, ĩri ri 'bâ drĩ ko muųú Yésũ Kúrísitō vúgá nĩ, ānĩ 'bâ adriķĩ rí 'bá pĩrĩ, 'bá ní Yésũ ri ę'yĩ gí rĩ sĩ. ²⁵ Nóni 'bá ę'yĩķĩ Yésũ Kúrísitō ri gí, tăĩmbĩ Mósē vé rĩ ícó 'bâ drĩ koó nĩ ku.

'Bá Yésũ Kúrísitō ri ę'yĩ' bá gí rĩ pi nóni anji Múngú vé ni

²⁶ ĩmi 'bá Kúrísitō Yésũ ri ę'yĩ' bá gí 'dĩ'bée, ĩmi nóni anji Múngú vé ni. ²⁷ ĩmi ruķĩ

dō bātízīmū gí, ĩmi ĩkpākí nóni ĩmi títı́ Yēsũ Kúrísítō ã rú'báná gá gí. ²⁸ 'Bá rĩ dō Yāhúdīgú yā, dō Gĩrĩkīgú yā, dō túgĕrĩ yā, dō adri túgĕrĩ ku yā, dō 'bá ágó yā, dō 'bá ũkú yā, ĩmi céré 'bá ālu Kúrísítō Yēsũ rú'báná gá. ²⁹ ĩmi ní nóni adrii 'bá Kúrísítō vé ni rĩ sĩ, ĩmi nóni anji Ābūrámā vé ni, ĩmi tā Múngú ní eziĩ Ābūrámā ní rĩ ĩsú rá.

4

¹ Á lē tā rĩ 'yoó 'dini, mváná rĩ vé étėpi drā dō ĩsú mváná rĩ drĩ mādāná, mváná 'dĩri gō étėpi vé ngá rĩ pi ē tı́ ru céré nĩ. Ngá étėpi vé rĩ pi ã adrikí dō ĩrivé ni drāāāsīyā, vúlé nōlé, mváná 'dĩri adri sũ túgĕrĩ tı́ni. ² Ā'diātāsīyā mváná rĩ, ĩri adri 'bá ĩri úcépi rĩ drı́gé, cı́ngbá lókı́ tā ótú étėpi ní eziĩ, ĩri ímú ngá rĩ pi ē tı́ ru nĩ rĩ gé. ³ Tā 'dĩri sũ nyo riipi 'i ngaápi 'bá rú'báná gá rĩ tı́ni. Yēsũ ní drĩ ícázú kuyé rĩ gé, 'bá Yāhúdĩ rú, 'bá adrikí sũ mváná mbaápi 'bá āzi drı́gé rĩ tı́ni, 'bá adrikí tǎimbı́ rĩ drı́gé sũ túgĕrĩ tı́ni, 'bá rikı́ yĩkĩ 'bá áda vé ni ũbı́ mužú áyu. ⁴ Sā Múngú ní útú rĩ kǎ ícó, ĩpē ívé Mvā Yēsũ ri, 'bá ũkú tı́ ĩri nĩ. Tı́kĩ ĩri Yāhúdīgú rú tǎimbı́ Mósē vé rĩ ã pálé gá. ⁵ Ímú nóni 'bá paá adringará tǎimbı́ rĩ drı́gé túgĕrĩ rú rĩ agásı́ gı́, 'bá anji rú, 'bá ĩsúkı́ rı́ ngá

Múngú ní lēé sēé 'bá ní rĩ pi ārėvú céré. ⁶ Nóni ĩmi ní adrii anji Múngú vé ni rĩ sĩ, Múngú ĩpē 'i Mvópi vé Índrí ímú fií adrii ĩmı́ eşí agá, Índrí rĩ lū 'bá ní kĩnı́, "Múngú, mi 'bá Etėpi." ⁷ Ānı́ ĩmi adrikı́ nóni túgĕrĩ ku, ĩmi anji Múngú vé ni. ĩmi ní adrii anji Múngú vé ni rĩ sĩ, Múngú ri ngá ārėvú 'i ní eziĩ ĩmi ní rĩ sē rá.

Lē ĩmi kukı́ ĩmi kú tǎimbı́ Mósē vé rĩ drı́gé túgĕrĩ rú ku

⁸ ĩmi adri'báná Yāhúdĩ rú ku 'dĩ'bée, ĩmi ní ándúru Múngú ri nı́i kuyé rĩ gé, ĩmi adrikı́ kuú túgĕrĩ rú úrı́ ĩ ní ĩnjı́i múngú rú rĩ pi drı́gé. ⁹ 'Bo nóni ĩmi nı́kĩ Múngú ri gı́, dōku ma 'yo, Múngú nı́ ĩmi gı́. Ngá ĩmi ní lėzú ĩmi újázú gōzú túgĕrĩ rú tā 'dĩ'bée 'duzú ngazú, āzini úrı́ nyōókú nōri vé rĩ pi vé tā 'duzú ngazú rĩ ā'di? ¹⁰ ĩmi ri Yāhúdĩ rĩ pi vé ú'dú uruko'bée ĩnjı́, mbāá uruko'bée ĩnjı́, lókı́ uruko'bée ĩnjı́, āzini ílı́ uruko'bée ĩnjı́. ¹¹ Mā eşí ĩsú ĩzāngā tā ĩmi ní riı́ 'oó 'dĩ'bée sı́, índrėzú má iza má sǎ ezí ngazú ĩmi ní.

¹² Má édrı́piı́ má ómvúpiı́, á mā ĩmi drı́ ĩrı́ sı́, lē ĩmi ínjéki ĩmi ĩfúu tǎimbı́ Mósē vé rĩ agásı́ āmvé, adrii sũ má tı́ni, ā'diātāsīyā má ínjé ma ĩfúu tǎimbı́ rĩ agásı́, ímú adrii sũ ĩmi ní ándúru adrii, ĩmi ní tǎimbı́ rĩ nı́i kuyé rĩ gé rĩ tı́ni. Ótú ĩmi 'okı́ ma ũnjı́ kuyé. ¹³ Má ní ú'dúkó múké

Kúrísítō vé rī jízú ũlūzú ĩmi ní drīdrī rī gé, ádarú ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī, ma drā be. ¹⁴ Má ũsū má kīnī tǎnǎ má ní adrií drā rú rī sī, ĩri ĩmi ní ĩzāngǎ sē ĩmī éśī agá, 'bo ĩmi gǎkí ma kuyé, ĩmi é'yīkí ma sū mǎlāyīkǎ Múngú vé ní tīnī, āzini Kúrísítō Yēsū tīnī. ¹⁵ Ándúró áyīkō ga ĩmī éśī agá tré tré, 'bo nóni ĩmivé áyīkō gō adrií 'dǎáyo āsī? Á nī rá ándúró ĩmi lēkí ma agaá rá, té ē ícō dō rá, ĩmi té ĩmī mī unje sēé má ní, mǎ ndre rí āngū āní. ¹⁶ Má ní tǎ áda rī ũlūú ĩmi ní rī sī, ĩmi ní nóni ma 'duzú 'bǎzú āri'ba ĩmivé ni rú āní?

¹⁷ 'Bá āngū ímbá'ba létī ũnjí sī, lē'ba ĩmi ũbīkí Yáhúđī rī pi vé tǎimbī áyu 'dī'bée, kōpi úvá be lēzú ĩmi úbézú, 'bo tǎ kōpi ní lēé ĩmi 'okí 'dīri adri múké ku. Kōpi lēkí ĩmi gūŷú 'bǎ rú'ba gǎ sī āmvé, kōpi lēkí ndēé ni ĩmi rikí ĩvé tǎ yīí áyu. ¹⁸ Múké ni, lē ĩmi 'bǎkí úvá rizú tǎ múké 'ozú sǎ be céré, adri 'yozú kīnī, ĩmi mǎ rú'ba ndre ũgbále kǎ 'dīni ku. ¹⁹ Má anji rī, ma rī ĩzāngǎ nya ĩmi tǎ sī, sū ũkú mvá tīipi rī vé 'a ní ásó, ĩri ní ĩzāngǎ nyaá āní rī tīnī, ma ĩzāngǎ rī nya cīmgbǎ ĩmi ní tǎ Kúrísítō vé rī 'duzú ngazú éśī be ālu rī gé. ²⁰ Lē té kōdō āndrū mǎ adri ĩmi āsámvú gé 'dīi ĩndī, mǎ újá rí mávé ú'dúkó má ní átázú rī, tǎ ĩmi ní 'oó rī fi má drīgé kuyé, á nī kuyé mǎ 'o rí ĩmi íngóni?

Nāpi Āgárǎ pi vé Sárǎ be rī

²¹ ĩ ndrekí drī kǎ, ĩmi uruko áwíkí éśī 'bǎá kuú tǎimbī Mósē vé rī drīgé, ĩmi nīkí nyo tǎ tǎimbī rī ní 'yoó rī rá? ²² Búkū tǎimbī vé rī agá sīkí kīnī, Ābūrámǎ ri anji āgō be ĩrī, mvá āzi rī vé éndrépi túgērī Āgárǎ 'i, āzi rī vé éndrépi jó 'dīpa Sárǎ 'i, adri túgērī ku. ²³ Mvá ālu rī, ũkú túgērī rú rī tī yīkí 'bǎ áda vé ni sī. Mvá āzi rī, ũkú jó 'dīpa rī tī nī, ā'diātāsīyǎ Múngú ezi tǎ ni nī.

²⁴ Tǎ ũkú ĩrī 'dī'bée vé rī lū ũndī Múngú ní ruú ĩrī rī pi vé tǎ. Ũndī ālu rī, Múngú ní tǎ ni lūú Mósē ní írǎ Sínáyī vé rī drīgé 'dǎá rī, ũndī rī sē tīkí anjinǎ rī pi túgērī rú, sū ũkú túgērī rú Āgárǎ ní mvá tī túgērī rú rī tīnī. ²⁵ Ũkú túgērī rú Āgárǎ vé tǎ lū írǎ Sínáyī adriipi āngū Árábī rī pi vé rī agá 'dǎri vé tǎ. Írǎ Sínáyī índré sū Yērúsálémǎ āndrū Yáhúđī rī pi ní rií adrií 'a ni gé túgērī rú tǎimbī rī drīgé rī tīnī. ²⁶ 'Bo ũkú āzi rī jó 'dīpa Sárǎ 'i, ĩrivé tǎ lū Yērúsálémǎ ú'dí 'bū gé 'dǎá rī vé tǎ, adri túgērī ku. ĩri éndrépi 'bǎ céré Yēsū ri é'yī'ba gí rī pi vé ni. ²⁷ Búkū Múngú vé rī 'yo kīnī,

“Mi ũkú adriipi úndó rú mvá tīipi kuyé 'dīri,
mí adri áyīkō sī,
mi ũkú mvá tīngará āzō
'bīipi kuyé 'dīri,

'í tre ú'dúkò be ury 'dāá
 āyīkō sī,
 ā'diātāsīyā ūkú ī ní adīi adi
 rī, īri anji be ndē ūkú
 ágò be rī rá."

28 Īmi má édrīpīi má
 ómvúpīi, Īmi újākí nóni Īmi
 ícá ú'dí rú gí tā Múngú ní
 eziī Ābūrámā ní rī sī, sū Sárā
 vé mvá Īsákā* Múngú ní tā
 ni eziī rī tīni. 29 'Bo 'bá lē'bá
 Īmi 'dukí tāimbī rī ngaá áyu
 rī pi, kōpi rī nóni Īmi ōcū, sū
 Īsīmāélē ī ní tī yīkī 'bá áda
 vé ni sī rī ní rīi Īsákā ī ní tī
 ūkpō Índrí Uleterē rī vé rī sī
 rī ōcū rī tīni. 30 'Bo Búkū
 Múngú vé rī kīnī, "Í dro ūkú
 túgērī rú 'dīri ívé mváná rī
 be rá, īrivé mváná rī ā rú rī
 ā'bú mí ní ímú kuú ūkú jó
 'dīpa rī vé mváná ní rī ku."

31 Má édrīpīi má ómvúpīi,
 'bá adrikí anji ūkú túgērī rú
 rī vé ni ku, 'bā anji ūkú jó
 'dīpa rī vé ni.

5

Kúrísítō sē 'bá ní drīwālā

1 Kúrísítō oyu 'bā, sē 'bá
 ní drīwālā gí. Nóni lē Īmi
 tukí pá tīti, lē Īmi újākí Īmi
 gōo adrii túgērī rú tāimbī rī
 drīgé dīi ku.

2 Īmi yīkí drī ma ká, ma
 Páulū 'i, á lē lūú Īmi ní 'dīni,
 Īmi sēkí dō Īmī ágélé ē tī
 úlī, Múngú ā ā'yī rī Īmi ānī,
 Kúrísítō vé drāngará 'dīri
 Īmi ní eziī ākó. 3 Á lē endīi
 'yoó Īmi ní dīi, 'bá 'i ágélé
 ē tī sēepi līpi gí rī, lē ā

'du tāimbī Yāhūdī rī pi vé rī
 ārēvú ngaá céré. 4 Īmi 'bá
 rī'bá tāimbī Yāhūdī rī pi vé
 rī ū'bī'bá nga'bá Múngú ā
 'bā rī Īmi adrii ānī 'bá pīri
 rú 'dī'bée, gūkī Īmi Kúrísítō
 ā rú'bá gá sī āmvé gí, nóni
 Īmi apikí eziī múké Múngú
 vé rī sī gí. 5 Índrí Uleterē rī
 ású 'bā gí, 'bá e'yīkí rá, 'bā
 rī eziī 'bā rizú tā Múngú ní
 eziī 'yoó kīnī, 'i ímú 'bā 'bā
 adri pīri 'dāri ūtēzú. 6 'Bá
 Kúrísítō Yēsū rī e'yīpi gí rī,
 líkí dō ágélé ni ē tī gí yā,
 dō líkí kuyé yā, kōpi céré
 trōtrō. Tā āmbúgú agaapi rá
 rī, īri e'yīngará Īmi ní Yēsū rī
 e'yīzú rī, īri sē Īmi Īmi lēlē.

7 Īmi ándúrú rī Yēsū ā
 pámvú ūbī múkényā rú, 'bá
 Īmī drī izaapi sēzú Īmi ní
 īrivé tā áda rī ūbīzú ku
 rī ā'di 'i? 8 'Bá Īmī drī
 izaapi 'dīri íbī ímú Múngú
 Īmi zīpi rī vúgálésī kuyé.

9 Ímbángará ūnjō vé 'dīri
 adri sū ākūfī mādānā ī ní
 dāá íwá agá, íwá rī íngá ānī
 kōfútō be rī tīni. 10 Á nī
 áamá rá 'yozú kīnī, Úpī Yēsū
 Kúrísítō rī sē tā má ní átá
 nōri Īmi ícá e'yī rá, 'bá Īmī
 drī iza'bá 'dī'bée, Múngú rī
 ímú tā lī kōpi drīgé céré.

11 Má édrīpīi má ómvúpīi,
 ma dō rī Īmi ní ágélé ē tī
 līngará vé tā átá, Múngú ā
 ā'yī rī Īmi ānī pīri, ngá 'bá
 Īmī drī iza'bá rī pi ní ma
 ōcūzú 'dīni rī ā'di? Má ímbá
 té dō 'bá rī pi kīnī, ā úlīkī

4:27 4:27 Īsāyā 54:1 * 4:28 4:28 Īsákā: Īsákā rī mvá Múngú ní eziī Ābūrámā
 ní rī. 'Í lā 'dóngará 17-35. 4:30 4:30 'dóngará 21:10

kōpi ágélé ē tī rá, ú'dúkó múké má ní ũlūú Yēsū vé drāngará peṭi alambaku sígē rī sē kōpi ē éṣi ve té ku. ¹² Á lē 'bá ri' 'bá ĩmī drī iza' 'bá 'yo' 'bá kīnī, ā úlīkī ĩmī ágélé ē tī rá 'dī' 'bée, lē ā udīkī kōpi ā ágélé, kōpi ē ícákī rī 'báná rú.

¹³ Má édrīpīi má ómvúpīi, zīkī ĩmī ĩfūú tāĩmbī Mósē vé rī agāsī ímú drīwālā ĩsú gí. Lē ĩmī í'dúkī drīwālā ĩmī ní ĩsú 'dīri rizú tā rú' 'bá nōri ní lēé rī 'duzú ngazú ānī áyu ku. Múké ni, lē ĩmī ngakī ēzī ĩmī āsámuvú gé sī lēngará sī. ¹⁴ Tāĩmbī Mósē vé rī pi ārēvú céré ĩ ní úmú ícá ālu 'dī. Tāĩmbī ālu rī kīnī, "Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī, sū mí ní mī rú' 'bá lēé rī tīnī" ¹⁵ ĩmī rikí dō ĩmī úcí sī sī, sū ũcógú pi ní rīí ĩ úcí rī tīnī, ĩmī ndrekī múké, ĩmī ímú ĩmī íré ĩmī āsámuvú gé sī rá.

Tā Índrí Uleterē rī vé rī, āzini tā rú' 'bá vé rī

¹⁶ Á lē lūú ĩmī ní kīnī, lē Índrí Uleterē rī ā ko ĩmī drī nī, ĩri sē ĩmī ícókī tā rú' 'bá nōri ní lēé rī 'dujū ngáá ku. ¹⁷ Á 'yo 'dīni, ā'diātāsīyā tā rú' 'bá vé rī pi úmúkī ĩ tā Índrí Uleterē rī vé rī be ku. Tā Índrí Uleterē rī vé rī pi úmúkī ĩ tā rú' 'bá vé rī be ku. Ógúpī lē ógúpī vé tā ku, ĩri sē tā múké mí ní kōdō ũsūŭ lēé ngáá rī pi mí ícá ngáá ku. ¹⁸ 'Bo mi dō ri ēzī nga Índrí Uleterē rī vé ũkpō sī, mí adri

tāĩmbī Mósē vé rī ā pálé gá ku.

¹⁹ Tā rú' 'bá nōri vé rī pi índrekī bá kōpi 'dī: Ówū 'bāngará, mī 'bāngará 'bá āzi vé ũkú sī, dōku 'bá āzi vé ágó sī, tā 'oó drīnjá sēepi ni, ²⁰ múngú ĩ ní údé drī sī rī pi ĩnjīngará, ēndrī ndrīngará, éṣi 'bāngará 'bá āzi drīgé ũnjī, āwāngará, ā'yā, jīkó, ĩndrā, acongará, ²¹ ũlē, mérā, úmúngará vūrā ālu gé rizú tā ũnjī 'ozú rī, āzini tā uruko ũnjī 'bá rī pi ní rīí 'oó sū 'dī' 'bée tīnī rī pi. Á 'yo ĩmī ní tā 'dīri sū ándúrú má ní 'yoó ĩmī ní drīdrī rī tīnī, 'bá tā 'o' 'bá 'dīni 'dī' 'bée, kōpi ícókī ídri 'dāni' 'dāni rī ĩsú mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá ku.

²² 'Bo ũ'a Índrí Uleterē rī vé rī, ĩri lēngará, āyīkō, tākīri, tā tangará mādā sī, éṣi ídrīkídri, adringará múké, tā 'ongará mužú pīrī, ²³ tā 'ongará éṣi be mādā, āzini ũtēngará. Tāĩmbī 'yoópi tā 'dī' 'bée ũnjī ní 'dāáyo. ²⁴ 'Bá Kúrísitō Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi gbākī ívé ēbīrī rú' 'bá nōri vé rī peṭi alambaku ĩ ní Yēsū ri gbázú rī sígē gí. ²⁵ Nóni Índrí Uleterē rī ní 'bá ní ídri ú'dí sēé gí rī sī, lē 'bá 'dukī tā Índrí Uleterē rī ní ũlūú 'bá ní rī ā vudrī ũbīí mužú áyu. ²⁶ Lē 'bā íngúkī 'bā 'yozú kīnī, 'bá ndēkī 'bá uruko' 'bée rá 'dīni ku, āzini ē ílekī 'bá āzi tā ũnjī sī ku, lē 'bā 'bākī éṣi ũnjī 'bá āzi vé ngá sī ku.

6

*Īmi kókí ĩmi ĩzā ĩmi
āsámvú gé sī*

¹ Má édrípījī má ómvúpījī,
'bá āzi 'de dō tā ũnjī agá,
ĩmi 'bá Índrí Uleterē rī ní
ású gí 'dī'bée, lē ĩmi kókí
'bá 'dīri ē ĩzā lētī múké ni
sī, ĩri útúzá ícázú pīrī. 'Bo
mī ndre múké, mī 'de rí
ũnjīkányā agá ku bēnī. ² Tā
ēnjīēnjī 'dē dō ĩmi drīgē, lē
ĩmi kókí ĩmi ĩzā ĩmi āsámvú
gé sī koko. Īmi kókí dō ĩmi
ĩzā ĩmi āsámvú gé sī rá, tā
ĩmi ní 'oó 'dīri, ĩri tāĩmbī
Kúrísítō ní lēē ā 'dukí ngaá
rī. ³ 'Bá rī dō ri 'i íngú kīnī,
'í ícó gí, ísúzá ícó kuyé, 'bá
'dīri ri 'í mī ũ'bā ũgōgōlé rú.
⁴ Lē 'bá ālu ālu ā áamá tā 'í ní
rīí 'oó rī ā pámvú áamá, ē
íngú rí 'i tā múké 'í ní 'oó rī
sī, ā ũ'bī ívé tā 'í ní 'oó rī 'bá
āzi vé 'oó rī sī ku. ⁵ Lē 'bá
ālu ālu ā adri ũkpó ũkpó ězī
ívé rī ngangará gá.

⁶ Īmi ĩ ní rīí ímbá tā
Múngú vé rī sī 'dī'bée, lē
ĩmi sēkí ĩmivé ngá 'bá ĩmi
ímbápi rī ní ĩndī.

⁷ Īmi sēkí 'bá āzi ā ũ'bā ĩmī
mī ku, 'bá āzi ícó tā Múngú
ní lījī 'bá rī pi drīgē rī ideé ku,
ā'diātāsīyā 'bá rī úri 'í ní rīí
ífúúpi kaapi rī ĩkūnā. ⁸ 'Bá
úri ũnjīkányā 'ozú rī rīipi, 'í
rú' 'bá ē ísú rí āyīkō ānī rī,
ĩri úri ĩzāngā nyazú mužú
'dání'dání rī ĩkūnā, 'bo 'bá
úri múké Índrí Uleterē rī ní
āyīkō sēepi rī rīipi rī, ĩri
úri ídri 'dání'dání rī vé rī
íkūnā. ⁹ Lē 'bá āndēkí tā
múké 'ongará sī ku, ānī 'bá
ímú úri kaapi múké rī ĩkūnā

sā múké rī gé, 'bá kukí dō ězī
rī ā ngangará kuyé. ¹⁰ 'Bá ní
drīlé múké ísú gí rī tīnī, lē
'bā 'okí tā múké 'bá rī pi ní
céré, agaápi rá rī, lē 'bá 'okí
tā múké 'bá Yēsū ri ě'yī' 'bá gí
rī pi ní.

*Tā Páulū ní ězījī ũdūmbītā
rī*

¹¹ Īmi ndrekí tāfī má ní sīí
mī be 'wārā má drī sī kōkōbī
'dīri agá 'dī'bée.

¹² 'Bá 'yo' 'bá kīnī ā úlīkí
ĩmī ágélé ē tī rá 'dī'bée, kōpi
ŭsūkí kīnī, ĩ ndēkí ĩmi tā sī
céré nī. Kōpi lēkí ĩ ísúkí
ĩzāngā ĩ ní rīí tā Kúrísítō vé
drāzú pētī alambaku sígē rī
ā tā ũlūzú rī sī ku. ¹³ Úlīkí
ĩni kōpi ā ágélé ē tī rá, 'bo
kōpi 'dukí tāĩmbī Mósē vé
rī ngaá cére kuyé, kōpi ri
'yo, ā úlīkí ĩmī ágélé ē tī
rá, úlīkí dō gí, ĩri sē kōpi ĩ
íngú ānī íngúngū. ¹⁴ Má ícó
ma íngú tā āzi sī ālujāni ku,
ma 'yējā ma íngú 'bávē Úpí
Yēsū Kúrísítō vé drāngará
pētī alambaku sígē rī sī.
Yēsū vé drāngará pētī alam-
baku sígē rī vé tā sī, tā
nyōókú nōri vé rī pi índrekí
má ní ězī ākó, āzini tā mávé
rī índré kpá 'bá nyōókú nōri
vé rī pi ní ězī ākó. ¹⁵ Līkí dō
'bá rī ā ágélé ē tī gí, dō līkí
ágélé ni ē tī kuyé drāāāsīyā,
adri tā āmbúgú rú ku, tā
agaápi rá rī, ĩri mī ní mī ěsī
újázú ú'dí adrizú 'bá Yēsū vé
ní. ¹⁶ Īmi tā ĩ ní ězījī 'dīri
'dū' 'bá nga' 'bá rá rī pi, ĩmi
adri 'bá pīrī Múngú vé ni
pi, Múngú ri ěsī ídríkídri 'bā

ĩmi ní, āzini ĩri ĩmi ní tākíri
sē.

¹⁷ Lē 'bá āzi ā sē má ní
ĩzāngā 'dini ku, ũgbāki ma,
āzini úviki ma írā sī, āzó bílé
ni mâ rú'ba gá anigé, má ní
Yēsū ri ẹ'yījí gí rī sī.

¹⁸ Má ẹdrípíjì má ọmvúpíjì,
ẹsì múké 'bávé Úpí Yēsū
Kúrísítō vé rī ā adri ĩmi be.
Āmīnā.

**Kōkōbī Páulū ní sī
sēé 'bá
Ēfēsō
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī
ā ũlūngará**

Ēfēsō ri kūrú āmbúgú āngū ĩ ní zī Tákī rī ā jēlé gá ũtú ní 'dengará gálé rú. Páulū adri caá āngū rī agá 'dālé ílí na, ri tī Múngú vé rī sēé 'bá rī pi ní (Ēzī 19). 'Bá kárakará āngū rī agá rī pi, 'bá kūrú rī ā gārā rī pi be, ẹ'yíkí Yēsū ri rá. Vúdrī ni gé, Páulū kā rií adrií jó āngū ũ'yīzú rī agá Rómā gá 'dāá, sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá kānisā vé Ēfēsō gá rī pi ní, lūzú kōpi ní kīnī, ẹsī kōpi ní 'bāá Kúrísitō drīgé 'dīri, Múngú ũtī tā ni nī kīnī, Úpí Kúrísitō ri adri āmbúgú ngá vū drīgé nōgó rī pi drīgé, āzini ngá 'bū gé 'dāá rī pi drīgé.

Cápītā 1-3 agá, Páulū ũlū 'bá Múngú ní ũpēé gí rī pi vé tā, āzini ũlū tā Múngú ní kōpi pazú ívé ũnjikānyā agásī, ĩri ní kōpi úmúzá ícázú Kúrísitō be ngá ālu ĩrivé drāngará sī rī vé tā, āzini ũlū ĩrivé íngángará ídri rú drāngará gálēsī rī vé tā. Cápītā 4-6 agá, lū 'bá rī pi ní lẹtī kōpi ní ĩ úmúzá ícázú ngá ālu Kúrísitō rụ'ba gá rī.

¹ Ma Páulū 'i, Múngú ĩpē ma adrií Kúrísitō Yēsū vé 'bá áyúáyū ni rú.

Á sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá adri'ba Ēfēsō gá ẹsī 'bā'bee Kúrísitō Yēsū vé ẹzī nga'ba rī pi ní.

² Ẹsī múké, āzini tākíri íngápi 'bá Ẹtẹpi Múngú vúgá, āzini Úpí Yēsū Kúrísitō vúgá rī ā adri ĩmi be.

Múngú sē 'bá ní tākíri Kúrísitō ā rụ sī

³ Lē 'bá íngúkí 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō Ẹtẹpi Múngú ri, ĩri ní 'bá ní tākíri sēé adriú Kúrísitō agá rī sī, Kúrísitō íjí 'bá ní tākíri rī 'bū gélésíla. ⁴ Drīdrī ni, Múngú ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé, ĩpē 'bá adrií uletere 'bá ívé ni pi rú ũnjikānyā ākó, Yēsū Kúrísitō ā rụ sī. Múngú vé lēngará sī, ⁵ 'du 'bá 'bāá anji ívé ni pi rú Yēsū Kúrísitō ā rụ sī, tā ni íbí íngá ĩri ē ẹsī agá. ⁶ Lē 'bá íngúkí Múngú ri ẹsī múké ĩri ní 'bāá 'bá ní āmbúgú tā ĩrivé Mvá ĩri ní lēlé rī ní 'oó 'bá ní rī sī.

⁷ Kúrísitō vé ārí dā 'bá tā sī, 'bá drī jezú, trūkí 'bá āní 'bávé ũnjikānyā agásī gí, Múngú vé ẹsī múké rī ā tā sī. ⁸ Múngú ē ẹsī ní adrií 'bá ní múké rī sī, sē 'bá ní úmī, āzini tā nīngará. ⁹ Múngú vé tā ándúrú ĩri ní úcí kuú 'í ẹsī agá rī, i'da nóni 'bá ní āmvé. Tā ni íbí íngá ẹsī ni agá, i'da tā rī Kúrísitō ā rụ'ba gá. ¹⁰ Tā Múngú ní ũtī rī, ĩri 'dīni, sā ni kādō ícó, ĩri ímú ngá 'bū gé rī pi ĩkūnā ngá vū drīgé rī pi be cére vūrā ālu gé, Kúrísitō ri ímú adri kōpi drīgé nī.

11 Múngú ūpē 'bâ adrii anji ívé ni pi rú Kúrísitō agá. Ūpē 'bâ ótú ínógósí i'dóngará gá 'dāá, tā rī pi ī nga, sū Múngú ní ūtīī rī tīnī. 12 Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'bâ ēsī 'bā'bée Kúrísitō drīgé drīdrī rī pi, 'bâ íngúkí rí Múngú ri ānī. 13 Īmi ní Kúrísitō vé ú'dúkó múké áda rī yīí rá rī sī, ú'dúkó múké ĩmi ní ẹ'yīí gí 'dīri pa ĩmi nī. Īmi ní Kúrísitō ri ẹ'yīí gí rī sī, sē ĩmi ní Índrī Uleterē ĩri ní tā ni ẹzīī rī, lūzú kīnī ĩmi 'bá Kúrísitō vé ni. 14 Tā Múngú ní Índrī Uleterē rī sēzú 'bá ní rī, lū 'bá ní uleterē 'yozú kīnī, ngá Múngú ní ẹzīī ívé 'bá rī pi ní, 'bá ní rīi ūtēē rī, ĩri ímú sē 'bá ní rá. Kúru Múngú ri ímú 'bá ní drīwālā sē, 'bâ kúru ĩri ĩnjī, āzini 'bā ĩri íngú.

Páŭlū zī Múngú ri

15 Á yī tā ĩmi ní Úpí Yēsū ri ẹ'yīzú rī rá, āzini ā yī tā ĩmi ní 'bá Múngú vé rī pi lēzú céré rī rá. 16 Ū'dú céré má kādō rīi Múngú ri zīī, ma ri ĩmivé tā lū Múngú ní, ma ri ōwō'dīfō sē ĩri ní ĩmi tā sī. 17 Ma ri Múngú 'bávē Úpí Yēsū Kúrísitō vé Ẹtēpī ī ní ĩnjīī ĩnjī rī zī ĩmi ní, ā sē rī ĩmi ní Índrī tā nīzú ni, ē i'da rī ĩmi ní tā Múngú vé rī, ĩmi nīkí rí Múngú ri ānī múké múké. 18 Ma ri Múngú ri zī ĩmi ní, ā zī rī ĩmivé úmī, ĩmi 'bākí rí ēsī tā áda ĩri ní

ĩmi zīzú rī nīzú ānī, āzini ĩmi nīkí rí dīngará úmvúlēsī ĩmi ní dīzú 'bá Múngú vé rī pi be trū ālu 'dāri ānī. 19 'Bá lēkí ĩmi nīkí Múngú vé ūkpō āmbúgú ĩri ní sēé 'bā ĩri ẹ'yī' 'bá gí nō'bée ní rī. Ūkpō 'dīri ĩri ní áyú 20 Kúrísitō ri ingazú gōzú ídri rú drāngará gálēsīla rī, sē ĩri úrī ívé drī ẹndēpī* gé 'bū gé 'dāá. 21 Kúru Kúrísitō ri āmbúgú mālāyīkā rī pi drīgé, índrī ūnjī rī pi drīgé, 'bá tāimbī sē'bá rī pi drīgé, 'bá ūkpō be rī pi drīgé, āzini 'bá āngū ru' 'bá rī pi drīgé, adri 'yēṅá béré āndrū nō'bée drīgé kuyé, ĩri adri āmbúgú cazú lókí ímúpi drīdrī 'dīī rī gé. 22 Múngú 'bā ngá rī pi ārēvú céré ĩri ā pālé gá, Múngú ĩpē ĩri adrii āmbúgú ngá rī pi drīgé céré 'bá kānīsā† vé rī pi ní. 23 'Bá Kānīsā vé rī pi rú' 'bá Kúrísitō vé ni. Kúrísitō ri ẹzī nga kānīsā ívé rī agá nī. ĩri ívé ūkpō sē 'bá kānīsā vé rī pi ní nī.

2

Kúrísitō ri sē 'bā ídri ísú rá

1 Īmi ní ándúró Múngú vé tā gāá sī, āzini ĩmi ní rīi ūnjīkānyā 'oó rī sī, índrī agá, ĩmi āsámvú rará rú Múngú be, ĩmi índrēkí sū 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi tīnī. 2 Lókí 'dāri gé, ĩmi ríkí tā ūnjī nyōṓkú nōri vé rī 'duú

* 1:20 1:20 Drī ẹndēpī rī: Drī ẹndēpī vé ífífí, ĩri vūrā Múngú vé ī ní ĩnjīī ĩnjī rī, āzini vūrā ūkpō sēzú rī. † 1:22 1:22 Kānīsā: Kānīsā ri 'bá Yēsū Kúrísitō ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi.

ngaá, ĩmi rikí Sātánā adriipi
 āmbúgú índri ũnjí rī pi drīgē
 rī vé tā 'dujú ngaá. Sātánā
 ālu ālu 'dīri rī 'bá Múngú
 rī gā'bá sī rī pi ē mī ũ'bā
 'de tā ũnjí agá nī. ³ Ōtú
 'bá rikí céré tā 'oó sū 'bá
 ũnjikānyā 'o'bá rī pi tīnī, 'bá
 rikí tā rú'bá nōri ní lēē rī pi
 'dujú ngaá, āzini tā 'bā ēsī ní
 lēē rī 'dujú ngaá. Tā rú'bá
 nōri vé rī sī, Múngú ā 'a ve
 'bá ní ũnjí ũnjí, sū ĩri ā 'a
 ní veē 'bá ʊrukō ũnjikānyā
 'o'bá rī pi ní rī tīnī. ⁴ 'Bo
 Múngú ní 'bā lēē agaá rá rī
 sī, 'bā ívé ēsī ídriídri agaápi
 rá rī 'bá ní rá. ⁵ 'Bá ní
 ũnjikānyā 'oó rī sī, 'bā adriki
 dō sū 'bá ũdrā'bá gí rī pi tīnī
 drāāsiyā, Kúrísitō sī, índri
 agá, 'bá gōkí ícá ídri rú. ĩmi
 ndrekí drī ká, ĩrivé ēsī múké
 rī sī, pa ĩmi gí. ⁶ Múngú
 inga 'bā gōō ídri rú Kúrísitō
 be trú, sē 'bá ní vūrā mužú
 úrízú Kúrísitō Yēsū be trú
 ívé mālūngā 'bū gé rī agá.
⁷ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni lūzú
 kīnī, ĩrivé ēsī múké agaápi
 rá rī sī, ĩri ímú 'bá ní tā
 múké sē, 'bá ní Kúrísitō Yēsū
 rī ē'yī gí rī sī. ⁸ Múngú pa
 ĩmi ēsī múké ívé rī sī, ĩmi ní
 Yēsū rī ē'yī gí rī sī. Tā ni íbí
 íngá ĩmi vúgá kuyé, Múngú
 sē ĩmi ní fēfē rú ēsī múké ívé
 rī sī. ⁹ Múngú pa ĩmi ēzī ĩmi
 ní ngaá rī sī kuyé, 'bá āzi ē
 íngú rī 'i pangará 'dīri sī ku.
¹⁰ 'Bávē adringará Kúrísitō

Yēsū agá nōri, Múngú sē 'bá
 ícá nōni nī, Múngú sē 'bá ní
 ídri ú'dí tā múké 'ozú, útú tā
 múké 'dīri vé tā kú ínogósí,
 'bā rikí ngaá mužú.

'Bā ngá ālu Kúrísitō agá

¹¹ ĩmi 'bá adri'bá Yāhūdī
 rú ku rī pi, lē ĩmi ígákí tā
 Yāhūdī ĩ íngú'bá ívé ágélé
 ē tī úlīngará* ā tā sī, 'yo'bá
 kīnī ĩmi pāgánō, úlīkí ĩmī
 ágélé ē tī kuyé 'dāri. ¹² Lē
 ĩmi nīkí ámá múké 'yozú
 kīnī, lóki drīdrī 'dāri gé, ĩmi
 rikí adrii Kúrísitō rú'bá gá sī
 rará rú, gūkí ĩmi Múngú vé
 'bá Īsērélē vé rī pi āsámvú
 gé sī āmvé, ĩmi nīkí ũndī
 Múngú ní rú 'bá Īsērélē vé
 rī pi be rī kuyé. ĩmi ní rizú
 adrizú vū drīgē nōgó rī gé,
 Múngú adri ĩmivé ni kuyé,
 āzini ĩmi 'bākí ēsī drī ni gé
 kuyé. ¹³ Ándúrú ĩmi āsámvú
 Múngú be rará rú, 'bo nōni
 Kúrísitō vé drāngará úmú
 ĩmi ícá ngá ālu Kúrísitō Yēsū
 be gí, ĩmi ní ĩri ē'yī gí
 rī sī, ĩmi nōni Múngú be
 ĩnyīnānā.

¹⁴ Kúrísitō íjī tākiri 'bā
 āsámvú gé 'bá adri'bá
 Yāhūdī ku rī pi be, ícī
 'bā āsámvú ícá ngá ālu,
 sē ngūngará ũnjí 'bá ní
 'bā acozú rī gō deđé rá.
¹⁵ Kúrísitō vé drāngará ímú
 tāimbī Yāhūdī rī pi vé ĩ ní
 'bá adri'bée Yāhūdī rú ku rī
 pi gūzú āmvé 'dīri fuđ drāá

* **2:11** 2:11 Ágélé ē tī úlīngará: Múngú lū Ābūrámā ní kīnī, anjī āgō Ābūrámā
 vé rī pi adriki dō caá ũ'dú ārō gí, lē ā úlīkí kōpi ā ágélé ē tī rá, ā lū rī 'yozú kīnī,
 kōpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yī dō 'í ágélé ē tī sēē lījī gí, ĩri tāimbī Mósē vé rī
 'du nga. 'Í lā 'í dōngará 17:9-14; Ēzī 15:1-5.

rá. Tã ã pá ĩri ní ímúzá rĩ, ímú kōpi úmú ícá ngá ãlu, ijĩ tãkiri ícá kōpi ãsámuvú gé. ¹⁶ Kúrísítō vé drāngará peṭi alambaku† sígē rĩ, úmú Yāhūdĩ rĩ pi 'bá Yāhūdĩ ku rĩ pi be ícá ngá ãlu, sē kōpivé ãsámuvú Múngú be rĩ gō ícá múké, sē tã kōpi ní ĩ ngūzú ũnjĩ rĩ gō deḡ rá. ¹⁷ Kúrísítō ímú ú'dúkó múké tãkiri vé rĩ ũlúú ĩmi 'bá adri'bée Yāhūdĩ rú ku Múngú ri nĩ'bá kuyé rĩ pi ní, āzini 'bá Yāhūdĩ rú Múngú ri nĩ'bá rá rĩ pi ní. ¹⁸ Nóni 'bá Yāhūdĩ rĩ pi, āzini 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ícá ca 'bá Ētēpi Múngú vúgá 'dǎá ũkpō Índrí Uleteré ãlu ãlu 'dĩri vé rĩ sī, āzini tã Kúrísítō ní 'oó 'bá ní rĩ sī.

¹⁹ Nóni ícókí ĩmi ziji jākā ku, āzini ícókí 'yoó kīnĩ, ĩmi adrikí āngū 'dípáa kuyé 'dĩni ku, 'bo ĩmi nóni āngū 'dípáa 'bá Múngú vé rĩ pi be trú, āzini ĩmi nóni anji Múngú vé ni ĩrivé 'bētĩ ãsámuvú gé. ²⁰ ĩmi adrikí sū jó ĩ ní siji rĩ tĩni, nēbĩ rĩ pi, Yēsū vé 'bá áyúāyū rĩ pi be, kōpi írā anji ĩ ní ũtĩjĩ í'dózú jó sızú ānĩ rĩ tĩni, Kúrísítō Yēsū ri ívé rĩ írā sēepi jó rĩ ní pá tuzú ānĩ ũkpó ũkpó rĩ. ²¹ 'Bá Yēsū ri ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi úmúkí ĩ ícá ngá ãlu Yēsū be, kōpi gōkí ícá Jó uleteré Úpí vé ni. ²² ĩmi 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku 'dĩ'bée, Kúrísítō úmú ĩmi ícá Yāhūdĩ rĩ pi be ngá ãlu, ĩmi adrikí rí vūrā Índrí

Múngú vé rĩ ní adrizú ni.

3

Páulū ũlū ú'dúkó múké Múngú vé rĩ

¹ Ma Páulū 'i, 'bekí ma jó rizú āngū ũ'yízú rĩ agá, má ní ú'dúkó múké Kúrísítō Yēsū vé rĩ ũlúú ĩmi 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní rĩ ã tã sī.

² Ádarú ĩmi yikí rá, ẽsĩ múké Múngú vé rĩ sī, sē má ní ẽzi rizú ú'dúkó múké rĩ ũlúú ĩmi ní ānĩ. ³ Múngú i'da tã 'í ní ũtĩjĩ kuú mūdūmūdū rú rĩ má ní, sū má ní sīi kōkōbĩ drĩdrĩ rĩ agá ẽlĩná rĩ tĩni. ⁴ ĩmi kádō kōkōbĩ rĩ lǎá, ĩmi nĩ ámá uleteré 'yozú kīnĩ, á nĩ tã Kúrísítō vé Múngú ní ũtĩjĩ kuú mūdūmūdū rú rĩ rá. ⁵ Múngú i'da tã 'í ní ũzūjĩ kuú mūdūmūdū rú 'dĩri 'bá ótú drĩdrĩ 'dǎ'bée ní kuyé, 'bo nóni i'da tã rĩ 'bá Yēsū Kúrísítō vé áyúāyū uleteré rĩ pi ní, āzini nēbĩ rĩ pi ní Índrí Uleteré rĩ vé ũkpō sī. ⁶ Tã ĩ ní ũzūjĩ kuú mūdūmūdū rú rĩ, ĩri 'dĩni, 'bá adri'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ẽ'yĩkí ú'dúkó múké rĩ rá, kúru kōpi ímú ĩ úmú ícá ngá ãlu Yēsū be. Tã 'dĩri sī, kōpi Yāhūdĩ rĩ pi be, kōpi céré tã múké Múngú ní lée sēé ívé 'bá rĩ pi ní rĩ řsú rá. Kōpi drĩlé múké Múngú ní ẽziji Kúrísítō Yēsū ā rú sī 'dĩri řsú Yāhūdĩ rĩ pi be trú ãlu.

† 2:16 2:16 Peṭi alambaku: 'Bá Rómā vé rĩ pi ri 'bá tã 'o'bá ũnjĩ rĩ pi gbā mūsūmá rĩ sī peṭi alambaku sígē, ĩri sá 'du áco kōpi íbĩ drā ndō, kōpi ízāngā nya ambamba drāngará rĩ gé.

⁷ Ẽsị múké Múngú vé rĩ sī, sē má ní fēfē rizú ú'dúkó múké rĩ ũlūzú, āzini sē má ní ũkpō ẹzị rĩ ngazú nĩ. ⁸ 'Bá Múngú vé rĩ pi āsámvú gé, mâ adri dō kōpivé ũdũ* drāāāsīyā, Múngú vé ẹsị múké rĩ sī, ĩpē ma ú'dúkó múké Kúrísitō vé tã be agaápi rá rĩ ũlūú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi ní. ⁹ Múngú ngá rĩ pi ārēvú gbiipi céré rĩ ĩpē ma nĩ, mâ ũlú rí tã 'í ní ótú ũtĩ mūdūmūdū rú rĩ. ¹⁰ Múngú lē ívé úmĩ tã 'ozú rĩ lūú mālāyíkā 'bũ gé 'dāá rĩ pi ní, āzini índrí ũnjí rĩ pi ní. Kōpi ímú tã 'dīri ndre lókí Yāhūdī rĩ pi ní ĩ úmúzú 'bá Yāhūdī ku rĩ pi be trú ívé kánisā agá rĩ gé. ¹¹ Múngú ũtĩ tã 'dīri ótú ịnógósị, tã 'dīri nga 'i fūú tị ni gé gí, Kúrísitō Yēsũ 'bávé Úpí 'du tã ni ngaá nĩ. ¹² 'Bá ní adrií Yēsũ Kúrísitō agá, āzini 'bá ní ĩri ẹ'yī gí rĩ sī, ĩri 'bá ní drīwālā sē, 'bá fi mụzú Múngú ẹndrẹtị gé 'dālé ũrī ākó. ¹³ Á mã ĩmi drī ĩrī sī, ĩzāngā má ní nyaá ĩmi tã sī rĩ sī, lē ĩmi ẹsị ā adri ĩzāngā sī ku, ĩzāngā má ní nyaá 'dīri sē Múngú ri ĩmi íngú ānĩ.

Páulū zị Múngú ri 'bá Ēfēsō vé rĩ pi ní

¹⁴ Má kādō rií tã Múngú ní 'oó 'dī'bée ũsũú, ma ri kūmūcí ũtĩ, ma ri 'bá Ẽtẹpi ri zị. ¹⁵ Ma ri Múngú ri zị, Múngú ri Ẽtẹpi 'bá céré

pi vé ni, 'bá 'bũ gé rĩ pi vé ni, āzini 'bá vũ drīgé rĩ pi vé ni. ¹⁶ Ma ri Múngú 'bá Ẽtẹpi dīipi pōwūpōwū rĩ zị, ĩrivé Índrí ā sē rĩ ĩmi ní ũkpō ĩmivé ẹsị agá, ¹⁷ ānĩ Kúrísitō ẹ ịsụ rí vūrā fizú adrizú ĩmĩ ẹsị agá, ĩmi ní ĩri ẹ'yī gí rĩ sī. Ma ri Múngú ri zị ĩmi ní, ĩmi lēkí rí Kúrísitō ri ẹsị be céré, ā sē rí ĩmi tukí rí pá ũkpó ũkpó. ¹⁸ Lē ĩmi ịsúkí úmĩ tã nīzú ámázú, sũ 'bá Múngú vé rĩ pi ní ịsụ rĩ tịni, ĩmi nīkí rí lēngará Kúrísitō ní ĩmi lēzú ambamba 'dīri ámá ānĩ. ¹⁹ Á lē ĩmi nīkí tã Kúrísitō ní ĩmi lēzú ambamba 'dīri, lēngará 'dīri ícókí ũ'bī bā ku. ĩmi nīkí dō lēngará 'dīri rá, ĩmi adri tã be pịri, sũ Múngú vé rĩ tịni.

²⁰ Lē ẹ íngúkí Múngú ũkpō be riipi ẹzị ngaápi 'bá rụ'bá gá rĩ, ĩri ícó tã ārēvú 'o aga, tã 'bá ní zị, āzini 'bá ní rií ũsũú rĩ pi drīgé sī céré. ²¹ Lē 'bá kánisā vé rĩ pi ẹ íngúkí Múngú ri, ẹ íngúkí Kúrísitō Yēsũ ri, āzini úyú drīdrī 'dīlé rĩ pi ẹ íngúkí Múngú ri mụzú 'dáni'dáni! Āmīnā.

4

Adringára trú Kúrísitō agá rĩ

¹ 'Yīkí ma jó āngũ ũ'yīzú rĩ agá, má ní ẹzị Úpí vé rĩ ngaá rĩ sī, á mã ĩmi drī ĩrī sī, lē ĩmi 'okí tã múké ni pi mụzú áyú, ā'diātāsīyā Múngú zị ĩmi adrií 'bá ívé ni pi rú.

* 3:8 3:8 Mâ adri dō kōpivé ũdũ: Páulū átá tã 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā ọcũ 'bá Yēsũ ā pámvú ũbī'bá rĩ pi. 'Í lā búkú Ẽzị vé rĩ. Ẽzị 8:1-3.

2 Lē ĩmi ĩngúkí ĩmi ku, ĩmi adrikí tā be mādā. ĩmi 'dukí tā rĩ muzú ẹsì be mādā, ĩmi 'dukí tā rĩ ngaá ĩmi ǎsámuvú gé sī lēngará sī. 3 Lē Īndrí Uleterē rĩ ǎ úmú ĩmi adrií ngá ǎlu, ĩmi adrikí tā be kírí ĩmi ǎsámuvú gé sī. 4 ĩmi úmúkí ĩmi céré ícá rụ'ba ǎlu gí, Īndrí ĩmi ní ịsụ rĩ, ịri ǎlu ǎlu 'dĩri, Múngú zị ĩmi céré, ĩmi 'bákí rí ẹsì tā drịdrị 'dīlē rĩ ütēzú. 5 Úpí rí 'yéná ǎlu, ẹ'yīngára rí ǎlu, bātízīmū rí ǎlu, 6 Múngú rí 'yéná ǎlu, ịri Ẹtẹpị 'bá rĩ pi vé ní céré, ịri ǎmbúgú 'bá drịgé céré, ịri rí 'bá áyú céré rí ẹzị nga, ịri rí adri 'bá agásí céré.

7 'Bo Kúrísítō sē 'bá ǎlu ǎlu ní fēfē ívé ẹsì múké vé rĩ ẹzị ngazú ǎní 'í ní. 8 Tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ kīnī,

“Kā tųú muzú urugégé 'dǎá, ịjì ívé ari'ba rĩ pi muzú ĩndī,
í'dú ngá kárakará awaa ívé 'bá rĩ pi ní.”

9 Tā ĩ ní 'yoó kīnī, tų muzú urugégé 'dĩri vé ífífí ǎ'di? Ịri lū 'yozú kīnī, drịdrị ní, Kúrísítō ímú adrií vū drịgé nōgó, vúdřrị ní gé, ịri ní kúru tuzú muzú 'bũ gé 'dǎá. 10 'Bá ímúpi vū drịgé nōgó rĩ, ịri 'bá ǎlu ǎlu ngaápi muúpi urugégé 'bũ gé 'dǎá rĩ 'i, ịri ímú adri ǎmbúgú ngá rĩ pi drịgé céré.

11 Kúrísítō ũpē 'bá rĩ pi ǎ uruko adrií 'bá áyúǎyū ní pi, uruko'bée nẹbī, uruko'bée

'bá Kúrísítō vé tā ũlū'ba 'bá Kúrísítō rí ẹ'yī'ba kuyé rĩ pi ní ní pi, uruko'bée vé ẹzị adrizú atala* rú, uruko'bée 'bá ǎngū ímbá'ba ní pi. 12 'Bá 'dĩ'bée vé ẹzị, kọpi rí 'bá Múngú vé rĩ pi ímbá, kọpi ǎ ngakí rí ẹzị Kúrísítō ní, kọpi ǎ adrikí rí ũkpó ũkpó ívé ẹ'yīngára agá, kọpi ǎ úmúkí rí ĩ adrií rụ'ba ǎlu Kúrísítō vé ní, 13 cīngbá 'bá ní 'bá úmúzú ícázú ngá ǎlu, 'bá ní Múngú Mvọpị rí ẹ'yīzú, ǎzini 'bá ní ịrivé úmī 'dųzú tā ngazú, 'bá adrikí rí ũkpó ũkpó 'bávé ẹ'yīngára agá, tā céré sī, 'bá adrikí rí sū Kúrísítō tịni.

14 Lē 'bá rikí tā 'oó sū anjịná nyíríná rĩ pi tịni ku. Lē 'bá ǎngū ímbá'ba ũnjō sī rĩ pi vé ímbángará ǎ rí ĩmī úmī újá sū ũlī ní rii kúlumgba úvị yī drịgé sī ngǎlá ngǎlá rĩ tịni ku. 15 Ngá múké rĩ, lē 'bá lẹkí 'bá lẹlẹ, 'bá átákí tā áda 'bá ǎsámuvú gé sī áyú, 'bávé ẹ'yīngára ǎ mba rí ícá ũkpó ũkpó Kúrísítō adriípi kǎnísǎ drịgé rĩ agá. 16 Kúrísítō úmú 'bá céré 'i rụ'ba gá, sū ịgélé ǎndíǎndí rĩ pi ní ĩ úmú adrií rụ'ba ǎlu gé rĩ tịni. Ịgélé ǎndíǎndí 'dĩ'bée ngakí dō céré ẹzị muzú múké, kọpi ĩ lẹlẹ, ịri sē rụ'ba rĩ mba ícá ũkpó ũkpó.

Ẹsì újángára

17 Úpí ǎ rụ sī, á lē 'yo ĩmi ní 'dini, lē ĩmi rikí adrií sū págánō tā nī'ba ku rĩ pi tịni ku. 18 Ożụkí kọpívé úmī tā

nīzú rī gí, kōpi gǔkí ĩ rárá rú idri Múngú ní sēē rī agásī, ā'diātāsīyā kōpi gākí Múngú vé tā sī, kōpi ē drī ũkpó ũkpó. ¹⁹ Tā rī dō múké yā, dō ũnjí yā, kōpi ũsūkí ku. Kōpi lēkí tā drīnjá sēēpi ní 'oó mužú áyu, āzini kōpi rī tā āzāvū rú ní pi ẹnđí 'o mužú đí đí.

²⁰ 'Bo tā Kúrísitō vé ĩ ní ímbá ĩmi ní rī adri 'dini kuyé. ²¹ Ádarú ĩmi yíkí Yēsū vé tā rá, āzini ímbákí ĩmi ní tā áda Yēsū vé rī rá. ²² Ímbákí ĩmi kínī, lē ĩmi kukí létí ũku ándúru ĩmi úbēpi fípi ũnjíkānyā 'ozú 'dāri āní, lē ĩmi kukí tā ándúru ĩmī mī ũ'bāāpi, ĩmi iza'bēe izaza rī pi āní. ²³ Ímbákí ĩmi kínī, lē ĩmivé yíkí tā 'ozú rī ā újá 'i ícá ú'dí. ²⁴ Lē ĩmi újákí ĩmivé adringará ícá ú'dí sū Múngú ní ĩmi gbií sū 'i tīnī rī tīnī, ádarú ĩmi adri tā be pīrī, āzini uletere.

²⁵ Kúru lē 'bá ālu ālu ā ku ũnjō āní, lē ā átá tā áda rī áyu 'i ọgǔpíi Yēsū rī ẹ'yí'bá gí rī pi ní, ā'diātāsīyā 'bá úmúkí 'bā cére adrií rú'bá ālu Kúrísitō vé ní gí. ²⁶ "Īmī 'a ve dō gí, ā sē ĩmi fíi ũnjíkānyā 'oó ku." Īmī 'a ve dō gí, lē ĩmi kukí 'a vengará 'dīri ā ca ũtú ní 'dengará gá ku. ²⁷ 'A vengará rī sē ādróko† rī vūrā ĩsú úrízú ĩmī ẹsī agá. ²⁸ 'Bá āzi dō ĩmi āsámvú gé 'dīgé ũgú rú, lē ā

ku ũgú ā vúgú āní. Lē ā nga ẹzī 'i drī sī, ē ĩsú rī ngá, ā ko rī 'bá ngá ākó rī pi ē ízā āní.

²⁹ Lē átángá ũnjí ē ĩfū ĩmi tị gé sī ku, 'bo lē ĩmi átákí tā múké 'bá rī pi ē ízā koopi ní áyu, ā ko rī 'bá tā rī yí'bá rī pi ē ízā. ³⁰ Lē ĩmi sēkí Múngú vé Índrī Uletere rī ní ízāngā ku, Múngú sē ĩmi ní Índrī Uletere rī, ā nīkí rī ĩmi áamá āní kínī, ĩmi 'bá ívé ní, cazú ú'dú 'i ní úmvúlésí ĩmi ọyuzú ũnjíkānyā agásí rī gé. ³¹ Ẹsī ũká ũká rī, ú'dúkó āsīrā rú rī, jíkó rī, āwāngará āsámvú gé sī rī, u'dangará rī, āzini tā ārēvú cére rī 'olé ũnjí ũnjí rī pi, lē ĩmi kukí āní. ³² Lē ĩmi adríkí múké ĩmi āsámvú gé sī, ĩmi lēkí ĩmi lēlē, ĩmi trūkí ĩmi ọgǔpíi ĩmi 'o'bá ũnjí rī pi, sū Múngú ní ĩmi trūú Kúrísitō vé tā sī rī tīnī.

5

Lē ĩmi adríkí sū Múngú ní lēē rī tīnī

¹ Lē ĩmi 'okí tā pīrī sū Múngú ní 'oó rī tīnī, ā'diātāsīyā ĩmi anjī Múngú vé ĩri ní lēélē ní pi. ² Lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē, sū Kúrísitō ní 'bā lēē rī tīnī, adi 'i sēē drāá rōbōņọ rú 'bā tā sī, sē Múngú adri āní āyíkō sī.

³ ĩmi anjī Múngú vé ní, lē ĩmi 'bākí ọwū ālujāni ku, ĩmi 'okí tā āzāvū rú ní ku, ĩmi 'bākí ẹsī āmbúgú ngá drīgé ku, ā'diātāsīyā anjī

4:26 4:26 Sāwumā 4:4 † 4:27 4:27 Ādróko: Ādróko vé rú Sātānā 'i, ĩri āmbúgú índrī ũnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālē. Múngú ídró ādróko rī índrī ũnjí rī pi be 'bū gé 'dāāsī nī. 'Í lā 'dangará 12:7-9.

Múngú vé uletere rĩ pi 'okí tã ũnjí 'dĩ'bée ku. ⁴ Lē ĩmi rikí átángá ũnjí ũnjí ni pi átá ĩmi āsámvú gé sī ku, dōku ĩmi rikí tã azakaza vé ni pi átá ku, dōku ĩmi rikí átángá ríi átá áví agá ũnjikānyā ĩjipi ni pi átá ku. Tã 'dĩ'bée adri múké ku. Ngá múké rĩ, lē ĩmi rikí ōwō'difō sē Múngú ní. ⁵ ĩmi nĩkí rá, 'bá riipi ōwũ 'bāapi muupi bādāru, āzini riipi tã ũnjí 'oopi, ẹsĩ 'bāapi āmbúgú ngá drĩgé rĩ, 'bá 'dĩri ri ngá ĩ ní údé múngú rú ni ĩnjĩ, ícó fíi mālūngā Kúrísitō pi vé Múngú be rĩ agá ku. 'Bá ẹsĩ 'bāapi ngá drĩgé āmbúgú rĩ, ĩri ri ngá vũ drĩgé nōgó rĩ ĩnjĩ múngú rú.

⁶ Lē 'bá āzi ā ri átángá azakaza vé ni átá ĩmĩ mĩ ũ'bāzú ku, ā'diātāsīyā tã 'dĩni 'dĩ'bée sē Múngú ri 'bá tã 'o'bá drĩ ũkpó sī 'dĩ'bée ĩrĩnā rá. ⁷ Lē ĩmi fikí tã 'bá 'dĩ'bée ní ríi 'oó rĩ 'oó ĩndĩ ku.

⁸ Ándúru ĩmi rikí adrii ĩnĩnā agá, 'bo nóni ĩmi ũtúnjā agá, ā'diātāsīyā ĩmi úmúkí ĩmi ícá Úpí Yēsũ Kúrísitō be trũ ngá ālu gí. Kúru lē ĩmi adriki sũ 'bá adri'bá ũtúnjā agá rĩ pi tĩnĩ. ⁹ 'Bá adri'bée ũtúnjā agá rĩ pi, kōpi ri tã múké 'o, tã pĩrĩ 'o, āzini tã áda 'o.

¹⁰ Lē ĩmi nĩkí tã Úpí ní āyĩkō sēepi rĩ. ¹¹ Lē ĩmi fikí tã ẹzĩ ākó ĩ ní ríi 'oó ĩnĩnā agá rĩ pi 'oó ku, lē ĩmi ĩ'dakí tã 'dĩ'bée āmvé kĩnĩ, tã 'dĩ'bée ũnjĩ. ¹² Tã ũnjĩ 'bá Múngú ri nĩ'bá kuyé rĩ

pi ní ríi 'oó kĩri kĩri 'dĩ'bée, ā rikí tã ni 'bāa tĩ gé ku, ĩri drĩnjā sē. ¹³ 'Bo ũtúnjā agá, tã ũnjĩ rĩ pi céré ĩndré ku uletere, ¹⁴ ā'diātāsīyā ũtúnjā ri sē ĩ ngá rĩ pi ārėvú ndre céré uletere. ĩ ní 'yozú ānĩ kĩnĩ,

“Mi riipi ũ'dú koopi rĩ, lē mĩ íngá uru,
mĩ 'bá drāapi gí rĩ, lē mĩ ídri gōo ídri rú ũzi,
Kúrísitō ri ímũ dĩ mĩ drĩgé ũtúnjā rú.”

¹⁵ ĩmi kādō ríi adrii, lē ĩmi adriki mĩ be kowu, lē ĩmi ā adriki sũ 'bá tã nĩ'bá ku rĩ pi tĩnĩ ku, lē ĩmi adriki úmĩ be. ¹⁶ ĩmi ĩsũkí dō drĩlé múké tã 'ozú ni gí, lē ĩmi 'okí tã múké ni pi muzú áyu, ā'diātāsīyā lókí nōri, ĩri lókí ũnjĩ. ¹⁷ Lē ĩmi adriki azakaza rú ku, lē ĩmi nĩkí tã Úpí ní lēé ĩmi 'okí rĩ. ¹⁸ Ā mvukí íwá ĩmērėzú bādāru ku, ẹ iza rí ĩmivé adringará ku, ngá múké rĩ, lē ĩndri Uletere rĩ ā ású ĩmi nĩ. ¹⁹ ĩmi kádō ĩmi úmú vūrā ālu gé, lē ĩmi ngokí úngó Sāwumā vé rĩ pi, ĩmi ngokí úngó Múngú ā rú sĩ. Lē ĩmi ngokí úngó Úpí Múngú ri ĩnjĩzú ẹsĩ be céré. ²⁰ ũ'dú céré, lē ĩmi sēkí ōwō'difō 'bá Ẹtėpĩ Múngú ní tã céré ĩri ní 'oó ĩmi ní rĩ sĩ, 'bávė Úpí Yēsũ Kúrísitō ā rú sĩ.

Ūkú rĩ pi ĩvé āgō rĩ pi be

²¹ Lē ĩmi adriki yingará sĩ ĩmi āsámvú gé sĩ, ā'diātāsīyā ĩmi 'dĩri ri Kúrísitō ri ĩnjĩ. ²² Lē ũkú rĩ pi ā yĩkí ĩvé āgō rĩ pi ẹ tĩ yiyi, sũ kōpi ní Úpí

ē tī yī rī tīnī. ²³ Ā'diātāsīyā ágō rī āmbúgú ūkú drīlé gá nī, sū Kúrísítō ní adrii āmbúgú kánísā drīlé gá rī tīnī, Kúrísítō rī 'bá rī pi pa ívé ūnjīkānyā agásī nī. ²⁴ Kúru lē ūkú rī pi ā yīkí ívé āgō rī pi ē tī yīyī tā céré sī, sū kánísā ní Kúrísítō ē tī yī rī tīnī.

²⁵ Lē āgō rī pi ā lēkí ívé ūkú rī pi lēlē, sū Kúrísítō ní 'bá kánísā vé rī pi lēé, ĩri ní 'i adii sēé drāá kōpi ā tā sī rī tīnī, ²⁶ 'bá kánísā vé rī pi ā adriki rí uletere, ā ūjī rí 'bá kánísā vé rī pi adrii ūnjīkānyā ākó, ú'dúkó múké rī ā ūjī rí 'bá kánísā vé rī pi ícá uletere. ²⁷ Kúrísítō vé drāngará sī, 'du 'bá kánísā vé rī pi 'bāá 'bá ívé ni, adi 'i sēé drāá, 'bá kánísā vé rī pi ā adriki rí uletere, tā ākó, āzāvū ākó, ūnjīkānyā ākó, tā āzi ākó. ²⁸ Kúru lē āgō rī pi ā lēkí ívé ūkú rī pi lēlē, sū kōpi ní 'i rú' 'bá lēé rī tīnī. 'Bá rī lē dō ívé ūkú lēlē, 'bá 'dīri lē 'i rú' 'bá lēlē. ²⁹ 'Bá āzi ālujāni 'i rú' 'bá gāapi sī ni 'dāayo, ĩri sū 'i rú' 'bá gá sūsū, ĩri 'i rú' 'bá ūtētē, sū Kúrísítō ní 'bá kánísā vé rī pi ūtēé rī tīnī. ³⁰ 'Bā 'bá Kúrísítō vé ni, 'bā ĩrivé rú' 'bá ígélé.

³¹ Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Tā 'dīri sī, 'bá ágō rí ívé étēpi ku, ĩri ívé éndrēpi ku, kōpi 'i úmú ūkú ni be, 'bá ĩrī 'dī' bée 'i úmú adri rú' 'bá ālu." ³² Átángá 'dīri mbamba, ícō fií 'bá āzi drīgé múké ku, 'bo á lē tā 'dīri

vé ífifi ūlūu uletere, átángá 'dīri lū kpá tā Kúrísítō pi vé 'bá kánísā vé rī pi be rī. ³³ Kúru lē 'bá ālu ālu ā lē ívé ūkú sū 'i ní 'i rú' 'bá lēé rī tīnī, āzini lē ūkú rī ē ĩnjī ívé ágō ĩnjīnjī.

6

Anjiná rī pi vé tā 'bá ĩ tī' bá rī pi be rī

¹ Anjiná rī pi, lē ĩmi 'dukí tā ĩmi étēpi vé rī, āzini ĩmi éndrēpi vé rī ngaánga, ā'diātāsīyā ĩmi 'okí dō 'dīni, ĩri múké. ² "Lē mī ĩnjī mí étēpi pi mí éndrēpi be ĩnjīnjī," Tāimbī ālu rī 'dīni, Múngú kīnī, 'bá rī 'du dō tā rī ngaá sū 'dīri tīnī, ĩri tā múké ísú rá. ³ "Mí ĩnjī dō mí étēpi pi mí éndrēpi be ĩnjīnjī, mī drīlé rí adri múké, mī adri ílī be ācō vū drīgé nōgō."

⁴ ĩmi anji étēpi, lē ĩmi átákí átángá anjiná rī pi ní ú'dúkó ūkpó ūkpó ni sī ku, ĩmi ímbákí kōpi létī múké sī, ĩmi ūlūkí tā Úpí vé rī kōpi ní.

Túgērī rī pi 'bá ambugu ĩ drīlé gá rī pi be

⁵ ĩmi túgērī rī pi, lē ĩmi yīkí 'bá ambugu ĩmi ní ríí ězī ngaá kōpi ní vū drīgé nōgō rī pi ē tī yīyī, āzini lē ĩmi ruki kōpi ruru. Lē ĩmi ngakí kōpi ní ězī rī ěsī be céré, sū ĩmi ní ngaá Kúrísítō ní rī tīnī. ⁶ ĩmi ngakí ězī rī ūkpō sī, ā adri 'yozú kīnī, 'bá ĩmi ní ríí ězī ngaá kōpi ní rī pi ní ríí mī

'bāá ĩmivé ẹ̀zì ndrezú gōgō rī sī ku, ĩmi ngakí ẹ̀zì rī, sū tųgẹ̀rī Kúrísítō vé ní pi tịnị, lē ĩmi ngakí ẹ̀zì rī, sū Múngú ní lēé rī tịnị. ⁷ ĩmi ngakí ẹ̀zì rī ẹ̀sì be céré, sū ĩmi ní rii ngaá Úpí ní rī tịnị, adri 'yozú kīnī, sū ĩmi ní rii ngaá 'bá áda ní rī tịnị ku, ⁸ ǎ'diātāsīyā ĩmi nīkí rá, 'bá rī dō tųgẹ̀rī yā, adri dō tųgẹ̀rī ku yā, ẹ̀zì múké ĩri ní ngaá rī sī, Úpí ri ĩri ũfē rá.

⁹ ĩmi 'bá ambugu tųgẹ̀rī rī pi ní rii ẹ̀zì ngaá ĩmi pálé gá rī pi, lē ĩmi rụkí ĩmivé tųgẹ̀rī rī pi múké létị ǎlu ǎlu 'dīri sī, ǎ 'okí kọpi ũnjí ku. Lē ĩmi ĩngbẹkí kọpi ẹ̀ mị ku, lē ĩmi nīkí áamá múké 'yozú kīnī, ĩmi céré ri ẹ̀zì nga Múngú 'bávé ǎmbúgú 'bụ gé 'dǎá rī ní, ĩri ẹnđrẹtị gé, 'bá rī pi céré trōtrō.

Ngá Múngú vé ẹ̀'dị 'dizú ǎdróko be rī.

¹⁰ Átángá rī ǎ ụđụ kīnī, lē ĩmi adrikí ũkpō ũkpō Úpí vé ũkpō agaapi rá rī sī. ¹¹ Lē ĩmi úsúkí ĩmi ngá Múngú vé ẹ̀'dị 'dizú rī pi sī, ĩmi ndẹkí rí ǎdróko riipi mị ũ'bǎapi rī ǎní. ¹² Ẹ̀'dị 'bá ní rii 'dị rī, 'bá 'dịkí 'bá áda pi be ku, 'bá ri ẹ̀'dị rī 'dị índrí ũnjí ũkpō be ǎngū rụ'bá rī pi be, índrí ũkpō be adri'bá Ịnịná agá rī pi be, ǎzini índrí ũnjí ũkpō be ụrụ 'dǎá rī pi be. ¹³ Kúru lē ĩmi úsúkí ngá Múngú vé ẹ̀'dị 'dizú rī pi ĩmī rụ'bá gá, ụ'dụ ǎdróko ní ímúzá ẹ̀'dị 'dizú ĩmi be rī gé, ĩmi tukí rí pá ũkpō ũkpō, ẹ̀'dị rī kǎdō

deę, ĩmi áwíkí rí pá tuú kuú ũkpō ũkpō. ¹⁴ Lē ĩmi tukí pá ũkpō ũkpō, ĩmi ũ'yíkí gō tā áda vé rī ĩmi ụpílẹ́ gá títí, ĩmi útúkí rí ĩmi kú ũrē ẹ̀'dị 'dizú ǎdróko be, ǎzini ĩmi ũ'yíkí aya kpọlọ'bu tā pịrị vé rī ĩmi bẹđrị gé, ĩmi útẹkí rí ĩmī rụ'bá ǎní. ¹⁵ ĩmi adrikí ũrē muú ụ'dụkọ múké tǎkíri vé rī ũlúú, sū ĩmi ní ngá pá gá úsú muzá ǎní ẹ̀'dị 'dizú rī tịnị. ¹⁶ ĩmi ẹ̀'yíkí Múngú ri, ǎ adri rí ĩmi ní sū kụkụrụkụ tịnị, ǎ úgbú rí í'yé ǎdróko vé ǎcí ǎcí rī ĩmī rụ'bá gá sī rá. ¹⁷ Lē ĩmi rụkí pangará rī vé tā títí, sū ĩmi ní sǎpú aya rú rī úsú ĩmi dríge rī tịnị, ǎzini lē ĩmi rụkí ịlị ǎco Índrí Uleteré vé rī ĩmi dríge, ịlị ǎco 'dīri, ĩri ụ'dụkọ Múngú vé rī.

¹⁸ Lē ĩmi zíkí Múngú ri sǎ be céré ũkpō Índrí Uleteré rī vé rī sī, lē ĩmi adrikí mị be kowu, ǎzini lē ĩmi zíkí 'bá Múngú vé rī pi ní céré létị be ǎndiǎndí muzá ụđụ ǎkó. ¹⁹ ĩmi zíkí kpá má ní Múngú ri ịndī, Múngú ǎ sē rí átángá pịrị má tị gé, má ũlū rí ụ'dụkọ múké Múngú vé rī 'bá rī pi ní ụrị ǎkó, kọpi ǎ nīkí rí ịrivé tā múké. ²⁰ ǎ 'bekí dō ma jó ǎngū ũ'yízú rī agá má ní ụ'dụkọ múké rī ũlúú rī ǎ tā sī drǎáásīyā, lē ĩmi zíkí má ní Múngú ri, má ũlū rí ụ'dụkọ múké rī muzá drịdrị ụrị ǎkó, sū má ní lēé rī tịnị.

Páulū vé mōdó sēlé ụđụ gé rī

²¹ Má ẹdrípì Tùkíkō má ní lēélē, ẹzì ngaápi ẹsì ālu sī Úpí ní rī, ĩri mávé tā ũlū ĩmi ní nī, ĩmi nīkí rí mávé adringára, āzini ẹzì má ní rīi ngaá rī. ²² Tā ā pá má ní lēzú ĩri pēzú mụzú ĩmi vúgá 'dīlé rī, ĩri 'dī, ĩmi nīkí rí tā 'bá drīgé bēnī, ā mụ rí ĩmī ẹsì ímbá, ĩmi adrikí rí ũkpó ũkpó.

²³ Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, 'bá Ẹtẹpì Múngú, āzini Úpí Yēsū Kúrísítō ā sē ĩmi ní tākíri, lēngára, āzini ẹ'yīngára. ²⁴ Ẹsì múké Múngú vé rī ā adri 'bá céré 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ri lē'bá mụzú ụdụ ākó rī pi ẹ ẹsì agá.

**Kòkòbì Páulū ní sū
sēé 'bá
Pīlīpóyī
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī
ã ũlūngará**

Kūrú Pīlīpóyī vé rī āngū Mākēdōniyā vé rī agá, Mākēdōniyā ri āngū Gīrīkī vé rī agá, wòókò úrulé rú rī gé. Páulū sē tì Múngú vé rī kūrú Pīlīpóyī vé rī agá (Ẹzì 16). Ídó kánísā 'dálé. Ílì kárakarà ã vúdri gé, gòkí Páulū ri 'beé jó āngū ũ'yizú rī agá. 'Bá kánísā Pīlīpóyī vé rī agá rī pi sēkí Páulū ní mūfēngā. Páulū sī kòkòbì 'dīri sēé òwò'difò sēzú kòpi ní.

Kòkòbì rī agá, 'yo Kúrīsītīyānī rī pi ní kīnī, 'í ru drāngará ku. Gō kòpi ē ẹsì ímbá kīnī, 'bá rī pi dō ri kòpi ọcū ũnjí ũnjí, lē kòpi ã tukí pá títí ívé ẹ'yīngará agá. 'Yo kòpi ní kīnī, lē kòpi ē íngúkí í ku, kòpi ã adríkí ẹsì be mādā, sū Kúrīsítō vé rī tìjì. Lū kòpi ní kīnī, kòpivé adringará Kúrīsítō agá 'dīri, Múngú sē kòpi ní nī. Kúru gō 'yoó kòpi ní kīnī, 'bá ũnjó rú rī pi ri āngū ímbá 'yo kīnī, mēre Yāhūdī rī pi ní ríi 'dujì ngáá rī, Múngú lū kòpi ní nī. 'Bo lē kòpi ã 'dukí 'bá ũnjó rú 'dī'bee vé tā ngáá ku.

¹ Ma Páulū 'i, 'bá ãrìtró Tīmótéyō be átí'bá Kúrīsítō Yēsū vé ni, á sī kòkòbì 'dīri

sēé 'bá Yēsū ri ẹ'yī'ba gí, adri'bá kūrú Pīlīpóyī vé rī agá rī pi ní, drīkoma rī pi ní, āzini dīkōnī rī pi ní. ² Ẹsì múké āzini tākiri 'bá Ẹtẹpì Múngú vé rī, āzini 'bávé Úpí Yēsū Kúrīsítō vé rī ã adri ìmi be.

Páulū zì Múngú ri 'bá Pīlīpóyī vé rī pi ní

³ Sā céré má kādō ríi ìmi tā ũsūú, má ri Múngú ní òwò'difò sē. ⁴ Ú'dú céré má kādō ríi Múngú ri zìi ìmi ní, ma ri zì àyìkò be má ẹsì agá, ⁵ ã'diātāsīyā má ní rizú ú'dúkó múké Kúrīsítō vé rī ũlūngará gá, ìmi ríkí ma ẹtīi nī, 'dózu ú'dú ìmi ní ẹsì újázú rī gé 'dāá, cīngbá āndrū sī. ⁶ Á nī áamá múké 'yozú kīnī, Múngú 'ídó ríi tā múké 'oó ìmí ẹsì agá gí, ìri tā múké 'dīri 'o mužú ìmí ẹsì agá dīi dīi, cīngbá ú'dú Kúrīsítō Yēsū ní ìgòzú rī gé.

⁷ Á lē ìmi ambamba, ìri pìrì má ní rizú ìmi tā ũsūzú 'dīni ānī. 'Yíkí ma jó í ní rizú āngū ũ'yizú rī agá, má ní ú'dúkó múké Kúrīsítō vé rī ũlūú 'yoó kīnī, ìri tā áda rī ã tā sī, 'bá àlèkí ẹsì múké Múngú vé rī ìmi be trú. ⁸ Múngú nī rá 'yozú kīnī, ádarú á lē ìmi ambamba, sū Kúrīsítō Yēsū ní ìmi lēé rī tìjì.

⁹ Ma ri Múngú ri zì ìmi ní, lē Múngú ã sē ìmi lèkí ìmi lèlè ìmi ásámvú gé sī, ã sē ìmi ní tā nīngará, ìmi áamáki rí tā múké pi ásámvú tā ũnjí be rī ānī, ¹⁰ ã sē rí ìmi ìpèkí rí tā pìrì rī áyu, ìmi adríkí rí

ule, ūnjīkānyā ākó, cīmgbá ú'dú Yēsū Kúrísitō ní ĩgōzú rī gé. ¹¹ Yēsū Kúrísitō ā sē ĩmi adrikí 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi, ē ĩngúkí rí Múngú ri, āzini ē ĩnjīkí rí ĩri āní bēnī.

Páulū vé 'yīngará

¹² Má édrípīi má ómvúpīi má ní lēlé rī pi, á lē lūú ĩmi ní kīnī, ā 'yīkí dō ma jó ĩ ní rizú āngū ū'yīzú rī agá drāāsiyā, ēzī ĩ ní rizú ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlūzú rī tu pá āluñani kuyé, 'bá kárakará ĩsúkí ú'dúkó múké Kúrísitō vé 'dīri yīi rá. ¹³ Sē 'bá Rómā gá rī pi, āzini āngaráwá ri 'bá 'bāgú vé āngū ütē 'bá rī pi nīkí á má rá 'yozú kīnī, 'yīkí ma jó ĩ ní rizú āngū ū'yīzú rī agá, má ní rií ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlūú rī sī. ¹⁴ Ā 'yīkí dō ma kú jó ĩ ní rizú āngū ū'yīzú rī agá drāāsiyā, 'bá Úpí Yēsū ri ē'yī 'bá gí rī pi rikí ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlūú mužú ūrī ākó.

¹⁵ 'Bá uruko'bée rikí ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlūú, ā'diātāsīyā kōpi lēkí 'bá ĩ pámvú ūbī 'bá rī pi ā ndē mávé rī rá, 'bo 'bá uruko'bée rikí ūlūú mužú ési múké sī. ¹⁶ 'Bá Kúrísitō vé tā ūlū 'bá ési múké sī rī pi lēkí ma lēlé, kōpi nīkí rá 'yozú kīnī, 'yīkí ma jó ĩ ní rizú āngū ū'yīzú rī agá, má ní ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlūú rī sī. ¹⁷ 'Bá ési 'bā'bée má drīgé ūnjí rī pi rikí Kúrísitō vé tā ūlūú, ā 'dukí rí ĩvé tā 'bāā āmbúgú mávé rī ndēé. Kōpi rikí tā rī

'oó 'dīni, mâ nya rí ĩzāngā jó ĩ ní rizú āngū ū'yīzú rī agá āní. ¹⁸ 'Bá 'dī'bée dō ri Kúrísitō vé tā ūlū ési múké sī yā, dōku ési ūnjí sī yā, kōpi ā ūlūkí mužú ĩyí. Ma adri āyīkō sī, ā'diātāsīyā kōpi ri ú'dúkó múké Kúrísitō vé rī ūlū mužú. ¹⁹ ĩmi ní má ní Múngú ri zīi rī sī, āzini ĩndrī Yēsū Kúrísitō vé rī ní mâ ĩzā koó rī sī, ĩri sē Múngú ri ĩmú ma oyu tā ūkpó ūkpó ma ĩsúpi rī agásī rá.

²⁰ Á 'bā mâ ési agá nōlé, á lē tā má ní drīnjá sēepi ni 'oó ku, dō ngá rī drāngará yā, dō ídrīngará yā, á lē adrii ūrī sī ku. Ma nóni átá ūrī ākó, ē ĩnjīkí rí Kúrísitō ri āní tā má ni 'oó rī sī. ²¹ Mávė adringará ídri rú nōri, ma ri Kúrísitō ri ĩnjī, á drā dō gí, ma tā múké ĩsú rá. ²² Ma dō ri adri mužú ídri rú, ĩri sē ma ēzī Kúrísitō vé rī nga mužú āní múké. Á nī ngá má ní lēé ĩpée rī kuyé. ²³ Tā ĩrī 'dī'bée agá, á nī kuyé, ma dō tā ngōri ĩpē. Á lē mâ drā rá, mâ mužú rí adrii Kúrísitō be. ²⁴ 'Bo ĩri múké má ní adrizú ídri rú, mâ ko rí ĩmi ĩzā. ²⁵ Á nī á má múké 'yozú kīnī, ma ícó adri mužú ídri rú rá, mâ ko rí ĩmi ĩzā, ĩmi tukí rí pá títī ĩmivé ē'yīngará agá, ĩmi adrikí rí āyīkō sī. ²⁶ Kúru má kādō gōó ma endīi mužú ĩmi ndree, ĩmi adri āyīkō sī āmbúgú tā Kúrísitō Yēsū ní 'oó má ní rī sī.

²⁷ Tā āmbúgú agaápi rá rī, lē ĩmivé adringará ā adri

múké, ē ĩnjíkí rí ú'dúkó múké Kúrísítō vé rī ānī. Á mụ dō ĩmi ndree rá, dōku á mụ dō drī ĩmi ndree kuyé, mâ yī 'yozú kínī, ĩmi rí tā 'du nga trú yīkī ālu sī, 'bá rī pi ijízú ú'dúkó múké Kúrísítō vé rī ẹ'yízú. ²⁸ Ari'ba rī pi ĩngbékí dō ĩmī mī, lē ĩmi 'okí ũrī sī ku. 'Dīri lū kōpi ní kínī, Múngú rí úmvúlésī ímụ sē kōpi ĩzāngā nya mụzú ũdụ ākó, 'bo Múngú rí ĩmi pa ĩzāngā 'dīri agāsī rá. ²⁹ Múngú sē ĩmi ní drīlé múké 'dīri Kúrísítō rí ẹ'yízú 'yéńá áyu kuyé, drīlé múké ĩ ní sēé ĩmi ní 'dīri agá, ĩmi kpá ĩzāngā nya ĩndī Kúrísítō ā tā sī. ³⁰ ĩmi ndrekí ándúrú ĩzāngā má ní nyaá ĩrivé tā sī rī rá, ĩmi yīkí rá, ma rí ĩzāngā rī nya mụzú drīdrī, ĩmi kpá nóni rí ĩzāngā má ní nyaá rī nya.

2

Lē ĩmi adrikí sū Kúrísítō tīnī

¹ Kúrísítō rí ĩmī ẹsī ímbá nī, lēngará ĩrivé rī, ĩri ĩmī ẹsī ímbá nī, Índrī Múngú vé rī, ĩri ĩmi úmú nī, ĩri sē ĩmi ẹsī 'bá rizú ĩmi ọgụpị ē ĩzā kozú. ² Nóni lē ĩmi 'okí tā má ní āyīkō sēepi nī, ĩmi yīkí ĩmi yiyi ĩmi āsámvú gé sī, ĩmi lēkí ĩmi lēlē. Yīkī ĩmivé tā 'ozú rī ā adri ngá ālu. ³ Lē ĩmi 'dukí ĩmivé tā 'bāá āmbúgú ĩmi ọgụpị vé rī ndēé ku, lē ĩmi íngúkí ĩmi ku, lē ĩmi 'dukí ĩmi ọgụpị vé

tā 'bāá āmbúgú, ā ndē ĩmivé rī rá, lē ĩmi 'bākí ĩmi adri mādā. ⁴ Lē 'bá ālu ālu ā rí 'í tā ũsū áyu ku, lē ā ũsū 'bá uruko' bée ā tā ĩndī.

⁵ Lē yīkī ĩmivé tā 'ozú rī, ā adri sū Kúrísítō Yēsū vé rī tīnī.

⁶ Yēsū ā ngúlúpí ā adri dō Múngú 'i drāāsiyā, 'du ívé tā 'bāá Múngú be trōtrō kuyé,

⁷ 'bo 'du ívé íngúngará ā tā 'bāá mādāńąńą, 'du 'i 'bāá kuú ātí' bá rú, tīkí ĩri ĩfūú 'bá áda rú.

⁸ Kā ĩri tī ĩfūú 'bá áda rú, 'bā 'i kú tā be mādāńąńą, 'du tā Múngú vé rī ngáá rá, adi 'i sēé drāá pẹtī alam-baku* sígé.

⁹ Múngú sē ĩri ícá āmbúgú 'bū gé 'dāá tā 'dīri sī, sē ĩri ā rú kụ ndē 'bá rī pi vé rī céré.

¹⁰ Yēsū ā rú sī, 'bá 'bū gé rī pi, vū drīgé rī pi, āzini 'bá ĩ ní sī nyọkú agá rī pi ārēvú céré ímụ kūmūcí ũtī vūgá.

¹¹ 'Bá rī pi ārēvú céré ímụ 'yo, Yēsū Kúrísítō rí Úpí, ĩri sē ĩ ímụ Ẹtẹpí Múngú rí íngúngū.

Adringará ũtúná agá rī

¹² ĩmi mávé ũndī má ní lēlé rī pi, lókí má ní adrizú ĩmi be trú rī gé, ĩmi 'dukí tā má ní ẹzī ĩmi ní rī ngáá rá, nóni ma dō 'dāáyo ĩmi

* 2:8 2:8 Pẹtī alambaku: 'Bá Rómá vé rī pi rí 'bá tá 'o'ba ũńjī rī pi gbā mūsūmá rī sī pẹtī alambaku sígé, ĩri sá 'du áco kōpi íbī drā ndō, kōpi ĩzāngā nya ambamba drāngará rī gé.

āsámvú gé, lē ĩmi 'duki tā rī ngaá ándúru ĩmi ní ngaá drīdrī 'dāri ndēé. Lē ĩmi ngakí ězi Múngu vé rī ũkpō sī, ĩmi adrikí ũrī sī Múngu sī, lē ĩmī ěsī ā yāyā ĩrivé tā sī, Múngu ā pa rí ĩmi āní bēnī. ¹³ Múngu ri ězi nga ĩmī ěsī agá, ĩri ri ĩmi ní úvá sē ězi ívé rī 'duzú ngazú nī.

¹⁴ Lē tā ārēvú céré ĩmi 'okí mužú unungará ākó, dōku āgátá ākó, ¹⁵ ā'diātāsīyā 'bá āzi ā oṣu rí ĩmi ku. ĩmi kádō rií adrií 'bá vū drīgé rī pi āsámvú gé, lē ĩmi adrikí anji Múngu vé ní pi rú, ũnjīkānyā ākó. Lē ĩmi adrikí uletere 'bá ũnjī rī pi ęndręti gé, sū línyā ní dīi rī tīni. ¹⁶ Lē ĩmi ũlūki ú'dúkó múké idri 'dáni'dáni rī ĩsúzu rī kōpi ní, ú'dú Kúrísitō ní ĩgōzú 'dāri kádō ícá, mā íngu rí ma 'yozú kīnī, ězi má ní ngaá rī drā kána kuyé. ¹⁷ Ẹ'yīngará ĩmivé rī sē ĩmi ní ĩmivé idri adizú sēzú rōbōṅō rú ězi ngazú Múngu ní āní. Á drā dō ĩmivé tā sī rōbōṅō rú gí, ma adri āní āyīkō sī. ¹⁸ ĩmi kpá adri āyīkō sī má sī.

Tīmōtéyō pi Ēpāfūrōdītā be

¹⁹ Úpí Yēsū Kúrísitō ā'yī dō rá, má ũsū, á lē Tīmōtéyō ri pēé mužú ĩmi vúgá 'dīlé, kádō ímvi ĩgōō má vúgá nōlé, ē ímú rí tā ĩmi ní rií 'oó rī ũlūú má ní, mā ěsī ē ĩsú rí āyīkō āní. ²⁰ 'Bá āzi má ní

ĩsú úvá be sūupi Tīmōtéyō tīni ĩmivé tā ũsūupi ní 'dāayo. ²¹ Ā'diātāsīyā 'bá ālu ālu lē úvá 'bāá rizú tā 'í ní lēé rī 'ozú, 'bā úvá tā Yēsū Kúrísitō vé rī 'ozú ku. ²² 'Bo ĩmi nīkí áamá rá 'yozú kīnī, Tīmōtéyō ícó gí ívé ẹ'yīngará agá, ā'diātāsīyā 'bá rikí ú'dúkó múké rī ũlūú ĩri be trú, sū mvá pi ní ězi ngaá étępi be trú rī tīni. ²³ Má ũsū, á lē ĩri pēé mužú mbēlęná ĩmi vúgá 'dīlé, á nī dō tā ímúpi 'i ngaápi má rú' 'bá gá rī ũgbále gí ká. ²⁴ Á nī rá, Úpí ri ā'yī má ní rá, ma mu ĩmi ndre mbēlęná nōgó rá.

²⁵ Má ũsū, á lē Ēpāfūrōdītā ĩmi ní ĩpēé ímú má ĩzā koó rī pēé gōō ĩmi vúgá 'dīlé ũzi. ĩri má ógúpi, āngaráwá Úpí Yēsū Kúrísitō vé ní, 'bá rikí ězi ngaá ĩri be trú, ĩmi ĩpēkí ĩri ímú má tā mbaá. ²⁶ Ēpāfūrōdītā 'bá 'í ěsī céré lēzú mužú ĩmi ndrezú, 'bo adri yīkī sī, ĩri ní yīi 'yozú kīnī, ĩmi yīkí kīnī, drā ru 'i nī rī sī. ²⁷ Ádarú drā ru ĩri ũnjī ũnjī, ĩri kōdō drādrā, 'Bo Múngu ndre ĩrivé ĩzāngā, Múngu idrí ĩri rá. Múngu ndre ĩrivé ĩzāngā ó'dúkúle kuyé, ndre kpá ĩzāngā má ěsī agá rī rá, mā ěsī ā gō rí ĩzāngā āzi[†] nyaá ku.

²⁸ Á 'bá má yīkī céré Ēpāfūrōdītā ri pēzú gōzú ĩmi vúgá 'dīlé, ĩmi kádō ĩri ndreé, āyīkō ri ĩmi fu am-

† 2:27 2:27 ĩzāngā āzi: ĩzāngā āzi 'dīri, té dō Ēpāfūrōdītā drā rá, Páulū ē ẹsī ri té ĩzāngā nya rá. Páulū ri drī ri ĩzāngā nya jó ĩ ní rizú āngū ù'yizú rī agá. 'Í lá Pīlipóyī 1:13.

bamba, ĩzāngā má ẹsị agá rī gō de rá. ²⁹ Lē ĩmi ẹ'yíkí ĩri āyīkō sī Úpí ā rụ sī, ĩmi ĩnjīkí ĩri ĩnjīnjī. ĩri múké ĩmi ní 'bá ẹzị nga 'bá Kúrísítō ní sū Ĕpāfūrōdītā ní ngaá rī tịnị rī pi ĩnjīzú ĩnjīnjī. ³⁰ ĩmi ĩnjīkí Ĕpāfūrōdītā ri, ā'diātāsīyā drā kōdō ẹzị Kúrísítō vé rī ā tā sī gí, adi 'i rií ẹzị ĩmi ní kōdō lée ímú ngaá mà tā mbazú rī ngaá má be trụ. Āngū rī ní adrii rará rú rī sī, ĩmi ícókí ímú ẹzị rī ngaá ku.

3

'Bá Múngú ní ícó ā'yū rá rī

¹ Má ẹdrípịi má ómvúpịi má ní lēélē rī pi, Úpí agá, lē ĩmi adrikí āyīkō sī! Má ícó āndēé tā rī ā ũlūngará ĩmi ní dījī dījī rī sī ku, ma ri tā rī ẹnđị ũlū 'díní, ā ko rí ĩmi ĩzā múké.

² ĩmi zīkí ĩmí mị 'bá tā 'o'bá sū ũcógú tịnị 'dī'bée sī! Kọpi 'bá ri 'bá ũnjīkānyā 'o'bá ni pi, kọpi ri si 'bá Yésū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi vú sī kīnī, lē kọpi ā ũlūkí ĩ ágélé ẹ tị rá.* ³ 'Bo 'bā ri 'bá Múngú ri ĩnjī 'bá ũkpō Índrī Uleterē rī vé rī sī nō'bée, 'bā ri Kúrísítō Yésū ri íngú,

ẹsị agá, līkí 'bā gí,† rụ 'bá vé līngará, 'bá ícókí ẹsị 'bāá drīgé ni gé ku. ⁴ Ma té kōdō ícó ma íngú tā má ní 'oó rī pi sī rá. 'Bá rī ũsū dō kīnī, 'i 'i íngú tā 'í ní ngaá rī sī rá, ma kpá ma íngú aga rá. ⁵ Kā ma tīi, má adri caá ú'dú ārō, ĩ ní má ágélé ẹ tị lịzú. Ma Īsērēlēgú, súrú Bẹnyẹmīnẹ vé rī agá. Ma Ĕbérēgú, Ĕbérēgú tị ma nī. Má ní adrii Fārúsjī‡ rī sī, ma ri tāimbị Mósē vé rī 'du nga. ⁶ Má ní ẹsị 'bāá Múngú drīgé rī ā tā sī, á ri 'bá Yésū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi ọcụụ ũnjí ũnjí, á 'bā ẹsị rizú tāimbị Mósē vé rī 'duzú ngazú pịrị, ũnjīkānyā ākó.

⁷ Má ũsū tā ándúrú má ní rií 'oó rī pi múké, 'bo nóni má ní Kúrísítō ri ẹ'yīi gí rī sī, á ndre tā ándúrú má ní 'oó rī pi kú ẹzị ākó. ⁸ Má kādō tā ándúrú má ní 'oó rī pi āsámvú á má, tā má ní Kúrísítō Yésū ri ẹ'yīzú Úpí mávé ni rú rī be, tā má ní Yésū ri ẹ'yīzú rī ndē tā ārēvú céré rá. Ádarú tā ándúrú má ní 'oó rī pi céré ẹzị ākó, nóni índré má ní āzāvū rú, á ku kọpi ārēvú céré gí, má 'bā rí ẹsị Kúrísítō drīgé, ⁹ má adri rí 'bá ĩrivé ni. Má ícó

* **3:2** 3:2 Ágélé ẹ tị līngará: Múngú lū Ābūrámā ní kīnī, anjī āgō Ābūrámā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ārō gí, lē ā ũlūkí kọpi ā ágélé ẹ tị rá, lūzú kīnī, kọpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yī dō 'i ágélé ẹ tị sēé lịj gí, ĩri tāimbị Mósē vé rī 'du nga. 'Í lā Í'dóngará 17:9-14; Ẹzị 15:1-5. † **3:3** 3:3 Ẹsị agá līkí 'bā gí: 'Bá rī újā dō ẹsị, ẹ'yī dō Yésū ri gí, ẹsị újāngará 'dīri, ĩri sē 'bá rí adri 'bá Múngú vé ni, sū ágélé līngará ní sēé 'bá Īsērēlē vé rī pi ní adrii 'bá Múngú vé ni rī tịnị. Páulū zị ẹsị újāngará 'dīri līngará ẹsị agá ni. ‡ **3:5** 3:5 Fārúsjī: Fārúsjī rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāimbị Mósē vé rī rụ 'bá tịt rī pi. Kọpi 'duki índrī rī pi vé tā, āzini mālāyikā rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú, kọpi ẹ'yīkí rá 'yozú kīnī, 'bā ũdrā 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ẹzị 23:8.

íca pīrī Múngú ɛndrɛtī gé,
 má ní rīi tǎimbī Mósē vé
 rī 'duú ngaá rī sī ku, ma
 íca pīrī Múngú ɛndrɛtī gé,
 má ní Yésū Kúrísítō rī ɛ'yīlī
 gí rī sī. Múngú rī 'bā ā'yī
 adri pīrī 'í ɛndrɛtī gé, 'bá ní
 Yésū rī ɛ'yīlī gí rī sī. ¹⁰ Á
 lē Kúrísítō rī nīlī, āzini ũkpō
 ĩri ní íngázú gōzú ídri rú
 drāngará gálésila rī nīlī, á lē
 ĩzāngā nyaá sū ĩri ní nyaá rī
 tīnī, āzini á lē drāá sū ĩri ní
 drāá rī tīnī, ¹¹ má kādō drāá,
 Múngú ɛ inga rí ma gōō ídri
 rú.

*Á lē ũ'bīlī ũkpō sī ɔngú rī
 njuú caá ũdū gé*

¹² Tā má ní 'yoó 'dīri, adri
 'yozú kīnī, má ĩsú tā 'dī'bée
 gí yā 'dīni kuyé, dōku ā'yīkī
 ma 'bá tā 'oópi pīrī ni gí yā
 'dīni kuyé. 'Bo á lē ɔngú rī
 njuú ũkpō sī, mā adri rí sū
 Kúrísítō Yésū tīnī, sū ĩri ní
 lēé rī tīnī. ¹³ Má ɛdrīpīlī má
 ɔmvúpīlī, má ícó 'yoó kīnī,
 á nga tā rī fūú tī ni gé gí
 yā 'dīni ku. 'Bo má āvī tā
 ándúru má ní 'oó aga'bée gí
 'dā'bée sī gí, ma rī ũ'bīlī ũkpō
 sī, tā rī nga muzu drīdrī. ¹⁴ Á
 lē ũ'bīlī ũkpō sī Kúrísítō ā
 vūdrī ũbīlī cīngbá cazú ũdū
 gé, mā ĩsú rí āndēma Múngú
 ní ma zízú fizú 'bū gé rī, má
 ní Kúrísítō Yésū rī ɛ'yīlī gí rī
 sī.

¹⁵ 'Bā Yésū rī ɛ'yīlī 'bá gí,
 pá tu'bá tītī nō'bée, lē 'bā
 ā'yīkī tā 'dī'bée. ĩmivé yīkī
 ku dō túngú tā uruko'bée
 sī, Múngú rī ĩmi ní tā rī ɛ
 mī lū uletere. ¹⁶ Lē 'bā nīkī

ámá múké 'yozú kīnī, tā 'bá
 ní í'dó ngaá múké gí 'dī'bée,
 'bā 'dukī ngaá muzu áyu.

¹⁷ Má ɛdrīpīlī má ɔmvúpīlī
 má ní lēélē rī pi, lē ĩmi ũbīkī
 tā má ní 'oó rī ā pámvú
 muzu, ĩmi ũnīkī tā múké 'bá
 ní ímbá 'bá uruko ní rīi 'duú
 ngaá rī pi, ĩmi 'dukī rí ngaá
 sū kōpi ní ngaá rī tīnī. ¹⁸ Má
 ũlū ándúru tā 'dīri ĩmi ní rá,
 má kīnī, 'bá kárakarā pi ímú
 adri ari'ba Kúrísítō ĩ ní gbāá
 pɛtī alambaku sígé rī vé ni,
 'bo á lē gōō ɛndīlī lūú ĩmi
 ní dīlī, tā 'dīri sē ĩzāngā nō
 mâ ɛsī, mīndrɛ alá mâ mī
 céré céré. ¹⁹ 'Bá 'dīni 'dī'bée,
 kōpivé ũdū, ĩ kōpi 'du ú'bé
 vūrā ĩ ní ĩzāngā nyazú ũdū
 ākó rī agá. Tā kōpi ní 'bāá
 āmbúgu ívé múngú rú rī, ĩri
 tā rú'bá nōri vé rī, kōpi rī ĩ
 íngú tā drīnjá sē 'bá ni pi sī,
 kōpi 'bākī ɛsī céré tā nyōókú
 nōri vé rī drīgé. ²⁰ 'Bo āngū
 Úpí Kúrísítō ní adrízú 'bū
 gé 'dāá rī, ĩri āngū 'bávé ni.
 'Bā rī ɛsī 'bā rizú 'bávé Úpí
 Yésū Kúrísítō 'bā Paápi rī vé
 ĩgōngará ũtézú. ²¹ ĩri ũkpō
 be ngá ārēvú drīgé céré,
 ĩri úmvúlésī 'bávé rú'bá
 ŋma'bée ŋmanma nō'bée
 újá ɔgú sū ívé rī tīnī.

4

¹ Má ɛdrīpīlī má ɔmvúpīlī
 má ní lēélē rī pi, ma úvá be
 lēzú muzu ĩmi ndrezú. ĩmi
 sēkī āyīkō ga má ɛsī agá am-
 bamba, āndēma mávé má ní
 ĩsú rī, ĩri ĩmi 'i. Kúru lē ĩmi

áwíkí tā 'oó pīrī Úpí ɛndrɛtī gé.

Páulū ímbá 'bá Úpí Yésū ri ɛ'yī' 'bá gí rī pi

² Ɛwōdīyā, ĩmi Sūtúkē be, ĩmi 'bá Úpí ri ɛ'yī' 'bá gí ni pi, á mā ĩmi drī ĩrī sī, lē ĩmi kukí āgátá āní. ³ Má ógúpì,* 'bā ri ɛzī nga mí be trū, á mā mi, lē mī ko ūkú mā ĩzā ko 'bá ú'dúkó múké rī ā ũlūngará sī 'dī' 'bée ē ĩzā koko, kōpi rikí mā ĩzā koó Kélémēnī be, āzini 'bá 'bá ní rī ɛzī ngaá kōpi be trū rī pi be, 'bá 'dī' 'bée ārēvú céré, sīkí kōpivé rú búkū ídri vé rī agá rá.

⁴ ĩmi 'bá Úpí ri ɛ'yī' 'bá gí 'dī' 'bée, lē ĩmi adrikí āyīkō sī. Á lē kpá ɛndījī 'yoó ĩmi ní dījī, lē ĩmi adrikí āyīkō sī. ⁵ Lē tā ĩmi ní 'oó mužú ɛsī mādā sī rī ē índré 'bá rī pi ɛndrɛtī gé 'dālé múké. Ʋ'dú Úpí ní ĩgōzú rī ícá ĩnyináná gí.

⁶ Tā ũkpó ũkpó ĩsú dō ĩmi, lē ĩmi rikí ĩmi ũsūú drāá ku. Lē ĩmi zīkí Múngú rī, ĩmi 'bākí ĩmivé tā céré ɛndrɛtī ní gé, ĩmi sēkí ĩri ní ōwō'dīfō, ĩmi mākí ngá ĩmi ní lēé rī vú ní gé 'dālé. ⁷ Kúru ĩmi ní Kúrísítō Yésū ri ɛ'yījī gí rī sī, ĩmi ícó tākíri Múngú vé rī ĩsú rá, tākíri 'dīri tā be āmbúgú, 'bá áda ícó tā ni nījī áamá bā ku. Tākíri 'dīri, ĩri ĩmi ĩzā ko, sē ĩmi adri ũrī ākó, ĩzāngā fi āní ĩmī ɛsī agá ku.

⁸ Má ɛdrīpījī má ómvúpījī má ní lēélē rī pi, kōkōbī nōri

vé ũdū gé, á lē ĩmi ní tā āzi lūú, lē ĩmi 'bākí ĩmivé yīkī tā áda ni drīgé, tā ĩ ní ĩnjījī ĩnjī ni drīgé, tā pīrī ni drīgé, tā uletere ũnjīkānyā ākó ni drīgé, tā 'bá rī pi ní lēélē ni pi drīgé, tā 'bá rī pi ní rīi ɛsī 'bāá céré kú drī ni gé rī pi drīgé. Lē ĩmi 'bākí ɛsī tā adri' 'bée múké múké ni pi drīgé, āzini tā ĩ ní íngúngū ni pi drīgé. ⁹ Tā ĩmi ní yījī má vúgá, ĩmi ní ũnjījī má vúgá, ĩmi ní ĩsú má vúgá, ĩmi ní ndréé má ní 'oó rī, lē ĩmi 'dukí tā 'dī' 'bée ngaánga. Kúru Múngú rīipi tākíri sēepi rī ā adri ĩmi be.

Páulū sē ōwō'dīfō ngá ĩ ní sēé rī sī

¹⁰ Ma āyīkō sī āmbúgú ĩmi ní gōó mā tā ũsūú ngá sī dījī rī sī, sē má íngú Úpí ri āní rá. Á nī rá drīdrī ni, ĩmi 'bākí ɛsī ĩmivé rī céré kuú má drīgé, 'bo ĩmi ĩsúkí drī drīlé múké ĩmi ní ícózú mā ĩzā kozú ngá sī ni kuyé. ¹¹ Tā má ní átá 'dīri adri 'yozú kīnī, á lē ngá ĩmi vúgá yā 'dīni kuyé. Tā má ní nījī áamá rī, ngá má ní adrii ĩri be rī, dō ĩri mādānjá yā, dō āmbúgú yā, ca má ní gí. ¹² ĩzāngā ngá ākō vé rī, á nī rá, adringará ngá be rī, á nī rá. Tā rī dō 'i nga má rú' 'bá gá íngóni, á nī rá. Adringará ɛpī sī rī, á nī rá. Adringará ɛbīrī sī rī, á nī rá. Adringará ngá be tré dōku ngá ākó rī, á nī rá. ¹³ Ma ícó tā rī pi ārēvú 'o céré ũkpō Kúrísítō ní sēé má ní rī sī.

* 4:3 4:3 Má ógúpì: Má ógúpì 'dīri vé rú sá āzi sī, ĩri ícó adri Súzūgō.

14 'Bo ĩmi 'okí múké ĩmi ní má ĩzā koó tā ũkpó ũkpó agá rī sī. 15 ĩmi 'bá Pīlīpōyī vé 'dī'bée, ĩmi nīkí rá, má ní íngázú āngū Mākēdōniyā vé rī gélésī, ímúzá ĩmi ní ú'dúkó múké rī í'dózú ũlúzú rī gé, ĩmi sokí ngá má ĩzā kozú nī, kānisā† āzi túngú ní 'o sū 'dīri tīnī kuyé. 16 Má ní drī adrizú kūrú Tēsālōnikē vé rī agá 'dāá rī gé, ĩmi sokí má ní ngá sēé vú be kárakará. 17 Á 'yo tā 'dīri 'dīni adri 'yozú kīnī, á lē ĩmi sokí má ní ngá sēé fēfē rú yā 'dīni kuyé, tā má ní lēé rī, á lē Múngú ā sē ĩmi ní drīlē múké, ĩmi ní má ĩzā koó rī sī.

18 Nóni ngá má ní lēé rī pi ārēvú céré má ísú gí, ngá má ní ísú rī pi aga ngá má ní lēé rī pi rá. Ngá ĩmi ní ĩpēé má ní Ēpāfūrōdítā drīgé 'dī'bée ca má ní gí. Ngá ĩmi ní sēé 'dī'bée, ějī ní ngū ndrīndrī sū rōbōñō ĩ ní zāá Múngú ní rī tīnī, Múngú ā'yī tā ní ésí be céré, sē ĩri ní āyīkō āmbúgú. 19 Ma Múngú ri zī ĩmi ní, ā sē rí ĩmi ní ngá ĩmi ní lēé rī pi. Ngá Múngú ní ímú sēé ĩmi ní rī, ĩri drīlē múké íngápi Kúrísítō Yēsū vúgálésī rī. 20 Ē íngúkí Múngú 'bá Ētēpī ri mužú nyonyo. Āmīnā.

Páulū sē mōdó 'bá Pīlīpōyī vé rī pi ní.

21 ĩmi sēkí mōdó 'bá Kúrísítō Yēsū ri ě'yī'bá gí rī pi ní. 'Bá Yēsū ri ě'yī'bá gí adri'bá má be trų nō'bée, sēkí kpá ĩmi ní mōdó. 22 'Bá céré Yēsū ri ě'yī'bá gí rī pi sēkí ĩmi ní mōdó, agaápi rá rī, 'bá ri'bá ězī nga'bá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī‡ vúgá rī pi sēkí céré ĩmi ní mōdó. 23 Ēsī múké Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ā adri ĩmi be. Āmīnā.

† 4:15 4:15 Kānisā: Kānisā ri 'bá Yēsū Kúrísítō ri ě'yī'bá gí rī pi. ‡ 4:22 4:22 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísará. ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndi rī pi agá rī pi drīgé, āngū Yūdāyā vé rī drīgé, āngū Gālílāyā vé rī drīgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé.

**Kōkōbī Páulū ní sī
sēé 'bá
Kōlōsáyī
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī
ã ũlūngará**

Kōlōsáyī ri kūrú wōókō ũtú ní 'dezú rī gé, āngū Ēzīyā vé rī agá, zíkí nóni āngū 'dīri Tákí. Páulū ī ní áyúāyū rī ca āngū 'dāri agá kuyé. Páulū ísú yī kīnī, 'bá āngū ímbá' 'bá ũnjō sī ni pi anigé, kōpi ri 'bá kánísā vé rī pi ímbá tā ũnjō vé ni sī. Tā 'dīri fi Páulū ã ẹsī agá ambamba. 'Bá ri' 'bá āngū ímbá' 'bá rī pi ímbákí 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi kīnī, lē kōpi ã úlíkí ī ágélé ē tī rá, āzini lē kōpi ē ñjīkí mālāyíkā rī pi áyu, ã sē rí Múngú ní áyīkō. Kúru Páulū ní kōkōbī 'dīri sīzú sēzú kōpi ní kīnī, Kúrísitō vé drāngará pa kōpi nī, Kúrísitō ri nóni 'bū gé, ĩri mālāyíkā rī pi drīgé, índrī rī pi drīgé gé, āzini vū drīgé cére. Kúru lē kōpi ã ā'yīkí tā mēre āzi vé ni ku, dōku ímbāngará ũnjō vé ni ku, lē kōpi ē ñjīkí 'yēná Kúrísitō ri áyu. Lū kpá kōpi ní kīnī, lē kōpivé adringará ē índre kōpi rụ' 'bá gá, ã lū rí kīnī, kōpi 'bá Múngú ní ũpēé gí ni pi.

Páulū sī kōkōbī sēé 'bá Kōlōsáyī vé rī pi ní

¹ Ma Páulū 'i, Kúrísitō Yēsū vé 'bá áyúāyū Múngú ní

īpēé rī, á sī kōkōbī 'dīri sēé ĩmi ní nī, 'bá sīkí kōkōbī rī 'bá ẹdrīpī Tīmōtéyō Yēsū ri ẹ'yīpī gí rī be trụ. ² 'Bá sīkí kōkōbī rī sēé 'bá ẹdrīpī, āzini 'bá ọmvúpī Kúrísitō ri ẹ'yī' 'bá gí, ri' 'bá adri' 'bá kūrú āmbúgú Kōlōsáyī vé rī agá rī pi ní. Ẹsī múké, āzini tākíri 'bá Ẹtépī Múngú vé rī ã adri ĩmi be.

Páulū zī Múngú ri, āzini sē ọwō'dīfō

³ Lókí cére sī, 'bá kādō rīí Múngú ri zīí ĩmi ní, 'bá ri 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō vé Ẹtépī Múngú ní ọwō'dīfō sē, ⁴ ã'diātāsīyā 'bá yīkí kīnī, ĩmi 'bākí ẹsī cére kuú Kúrísitō Yēsū drīgé, āzini ĩmi lēkí 'bá Múngú vé rī pi cére lēlē. ⁵ ĩmi ri tā 'dīri 'o 'dīni, ĩmi lēkí úmvúlésī āndēma ī ní 'bāá kuú ĩmi tēé 'bū gé 'dāá rī ísú, ã'diātāsīyā ĩmi ẹ'yīkí ụ'dúkó múké Kúrísitō vé áda rī gí.

⁶ Ụ'dúkó múké Kúrísitō vé 'dīri ayi mužú vū drīgé sī cére, sē 'bá rī pi újákí ẹsī rá, sū ĩri ní ícá ĩmi āsámvú gé drīdrī, ụ'dú ĩmi ní tā áda Múngú vé ẹsī múké vé rī yizú, ĩmi ní ẹsī újázú āní rá rī gé rī tīni. ⁷ Ẹpáfúrā 'bá ẹdrīpī 'bá ní lēlē, 'bá ní rīí ẹzī ngaá ĩri be trụ rī, jī ụ'dúkó múké 'dīri mužú ũlūú ĩmi ní nī. ĩri ātí' 'bá, 'bá ẹsī cére rizú ẹzī Kúrísitō vé rī ngazú ĩmi āsámvú gé 'bá vūrā gá. ⁸ Ẹpáfúrā ũlū 'bá ní lēngará Índrī Uleterē rī ní suú ĩmī ẹsī agá rī rá.

⁹ Ụ'dụ 'bá ní ìmivé tã yìzú rĩ gé, 'bá rikí nyo Múngú ri zìí ìmi ní, Índrí Uleteré Múngú vé rĩ, ǎ sē rí ìmi ní tã nīngará. ¹⁰ 'Bá ri Múngú ri zì ìmi ní, ìmi 'okí rí tã pìrì Ụpí ẹndrẹtì gé, ǎ sē rí ìri ní ǎyìkò, ìmi kokí rí 'bá rĩ pi ẹ ìzǎ tã céré agásì, ìmi nìkí rí tã Múngú vé rĩ múké múké. ¹¹ 'Bá ri Múngú ri zì ìmi ní, ǎ sē ìmi ní ívé ùkpò agaápi rá rĩ, ìmi úmbékí rí ẹsì ìzàngǎ rĩ ǎ nyangará gá, ìmi nyakí rí ìzàngǎ rĩ mụzú ẹsì be mǎdǎ. Ìmi 'okí dō sù 'dìri tịni, ìmi ǎyìkò ịsú rá. ¹² Ìmi sēkí Múngú ní ọwō'difò, ìri ní sēé ìmi ní fíí ívé mǎlūngǎ adrizú ǎní ụtúná agá rĩ ǎlélé 'bá ívé rĩ pi be trụ rĩ sī. ¹³ Múngú pa 'bá tã ùnjí Sátánǎ vé rĩ agásì, sē 'bá fíí mǎlūngǎ 'í Mvọpì 'í ní lélé rĩ vé rĩ agá gí. ¹⁴ Múngú sē 'í Mvọpì vé ǎrí dǎá 'bá drị jezú, ǎzini 'bá trüzú 'bávé ùnjikányǎ agásì.

Kúrísító ri ǎmbúgú tã drịgé sī céré

¹⁵ Kúrísító adri sù Múngú ì ní ndreé ku rĩ tịni. Ìri ǎmbúgú ngá céré ì ní gbií rĩ pi drịgé. ¹⁶ Kúrísító gbi ngá rĩ pi ǎrěvú céré nĩ, gbi ngá 'bù gé rĩ pi, ngá vũ drịgé rĩ pi, ngá ì ní rụ'bá ni ndreé ku rĩ pi, ngá ì ní rụ'bá ni ndreé ìndí rĩ pi, 'bá mǎlūngǎ rụ'bá rĩ pi, ǎzini 'bá ùkpò be ǎngũ rụ'bá rĩ pi, gbi ngá rĩ pi ǎrěvú céré

nĩ, gbi ngá rĩ pi ǎrěvú céré ẹzì ngaa 'í ní. ¹⁷ Ì ní drị ngá rĩ pi gbizú kuyé rĩ gé, Yēsù ri ìnógòsì anigé, ìri ri sē ngá rĩ pi ǎrěvú céré ri ẹzì nga mụzú trụ. ¹⁸ Kúrísító ri ǎmbúgú kǎnisǎ* drịgé céré. Kúrísító ri 'bá Múngú ní 'dó ingaa drịdrị 'bá ùdrǎ' 'bá gí rĩ pi ǎsámvú gé sī rĩ 'i, ǎ adri rí ǎmbúgú ngá rĩ pi drịgé céré. ¹⁹ Múngú ri ǎyìkò sī, Kúrísító ní adrií 'í tịni tã gá sī céré rĩ sī. ²⁰ Múngú ri ǎyìkò sī Yēsù ri sězú tákiri ìjìzú 'bá rĩ pi ǎsámvú údézú Múngú be ǎrí Yēsù vé dǎápi pẹtì alambaku† sịgé rĩ sī, ẹ ícì rí ngá 'bù gé rĩ pi, ǎzini ngá vũ drịgé rĩ pi ǎsámvú Múngú be trụ.

²¹ ǎndúró ìmi gǎkí Múngú ri sī, ìmi arì'ba Múngú vé ni, ìmi ní rií ùnjikányǎ 'oó rĩ sī. ²² 'Bo Múngú údé nóni ìmivé ǎsámvú 'í be rĩ ícá múké gí, ìri ní Yēsù ri sēé drǎá ìmivé ùnjikányǎ ǎ tã sī rĩ sī. Ìmi ícákí nóni uleteré, ùnjikányǎ ǎkó Múngú ẹndrẹtì gé gí, 'bá ǎzi ícò nóni ìmi tǎo ku. ²³ 'Bo lē ìmi tukí pá tịtì ìmivé ẹ'yīngará agá. Ẹsì ìmi ní 'bǎá ú'dúkó múké rĩ ịsúzú yìzú drịdrị 'dǎri, lē ìmi kukí ku. Ụ'dúkó múké 'dìri ùlũkí 'bá vũ drịgé rĩ pi ní céré, ma Páulũ 'i, ǎtí' 'bá Múngú ní ịpěé rií ú'dúkó múké rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní rĩ 'i.

* **1:18** 1:18 Kǎnisǎ: Kǎnisǎ ri 'bá Yēsù Kúrísító ri ẹ'yì' 'bá gí rĩ pi. † **1:20** 1:20 Pẹtì alambaku: 'Bá Rómǎ vé rĩ pi ri 'bá tã 'o' 'bá ùnjí rĩ pi gbǎ mūsúmǎrì sī pẹtì alambaku sịgé, ìri sǎ 'dụ ǎco kọpi íbì drǎ ndò, kọpi ìzàngǎ nya ambamba drǎngará rĩ gé.

Páulū nga ězī 'bá Yēsū ri ě'yī' 'bá gí rī pi ní

²⁴ Ma āyīkō sī má ní má rú' 'bá sēé rií ĭzāngā nyaá ĭmi tā sī rī sī, ma ri ĭzāngā Kúrísitō ní nyaá rī nya, ma ri nya ĭrivé rú' 'bá ā tā sī, rú' 'bá 'dīri 'bá kánísā vé rī pi. ²⁵ Múngú 'bā ma ātí' 'bá riipi ězī ngaápi kánísā agá ni, ězī mávé rī rizú tī Múngú vé rī sēzú ĭmi ní. ²⁶ Ū' 'dúkó múké 'dīri úcíkí kuú mūdūmūdū rú ílí be tré 'bá ūkū drīdrī 'dā' 'bée ní, 'bo nóni 'dákí ĭri kú āmvé 'bá Múngú vé rī pi ní. ²⁷ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, ā' 'diātāsīyā ĭmi 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi, ĭmi nīkí rí tā múké ándúrú ĭ ní ūzūú 'dāri áamá āní. Tā ĭ ní ūzūú rī, ĭri Kúrísitō vé adringará ĭmī ěsī agá rī, ĭri sē ĭmi ěsī 'bā đīngará Múngú vé rī drīgé.

²⁸ Bā ri ū' 'dúkó Kúrísitō vé rī ūlū mužú 'bá rī pi ní céré. Tā nīngará 'bávé rī sī, 'bā ri 'bá rī pi ímbá mužú céré, ā sē rí 'bá Kúrísitō ri ě'yī' 'bá gí rī pi ā adrikí rí ūkpó ūkpó ĭvé ě'yīngará agá. ²⁹ Tā 'dīri sī, ma ri ězī nga ūkpō sī, ūkpō Kúrísitō ní sēé má ní rī sī.

2

¹ Á lē ĭmi nīkí ězī má ní ngaá ĭmi ní ūkpō sī rī, āzini ězī má ní ngaá 'bá kūrú Lāwōdīkíyā vé rī agá rī pi ní rī, āzini má ní ngaá 'bá vūrā ūrukō agá má rú' 'bá ndre' 'bá drīdrī kuyé rī pi ní rī. ² Tā ā pá mávé āmbúgú

rī, ma ri 'bá rī pi ě ěsī ímbá, āzini kōpi úmú, kōpi ā lēkí rí ĭ lēlē, kōpi ā nīkí rí tā Múngú vé ándúrú ĭ ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī áamá bēnī. Tā Múngú vé ándúrú ĭri ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī, tā rī Kúrísitō 'i. ³ Kúrísitō ri sē 'bá rī adri úmī be tā Múngú ní ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī nīzú. ⁴ Ma ri tā rī 'yo ĭmi ní 'dīni, ā' 'diātāsīyā 'bá āzi ā átá rí ĭmi ní átángá ádra múké sī ĭmī mī ū' 'bāzú ku. ⁵ Ma dō ĭmi gārā gá sī rará rú drāāāsīyā, á 'bā ěsī kuú ĭmi drīgé. Ma āyīkō sī ĭmi ní rií tā rī 'dujú ngaá mužú múké rī sī, āzini ĭmi ní Kúrísitō ri ě'yī, ĭmi ní pá tuú tītī ĭmivé ě'yīngará agá rī sī.

Kúrísitō ri idri sē nī

⁶ ĭmi ní Úpí Kúrísitō Yēsū ri ě'yī gí rī sī, lē ĭmi rikí ĭrivé tā 'dujú ngaá áyu. ⁷ ĭmi Kúrísitō ri ě'yī' 'bá gí 'dī' 'bée, ĭmivé ě'yīngará agá, lē ĭmī úlá ā fifi, sū ĭ ní ĭmi ímbá drīdrī rī tīnī. Lē ĭmi sēkí ōwō' 'dīfō mužú đīđī đīđī.

⁸ Lē ĭmi sēkí 'bá āzi ā ri átángá ězī ākó ni ímbá rizú ĭmī mī ū' 'bāzú ku, ímbángará 'dīni 'dīri, íbí íngá yīkī 'bá áda vé ni vúgá, āzini índrí ūnjí rī pi vúgá, íbí íngá Kúrísitō vúgá kuyé.

⁹ Kúrísitō ní adrizú vū drīgé nōgó 'bá áda rú rī, ĭri ā ngúlúpí Múngú 'i. ¹⁰ ĭmi ní ĭmi úmú Kúrísitō be gí rī sī, ĭmi nóni 'bá Kúrísitō vé ni gí. Kúrísitō ri Úpí 'bá āngū rú' 'bá rī pi drīgé, āzini índrí āngū rú' 'bá rī pi

drìgé. ¹¹ Sâ ìmi ní Kúrísító ri ẹ'yìzú rí gé, lìkí ìmi gí,* sù ì ní ágélé ẹ tì lù rí tìni, 'duki ìmivé ùnjikanya ìmì rù'bá gá sī gí, adri 'yozú kìnì, lìkí rù'bá ìmivé rí kuyé, Kúrísító lì ìmivé ùnjikanya àmvé gí. ¹² Lókí ì ní ìmi ní bātízímù† sèzú rí gé, sīkí ìmivé ùnjikanya Kúrísító be trù gí. Ìmi ní ẹ'yì kìnì Múngú inga Kúrísító ri gōó idri rú gí rí sī, nóni inga ìmi gōó idri ú'dí ìsù gí.

¹³ Ùnjikanya ìmi ní 'oó rí sī, ìmi ìndrékí sù 'bá ùdrā'bá gí ni pi tìni, 'bo nóni Múngú sē ìmi ní idri ú'dí, ìmi ní Kúrísító ri ẹ'yì gí rí sī. Múngú trù 'bá 'bavé ùnjikanya agásí céré gí. ¹⁴ Tā ì ní kōdō sī lèzú 'bá ìrīñázú rí, Múngú lì àmvé gí, 'du ùnjikanya rí gbāá peṭi alambaku sígégí.‡ ¹⁵ Múngú ndē ìndrì ùnjì rì'bá drī ọrù'bá rí pi vé ùkpō, ìri ní Yèsù ri sēé drāá peṭi alambaku sígégí rí sī. Múngú sē kōpi ní drīnjá 'bá tré àsámvú gé, ndē kōpivé ùkpō

Yèsù ní drāá peṭi alambaku sígégí rí sī.

¹⁶ Lē 'bá āzi ā 'yo, ngá ìmi ní ríi nyaá, dōku ríi mvuú rí ā tā ùnjì ku, dōku lē 'bá āzi ā 'yo ìmi ní, ìmi ríkí ú'dú ùmù nyazú rí ìnjì ilí be céré§ 'dini ku, dōku ìmi ríkí ùmù mbāá sī ní ígázú rí 'bāá nyaá ku, dōku ú'dú Sábátā vé rí ā tā 'duḍ 'bāá tā àmbúgú rú ku.* ¹⁷ Tā ì ní ùlāá 'dī'bée ìndrìkìndrì tā ìmùpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlé rí vé rí, tā rí vé áda, ìri Kúrísító 'i. ¹⁸ Lē ìmi sēkí ìmì mì ù'bāá 'bá ì 'bā'bée kú tā be mādā rì'bá mālāyíkā ìnjì'bá 'dī'bée ní ku, kōpi ri ì íngú ì ní ríi ìndrìlìkì ndréé rí sī. 'Bo tā kōpi ní 'oó 'dī'bée céré tā azakaza vé ni, ā'diātāsiyā kōpivé tā ríi ùsù rí 'yéṅá kōpi ri ì tā ùsù áyu. ¹⁹ 'Bá 'dini 'dī'bée adríkí Kúrísító adrípi drīlé rú rí vé ni ku, Kúrísító ri ùkpō sē 'bá ì ìkūnā'bá 'i rù'bá gá rí pi ní nī, ìri kōpi ùmú trù vūrā àlu gé, Múngú ri kōpi ní ùkpō sē, kōpi ā mbakí rí ícá ùkpó ùkpó ìvé

* **2:11** 2:11 Lìkí ìmi gí: Múngú lù Ābūrāmā ní kìnì, anjì āgō Ābūrāmā vé rí pi adríkí dō caá ú'dú ārō gí, lē ā ùlìkí kōpi ā ágélé ẹ tì rá, lúzu kìnì kōpi anjì Múngú vé ni. † **2:12** 2:12 Bātízímù: Lókí Āwánì ní bātízímù sèzú rí gé, ìri 'bá rí su yìi agá 'dāá, ìri gō 'bá rí ru inga àmvé nōó. Sungará yìi agá rí, sù ì ní 'bá rí sī 'bú agá rí tìni, ingagará àmvé nōó rí, sù ì ní 'bá rí ingaá gōó idri rú drāngará gálésìla rí tìni. ‡ **2:14** 2:14 'Du ùnjikanya rí gbāá peṭi alambaku sígégí: Tā 'dri vé ífifi, ká Yèsù ri gbāá peṭi alambaku sígégí, nya izāngā 'bavé ùnjikanya ā tā sī, tā ì ní kōdō lèzú 'bá ìrīñázú 'bavé ùnjikanya ā tā sī rí de gí. § **2:16** 2:16 Ú'dú ùmù nyazú rí ìnjì ilí be céré: Yāhūdī rí pi ri tā Múngú ní 'oó ì ní rí ā tā ígá, kōpi ri ùmù nya ú'dú uruḱo'bée gé, sù ú'dú Múngú ní Èlìzú Jó rí pi tì gé sī, āzini Ú'dú Pēnītíkòsītā vé rí gé rí tìni. * **2:16** 2:16 ùmù mbāá vé rí, dōku ú'dú Sábátā vé rí: Yāhūdī rí pi ri Múngú ri ìnjì mbāá sī ígápi ú'dí rú rí gé, kōpi ri ànyāpá ùlì kárakarā zā rōbōṅó rú. Sēbīṭī àlu àlu, kōpi ri ú'dú Sábátā vé Múngú ní uvuzú 'dāri ígá. † **1** lā 1 Kōrónìkòl 23:30-31; 2 Kōrónìkòl 2:4; 2 Kōrónìkòl 8:12-13; 2 Kōrónìkòl 31:3; Nēmáyā 10:33; Ōsèyā 2:11.

ě'yīngará agá.

²⁰ Īmivé ūnjīkānyā ĩmi ní 'oó drīdrī 'dā'bée, Kúrísitō drā 'dū mužú ĩndī gí píri, ngá ĩmi ní áwízú ęsí 'bázú tǎimbī 'bá áda ní ũtīi 'yoó kīnī, ²¹ "Ā 'dūkí ngaá ku, ā nyakí ngá urukō'bée ku, dōku ā úlókí ku" 'dī'bée 'duzú ngazú rī ā'di? ²² Tǎimbī 'dī'bée nyōókú nōri vé ni, kōpi ũdū be. ĩmi 'dūkí dō tā 'dī'bée ęzi ngazú, ĩmi 'dīri ri tǎimbī 'bá áda ní ũtīi, ĩri ní ímbá rī ā vūdrī ũbī mužú. ²³ 'Bá rī pi ũsūkí kīnī, 'bá tǎimbī rī ũtīi 'bá 'dī'bée, kōpi úmī be, tǎimbī rī sē 'bá rī Múngú ri ĩnjī āní, āzini ĩri sē 'bá rī 'i a'bi āní tā rú'ba nōri vé rī sī a'bia'bi. 'Bo tǎimbī ĩ ní ũtīi 'dī'bée ícó tā ūnjí rú'ba nōri ní lēe rī pi ē sī ífú bā ku.

3

Ídri ú'dí Kúrísitō agá rī

¹ Nóni ingakí ĩmi ídri ú'dí ísú Kúrísitō be trú gí, lē ĩmi 'bāki ęsí vūrā Kúrísitō ní mužú úrizú Múngú vé drī ęndépi gé 'bū gé 'dāá rī ā tā ũsūzú. ² Lē ĩmi 'bāki ęsí rizú ngá 'bū gé 'dāá rī pi ā tā ũsūzú, ā 'bāki ęsí rizú ngá nyōókú drīgé nōgó rī pi ā tā ũsūzú ku. ³ Ā'diātāsīyā ĩmi ũdrākí gí, nóni zūkí ĩmivé ídri Kúrísitō rú'ba gá Múngú agá. ⁴ Kúrísitō ĩmi ní ídri sēepi rī kādō ímú 'i i'daá, ĩ kpá ímú ĩmi i'da, ĩmi ímú ĩrivé đingará pōwūpōwū 'dāri ālē ĩri be trú.

⁵ Lē ĩmi rikí ĩmī rú'ba áyú tā ūnjí 'ozú ku. Lē ā 'bāki ęwū ku, ā rikí tā āzāvū rú ni pi 'oó ku, ā adrikí ũlē ākó, ā adrikí yīkī ūnjí ākó, ā 'bāki ęsí āmbúgú ngá drīgé ku, 'bá ęsí be āmbúgú ngá drīgé rī pi ri ęsí 'bā tā 'dī'bée ĩnjízú múngú rú. ⁶ 'Bá ri'ba tā 'o'ba 'dīni 'dī'bée, kōpivé tā 'dī'bée sē Múngú ā 'a ri ve āní ambamba. ⁷ Ándúru ĩmi ní adrizú 'bá 'dīni 'dī'bée āsámuvú gé rī gé, ĩmi rikí tā 'oó sū kōpi ní 'oó rī tīni. ⁸ 'Bo nóni lē ĩmi kukí tā ūnjí 'dī'bée rá, jīkó, ęsí ũká, 'bá ndrengará ūnjí, 'bá āzi ā rú izangará, āzini átángá ūnjí, lē ĩmi kukí tā 'dī'bée rá. ⁹ Lē ĩmi rikí ūnjō úlī ĩmi ęgūpīi drīgé ku, ā'diātāsīyā ĩmi kukí ūnjīkānyā ándúru ĩmi ní 'oó rī gí.

¹⁰ ĩmi újákí nóni ĩmi ícá ú'dí rú gí, Múngú ri sē ĩmivé újángará ícázú ú'dí rú 'dīri, ĩri adri mužú nyonyo, ĩmi Múngú ĩmi gbiipi sū 'i tīni rī nī āní múké. ¹¹ Ídri ú'dí ĩmi ní ísú 'dīri agá, 'bá rī dō Yāhúđi yā, dō adri Yāhúđi ku yā, dō ágélé ni ē tī líkí gí yā, dō líkí kuyé yā, dō 'bá rī nī Gīrīkī tī ku yā, dō 'bá ęsí be draápi dradra ni yā, dō túgērī yā, dō adri túgērī ku yā, Kúrísitō ri tā drīgé sī céré, ĩri ri adri 'bá agá.

¹² Múngú lē ĩmi rá, ũpē ĩmi adrii 'bá ívé ni uletere. Kúru lē ĩmi kokí 'bá rī pi ē ĩzā, ĩmi adrikí ęsí be múké, ĩmivé ęsí ā adri tā sī mādā, lē ĩmi 'okí tā múké 'bá rī pi ní,

lê ĩmi 'dukí tã rĩ ngaá mužú éşí be mädã. ¹³ ĩmi dõ tã be ĩmi äsámví gé sĩ ĩmi õgũpĩĩ be, lê ĩmi úríkí kôpi be trú, ĩmi trũkí ĩmi ĩmi äsámví gé sĩ rá, sũ Kúrísítõ ní ĩmi trũú rĩ tĩnĩ. ¹⁴ Tã agaápi rá rĩ, lê ĩmi lëkí ĩmi lëlë, ã'diätäsĩyã lëngará ri sê ĩmi ĩmi úmú adri trú, ĩmi tã 'du nga éşí be älu.

¹⁵ Lê tãkíri Kúrísítõ vé rĩ ã fi ĩmĩ éşí agá, ã'diätäsĩyã ĩmi ní adrii rú'ba älu rĩ sĩ, zíkí ĩmi ímũ adrii tã be kírĩ ĩmi äsámví gé sĩ. Lê ĩmi sêkí õwõ'difõ Múngú ní. ¹⁶ Lê ú'dúkõ múké Kúrísítõ vé rĩ ã fi adrii ĩmĩ éşí agá, ã sê ĩmi ní úmĩ, ĩmi ímbákí rĩ ĩmi ĩmi äsámví gé sĩ ĩmi õgũpĩĩ be. ĩmi ngokí úngó Sãwúmã vé rĩ, äzini ĩmi ngokí úngó Múngú ri íngúzú ãní, ĩmi sêkí Múngú ní õwõ'difõ ĩmĩ éşí agá 'dãá. ¹⁷ Tã ĩmi ní riĩ 'oó, äzini ĩmi ní riĩ átá rĩ, lê ĩmi 'okí Úpí Yësũ ã rú sĩ, lê ĩmi sêkí õwõ'difõ 'bá Ètëpĩ Múngú ní Yësũ ã rú sĩ.

'Bá Yësũ ri ë'yĩ'ba gĩ rĩ pi vé adringará ïvé 'bëtĩ äsámví gé rĩ

¹⁸ ĩmi ũkú rĩ pi, lê ĩmi yĩkĩ ĩmivé ägõ rĩ pi ã tĩ yiyĩ, ã lũ rĩ 'yozú kínĩ, ĩmi ë'yĩkĩ Úpí Yësũ ri gĩ.

¹⁹ ĩmi ägõ rĩ pi, lê ĩmi lëkĩ ũkú ĩmivé rĩ pi lëlë, ã átákĩ kôpi ní õjõgõ sĩ ku.

²⁰ ĩmi anjĩná rĩ pi, lê ĩmi yĩkĩ 'bá ĩmi tĩ'ba rĩ pi ã tĩ yiyĩ tã céré sĩ, ĩri sê Úpí ri adri ãní äyĩkõ sĩ.

²¹ ĩmi anjĩ ètëpĩĩ, Lê ĩmi átákĩ átángá anjĩná rĩ pi ní ú'dúkõ ũkpõ ũkpõ ní sĩ ku, ã sê rĩ kôpi ní ïzãngã ku.

²² ĩmi túgërĩ rĩ pi, lê ĩmi yĩkĩ 'bá ĩmi ní riĩ ëzĩ ngaá kôpi vúgá rĩ pi ã tĩ yiyĩ, ã adri 'yozú kínĩ, kôpi ní riĩ mĩ 'bãá ĩmivé ëzĩ ndrezú gõgõ rĩ sĩ ku, ĩmi ngakĩ ëzĩ rĩ éşí älu sĩ, ã ïnjĩkĩ rĩ Úpí ri ãní.

²³ Lê ĩmi ngakĩ ëzĩ rĩ éşí be céré, sũ ĩmi ní riĩ ëzĩ ngaá Úpí Yësũ ní rĩ tĩnĩ, adri 'yozú kínĩ, ĩmi ní riĩ ngaá 'bá áda ní rĩ tĩnĩ ku. ²⁴ Lê ĩmi nĩkĩ áamá múké 'yozú kínĩ, ëzĩ ĩmi ní ngaá rĩ agá, Kúrísítõ ri ĩmi ũfë rá, ã'diätäsĩyã ëzĩ ĩmi ní riĩ ngaá rĩ, ĩmi ri nga ĩmivé Úpí Kúrísítõ ní. ²⁵ 'Bá tã ũnjĩ 'oópi rĩ, Múngú ri ĩri ĩrĩñã ĩrivé ũnjĩkãnyã ĩri ní 'oó rĩ sĩ. Múngú ri 'bá rĩ pi vé tã lĩ céré pĩrĩ.

4

¹ ĩmi 'bá ambugu túgërĩ rĩ pi vé rĩ, lê ĩmi sũkĩ túgërĩ ĩmivé rĩ pi ã rú'ba gá sũsũ, ĩmi rũkĩ kôpi múké, ã'diätäsĩyã ĩmi nĩkĩ rá 'yozú kínĩ, 'Bá Āmbúgú ĩmĩ drĩlë gá anigé 'bũ gé 'dãá.

Lê 'bá rĩ pi ã zíkĩ Múngú ri

² Lê ĩmi 'bãkĩ éşí rizú Múngú ri zizú, ĩmi adriki mĩ be mgbo, ĩmi sêkĩ ĩri ní õwõ'difõ. ³ ĩmi zíkĩ 'bá ní Múngú ri, Múngú ã sê rĩ 'bá ní drĩlë múké, 'bã ũlũkĩ rĩ ú'dúkõ múké Kúrísítõ vé rĩ mužú, äzini 'bã ũlũkĩ rĩ tã

Kúrísitō vé ī ní ándúru ūzūú kuú mūdūmūdū rú rī mužú 'bá rī pi ní. 'Yīkí ma kú jó ī ní rizú āngū ū'yīzú rī agá nōgó ú'dúkó múké má ní ūlūú rī ā tā sī. ⁴ Īmi zīkí Múngú ri, ā sē rí má ūlū rí ú'dúkó múké rī mužú āní múké. ⁵ Īmi dō ri adri 'bá Múngú ri nī' 'bá kuyé rī pi āsámvú gé, tā Īmi ní rií 'oó rī, lē Īmi 'okí mužú tā nīngará be. Lē Īmi ū' 'bīkí lētī ndāá 'bá 'dī' 'bée ē īzā kozú. ⁶ Lē átángá Īmi ní rií átá kōpi āsámvú gé rī, Īmi átákí ēsī múké sī, ā sē rí kōpi ní úvá, ā'diātāsīyā 'bá āzi zī dō Īmi tā sī, Īmi újákí rí Īri ní átángá rī múké.

Páulū vé āngū ímbángará ā ūdū āzini mōdó sēngará

⁷ Tūkikō ri mávé tā ūlū Īmi ní nī. Īri édrīpī má ní lēélē rī, 'bā ēsī rizú ēzī rī ngazú ātí' 'bá rú má be trū Úpí agá. ⁸ Tā ā pá má ní lēzú Īri pēzú mužú Īmi vúgá 'dīlé rī, ā mu rí mávé tā ūlūú Īmi ní, āzini ē ímbá rí Īmi ēsī. ⁹ Tūkikō pi mu Ōnésīmū 'bávé édrīpī ēsī 'bāapi ēzī ngaapi ēsī be céré rī be, Ōnésīmū ri 'bá Īmivé nī, kōpi tā 'i ngaapi 'bā rú' 'bá gá nōlé rī pi ūlū Īmi ní nī.

¹⁰ Ārīsītārúkō ī ní 'yī kuú má be trū rī, sē Īmi ní mōdó, āzini Mārākō Bārúnábā vé māríté sē kpá Īmi ní mōdó. Ándúru ūlūkí Mārākō vé tā Īmi ní rá. Kādō caá Īmi vúgá 'dīlé, Īmi é'yīkí Īri drī Īrī sī. ¹¹ Yēsū ī ní zī Yúsītō rī, sē kpá Īmi ní mōdó. Yāhúdī Yēsū ri ē'yī' 'bá gí, 'bá ní rií ēzī ngaá kōpi be

trū mālūngā Múngú vé rī ā tā sī rī pi, kōpi 'yēgá 'dī, kōpi kokí mā īzā ambamba. ¹² Ēpāfūrā Īmi ógūpi adriipi ātí' 'bá Kúrísitō Yēsū vé rī, sē Īmi ní mōdó. Īri ri Múngú ri zī Īmi ní ūkpō sī, Īmi nīkí rí tā Múngú ní lēé Īmi 'okí rī, Īmi 'dukí rí ngaánga, Īmi tukí rí pá tītī Īmivé ē'yīngará agá. ¹³ Á ndre Ēpāfūrā 'bā ēsī céré rizú ēzī ngazú Īmi ní, āzini 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí kūrū Lāwōdīkiyā vé rī agá rī pi ní, āzini kūrū Hīrāpólīsī vé rī agá rī pi ní. ¹⁴ Lūkā 'bávé ūndī riipi dáwā sēepi 'bá ní lēélē rī, sē Īmi ní mōdó, āzini Dema sē kpá Īmi ní mōdó. ¹⁵ Īmi sēkí mōdó 'bá édrīpī, āzini 'bá ómvūpī Yēsū ri ē'yī' 'bá gí Lāwōdīkiyā gá rī pi ní, āzini Īmi sēkí mōdó 'bá ómvūpī Nūfā ní, āzini 'bá kánísā vé ī úmú' 'bá Īrivé 'bētī āsámvú gé rī pi ní.

¹⁶ Lākí dō kōkōbī 'dīri Īmi ní gí, Īmi pēkí mužú 'bá kánísā Lāwōdīkiyā vé rī agá rī pi ní, kōpi ā lākí. Kōkōbī má ní sī sēé 'bá Lāwōdīkiyā vé rī pi ní rī, lē Īmi zīkí, kōpi ē īsēkí, Īmi lākí kpá Īndī.

¹⁷ Īmi lūkí Ārīkīpō ní, lē ā nī múké 'yozú kīnī, ēzī Úpí Yēsū ní sēé drī ni gé rī, ā 'du ngaánga.

¹⁸ Ma Páulū 'i, mōdó ūdūmbītā rú 'dīri, ā sī kōkōbī ni má drī sī nī. Īmi nīkí rá 'yozú kīnī, ma kú jó ī ní rizú āngū ū'yīzú rī agá nōónō, Īmi zīkí má ní Múngú ri. Ēsī múké Múngú vé rī ā adri Īmi be.

**Kòkòbì àlu ni
Páulũ ní sǐ sēé 'bá
Tēsālōnikē
vé rĩ pi ní rĩ
Tā búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Páulũ í'dó kǎnísǎ àngũ Tēsālōnikē vé rĩ agá (Ẹzì 17). Tēsālōnikē ri kǔrũ àmbúgú àngũ Mǎkēdōniyǎ vé rĩ agá, àngũ ì ní zìjì Gírìkì rĩ vé wọ̀ọ̀kọ̀ úrúlé rú rĩ gé. Páulũ nga mbèlèná mujú 'dǎásǐ rá, ǎ'diātǎsìyǎ Yǎhúdì urukọ̀ ní lèé ìri rujú rĩ sǐ. Vùdrì ní gé, Tímòtèyò riipi ìri ē ìzǎ koopi rĩ ní lùzú ìri ní kǐnì, kòpi ǎ rikí dō Kūrìsìtìyǎnì rĩ pi ọ̀cǔjú drǎáàsìyǎ, kòpi 'bǎkí ẹ̀sì kuú Múngú drìgé. Páulũ sǐ kòkòbì 'dìri kòpi ē ẹ̀sì ìmbázú, àzini tā kòpi ní zìjì rĩ újázú.

Kòkòbì 'dìri agá, Páulũ sē Múngú ní ọ̀wọ̀'dífò Kūrìsìtìyǎnì Tēsālōnikē agá rĩ pi vé ẹ̀'yìngará ǎ tā sǐ, àzini kòpìvé lèngará ǎ tā sǐ. Ùlũ kpá kòpi ní ívé adringará Kūrìsìtìyǎnì rú kòpi ǎsámvú gé rĩ vé tā. Ùlũ kpá kòpi ní tā úmvúlésì ìmùpi 'ì ngaápi Kūrìsìtìyǎnì rĩ pi ǎ rù'bá gá kòpìvé drǎngará ǎ vùdrì gé rĩ vé tā, àzini ùlũ tā úmvúlésì ìmùpi 'ì ngaápi sǎ Yèsù ní ìmùzú ìmvízú rĩ gé rĩ vé tā. Ímbá kòpi ní lẹ̀tì adrizú ǎnì múké cǐmgbá cazú ọ̀'dú Yèsù ní ìmvízú rĩ gé rĩ vé tā.

*Páulũ sē mǒdó 'bá
Tēsālōnikē vé rĩ pi ní*

¹ Ma Páulũ 'ì, 'bá Sílǎ be Tímòtèyò sǐ, 'bá sǐkì kòkòbì 'dìri sēé ìmi ní, ìmi 'bá kǎnísǎ vé adri'bá kǔrũ Tēsālōnikē vé rĩ agá, Múngú 'bá Ẹ̀tẹ̀pi ri ẹ̀'yì'bá gí, àzini Úpí Yèsù Kúrìsítò ri ẹ̀'yì'bá gí rĩ pi. Ẹ̀sì múké Múngú vé rĩ, àzini tǎkírì ìrivé rĩ ǎ adri ìmi be.

*Ẹ̀'yìngará 'bá Tēsālōnikē
gá rĩ pi vé rĩ*

² Ọ̀'dú àlu àlu, 'bá ri ọ̀wọ̀'dífò sē Múngú ní ìmi tā sǐ cére, 'bá kǎdò rií Múngú ri zìjì, 'bá ri zì ìmi ní ìndì. ³ 'Bá kǎdò rií 'bá Ẹ̀tẹ̀pi Múngú ri zìjì ìmi tā sǐ, 'bá ri zì ẹ̀zì ìmi ní ngaá ẹ̀sì be cére ẹ̀'yìngará be rĩ ǎ tā sǐ, àzini 'bá ri zì ẹ̀zì ìmi ní ngaá lèngará be rĩ ǎ tā sǐ, àzini 'bá ri zì ìmi ní ẹ̀sì 'bǎǎ 'bávé Úpí Yèsù Kúrìsítò drìgé rĩ ǎ tā sǐ.

⁴ Má ẹ̀drípìjì má ọ̀mvùpìjì, 'bá nǐkí rá 'yozú kǐnì Múngú lè ìmi rá, ùpè ìmi adrií 'bá ívé ni pi. ⁵ ǎ'diātǎsìyǎ 'bá ní ọ̀'dúkọ̀ múké rĩ jìzú ùlùzú ìmi ní rĩ gé, 'bá ùlùkí 'yèjá átángá 'bá tì gé rĩ ọ̀'dúkùlẹ̀ kuyé, ọ̀'dúkọ̀ múké 'bá ní jìjì ùlùú rĩ ùkpò be, Índrì Uleterè rĩ 'ìda ìmi ní 'yozú kǐnì, tā 'bá ní ùlùú ìmi ní rĩ, ìri tā áda. Ìmi nǐkí 'bávé adringará ìmi ǎsámvú gé ìmi ìzǎ kozú rĩ rá. ⁶ Ìmi nyakí dō ìzǎngǎ ọ̀'dúkọ̀ múké rĩ ǎ tā sǐ ambamba drǎáàsìyǎ, Índrì Uleterè rĩ vé ùkpò sǐ, ìmi ẹ̀'yìkí ọ̀'dúkọ̀ rĩ àyìkò be ambamba. 'Dìri ìmi ùbìkí tā

'bá ní 'oó rī ā pámvú, āzini Úpí Yēsū ní 'oó rī ā pámvú.

⁷ Tā 'dīri sī, ĩmi ufukí adrii ũ'bītā rú 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí āngū Mākēdōniyā vé rī agá, āzini āngū Ākáyā vé rī agá rī pi ní. ⁸ ĩmivé tā sī, sē ú'dúkọ múké Úpí Yēsū vé tā sī rī kọ mụzú āngū Mākēdōniyā vé rī agásī, Ākáyā vé rī agásī, āngū rī pi agásī céré. Ẹ'yīngará ĩmi ní Múngú ri ẹ'yízú rī vé tā kọ mụzú āngū rī pi agásī céré gí, 'bá lēkí tā ni átá ĩmi ní Ẹjị ku. ⁹ Ā'diātāsīyā kọpi ũlūkí tā ĩmi ní 'bā ẹ'yízú ẹsị be céré rī vé tā rá, āzini kọpi ũlūkí tā ĩmi ní gāzú ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ịnjịgá sī rī vé tā rá, āzini kọpi ũlūkí tā ĩmi ní ẹsị újázú Múngú áda ídri rú ĩmi ní ẹzị ngaa ĩri ní rī vé tā rá, ¹⁰ āzini kọpi ũlūkí tā ĩmi ní ẹsị 'bāzú Múngú vé Mvā ĩri ní ingaa gōō ídri rú drāngará gálésila rī vé ịgōngará 'bū gélésī rī vé tā rá. Mvā 'dīri Yēsū 'i, ĩri úmvúlésī ímụ 'bā pa Múngú vé jīkó tā lịzú rī agásī nī.

2

Ezị Páulū ní ngaa Tēsālōnikē agá rī

¹ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, ĩmi nīkí rá 'yozú kíní, ẹcị 'bá ní tuú mụzú ĩmi vúgá 'dīlé rī drā kána kuyé. ² ĩmi nīkí ịzāngā 'bá ní nyaá kárakarā ĩ ní 'bā u'dazú kūrú Pīlípóyī vé rī agá 'dāá, ịsúzá 'bá cakí drī ĩmi vúgá 'dīlé kuyé rī rá. 'Bo Múngú 'bávé rī sē 'bá

ní ũkpō ívé ú'dúkọ múké rī ũlūzú ĩmi ní Ẹrī ākó, 'bá 'bā tā lē' 'bá ku rī pi, ā cekí dō 'bā gārā kūrū drāāsīyā, ³ 'bá ní rizú ú'dúkọ múké rī ũlūzú ĩmi ní rī gé, 'bá úlíkí ũnjō kuyé, 'bá ũlūkí ú'dúkọ múké rī ẹsị múké sī, 'bá ũ'bākí ĩmí mị kuyé. ⁴ Ú'dúkọ múké 'bá ní ũlūú rī, Múngú ā'yī 'bá ní tā ni nī. Ú'dúkọ múké 'bá ní ũlūú rī, adri 'yozú kíní, āyīkō sēzú 'bá áda ní kuyé, ĩri āyīkō sēzú Múngú ní. Múngú nī tā 'bá ẹsị agá rī nī. ⁵ ĩmi nīkí rá 'yozú kíní, 'bá átákí ĩmi ní tā múké ĩmi íngúzú ĩmí mị ũ'bāzú ānī kuyé, dōku lēzú ngá āzi ịsúzá ĩmi vúgá ānī kuyé, tā 'bá ní 'oó rī, Múngú nī rá. ⁶ Adri 'yozú kíní, 'bá rikí lētị ndāá, ĩmi íngúkí rí 'bā ānī dōku 'bá ọrukọ ẹ íngúkí rí 'bā ānī yā 'díní kuyé.

'Bā Kúrísitō vé 'bá áyúáyú nō'bée, 'bā té kōdō ícọ ngá zị ĩmi tị gé rá, ⁷ 'bo 'bá adrikí ĩmi āsámvú gé ẹsị be mādā, sū anjị ẹndrẹpị ní ríí ívé anjina ā tā mbaá rī tịni. ⁸ 'Bá lēkí ĩmi ambamba, 'bá ní ĩmi ní ú'dúkọ múké Múngú vé rī ũlūzú ānī, āzini 'bá ní úvá 'bāzú tā rī ũlūzú ĩmi ní ānī. ⁹ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, ĩmi nīkí ẹzị 'bá ní ngaa ũkpō sī ĩmi āsámvú gé rī rá. 'Bá ní rizú ú'dúkọ múké Múngú vé rī ũlūzú ĩmi ní rī gé, 'bá rikí ẹzị ngaa ụtúná pi ịnịná be ngá ndāzú 'bā ịzā kozú, 'bā 'bākí rí ọgụ 'bá āzi drịgé ku.

¹⁰ Tā 'bá ní 'oó rī, ĩmi ndrekí ĩmí mị sī rá, Múngú

ndre kpá rá, ĩmi 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩ'bá gí 'dĩ'bée, 'bá ní rizú adrizú ĩmi ǎsámvú gé rĩ gé, 'bá rikí adrii tá be pĩri, 'bá ǎzi ẽdí 'bá rú tá ũnjĩ sĩ kuyé. ¹¹ ĩmi nĩkĩ rá 'bá ní rizú adrizú ĩmi be rĩ gé, 'bá rúkĩ ĩmi múké sũ anji ẽtẹpi ní ívé anji ruṣú múké rĩ tĩni, ¹² 'bá ímbákĩ ĩmĩ ẽsí, ǎzini 'bá ũmĩkĩ ĩmĩ ẽsí, ĩmi adrikĩ rĩ múké Múngú ẽndrẹti gé, ǎ'diātāsīyā Múngú zĩ ĩmi ífĩ ívé mǎlũngā ũnyĩ be ambamba rĩ agá gí.

¹³ 'Bā ri Múngú ní ǒwǒ'dĩfō sē sā céré sĩ, ǎ'diātāsīyā 'bá kǎ ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũú ĩmi ní, ĩmi ẽ'yĩkĩ rá, ĩmi ẽ'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, ú'dúkó rĩ Múngú vé ni, adri 'bá áda vé ni kuyé. ĩmi 'bá Múngú ri ẽ'yĩ'bá gí 'dĩ'bée, ú'dúkó rĩ ĩmi agá anigé, ĩri ri ẽzi nganga. ¹⁴ Má ẽdrĩpiĩ má ǒmvúpĩ, ĩmi 'dukĩ tá rĩ ngaa sũ 'bá Múngú vé kǎnĩsǎ Yũdáyā gá rĩ pi ní 'duṣú ngaa rĩ tĩni rá. ĩmi nyakĩ izāngā 'bá ĩmivé ǎngũ agá rĩ pi drĩgé, sũ 'bá Kúrísitō Yēsũ ri ẽ'yĩ'bá gí Yũdáyā gá rĩ pi ní nyaá Yāhũdĩ rĩ pi drĩgé rĩ tĩni.

¹⁵ Yāhũdĩ rĩ pi 'dikĩ Úpĩ Yēsũ ri, kōpi ú'dĩkĩ kpá nẹbĩ rĩ pi, ǎzini kōpi údrókĩ 'bá ǎngũ rĩ agásĩ rá. Tá kōpi ní 'oó rĩ sē Múngú ní ǎyĩkō kuyé, ǎzini kōpi ẽ ẽsí ũká ũká 'bá rĩ pi ní céré. ¹⁶ ĩmi ndrekĩ drĩ ká, kōpi lẹkĩ 'bá ũlũkĩ ú'dúkó múké rĩ 'bá adri'bá Yāhũdĩ rú ku rĩ pi

nĩ ku, ǎ'diātāsīyā kōpi lẹkĩ 'bá adri'bá Yāhũdĩ rú ku rĩ pi ẽ ǐsũkĩ pangará ku. Tá Yāhũdĩ rĩ pi ní 'oó 'dĩni 'dĩri, sē kōpivé ũnjĩkǎnyā tĩ muṣú drĩgélé, ǎnĩ jĩkó ri 'de Múngú agá, ĩri ímũ kōpi ĩrĩnā rá.

Páũlũ ri úvá be lē muṣú 'bá Tēsālōnikē vé rĩ pi ndrēé

¹⁷ Má ẽdrĩpiĩ má ǒmvúpĩ, 'bá ní 'bá acozú ĩmi be, 'bá ní ĩmi kuzú lókĩ be mǎdā rĩ gé, 'bávé ẽsí céré adri kú ĩmi drĩgé, 'bá rikĩ ũ'bĩ ũkpō sĩ lēzú gōzú muṣú ĩmi ndrezú, ĩmi úvá ní 'bá ndēé ambamba rĩ sĩ. ¹⁸ 'Bá lẹkĩ kōdō muṣú ĩmi vúgá 'dĩlé ẽsí ǎlu sĩ. Sũ mǎ ulungu Páũlũ tĩni, má ũ'bĩ ũkpō sĩ, á lē kōdō gōó muṣú ĩmi ndrēé dī, 'bo Sātánā ala 'i 'bá ẽndrẹti gé cí. ¹⁹ Agaápi rá rĩ, Yēsũ kǎdō ímvĩ ígōó, 'bá 'bá ní ímũ ẽsí 'bá kōpi drĩgé, 'bá ní ímũ adrii ǎnĩ ǎyĩkō sĩ, ǎzini 'bá ĩ ní ímũ 'bá ní kũlá sēzú ǎnĩ rĩ, ĩri adri ǎ'di pi? Adri ĩmi 'i ku? ²⁰ Ádarú ĩmi sē 'bá ímũ dī pōwũpōwũ, ǎzini 'bá ímũ adri ǎyĩkō sĩ.

3

Pėkĩ Tĩmōtėyō ri muṣú Tēsālōnikē gá

¹ 'Bá kǎ ũ'dũ ndǎá tí muṣú, 'bá ũsũkĩ múké ni, lē 'bá áwĩkĩ adrii kũrũ Ātėnėsĩ vé rĩ agá nōgō. ² 'Bá pėkĩ 'bá ẽdrĩpiĩ Tĩmōtėyō riipi ẽzi Múngú vé rĩ ngaaapi 'bá be trũ rĩ muṣú ĩmi vú 'dĩí áyu, ǎ mu rĩ ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĩ ũlũú ĩmi ní, ẽ ímbá rĩ

īmī ēsī, īmi adrikí rí ũkpó ũkpó īmivé ẹ'yīngará agá, ³ īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi vé ẹ'yīngará ā adri rí īdrikídri ọcūngará 'dī'bée sī ku. Īmi nīkí rá 'yozú kīnī, 'bá ícókí ápá ọcūngará 'dī'bée agásī bā ku. ⁴ 'Bá ní rizú adrízú īmi be rī gé, 'bá lūkí īmi ní rá, 'bá kīnī, ī ímú 'bā ọcū rá. Sū īmi ní nījī rá rī tīnī, ọcūkí 'bā rá. ⁵ Má kā ũ'dū ndāá tí mužú īmi vúgá 'dīlé, má ní Tīmōtéyō rí pēzú mužú ānī, ā muž rí īmi ndreé, dō īmi áwíkí adrií ũkpó ũkpó īmivé ẹ'yīngará agá ũgōgō. Má ēsī rí ũtītī, má ũsū ādróko ímú īmi ũ'bījí gí, ẹzī 'bá ní ngaá kárákará 'dīrī īri déna ímú drā kána.

⁶ 'Bo nóni Tīmōtéyō ímví īmi vúgá 'dīísī, ícá 'bá vúgá nōó gí, íjī 'bá ní ú'dúkó múké ni ũlūú, ũlū ẹ'yīngará īmivé rī ā tā, āzini lēngará īmivé rī ā tā. Ūlū 'bá ní kīnī, tā 'bá ní 'oó īmi āsámvú gé āyīkō sī 'dāri, āvī īmi agásī ālujāni kuyé, sē īmi rí 'bā úvá úyí, īmi lēkí ímú 'bā ndreé, sū 'bá ní īmi úvá úyí, lēé mužú īmi ndreé rī tīnī.

⁷ Má ẹdrípījī má ọmvúpījī, ā rikí dō 'bā ọcūú nóni drāāāsīyā, tā Tīmōtéyō ní ímú ũlūú 'bá ní kīnī, īmi tukí pá tītī īmivé ẹ'yīngará agá rī sī, sē 'bā ēsī úrī gí. ⁸ Īmi ní pá tuú tītī Úpí agá rī sī, sē 'bá ní āyīkō. ⁹ Āyīkō īmi ní sēé 'bá ní nōri sī, 'bā sēkí rí Múngú ní ọwō'dīfō ni gbā

ngōpí? ¹⁰ 'Bā rí Múngú rí zī īmi ní ũtūjā pí inījā be, ā zī rí 'bá ní lētī mužú īmi ndrezú dījī, 'bā muží rí īmi īzā koó, īmi ímbá tā urukọ īmi ní nījī kuyé rī pí sī, īmi adrikí rí ũkpó ũkpó īmivé ẹ'yīngará agá.

¹¹ Lē Múngú 'bá Ẹtẹpí pí 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō be, kōpí ā zīkí 'bá ní lētī mužú īmi vúgá 'dīlé. ¹² Lē Úpí Yēsū ā sē lēngará īmivé rī ā muž drīdrī, īmi lēkí īmi lēlé īmi āsámvú gé sī, āzini īmi lēkí kpá 'bá rī pí lēlé, sū 'bá ní īmi lēé rī tīnī. ¹³ Lē Úpí Yēsū ẹ ímbá īmī ēsī, īmi adrikí rí ũnjīkānyā ākó, īmi adrikí rí ule 'bá Ẹtẹpí Múngú ẹndrẹtí gé, ú'dú 'bávé Úpí Yēsū ní ịgōzú ímúzú ívé 'bá uletere rī pí be rī gé.

4

Adringará múké āyīkō sēepi Múngú ní rī

¹ Má ẹdrípījī má ọmvúpījī, 'bá lūkí īmi ní rá, lē īmi 'okí tā pīrī Múngú ní āyīkō sēepi ni, sū 'bá ní ímbá īmi ní rī tīnī. 'Bá nīkí rá īmi rí tā rī 'o pīrī, 'bá mākí īmi ēsī be cére, lē īmi 'okí tā pīrī rī mužú dījī. ² Ā'diātāsīyā īmi nīkí tā 'bá ní ímbá īmi ní ũkpō Úpí Yēsū vé rī sī rī gí.

³ Múngú lē īmi adrikí uletere 'í ẹndrẹtí gé, lē īmi 'bākí ọwū mužú bādāru ku. ⁴ Lē 'bá ālu ālu ā ũtē 'í rú'bá ũtētē,* ā adri rí ũnjīkānyā

* 4:4 4:4 Lē 'bá ālu ālu ā ũtē 'í rú'bá ũtētē: Tā 'dīri vé íffí, lē 'bá rī ā adri 'yējā ũkú ívé rī be.

ākó, ē ĩnjĩkĩ rĩ ĩri ĩnjĩnjĩ, ⁵ ā ri ɔwũ 'bāá sũ pāgānō Múngú ri nĩ'bá kuyé rĩ pi tĩnĩ ku. ⁶ 'Bá āzi ā 'o ũnjĩkānyā lēzú lazú édrĩpĩ vé ũkú sĩ ku. Tā ũnjĩ ĩri ní 'oó 'í édrĩpĩ ní 'dĩri sĩ, Úpĩ Yēsũ ri ĩri ĩrĩñā rá, sũ 'bá ní ũlũú ĩmi ní rĩ tĩnĩ. ⁷ Múngú zĩ 'bā ímú ũnjĩkānyā 'oó kuyé, zĩ 'bā ímú adrií uletere. ⁸ 'Bá tā ĩ ní ímbá 'dĩri gāápi sĩ rĩ, gā 'dĩri 'bá áda kuyé, gā Múngú Índrĩ Uletere rĩ sēepi rĩ.

⁹ Múngú ímbá ĩmi ní tā ĩmi ní ĩmi lēzú ĩmi édrĩpĩ be rĩ ĩnógósĩ gĩ, 'bá ícókĩ tā ni sĩ sēé ĩmi ní ku. ¹⁰ Ádarú lēngará ĩmi ní ĩmi ɔgũpĩ Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gĩ adri'bá āngũ Mākēdōnĩyā vé rĩ agá rĩ pi lēzú rĩ aga rá. Má édrĩpĩ má ɔmvúpĩ, lē ĩmi lēkĩ ĩmi mužú lēlē.

¹¹ Lē ĩmi adrikĩ tā be kĩri 'bá rĩ pi āsámvú gé, ĩmi rikĩ fĩ 'bá urukọ vé tā agá ku. 'Bá ālu ālu ā 'bā ẹsĩ rizú ívé ẹzĩ ngazú 'í drĩ sĩ, sũ 'bá ní lũú ĩmi ní rĩ tĩnĩ, ¹² 'bá Kúrísítō ri ẹ'yĩ'bá kuyé rĩ pi ē ĩnjĩkĩ rĩ ĩmi ĩnjĩnjĩ, āzini ĩmi zĩkĩ rĩ ngá 'bá āzi tĩ gé ku.

Yēsũ vé ĩgōngará

¹³ Má édrĩpĩ má ɔmvúpĩ, 'bá lēkĩ ĩmi ní 'bá ũdrā'bá, Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi vé tā ũlũú, lē ĩmi rikĩ kọpi ngoó sũ 'bá ẹsĩ 'bā'bée tā drĩdrĩ 'dĩlé rĩ drĩgé kuyé rĩ pi tĩnĩ ku. ¹⁴ 'Bá ẹ'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, Yēsũ drā rá, 'bo íngá

gōó ídri rú drāngará gálēsĩla rá, 'bá ẹ'yĩkĩ kpá rá 'yozú kĩnĩ, 'bá ũdrā'bá, Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi, Múngú ri ímú kọpi inga gōó ídri rú Yēsũ be trũ. ¹⁵ 'Bá lēkĩ tā Úpĩ Yēsũ ní 'yoó rĩ lũú ĩmi ní kĩnĩ, 'bā drĩ adri'bée ídri rú cĩmgbá lókĩ 'í ní ímúzú ímvízú rĩ gé nō'bée, 'bá ícókĩ ngaá mužú 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi sĩ drĩdrĩ ku, 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi nga drĩdrĩ nĩ. ¹⁶ Úpĩ Yēsũ ri ímú ísĩ 'bũ gé 'dāásĩ vũgá nōó, ĩri tāĩmbĩ sē 'bá rĩ pi ní ụ'dúkọ be uru 'dāá, mālāyĩkā adripi mālāyĩkā rĩ pi drĩgé céré rĩ nga átá ụ'dúkọ be uru 'dāá, ĩri dibe tā áyú be, Múngú vé gũké āngũ zizú rĩ dibe ọ'ụ be. 'Bá ũdrā'bá Yēsũ Kúrísítō ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi, kọpi í'dó íngá ĩfũ ívé 'bũ agá 'dāásĩ drĩdrĩ nĩ. ¹⁷ Tā 'dĩri ā vudrĩ gé, 'bā drĩ adri'bá ídri rú ĩ ní kuú vũgá nō'bée, 'bā kúru nga mužú 'bā úmú kọpi be trũ ĩrĩbĩtĩ agá 'dāá, 'bā 'bā úmú Úpĩ Yēsũ be trũ ũlí agá 'dāá. 'Bā áwĩ adri Úpĩ Yēsũ pi be trũ mužú nyonyo. ¹⁸ Kúru lē ĩmi 'dukĩ tā 'dĩ'bée rizú ĩmĩ ẹsĩ ímbázú ĩmi āsámvú gé sĩ.

5

Īmi adrikĩ ũrē, ĩmi ũtēkĩ Yēsũ vé ĩgōngará

¹ Má édrĩpĩ má ɔmvúpĩ, 'bá ícókĩ sā, dōku ụ'dú Úpĩ Yēsũ ní ímvízú rĩ vé tā sĩ sēé ĩmi ní ku, ² ā'diātāsĩyā ĩmi nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, Úpĩ

* 5:2 5:2 Úpĩ ri ímú ícá: Gĩrĩkĩ tĩ sĩ, Ụ'dú Úpĩ ní ímúzú ĩgōzú rĩ.

ri ímú ícá* dū, sū ũgú'ba ní ímú ngá ũgūú ñnḡná sī rī tḡḡ. ³ 'Bá rī pi kádō 'bāá ríí átá, "Nóni tākiri anigé, āngū rī nóni múké," tā ũnjí ri koro í'dé kōpi drḡgé, sū ũkú mvá tīpi rī ā 'a ní í'dó ásó mbēlēḡá rī tḡḡ, kōpi ícókí ápá āluḡáni ku.

⁴ Má édrípḡí má ómvúpḡí, ìmi adrikí ñnḡná agá kuyé, ìmi nḡkí tā rī gí, āní ìmi ícókí āyāá Úpí vé ícángará dū sū ũgú'ba tḡḡ 'dīri ā tā sī ku. ⁵ Ìmi céré anji ũtḡḡná vé ni, āzini ũtḡ ḡmgbáraká vé ni. 'Bá adrikí anji ñnḡná vé ni kuyé, āzini āngū bīipi nḡpi cḡcḡ rī vé ni kuyé. ⁶ Lē 'bā rikí ũ'dú koó bādāru sū 'bá urukō ní ríí ũ'dú koó rī tḡḡ ku, lē 'bā adrikí mḡ be mgbō, āzini lē 'bā ũtēkí 'bā ũtētē. ⁷ 'Bá ri'ba ũ'dú ko'ba rī pi, kōpi ri ũ'dú ko ñnḡ sī. 'Bá ri'ba íwá mvu'ba ìmērēzú rī pi, kōpi ri íwá rī mvu ìmērēzú ñnḡ sī. ⁸ 'Bā anji ũtḡḡná vé ni, lē 'bā 'bākí ē'yḡḡngará rī, āzini lēngará rī kúkúrúkú rú, 'bā ũtēzú āní, āzini 'bā 'bākí pangará rī vé tā 'bá éḡí agá, sū sāpú aya rú í ní suú drḡgé rī tḡḡ.

⁹ Múḡgú ũpē 'bā 'yozú kíní 'bā ímúkí rí ízāngā ísú 'í drḡgé yā 'díní kuyé, ũpē 'bā 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō ē ímú rí 'bā paá ũñjikānyā agásí. ¹⁰ Yēsū drā 'bávé tā sī. Kādō ímví, ñri dō 'bā ísú ídri rú yā, dō ñri ísú 'bā ũdrākí gí yā, 'bā ímú adri ñri be trú mužú 'dání'dání. ¹¹ Ìmi ímbákí ìmī éḡí, āzini

ìmi ímbákí ìmi adrií ũkpó ũkpó, sū ìmi ní ríí 'oó rī tḡḡ.

Tā Páulū ní ímbá rī vé ũdū

¹² Má édrípḡí má ómvúpḡí, 'bá mākí ìmi, lē ìmi ññjḡkí ìmivé drḡkoma ri'ba ézḡ nga'ba Úpí Yēsū ní rī pi ññjḡ ññjḡ. Kōpi ri ézḡ nga ũkpō sī ìmi āsámvú gé, āzini kōpi ri ìmi ímbá, ìmi 'okí rí tā ũnjí ku. ¹³ Lē ìmi ññjḡkí 'bá drḡkoma rú rī pi ññjḡññjḡ ézḡ kōpi ní ríí ngaá rī sī, ìmi lēkí kōpi lēlē. Lē ìmi adrikí tā be kírí ìmi āsámvú gé sī. ¹⁴ Má édrípḡí má ómvúpḡí, 'bá mākí ìmi éḡí ālu sī, ìmi lūkí 'bá ũvú rú ézḡ nga'ba ku rī pi ní, lē kōpi ā ngakí ézḡ, ìmi ímbákí 'bá ũrḡ rú rī pi vé éḡí, kōpi ē éḡí ā adri rí ũkpó ũkpó, ìmi kokí 'bá ē'yḡḡngará be mādāḡḡná rī pi ē ízā, ìmi adrikí tā be mādā 'bá rī pi be céré. ¹⁵ 'Bá āzi 'o dō tā ũnjí ógúpḡ ní, 'bā í ní 'oó ũnjí 'dīri, ā újā ógúpḡ ri 'oó ũnjí ku. ũ'dú céré lē ìmi ũ'bḡkí tā múké 'oó ìmi āsámvú gé sī, āzini ìmi 'okí tā múké 'bá urukō'bée ní.

¹⁶ Sā céré sī, lē ìmi adrikí āyḡkō sī. ¹⁷ Ìmi rikí Múḡgú ri zḡí, lē ìmi āndēkí ñri zḡḡngará sī ku. ¹⁸ Lē ìmi sēkí Múḡgú ní ōwō'dífō tā ārēvú sī céré. Ìmi ní Kúrísitō Yēsū ri ē'yḡḡ gí rī sī, Múḡgú lē ìmi 'okí sū 'dīri tḡḡ.

¹⁹ Ézḡ Índrí Uleterē rī ní lēé ngaá rī, 'bā āzi ā uga ku. ²⁰ 'Bá Índrí Uleterē rī ní ású gí rī sē dō tḡ, ā ōwukí tḡ ñri ní sēé rī ku. ²¹ Ìmi ámákí tā céré ñri ní átá rī

pi múké múké ũgbále, ĩmi
'duki múké rĩ ẽzĩ ngazú ãní.
22 Lē ĩmi fiki ũnjĩkãnyã agá
ku.

Páũlũ sē 'bá rĩ pi ní tãkĩri

23 Múngú riipi tãkĩri sēepi
rĩ, ã ũjĩ ĩmivé ẹsĩ, ãzini ã
ũjĩ ĩmĩ rú'bá, ĩmi adrikĩ rĩ
uletere ũnjĩkãnyã ãkó, cazú
ų'dú 'bávé Úpĩ Yēsũ Kúrísitō
ní ĩmvízú rĩ gé. 24 Múngú zĩ
ĩmi adrii 'bá ívé ni, ĩri tã 'í ní
'yoó rĩ 'du nga rá sũ 'í ní 'yoó
rĩ tĩni.

25 Má ẹdrĩpĩi má ọmvúpĩi,
ĩmi zĩkĩ 'bá ní Múngú ri.
26 ĩmi sēkĩ mōdó 'bá ẹdrĩpĩi
ní, ãzini 'bá ọmvúpĩi ní, ĩmi
u'dekĩ kōpi ẹzĩi bēdrĩ sĩ. 27 Á
mã ĩmi Úpĩ Yēsũ ã rú sĩ, lē
ĩmi lākĩ kōkōbĩ 'dĩri 'bá Yēsũ
ri ẹ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ní céré.

28 Ẹsĩ múké 'bávé Úpĩ Yēsũ
Kúrísitō vé rĩ ã adri ĩmi be.

**Kōkōbī ĭrī ni Páulū
ní sī sēé 'bá
Tēsālōnikē
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī
ā ũlūngará**

Páulū sī kōkōbī 'dīri sēé Kūrīsītīyānī Tēsālōnikē vé rī pi ní, ĩsú ākūdē sī kōkōbī drīdrī 1 Tēsālōnikē rī gí. Sī kōkōbī 'dīri sâ mādānā agá, 'du caá mbāá kárakará kuyé. Sī kōpi ní kīnī, ā rikí dō Kūrīsītīyānī rī pi ōcūú drāāsiyā, lē kōpi ā tukí pá tītí ĩvé ě'yīngará agá. 'Bá urukō'bée rikí ũlūú kōpi ní kīnī, Kúrísitō ímvi ĩgōó gí, dōku ĩri ímvi ĩgō ú'díkírīnā nōgó, lē kōpi ā ngakí ězī ku. 'Bo Páulū 'yo kōpi ní kīnī, kōpi ā yīkí 'bá 'dīni 'dī'bée vé tā ku. 'Yo kōpi ní kīnī, lē Kūrīsītīyānī rī pi ā adrikí ũvú rú ku, ā'diātāsīyā Kúrísitō ní drī ícázú kuyé rī gé, tā ũnjí ri ímú ga ambamba vū drīgé nōgó, drīkoma adriipi ũnjí rī, ĩri 'bá Múngú vé rī pi ě drī úcī, kōpi Múngú ri gā ānī sī.

*Páulū sē mōdó 'bá
Tēsālōnikē vé rī pi ní*

1 Ma Páulū 'i, 'bâ Sílā be Tīmōtéyō sī, 'bá sīkí kōkōbī 'dīri sēé 'bá adri' 'bá kánisā kūrū Tēsālōnikē vé rī agá, Múngú 'bá Ētēpī ri ě'yī' 'bá gí, āzini Úpí Yēsū Kúrísitō ri ě'yī' 'bá gí rī pi ní.

2 Ēsī múké, āzini tākíri 'bá Ētēpī Múngú vé rī, āzini Úpí Yēsū Kúrísitō vé rī ā adri ĩmi be.

*Páulū zī Múngú ri 'bá
Tēsālōnikē vé rī pi ní*

3 Má ědrīpīi má ōmvúpīi, ú'dú céré 'bâ ri ōwō'difō sē Múngú ní ĩmi tā sī, ā'diātāsīyā ĩmivé ě'yīngará, āzini ĩmivé lēngará ĩmi āsámvú gé sī rī ní rīi mụú drīdrī rī sī. 4 'Bá kánisā vé rī pi āsámvú gé, 'bâ ri ĩmī rú íngú, ā'diātāsīyā ú'dú ĩ ní ĩmi ōcūzú, āzini ĩmi ní ĩzāngā nyazú kárakará rī gé, ĩmi úmbékí ěsī ĩzāngā rī ā nyangará gá rá.

5 Ēsī ĩmi ní úmbé ĩzāngā nyazú 'dīri lū 'yozú kīnī, Múngú ri tā lī pīrī, ĩri ĩmi ā'yī fi ívé mālūngā agá 'dāá rá. 6 Múngú ri tā lī pīrī, ĩri ímú 'bá ĩmi 'o' 'bá ũnjí rī pi ĩrīnā rá, 7 ĩmi 'bá ĩzāngā nya' 'bá rī pi, Múngú ri sē ĩmī rú' 'bá ri ímú ndrī rá, ĩri kpá sē 'bâ rú' 'bá ri ímú ndrī rá. Tā 'dīri ímú 'i nga lókí Úpí Yēsū ní úmvúlésī ímúzú 'bū gélésī, 'i i'dazú ācī be ívé mālāyíkā ũkpō be rī pi be rī gé. 8 Múngú ri ímú 'bá 'i nī' 'bá kuyé rī pi ĩrīnā rá, āzini ĩri ímú 'bá 'bávé Úpí Yēsū vé ú'dúkó múké rī gā' 'bá sī rī pi ĩrīnā rá. 9 ĩ ímú 'bá 'dī'bée ĩrīnā mụzú ũdū ākó. ĩ kōpi dro Úpí Yēsū ā gārā gá sī rárá rú, kōpi ícókí adrii ĩrivé dīngará pōwūpōwū ũkpō be 'dīri ā gārā gá ku. 10 Ú'dú Úpí Yēsū

ní ímvízú rĩ gé, ĩrivé 'bá uletere rĩ pi ímú ĩri íngú rá, āzini 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rĩ pi cére ímú āyāyā. ĩmi kpá Yēsū ri íngú rá, ā'diātāsīyā ĩmi ní tā 'bá ní ũlūú ĩmi ní rĩ ẹ'yī' gí rĩ sī.

¹¹ ĩmi ní ẹ'yī' gí rĩ sī, 'bā ri Múngú ri zì ĩmi ní ú'dú cére, ā ko rí ĩmi ĩzā, ĩmi adrikí rí sū ĩri ní lēé rĩ tīnì. Āzini 'bā ri Múngú ri zì, ā sē rí ĩmi ní ũkpō, ā ko rí ĩmi ĩzā tā múké ĩmi ní lēé rĩ pi 'ozú, ĩmi ngakí rí ẹzì ĩmi ní í'dó ngaá ĩmivé ẹ'yīngará agá rĩ mụzú drīdrī. ¹² 'Bā ri Múngú ri zì 'dīni, ĩmi 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rĩ pi ē íngúkí rí 'bávé Úpí Yēsū ri íngúngū, Yēsū ē íngú rí kpá ĩmi íngúngū. Tā 'dīri 'i nga ẹsì múké Múngú vé rĩ ā tā sī, āzini ẹsì múké Úpí Yēsū Kúrísítō vé rĩ ā tā sī.

2

Yēsū vé ĩgōngará

¹ Má ẹdrípìí má ómvúpìí, 'bá lēkí ĩmi nīkí tā 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ní úmvúlésì ímvízú rĩ, āzini ĩmi nīkí tā ĩri ní úmvúlésì ímúú 'bā úmúú trù rĩ. ² Tā 'bá rĩ pi ní 'yoó kìnì, ú'dú Úpí ní ímvízú rĩ ícá gí 'dīri, lē ĩmì ẹsì ā adri ānì ĩzāngā sī ku, āzini lē ĩmì ẹsì ā yā ānì ku. Kòpi ícò 'yo kìnì, Índrì Uletere rĩ lū tā 'dīri ĩ ní nī, dōku 'bá āzi lū ĩ ní nī, dōku ĩ lākí kòkòbì 'bá ní sēé rĩ agá. ³ Lē ĩmi sēkí 'bá āzi ā ũ'bā ĩmì mị tā 'dī'bée sī ku, ā'diātāsīyā ú'dú Úpí ní ímvízú rĩ ícò drī

íca ku. Ú'dú 'dāri tē cīmgbá ca ú'dú Sātánā ní ágó āzi ũnjí ni ĩpēzú ímúú 'bá rĩ pi ē mị ũ'bāzú 'dezú ũnjikānyā agá rĩ gé. Ágó ũnjí 'dīri kādō ímú 'i i'daá, 'bá kárakará pi ímú Múngú ri gā sī. Ú'dú ũdú vé rĩ gé, ĩ kúru ímú ĩri ĩrĩnā ĩzāngā nya mụzú ũdú ākó. ⁴ Ágó riipi mị ũ'bāápi 'dīri, ĩri ímú 'i íngú, ĩri ngá cére 'bá rĩ pi ní zì Múngú kòpi ní ríi ĩnjì rĩ pi ọwọwọ, ĩri mụ úrì Jò Múngú vé rĩ agá, ĩri 'yo 'i Múngú 'i.

⁵ ĩmi ícókí nyo tā má ní ũlūú ĩmi ní lókí 'bá ní adrizú ĩmi be trù rĩ gé 'dāri ígá ku? Ándúru má ũlū ĩmi ní tā ímúpì 'i ngaápi drīdrī 'dī rĩ vé tā rá. ⁶ ĩmi nīkí ngá riipi ágó ũnjí rĩ ugaápi rĩ rá, 'bo ágó ũnjí rĩ ímú 'i i'da lókí Múngú ní ā'yī' gí rĩ gé. ⁷ ũkpō ágó ũnjí 'dīri vé ĩ ní ndreé ku rĩ anigé, ĩri ri ẹzì nga vū drīgé nōgó, ĩri ẹzì nga ca cīmgbá ú'dú ĩ ní ágó ũnjí 'dīri drozú létì rĩ gé sī āmvé rĩ gé. ⁸ Kúru ágó ũnjí rĩ ímú ĩfū 'i i'da, 'bo Úpí Yēsū ri ímú ĩri 'dì drā ẹvìvì ĩfūúpi 'í tì gélésì sī rĩ sī. Úpí ri ímú ũkpō be, ĩri dī pọwọpọwọ, ĩri ímú ágó rĩ vé ũkpō ndé rá.

⁹ Ágó adriipi tā be ũnjí 'dīri, ĩri ímú Sātánā vé ẹzì 'dú nga, ĩri Sātánā vé ũkpō áyú rizú tā āyāzú āyāyā ni pi ngazú. ¹⁰ ĩri ímú tā ũnjí ũnjō vé ni pi ũlū 'bá Múngú rĩ ẹ'yī' 'bá kuyé rĩ pi ē mị ũ'bāzú, ā'diātāsīyā kòpi

gākí tā áda ímúpi kôpi paápi ũnjikānyā agásī rī ā'yīgá sī. ¹¹ Kôpi ní gāá tā áda rī ě'yīgá sī rī sī, Múngú adi kôpi, sē kôpi rikí ũnjō ā tā yīj. ¹² Ī ímú tā lị kôpi drīgē rá, ā'diātāsīyā kôpi ní tā áda rī ě'yīj kuyé rī sī, āzini kôpi ní lēé rií ũnjikānyā 'oó áyu rī sī.

Īmi tukí pá tītī ĩmivé ě'yīngará agá

¹³ Má ědrípīj má ómvúpīj Úpí ní lēélē rī pi, lē sâ céré sī 'bâ rikí ōwō'difô sēé Múngú ní ĩmi tā sī, ā'diātāsīyā Múngú ũpē ĩmi nī í'dóngará gá 'dāá, pa ĩmi nī ĩmivé ũnjikānyā agásī, ā'diātāsīyā Índrí Uleteré rī újá ĩmi ícá pīrī gí, āzini ĩmi ě'yīkí tā áda rī gí. ¹⁴ Múngú zī ĩmi ímú 'í vúgá ú'dúkó múké 'bá ní ũlūú rī sī, ĩmi ālēkí rí đīngará pōwŭpōwŭ 'bávé Úpí Yēsŭ Kúrísítō vé rī. ¹⁵ Má ědrípīj má ómvúpīj, ĩmi tukí pá ũkpó ũkpó, ĩmi rŭkí tā 'bá ní ímbá ĩmi ní tị sī, dōku 'bá ní sīi ĩmi ní kōkōbị agá rī pi.

¹⁶ 'Bávé Úpí Yēsŭ Kúrísítō, āzini 'bá Ētépī Múngú 'bâ lēépi agaápi rá, ěsí be múké, 'bâ ěsí ũmīipi mužú 'dáni'dáni, ěsí 'bāápi 'bá drīgē tā múké đrīđrī 'dīlé rī ā tā sī rī, ¹⁷ lē kôpi ā ũmīkí ĩmī ěsí, āzini kôpi ā sēkí ĩmi ní ũkpō tā múké 'ozú, āzini átángá múké átázú.

3

Īmi zíkí 'bá ní Múngú rī

¹ Tā rī vé ũđđ 'dī, má ědrípīj má ómvúpīj, lē ĩmi zíkí 'bá ní Múngú rī, ú'dúkó múké Úpí Yēsŭ vé 'bá ní ũlūú rī ě íré rí mužú mbēlējá āngŭ rī pi agásī céré, 'bá rī pi ā 'đŭkí rí ĩri 'bāá tā āmbúgú rú, sŭ ándúru ĩmi ní tā ni 'đŭđ 'bāá āmbúgú rī tịj. ² Īmi zíkí 'bá ní Múngú rī, 'bâ pakí rí 'bâ 'bá tā be ũnjí áwí'bá kú ũnjikānyā agá rī pi drīgē sī, ā'diātāsīyā 'bá rī pi ā ũrŭkō ě'yīkí Yēsŭ rī kuyé. ³ 'Bo Úpí rī tā 'í ní 'yoó rī 'đŭ nga rá, ĩri ĩmi ní ũkpó sē rá, āzini ĩri ĩmi ũtē ādróko drīgē sī rá. ⁴ 'Bá 'bākí ěsí Úpí drīgē 'yozú kīnī, ĩmi rī tā 'bá ní ímbá rī 'đŭ nga rá, āzini ĩmi ícó tā 'bá ní ímbá rī 'đŭ nga mužú đrīđrī rá. ⁵ Lē Úpí ě i'da lēngará Múngú vé rī ĩmi ěsí agá, āzini ě i'da tā Kúrísítō ní ěsí úmbézú ĩzāngā nyazú rī ĩmi ěsí agá.

Ā adrikí ũvú rú ku

⁶ Má ědrípīj má ómvúpīj, 'bâ 'yo ĩmi ní Úpí Yēsŭ Kúrísítō ā rú sī 'dīni, lē ĩmi úmúkí ĩmi 'bá adri'bá ũvú rú ězī nga'bá ku rī pi be ku, 'bá 'dīni 'dī'bée 'đŭkí tā 'bá ní ímbá rī ězī ngazú kuyé. ⁷ Ā'diātāsīyā ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī, lē ĩmi 'đŭkí tā rī ngaá sŭ 'bá ní ngaá rī tịj. Sâ 'bá ní adrizú ĩmi be rī gé, 'bá adrikí ũvú rú kuyé. ⁸ 'Bá rikí ězī ngaá ũkpō sī ũtŭj ná pi ĩnĭj ná be, āní sē 'bá 'bākí tā ěnjĭjēnjĭ ĩmi drīgē kuyé. 'Bá 'đŭkí kpá 'bá āzi ā ngá nyaá

pírini kuyé. ⁹ 'Bâ té kōdô ícô ãnyāngā zī ĩmi tị gé ỹrĩ ãkó, 'bo tâ 'bá ní zizú kuyé rĩ, 'bá lēkí ĩmi ímbá, ĩmi ngakí rí ẹzị rĩ sụ 'bá ní ngaá rĩ tịni. ¹⁰ 'Bá ní rizú adrízú ĩmi be rĩ gé, 'bá 'yokí ĩmi ní 'díní, 'bá kīnī, "'Bá ẹzị ngaápi ku rĩ, ã sēkí ĩri ní ngá nyaá ku."

¹¹ 'Bo 'bá yìkí kīnī, 'bá ụrụkọ ĩmi ãsámvú gé 'dīlé ũvú rú, kọpi gākí ẹzị ngagá sī, kọpi rí fi 'bá ázi vé tâ agá. ¹² 'Bá lēkí 'yoó 'bá 'díní 'dī'béé ní Úpí Yēsū Kúrísítō ã rụ sī, lē kọpi ã kukí tâ 'dīri ã vúgú ãní. Kọpi ã újákí ĩvé yìkí ẹzị ngazú ĩ drị sī, kọpi ã nyakí rí ngá ĩvé úrúndẹ sī. ¹³ Má édrípịi má ómvúpịi, á lē 'yoó ĩmi ní 'díní, lē ĩmi ãndēkí tâ múké 'ongará sī ku.

¹⁴ 'Bo 'bá rĩ gā dō tâ 'bá ní ímbá kọkọbị 'dīri agá rĩ 'dugá ngagá sī, ĩmi ndrekí 'bá 'dīri vé tâ múké, 'bá 'díní 'dīri, lē ĩmi úmúkí ĩmi ĩri be ku, ẹ ịsụ rí drịnjá. ¹⁵ 'Bo lē ĩmi 'dúkí ĩri 'báá ǎr'í'bagú rú ku, lē ĩmi 'yokí ĩri ní tâ rĩ sụ ĩmi ní 'yoó ĩmi édrípịi ĩmi ní lēélē rĩ ní rĩ tịni.

Páulū vé tâ ỹdũ 'yoó rĩ

¹⁶ Úpí tākíri sēepi rĩ ã sē ĩmi ní tākíri mụzú sâ be céré. Úpí ã adri ĩmi be.

¹⁷ Ma Páulū 'i, á sī mōdó kọkọbị agá 'dīri mâ drị sī, ã'diātāsīyā mávé kọkọbị má ní sīi rĩ pi agásí céré, á rí sīi 'díní, ĩmi nīkí rí á má 'yozú kīnī, ẹndẹpi kọkọbị rĩ á sī ma 'i.

¹⁸ Ẹsị múké 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé rĩ ã adri ĩmi be céré.

**Kōkōbị ãlu ni
Páulũ ní sǐ sēē
Tímōtéyō
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Tímōtéyō ri kẹrĩmvá, ílì kárakarà kòpì rìkí ẹcì Páulũ be, ri Páulũ ẹ ìzã koó ú'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ã ùlũngará sǐ. Vúdrĩ ni gé, Páulũ pẹ Tímōtéyō ri muđ adrii 'bá kánísã vé rĩ pi ní drĩkoma rú kũrú Ēfésō vé rĩ agá.

Páulũ sē kōkōbị 'dĩri Tímōtéyō ní ìri ímbázú ãní lẹtì 'bá kánísã vé rĩ pi ní rizú Múngú ri ìnjìzú rĩ sǐ, àzini 'bá àngũ ímbá'bá ùnjō sǐ rĩ pi vé tã sǐ. Kōkōbị rĩ ímbá lẹtì ì ní rizú 'bá ùpẹzú 'bãá drĩkoma rú rĩ vé tã, àzini ímbá lẹtì drĩkoma kánísã vé rĩ pi ní ẹzì ngazú ngúlúmũ àndiãndí rĩ pi àsámvú gé, kẹriãnji rĩ pi àsámvú gé, 'bá àrākã rú rĩ pi àsámvú gé, àzini owozì rĩ pi àsámvú gé rĩ vé tã.

1 Ma Páulũ Kúrísítō Yẹsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ 'i, Múngú 'bã Paápì rĩ, àzini Kúrísítō Yẹsũ 'bá ní ẹsì 'bãá drĩ ni gé rĩ, kòpì ìpẹkí ma adrii 'bá áyúáyũ ni rú nĩ. 2 Tímōtéyō mà mvá rĩ, mi Kúrísítō Yẹsũ ri ẹ'yìpi gí rĩ, á sǐ kōkōbị 'dĩri sēē mí ní nĩ. Ẹsì múké, ẹsì ìdrìkídri, àzini tákìri 'bá Ẹtẹpi Múngú vé rĩ, àzini

'bávé Úpí Kúrísítō Yẹsũ vé rĩ ã adri ìmi be.

Páulũ ímbá Tímōtéyō ri 'bá rĩ' 'bá tãímbị ímbá' 'bá ùnjō sǐ rĩ pi vé tã sǐ

3 Má ní ngazú mužú Mākēdōnìyã gá rĩ gé, má ẹzì mí ní, má kìnì, mí adri Ēfésō gá 'dágá, mí uga rí 'bá rĩ' 'bá tã ùnjō vé ni ímbá' 'bá rĩ pi, kòpì ã kukí rí ímbángará ùnjō vé 'dĩ'bée ãní. 4 Mí ku kòpì ã rìkí sã izaá rizú ú'dógú'dógú ẹzì àkó ni pi átá rizú àgátá ìjìzú ì àsámvú gé sǐ ku, àzini kòpì ã rìkí ìvé ẹ'bípìjì ã rú ùlũú mužú ku, tã 'dĩ'bée ri àgátá ìjì àsámvú gé sǐ. Àgátá 'dĩri sē 'bá rĩ pi ẹ'yìkì Múngú ri ãní ku.

5 Tã má ní mì ímbázú rĩ ìri 'dìni, lẹ 'bá Yẹsũ ri ẹ'yì' 'bá gí rĩ pi ã lẹkì ì lẹlẹ. Lěngará 'dĩri ìngá ẹsì adriipi uletere, yìkì adriipi múké, àzini ẹ'yìngará adriipi áda rú rĩ agá. 6 'Bo 'bá rĩ' 'bá àngũ ímbá' 'bá rĩ pi ã urukọ kukí tã 'dĩ'bée gí, kòpì nóni ri átángá ẹzì àkó ni pi átá áyu. 7 Kòpì lẹkì 'bá rĩ pi ã nìkì 'yozú kìnì, ì ri tãímbị Mósē vé rĩ ímbá, 'bo kòpì nìkì tã ì ní ríí átá rĩ kuyé, kòpì ícókí tã ì ní átá rĩ vé ífífì ùlũú ku.

8 'Bá nìkì rá tãímbị rĩ múké, 'bá rĩ 'du dō tã ni ngaá pìrì. 9 'Bá nìkì kpá rá, sèkì tãímbị rĩ 'bá tã 'o' 'bá pìrì rĩ pi ã tã sǐ kuyé, sèkì tãímbị rĩ 'bá tãímbị rĩ ñò' 'bá, 'bá wa' 'bá ari' 'ba rú, 'bá Múngú ri ñì' 'bá ku, àzini 'bá ùnjìkányã 'o' 'bá rĩ pi ã tã sǐ,

āzini sēkí 'bá ĩ étépījī ú'dí'bán, dōku ĩ éndrēpījī ú'dí'bán, āzini 'bá 'bá rī pi ú'dí'bán rī pi ā tā sī. ¹⁰ Sēkí tāimbī rī 'bá ōwú rú rī pi ā tā sī, āzini āgō rī'bán la'bán āgō sī rī pi ā tā sī, dōku ūkú rī'bán la'bán ūkú sī rī pi ā tā sī, dōku sēkí 'bá rī'bán 'bá uru'bán ūzī'bán túgērī rú rī pi ā tā sī, 'bá ūnjó rú rī pi ā tā sī, āzini 'bá ūnjō úlī'bán mákātā vūrā gá rī pi ā tā sī, āzini 'bá rī'bán tā ūnjī uruko 'o'bán ímbángará múké rī vé tā újáb'bán túngú rī pi ā tā sī. ¹¹ Ímbángará múké 'dīri, ĩri ú'dúkó múké má ní ūlūū rī, Múngú ĩ ní íngúngū rī sē tā ni má drígé nī.

Páulū sē ōwō'difō Múngú ní

¹² Á sē ōwō'difō 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ní, sē má ní ūkpō ězī ívé rī ngazú nī, ndre á 'bā ěsī ívé ězī ngazú, ĩri ní ma ĩpēzú ívé ězī ngazú ānī. ¹³ Ándúru á ri dō Kúrísítō ri ideé, á ri dō ĩrivé 'bá ōcūjū ūnjī ūnjī, āzini má ěsī ā adri dō ūká ūká drāāsīyā, Múngú 'bā ěsī ĩdríkídri má ní rá, ā'diātāsīyā á ri tā rī 'oó ěnīākō sī, āzini má ní Yēsū ri ě'yījī kuyé rī sī. ¹⁴ 'Bávé Úpí Kúrísítō Yēsū 'bā ěsī múké má ní āmbúgú, sē má ě'yījī ĩri rá, āzini sē má ní lēngará.

¹⁵ Kúrísítō Yēsū ímú vū drígé nōgō 'bá ūnjīkányā be rī pi paá ívé ūnjīkányā agásī. Tā ĩ ní 'yoó 'dīri tā áda, lē 'bá céré ě ě'yīkí tā 'dīri. Mávé ūnjīkányā aga 'bá uruko'bee vé rī rá. ¹⁶ Ma

ūnjīkányā be agaapi rá nōri, Múngú 'bā ěsī ĩdríkídri má ní, Kúrísítō Yēsū ā 'bā rī ma adrii ū'bītā rú ívé ěsī mādā rī ā tā i'daá 'bá ímú'bán 'i ě'yī'bán rī pi ní, āzini 'bá ímú'bán ídri 'dáni'dáni rī ĩsú'bán rī pi ní. ¹⁷ 'Bāgú adriipi mužú 'dáni'dáni, drāapi ku, ĩ ní rú'bán ni ndree ku, adriipi 'yēgá Múngú 'i rī, lē ě ĩnjīkí ĩri ĩnjīnjī, āzini ě íngúkí ĩri mužú 'dáni'dáni. Āmīnā.

¹⁸ Tímôtéyō má mvá rī, tā má ní ězījī mí ní 'dīri, ĩri tā nēbī rī pi ní ándúru 'yoó mí tā sī rī, 'i 'du dō tā 'dīri ngaá rá, ĩri sē mi ě'dí 'dí múké Úpí ā rú sī, sū āngaráwá ní ě'dí 'díjī rī tījī. ¹⁹ Lē mí tu pá títī mívé ě'yīngará agá, mí 'o tā adriipi pījī ni áyu. 'Bá uruko gākí tā 'dīri sī, sē kōpi kukí ívé ě'yīngará ĩ drígé sī gí. ²⁰ 'Bá 'dī'bee āsámvú gé, 'bá rī Āmīnáyī pi Ālēkīzándā be, á sē kōpi kú Sātánā drígé, kōpi ā nīkí rī tā, kōpi ě idekí rí Múngú ri ku.

2

Páulū ímbá lētī ĩ ní Múngú ri zizú rī

¹ Tā drīdrī má ní lēé ězījī ĩmi ní rī 'dī, lē ĩmi zīkí Múngú ri 'bá rī pi ní céré. ĩmi mākí Múngú ri, ĩmi zīkí ĩri, ā ko rí kōpi ě ĩzā, ĩmi sēkí ōwō'difō Múngú ní. ² ĩmi zīkí Múngú ri 'bāgú rī pi ní, āzini 'bá drīkoma rú rī pi ní, 'bā adrikí rí 'bā āsámvú gé sī tā be kīri, ěsī be mādā 'bá Múngú vé ni pi rú, 'bā 'okí rí tā pījī, 'bā ĩnjīkí rí

Múngú ri ññjñj. ³ 'Bá zíkí dō Múngú ri 'díní, ìri múké, ìri Múngú 'bâ Paápi rĩ ní àyĩkō sē. ⁴ Múngú lē ã pakí 'bá rĩ pi cére, āzini lē kōpi ã nĩkí tã áda rĩ. ⁵ Múngú ri 'yéná ālu, 'bá 'bâ āsámvú ícìpi Múngú be rĩ Kúrísítō Yēsū 'i. ⁶ Yēsū sē 'i 'dijí dráá 'bá rĩ pi ē drĩ jezú āní, Múngú ũlū tã 'dĩri sã múké ni gé. ⁷ Múngú ìpē ma 'bá áyúáyū ní rú ríi ú'dúkó múké rĩ ũlūú 'bá rĩ pi ní. Ma ri tã áda rĩ ũlū, má úlì ũnjō ku, ma ri tã áda ẹ'yĩngará vé rĩ ũlū 'bá adri' 'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ní.

⁸ Vūrã cére 'bá rĩ pi ní rizú ì úmúzá Múngú ri zizú rĩ gé, á lē 'bá adri' 'bá uletere rĩ pi kádō ríi Múngú ri zijí, kōpi ē ingakí ì drĩ suú uru, ógúpì ē ẹsì ã ve ógúpì ní ku, kōpi ã gākí āgátá ì āsámvú gé sĩ ku.

⁹ Á lē kpá ũkú rĩ pi ã úsúkí ì bōngó índrépi múké ni sĩ, bōngó drĩnjá sēépi ku ni sĩ, āzini bōngó rú' 'bá ọzũúpi cére ni sĩ. Lē ũkú rĩ pi ã sēkí ì drĩ' 'bí tíi ku, dōku kōpi ã 'yĩkí ngá ì ní údé dábū sĩ ni pi ì rú' 'bá gá ku, dōku kōpi ã 'yĩkí mãyākā ógú' 'bá ógúógú ājē be āmbúgú ì ní zijí pālĩ rĩ pi* ku, dōku kōpi ã sukí bōngó ì ní jeé ājē be āmbúgú

ni ku. ¹⁰ Ūkú 'yo' 'bá kínĩ ì ññjíkí Múngú ri rá rĩ pi, lē kōpi ã 'okí tã índrépi múké ni 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé.

¹¹ Ì dō ri 'bá rĩ pi ímbá, lē ũkú rĩ pi ã újíkí kírì, kōpi ē ññjíkí 'bá āngū ímbá' 'bá rĩ pi ññjñj. ¹² Má ã'yĩ ku ũkú rĩ pi ní āgō rĩ pi ímbázú, dōku ũkú rĩ pi ní átázú ũkpō sĩ āgō rĩ pi drĩgé, lē kōpi ã újíkí kírì, ã 'bākí bí tã rĩ yizú. ¹³ Ā'diātāsīyā Múngú gbi Ādámā† ri drĩdrĩ, vudrĩ ni gé, ìri ní Évā‡ ri gbizú. ¹⁴ 'Bá Sātánā ní mị ni ũ'bāá rĩ adri Ādámā 'i kuyé, 'bá rĩ Évā 'i, ì ní mị ni ũ'bāá rĩ sĩ, sē 'de ũnjíkānyā agá. ¹⁵ Ūkú rĩ pi dō ẹ'yĩngará be, lēngará be, tã be uletere, āzini kōpi dō ri tã 'o múké, ì kōpi pa kōpi ní anji tịj rĩ sĩ. §

3

'Bá drĩkoma rú kānisā vé rĩ pi

¹ Ádarú 'bá rĩ 'bā dō ẹsì lēzú adrizú drĩkoma rú kānisā agá, 'bá 'dĩri lē ẹzì múké ni ngaá. ² 'Bá lēépi adriúpi drĩkoma* rú rĩ, lē ã 'o tã pịrì, ã je 'yéná ũkú ālu, 'a ni ã ve tã sĩ mbēlēná ku, lē ã ütē 'i ütētē, ã adri 'bá ì

* **2:9** 2:9 Mãyākā ógú' 'bá ógúógú ājē be āmbúgú ì ní zijí pālĩ rĩ pi: Pālĩ índré sũ ìrã ógúpì ógúógú ùnyì be ājē be āmbúgú rĩ tịj. Títíríkó ri kōpi údé nĩ ívé kókó' 'bō agá. † **2:13** 2:13 Ādámā: Ādámā ri 'bá Múngú ní 'dó gbíi drĩdrĩ rĩ. Īri ẹtẹpi 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni cére. Īrivé ũkú Évā ri ẹndrẹpi 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni cére. † lã l' 'dóngará 1-5. ‡ **2:13** 2:13 Évā: Évā ri ũkú Múngú ní 'dó gbíi drĩdrĩ rĩ. Īri ẹndrẹpi 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni cére. † lã l' 'dóngará 1-5. § **2:15** 2:15 Ì kōpi pa kōpi ní anji tịj rĩ sĩ: Ífífí ni na, ālu ri, Múngú ri ũkú rĩ pi ē ìzā ko anji tịngará sĩ, ññj rĩ, Múngú ri ũkú rĩ pi pa Yēsú vé tịngará sĩ, na rĩ, Múngú ri ũkú adri' 'bá múké ẹndrẹpi rú rĩ pi pa. * **3:2** 3:2 Drĩkoma: 'Bá ì ní zijí drĩkoma 'dĩri, ìri bįsọp.

ní ñnjĩ ñnjĩ ni, lē ē ẹ'yí ụmụ
rĩ pi ívé ǎngá ẹsị be céré,
ǎ adri 'bá ǎngũ ímbápi ni,
3 lē ǎ mvụ íwá ìmērēzú ku,
ǎ adri gbórókó rú ku, ǎ adri
ẹsị be mādā, ǎ adri ụmbá rú
ku, ǎzini ǎ 'bā ẹsị ǎmbúgú
mũfēngā drīgē ku. 4 Lē ǎ
mba ívé 'bá 'bẹtị ǎsámvú gé
rĩ pi ǎ tǎ múké, lē anjina
irivé rĩ pi ē ñnjiki iri ñnjĩ,
ǎzini ǎ 'dukí irivé tǎ ngáá.
5 'Bá rĩ ícọ dō 'bá ívé 'bẹtị
ǎsámvú gé rĩ pi ǎ tǎ mbaá
ku, iri ícọ 'bá kǎnísǎ vé rĩ pi
ǎ tǎ mba ngóni?

6 'Bá i ní 'bǎá drĩkoma rú
rĩ, lē ǎ adri 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩpi
ú'dí rú ni ku, ǎ'diātāsīyǎ iri 'i
íngúngũ, i ímụ irivé tǎ lị sũ
i ní ǎdróko* vé tǎ lị rĩ tĩ.
7 Lē 'bá Múngú ri nĩ'bá ku
rĩ pi ē ñnjiki iri ñnjĩ irivé
tǎ 'oó múké rĩ sī, 'bá rĩ pi ē
ẹdíkí rí rú ni tǎ ùnjí sī ku, ǎ
ǎ'yí rí bǎákú ǎdróko ní pĩ rĩ
gé ku.

8 Dịkōnị rĩ pi, lē ē ñnjiki
kōpi ñnjĩ, lē tǎ kōpi ní
átá rĩ ǎ adri tǎ piri, kōpi ǎ
rikí íwá mvụ ìmērēzú ku,
lē kōpi ǎ 'bǎkí ẹsị ǎmbúgú
mũfēngā drīgē ku. 9 Lē kōpi
ǎ 'dukí tǎ ẹ'yĩngára vé rĩ 'bǎá
i ẹsị agá títí, lē kōpivé yĩkí
ǎ adri piri. 10 Drĩdrĩ ni, lē
ǎ ụ'bíkí kōpi ụgbále, ísúkí
dō tǎ ǎzi kōpi rú'bá gá ùnjí
kuyé, kúru ǎ 'bǎkí kōpi ẹzị
ngáá dịkōnị rú.

11 Lē ē ñnjiki kōpivé ùkú
ñnjĩ, lē ùkú kōpivé rĩ ǎ

'yokí 'bá ku, kōpi ǎ mvúkí
íwá ku, kōpi ǎ 'bǎkí ẹsị tǎ
'ozú piri.

12 'Bá dịkōnị rú rĩ, lē ǎ je
ùkú ǎlu, ǎ mba ívé anjina
rĩ pi ǎ tǎ múké, ǎzini ǎ mba ívé
'bá 'bẹtị ǎsámvú gé rĩ pi ǎ tǎ
múké. 13 Dịkōnị ẹzị nga'bá
múké rĩ pi, 'bá rĩ pi kōpi ñnjĩ
rá, kōpi ní Kúrísítō Yēsũ ri
ẹ'yĩ gí rĩ sī.

14 Má ụsũ, á lē kōdō mvụ
mi ndreé ú'díkiriǎ nōgó,
'bo á sī kōkōbị 'dĩri sée mí ní
mi ímbázú ǎnị, 15 ǎ'diātāsīyǎ
á ca dō mbēlēǎ kuyé, lē mĩ
nị múké 'yozú kĩnĩ, lē anjĩ
Múngú vé rĩ pi ǎ adrikí tǎ be
piri. Kǎnísǎ Múngú ídri rú
rĩ vé rĩ tu pá ụkpó ụkpó, iri
tǎ áda rĩ ùlũ 'bá rĩ pi ní.

16 Ádarú tǎ ǎmbúgú
ǎmbúgú Múngú ní ụzũú kuú
mũdũmũdũ rú rĩ, iri 'dini,
Kúrísítō ri tĩkí iri ifũú 'bá
áda rú,

Índrí Uleterē rĩ i'da kĩnĩ,
iri 'bá piri.

Mǎlāyikǎ rĩ pi ndrekí iri rá,
'bá rĩ pi ùlũkí irivé tǎ
mvụ ǎngũ rĩ pi agásĩ
céré,
'bá rĩ pi ẹ'yĩkí irivé tǎ vũ
drīgē sī céré,
Múngú 'dụ iri mvụ 'bũ
gé gí.

4

*Páulũ ímbá Tīmōtáyō ri
'bá ǎngũ ímbá'bá ùnjō sĩ rĩ
pi vé tǎ sĩ*

† 3:6 3:6 ǎdróko: ǎdróko vé rú Sātáná 'i, iri ǎmbúgú índri ùnjí rĩ pi drīgē, gá
tǎ Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bũ gé 'dǎlé. Múngú ídró ǎdróko ri índri ùnjí rĩ
pi be 'bũ gé 'dǎásĩ nĩ. 'Í lǎ l'dangára 12:7-9.

¹ Índrí Uleterē rī lū uleterē kīnī, úmvúlēsī 'bá urukō ímú ívé ẹ'yīngará ku rá, kōpi índrí ūnjí* mī ū'bā'bée rī pi vé tā 'du nga áyu, āzini kōpi tā índrí ūnjí rī pi ní ímbá rī 'du nga áyu. ² Tā 'bá 'dī'bée ní ímbá rī pi, kōpi rī tā ūnjō vé ni ímbá, kōpivé yīkī ábá gí. ³ Kōpi rī 'bá rī pi uga kīnī, kōpi ā jekí ūkú ku, āzini kōpi ā nyakí ānyāngā urukō'bée ku. 'Bo Múngú gbi ānyāngā 'dī'bée nī, 'bá Múngú rī ẹ'yī'bá gí, āzini írivé tā áda rī nī'bá rá rī pi, ā nyakí ānyāngā 'dī'bée, ā sēkí ōwō'dīfō íri ní. ⁴ Ā'diātāsīyā ngá Múngú ní gbií rī pi ārēvú céré múké, lē 'bá āzi ā gā ku, lē 'bá rī ē ẹ'yī ānyāngā rī nyaá, ā sē ōwō'dīfō. ⁵ Ā'diātāsīyā ú'dúkó Múngú ní átá rī, āzini zīngará ī ní zīi rī sē ānyāngā rī ícá uleterē gí.

Ātí'bá múké Kúrísitō Yēsū vé rī

⁶ Mí ímbá dō tā 'dī'bée 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní rá, mī ímú adri ātí'bá múké Kúrísitō Yēsū vé ni, mī adri ūkpó ūkpó mívé ẹ'yīngará agá, tā áda mī ní ẹ'yīi, mī ní rīi 'duy ngá 'dīri, íri sē mī 'bá rī pi ímbá muzú āní múké. ⁷ Lē mī fi átángá ẹzī ākó 'bá rī pi ní rīi átá rī átá īndī ku, āzini lē mī fi ú'dógú'dógú ūnjí ūkú āká rī pi ní rīi átá rī átá īndī

ku, lē mī ímbá mī adrii 'bá Múngú vé ni. ⁸ Mí ímbá dō mī rú'bá adrizú ūkpó ūkpó, íri múké, 'bo agaápi rá rī, lē mī ímbá mī tā múké ni 'oó, ā sē rí Múngú ní āyīkō, íri í'dó mī ízā ko mī ní adringará gá vū drīgé nōgó, āzini mī kpá úmvúlēsī ídri 'dáni'dáni rī ísú rá, Múngú ní ẹzīi rī tīni.

⁹ Tā 'dīri tā áda, lē 'bá rī pi céré ā ā'yīkí tā 'dīri. ¹⁰ Tā 'dīri sē 'bá ū'bīkí ẹzī ngáá ūkpó sī, sē 'bá 'bākí ẹsī Múngú adriipi ídri rú 'bá rī pi Paápi rī drīgé, agaápi rá rī, íri 'bá 'i ẹ'yī'bá gí rī pi pa.

¹¹ Mí ímbá tā 'dī'bée 'bá rī pi ní, 'í sē tāimbī, lē kōpi ā 'dukí tā rī ngaánga. ¹² Lē mī sē 'bá āzi ā ọwú mī ku, ā'diātāsīyā mī drī kẹrimvá. Lē mī átá tā áda 'bá rī pi ní, mívé adringará ā adri múké, mī lē 'bá rī pi lēlē, lē mī ẹ'yī Yēsū rī ẹsī be céré, lē mī adri ule, 'bá ẹ'yī'bá gí rī pi ā 'dukí rí tā rī ngáá sū mī ní ngáá rī tīni. ¹³ Lē mī lā bükū Múngú vé rī 'bá rī pi ní, mī sē tī Múngú vé rī, āzini mī ímbá 'bá rī pi cīngbá má ní cangará gá.

¹⁴ Fēfē Índrí Uleterē rī ní sē mī ní ẹzī Múngú vé rī ngazú, nēbī rī pi ní tā ni 'yoó sá drīkoma rī pi ní drī tīzú mī drīgé rī gé 'dāri, lē mī gā ku. ¹⁵ Lē mī 'bā ẹsī tā 'dīri ūnjí, mī sē mī rú'bá céré tā 'dīri 'duzú ngazú, 'bá rī pi ā

* 4:1 4:1 Índrí ūnjí rī pi: Índrí ūnjí rī pi ándúrú mālāyīkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kōpi nōkí tāimbī Múngú vé rī, Sātánā rī kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāásī vūgá nōó, kōpi gōkí ufuú índrí ūnjí, kōpi rī 'bá rī pi ní ízāngā sē vū drīgé nōgó. 'Í lā l'dangará 12:7-9.

ndrekí rí 'yozú kīnī ězī mívé rī ri mu múké. ¹⁶ Tā mí ní ríí ngaá rī agá, āzini tā mí ní ríí ímbá rī agá, lē mí ūtē mí ūtētē. 'Í 'du dō tā rī ngaá sū 'dīri tīnī, mí pangará řsú rá, āzini 'bá mí yī' 'bá rī pi kpá pangará řsú rá.

5

Páulū ímbá Tīmōtéyō ri lēti 'bá rī pi ā tā mbazú rī ā tā sī

¹ Lē mí řrīñā 'bá āmbúgú mí agaápi ílí sī rá rī ú'dúkó ūkpó ūkpó ní sī ku, lē mí átá átángá rī řri ní řnjīngará be, sū mí ní ríí átá mí ětēpi ní rī tīnī. Lē mí átá kēřianji rī pi ní átángá rī sū mí ní ríí átá mí ědrīpi ní rī tīnī. ² Lē mí átá ūkú ambugu rī pi ní átángá rī řnjīngará be, sū mí ní ríí átá mí ěndrēpi ní rī tīnī, lē mí átá anji ūkú rī pi ní átángá rī ěsī ule sī, sū mí ní ríí átá mí ómvúpī ní rī tīnī.

³ Lē mí mba ořwuzī ĩ ní kuú líkícó rú rī pi ā tā múké.

⁴ 'Bo ořwuzī rī dō anji be, dōku řrivé anjiná rī pi vé anji dō anigé, lē anjiná rī pi ā ūñkí tā Múngú vé rī 'duú ngaá, kōpi ā mbakí ĩ ětēpi, āzini ĩ ěndrēpi ā tā múké, āzini kōpi ā mbakí ĩ ě'bīpi, āzini ĩ řdrēpi ā tā múké, kōpi 'okí dō 'dīni, řri sē Múngú ri adri āní āyīkō sī.

⁵ 'Bo ořwuzī adriipi líkícó rú, 'bá ākó rī, řri ěsī 'bā céré

Múngú drīgé. řri Múngú ri zī ūtūñá pi řññá be, Múngú ā ko rí 'í řzā bēñī. ⁶ 'Bo ořwuzī riipi āyīkō nyōókú nōri vé rī ā tā ūsūpi áyu rī, ā adri dō řdri rú drāāsiyā, agálesī řrivé řndri drā gí. ⁷ Mí ímbá tā 'dīri 'bá kánísā vé rī pi ní, 'bá āzi ā 'yo rí, kōpi 'okí tā ūñjī 'dīni ku. ⁸ 'Bá rī sē dō ngá ívé máríté rī pi ní ku, agaápi rá rī, sē dō ngá ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi ní ku, 'bá 'dīri gā ě'yīngará vé tā sī, tā ūñjī řri ní 'oó rī ndē 'bá ě'yīpi kuyé rī vé rī rá.

⁹ Ořwuzī rī vé ílí ca dō pūkú áziyá kuyé, ā sīkí řrivé rú búkū ĩ ní rizú ořwuzī rī pi ā rú sīzú rī agá ku, ořwuzī ĩ ní sī rī, lē ā adri ūkú ándúru ívé ágó řnjīpi řnjīñjī ni, ¹⁰ ā adri ūkú 'bá rī pi ní nñi rá 'yozú kīnī, řri tā 'o múké ni, ūkú ívé anjiná úcépi mbaápi múké ni, ūkú ūmú ě'yīpi ni, ūkú riipi ězī ngaápi 'bá ě'yī' 'bá gí rī pi ní ěsī be mādā ni, ūkú riipi 'bá tā ní řsú rī pi ě řzā kōpi ni, ūkú riipi ívé ěsī 'bāápi céré tā múké 'ozú ni.

¹¹ Ořwuzī drī adri' 'bá ízóná rú rī pi, ā sīkí kōpi ā rú búkū ořwuzī rī pi ā rú sīzú rī agá ku, ā'diātāsīyā ěbīři rú' 'bá nōri vé rī drī kōpi rú' 'bá gá ūgōgō, řri sē kōpi ězī Kúrísítō vé rī ā ngangará ku rá, kōpi ěsī 'bā āgō jezú.

¹² Kōpi 'okí dō sū 'dīri tīnī, ĩ kōpivé tā ři ūñjī, ā'diātāsīyā kōpi nōkí ūyō* ĩ ní sōó drīdrī

* 5:12 5:12 Ūyō: Ūyō 'dīri, kōpi kīnī ĩ gōkí ágó jeé ku, ĩ ězī nga Kúrísítō ní.

'dāri gí. ¹³ Sīkí dō kōpi ā rú gí, ĩri sē kōpi adri ūvú rú, ri əcí ngalanji jó rī pi tị gé sī, ri āngũ 'yo be mužú, āzini kōpi fi 'bá rī pi vé tã agá, kōpi tã ĩ ní kōdō ícó átá ku ni pi átá mužú. ¹⁴ Á lē 'yoó ọwuzị ízóná rú rī pi ní, lē kōpi ā jekí āgō, kōpi ā tịkí rí anji, kōpi ā mbakí rí ĩvé 'bětị ā tã, āri'bagú rī ā ọwụ rí āngũ ku. ¹⁵ Ọwuzị rī pi ā ụrụkọ kụkí gārā gá gí, kōpi nóni ri Sātánā vé tã 'dụ nga áyu.

¹⁶ Ūkú Yēsū ri ẹ'yīpi gí rī vé 'bětị āsámvú gé 'dāá, 'bá ọwuzị rú ni pi dō anigé, lē ūkú rī ā sē ọwuzị rī pi ní ngá kōpi ẹ ĩzā kozú, ā ku ọgụ rizú kōpi ẹ ĩzā kozú rī kú kánísā drịgé ku, kánísā ā ko rí ọwuzị líkícọ rú, 'bá ākó rī pi ẹ ĩzā.

¹⁷ Lē ā ūfēkí drịkoma kánísā vé rī pi múké múké, agaápi rá rī, lē ā ūfēkí 'bá ri' 'bá Múngú vé tị sē' 'bá rī pi, āzini 'bá ri' 'bá āngũ ímbá' 'bá rī pi. ¹⁸ Ā'diātāsīyā Búkū Múngú vé rī kīnī, "Tị mēenīgọ riipi ānyāngā ā fí coópi rī, lē mí úmbé tị ni cí ku," āzini " 'Bá ẹzị ngaápi rī, lē ā ūfēkí ĩri ūfēfē."

¹⁹ 'Bá āzi tō dō 'bá drịkoma rú kánísā vé ni, lē mí yị 'bá ĩri tōópi rī vé tã ku, 'bá ĩrī dōku 'bá na ẹtịkí dō ĩrivé tã nī ká. ²⁰ 'Bá ūnjikānyā 'o' 'bá rī pi, lē ā 'yokí kōpivé tã kōpi útúzú ānī 'bá kánísā vé rī pi ẹndrẹtị gé, ā sē rí 'bá

urụkọ ní ūrī, kōpi ā 'okí rí ūnjikānyā ku.

²¹ Múngú ẹndrẹtị gé, āzini Kúrísítō Yēsū ẹndrẹtị gé, āzini mālāyíkā ĩ ní ūpēē rī pi ẹndrẹtị gé, á lē mí ímbá, lē mí 'dụ tã rī ngaá sū 'dīri tịni, lē mí ri 'bá urụkọ' 'bée lēē 'bá urụkọ' 'bée ndēē ku, lē mí lē 'bá rī pi céré.

²² Mí ndre dō 'bá āzi kánísā agá 'dīgé, 'í lē dō ā adri drịkoma rú, ā tịkí drị drị ni gé mbēlēnā ku, mí fi rí 'bá 'dīri vé ūnjikānyā agá ku, lē mí adri uletere Múngú ẹndrẹtị gé.

²³ Mí ri 'yéná yīi mvu áyu ku, lē mí mvu vinyọ kíníkiniñá ĩndī, ā'diātāsīyā mí 'a ní rií ásósō rī sī, āzini mí ní njií rií adrií āzó rú rī sī.

²⁴ 'Bá urụkọ vé ūnjikānyā i'da 'i kú āmvé, ĩri sē ĩ tã lị ānī kōpi drịgé rá. 'Bo 'bá urụkọ vé ūnjikānyā nīkí áamá ku, ĩ ímụ nị áamá vúlé vúlé rú. ²⁵ ĩri kpá adri sū 'dīri tịni, tã múké 'bá urụkọ ní 'o' rī, ĩri índré uletere, āzini tã múké 'bá urụkọ ní 'o' rī, ícókí nīí áamá ku, ĩ ímụ nī áamá vúlé vúlé rú.

6

¹ Túgērī Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí ri' 'bá ẹzị nga' 'bá ĩvé ambugu rī pi ní rī pi, lē kōpi ẹ ĩnjikí ĩvé ambugu rī pi ĩnjīnī, ā ọwukí rí rú Múngú vé rī ānī ku, āzini ā ọwukí tã 'bá ní rií ímbá rī ku. ² Lē 'bá ambugu Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí túgērī rī

pi ní rií ēzī ngaá kōpi ní rī
 pi ā ɔwukí túgērī rī pi ku,
 ā'diātāsīyā kōpi ē'yīkí Yēsū
 ri gí. Lē túgērī rī pi ā ngakí
 ēzī rī ũkpō sī, ā'diātāsīyā 'bá
 kōpi ní rií ēzī ngaá kōpi ní
 'dī'bée, kōpi ē'yīkí Yēsū ri
 gí, kōpi lēkí túgērī rī pi lēlē.
 Lē mī ímbá kōpi, āzini mī
 ícīcīkī kōpi ā 'dukí tā mī ní
 ímbá 'dīri ngaá.

*'Bá āngū ímbá'bá ũnjō sī
 rī pi vé tā, āzini ā'bú vé tā*

³ 'Bá āzi ímbá dō tā āzi
 túngú 'i ruųpi 'bávé Úpí Yēsū
 Kúrísítō vé rī be ku ni, āzini
 ímbá dō tā 'i ruųpi Múngú
 vé rī be ku ni, ⁴ 'bá 'dīri
 ē drī ũkpó ũkpó, nī tā āzi
 kuyé. Írivé yīkí tā 'ozú rī
 céré āgátá vé ni, ĩri āgátá
 gā tā ĩ ní sīi búkū Múngú vé
 rī agá rī sī, ĩri adri ā'yā rú,
 ũmbá rú, ĩri āngū u'da'da,
 ĩrivé yīkí rií ũsūú 'bá āzi
 drīgé rī, ĩri sē éšī ni ri ũtītī,
⁵ ĩri tā ũnjí íjī 'bá rī pi
 āsámvú gé, ĩri sē kōpi adri
 āgátá rú. Kōpivé yīkí tā 'ozú
 rī adri múké ku, kōpi kukí
 tā áda rī ā 'ongará gí, kōpi
 ũsūkí adringará Múngú agá
 rī ĩ ā'bú ísú ání.

⁶ Adringará Múngú agá rī,
 āndēma ni āmbúgú aga rá,
 ngá mī ní ísú rī, mi adri ání
 āyīkō sī. ⁷ Ā'diātāsīyā sá
 ĩ ní 'bá tizú vū drīgé nōgó
 rī gé, tīkí 'bá ngá ákó, 'bá
 kādō drāá, 'bá jīkí ngá āzi
 mužú ĩndī ku. ⁸ Kúru 'bá
 dō ānyāngā be, āzini bōngó
 be, lē 'bá adrikí ání āyīkō
 sī. ⁹ 'Bá éšī 'bā'bée céré lēzú
 ā'bú ísúzú rī pi, kōpi fi tā

ũnjí agá, kōpi ā'yī bāákú tā
 ũnjí vé rī agá, kōpi tā aza-
 kaza vé ni 'o, tā ũnjí ri kōpi
 ísú, kōpi ĩzāngā nya mužú
 ũdū ákó. ¹⁰ Ā'diātāsīyā 'bá
 rī lē dō mūfēngā ambamba,
 mūfēngā ri ulá ũnjīkānyā
 vé ni. 'Bá ɔrūkō'bée lēkí
 mūfēngā ambamba, sē kōpi
 kukí ĩvé ē'yīngará ĩ drīgé sī
 gí, āzini sē ĩzāngā nō kōpi ē
 éšī ambamba.

*Lē mī tu pá tītī mívé
 ē'yīngará agá*

¹¹ 'Bo Tīmōtéyō, mi 'bá
 Múngú vé ni, lē mī ugo mi
 tā ũnjí sī ugo. Mí ũbī
 'yéǵá tā pīrī, āzini tā múké
 rī áyu. Mí ũbī tā pīrī Múngú
 ní āyīkō sēépi rī, mī ē'yī
 Múngú ri, mī lē āngū lēlē,
 mī úmbé éšī ĩzāngā rī ā
 nyangará gá, āzini mī adri
 éšī be mādā. ¹² Lē mī 'dī
 ē'dī ē'yīngará vé rī mužú
 múké. Lókí mī ní tā Yēsū
 vé rī ē'yīzú mī tī sī 'bá tré
 pi ɛndrētī gé rī gé, Múngú
 sē mī ní ídri 'dání'dání rī
 gí, lē mī 'dū tā ídri rī vé
 rī 'bāá tā āmbúgú rú. ¹³ Á
 'yo mī ní, Múngú ídri sēépi
 ngá rī pi ní céré rī ɛndrētī
 gé, āzini Kúrísítō Yēsū 'i
 tī njeépi uletere Pónítīyō
 Pīlātō ɛndrētī gé rī ɛndrētī
 gé, ¹⁴ lē mī 'dū tā Yēsū ní 'yoó
 'dīri ngaá lētī múké sī, 'bá
 āzi ē éđī rí mī rú tā ũnjí sī
 ku, cīngbá cazú ɔ'dú 'bávé
 Úpí Yēsū Kúrísítō ní ímvízú
 rī gé. ¹⁵ Múngú ri úmvúlésī
 ímú Yēsū ri i'da sá múké 'i
 ní lēé rī gé. Múngú ĩ ní

íngúngũ rĩ, ĩri Ūkpō 'Dípa,
 ĩri 'Bāgú 'bāgú rĩ pi drĩgé
 céré, ĩri Úpí úpí rĩ pi drĩgé
 céré. ¹⁶ ĩri Múngú, ĩri adri
 mužú 'dání'dání, drā ku, ĩri
 adri vūrā dīpi imvesírílí rĩ
 gé, 'bá āzi ícó ĩri ndree
 ku. Lē ē ĩnjĩkí ĩri, āzini
 ē ĩnjĩkí ūkpō ĩrivé rĩ mužú
 'dání'dání. Āmĩnā.

¹⁷ Tīmōtéyō, 'í 'yo 'bá ā 'bú
 be nyōḡkú drĩgé nōgó rĩ pi
 ní, kōpi ā adríkí āfú sĩ ku,
 āzini kōpi ā 'bākí ẹsĩ ĩvé
 mūfēngā ímúpi deḡpi deḡ
 'dĩri drĩgé ku, ngá múké rĩ,
 lē kōpi ā 'bākí ẹsĩ Múngú
 'bá ní ngá sēepi 'bá ní āyĩkō
 ịsúzá rĩ drĩgé. ¹⁸ 'Í lū kōpi ní,
 lē kōpi ā áyúkí ĩvé mūfēngā
 tā múké 'ozú ānĩ. Lē kōpi ā
 'okí tā rĩ mužú ẹsĩ be múké,
 kōpi ā rikí ngá ālēé sēé ĩ
 āsámvú gé sĩ. ¹⁹ Kōpi 'okí
 dō 'dĩni, kōpi ri ngá 'bā ku ĩ
 ní, sũ ĩ ní 'í 'dó jó ā ndú ā 'bāá
 rĩ tĩni, ĩri kōpi tē ú 'dú ímúpi
 drĩdrĩ rĩ gé 'dālé, ĩri sē kōpi
 úmvúlésĩ ídri 'dání'dání áda
 rĩ ịsú ānĩ rá.

²⁰ Tīmōtéyō, lē mĩ ūtē tā
 Múngú vé ĩ ní ẹziĩ mí ní
 'dĩri ẹsĩ be céré. Lē mĩ
 ri átángá Múngú ní āyĩkō
 sēepi ku ni pi átá ku, āzini
 'bá mi ọwụ 'bá 'yo 'bá kínĩ ĩ
 nĩkí tā ambamba rĩ pi, ā fikí
 kōpivé tā agá ku. ²¹ 'Bá rĩ
 pi ā ọrụkọ kukí ívé ẹ 'yĩngará
 gí, ā 'diātāsīyā kōpi ẹ 'yĩkí 'bá
 'yo 'bá kínĩ ĩ nĩkí tā am-
 bamba rĩ pi vé tā rá.

Múngú ā 'bā ẹsĩ múké ĩmi
 ní.

**Kõkõbì ìrì ni Páulũ
ní sũ sêe
Tímôtéyô
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Páulũ sĩ kõkõbì 'dĩri ìsù àkũdê ìri jó àngũ ù'yìzú rĩ agá, nĩ rá 'yozú kinĩ, ẹsĩ mādā, ì ímù 'i 'dì drā rá, kúru lē Tímôtéyô ẹ ímù 'í vúgá nõó mbèlè. Drĩdrĩ ni, Tímôtéyô ko Páulũ ẹ ìzā ambamba, àní sē Páulũ lē ìri sũ 'í mvá tĩnì.

Kõkõbì Páulũ ní sũ 'dĩri lũ ẹsì ìri ní 'bāá Kúrìsītìyānì ìzāngā nya'bá rĩ pi drìgè rĩ vé tã. Ímbá Tímôtéyô ri, lē Tímôtéyô ẹ ẹ'yì ù'dúkò múké Kúrìsītò vé 'dĩri, lē ã ùlũ ù'dúkò múké 'dĩri sã ìzāngā vé rĩ agá ùrì àkò, àzini lē ẹ ìrĩnā 'bá àngũ ímbá'bá ùnjò sĩ rĩ pi ìrĩnā ìrĩnā.

Páulũ sē mōdó Tímôtéyô ní

¹ Ma Páulũ 'i, Múngú ìpè ma adrií Kúrìsītò Yèsù vé 'bá áyúáyú ní rú, sē má ní ìdri 'dání'dání ìri ní tã ni ẹzì 'bá Yèsù ri ẹ'yì 'bá gí rĩ pi ní rĩ gí. ² Tímôtéyô, mà mvá má ní lèlè rĩ, á sĩ kõkõbì 'dĩri sêe mí ní nĩ.

Èsì múké, ẹsì ìdríkìdri, tākìrì 'bá Ètèpì Múngú vé rĩ, àzini Kúrìsītò Yèsù Úpí 'bávè rĩ vé rĩ ã adri mí be.

Páulũ kìnì lē Tímôtéyô ã ùlũ ù'dúkò múké rĩ mụzú ùrì àkò

³ Á sē Múngú ní òwò'difò mí tã sĩ. Ma ri ẹzì nga Múngú ní sũ 'bá ẹ'bípìjì ní ngaá rĩ tĩnì yìkì be uletere. Ùtúná sĩ, àzini ìnìnà sĩ, má kãdò rìí Múngú ri zìjì, ma ri Múngú ri zì mí ní ìndì.

⁴ Ma ri ngongará mí ní ngoó mĩndrè be sã 'bá ní 'bã acozú mí be rĩ gé 'dãri ã tã ígá, àní ma úvã be lèzú mi ndrezú. Úmvúlèsì 'bá kãdò ímù 'bã ìsù mí be, àyìkò ri ma fù ambamba.

⁵ Á nĩ rá mí íkò ẹ'yìngará mí ìdrèpì Lóyìsì vé rĩ, àzini mí èndrèpì Yúnìsì vé rĩ, 'í 'bã ẹsì cére kuú Yèsù drìgè.

⁶ Àní lē mí áyú fèfè Múngú ní sêe mí ní sã má ní drì tìzú mí drìgè rĩ gé 'dãri ẹzì ngazú, lē mí uvu àcí ní ã ñìdì. ⁷ Á'diātāsìyã Múngú sē 'bá ní ìndrì ùrì vé ni kuyé, sē 'bá ní ìndrì ùkpò sèèpi ni, ìndrì lèngará vé ni, àzini ẹsì 'bá ní 'bã a'bìzú tã sĩ ni.

⁸ Lē mí drì ã nja 'bávè Úpí vé tã ùlũngará sĩ ku. Àzini lē mí drì ã nja ì ní ma 'yì jó àngũ ù'yìzú rĩ agá rĩ sĩ ku. Ùkpò Múngú ní sêe mí ní 'dĩri sĩ, lē mí ùlũ ù'dúkò múké rĩ mụzú 'bá rĩ pi ní, àzini mí nya ìzāngā sũ má ní ìzāngā nyaá ù'dúkò múké rĩ ã ùlũngará ã tã sĩ rĩ tĩnì. ⁹ Múngú pa 'bã, àzini zì 'bã adrií 'bá ule ívé ni pi, adri 'yozú tã 'bá ní 'oó rĩ ã tã sĩ kuyé, pa 'bã ẹsì múké ívé rĩ ã tã

sī. 'Bávé adringará Kúrísitō Yēsū agá nōri, Múngú ũtī ótú tã ni kú ñogósí ñsú údékí drī 'bū pi vū be kuyé. ¹⁰ Nóni Yēsū Kúrísitō ímú 'bá ní Múngú vé ẹsị múké rī i'daá gí. Kúrísitō Yēsū 'bá Paápi rī ndē drā vé ũkpō rá, íjì 'bá ní ú'dúkọ múké. Ú'dúkọ múké rī ñi ãngū ñngbērē ũtúná rú, ñri ídri 'dání'dání deępi ku rī i'da 'bá ní. ¹¹ Múngú ñpē ma rií ú'dúkọ múké rī áyú, āzini 'bá áyúāyū ni rú rií ú'dúkọ múké rī ũlūú, āzini rií ú'dúkọ múké rī ímbá. ¹² Tã 'dīri sē má ní rizú ñzāngā nyazú jó ãngū ũ'yízú rī agá āní. 'Bo má drī nja āní kuyé, ā'diātāsīyā á nī 'bá má ní ẹsị 'bāá drī ni gé rī gí. Á nī áamá múké 'yozú kīnī, Múngú ri ícọ sē ú'dúkọ múké 'dīri vé ũlūngará ri 'i nga mụzú drīdrī, cīngbá cazú ú'dú Yēsū ní ímvízú rī gé.

¹³ Lē mí rụ tã pịrị má ní ímbá mí ní 'dīri múké, mí tu pá títì mívé ẹ'yīngará agá, āzini lēngará Kúrísitō Yēsū vé rī agá. ¹⁴ Índrí Uletereriipi adriipi 'bá ẹsị agá rī, ā sē mí ní ũkpō, mí mba tã má ní ẹzị mí ní 'dī'bée ā tã múké.

¹⁵ 'Í nī rá 'yozú kīnī, 'bá céré Yēsū ri ẹ'yī'bá gí íngá'bá ãngū Ẹzīyā vé rī gélésila rī pi adikí ma rá, Pūgélō pi Hērēmōgēnē be adikí kpá ma rá.

¹⁶ Úpí Yēsū ā 'bā ẹsị múké 'bá Ōnēsífórō vé jó āsámvú gé rī pi ní, ā'diātāsīyā ri ẹcị

ma úndré, ri mâ ẹsị ímbá nī, drī ni nja í ní ma 'yī jó ãngū ũ'yízú rī agá rī sī kuyé. ¹⁷ Kā ícá Rómā gá nōlé, 'de rií ma ndāá, cīngbá ñri ní ma ñsúzú. ¹⁸ Úpí Yēsū kādō ímví, ẹ i'da ívé ẹsị múké rī Ōnēsífórō ní. 'Í nī rá, ko má ñzā Ẹfēsō gá 'dālé létì be āndiāndí.

2

Lē Tīmōtéyō ā nga ẹzị Múngú vé rī ẹsị ālu sī

¹ Tīmōtéyō má mvá rī, lē mí adri ũkpó ũkpó ẹsị múké Múngú ní sēé mí ní Kúrísitō Yēsū agá rī sī. ² Tã má ní ímbá 'bá kárakará pi andregá sī, mí ní yị rá 'dī'bée, lē mí ímbá 'bá ụrụkọ ícọ'bá tã rī ímbá'bá 'bá ụrụkọ ní rá rī pi ní.

³ Mí ní adrii ãngaráwá múké Kúrísitō Yēsū vé ni rī sī, lē mí úmbé ẹsị ñzāngā rī ā nyangará gá sū 'bá ní nyaá rī tịnị. ⁴ 'Bá adriipi ãngaráwá rú rī ícọ fí tã 'bá 'bētì rī pi ní rií 'oó rī 'oó ñndí ku, ā'diātāsīyā lē āyīkō sēé ívé ũgalaku 'í drīlé gá rī ní.

⁵ 'Bá ọngụ njuúpi rī, lē ā ũbī tǎimbí í ní ọngụ njuzú rī, ũbī dō ku, ícọ āndēma ñsú ku.

⁶ 'Bá ọmvú 'āápi ũkpō sī rī, ñri ānyāngā 'dó nya drīdrī.

⁷ 'Í 'bā dō tã má ní rií 'yoó mí ní 'dī'bée mí ẹsị agá rá, Úpí Yēsū Kúrísitō ri tã 'dī'bée sē fí mí drīgé rá.

⁸ Lē mí 'bā ẹsị céré kuú Yēsū Kúrísitō drīgé! Yēsū

ibí ũfũú úyú 'bāgú Dāwúđĩ*
 vé rĩ agá, Múngú inga ĩri
 drāngará gálésila, sũ ú'dúkó
 múké má ní ũlũú rĩ tĩni.
 9 Má ní rií ú'dúkó múké
 Yēsũ vé rĩ ũlũú rĩ sĩ, 'yĩkĩ
 ma jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá,
 'okĩ ma ũnjĩ, sũ 'bá tā ũnjĩ
 'oopi ni tĩni. 'Bo ú'dúkó
 múké Múngú vé rĩ 'yĩkĩ ĩndĩ
 kuyé. 10 Á lē éśĩ úmbé
 ĩzāngā nyaá 'bá Múngú ní
 ũpēé gĩ rĩ pi ā tā sĩ, Kúrísitō
 Yēsũ ā pa rĩ kōpi, kōpi
 ā đĩkĩ rĩ pōwũpōwũ mužú
 'dání'dání.

11 Tā 'đĩri tā áda:

'Bá drākĩ dō Yēsũ be trũ álu,
 'bā kpá adri ídri rú ĩri be
 trũ,

12 'bá úmbékĩ dō éśĩ ĩzāngā
 nyaá Yēsũ ā tā sĩ rá,
 'bā kpá úmvúlésĩ
 mālũngā rụ ĩri be trũ.

'Bá gākĩ dō ĩri sĩ,
 ĩri kpá 'bā gā sĩ,

13 'Bá 'bākĩ dō éśĩ Kúrísitō
 drĩgē kuyé drāāāsĩyā,
 ĩri éśĩ 'bā 'bá drĩgē rá,
 ā'điātāsĩyā ícō 'i gāá ku.

'Bá Múngú ní ā'yĩ ězĩ
 nga'bée múké rĩ pi

14 Mĩ ímbá kōpi ní tā má
 ní ũlũú mí ní 'đĩ'bée. 'Í 'yo
 kōpi ní, kōpi ā rikĩ āgátá gāá
 tā ĩ ní rií átá rĩ pi sĩ ku.
 Āgátá 'dĩni 'đĩ'bée ězĩ ākó,
 ĩri 'bá tā rĩ yĩ'bá rĩ pi iza
 rá. 15 Lē mí nga ězĩ ũkpō
 sĩ mi i'dazú Múngú ęndręti

gē, Múngú ā ā'yĩ rĩ mi 'yozú
 kĩnĩ mi 'bá múké. Lē mí adri
 'bá ězĩ ngaápi drĩnjá ākó ni,
 āzini ú'dúkó múké tā áda
 vé rĩ ũlũúpi pĩri ni. 16 Lē
 mí ri āgátá ězĩ ākó ni pi
 gāá ku, ā'điātāsĩyā 'bá ri'bá
 āgátá ězĩ ākó rĩ gā'bée 'dĩni
 'đĩ'bée, kōpi rĩ tā āyĩkō sēepi
 Múngú ní ku rĩ pi 'o mužú
 drĩgélé. 17 Āgátá 'dĩni 'đĩri,
 ĩri tu mužú drĩgélé sũ āzó
 ní rií atēé rĩ tĩni. 'Bá ri'bá
 āgátá gā'bá rĩ pi āsámvú gé
 'dāá, Āmĩnáyĩ pi Fēlētásĩ be
 anigé. 18 Kōpi kukĩ lęti áda
 rĩ gĩ, kōpi nóni rĩ tā ũnjō vé
 ni ũlũ, kōpi rĩ 'yo, íngángará
 drāngará gálésila rĩ nga 'i gĩ,
 kōpi sēkĩ 'bá ụrụkọ kukĩ ĩvé
 ę'yĩngará gĩ.

19 'Bo tā áda Múngú vé rĩ
 tu pá ũkpó ũkpó sũ írā ĩ ní jó
 ā ndú ā'bāzú rĩ tĩni, Múngú
 sĩ tā írā rĩ ā rų'bá gá kĩnĩ,
 "Múngú nĩ 'bá ívé rĩ pi ārēvú
 céré rá," āzini, "'Bá 'yo'bá
 kĩnĩ ĩ 'bá Múngú vé ni rĩ pi,
 ā kukĩ ũnjĩkányā rá."

20 Jó ē ti āmbúgú rĩ agá,
 ngá rĩ pi ụrụkọ údékĩ dábũ
 sĩ, āzini aya ógũ'bá ógũógũ
 ni pi sĩ, ụrụkọ ni pi údékĩ
 párángi sĩ, dōku ũtrętrę sĩ.
 Ngá 'đĩ'bée ụrụkọ ĩ áyú ũmũ
 āmbúgú ni gé, 'bo ụrụkọ
 ni pi ĩ áyú 'bęti āsámvú gé
 'đĩgē ú'dú céré. 21 'Bá rĩ
 ku dō ũnjĩkányā 'ongará gĩ,
 Múngú rĩ ĩri áyú tā pĩri 'o sũ

* 2:8 2:8 Dāwúđĩ: Múngú ĩpē Dāwúđĩ rĩ adrii 'bāgú ĩsērélē rĩ pi vé ni, ęzi kĩnĩ,
 'bāgú ú'dĩ rĩ ímũ ĩfũ ĩrívé úyú agá, ĩri mālũngā rĩ rụ mužú 'dání'dání, 'bāgú
 rĩ Yēsũ Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwumā 132:11-12. Tĩkĩ Dāwúđĩ rĩ ĩsũ ākūdē ílĩ rĩ ca
 élifũ álu (1,000) gĩ, ílĩ 'dāri gé, ĩsũ tĩkĩ drĩ Yēsũ Kúrísitō rĩ kuyé. 'Í lā 1 Sāmūélē
 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. 2:19 2:19 Kālāfe 16:5

'í ní lěé rī tịjị, tã ìrì ní 'oó rī ãyĩkō sē Múngú ní, Múngú rì ìrì áyú ẹ̀zị múké ni pi nga.

²² Lě mī fi tã ùnjí ì ní ríí 'oó kẹ̀rĩnã sī rī 'oó ìndī ku. Lě mī 'o tã pịrị, mī ẹ̀'yì Múngú rì, mī adri lěngará be, ǎzini lě mī adri tã be kírì. Lě ìmi 'okí tã múké 'dĩ'bée 'bá Úpí Múngú rì zị'bá ẹ̀sị be ule rī pi be trụ. ²³ Á lě 'yoó mí ní dĩjị, ǎ fikí ǎgátá azakaza vé ni gǎá ku, ǎ'diātāsīyǎ ǎgátá 'dĩ'bée ùmbā ìjị. ²⁴ Lě Úpí Múngú vé ǎtí'bá ǎ adri ùmbá rú ku, lě ǎ adri ẹ̀sị be mǎdǎ 'bá rī pi be céré, ǎ adri 'bá ǎngũ ímbápi ìndī ni, ǎ 'bǎ tã 'í ẹ̀sị agá ku. ²⁵ 'Bá ìrì ọ̀wụ' 'bá rī pi, lě ẹ̀ ímbá kọpi ú'dụkọ be mǎdǎ, ǎ 'bǎ ẹ̀sị Múngú drìgẹ, Múngú ǎ sē rí kọpi ǎ újákí rí ẹ̀sị tã áda rī nǐzú ǎní, ²⁶ kọpivé yĩkị rì ímụ ícá pịrị, ǎní kọpi ímụ ápá fũ bǎǎ ǎdróko vé rī agásí rá, ǎ'diātāsīyǎ ǎdróko úmbé kọpi tịtị ríí ívé tã 'í ní lěé rī ngaá.

3

Ūnjĩkǎnyǎ 'bá rī pi ní ímụ 'oó lókí ụdụ vé rī gé rī

¹ Tímôtéyō, lě mī nǐ 'yozú kíní lókí ụdụ vé rī ímụ adri tã be ụkpó ụkpó.

² 'Bá ǎlu ǎlu rì 'yéńá ì

ngúlúpí lě áyu, kọpi ẹ̀sị 'bǎ ǎmbúgú mǔfěngǎ drìgẹ, kọpi ì íngúngũ, kọpi adri ǎfú rú, kọpi ǎngũ u'da'da, yĩkí 'bá ì tị' 'bá rī pi ẹ̀ tị ku, kọpi sẹkí kpá ọ̀wō'dífō tã múké 'bá rī pi ní 'oó ì ní rī sī ku, kọpi ìnjĩkí Múngú rì ku. ³ Kọpi lẹkí ǎngũ ku, kọpi trũkí 'bá ùnjĩkǎnyǎ 'o'bá rī pi ku, kọpi rì átángá ùnjí rú izazú ni pi átá 'bá rī pi rụ' 'bá gá. Kọpi a'bikí ì tã sī ku, kọpi adri gbórókó rú, kọpi lẹkí tã múké ku. ⁴ Kọpi ì ọ̀gụpịjị ǎ ùlì 'be, kọpi rōkí tã ku, kọpi adri ǎfú rú, kọpi lẹkí ǎyĩkō nyōókụ nōrì vé rī ambamba, ndě Múngú rì rá. ⁵ Kọpi tã 'o sũ 'bá Múngú rī nǐ' 'bá rá ni pi tịjị, ịsúzá kọpi gǎkí ụkpō Múngú vé ícọpi kọpi újápì ufuúpi 'bá Múngú vé ni rú rī sī. Lě mī fi 'bá 'dínì 'dĩ'bée ǎsámwú gé ku.

⁶ 'Bá 'dĩ'bée ụrụkọ rì ẹ̀cì 'bá rī pi vé jó tị gé sī, kọpi rì ẹ̀cì ụkú yĩkí be mǔnyámúnnya rī pi ndǎ, ì ù'bǎkí rí kọpi ẹ̀ mị. Ì ícọ ụkú 'dínì 'dĩ'bée ẹ̀ mị ù'bǎ tã sī mbělẹńá, ǎ'diātāsīyǎ kọpi rì ùnjĩkǎnyǎ 'o, kọpi gǎkí ùnjĩkǎnyǎ kugá sī. ⁷ Lókí céré sī, ụkú 'dínì 'dĩ'bée lẹkí tã ú'dí ụńjị, 'bo tã áda rī ícọ fí kọpi drìgẹ ku. ⁸ 'Bá rì' 'bá mị ù'bǎ'bée 'dĩ'bée, kọpi rì

* **3:8** 3:8 Yéná pi Yámberē be: Kọpi újógú Ẹjẹpétō gá ni pi, kọpi ọ̀wụkí tã Mósē vé rī rá, 'bo kọpi nděkí Mósē vé ụkpō kuyé. 'Í lǎ Wǔngará 7:11-12; 8:7-19. † **3:8** 3:8 Mósē: Yōsépá kǎ drǎá gí, 'bǎgú Ẹjẹpétō vé rī 'bǎ anjì Ísērélē vé rī pi ẹ̀zị ngaá tǔgẹrị rú caá ílì mǔdǔrǔlǔ sụ (400). Kúru Múngú ní Mósē rì ìpẹzú ímụzú anjì Ísērélē vé rī pi pazú adringará tǔgẹrị rú rī agásí. Múngú sē tǎimbị rī Mósē ní, ǎ lǔ anjì Ísērélē vé rī pi ní, sẹzú ì ní tǎimbị rì zìzú tǎimbị Mósē vé ni ǎní. Tịkí Mósē rì ịsụ ǎkūdē ílì rì ca ẹ̀lífú ǎlu mǔdǔrǔlǔ sụ (1,400), ịsụ ǎkūdē tịkí drī Yēsú rì kuyé. 'Í lǎ Wǔngará 2-24.

létì ndā tā áda Múngú vé rĩ ọwuzú, sũ Yénā pi Yámbērē be,* kòpi ní Mósē† ri ọwụ́ rĩ tị̀nị. 'Bá 'dĩ'béé vé úmĩ ábá gí, ǎní kòpivé ẹ̀'yìngára adri pị̀rị kuyé. ⁹ 'Bo 'bá ri 'bá mị ù'bǎ' 'bá 'dĩ'béé ícókí tā 'dĩrì 'oó mụzú drìdrì ku. Ụ'dù ǎzi sī, 'bá rĩ pi cére ímụ tá kòpi ní rii ímbá 'dĩrì nị ǎmá 'yozú kìnĩ, ìri tá azakaza vé ni, ìri adri sũ tá Yénā pi ní átá Yámbērē be rĩ tị̀nị.

Páulū kīnī Tīmōtéyō ǎ nga ẹ̀zị ùkpó sī

¹⁰ Tīmōtéyō, tá má ní ímbá rĩ pi 'dĩ, mávé adringára, ẹ̀'yìngára mávé rĩ, lèngára mávé rĩ, ẹ̀sị má ní úmbé ìzāngā nyazú rĩ, tá má ní mà rụ' 'bá adizú rĩ, 'í nị cére gí. ¹¹ Ìzāngā má ní nyaá, ǎzini ọ̀cũngára ì ní ma ọ̀cũzú ambamba má ní ẹ̀sị úmbézú 'dĩrì, 'í nị rá. Ọ̀cũngára 'bá rĩ pi ní ma ọ̀cũzú ǎnītīyókā gá, Ìkónīyōmū gé, ǎzini Lēsītūrā gá rĩ pi, 'í nị rá. 'Bo Úpí Múngú ko má ìzā tá 'dĩ'béé agásí cére. ¹² Ádarú 'bá lēpí tá Kúrísítō Yēsū vé rĩ 'duúpí ngaápi rĩ, ì ímụ ìri ọ̀cũ rá. ¹³ 'Bá tá 'o' 'bá ùnjí rĩ pi, 'bá ùnjó rú rĩ pi be, kòpi nyo ri 'bá rĩ pi ẹ̀ mị ù'bǎ mụzú drìgélé, 'bá rĩ pi ǎ urụkọ kpá kòpi ẹ̀ mị ù'bǎ ìndì.

¹⁴ 'Bo tá má ní ímbá mí ní ẹ̀'yìí gí 'dĩrì, lē mī rụ tị̀tị. Tá 'dĩ'béé tá áda, ǎ'diātāsīyā 'í nị 'bá mí ní tá 'dĩrì ísú ùnñí kòpi vúgá rĩ gí. ¹⁵ Í'dókí mí ímbá tá Búkū Múngú vé

uletere rĩ agá rĩ sī ǎnjīñā gá 'dǎá, sē 'í nị tá mí ní Kúrísítō Yēsū ri ẹ̀'yìzú ì ní mí pazú rĩ ambamba. ¹⁶ Tá cére ì ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ íbì ífūú Múngú tị̀ gélésí. Ìri múké ǎngū ímbázú ǎní, ǎngū ìrīñāzú ǎní, ǎngū útúzú tá 'ozú ǎní pị̀rị, ǎzini ǎngū ímbázú tá pị̀rị 'ozú ǎní. ¹⁷ Tá ìfūúpi Múngú tị̀ gélésí 'dĩrì, ìri 'bá Múngú vé rĩ pi útú tá múké rĩ pi ǎrēvú 'duzú ngazú cére.

4

¹ Múngú ẹ̀ndrẹtị̀ gé, ǎzini Kúrísítō Yēsū úmvúlésí ímụpi 'bá ídri rú rĩ pi vé tá lị̀pí, ǎzini 'bá ùdrā' 'bá gí rĩ pi vé tá lị̀pí, úmvúlésí 'í 'daápi ívé mǎlūngā rụngára gá rĩ ẹ̀ndrẹtị̀ gé, á lē mí ní táimbị̀ sēé 'dínì, ² lē mī útú mí tị̀ Múngú vé rĩ ùlūú lókí múké rĩ agá, ǎzini lókí ùnjí rĩ agá. Lē mī útú 'bá rĩ pi tá 'oó pị̀rị, mí ìrīñā kòpi, 'í 'bǎ ẹ̀sị mǎdā kòpi ímbázú ǎní. ³ ǎ'diātāsīyā lókí ǎzi rĩ ímụ 'dĩ' 'dĩ, 'bá rĩ pi yíkí tá ì ní ímbá pị̀rị rĩ ku. Kòpi tá ì ẹ̀sị ní lēé rĩ pi 'du nga áyu, kòpi ì úmú 'bá ǎngū ímbá' 'bá rĩ pi ǎ gārā gá, kòpi bí 'bǎ rizú tá kòpi ní ímbá rĩ yìzú. ⁴ Kòpi gā tá áda rĩ yìgá sī, kòpi bí 'bǎ rizú tá ẹ̀zị ǎkó rĩ pi yìzú áyu.

⁵ 'Bo tá cére agásí, lē mī úmĩ ǎ adri pị̀rị, lē mí úmbé ẹ̀sị ìzāngā nyazú tá ùkpó ùkpó rĩ pi agásí, mí ùlū tị̀ Múngú vé rĩ mụzú 'bá rĩ pi

ní, 'í nga ẹ̀zì Múngú vé ì ní sèé mí drìgè rī mụzú.

⁶ Sâ mávè drāzú rī ícò gí, sâ má ní mávè ídri sèzú Múngú ní rī ícò gí. ⁷ Á 'dì ẹ̀'dì Kúrísítō vé rī múké, á nju ọ̀ngú rī caá ụ̀dũ gé gí, má áwí kuú mávè ẹ̀'yíngará agá ụ̀gōgō. ⁸ Múngú ri má ní kùlá 'bā ma tē 'bũ gé 'dāá, tã má ní 'oó pìrì rī sī. Úpí Yésũ tã lịpi pìrì rī, ìri ímụ má ní kùlá sē ụ̀'đụ ìri ní ímvízú ịgōzú vū drìgè nōgó rī gé. Ìri kpá ímụ kùlá sē 'bá lē'ba ìrivé ịgōngará ütē'ba rī pi ni.

Átángá ụ̀dũ Páũlũ ní ẹ̀zì rī

⁹ Lē mí ndā lètì ímúzú má vúgá nōlé mbēlē. ¹⁰ Dema ní tã nyọ̀kú nōri vé rī lēé ambamba rī sī, ápá má rụ'ba gá sī mụzú Tēsālōnikē gá gí. Kūrīsénisī mụ Gālātíyā gá gí, Títō mụ ívé rī Dālāmātíyā gá. ¹¹ 'Bá má be nōgó rī 'yējá Lúkā 'i. Mí kādō ímụ, mí ịjì má ní Mārākō ri ímúzú ìndī, ẹ́ ímụ rí m̄ ìzā koó. ¹² Á pē Tūkíkō ri mụ Ẹ́fésō gá. ¹³ Mí kādō ímụ, mí ịjì mávè bōngó akoó rụkũ má ní kuú Kápásī vé āngá Tūrówā gá 'dālè rī ímúzú ìndī. Mí ịjì mávè búkũ traátra rī pi ímúzú ìndī, agaápi rá rī, lē mí ịjì búkũ lā'bu rú rī pi.

¹⁴ Ālēkízandā ùndógó úká dīpi rī 'o tã ùnjí m̄ rụ'ba gá ambamba, 'bo Úpí Múngú ri ímụ ìrivé tã lị tã ìri ní

'oó má rụ'ba gá nōri sī ndō. ¹⁵ Lē mí adri m̄ be kọwụ ìrivé tã sī, ā'diātāsīyā ìri ri ụ̀'đúkọ múké 'bá ní ùlũ rī ọwụ ambamba.

¹⁶ Lókí ì ní ma ịjízú 'bá tã lị'ba drīdrī rī pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé rī gé, 'bá āzi ẹ̀tì ma kuyé. 'Bá rī pi ārèvú céré ápákí má rụ'ba gá sī rá. Mávè ẹ̀sì agá, á lē ā 'bākí tã 'dīri kọpi rụ'ba gá tã ùnjí rú ku. ¹⁷ 'Bo Úpí Yésũ ri má be trụ, sē má ní ùkpō, m̄ ùlũ rí ụ̀'đúkọ múké rī 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi ní, kọpi ā yíkí rí céré. Múngú ípá ma drā sígè sī rá. ¹⁸ Ádarú Úpí Múngú ri ma pa tã ùkpó ùkpó lē'ba ma ịsụ'ba rī pi agásī rá, tã āzi ícọpi ma ugaápi fíngará ìrivé mālūngā 'bũ vé rī agá ni 'dāáyo. Ẹ́ ịngúkí Múngú ri mụzú 'dáni'dáni. Āmīnā.

Páũlũ sē mōdó

¹⁹ 'Í sē Pīrīsílā pi ní Ákúwílā be mōdó, āzini 'í sē 'bá Ōnēsífórō vé āngá rī pi ní céré mōdó. ²⁰ Ẹ́rēsītō áwí adrii kuú Kōrínítō gá 'dāá'dā. Tōrōfímũ ri drā rú, á ku ìri kú Mílétō gá 'dāá'dā.

²¹ Mí ịngá ímụ mbēlē, ịsụ ākūdē lókí kilóngóro vé rī* ícá drī kuyé. Yūbũlúsī pi Pūdénī be, Línō be, Kālāwūdíyā be, āzini 'bá ọ̀gũpị ụ̀rụkọ 'dī'bée be céré, sēkí mí ní mōdó.

²² Úpí Múngú ā adri mí be, ā 'bā ẹ̀sì múké ìmi ní.

* **4:21** 4:21 Lókí kilóngóro vé rī: Āngū Īsērélē vé rī gé 'dāá, lókí kilóngóro vé rī gé, ẹ̀cì tungará ùkpó ùkpó, ā'diātāsīyā yījìgọ ri 'dì ambamba, sē āngū rī igbe.

**Kõkõbì Páulũ ní sũ
sě
Títõ
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngára**

Títõ ri Gĩrĩkĩgũ, újá 'i ícá Kũrĩsĩtĩyãní rú. Páulũ ní ẹcĩngára gá, Títõ ko Páulũ ẹ ìzã rá, kòpì rìkí ẹcì Páulũ be trù lókí Páulũ ní rizú ú'dúkò múké Yẹsũ Kúrísítò vé rĩ ùlũzú rĩ gé. Vùdřĩ ni gé, Páulũ ní mụzú Kũrétè gá, mụ adrii drĩkoma rú àngũ Kũrétè vé rĩ agá 'daá.

Kõkõbì 'dĩri agá, Páulũ lũ Títõ ní kĩnĩ, Títõ ã ùpè 'bá tã 'o'bá pìrì ni pi, kòpì ã kókí 'bá kãnisã vé rĩ pi ẹ drĩ. Lũ kpá ìri ní létì pìrì, ẹ ímbá rí ngúlúmũ àndiãndí kãnisã vé rĩ pi, àgõ àká rú rĩ pi, ùkú àká rú rĩ pi, kẹřianji rĩ pi, tũgẹřĩ rĩ pi be. Ùdũ ni gé, gõ ẹndìjì 'yoó Títõ ní kĩnĩ, lẹ Kũrĩsĩtĩyãní rĩ pi ã adrikí tã be kírì ì àsámvú gé sĩ, kòpì ã lẹkí ì lẹlẹ, lẹ kòpì ã kúkí tã kòpì ní rizú ì ndrezú ùnjí rĩ rá, kòpì ã rìkí àgátá gãá ì àsámvú gé sĩ ku, kòpì ã acokí ì ku.

Páulũ sě mōdó Títõ ní

¹ Ma Páulũ 'i, ma ri ẹzì nga Múngú ní, Yẹsũ Kúrísítò vé 'bá áyúáyũ ní rú, 'bá Múngú ní ùpèé rĩ pi vé ẹ'yĩngára ã adri rí ùkpó ùkpó, kòpì ã nĩkí rí tã áda adrizú pìrì Múngú agá rĩ

ání. ² Ẹ'yĩngára, àzini tã áda rĩ sě 'bá rĩ ẹsì 'bã ídri 'dáni'dáni, Múngú ùnjò àkó rĩ ní tã ni ẹzì ọtú ìnógòsì ìsúzú gbi drĩ 'bũ pi vũ be kuyé 'dãri ã tã ùsúzú. ³ Múngú 'bã Paápi rĩ 'i'da ívé ú'dúkò múké 'dĩri sã múké ni gé, ã'yĩ ma ívé ú'dúkò múké rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní nĩ, sũ ìri ní ẹzì má ní rĩ tĩnì. ⁴ Títõ, 'bá ní Yẹsũ ri ẹ'yĩ mí be gí rĩ sĩ, mí sũ mã mvá tĩnì. Ẹsì múké, àzini tãkírì íngápi Múngú 'bá Ẹtẹpì vùgá, àzini Kúrísítò Yẹsũ 'bã Paápi rĩ vùgá rĩ, ã adri mí be.

Ẹzì Títõ ní ngaá Kũrétè gá rĩ

⁵ Títõ, tã má ní mi kuzú kú Kũrétè gá 'dĩlé rĩ, mì dẹ rí ẹzì rĩ ẹ ìmbìtã, àzini mì ùpè rí drĩkoma ù'bãá 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi drĩgé kũrũ ãlu ãlu agásì, sũ má ní ẹzì mí ní rĩ tĩnì. ⁶ Lẹ 'bá ì ní ìpèé 'bãá drĩkoma rú rĩ, ã adri 'bá ì ní rú ni ẹdì tã ùnjí sĩ ãlunãni ku ni, ã adri ùkú be ãlu, ìrivé anji ã adrikí 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí ni pi, ã zìkí kòpì ã rú tã ùnjí sĩ ku, kòpì ã adrikí drĩ be ùkpó ùkpó ku. ⁷ Drĩkoma ì ní 'bãá 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi drĩgé rĩ, ìri ri ẹzì nga Múngú ní, lẹ ã zìkí rú ni tã ùnjí sĩ ku, ã adri 'bá ẹzì ã tã lũúpi ọjọgõ sĩ ni ku, 'a ni ã ve tã sĩ mbèlẹnjá ku, ã adri 'bá riipi íwá mvuúpi ìmèrèzú ni ku, ã adri ùmbá rú ku, ã adri 'bá riipi mì ù'bãápi 'ì ìsú rí mũfèngã ání ni ku. ⁸ Ngá múké rĩ, lẹ drĩkoma rĩ ã adri 'bá ùmú

é'yìpi ívé ãngá 'dǎlé múké ni, ã adri 'bá tã múké lēépi ni, ã adri 'bá yìkì be múké ni, ã adri 'bá tã 'oópi pìrì ni, ã adri 'bá tã be ule ni, ã adri 'bá 'i a'biípi tã ùnjí sī a'bia'bi ni. ⁹ Lē ã ru ú'dúkó áda í ní ímbá 'í ní 'dĩri títì, sù í ní ímbá ìri ní rī tìni, ē ímbá rí 'bá urukò ē éšì tã áda rī sī, ímbángará 'dĩri ã ko rí kòpi ē ìzã, ãzini ã útú rí 'bá ú'dúkó rī ọwụ'ba ọwụọwụ rī pi.

¹⁰ ã'diātāsīyã 'bá urukò kárakarã anigé, kòpi gũkí ì fũú kú túngú, kòpi rí tã íffí ãkó ni pi átã, ãzini kòpi rí 'bá rī pi ē mì ù'bã, agaápi rá rī, 'bá 'dĩ'bée rí'ba 'yo'ba, lē 'bá rī ã lì 'í ágélé ē tì,* ē ísú rí pangará ãní rī pi. ¹¹ Lē mì uga 'bá 'dĩ'bée, kòpi ã újìkí kírì, ã'diātāsīyã kòpi rí 'bá jó ãsámví gé rī pi iza ímbángará gōrōṅō rú kòpi ní ríi ímbá 'dĩ'bée sī. 'Bá 'dĩ'bée rí 'bá rī pi ē mì ù'bã 'dĩni, ì ísúkí rí mǔfēngã ãní. ¹² Tã 'dĩri kòpivé nēbì ãlu 'yo ọtú kīnī, "Bá 'bá Kūrētē vé rī pi, 'bã ùnjó rú, 'bã éšì ùká ùká, 'bã ùvú rú, 'bã rí ngá nya ambamba." ¹³ Tã ìri ní 'yoó 'dĩri tã áda. Kúru lē mì átã kòpi ní tã rī ùkpó ùkpó, kòpi ã adrikí rí ùkpó ùkpó ívé é'yīngará agá, ¹⁴ ãzini kòpi ã 'bãkí rí éšì rizú Yāhūdī rī pi vé ú'dógú'dógú ùnjō vé 'dĩ'bée yìzú ku, ãzini kòpi ã 'bãkí rí

éšì rizú 'bá tã áda rī vé tã gã'ba sī rī pi vé tãimbì yìzú ku.

¹⁵ 'Bá éšì be ule rī pi, kòpivé tã rí adri ule. 'Bo 'bá tã 'o'ba pìrì ku, ãzini é'yīngará ãkó rī pi, kòpi adrikí ule ku, ã'diātāsīyã kòpivé yìkì, ãzini kòpivé tã ùsūngará ábã gí. ¹⁶ 'Bá 'dĩni 'dĩ'bée kīnī ì nìkí Múngú rí rá, 'bo tã kòpi ní ríi 'oó rī lū uletere 'yozú kīnī, kòpi nìkí Múngú rí kuyé. 'Bá 'dĩni 'dĩ'bée kòpi ē drī ùkpó ùkpó, ícókí tã múké ni 'oó ãluṅáni ku, ãní Múngú gã kòpi sī.

2

Páulū ezi Títõ ní kīnī, 'bá rī pi ã adrikí pìrì

¹ Títõ, lē mì ímbá tã pìrì Múngú vé rī áyu. ² Mí ímbá ãgō ãká rú rī pi, lē kòpi ã a'bíkí ì tã sī a'bia'bi, kòpi ã adrikí 'bá tã 'o'ba pìrì ni pi, 'bá rī pi ní ìnjì ìnjì ni pi. Lē kòpi ã adrikí ùkpó ùkpó ívé é'yīngará agá, lē kòpi ã lēkí 'bá rī pi lēlē, ãzini kòpi ã adrikí 'bá éšì ùmbé'ba ìzāngã nyangará gá ni pi.

³ Lē mì 'yo kpá ùkú ãká rī pi ní, kòpi ã 'okí tã Múngú ní ãyìkō sēépi ni. Lē kòpi ã adrikí 'bá ãngū 'yo'ba 'yo'yo ni pi ku, kòpi ã adrikí 'bì'bìjã íwá vé ni ku, lē kòpi ē ímbákí 'bá rī pi ní lētì adrízú ãní múké ni. ⁴ Ìri sē kòpi ícò ùkú ãgō je'ba ú'dí

* **1:10** 1:10 Ágélé ē tì līngará: Múngú lū Ābūrámã ní kīnī, anjì ãgō Ābūrámã vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē ã úlìkí kòpi ã ágélé ē tì rá, lūzú kīnī, kòpi anjì Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yī dō 'í ágélé ē tì sēé lī gí, ìri tãimbì Mósé vé rī 'du nga. 'Í lã í'dóngará 17:9-14; Èzì 15:1-5.

rú rĩ pi ímbá, kòpi ìvé ãgõ rĩ pi lèlè, ãzini kòpi ìvé anjĩná rĩ pi lèlè. ⁵ Lè kòpi ã ímbákí ùkú ãgõ je 'bá ú'dí rú rĩ pi 'yozú kìnĩ, lè kòpi ã a'bikí ĩ tã sī a'bia'bi, kòpi ã ẹsì ã adri uletere, kòpi ã ngakí ẹzì ìvé 'bètì ãsámwú gé, kòpi ã adrikí ẹsì be múké, kòpi ã ìnjĩkí ìvé ãgõ rĩ pi ìnjĩnĩ, 'bá ãzi ã ọwụ rí ụ'dụkó múké Múngú vé rĩ ku.

⁶ Lè kpá mí ímbá kẹriani rĩ pi, kòpi ã a'bikí ĩ tã ãrèwú sī céré a'bia'bi. ⁷ Lè mí adri 'bá rĩ pi ní ụ'bìtã rú, mí 'o tã múké ni pi áyu. Mí kãdõ ríi kòpi ímbá, lè mí 'o tã áda, ãzini lè mí ímbá tã rĩ múké, 'bá rĩ pi ã ìnjĩkí mí ãnĩ ìnjĩnĩ. ⁸ Mí dõ rí ãngũ ímbá, lè mí ímbá tã áda rĩ áyu, 'bá ãzi ã ọwụ rí tã mí ní ímbá rĩ ku, 'bá mí ọwụ 'bá rĩ pi ã ịsúkí rí drĩnjá, ã' diãtãsiyã tã ãzi kòpi ní ícò 'yoó 'bá rụ' 'bá ùnjí ní 'dãáyo.

⁹ Mí ímbá túgẹrĩ rĩ pi, lè kòpi ã 'dúkí tã ìvé ambugu rĩ pi ní lúú ĩ ní rĩ ngaánga, ã sē rí kòpi ní ãyĩkõ. Lè kòpi ã újákí átángá ìvé ambugu rĩ pi ní drĩ ùkpó sī ku, ¹⁰ ãzini lè kòpi ã ùgũkí ìvé ambugu rĩ pi vé ngá ku, ã lú rí 'yozú kìnĩ kòpi rí tã 'o piri, ĩri sē Múngú 'bá paapi rĩ vé tã ĩ ní ríi ímbá rí, 'bá rĩ pi céré nga ã'yĩ rá.

Múngú lè 'bá céré ã ịsúkí pangará

¹¹ Múngú i'da ìvé ẹsì múké ãngũ pazú ùnjĩkãnyã agásĩ rĩ 'bá rĩ pi ní céré. ¹² Múngú ímbá 'bá, 'bá gākí rí tã

ùnjí Múngú ní lèé ku rĩ pi ãnĩ, ãzini 'bá gākí rí tã 'bá wũ drĩgé rĩ pi ní lèé rĩ ãnĩ. Múngú lè 'bá a'bikí 'bá a'bia'bi, ãzini lè 'bá 'okí tã múké 'í ní ãyĩkõ sēpi ní wũ drĩgé nõgó. ¹³ Lè 'bá 'bākí ẹsì rizú ụ'dú Yèsù Kúrísítõ adriipi 'bávè Múngú ãmbúgú 'bá Paapi rĩ vé ìgõngará dĩngará be pọwụpọwụ 'dãri ùtèzú. ¹⁴ Yèsù adi 'i sēé 'dij drãá 'bá drĩ jezú 'bá trüzú 'bávè ùnjĩkãnyã agásĩ, ùjĩ 'bá kú uletere, 'bá adrikí rí 'bá ìvé ni, 'bá 'bākí rí ẹsì céré tã múké 'ozú ãnĩ. ¹⁵ Títõ, lè mí ímbá 'bá rĩ pi ní tã 'dĩ'béé, mí ímbá kòpi ã ẹsì, mí átá kòpi ní ùkpó sī, kòpi útúzú ãnĩ. Lè mí sē 'bá ãzi ã ọwụ mí ku.

3

Lè 'bá rĩ pi ã 'okí tã piri

¹ Títõ, lè mí lú 'bá Yèsù rí ẹ'yĩ 'bá gí rĩ pi ní, kòpi ã 'dúkí tã 'bá ambugu ãngũ rụ 'bá rĩ pi ní 'yoó rĩ ngaánga, kòpi ã útúkí ĩ ríi tã múké 'oó. ² Lè kòpi ã rikí ùnjõ ụlì 'bá ãzi ã rụ izazú ku, kòpi ã adrikí 'bá tãkírí ìjĩ 'bá 'bá rĩ pi ãsámwú gé ni, kòpi ã adrikí tã be mädã, kòpi ã 'okí 'bá rĩ pi múké. ³ Ọtụ 'bá azakaza rú, 'bá drĩ ùnjí. 'Bá ụrụkọ 'béé ù'bākí 'bá mì, sē 'bá ẹbĩrĩ be ãmbúgú tã rụ 'bá nõri vé rĩ 'düzú ngazú. 'Bá rí ẹsì 'bã 'bá rĩ pi 'ozú ùnjí, 'bá ã'yã rú, 'bá lèkí 'bá ku 'bá ãsámwú gé sī.

⁴ 'Bo 'bávè Múngú 'bá Paapi rĩ kã ìvé ẹsì múké,

ãzini ívé lêngará i'daá, ⁵ ìri ní 'bâ pazú 'dĩ, pa 'bâ, tâ piri 'bâ ní 'oó rĩ sĩ kuyé, pa 'bâ ẹsì ìdríkídri ívé rĩ sĩ. Múngú ùjì 'bâ ùkpõ Índrí Uleteré rĩ vé rĩ sĩ, sê tìkí 'bâ ícá ú'dí gí, ãzini sê 'bâ ícákí nóni gòó múké gí. ⁶ Múngú ìpě Índrí Uleteré rĩ 'bâ drìgé ẹsì be céré Yèsù Kúrísítò 'bâ Paápi rĩ vé tâ sĩ. ⁷ Ẹsì múké Yèsù vé rĩ sĩ, ã'yì 'bâ adrii 'bâ piri Múngú vé ni, sê 'bâ ní ẹsì 'bázú ìdri 'dání'dání rĩ vé tâ ùsùzú àní. ⁸ Tã má ní lùú mí ní 'dĩri, ìri tâ ẹgbì. Á lè mí ímbá tâ 'dĩri 'bâ Múngú ri ẹ'yì 'bâ gí rĩ pi ní, kòpi ã 'bàkí rí ẹsì tâ múké ni pi 'ozú áyu. Tã 'dĩ'bée ìri múké, ìri 'bâ céré ẹ ìzã ko.

⁹ Títõ, lè mí ri fíí àgátá azakaza vé ì ní rií gãá ẹ'bì ã tâ sĩ rĩ gãá ìndĩ ku, ãzini mí ri fíí àgátá ì ní rií gãá tãimbì Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ ã tâ sĩ rĩ gãá ìndĩ ku, ã'diãtãsiyã àgátá 'dĩ'bée ẹzì ãkó, ko 'bâ ìzã ku. ¹⁰ 'Bã ãzi ri dõ tâ acongará vé ni ìjì ìmi ãsámvú gé, mí ìrĩṅã ìri caá vú ìrĩ, gã dõ sĩ, mí adi ìri ìmi drìgé sĩ. ¹¹ Lè mí nĩ 'yozú kìnĩ, 'bã 'dínì 'dĩri adi tâ áda rĩ 'í drìgé sĩ gí, ùnjìkányã ìrivé rĩ lù uleteré 'yozú kìnĩ, tâ ìri ní 'oó rĩ ùnjì.

Páulū vé átángá ã ùdĩ

¹² Á pè dõ Ārītémã ri, dõku Tùkíkò ri mujú mí vú 'dílè, 'bã 'dĩ'bée àlu ni ca dõ mí vùgá 'dílè gí, mí ù'bì ùkpõ sĩ

mujú ma ìsù kùrù Nìkòpòlìsì gé 'dãgá, ã'diãtãsiyã á lè lókí kílongóro vé rĩ* ã de ma ìsù 'dãgá. ¹³ Mí ù'bì ùkpõ sĩ Zénásì tãimbì nĩpi ambamba rĩ ẹ ìzã koó, ãzini Āpólò ẹ ìzã koó, mí sê ngá kòpi ní lèé rĩ pi ãrèvú céré, kòpi ã 'duki rí muzú ìndĩ ẹcì kòpi ní lèé mujú rĩ gé 'dãã. ¹⁴ Lè 'bávè 'bã rĩ pi ã 'bàkí ẹsì rizú tâ múké 'ozú, ú'dù àlu àlu, kòpi ã kokí 'bã ngá ãkó rĩ pi ẹ ìzã ngá sĩ, lè kòpi ẹ izakí sã rizú tâ ẹzì ãkó ni pi 'ozú áyu ku.

¹⁵ 'Bã 'bã ní adrizú kòpi be trù rĩ pi sèkí céré ìmi ní mōdó. 'Í sê kpá 'bã Yèsù ri ẹ'yì 'bã gí 'bã lè 'bã lèlè rĩ pi ní céré mōdó. Ẹsì múké Múngú vé rĩ ã adri ìmi be.

* **3:12** 3:12 Lókí kílongóro vé rĩ: Āngū Īsērēlē vé rĩ gé 'dãã, lókí kílongóro vé rĩ gé, ẹcì tungará ùkpò ùkpò, ã'diãtãsiyã yìjìgò ri 'dì ambamba, sê àngū rĩ igbe igbe.

**Kòkòbì Páulū ní sī
sē
Fīlīmónā
ní rī
Tā búkū rī vé rī
ā ũlūngará**

Páulū sī kòkòbì 'dīri sē Fīlīmónā ní, Fīlīmónā ri 'bá Kúrísító vé ni, ĩri ā' bú be ambamba. Fīlīmónā vé tǔgērī āzi rú ni Ōnésīmū 'i, nga ápá rá, vǔdrī ni gé, gō 'i újá ícá 'bá Kúrísító vé ni, ko Páulū ē ĩzā lókí ĩri ní adrizú jó āngū ũ'yǐzú rī agá 'dāá nī. Páulū pē Ōnésīmū ri mujú vúlé Fīlīmónā vú 'dāá, sī kòkòbì sē Ōnésīmū drígé Fīlīmónā ní ĩndī. Kòkòbì rī agá, Páulū sī 'dīni, tāĩmbì Rómā vé rī ā ā'yī dō 'yozú kīnī 'bá rī dō tǔgērī, ápá dō gí ā 'dīkí ĩri drāá rá drāāāsīyā, lē Fīlīmónā ā trū Ōnésīmū ri rá. Páulū 'yo kpá Fīlīmónā ní kīnī, lē Fīlīmónā ē 'yī ívé tǔgērī Ōnésīmū ri adrií 'í ní édrípì rú Kúrísító agá.

Páulū sē Fīlīmónā ní mōdó

¹ Ma Páulū 'i, 'yīkí ma ụ'dúkó múké Kúrísító Yēsū vé rī ā ũlūngará ā tā sī. 'Bá sīkí kòkòbì nōri 'bá édrípì Tīmōtáyō be. 'Bá ógúpì Fīlīmónā 'bá ní lēlélē rī, 'bá sīkí kòkòbì 'dīri sē mí ní, ² āzini 'bá ómvúpì Āpíyā ní, Ārīkípō 'bá ógúpì 'dī 'dīpì 'bá be trú Yēsū ā rú sī rī ní,

āzini 'bá kānīsā vé ĩ úmú' bá mívé 'bētì āsámvú gé rī pi ní. ³ Èsì múké, āzini tākíri Múngú 'bá Ètèpì vé rī, āzini Úpì Yēsū Kúrísító vé rī ā adri ĩmi be.

Páulū zì Múngú ri āzini sē ōwō'dīfō

⁴ Fīlīmónā, ụ'dú céré má kādō rí Múngú ri zì, ma ri ĩri ní ōwō'dīfō sē mí tā sī, ma ri Múngú ri zì mí ní, ⁵ ā'diātāsīyā á yì kīnī, mí 'bá mívé èsì céré kuú Úpì Yēsū Kúrísító drígé, āzini mí lē 'bá Múngú vé rī pi céré lēlē. ⁶ Ma ri Múngú ri zì mí ní, mí ũlū rí tā mí ní Yēsū ri 'yīzú rī 'bá rī pi ní, āzini mí nī rí tā múké 'bá ní ĩsú Kúrísító agá rī ānī. ⁷ Lēngará mívé rī sē má ní āyīkō ambamba, ímbá mā èsì gí, ā'diātāsīyā má édrípì, 'í sē 'bá Múngú vé rī pi ē èsì ndrī gí.

Páulū mā Fīlīmónā ri Ōnésīmū vé tā sī

⁸ Kúrísító agá, mā adri dō ũkpō be tāĩmbì sēzú Ōnésīmū vé tā sī drāāāsīyā, ⁹ á mā mi èsì lēngará vé rī sī. Ma Páulū 'i, ma āká rú, 'yīkí ma kú jó āngū ũ'yǐzú rī agá èzì má ní ngaá Kúrísító Yēsū vé rī ā tā sī. ¹⁰ Fīlīmónā, á mā mi drì ĩrī sī mávé mvá Ōnésīmū ā tā sī. Ōnésīmū ufu sù mā mvá tịnị sá má ní adrizú jó āngū ũ'yǐzú rī agá rī gé. ¹¹ Ándúru Ōnésīmū índré mí mị gé 'dālē èzì ākó, 'bo nóni újá 'i ícá 'bá ní mí be èzì be ambamba.

¹² Á lē ĩri agaá rá, á lē ĩri pēé gōo vúlé mí vúgá 'dīlē

ũzi. ¹³ Á lē kōdō ĩri 'bǎá adrii má be nōgó, rií má ĩzā koó mī vūrā gá má ní rizú adrizú jó āngū ũ'yīzú rī agá nōgó ỳ'dúkọ múké rī ā ũlūngará ā tā sī rī gé. ¹⁴ 'Bo á lē Ōnésīmū ri 'bǎá adrii má be nōgó mī tī ākó ku, lē tā ni ē íngá mí ẹsị agá. ¹⁵ Sā āzi sī, Múngú sē Ōnésīmū ri ápá mī rụ'bá gá sī sǎjá be mǎdǎ, mī ẹ'yí rí ĩri gōó adrii mí be mužú nyonyo. ¹⁶ 'Bo lē mī 'bǎ Ōnésīmū ri adrii 'yéjá kuú túgẹrī rú ku, ĩri 'bá ní ẹdrịpi Kúrísítō agá, ndē adringará túgẹrī rú rī rá. Á lē ĩri ambamba, 'bo lē mī lē ĩri ma ní ĩri lēé rī agaá rá. ĩri 'bá áda, āzini ĩri 'bá Úpí Yẹsū ri ẹ'yīpi gí ni.

¹⁷ Mí ā'yī dō rá 'yozú kínī, ma mí ógúpị ẹzị ngaápi Kúrísítō agá ni, mí ẹ'yí ĩri sū mí ní té kōdó lēé ma ẹ'yí rī tịni. ¹⁸ 'O dō mi ũnjí rá, dōku 'dụ dō ngá āzi mívé ni rá, 'í ku tā ni má drịgé, ma ũfē mí ní rá. ¹⁹ Ma Páulū 'i, á sī tā 'dīri má drị sī nī. Ōnésīmū ỳgụ dō ngá mívé ni rá, ma ũfē gō mí ní rá, Yẹsū sē mí ní idri 'dáni'dáni rī gí, ā'diātāsīyā ỳ'dúkọ múké má ní ũlūú mí ní rī sī. ²⁰ Má ẹdrịpi, mī riipi Úpí ā pámvú ũbīipi rī, lē mī 'bǎ ẹsị múké má ĩzā kozú Ōnésīmū vé tā sī, āzini lē mí ímbá má ẹsị adrizú āní ẹdrịpi rú Kúrísítō agá.

²¹ Á nī rá, tā má ní sī sēé mí ní rī, mī tā ni 'dụ nga má ní zịi rī ndē rá. ²² Tā rī āzi 'dī, lē mī údé má ní jó má

ní mužú lazú ni, ma muž 'dī, ā'diātāsīyā má ỳsū Múngú ri ícọ ĩmivé zingará yị rá, ĩri sē 'bǎ gō mvi ca ĩmi vúgá 'dīlē mbēlējá nōgó rá.

Páulū vé átángá ā ỳdụ

²³ Ẹpáfurā ĩ ní 'yīi kuú má be trụ Kúrísítō Yẹsū vé tā sī rī sē mí ní mōdó. ²⁴ Āzini 'bǎ 'bǎ ní rií ẹzị ngaá kọpi be trụ, Mǎrǎkō pi Ārísītārúkō be, Dema be, Lúkǎ sī, kọpi sēkí mí ní mōdó. ²⁵ Ẹsị múké Úpí Yẹsū Kúrísítō vé rī ā adrii ĩmi be.

Kōkōbī ĭ ní sīi sēē
'bá
Ēberē
vé rī pi ní rī
Tā bŭkŭ rī vé rī
ā ũlŭngará

Bŭkŭ Ēberē* vé rī, 'bá sīipi rī nīkí kuyé, 'bo nīkí áamá uletere kīnī, 'bá bŭkŭ rī sīipi rī, ĩri drīkoma āzi Kŭrīsītīyānī rī pi drīgé, ĩri ũkpō be 'bá kánisā vé rī pi āsámvú gé, lókí Páŭlŭ ní kōkōbī rī pi sīzú sēzú 'bá kánisā vé rī pi ní rī gé. Sīkí kōkōbī 'dīri sēē Yāhŭdī ũrukō éšī újá' bā Kŭrīsītīyānī rŭ rī pi ní. 'Bá kōkōbī sīipi rī lē kōpi ā tuki pá tītī ívé ẹ'yīngará agá, ā'diātāsīyā Yāhŭdī ũrukō ũ'bīkí kōdō kōpi, kōpi ā kuki ívé ẹ'yīngará ĩ ní Yēsŭ rī ẹ'yīzú rī rá.

Kōkōbī 'dīri lŭ āmbŭgŭ Yēsŭ vé rī Kŭrīsītīyānī rī pi ní céré. Lŭ kīnī, ĩri Mvā Múngú vé ni, ĩrivé ũkpō ndē mālāyíkā Yāhŭdī rī pi ní ẹ'yī rī rá. ĩrivé āmbŭgŭ ndē nēbī Bŭkŭ Múngú vé Ũndī Ūkŭ rī ružú rī agá rī pi vé rī rá, ndē Mósē tāimbī sēēpi Yāhŭdī rī pi ní rī vé rī rá. 'Bá tā sīipi rī lŭ kpá kīnī, Yēsŭ ndē atala Yāhŭdī rī pi vé rī pi āmbŭgŭ sī rá, ā'diātāsīyā 'o ũnjikānyā kuyé, adi ívé rŭ' bā sēē drāá rōbōŋō rŭ,

'bá céré pi vé ũnjikānyā ā tā sī sā rī pi agásī céré.

'Bá kōkōbī sīipi rī lŭ Yāhŭdī rī pi vé ẹ'bī ā tā, kōpivé ú'dógú'dógú rī pi Bŭkŭ Múngú vé Ũndī Ūkŭ rī ružú rī agá. Kōpi ní éšī 'bāá Múngú drīgé rī sī, sē Múngú adri kōpi sī āyīkō sī. Lŭ Kŭrīsītīyānī rī pi ní kīnī, lē kōpi ā rikí éšī 'bāá mužú Múngú drīgé, lē kōpi ā āvikí tā Yēsŭ ní 'oó āzini ímbá 'dīri sī ku.

Yēsŭ ri āmbŭgŭ mālāyíkā rī pi drīgé céré

1 Ūtŭ ĩnógósī nēbī rī pi rikí tā Múngú ní i'daá ĩ ní urobí agá, āzini ĩri ní i'daá ĩ ní ĩndrīlīkí agá rī ũlŭú 'bá ẹ'bīpī ní. ² 'Bo ũdŭ ni gé, ú'dú nō'bée agá, Múngú ĩpē 'i Mvópi ri ímú ú'dúkó ívé rī ũlŭú 'bá ní nī. Múngú áyú 'i Mvópi ri 'bŭ pi gbizú vŭ be. Ū'dú ālu Múngú ri ímú ngá rī pi ārēvú sē céré drī ni gé. ³ Mvā Múngú vé 'dīri, ĩ ímú ĩri íngú, sŭ ĩ ní Ẹtēpi Múngú ri íngú rī tīnī. Mvā rī vé dīngará, ĩri dī sŭ Ẹtēpi vé rī tīnī. ĩri átá ũkpō be, ĩri ngá rī pi sē ri ẹzī nga mužú múké nī. Mvā rī ká 'bávé ũnjikānyā ũjī gí, nga mužú úrí Múngú ẹ drī ẹndēpi gélésīla. ⁴ Múngú 'bā ívé Mvā adrii mālāyíkā rī pi drīgé 'bá āmbŭgŭ rŭ. Rŭ Múngú ní 'daá ĩri ní rī, ndē rŭ Múngú ní 'daá mālāyíkā rī pi ní rī rá.

* : Ēberē: Rŭ Ēberē 'dīri ĩri rŭ āzi Yāhŭdī rī pi vé rī, ā'diātāsīyā kōpi ri átá Ēberē tī sī.

5 Ā'diātāsīyā Múngú 'yo
nyo mālāyíkā rī pi ní,
"Mi Mvá mávé ní,
āndrū sī ma adri mí
Ētépì" 'díní rá?

Dōku 'yo,
"Ma adri ĩrívé Ētépì,
ĩri adri mâ Mvá" 'díní
rá?

6 Múngú kā ívé Mvá tā be
agaápi rá 'dĩri ĩpěé ímúzú vū
drìgé nōó, ĩri ní 'yozú kīnī,
lē ívé mālāyíkā rī pi céré ě
ĩnjīkí ĩri ĩnjīnjī.†

7 Múngú kādō rīí átá ívé
mālāyíkā rī pi ā tā sī, ĩri 'yo
'díní,

"Ma mālāyíkā rī pi sē unga
ũlí rú,
ma mávé átí'ba rī pi újá
dī ācí rú."

8 'Bo átá Mvópì vé tā 'díní
kīnī,

"Mi Múngú 'i, mi ímú
mālūngā rī rụ tā be
pìrì.

Mi mālūngā rī rụ mụzú
nyonyo.

9 Mí lē tā 'oó pìrì, mí gā tā
ũnjí sī,

kúru ma mívé Múngú,
má ĩpě mi 'bāá
āmbúgú mívé ũndī
rī pi drìgé, mí adri rí
āyīkō sī."

10 Múngú gō kpá 'yoó Mvópì
ní kīnī,

"Úpí, í'dóngará gá 'dāá,
mí gbi 'bū pi vū be nī.

11 'Bū pi vū be, kòpi ímú
dẹ rá, 'bo mi ímú adri
mụzú 'dání'dání.

Kòpi ímú dē sū bōngó ní
dēé rī tìnjì.

12 Mi ímú kòpi tra sū ĩ ní
bōngó akoóko rùkù rī
traá rī tìnjì,

mí ímú kòpi újá sū ĩ ní
bōngó újá rī tìnjì.

'Bo mi áwí adri ídri rú
āzini mí adri mụzú
'dání'dání."

13 Múngú 'yo 'i Mvópì ní
kīnī,

"Mí úrí mâ drì ěndépì
gé, vūrā má ní
mālūngā rụzú rī gé

cīngbá á 'bā dō mívé ari'ba
rī pi

mí pálé gá gí ká."

'Bo 'yo mālāyíkā āzi ní 'díní
kuyé. 14 Mālāyíkā rī pi índrì,
ĩpèkí kòpi ímú 'bá ĩ ní lēé
paá rī pi ā tā mbaá, kòpi ě
ĩsúkí rí ídri 'dání'dání rī ānī
bēnī.

2

*Lē 'bā gākí tā Múngú vé rī
ku*

1 Kúru lē 'bā 'bākí ẹsì céré
rizú tā 'bá ní yìjì rī 'dụzú
ngazú, ā'diātāsīyā ụ'dụkọ tā
áda vé 'bá ní yìjì 'dĩri, ā āvī
rí 'bā ẹsì agásī ku. 2 Ụ'dụkọ
mālāyíkā rī pi ní íjì ũlūú 'bá
ẹ'bípìjì drìdrì 'dā'bée ní rī tā
áda. 'Bá tā 'dĩri gā'ba sī rī
pi, Múngú rí ímú kòpi ĩrīnjā
létì pìrì sī. 3 'Bá 'dụkí dō tā
pangará vé ĩ ní ũlūú 'bá ní
'dĩri ngaá kuyé, ĩ 'bā ĩrīnjā rá.
Úpí Yẹsụ ũlū pangará 'dĩri vé

1:5 1:5 Sāwúmā 2:7 1:5 1:5 2 Sāmüélē 7:14; 1 Kōrónikōl 17:13 1:6 1:6
Dětōrōnómē 32:43 † 1:6 1:6 ĩnjì: Múngú kīnī mālāyíkā rī pi ě ĩnjīkí ívé Mvá
Úpí ívé ní rú, sū kòpi ní 'i ĩnjījì ívé Múngú rú rī tìnjì. 1:7 1:7 Sāwúmā 104:4
1:9 1:9 Sāwúmā 45:6-7 1:12 1:12 Sāwúmā 102:25-27 1:13 1:13 Sāwúmā
110:1

tā drīdrī nī. 'Bá ú'dúkó 'dīri yì'bá rī pi ūlūkí tā ĩri ní átá rī 'bá ní rá. ⁴ Múngú i'da ívé ú'dúkó lūzú kīnī ú'dúkó rī tā áda rī, tā āyāzú āyāyā ni pi sī, tā ū'dū be túngú túngú ni pi sī, tā bīlēmī rú ni pi sī, āzini awa fēfē Índrī Uletere rī vé rī 'bá 'í ní ūpēē rī pi ní, kōpi ā ngakí rí ẹzì rī ānī.

⁵ Vū ú'dí Múngú ní ímụ gbií, 'bá ní ríí tā ni átá, 'bá rī pi ní ímụ adrií 'a ni gé rī, úmvúlésī Múngú 'bā mālāyíkā rī pi adrií 'bá rī pi drīgé ambugu rú ku. ⁶ 'Bá āzi sī Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

"Múngú, ngá mí ní 'bá áda vé tā 'duzú 'bāzú āmbúgú rī ā'di?

Dōku mi ri 'bá mvá vé tā mba 'dīni āsī?

⁷ Ándúró 'í 'dụ ĩrivé tā 'bāá mādānānā, mālāyíkā rī pi ndēkí ĩri tā sī rá,

'bo nóni mí sē íngúkí ĩri gí.

⁸ Mí sē ĩri ní ūkpō adrizú āmbúgú ngá rī pi drīgé céré."

Múngú 'bā ngá rī pi ārēvú céré ĩri ā pálé gá. 'Bo 'bá ndrekí drī ĩrivé āmbūgū adrizú ngá rī pi drīgé céré rī kuyé. ⁹ 'Bo 'bá ndrekí Yēsū vé tā rá, 'bākí ĩri adrií lókíná be mādā mālāyíkā rī pi ā pálé gá, 'bo nóni mí sē íngúkí ĩri gí, ĩri ní ĩzāngā nyaá ívé drāngará gá rī sī.

Ēsì múké Múngú vé rī sī, sē Yēsū ri draá 'bá céré pi vé tā sī. ¹⁰ Múngú gbi ngá rī pi ārēvú céré nī, ngá rī pi ārēvú céré gbikí ūkpō Múngú vé rī sī, Múngú 'o tā múké ĩri ní Yēsū tā be múké rī sēzú ĩzāngā nyazú, Yēsū ē ĩjì rí anji kárakará 'í vúdri ūbī'bá rī pi pangará ĩsú, āzini íngúngará Múngú vé rī ālélé. ¹¹ Yēsū pi 'bá ĩri ní újá ícá piri gí rī pi be, kōpi nóni anji Múngú vé ni. ĩri ní kōpi újá ícá piri rī sī, ĩri ní adrizú drīnjá ākó kōpi zizú 'í ẹdrīpīi āzini 'í ómvúpīi ānī. ¹² Yēsū ní 'yozú Múngú ní kīnī,

"'Bá mâ pámvú ūbī'bá rī pi úmúkí dō ĩ mi ĩnjīngará gá, ma úngó ngo mī rú íngúzú ānī kōpi āsámvú gé."

¹³ Yēsū gō kpá 'yoó kīnī,

"Ma ẹsì 'bā Múngú drīgé."

Gō kpá ẹndīi 'yoó dīi kīnī,

"'Bā nōgó anji Múngú ní sēé má ní rī pi be."

¹⁴ 'Bá ní adrií rú'bá be, āzini ārí be rī sī, sē ĩ ní Yēsū ri tizú 'bá áda rú ānī, ĩrivé drāngará ē iza rí ādróko* adriipi ūkpō drā vé rī be rī vé ūkpō 'dīisī rá.

¹⁵ ĩrivé drāngará oyu nóni 'bá adri'bá túgẹrī rú rī pi gí, 'dụ ũrī drāngará vé rī kōpi ē ẹsì agásī gí. ¹⁶ Yēsū

2:8 2:8 Sāwumā 8:4-6 **2:12** 2:12 Sāwumā 22:22 **2:13** 2:13 Īsáyā 8:17 **2:13**

2:13 Īsáyā 8:18 * **2:14** 2:14 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'í, ĩri āmbúgú índri ūnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālé. Múngú ídró ādróko ri índri ūnjí rī pi be 'bū gé 'dāásī nī. 'Í lā 'dangará 12:7-9.

ímú mālāyíkā rī pi ē īzā koó kuyé, ímú úyú Ābūrāmā[†] vé rī pi ē īzā koó. ¹⁷ Yēsū ní ímú 'bá rī pi ē īzā koó rī sī, sēzú ī ní ĩri tīzú 'bá áda rú 'dī, ĩri adri ẹsị be ĩdríkídri, āzini ĩri adri átálágú āmbúgú[‡] rú ri ẹsị 'bā ẹzị ngazú Múngú ní, ĩri 'i adi sē drā rōbōṅṅó rú, Múngú ā trū rí 'bá rī pi ĩvé ũnjíkānyā agásī bēnī. ¹⁸ Ādróko ní Yēsū ri ũ'bījī rī sī, Yēsū nya īzāngā rá, Yēsū ri ícó 'bá ādróko ní ũ'bījī rī pi ē īzā ko rá.

3

Yēsū ndē Mósē ri āmbūgū sī rá

¹ ĩmi mâ ọgūpījī Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí, Múngú ní ũpēé ímú adrií 'bá ívé ni rú 'dī'bée, lē ĩmi 'bākí ẹsị Yēsū Múngú ní ĩpēé 'bá ní tā ni áyú 'yoó kīnī, ĩri 'bá áyúāyū ni, āzini átálágú āmbúgú rī drīgé. ² Yēsū nga ẹzị Múngú ní sēé 'í drīgé rī ẹsị ālu sī, sū Mósē* ní ẹzị ngāá 'bá Múngú vé rī pi āsámví gé ẹsị ālu sī rī tīnī. ³ Múngú 'du Yēsū vé tā 'bāā āmbúgú, ĩnjī ĩri Mósē ri agaá rá, sū ĩ ní 'bá jó sījī rī íngú jó ĩri ní sījī rī

ndēé rī tīnī. ⁴ Jó rī pi ārēvú céré, 'bá ri sị nī, 'bo Múngú údé ngá rī pi ārēvú céré nī.

⁵ Mósē 'bā ẹsị rizú ẹzị ngazú Jó Múngú vé rī agá ātí' 'bá rú, ri tā ímúpi 'i ngāápi drīdrī 'dīlé rī ũlūú 'bá rī pi ní. ⁶ 'Bo Kúrísítō ri Mvá rú, 'bā ẹsị ẹzị ngazú jó Múngú vé rī agá 'bá āmbúgú rú. 'Bā jó Múngú vé ni, 'bá tukí dō pá títí, āzini 'bá 'bākí dō ẹsị tā drīdrī 'dīlé rī drīgé rá, 'bā adri 'bá Múngú vé ni.

Múngú átá átángá ũkpó ũkpó 'bá 'i gā' 'bá sī rī pi drīgé

⁷ ĩndrī Uleterē rī ní 'yozú kīnī,

"Āndrū ĩmi yīkí dō ú'dúkó Múngú vé rī,

⁸ lē ĩmi 'bākí ẹsị tete, sū ĩmi ẹ'bípījī ní ẹsị tete 'bāá ma gāzú āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dālē rī tīnī ku.

⁹ ĩmi ẹ'bípījī rikí ma ideé, āzini rikí mâ ẹsị ũ'bījī, kōpi ndrekí tā āyāzú āyāyā má ní 'oó kōpi ní ílī pūkú sụ agá 'dīri rá.

¹⁰ Āní sē mâ 'a ve úyú lóki 'dāri vé rī pi ní rá.

[†] **2:16** 2:16 Ābūrāmā: Múngú zị Ābūrāmā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī āsámví gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de mụy āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrāmā ri ẹ'bípī Yāhūdī rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísụ tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Í'dóngará 12-25. [‡] **2:17** 2:17 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩri fi vú ālu ílī ālu agá. ĩri ārī rōbōṅṅó vé rī jī ũnjíkānyā ũjizú. 'Í lā Lēvītīkā 16; Ēbērē 9. * **3:2** 3:2 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējēpētō vé rī 'bā anjī Īsērélē vé rī pi ẹzị ngāá tūgērī rú caá ílī mūdūrūlū sụ (400). Kuru Múngú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzú anjī Īsērélē vé rī pi pazú adringará tūgērī rú rī agásī. Múngú sē tām̄bī rī Mósē ní, ā lū anjī Īsērélē vé rī pi ní, sēzú í ní tām̄bī rī zizú tām̄bī Mósē vé ni ānī. Tīkí Mósē ri ísụ ākūdē ílī rī ca élifū ālu mūdūrūlū sụ (1,400), ísụ ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24.

Á 'yo kôpi ní, má kīnī,
 'Kôpi gākí mávé tã
 yìgá sī,
 āzini kôpi nīkí tã má ní
 'oó rī kuyé.'

11 Mā 'a ní veé gí rī sī, má ní
 ũyō sōzú, má kīnī,
 'Kôpi ícókí fíí vūrã mávé
 uvuzú rī agá ku.' "

12 Má édrípìjì má ómvúpìjì,
 ìmi ndrekí múké! Ā adrikí
 éšì be ũnjí è'yīngará ākó
 Múngú adriipi ídri rú rī
 gāzú sī ku. 13 'Bo ú'dú céré,
 lē ìmi ríkí ìmí éšì ímbá ìmi
 āsámvú gé sī, sã céré sī, lē
 ìmi ímbákí ìmí éšì, 'bá āzi ā
 fí rí ũnjīkányā mī ũ'bāapi rī
 agá Múngú rí gāzú ku. 14 'Bá
 ũtēkí dō tã rī mužú pìrì,
 āzini 'bá tukí dō pá títì éšì
 'bāzú Múngú drīgé cīmgbá
 cazú ũdū gé, sū 'bá ní 'bāá
 drīdrī rī tīnì, 'bá ímú adri 'bá
 Kúrísitō vé ní. 15 Sū ì ní 'yoó
 drīdrī rī tīnì,

"Āndrū, ìmi yìkí dō ú'dúkó
 Múngú vé rī,
 lē ìmi 'bākí éšì tete,
 sū ìmi é'bípìjì ní éšì tete 'bāá
 ma gāzú rī tīnì ku."

16 'Bá tã rī yì'bá rá, gō'bá
 tã Múngú vé rī ówụ'bá rá rī
 ā'di pí? Adri 'bá Mósē ní íjì
 ífúú āngū Ējēpētō vé rī agásì
 rī pi kuyé? 17 Múngú ē éšì ve
 ílì pūkú sū ā'di pí ní? Éšì ní
 ve nyo 'bá ũnjīkányā 'o'bá,
 ũdrã'bá āngū ā'wí cínyáfã
 rú rī agá rī pi ní kuyé?
 18 Múngú sō ũyō ā'di pí
 ní 'yozú kīnī, kôpi ícókí fíí
 mužú uvuú ívé vūrã uvuzú

rī gé ku? Adri 'bá ìrivé
 tãimbì nḡ'bá gí rī pi kuyé?
 19 'Bá nīkí áamá rá 'yozú kīnī,
 kôpi ní tã Múngú vé rī è'yījì
 kuyé rī sī, sēzú Múngú ní
 kôpi ā'yīzú fizú vūrã ívé rizú
 uvuzú rī gé kuyé ānì.

4

*Múngú rí ívé 'bá rī pi ā'yī
 mužú uvungará gá rá*

1 Nóni Múngú èzì 'bá ní
 kīnī, 'bá ícókí fí mužú vūrã
 ívé rizú uvuzú rī agá rá.
 Kúru lē 'bá ndrekí múké,
 'bá āzi ìmi āsámvú gé 'dīgé,
 ā api rí uvungará 'dīri sī
 ku. 2 'Bá yìkí ú'dúkó múké
 ì ní ũlūú 'bá ní rī rá, sū
 ótú 'bá Īsērélē vé rī pi ní
 ú'dúkó múké rī yìjì rá rī tīnì.
 'Bo ú'dúkó kôpi ní yìjì 'dīri
 índré kôpi mīlé gá èzìjì ākó,
 ā'diātāsīyā kôpi ní è'yījì kuyé
 rī sī, kôpi gākí tã Múngú
 vé rī sī. 3 Nóni 'bá Yēsū
 rí è'yī'bá gí nō'bée, 'bá fí
 mužú vūrã Múngú vé rizú
 uvuzú rī agá rá. Múngú átá
 'bá 'i gā'bá sī rī pi vé tã kīnī,
 "Mā 'a ní veé gí rī sī, má ní
 ũyō sōzú, má kīnī,
 'Kôpi ícókí fíí vūrã mávé
 uvuzú rī agá ku,' "
 átã Múngú ā údé dō
 uvungará rī vé tã ìri ní 'bū
 pí gbizú vū be rī gé 'dāá.
 4 Búkū Múngú vé rī lū tã
 ú'dú ézìrì vé rī 'dīnì kīnī,
 "Kúru ú'dú ézìrì gé, Múngú
 ní uvuzú." 5 Múngú èndì tã
 'í ní átá drīdrī 'dāri dījì kīnī,

“Kòpì ícókí fí vŭrā mávé uvuzú rī agá ku.”

6 'Bá uruko'béé ícò fì mu uvu vŭrā Múngú vé rizú uvuzú rī agá rá, 'bo 'bá ụ'dúkò múké rī yì' 'bá drīdrī rá rī pi, kòpì fíkí muú uvuú vŭrā Múngú vé rizú uvuzú rī agá kuyé, ǎ'diātāsīyā kòpì gākí ụ'dúkò múké Múngú vé í ní ũlūú rī yìgá sī. 7 Múngú gō ụ'dú āzi ìpèé dījì 'bá rī pi ní fizú muú uvuzú ívé vŭrā uvuzú rī gé, ụ'dú 'dīri āndrū rī. Gō ílì 'dujì āco, Múngú gō átá 'bāgú Dāwúđjì* ní sū 'í ní átá drīdrī rī tịnị kīnī, “Āndrū sī, ìmi yìkí dō ụ'dúkò Múngú vé rī,

lè ìmi 'bākí ẹsị tete ku.”

8 Yósūwā† ǎ sē té dō kòpì ní uvungará rá, Múngú ícò té gōó uvungará drīdrī 'dīlé rī vé tā 'yoó dījì ku. 9 'Bo ụ'dú āzi drī anigé vúlé 'dī' 'dī 'bá Múngú vé rī pi ní ímúú uvuzú ní, sū Múngú ní uvuú ụ'dú ẹzịrī‡ gé rī tịnị. 10 'Bá fípi muúpi uvuúpi vŭrā Múngú ní rizú uvuzú rī agá rī, ìri kpá mu uvu ẹzị 'í ní ngáá rī ǎ vudrī gé, sū Múngú ní uvuú ívé ẹzị ngáá rī ǎ vudrī gé rī tịnị. 11 Lè 'bā ụ'bīkí ũkpō sī fí muú vŭrā Múngú ní údé uvungará vé rī gé 'dāá. 'Bo 'bá gākí dō tā

Múngú vé rī sī sū 'bá Īsèrélè vé rī pi ní gāá rī tịnị, 'bá ícókí fí muú vŭrā uvungará vé rī gé 'dāá ku.

12 Ā'diātāsīyā tị Múngú vé rī, ìri ídri rú, ìri ũkpō be. Cì sū ílì cìpi cìcì rī tịnị, ìri fì 'bā ẹsị agá, āzini 'bávè índrì agá, ìri úfì 'bā fā agásì, āzini úsō 'bā fā agá rī agásì, ìri tā 'bá ní rii ũsūú 'bá ẹsị agá rī pi i'da cérè āmvé. 13 Tā āzi í ní ícò ũzūú Múngú sī bā ní 'dāáyo. Ngá ārèvú cérè i'da 'i kú Múngú ẹndrètì gé āmvé. 'Bā ímú pá tu tā 'bá ní 'oó rī ũlū Múngú ẹndrètì gé 'bā tị sī.

Yèsū ri átálágú āmbúgú

14 Kúru Yèsū Múngú Mvòpì ní adrii 'bávè átálágú āmbúgú, ìri ní fí muú adrii Ẹtèpì Múngú vúgá 'bū gé 'dālè rī sī, lè 'bā tukí pá títì 'bávè ẹ'yīngará agá. 15 Yèsū 'bávè Átálágú āmbúgú 'dīri nī 'bávè ũkpō ākō rá, ìrivé ẹsị nō 'bávè ũnjīkānyā ā tā sī rá. Ụ'bīkí ìri létì be āndiāndí, sū í ní 'bā ụ'bījì rī tịnị, 'bo 'o ũnjīkānyā kuyé. 16 Lè 'bā 'okí ụrī sī ku fizú muú Úpì Múngú ẹsị be múké rī vé vŭrā mālūngā ruzú rī gé 'dāá, āní ǎ 'bā rí

* 4:7 4:7 Dāwúđjì: Múngú ìpè Dāwúđjì ri adrii 'bāgú Īsèrélè rī pi vé ní, ẹzì kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ífū Ìrivé úyú agá, ìri mālūngā rī rụ muú 'dání'dání, 'bāgú rī Yèsū Kúrísítò 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12. Tíkì Dāwúđjì ri ísú ākūdè ílì rī ca élfū ālu (1,000) gí, ílì 'dāri gé, ísú tíkì drī Yèsū Kúrísítò ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmúélè 16-30; 2 Sāmúélè 1-24; 1 'Bāgú 1-2. 4:7 4:7 Sāwúmā 95:7-8 † 4:8 4:8 Yósūwā: Mósè kǎ drāá gí, Múngú ìpè Yósūwā ri 'bá rī pi ẹ drī koó muúú āngū Kānānā vé rī gé. 'Í lā Wūngará 17-24; Yósūwā 1-24. ‡ 4:9 4:9 Múngú uvu ụ'dú ẹzịrī gé: Múngú gbì ngá rī pi ārèvú cérè 'du caá ụ'dú áziyá, ụ'dú ẹzịrī ní gé, ìri ní kúru uvuzú. 'Í lā Í'dóngará 2:2.

ésì ìdríkídri āzini ésì múké,
sà 'bá ní ìzākoma lēzú rī gé.

5

1 Átálágú āmbúgú rī, ī ìri
ìpē ìvé 'bá rī pi āsámvú gé,
ìri èzì nga 'bá rī pi āsámvú
gé, ri tā 'bá rī pi vé rī ùlū
Múngú ní. Èzì ìrivé rī rizú
ròbòṅò zázú, āzini rizú ngá
'bá rī pi ní sēé rī 'duzú
sēzú Múngú ní, ùnjikānyā
kòpivé rī ùjizú. 2 'Bá adriipi
átálágú āmbúgú rú rī, ìri ésì
'bā mādā rizú 'bá tā nī 'bá
ámá 'bá ku, ī ní kòpi ē mī
ū 'bāá fíi ùnjikānyā 'oó rī pi
ē ìzā kozú, ā 'diātāsīyā ìri
ùkpò ākó, ìri 'bá ùnjikānyā
'oópi ìndī ni. 3 Tā 'dīri sē
ìri ní rizú ròbòṅò zázú ìvé
ùnjikānyā ùjizú, āzini 'bá rī
pi vé ùnjikānyā ùjizú āní 'dī.

4 'Bá āzi ícò 'i ìpēé adrii
átálágú āmbúgú ni rú ē
ìnjiki rī 'i āní 'dini ku,
Múngú ri ìri zì èzì rī gé nī,
sū Múngú ní Áronā ri zì rī
tìni. 5 Kúrisítò ingú 'i 'yozú
kīnī 'i átálágú āmbúgú 'dini
kuyé. Múngú 'yo ìri ní kīnī,
"Mī Mvā má vé ni,
āndrū sī ma mí Ètèpì."

6 Múngú gō 'yoó dī kīnī,
"Mī adrii átálágú rú mužú
nyonyo,
sū Mēlēkizēdekē* ní
adrii átálágú rú rī
tìni."

7 Yēsū ní adringará gá
nyòókú drìgé nōgó rī gé,
mā Múngú ri, ngo Múngú

èndrètì gé ìzāngā ìzāngā
rú, Múngú ā pa rī 'i drā
agásī bēnī. Múngú yì ìrivé
zìngará rá, ìri ní 'i 'bāá
vūgá Múngú èndrètì gé, ìri
ìnjì rī sī. 8 Yēsū ā adrii dō
Mvā Múngú vé ni drāāsiyā,
ìzāngā ìri ní nyaá rī agá, 'du
tā Múngú vé rī ngaá céré
rá. 9 Ìzāngā Yēsū ní nyaá
rī agá, Múngú mīlé gá 'dāá,
Yēsū ri átálágú āmbúgú
múké ni, ìri 'bá céré ìrivé
tā 'du 'bá nga 'bá rī pi pa
ìvé ùnjikānyā agásī mužú
'dāni 'dāni. 10 Múngú ìpē ìri
ímú adrii átálágú āmbúgú
sū Mēlēkizēdekē tìni.

Ā 'deki ùnjikānyā agá ku

11 Tā kárakarā anigé 'bá
ní kòdò lēé ùlūú ìmi ní, 'bo
tā rī vé ùlūngará mbamba,
íció fíi ìmi drìgé ku. 12 Ìmivé
è 'yìngará agá, ìmi úlá fi drī
kuyé, ìmi té kòdò ìmi ògūpì
ímbá tā Múngú vé rī sī nī.
'Bo ìmi lēkí ē ímbákí ìmi ní
tā Múngú vé rī sū 'bá riipi
Múngú vé tā 'dópi ùnjìpi
ú 'dì rú rī tìni, ìmi ìndrékí
sū ùdéná 'i ní tīi ú 'dì rú
riipi bā ndrúpi áyu, ínyá
ùkpò ùkpò ni nyaápi ku rī
tìni. 13 'Bá riipi bā ndrúpi
ndrundru rī ìndré sū ùdéná
tìni, nī tā pìrì rī áamá be ku.
14 'Bá mba 'bá ícò 'bá gí rī pi
ri ínyá ùkpò ùkpò rī nya
nī, ā 'diātāsīyā kòpi nīkí tā
múké pi āsámvú acoó tā ùnjì
be gí.

5:5 5:5 Sāwumā 2:7 * 5:6 5:6 Mēlēkizēdekē: Mēlēkizēdekē ri 'bāgú Sālemū
vé ni, sē tākiri Ābūrāmā ní nī. 'Í lā 'dóngará 14:18-20; Ēbērē 7:1-17. 5:6 5:6
Sāwumā 110:4

6

¹ Lē 'bâ áwíkí adrií sũ 'bá riípi í'dópi tã Kúrísítō vé rĩ ũnĩípi ú'dí rú rĩ tĩnĩ ku, lē 'bâ adrikí sũ 'bá mbaápi ícópí gí rĩ tĩnĩ. Lē 'bâ rikí 'yéná rií ĩmi ímbá éšĩ újángará ũnjĩkányā 'bá jĩipi fiípi drā agá rĩ vé tã sĩ, āzini tã Múngú ri ẹ'yǐzú rĩ vé tã sĩ dǐjĩ ku. ² Lē 'bâ rikí ĩmi ímbá bātízímũ vé tã sĩ, drĩ tĩngará vé tã sĩ, 'bá ũdrā 'bá gí rĩ pi vé íngángará gōzú ídri rú rĩ vé tã sĩ, āzini tã Múngú ní ímú líjĩ 'bá rĩ pi drĩgé mužú 'dání'dání rĩ vé tã sĩ dǐjĩ ku. ³ Múngú ā'yĩ dō rá, 'bâ ĩmi ní tã urukọ 'bée ímbá mužú rá.

⁴ 'Bá ĩ ní tã Múngú vé rĩ ũlũú kọpi ní gí, āzini Índrí Uleteré rĩ ní kọpi ású gí rĩ pi, í'dékí dō ívé ẹ'yĩngará agásĩ gí, 'bá āzi gō kọpi íjĩ éšĩ újá dǐjĩ ku. ⁵ Ụ'dúkọ múké Múngú vé rĩ, kọpi ísúkí ũnyĩ ní rá, kọpi nĩkí ũkpō Múngú vé úmvúlésĩ ímúzú tã 'ozú drĩdrĩ 'dílé rĩ áamá rá. ⁶ 'Bá 'díní 'dĩ'bée kukí dō gārā gá gí, 'bá āzi gō kọpi íjĩ éšĩ újá dǐjĩ ku. Tã kọpi ní rií 'oó 'dĩri, ĩri adri sũ kọpi ní rií Múngú vé Mvā gbāá gōó pẹtĩ alambaku sígé dǐjĩ rĩ tĩnĩ, kọpi ri drĩnjá sē ĩri ní 'bá rĩ pi ẹndrẹtĩ gé.

⁷ Nyōókú yĩgọ ní rií 'dǐjĩ drĩ ní gé ānyāngā ní kazú ānĩ kaka rĩ, nyōókú 'dĩri, ĩri nyōókú múké 'bá ọmvú 'aápi rĩ ní. Nyōókú 'díní 'dĩri, Múngú 'bā tākĩri drĩ ní

gé gí. ⁸ Nyōókú ũcékúcé ní dųú amuú 'a ní gé rĩ, ĩri ẹzĩ ākó, Múngú ri ĩri tri rá, ụdđũ ní, ĩ ĩri zā ve ācí sĩ 'dĩĩsĩ rá.

⁹ 'Bá ẹdrípĩjĩ 'bá ọmvúpĩjĩ 'bá ní lēlē rĩ pi, 'bá lēkí lũú ĩmi ní 'díní, 'bá nĩkí áamá múké 'yozú kínĩ, ĩmi ri tã 'bá rĩ pi ní 'oó pangará ísúzá ānĩ rĩ 'o. ¹⁰ Múngú ri tã lí pĩrĩ, tã ĩmi ní rizú 'bá Múngú vé rĩ pi ẹ ĩzā kozú, āzini rizú kọpi ẹ ĩzā kozú mužú dǐjĩ dǐjĩ 'dĩri, ĩri lũ kínĩ, ĩmi ri ĩmivé lēngará 'da Múngú ẹndrẹtĩ gé, tã ní āvĩ Múngú agásĩ ku. ¹¹ Tã āmbúgú 'bá ní lēé rĩ, lē ĩmivé éšĩ lēngará vé 'dĩri ā mụ drĩdrĩ cĩngbá cazú ụdđũ gé, ĩmi ísúkí rĩ ngá múké Múngú ní ũyō ní sōó lēé sēé ĩmi ní éšĩ 'bázú rĩ bēsĩnĩ. ¹² 'Bá lēkí ĩmi ā adrikí ũvú rú ku. 'Bá lēkí ĩmi 'okí tã rĩ sũ 'bá ẹ'yĩ 'bá gí adri 'bá éšĩ be mādā úmvúlésĩ ímú 'bá tã Múngú ní ẹzĩjĩ rĩ ísú 'bá rĩ pi ní 'oó rĩ tĩnĩ.

Tã Múngú ní ẹzĩjĩ rĩ

¹³ Múngú kã tã rĩ ẹzĩjĩ Ābūrámā ní, 'bá āzi āmbúgú Múngú ní ícọ ũyō sōó ĩri ā rú sĩ ní ní adrií 'dāáyo rĩ sĩ, Múngú ní ũyō rĩ sōzú Ābūrámā ní 'í rú sĩ ũgōgōlé rú 'dĩ. ¹⁴ Kĩnĩ, "Ma mí ní tākĩri sē, mí ímú tĩ ízú ambamba." ¹⁵ Kúru Ābūrámā tē éšĩ mādā sĩ, ísú ngá Múngú ní ũyō ní sōó lēé sēé 'í ní rĩ rá.

¹⁶ 'Bá rĩ pi kádō rií ũyō sōó ũndĩ ruzú, kọpi ri 'bá āmbúgú ĩ ndēepi rá ní ā

rú ɛdī ūyō rī sōzú. Ūyō kōpi ní sōó rī, kōpi ŋōkí ku, 'bá āzi gō āgátá 'bāá āní ku. ¹⁷ Múngú lē tā 'í ní ɛzī rī i'daá 'bá ímú 'bá tā rī ísú 'bá rī pi ní uletere kīnī, 'í ícó tā 'í ní ɛzī rī ŋóó ku. Kúru sō ūyō tā 'í ní ɛzī rī 'duzú ngazú. ¹⁸ Múngú sō ūyō, āzini ɛzī tā, ícókí tā írī 'dī'bée újá ku, ā'diātāsīyā Múngú úlí ūnjō ku. Nóni 'bā ápá'bée 'bā zū'bée Múngú ā pálé gá gí nō'bée, lē 'bā 'bākí ɛsī rizú tā Múngú ní ɛzī lēé 'oó 'bá ní rī ūtēzú, tā Múngú ní ɛzī rī pi, kōpi 'bā ɛsī ímbá ambamba. ¹⁹ Ɛsī 'bāngará Múngú drīgé rī, ĩri sē 'bā pá tu títí, sū ĩ ní áló ipaá títí rī tīnī. Ɛsī 'bá ní 'bāá rī, ĩri 'bā jī fi mužú bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ā 'a ɛlīzú rī* agásī Vūrā Uleteretere Múngú ní rizú adrízú rī agá agálésī 'dāá. ²⁰ Yésū fi mužú adrii Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá 'bā tā sī drīdrī gí. ĩri nóni átálágú āmbúgú mužú nyonyo, sū Mēlēkīzēdékē tīnī.

7

Átálágú Mēlēkīzēdékē vé tā

¹ Mēlēkīzēdékē 'dīri, ĩri 'bāgú Sālémū vé ni, āzini ĩri átálágú Múngú āmbúgú 'bá drīgé céré rī vé ni. Mēlēkīzēdékē pi ísúkí ĩ Ābūrámā be lētī gé, ísú ākūdē Ābūrámā íbí ímú ɛ'dī ĩri ní 'dī 'bāgú rī pi ndēzú rī gélésīla, Mēlēkīzēdékē kā Ābūrámā ri ísú, sē ĩri ní tākiri. ² Kúru ngá Ābūrámā ní ɛrī ɛ'dī gélésī rī pi, ngá mužrī agá, í'dú ālu ni sēē Mēlēkīzēdékē ní. Rú Mēlēkīzēdékē rī vé ífífí "Bāgú tā pīrī vé ni," āzini 'bāgú Sālémū vé ni, ífífí ni "Bāgú tākiri vé ni." ³ ĩri ɛtépī ākó ɛndrēpī ākó, ĩri úyú ākó, ɛ'dú ĩ ní ĩri tīzú, āzini ĩri ní drāzú rī, 'bā āzi nī kuyé, adri sū Múngú Mvópī tīnī. ĩri áwí adri ku átálágú rú nyonyo.

⁴ ĩndrekí drī Mēlēkīzēdékē vé āmbūgū ká! 'Bá ĩsērélē vé rī pi vé ɛ'bīpī Ābūrámā í'dú ngá 'í ní ɛrī ɛ'dī gé 'dāá rī pi, ngá mužrī agá, í'dú ālu ni sēē ĩri ní. ⁵ Tāimbī Mósē vé rī lē atala* úyú Lévī vé rī agá rī pi ā sokí ngá ĩvé ɛdrīpī ĩsērélē vé rī pi drīgé sī. Kōpi ā adrikí dō céré úyú Ābūrámā vé ni drāāsiyā,

* **6:19** 6:19 Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ā 'a ɛlīzú rī: Bōngó 'dīri ɛlīkí Vūrā Uleteretere rī pi āsámvú Vūrā Uleteretere rī be rī ānī. Átálágú āmbúgú rī 'yéná aga fi bōngó rī agásī Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ā'diātāsīyā Múngú ri adri Vūrā Uleteretere dīpī pōwūpōwū rī agá 'dāá. 'Í lā Lévītīkā 16; Mátáyo 27:51; Mārākó 15:38; Lúkā 23:45; Ēberē 6:19-20; Ēberē 9:1-7. **7:1** 7:1 Í'dóngará

14:17-20 * **7:5** 7:5 Atala rī pi: 'Bá ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé, 'yéná átálágú ri rōbōŋō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ĩfū úyú Lévī vé rī agá. † **7:5** 7:5 Ngá mužrī agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē: Tāimbī Mósē vé rī 'yo kīnī, lē 'bá ĩsērélē vé rī pi ē í'dúkí ngá mužrī agá, ālu ni sēē Múngú ní. 'Í lā Lévītīkā 27:30-33; Kālāfe 18:21-24; Dētōrōnómē 12:5-19; 14:22-29.

kôpivé ngá mụdrị agá, lē kôpi ē í'dúki ālu ni sēē.[†] ⁶ 'Bo Mēlēkīzēdēkē ā adri dō úyú Lévī rī pi vé ni ku drāāsiyā, Ābūrāmā vé ngá mụdrị agá, í'dú ālu ni sēē Mēlēkīzēdēkē ní. Mēlēkīzēdēkē sē tākiri Ābūrāmā Múngú ní tā ezi ịri ní rī ní. ⁷ 'Bá tākiri sēepi rī, ịri āmbúgú ũkpō be, ndē 'bá tākiri ịsúpi rī rá, 'bá rī pi ārēvú céré nīkí tā 'dīri rá. ⁸ Atala ri 'bá ngá mụdrị agá, ālu ni u'du 'bá rī pi, kôpi 'bá ũdrā 'bá ũdrādrā ni pi, 'bo Mēlēkīzēdēkē ndē kôpi āmbúgú sī rá, ā'diātāsīyā lūkí 'bá ní kīnī, ịri adri mụzú nyonyo. ⁹ Úyú Lévī vé rī pi ri ngá ịkūnā 'bá rī pi drīgē sī, ngá kôpi ní ịkūnāā rī, ngá mụdrị agá, 'bá rī pi ālu ni í'dú sē. Ābūrāmā kā ngá ālu mụdrị agá í'dú sēē Mēlēkīzēdēkē ní, adri sū úyú Lévī vé ịfū 'bá úyú Ābūrāmā vé rī agá rī pi ní ngá ālu mụdrị agá í'dú sēē Mēlēkīzēdēkē ní rī tīnī, ¹⁰ ā'diātāsīyā Mēlēkīzēdēkē pi ní ị ịsúzú Ābūrāmā be rī gé, ịsú ākūdē tīkí drī Lévī ri kuyé, ịmụkí ịri tị vúlé vúlé rú ịfū Ābūrāmā vé úyú agá.

Yēsū adri sū Mēlēkīzēdēkē tīnī

¹¹ Tāimbị Mósē vé rī 'yo kīnī, 'bá atala rú rī pi ịfū

súrú Lévī[‡] vé rī agá. 'Bo atala rī pi té dō sē 'bá rī pi vé ũnjīkányā ri de rá, ícókí té átálágú āzi sū Mēlēkīzēdēkē tīnī ni lēé dī ku, átálágú Áronā vé úyú agá rī ca té gí.

¹² Tā ị ní rizú átálágú ịpēzú rī újákí dō gí, lē ā újákí kpá tāimbị rī rá. ¹³ 'Bá 'bá ní rii tā ni átá 'dīri, ịri 'bávé Úpí 'i. Súrú ị ní Úpí ri tizú rī agá, 'bá āzi drī ịfūúpi ezi ngaapi átálágú rú vūrā rōbōṅō zāzú rīŠ gé ni 'dāayo. ¹⁴ 'Bá ālu ālu nī amá rá 'yozú kīnī, Úpí ịbí ịfūú súrú Yúdā vé rī agá. Mósē 'yo 'i tị sī 'yozú kīnī, átálágú āzi ri ịbí ịfū súrú 'dāri agá 'dīni kuyé.

¹⁵ Átálágú āzi ịfū dō Mēlēkīzēdēkē tīnī, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, tā Múngú ní rizú atala rī pi ũpēzú rī újā 'i gí. ¹⁶ Átálágú 'dīri ịpēkí ịri súrú ịrivé rī ā tā sī kuyé, 'bo ịpēkí Átálágú 'dīri, ā'diātāsīyā ịri ịmụ adri mụzú nyonyo. ¹⁷ Búkū Múngú vé rī 'yo 'dīni kīnī, "Mi adri átálágú rú mụzú nyonyo, sū Mēlēkīzēdēkē ní adrii átálágú rú rī tīnī."

¹⁸ Tāimbị ũku rī 'dukí 'bāá jēlé gá gí, ā'diātāsīyā ícá nóni kú ũkpō ākó, āzini ezi ākó, ¹⁹ ā'diātāsīyā tāimbị Mósē vé rī ícō sēē 'bá rī adrii ũnjīkányā ākó nī ku. 'Bo

[‡] 7:11 7:11 Lévī: Atala Ịsērélē rī pi vé rī ārēvú céré ịbíkí ịfūú úyú Lévī vé rī agá. § 7:13 7:13 Vūrā rōbōṅō zāzú rī: Vūrā rōbōṅō zāzú ni anigé Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, átálágú rī ri rōbōṅō zā ānī Múngú ní 'bá rī pi truzú ịvé ũnjīkányā agásī. Vūrā ejiṅgūrú zāzú ni anigé Vūrā Uleterē rī gé Jó Múngú vé rī agá 'dāá, átálágú rī ri ejiṅgūrú zā ānī Múngú ní ũ'bútīnā sī, āzini ụndrēnā sī sá Múngú ri zizú rī gé. 7:17 7:17 Sāwumā 110:4

nóni 'Bá múké rĩ ícá gí, 'bá ri ésí 'bã drĩ ni gé, ĩri sē 'bá 'bã útrú áni ĩnyĩná Múngú vúgá.

²⁰ Múngú sō ũyō 'Bá múké 'dĩri ĩpēzú átálágú rú nĩ, 'bo atala urukọ ĩ ní ũpēé rĩ pi Múngú sō ũyō ni nĩ kuyé.

²¹ 'Bo Múngú 'bã Yēsũ ri adrii átálágú rú ũyō ĩri ní sōó rĩ sī, sō ũyō rĩ 'dĩni kīnī, "Úpí Múngú sō ũyō rĩ gí, ícó 'í úmĩ újá ku, 'Mi adri átálágú rú mužú nyonyo."

²² Tã Múngú ní eziĩ, ĩri ni ũyō ni sōó rĩ, sē nóni Yēsũ ĩjĩ ũndĩ múké agaápi rá ni, sō ũyō ũkpó ũkpó kīnī, ā ũtēkĩ ũndĩ rĩ vé tã ũtētē.

²³ Atala kárakará ngakĩ eziĩ mužú drĩdrĩ kuyé, ā'diātāsīyā kōpi ũdrākĩ úyé.

²⁴ 'Bo Yēsũ ri áwĩ adri mužú nyonyo. Kúru ĩri áwĩ adri mužú átálá rú nyonyo.

²⁵ Kúru 'bá ímũ 'bá Múngú vúgá Yēsũ ā tã sī rĩ pi, Yēsũ ri kōpi pa ívé ũnjĩkányā agāsī nyonyo, ā'diātāsīyā ĩri njĩĩ ri Múngú ri mǎ kōpivé tã sī nĩ.

²⁶ Yēsũ ri átálágú āmbúgú riipi ngá 'bá ní lēé rĩ sēépi 'bá ní rĩ, ĩri uletere, ĩri ũnjĩkányā ākó, gũkĩ ĩri kú túngú 'bá ũnjĩkányā be rĩ pi āsámví gé sī. Múngú jĩ ĩri mužú adrii vūrā ívé ĩnjĩĩ ĩnjĩ 'bũ gé 'dǎá rĩ gé. ²⁷ Yēsũ vé rōbōñō adri sũ rōbōñō atala ambugu rĩ pi ní riĩ zǎá ú'dú ālu ālu rĩ tĩnĩ ku. Kōpi ri í'dó rōbōñō rĩ zǎ ívé ũnjĩkányā ũjĩzú drĩdrĩ. Vúdrĩ ni gé,

kōpi kúru rōbōñō 'bá rĩ pi vé ũnjĩkányā ũjĩzú rĩ zǎ ndō. 'Bo Yēsũ sē 'i drǎá rōbōñō rú vú ālu 'bá rĩ pi ní céré.

²⁸ Tǎimbĩ Mósē vé rĩ lũ kīnī, 'bá rĩ ā 'o dō ũnjĩkányā ĩndĩ drǎáāsīyā, ĩ ícó ĩri ĩpē 'bã átálágú āmbúgú ni rú rá. 'Bo Múngú sē tǎimbĩ rĩ drĩdrĩ, vúdrĩ ni gé, ĩri ní ũyō sōzú 'i Mvōpi ri ĩpēzú. Múngú ĩpē ívé Mvá adrii átálágú āmbúgú rú tã be pĩri mužú nyonyo.

8

Kúrísitō ri átálágú āmbúgú ũndĩ ú'dí rĩ vé rĩ

¹ Tã ā pá āmbúgú rĩ, ĩri 'dĩ, 'bávé átálágú āmbúgú rĩ mužú úri vūrā ĩnjĩĩ ĩnjĩ rĩ gé 'bũ gé 'dǎá Múngú vé drĩ ëndepĩ gé. ² 'Bǎkĩ ĩri eziĩ ngaá átálágú āmbúgú rú Gākũ Múngú vé rĩ agá. Gākũ 'dĩri, ĩri Jó áda, Úpí Múngú sī nĩ, adri 'yozú kīnī, 'bá áda sī nĩ kuyé.

³ Atala ambugu rĩ pi ārēvú céré, kōpivé eziĩ rizú fēfē 'dúzú sēzú Múngú ní, āzini rizú rōbōñō zǎzú. Lē átálágú āmbúgú Yēsũ ā sē kpá ngá āzi Múngú ní rōbōñō rú ĩndĩ. ⁴ Yēsũ ā adri té dō nyōókũ drĩgé nōgó anigé, ícó té adrii átálágú rú ku, ā'diātāsīyā atala urukọ ótú ĩnógósĩ anigé kōpi ri rōbōñō zǎ sũ tǎimbĩ Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. ⁵ 'Bo gākũ

Múngú vé* kòpì ní rizú ẹ̀zì ngazú 'a ni gé vù drìgé nōgò rī, i'da índrìkíndrī Jó Múngú vé 'bù gé 'dāá rī. Mósē kǎ í'dó Gākū Múngú vé rī sī, Múngú átá ìrì ní tǎ ni ùkpó ùkpó kīnī, "Lē mí údé ngá rī pi ārēvú céré sū má ní i'daá mí ní írā Sīnáyī vé rī drìgé 'dāá rī tīnī." ⁶ 'Bo Múngú ìpē Yēsū ri nī, ẹ̀zì ìrì ní ngáá rī ndē ẹ̀zì atala ùku 'dǎ'bée ní ngáá rī rá, ā'diātāsīyā ùndī ìrì ní ruyú 'bá āsámvú ícízú Múngú be rī, ìrì múké, ndē ùndī ọ̀tú ùku 'dǎri rá.

⁷ Ùndī Múngú ní ruyú drīdrī 'dǎri ā adri té dō múké, Múngú ícò té gōó ùndī āzi ruyú dī ku. ⁸ 'Bo Múngú ndre tǎ 'bá rī pi ní 'oó rī adri múké ku, ìrì ní 'yozú kīnī,

"Sá āzi ri ímú 'dī'dī,
ma ímú ùndī ú'dí ru
'bá Īsērélē vé rī pi be,
āzini 'bá Yúdā vé rī pi
be.

⁹ Ùndī má ní lēé ruyú 'dīri adri sū ùndī má ní ọ̀tú ruyú kòpì ẹ̀'bípìi,

má ní kòpì ẹ̀ drī ruyú
kòpì íjì ífúú āngū
Ējēpētō vé rī agásī rī
tīnī ku,

ā'diātāsīyā kòpì 'dúkí ùndī má ní ruyú rī vé tǎ ngáá kuyé,

má adi kòpì má drìgé sī
gì,
ma Úpí 'i, á 'yo tǎ 'dīri
nī.

¹⁰ Ma Úpí 'i, á 'yo nī,
ùndī má ní lēé ruyú 'bá
Īsērélē vé rī pi be rī,
ìrì 'dīni.

Lókí 'dǎri ā vùdrī gé,
ma ímú mávé tǎimbì sē fi
kòpì ā úmí gé,
āzini ma ímú mávé
tǎimbì sī kòpì ẹ̀ ẹ̀sì
agá.

Ma ímú adri Múngú kòpivé
nī,
kòpì ímú adri 'bá mávé
nī.

¹¹ 'Bá āzi gō 'bá 'í gārā gá rī
ímbá ku,
dōku 'bá āzi gō 'í ẹ̀drìpì
ri ímbá 'yozú kīnī, 'Mí
nī Úpí Múngú ri' 'dīni
ku,

ā'diātāsīyā kòpì céré ímú ma
nī rá,
í'dózú 'bá ĩ ní ndréé
kuú ẹ̀zì ákó rī pi vugá
cǐmgbá cazú 'bá am-
bugu rī pi vú.

¹² Ma kòpì trū ìvé ùnjìkányā
agásī rá,
á gō kòpivé ùnjìkányā ā
tǎ 'bāá áwí mǎ ẹ̀sì agá
ku."

¹³ Ùndī ú'dí Múngú ní rīi
tǎ ni átá 'dīri lū 'yozú kīnī,
ùndī ọ̀tú 'í ní ruyú drīdrī 'dǎri
nga nóni ẹ̀zì ku, ẹ̀sì mǎdǎ, ìrì
ímú adri 'dāáyo.

* **8:5** 8:5 Gākū Múngú vé rī: Múngú ẹ̀zì Mósē ní kīnī, Mósē ā sī Gākū āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá, ā 'bákí rī tǎimbì Múngú vé rī 'a ni gé 'dāá, 'bá rī pi ā ríkí u'duú mụzú vūrā rī pi gé sī. Sōlómónā sī Jó Múngú vé rī Yērūsālémā gá 'dāá, ícókí u'duú ku. Atala rī pi rī rōbōṅṅō zǎ Múngú ní vūrā ìrì 'dī'bée agásì. 'Í lǎ Ẹ̀zì 7:44-45. **8:5** 8:5 Wùngárá 25:40 **8:12** 8:12 Yērēmíyā 31:31-34

9

Gākū Múngú vé ĩ ní rizú ĩrī ĩnjǐzú vū drǐgē nōgó rī

1 Ūndī drǐdrǐ Múngú ní ruzú 'bá Īsērélē vé rī pi be rī gé, ũtǐ tǎimbǐ kōpi ní rizú 'i ĩnjǐzú ni, āzini kōpi ā adrikí Gākū Múngú* ri ĩnjǐzú ni be vū drǐgē nōgó. 2 Sǐkí Gākū Múngú vé rī, ẹlǐkí 'a ni ĩrǐ. Gākū rī ā 'a tǐ gélésǐ rī, ĩri Vūrā Uleterere ni, 'bākí aya ĩ ní údé ácí ũ'yǔzú sǐ ní gé sǐ ní kú 'a ni gé 'dǎá, āzini 'bākí mísá, 'bākí pánga ĩ ní sēé Múngú ní rī kú mísá rī drǐgē 'dǎá. 3 Jó rī vé 'a āzi agalésǐla ĩ ní 'a ni ẹlǐ bōngó sǐ cí rī, ĩri Vūrā Uleteretere ni. 4 Vūrā Uleteretere rī agá 'dǎá, 'bākí ngá ĩ ní údé dábū sǐ rizú ẹjǐngǔrú zǎzú ni, āzini 'bākí kpá sōndúkú ũndī vé rī, njōkí rú'ba ni dábū sǐ. Sōndúkú ũndī vé rī agá 'dǎá, ũ'bākí ngá ā ọsǔkǎ caá na, ngá ĩ ní ũ'bǎá rī pi, ũdrí ĩ ní gbií dábū sǐ ĩ ní rizú mánǎ† 'bǎzú rī, Ārónǎ vé túré rú'ba be rǔupi kú ĩbǐbǐ rú rī, āzini írǎ kpọlọ'bu ĩ ní tǎimbǐ mụdrǐ ũndī ruzú rī sǐ rú'ba ni gé rī. 5 Údékí ĩndrǐlǐkí ĩrǐ mǎlǎyíkǎ vé ni, kōpi ásúkí sōndúkú rī rǎpǎ ĩ ụpelé'bí ā ndúgé, kōpivé ụpelé'bí ẹ ĩndrǐkíndrǐ

ọzǔ sōndúkú rizú ũndī ruzú rī ẹ drǐ, vūrā 'dǐri átálágú āmbúgú rī ní rizú ārí uyazú 'bá rī pi vé ũnjǐkǎnyǎ ũjǐzú rī, 'bo ícókí tǎ rī vé ífífí ũlūu mụzú 'dé'dé lókí nōri gé ku.

6 Atala rī pi kádō ngá ĩ ní ũlǎá 'dǐ'bée ũ'bǎá 'dǐri tǐnǐ gí, ụ'dú céré kōpi rī fi Gākū Múngú vé rī ā 'a tǐ gélésǐ rī agá, ri ẹzǐ ĩ ní sēé ĩ drǐgē rī nga. 7 'Bo 'yénǎ átálágú āmbúgú‡ rī fi Gākū Múngú vé ĩ ní ẹlǐ agalésǐla Vūrā Uleteretere rī agá 'dǎá nǐ, ílǐ ālu agá, ĩri 'yénǎ fi vú ālu. ĩri fi mụ ānyǎpá ārí uya ívé ũnjǐkǎnyǎ ũjǐzú, āzini 'bá rī pi vé ũnjǐkǎnyǎ ũjǐzú. Ūnjǐkǎnyǎ 'bá rī pi ní ríí 'oó 'dǐri, kōpi nǐkí áamá 'yozú kǐnǐ ĩ ri ũnjǐkǎnyǎ 'o 'dǐni kuyé. 8 Tǎ ĩ ní ũlǎá 'dǐ'bée sǐ, ĩndrǐ Uleterere rī i'da 'bá ní kǐnǐ, Gākū rī ní drǐ adrízú anigé rī gé, zǐkí kẹtǐ ĩ ní fizú ānǐ Vūrā Uleteretere rī agá 'dǎá rī kuyé. 9 Tǎ ĩ ní ụ'bǐjǐ 'dǐ'bée, ĩri 'bá ní tǎ lókí āndrǔ nōri vé rī ũlū. ĩri lū kǐnǐ, ānyǎngǎ, āzini ngá ārí be ĩ ní ríí sēé zǎá Múngú ní rōbōṅṅọ rú rī pi, ícọ 'bá rǐ'ba Múngú ri ĩnjǐ'ba rī pi ẹ ẹsǐ újǎ ícǎ uleterere ku. 10 Tǎ ũku rī, ĩri 'yénǎ rizú ínǎ pi ā tǎ 'duzú ngazú, ngá mvungará be, āzini rizú tǎimbǐ rú'ba

* 9:1 9:1 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yénǎ ālukúta Yẹrúsǎlémǎ gá 'dǎá. Atala rī pi 'yénǎ ri rōbōṅṅọ zǎ Jó rī agá 'dǎá nǐ, sǔ tǎimbǐ Mósé vé rī ní 'yoó rǐ tǐnǐ. Múngú ri dǐ Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dǎá. † 9:4 9:4 Mánǎ: Mánǎ ri ānyǎngǎ Múngú ní ĩsēé 'bá Īsērélē vé rī pi ní rī. Īsē sǎ kōpi ní adrízú āngǔ ā'wǐ cínǎfǎ rú rī agá 'dǎá ílǐ pǔkú sǔ rǐ gé. † Í lǎ Wǔngará 16:1-36. ‡ 9:7 9:7 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rǐ fi Jó Múngú vé rī agá 'dǎá vú be ālu, ĩri mụ ārí uya Vūrā Uleteretere rī agá 'dǎá, 'bá Īsērélē vé rǐ pi trízú ānǐ ívé ũnjǐkǎnyǎ agásǐ, 'bá Īsērélē vé rǐ pi ri ānyǎngǎ a'bi ụ'dú 'dǐri gé. † Í lǎ Lẹvǐtíkǎ 16.

ũjǐzú rǐ ā tā 'duzú ngazú. Tā ĩ ní ũlũú 'dǐ'bée céré rizú rú' bá nōri vé tā 'duzú ngazú rǐ. Tā 'dǐ'bée ímú ĩ újǎ ícá múké, cǐmgbá lókí Múngú ní ímúzú ũndĩ ú' dí rǐ ruzú rǐ gé.

Kúrísítō vé ārí dǎ rōbōṅṅō rú

¹¹ Kúrísítō kā ícá ímú adrií átálágú āmbúgú, újǐ tā múké vũ drǐgé nōgó. Gō fí muṣú adrií Gākū Uleteretere 'bũ gé rǐ agá 'dǎá, Gākū 'dǐri 'bá áda sǐ ní kuyé, āzini adri Gākū vũ drǐgé nōgó ní kuyé. ¹² Kúrísítō fí muṣú adrií Vūrā Uleteretere 'bũ gé 'dǎri agá vú ālu 'bá céré ní. Sē ívé ārí dǎá 'bá pazú 'bávé ũnjǐkǎnyā agásǐ nyonyo, adri ndrǐĩ ārí sǐ dōku tǐ mvǎná ārí sǐ kuyé. ¹³ Tǎimbǐ Mósē vé rǐ agá, 'bá ũnjǐkǎnyā 'o' bá rǐ pi, ĩ ndrǐĩ ārí uya, dōku tǐ ārí uya kōpi ā rú' bá gá sǐ, āzini ĩ tǐ kǎjónǎ rú ní zǎ ve úfúrágú rú, ĩ kōpi ā rú' bá fu āní, kōpi ā rú' bá ē ícá rí ule. ¹⁴ Īmi ndrékí drǐ ká, ārí Kúrísítō vé rǐ, ĩri 'bávé ũnjǐkǎnyā ũjǐ ndē ārí ānyāpá vé rǐ rá. 'Bo Yésũ ri ũnjǐkǎnyā ākó, Índrí Múngú vé adriipi 'dání'dání rǐ vé ũkpō sǐ, Yésũ sē 'i drǎá rōbōṅṅō rú Múngú ní, 'bá pazú drǎ agásǐ, 'bá ngakí rǐ ẹzǐ Múngú ídri rú rǐ ní.

¹⁵ Kúrísítō ri 'bá rǐ pi āsámvú údé Múngú be ní ũndĩ ú' dí ĩ ní ruṣú rǐ sǐ, 'bá Múngú ní zǐj rǐ pi, kōpi ímú tā ĩ ní ẹzǐ adriipi muṣú 'dání'dání rǐ ísú rá. 'Bá ũnjǐkǎnyā 'o' bá ũndĩ ĩ ní ruṣú drǐdrǐ gé rǐ pi, Kúrísítō vé drǎngará pa kōpi gí. ¹⁶ 'Bá āzi ẹzǐ dō ívé ā' bú lēé sēé mvǎná ívé rǐ ní, mvǎná rǐ ícá drǐ ā' bú rǐ 'duṣú 'í ní ku, ẹtẹpi ri drǎ ũgbále ká. ¹⁷ Mvǎná rǐ ā' bú ẹtẹpi ní ẹzǐ rǐ ru ísúú ẹtẹpi drǎ gí. 'Bá tā rǐ ẹzǐpi rǐ dō drǐ ídri rú, tā ĩri ní ẹzǐ 'dǐri ícá drǐ ẹzǐ ngaá ku.

¹⁸ Sēzú ĩ ní ānyāpá ārí dǎzú rōbōṅṅō rú ũndĩ drǐdrǐ 'dǎri ruzú āní. ¹⁹ Mósē kā tǎimbǐ rǐ ũlũú 'bá rǐ pi ní céré gí, ĩri ní peṭi 'í' dǎzú, ĩri ní ĩbǐbǐ ũdrōzú bǎákú ika ní sǐ peṭi rǐ sígé, ĩri ní suzú ārí tǐ mvǎná vé ĩ ní usaá yǐ sǐ rǐ agá, ĩri ní uyazú 'bá rǐ pi ā rú' bá gá sǐ, āzini búkú tǎimbǐ vé rǐ ā rú' bá gá. ²⁰ Mósē ní 'yozú 'bá rǐ pi ní kǐnǐ, "Árí 'dǐri Múngú ní ũndĩ ruzú ĩmi be, ĩri ní 'yoó ĩmi 'duki tā ni ngaanga rǐ.Š" ²¹ Mósē ní ārí uyazú Gākū Múngú vé rǐ ā rú' bá gá, āzini ngá ārěvú céré ĩ ní áyú Múngú ri ĩnjǐzú rǐ pi ā rú' bá gá sǐ. ²² Tǎimbǐ Mósē vé rǐ 'yo kǐnǐ, lē ngá rǐ pi ārěvú céré ā uyakí ārí kōpi

Š 9:20 9:20 Árí 'dǐri Múngú ní ũndĩ ruzú ĩmi be rǐ: Árí 'dǐri 'bá rǐ pi vé ũnjǐkǎnyā ũjǐ, ĩri sē kōpivé ũndĩ Múngú be rǐ adri múké. 'Bá Īsērélē vé rǐ pi rikí tǐ, āzini ndrǐĩ zǎá Múngú ní rōbōṅṅō rú, ā ũjǐ rǐ ívé ũnjǐkǎnyā, ĩ adrikí rí ule. Rōbōṅṅō ĩ ní zǎá 'dǐri 'i' da Yésũ vé drǎngará peṭi alambaku sígé sũ Kǎbǐlō Mvǎ Múngú vé rǐ tǐnjǐ rǐ. Árí Yésũ vé dǎapi rōbōṅṅō rú 'dǐri, ĩri 'bá céré ĩri ẹ' yǐ' bá gí rǐ pi trũ ívé ũnjǐkǎnyā agásǐ. 'Í lǎ Wǔngará 24:8; Lěvǐtǐkǎ 16:11-19; Mátáyó 26:28; Mǎrǎkō 14:24.

ã rú' bá gá sī, kôpi ē ícákí rí ule. Ārí dā dō kuyé, trūkí 'bá rī pi ívé ũnjĩkãnyã agásĩ ãluñáni ku.

²³ Ngá Gākũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ' bée, kôpi índríkíndrĩ ngá 'bũ gé 'dãá rĩ pi vé rĩ, ĩ kôpi ũjĩ ícá ule ģrí ãnyãpá vé ní sī. 'Bo ngá 'bũ gé 'dãá rĩ pi, ĩ kôpi ũjĩ ícá uletere ģrí Yēsũ vé rĩ sī, ģrí Yēsũ vé rĩ ndē ģrí ãnyãpá vé rĩ rá. ²⁴ Ĩmi nĩkí rá 'yozú kínĩ, Kúrísítō fi ģzĩ ngaá Gākũ Múngú vé 'bá áda ní sijĩ vũ drĩgé nōgó rĩ agá kuyé, Gākũ Múngú vé vũ drĩgé nōgó 'dĩri i'da índríkíndrĩ Jó Múngú vé 'bũ gé 'dãá rĩ vé rĩ. Kúrísítō fi Vŭrã Uleteretere 'dĩri agá 'dãá ó'dúkũlęgúsĩ, fi mųú adrii Múngú be trų 'bã tã sī. ²⁵ Yēsũ ęndĩ 'i fiĩ 'bũ gé 'dãá 'i sēē drãá đĩ đĩ sũ átalágú ãmbúgú riĩpi 'i ęndiĩpi úfĩpi đĩ đĩ Vŭrã Uleteretere rĩ agá 'dãá ílí ãlu ãlu, riĩpi ãnyãpá ģrí uyaápi rĩ tĩņi kuyé. ²⁶ Tã rĩ ã adri té dō 'dĩri tĩņi, Kúrísítō rĩ té 'i ęndĩ sē 'dĩ drã đĩ đĩ í'dózú lókĩ ĩ ní vũ rĩ gbizú rĩ gé 'dãá. 'Bo ģri ní adrii sũ 'dĩri tĩņi kuyé rĩ sī, ímų 'yęńá vú ãlu lókĩ ũđđĩ vé rĩ gé, ímų 'i sēē 'dĩ drãá rōbōņō rú 'bávē ũnjĩkãnyã ã đę rĩ ģní.

²⁷ Vũ drĩgé nōgó, 'bá rĩ drã 'yęńá vú ãlu, 'bá rĩ drã dō gĩ, ĩ kúru ģrivé tã lĩ. ²⁸ Ĩri 'dĩni, Kúrísítō drã kpá vú ãlu, 'bá kárakará pi vé ũnjĩkãnyã ã đę rĩ ģní. Ĩri gō ímų đĩ, ģrivé ímųńgará

'dĩri adri 'yozú kínĩ, ģri ímų ũnjĩkãnyã sē đę 'dĩni ku, ģri ímų 'bá rĩ' bá ģri ũtē' bá rĩ pi pa ívé ũnjĩkãnyã agásĩ.

10

Kúrísítō drã rōbōņō rú vú ãlu 'bá rĩ pi ní céré

¹ Tãimbĩ Mósē vé rĩ, ģri índríkíndrĩ tã múké ímųpi drĩdrĩ 'dĩlé rĩ vé rĩ. Tãimbĩ 'dĩri adri tã múké ímųpi rĩ kuyé, ã'diãtãsiyã rōbōņō ĩ ní riĩ zãá ílí ģpĩ 'dĩri, ícó 'bá ímų' bá Múngú rĩ ģnjĩ' bá rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩ đę kôpi ã rú' bá gá sī céré ku. ² Rōbōņō ĩ ní riĩ zãá 'dĩri ã ũjĩ té dō 'bá rĩ' bá Múngú rĩ ģnjĩ' bá rĩ pi vé ũnjĩkãnyã uletere rá, gōkĩ té riĩ rōbōņō ãzi zãá đĩ đĩ ũnjĩkãnyã ũjĩzú ģní ku, ĩ té 'bá Múngú rĩ ģnjĩ' bá rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩ vú ãlu, kôpi gōkĩ té riĩ ũnjĩkãnyã ã tã ũsũ đĩ ku. ³ Rōbōņō ĩ ní riĩ zãá ílí ģpĩ 'dĩri lũ kínĩ, ũnjĩkãnyã anigé, ⁴ ã'diãtãsiyã tĩ ágó ģrí dōku ndrĩ ģrí ícó ũnjĩkãnyã ũjĩ ku.

⁵ Kúrísítō kã ímų vũ drĩgé nōgó, 'yo Múngú ní kĩnĩ, "Ngá mí ní lēē má vúgá rĩ adri rōbōņō zãńgará, ãzini ãnyãńgã sęńgará kuyé, 'bo mí lēē mã sē mã rú' bá rōbōņō rú áyu.

⁶ Rōbōņō ĩ ní riĩ zãá, ãzini ngá ũrųkō ĩ ní riĩ sēē ũnjĩkãnyã ũjĩzú rĩ, sē mí ní ãyĩkō ku. ⁷ Má ní kúru 'yozú, 'Ma

anigé, Múngú, ma ícó
tā mí ní lēé rī 'o rá,
sũ ĩ ní sī Búkũ Múngú
vé rī agá rī tīnī.' "

8 Yēsũ ní 'yozú Múngú ní
kīnī, "Rõbõñõ ĩ ní rīi zāá rī,
āzini ānyāngā ā fīfī ĩ ní rīi
sēé ũnjīkānyā ũjīzú rī mí ā'yī
ku, dõku mí adri ānī āyīkõ
sī ku," 'Bo tāĩmbĩ Mósē vé rī
lē ā 'okí tā rī 'dīni. 9 Yēsũ
ní 'yozú Múngú ní kīnī, "Ma
nõ, má ímú tā mí ní lēé ā 'okí
rī 'dujú ngaá." Yēsũ ku lẹtī
drīdrī ĩ ní rizú rõbõñõ zāzú
'dāri rá, í'dú ú'dí rī ězī ngazú
áyu. 10 Yēsũ Kúrísītõ ní tā
Múngú ní lēé ā 'okí rī 'dujú
ngaá, ĩri ní 'i sēé drāá vú ālu
'bā tā sī rī sī, sē 'bā ní adrizú
ānī ule nõ.

11 U'dú ālu ālu, atala rī
pī rī pá tu uru sī rī rõbõñõ
ẽndī zā, rõbõñõ kõpi ní rīi
ẽndī zāá 'dīri ũnjīkānyā de
ānī ku. 12 'Bo Kúrísītõ sē
'i drāá rõbõñõ rú 'bā rī pī
vé ũnjīkānyā ũjīzú ānī vú
ālu, nóni mu úrí Múngú vé
drī ẽndẹpī* gélésīla. 13 ĩri
adri 'dālé cĩngbā Múngú ní
ímúzú sēzú ĩri ní ívé ari'ba
rī pī 'bāzú 'i ā pālé gá rī
gé. 14 ĩrivé drāngará vú
ālu rõbõñõ rú rī sī, oyú 'bā
ũnjīkānyā agá rī pī, újā kõpi
adri 'bā Múngú vé ni mužú
nyonyo.

15 Drīdrī ni, ĩndrī Uleterere
rī lū 'bā ní tā 'dī'bée nī kīnī,

16 "Ma Úpí 'i, á 'yo nī,

ũndī má ní lēé ímú ruú
kõpi be rī, ĩri 'dīni,
sā ni kādõ ícó,
ma mávé tāĩmbĩ sē fi kõpi ā
úmĩ gé,
ma mávé tāĩmbĩ sī kõpi
ē ẹsī agá."

17 ĩndrī Uleterere rī gõ 'yoó
kīnī,
"Kõpivé ũnjīkānyā, āzini tā
ũnjī kõpi ní 'oó rī
á gõ tā ni 'bāá má ẹsī agá
ku."

18 Múngú trū dõ 'bā rī
ũnjīkānyā agásī gí, ícó
rõbõñõ sēé zāá ũnjīkānyā
ũjīzú ku.

Lē 'bā útrúkí 'bā mužú
ĩnyĩná Múngú vúgá 'dāá

19 Má ẹdrípīi má ómvúpīi,
āri Yēsũ vé dāapi rī sī, 'bā
nóni ícó fi ca Múngú ẽndrẹtī
gé Vūrā Uleteretere rī agá
'bũ gé 'dāá ũrī ākó. 20 Yēsũ
vé drāngará zī 'bā ní lẹtī ú'dí
ídri vé rī nī, sē 'bā ícó fi
bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ā
'a ẹlīzú rī agásī, mužú Vūrā
Uleteretere ĩ ní ĩnjī ĩnjī rī
agá 'dāá rá.

21 'Bā átálágú āmbúgú
adriipi Jó Múngú vé rī drīgé
'bā āmbúgú rú ni be, ĩri
'bā Múngú vé rī pī drīgé
'bā āmbúgú rú nī. 22 Lē
'bā útrúkí 'bā mužú ĩnyĩná
Múngú vúgá 'dāá, 'bā 'bākí
ẹsī céré drī ni gé, ũjīkí
ũnjīkānyā 'bā ẹsī agá rī Yēsũ
vé āri sī gí, 'bā ẹsī ícá nóni
ule gí, āzini ũjīkí 'bā rú' bā
yīi ule ni sī gí. 23 Lē 'bā

10:7 10:7 Sāwúmā 40:6-8 10:8 10:8 1 Sāmūélē 15:22-23 * 10:12 10:12
Drī ẽndẹpī rī: Drī ẽndẹpī vé ififī, ĩri vūrā Múngú vé ĩ ní ĩnjī ĩnjī rī, āzini vūrā
ũkpõ sēzú rī. 10:16 10:16 Yērēmīyā 31:33 10:17 10:17 Yērēmīyā 31:34

'bākí ẹ̀sì tā 'bá ní 'yoó 'bá ẹ̀'yǐkí gí rī drìgé, ǎ'diātāsīyā 'bá nǐkí rá 'yozú kǐnī, Múngú rí tā 'í ní ùyō ní sōó gí rī 'dù nga rá. ²⁴ Lē 'bâ 'bākí úvá rizú 'bâ ìzā kozú 'bâ ǎsámvú gé sī, lē 'bâ lēkí 'bâ lēlē, 'bâ 'okí tā múké mụzú áyu. ²⁵ 'Bá ụrụkọ'bée lēkí ǐ úmú ríí Múngú rí ìnjǐi ku, 'bo lē 'bâ 'okí sụ kọpi ní ríí 'oó rī tǐnǐ ku. Lē 'bâ rikí 'bâ úmú 'bâ ímbá 'bá ǎsámvú gé sī, 'bávé ẹ̀'yǐngára ǎ adri rí ǎní ùkpó ùkpó, ǎ'diātāsīyā ìmi nǐkí rá 'ú'dú Yésù vé ímvízú rí ícá ìnyinǎǎ gí.

²⁶ 'Bá áwíkí dō ríí ùnjǐkǎnyā 'oó mụzú ǎkǎ, ịsúzú 'bá nǐkí tā áda Yésù vé rī gí, rọbọṅọ ǎzi ícọpi 'bávé ùnjǐkǎnyā ùjǐpi dǐi ní 'dǎáyo. ²⁷ Tā ímúpí 'i ngaápi rī, ịri tā ùkpó ùkpó ǔrǐ sēépi ní, Múngú rí ímú tā ị ívé ari'ba rī pi drìgé, ịri kọpi 'dù 'ú'bé ve ǎci cǐpi kú nyālū rī agá. ²⁸ 'Bá rī gǎ dō tǎimbǐ Mósē vé rī 'dugá ngagá sī, 'bá ịrǐ dōku 'bá na tǔkí dō ịri, 'bá 'dǐ'bée dō ẹ̀sì ịdríkídri ǎkó, ị 'bá 'dǐri 'dǐ drǎ rá. ²⁹ 'Bá Múngú Mvọpi rí ọwụpí ọwụọwụ, ǎzini ùndí ǐ ní ùyō ní sōó rī vé ǎri dǎápi 'bâ ùjǐpi ule rī ọwụpí rī, ị ịri ịrǐnǎ ùnjí ùnjí 'bá Mósē vé tǎimbǐ gǎápi sī rī vé rī ndē. 'Bá 'dǐni 'dǐri ọwụ Ịndrǐ Uletere Múngú vé ẹ̀sì múké rī 'i'daápi 'bá ní rī. ³⁰ 'Bá nǐkí Múngú tā rī 'yoópi rī rá kǐnī, "Ma ímú tā 'dǐri ùfē nī," gǔkí kpá 'yoó

dǐi kǐnī, "Úpí rí ímú tā ị ívé 'bá rī pi drìgé nī." ³¹ Kọpivé bǎá kǎdō ímú 'deé Múngú ídri rú rī drìgé, kọpi ímú ìzāngǎ nya aga rá.

³² Lē ìmi ǎvǐkí ìzāngǎ ìmi ní ọtú nyaá kárakará lókí ìmi ní Yésù rí ẹ̀'yǐzú rī gé, ìmi ní pá tuzú tǐtǐ ìmivé ẹ̀'yǐngára agá 'dǎri sī ku. ³³ Sǎ 'dǎri gé, rikí ìmi u'daá, ǎzini rikí ìmi ọcǔpú 'bá bǐtríká rī pi ẹ̀ndrẹtǐ gé, ìmi adíkí kpá ìmi sēé ríí ìzāngǎ nyaá 'bá Yésù rí ẹ̀'yǐ' 'bá gí, ìzāngǎ nya' 'bá 'dǎ'bée be trú.

³⁴ Ìmi rikí ìzāngǎ nyaá 'bá ǐ ní ù'yǐi jó agá 'dǎ'bée be trú. Ká ìmivé ngá upaá ìmi drìgé sī, ìmi rikí adrií ǎyǐkō sī, ǎ'diātāsīyā ìmi nǐkí rá 'yozú kǐnī, ngá múké múké ìmivé agaápi rá ní pi anigé, adri' 'bá mụzú nyonyo ní pi.

³⁵ Ẹ̀sì ìmi ní 'bǎá Múngú drìgé 'dǐri, lē ìmi kukí ku, ǐ ímú ìmi ùfē aga rá. ³⁶ Ìmi dō rí ẹ̀zǐ Múngú ní lēé rī nga, lē ìmi úmbékí ẹ̀sì ẹ̀zǐ rī ǎ ngangára gá, ìmi ícọ ngá ịri ní ẹ̀zǐ rī ịsú rá. ³⁷ Kǎdō adrií lókí mǎdǎ ǎ vǔdrǐ gé,

"'Bá riipi ímúpí rí ícọ áwí ku, ịri ímú mbēlējá.

³⁸ Mávé 'bá tā 'oópi pǐrǐ rī, ịri tā 'o pǐrǐ, ịri ní ma ẹ̀'yǐi gí rī sī, 'bo 'bá rī újá dō 'i gǔó vúlé, má adri ịri sī ǎyǐkō sī ku."

³⁹ 'Bo 'bá adrikí sụ 'bá ǐ újá' 'bá gǔ' 'bá vúlé, ǎvǐ' 'bá lẹtǐ sī gí rī pi tǐnǐ ku, 'bá 'bākí ẹ̀sì

Múngú drĭgé, 'bá nĭkí rá ĩri
'bâ pa rá.

11

*'Bá Múngú ri ẹ'yĭ' bá gí rĭ
pi vé tã*

¹ Ádarú ẹ'yĭngára ri sē 'bâ
ésì 'bã tã 'bá ní ndree kuyé
rĭ drĭgé. ² 'Bá ẹ'bĭpĭi drĭdrĭ
'dã'bée ní Múngú ri ẹ'yĭ gí
rĭ sĭ, sē Múngú adri kôpi sĭ
âyĭkô sĭ.

³ 'Bá ní Múngú ri ẹ'yĭ gí rĭ
sĭ, sē 'bá nĭkí áamá rá 'yozú
kínĭ, Múngú gbi 'bũ pi vũ be
nĭ, ri átá tĭ sĭ. 'Bá nĭkí kpá
ámá rá 'yozú kínĭ, Múngú
ĩ ní rú' bá ni ndree ku rĭ
gbi ngá ârêvú céré 'bá ní rĭi
ndree 'dĩ'bée nĭ.

⁴ Ēbélē ní Múngú ri ẹ'yĭ
gí rĭ sĭ, sē Múngú ní rōbōŋō
múké ndē Káyĭnã vé rĭ
rá. Ẹ'yĭngára sĭ, Múngú
ã'yĭ kínĭ, Ēbélē ri 'bá pĭrĭ,
ã'diātāsĭyã Múngú ã'yĭ
Ēbélē vé ngá sēé 'í ní rĭ rá.
Ēbélē ã drã dô gí drããsĭyã,
ĩrivé ẹ'yĭngára sē nóni 'bã ri
ésì 'bã Múngú drĭgé.

⁵ Ēnókã ní Múngú ri ẹ'yĭ
gí rĭ sĭ, drã kuyé, Múngú
'du ĩri mužú 'bũ gé 'dãá idri
rú, 'bá ázi gō ĩri ndree kuyé,
ã'diātāsĭyã ĩrivé ẹ'yĭngára sē
Múngú ní âyĭkô. ⁶ 'Bá rĭ ẹ'yĭ
dō Múngú ri kuyé, Múngú
adri ĩri sĭ âyĭkô sĭ ku. 'Bá

rĭ lē dō Múngú ri nĭ, lē
ē ẹ'yĭ 'yozú kínĭ, Múngú ri
anigé. 'Bá Múngú ri ẹ'yĭpi
ésì be céré rĭ, Múngú ri ĩri
ní ândēma sē rá.

⁷ Núwã* ní Múngú ri ẹ'yĭ
gí rĭ sĭ, yĭ tã Múngú ní átá
'í ní, ímúpi 'i ngaápi ũnjĭ, ĩri
ní drĭ ndree 'í mĭ sĭ kuyé rĭ
rá. 'Du tã Múngú ní lūú 'í
ní rĭ ngaá rá, údé kúlúmgbã
mōŋgú ívé 'bã 'bētĭ ásámvú
gé rĭ pi pazú ânĭ drã sígé sĭ.
Núwã ẹ'yĭ Múngú ri rá, lĭkí
tã 'bã vũ drĭgé nōgō rĭ pi
drĭgé. Múngú 'du ĩri 'bãá
adrii 'bã pĭrĭ, ĩri ní Múngú
ri ẹ'yĭ gí rĭ sĭ.

⁸ Ābūrámã ní Múngú ri
ẹ'yĭ gí rĭ sĭ, Múngú kã ĩri
zĭ, ã mu adrii ângū 'í ní lēé
ímú sēé ĩri ní rĭ gé 'dãá, ã'yĭ
muú vūrã 'í ní nĭi kuyé 'dãri
gé rá. ⁹ Ābūrámã ní Múngú
ri ẹ'yĭ gí rĭ sĭ, 'de muú
adrii jãkã rú ângū Múngú
ní ẹzĭ ĩri ní 'dãri rĭ agá rá.
Sĭ gãkū, ri adrii 'a nĭ gé,
Īsákã† pi Yōkóbũ‡ be rikí kpá
adrii gãkū agá. Múngú ẹzĭ
kpá Īsákã pi ní Yōkóbũ be
kĭnĭ, 'i ímú ângū ãlu ãlu
'dĩri sē kōpivé 'bã rĭ pi ní.
¹⁰ Ābūrámã 'bã ésì rizú kūrú
Múngú ní tã ni ũtĭ, ĩri ní sĭ,
adriipi mužú nyonyo 'dãri
ũtēzú.

¹¹ Ābūrámã pi ũkú ni Sárã

* **11:7** 11:7 Núwã: Núwã adri sã 'bã rĭ pi ní ũnjĭkãnyã 'ozú ũnjĭ 'dãri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zĭzú ã údé kúlúmgbã, yĭ rĭ kãdō ímú tĭ, ã pa rĭ ĩrivé 'bã rĭ pi ĩrivé ãnyãpã rĭ pi ã urukō pi be. 'Í lã Í'dóngará 5-9. † **11:9** 11:9 Īsákã: Īsákã ri mvã Múngú ní ẹzĭ Ābūrámã ní rĭ. 'Í lã Í'dóngará 17-35. ‡ **11:9** 11:9 Yōkóbũ: Yōkóbũ ri Ābūrámã mvōpĭ Īsákã vé mvã, ĩri anji be mužrĭ drĭ ni ĩrĭ, Múngú újã rú ni zĭ Īsērēlē, úyú ĩrivé rĭ zĭkĭ anji Īsērēlē vé ni. Sã Yēsũ vé rĭ gé, zĭkĭ kōpi Yãhũdĭ. 'Í lã Í'dóngará 25-50.

be ā dēkī dō ícá ārākā rú gí drāāāsīyā, āzini Sārā vé ilí mvá tizú rī aga dō gí drāāāsīyā, kōpi ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, tā Múngú ní ẹziī rī sī, sē kōpi tiki mvá rá. Ābūrámā 'bā ẹsī Múngú drīgē kīnī, Múngú ri ícó tā 'í ní ẹziī rī 'du nga rá. ¹² Ābūrámā ní dēē ícá ārākā rú gí rī sī, ĩrivé sá kōdō mvá tizú rī aga gí, 'bo 'bá ālu 'dīri tī anji ízú kárakarā sū línýā 'bū gé rī tīnī, ĩrivé anji rī pi ízúkí sū cínýáfā yīī gārā gá rī tīnī, ícókí lāá bā ku.

¹³ 'Bá ūdrā'bá gí 'dā'bée cére ẹ'yīkí Múngú ri rá. Kōpi ẹ ísúkí dō ngá Múngú ní ẹziī rī kuyé drāāāsīyā, kōpi nīkí rá ngá ĩ ní ẹziī rī pi ímú ĩ nga drīdrī 'dīlé rá, kōpi ā'yīkí tā rī āyīkō sī. Kōpi ā'yīkí rá 'yozú kīnī, ĩ jākā nyōókú drīgē nōgó. ¹⁴ 'Bá ri'bá átá'bá 'dīni 'dī'bée, kōpi ri āngū ndā, āngū rī ā adri rí ĩvé ni. ¹⁵ Kōpi ā rikí té dō ẹsī 'bāā āngū ĩvé ĩ ní kuú gí 'dāri ā tā ūsūy, kōpi té ĩ újā gō 'a ní gé 'dāá vúlé. ¹⁶ 'Bo kōpi rikí ẹsī 'bāā vūrā múké agaápi rá 'bū gé 'dāá rī ndázú, Múngú ícó adriī drīnjá sī kōpi ní 'i zīī Múngú ĩvé ni rī sī ku, ā'diātāsīyā Múngú sī kōpi ní kūrú rī gí.

¹⁷ Múngú ká Ābūrámā ri ū'bīī ā sē ĩvé mvá Īsákā ri zāá 'í ní rōbōṅṅó rú,

Ābūrámā ní tā Múngú ní ẹziī rī ẹ'yīī rá rī sī, ā'yī ívé mvá ālukúta Īsákā ri sēē zāá rōbōṅṅó rú rá. ¹⁸ Múngú 'yo Ābūrámā ní kīnī, "Úyú mívé rī úmvúlésī ímú ĩfū Īsákā ā rú'bá gá." ¹⁹ Ābūrámā ūsū 'í ẹsī agá 'dālé kīnī, Īsákā drā dō gí, Múngú riipi 'bá ingaápi gōó ídri rú drāngará gálésī rī, ĩri ícó Īsákā ri inga gōó ídri rú drāngará gálésī rá. Sū ĩ ní 'yoó rī tīnī, Múngú inga Īsákā ri gōó ídri rú drāngará gálésī rá.

²⁰ Īsákā ní Múngú ri ẹ'yīī gí rī sī, Īsákā sē tākiri Yōkóbū pi ní ẹdrīpi Īsōwū be, kōpi ā drīlé ā adri rí múké.

²¹ Yōkóbū ní Múngú ri ẹ'yīī gí rī sī, sá ĩri ní í'dózú drāzú rī gé, ẹtī 'i ívé túré rizú ẹcízú rī sī, sē YōsépāŠ ẹnjīpiī ní tākiri, ĩri ní Múngú ri ĩnjīzú.

²² Yōsépā ní Múngú ri ẹ'yīī gí rī sī, sá ĩri ní í'dózú drāzú rī gé, átá tā Múngú ní ímúzú 'bá Īsērélē vé rī pi ẹ drī kozú fūzú Ẹjēpétō agásī rī vé tā. ĩri ní 'yozú 'bá Īsērélē vé rī pi ní kīnī, 'í drā dō gí, kōpi ā 'dukí ívé fá jīī mұzú ĩndī.

²³ Mósē ẹtēpi pi ẹndrēpi be, kōpi ūzūkí ĩvé mvá Mósē ri caá mbāá be na, ā'diātāsīyā kōpi ndrekí ĩvé mváná rī ūnyī be ambamba,

11:18 11:18 Ídóngará 21:12 **§ 11:21** 11:21 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá ĩri ní lēlé rī, ẹdrīpiī sēkí ĩri jeé túgērī rú āngū Ẹjēpétō vé rī gé. Múngú sē ĩri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rī pi ẹ ízā mұy adriī āngū Ẹjēpétō vé rī agá nī. Sā 'dāri gé, ẹbīrī 'de caá ilí ẹzīrī. 'Í lā Ídóngará 30-50.

kōpi rukí tǎimbí 'bāgú rī ní sēē rī kuyé.

24 Mósē ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, Mósē kā mbaá ícá āmbúgú, lē ā zíkí 'i 'bāgú Ējēpētō vé rī vé mvá ũkúnjá ā mvá ku. 25 Mósē ā'yī ízāngā nyaá 'bá Múngú vé rī pi be trú, ndē āyīkō í ní ríí 'bāā ũnjikānyā* 'ozú lókí be mādāñá 'dīri. 26 Mósē 'bā ẹsị rizú ízāngā nyazú Kúrísítō ā rú sī, 'í ísú rí āndēma 'bū gé rī āní bēnī. Ẹsị ĩri ní ríí 'bāā ízāngā nyazú 'dīri, ndē āyīkō ĩri ní 'bāā ā'bú Ējēpētō vé rī sī rī rá. 27 ĩri ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, nga fūú Ējēpētō agásī, ru ọjọgọ 'bāgú rī vé rī āluñani kuyé, ā'diātāsīyā 'bā 'í mị rizú Múngú í ní rú'bá ni ndreé ku 'dīri tēzú ndrezú. 28 ĩri ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, 'du tā Ụ'dú Múngú ní Ẹlízú Jó rī pi tị gé sī rī vé tā 'bāā tā āmbúgú rú. 'Bá Īsērélē vé rī pi rikí āri uyaá kẹtílē gá sī. Mālāyikā lēepi anji kāyú rī pi ú'dípí rī ā ú'dí rí 'bá Īsērélē vé rī pi vé anji í ní tị kāyú rī pi ku.

29 'Bá Īsērélē vé rī pi ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, kōpi zokí yījí tafu mị be ika rī agásī fūzú āngū ā'wí rī agásī álé 'dāá, 'bo 'bá Ējēpētō vé rī pi ká lēé kōdō kōpi ā vudrī bīí muzú, yījí rī ĩmūlū kōpi, 'du kōpi muzú úyé.

30 'Bá Īsērélē vé rī pi ká ríí

ẹcị í áná Yērīkō ā gārā gá sī kūrū ú'dú be ẹzīrī, Múngú ní kání í ní sịí ābi sī Yērīkō vé kūrū ā gārā gá sī rī ũjōzú u'dezú céré vūgá.

31 Ūkú ọwú rú Rábā ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, 'díkí ĩri drāá 'bá Múngú ri gā'bá sī rī pi be kuyé, ā'diātāsīyā ĩri ní 'bá āngū úmí'bá rī pi ẹ'yí ímú ívé jó agá rī sī.

32 Mā gō rí tā ngóni ní átá? Ma sá ākó Gịdónā vé ẹ'yīngará ā tā ũlūzú, Bārākā vé rī ā tā ũlūzú, Sāmūsónā vé rī ā tā ũlūzú, Yēpētā vé rī ā tā ũlūzú, Dāwúdí vé rī ā tā ũlūzú, Sāmūelē vé rī ā tā ũlūzú, āzini nēbī rī pi vé rī ā tā ũlūzú. 33 'Bá í ní ũlāá 'dī'bée ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, kōpi ẹríkí mālūngā ruú rá, kōpi rukí mālūngā rī tā be piri, kōpi ísúkí ngá Múngú ní ẹzịí í ní rī rá, kōpi ọzúkí kēmíró rī pi ē tị rá. 34 Kōpi ní Múngú ri ẹ'yījí gí rī sī, ācì dīpi sị be kaapi nyanya 'dīri gō ícá kuú ĩdríkídri. Kōpi ápákí drā ari'ba rī pi ní lēzú í ú'dízú ilí āco sī rī sịgé sī rá. Kōpi ā adríkí dō ũkpō ākó drāāsīyā, kōpi gōkí ícá ũkpō be ẹ'dí 'dízú, ndēkí ari'ba rī pi rá, sē ari'ba rī pi ngakí ápá kōpi drígé rá.

35 Ūkú rī pi ẹ'yíkí ívé 'bá kōdō ũdrā'bá gí, gō'bée ídri'bée ídri rú rī pi rá. 'Bá 'dī'bée urukọ ẹ'yíkí Múngú ri rá, ọcūkí kōpi āní ũnjí

* 11:25 11:25 Ūnjikānyā: Mósē ā adri té dō 'bāgú Ējēpētō vé rī vé 'bētí āsámwú gé 'dāá, ícó té 'i 'bāá adrií 'bá Múngú vé ní ku, ā adri té dō 'dāá, tā 'dīri ũnjikānyā.

ũnjí, kôpi lēkí ā oyukí ĩ ku, ĩ 'bekí rí ĩvé ẽ'yĩngará vũgá ku. Kôpi nĩkí rá 'yozú kínĩ, 'bá ũdrā'bá gí rĩ pi kádō ímú íngá gōó ídri rú, kôpi ímú ídri 'dání'dání rĩ ĩsú rá. ³⁶ 'Bá rĩ pi urukọ ríkí kôpi ẽ drĩ ínjá, ríkí kôpi ũgbāá jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yízú rĩ agá 'dāá, úmbékí kôpi céré cí. ³⁷ Oçũkí kôpi, kôpi nyakí ĩzāngā ũnjí ũnjí. Úvíkí urukọ'bée ũdrāá írá sī, āsíkí urukọ'bée ā 'a ĩrĩ, ú'díkí urukọ'bée ũdrāá ĩlĩ āco sī. Urukọ'bée ngá ākó, kôpi ndrākí kābílō lā'bú dōku ndrĩĩ lā'bú ĩ rú'bá gá áyu. ³⁸ 'Bá 'dĩ'bée 'bá múké, tā ni sī, 'bá vũ drĩgé rĩ pi gākí kôpi sī. 'Bá 'dĩ'bée ríkí ẹcí muzú āngũ ā'wí cínýáfā rú rĩ agásĩ, írá drĩgé sī, ríkí úfí adrii ụjĩ agásĩ, āzini 'bú agásĩ.

³⁹ 'Bá 'dĩ'bée ní Múngú ri ẹ'yĩ gí rĩ sī, sē Múngú ā'yĩ kôpi rá. 'Bo 'bá 'dĩ'bée ĩsúkí ngá Múngú ní ẹzĩ rĩ kuyé. ⁴⁰ Múngú ụsũ, ụtĩ 'bá ní tā múké ni gí, 'bo kôpi ícókí drĩ tā múké 'dĩri ĩsú ku. 'Bá kádō ímú 'bá úmú kôpi be trụ, 'bá tā múké† 'dĩri ĩsú kôpi be rá.

12

Múngú ri ívé anji 'í ní lēlē rĩ pi ĩrĩñā rá

¹ Kúru 'bá bĩtríká Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gí rĩ pi ní 'bā gārā traá kúrũ rĩ sī, lē 'bā kukí tā riipi 'bá ní létĩ ugaápi rĩ rá, agaápi rá rĩ ũnjĩkānyā 'bá ní rii 'oó rĩ, lē 'bā kukí rá. Lē 'bā úmbékí ẹsĩ ọngú rĩ ā njungará gá. ² Lē 'bā 'bākí mị rizú āngũ ndrezú muzú Yēsũ vúgá,* ā'diātāsīyā 'dó 'bá ní ẹ'yĩngará rĩ vé tā nĩ, āzini sē 'bávé ẹ'yĩngará ícá ũkpó ũkpó nĩ, ĩrivé drāngará peṭi alambaku† sígé rĩ ā adri dō drĩnjá rú drāāāsīyā, úmbé ẹsĩ ĩzāngā rĩ ā nyangará gá rá, āyĩkō ĩri ní úmvúlésĩ muṣú ĩsú drĩdrĩ 'dāá rĩ ā tā sī. Nóni fi muṣú úrí Múngú vé drĩ ẹndẹpi gélésila lúpá Múngú ní mālũngā ruzú rĩ ā gārā gá. ³ Lē ĩmi ụsũkí ĩzāngā Yēsũ ní nyaá 'bá ũnjí ẹsĩ be ũká ũká rĩ pi drĩgé 'dāri ā tā, ĩmĩ úvá ā fũ rí ĩmivé ẹ'yĩngará ĩmi ní ẹsĩ 'bázú Múngú drĩgé rĩ kuzú ĩmi drĩgé sī ku.

⁴ ĩmi ní rizú ẹ'dĩ 'dizú ũnjĩkānyā be rĩ gé, ĩmi āsámvú gé 'dĩgé, 'díkí drĩ 'bá āzi drāá kuyé. ⁵ 'Bo nóni ĩmi āvíkí tā Múngú ní ĩmĩ ẹsĩ ímbázú 'í anji rú rĩ sī gí, Úpí Múngú kĩnĩ,

“Mā mvá rĩ, Úpí ri dō mi ĩrĩñā, lē mĩ 'dụ tā ni 'bāá áví rú ku,

† 11:40 11:40 Tā múké: Tā múké kôpi ní ímú ĩsú 'dĩri, Yēsũ vé drāngará kôpi ā tā sī rĩ. *

12:2 12:2 Lē 'bā 'bākí mị rizú āngũ ndrezú muzú Yēsũ vúgá: Tā 'dĩri vé ífífí, lē 'bā ẹ'yĩkí Yēsũ ri, 'bā 'dúkí ĩrivé tā ngāá. † 12:2 12:2 Peṭi alambaku: 'Bá Rómā vé rĩ pi ri 'bá tā 'o'bá ũnjí rĩ pi gbā mūsūmārĩ sī peṭi alambaku sígé, ĩri sá 'dụ āco kôpi íbĩ drā ndō, kôpi ĩzāngā nya ambamba drāngará rĩ gé.

āzini 'bā dō tā ũkpó
ũkpó mí dr̄igé, lē mī
uvá ā fū ku.

6 Ā'diātāsīyā Úpí ri 'bá 'í ní
lēélē rī pi ĩrīñā rá,
āzini ĩri anji 'í ní ā'yīl
gí ri pi ĩrīñā sū 'í anji
tīnī."

7 Múngú ri dō ĩmi ĩrīñā,
lē ĩmi úmbékí ẹsị, Múngú
ri ĩmi ĩrīñā sū anji ívé ni
tīnī. Mv́á ẹtẹpị ívé mv́aṅá
ĩrīñāápi ku rī ā'di 'i? 8 Mv́á
ẹtẹpị ri ívé anjīnájá rī pi ĩrīñā
rá. ĩrīñākí dō ĩmi kuyé,
ĩmi anji ĩ ní tījī ālímvá rú
ni pi, ĩmi adrikí anji áda
ĩrivé ni kuyé. 9 'Bā ri 'bá
ẹtẹpịjī vū dr̄igé nōgò rí'bá 'bā
ĩrīñā'bée rī pi ĩnjī rá pírí,
'bá ícókí nyo 'bá Ẹtẹpị 'bū
gé 'dāá ívé Ídri sēepi 'bá ní
adrízú mụzú ānī nyonyo rī
vé tā 'duj́ ngaá ku?

10 'Bá ẹtẹpịjī 'bā tị'bá rī pi
'bā ĩrīñā lókí be mādā kọpi
ní ũsūú lēé 'bā ĩrīñāá rī tīnī,
'bo Múngú ri 'bā ĩrīñā, 'bā
adrikí rí ānī pịrị, āzini 'bā
ā adrikí rí ule sū 'í tīnī.
11 Kádō 'bā ĩrīñāá, āzó ni rī
fi 'bā rú'bá gá 'dāá fifi, sē 'bá
ní āyīkō ku. 'Bo ĩrīñāngará
'dīri, ĩri 'bā ímbá, ĩri sē 'bā
tā 'o pịrị, āzini 'bā adri tā be
kírí.

12 Kúru lē ĩmi ingakí ĩmí
drị ũrō'bá gí 'dī'bée ụrụ, lē
ĩmi tukí pá ũkpó ũkpó, ĩmí
kūmūcí ā adri kpọlụkpọlụ
ku. 13 "Lẹtị ĩmi ní ẹcízú rī,
lē ĩmi údékí ā adri pịrị," 'bá
pá be ábá'bée gí rī pi ā ũsịkí

rí ĩ pá ngá āzi ā rú'bá gá ku,
kọpi ẹ ịsúkí rí ídríngará.

*Lē ĩmi ā'yīkí tā Úpí
Múngú ní átá rī*

14 Lē ĩmi adrikí tā be kírí
'bá rī pi be. ĩmi adrikí
uletere ũnjīkányā ākó, ĩmi
adrikí dō uletere kuyé, 'bá
āzi ĩmi āsámvú gé 'dīgé
ịsú Úpí Múngú ri ndreé ku.
15 ĩmi ndrekí múké, lē 'bá āzi
ā api ẹsị múké Múngú vé rī
sī ku. 'Bá apiipi Múngú vé
ẹsị múké rī sī rī, adri sū pẹtị
duj́pi 'aápi ũ'a be ũkẹngẹlị
rī tīnī, ĩri 'bá Múngú vé rī
pi ā ụrụkọ sē u'de ũnjīkányā
agá rá. 16 ĩmi ndrekí múké,
lē 'bá āzi ā adri ọwụ rú ku,
āzini ā adri sū Ịsọwụ Múngú
ri ĩnjīipi ku rī tīnī ku. Sē ívé
āmbūgū ĩ ní 'i tizú káyú rī
jeé ẹdrịpị ní ínyá sákānī ālu
sī. 17 ĩmi nīkí rá, vúlé vúlé
rú, Ịsọwụ lē kōdō ẹtẹpị ā sē 'í
ní tākírí, 'bo ẹtẹpị gā sēgá ĩri
ní sī. Ịsọwụ ā mǎ dō ẹtẹpị ri
mīndrẹ be mị gé drǎāāsīyā,
ndā lẹtị tí ẹtẹpị vé úmī újázú
'í ní tākírí sězú.

18 ĩmi cakí írǎ Sínáyī ĩ
ní ícó úló drị sī rá, rīipi
dịpi ácí rú, āngū bīipi nīpi
cịcị, ũlị ní vīj́ ũkpō be rī gé
'dālé kuyé, 19 dōku ĩmi cakí
uj́'dúkọ 'uuj́pi jēlégú rú, 'bá
Ịsērélē vé rī pi ní yīj́, kọpi ní
mǎá drị ĩrī sī kīnī, Múngú ā
gō átá ĩ ní dīj́ ku rī gé 'dālé
kuyé, 20 ā'diātāsīyā kọpi ní
tǎimbị rī vé tā 'duj́ ngaá
kuyé rī sī, Múngú kīnī, "Bá

dōku ānyāpá írā rī ā rú'bá úlópi rī, ā úvīkí ĩri írā sī drāá rá.”²¹ Tā Mósē ní ndree írā Sínáyī drīgé 'dāri sē Mósē ní ũrī ambamba, Mósē kīnī, “Ūrī ĩmvú ma ambamba, ma ri yā ānī yāyā.”

²² 'Bo ĩmi ícákí nóni írā Siónā[‡] gá gí, ĩmi ícákí Múngú adriipi ídri rú rī vé kūrú Yērúsālémā adriipi 'bū gé rī gé gí. ĩmi ícákí mālāyíkā ĩ tra'bá kú bītríká rī pi āsámvú gé gí. ²³ ĩmi ífíkí nóni ícá 'bá Múngú ní ũpēé anji kāyú rú rī pi āsámvú gé gí, sīkí 'bá 'dī'bée ā rú kú 'bū gé 'dāá'dā, ĩmi ícákí Múngú 'bá rī pi vé tā līpi céré rī vúgá gí, ĩmi ífíkí nóni ícá índrī 'bá rī pi vé tā 'o'bá pīrī 'bū gé 'dāá rī pi vúgá gí. ²⁴ ĩmi ícákí nóni Yēsū 'bā āsámvú ícīpi Múngú be ívé ũndī ú'dí rī sī rī vúgá gí, ĩmi ícákí ĩrivé ārī dāápi 'bā trūzú ũnjīkānyā agásī rī gé gí. Yēsū vé ārī dāápi 'dīri múké múké, ndē Ēbélē vé ārī rá. §

²⁵ ĩmi ndrekí múké, lē ĩmi gākí ú'dúkó Múngú ní átá 'dīri ku. Mósē kā átá 'bá Īsērélē vé rī pi ní írā Sínáyī drīgé 'dālē, kōpi ká gāá Mósē ē tī yīgá sī, ĩrīnākí kōpi tā ũkpó ũkpó ní sī rá, kōpi ápákí kuyé. ĩmi kádō ũšūú, ĩmi ní gāá ú'dúkó átápi 'bū gélésī rī yīgá sī

rī, ĩmi ícá ápá tā ũkpó ũkpó ímūpi ĩmi ísūpi 'dīri agásī rá? ²⁶ Múngú kā átá írā Sínáyī drīgé 'dāá, ĩrivé ú'dúkó sē āngū rī aya 'i dīngídīngí. Múngú gō ũyō āzi sōó dīī kīnī, “Ma gō sē vū rī 'i aya dīī, āzini 'bū rī kpá 'i aya ĩndī.” ²⁷ Tā 'dīri lū kīnī, Múngú ri ngá nyōókú drīgé rī pi aya, ĩri kōpi unje ú'bé vūgá, ngá ĩ ní ayaá ku rī pi ā adrikí rí mužú nyonyo.

²⁸ Lē 'bā sēkí ōwō'dīfō, ĩ ní 'bá ní mālūngā 'i ayaápi ku ní sēé ruú rī sī. Mālūngā ĩ ní sēé ruú 'bá ní 'dīri sī, lē 'bā ĩnjīkí Múngú ri, 'bā íngúkí ĩri, āzini 'bā rukí ĩri ruru. ²⁹ Ádarú Múngú 'bávé rī adri sū ācí āngū zāápi veépi mgbīlímgbīlī rī tīnī.

13

Ēzī Múngú ní āyīkō sēēpi rī

¹ Lē ĩmi lēkí ĩmi ĩmi ōgūpīi Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi be lēlē.

² Lē ĩmi é'yīkí ũmū ímū' 'bá ĩmivé āngá vūrā āzi gélésī rī pi drī ĩrī sī, ā'diātāsīyā 'bá urukō ká 'oó 'dīri tīnī, kōpi é'yīkí mālāyíkā rī pi ũmū ívé ní rú, kōpi nīkí áamá 'yozú kīnī, ũmū ĩ ní é'yī 'dī'bée mālāyíkā 'dīni kuyé. ³ Lē ĩmi ũšūkí 'bá Yēsū Kúrísītō ri ē'yī' 'bá gí ĩ ní ũ'yī kuú jó āngū ũ'yīzú rī agá rī pi ā tā

12:20 12:20 Wūngará 19:12-13 **12:21** 12:21 Dētōrōnómē 9:19 † **12:22**

12:22 Siónā: Siónā ri ĩ kpá zī Yērúsālémā. § **12:24** 12:24 Yēsū vé ārī dāápi 'dīri múké múké, ndē Ēbélē vé ārī rá: Yēsū vé ārī ri 'bá rī pi pa ívé ũnjīkānyā agásī, Ēbélē vé ārī ri ngo ā ũfēkí 'i ārígó. Tā 'dīri lū 'yozú kīnī, Yēsū vé ārī dāápi 'dīri múké múké, ndē Ēbélē vé ārī rá. 'Í lā 'dóngará 4:1-16. **12:26** 12:26 Hāgáyī 2:6 **12:29** 12:29 Dētōrōnómē 4:24

īndī, āzini lē ĩmi 'bākí ́ésí 'bá
ī ní rií ́oçũú ĩzāngā nyaá rī
pi drīgé, ĩzāngā ī ní rií kōpi
́oçũzú rī, ā fi ĩmí ́ésí agá, sũ
ī ri ĩmi ́oçũ rī tĩnĩ.

4 Ágó pi ũkú be jekí dō ī
gí, lē kōpi ē ĩnjĩkí ājē rī vé
tā ĩnjĩnjĩ, kōpi ā rikí mĩ ú'bé
bādābādā ku, ā'diātāsīyā
Múngú ri ímú tā lì 'bá riipi
mĩ ú'bépi bādābādā rī drīgé,
āzini ĩri tā lì 'bá ́owú rú rī
pi drīgé. 5 Lē ĩmi 'bākí ́ésí
āmbúgú mũfēngā drīgé ku.
Ngá ĩmivé anigé rī pi, ca ĩmi
ní gí, lē ĩmi adrikí ānĩ āyĩkō
sĩ, ā'diātāsīyā Múngú kĩnĩ,
“Á ku ĩmi āluḡáni ku,

má adi ĩmi āluḡáni ku.”

6 Sēzú 'bā ícó tā áda átá
'yozú kĩnĩ,

“Úpí ri mǎ ĩzā ko nĩ! Ngá má
ní adrizú ũrĩ sĩ rī ā'di?
'Bá áda ri ícó 'dīgé má
ní ā'di ā tā 'o?”

7 Lē ĩmi ũsũkí ĩmivé
drĩkoma tĩ Múngú vé rī
ũlũ'bá ĩmi ní 'dǎ'bée vé
tā. Lē ĩmi ũsũkí kōpivé
adringará múké 'dǎri vé tā.
Lē ĩmi ́eyĩkí Yēsũ ri sũ kōpi
ní ́eyĩ rī tĩnĩ.

8 Í'dózú ájée, ícázú āndrũ,
muzú 'dání'dání, Yēsũ
Kúrísitō áwí kuú vúgú rī vú
sĩ, újǎ 'i ku. 9 'Bá āzi ĩjĩ dō
ĩmi ní tā āzi ú'dí ũ'dũ be
túngú ní ímbá, lē ĩmi ́eyĩkí
ku. Ngá múké rī, lē Múngú
vé ́ésí múké rī ā adri 'bá
́ésí agá, ā sē rí 'bá ní ũkpō.
Ānyāngā 'bá rī pi ní rií nyaá,

ī ní rií lǎ'bĩ ni sooso 'dĩ'bée
ko kōpi ĩzā ku.

10 'Bá vũrǎ rōbōḡō vé ni
be* anigé 'bũ gé 'dǎá, atala
́ezĩ nga'bá Jó Múngú vé rī
agá vũ drīgé nōgó rī pi ícókí
rōbōḡō ī ní zǎá 'dǎri nyaá
ku. 11 Átálágú āmbúgú rī,
ĩri ānyǎpá ārĩ 'du muzú
Vũrǎ Uleteretere rī agá 'dǎá
rōbōḡō rú ũnjĩkānyā ũjĩzú.
'Bo ānyǎpá ī ní úlĩ rōbōḡō
rú 'dĩ'bée, ī ngúlú ni pi
zǎ vũrǎ 'bá rī pi ní adrizú
rī gé āmvélésĩla. 12 Yēsũ
nya kpá ĩzāngā kũrú rī gé
āmvélésĩla, 'dĩkí ĩri drǎá
kũrú rī agá 'dǎá kuyé,
'dĩkí ĩri drǎá kũrú rī gé
āmvélésĩla, ĩrivé ārĩ ā ũjĩ
rí 'bá rī pi vé ũnjĩkānyā.
13 Kúru lē 'bá fũkí muzú
kũrú rī agásĩ āmvé Yēsũ
vúgá 'dǎá, 'bá mụkí rí
ĩzāngā ĩri ní nyaá rī ālǎé ĩri
be trú. 14 Vũ drīgé nōgó,
kũrú āzi 'bá ní áwí adrii 'a
ní gé nyonyo ni 'dǎáyo, 'bo
'bá ri ́ésí 'bǎ rizú kũrú āzi
úmvlésĩ 'bá ní muzú adrizú
'bũ gé 'dǎá nyonyo rī ũtē.

15 Lē 'bá sēkí ngá múké
'bá ní rizú Múngú ri íngúzú
muzú nyonyo ni Yēsũ ā rú sĩ.
16 Lē ĩmi rikí 'bá uruḡo'bée
ē ĩzā koó muzú koko, āzini
lē ĩmi rikí ĩmivé ngá ālǎé ĩmi
āsámvú gé sĩ kōpi be trú. ĩmi
'okí dō sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩri adri
sũ rōbōḡō ĩmi ní sēé Múngú
ní, āyĩkō sēépi ĩri ní rī tĩnĩ.

13:5 13:5 Dētōrōnómē 31:6 13:6 13:6 Sǎwúmǎ 118:6-7 * 13:10 13:10 'Bá
vũrǎ rōbōḡō vé ni be: Vũrǎ rōbōḡō vé 'dĩri, ĩri 'bũ gé 'dǎá'dǎ. ĩri vũrǎ 'bávé
Yēsũ átálágú āmbúgú rī ní ívé ārĩ sēé dǎá 'bá truzú 'bávé ũnjĩkānyā agásĩ rī.

17 Lē ĩmi yíkí ĩmivé 'bá drĩkoma rú rĩ pi ě tị yiyi, ĩmi 'duki tã kôpi ní lúú ĩmi ní rĩ ngaánga, ǎ'diātāsīyā kôpi ri ĩmivé idri ǎ tã mba nĩ, kôpi tã ĩ ní 'oó ĩmi ní rĩ ũlũ Múngú ní nĩ. Lē ĩmi sēkí kôpi ní ĩzāngā ku, kôpi ǎ ngakí rí ẹzị ĩmi ũtēzú rĩ ǎyĩkō sī, kôpi ǎ adrikí rí ĩzāngā sī ku. ĩmi sēkí dō kôpi ní ĩzāngā, ĩri sē kôpi kokí ĩmi ĩzā múké ku.

18 Lē ĩmi zíkí 'bá ní Múngú ri. 'Bá nĩkí rá 'yozú kínĩ, 'bá 'okí tã ũnjí kuyé, ú'dú céré 'bá ri tã 'o pịrị. 19 Á lē ĩmi ẹ'yị, ĩmi zíkí má ní Múngú ri, mâ gō rí mụyị ĩmi vúgá 'dĩ ú'díkírĩnǎ nǎgō.

20 Múngú tākíri sēepi rĩ, inga 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísítō ri gōó idri rú drāngará gálésīla gí, ĩri ǎmbúgú Kābīlō Úcépi ni, údé 'bá ǎsámvú Múngú be ívé ǎrí dǎápi ũndĩ ĩ ní rụyị mụzú 'dáni'dáni rĩ sī. 21 Ma Múngú ri zị ĩmi ní, ǎ sē ĩmi ní tã ĩmi ní lēé rĩ pi ǎrēvú céré, ĩmi 'duki rí tã ĩri ní lēé rĩ pi ngaá ǎní. Lē Yēsũ ǎ ko ĩmi ĩzā, ĩmi 'okí rí tã Múngú ní ǎyĩkō sēepi ni, ẹ íngúkí Yēsũ Kúrísítō ri mụzú 'dáni'dáni. ǎmĩnǎ.

22 Má ẹdrípịjị má ọmvúpịjị, á sī kōkōbị ẹlịnǎ 'dĩri sēé ĩmi ní ĩmi ímbázú. Má ẹ'yị ĩmi, lē ĩmi 'bākí úvá tã má ní átá ĩmi ní 'dĩri yizú.

23 Á lē lúú ĩmi ní 'dini, ĩmi nĩkí rí 'yozú kínĩ, ĩtrūkí 'bá ọgúpị Tīmōtáyō rĩ jó ǎngũ ũ'yizú rĩ agá 'dǎásī ǎmvé

gí. Ícá dō má vúgá nǎgō mbēlēnǎ rá, má kǎdō mụyị ĩmi ndrengará gá 'dīlé, ma ĩri jị mụzú ĩndĩ.

24 ĩmi sēkí mōdō drĩkoma ĩmivé rĩ pi ní, ǎzini 'bá Múngú vé rĩ pi ní. 'Bá Múngú ri ẹ'yị 'bá gí Ítálīyǎ vé rĩ pi sēkí ĩmi ní mōdō.

25 Múngú vé ẹsị múké rĩ ǎ adri ĩmi be céré.

Kòkòbì
Yökóbù
 ní sù rĩ
Tã búkù rĩ vé rĩ
ã ùlùngará

Yökóbù sī kòkòbì 'dĩri nĩ. Yökóbù ri Yésù édrípì, Yērúsalémā gá 'dāá, ìri ándúru drìkoma rú 'bá kánisā vé rĩ pi drìgé. Sī kòkòbì rĩ sēē Kúrísítìyānĩ Yērúsalémā vé ì ní íré mužú kùrú rĩ pi agásì, āzini āngū rĩ pi agásì rĩ pi ní.

Tã ã pá āmbúgú Yökóbù ní kòkòbì rĩ sízú rĩ, lē lūú Kúrísítìyānĩ rĩ pi ní 'yozú kìnĩ, tã kòpi ní 'oó múké, āzini kòpivé adringará múké rĩ, ìri lū 'yozú kìnĩ, kòpi è'yìkì Kúrísítò ri gí. Kúru ímbá kòpi kìnĩ, tã āfú vé rĩ, tã èsì 'bāzú āmbúgú ngá drìgé rĩ, òwũ 'bāngará, āzini āwāngará, lē kòpi ã kukí tã ùnjí 'dĩ'bée rá. Āzini ímbá kòpi tã 'bá rĩ pi ní ríí ùsùú ùnjí ríipi kòpi ù'bìipi fizú tã ùnjí 'ozú rĩ vé tã sī, ímbá kpá kòpi lē 'bá ngá be rĩ pi ã kókì 'bá ngá ākó rĩ pi è ìzā ngá sī.

Ímbá kpá kòpi adringará uletere rĩ vé tã sī, adringará tã be mādā rĩ vé tã sī, Múngú ri zìngará vé tã sī, tã 'dùngará èsì be mādā rĩ vé tã sī, āzini adringará úmĩ be Kúrísítò agá rĩ vé tã sī.

1 Ma Yökóbù 'i, átí'bá Múngú vé ni, āzini Úpí Yésù

Kúrísítò vé ni. Īmi sùrú mužrì drì ní ìrĩ ì ní íré mužú āngū rĩ pi agásì rĩ pi, á sī kòkòbì 'dĩri sēē Īmi ní.

Mòdó Īmi ní céré.

Tã ùkpó ùkpó rì'bá 'bávè è'yìngará ù'bì'bá rĩ pi

2 Má édrípìi má ómvúpìi, tã ùkpó ùkpó ù'bì dō Īmi, Īmi adrikí ānì āyìkò sī, 3 ā'diātāsìyā Īmi nìkì rá 'yozú kìnĩ, ù'bìkì dō Īmivé è'yìngará, ìri sē Īmi pá tu ùkpó ùkpó Īmivé è'yìngará agá. 4 Tã ùkpó ùkpó Īmi ìsùpi 'dĩri, ìri sē Īmi adri ùkpó ùkpó Īmivé è'yìngará agá, Īmi adri ānì Múngú agá, tã āzi Īmi ní ícò lēé ni 'dāayo.

5 Īmi āsámvú gé 'dìgé, 'bá rĩ nì dō tã kuyé, lē ã zì tã nìngará Múngú ríipi ngá sēepi 'bá rĩ pi ní bādāru rĩ vúgá, ìri tã nìngará rĩ sē 'bá rĩ ní rá, ícò 'yoó 'bá rĩ zì tã rĩ ùnjí 'dĩni ku. 6 'Bo 'bá rĩ dō ngá zì Múngú vúgá, lē è è'yì 'yozú kìnĩ Múngú ri ngá rĩ sē 'ì ní rá, lē úmĩ ni ã awa 'i ìrĩ ku, ā'diātāsìyā úmĩ ni awa dō 'i ìrĩ, ìri adri sù yìi ùlì ní vùí úvapi ngūyá ngūyá rĩ tìni.

7 'Bá yìkì be 'dĩni 'dĩri, ã ùsù 'yozú kìnĩ Úpí ri 'ì ní ngá sē rá 'dĩni ku, 8 ā'diātāsìyā Ìrivé yìkì aco 'i ìrĩ, Ìrivé tã 'oó rĩ pi agásì céré yìkì ni tu pá vūrā ālu gé ku.

9 'Bá Múngú vé adriipi ngá ākó rĩ, lē ã adri āyìkò sī, ā'diātāsìyā Múngú 'dù Ìrivé tã 'bāā āmbúgú. 10 'Bo lē 'bá ā'bú be rĩ ã adri āyìkò sī, Múngú ní Ìrivé tã 'dùú 'bāā mādāṅá rĩ sī, ā'diātāsìyā 'bá

ã'bú be rĩ ímú drā sũ peṭi ã fũ ní 'wií lǔvũ vūgá rĩ tĩjĩ. ¹¹ Ẹtú koópi gbírílí rĩ, ìrì sē peṭi rĩ 'wi, ìrìvé fũ ùnyĩ be rĩ 'wi lǔ vūgá. 'Bá ã'bú be rĩ kpá ímú drā sá ìrì ní rizú ívé ẹzì ngazú rĩ gé.

¹² Tã ùkpó ùkpó rì dō 'bá rĩ Ẹ'bì, lē ã tu pá títì, Múngú rì ìrì ní tākìrì sē rá, ã'diātāsīyā aga dō Ẹ'bìngará 'dìrì agásì rá, Múngú rì ìdrì 'dáni'dáni 'í ní tã ní ẹzì 'bá 'í lē'bá lēlē rĩ pì ní rĩ sē ìrì ní rá.

¹³ Tã ùkpó ùkpó Ẹ'bì dō 'bá rĩ, lē 'bá rĩ ã 'yo, "Múngú rì ma Ẹ'bì nĩ" 'dìni ku. ã'diātāsīyā tã ùnjí ícò Múngú rì Ẹ'bì ku, dōku Múngú ícò 'bá āzi Ẹ'bì tã ùnjí sī ku. ¹⁴ Tã ùnjí 'bá rĩ ní ríí Ẹsũ rĩ, ìrì 'bá rĩ Ẹ'bì nĩ, ìrì 'bá rĩ se fì tã ùnjí agá. ¹⁵ Tã ùnjí 'bá rĩ ní ríí Ẹsũ rĩ ga dō ẹsì ní agá tré gí, ìrì sē 'bá rĩ fì tã ùnjí 'o, tã 'bá rĩ ní 'oó ùnjí rĩ ga dō ícá ambamba gí, ìrì drāngará òjì.

¹⁶ Má ẹdrípì má ómvúpì má ní lēlē rĩ pì, lē 'bá āzi ã ù'bā ìmì mì ku. ¹⁷ Fēfē múké múké rĩ pì íbìkì íngá 'bù gélésì, íngákì 'bá Ẹtẹpì ngá dī'bée dīdī 'bù gé 'dāá rĩ pì gbìpì rĩ vúgálésì, Múngú újá 'í sũ ìndrìkìndrì ní ríí 'í újá rĩ tĩjĩ ku. ¹⁸ Múngú ùpē 'bā adrií 'bá ívé ní, ìpē ívé ẹ'dúkọ áda rĩ 'bá ní, ã tìkì rì 'bā ícá ú'dí, ngá céré ìrì ní gbìí rĩ pì āsámvú gé, 'bā adrikì rì anjì ìrìvé ní, sũ ānyāngā kaápi drīdrī rĩ tĩjĩ.

Tã yìngará āzini tã 'ongará

¹⁹ Má ẹdrípì má ómvúpì má ní lēlē rĩ pì, lē ìmì nìkì tã 'dī'bée áamá múké, lē ìmì 'bākì bì tã yìzú mbēlējá, lē ìmì rōkì átángá rĩ rōrō, ìmì íbìkì átá ndō, lē ìmì 'a ã ve tã sī mbēlējá ku. ²⁰ ã'diātāsīyā 'bá rĩ 'a ve dō gí, ícò tã pìrì Múngú ní lē ã 'o rĩ 'oó ku. ²¹ Lē ìmì kukì tã āzāvũ rú rĩ pì ã 'ongará rá, dōku ìmì kukì tã ùnjí rĩ pì ã 'ongará rá, lē ìmì 'bākì ìmì vūgá, ìmì ã'yìkì ẹ'dúkọ múké 'í ní ùlũú ìmì ní rĩ, ìrì ícò ìmì pa rá.

²² Lē ìmì yìkì ẹ'dúkọ múké rĩ kú bì sī ku, lē ìmì 'dúkì tã ní ngáánga. ìmì 'dúkì dō tã ní ngáá kuyé, ìmì rì ìmì mì ù'bā. ²³ 'Bá ẹ'dúkọ múké rĩ yìpì kú bì sī, tã ní 'duúpì ngáápi kuyé rĩ, ìndré sũ 'bá 'í ndreépi múndūrā agá, ²⁴ kādō 'í ndreé múndūrā agá 'dāá, ìrì gō 'de mụ 'dīisì rá, ìrì āvì ívé ìndrìlìkì 'í ní ndreé múndūrā agá 'dāri sī rá rĩ tĩjĩ. ²⁵ 'Bo 'bá rĩ 'bā dō 'í mì rizú tǎimbì múké drīwālā sēepì rĩ lāzú, 'o dō tã rĩ mụzú 'dīrì 'dìni, āvì dō tã 'í ní yìí rĩ sī kuyé, Múngú rì ìrì ní tākìrì sē tã ìrì ní 'oó rĩ sī rá.

²⁶ 'Bá rĩ Ẹsũ dō kīnì 'í 'bá Múngú vé ní, rō dō 'í ádra ku, ìrì 'í mì ù'bā, ìnjìngará ìrì ní rizú Múngú rì ìnjìzú 'dīrì ẹzì ákó. ²⁷ ìnjìngará Múngú 'bá Ẹtẹpì ní ã'yìí adriípi múké, ùnjìkányā ákó rĩ, ìrì 'dìni, lē 'bá rĩ ã ko ìmváanji rĩ pì ē ìzā ngá sī, āzini ã ko ọwụzì rì 'bá ìzāngā nya 'bá rĩ pì ē ìzā ngá sī. Lē

'bá Múngú vé rĩ pi ã ríkí tã
ãzãvũ rú nyõókú nõri vé rĩ
'oó ìndĩ ku.

2

*Ã ríkí tã múké 'oó 'yéǵá
'bá ʊrukọ ní ku*

¹ Má édrípìjì má ómvúpìjì
'bávè Úpí Yèsũ Kúrísítò
ógúpì pòwũpòwũ rĩ ẹ'yì'bá
gí rĩ pi, lè ìmi ríkí tã múké
'oó 'yéǵá 'bá ʊrukọ'bée ní,
'bá ʊrukọ'bée gázú sī 'díní
ku. ² 'Bá àzi ífí dō ìmi
àsámvú gé vũrã ìmi ní ìmi
úmúzá rĩ gé, úsú dō 'i bõngó
ũnyĩ be ni sī, 'yĩ dō kátrĩ
dábũ rú ni 'i drì mvãǵá gá,
'bá ngá ãkó ni ífí dō kpá ìmi
àsámvú gé, úsú dō 'i bõngó
ìrìkọ rú ni sī, ³ 'í 'du dō 'bá 'i
úsúpi bõngó ùnyĩ be ni sī rĩ
vé tã 'bãã àmbúgú, 'í 'yo dō
ìri ní, "Mí ímú úrí lúpá múké
nõri drìgé," 'bo 'bá ngá ãkó
rĩ, 'í 'yo dō ìri ní, "'Í mụ pá
tuú 'dãgá," dõku "'Í mụ úrí
nyõókú gé vũgá," ⁴ mi dō ri
'bá rĩ pi ùpè sũ 'dìri tìni, mí
adri nyo 'bá tã lìpi yìkì ùnjí
sī ni kuyé?

⁵ Má édrípìjì má ómvúpìjì
má ní lèèlè rĩ pi, ìmi yìkì
drĩ ma ká, Múngú ùpè 'bá
ngá ãkó 'bá vũ drìgé rĩ pi
ní ndreé ẹzì ãkó rĩ pi adrií
ẹ'yìngará be àmbúgú, kòpi
ícó fi málũngá ìri ní tã ni ẹzìjì
'bá 'i lè'bá lèlè rĩ pi ní rĩ agá
rá. ⁶ 'Bo ìmi ri 'bá ngá ãkó
rĩ pi idede. Ìmi nìkì 'yozú
kínì, 'bá ã'bú be rĩ pi 'bákì

pá ìmi drìgé, kòpi ri ìzãngã
sè ìmi ní 'díní kuyé? Kòpi
ìmi jì mụ pá tu 'bá tã lì'bá rĩ
pi ẹndrètì gé nĩ kuyé? ⁷ 'Bá
'dì'bée adrikí 'bá ri'bá Úpí
ìmi ní ẹ'yìjì rĩ ã rù iza'bá rĩ
pi kuyé?

⁸ Ìmi ìnjìkì dō tãimbì
agaápi rá ì ní sũ Búkũ
Múngú vé rĩ agá 'yoopi kìnì,
"Lè mì lè 'bá mì gārã gá rĩ
sũ mí ní mì rù'bá lèè rĩ tìni"
rĩ rá, ìri lù kìnì ìmi ri tã pìrì
'o. ⁹ 'Bo ìmi dō ri tã múké 'o
'yéǵá 'bá ʊrukọ'bée ní, ìri lù
kìnì, ìmi 'okí tã ùnjí gí, ìmi
njòkì tãimbì rĩ gí.

¹⁰ 'Bá riipi tãimbì rĩ vé
tã 'dujúpi ngaápi rĩ njò dō
tãimbì àlu ni gí, ìri lù 'yozú
kìnì njò tãimbì rĩ pi cére gí.
¹¹ Múngú 'yoopi, "Lè mì 'bã
òwũ ku rĩ," 'yo kpá kìnì, "Lè
mì 'dì 'bá ku." 'Í 'o dō òwũ
kuyé, 'bo 'í 'dì dō 'bá drãã rá,
ìri lù 'yozú kìnì, 'í njò tãimbì
rĩ gí.

¹² Tã ìmi ní átá, àzini tã
ìmi ní 'oó rĩ, lè ìmi nìkì 'yozú
kìnì, ì tãimbì rĩ áyú ìmivé
tã lìzú, ìmi drìwãlã ìsú àní.

¹³ Ú'dú Múngú ní ímúzá tã
lìzú rĩ gé, 'bá ẹsì ìdríkídri
'bãápi ógúpì ní ku rĩ, Múngú
'bã kpá ẹsì ìdríkídri ìri ní
ku. Múngú kãdō tã lìjì 'bá rĩ
pi drìgé, ìri ẹsì ìdríkídri 'bã
'bá ẹsì ìdríkídri 'bã'bée ìvé
ógúpì ní rĩ pi ní rá.

*È'yìngará àzini tã múké
'ongará*

14 Má édrípíjì má ómvúpíjì, 'bá rī kīnī 'i dō ẹ'yīngará be, 'bo 'o dō tā āzi lūúpi kīnī ìri ẹ'yīngará be ni kuyé, tā múké ìri ní ìsù 'a ni gé 'dígé rī ā'di? Ẹ'yīngará 'dīri nyo ícò ìri pa rá? 15 Mí édrípíjì, dōku mí ómvúpíjì ri dō bōngó àkó, āzini ānyāngā àkó, 16 'í 'yo dō ìri ní, "'Í mụ, lē mī mụ múké, ìgbē ā fụ mī ku, mī nya ānyāngā épízú ānì épíẹpí," 'bo 'í sē dō ìri ní ngá ìri ní lēé rī pi kuyé, tā múké mí ní 'oó 'bá 'dīri ní rī ā'di? 17 'Bá ẹ'yīpíjì gí rī 'o dō tā múké ẹ'yīngará rī 'i'dazú kuyé, ìrivé ẹ'yīngará 'dīri ìri ngá drāápi gí ni.

18 'Bo 'bá āzi ri ícò 'yo, "'Bá urukọ'bée ẹ'yīngará be, 'bá urukọ'bée ri ẹzì nga múké."

'Bo má ní 'yozú má kīnī, "'Í 'o dō tā múké ku, ìri ícò lū íngóni 'yozú kīnī mī ẹ'yīngará be? Ma ícò mávé ẹ'yīngará 'i'da mí ní tā múké má ní 'oó rī sī." 19 Mí kīnī, mí ẹ'yī rā Múngú ri ālu. Ìri múké! Índrì ùnjí rī pi* ẹ'yīkí kpá sù 'dīri tìjì, Ẹrì sī, kòpi ri yā ānì yāyā.

20 Mí azakaza rú! Mí nī 'yozú kīnī, ẹ'yīngará mí ní ẹzì ni ngaá kuyé rī ìri ẹzì àkó 'dínì kuyé? 21 Múngú ā'yī 'bá ẹ'bípíjì Ābūrámā† ri

adrií 'bá pìrì ìri ní ívé mvá Īsákā‡ ri sēé zāá rōbōṅṅò rú vūrā rōbōṅṅò zāzú rī gé rī ā tā sī. 22 'Í ndre drī ká, Ābūrámā ẹ'yī Múngú ri rá, āzini 'dụ tā Múngú ní lūú ìri ní rī ngaá rá. Tā ìri ní 'oó rī lū 'yozú kīnī, ìrivé ẹ'yīngará ìri áda. 23 Tā ì ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī nga 'i fūú tì ni gé gí, Búkū Múngú vé rī kīnī, "Ābūrámā ẹ'yī Múngú ri rá, Múngú ā'yī ìri adrií 'bá pìrì 'í ẹndrẹtì gé." Gōkí Ābūrámā ri zìjì ùndī Múngú vé ni. 24 Īmi ndrekí drī ká, 'bā adri pìrì Múngú ẹndrẹtì gé tā múké 'bá ní 'oó rī sī, adri 'yéṅá ẹ'yīngará 'bávé rī sī ku.

25 Rábā ri ūkú ọwú rú ni, ìrivé tā 'oó ri Múngú ẹndrẹtì gé pìrì, ā'diātāsīyā ìri ní 'bá āngū úmí'bá rī pi ẹ'yī 'bāá ívé jó agá, ìri ní kòpi pēé muṅú létì túngú ni gé sī rī sī. 26 Índrì dō 'bá rī agá 'dāáyo, 'bá 'dīri drā gí, ẹ'yīngará ri ngakí dō ẹzì ni ku, ẹ'yīngará 'dīri drā gí.

3

Lē ìmi ùtēkí ìmì ádra ùtētē

1 Má édrípíjì má ómvúpíjì, ìmi āsámvú gé 'dígé, lē ku 'bá kárákará pi ní ẹsì

* 2:19 2:19 Índrì ùnjí rī pi: Índrì ùnjí rī pi ándúrú mālāyíkā Múngú vé ni 'bù gé 'dāá, kòpi ṅókí tām̀bì Múngú vé rī, Sātānā ri kòpivé āmbúgú. Múngú ídrò kòpi 'bù gé 'dāásì vūgá nòó, kòpi gōkí ufuú índrì ùnjí, kòpi ri 'bá rī pi ní izāngá sē vù drìgè nògò. † 2:21 2:21 Ābūrámā: Múngú zì Ābūrámā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bẹtì āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muṅú āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri ẹ'bípíjì Yāhūdì rī pi vé rī, tìkí ìri ílì élifū ālu mūdūrūlū ārò (1,800) gé, ìsù tìkí drī Yēsù ri kuyé. 'Í lā 'dóngará 12-25. ‡ 2:21 2:21 Īsákā: Īsákā ri mvá Múngú ní ẹzìjì Ābūrámā ní rī. 'Í lā 'dóngará 17-35. 2:23 2:23 'dóngará 15:6

'bázú fizú āngū ímbázú, ā'diātāsīyā ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī 'bā ri' 'bá āngū ímbá' 'bá nō'bée, ĩ ímū 'bávé tā lī 'bá ʊrʊkʊ'bée vé rī ndē. ² 'Bā céré, 'bá 'okí tā ũnjí ni pi kárakará. 'Bá rī átá dō átángá ũnjí āluḡáni kuyé, 'bá 'dīri 'bá pīrī ũnjīkānyā ākó ni, ĩri ícó 'í rú' 'bá ũtē múké.

³ 'Bá ásúkí dō ngá aya rú ni pi hūsánī rī pi tī gé, ĩri sē kōpi tā 'bá ní lēé rī 'dū nga rá, kōpi 'bá jī mʊzú múké vūrā 'bá ní lēzú mʊzú rī gé. ⁴ ĩmi ndrekí drī kúlúmgbā ri ká, ĩri āmbúgú āmbúgú, ũlī ā ri dō ĩri vījī mʊzú nī drāāāsīyā, 'bá kúlúmgbā rī újīpi rī kúlúmgbā āmbúgú āmbúgú 'dīri sō mʊzú pētī mādāḡá rizú kúlúmgbā sōzú rī sī. ⁵ ĩmi ndrekí drī ká, ádra ri mādāḡáḡá, 'bo ĩri tā ambugu ambugu ni pi átá.

Ádra adri sū ācí kúlúlú mādāḡá rī tīnī, ĩri āngū ásé be āmbúgú āmbúgú rī zā ve céré. ⁶ Ádra sū ācí tīnī. Īgélé 'bá rú' 'bá gá rī pi āsámvú gé, ĩri ri ũnjīkānyā ĩjī nī, ĩri 'bá rī vé adringará iza rá, ĩri sē 'bá rī fi ve ācí agá, tā ũnjí ádra ní átá rī íbī ĩfūú ācí vezú āní ũdū ākó rī* agásī. ⁷ Ānyāpá rī pi ārēvú céré, āríná rī pi, ngá éci' 'bá bēdrī sī rī pi, āzini ngá adri' 'bá yījī agá rī pi, ĩ ícó kōpi íwí adri mālímáli, ĩ ícó kōpi ũtē rá, 'bá ri kōpi íwí nī, ĩri kōpi

ũtē nī. ⁸ 'Bo 'bá āzi ícó ádra ri ũtēé bā ku. Ádra āndē tā ũnjí 'ongará sī ku, tā ũnjí ádra ní rīi átá rī adri sū kícú ĩ ní rizú 'bá ú'dizú rī tīnī.

⁹ Ádra ri, 'bā ri 'bávé Úpí 'bá Ẹtépī ri íngú āní, ádra ri, 'bā kpá ri 'bá Múngú ní gbíi sū 'í tīnī rī pi tri āní. ¹⁰ Tī ālu ālu 'dīri sī, 'bā ri Múngú ri íngú āní, 'bā kpá ri 'bá rī pi tri āní. Má édrīpījī má ómvúpījī, lē 'bā 'okí tā 'dīri tīnī ku. ¹¹ Yījī ule rī pi yījī ẹ'yī rú rī be, kōpi nyo ícó ĩ úmú ídī ĩfū vūrā ālu gé sī rá? ¹² Má édrīpījī má ómvúpījī, pētī ĩ ní zījī fīgī rī, ĩri nyo ícó 'i újá 'a ōlívē rú rá? Dōku pētī vīnyō vé rī, ĩri nyo ícó 'i újá 'a fīgī rú rá? Yījī ẹ'yī rú rī, ĩri nyo ícó 'i újá ícá yījī ule rú rá?

Úmī tā nīzú rī íbī íngá Múngú vúgá

¹³ 'Bá ĩmi āsámvú gé 'dīgé úmī be, āzini tā nīngará be rī ā'di 'i? Lē 'bá 'dīri ā 'o tā pīrī, ā lū rī 'yozú kīnī, ĩri úmī be, āzini nī tā rá, lē ā 'o tā mʊzú ẹsī be mādā, úmī tā nīngará vé ni sī. ¹⁴ 'Bo mī ẹsī dra dō dra dra, 'í lē dō 'bá ku, āzini mi dō ĩndrá rú, lē mī ri mi íngú āní ku, dōku mī ri ũnjō úlī 'yozú kīnī, mi ri tā áda 'o 'dīni ku. ¹⁵ Úmī tā 'ozú 'dīni 'dīri, íbī íngá 'bū gélésī kuyé, ĩri úmī nyōkú nōri vé ni, Índrī Múngú vé rī sē úmī 'dīri nī kuyé, ĩri úmī ādróko vé ni. ¹⁶ 'Bá rī dō ri ẹsī 'bā 'bá āzi vé ngá drīgé, ĩri dō

* 3:6 3:6 Ācí vezú āní ũdū ākó rī: Múngú ri úmvúlésī 'bá 'i ẹ'yī' 'bá ku rī pi 'dū ú'bé ācí 'dīri agá. 'Í lā 'dangará 20:7-15.

ri 'i íngú 'bá āmbúgú rú, ĩri
tā ĩzāngā sēepi ní íjì, ĩri tā 'o
muzú bādā rú, ẹ̀sì ũká ũká
sī.

¹⁷ 'Bo tā nīngará íngápi
'bū gélésīla rī, ĩri sē 'bá rī
adri uletere, 'bá rī tākíri lēlē,
'bá rī ẹ̀sì 'bā 'bá rī pi ē ĩzā
kozú, 'bá rī 'bá ambugu rī
pi ĩnjīnjī, 'bá rī adri ẹ̀sì be
múké, 'bá rī tā múké 'o, 'bá
rī 'bá rī pi ē ĩzā ko trōtrō,
āzini ĩri sē 'bá rī tā áda 'o.
¹⁸ 'Bá rī 'bá tākíri íjì 'bá 'bá rī
pi āsámvú gé rī pi, kòpi ri tā
pìrì íjì 'bá rī pi āsámvú gé.

4

*Lē ĩmi ĩnjīkí Múngú ri
ĩnjīnjī*

¹ Ngá sēepi ĩmi ní rizú
āgátá gázú, āzini ĩmi ní rizú
ũmbā fuzú ĩmi āsámvú gé
sī rī ā'di? Tā ũnjí ĩmi ní
ríí ũsūŭ ĩmí ẹ̀sì agá rī, ĩri
ri ũmbā fū ĩmí ẹ̀sì agá nī.

² ĩmi lēkí kōdō ngá, 'bo ĩmi
įsúkí ngá rī kuyé. ĩmi ri
'bá ú'dí, ĩmi įsúkí rí ngá
ānī, 'bo ĩmi įsúkí ngá ĩmi
ní lēé rī kuyé. ĩmi ri āwā,
āzini ĩmi ri ũmbā fū, 'bo ĩmi
įsúkí ngá ĩmi ní lēé rī kuyé,
ā'diātāsīyā ĩmi zìkí ngá ĩmi
lēé rī Múngú vúgá kuyé.

³ ĩmi kádō ríí ngá zìjì Múngú
vúgá, Múngú sē ĩmi ní ngá rī
ku, ā'diātāsīyā ĩmi zìkí ngá
rī lẹ̀tì be pìrì kuyé, ĩmi lēkí
ngá rī pi įsú rizú āyīkō 'bázú.

⁴ ĩmi 'bá Múngú ri gā'bá
sī 'dī'bée, ĩmi nīkí áamá kuyé
'yozú kīnī, ĩmi lēkí dō tā
nyōókú nōri vé rī áyu, ĩmi

ari'ba Múngú vé ni? 'Bá tā
nyōókú nōri vé rī lēepi rī,
ĩri ārī'bá Múngú vé ni. ⁵ Tā
Búkū Múngú vé rī ní 'yoó,
"Múngú ri índrì 'í ní sēé fí
'bá ẹ̀sì agá rī ā tā mba ni
'dīri" fi drī ĩmi drīgé kuyé?
⁶ 'Bo Múngú ri ívé ẹ̀sì múké
rī sē muzú ĩmi ní dījì dījì.
Sězú Búkū Múngú vé rī ní
'yozú kīnī,

"Múngú gā 'bá ĩ íngú'bá
íngúngū rī pi sī,
'bo ĩri ẹ̀sì múké 'bā 'bá
tā bē mādā rī pi ní."

⁷ Lē ĩmi ĩnjīkí Múngú ri
ĩnjīnjī. Lē ĩmi gākí tā ādróko
vé rī sī, ĩri sē ādróko ri nga
ápá ĩmí rú'bá gá sī rá. ⁸ Lē
ĩmi ítrúkí ĩmi ĩnyinā Múngú
vúgá, ĩri kpá 'i ítrú ĩnyinā
ĩmi vúgá. ĩmi 'bá ũnjīkānyā
be 'dī'bée, lē ĩmi ũjīkí ĩmivé
ũnjīkānyā rá. ĩmi 'bá yīkí
be ĩrī 'dī'bée, lē ĩmi ũjīkí
ĩmí ẹ̀sì. ⁹ Lē ĩmi adrikí
ĩzāngā sī, ĩmi ngokí ngongo,
ĩzāngā ā nō ĩmí ẹ̀sì. ĩmi kukí
āgúngará ānī, ĩmi í'dókí āá
ngoó, lē ĩmivé āyīkō ā újā 'i
ĩzāngā rú. ¹⁰ Lē ĩmi 'bākí ĩmi
adrii tā be mādā Úpí ẹ̀ndrẹ̀tì
gé, ĩri ímú ĩmi íngú rá.

*Ā 'yokí 'bá āzi vé tā ũnjí
ku*

¹¹ Má ẹ̀drípìjì má ọ̀mvúpìjì,
lē ĩmi rikí ĩmi ọ̀gúpìjì ā rú
izaá ku. 'Bá riipi átápi ọ̀gúpìjì
ní ũnjí, dōku ọ̀gúpìjì vé tā
'yoópi ũnjí rī, ĩri ri tāĩmbìjì
Múngú vé rī ide. ĩmi idekí
dō tāĩmbìjì Múngú vé rī, ĩmi
'dúkí tāĩmbìjì rī vé tā ngaá

kuyé, ĩmi ri tã lì, ĩmi kìnĩ, tãĩmbĩ rĩ ùnjí. ¹² Múngú ri 'yéjá ri tãĩmbĩ sē nĩ, āzini ĩri kpá ri tã lì nĩ. ĩri ùkpō be 'bá rĩ pazú, āzini 'bá rĩ 'dìzú drāzú. 'Bo mi ã'di 'i mí ógúpì vé tã lìpì?

Lē mĩ íngú mi ú'dú drũ rĩ vé tã sĩ ku

¹³ ĩmi yìkí drĩ ká, ĩmi ri'bá 'yo'bá, “Āndrũ, dōku drũ 'bã mü adri ílĩ ãlu kũrú 'dãri agá, 'bã ngá ụzì, 'bã mũfēngā ĩsụ ãnĩ ambamba 'dĩ'bée!” ¹⁴ ĩmi ícò tã 'ì ngaápi ĩmĩ rú'bá gá ú'dú drũ rĩ gé rĩ nĩ áamá íngóni? ĩmi adrikí sũ sāsālĩ 'deépi sã be mādã, ĩri gō áfí 'dĩsĩ rá rĩ tĩnĩ. ¹⁵ Lē ĩmi 'yokí 'dĩni, “Múngú lē dō rá, 'bã ícò adri ídri rú rá, 'bã ícò tã nōri 'o rá, dōku 'bã ícò tã 'dãri 'o rá.” ¹⁶ 'Bo ĩmi ri ĩmi íngú tã ĩmi ní lēé 'oó rĩ sĩ. Tã ĩmi ní rizú ĩmi íngúzú 'dĩri ùnjí. ¹⁷ 'Bá rĩ nĩ dō tã múké 'í ní kōdō lēé 'oó rĩ rá, 'bo 'o dō tã rĩ kuyé, ĩri ùnjikānyã.

5

Lē 'bá ã'bú be rĩ pi ã ndrekí múké

¹ ĩmi 'bá ã'bú be rĩ pi, lē ĩmi ngokí, āzini ĩmi gákí lűűlű tã ùkpō ùkpó úmvúlésĩ ímú'bá ĩmi ĩsụ'bá drĩdrĩ 'dĩ rĩ pi sĩ. ² ĩmivé ã'bú pi ímú ábá ĩmi drĩgé sĩ rá, āzini ĩjĩrĩkó ri ímú ĩmivé bōngó ùnyĩ be 'dĩ'bée mbe ícá ku ĩrĩkó rú. ³ ĩmivé dábũ, āzini aya ógú'bá ógúógũ rĩ pi údrĩkí ícá ùnjí gí. ĩmivé

ã'bú 'dĩ'bée ímú ĩmi zã ve sũ ãcí ní ngá zãá veé rĩ tĩnĩ. Ā'bú ĩmi ní traá kuú kárakarã 'dĩ'bée, ĩmivé ã'bú 'dĩ'bée ímú tã lì ĩmi drĩgé ú'dú ùdũ vé rĩ gé. ⁴ ĩmi ndrekí drĩ ká! 'Bá ĩmi ní 'bãá ẹzì ngaá ĩmivé ómvú agá rĩ pi, ĩmi gákí kòpivé ãndēma ẹzì ngazú rĩ ùfēgá sĩ, kòpivé ãndēma ĩmi ní gãá ùfēgá sĩ 'dĩ'bée ri ngo ĩmĩ rú'bá gá. Úpí Ùkpō 'Dĩpa yì 'bá ãnyāngā ĩkūnã'bá rĩ pi vé ngongará gí. ⁵ ĩmi ní adringará gá vũ drĩgé nōgó, ĩmi rikí ãyĩkō 'bãá, āzini ĩmi rikí ĩmĩ 'a ã tã ũsũũ áyu. Nóni ĩmĩ rú'bá usekí kuú mgbúmgbú sũ tĩ ĩ ní lēé müú úlĩlĩ rĩ pi tĩnĩ. ⁶ ĩmi lĩkí 'bá tã ãkó rĩ pi vé tã ùnjí, āzini ĩmi ú'dĩkí kòpi ùdrãá rá, kòpi újákí ĩmi ní tã āzi ùnjí ni kuyé.

Īzāngā agá lē ĩmi adrikí ẹsì be mādã

⁷ Má ẹdrípìjì má ómvúpìjì, lē ĩmi adrikí ẹsì be mādã cĩmgbá Úpí ní ícángará gá. ĩmi ndrekí drĩ ká, 'bá ómvú 'ãápi rĩ, ĩri ẹsì 'bã mādã rizú yĩgó 'dĩpì ẹzũ sĩ ãnyāngā ní kazú rĩ ùtēzú. ⁸ Lē kpá ĩmi adrikí ẹsì be mādã, ĩmi tukí pá ùkpó ùkpó, ã'diātāsīyã lókí Úpí ní ĩgōzú rĩ ícá ĩnyĩná gí. ⁹ Má ẹdrípìjì má ómvúpìjì, lē ĩmi unukí ĩmi ógũpìjì rú'bá gá ku, ã lĩkí rí tã ĩmi drĩgé ku. 'Bá tã lìpì rĩ tu pá kuú kẹtĩlė gá 'dĩ!

¹⁰ Má ẹdrípìjì má ómvúpìjì, lē ĩmi ùbĩkí nẹbĩ átã'bá Úpí ã

rú sī rī pi ā pámvú, kôpi kâ rīi ĩzāngā nyaá, kôpi nyaki ĩzāngā rī mužú éšī be mādā. ¹¹ Sū ĩmi ní nūj rā rī tīni, 'bá ĩzāngā nya' 'bá éšī be mādā rī pi, 'bâ kôpi ā rú íngú kôpi ní ĩzāngā rī nyaá éšī be mādā rī sī. ĩmi yīkí ĩzāngā Ēyóbū ní nyaá rī rá. Ūdū ni gé, Úpí ko ĩri ē ĩzā rá. Úpí 'o tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā ĩri Múngú riipi 'bá rī pi ē ĩzā koópi ĩzāngā agá ni, éšī ni múké.

¹² Má édrípīj má ómvúpīj, tā agaápi rá rī, lē ĩmi ē édíki 'bū ā rú, dōku vū ā rú, dōku ngá āzi ā rú ūyō sōzú āní ku. Tā rī dō ē, ĩmi 'yokí ē, tā rī dō kuyé, ĩmi 'yokí kuyé, ā líkí rī tā āní ĩmi drīgé ku.

Múngú vé zīngará ě'yīngará sī rī

¹³ Tā ũkpó ũkpó ísú dō mi nī, lē mí zī Múngú ri. Āyīkō fi dō mí éšī agá, lē mí ngo úngó Múngú ri íngúzú. ¹⁴ Drā rú dō mi nī, lē mí zī 'bá ambugu kánisā* vé rī pi ímú mí ní Múngú ri zīj. 'Í zī kôpi, kôpi ē ímúkí rī ūdu bēé mí rú' 'bá gá Úpí ā rú sī. ¹⁵ 'Bá ě'yīngará be rī pi zīkí dō Múngú ri 'bá drā be rī ní, drā rī ícó dē rú' 'bá ni gé sī rá, Úpí ri ĩri inga uru rá. 'O dō tā ũnjí, Múngú ri ĩri trū ĩrivé ũnjīkányā agásī rá. ¹⁶ Lē ĩmi ũlūkí ĩmivé ũnjīkányā, ógúpī ā ũlū ívé rī ógúpī ní,

ógúpī ā zī Múngú ri ógúpī ní, ĩmi ā adríkí rī ule. 'Bá tā be pīrī rī zī dō Múngú ri, ĩrivé zīngará ũkpō be, ĩri 'bá rī ē ĩzā ko rá.

¹⁷ Ēlīyā† ri 'bá sū 'bá tīni, zī Múngú ri éšī be céré kīnī, yīigó ā 'dī ku, ílī na ělī sī, yīigó 'dī kuyé. ¹⁸ Ēlīyā gō Múngú rī zīj dīj, yīigó gō 'dīj rá, ānyāngā ka nyōókú drīgé nōgó rá. ¹⁹ Má édrípīj má ómvúpīj, 'bá rī ku dō tā áda rī ā 'ongará gí, lē 'bá āzi ā lū ĩri ní, ā gō tā áda rī 'oó áyu. ²⁰ 'Bá rī újā dō 'bá ũnjīkányā 'oópi rī ĩfūú ívé ũnjīkányā agásī āmvé gí, pa 'bá 'dīri drā agásī gí, trūkí ĩri ívé ũnjīkányā kárákará 'dī'bée agásī gí.

* 5:14 5:14 Kánisā: Kánisā ri 'bá Yēsū Kúrisitō ri ě'yī' 'bá gí rī pi. † 5:17 5:17 Ēlīyā: Ēlīyā ri nēbī, Múngú 'dū ĩri mužú 'bū gé ídri rú, drā kuyé. Tīkí ĩri ākūdē ílī rī ca mūdūrīlū úrōmī (900), ísú ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

**Kõkõbì àlu ni
Pétěró
ní sũ rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ
ã ùlũngará**

Pétěró sĩ kõi kõi 'dĩri sěe Kũrĩsĩtĩyãni adri' bá àngũ Tákĩ agá rĩ pi ní. Sĩ kõi kõi 'dĩri sěe kõi ìmbázú ì ní rii kõi òcũjũ kõpivé ẹ'yĩngará ã tã sĩ rĩ sĩ. Lũ kõi ní kĩnĩ, Yěsũ Kũrĩsĩtõ nya ìzàngã, 'okĩ kpá ìri ùnjĩ, kũru lě Kũrĩsĩtĩyãni rĩ pi ã 'bãkĩ ẹsĩ nĩzũ kĩnĩ, kõi ìmũ ìzàngã nya rá. Ìmbá kõi kĩnĩ, ìzàngã kõi ní nyaá 'dĩri agá, kõi tukĩ dõ pá tĩtĩ ìvé ẹ'yĩngará agá, Múngú rĩ kõi ã'yĩ adri anji ìvé ni, ùmvúlésĩ ìri kõi ùfě rá. Pétěró kĩnĩ, lě Kũrĩsĩtĩyãni rĩ pi ã áwĩkĩ adrii 'bá Múngú vé ni.

1 Ma Pétěró 'i, Yěsũ Kũrĩsĩtõ vé 'bá áyúáyũ rĩ.

Á sĩ kõi kõi nõri sěe 'bá Múngú vé ì ní ìré kpélékpélé adri' bá jãkã rú àngũ Põnĩtõ vé rĩ agá, Gãlãtĩyã agá, Kãpãdõkĩyã agá, Ẹzĩyã agá, àzini Bitũnĩyã agá rĩ pi ní. 2 Múngú 'bá Ẹtẹpi ùsũ ìmivé tã 'í ẹsĩ agá ìnógósĩ, ùpě ìmi nĩ. Ìrivé Ìndrĩ Uletere rĩ újá ìmi ícá uletere. Ìmi ní ìrivé tã 'dujũ ngaá rá rĩ sĩ, àri Yěsũ Kũrĩsĩtõ vé rĩ ùjĩ ìmi gĩ.

Ẹsĩ múké Múngú vé rĩ, àzini tãkĩri ìrivé rĩ ã adri ìmi be mụzũ nyonyo.

Õwõ'difõ sěngará

3 'Bá ìngúkĩ 'bávé Úpĩ Yěsũ Kũrĩsĩtõ vé Ẹtẹpi Múngú rĩ. Ìrivé ẹsĩ ní adrii ìdrĩkĩdri 'bá ní rĩ sĩ, lě 'bã 'bãkĩ ẹsĩ ìdri ú'dĩ ìri ní sěe 'bá ní rĩ drĩgě, ã'diãtãsiyã Múngú ní Yěsũ Kũrĩsĩtõ rĩ ingáá gõõ ìdri rú drãngará gálésĩla rĩ vé tã sĩ. 4 Múngú 'bã ìmi ní ngá múké kuú 'bũ gě 'dãá'dã, ngá rĩ ícõ ábã ku, ícõ ú'bĩ ku. 5 Ngá múké 'dĩri 'bãkĩ kuú ìmi tée, ã'diãtãsiyã ìmi ní Yěsũ Kũrĩsĩtõ rĩ ẹ'yĩ gĩ rĩ sĩ. 'Bá Yěsũ rĩ ẹ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi, ùkpõ Múngú vé rĩ kõi ùtě ca cĩngbã ì ní ìmũzũ pangará rĩ vé tã 'dazũ ú'dũ ùdũ vé rĩ gě rĩ gě. 6 Nõni tã kãrãkãrã ni pi ã rĩkĩ dõ ìmi ù'bĩ rii ìzàngã nyaá 'dĩni drãããsiyã, ìmi ìmũ àyĩkõ ìsũ drĩdrĩ 'dĩlé rá pangará rĩ ã tã sĩ. 7 Ìzàngã ìmi ní rii nyaá 'dĩ'bée, ì ri ìmivé ẹ'yĩngará ù'bĩ, nĩzũ ámázũ ìmi dõ pá tu tĩtĩ ìmivé ẹ'yĩngará agá rá. Ì ri ìmi ù'bĩ sũ ì ní dãbũ ù'bĩ zãá àcĩ sĩ rĩ tĩjĩ. Ìmivé ẹ'yĩngará ndě dãbũ ábãpi ìndĩ 'dĩri rá. Ẹ'yĩngará rĩ sě ìmi adri ùkpõ ùkpõ ìzàngã ìmi ní rii nyaá rĩ agá, Múngú rĩ sě ì ìmũ ìmi ìngúngũ, àzini ìmi ìmũ dĩ põwũpõwũ ú'dũ Yěsũ Kũrĩsĩtõ ní ícázũ rĩ gě. 8 Ìmi ndrekĩ dõ ìri kuyé drãããsiyã, ìmi lěkĩ ìri rá, àzini ìmi ẹ'yĩkĩ ìri rá, ìmi rĩ ìri ìngũ àyĩkõ be àmbúgũ, àyĩkõ 'dĩri ícókĩ tã ni 'yoó bã ku. 9 Ìmi ní ìri ẹ'yĩ gĩ rĩ sĩ, ìmi pangará ìsũ rá.

10 Pangará 'dīri, nēbī rī pi ūlūki ọtụ tā ni kīnī, Múngú ri ímụ ẹsị múké 'bā ĩmi pazú, kọpi 'bāki ẹsị rizú pangará 'dīri vé tā nīzú ámázú. 11 Índrī Kúrísítō vé rī ūlū nēbī rī pi ní kīnī, Kúrísítō ri úmvúlésī ímụ ízāngā nya, vúdri ni gé, ĩri dī ọgụ pọwụpọwụ, sē kọpi ní rizú sá, āzini létị tā 'dīri ní ímúzú 'i ngazú rī ndázú ānī. 12 I'dakí tā 'dīri nēbī rī pi ní kīnī, kọpi ri ẹzị rī nga ĩ ní ūgōgōlé rú kuyé, kọpi ri nga ĩmi ní. Tā kọpi ní ūlū ĩmi ní rī, kọpi ūlūki Índrī Uletere ĩ ní ĩpēé 'bū gélésī rī vé ūkpō sī, mālāyíkā rī pi 'bāki kpá ẹsị rizú tā 'dīri nīzú ámázú.

Lē ĩmi adríkí uleterere

13 Lē ĩmi útúkí ĩmivé yīkí tā 'ozú rī ā adri piri. Lē ĩmi 'bāki ẹsị rizú ẹsị múké Múngú ní ímụ 'bāā ĩmi ní lókí ĩri ní ímúzú Yēsū Kúrísítō ri i'dazú rī gé 'dāri ūtēzú. 14 Lē ĩmi adríkí sū anjī Múngú vé tị yī'ba yiyi rī pi tịni, lē ĩmi újaki ĩmi gōō ūnjikānyā ọtụ ĩmi ní 'oó ẹnīākō sī 'dā'bée agá dīi ku. 15 'Bo Múngú ĩmi zīpi rī, ĩri uleterere, lē ĩmi adríkí kpá uleterere tā céré ĩmi ní rīi 'oó rī agá, 16 ā'diātāsīyā sīkí kīnī, "Lē ĩmi adríkí uleterere, ā'diātāsīyā ma uleterere."

17 ĩmi ri Múngú 'bā rī pi vé tā līpi piri rī zī ĩmi

Ētēpi, lē ĩmi ĩnjiki ĩri ĩnjini ĩmi ní drī adrizú jākā rú vū drīgé nōgó rī gé. 18 ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī, Múngú je ĩmī drī ifūzú létị ūnjí ĩmi ẹ'bīpi ní 'oó rī agāsī ngá ábá'ba ábábā sū dábū tịni ni sī kuyé, dōku aya ọgụpi ọgụgū ni sī kuyé, 19 je ĩmi drī āri tā be agaapi rá Kúrísítō adriipi kābīlō mvá* uleterere ūnjikānyā ākó rī vé rī sī. 20 Múngú ĩpē Kúrísítō ri kú ịnogósí ịsú ākūdē gbiki drī vū rī kuyé, 'bo i'dakí ĩri ụ'dú ụdú vé nō'bée gé ĩmivé tā sī. 21 Kúrísítō ā tā sī, ĩmi ẹ'yīkí Múngú Kúrísítō ri ingaapi drāngará gálésī, Kúrísítō ri íngúpí rī gí. Kúru ĩmi ẹ'yīkí Múngú ri rá, āzini ĩmi 'bāki ẹsị Múngú drīgé rá.

22 ĩmi ní ụ'dúkọ áda rī ẹ'yī gí rī sī, ūjiki ĩmi uleterere gí. Kúru lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē ĩmi āsámvú gé sī ĩmi ẹdripi be, ĩmi ọmvúpí be ẹsị be céré. 23 Ā'diātāsīyā tiki nóni ĩmi ú'dí rú gí, ĩmivé tīngará 'dīri adri 'yozú kīnī rú'ba ŋmaapi ŋma ŋma nōri vé ni kuyé, ĩri rú'ba drāapi ku ni, ụ'dúkọ Múngú ní átá adriipi mužú nyonyo 'dīri sē kọpi tī ícá ú'dí rú nī. 24 Sū nēbī rī ní 'yoó rī tịni kīnī,

"'Bā rī pi adríkí sū ásé tịni, kọpi drā mbēlējá, kọpivé ūnyī rī ábá mbēlējá sū peṭi ásé

1:16 1:16 Lēvītíkā 11:44-45; 19:2; 20:7 * 1:19 1:19 Kābīlō mvá: Múngú sē tāimbī Mósē ní kīnī, 'bā rī pi ā zāki kābīlō Múngú ní rōbōnọ rú, ā trūkí ri kọpi ívé ūnjikānyā agāsī rá. Sē ĩ ní Yēsū ri zízú Kābīlō Mvā Múngú vé ni ānī, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē ĩri ímụ drāá 'bávé ūnjikānyā ūjī. 'Í lā Wūngará 12:17-28; Mārākō 14:12; Lúkā 22:7; Yūwánī 1:29-35; 1 Kōrínítō 5:7.

agá rī pi vé fū ní ábá
rī tīnī,
ásé ē bī rī únyú rá, fū ni ri
kpá lū 'dīisī rá.

25 'Bo ú'dúkó Úpí vé
rī áwí adri mužú ny-
onyo."

Ú'dúkó 'dīri, ĩri ú'dúkó
múké Múngú vé ĩ ní ũlūú
ĩmi ní rī.

2

1 Kúru lē ĩmi kukí tã
'dī'bée rá, ẹsī ũnjí 'bāngará
'bá āzi drīgέ, ũnjō, mī
ũ'bāngará, ẹsī ũnjí 'bāngará
'bá āzi vé ngá sī, āzini
átángá átá 'bá āzi ā rú izazú
rī, lē ĩmi kukí rá. ² Lē ĩmi
adrikí sū anji ũdéná ri'bée
bā ndru'bá rī pi tīnī. Lē ĩmi
mvukí lé Índrí Uleterē rī ní
sée ĩmi ní rī, ĩmi mbakí rí āní
ũkpō be, ĩmi ĩsúkí rí pangará
āní. ³ Nóni ĩmi nīkí á má gí
'yozú kīnī, Úpí ri múké.

*Írā adriipi idri rú rī, āzini
'bá Múngú ní ũpée rī pi*

4 ĩmi ímúkí Írā adriipi idri
rú* 'bá rī pi ní gāá sī, Múngú
ní ĩpée, ĩri ní tã ni 'dujú
'bāá āmbúgú rī vúgá. ⁵ ĩmi
adrikí kpá sū írā adri'bá
ídri rú Índrí Uleterē rī ní
rizú jó Múngú vé rī sīzú
āní rī tīnī, ĩmi atala uleterē
ri'bá rōbōṅṅó Múngú ní ā'yī
rá rī sē'bá Múngú ní Yésū
Kúrísitō ā rú sī ni pi. ⁶ Tã ĩ
ní sī búkū Múngú vé rī agá
rī kīnī,

"Īmi ndrekí drī ká, á 'bā írā
kú Sīōnā† agá,
má ĩpē írā rī 'bāá tã be
āmbúgú.

'Bá ĩri ẹ'yīipi rá rī, ícó drīnjá
ísú ku."

7 Īmi írā rī ẹ'yī'bée rá rī pi,
ĩmi vúgá 'dālé írā rī vé tã
āmbúgú. 'Bo 'bá írā rī gā'bá
sī rī pi vúgá 'dāá,

"Írā ándúrú 'bá jó sī'bá rī pi
ní gāá sī rī,

újá nóni 'i ícá írā sēepi
jó rī ní pá tuzú āní
ũkpó ũkpó ni."

8 "Á 'bā írā, 'bá rī pi ri ĩ ũsī
rú'bá ni gé,
írā rī sē kōpi ri u'de
vúgá."

Kōpi ri ĩ ũsī rú'bá ni gé,
ā'diātāsīyā kōpi lēkí tã
Múngú vé rī yīi ku, tã ĩ ní
ũtīī rī nga 'i kōpi ā rú'bá gá
rá.

⁹ 'Bo ĩmi adrikí 'dīni kuyé,
Múngú ũpē ĩmi nī. Īmi atala
'bāgú rī pi vé ni, súrú uleterē
ni, 'bá Múngú vé ni pi.
Múngú zī ĩmi ĩfūú ĩnīnjá agá
'dāásī ímú adrii ũtúnjá dīipi
uleterē rī agá, ĩmi ũlūkí rí tã
múké Múngú ní 'oó ĩmi ní rī
pi 'bá rī pi ní. ¹⁰ Ándúrú ĩmi
adrikí 'bá Múngú vé ni kuyé,
'bo nóni ĩmi 'bá Múngú vé
ni. Ándúrú Múngú 'bá ẹsī
ídrikídri ĩmi drīgέ kuyé, 'bo
nóni 'bá ẹsī ídrikídri ĩmi
drīgέ gí.

¹¹ ĩmi mávé Ũndī má ní
lēlé rī pi, ĩmi jākā, āzini
ĩmi rámbá rú nyōókú drīgέ

1:25 1:25 Ísáyā 40:6-8 * 2:4 2:4 Írā adriipi idri rú: Írā adriipi idri rú rī Yésū
'i. † 2:6 2:6 Sīōnā: Sīōnā ri ĩ kpá zī Yērúsālémā. 2:6 2:6 Ísáyā 28:16 2:7
2:7 Sāwūmā 118:22 2:8 2:8 Ísáyā 8:14

nōgó, á mã ĩmi drĭ ĩrĭ sĭ, tã ũnjĭ riipi ũmbã fuųpi ĩmi ęsĭ agá 'dĭri, lę ĩmi kukĭ ăni. ¹² Lę ĩmivę tã ă adri múké 'bá pãgánō rú rĭ pi ăsámvú gé, kôpi kádō ũnjō ũlĭ ĩmi drĭgé 'yozú kĭnĭ ĩmi ri tã ũnjĭ 'o, kôpi ă ndrekĭ rĭ tã múké ĩmi ní 'oó rĭ, kôpi ę ĩngúkĭ rĭ Múngú ri ú'dú ĩri ní ĩmúzú 'bá vúgá nólę rĭ gé.

Lę ę ĩnjĭkĭ 'bá drĭkoma rú rĭ pi ĩnjĭnjĭ

¹³ Úpĭ lę ĩmi ĩnjĭkĭ 'bá ĩ ní ũ'băá ĩmĭ drĭlé gá rĭ pi ăręvú cérę ĩnjĭnjĭ. Lę ĩmi ĩnjĭkĭ 'băgú rĭ pi ĩnjĭnjĭ, ă'diătăsĭyă kôpi 'bá ambugu 'bá rĭ pi drĭgé cérę. ¹⁴ ăzini lę ĩmi ĩnjĭkĭ gávănă rĭ pi ĩnjĭnjĭ, ă'diătăsĭyă ũpękĭ kôpi riĭ 'bá tã 'o'bă ũnjĭ rĭ pi ĩrĭňăă, ăzini riĭ 'bá tã 'o'bă múké rĭ pi ĩngú. ¹⁵ Múngú lę ĩmi 'okĭ tã pĭrĭ, 'bá adri'bă azakaza rú tã nĭ'bă ku rĭ pi ă 'yokĭ rĭ tã ăzi ĩmi ní ku. ¹⁶ ĩmi ĩsúkĭ drĭwălă gĭ, 'bo drĭwălă ĩmi ní ĩsú 'dĭri, lę ĩmi 'okĭ tã ũnjĭ ăni ku. Lę ĩmi adrikĭ ătĭ'bă Múngú vé ni. ¹⁷ Lę ĩmi ĩnjĭkĭ 'bá rĭ pi cérę ĩnjĭnjĭ, ĩmi lękĭ ĩmi ôgųpĭjĭ Yęsŭ ri ę'yĭ'bă gĭ rĭ pi lęlę. ĩmi rukĭ Múngú ri, ăzini ĩmi ĩnjĭkĭ 'băgú rĭ pi ĩnjĭnjĭ.

¹⁸ ĩmi 'bá adri'bă túgęrĭ rú 'dĭ'bée, lę ĩmi ĩnjĭkĭ ĩmivę 'bá ĩmi ní riĭ ęzĭ ngaá kôpi ă pálę gá rĭ pi ĩnjĭnjĭ. Adri 'yozú kĭnĭ, ĩmi 'yęňă 'bá tã be múké rĭ pi ĩnjĭ áyu 'dĭni ku, lę ĩmi ĩnjĭkĭ 'bá ęsĭ be

ŭká ŭká rĭ pi ĩndĭ. ¹⁹ 'Bá rĭ 'o dō mi ũnjĭ drăăăsĭyă, Múngú ri mí ní tăkĭri sę rá, ă'diătăsĭyă mi 'bá Múngú vé ni. ²⁰ Ũgbăkĭ dō ĩmi tã ũnjĭ ĩmi ní 'oó rĭ sĭ, ĩmi takĭ dō tã ni mädă, ngă múké ĩmi ní ĩsŭ ăni gé 'dĭgé rĭ ă'di? 'Bo ĩmi nyakĭ dō ĩzăngă tã múké ĩmi ní 'oó rĭ sĭ, ĩmi takĭ dō ta ni mädă, Múngú ri adri ĩmi sĭ ăyĭkō sĭ. ²¹ Múngú ní ĩmi zĭjĭ ĩmŭ Kúrĭsĭtō ă pámvú ũbĭĭ rĭ sĭ, ĩmi ĩmŭ ĩzăngă nya sŭ Kúrĭsĭtō ní nyaá ĩmi tã sĭ rĭ tĭnjĭ, ĩri ĩmi ní ũ'bĭtă rú, ĩmi ũbĭkĭ rĭ ĩri ă pámvú ăni. ²² "'O ũnjĭkănyă ăluňani kuyę,

ŭ'bă 'bă ăzi ę mĭ kuyę."

²³ 'Bá rĭ pi kă ĩri u'dăă, u'dă kôpi kuyę. Kă riĭ ĩzăngă rĭ nyaá, ęrĭ 'i ôjōgō sĭ ăluňani kuyę. ĩzăngă ĩri ní nyaá rĭ agă, 'bă ívé ęsĭ cérę Múngú tã lĭjĭ pĭrĭ rĭ drĭgé. ²⁴ Kúrĭsĭtō 'dŭ 'bávę ũnjĭkănyă mŭzú 'ĭ rŭ'bă gá pętĭ alambaku sĭgé gĭ, 'bă kukĭ rĭ ũnjĭkănyă, 'bă adrikĭ rĭ ídri rú, 'bă 'okĭ rĭ tã pĭrĭ áyu. ĩzăngă ĩri ní nyaá rĭ sę ídrikĭ ĩmi gĭ. ²⁵ ăndŭrú ĩmi adrikĭ sŭ kăbĭlō ăvĭ'bă gĭ, rĭ'bă ănyă'bă mŭ'bă bădărú rĭ pi tĭnjĭ, 'bo nŏni ĩmi ĩmvĭkĭ ĩgōó 'bá riipi ĩmi úcépi, ăzini ĩmivę ídri ă tã mbaápi rĭ vúgá gĭ.

3

Ũkú rĭ pi vé adringára ĩvé ăgō rĭ pi be rĭ

1 Ūkú rī pi, lē ĩmi ĩnjīkí ĩmivé āgō rī pi ĩnjīnjī, ĩmi 'dukí tā kōpi ní lūu ĩmi ní rī ngaánga. Āgō rī pi ẹ'yīkí dō ụ'dúkọ múké rī kuyé, ūkú rī pi vé tā 'oó múké rī sī, ūkú rī pi ā ūlūkí dō ụ'dúkọ múké rī ĩvé āgō rī pi ní kuyé draāāsīyā, āgō rī pi ụ'dúkọ múké rī ẹ'yī rá. 2 Āgō rī pi ndrekí dō ūkú rī pi rī tā 'o múké, kōpi kúru 'de Kúrísítō ā pámvú ūbī. 3 Lē ku ĩmi ní rizú ẹsị 'bāzú céré ũnyī rụ'bá nōri vé rī ā tā ũsūzú áyu, āzini rizú drī'bí tizú ũ'dū be túngú túngú, dōku gālágála dábū rú ni pi ũ'yīzú ĩmi bī gé sī, āzini bōngó ājē be āmbúgú ni pi úsúzú. 4 Múké ni, lē ĩmivé ũnyī ā adri ĩmí ẹsị agálésīla. Ũnyī 'dīri ā adri rí mužú nyonyo, ĩmivé ẹsị ā adri rí kírí, āzini tā be mādā. Ũnyī 'dīri tā be āmbúgú Múngú ẹndrẹtị gé 'dāá. 5 Ūkú ọtú Múngú rī ĩnjī'ba rī pi 'okí tā rī sū 'dīri tịnị. Kōpi 'bākí ẹsị céré Múngú drīgé, kōpi rī ĩ údé ũnyī be. Kōpi rī ĩvé āgō rī pi vé tā 'du nga rá. 6 Sárā ní ágó ni Ābūrámā* rī ĩnjī ĩnjī rī sī, zị ágó ni rī ívé āmbúgú. ĩmi 'okí dō tā pịrị ụrị ákó, ĩmi anjị ūkú Sárā vé ni.

7 ĩmi āgō ūkú be rī pi, lē ĩmi ĩnjīkí ĩmivé ūkú rī pi ĩnjīnjī, ĩmi rụkí kōpi múké,

ĩmi ũsūkí létị múké kōpi ẹ ĩzā kozú ānị, kōpi dō ũkpō ākó draāāsīyā, Múngú vé ẹsị múké rī sī, sē ĩmi ní fēfē idri ú'dí rī vé rī céré trōtrō, ānị ā uga rí ĩmi ní létị Múngú rī zịzú rī ku.

Īzāngā nyangará tā múké 'ongará sī rī

8 Í'yó ẹsịzú rī 'dī, lē ĩmivé yīkí ā adri céré ālu. ĩmi kukí ĩmi ọgūpị rí ĩzāngā nyaá ọ'dúkụle ku. Lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē adrizú ẹdrípị rú āzini ọmvúpị rú. ĩmi adrikí ẹsị be múké, āzini ĩmi adrikí tā be mādā. 9 'Bá āzi 'o dō ĩmi ũnjí, lē ĩmi 'okí ĩri ũnjí ku, 'bá āzi 'da dō ĩmi, lē ĩmi 'dakí ĩri ku, múké ni, lē ĩmi zíkí ĩri ní Múngú rí, ā sē ĩri ní tākírí, ā'diātāsīyā ĩmi 'okí dō 'díní, Múngú rí ĩmi ní tākírí sē rá. 10 Ā'diātāsīyā síkí búkū Múngú vé rī agá kíní,

“Bá rī lē dō adrií āyīkō sī, āzini lē dō adrií mužú múké,

lē ā ũtē ívé ádra, ā rí átángá ũnjí átá ku,

āzini ā rí ũnjō ụlị ku.

11 Lē ẹ ĩfū ũnjīkānyā agásí rá, ā 'o tā múké, lē ā ndā létị tākírí íjízú, ā 'du tākírí rī vé tā ngaánga.

12 Ā'diātāsīyā Úpí Múngú rí mị 'bā 'bá tā 'o'bá pịrị rī pi ndrezú

* 3:6 3:6 Ābūrámā: Múngú zị Ābūrámā rí kíní, ā ku ívé 'bá 'bẹtị āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de mužú āngū āzi ú'dí ní gé. Ābūrámā rí ẹ'bịpị Yāhūdī rī pi vé rī, tíkí ĩri ílí ẹlífū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ịsụ tíkí drī Yẹsụ rí kuyé. 'Í lá Í'dóngará 12-25. 3:12 3:12 Sāwụmā 34:12-16

āzini ĩri bĭ 'bā kôpivé
zĭngará yĭzú,

'bo ĩri úgórô újá 'bá tã 'o'bá
ũnjĭ rĭ pi ní."

13 Ĭmi dō ri úvá 'bā tã múké 'ozú, ā'di ri ícô ĩmi 'o ũnjĭ nĭ? 14 'Bo ĩmi dō ri ĭzāngā nya tã ĩmi ní 'oó pĭrĭ rĭ sĭ drāāāsĭyā, Múngú ri ĩmi ní tākĭri sē rá. "Lē ĩmi rukĭ ngá kôpi ní ruú rĭ ku, lē ĩmi ā adrikĭ ũrĭ sĭ ku." 15 Lē ĩmi ĭnjĭkĭ Kúrísitô ri ĩmĭ ěsĭ agá 'dālē 'yozú kĭnĭ, ĩri ĩmivé Úpĭ. 'Bá āzi zĭ dō ĩmi tã ĩmi ní rizú ěsĭ 'bázú Kúrísitô drĭgé rĭ ā tã sĭ, lē ĩmi útúkĭ ĩmi kú ĭnogósĭ, ĩmi újákĭ rĭ tã ĩri ní zĭĭ 'dĭri ānĭ múké. 'Bo lē ĩmi újákĭ tã rĭ ú'dúkô adriĭpi mādā ni sĭ, ĭnjĭngará be. 16 Lē tã ĩmi ní újá rĭ ā adri pĭrĭ, ā'diātāsĭyā 'bá ri'bá átángá ũnjĭ 'yo'bá ĩmĭ rŭ'bá ĩmi ní riĭ ězĭ Kúrísitô vé rĭ ngaá múké rĭ ā tã sĭ rĭ pi ē ĭsúkĭ rĭ drĭnjá bēsĭnĭ. 17 'Bá rĭ dō ri ĭzāngā nya tã múké ĩri ní 'oó rĭ sĭ, Múngú lē dō tã rĭ ā 'o 'i 'dĭni, ĩri múké. 'Bá rĭ dō ri ĭzāngā nya tã ũnjĭ ĩri ní 'oó rĭ sĭ, adri múké ku. 18 Kúrísitô drā vú ālu 'bávē ũnjĭkānyā ā tã sĭ, ĩri tã be pĭrĭ ũnjĭkānyā ākô, drā 'bá ũnjĭkānyā be rĭ pi vé tã sĭ, ā újá rĭ ĩmi ícá anji Múngú vé ni. 'Dĭkĭ ĩri drāá rá, 'bo Ĭndrí Múngú vé rĭ sē ĭdrĭ gōó rá. 19 Kúrísitô mu tĭ sēē ĭndrí ĭ ní 'bāá kuú jó āngŭ ũ'yĭzú rĭ agá rĭ pi

nĭ. 20 Ĭndrí 'dĭ'bée gākĭ ótŭ Múngú vé tã sĭ, sâ Núwā† ní rizú ívé kŭlŭmgba mōŭngŭ rĭ sĭzú rĭ gé, 'bo Múngú ri tēē ěsĭ be mādā. Yĭĭ tĭĭpi rĭ agá 'dāá, 'yéná 'bá ārō ĭdrĭkĭ nĭ. 21 Yĭĭ tĭĭpi 'dĭri i'da ífĭfĭ bātĭzĭmŭ vé rĭ, nóni ĩmi paápi 'dĭ. 'Bo bātĭzĭmŭ vé ífĭfĭ adri 'yéná ũndĭ rŭ'bá gá rĭ ā ũjĭngará kuyé, ĭrivé ífĭfĭ, ĩmi ní ěsĭ újázú ule Múngú ri ě'yĭzú, ā'diātāsĭyā Yēsŭ Kúrísitô ĭngá gōó ĭdrĭ rŭ drāngará gálésĭla gĭ. 22 Nóni Yēsŭ Kúrísitô mu 'bŭ gé 'dāá gĭ, úrĭ kuú Múngú vé drĭ ěndépĭ gé, Múngú 'bā mālāyĭkā rĭ pi 'bá āngŭ rŭ'bá rĭ pi be adriĭ ĩri ā pálé gá.

4

*Adringará pĭrĭ Múngú
agá rĭ*

1 Kúrísitô ní 'ĭ rŭ'bá adĭi sēē ĭzāngā nyaá rĭ sĭ, lē kpá ĩmi adĭkĭ ĩmĭ rŭ'bá ĭzāngā nyaá sŭ ĭrivé rĭ tĭnjĭ, ā'diātāsĭyā 'bá rĭ adĭ dō 'i ĭzāngā nyaá Kúrísitô ā tã sĭ rá, ĩri lŭ 'yozú kĭnĭ, 'bá rĭ ku ũnjĭkānyā 'ongará gĭ. 2 ĩri lŭ 'yozú kĭnĭ, ĩmi ícókĭ lókĭ ĩmi ní adrizú nyōŭkŭ drĭgé nōgô rĭ izaá rizú tã ũnjĭ rŭ'bá nōri vé rĭ ngazú ānĭ ku, ĩmi ěsĭ 'bā rizú tã Múngú vé rĭ 'duzú ngazú. 3 Ótŭ ĩmi izakĭ sâ ambamba, ĩmi rikĭ tã pāgánō rĭ pi ní riĭ 'oó rĭ pi 'duŭ ngaá:

3:14 3:14 Ĭsáyā 8:12 † 3:20 3:20 Núwā: Núwā adri sâ 'bá rĭ pi ní ũnjĭkānyā 'ozú ũnjĭ 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zĭzú ā udé kŭlŭmgba, yĭĭ rĭ kādō ĭmŭ tĭĭ, ā pa rĭ ĭrivé 'bá rĭ pi ĭrivé ānyāpā rĭ pi ā urŭkô pi be. † Í lē Ĭ'dóngará 5-9.

Īmi rikí tã drĩnjã sēepi ni 'oó, ĩmi rikí ôwũ 'bãã, ĩmi rikí ĩmērēē ũnjí ũnjí, ĩmi rikí ũmũ 'bãã rizú íwã mvuzú ĩmērēzú tã drĩnjã sēepi ni pi 'ozú, āzini ĩmi rikí mungú ũnjí ĩ ní údé drĩ sĩ rĩ pi ĩnjĩ. ⁴ Nóni ĩmivé ũndĩ ándúru rĩ pi ĩ drĩ ábã céré céré, ĩmi ní ĩmi úmú adrií ĩ be trũ ku rĩ sĩ, sē kôpi nóni ri ĩmi u'da'da. ⁵ 'Bo kôpi ímũ pá tu Mungú úmvúlēsĩ 'bã ídri rú, āzini ũdrã'bã gĩ rĩ pi vé tã lĩpi rĩ ędretĩ gé. ⁶ Tã 'dĩri sē ĩ ní rizú ũ'dúkô múké rĩ ũlũzú 'bã ũdrã'bã gĩ rĩ pi ní ĩndĩ ānĩ. Kúru ĩ tã lĩ kôpi drĩgé tã kôpi ní 'oó nyôkũ drĩgé nõgó rĩ sĩ, kôpivé ĩndri ri kúru mụ adri Mungú be trũ.

⁷ Ẹsĩ mādã, ngá rĩ pi ārēvú céré ímũ adri 'dãáyo. Kúru lē ĩmi adriki mị be kowu, ĩmi a'bikí ĩmi tã sĩ a'bia'bi, ĩmi zikí Mungú ri. ⁸ Agaápi rá rĩ, lē ĩmi lēkí ĩmi ẹsĩ ǎlu sĩ, ā'diātāsīyā 'bã āzi 'o dō ĩmi ũnjí, lēngará ri sē ĩmi 'bãkí ĩrivé tã ĩmĩ ẹsĩ agá ũnjí ku. ⁹ Lē ĩmi ẹ'yĩkí 'bã rĩ pi ĩmivé 'bētĩ ǎsámvú gé lēngará sĩ, unungará ǎkó. ¹⁰ Mungú ri ẹsĩ be múké, sē ĩmi ní fēfē céré ǎndiǎndĩ. ĩmi áyúkí fēfē ǎndiǎndĩ ĩri ní sēē ĩmi ní 'dĩ'bée 'bã uringo ĩ ĩzã kozú ānĩ. ¹¹ Mivé ẹzĩ dō rizú tĩ sēzú, lē mĩ ri tĩ Mungú vé rĩ sēē 'bã rĩ pi ní. Mivé ẹzĩ dō rizú 'bã rĩ pi ĩ ĩzã kozú ngá sĩ, lē mĩ ri kôpi ĩ ĩzã koó

muzú ũkpō Mungú ní sēē mí ní rĩ sĩ, ĩ ĩngúkí rĩ Mungú dīpi pōwũpōwũ, āzini ũkpō be rĩ ānĩ Yēsũ Kúrísitō ā rú sĩ muzú nyonyo. Āmĩnã.

Īzāngā nyangará adringará Kūrīsītīyānĩ rú rĩ vé tã sĩ rĩ

¹² ĩmi mávé ũndĩ má ní lēélē rĩ pi, tã ũkpō ũkpō riipi ĩmi ũ'bīpi ĩmi ní rizú ĩzāngā nyazú ānĩ 'dĩ'bée, lē ĩmĩ ẹsĩ ā ũtĩ ānĩ ku, tã ĩmi ũ'bīpi 'dĩri ĩ ĩndré ĩmi ní tã ú'dĩ rú ni ku. ¹³ 'Bo lē ĩmi adriki ǎyĩkō sĩ ĩzāngā ĩmi ní riĩ nyaá 'dĩ'bée sĩ, ā'diātāsīyā ĩzāngā Kúrísitō ní nyaá rĩ ĩmi ní nóni riĩ nyaá 'dĩ. Kádō ímũ ĩri i'daá dīngará be pōwũpōwũ, ĩmi kúru ímũ ǎyĩkō ịsũ aga rá. ¹⁴ U'dakí dō ĩmi, ĩmi ní Kúrísitō ri ẹ'yĩ gĩ rĩ sĩ, ĩmi tākiri ịsũ rá, ā'diātāsīyā Mungú vé ĩndri Uleterē dīpi pōwũpōwũ rĩ adri ĩmi be trũ. ¹⁵ ĩmi dō ri ĩzāngā nya, lē ĩzāngā ĩmi ní riĩ nyaá rĩ ā adri 'bã 'dizú ni ku, dōku ngá ũgũzú ni ku, dōku tã ũnjí 'ozú ni ku, dōku 'dezú tã agá yāyā ni ku. ¹⁶ Mi dō ri ĩzāngā nya mí ní adrii Kūrīsītīyānĩ* rú rĩ sĩ, lē mĩ drĩ ā nja ku, lē mĩ ĩngú Mungú ri mí ní riĩ Kúrísitō ā pámvú ũbĩ rĩ sĩ. ¹⁷ Ā'diātāsīyā lókí tã lizú rĩ ícá gĩ, ĩ í'dó anji Mungú vé rĩ pi vé tã lĩ. Dō ĩ í'dó 'bávē tã lĩ drĩdrĩ píri, kúru 'bã ũ'dúkô múké Mungú vé

* 4:16 4:16 Kūrīsītīyānĩ: 'Bã 'dĩ'bée ẹ'yĩkí rá 'yozú kīnĩ, Yēsũ ri Kúrísitō, pa ĩ nĩ. Zikí kôpi Kūrīsītīyānĩ, ā'diātāsīyā kôpi ri Yēsũ Kúrísitō ā pámvú ũbĩ.

rĩ yì'bán, gā'bán tā ni 'du'bán ngagá sī rĩ pi vé tā ā adri rí íngóni? ¹⁸ Búkū Múngú vé rĩ kīnī,

“Ĩri dō ũkpó ũkpó 'bán tā be pīrī rĩ pi ní ídríngará ĩsúzú,

'bán ũnjīkányā 'o'bán, āzini Múngú ri ĩnjī'bán ku rĩ pi ā 'okí rí kōpi íngóni?”

¹⁹ Kúru 'bán ri'bán ĩzāngā nya'bée ězī Múngú vé rĩ ā tā sī rĩ pi, lē kōpi ā tukí pá títí, kōpi ě ě'yīkí Múngú ũyō sōopi, tā ni 'du'pī ngaápi rá, ĩ gbi'pī rĩ, āzini kōpi ā rikí tā múké 'oó mužú.

5

'Bán Múngú vé rĩ pi vé ímbángará

¹ ĩmi má ọgūpīi drīkoma rú kánisā vé rĩ pi, á ndre ĩzāngā Kúrísítō ní nyaá rĩ rá, āzini á ndre ĩrivé đingará pōwūpōwū ĩ ní ímú i'daá, 'bán ní úmvúlésī ímú ālēé trú rĩ rá. Á lē átá ĩmi ní 'dīni. ² ĩmi drīkoma kánisā vé 'dī'bée, lē ĩmi úcékí kábīlō Múngú vé adri'bán ĩmi āsámvú gé 'dī'bée. Lē ĩmi ā adrikí drīkoma rú, ĩmi ũtēkí kōpi. 'Bo ā adri ũkpō sī ku, ā adri sū ĩmī ěsī ní lēé rĩ tīnī, Múngú lē ĩmi 'okí 'dīni. 'Bo lē ĩmi 'bākí ěsī āmbúgú mūfēngā drīgé ku, lē ĩmi 'bākí úvá ězī rĩ ngazú. ³ 'Bán ĩmi ní rií ũtēé rĩ pi, lē ĩmi 'bākí tā ěnjīěnjī kōpi drīgé ku, lē ĩmi adrikí kōpi āsámvú gé ũ'bītā rú.

⁴ Kúrísítō adri'pī 'bán kábīlō úcé'bán rĩ pi drīgé rĩ kādō 'i i'daá, ĩmi ímú kūlá đingará adri'pī pōwūpōwū đēpī ku rĩ vé rĩ úsú ĩmi drīgé.

⁵ ĩmi kēri'anjī rĩ pi, lē ĩmi yīkí 'bán ambugu rĩ pi ě tī yiyi. ĩmi ārēvú céré, lē ĩmi adrikí ĩmi āsámvú gé sī ěsī be mādā, ā'diātāsīyā

“Múngú gā 'bán ĩ íngú'bán íngúngū rĩ pi sī,

'bo ĩri ěsī múké 'bā 'bán tā be mādā rĩ pi ní.”

⁶ Lē ĩmi adrikí tā be mādā Múngú adri'pī ũkpō be rĩ ěndrētī gé, ĩri ímú sē ĩ ĩmi ĩnjīnjī lókí ĩri ní íngá ĩpēé rĩ gé. ⁷ Tā ĩmi ní rií ĩmi ũsúzú drāzú ānī 'dīri, lē ĩmi kukí céré kuú Múngú drīgé, ā'diātāsīyā Múngú ri ĩmi tā mba rá.

⁸ ĩmi adrikí úmī be, āzini ĩmi adrikí mī be kōwū, ā'diātāsīyā ĩmivé āri'bán ādróko ri ěcī āngū mbā sū kēmīrō ri'pī lípī lēépi 'bán ndāápi nyaápi rĩ tīnī. ⁹ ĩmi tukí pá títí ĩmivé ě'yīngará agá, ĩmi sēkí ādróko ā ũ'bā ĩmī mī ku. Ā'diātāsīyā ĩmi nīkí rá ĩmi ọgūpīi Yēsū ri ě'yī'bán gí vū drīgé nōgó rĩ pi nyo ri ĩzāngā nya sū ĩmi ní rií nyaá 'dīri tīnī.

¹⁰ 'Bo ĩmi kádō ĩzāngā rĩ nyaá lókíná be mādā, vūdrī ni gé, Múngú ěsī be múké ĩmi zīpī ímūpī đingará 'dāni'dāni rĩ ālēépi Kúrísítō agá rĩ, ĩri sē ĩmi gō adri múké rá, ĩri ĩmi ní ũkpō sē rá, ĩri sē ĩmi pá tu títí

ĩmivé ẹ'yĩngára agá. ¹¹ Ūkpõ Múngú vé rĩ ã adri mužú nyonyo. Āmĩnã.

Pétêró vé átángá ũdũ

¹² Kõkõbì má ní sī ẹlĩnà nōri, Sílã má ní ẹsì 'bãá drĩ ni gé ẹdrìpì rú Yēsũ Kúrísítõ agá rĩ ko mà ìzã sīngára ni gé nĩ. Tã má ní kõkõbì rĩ sīzú rĩ, á lē ĩmĩ ẹsì ímbá, āzini á lē lūú ĩmi ní 'yozú kínĩ, ádarú Múngú vé ẹsì múké. Lē ĩmi tukí pá títí ẹsì múké Múngú vé rĩ agá.

¹³ Ngúlúmũ Yēsũ ri ẹ'yĩ'bée gí Bãbêlónã gá Múngú ní ũpěé sũ ĩri ní ĩmi ũpěé rĩ tĩnì rĩ pi sēkí ĩmi ní mōdó, āzini mà mvópì Mārākõ sē kpá ĩmi ní mōdó. ¹⁴ ĩmi adri'bá Kúrísítõ agá rĩ pi, ĩmi u'dekì ĩmi ẹzì bēdrì sī, lēngára be céré, Múngú ã 'bã tākiri ĩmi drìgè.

Kõkõbì ìrì ní Pétêró ní sǐ rǐ Tã búkũ rǐ vé rǐ ã ùlũngará

Pétêró sǐ kòkòbì 'dìri sêé Kúrísítìyànì urukò ní, lókí ìrì ní nǐzú ámázú 'yozú kìnì, 'bá urukò lèkí 'i 'dì'dì rǐ gé. Lè lùú Kúrísítìyànì rǐ pi ní 'yozú kìnì, lè adringára kòpivé rǐ ã sê áyìkò Múngú ní. Kòkòbì 'dìri agá, sǐ kìnì, tã nǐngará Múngú ní sêé kòpi ní, àzini Yèsù Kúrísítò ní sêé kòpi ní, àzini kòpi ní ìsù 'bá urukò'bée vùgá rǐ, lè kòpi ã kukí ku. 'Yo kòpi ní kìnì, lè kòpi ã adrikí mǐ be kowu 'bá ìmù'bá àngũ ìmbá'bá ùnjò sǐ 'bá kànísá vé rǐ pi àsámvú gé rǐ pi vé tã sǐ. 'Bá àngũ ìmbá'bá ùnjò sǐ rǐ pi, kòpi rǐ 'bá rǐ pi ìmbá tã ùnjí sǐ, àzini kòpi rǐ 'yo, Kúrísítò ìgò ku. 'Bo Pétêró 'yo kìnì, Kúrísítò rǐ ìgò rá, Múngú rǐ ngá 'í ní gbíí lókí nòri vé rǐ pi ú'dí rá. Ìri gò ngá ú'dí gbí ùkú rǐ ã vùrã gá, kòpi adri ùnjìkànyã àkò.

¹ Ma Sǐmònã Pétêró 'i, àtì'bágú, àzini Yèsù Kúrísítò vé 'bá áyúáyù ní.

Á sǐ kòkòbì 'dìri sêé 'bá Yèsù rǐ ẹ'yì'bá gí sù 'bá ní ẹ'yì rǐ tǐnì rǐ pi ní. Ẹ'yìngará 'dìri tã be àmbúgú, sèkí ìmi ní tã pǐrì Yèsù Kúrísítò 'bávè Múngú 'bá Paapi rǐ vé tã sǐ.

² Ẹsì múké, àzini tākíri Múngú vé rǐ ã ga ìmì ẹsì agá tré tré. Lè ìmi 'bākí ẹsì rizú tã Múngú vé rǐ ùnǐzú, àzini Úpí Yèsù vé rǐ ùnǐzú mužú dǐi dǐi.

Adringára Múngú agá rǐ

³ Múngú vé ùkpò sǐ, sê 'bá ní ngá àrèvú céré 'bá ní tã 'ozú àní múké áyìkò sèépi ìri ní rǐ pi gí. Sê 'bá ní ngá 'dì'bée, 'bá ní ìri nǐi gí rǐ sǐ. Múngú zì 'bá, 'bá ìmùkí rǐ ívé dǐngará pòwùpòwù rǐ àlèé, àzini ívé adringára múké 'dìri àlèé 'í be trú. ⁴ Múngú ẹzi 'bá ní tã àmbúgú, 'bá ìkókí rǐ ívé adringára múké rǐ àní, àzini 'bá kukí rǐ ẹsì 'bá ní ríí 'báá tã ùnjí 'ozú rǐ rá, àzini 'bá kukí rǐ ẹsì àmbúgú 'bá ní ríí 'báá ngá drìgé nyòókú drìgé nògò rǐ àní.

⁵ Lè ìmi rúkí ìmivé ẹ'yìngará rǐ tǐtǐ. Ẹ'yìngará rǐ ã vùdrì gé, lè ìmi 'okí tã múké, tã múké rǐ ã vùdrì gé, lè ìmi adrikí tã nǐngará be, ⁶ tã nǐngará rǐ ã vùdrì gé, lè ìmi ùtèkí ìmi ùtètè tã ùnjí sǐ, ùtèngará rǐ ã vùdrì gé, tã ẹnjìẹnjì agá, lè ìmi ùmbékí ẹsì, ẹsì ùmbéngará rǐ ã vùdrì gé, lè ìmi 'okí tã Múngú ní áyìkò sèépi ní, ⁷ tã 'ongará Múngú ní áyìkò sèépi rǐ ã vùdrì gé, ìmi ẹdrípìí rú, lè ìmi lèkí ìmi lèlè ìmi àsámvú gé sǐ, lèngará rǐ ã vùdrì gé, lè ìmi lèkí 'bá rǐ pi àrèvú céré. ⁸ Ìmi 'dukí dō tã 'dì'bée àrèvú ngaá céré rá, ìri lù 'yozú kìnì, ẹsì ìmi ní

'bāá 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísitō ri n̄zú rĩ, ũ'a ni ri índrē ĩmĩ rŭ'bá gá bá, pámvú ni ri índrēndrē. ⁹ 'Bo 'bá tā 'dĩ'bée 'duŭpi ngaápi ku rĩ, índrē sũ 'bá mĩ be ęsĩpi gĩ, āngũ ndreépi ku rĩ tĩnĩ. 'Bá tā 'oópi 'dĩni 'dĩri, tā ĩ ní ĩri trũzú ĩrivé ũnjĩkãnyã agásĩ rĩ āvĩ ęsĩ ni agásĩ gĩ.

¹⁰ Kúru má ędrĩpĩjĩ má ọmvúpijĩ, lē ĩmi 'okĩ tā lũúpi 'yozú kĩnĩ, ádarú Múngú ũpē ĩmi nĩ, āzini zĩ ĩmi ĩmú adrii 'bá ívé ni. ĩmi 'duki dō tā 'dĩ'bée ngaá sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi ícókĩ í'dé ĩmivé ę'yĩngará agásĩ ku. ¹¹ 'Bávé Úpí Yēsũ Kúrísitō 'bá Paápi rĩ ĩmú ĩmi ę'yĩ drĩ ĩrĩ sĩ fi mālũngã adrizú ānĩ 'dání'dání rĩ agá rá.

Tā Búkũ Múngú vé rĩ ní átá rĩ

¹² ĩmi n̄kĩ dō tā rĩ gĩ, āzini ĩmi tukĩ dō pá tā áda rĩ agá tĩtĩ drããsĩyã, á lē tā 'dĩ'bée ęndĩjĩ ũlũú ĩmi ní dđĩ dđĩ. ¹³ Má ní drĩ adrizú ídri rŭ rĩ gé, má ũsũ ĩri múké má ní tā 'dĩ'bée ũlũzú ĩmi ní, tā ni ā āvĩ rĩ ĩmĩ ęsĩ agásĩ ku. ¹⁴ Ā'diātãsiyã á nĩ rá 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísitō lũ má ní uletere kĩnĩ, ma ílókō drãdrã. ¹⁵ Kúru á lē ũ'bĩjĩ ũkpō sĩ tā 'dĩ'bée ímbá ĩmi ní, lókĩ má ní adrizú 'dãáyo rĩ gé, ĩmi 'bãkĩ rĩ tā 'dĩ'bée áwĩ kuú ĩmĩ ęsĩ agá.

¹⁶ Ú'dógú'dógú 'bá ní ũlũú ĩmi ní 'bávé Úpí Yēsũ

Kúrísitō vé ĩgōngará ũkpō be rĩ ā tā sĩ 'dĩri, adri 'yozú kĩnĩ, 'bá āzi ígá tā ni 'í drĩgé yã 'dĩni kuyé, 'bá ri āmbũgũ Yēsũ vé 'bá ní ndreé 'bá mĩ sĩ rá rĩ ā tā ũlũ. ¹⁷ Ętępi Múngú sē ĩri ní āmbũgũ, āzini íngú ĩri rá. Múngú ũkpō 'Dĩpa kĩnĩ, "Mvã 'dĩri mávé má ní lēlē rĩ, ma adri ĩri sĩ āyĩkō sĩ." ¹⁸ 'Bá yĩkĩ ũ'dũkō rĩ íbĩ íkũ 'bũ gélésĩla, ĩsũ 'bá Yēsũ pi be trũ írã uletere rĩ drĩgé 'dãá.

¹⁹ Tã nębĩ rĩ pi ní ũlũú 'bá ní 'dĩ'bée tā áda. Kúru lē ĩmi 'bãkĩ ęsĩ rizú ũ'dũkō kōpi ní ũlũú 'dĩ'bée yizú múké múké, ā adri rĩ sũ ĩmi ní lãmbã 'yũú dđĩ ĩnĩ sĩ rĩ tĩnĩ. Lē ĩmi 'bãkĩ tā ni adrii kuú ĩmĩ ęsĩ agá, cĩmgbã ũtũ rĩ ní ĩfũngará gá, āzini mārãbã ũ'bũtĩjã vé rĩ* ní dđĩzú ĩmĩ ęsĩ agá. ²⁰ 'Bo lē ĩmi n̄kĩ ámá múké 'yozú kĩnĩ, tā nębĩ rĩ pi ní ũlũú, ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée, adri 'yozú kĩnĩ, 'bá āzi ígá 'í drĩgé yã 'dĩni kuyé. ²¹ Ā'diātãsiyã tā nębĩ rĩ pi ní ũlũú rĩ, 'bá āzi ígá tā ni 'í drĩgé kuyé, 'bá Múngú ní ũpēé nębĩ rŭ rĩ pi rikĩ Múngú vé ũ'dũkō ũlũú ũkpō Índrĩ Uletere rĩ vé rĩ sĩ.

2

'Bá tā ímbá'bánjō sĩ rĩ pi

¹ Ọtũ nębĩ ũnjō rŭ ni pi anigé ĩsērélē rĩ pi āsámvú gé. 'Bá rĩ'bá tā ímbá'bánjō sĩ ni pi kpá ímũ ĩ ínję ífĩ

ĩmi ăsămvú gé, tă kôpi ní ímú ímbá rĩ, ĩri 'bá izaza, kôpi Úpí ĩ paápi tă ũnjí agásĩ rĩ gā sī, kôpi dră ĩjĩ ĩ drĭgĕ ũgôgôlé rú. ² 'Bá tré pi ímú kôpivé ímbángará ũnjí, ăzini tă kôpi ní rií 'oó drĭnjă sĕĕpi rĩ 'dụ nga áyu, ĩri sĕ 'bá rĩ pi tă áda Múngú vé rĩ idede. ³ Kôpivé ęsí 'băă ămbúgú ngă drĭgĕ rĩ sī, ĩri sĕ kôpi ĩmi úbé ú'dụkô múké sī lĕzú ĩmivé mŭfĕngă u'dụzú ĩmi drĭgĕ sī rá. 'Bá 'dĭni 'dĩ'bĕe, Múngú lĭ tă kôpi drĭgĕ ĩnógôsĭ gí, kôpivé drăngará 'dụ sâ ku.

⁴ Mălăyĭkă ũnjĭkănyă 'o'bă rĩ pi, Múngú ku kôpi kána kuyé, úmbé kôpi ú'bé ĩzăngă nyaá 'bú 'a be niĭpi cĭcĭ rĩ agă, cĭmgbă lókí ĩ ní ímúzú tă lĭzú kôpi drĭgĕ rĩ gé. ⁵ Lókí Núwă* vé rĩ gé, 'bă ũnjĭkănyă 'o'bă rĩ pi, Múngú ę ęsí ícá kôpi ní ũkă ũkă, Múngú sĕ yĭĭ tĭjĭ kôpi ĩmŭlŭú, kôpi ũdrăkí céré. Múngú pa Núwă tă pĭrĭ rĩ ũlŭúpi rĩ ívé 'bă ęzĭrĭ rĩ pi be dră agásĩ rá. ⁶ 'Bă ũnjĭkănyă 'o'bă kŭrŭ Sôdómô vé rĩ agă, ăzini Gômóră vé rĩ agă rĩ pi, Múngú ză kôpi veé ăcí sī, kôpi cikí kuú úfúrágú rú. Múngú 'o tă 'dĭri 'dĭni, 'bă 'i nĭ'bă ku rĩ pi ă nĭkí rí ámă 'yozú kĭnĭ, 'i kpá ímú kôpi ză ve ăcí sī sŭ 'dĭri tĭnĭ. ⁷ Múngú ípă Lótô ri ăcí agásĩ ĩri ní tă 'oó pĭrĭ rĩ sī. ũnjĭkănyă 'bă

Sôdómô gă rĩ pi ní 'oó drĭnjă sĕĕpi 'dĭri, sĕ Lótô ní ăyĭkô ălunăni kuyé. ⁸ Lótô ri 'bă tă 'oópi pĭrĭ ni, ri adrií 'bă ri 'bă ũnjĭkănyă 'o'bă 'dĩ'bĕe ăsămvú gé, ú'dụ ălu ălu, ĩri ri ũnjĭkănyă kôpi ní rií 'oó rĩ ndre, ăzini átángă ũnjí ũnjí kôpi ní rií átá rĩ pi yĭ 'í bĭ gé, tă 'dĩ'bĕe sĕ ĩri ní ăyĭkô ălunăni kuyé. ⁹ Tă rĩ dô 'dĭri tĭnĭ, Úpí Múngú ri 'bă tă 'o'bă pĭrĭ rĩ pi pa tă kôpi ĩsŭ 'bă rĩ pi agásĩ rá, 'bo ĩri tă ũkpó ũkpó ni 'bă 'bă ũnjĭkănyă 'o'bă rĩ pi drĭgĕ, cĭmgbă cazú lókí ĩ ní ímúzú tă lĭzú kôpi drĭgĕ rĩ gé. ¹⁰ 'Bă ri 'bă ębĭrĭ rŭ 'bă nŭri vé rĩ ă tă 'dụ 'bă nga 'bă, ũnjĭkănyă 'o'bă, ũkpô Múngú vé rĩ gă 'bă sī rĩ pi, Múngú ri ímú kôpi ĩrĭnjă rá.

'Bă 'dĭni 'dĩ'bĕe ri tă rĩ 'o mŭzú drĭ ũkpó sī, kôpi ăfú rú, ăzini ĩlĕkĕlĕnjă rú, kôpi ri mălăyĭkă 'bŭ gé rĩ pi u'da ũrĭ ăkó. ¹¹ Mălăyĭkă rĩ pi vé ũkpô ă ndĕ dô 'bă ăngŭ ímbă 'bă ũnjô sī 'dĩ'bĕe vé rĩ rá drăăsĭyă, kôpi tŏkí 'bă ũnjô rú 'dĩ'bĕe kuyé, ăzini u'dakí kôpi Úpí Múngú ęndrĕtĭ gé kuyé. ¹² 'Bă ăngŭ ímbă ũnjô sī 'dĩ'bĕe, kôpi ri tă kôpi ní nĭjĭ kuyé rĩ pi ide, kôpi ri tă ĩ ní lĕé rĩ 'dụ nga ęnĭăkô sī. Kôpivé úmĭ sŭ ănyăpă rĩ pi vé rĩ tĭnĭ, ĩ ímú kôpi ú'dĭ ũdră sŭ ĩ ní ănyăpă rĩ pi ú'dĭ ũdrăá rĩ tĭnĭ.

¹³ 'Bă 'dĭni 'dĩ'bĕe ri

* 2:5 2:5 Núwă: Núwă adri sâ 'bă rĩ pi ní ũnjĭkănyă 'ozú ũnjí 'dări gé rá, kuru Múngú ní ĩri zĭzú ă údé kŭlŭmgbă, yĭĭ rĩ kăđô ímú tĭjĭ, ă pa ri ĩrivé 'bă rĩ pi ĩrivé ănyăpă rĩ pi ă ũrŭkô pi be. 'Í lă ĩ'dóngará 5-9.

ũnjĩkãnyã rụ'ba nōri ní
 ãyĩkō sēepi ni 'o an-
 drekelemgbe ỳtúná sī, kōpi
 ri tã ũnji ũnjĩ aga'bée rá ni
 pi 'o mụzú, vūrã 'bá rĩ pi ní ĩ
 úmúzú ngá nyazú rĩ gé, kōpi
 ri ũnjĩkãnyã drĩnjá sēepi ni
 'o 'bá rĩ pi ãsámví gé. Tã
 kōpi ní 'oó ũnjĩ 'dĩ'bée sī,
 Múngú ri ímú kōpi 'o ãní
 ũnjĩ. ¹⁴ Tã kōpivé rií 'oó
 mụzú rĩ, rizú ọwũ 'bázú
 mụzú bādārú, kōpi kukí
 ũnjĩkãnyã 'ongará ku. Kōpi
 'bá úmĩ ãkó rĩ pi ě mị ũ'bã
 'de tã ũnjĩ agá mbēlējã, kōpi
 'bãkí ẹsị ãmbúgú ngá drĩgé.
 'Bá 'dĩni 'dĩ'bée, trikí kōpi
 gí. ¹⁵ Kōpi kukí tã pịrị rĩ ã
 'ongará ãní, kōpi gōkí rií tã
 gōrōṅō rú ni 'oó mụzú, sũ
 Bálámũ Bēorã mvọpị ní lēé
 mũfēngã ndáá ịsú lẹtị ũnjĩ sī
 rĩ tịnị. ¹⁶ 'Bo nẹbĩ Bálámũ vé
 dōngí átá ũnjĩkãnyã Bálámũ
 ní 'oó rĩ ã tã drị ni gé. Dōngí
 rĩ átá sũ 'bá áda ní átá rĩ
 tịnị, sē Bálámũ ku ívé tã rií
 'oó ẹnĩákō vé 'dĩri rá.

¹⁷ 'Bá ãngũ ímbá'ba ũnjō
 sī 'dĩ'bée adrikí sũ kídí
 njuúpi gí rĩ tịnị, ãzini kōpi
 adrikí sũ ịrịbịtị yĩíḡó vé
 ũlí ní vị 'dĩsĩ rá rĩ tịnị.
 Múngú údé kōpi ní vūrã
 ịzãngã nyazú ambamba ni
 kú ịnógósị gí, ịri ri kōpi
 tē. ¹⁸ Kōpi ãfú rú, kōpi
 ri átángá 'bá ịzã kōpi ku
 ni pi átá, kōpi ri tã rụ'ba
 nōri vé rĩ pi 'o 'bá rĩ pi
 ãsámví gé andrekelemgbe,
 kōpi ri tã 'dĩ'bée 'o 'dĩni, 'bá
 ẹsị újã'bée ú'dí rú ũnjĩkãnyã

agásĩ rĩ pi úbézú, kōpi ã
 fíkí rĩ tã ũnjĩ 'oó bēsĩnĩ.
¹⁹ Kōpi ri 'yo 'bá rĩ pi ní,
 'bá rĩ pi ẹ'yĩkí dō tã ĩ ní
 ímbá rĩ rá, kōpi ímú drīwālã
 ịsú rá. 'Bo ịsúzú 'bá ãngũ
 ímbá'ba ũnjō sī 'dĩ'bée, kōpi
 tųḡērī ri'ba ũnjĩkãnyã 'o'ba
 ni pi, ã'diãtãsiyã 'bá riipi
 ũnjĩkãnyã 'oopi rĩ, ịri tųḡērī
 ũnjĩkãnyã rĩ drĩgé. ²⁰ 'Bá
 ãngũ ímbá'ba ũnjō sī 'dĩ'bée
 ẹ'yĩkí kōdō 'bávé Úpí Yēsũ
 Kúrísítō 'bã Paápi rĩ gí, kōpi
 ịfúkí ũnjĩkãnyã nyọọkú nōri
 vé rĩ agásĩ gí, 'bo ũnjĩkãnyã
 rĩ gō kpá kōpi ịmũlũú dđi,
 sē nóni kōpivé tã rií 'oó rĩ
 gō ícã ũnjĩ drĩdrĩ 'dãri ndēé.
²¹ 'Bá 'dĩ'bée ã nĩkí té dō
 lẹtị Múngú vé tã 'ozú pịrị rĩ
 kuyé, ịri té adri múké, ịsúzú
 kōpi nĩkí rá, 'bo kōpi gãkí
 tãimbị Múngú vé uletere ĩ
 ní ímbá rĩ 'duḡá ngagá sī.
²² Tã ĩ ní átá 'dĩ'bée tã áda,
 "Ūcógú ri úgbé, ịri gō újã
 ívé úgbé mbe. Ịgá ri 'i ũjĩ
 múkényã rú, ịri kpá gō fi 'i
 ũnjō ũtrētrē sī dđi."

3

Úpí Yēsũ vé ịḡōngará

¹ Ịmĩ mávé ũndĩ má ní
 lēélē rĩ pi, á sī ịmĩ ní kọkọbị
 rĩ sēé drĩdrĩ ni rá, ãzini má
 ní sī sēé ịmĩ ní 'dĩ. Kọkọbị
 má ní sī sēé ịrĩ 'dĩ'bée, á sī
 sēé ịmĩ ímbázú ãní, ịmĩ kádō
 lãã, tã ni ã ãvĩ rĩ ịmĩ ẹsị agásĩ
 ku. ² Á lē ịmĩ 'bãkí tã nẹbĩ
 Múngú ri nị'ba rá rĩ pi ní ọtú
 átá 'dãri kú ịmĩ ẹsị agá, ãzini

lě ĩmi 'bākí tā Úpí 'bá Paápi rĩ ní ẹ̀zìí ívé 'bá áyúáyū rĩ pi tì gé rĩ kú ĩmì ẹ̀sì agá.

³ Drĩdrĩ ni, tā má ní lěé ĩmi nĩkí áamá múké rĩ, ĩri 'dĩ, ú'dú ụdụ vé rĩ gé, 'bá ụrukọ pi ímú tā áda ĩmi ní ríí 'oó rĩ gụgụ, kọpi tā ụnjí ĩ ní lěé rĩ pi 'dụ nga áyu. ⁴ Kọpi 'yo, "Yésũ kĩnĩ, 'i ímví ĩgõ rá pírí, ímví dí kuyé ասի? Í'dózú 'bá ẹ̀'bípìí ní ụdrázú rĩ gé 'dǎá, ǎzini Múngú ní 'bụ pi gbizú vū be rĩ gé 'dǎá, cǐmgbá ǎndrũ sǐ, tā rĩ pi áwíkí adrii kuú ụkụ rĩ tịnì." ⁵ 'Bá 'dĩ'bée nĩkí áamá rá 'yozú kínĩ, Múngú gbi 'bụ pi vū be nĩ, ri átá tì sǐ, gbi nyọ́ókù rĩ yǐí sǐ, aco yǐí rĩ mužú ǎndiǎndí, nyọ́ókù rĩ ní índrézú, 'bo kọpi ǎvíkí tā 'dĩri sǐ ǎkǎ. ⁶ Múngú gō yǐí 'i ní nyọ́ókù rĩ gbizú ǎnì 'dǎri sée tǐí, yǐí rĩ ú'dí 'bá rĩ pi, ngá ídri be rĩ pi be ụdrǎá céré 'dǐísǐ rá. ⁷ 'Bo Múngú átá ịnógósì kínĩ, 'bụ 'bá ní ndréé ǎndrũ nōri, ǎzini vū 'bá ní adrii drĩ ni gé nōri, 'i ímú kọpi zǎ ve ǎcí sǐ, kọpi tē ku 'dĩni, cǐmgbá lókí 'i ní ímúzú tā lizú 'bá rĩ pi drĩgé rĩ gé, 'bá 'i nǐ' 'bá ku rĩ pi, 'i ímú kọpi zǎ ve ǎcí sǐ.

⁸ ĩmi mávé ụndĩ má ní lěélě rĩ pi, lě ĩmi 'bākí ĩmi drĩgé 'yozú kínĩ, ú'dú ǎlu índré Úpí Múngú vúgá 'dǎá ílì élifū ǎlu tịnì, ú'dú élifū ǎlu índré ú'dú ǎlu tịnì. ⁹ Tǎ Úpí ní ẹ̀zìí 'yoó kínĩ, 'i ĩgõ rá rĩ, 'bá ụrukọ'bée ụsũkí kínĩ, ícò ĩgõó mbělěná ku. 'Bo adri 'dĩni kuyé, Úpí ri tā

rĩ 'o mužú mǎdǎ ĩmi tā sǐ, ǎ'diǎtǎsǐyǎ Úpí lě 'bá ǎlu ǎlu ǎ ku ụnjĩkǎnyǎ 'ongará ǎnì, ǎ drǎ rí ku.

¹⁰ Ú'dú Úpí ní ímvízú rĩ, 'bá ǎzi ícò nǐí ku, ĩri ícǎ ǎngū ịsú dũ, sũ ụgũ' 'bá ní ímú ngá ụgũ rĩ tịnì. ǎngū rĩ ímú lí 'bũ gé 'dǎá kúbí be mgbĩrĩ, 'bũ rĩ kúru ǎfí 'dǐísǐ rá, ĩ ngá 'bũ gé 'dǎá rĩ pi zǎ ve ǎcí sǐ mgbílímgbílí, ĩ kpá vū rĩ zǎ ve ngá 'a ní gé rĩ pi be mgbílímgbílí. ¹¹ Ngá vū drĩgé nōgó rĩ pi, ĩ dō ímú zǎ ve ǎcí sǐ 'dĩri tịnì, ngá múké rĩ, lě ĩmi ngakí ẹ̀zì Múngú ní, ǎzini ĩmi ịnĩkí Múngú ri. ¹² Lě ĩmi 'bākí mị rizú ú'dú Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rĩ pi drĩgé 'dǎri ụtězú. Lě ĩmi ụsũkí 'yozú kínĩ, ú'dú 'dǎri vé ícángará vǔvǔ yǎ 'dĩni ku, ĩri ícǎ ú'díkírĩná nōgó. Ú'dú 'dǎri gé, 'bá 'bũ gé 'dǎá rĩ pi, ngá 'bũ gé 'dǎá rĩ pi be, ǎzini 'bá vū drĩgé nōgó rĩ pi, ngá vū drĩgé nōgó rĩ pi be, ĩ kọpi zǎ ve ǎcí sǐ mgbílímgbílí. ¹³ 'Bo 'bá ri ẹ̀sì 'bǎ 'bũ ú'dí, ǎzini vū ú'dí Múngú ní ẹ̀zìí 'bá ní 'dǎri ụtězú, vǔrǎ rĩ údékí ǎngírí 'bá tā 'o' 'bá pìrì rĩ pi ní.

¹⁴ ĩmi mávé ụndĩ má ní lěélě rĩ pi, ĩmi ní rizú ẹ̀sì 'bázú tā 'dĩri ụtězú rĩ gé, lě Úpí Yésũ ẹ̀ ịsú ĩmi uletere, ụnjĩkǎnyǎ ǎkó, tā be kírí Múngú ẹ̀ndrẹtì gé. ¹⁵ Lě ĩmi 'bākí ĩmi drĩgé 'yozú kínĩ, tā Úpí ní ẹ̀sì 'bázú mǎdǎ ícázú mbělěná kuyé rĩ, ku 'bá rĩ pi ní sǎ, 'bá rĩ pi ǎ újǎkí rí ẹ̀sì ǎnì. Tǎ 'dĩri sũ nyo

Múngú ní úmĩ sěé 'bá ógúpì
 Páũlũ 'bá ní lěélě rĩ ní, ĩri
 ní tã rĩ sũ sěé ĩmi ní rĩ tĩnì.
¹⁶ Kõkõbì Páũlũ vé ĩri ní sũ
 'dĩ'bée agásĩ, átá tã 'dĩ'bée
 céré rá, 'bo tã ĩri ní sũ 'dĩ'bée
 ʊrụkọ mbamba, ífífí ni ícókí
 n̄ĩ bã ku. 'Bá ʊrụkọ tã n̄ĩ'bá
 ku rĩ pi újákí ĩrivé kõkõbì sũ
 'dĩri ũlũú ũ'dũ be túngú, sũ
 kọpi ní tã Búkũ Múngú vé rĩ
 agá rĩ újá ũlũú ũ'dũ be túngú
 rĩ tĩnì.

¹⁷ ĩmi mávé ũndĩ má ní
 lěélě rĩ pi, sũ ĩmi ní tã
 'dĩ'bée n̄ĩ rá rĩ tĩnì, lě
 ĩmi adrikí mị be kowụ, 'bá
 ri'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi
 ã úbékí rí ĩmi fií ũnjĩkãnyã
 'oó ku. ¹⁸ Ẹsì múké, āzini
 tã n̄ĩngára íngápi 'bávé Úpí
 Yēsũ Kúrísítõ 'bã Paápi rĩ
 vúgá rĩ, ã sě ĩmi tukí pá
 ũkpó ũkpó. Lě ẽ íngúkí Yēsũ
 ri mužú nyonyo! Āmĩnã.

Kòkòbì àlu ni Yūwánī ní sū rī Tā búkū rī vé rī ā ũlūngará

Yūwánī Yésū vé 'bá áyúāyū rī sī kòkòbì 'dīri 'bá uration adri' 'bá Kūrīsītīyánī rú rī pi ní, lē kòpi sū anji ívé ni tīni. Kīnī, lē kòpivé āsámwú Múngú be rī, āzini Kúrísitō be rī ā adri múké. 'Yo kòpi ní 'bá āngū ímbá' 'bá kánísā agá ũnjō sī rī pi vé tā. Yūwánī kīnī, ótú ī ríkí adrii Yésū be trú, 'í nī rá, Yésū rī 'bá áda, īri Mvá Múngú vé ni. Kīnī, kòpi 'bákí dō ẹsì Yésū drìgé rá, kòpi idri 'dání' 'dání rī ísú rá. Kīnī, kòpi Kūrīsītīyánī rú, lē kòpi ā lēkí Múngú ri lēlē, āzini kòpi ā lēkí ī lēlē ī āsámwú gé sī.

'Bá ídri sēepi rī

¹ Í'dóngará gá 'dāá, Ụ'dúkọ idri sēepi rī, īri anigé, 'bá yíkí īrivé ụ'dúkọ rá, 'bá ndrekí īri 'bá mị sī rá, 'bá úlókí rú' 'bá ni 'bá drì sī rá, 'bá ní rií tā ni ũlūú ĩmi ní 'dī. ² 'Bá idri sēepi rī i'da 'i 'bá ní rá! 'Bá ndrekí īri 'bá mị sī rá. 'Bā nóni ri idri 'dání' 'dání ótú adriipi Ẹtẹpi Múngú be trú ī ní i'daá 'bá ní rī vé tā ũlū ĩmi ní. ³ 'Bā ri ĩmi ní tā 'bá ní ndreeé 'bā mị sī, āzini 'bá ní yị 'bā bí sī rī ũlū, 'bā úmúkí rí 'bā adrii ĩmi be trú, āzini 'bā úmúkí rí 'bā adrii Ẹtẹpi be trú, āzini

Mvọpi Yésū Kúrísitō be trú. ⁴ 'Bá sīkí tā 'dī' 'bée sēé ĩmi ní, 'bā úmúkí rí 'bā adrii ĩmi be trú, 'bā adrikí rí ĩmi be āyikō sī.

Múngú ri dī sū ụtúná tịni

⁵ Ụ'dúkọ 'dīri 'bá yíkí íngázú Yésū vúgá, 'bá ní rií ũlūú ĩmi ní 'dī kīnī, Múngú ri dī āngū ímgbērē sū ụtúná tịni, tā āzi índrēpi sū íníná tịni rú' 'bá ni gé 'dāáyo. ⁶ 'Bá 'yókí dō kīnī, 'bá ícíkí 'bā āsámwú Múngú be rī ícá ngá àlu gí, 'bo 'bá áwíkí dō adrii íníná agá rií ũnjikānyā 'oó, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bā ũnjó rú, tā 'bá ní 'oó rī adri tā áda ku. ⁷ 'Bo 'bā dō ri adri ụtúná agá, sū Múngú ní dīi ụtúná rú rī tịni, 'bá 'bā úmú adri 'bá Múngú vé rī pi be trú. Múngú Mvọpi Yésū vé ārí, īri 'bávē ũnjikānyā ũjī 'bā rú' 'bá gá sī céré.

⁸ 'Bá 'yókí dō kīnī, 'bā ũnjikānyā ākó, 'bā ri 'bā mị ũ'bā, tā áda 'bá ẹsì agá 'dāáyo. ⁹ 'Bá ũlúkí dō 'bávē ũnjikānyā Múngú ẹndrẹtị gé rá, Múngú ri ẹsì 'bā tā pịri 'ozú, īri 'bā trū 'bávē ũnjikānyā agásí rá, āzini īri 'bávē ũnjikānyā ũjī rá. ¹⁰ 'Bá 'yókí dō kīnī, 'bā ũnjikānyā ākó, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bā ri 'yo, Múngú ri ũnjó rú, īrivé ụ'dúkọ múké 'dīri 'bá ẹsì agá 'dāáyo.

2

¹ Má anji rī, á sī kòkòbì 'dīri sēé ĩmi ní, ĩmi 'okí rí ũnjikānyā ku. 'Bo 'bá rī 'o dō

ũnjĩkãnyã, 'bá âzi pá tuúpi 'bávé tã tị gé átápi Ẹtẹpi be ni anigé, 'bá rĩ Yẹsũ Kúrísítõ adriípi piri rĩ 'i. ² Yẹsũ Kúrísítõ adi 'i sẹe draá 'bávé ũnjĩkãnyã ũjizú 'bá rụ 'bá gá sī, ũjĩ 'yéná 'bávé ũnjĩkãnyã ọ'dụkúle ku, ĩri 'bá vũ drĩgẹ rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩ céré.

³ 'Bá 'dukí dõ tãimbị Múngú vé rĩ ngaá rá, 'bã ícọ nị áamá 'yozú kínĩ, ádarú 'bá nĩkí Múngú ri rá. ⁴ 'Bá rĩ 'yo dõ kínĩ, 'í nị Múngú ri rá, 'bo 'dụ dõ tãimbị Múngú ní ẹzi rĩ ngaá kuyé, 'bá 'dĩri ũnjó rú, nị tã áda Múngú ní ẹzi rĩ kuyé. ⁵ 'Bo 'bá 'dukí dõ tã Múngú ní ẹzi rĩ ngaá rá, tã 'dĩri lū 'yozú kínĩ, ádarú 'bãkí lēngára Múngú vé rĩ adrii 'bá ẹsị agá gí. Kúru 'bã ícọ nị áamá 'yozú kínĩ, 'bávé ասámvú Múngú be rĩ ícá múké gí. ⁶ 'Bá rĩ 'yo dõ kínĩ, 'i 'bá Múngú vé ni, lē ã 'o tã rĩ, sũ Yẹsũ ní 'oó rĩ tịnj.

Tãimbị ú'dí rĩ

⁷ ĩmi mávé ũndĩ má ní lēlé rĩ pi, tã má ní sī sēe ĩmi ní 'dĩri adri tãimbị ú'dí ni kuyé, ĩri tãimbị ụkụ ĩ ní ọtụ sēe ĩmi ní, ĩmi ní Yẹsũ ri ẹ'yizú rĩ gé 'dãri. Tãimbị ĩ ní 'yoó kínĩ, lē ã lēkí 'bá lēlé 'dĩri, ĩri tãimbị ĩmi ní ọtụ yĩ drĩdrĩ 'dãri. ⁸ 'Bo tã má ní sī sēe ĩmi ní rĩ, ĩri ádarú tãimbị ú'dí ni, Yẹsũ vé tã 'oó rĩ lū 'yozú kínĩ, lē kpá ã ndrekí tã áda tãimbị rĩ vé rĩ ĩmĩ rụ 'bá gá, ã'diātāsīyã tã 'oó ĩnĩná agá rĩ ã vúgú de 'i gí, ụtụnjá ri nóni ri ka nĩ.

⁹ 'Bá rĩ 'yo dõ kínĩ, 'i ụtụnjá agá, 'bo 'bã dõ ẹsị ũnjí ọgúpí ní, áwí 'dĩri adrii kuú ĩnĩná agá. ¹⁰ 'Bá 'í ẹdrípí ri lēepi lēlé rĩ, ĩri 'bá adriípi ụtụnjá agá ni, ngá ãzi ĩri ẹsị agá sēepi ĩri ní tã ũnjí 'ozú ni 'dãáyo. ¹¹ 'Bo 'bá ẹsị ũnjí 'bãápi 'í ẹdrípí ní rĩ, ĩri drĩ kú ĩnĩná agá ũgōgō, ĩri ri ẹcī tų ĩnĩná agá, nị kuyé 'i dõ ri mụ ngōlé, ã'diātāsīyã ĩnĩná ọzụ mị ni gí.

¹² ĩmi mávé anji má ní lēlé rĩ pi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã Múngú trū ĩmi ũnjĩkãnyã agásī gí Yẹsũ ã rụ sī.

¹³ ĩmi má ẹtẹpi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã ĩmi nĩkí Kúrísítõ adriípi í'dóngára gá 'dālé anigé rĩ gí.

Ĩmi kẹri anji rĩ pi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã ĩmi ndēkí ãdróko ri gí.

Ĩmi mávé anji má ní lēlé rĩ pi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã ĩmi nĩkí 'bá Ẹtẹpi Múngú ri gí.

¹⁴ ĩmi anji Múngú vé rĩ pi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã ĩmi nĩkí 'bá Ẹtẹpi Múngú ri gí.

Ĩmi má ẹtẹpi, á sī tã 'dĩri sēe ĩmi ní, ã'diātāsīyã ĩmi nĩkí Kúrísítõ adriípi í'dóngára gá 'dālé anigé rĩ gí.

Īmi kērīanji rī pi, á sī tā 'dīri
 sēē ĩmi ní,
 ā'diātāsīyā ū'dúkó
 Múngú vé fípi ĩmī éśi
 agá rī
 sē ĩmi tukí pá ūkpó ūkpó
 ĩmivé ẹ'yīngará agá,
 sē ĩmi ndēkí ādróko ri
 gí.

Ā 'bākí éśi tā nyōókú nōri
 vé rī drīgé ku

15 Lē ĩmi 'bākí éśi tā
 nyōókú nōri vé rī drīgé ku,
 dōku lē ĩmi fikí ūnjikānyā
 nyōókú nōri vé rī 'oó ku.
 'Bá rī 'bā dō éśi tā nyōókú
 nōri vé rī drīgé, ícó éśi 'bāá
 'bá Ẹtẹpi ri lēzú ku. 16 Tā
 nyōókú nōri vé rī, ĩri sē 'bá
 rī tā rú 'bá nōri vé rī 'dụ nga
 áyu, sē ĩri éśi 'bā āmbúgú
 ngá drīgé, ĩri adri āfú rú.
 Tā 'dī'bée adrikí tā 'bá Ẹtẹpi
 ní lēé ā 'okí rī kuyé, tā
 'dī'bée tā nyōókú nōri vé ni.
 17 Tā nyōókú nōri vé rī, āzini
 éśi 'bá rī pi ní rií 'bāá ngá
 nyōókú nōri vé rī pi drīgé rī,
 ĩri ímụ dẹ rá. 'Bo 'bá Múngú
 vé tā 'dụpí ngaápi rī, ĩri ídri
 'dání'dání rī ịsụ rá.

*Ari'ba Yēsū Kúrísitō vé rī
 pi*

18 Mā anji rī, ū'dụ ụdụ vé
 rī ícá gí. ĩmi yíkí ĩmī bí
 sī rá kíní, ārí'bágú Kúrísitō
 vé rī ri ímụ 'dīí'dī, nóni
 ari'ba Kúrísitō vé rī pi ícákí
 kárakará gí. Sē 'bá n̄kí á má
 ānī 'yozú kíní, ū'dụ ụdụ vé rī
 ícá gí. 19 Ari'ba 'dī'bée, kọpi
 fúkí 'bá āsámvú gé nōósí,
 kọpi ẹ'yīkí Yēsū ri sū 'bá ní
 ẹ'yī rī tịni kuyé. Kọpi ẹ

ẹ'yīkí té dō Yēsū ri sū 'bá
 ní ẹ'yī rī tịni rá, kọpi té
 áwí adri 'bá be trú. Kọpivé
 fūngará 'bá āsámvú gé sī
 'dīri lū 'yozú kíní, kọpi ẹ'yīkí
 Yēsū ri sū 'bá ní ẹ'yī rī tịni
 kuyé.

20 'Bo Yēsū ri Uleteré, sē ívé
 Índrí Uleteré rī ású ĩmi gí, sē
 nóni ĩmi n̄kí tā áda Múngú
 vé rī gí. 21 Á sī ĩmi ní kọkọbí
 'dīri sēē 'yozú kíní ĩmi n̄kí tā
 áda rī kuyé yā 'dini ku, ĩmi
 n̄kí tā áda rī rá, ā'diātāsīyā
 tā áda Múngú ní i'daá rī agá,
 ūnjō 'daáyo. 22 'Bá ūnjó rú
 rī ā'di 'i? 'Bá ūnjó rú rī, ĩri
 'bá 'yoopi Yēsū adri Kúrísitō
 ku rī 'i. 'Bá 'dini 'dīri, ĩri
 ārí'bá Kúrísitō vé ni, 'bá 'dīri
 gā Ẹtẹpi Múngú rī sī, āzini
 gā Mvọpi Yēsū rī sī. 23 'Bá
 Mvọpi Yēsū ri gāápi sī rī, gā
 kpá Ẹtẹpi Múngú ri sī, 'bá
 Mvọpi Yēsū ri ā'yīpi rá rī,
 ā'yī kpá Ẹtẹpi Múngú ri rá.

24 Kuru ū'dúkó múké ĩ ní
 ímbá ĩmi ní i'dóngará gá
 'dāá, ĩmi ní yī ĩmī bí sī
 'dīri, lē ĩmi 'bākí kuú ĩmī
 éśi agá. ĩmi 'bākí dō tā ni
 ĩmī éśi agá rá, ĩmi áwí adri
 ĩmi Ẹtẹpi Múngú agá, āzini
 Mvọpi Yēsū agá. 25 'Bá áwíkí
 dō adrii Múngú agá, 'bā ícó
 ídri 'dání'dání Kúrísitō ní
 ẹzị rī ịsụ rá.

26 Á sī tā 'dīri sēē ĩmi ní,
 ĩmi ā adrikí rí mị be kọwú
 'bá lē 'bá ĩmī mị ū'bā 'bá
 'dī'bée vé tā sī. 27 'Bo nóni
 Kúrísitō sē Índrí Uleteré
 rī ású ĩmi gí, ĩri nóni ri
 adri ĩmi agá, ĩmi gōkí nóni
 ímbángará lēé dīi ku, Índrí

Uletere rī ĩmi ímbá nī. Tā ĩri ní ímbá rī adri ũnjō ku, ĩri tā áda. Nóni lē Índrí Uletere rī ā ású ĩmi, lē ĩmi áwíkí ĩmi ĩkpāá adrii Kúrísítō ā rú'ba gá, sū Índrí Uletere rī ní ĩmi ímbá rī t̄ni.

Anji Múngú vé rī pi

28 Má anji rī, lē ĩmi áwíkí ĩmi ĩkpāá adrii Kúrísítō ā rú'ba gá, Kúrísítō kādō ímvi ĩgōó, 'bá ícókí adrii ũrī sī ku, āzini 'bá ícókí adrii dr̄njá sī ku ĩri ɛndr̄t̄i gé.

29 ĩmi n̄kí rá 'yozú k̄nī, Kúrísítō ri tā be p̄r̄i, ĩmi n̄kí kpá rá 'yozú k̄nī, 'bá tā 'oópi p̄r̄i rī, ĩri adri Mvá Múngú vé ni.

3

1 'Bá ɛt̄ep̄i Múngú lē 'bá ambamba, ĩ ní 'bá z̄izú āní Múngú vé anji 'dī. Ádarú 'bá anji Múngú vé ni. Tā 'bá nyōókú nōri dr̄igé rī pi ní 'bá n̄izú ámázú kuyé 'yozú k̄nī, 'bá anji Múngú vé ni rī, k̄opi n̄kí Múngú ri kuyé. 2 ĩmi mávé ũndī má ní lēlē rī pi, 'bá nóni anji Múngú vé ni, Múngú ri dō úmvúlésī ímú 'bá újá adri íngóni yā, 'da dr̄i 'bá ní tā ni kuyé. 'Bo 'bá n̄kí rá 'yozú k̄nī, Kúrísítō kādō ímvi ĩgōó, 'bá ĩri ndre rá, 'bá ímú adri sū ĩri t̄ni. 3 'Bá ɛs̄i 'bāapi Kúrísítō dr̄igé rī, ĩri adri ule, fi ũnjikānyā 'oó ku, sū Kúrísítō ní adrii ule ũnjikānyā ākó rī t̄ni.

4 'Bá ũnjikānyā 'oópi rī, n̄o tāimb̄i Múngú vé rī gí. ũnjikānyā ri, ĩri Múngú vé

tāimb̄i n̄ongará. 5 ĩmi n̄kí rá 'yozú k̄nī, Yēsū ímú 'bávé ũnjikānyā ũj̄i 'bá rú'ba gá sī gí. Yēsū 'o ũnjikānyā āluṇáni kuyé. 6 'Bá rī ĩkpā dō 'i kú rú'ba ni gé, ícó ũnjikānyā 'oó d̄i d̄i ku. 'Bá rī dō ri ũnjikānyā 'o muṇú, 'bá 'd̄iri n̄i ĩri kuyé, áamá ĩri kuyé.

7 Má anji rī, lē ĩmi s̄kí 'bá āzi ā ũ'bā ĩmi m̄i ku. 'Bá tā 'oópi p̄r̄i rī, Múngú ɛndr̄t̄i gé, ĩri 'bá p̄r̄i, sū Kúrísítō ní adrii p̄r̄i rī t̄ni. 8 'Bá riipi ũnjikānyā 'oópi rī, ĩri 'bá ādróko vé ni, ā'diātāsīyā ādróko 'í'dó ũnjikānyā 'oó ĩ ní dr̄i 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé 'dāá, 'bo Mvá Múngú vé rī ímú ɛz̄i ādróko vé rī izaá dr̄i ni gé sī rá.

9 Anji Múngú vé rī pi ícókí rií ũnjikānyā 'oó ku, ā'diātāsīyā úri Múngú vé rī adri k̄opi ɛs̄i agá. Sē k̄opi 'okí ũnjikānyā ku, ā'diātāsīyā Múngú 'du k̄opi 'bāá anji ívé ni pi rú gí. 10 'Bá anji Múngú vé rī pi n̄i áamá rá, 'bá kpá anji ādróko vé tā 'du'ba nga'ba rī pi n̄i áamá rá, ā'diātāsīyā 'bá tā 'oópi p̄r̄i ku, 'í ɔḡup̄i ri lēepi ku rī, adri mvá Múngú vé ni ku.

Lē 'bá lēkí 'bá lēlē

11 Ū'dúk̄o múké Múngú vé ĩmi ní ȳi 'í'dóngará gá 'dāá rī lū k̄nī, lē 'bá lēkí 'bá lēlē. 12 Lē 'bá adrikí sū Káyīnā ándúru riipi ādróko vé tā 'oópi ɛdr̄ip̄i ri 'd̄iipi dr̄áapi rī t̄ni ku. Káyīnā 'd̄i ɛdr̄ip̄i ri ās̄i? Káyīnā 'd̄i ɛdr̄ip̄i ri, ɛdr̄ip̄i ní tā

'oó Múngú ɛndrɛtɪ gé pɪrɪ rĩ sĩ, 'bo tā Káyĩnā ní 'oó rĩ Múngú ɛndrɛtɪ gé ũnjí. ¹³ Má ɛdrɪpɪjí má ɔmvúpɪjí, 'bá nyɔ̀okú drɪgɛ nɔ̀gó rĩ pɪ ndrekí dō ĩmi ũnjí, ĩmĩ ɛsɪ ā tĩ ānĩ ku. ¹⁴ 'Bá lɛkí dō 'bá lɛlɛ, ĩri lū 'yozú kɪnĩ, 'bá ĩfúkí drā agásĩ gí, 'bá ĩsúkí idri 'dání'dání rĩ gí. 'Bá ɛdrɪpɪ rĩ lɛɛpɪ ku, āzini ɔmvúpɪ rĩ lɛɛpɪ ku rĩ, ĩrivé ĩndrɪ áwí drāá kuú ávũ rú. ¹⁵ 'Bá ɛsɪ ũnjí 'bāápi ɔgúpɪ Yɛsũ rĩ ɛ'yĩpɪ gí rĩ ní rĩ, ĩri 'bá riipi āngũ ú'dɪpɪ ni. ĩmi nĩkĩ rá 'bá āngũ ú'dɪpɪ rĩ, ĩsú idri 'dání'dání rĩ ku.

¹⁶ Lɛngará vé tā, ĩri 'dɪni, Yɛsũ Kúrísítō adi 'i sɛé drāá 'bá tā sĩ. Lɛ 'bá adikí 'bá sɛé drāá 'bá ɔgúpɪjí Yɛsũ rĩ ɛ'yĩ' 'bá gí rĩ pɪ vé tā sĩ, sũ Yɛsũ ní 'i adii sɛé drāá rĩ tɪnɪ. ¹⁷ 'Bá rĩ dō ngá be, ndre dō ɔgúpɪ rĩ ngá ākó, ko dō ɔgúpɪ ɛ ĩzā ngá sĩ ku, lɛngará Múngú ní 'bá rĩ pɪ lɛzú rĩ ɛsɪ ni agá 'dāáyo. ¹⁸ Má anjĩ rĩ, ā lɛkí āngũ tɪ sĩ kána ku, ádarú lɛ ĩmi lɛkí ĩmi ɔgúpɪjí lɛlɛ, ĩmi kókĩ kɔpɪ ɛ ĩzā ngá sĩ koko. ¹⁹ 'Bá lɛkí dō 'bá ɔgúpɪjí lɛlɛ, 'bá ícó nĩ ámá 'yozú kɪnĩ, 'bá rĩ tā áda 'o, ĩri sɛ 'bá ɛsɪ rĩ adri āyĩkō sĩ, 'bá kādō rii Múngú vé tā ũsũ. ²⁰ 'Bá ɛsɪ ā rĩ dō nɔ̀o ũnjikānyā 'bá ní 'oó rĩ sĩ drāáasĩyā, Múngú rĩ āmbúgú, nĩ tā 'bá ɛsɪ agá rĩ cɛré rá, tā āzi Múngú ní nĩĩ kuyé ni ālunáni 'dāáyo.

²¹ ĩmi mávé ũndĩ má ní lɛlɛ rĩ pɪ, 'bá ámákĩ dō 'yozú kɪnĩ, 'bá 'okĩ

ũnjikānyā kuyé, 'bá adri Múngú ɛndrɛtɪ gé ũrĩ ākó. ²² 'Bá zíkĩ dō ngá Múngú tɪ gé, ĩri sɛ 'bá ní rá, ā'diātāsĩyā 'bá rĩ tā ĩri ní ɛzɪĩ 'bá ní rĩ 'dɪ ngá rá, āzini tā 'bá ní 'oó rĩ, ĩri Múngú ní āyĩkō sɛ. ²³ Múngú ɛzɪ 'bá ní 'dɪni kɪnĩ, 'bá ɛ'yĩkĩ 'i Mvópɪ Yɛsũ Kúrísítō rĩ, āzini 'bá lɛkí 'bá lɛlɛ 'bá āsámvú gé sĩ, sũ Yɛsũ ní ɛzɪĩ rĩ tɪnɪ. ²⁴ 'Bá tāimbĩ Múngú vé rĩ 'dɪ' 'bá ngá 'bá rá rĩ pɪ, kɔpɪ úmúkĩ ĩ adrii Múngú be trú gí, Múngú rĩ adri kɔpɪ be trú. Tā 'bá ní nĩzú ámázú 'yozú kɪnĩ, Múngú rĩ adri 'bá be trú rĩ, ĩri ní ĩndrɪ Uleterɛ rĩ ĩpɛé 'bá ású rĩ sĩ.

4

Lɛ ĩmi ámákĩ ĩndrɪ rĩ pɪ ámámā

¹ ĩmi mávé ũndĩ má ní lɛlɛ rĩ pɪ, lɛ ĩmi ɛ'yĩkĩ ĩndrɪ rĩ pɪ vé tā mužú bādāru ku. Lɛ ĩmi ámákĩ ĩndrɪ rĩ pɪ ámámā, ĩndrɪ rĩ pɪ dō Múngú vé ni, dō kɔpɪ ĩndrɪ āzi túngú ni pɪ. Ā'diātāsĩyā nɛbĩ ũnjó rú rĩ pɪ kárakará, kɔpɪ ayikĩ mužú vũ drɪgɛ sĩ, kɔpɪ rĩ tā ũnjō vé ni pɪ ũlũ mužú 'bá rĩ pɪ ní. ² Tā ĩmi ní ícózú ĩndrɪ Uleterɛ Múngú vé rĩ nĩzú ámázú rĩ, ĩri 'dɪni, nɛbĩ 'yoópi kɪnĩ, tɪkĩ Yɛsũ Kúrísítō rĩ ĩfũú 'bá áda rú rĩ, nɛbĩ 'dĩri ĩndrɪ Múngú vé rĩ rɪ' 'bá ni gé anigé. ³ 'Bo nɛbĩ 'yoópi kɪnĩ, tɪkĩ Yɛsũ rĩ 'bá áda rú kuyé rĩ, nɛbĩ 'dĩri ĩndrɪ Múngú vé rĩ rɪ' 'bá ni gé 'dāáyo, ĩri āri' 'bá Kúrísítō

vé ni. Īmi yíkí rá 'yozú kínī, ārí'bágú Kúrísitō vé rī ri ímú 'dī'dī, nóni ícá gí, ĩri vū drīgé nōgónō.

⁴ Má anji rī, ĩmi anji Múngú vé ni, ĩmi ndékí nēbī ũnjó rú 'dī'bée gí, ā'diātāsīyā Índrí ězī ngaápi ĩmī rú'ba gá rī, ũkpō ni aga índrí ězī ngaápi nyōókú drīgé nōgó rī vé rī rá. ⁵ 'Bá ũnjó rú 'dī'bée, kōpi 'bá Múngú ri nī'ba kuyé ni pi, kōpi ri tā nyōókú nōri vé rī átá, 'bá Múngú ri nī'ba ku rī pi ri kōpivé tā 'dụ ězī ngazú. ⁶ 'Bá 'bá Múngú vé ni. Tā 'bá ní ícózú Índrí tā áda átápi rī nīzú, āzini índrí ũnjó rú rī nīzú ámázú rī, ĩri 'dīni, 'bá Múngú ri nī'ba rá rī pi, kōpi 'bávé tā 'dụ ězī ngazú rá, 'bo 'bá Múngú ri nī'ba ku rī pi, ícókí 'bávé tā 'dụ ězī ngazú ku.

Lēngará Múngú vé rī

⁷ Īmi mávé ũndī má ní lēélē rī pi, lē 'bā lēkí 'bā lēlē, ā'diātāsīyā lēngará íbī íngá Múngú vúgá. 'Bá lēkí dō 'bā lēlē, ĩri lū 'yozú kínī, 'bā anji Múngú vé ni, 'bá nīkí Múngú ri rá. ⁸ 'Bá āngū lēépi ku rī nī Múngú ri kuyé, ā'diātāsīyā Múngú ri 'bá āngū lēépi lēlē ni. ⁹ Múngú i'da ívé lēngará 'bá ní lētī be 'dīni, ĩpē ívé Mvá ālukútanjá rī nyōókú drīgé nōgó, 'bā ísúkí rí ídri 'dání'dání rī āní bēnī. ¹⁰ Lēngará agaápi rá rī, ĩri 'dīni, Múngú lē 'bā lēlē, ĩpē ívé Mvá ímú drāá rōbōṅō rú 'bā trūzú 'bávé ũnjūkānyā agásī, adri 'yozú

kínī, 'bá lēkí Múngú ri ní 'dīni kuyé. ¹¹ Īmi mávé ũndī má ní lēélē rī pi, sū Múngú ní 'bā lēélē rī tīnī, lē 'bā lēkí 'bā lēlē. ¹² 'Bá āzi ndre Múngú ri ālujánī kuyé. 'Bo 'bá lēkí dō 'bā lēlē, Múngú ri adri 'bá agá, ádarú lēngará Múngú ní 'bā lēzú rī, 'bā 'bā ku 'bá ẹsī agá.

¹³ Múngú sē 'bá ní ívé Índrí Uleterē rī gí, sēzú 'bá ní nīzú ámázú āní, 'bā adri ĩri agá, ĩri adri 'bá agá. ¹⁴ Ẹtēpī ĩpē ívé Mvá ímú 'bá rī pi paá ívé ũnjūkānyā agásī. 'Bá ndrekí Mvá rī 'bā mī sī rá, 'bá ní nóni rīí ĩrívé tā ũlūú 'bá vū drīgé rī pi ní 'dī. ¹⁵ 'Bá rī ẹ'yī dō kīnī, Yēsū ri Mvá Múngú vé ni, Múngú ri adri ĩri agá, ĩri kpá adri Múngú agá. ¹⁶ Ádarú 'bá nīkí rá 'yozú kínī, Múngú lē 'bā lēlē. 'Bā ri ẹsī 'bā Múngú drīgé, ĩri ní 'bā lēé agaá rá rī sī.

Múngú lē 'bá rī pi lēlē. 'Bá rī lē dō 'í ógúpī ri lēlē, ĩri adri Múngú agá, Múngú ri adri ĩri agá. ¹⁷ Ádarú 'bá lēkí dō 'bā lēlē, sū Kúrísitō ní āngū lēé vū drīgé nōgó rī tīnī, 'bá ícókí adrii ụ'dụ Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rī pi drīgé 'dāri sī ụrī sī ku. ¹⁸ 'Bá āngū lēépi lēlē rī, ícó adrii Múngú sī ụrī sī ku. 'Bá ní ụsūú 'yoó kínī, Múngú ri 'bā ĩrīnā rá rī sī, ĩri sē 'bā adri āní ụrī sī. 'Dīri lū kínī, 'bá ụrī ní fíí ẹsī ni agá rī, lēngará Múngú vé rī ẹsī ni agá 'dāáyo. ¹⁹ Múngú ní 'dó 'bā lēé drīdrī rī sī, sē 'bā

ri 'bâ lēlē 'bâ āsámvú gé sī
 āní. ²⁰ 'Bá rī 'yo dō 'í lē
 Múngú ri rá, 'bo ĩri dō ri éśí
 ũnjí 'bā édrípí ní, ĩri ũnjó rú.
 'Bá 'í édrípí 'í ní ndreé rá rī
 lēepi ku rī, ícó Múngú ĩ ní
 rú' 'bá ni ndreé ku 'dāri lēé
 ku. ²¹ Tāimbí Múngú ní ẹzị
 'bá ní rī ĩri 'díní, lē 'bâ lēkí 'í
 lēlē, āzini 'bâ lēkí 'bâ ọgụpị
 lēlē.

5

*Lē 'bâ ẹ'yíki Múngú
 Mvọpí ri*

¹ 'Bá Yésù ri ẹ'yí' 'bá 'yo' 'bá
 kíní, Yésù ri Kúrísítō 'í rī pi,
 'bá 'dī' 'bée anji Múngú vé ni,
 'bá Múngú ri lē' 'bâ lēlē rī pi,
 lēkí kpá anji Múngú vé rī pi
 lēlē. ² 'Bá lēkí dō Múngú
 ri lēlē, āzini 'bá 'dúkí dō
 tāimbí ĩrivé rī pi ngaá rá, 'bá
 nḱí rá, 'bâ anji Múngú vé rī
 pi lēlē. ³ 'Bá 'dúkí dō tāimbí
 Múngú vé rī ngaá rá, ĩri lū
 'yozú kíní, 'bâ lēkí Múngú
 ri lēlē. Tāimbí ĩrivé rī ā
 ngangára adri ũkpó ũkpó
 ku, ⁴ ā' diātāsīyā anji Múngú
 vé rī pi ũkpó be, kọpi tā ũnjí
 'bá nyọkú drígé nōgó rī pi
 ní 'oó rī gā sī. 'Bá ní Yésù ri
 ẹ'yí' gí rī sī, 'bâ ícó tā ũnjí
 nyọkú nōri vé rī gā sī. ⁵ 'Bá
 Yésù ri ẹ'yí' 'bá gí, 'yo' 'bá kíní,
 Yésù ri Mvá Múngú vé ni rī,
 kọpi 'bá tā ũnjí nyọkú nōri
 vé rī pi gā' 'bá sī rī.

⁶ Tā lūúpi kíní, Yésù
 Kúrísítō ri Mvá Múngú vé
 ni rī, ĩri tā ĩ ní Yésù ní
 bātízímū sēzú yí' agá rī,
 āzini ārí raapi rú' 'bá ni gé sī
 pẹtị alambaku sígé rī. Adri

'yéná yí' kuyé, ĩri yí', āzini
 ārí raapi rú' 'bá ni gé sī rī.
 Índrí Uleteré rī lū tā 'dīri nī,
 ā' diātāsīyā tā Índrí Uleteré
 rī ní lūú rī, ĩri tā áda. ⁷ Ngá
 tā rī ē mị lūúpi rī pi ngá na.
⁸ Ngá rī pi 'dī, Índrí Uleteré,
 yí', āzini ārí. Ngá na 'dī' 'bée,
 kọpivé tā rú 'í ngá ālu. ⁹ 'Bá
 rī pi kádō rií 'bá ní tā átá,
 'bâ ri ẹ'yí' rá, 'bo tā Múngú
 ní átá rī ndē 'bá rī pi ní átá
 rī rá, ā' diātāsīyā Múngú átá
 tā rī nī, átá tā 'í Mvọpí vé
 rī. ¹⁰ 'Bá Mvá Múngú vé rī
 ẹ'yí' pi rá rī, ẹ'yí' tā Múngú ní
 átá rī rá. 'Bo 'bá tā Múngú ní
 átá 'í Mvọpí ā tā sī rī ẹ'yí' pi
 ku rī, 'bá 'dīri kíní, Múngú
 ri ũnjó rú, ā' diātāsīyā ẹ'yí'
 tā Múngú ní átá 'í Mvọpí vé
 tā sī rī kuyé. ¹¹ Múngú 'yo
 'díní kíní, 'í sē 'bá ní ídri
 'dání' 'dání rī gí, ídri 'dīri íbí
 íngá 'í Mvọpí vúgá. ¹² 'Bá
 rī ẹ'yí' dō Múngú Mvọpí ri
 rá, ĩri ídri 'dání' 'dání rī ísú
 rá. 'Bo 'bá rī ẹ'yí' dō Mvọpí
 ri kuyé, ísú ídri 'dání' 'dání rī
 ku.

*Ídri 'dání' 'dání rī vé
 ísúngára*

¹³ ĩmi 'bá Múngú Mvọpí
 ri ẹ'yí' 'bá gí 'dī' 'bée, á sī
 kọkọbí 'dīri sēé ĩmi ní, ĩmi
 nḱí rí 'yozú kíní, ĩmi ídri
 'dání' 'dání rī ísú rá. ¹⁴ 'Bá
 nḱí áamá múké múké, 'bá
 zíkí dō ngá Múngú vúgá, tā
 ni 'de dō éśí ni gé 'dāá múké,
 ĩri ícó ngá 'bá ní zị rī sē 'bá
 ní rá. ¹⁵ 'Bá nḱí dō 'yozú
 kíní, 'bá kádō ngá zị Múngú
 vúgá, ĩri sē 'bá ní rá, ádarú

ngá 'bá ní zǐ rǐ, Múngú ri sē
'bá ní rá.

¹⁶ 'Bá rǐ ndre dō ógúpì Yésū
ri ẹ'yǐpì gí nì 'o ũnjǐkǎnyā,
ũnjǐkǎnyā ìri ní 'oó rǐ ícó
dō ìri jǐ fí ìzāngā deẹpi ku
'dāri agá ku, mì ícó Múngú
ri zǐ ìri ní rá, 'bá mí ní
Múngú ri zǐ ìri ní 'dǐri, ìri
íció ídri 'dání'dání rǐ ìsù rá.
Ūnjǐkǎnyā ụrukọ'bée āngū
jǐ fí ìzāngā deẹpi ku 'dāri
agá, á 'yo 'yozú kínì, mì
zǐ Múngú ri 'bá ũnjǐkǎnyā
'oópi 'dǐri tǐnì rǐ ní kuyé.
¹⁷ Tā 'bá ní rǐí 'oó ũnjǐ ũnjǐ
rǐ pì céré ũnjǐkǎnyā, 'bo
ũnjǐkǎnyā ụrukọ'bée anigé,
'bá rǐ ícó fí ānì ìzāngā deẹpi
ku 'dāri agá ku.

¹⁸ 'Bá nǐkí áamá rá 'yozú
kínì, anjì Múngú vé rǐ pì 'okí
ũnjǐkǎnyā mužú dǐjǐ dǐjǐ ku,
ā'diātāsīyā Mvá Múngú vé
rǐ ri kòpì ùtē nǐ, ādróko ícó
kòpì 'oó ũnjǐ ku. ¹⁹ 'Bá nǐkí
rá 'bā anjì Múngú vé nì, 'bo
'bá Múngú ri ẹ'yǐ'bá ku rǐ pì
ārēvú céré, ādróko ọrú kòpì
ē drǐ gí. ²⁰ 'Bá nǐkí rá 'yozú
kínì, Mvá Múngú vé rǐ ícá
vū drǐgé nōgó gí, sē 'bá nǐkí
Múngú áda rǐ áamá ānì gí, sē
nóni 'bá adrikí kuú Múngú
áda rǐ agá, āzini ìrivé Mvá
Yésū Kúrísítō agá. Múngú
'dǐri Múngú áda rǐ, āzini
ìri Múngú ídri 'dání'dání rǐ
sēepi rǐ. ²¹ Má anjì rǐ, ìmì
ndrekí múké, ē ìnjǐkí ngá ì
ní údé múngú rú rǐ pì ku.

Kòkòbì ìrì ni Yūwánī ní sī rī Tā búkù rī vé rī ā ũlūngará

Yūwánī Yésù vé 'bá ayúāyū rī sī kòkòbì 'dīri sēé 'bá kánísā vé rī pi ní, kánísā 'dīri Yūwánī zì rú ni "úkú Múngú ní ìpēé rī". Yūwánī ri èzì ngáá kánísā 'dīri agá nī. Ūlū 'bá rī pi ní tā Yésù ní 'yoó, kòpì ā lēkí ī lēlē rī vé tā. 'Yo kòpì ní kīnī, lē tā áda Kúrísítō vé 'bá ʊrʊkò'bée ní rīí ímbá, āzini tā 'bá ʊrʊkò'bée ní rīí ímbá ũnjō rú rī, lē kòpì ā ámákí āsámvú ni múké múké.

1 Ma Yūwánī 'i, 'bá āmbúgú 'bá Yésù ri è'yī'bá gí rī pi drīlégá rī. Mi úkú Múngú ní ìpēé 'dīri, á sī kòkòbì 'dīri sēé mí ní, mívé anjì Múngú ri nī'bá rá rī pi be. Ádarú á lē ìmi ārēvú céré lēlē, 'bo adri 'yozú kīnī, á lē 'yéngá ìmi ó'dúkùlégúsī nī kuyé, 'bá céré Múngú vé tā áda rī nī'bá rá rī pi lēkí ìmi lēlē. 2 'Bá lēkí ìmi, ā'diātāsīyā tā áda rī nóni 'bá èsì agá anigé, Ìri adri 'bá èsì agá mʊzú nyonyo.

3 Èsì múké, èsì ìdríkídri, āzini tākíri Ètépì Múngú vé rī, āzini Mvópì Yésù Kúrísítō vé rī, ā adri 'bá be, ā sē rí 'bá 'okí rí tā áda Múngú vé rī, āzini 'bá lēkí rí āngū lēlē.

4 Má ká yī kīnī, anjì mívé rī pi ā ʊrʊkò'bée ri tā áda

'bá Ètépì ní èzì rī 'du nga rá, āyīkō fʊ ma ānī ambamba. 5 Mi úkú Múngú ní ìpēé má ní lēlē rī, tā má ní sī sēé ìmi ní mívé anjìngá rī pi be 'dīri, adri tā āzi ú'dí nī kuyé, Ìri tā 'bá ní nī rá í'dóngará gá 'dāá ni. Á lē lūú ìmi ní 'dīni, lē 'bá lēkí 'bá lēlē. 6 'Bá rī 'du dō tāímbì Múngú vé rī ngáá rá, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bá 'dīri lēngará be. Sā ìmi ní í'dózú Yésù Kúrísítō ri è'yīzú rī gé 'dāá, ìmi yíkí rá Múngú kīnī, lē ìmi lēkí ìmi lēlē ìmi ògūpì be.

7 'Bá kárakará mī ũ'bā'bée nī pi ayíkí mʊzú nyòòkù rī drīgé sī 'dī'dī, kòpì ri 'bá rī pi ímbá mʊzú ũnjō sī, kòpì kīnī, tìkí Yésù Kúrísítō ri nyòòkù drīgé nògò 'bá áda rú kuyé. 'Bá 'dīni 'dī'bée, kòpì ũnjó rú, kòpì ari'ba Kúrísítō vé ni. 8 Ìmi adríkí mī be kowu tā 'dīri sī, èzì Múngú vé ìmi ní ngáá 'dīri, ā drā rí kána ku, Múngú ā ũfē rí āndēma ìmi ní èzì rī ngazú rī pi ārēvú céré. 9 Lē 'bá āzi ā újā tā Kúrísítō ní ímbá rī ũlūú ũ'dū be túngú ku, Ìri sē Múngú ri 'bá rī adi ānī 'í drīgé sī rá. 'Bo 'bá rī áwí dō tā Mvópì ní ímbá rī ruʊ títí, Ètépì pi Mvópì be, kòpì adri Ìri be trú. 10 'Bá āzi ífí dō ìmi āsámvú gé, ímbá dō tā áda Kúrísítō vé rī kuyé, lē ìmi è'yíkí Ìri ìmívé āngá ku, dōku ē èzìkí Ìri ku. 11 'Bá rī è'yí dō 'bá 'dīni 'dīri ākā, Ìri fī ũnjikānyā 'bá 'dīri ní 'oó rī 'o ìndī.

12 Ma tā be tré, á lē lūú ìmi ní, 'bo á lē tā rī sī sēé kòkòbì

agá ku. Má ũsũ, á lē mụụ ĩmi
 vúgá 'dīlé ú'díkírĩṅá nōgó,
 'bâ úmúkí rí 'bâ ĩmi be, 'bá
 átákí rí trú, 'bâ 'bākí rí āyĩkō
 ĩmi be trú.

¹³ Mí ọmvúpi Múngú ní
 ĩpěé rĩ vé anji Múngú ri
 nĩ'bá rá rĩ pi, sēkí mí ní
 mōdó.

Kōkōbī na ni Yūwánī ní sū rī Tā bŭkū rī vé rī ā ũlŭngará

Yūwánī Yēsŭ vé 'bá áyúāyū rī sī kōkōbī 'dīri sēé Gáyō ní, Gáyō ri āmbúgú 'bá kánísā vé rī pi drīgé. Yūwánī íngú Gáyō ri ĩri ní 'bá ʊrŭkō 'í ní pēé rī pi é'yī múké rī sī. 'Yo Gáyō ní kīnī, lē ā adri ũ'bītā rú Kūrīsītīyānī rī pi ní. Lū ĩri ní kīnī, lē ā fi ũnjīkānyā 'bá ʊrŭkō'bée ní 'oó rī pi agá ĩndī ku, āzini lē ā ũbī 'bá 'yo'bá kīnī, ĩ ndēkī tā sī céré nī rī pi vé tā ku.

Mōdó sēngará

1 Ma Yūwánī 'i, 'bá āmbúgú 'bá kánísā vé rī pi drīgé rī. Gáyō mávé ũndī má ní lēélē rī, á sī mí ní kōkōbī 'dīri sēé nī. 2 Mi mávé ũndī má ní lēélē rī, ma ri Múngú ri zī mí ní, mí rŭ'bá ā adri rí múké, mí nga rí ēzī rī mužú múké, āzini éšī mívé rī ā adri rí múké. 3 'Bá Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi ká ímŭ ũlŭú má ní kīnī, mi ri éšī 'bā tā áda Múngú ní lēé ā 'okí rī 'dŭ nga rá, āzini mi ri tā áda Múngú ní i'daá mí ní rī 'dŭ nga rá, sē má ní āyīkō ambamba. 4 Á yī dō mávé anji Yēsŭ Kúrīsītō ri é'yī'bá gí rī pi ri tā áda rī 'dŭ nga, ma adri ānī āyīkō

sī, tā āzi má ní āyīkō sēépi 'dīri agaápi rá ni 'dāayo.

Ēzī ngangará trŭ rī

5 Mi mávé ũndī má ní lēélē rī, mi ri tā 'o pīrī 'bá édrīpīi Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi ní, mí nī dō kōpi kuyé draāāsīyā, 'í ko kōpi ē ĩzā rá. 6 Kōpi ũlŭkí mívé lēngará ā tā 'bá kánísā vé rī pi ní rá. Lē mí ko kōpi ē ĩzā, kōpi ā 'dekí rí mužú éçī ĩvé rī gé, ā sē rí Múngú ní āyīkō. 7 Kōpi ri mužú 'dŭkō múké Yēsŭ Kúrīsītō vé rī ũlŭ 'bá rī pi ní, 'bo kōpi zīkí ngá págánō rī pi vŭgá kuyé. 8 Kúru 'bā Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi, lē 'bā sēkí 'bá 'dī'bée ní ngá kōpi ē ĩzā kozú, ēzī kōpi ní rizú tā áda Múngú ní i'daá rī ũlŭzú mužú 'bá rī pi ní rī, 'bā 'dŭkí rí ngaá kōpi be trŭ.

9 Á sī ándŭrú kōkōbī sēé 'bá kánísā vé rī pi ní, 'bo Dīyōtēréfē* lēépi 'i 'bāápi tā sī céré drīdrī rī, gā 'bávé tā ā'yīgá sī. 10 Kúru má kādō mužú ĩmi vŭgá 'dīlé, ma tā Dīyōtēréfē ní 'oó rizú 'bā rŭ 'yozú ũnjī 'dīri ũlŭ uletere 'bá Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi ní. Tā ĩri ní 'oó rī, adri 'yéná rizú 'bā rŭ 'yozú ũnjī 'dīri kuyé, gā 'bá Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi é'yīgá sī. 'Bá Yēsŭ ri é'yī'bá gí rī pi kádō lēé kōdō 'bá ri'bá 'dŭkō múké Yēsŭ vé rī ũlŭ'bá rī pi é'yī, ĩri kōpi údró fŭ kánísā rī agásī āmvé.

11 Mi mávé ũndī má ní lēélē rī, lē mí fi ũnjīkānyā

* 1:9 1:9 Dīyōtēréfē: Dīyōtēréfē pi Gáyō be, kōpi ĩrītrō ri Múngú ri zī kánísā ālu gé.

'oó sũ 'bá rĩ pi ní rií 'oó rĩ
 tĩñi ku, mĩ 'o tã múké áyu.
 'Bá riípi tã múké 'oópi rĩ, 'bá
 'dĩri nĩ Múngú ri rá. 'Bá riípi
 tã ũñjĩ 'oópi rĩ, 'bá 'dĩri nĩ
 Múngú ri kuyé. ¹² 'Bá rĩ pi
 céré ri 'yo kínĩ, Dēmētĩriyō
 ri 'bá múké, ĩri ri tã áda
 Múngú ní i'daá rĩ ímbá. Ma
 kpá 'yo, ĩri 'bá múké, mí nĩ
 rá, tã má ní átá rĩ, ĩri tã áda.

Kõkõbĩ rĩ vé dẹngára

¹³ Ma tã be tré, á lē lūú mí
 ní, 'bo á lē tã rĩ sĩ sēé kōkōbĩ
 agá ku. ¹⁴ Má ũsũ, á lē
 mụú mí vúgá 'dĩlé ú'díkĩrĩnǎ
 nōgó, 'bâ úmúkí rí 'bâ mí
 be, 'bâ átákí rí trụ. ¹⁵ Tākĩri
 Múngú vé rĩ ã adri mí be.
 Mĩ ògũpịi Yēsũ ri ẹ'yĩ 'bá gí
 adri 'bá nōgó rĩ pi sēkí mí
 ní mōdó. Mĩ ẹzi 'bá Yēsũ ri
 ẹ'yĩ 'bá gí, adri 'bá 'dĩlé rĩ pi
 mụzú ãlu ãlu céré.

Kõkõbì Yúdã ní sǐ rǐ Tã búkũ rǐ vé rǐ ã ùlũngará

Kõkõbì 'dìri Yúdã sǐ nǐ, ìri Yèsũ édrípì vé àzi. Sǐ kòkòbì 'dìri sèé Kùrísitǐyánì ụrụkọ'béé ní, ã'diātāsīyã 'bá ãngũ ímbá'bá ùnjõ sǐ rǐ pi rikí kòpì ẽ drǐ izaá. 'Bá ãngũ ímbá'bá ùnjõ sǐ 'dǐ'béé rikí ẹsì múké Múngú vé rǐ újá ímbá lẹtì ùnjí sǐ, kòpì rikí 'bá rǐ pi ẽ mị ù'báá kǐnǐ, lẹ kòpì ã 'okí tã ùnjí, Múngú ícò kòpì ìrĩṅáá ãní ku.

Yúdã áyú tã búkũ Múngú vé Ùndĩ Ụkụ rǐ ruzú rǐ ágá rǐ pi ụ'bítã rú, 'yo Kùrísitǐyánì rǐ pi ní kǐnǐ, Múngú ri ímú 'bá tã ùnjí 'o'bá rǐ pi ìrĩṅã rá. Lẹ kòpì ã rụkí ụ'dụkọ áda Múngú vé rǐ títì, ãzini kòpì ã rụkí ụ'dụkọ 'bá áyúáyũ Yèsũ vé rǐ pi ní ùlũú, kòpì ní yì rǐ títì.

Yúdã sè mōdó

1 Ma Yúdã 'i, átí'bá Yèsũ Kúrísitō vé ni, ma Yókóbù édrípì.

Ìmi 'bá Múngú 'bá Ẹtẹpì ní zì adrii 'bá ívé ni pi rú, ìri ní lèlè rǐ pi, ìmi 'bá Yèsũ Kúrísitō ní rìí ìmi tã mbaá rǐ pi, á sǐ kòkòbì 'dìri sèé ìmi ní nǐ.

2 Ẹsì Ìdríkídri, tākiri, ãzini lèngará Múngú vé rǐ, ã adri ìmi be mụzú nyonyo.

'Bá tã ímbá'bá ùnjõ sǐ rǐ pi

3 Ìmi mávè ùndĩ má ní lèlè rǐ pi, ma kòdò úvá be ãmbúgú lèzú ùkpō Múngú ní 'bá pazú ìmi be ùnjìkányã agásì rǐ vé tã sǐ sèé ìmi ní. 'Bo á lẹ nóni sǐ sèé ìmi ímbázú, ìmi rụkí rí tã áda ì ní ìsèé vú ãlu 'bá Yèsũ rǐ ẹ'yì'bá gí rǐ pi ní 'dìri títì.

4 Ǻ'diātāsīyã 'bá ụrụkọ'béé Múngú ri nǐ'bá ku ni pi ụgũkí ì fíi kuú ìmi ãsámvú gé 'dǐ'dǐ. 'Bá 'dǐ'béé 'bākí ì kú 'bá Múngú vé ni rú, Kòpì ri 'yo, ẹsì múké Múngú vé rǐ ã'yì 'bá rǐ ícò ọwũ 'bã rá, ìrĩṅákí ìri ku, kòpì gākí 'bávè Ụpí Yèsũ Kúrísitō ùkpō be ãmbúgú 'dìri sǐ. 'Bo sǐkí Búkũ Múngú vé rǐ ágá ìnógòsì kǐnǐ, 'bá ùnjìkányã 'o'bá 'dǐni 'dǐ'béé, lịkí kòpìvé tã kú ùnjí gí.

5 Lẹ ìmi ãvǐkí tã ándúru Ụpí Múngú ní 'oó Ẹjẹpétō gá 'dǎri sǐ ku. Ụpí Múngú pa ándúru anjì Ìsèrélè vé rǐ pi Ẹjẹpétō gá 'dǎlé rá, 'bo 'bá ụrụkọ gã'bá Múngú ri ẹ'yìgá sǐ rǐ pi, Múngú ú'dì kòpì ùdráá rá. 6 Lẹ ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ, ẹzì ì ní sèé mǎláyíkã rǐ pi drìgé rǐ, mǎláyíkã ụrụkọ'béé 'dụkí ẹzì rǐ ngaá kuyé. Kòpì kukí ìvé vùrã ẹzì ngazú Múngú ã pǎlé gá rǐ rá. Múngú úmbé kòpì ìmvè adriipi mụzú 'dání'dání rǐ sǐ, 'dụ kòpì ú'bé 'bù 'a be nǐpi cìcì rǐ ágá, kòpì adri 'bù rǐ ágá 'dǎá, cǐmgbá ụ'dù ì ní ìmúzá tã lizú rǐ gé. 7 Ìmi ụsùkí drǐ tã ándúru 'i 'oópi

kūrú Sódómō agá, Gómórā agá, āzini 'i 'oópi kūrú rī jēlé gá sī rī pi agá rī ká. 'Bá kūrú 'dī'bée agá rī pi ufukí céré ǫwú rú, kōpi rikí ǫwú 'bāa mužú bādāru, kuru Mungú ní 'bá kūrú agá rī pi zázú vezú ácí sī. 'Dīri lū 'bá ní 'yozú kinī, Mungú ri ímú 'bá ūnjīkányā 'o'bá rī pi zā ve ácí dīpi mužúpi nyo ūdū ākó ni sī, sū ĩri ní 'bá Sódómō agá rī pi zāá veé Gómórā agá rī pi be ácí sī rī tīni.

8 'Bá ri'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī, ri'bá urobí ūbī'bá rī pi, kōpi kpá ri ĩ rú'bá áyú rizú ǫwú 'bázú, kōpi gākí āmbūgū Mungú vé rī sī, kōpi ri mālāyíkā rī pi u'da'da. ⁹ Mīkāyélē āmbúgū mālāyíkā rī pi drīgé céré rī, kōpi ká rií āgátá gāá ādróko be āvū Mósē* vé rī ā sīngará ā tā sī,† Mīkāyélē 'yo átángá ūnjí ādróko rī ā rú izazú kuyé, kinī, “Úpí Mungú ri ímú mi ĩrīñā rá!” ¹⁰ 'Bo 'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée, kōpi ri tā ĩ ní nī kuyé rī pi u'da'da, Kōpi ri tā uringó'bée 'o ɛnīākō sī, sū ānyāpá tā nī'bá ku rī pi vé rī tīni. Tā kōpi ní 'oó ɛnīākō sī 'dī'bée, ĩri sē Mungú ri ímú kōpi ĩrīñā āní rá.

11 Īzāngā rī ímú adri

kōpivé ni. Kōpi 'dukí tā Mungú vé rī ngaá kuyé, sū Káyīnā ní tā Mungú vé rī 'dujū ngaá kuyé rī tīni. Kōpi ri ūnjō ímbá, ĩ ísúkí rí mūfēngā āní, sū Bálámū ní ɛsí 'bāa mūfēngā drīgé rī tīni. Kōpi gākí ūkpō Mungú vé rī sī, sū Kórā ní ūkpō Mungú vé rī gāá sī rī tīni. Tā 'dīri sē, ĩ ímú kōpi ĩrīñā ūnjí ūnjí.

12 Īmi úmúkí dō ĩmi ūmū ĩ ní rizú Mungú ri ĩnjīzú rī ā nyangará gá, 'bá 'dīni 'dī'bée ífíkí dō ĩmi āsámvú gé, kōpi ūmū rī iza rá. Kōpi kádō úrí ngá nyaá ĩmi be trú, kōpi drīnjá ākó, kōpi kpá átángá átá ūrī ākó, kōpi adrikí sū ĩrībīti ūlí ní vī 'dīísí rá, yīgō ní 'dīí āní ku rī tīni. Kōpi adrikí sū peṭi ĩ ní ínjé 'beé vūgá, 'wiipi gí, 'aápi ku rī tīni. ¹³ 'Bá ri'bá āngū ímbá'bá ūnjō sī 'dī'bée, kōpivé tā kōpi ní 'oó ūnjí drīnjá sēepi 'dīri, sū kúrūnyá wōvá ní vī kūú yīi gārā gá rī tīni. Kōpi sūkí linyā āvī'bá ívé létī ĩ ní rizú ɛcízú rī sī gí rī pi tīni. Mungú údé 'bá 'dī'bée ní vūrā ĩnīcīcī rizú ĩzāngā nyazú mužú ūdū ākó ni gí.

* 1:9 1:9 Mósē: Yōsēpā kā drāá gí, 'bāgū Ējēpétō vé rī 'bā anjī Īsērélē vé rī pi ɛzī ngaá túgērī rú caá ílí mūdūrūlū sū (400). Kuru Mungú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzu anjī Īsērélē vé rī pi pazú adringará túgērī rú rī agásí. Mungú sē tāimbí rī Mósē ní, ā lū anjī Īsērélē vé rī pi ní, sēzú ĩ ní tāimbí rī zizú tāimbí Mósē vé ní āní. Tíkí Mósē ri ísú ākūdē ílí ri ca élifū ālu mūdūrūlū sū (1,400), ísú ākūdē tíkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lá Wūngará 2-24. † 1:9 1:9 Āvū Mósē vé rī ā sīngará: Mīkāyélē lē āvū Mósē vé rī jīi sīi vūrā Mungú ní lēé rī gé, 'bo ādróko lē āvū rī jīi sīi vūrā 'í ní lēé rī gé. 1:11 1:11 Ídóngará 4:1-17 1:11 1:11 Kālāfe 22-24 1:11 1:11 Kālāfe 16:1-35

14 Í'dózú Ādámā‡ vúgá, cazú Ēnókā vúgá, Ēnókā ri úyú ẹ̀zĩrĩ ni. Ēnókā átá ándúru 'bá 'dĩ'bée vé tā rá, kĩnĩ, Úpí ri ímú mālāyĩkā uletere bĩtríká ĩ ní ícọ lāá bā ku rĩ pi be, ¹⁵ ĩri ímú tā lĩ 'bá ālu ālu drĩgẹ, ĩri ímú 'bá Múngú ri nĩ'bá ku rĩ pi ĩrĩnā rá, ũnjĩkānyā kọpi ní 'oó rĩ sī, āzini ĩri 'bá Múngú ri nĩ'bá ku, ri'bá ũnjĩkānyā 'o'bá, āzini ri'bá átángá ũnjĩ átá'bá 'ĩ tā sī rĩ pi ĩrĩnā rá. ¹⁶ 'Bá ri'bá āngū ímbá'bá ũnjō sī 'dĩ'bée ri nĩjĩ unu mužú ununu, kọpi ri átá 'bá ụrụkọ'bée ní ũnjĩ. Kọpi ri ẹ̀sị 'bā céré rizú ũnjĩkānyā 'ozú. Kọpi ri ĩ íngú, āzini kọpi ri 'bá rĩ pi ẹ̀ drĩ ụcị, ĩ ịsụkí rí tā ĩ ní lēē rĩ pi ānĩ.

Ímbángará adrizú ānĩ ũkpó ũkpó ẹ̀yĩngára agá rĩ

¹⁷ ĩmi mávé ũndĩ má ní lēélē rĩ pi, lē ĩmi ụsụkí tā 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé 'bá áyúāyū rĩ pi ní ọtú ũlūú ĩmi ní kĩnĩ, ĩri ímú 'i nga rá 'dāri. ¹⁸ Kọpi 'yokí ĩmi ní kĩnĩ, "Ụ'dụ ụdụ vé rĩ gé, 'bá āngū gụ'bá gụgụ rĩ pi ímú gụ ĩmi sī, kọpi ímú āyĩkō rụ'bá nōri vé rĩ ā tā 'du nga áyu." ¹⁹ 'Bá 'dĩ'bée nóni ĩmi āsámví gé anigé, kọpi nóni ri sē ĩmi ri ĩmi aco ĩmi āsámví gé sī. Kọpi ndēē ni ri tā rụ'bá nōri vé rĩ ā tā 'du nga áyu, Índrí Múngú vé rĩ kọpi ā rụ'bá gá 'dāáyo.

²⁰ ĩmi mávé ũndĩ má ní lēélē rĩ pi, lē ĩmi 'bākí ẹ̀sị tā áda uletere ĩmi ní ẹ̀yĩ rĩ drĩgẹ, ĩmivé ẹ̀yĩngára ā adri rí ũkpó ũkpó. Lē ĩmi zikí Múngú ri ũkpō Índrí Uletere rĩ vé rĩ sī. ²¹ ĩmi kádō ríí ẹ̀sị ĩdríkídri 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ní ímúzú ĩmi jizú mužú ídri 'dání'dání rĩ ịsúzú rĩ ütēē, lē ĩmi áwíkí adrii lēngára Múngú vé rĩ agá.

²² Lē ĩmĩ ẹ̀sị ā adri ĩdríkídri 'bá ẹ̀yĩngára be mādā rĩ pi ní. ²³ Lē ĩmi ípákí 'bá ụrụkọ'bée ācị ĩ ní ịzāngā nyazú ānĩ ụdụ ākó 'dāri agāsī. Lē ĩmi 'bākí ẹ̀sị ĩdríkídri 'bá ụrụkọ'bée ní. 'Bo ĩmi ndrekí múké, lē ĩmi fíkí ríí ũnjĩkānyā kọpi ní 'oó rĩ 'oó ĩndĩ ku.

Zĩngára Múngú ri íngúzú rĩ

²⁴ Múngú 'bā paápi tā ũnjĩ agāsī rĩ, ĩri ícọ ĩmi ütē rá, ĩmi fíkí rí ũnjĩkānyā 'oó ku, ĩri ĩmi íjĩ 'bā ívé dĩngára pọwụpọwụ rĩ ẹ̀ndrẹti gé ũnjĩkānyā ākó, āyĩkō be āmbúgú. ²⁵ Lē ẹ̀ íngúkí 'bávé Múngú 'bā Paápi 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ā tā sī dĩngára be pọwụpọwụ rĩ, āmbūgū be rĩ, ũkpō be rĩ, āzini ũkpō āmbūgū ruzú rĩ be rĩ, í'dózú ĩri ní 'bũ pi gbizú vū be rĩ gé 'dāá, ícázú āndrũ sī, mužú 'dání'dání! Āmīnā.

‡ 1:14 1:14 Ādámā: Ādámā ri 'bá Múngú ní í'dó gbíí drĩdrĩ rĩ. ĩri ẹ̀tẹpi 'bá vū drĩgẹ rĩ pi vé ni céré. ĩrivé ũkú Ēvā ri ẹ̀ndrẹpi 'bá vū drĩgẹ rĩ pi vé ni céré. 'Í lā Í'dóngará 1-5. 1:14 1:14 Í'dóngará 5:19-24 1:18 1:18 2 Pétērō 3:3

Tã Yēsũ ní I'daá Yūwánĩ ní sǐ rĩ Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ũlũngará

Búkũ 'dĩri Yūwánĩ Yēsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ sǐ nĩ, sǐ sée kánisã ézĩrĩ rĩ pi ní, ìri ri kánisã 'dĩ'bée ndre nĩ. Cápĩtã 2-3 agá, sǐ kòkòbĩ àndiándí sée kánisã ézĩrĩ 'dĩ'bée ní céré, 'yo kòpi ní kĩnĩ, kòpi ã újákí ẹsĩ ìvé ũnjĩkányã agásí. Ímbá kòpi kĩnĩ, ã ríkí dō kòpi ọcẹjũ 'dĩni drããsiyã, lē kòpi ã áwíkí adrii átí'bá Múngú vé ni, kòpi ã adríkí ũkpó ũkpó ìvé ẹ'yĩngará agá. Cápĩtã 4-22 agá, Yūwánĩ ũlũ tã 'í ní ndree ìndrĩlĩkĩ agá rĩ pi. Ìndrĩlĩkĩ rĩ pi i'dakí ũkpō Múngú vé rĩ, āzini d̄ngará Múngú vé rĩ. Ìndrĩlĩkĩ rĩ agá 'daá, Múngú i'da ìvé jĩkó 'bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ní ũnjĩkányã 'ozú rĩ vé tã. I'da létĩ Kúrísítō ní ìmúzú ũkpō ũnjĩkányã vé rĩ ndězú rĩ vé tã, āzini ìri ní ìmúzú tã lizú 'bá tã áda rĩ gã'bá sǐ rĩ pi drĩgé rĩ vé tã. Kúru Múngú ri ìmú vũ nōri iza rá, ìri gō vũ ú'dí ni gbi. 'Bá ẹsĩ 'bã'bée Kúrísítō drĩgé rĩ pi, kòpi ìmú adri ìri be trũ vũ ú'dí rĩ agá mụzú nyonyo.

¹ Tã ì ní sǐ búkũ nōri agá rĩ pi, Múngú sē kú Yēsũ Kúrísítō drĩgé, Yēsũ Kúrísítō ẹ i'da rí tã ìmúpi 'i ngaápi

mbēlējá 'dĩri ìvé átí'bá rĩ pi ní. Yēsũ Kúrísítō ní mālāyikā ìpězú ìmúzú tã rĩ i'dazú ìvé átí'bá Yūwánĩ ní. ² Yūwánĩ ũlũ tã ì ní i'daá 'í ní ndree 'dĩ'bée ārēvú céré. Ũlũ ú'djúkó Múngú vé rĩ, āzini tã Yēsũ Kúrísítō ní átá rĩ. ³ 'Bá riipi tã ì ní ũlũ ìmú'bá 'i nga'bá drĩdrĩ 'dĩlē, ì ní sǐ 'dĩri lãapi rá, yĩpi rá, āzini tã ni 'duúpi ngaápi rá rĩ, ìri tākiri ìsú rá. Lókí tã 'dĩri ní ìmúzú 'i ngazú rĩ ícá ìnyinjá gí.

Yūwánĩ sē mōdó kánisã ézĩrĩ rĩ pi ní

⁴ Ma Yūwánĩ 'i, á sǐ kòkòbĩ 'dĩri sée 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ'bá gí kánisã ézĩrĩ āngũ Ẹzĩyã vé rĩ agá rĩ pi ní.

Ẹsĩ múké āzini tākiri ìngápi Múngú adriipi ìnógósí anigé, āndrũ anigé, úmvúlésí ìmúpi rĩ vúgá, āzini ìngápi ìndrí ézĩrĩ adri'bá ìrivé lúpá ẹndrẹtĩ gé rĩ pi* vúgá, ⁵ āzini ìngápi Yēsũ Kúrísítō ú'djú céré riipi tã áda Múngú ní ẹzi rĩ 'duúpi ngaápi, tã ni ũlũúpi 'bá rĩ pi ní, í'dópi ìngápi gōó ídri rú drĩdrĩ 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi āsámvú gé sǐ, úripi 'bágú rú 'bágú vũ drĩgé nōgó rĩ pi drĩgé rĩ vúgá rĩ, ã adri ìmi be.

Yēsũ Kúrísítō lē 'bã rá, ọyũ 'bã 'bávé ũnjĩkányã agásí ìvé ārí dāápi rĩ sǐ. ⁶ Yēsũ ku nóni mālũngã rĩ 'bá drĩgé, 'bá ní nóni adrizú āní atala rú, 'bá ní rizú ẹzi Ẹtẹpi Múngú vé rĩ ngazú nō. D̄ngará

* 1:4 1:4 Ìndrí adri'bá ézĩrĩ rĩ pi: 'Dĩri létĩ āzi ì ní Ìndrí Uleterere rĩ zizú rĩ.

põwũpõwũ Yēsũ Kúrísitõ vé rĩ, āzini ũkpõ ĩrive rĩ ā adri mužú nyonyo! Āmĩnā.

7 Īmi ndrekĩ drĩ ká! Īri imú ĩgõ ĩribĩtĩ agásĩ,
'bá rĩ pi ārěvú céré nga imú ĩri ndre ĩ mĩ sĩ.

'Bá ándúró ĩri ũsõ 'bá õjũ sĩ rĩ pi, kõpi kpá céré imú ĩri ndre rá.

'Bá vũ drĩgě rĩ pi céré imú ĩri ě ĩzāngā 'bā rá.

Ádarú tā rĩ imú 'i nga sũ 'dĩri tĩnĩ! Āmĩnā.

8 Úpĩ Múngú kĩnĩ, “Ma Álífā 'i, āzini Ōmégā 'i.† Ma Múngú Ũkpõ 'Dĩpa 'i, adriĩpi ĩnógósĩ anigě, āndrũ anigě, úmvúlėsĩ imúpi rĩ 'i.”

Yũwánĩ ndre Yēsũ vé tā ĩndrĩkĩ agá

9 Ma Yũwánĩ 'i, ĩmi ógúpĩ, 'bá ríkĩ ĩzāngā nyaá, āzini ẹsĩ úmbé ĩzāngā rĩ ā nyangará gá ĩmi be trũ, 'bá ní mālũngā Yēsũ vé rĩ ẹ'yĩ rĩ ā tā sĩ. Pěkĩ ma mužú āngũ 'i liĩpi kú ngu yĩ agá, ĩ ní zĩ Pátĩmõsĩ rĩ gé, má ní tĩ Múngú vé rĩ ũlũú, āzini má ní tā Yēsũ vé rĩ ũlũú rĩ sĩ. 10 Ũ'dú ĩ ní rizú Úpĩ Múngú rĩ ĩnjĩzú 'dāri gé, Īndrĩ Uletere rĩ ású ma, má ní ũ'dúkó yizú mâ vudrĩ gé 'dāá, átá ũ'dúkó be urũ 'dāá sũ jělěgú ní ọ'ũ rĩ tĩnĩ.

11 Ũ'dúkó rĩ ní 'yozú má ní kĩnĩ, “Í sĩ tā mí ní ndreé 'dĩ'bée ārěvú céré búkũ

traátra rĩ agá, 'í pě mužú 'bá Yēsũ rĩ ẹ'yĩ 'bá gĩ kānĩsā kũrũ Ēfėsõ vé rĩ agá rĩ pi ní, kũrũ Sēmērínā vé rĩ agá rĩ pi ní, kũrũ Pārāgámũ vé rĩ agá rĩ pi ní, kũrũ Tāyítĩrā vé rĩ agá rĩ pi, kũrũ Sārādĩsĩ vé rĩ agá rĩ pi ní, kũrũ Fĩlādělĩfiyā vé rĩ agá rĩ pi ní, āzini kũrũ Lāwõdĩkiyā vé rĩ agá rĩ pi ní.”

12 Má kā ma újā 'bá átapi má be rĩ ndreé, á ndre aya ẹzĩrĩ ĩ ní údé dábũ sĩ ni pi, ũ'bākĩ tādú 'bā ẹzĩrĩ kõpi sígě. 13 Aya ẹzĩrĩ 'dĩ'bée āsámvú gé 'dāá, á ndre 'bá āzi ĩndré sũ 'Bá Mvā‡ tĩnĩ, su bõngó akoóko rũkũ cĩngbá caá pá gá vũgá 'dāá, 'yĩ 'ĩ ágátĩ bõngó bāá dábũ rú ni sĩ. 14 Drĩ ni, āzini drĩ 'bí ni mve kú imvesĩrĩlĩ, mĩ ni dĩ sũ ācí ní dĩ rĩ tĩnĩ. 15 Pá ni pi dĩkĩ sũ aya ĩ ní vuú kaá úká sĩ rĩ tĩnĩ, ũ'dúkó ni 'u sũ kũlé ní 'uũ rĩ tĩnĩ. 16 'Bá rĩ rũ lĩnyā ẹzĩrĩ kú 'ĩ drĩ ẹndẹpi gé, ĩlĩ āco sí be cípi ílěbe ílěbe ni ní ĩfúzú tĩ ni gé sĩ. Ẽndrẹtĩ ni dĩ põwũpõwũ sũ ũtũ ní dĩ rĩ tĩnĩ.

17 Má kā ĩri ndreé, má 'í'dé ĩri ā pálé gá vũgá sũ 'bá drāapi gĩ ni tĩnĩ. 'Bo ĩri ní 'ĩ drĩ ẹndẹpi rĩ 'bāzú mâ rũ 'bá gá, ĩri ní 'yozú má ní kĩnĩ, “Mĩ 'o ũrĩ sĩ ku! Í'dóngará gá 'dāá ma anigě, ũ'dú ũdũ vé rĩ gé, ma kpá adri anigě. 18 Ma 'Bá adriĩpi

† 1:8 1:8 Ma Álífā 'i, āzini Ōmégā 'i: Gĩrĩkĩ tĩ sĩ, Álífā rĩ tāfĩ vé 'í'dóngará, Ōmégā rĩ tāfĩ ũdũ gé rĩ. Yēsũ kĩnĩ, 'í'dóngará gá 'dāá 'i anigě, ũ'dú ũdũ vé rĩ gé, 'i kpá adri anigě. ‡ 1:13 1:13 'Bá Mvā: Yēsũ zĩ 'i 'Bá Mvā lüzú kĩnĩ, 'i Kúrísitõ 'i, 'i mālũngā rĩ rũ mužú nyonyo. 'Í lā Dānyélé 7:13-14.

ídri rú rĩ. Ándúró á drā rá, 'bo nóni ma adri ídri rú mužú 'dáni'dáni! Á ru mǎfütá ídrízú drā agásĩ rĩ, āzini vūrā 'bá ūdrā'bá gĩ rĩ pi vé índri ní mužú adrizú rĩ kú má dríge nõ.

19 "Í sĩ tã mí ní ndree 'dĩ'bée céré vūgá, 'í sĩ tã nóni ri'bá ĩ nga'bá rĩ pi, āzini tã ímũ'bá ĩ nga'bá drĩdrĩ 'dĩlé rĩ pi. 20 Línyā ézĩrĩ mí ní ndree mã drĩ ěndépi gé, āzini aya dábũ rú ézĩrĩ ĩ ní tādú'bā ũ'yũũ ũ'bāá sĩ ni gé 'dĩ'bée vé ífifí, ĩri 'dĩni. Línyā ézĩrĩ 'dĩ'bée, kōpi mǎlāyikā kǎnisā ézĩrĩ rĩ pi vé rĩ, aya dábũ rú ézĩrĩ ĩ ní tādú'bā ũ'yũũ ũ'bāá sĩ ni gé 'dĩ'bée, kōpi kǎnisā ézĩrĩ rĩ pi."

2

Ū'dúkó ĩ ní sũ sēē kǎnisā kũrũ Ēfēsō vé rĩ agá rĩ ní rĩ

1 "Í sĩ kōkōbĩ sēē mǎlāyikā* kǎnisā kũrũ Ēfēsō vé rĩ agá rĩ ní.

Ū'dúkó 'dĩri mǎvé ni. Ma 'bá línyā ézĩrĩ ruúpi mã drĩ ěndépi gé, riúpi ěcipi aya ézĩrĩ ĩ ní údé dábũ sĩ ĩ ní tādú'bā ézĩrĩ ũ'bāá kōpi sígé rĩ pi āsámvú gé sĩ rĩ 'i. 2 Á nĩ tã ĩmi ní riú 'oó rĩ pi rá, ĩmi ri ězĩ nga ũkpō sĩ, ĩmi úmbékĩ éšĩ ĩzāngā rĩ ā nyangará gá rá, ĩmi ā'yĩki

'bá ũnjĩ rĩ pi vé tã kuyé. 'Bá 'yo'bá kínĩ, ĩ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ ni pi 'dĩ'bée, ĩmi ũ'bĩkĩ kōpivé tã nĩĩ ámá, ĩmi ĩsúkĩ kōpi ũnjō rú, kōpi adrikĩ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ ni pi ku. 3 ĩmi nyakĩ ĩzāngā mã tã sĩ, ĩmi úmbékĩ éšĩ ĩzāngā rĩ ā nyangará gá rá, ĩmi kukĩ ězĩ rĩ ā ngangará kuyé.

4 'Bo ma tã be ĩmi be anigé, ĩmi kukĩ ĩmivé lēngará ótũ drĩdrĩ rĩ gĩ. 5 ĩmi ndrekĩ drĩ ká, tã ándúró ĩmi ní 'oó múké rĩ, ĩmi kukĩ nóni ĩmi dríge sĩ gĩ. ĩmi újákĩ éšĩ, lē ĩmi gōkĩ tã 'oó sũ ándúró ĩmi ní riú 'oó drĩdrĩ rĩ tĩni. ĩmi gākĩ dō éšĩ újágá sĩ, ma ímũ ĩmivé aya ĩ ní údé ācí ũ'yũzú sĩ ni gé sĩ rĩ 'du ĩmi āsámvú gé sĩ rá.† 6 'Bo tã ĩmi ní 'oó múké rĩ, ĩri 'dĩ, ĩmi gākĩ tã 'bá Nĩkōlāwũ vé rĩ pi ní riú 'oó rĩ sĩ sũ má ní gǎá sĩ rĩ tĩni.

7 'Bá bĩ be rĩ, ā yĩ 'í ní tã Índri Uleterē rĩ ní 'yoó 'bá kǎnisā vé rĩ pi ní 'dĩri. 'Bá tã ũnjĩ ā ũkpō ndēepi rá rĩ, ma peṭĩ riúpi ídri sēepi, adriúpi Múngú vé ómvú múké múké rĩ agá rĩ vé ũ'a sē nya ĩri ní rá."

Ū'dúkó ĩ ní sũ sēē kǎnisā kũrũ Sēmērĩnā vé rĩ agá rĩ ní rĩ

* 2:1 2:1 Mǎlāyikā: Vērēšĩ 1, 8, 12, 18 'dĩ'bée agá, kōkōbĩ ĩ ní 'yoó sĩkĩ sēē mǎlāyikā rĩ pi ní 'dĩri, sĩkĩ sēē drĩkoma kǎnisā vé rĩ pi ní. † 2:5 2:5 Aya ĩ ní údé dábũ sĩ ĩ ní tādú'bā ũ'bāá sĩ ni gé sĩ rĩ 'du ĩmi āsámvú gé sĩ rá: Aya ĩ ní tādú'bā ũ'bāá sĩ ni gé sĩ rĩ vé 'dũngará kōpi āsámvú gé sĩ rĩ vé ífifí, Yēsũ ri kōpi ku adri ó'dúkũlē, kōpivé kǎnisā ri gō 'í'dé rá.

8 “Í sī kōkōbī sēē mālāyīkā kānīsā kūrū Sēmērīnā vé rī agá rī ní.

Í'dóngará gá 'dāá ma anigé, ú'dú ūdū vé rī gé ma kpá adri anigé, ma drāápi rá, gōópi íngápi ídri rú rī 'i.

9 Á nī rá 'yozú kīnī, ĩmi nyakí ĩzāngā rá, vū drīgé nōgó, ĩmi ngá ākó, 'bo 'bū gé 'dāá, ĩmi ngá be! Á nī 'bá 'yo'bée kīnī, ĩ Yāhūdī, ri'bá tā ũnjí 'yo'bée ĩmī rú izazú 'dī'bée rá. 'Bo kōpi adrikí Yāhūdī ku, kōpi 'bá Sātánā vé ni. 10 ĩmi ímú ĩzāngā nya rá, lē ĩmi 'okí ũrī sī ku. Á lē lūú ĩmi ní 'yozú kīnī, ādróko ri ímú ĩmi ʊrūkō 'du ú'bé jó ĩ ní rizú āngū ũ'yīzú rī agá, ĩmi ũ'bīzú ámázú āní. ĩmi ímú ĩzāngā nya ũnjí ũnjí ca ú'dú be mūdri. ĩmi nyakí dō ĩzāngā rī drādrā ē tī ísú drāāsiyā, lē ĩmi tukí pá títí ĩmivé ẹ'yīngará agá, ma ímú kúlá ídri 'dání'dání rī vé rī sē ĩmi ní rá.

11 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā Índrí Uleteré rī ní 'yoó 'bá kānīsā vé rī pi ní 'dīri. 'Bá tā ũnjí ā ũkpō ndēépi rá rī, ícó fíí drāngará vú ĩrī rī[‡] agá ku.”

Ū'dúkó ĩ ní sī sēē kānīsā kūrū Pārāgámū vé rī agá rī ní rī

12 “Í sī kōkōbī sēē mālāyīkā kānīsā kūrū Pārāgámū vé rī agá rī ní.

Ū'dúkó 'dīri, ĩri 'bá adriipi ílī āco sī be cípi ílébe ílébe rī be rī vé ni.

13 Á nī vūrā ĩmi ní rizú adrízú rī rá, ĩmi ri adri vūrā Sātánā vé mālūngā ruzú rī gé. Ádarú ĩmi áwíkí rú mávé rī ruú kuú títí. Ū'dú ĩ ní Ānítípā pá tuúpi títí mávé tā ũlūngará gá rī 'dizú drázú kūrū agá vūrā Sātánā vé mālūngā ruzú 'dāri gé rī gé, ĩmi tukí pá títí ĩmivé ẹ'yīngará agá.

14 'Bo ma tā be mādānā ĩmi be anigé, 'bá ʊrūkō ĩmi āsámvú gé 'dīlé anigé áwíkí ímbángará Bálámū vé rī ruú kuú títí. Bálámū ímbá Bálákā ri, Bálákā ʊcī 'bá Ísērélē vé rī pi ē drī fíí ũnjīkānyā 'oó, kōpi rikí ínyá ĩ ní 'bāá kuú ngá ĩ ní údé drī sī mungú rú rī pi ní rī nyaá, kōpi fíkí ríí ʊwū 'bāá mužú. 15 'Bá ʊrūkō kpá ĩmi āsámvú gé 'dīgé anigé áwíkí ʊnjú kuú ímbángará Nīkōlávū vé ũnjō vé 'dīri agá títí. 16 Lē ĩmi újákí ẹsī, ĩmi gākí dō ẹsī újágá sī, ma ca ĩmi vúgá 'dīlé ú'díkírīnā nōgó, ma ẹ'dí 'dī 'bá ẹsī újábá kuyé rī pi be ílī āco má tī gé nōri sī.

17 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā Índrí Uleteré rī ní 'yoó

‡ 2:11 2:11 Drāngará vú ĩrī rī: Drāngará vú ĩrī rī, ĩri ĩzāngā nyangará āci agá mužú 'dání'dání rī. 'Í lā I'dangará 20:6-14; 21:8. 2:14 2:14 Kālāfe 22-24

'bá kánísā vé rī pi ní 'dīri.
'Bá tā ūnjí ā ūkpō ndēepi
rá rī, ma ímú mánāš ī ní
zūjū rī pi ā urukō í'dú sē ĩri
ní. Ma kpá írā mvá imve ĩ
ní rú ú'dí sīi rú' 'bá ni gé 'bá
āzi ní nīi kuyé 'dāri í'dú sē
ĩri ní, 'bá é'yīpi rī 'yéná nī
ó'dúkúlegúsī."

*Ū'dúkó ĩ ní sīi sēé kánísā
kūrú Tāyītīrā vé rī agá rī ní
rī*

18 "Í sī kōkōbī sēé
mālāyīkā kánísā kūrú
Tāyītīrā vé rī agá rī ní:

Ū'dúkó 'dīri, ĩri Mvā
Múngú vé mī be dīipi sū
ācí tīnī, āzini pá be dīipi
sū aya ĩ ní vuú kaá úká sī
rī tīnī rī vé ní.

19 Á nī tā ārēvú céré ĩmi
ní rīi 'oó rī pi rá. ĩmivé
lēngará, ĩmivé é'yīngará,
ĩmivé ēzī ngangará, āzini
ésī ĩmi ní úmbé ĩzāngā
nyangará gá rī, á nī rá.
Tā ĩmi ní 'oó āndrū rī ndē
ándúrú ĩmi ní 'oó drīdrī rī
rá.

20 'Bo ma tā be ĩmi be
anigé. ĩmi ā'yīkī ūkú
Yēzēbēlī* 'yoópi 'i nēbī,
mávé ātí' 'bá ē drī koópi
múzú tā ūnjí agá rī vé tā,
īcīcīkī 'bá rī pi rīi ngá ĩ
ní údé drī sī múngú rú rī
pi ĩnjīi, sē kōpi rikí ínyá
ĩ ní rīi sēé ngá ĩ ní údé
múngú rú rī pi ní rī nyaá,

íwí kōpi ícá kuú ōwú rú.
21 Á ku kōdō ĩri ní sá ésī
újázú, ā ku rí ōwū 'í ní rīi
'bāá rī rá, 'bo gā ésī újágá
sī. 22 Kúru ma ímú ĩri 'be
ĩzāngā nya gbóló drīgé 'bá
ōwū 'bā'bée ĩri sī rī pi be,
kōpi újákí dō ésī ku, kōpi
ímú ĩzāngā nya ūnjí ūnjí.

23 Ma ĩrivé anjīnā rī pi ú'dí
ūdrā rá. 'Bá kánísā vé rī
pi céré ímú nī áamá 'yozú
kínī, á nī tā 'bá rī pi ē ésī
agá 'dāá rī rá, āzini á nī tā
'bá rī pi vé úmī agá 'dāá
rī rá. Ma ímú 'bá ālu ālu
ūfē tā ĩri ní 'oó rī vú sī.
24 'Bo á lē 'yoó ĩmi urukō
adri' 'bá Tāyītīrā gá 'dīlé
ĩrivé ímbángará ūnjí 'dīri
gā' 'bá sī, āzini Sātánā vé tā
ĩ ní ūzūú kuú mūdūmūdū
rú rī nī' 'bá kuyé rī pi ní
'dīni, má ícá tā ēnjīēnjī
āzi 'bāá ĩmi drīgé dīi ku.
25 Múké ni, lē ĩmi ūbīkí má
pámvú muzú, cīngbá lókí
má ní ĩgōzú rī gé.

26 'Bá tā ūnjí ā ūkpō
ndēepi rá, má pámvú
ūbīipi cīngbá ūdū gé rī,
ma ūkpō sē ĩri ní, ĩri 'bá
rī pi ē drī órú āngū rī pi
drīgé sī céré, 27 sū má ní
ūkpō drī órú zú rī ísú má
Ētēpi vúgá rī tīnī,

" ĩri kōpi ē drī órú túré aya
rú ni sī,
ĩri kōpi ūndī kpélékpélé
sū ūdrí ní ófufú rī tīnī."

§ 2:17 2:17 Mánā: Mánā rī ānyāngā Múngú ní ísēé 'bá ĩsērélē vé rī pi ní rī. ĩsē sá kōpi ní adrizú āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá ílī pūkú sū rī gé. 'Í lā Wūngará 16:1-36. * 2:20 2:20 Yēzēbēlī: Ūkú Yēzēbēlī ko 'bá ĩsērélē vé rī pi ē drī múngú ĩ ní údé drī sī rī pi ĩnjīi nī. 'Í lā 1 'Bāgú 16:29-31; 18:4-19; 2 'Bāgú 9:22. 2:27 2:27 Sāwúmā 2:9 † 2:28 2:28 Mārābā ū'bútīnā vé rī: Yēsū kīnī 'í mārābā ū'bútīnā vé rī. 'Í lā I'dangará 22:16.

28 Ma kpá ìri ní mārābā
 ũ'bútĩṅá vé rĩ sē.†

29 'Bá bĩ be rĩ, ā yì 'í ní tã
 Índrí Uletere rĩ ní 'yoó 'bá
 kánísā vé rĩ pi ní 'dĩri."

3

*Ū'dúkó ĩ ní sī sē kánísā
 kūrú Sārādīṣī vé rĩ agá rĩ ní
 rĩ*

1 "'Í sī kōkōbĩ sēé
 mālāyíkā* kánísā kūrú
 Sārādīṣī vé rĩ agá rĩ ní.

Ū'dúkó 'dĩri mávé ni.
 Ma āmbúgú índrí ézĩrĩ
 Múngú vé rĩ pi drĩgé nĩ,
 āzini á rụ línýā ézĩrĩ rĩ pi
 má drĩgé.

Á nĩ tã ĩmi ní 'oó rĩ pi
 rá. 'Bá rĩ pi ũsũkĩ kīnĩ, ĩmi
 ídri rú, 'bo ĩmi 'bá ũdrā 'bá
 gí ni pi. 2 ĩmi arukí!
 ĩmi útúkí ĩmi gōzú ũkpó
 ũkpó ĩmivé ẹ'yĩngará
 agá, ĩmivé ẹ'yĩngará lē
 drāadrā. Ā'diātāsīyā á
 ndre tã ĩmi ní rii 'oó rĩ ícó
 Múngú mị gé 'dāá kuyé.

3 Lē ĩmi ígákí tã ĩ ní ímbá
 ĩmi ní yì 'dāri, lē ĩmi rụkí
 ĩri títì, ĩmi újákí ẹsì. 'Bo
 ĩmi arukí dō ku, ma ícá
 ĩmi vúgá dũ sũ ụgụ 'bá ní
 ícá rĩ tĩnì, ĩmi ícókí sā má
 ní ícázú ĩmi vúgá rĩ nĩ
 á má ku.

4 'Bá urụko ĩmi āsámvú
 gé Sārādīṣī gé 'dĩgé anigé,

'bo kōpi adrikí tré kuyé,
 kōpivé adringará pìrì,
 kōpi gākí tã ũnjí sī, kōpi
 adrikí sũ 'bá ívé bōngó
 ũtēepi uletere āzāvũ ākó
 rĩ tĩnì. 'Bá 'dĩ'bée, 'bā ímú
 ẹcì kōpi be trú, kōpi bōngó
 imve ni úsú, ā'diātāsīyā
 kōpivé adringará pìrì.
 5 'Bá tã ũnjí ā ũkpō ndēepi
 rá rĩ, ma úmvúlēsì ĩri
 úsú bōngó imve ni sī, sũ
 kōpivé rĩ tĩnì. Á lị ĩrivé rú
 búkũ ídri 'dání'dání rĩ vé
 rĩ agásì ku, Ma lū má Ẹtẹpì
 ní, āzini ĩrivé mālāyíkā rĩ
 pi ní, ĩri 'bá mávé ni.

6 'Bá bĩ be rĩ, ā yì 'í ní tã
 Índrí Uletere rĩ ní 'yoó 'bá
 kánísā vé rĩ pi ní 'dĩri."

*Ū'dúkó ĩ ní sī sē kánísā
 kūrú Fīlādēlīfīyā vé rĩ agá rĩ
 ní rĩ*

7 "'Í sī kōkōbĩ sēé mālāyíkā
 kánísā kūrú Fīlādēlīfīyā vé
 rĩ agá rĩ ní.

Ū'dúkó 'dĩri mávé ni.
 Ma 'bá uletere, tã áda
 'oópi ni, Dāwúđì† vé
 mǎfütá rụpì rĩ 'i. Á zĩ
 dō kẹtì rĩ gí, 'bá āzi ícó
 ụpì ku, má ụpì dō gí, 'bá
 āzi ícó zĩ bā ku.

8 Á nĩ tã ĩmi ní rii 'oó
 rĩ rá. ĩmi ndrekí drĩ ká,
 á zĩ ĩmi ní kẹtì rĩ gí, 'bá
 āzi ícó ụpì ku. Á nĩ rá
 ũkpō ĩmivé rĩ mādā, 'bo

* 3:1 3:1 Mālāyíkā: Vẹrẹṣī 1, 7, 14 'dĩ'bée agá, kōkōbĩ í ní 'yoó sīkí sēé mālāyíkā
 rĩ pi ní 'dĩri, sīkí sēé drĩkoma kánísā vé rĩ pi ní. † 3:7 3:7 Dāwúđì: Vẹrẹṣī 'dĩri
 agá, Yẹsũ rụ Dāwúđì vé mǎfütá 'bāgú rú nĩ. Múngú ĩpẹ Dāwúđì ri adrii 'bāgú
 Ísẹrélẹ rĩ pi vé ni, ẹzì kīnĩ, 'bāgú ú'dí ri ímú ĩfũ ĩrivé úyú agá, ĩri mālūngā rĩ
 rụ mụzú 'dání'dání, 'bāgú rĩ Yẹsũ Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwumā 132:11-12; Ẹzì 2:30
 Tìkí Dāwúđì rĩ ịsụ ākūdẹ ilí rĩ ca ẹlífũ ālu (1,000) gí, ilí 'dāri gé, ịsụ tìkí drĩ Yẹsũ
 Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmúélẹ 16-30; 2 Sāmúélẹ 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

ĩmi 'dukí tã má ní ímbá rĩ
ngaá rá, ĩmi gãkí ma kuyé.
9 'Bá Sātánã vé 'yo' bá kínĩ,
ĩ Yāhūdĩ 'dĩ' bée, kōpi ũnjó
rú, kōpi adrikí Yāhūdĩ ku.
Ma sē kōpi ímụ kūmūcí
ūtĩ ĩmi ẹndrẹtĩ gé, lūzú
kínĩ, á lē ĩmi rá. 10 ĩmi ní
mávé tãimbị rụjụ títĩ, ĩmi
ní ẹsị úmbé ịzāngā nyaá
ẹsị be mādā rĩ sī, lókí ĩ ní
úm vúlésī 'bá céré vū drīgé
nōgó rĩ pi ụ' b'jízú rĩ gé, ma
ícó ĩmi tã mba rá.

11 Ma ímụ mbēlējá. Lē
ĩmi 'okí tã múké rĩ mụzú
drīdrī, 'bá āzi ā pa rí
ĩmivé kŭlā ĩmi drīgé sī
ku. 12 'Bá tã ũnjí ā ũkpō
ndēepi rá rĩ, ma ĩri 'bā
adri ālémbé rú Jó Múngú
vé rĩ agá, ícó Jó Múngú vé
rĩ kuú ku, má ímụ Múngú
vé rụ sī ĩri ā rụ' bá gá, †
āzini má ímụ Múngú vé
kŭrú ú' dí Yērūsālēmā riipi
ímụpi Múngú vúgá 'bŭ gé
'dāásī vūgá nōó rĩ vé rụ
sī ĩri ā rụ' bá gá, ma kpá
mávé rụ ú' dí rĩ sī ĩri ā
rụ' bá gá.

13 'Bá bī be rĩ, ā yì 'í ní tã
Índrī Uleterē rĩ ní 'yoó 'bá
kānīsā vé rĩ pi ní 'dīri."

*Ụ'dúkọ ĩ ní sī sēē kānīsā
kŭrú Lāwōdīkiyā vé rĩ agá rĩ
ní rĩ*

14 "Í sī kōkōbī sēē
mālāyikā kānīsā kŭrú
Lāwōdīkiyā vé rĩ agá rĩ ní.

Ụ'dúkọ 'dīri mávé ni, ma
Āmīnāš 'i! Ma tã ĩ ní ẹzị
rĩ 'dụ nga rá, āzini ma rĩ tã
áda ũlū, ma āmbúgú ngá
Múngú ní gbií rĩ pi drīgé
nĩ. 15 Á nĩ tã ĩmi ní 'oó
rĩ pi ārēvú céré, ĩmivé tã
adri ịdríkídri kuyé dōku
ācí ācí kuyé, ĩmi kú ágágá
'dīgé. Á lē ĩmi adrikí
ācí ācí dōku ịdríkídri!
16 ĩmi ní adrii ágágá 'dīgé,
ịdríkídri kuyé dōku ācí ācí
kuyé rĩ sī, ma ímụ ĩmi we
má tị gé sī vūgá. 17 ĩmi
ri 'yo, 'Ma ngá 'dīpa, ma
ngá be ambamba, á lē ngá
āzi ku.' 'Bo ĩmi nŭkí á má
kuyé 'yozú kínĩ, ĩmi ri drī
cị ngá ākō sī, 'bá rĩ pi rĩ
ĩmi ịzāngā 'bā, ĩmi ngá
ākó, ĩmi mị ākó, ĩmi rụ' bá
be ule. 18 Ma ĩmi ímbá
'dīni, lē ĩmi jekí ĩmi ní
dábū ĩ ní ụ' b'jī zāá ācí sī
ícápi uleterē ni má vúgá,
ĩmi ufukí rí ícá āní ngá
'dīpa. Lē ĩmi jekí kpá ĩmi
ní bōngó imve ni úsú ĩmī
rụ' bá ule drīnjá sēepi 'dīri
ōzŭzú āní. Lē ĩmi jekí kpá
ĩmi ní dāwā ĩ ní ríi ũtīi mị
gé rĩ ũtīi ĩmi mị gé, ĩmī mị
ā ndre rí āngū āní bēnī.

19 'Bá má ní lēélē rĩ, ma
ĩri ĩrīnjā, ma 'yo tã ĩri ní 'oó
rĩ ũnjí. Lē ĩmi 'bākí úvá
tã pīrī 'ozú, ĩmi újákí ẹsị
ũnjīkānyā agásī rá. 20 ĩmi
ndrekí drī ká, á tu pá kuú
kēḗtīlẹ gá, ma ri kēḗtī rĩ ga,

† 3:12 3:12 Rụ sī ĩri ā rụ' bá gá rĩ: Rụ sī ĩri ā rụ' bá gá rĩ lū 'yozú kínĩ, 'bá 'dīri
'bá Múngú vé ni, ĩri adri Yērūsālēmā ú' dí rĩ vé ni, āzini ĩri adri 'bá Yēsū vé ni.

§ 3:14 3:14 Āmīnā: Tã Yēsū ní 'i zízú Āmīnā 'i rĩ vé íffí 'dīni, Yēsū lū 'bá ní
kínĩ, Múngú ri tã 'i ní ẹzị rĩ pi 'dụ nga rá.

'bá rĩ yì dō m̄ â ú'dúkò, z̄ì dō k̄èṭì rĩ rá, ma fi ìrivé jó gá 'dálé rá, 'bâ ngá nya ìrì be tr̄ú àlu.

²¹ 'Bá t̄â ùnjí ã ùkpō ndēépi rá rĩ, ma ìrì 'bā úrí má j̄élé gá mávé lúpá mālūngā vé rĩ dr̄ìgè, s̄ù má ní t̄â ùnjí ã ùkpō ndēé gí, má ní n̄óni úrí má Èṭépi be tr̄ú ìrivé lúpá mālūngā vé rĩ dr̄ìgè rĩ t̄ìṇì.

²² 'Bá bí be rĩ, ã yì 'í ní t̄â Ìndrí Uleterè rĩ ní 'yoó 'bá k̄ánisā vé rĩ pi ní 'd̄ìrì."

4

I'dakí Yūwánì ní t̄â ì r̄ì Múngú rì ìnj̄ìz̄ú 'b̄ù gé 'd̄āá r̄ì

¹ T̄â 'd̄ìrì ã v̄udr̄ì gé, ì ní má ní ìndr̄ìl̄ìkì āzi i'dazú. Ìndr̄ìl̄ìkì rĩ agá 'd̄āá, á ndre k̄èṭì 'b̄ù vé rĩ z̄ìkì kú mgb̄o. Á yì ú'dúkò ó'ú s̄ù j̄èlègú vé rĩ t̄ìṇì, ú'dúkò rĩ 'yo má ní k̄ìnì, "Mí ìm̄ú má v̄úgá 'b̄ù gé n̄óó, á l̄è mí ní t̄â āzi ìm̄úpi 'i ngaápi ni ùl̄úú." ² Mb̄èl̄èjá Ìndrí Uleterè rĩ ní ma ásúzá, má ní 'bá āzi ndrezú úrí kuú lúpá dr̄ìgè mālūngā 'b̄ù vé rĩ gé 'd̄āá. ³ 'Bá úrípi lúpá rĩ dr̄ìgè rĩ, r̄ù'ba ní ìndré s̄ù ìr̄ā mālámālā rú ùnȳì be ì ní z̄ì j̄ás̄ìp̄ā rĩ t̄ìṇì, āzini ìr̄ā ìka ì ní z̄ì k̄ār̄ìn̄èl̄iyā rĩ t̄ìṇì. Ḡer̄ì ìndrépi s̄ù ìr̄ā ìr̄ìb̄ìl̄ì rú ì ní z̄ì ìm̄èr̄idā rĩ t̄ìṇì rĩ tra lúpá rĩ ã ḡārā k̄ur̄ù.

⁴ Ù'bākì lúpá p̄ùkù ìr̄ì dr̄ì ni s̄ù lúpá mālūngā vé rĩ ã ḡārā gá s̄ì k̄ur̄ù, 'bá ambugu p̄ùkù ìr̄ì dr̄ì ni s̄ù úríkì kuú lúpá rĩ pi dr̄ìgè s̄ì. K̄òpi úsúkì ì b̄ōngò imve imve ni

pi s̄ì, k̄ulā k̄òpi ní úsú ì dr̄ìgè rĩ pi údékì ngá d̄ábū rú ni s̄ì. ⁵ Ùvi ní gazú ācì be l̄òkùl̄òkù lúpá mālūngā vé rĩ gé 'd̄āá. Ù'yūkì t̄ādú'bā éz̄ìr̄ì ù'bāá rii d̄ìj̄ì lúpá mālūngā vé rĩ èndr̄et̄ì gé, t̄ādú'bā éz̄ìr̄ì 'd̄ì'bée i'da ìndrí éz̄ìr̄ì Múngú vé rĩ. ⁶ Lúpá Múngú vé rĩ èndr̄et̄ì gé 'd̄āá, āngū rĩ ógú s̄ù m̄úndūrā t̄ìṇì.

Á ndre ngá s̄ù ìdri rú ni pi ìnȳíná lúpá rĩ ã ḡārā gá s̄ì k̄ur̄ù, ù'bākì m̄ì ngá s̄ù ìdri rú 'd̄ì'bée ã r̄ù'ba gá s̄ì, èndr̄et̄ì ḡélésì, āzini úgóró gálésì. ⁷ Ngá àlu rĩ ìndré s̄ù k̄ēm̄ìr̄ò t̄ìṇì, ìr̄ì rĩ ìndré s̄ù t̄ì ágó t̄ìṇì, na rĩ vé èndr̄et̄ì ìndré s̄ù 'bá áda vé rĩ t̄ìṇì, s̄ù rĩ ìndré s̄ù b̄ìb̄ì rii pi ngaápi nganga rĩ t̄ìṇì. ⁸ Ngá s̄ù ìdri rú 'd̄ì'bée ār̄èv̄ú céré àlu àlu ùp̄èl̄é'b̄ì be áz̄iyá áz̄iyá. Ù'bākì m̄ì k̄òpi ã r̄ù'ba gá s̄ì k̄ur̄ù c̄ìmḡbá cazú k̄òpi ã ùp̄èl̄é'b̄ì ã ndúgè s̄ì céré. Ù'dú céré ùt̄ùná s̄ì, āzini ìnȳíná s̄ì, k̄òpi új̄ìkì ku, k̄òpi rì átá m̄uzú 'd̄ìni,

"Úpì Múngú Ùkpō 'D̄ìpa rì uleterè, uleterè, uleterè,

ìrì ìn̄ógòs̄ì anigé, āndr̄ù anigé, ìrì ùm̄v̄ulésì ìm̄ú rá."

⁹ Ngá s̄ù ìdri rú 'd̄ì'bée rikì 'Bá úrípi lúpá dr̄ìgè adriipi ìdri rú m̄uzú nyonyo rĩ ìngú, rikì ìrì ìnj̄ìj̄ì, āzini rikì ìrì ní òw̄ò'dif̄ò s̄èé. ¹⁰ S̄ā àlu àlu 'd̄ìrì gé, 'bá ambugu p̄ùkù ìr̄ì dr̄ì ni s̄ù rĩ pi céré ùt̄ìkì k̄ùm̄úcì 'Bá úrípi lúpá dr̄ìgè adriipi ìdri rú m̄uzú nyonyo

rĩ ɛndrɛtɪ gé, kɔpi rikí ìri
 ìnjĩ. Kɔpi unjekí ìvé kũlá ì
 drĩgé sĩ ù'bǎá lúpá rĩ ɛndrɛtɪ
 gé 'dĩgé, kɔpi rikí 'yo kɪnĩ,

¹¹ "Múngú, mi múké agaápi
 rá rĩ, mi 'bávé Úpí, mi
 'bávé Múngú.

'Bá mi íngú, 'bá mi ìnjĩ, ùkpõ
 mívé rĩ ã mụ drĩdrĩ,

ã'diātāsīyā ngá rĩ pi ǎrèvú
 céré 'í gbi mi 'i,

ngá mí ní gbií rĩ pi nóni
 anigé,

ã'diātāsīyā mí lē kɔpi ǎ
 adrikí sũ 'dĩri tɪnì."

5

*Kābīlō Mvā rĩ zī búbū
 traátra rĩ*

¹ Kúru á ndre Múngú úrípi
 lúpá drĩgé rĩ rụ búbū ì ní
 traátra tā sĩ 'a ni gé ílébe
 ílébe, tɪ ni ùmbĩí ísé sĩ caá
 ézĩrĩ rĩ kú 'ì drĩ ɛndɛpɪ gé.

² Má ní mǎlǎyíkǎ ùkpõ be ni
 ndrezú, mǎlǎyíkǎ rĩ ní trezú
 ú'dúkó be urụ 'dǎá kɪnĩ, "'Bá
 múké agaápi rá ícópí 'bá ní
 ísé ì ní búbū traátra rĩ ẽ tɪ
 ùmbĩzú 'dĩri ùnjĩpí búbū rĩ
 tɪ gé sĩ búbū rĩ zízú rĩ ǎ'di
 'i? ³ 'Bá ǎzi 'bũ gé 'dǎá, dõku
 vũ drĩgé nõgó, dõku nyõõkú
 ǎ ndúgé 'dĩlé ícópí búbū ì ní
 traátra tɪ ni ùmbĩí ísé sĩ cí
 'dĩri ẽ tɪ ùnjĩpí tā búbū rĩ
 agá rĩ ndrezú ni 'dǎáyo."

⁴ Kúru má ní 'dezú ǎá
 gá, á ngo ìzǎngǎ ìzǎngǎ rú,
 ǎ'diātāsīyā 'bá ǎzi ì ní ísú
 múké agaápi rá ícópí búbū

ĩ ní traá tɪ ni ùmbĩí ísé sĩ
 cí 'dĩri ẽ tɪ ùnjĩpí tā búbū
 rĩ agá 'dǎlé rĩ ndrezú ni
 'dǎáyo. ⁵ Kúru 'bá ambugu
 rĩ pi vé ǎlu ni ní 'yozú má ní
 kɪnĩ, "'Í ngo ku! 'Í ndre drĩ
 ká, Kɛmĩrõ íbípí ìfũúpi súrú
 Yúdǎ vé rĩ agá, úyú Dǎwúdĩ
 vé rĩ agá rĩ ndẽ ǎdrõko ǎ
 ùkpõ gí. Ìri ícõ ísé ì ní
 ùmbĩí ézĩrĩ búbū traátra rĩ tɪ
 gé 'dĩri ùnjĩ búbū rĩ tɪ gé sĩ
 búbū rĩ zízú nĩ."

⁶ Kúru má ní Kābīlō Mvā*
 ndrezú tu pá kuú lúpá rĩ gé
 ágágá 'dǎá, ngá sụ ídri rú rĩ
 pi 'bá ambugu rĩ pi be, kɔpi
 trakí ìri ǎ gǎrǎ kúrũ. Kābīlō
 Mvā rĩ índré sũ ì ní líj drǎá
 gí ni tɪnì, ìri ú'yú be ézĩrĩ, mị
 be ézĩrĩ. Mị ézĩrĩ 'dĩ'bée i'da
 índrí adri'bá ézĩrĩ Múngú
 vé ìri ní ìpèé ímú ayíí vũ
 drĩgé sĩ céré rĩ pi. ⁷ Kābīlō
 Mvā rĩ ní mụzú búbū ì ní
 traátra 'dĩri é'yízú 'bá úrípi
 lúpá mǎlũngǎ vé rĩ drĩgé rĩ
 drĩgé sĩ. ⁸ Kǎ búbū rĩ é'yí
 drĩ ni gé sĩ, ngá sụ ídri rú
 'dĩ'bée, 'bá ambugu pũkú ìrĩ
 drĩ ni sụ 'dĩ'bée be, kɔpi ní
 kũmúcí ùtĩzú Kābīlō Mvā rĩ
 ɛndrɛtɪ gé, 'bá ǎlu ǎlu rụ
 kũ'dĩ, ǎzini sákǎnĩ ì ní údé
 dábũ sĩ ni kú 'í drĩgé, ùdǎkí
 ɛjĩngũrú kú sákǎnĩ rĩ pi 'a
 gá sĩ tré tré. ɛjĩngũrú 'dĩri,
 ìri zĩngará 'bá Múngú vé rĩ
 pi ní rizú Múngú rĩ zízú rĩ.
⁹ Kɔpi ní 'í'dózú rizú úngó

* **5:6** 5:6 Kābīlō Mvā: Búbū I'dangará vé rĩ agá, Yésũ rĩ zĩkí Kābīlō Mvā. Múngú sè tǎimbj Mósè ní kɪnĩ, 'bá rĩ pi ǎ zǎkí kābīlō Múngú ní rõbõnõ rú, ǎ trũkí rĩ kɔpi ìvé ùnjĩkǎnyǎ agásí rá. Sè ì ní Yésũ rĩ zízú Kābīlō Mvā Múngú vé ni ǎnì, ǎ'diātāsīyā Múngú ìpè ìri ímú drǎá 'bávé ùnjĩkǎnyǎ ùjĩ. 'Í lǎ Wũngará 12:13-15; Yũwǎnì 1:29-36.

ú'dí ngozú kînî,
 “Mi múké agaápi rá rĩ, mi
 ícò búkũ traátra rĩ
 ẹ'yí nĩ, āzini mi ícò
 ísẹ rĩ pi ụn̄jĩ búkũ ị ní
 traátra 'dĩri tị gé sĩ nĩ,
 ǎ'diātāsīyā lịkí mi drǎá
 gí,
 mívẹ ǎrị dǎápi rĩ, je 'bá rĩ pi
 sẹẹ Múngú ní,
 tị ǎlu ǎlu vú sĩ, súrụ rĩ pi
 gé sĩ,
 ǎngũ rĩ pi gé sĩ, vũ drĩgẹ
 sĩ cérẹ.

10 Mí sẹ kọpi rụkí mǎlũngǎ
 adrízú atala rú, rií ẹzị
 ngaá Múngú ní,
 kọpi ǎ rụkí rí mǎlũngǎ
 nyọọkụ drĩgẹ nọgọ
 rĩ.”

11 Á 'bǎ nyo mâ mị
 rizú ndrezú, má ní ú'dúkọ
 mǎlǎyíkǎ kárakarǎ pi vé
 ni yizú, kọpivẹ kǎlǎfe élifũ
 mụdrị vú be élifũ mụdrị.
 Kọpi trakí ị lúpá mǎlũngǎ
 vé rĩ ǎ gǎrǎ gá sĩ, ngá sụ ịdri
 rú rĩ pi ǎ gǎrǎ gá sĩ, āzini
 'bá ambugu rĩ pi ǎ gǎrǎ gá sĩ
 kúrụ. 12 Kọpi rikí úngó ngoó
 ú'dúkọ be ụrụ 'dǎá kînî,
 “Mi Kǎbĩlō Mvǎ ị ní lịj 'dĩri,
 mi múké,
 ádarú mi adri ũkpō be, mi
 ǎ'bú ịsụ rá,
 mi tǎ n̄ngǎrá ịsụ rá, mi adri
 ẹv̄iv̄i be.
 Ị mi ịn̄jĩ rá, mi d̄i p̄w̄w̄p̄w̄w̄,
 āzini ị mi ینگú rá.”

13 Á yị ngá ịdri be ị ní gbii
 'bũ gé 'dǎlé rĩ pi vũ drĩgẹ
 nọgọ rĩ pi be, adri 'bá nyọọkụ
 agá rĩ pi be, yĩ ǎ ndúgé rĩ pi
 be, kọpi rikí úngó ngoó kînî,
 “Íngúngǎrá, ịn̄jĩngǎrá,
 d̄ngǎrá, āzini ũkpō

ǎ adri 'Bá úrịpi lúpá drĩgẹ rĩ
 ní, āzini Kǎbĩlō Mvǎ rĩ
 ní
 mụzú nyonyo.”

14 Ngá sụ ịdri rú 'dĩ'bée ị
 ǎ'yízú kînî, “Āmĩnǎ.” 'Bá
 ambugu 'dĩ'bée ní u'dezú
 kũmũcí ũt̄izú Múngú rĩ
 ịn̄jizú, āzini Kǎbĩlō Mvǎ rĩ
 ịn̄jizú.

6

*Kǎbĩlō Mvǎ rĩ ụn̄jĩ ísẹ ị ní
 búkũ traátra rĩ ẹ tị ũmbĩzú rĩ*

1 Á ndre Kǎbĩlō Mvǎ rĩ n̄jĩ
 ísẹ ị ní búkũ traátra rĩ ẹ tị
 ũmbĩzú ẹz̄ir̄i rĩ vé ǎlu búkũ
 rĩ tị gé sĩ. Kúru á yị ngá
 sụ ịdri rú rĩ pi vé ǎlu ri átá
 ú'dúkọ be lí sũ ũvi ní lí rĩ
 t̄n̄jĩ, kînî, “Mí ímụ!” 2 Á ndre
 hũsǎnĩ imve tu pá kuú 'dǎá,
 'bá riipi njuúpi hũsǎnĩ rĩ sĩ
 rĩ rụ ịsụ kú 'í drĩgẹ, sẹkí ịri
 ní kũlǎ, 'de mụy ẹ'dị 'dịj, 'í
 ndẹ rí ívé ari'ba rĩ pi rá.

3 Kǎbĩlō Mvǎ rĩ kǎ ísẹ ị
 ní ũmbĩ rĩ n̄jĩ vú ịr̄i ni
 gé, ngá ịdri rú 'dĩ'bée vé
 āzi 'deepi dr̄id̄r̄i 'dǎri vú sĩ
 rĩ ní 'yozú kînî, “Mí ímụ!”
 4 Kúru hũsǎnĩ rĩ āzi ní ịf̄f̄zú,
 rụ'bá ni ika. 'Bá riipi njuúpi
 hũsǎnĩ rĩ sĩ rĩ, sẹkí ịri ní
 ũkpō ẹ'dị ịjizú 'bá rĩ pi
 ǎsámví gé vũ drĩgẹ nọgọ,
 'bá rĩ pi ǎ ú'díkí rí ị ǎní ị
 dr̄ikǎ sĩ bēnĩ. Āzini sẹkí dr̄i
 ni gé ịl̄i ǎco ǎmbúgú ni.

5 Kǎbĩlō Mvǎ rĩ kǎ ísẹ ị ní
 ũmbĩ rĩ n̄jĩ vú na ni gé, ngá
 ịdri rú 'deepi ịr̄i 'dǎri vú sĩ
 rĩ ní 'yozú kînî, “Mí ímụ!”
 Á 'bǎ nyo mâ mị tẹzú rizú
 ndrezú, má ní hũsǎnĩ ịni ni

ndrezú má ɛndrɛtɪ gé 'dǎá,
'bá riipi njuúpi hūsánĩ rĩ sĩ
rĩ ru kúmá ǎnyāngā ũ'bĩzú
ni kú 'í drigé. ⁶ Ngá sụ ídri rú
'dĩ'bée ǎsámvú gé, ǎlu ni ní
'yozú kĩnĩ, ǎnyáfí kúmá ǎ 'a
ǎlu rĩ, ǎjē ni ri adri ǎmbúgú,
ĩri adri mũfēngā fífí ɛnjĩipi
ɛnjĩjēnjĩ ni ǎlu, ɛzĩ 'bá rĩ ní
ngáá ụ'dụ ǎlu rĩ, ĩ ĩri ũfē
ǎní, ǎzini ũndúfí kúmá ǎ 'a
na rĩ, ǎjē ni ri adri ǎmbúgú,
ĩri adri mũfēngā fífí ɛnjĩipi
ɛnjĩjēnjĩ ni ǎlu, ɛzĩ 'bá rĩ ní
ngáá ụ'dụ ǎlu rĩ, ĩ ĩri ũfē
ǎní.* Ē izakí ũdu rĩ pi vinyõ
rĩ be bǎdǎrú ku.

⁷ Kǎbĩlõ Mvǎ rĩ kǎ ísέ ĩ ní
ũmbĩĩ rĩ njĩĩ vú sụ ni gé, á
yĩ ngá ídri rú 'deepi na rĩ
vú sĩ rĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Mí
ímụ!" ⁸ Á 'bǎ nyo mǎ mĩ
rizú ndrezú, má ní hūsánĩ
rú'bá be fõrõ ni ndrezú, 'bá
njuúpi hūsánĩ rĩ sĩ rĩ vé rú
Drǎ 'i, ǎzini 'Bụ ǎvũ rĩ pi
vé rĩ ri ímụ ĩri ǎ vúdri gé
sĩ. Sēkí kōpi ní ũkpõ 'bá
rĩ pi ú'dízú ũdrǎzú nyõõkú
drigé nõgó ìlĩ ǎco sĩ, ɛbĩrĩ sĩ,
wõnyókĩ ǎndíǎndí sĩ, ǎzini
nyǎlǎgǎ nyõõkú drigé nõgó
rĩ pi ǎ ú'dí kōpi ũdrǎá, kōpi ǎ
ú'díkí ǎlu sụ agá ni pi ũdrǎá.

⁹ Kǎbĩlõ Mvǎ rĩ kǎ ísέ ĩ ní
ũmbĩĩ rĩ njĩĩ vú tõwụ ni gé,
á ndre 'bá ĩ ní ú'dí ũdrǎá
ívé ɛ'yĩngará ǎ tǎ sĩ, ǎzini
Múngú vé ụ'dúkõ ũlũngará
ǎ tǎ sĩ rĩ pi vé índrí vũrǎ
rõbõnõ zǎzú rĩ ǎ ndúgé 'dǎá.

¹⁰ Kōpi ní trezú ụ'dúkõ be
urụ 'dǎá kĩnĩ, "Úpí ũkpõ
'Dịpa, mi uletere, mi ri tǎ

áda 'o, 'í lē 'bá 'bǎ ú'dí'bá
ũdrǎ'bá 'dĩ'bée kuú adrii caá
lókí be gbǎ ngõpí kǎ mĩ íbĩ
kõpivé tǎ lìjĩ ndõ?" ¹¹ Awakí
'bá 'dĩ'bée drigé sĩ bõngõ
akoóko rũkũ imve imve ni
pi, lũkí kōpi ní kĩnĩ, kōpi
ǎ tēkí drĩ mǎdǎ, tǎ lĩngará
ri ímụ adri ú'díkí dõ kōpivé
õgũpĩ ɛ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ũdrǎá
céré gĩ kǎ.

¹² Kǎbĩlõ Mvǎ rĩ kǎ ísέ ĩ ní
ũmbĩĩ rĩ njĩĩ vú ázĩyá ni gé,
á ndre dĩngídĩngí aya ǎngũ
rĩ ũkpõ sĩ. Ūtụ rĩ ɛ mĩ újǎ
'i nĩĩ kuú cĩcĩ sũ ínĩnǎ tĩnĩ,
mbǎá rĩ újǎ 'i kaá ikamgbiri
sũ ǎrĩ tĩnĩ, ¹³ lĩnyǎ rĩ pi ngakí
céré lũyú 'bũ gé 'dǎásĩ vũgá,
sũ pɛtĩ figĩ ũlĩ vũpi ũkpõ be
rĩ ní ayaá, ũ'a ni ní lũyú sígé
ni gé sĩ vũgá rĩ tĩnĩ. ¹⁴ 'Bũ rĩ
tra 'i sũ búkũ traátra rĩ tĩnĩ,
ǎngũ ǎnga rú, ǎzini ǎngũ
'i lĩpi kú ngu yĩĩ agá rĩ pi
u'dúkí kōpi mụzú ívé vũrǎ
gǎ sĩ rá.

¹⁵ Kúru 'bǎgú nyõõkú
drigé nõgó rĩ pi 'bá ǎngũ
rụ'bá rĩ pi be, ǎngaráwǎ rĩ
pi drĩkoma rĩ pi be, 'bá ǎ'bú
be rĩ pi, 'bá túgɛrĩ rú rĩ pi,
ǎzini 'bá drĩwǎlǎ ísụ'bá gĩ rĩ
pi ũzũkí ĩ kú ũjĩ rĩ pi agásĩ,
ǎzini ĩjĩgõ rĩ pi ǎsámvú gé
sĩ. ¹⁶ Kōpi rikí írǎ rĩ pi zĩjĩ,
ǎzini ĩjĩgõ rĩ pi zĩjĩ kĩnĩ, "Īmi
íngákí ímụ u'deé 'bá drigé,
ĩmi õzũkí rĩ 'bǎ, 'Bá úrĩpi
lúpá mǎlũngǎ vé rĩ drigé rĩ
ǎ ndre rĩ 'bǎ ku, ǎzini jĩkõ
Kǎbĩlõ Mvǎ rĩ vé rĩ ɛ 'í'dé rĩ
'bá drigé ku. ¹⁷ Jĩkõ Múngú
vé rĩ, ǎzini Kǎbĩlõ Mvǎ rĩ vé

* 6:6 6:6 ǎnyāngā ǎjē tųupi 'dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, ɛbĩrĩ anigé.

rĩ í'dé 'bá drĩgé gí, 'bá āzi
 ícò adrií idri rú ku, 'bâ ũdrã
 céré."

7

*Ū'bākí bīlēmī 'bá élifū
 mūdūrũlũ ālu pūkú sụ drĩ sụ
 pī ẹndrẹti gé (144,000)*

1 Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, á
 ndre mālāyíkã sụ tukí pá
 kuú wōókō sụ vũ nōri vé
 rĩ gé sī céré, kōpi ugakí ũlí
 riipi viipi nyōókú drĩgé sī
 kālambã rú kālambã rú rĩ
 cí, ã vī rí āngũ rĩ drĩgé
 sī ku, yīi tafu rĩ drĩgé sī
 ku, āzini pẹti rĩ pi drĩgé
 sī ku. 2 Má ní kúru gōzú
 mālāyíkã āzi ndrezú, ĩri ri
 ísì ímúzú ũtú ní ĩfūngará
 gálésila, rụ Múngú idri rú
 rĩ vé ngá rizú bīlēmī ũ'bázú
 rĩ kú 'í drĩgé. ĩri ní trezú
 mālāyíkã sụ Múngú ní ĩpěé
 ímú āngũ rĩ izaá yīi tafu rĩ
 be rĩ pi drĩgé kīnī, 3 "Īmi
 izakí drĩ āngũ rĩ ku, dōku
 yīi tafu rĩ ku, dōku pẹti rĩ
 pi ku, cīmgbá 'bá ũ'bākí dō
 bīlēmī ātí'bá Múngú vé rĩ pi
 ẹndrẹti gé gí ká."

4 Á yī kīnī 'bá mālāyíkã
 rĩ pi ní Múngú vé bīlēmī
 ũ'bāã kōpi ẹndrẹti gé sī rĩ pi
 vé kālāfe élifū mūdūrũlũ ālu
 pūkú sụ drĩ ni sụ (144,000).
 'Bá 'dĩ'bée súrú Īsērélē vé
 mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ 'dĩ'bée agásĩ
 céré:

5 Yúdã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Rübénã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Gádĩ vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

6 Āsérã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Nāfátálĩ vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Mānásē vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

7 Sīmīyónã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Lévĩ vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Īsākárã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

8 Jēbūlúnã vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Yōsépã* vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000),

Bēnyēmīnē vé súrú agá, 'bá
 élifū mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ
 (12,000).

*'Bá bītríkã úsúkí ĩ céré
 bōngó imvė sī*

9 Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, á ndre
 'bá bītríkã ĩ ní ícò lãã bã
 ku ni pi, 'bá 'dĩ'bée íngákí
 āngũ rĩ pi agásĩ āndiāndí,

* 7:8 7:8 Yōsépã: Yōsépã ri Yōkóbū vé mvã ĩri ní lēlē rĩ, ẹdrípĩ sēkí ĩri jeé
 tųgērĩ rú āngũ Ējēpétō vé rĩ gé. Múngú sē ĩri ícã āmbúgú, ko ívė 'bá rĩ pi ē
 izã mụy adrií āngũ Ējēpétō vé rĩ agá nĩ. Sã 'dãri gé, ẹbĩrĩ 'de caá ílí ẹzĩrĩ. 'Í lã
 Í'dóngará 30-50.

súrú rĩ pi agásĩ céré, ìvé tì
vú sī āndiāndí, kòpi úsúkí
ĩ céré bōngó imve sī, kòpi
rukí mbírā bì kuú ĩ drìgé sī,
kòpi tukí pá Múngú ẹndrẹti
gé Kābīlō Mvā rĩ be. ¹⁰ Kòpi
ní rizú ọ'úzá ọ'dúkọ be uru
'dāá kīnī,

“Bávé Múngú úrípi lúpá
mālūngā vé rĩ drìgé rĩ,
āzini Kābīlō Mvā rĩ,
kòpi ũkpō be 'bá rĩ pi pazú.”

¹¹ Mālāyíkā rĩ pi trakí ĩ
Múngú vé lúpá mālūngā
ruzú rĩ ā gārā gá sī, 'bá am-
bugu rĩ pi ā gārā gá sī, āzini
ngá ídri rú sọ 'dī'bée ā gārā
gá sī kūrū. Kòpi ní kūmūcí
ūtīzú lúpá rĩ ẹndrẹti gé, rizú
Múngú ri ĩnjīzú. ¹² Kòpi rikí
'yoó kīnī,

“Āmīnā!
Íngúngará, ĩnjīngará,
dīngará,

tā nīngará, ũkpō, āzini
ōwō'dīfō ā
adri 'bávé Úpí Múngú ní
muzú nyonyo ọdđ
ākó.

Āmīnā.”

¹³ 'Bá ambugu 'dī'bée vé
ālu ní ma zízú kīnī, “'Bá
ĩ úsú'bá bōngó imve sī
'dī'bée ā'di pi? Kòpi íngákí
ngòósīla?”

¹⁴ Má ní újázú ĩri ní,
“Āmbúgu mávé rĩ, 'í nī tā rĩ
nī.”

Īri ní 'yozú má ní kīnī, “'Bá
'dī'bée ĩfū'bá ọcūngará ũnjí
ũnjí rĩ agásĩ rĩ pi. Kòpi ũjīkí
ìvé bōngó Kābīlō Mvā rĩ vé
ārí sī ícá kuú imve.†

¹⁵ “Kúru, kòpi nóni lúpá
Múngú vé rĩ ẹndrẹti
gé,

kòpi ri ẹzị nga Múngú ní
Jó ĩrivé rĩ agá ọtúná pi
ĩníná be.

'Bá úrípi lúpá mālūngā vé rĩ
drìgé rĩ,
ĩri ápālā 'be kòpi drìgé
rá.

¹⁶ Ẹbírí gō kòpi fuy dđi ku,
yīi úvá gō kòpi ndée dđi
ku,

ọtú vé sí koópi gbírílí rĩ gō
kòpi zāá ku.

¹⁷ Kābīlō Mvā úrípi kú lúpá
mālūngā vé rĩ gé
ágágá 'dīri,

ĩri kòpi úcé nī, ĩri kòpi
jì mụ yīi ídri sēepi rĩ
mụ nī,

Múngú ri kòpivé mīndrẹ
údé kòpi mị gé sī nī.”

8

*Ísé búkū traátra rĩ ẹ tì
mbízú vù ẹzīrī rĩ*

¹ Kābīlō Mvā rĩ ká ísé ĩ ní
ũmbūi rĩ nīi vù ẹzīrī ni gé,
āngū rĩ újì kuú kírì 'bū gé
'dāá caá sá ālu vé ẹlì agá.

² Má ní mālāyíkā ẹzīrī
ndrezú tukí pá kuú Múngú
ẹndrẹti gé, awakí jēlēgú
ẹzīrī kòpi drìgé sí.

³ Kúru má ní mālāyíkā
āzi ndrezú tu pá kuú vūrā
rōbōņọ zāzú rĩ ā gārā gá
'dāá, rụ ngá ọgúpí dábū rú
ĩ ní rizú ẹjīngūrú zāzú ni
kú 'í drìgé. Ī ní ẹjīngūrú
í'dúzú āmbúgu sēzú drì ni
gé, ĩri ní ācí í'dúzú ẹjīngūrú

† 7:14 7:14 Kòpi ũjīkí ìvé bōngó Kābīlō Mvā rĩ vé ārí sī: Bōngó ũjīngará ārí sī
rĩ vé ífífi, trūkí kòpi ìvé ũnjīkānyā agásĩ gí.

rĩ zāzú ngá ógúpi dábũ rú rĩ drĩgé 'dāá, ācígā rĩ ā úmú rí 'i zingará 'bá Múngú vé adri'bá vūrā rōbōñō zāzú ógúpi dábũ rú rĩ gé rĩ pi ní rií zĩ rĩ be, ā nga rí mužú lúpá mālūngā vé rĩ gé 'dāá. ⁴ Ācígā ẽjĩngũrú rĩ vé rĩ, āzini zingará 'bá Múngú vé rĩ pi ní zĩ rĩ nga mužú Múngú ẽndrẹti gé 'dāá mālāyíkā rĩ ẽ drĩ ágélé gá sī.

⁵ Mālāyíkā rĩ ní ngá ógúpi dábũ rú ĩ ní rizú ẽjĩngũrú zāzú 'a ni gé rĩ í'dúzú vūrā rōbōñō zāzú rĩ gé 'dāásī, ĩri ní ācī kúlúlú úmvúzá dāzú 'a ni gé, ĩri ní í'bézú vū drĩgé nōó, āngũ ní lizú mgbĩrĩ ũvi tĩni, ógúzú lókúlókú, dĩngídĩngí ní āngũ rĩ ayazú.

Mālāyíkā ẽzĩrĩ vukí jëlĕgú

⁶ Mālāyíkā ẽzĩrĩ ĩ ní jëlĕgú awaá kōpi drĩgé sī rĩ pi ní ĩ útúzú lĕzú ívé jëlĕgú rĩ pi vuzú.

⁷ Mālāyíkā drĩdrĩ rĩ ní í'dózú ívé jëlĕgú vuzú, fí ní 'dezú, āzini ācī usa 'i ārí be, ĩ ní ídāzú ímúzú vū drĩgé nōó. Ācī rĩ zā nyōókú rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ veé rá, pẹti ālu na agá rĩ pi vekí rá, ásé ĩrĩbĩlĩ rú rĩ pi vekí céré.

⁸ Mālāyíkā ĩrĩ rĩ ní ívé jëlĕgú vuzú, mālāyíkā rĩ ní ngá sũpi írā āmbúgú kaapi kú ācī rú nyālũ ni í'bézú yĩ tafu rĩ agá nōó, yĩ tafu rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ, újá 'i kú ārí rú. ⁹ Ngá ídri be yĩ tafu rĩ agá rĩ pi, ālu na agá rĩ pi ũdrākí rá. Kúlúmgbā

yĩ tafu rĩ agá rĩ pi, ālu na agá rĩ pi, ĩnānyākí kōpi kpĕlékpĕlé.

¹⁰ Mālāyíkā na rĩ ní ívé jëlĕgú vuzú, linyā āmbúgú dīpi sũ ācī tĩni rĩ ní í'dézú 'bũ gé 'dāásī yĩ ambugu dī'bá dīdī rĩ pi vé wōókō ālu na agá rĩ pi drĩgé, āzini yĩ kídí vé rĩ pi vé wōókō ālu na agá rĩ pi drĩgé. ¹¹ Linyā rĩ vé rú "Ūkĕngĕlĩ" 'i. Újá yĩ rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ draá kuú ũkĕngĕlĩ. 'Bá kárakarā yĩ rĩ mvu'bá rá rĩ pi ũdrākí rá, yĩ rĩ ní draá ũkĕngĕlĩ rĩ sī.

¹² Mālāyíkā sũ rĩ ní ívé jëlĕgú vuzú, ũtú rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ bĩ nĩ kuú cìcì, mbāá rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ bĩ nĩ kuú cìcì, āzini linyā rĩ pi vé wōókō ālu na agá rĩ bĩ nĩ kuú cìcì. Ūtú āmgbáraká rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ bĩ nĩ kuú cìcì, ĩnĩná rĩ vé wōókō ālu na agá rĩ bĩ nĩ kuú cìcì.

¹³ Má kā āngũ ndree mužú 'bũ gé 'dāá, á ndre bĩbĩ āmbúgú ri ngoó mužú āngũ urugégé mgbō rĩ agásī ú'dúkō be uru 'dāá, ĩri ri ngo mužú, "Ízāngā! Ízāngā! Tā ambugu ambugu ízāngā sē'bá ni pi ímú ĩ nga 'bá vū drĩgé rĩ pi ní rá, tā 'dĩ'bée ímú ĩ nga sā mālāyíkā ace'bée na rĩ pi ní ímúzú ívé jëlĕgú vuzú rĩ gé!"

9

¹ Mālāyíkā tōwú rĩ ní ívé jëlĕgú vuzú, kúru má ní linyā ndrezú, í'dé 'bũ gé

'dāásĩ vũ drĩgé nŏó. Sĕkĩ māfütá 'bũ kuúpi ũdũ ákó rĩ ě tĩ zĩzú rĩ drĩ ní gé. ² Línyā rĩ ní 'bũ kuúpi ũdũ ákó rĩ ě tĩ zĩzú. Ācígā ní íkpúzú 'bũ rĩ agásĩ, sũ ácí ĩ ní ú'bé kuú 'bũ agá rĩ vé ácígā ní rii íkpú rĩ tĩni. Ācígā rĩ ọzũ ũtú rĩ ě mi, āzini ọzũ āngũ 'bũ gé rĩ, āngũ rĩ bĩ niĩ kuú āní cịci. ³ Úmbí bĩtríká ní ífũzú ácígā rĩ agásĩ, kŏpi íngákí ímú vũ rĩ ě drĩ ímũlũú céré. Sĕkĩ kŏpi ní ũkpŏ āngũ zāzú sũ dīrĩ vé rĩ tĩni.

⁴ 'Yokí kŏpi ní kīnĩ, kŏpi ā sĕkĩ ízāngā ásé rĩ pi ní ku, ngá dụ'bá rĩ pi ní ku, peṭi rĩ pi ní ku, kŏpi ā sĕkĩ ízāngā rĩ 'yéná 'bá adri'bá Múngú vé bīlēmī ákó ĩ ẹndrẹṭi gé rĩ pi ní. ⁵ Sĕkĩ kŏpi ní ũkpŏ āngũ ú'dízú ni kuyé, 'bo sĕkĩ kŏpi ní ũkpŏ ízāngā sēzú 'bá rĩ pi ní ũnjĩ ũnjĩ cazú mbāá tŏwú. Ízāngā kŏpi ní sĕé 'bá rĩ pi ní 'dīri, āzó ni ri ásó sũ íwá dīrĩ ní āngũ zāá ásó rĩ tĩni. ⁶ Ụ'dú 'dī'bée gé, 'bá ālu ālu ri 'yo, 'i drā 'i 'dīisĩ rá, 'bo drā ri kŏpi gā sī. 'Bá ālu ālu ri drāngará ndā ũkpŏ sī, 'bo kŏpi drākí ku.

⁷ Úmbí 'dī'bée índrékí sũ hūsánĩ ĩ ní údé lēzú ẹ'dĩ 'dizú rĩ pi tĩni. Kŏpi úsúkí kũlá ĩ ní údé dábũ sī ni pi ĩ drĩgé, kŏpivé ẹndrẹṭi adri sũ 'bá áda vé rĩ tĩni. ⁸ Kŏpivé drĩ'bí dụ sũ ũkú rĩ pi vé rĩ tĩni, kŏpivé sị índré sũ kēmīró vé rĩ tĩni. ⁹ Kŏpi úsúkí ngá ĩ ní údé aya sī ni ĩ bẹdrĩ gé cí. Kŏpi nga muzú kpŏrŏ be sũ ārābīyā

hūsánĩ rĩ pi ní rii séé muṭ ẹ'dĩ gé kpŏrŏ be rĩ pi tĩni. ¹⁰ Kŏpivé só ịrĩ be sũ dīrĩ vé rĩ tĩni, ịri āngũ zā ásó ca mbāá be tŏwú. ¹¹ Kŏpivé 'bāgú, ịri mālāyíkā āmbúgú 'bũ kuúpi ũdũ ákó rĩ ũtēepi rĩ 'i. Mālāyíkā rĩ vé rú Ēberē tĩ sī Ābādónĩ, Gĩrĩkĩ tĩ sī Āpŏlónĩ, ífífí ni 'bá riipi āngũ ú'dipi ni.

¹² Tā āmbúgú ízāngā sēepi drĩdrĩ rĩ nga 'i gí. Ẹsị nóni tā ambugu ambugu ízāngā sē'ba ndē'ba rá ni pi ịrĩ ímú vúlé 'dī'dī.

¹³ Mālāyíkā áziyá rĩ ní ívé jēlēgú vuzú, má ní ú'dúkŏ yizú, ú'dúkŏ rĩ íbĩ íkú ú'yú sũ adri'bá vūrā rŏbŏṅŏ zāzú dábũ rú rĩ drĩgé Múngú ẹndrẹṭi gé rĩ pi agásĩ. ¹⁴ Ụ'dúkŏ rĩ ní 'yozú mālāyíkā áziyá jēlēgú be rĩ pi ní kīnĩ, "Mí ọyũ mālāyíkā sũ ĩ ní úmbé kuú yīī āmbúgú dīpi dīdī Yūfērētā vé rĩ gé 'dī'bée rá." ¹⁵ Kúru ĩ ní mālāyíkā sũ ĩ ní údé kuú ũrē mu'ba 'bá rĩ pi ú'dí'ba rĩ pi ọyuzú s̄n̄á 'dāri agá, ú'dú 'dāri agá, ílĩ 'dāri agá. Pĕkĩ kŏpi muṭ 'bá rĩ pi ú'dí, kŏpi ú'díkí 'bá rĩ pi ũdrāá rá, ālu na agá rĩ pi ũdrākí rá. ¹⁶ Á yī āngaráwá nju'ba hūsánĩ sī ẹ'dĩ gé rĩ pi vé kālāfe ca mílīyŏnī mūdūrũlũ ịrĩ (200,000,000).

¹⁷ I'dakí má ní kŏpivé hūsánĩ āzini āngaráwá ri'ba únjú'ba hūsánĩ sī rĩ pi ịndrīlīkĩ agá 'dāá rá. Āngaráwá rĩ pi úsúkí ngá ĩ ní údé aya sī ikaka ni

pi, kũñkũñi rú ni pi, āzini mālámálá rú ni pi ĩ bēdrĩ gé sī. Hūsání rĩ pi vé drĩ índré sũ kēmĩró vé rĩ tĩni. Ācí ri đĩ úkpú kòpi tĩ gé sī ācigā be, ngá cĩpi ācí rú nyālũ ni pi úkpúkĩ kòpi tĩ gé sī. ¹⁸ Ngá ĩfũ'bá hūsání rĩ pi tĩ gé sī rĩ pi ācí rú, ācigā rú, ngá mālámálá rú ějĩ be ngũũpi ũnjĩ ni. Ngá ĩfũ'bá hūsání rĩ pi tĩ gé sī 'dĩ'bée ú'dĩ 'bá rĩ pi ā uruko ũdráá rá, ú'dĩ ālu na agá rĩ pi ũdráá. ¹⁹ Hūsání 'dĩ'bée vé ũkpō kòpi tĩ gé, āzini kòpivé só gá. Kòpivé só adri sũ ĩnĩ tĩni, drĩ be, kòpivé só ri 'bá ga āzó be.

²⁰ 'Bá ũdrā'bá wõnyókĩ 'dĩ'bée sī kuyé rĩ pi, kòpi gākĩ ẹsĩ újágá sī ũnjĩkányā ĩ ní 'oó rĩ agásĩ. Kòpi kukĩ ngá ĩ ní údé drĩ sī múngú rú rĩ pi vé ĩnjĩngará kuyé. Kòpi kukĩ índrĩ ũnjĩ rĩ pi* vé ĩnjĩngará kuyé. Ngá ĩ ní údé múngú rú dábũ sī, aya ógú'bá ógúogũ ni pi sī, aya mālámálá ni pi sī, írā sī, āzini párángi sī rĩ pi, kòpi ícókĩ āngũ ndree ku, ícókĩ tā yĩ ku, ícókĩ ẹcĩ ku. ²¹ Kòpi újákĩ ĩvé ẹsĩ rizú āngũ ú'dizú rĩ ālujání kuyé. Kòpivé tā ũjõgũ vé rĩ, õwũ 'bāngará, āzini ũgũ, kòpi kukĩ ālujání kuyé.

10

Mālāyikā bũkũ traátra mādāñá rĩ ruĩpi 'i drĩgé rĩ

vé tã

¹ Má ní gõzú mālāyikā āzi ũkpō be ni ndrezú, ĩri ri ísĩ ímúzú 'bũ gé 'dāásĩ vũgá nólé, ĩribĩtĩ õzũ rú'ba ni kúrũ, gérĩ āsō kú drĩ ni gé, ẹndrẹtĩ ni ógú põwũpõwũ sũ ũtũ tĩni, pá ni pi índrékĩ sũ ācí sĩ đĩpi lělě rĩ tĩni. ² Mālāyikā rĩ ru bũkũ traátra mādāñá rĩ ní oyuũ gĩ rĩ kú 'i drĩgé, 'bā 'i pá ẹndẹpi rĩ yĩ tafu rĩ drĩgé, pá ĩjĩ rĩ nyõokũ drĩgé. ³ ĩri ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá sũ kēmĩró ní líĩ rĩ tĩni, kã tree 'dĩni, ũvi ní lĩzũ mgbĩrĩ, mgbĩrĩ, vú be ẹzĩrĩ.

⁴ ũvi rĩ kã líĩ caá vú be ẹzĩrĩ, á lě kōdō ũvi rĩ vé lĩngará ẹzĩrĩ 'dĩri ā tā sĩ vũgá, koro má ní ú'dúkó yizú íngá 'bũ gélésila kĩnĩ, "Mĩ sĩ tā mí ní yĩ 'dĩri ku, āzini mĩ lũ kpá 'bá āzi ní ku."

⁵ Kúru mālāyikā má ní ndree pá 'bāapi yĩ tafu rĩ drĩgé āzini nyõokũ drĩgé rĩ ní 'i drĩ ẹndẹpi rĩ ingazú suzú 'bũ gé 'dāá. ⁶ ĩri ní ũyõ sõzú Múngú adriipi lēmgbērě rú 'bũ pi gbiipi vũ be, yĩ tafu rĩ be, ngá ārěvú céré ídri rú rĩ pi be rĩ ā rú sĩ kĩnĩ, "Tā Múngú ní ũtĩĩ gĩ rĩ pi, ícó tēé ku, kòpi koro ĩ nganga. ⁷ Mālāyikā ẹzĩrĩ rĩ kãdō ívé jělěgú vuú, tā Múngú vé ũtĩĩ kuú ĩnógósi mūdũmūdũ rú rĩ, ĩri koro 'i nga sũ ĩri ní ótũ lũú ívé átĩ'bá nẹbĩ rĩ pi ní rĩ tĩni."

* **9:20** 9:20 Índrĩ ũnjĩ rĩ pi: Índrĩ ũnjĩ rĩ pi ándúrũ mālāyikā Múngú vé ni 'bũ gé 'dāá, kòpi ñókĩ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sātánā ri kòpivé āmbúgú. Múngú ídró kòpi 'bũ gé 'dāásĩ vũgá nólé, kòpi gókĩ ufuũ índrĩ ũnjĩ, kòpi ri 'bá rĩ pi ní ĩzāngá sě vũ drĩgé ñógó. 'Í lã I'dangará 12:7-9.

⁸ Kúru ú'dúkó té má ní yíí íngápi 'bũ gélésíla rĩ ní gōzú átázú má be ñí kīnī, "Í mụ búkū traátra mādāñáǵá ĩ ní ọyụú gí mālāyíkā pá tuúpi yíí tafu rĩ dríǵé, āzini nyọókú dríǵé rĩ ní ruú kuú 'í dríǵé rĩ í'dú."

⁹ Má ní muzú mālāyíkā rĩ vúgá 'dāá, má ní ĩri zizú, ā sē má ní búkū traátra mādāñáǵá ĩ ní ọyụú gí 'dīri, ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Í 'du búkū rĩ, 'í nya. Mí kādō ĩri nyaá, ĩri ínı mí tı gé 'dāá sū ọnyú tıni, 'bo mí agá 'dāá, ĩri dra ũkengeli." ¹⁰ Kúru má ní búkū traátra mādāñáǵá ĩ ní ọyụú gí 'dīri é'yízú mālāyíkā rĩ dríǵé sī, má ní nyazú. Tā ni 'a ni gé rĩ pi ínıki má tı gé 'dāá ínıni, 'bo tā ni 'a ni gé rĩ pi gōkí ĩ újá adrii ũkengeli má 'a gá 'dāá.

¹¹ Kúru ú'dúkó rĩ gō kpá átá má ní ñí kīnī, "Mí áyú tā ímúpi 'i ngaápi drıdrı 'dılé rĩ pi muzú 'bá rĩ pi ní, āngū rĩ pi agásı, tı rĩ pi vú sı, āzini 'bāgú rĩ pi ní."

11

Ādú'bá ĩrĩ rĩ pi vé tã

¹ Mālāyíkā rĩ ní má ní peṭi ngá 'bezú ni sēzú. ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Í mụ Jó Múngú vé rĩ 'beé, āzini vūrā rōbōñō zázú rĩ 'beé, āzini 'í lā 'bá ímú'bá Múngú ri zı'bá rĩ pi. ² 'Bo ā 'beki

Jó Múngú vé rĩ ā bóró ĩndí ku, ā'diātāsıyā sēkí ĩri 'bá adri'bá Yāhūdı rú ku rĩ pi ní. 'Bá adri'bá Yāhūdı rú ku 'dĩ'bée ímú kūrú uletere Yērúsālémā vé rĩ 'du ũkpō sı. Kōpi ímú ĩzāngā sē 'bá Yērúsālémā vé rĩ pi ní, ca mbāá pūkú sụ drı ni ĩrĩ. ³ Ma kúru ímú mávé ũkpō sē ādú'bá ĩrĩ bōngó ĩzāngā vé rĩ su'bá rĩ pi ní, kōpi adri nēbı rú, kōpi ímú tı Múngú vé rĩ sē ca ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrĩ pūkú ázıyá (1,260)."

⁴ Ādú'bá ĩrĩ 'dĩ'bée kōpi peṭi òlívē vé ĩrĩ rĩ pi†, āzini kōpi aya ĩ ní tādú'bā ũ'yūú ũ'bāá sı ni gé sı ĩrĩ Úpı adriıpi vū nōri drıǵé céré rĩ ęndreṭı gé rĩ pi. ⁵ 'Bá lēepi ícápi ārı'bá rú, kōpi 'oópi ũnjı rı, ācı ri ímú ĩfū ādú'bá ĩrĩ 'dĩ'bée tı gé sı ímú kōpivé ari'ba rı pi zā ve ũdrā mgbılımgbılı. 'Bá lēepi ādú'bá 'dĩ'bée 'oópi ũnjı rı, ĩ ímú ĩri 'dı drā sū 'dĩri tıni.

⁶ Ādú'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ũkpō be ícózú yíǵó ugazú sēzú 'dızú ku lókı kōpi ní rizú Múngú vé tı sēzú rı gé. Kōpi ũkpō be yíí újázú ícázú ārı rú, āzini kōpi ũkpō be 'bá rı pi ĩwōnyōzú létı be āndıándı vū drıǵé nōgó sı ĩ ní lēé rı tıni.

⁷ Lókı ādú'bá 'dĩ'bée ní Múngú vé tı ũlüzú dezú rı gé, ĩbıǵó ri kúru ĩfū 'bú

* **11:3** 11:3 Ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrĩ pūkú ázıyá: Ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrĩ pūkú ázıyá rı, mbāá pūkú sụ drı ní ĩrĩ rı, āzini ĩlı na ęlı sı rı, kōpi céré trōtrō.

† **11:4** 11:4 Peṭi òlívē vé ĩrĩ rı pi: Búkú Zākāriyá vé rı agá, peṭi òlívē vé ĩrĩ rı pi ādú'bá ĩrĩ. 'Í lā Zākāriyá 4:11-14.

kuṣipi ṽdũ ākó 'dāri agāsī kōpivé ũkpō ndē, ĩri kōpi ú'dĩ ũdrā rá. ⁸ Kōpivé āvũ ri ímũ ula ku kũrũ āmbúgú Yērúsálémā vé rĩ agá, vūrā 'dĩri ĩ ní Úpí ri gbāzú peṭi alambaku sígē rĩ, 'bá kũrũ rĩ agá rĩ pi adrikí sũ 'bá kũrũ Sōdómō[‡] vé rĩ agá rĩ pi tĩni, āzini 'bá āngũ Ējēpétō[§] vé rĩ agá rĩ pi tĩni. ⁹ Ũ'dũ na ělĩ sĩ, 'bá āndiāndí, sũrũ āndiāndí ĩvé tĩ átázú rĩ vũ sĩ, āzini 'bá āngũ rĩ pi agāsī rĩ pi ārēvú céré ímũ kōpivé āvũ úndré mĩ sĩ, 'bá āzi ásí āní ku, kōpi ā'yĩkí āvũ rĩ pi sēé sĩ ku. ¹⁰ 'Bá adri'bée nyōókú nōri drĩgē rĩ pi ímũ gũ ādú'bá nēbĩ rú ũdrā 'bá ĩrĩ 'dĩ'bée sĩ gũgũ, āzini kōpi únjĩnjĩ ĩ ěsĩ agá, ri ngá ālē ĩ āsámvú gé sĩ, ā'diātāsīyā nēbĩ ĩrĩ 'dĩ'bée sēkí 'bá adri'bée nyōókú nōri drĩgē rĩ pi ní ĩzāngā ambamba.

¹¹ 'Bo ũ'dũ na ělĩ sĩ ā vũdrĩ gé, ěvĩvĩ Múngú vé idri sēepi rĩ fi ādú'bá ũdrā 'bá ĩrĩ 'dĩ'bée agá, sē kōpi idrikí gōo 'bōrō ũzi, ũrĩ ĩmvũ 'bá tā 'dĩri ndre 'bá rĩ pi ambamba. ¹² Kúru ũ'dũkó ní íkúzá kpōrō be 'bũ gé 'dāásĩ, 'yozú ādú'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ní kĩnĩ, "Ími ímũkí nōó." Kōpi ní ngazú mužú 'bũ gé 'dāá, ari'ba rĩ pi rikí kōpi ndree mužú.

¹³ Sā 'dāri gé, dĩngídĩngí ní āngũ ayazú ũkpō be, sē

jó ālu mužrĩ agá ũñkí ári vũgá, ú'dĩ 'bá ũdrāá élifũ ézĩrĩ (7,000). Sē ũrĩ ĩmvũ 'bá ũdrā 'bá kuyé rĩ pi ambamba, kōpi rikí Múngú 'bũ gé 'dāá rĩ íngú.

¹⁴ Tā āmbúgú ĩzāngā sēepi 'i ngaápi vú ĩrĩ rĩ nga 'i gí, tā āmbúgú ĩzāngā sēepi na rĩ ri ímũ 'dĩ'dĩ.

Jēlēgú ézĩrĩ rĩ vé tā

¹⁵ Kúru mālāyíkā ézĩrĩ rĩ ní ívé jēlēgú vuzú, ũ'dũkó ní íkúzá 'bũ gé 'dāásĩ kpōrō be āmbúgú kĩnĩ,

"Mālūngā nyōókú drĩgē nōgó rĩ nóni Úpí Múngú 'bávē rĩ vé ni, āzini Kúrisító ĩrivé rĩ vé ni,

Múngú ri ímũ mālūngā rĩ rụ mužú 'dāni'dāni."

¹⁶ 'Bá ambugu pũkú ĩrĩ drĩ ni sũ úrí 'bá ívé lúpá drĩgē Múngú ẽndreṭi gé rĩ pi ní kúru kũmũci ũtĩzú rizú Múngú ri ĩnjĩzú. ¹⁷ Kōpi ní 'yozú kĩnĩ,

"Úpí Múngú Ũkpō 'Dĩpa, 'bá sēkí mí ní ōwō 'dĩfō, mí adriipi ĩnógósĩ anigé, āndrũ anigé rĩ,

ā'diātāsīyā mí í'dó mívé ũkpō áyú mālūngā ruzú gí.

¹⁸ 'Bá āngũ drĩgē sĩ rĩ pi ā 'a vekí rá, sē nóni sā mívé jĩkó ní í'dézú 'bá 'dĩ'bée drĩgē rĩ ícá gí.

[‡] 11:8 11:8 Sōdómō: Múngú iza Sōdómō ri ũnjĩkányā ĩri ní 'oó ambamba rĩ sĩ. 'Í lá I'dóngará 19:1-29. [§] 11:8 11:8 Ējēpétō: Múngú pa ívé 'bá ĩsērélē vé adri'bá tũgērĩ rú rĩ pi, ĩjĩ kōpi ĩfũũ āngũ Ējēpétō vé rĩ agāsĩ āmvé rá. 'Í lá Wũngará 12.

Sâ mí ní 'bá ũdrã' bá gí rĩ pi vé tã lizú rĩ ícá gí.

Sâ mí ní ngá múké sêzú mívé átí' bá nêbĩ rú rĩ pi ní,

ãzini mí ní ngá múké sêzú mívé 'bá mĩ rú íngú' bá rĩ pi ní,

í'dózú ẽzĩ be mädã rĩ pi vúgá, cĩmgbá cazú ẽzĩ be ambugu rĩ pi vúgá rĩ ícá gí,

sâ 'dĩri gé, mĩ 'bá ũnjĩkãnyã 'o' bá nyõõkũ drĩgé nõgó rĩ pi ú'dĩ ũdrã rá."

¹⁹ Kúru ĩ ní Jó Múngú vé 'bũ gé 'dãá rĩ zĩzú, á ndre sõndúkũ Múngú vé ũndĩ ruzú rĩ Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. Á ndre ãngũ rĩ ga lókúlókú, ũvi ní lĩzú, dĩngídĩngĩ ní ãngũ ayazú, fĩ ní í'dózú dãzú ũnjĩ ũnjĩ.

12

Ūkú rĩ pi vé tã ngá ãtra rĩ be rĩ

¹ Tã ãyãzú ãyãyã ni ní 'i i'dazú 'bũ gé 'dãá. Á ndre ũkú ãzi su ũtũ kuú 'i rú' bá gá, su kũlá linyã be mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ kuú 'í drĩgé, 'bã 'ĩ pá kuú mbãá rĩ drĩgé. ² Ūkú rĩ ã 'a mba kílíkílĩ, lē tĩtĩ, mvá rĩ kã í'dó ĩfũũ, tĩngará rĩ vé ãzó sĩ, ũkú rĩ ní trezú ú'dúkó be uru 'dãá.

³ Tã ãyãzú ãyãyã ni ãzi ní kpá 'i i'dazú 'bũ gé 'dãá đĩjĩ. Á ndre ngá ãtra ãmbúgú ãmbúgú rú' bá be ika, drĩ ni

pi ẽzĩrĩ, ú'yú ni pi mụdrĩ, úsú kũlá ẽzĩrĩ kú 'í drĩgé sĩ.

⁴ Ngá ãtra 'dĩri vé só gbã linyã rĩ pi lĩũ 'bũ gé 'dãásĩ vũ drĩgé nõó, gbã ãlu na agá rĩ pi lĩũ. Ngá ãtra rĩ tu pá kuú ũkú lēepi mvá tĩpi rĩ ẽndrẽtĩ gé, rĩ tēé, ũkú rĩ kãdõ mvá rĩ tĩi, koro 'ĩ te rĩ ũkú rĩ vé mvá ũdẽnjá rĩ rõlũ 'dĩisĩ rá. ⁵ Ūkú rĩ ní mvãnjá rĩ tĩzú ágõnjá, mvá 'dĩri ímú adri 'bãgú rú 'bá rĩ pi drĩgé, ĩri ímú 'bá ãngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ẽ drĩ órú túré aya rú* ãmbũgũ ruzú rĩ sĩ. 'Dúkĩ mvãnjá rĩ mụũ Múngú vúgá 'bũ gé 'dãá ĩdri rú, mụũ 'bãá Múngú vé lúpá mālũngã ruzú rĩ gé. ⁶ Ūkú rĩ nga ápá mụũ adrii ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú, Múngú ní údé ĩri ní rĩ gé 'dãá. Múngú ri ĩri ã tã mbaá 'dãlé ú'dũ élifũ ãlu mụdũrũlũ ĩrĩ pũkũ áziyá (1,260).

Ɛ'dĩ 'deepi 'bũ gé 'dãá rĩ vé tã

⁷ Kúru ẽ'dĩ ní 'dezú 'bũ gé 'dãá, Mĩkãyélē pi ívé mālãyĩkã rĩ pi be, kõpi ní fizú ẽ'dĩ 'dizú ngá ãtra rĩ be, ãzini ĩrivé mālãyĩkã ũnjĩ rĩ pi be. ⁸ 'Bo ngá ãtra rĩ pi ívé mālãyĩkã ũnjĩ rĩ pi be, kõpivé ũkpõ ícõ ku, sē kõpi gõkĩ vũrã ĩsũ adrizú 'bũ gé 'dãlé kuyé. ⁹ Ídrókĩ ngá ãtra rĩ ívé mālãyĩkã ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dãásĩ rá. Ngá ãtra 'dĩri ótũ ĩnĩ ĩ ní zĩjĩ ãdróko dõku Sātãnjã rĩ 'i, ĩri 'bá riipi

11:19 11:19 Ɛbérē 9:4-5 * **12:5** 12:5 Túré aya rú rĩ: Túré aya rú 'dĩri, ĩ ímú 'bá ũnjĩkãnyã 'o' bá rĩ pi ĩrĩnjã ãnĩ. Ú'dũ ũdũ vé rĩ gé, Yēsũ ri ímú 'bá ũnjĩkãnyã 'o' bá rĩ pi ĩrĩnjã rá.

'bá rĩ pi ẽ mi ù'bãápi ni, ìri sê 'bá rĩ pi ri fi ùnjĩkãnyã 'o. Ngá àtra rĩ pi ívé mālāyĩkã ùnjĩ rĩ pi be, ídrókĩ kòpi 'bũ gé 'dãásĩ ímú vũ drĩgé nŏó.

10 Kúru má ní ù'dúkò yizú íbĩ íkú 'bũ gé 'dãásĩ kpŏrŏ be kĩnĩ,

"Nóni pangará íngápi 'bávė Múngú vúgá rĩ, ùkpŏ ìrivė rĩ, mālũngã ìrivė rĩ,

ázini ùkpŏ Kúrísitŏ Múngú ní ìpėé rĩ vé rĩ ícá gĩ.

Ádróko ándúru riipi 'bá rĩ pi tŏópi Múngú ẽndrėti gé ùtúná pi ìnjĩná be rĩ, í'bėkĩ nóni ìri ímúzú vũ drĩgé nŏó gĩ.

11 'Bá Yésũ ri ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ndėkĩ ádróko ri Kábĩlŏ Mvã rĩ vé ári dãápi rĩ sĩ, ázini ù'dúkò Múngú vé kòpi ní ùlũú rĩ sĩ.

Sê kòpi rúkĩ áni drãngará álujáni kuyé.

12 Ìmi 'bá cérė adri'bá 'bũ gé rĩ pi, lē ìmi adrikĩ áyĩkŏ sĩ.

Ìzãngã rĩ adri 'bá adri'bá vũ drĩgé rĩ pi ní, ázini yĩ tafu ágá rĩ pi ní, á'diãtãsiyã ádróko ca ìmi vúgá vũ drĩgé 'dĩlė gĩ.

Ìri jĩkŏ be ambamba, nĩ rá sã 'í ní tã ùnjĩ 'ozú rĩ mādãnjã."

13 Ngá àtra rĩ kã ndrėé í'bėkĩ 'i vũ drĩgé nŏó gĩ, í'dó rií ùkú mvã ágó tĩpi 'dãri droó mužú. 14 'Bo sėkĩ

bĩbĩ àmbúgú àmbúgú rĩ vé ùpėlė'bĩ ìrĩ 'dĩ'bėe ùkú rĩ ní, à nga rĩ áni ìnjĩ rĩ à gãrã gá 'dĩisĩ rá, à mu rĩ adrií àngũ à'wĩ cinyáfã rú, Múngú ní údė kuú ìri ní, ìri à tã mbazú áni íli na ẹlĩ sĩ rĩ gé 'dãá, ìnjĩ† rĩ à 'o rĩ ìri ùnjĩ ku. 15 Ìnjĩ rĩ ní yĩ wezú 'í tĩ gé sĩ tĩ kuú yĩ àmbúgú diipi didi rĩ tĩnj, yĩ rĩ à 'du rĩ ùkú rĩ mužú 'dĩisĩ rá. 16 'Bo nyŏŏkú rĩ ko ùkú rĩ ẽ ìzã, zĩ 'í tĩ kú mgbo, yĩ àmbúgú diipi didi ngá àtra rĩ ní weé ìfũú 'í tĩ gé sĩ 'dĩri di fií mužú 'a ni gé 'dãá. 17 Ngá àtra rĩ à 'a ve ùnjĩ ùnjĩ ùkú rĩ ní, 'de mužú ẽ'di 'dĩ anji ìmbĩtã ùkú rĩ vé rĩ pi be, anji 'dĩ'bėe Múngú vé tãimbĩ ru'bá tĩtĩ, ri'bá tã Yésũ ní ímbá rĩ ùlũ'bá rĩ pi. 18 Ngá àtra rĩ áwĩ pá tuú kuú cinyáfã drĩgé yĩ tafu rĩ tĩ gé 'dãá.

13

Ìbĩgŏ ìfũúpi yĩ tafu rĩ agásĩ rĩ

1 Má ní gŏzú ìbĩgŏ ndrėzú, ìri ri ìfũ yĩ tafu rĩ agásĩ, ìri drĩ be ẹzĩrĩ, ú'yú be mužrĩ, ù'yĩkĩ kũlã mužrĩ kuú ú'yú ni pi gé sĩ, sĩkĩ rú Múngú ri idezú ni drĩ 'dĩ'bėe rú'bá gá sĩ. 2 Ìbĩgŏ má ní ndrėé rĩ ìndrė sũ lígĩ tĩnj, ìrivė pá vũgá 'dãá rĩ pi 'bí be, únyófi ni pi zŏkĩ kuú àcoco, tĩ ni kēmĩrŏ vé rĩ tĩnj. Ngá àtra rĩ sē ívé lúpá ìbĩgŏ rĩ ní, sē ìri ní ùkpŏ, ázini ùkpŏ àngũ ružú ni. 3 Á ndrė ìbĩgŏ rĩ vé

† 12:14 12:14 Ìnjĩ: Ìnjĩ 'dĩri ngá àtra ùkú rĩ droópi rĩ, ìri ádróko. 'Í lã I'dangará 12:9.

drī ālu ni āzó be lē kōdō ĩri
'dījī drāadrā, 'bo āzó rī gō jaá
rá. 'Bá vū drīgé rī pi ārēvú
céré ngakí āyāá tā 'dīri sī,
'dekí muḡ vú ni gé sī. ⁴ 'Bá
rī pi céré ngakí rīi ngá ātra
'dīri ĩnjīi áyu, ā'diātāsīyā ĩri
ní ívé ũkpō sēé ĩbīgō rī ní
rī sī. Kōpi 'dekí rīi ĩbīgō ri
ĩnjīi kīnī, "'Bá ícōpi 'i ũ'bīipi
ĩbīgō be rī ā'di 'i? Ā'di ri ícō
ẹ'dí 'dī ĩri be bā nī?"

⁵ Ā'yīkí ĩbīgō ri rīi átángá
āfú vé ni átá, rīi Múngú ri
ideé, āzini rīi tā ĩri ní lēé
drī ọrúzá rī 'oó caá mbāá be
pūkú sụ drī ni ĩrī. ⁶ Átángá ri
ĩfúú ĩbīgō tị gé sī, ri Múngú
ri ideé, ri rú ĩrivé rī u'daá,
ri vūrā Múngú ní adrízú
rī u'daá, āzini ri ĩrivé 'bá
adri'bá ĩri be trú 'bū gé 'dāá
rī pi u'daá. ⁷ Múngú ku ĩbīgō
rī ẹ'dí 'dīi ívé 'bá rī pi be, ā
ndē rí kōpivé ũkpō. Sēkí ĩri
ní ũkpō 'bá rī pi ẹ drī ọrúzá,
āngū rī pi agāsī, súrú rī pi
gé sī, tị āndiāndí rī pi vú sī
céré. ⁸ 'Bá céré adri'bá vū
drīgé nōgó rī pi ímú ri ĩbīgō
ri ĩnjī áyu, 'bá 'dī'bée ĩ ní 'bū
pi gbízú vū be rī gé 'dālé, sīkí
kōpi ā rú Kābīlō Mvā ĩ ní 'dījī
drāá rī vé búkū ídri vé rī agá
kuyé.

⁹ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā
'dīri.

¹⁰ Dō ngá rī 'yīngará,
ā 'yīkí mi,

dō 'dīngará,
ā 'dīkí mi.

Īmi 'bá Múngú vé rī pi, lē
ĩmi úmbékí ẹsị ĩzāngā rī ā
nyangará gá, lē ĩmi adrikí

ũkpō ũkpō ĩmivé ẹ'yīngará
agá.

*Ībīgō ĩfúúpi nyōókú
agálésī rī*

¹¹ Má ní kpá gōzú ĩbīgō
āzi ndrezú, ĩri ri ĩfú nyōókú
agálésīla. Īri ú'yú be ĩrī sū
kābīlō mvá vé rī tịni, 'bo
ú'dúkó ni sū ngá ātra vé rī
tịni. ¹² ĩbīgō ú'yú be ĩrī
'dīri 'du ĩbīgō drīdrī ú'yú
be muḡrī 'dāri vé ũkpō ẹzī
ngazú. ĩbīgō ú'yú be ĩrī 'dīri
lē 'bá vū drīgé rī pi céré
ē ĩnjīkí ĩbīgō drīdrī āzó be
jaápi gí 'dāri sū ĩ ní Múngú
ri ĩnjīi rī tịni. ¹³ ĩbīgō ú'yú
be ĩrī 'dīri 'o tā āyāzú āyāyā
ambugu ambugu ni pi rá, sē
ācí dīi 'bū gé 'dāásī ímú vū
drīgé nōó, 'bá rī pi ndrekí rá.

¹⁴ ĩbīgō ú'yú be ĩrī 'dīri
'o tā āyāzú āyāyā ambugu
ambugu ni pi ĩbīgō drīdrī rī
ā vūrā gá, 'bá vū drīgé nōgó
rī pi ẹ mī ũ'bāzú ānī. Lē kōpi
ā údekí ĩndrīlīkí ĩbīgō drīdrī
āzó be adriipi ídri rú 'dāri vé
rī, kōpi ā ríkí ĩnjīi sū Múngú
tịni. ¹⁵ Sēkí ĩri ní ũkpō,
ā vu rí ẹvīvī ĩndrīlīkí ĩbīgō
drīdrī rī vé ĩ ní údé 'dāri
agá, ā adri rí ídri rú, ā átá
rí átátā. 'Bá gā'bá ĩndrīlīkí
rī ĩnjīgá sī rī pi, ā ú'dīkí
rí kōpi ũdrāá céré 'dīisī rá.
¹⁶ ĩbīgō ú'yú be ĩrī 'dāri mī
'bá rī pi ũkpō sī, sē ũ'bākí
bīlēmī 'bá rī pi ẹ drī ẹndepi
gé sī, dōku kōpi ẹ ẹndrētị gé
sī. 'Bá ĩ ní bīlēmī ũ'bāzú rī
pi, 'bá ẹzī be mādāná rī pi,
'bá ẹzī be ambugu rī pi, 'bá
ā'bú be rī pi, 'bá ngá ākó rī

pi, 'bá adri' 'bá tǔgērī rú ku rī pi, āzini 'bá tǔgērī rú rī pi. ¹⁷ Ū'bākí bīlēmī 'dīri kōpi ɛndrɛtj gé sī, ā'diātāsīyā 'bá rī dō bīlēmī ɪbīgō drīdrī 'dīri vé rī ākó, ɷzj ngá ku, dōku je ngá ku. Bīlēmī 'dīri i'da ɪbīgō rī vé rú, dōku ɪrivé kālāfe.

¹⁸ Tā 'dīri lē 'bá úmī be ni, ɪri ícō nī áamá rá. 'Bá úmī be rī ā 'bī drī kālāfe mǔdǔrǔlǔ ázīyá pǔkú ázīyá drī ni ázīyá (666) 'dīri ndāá ɷsú ká, kālāfe 'dīri ɪri rú ɪbīgō drīdrī 'dāri vé rī.

14

Kābīlō Mvā rī pi ívé 'bá élifū mǔdǔrǔlǔ ālu pǔkú su drī ni su rī pi be (144,000)

¹ Kúru má ní Kābīlō Mvā rī ndrezú tu pá kuú ɪrā Sīonā* drīgé 'dāá, 'bá élifū mǔdǔrǔlǔ ālu pǔkú su drī ni su tukí pá kuú ɪri ā gārā gá, 'bá 'dī'bée ɪ ní ɪrivé rú, āzini ɛtɛpī vé rú sī kōpi ɛndrɛtj gé rī pi. ² Má ní ú'dúkó yizú ɪbí ɪkú 'bǔ gé 'dāásī, ú'dúkó rī lī sǔ kǔlɛ ní rīi lī rī tǐnī, dōku ũvi ní rīi lī rī tǐnī. Ú'dúkó má ní yǐ rī lī sǔ ɪ ní rīi kǔ'dj coó lī rī tǐnī. ³ Kōpi rikí úngó ú'dí ni ngoó lúpá mālūngā vé rī ɛndrɛtj gé 'dāá, āzini kōpi rikí ngoó ngá su ɪdri rú rī pi ɛndrɛtj gé, āzini 'bá ambugu rī pi ɛndrɛtj gé. 'Bá āzi

ícó úngó 'dāri ũnǐ ngoó ku, 'yéǵá 'bá élifū mǔdǔrǔlǔ ālu pǔkú su drī ni su (144,000) ɪ ní paá ũnjīkānyā agásī vǔ drīgé nōósī rī pi ícō úngó rī ngo ní. ⁴ 'Bá 'dī'bée 'bá ɪ ní paá ũnjīkānyā agásī gí, ɔwǔ 'bā' 'bá ũkú sī ku, ɪ a'bi' 'bá kú ule, ri' 'bá Kābīlō Mvā rī ā vǔdrī ũbī' 'bá mǔzú rī pi. 'Bá 'dī'bée ɪmǔ adri Múngú vé ni, āzini Kābīlō Mvā rī vé ni, kōpi adri sǔ ānyāngā ē drī ɪ ní í'dú sée Múngú ní rī tǐnī. ⁵ Kōpi ũnjō ākó, 'bá āzi ícō tā ũnjī 'yoó kōpi rú' 'bá gá ku.

Mālāyikā na rī pi vé tā

⁶ Má ní gōzú mālāyikā āzi ndrezú, ɪri ri nga mǔzú ɷrǔ 'bǔ gé 'dāásī, ɪri ri ú'dúkó múké adriipi úđǔ ākó rī ũlǔ mǔzú 'bá vǔ drīgé rī pi ní, 'bá āngǔ āndiāndí rī pi agásī rī pi ní, sǔrǔ āndiāndí rī pi ní, 'bá átá' 'bée tǐ āndiāndí sī rī pi ní. ⁷ ɪri ní átázú ú'dúkó be ɷrǔ 'dāá kīnī. "ɪmi ɪnjīkí Múngú ri, āzini ɪmi ɪngúkí ɪrivé āmbǔgǔ, ā'diātāsīyā sá ɪri ní tā lizú rī ícō gí. ɪmi ɪnjīkí Múngú 'bǔ pi gbiipi vǔ be, yǐ tafu rī be, āzini kídí rī be rī."

⁸ Vǔdrī ni gé, mālāyikā ɪrī ni ní ɪmǔzú drīdrī 'dāri ā úgóró gá, ɪri ní áyúzú kīnī, "Kǔrǔ āmbúgú Bābēlónā† adriipi sǔ ũkú ɔwǔ rú rī tǐnī rī í'dé gí, Múngú ē ɛsǐ ve ānī

* **14:1** 14:1 Sīonā: Sīonā ri ɪ kpá zj Yērǔsālémā. † **14:8** 14:8 Bābēlónā: Lóki Núnwā vé rī ā vǔdrī gé, 'bá rī pi sǐkí lágáráka Bābēlā gá, vǔdrī ni gé, 'bá rī pi gōkí vǔrā rī zǐ Bābēlónā. ɪlī kárákarā ā vǔdrī gé, 'bāgú Nēbākānézā jǐ 'bá ɪsérélé vé rī pi ā ɷrǔkó mǔy āngǔ Bābēlónā vé rī gé, iza Yērǔsālémā ri ɪlī mǔdǔrǔlǔ tǔwǔ pǔkú ɛzǐrī (570) gé, ɷsú ākūdē tǐkí drī Yēsǔ ri kuyé. † ɪ lā ɪ'dóngará 11; 2 'Bāgú 24-25; Dānyélē 1:1-7.

rá, ǎ'diātāsīyā sē 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré mvukí vinyō ũkú ɔwụ rú rĩ vé rĩ ìmērēzú ǎní."‡

⁹ Vúdrĩ ni gé, mālāyíkā na ni ní ímúzá 'dāri ǎ úgóró gá, ìri ní átázú ú'dúkọ be ụrụ 'dāá kīnī, "'Bá rĩ ìnjī dō ìbīgó drīdrī 'dāri, āzini ìnjī dō ìndrīlīkí ĩ ní údé sū ìbīgó drīdrī 'dāri tịnị rĩ, āzini ǎ'yī dō ìrivé bīlēmị 'bāá 'í ẹnḍẹtị gé dōku 'í drīgé, ¹⁰ ìri sē Múngú vé jíkó agaápi rá rĩ ímú 'í'dé drī ni gé. Ĭ ímú ìri zā ve ǎcí cípi kú nyālũ rĩ sī mālāyíkā uletere rĩ ẹnḍẹtị gé, āzini Kābīlō Mvā rĩ ẹnḍẹtị gé. ¹¹ ǎCí kọpi ní rizú vezú rĩ vé ǎcígā ri nga mužú ụdũ ǎkó. 'Bá ìbīgó rĩ ìnjī'bá, āzini ìrivé ìndrīlīkí ìnjī'bá, dōku bīlēmị ìbīgó rĩ vé rú 'í'daápi rĩ ǎ'yī'bá rá rĩ pi, kọpi ìzāngā nya mužú ụtúná pi ìnịná be." ¹² Tā 'dīri sī, lē 'bá Múngú vé rĩ pi ǎ úmbékí ẹsị ìzāngā rĩ ǎ nyangará gá, kọpi ǎ 'dúkí tǎimbị Múngú vé rĩ ngaa, āzini kọpi ǎ 'bākí ẹsị Yēsũ drīgé.

¹³ Kúru má ní ú'dúkọ yizú íbí íkú 'bụ gé 'dāásĩ kīnī, "'Í sī tā 'dīri vūgá. Tākíri ri adri 'bá ũdrā'bá Úpí ri ẹ'yī'bée gí rĩ pi ní 'í'dózú ǎndrũ mužú drīdrī."

Índrī Uletere rĩ ní ǎ'yīzú kīnī, "Kọpi ímú uvu ìvé ẹzị

ĩ ní ngaa rĩ ǎ vúdrĩ gé rá, ĩ 'bá ǎlu ǎlu ũfē ẹzị ìri ní ngaa rĩ vú sī."

Ĭ 'bá rĩ pi úmú ĩ tā lị kọpi drīgé

¹⁴ Má ní ìrībītị imvesírílílí ni ndrezú má ẹnḍẹtị gé 'dāá, 'bá āzi úrí kuú ìrībītị rĩ drīgé sū 'Bá Mvā[§] tịnị, su kũlá dábũ rú ni kú 'í drīgé, rụ méngëlēsī kú 'í drīgé. ¹⁵ Kúru mālāyíkā āzi ní ìfūzú Jó Múngú vé rĩ agá 'dāásĩ, ìri ní 'bá úrípi kú ìrībītị drīgé rĩ zizú ú'dúkọ be ụrụ 'dāá kīnī, "Mí 'í'dụ mívé méngëlēsī mí drīgé 'dīri ǎnyāngā rĩ lizú ǎní, ǎ'diātāsīyā lókí ǎnyāngā ìkūnāzú nyọkú drīgé nōgó rĩ ícá gí." ¹⁶ Kúru 'bá úrípi kú ìrībītị drīgé 'dāri ní ívé méngëlēsī 'í'dúzú ǎnyāngā rĩ lizú ǎní nyọkú drīgé nōgó.

¹⁷ Mālāyíkā āzi ní kpá ìfūzú Jó Múngú vé rĩ agá 'bū gé 'dāásĩ, ìri kpá méngëlēsī cípi cici ni be. ¹⁸ Mālāyíkā āzi ũkpō be āngũ zāápi ǎcí sī ni ní ímúzá vūrā rọbọḅọ zázú rĩ gé 'dāásĩ, ìri ní trezú gbírílí mālāyíkā méngëlēsī be drīgé 'dāri drīgé kīnī, "Mí 'í'dụ mívé méngëlēsī, mí ulị vinyō rĩ vé ũ'a vū drīgé nōgó

‡ 14:8 14:8 Sē 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré mvukí vinyō ũkú ɔwụ rú rĩ vé rĩ ìmērēzú ǎní: Tā 'dīri vé íffí, 'bá Bābēlōnā vé rĩ pi ríkí 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi úbé ũnjīkānyā ũnjī ni pi 'oó sū ĩ ní 'oó rĩ tịnị. § 14:14 14:14 'Bá Mvā: Yēsũ zị 'í 'Bá Mvā lüzú kīnī, 'í Kúrísítō 'í, 'í mālūngā rĩ rụ mužú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14.

rĩ pi ăni,* ă'diătăsiyă vinyo
rĩ pi vé ũ'a ka gí, ĩ tâ lĩ kôpi
dríge." ¹⁹ Mălăyikă rĩ í'dú
ívé méngelēsī, úlĩ ũ'a vinyo
vé rĩ pi céré, 'dú kôpi jĩi muđ
dăă 'bũ Múngú vé jĩkó be
rĩ agá. ²⁰ 'Bũ rĩ kũrũ rĩ gé
ămvélēsīla. Kúru ĩ ní ũ'a
vinyo vé rĩ pi utuzú inyízú
pá sī 'bũ rĩ agá 'dăă, ări ní
ėbızú ĩfüzú ũ'a vinyo vé rĩ
agásī. Ări rĩ dı muzú sũ yĩĩ
ămbúgú dıpi dıdı rĩ tıni, ku
mıtă ĩrĩ vũgá 'dăă, dı caá
máylĩ† mũđũrũlũ ălu pũkú
ărō (180).

15

*Mălăyikă ėzĩrĩ ĩwõnyókĩ
ăngũ*

¹ Tă 'ďiri ă vũdrĩ gé, má
kă ăngũ ndree 'bũ gé 'dăă,
á ndre ngá ăyázú ăyăyă ni.
Ă ndre mălăyikă ėzĩrĩ kôpi ri
wõnyókĩ ũđũ ėzĩrĩ ũnjĩ ũnjĩ
ni pi ĩjĩ ĩmúzú. Wõnyókĩ
'ďi'béé nga dō 'i deđé gí,
Múngú ě ėşĩ gō veé đĩĩ ku.

² Ă ndre ngá ăzi ógú sũ
mũndũră tıni, ĩri đĩ ăci rú,
'bá ւրւքո տւկի պա քւս գարă
ni gé. 'Bá pá tu'bán 'ďi'béé,
kôpi 'bá ĩbĩgó đrĩdrĩ rĩ gă'bán
ĩnjĩgá sī, ĩrivé ĩndrĩlĩkĩ ĩ ní

úde rĩ gă'bán ĩnjĩgá sī, ăzini
kălăfe ĩ ní sũ bĩlēmĩ rú rĩ
ă'yĩ'bán kuyé rĩ pi. Kôpi rúkĩ
kũ'dĩ Múngú ní sée rĩ kú ĩ
dríge sī. ³ Kôpi rikĩ Mósē*
adriipi ăti'bán Múngú vé rĩ vé
úngó ngoó, ăzini Kăbĩlō Mvă
rĩ vé úngó ngoó.

"Úpi Múngú Ũkpō 'Dıpa,
'i 'o tă ambugu ambugu
ni pi, ăzini tă ăyázú
ăyăyă ni pi.

'Băgú adriipi ăngũ rĩ pi
dríge rĩ,

tă mĩ ní 'oó rĩ, ĩri pıri,
ăzini ĩri tă ăda!

⁴ Úpi, 'bă ri mi ĩnjĩ, ăzini 'bă
ri mĩ rú ĩngú.

Mi uletere ó'dúkũlegúsī.

'Bă ăngũ rĩ pi agá rĩ pi céré
ĩmú mi ĩnjĩ,

ă'diătăsiyă tă pıri mívé
rĩ 'da 'i kú ămvé."

⁵ Tă 'ďiri ă vũdrĩ gé, á ndre
găkũ ĩ ní tăĩmbĩ Múngú vé rĩ
'bázú 'a ni gé rĩ 'bũ gé 'dăă,
găkũ 'ďiri Jó Múngú vé rĩ, tı
ni zĩ 'i kú mgbo. ⁶ Mălăyikă
ėzĩrĩ ĩfũkĩ Jó Múngú vé 'ďiri
agásī wõnyókĩ be ėzĩrĩ. Kôpi
úsúkĩ ĩ bõngó imve uletere
ni pi sī, kôpi ũ'yĩkĩ gō dábũ
rú ni pi ĩ cĩcĩ gé. ⁷ Ngá
sũ ĩdri rú 'ďi'béé ăsámvú
gé, ălu ni í'dú ĩgănjă ėzĩrĩ

* **14:18** 14:18 Peđĩ vinyo vé rĩ: Yăhũđĩ rĩ pi 'dúkĩ peđĩ vinyo vé rĩ ă tă 'băă tă
ămbúgú rú, kôpi ri ũ'a ni zo vinyo sũ rú. Múngú ĩpē 'bá ĩsērélē vé rĩ pi adrii
'bá ívé ni, kôpi ă adrikĩ rĩ sũ peđĩ vinyo vé Múngú ní saá 'aapi ũ'a be rĩ tıni.
Năpi peđĩ vinyo vé 'ďiri, sē 'bá tăĩmbĩ ĩmbá'bán rĩ pi atala atala rĩ pi dríge rĩ pi
be nĩkĩ ămá rá 'yozú kınĩ Yēsũ ri ívé tă ătá. † **14:20** 14:20 14:20 14:20
Yērēmıyă 2:21; Mătáyo 21:33-46; Mărăkō 12:1-12; Lúkă 20:9-19.

† **14:20** 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20 14:20
Máylĩ: 'Bá ri ícō ėcĩ tu ca máylĩ na să ălu agá. * **15:3** 15:3 Úngó Mósē vé rĩ:
Múngú kă yĩĩ tafu ika rĩ sée ăngărăwă Ĕjēpētō vé rĩ pi ĩmũlũũ, Mósē ngo úngó
Múngú ri ĩngúzú, ă'diătăsiyă Múngú ní ĩ paá ăngărăwă rĩ pi dríge sī rĩ sī. † **15:3**
15:3 15:3 Săwũmă 111:2 **15:3** 15:3 Săwũmă 145:17 **15:4**
15:4 Yērēmıyă 10:7 **15:4** 15:4 Săwũmă 86:9-10 **15:4** 15:4 Dētōrōnómē 32:4

dábũ rú ni pi awaá mālāyíkā
 ézĩrĩ 'dĩ'bée drĩgé sī, Múngú
 adriipi 'dání'dání rĩ dā ívé
 jíkó ĩgāṅá ézĩrĩ 'dĩ'bée agásĩ.
 8 Jó Múngú vé rĩ ā 'a ọzũ
 céré kú ācígā rú, Múngú vé
 dīngará, āzini ũkpō ĩrivé rĩ
 ní 'i i'dazú, 'bá āzi ícọ fíí
 āní Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá
 ku, cĩngbá mālāyíkā ézĩrĩ
 'dĩ'bée ũdākí dō Múngú vé
 jíkó ĩgāṅá ézĩrĩ 'dĩ'bée agásĩ
 rĩ deḗ gí ká.

16

Múngú vé jíkó

1 Á yì ú'dúkọ íbì íkú Jó
 Múngú vé rĩ agá 'dāásĩ,
 ú'dúkọ rĩ 'u uru 'dāá, ĩri ri
 átá mālāyíkā ézĩrĩ rĩ pi ní
 kĩnĩ, "Ìmi mụkí, ìmi ũdākí
 Múngú vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá
 ézĩrĩ 'dĩ'bée agá 'dĩri vũ
 drĩgé 'dāá."

2 Kúru mālāyíkā drĩdrĩ rĩ
 ní ívé ĩgāṅá í'dúzú, ĩri ní
 Múngú vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá
 agá 'dĩri ĩdāzú vũ drĩgé nōó,
 āzó ní í'dózú 'bá ĩbĩgọ vé
 bĩlẹmị be kú ĩ rụ'bá gá, rĩ'bá
 ĩri ĩnĩjĩ'bá rĩ pi ā rụ'bá nyazú,
 ásóngará nĩ aga rá.

3 Mālāyíkā ĩrĩ rĩ ní ívé
 ĩgāṅá í'dúzú, ĩri ní Múngú
 vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá agá
 'dĩri ĩdāzú yĩ tafu rĩ agá nōó,
 yĩ rĩ ē mị újá 'i kaá kuú ārí
 rú sũ 'bá drāapi gí rĩ vé ārí ní
 raá rụ'bá nĩ gé sī rĩ tĩnị. Ngá
 ārěvú céré ídri be écì'bá yĩ
 agásĩ rĩ pi ũdrākí rá.

4 Mālāyíkā na rĩ ní ívé
 ĩgāṅá í'dúzú, ĩri ní Múngú
 vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá agá

'dĩri ĩdāzú yĩ ambugu dī'bá
 dīdī rĩ pi drĩgé, āzini kídí rĩ
 pi drĩgé nōó, yĩ rĩ pi ē mị
 újákí ĩ céré kuú ārí rú. 5 Á yì
 mālāyíkā ĩ ní 'bāā āmbúgú
 yĩ rĩ pi drĩgé rĩ ní 'yozú kĩnĩ,
 "Tā mí ní lị 'dĩri ĩri pịrị,
 mí ọtụ anigé, mí āndrũ
 anigé, mí 'Bá Uletere
 nĩ,
 ā'diātāsīyā 'í lị tā rĩ gí.

6 'Bá ũnjí vũ drĩgé rĩ pi ú'díkí
 'bá Múngú vé uletere
 rĩ pi nẹbĩ rĩ pi be,
 tā kọpi ní 'oó 'dĩri sī,
 mí ní kọpi ní ārí sězú mvuzú
 ānĩ."

7 Kúru má ní ú'dúkọ yizú íbì
 íkú vūrā rọbọṅṅọ zāzú rĩ gé
 'dāásĩ kĩnĩ,

"Úpí Múngú Ūkpō 'Dípa,
 tā mí ní lị rĩ, ĩri pịrị,
 āzini ĩri tā áda."

8 Mālāyíkā sụ rĩ ní ívé
 ĩgāṅá í'dúzú, ĩri ní Múngú
 vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá agá
 'dĩri dāzú ụtụ mị gé 'dāá, sē
 ụtụ rĩ ní ũkpō kozú gbírílílí
 kọpi ā rụ'bá zāzú. 9 Ụtụ rĩ zā
 kọpi ā rụ'bá mārīmārī, kọpi
 trikí Múngú wọnyókí ĩpěepi
 rĩ vé rụ ānĩ rá. Kọpi gākí
 ẹsị újágá sī, āzini kọpi gākí
 Múngú ri íngúgá sī.

10 Mālāyíkā tọwụ rĩ ní ívé
 ĩgāṅá í'dúzú, ĩri ní Múngú
 vé jíkó tĩpi kú ĩgāṅá agá
 'dĩri ĩdāzú lúpá ĩbĩgọ drĩdrĩ
 rĩ vé rĩ drĩgé nōó, ĩnịná
 ọzũ ĩrivé mālũngā céré, 'bá
 nyọókú drĩgé rĩ pi ríkí ĩ ádra
 nyaá ānĩ ĩzāngā ĩzāngā rú,
 11 kọpi trikí Múngú adriipi
 'bũ gé rĩ ānĩ rá, ā'diātāsīyā
 āzó ĩ rụ'bá gá rĩ pi ní ríí

ásó ambamba rĩ sī, 'bo kôpi gākí ẹ̀sì újágá sī, kôpi kúkí ùnjìkànyā ĩ ní 'oó rĩ kuyé.

12 Mālāyíkā ázìyá rĩ ní ívé ìgāṅá í'dúú, ìri ní Múngú vé jìkó t̄ìpi kú ìgāṅá agá 'dĩri ìdázú ȳì àmbúgú d̄ìpi d̄ìdì Yūfēretā agá n̄ó, ȳì rĩ n̄jū àní cére, 'bāgú íngá'béé ỳt̄ú ní ìfūngará gálésī rĩ pi ã zokí rí mužú ívé àngáráwá rĩ pi be w̄òk̄ò ỳt̄ú ní 'dezú rĩ gé 'dālé. 13 Kúru má ní ìndrì ùnjì ndrezú na, kôpi ìndrèkí s̄ũ údrúkúdrú t̄ìjì. Kôpi rikí ìfúú ngá àtra 'dĩri t̄ì gé sī, ìb̄ìḡò dr̄ìdr̄ì rĩ t̄ì gé sī, àzini n̄éb̄ì ùnjó rú rĩ t̄ì gé sī. 14 Kôpi ìndrì ùnjì rĩ 'bá tã àyāzú àyāyā ni 'o'bá ni pi, kôpi 'de mu 'bāgú v̄ũ dr̄ìḡé rĩ pi vúgá, kôpi 'bāgú rĩ pi tra ẹ̀'dì 'dì ỳ'dú àmbúgú Múngú Ûkp̄ò 'Dìpa vé rĩ gé.

15 Yésū k̄inī, "Ìmi adrikí ùrē, ma ím̄ ica d̄ũ s̄ũ ỳḡú'ba t̄ìjì. Àyìk̄ò ri adri 'bá adriipi m̄i be mgb̄o, b̄ongó suúpi 'i r̄ú'ba ọ̀z̄úú cí, 'i adri rí r̄ú'ba be ule ku, àzini 'i dr̄ì ã n̄ja rí ku rĩ ní."

16 Kúru ìndrì ùnjì rĩ pi ní 'bāgú rĩ pi trazú v̄ūrā àlu gé, v̄ūrā ĩ ní z̄ìj̄ Èberē t̄ì sī Ārāmāgédōnī rĩ gé.

17 Kúru mālāyíkā ẹ̀z̄ìr̄ì rĩ ní ívé ìgāṅá í'dúú, ìri ní Múngú vé jìkó t̄ìpi kú ìgāṅá agá 'dĩri dázú ùlì agá 'dāá. Ụ'dúk̄ò ní ìkúú Jó Múngú vé rĩ agá 'dāásī kp̄ōr̄o be k̄inī, "Tã rĩ 'i ngaapi 'dī." 18 Àngū rĩ ní gazú má 'dámá'dá, àngū

ní l̄ìzú mgb̄ìr̄ì, ùvi ní ùfìzú t̄āár̄ì, t̄āár̄ì, àzini d̄ìngíd̄ìngì ní àngū rĩ ayazú ùnjì ùnjì. Í'dózú ĩ ní 'bá gbìzú rĩ gé 'dāá, d̄ìngíd̄ìngì aya dr̄ì àngū s̄ũ 'dĩri t̄ìjì kuyé. 19 D̄ìngíd̄ìngì rĩ kã àngū rĩ ayaá ùkp̄ò sī, k̄ur̄ú Bābēlónā vé ùnjìkànyā ní gaá 'a ni gé tré tré 'dĩri ùndī 'i caá na, Múngú ígá k̄ur̄ú Bābēlónā vé àmbúgú 'dĩri ã tã, í'dú ívé kóp̄o jìkó be agá rĩ s̄éé mv̄u ỳri ní. 20 Àngū ĩ ùlì'ba kú ngu ȳì agá rĩ pi áfikí cére rá, àzini ìrā rĩ pi ḡokí adrii 'dāayo. 21 Fí ambugu ambugu ni pi ím̄kí 'b̄ũ gé 'dāásī u'deé 'bá rĩ pi dr̄ìḡé, ẹ̀nj̄ìngárá ni k̄ìl̄ò p̄úkú t̄ow̄ú. 'Bá rĩ pi trikí Múngú rĩ àní rá, à'diātāsìyā fí rĩ 'de ùnjì ùnjì.

17

Ùnjìkànyā k̄ur̄ú Bābēlónā vé rĩ agá rĩ

1 Mālāyíkā ẹ̀z̄ìr̄ì ìgāṅá be dr̄ìḡé sī 'dĩ'béé vé àlu ni ní ím̄zú 'yozú má ní k̄inī, "Mí ím̄, mà i'da rí mí ní tã ĩ ní l̄éé l̄ìj̄ ùkú ọ̀w̄ú* rú úr̄ipi kú ȳì kárakará rĩ pi dr̄ìḡé rĩ. 2 'Bāgú v̄ũ dr̄ìḡé rĩ pi 'bākí ọ̀w̄ú ùkú ọ̀w̄ú rú 'dĩri sī, 'bá la'béé ùkú 'dĩri sī rĩ pi ìm̄èr̄ékí ùnjìkànyā rĩ sī s̄ũ ĩ ní ìm̄èr̄éé v̄ìnȳò sī rĩ t̄ìjì."

3 Mālāyíkā rĩ 'd̄u ma ùkp̄ò Ìndrì Uleterè rĩ vé rĩ sī mužú àngū ã'wí cínýáfā rú rĩ gé 'dāá, má ní ùkú rĩ ndrezú úr̄i

* 17:1 17:1 Ùkú ọ̀w̄ú rú rĩ: K̄ur̄ú Bābēlónā vé rĩ, ĩ z̄ì ùkú ọ̀w̄ú rú rĩ.

kuú ìbìgò ika† ni drìgé, ìbìgò rī drī be ézìrī, ú'yú be mụdrị, sīkí rú ì ní Múngú ri idezú rī kú rụ'ba ni gé sī kúrụ. 4 Ûkú rī su bōngó ndrōlūndrōlū rú ni, āzini bōngó ika ni. Û'yī mǎyākā dábū rú ógú'ba ìlī ni pi 'í bí gé, ù'yī írā ógú'ba ógú'ogū ni pi 'í umbe gá, ù'yī ngá dīpi ìlī ì ní zìi pālī rī pi 'í drìgé, rụ kópō dábū rú ùnjīkányā be agá tré ni kú 'í drìgé. Ùnjīkányā 'dīri ìrivé ọwụ 'bāzú agaapi rá rī. 5 Sīkí rú ì ní ífífí ni nīi kuyé ni ẹndrẹti ni gé:

MA KURU ǼMBÚGÚ
BĀBĒLÓNĀ VÉ RĪ,
MA ẸNDRẸPI 'BÁ ỌWỤ RÚ
RĪ PI VÉ RĪ,
ĀZINI MA ẸNDRẸPI
ÛNJĪKĀNYĀ BE
AGAÁPI VŪ DRĪGÉ NŌGÓ
CÉRÉ RĪ.

6 Á ndre ùkú rī mvu ārí 'bá Yésū vé tā ùlū'ba ì ní ú'dí ùdrāá rī pi vé rī ìmērēzú.

Má kā ìri ndreé, sē má ní āyāngará. 7 Mǎlāyīkā rī ní 'yozú má ní kīnī, “Ngá mí ní āyāzú rī ā'di? Ma mí ní tā ùkú rī vé ì ní nīi kuyé, āzini ìbìgò drī be ézìrī ú'yú be mụdrị rīpi ìri 'dụpí 'dāri vé rī ùlū rá. 8 Ọtú ìbìgò rī anigé, 'bo nóni ìri 'dāáyo. Ìri ìmụ ìfū 'bú kụpí ùdū ākó rī agá 'dāásī, ì ìmụ ìri 'dì drā rá. 'Bá vū drìgé nōgó ì ní kòpi ā rú sīi búkū ìdri vé rī agá kuyé 'dózá ì ní vū rī gbìngará gá 'dāá rī pi,

kòpi kádō ìbìgò drāapi gí rī ndreé ìfū gí, kòpi ìmụ āyā ānī ambamba.

9 “Bá adriipi tā nīngará be rī, ìri tā 'dīri vé ífífí nī amá nī. Ìbìgò vé drī ézìrī 'dī'bée vé ífífí, ìri ánga ézìrī ùkú rī ní úrí drī ni gé rī, drī ézìrī 'dī'bée 'da 'bāgú ézìrī rī pi. 10 'Bāgú tọwụ rī pi ùdrākí gí, ālu ni rụ drī mǎlūngā rī nī, āzi rī ìmụ drī kuyé, 'bo kádō ìmụ, ìri ìmụ mǎlūngā rī rụ lókí be mādāṅá. 11 Ìbìgò ọtú adriipi ìdri rú, drāapi gí, gōpí ìfūúpi ìdri rú 'dīri, ìri 'bāgú ārō ni, ìri ézìrī 'dā'bée vé ógúpí, ì ìmụ ìri 'dì drā rá.

12 “Ú'yú mụdrị 'dī'bée, ìri 'bāgú mụdrị rī pi, kòpi 'dókí drī mǎlūngā rụy kuyé, ì ìmụ kòpi ní ùkpō sē adrizú 'bāgú rú mǎlūngā rụ ìbìgò be trú lókí be mādāṅá. 13 'Bāgú mụdrị 'dī'bée vé tā rīi ụsū rī, ìri cére ālu rī, kòpi ìmụ ùkpō mǎlūngā ruzú rī ẹzi ìbìgò ní. 14 'Bāgú rī pi ìmụ ẹ'dí 'dì Kābīlō Mvā rī be, 'bo Kābīlō Mvā rī kòpi ndě rá, ā'diātāsīyā ìri Úpí úpí rī pi drìgé, ìri kpá 'Bāgú 'bāgú rī pi drìgé. Ìri adri 'bá 'í ní zìi, 'í ní ùpēé, ẹsì 'bā'bée 'í drìgé rī pi be trú.”

15 Kúru mǎlāyīkā rī ní 'yozú má ní kīnī, “Yīi mí ní ndreé ùkú ọwụ rú ùnjīkányā be rī ní úrí drī ni gé 'dīri, 'da 'bá bītríká āngū drìgé sī cére rī pi, súrú rī pi, āzini tì āndiāndí rī pi. 16 Ìbìgò āzi mí ní ndreé, āzini ú'yú mụdrị

† 17:3 17:3 ìbìgò ika: ìbìgò ika drī be ézìrī, ú'yú be mụdrị 'dīri ìbì ìfūú yīi tafu rī agásī. 'Í lā I'dangará 13:1.

mí ní ndree 'dĩ'bée, kôpi ímú ũkú ɔwú rú ũnjĩkãnyã be 'dĩri ngũ ũnjĩ. Kôpi ĩri ũtrũ ku rú'bá be ule, kôpi ímú ĩri nya zãá rú, kôpi ĩmbĩtã ni zã ve ãcí sĩ. ¹⁷ Múngú 'bã tã 'dĩri kôpi ẽ ẽsí agá, tã 'í ní lée rĩ ã nga rĩ 'i ãní bēsĩnĩ, kôpi ẽ ẽzikĩ rĩ ĩvé ũkpõ mālũngã ružú rĩ ĩbĩgõ rĩ ní, tã Múngú ní átá rĩ ã 'du rĩ 'i ngaá ãní. ¹⁸ Ũkú ɔwú rú mí ní ndree ĩndrĩlĩkĩ agá 'dĩri, ĩri kũrú ãmbúgu Bãbêlónã vé 'bãgú vũ drĩgẽ rĩ pi ružupi céré nĩ rĩ 'i."

18

Bãbêlónã vé izangará

¹ Tã má ní ndree 'dĩri ã vudrĩ gé, á gõ mālãyĩkã ãzi ndree, ĩri ri ĩfũ ímúzú 'bũ gé 'dãásĩ. Mālãyĩkã 'dĩri ĩpẽkĩ ĩri ímúzú ũkpõ be, ĩrivé đĩngará ĩmgbērẽ vũ rĩ ẽ drĩ ĩndré kuú uletere. ² Mālãyĩkã rĩ ní trežú ú'dũkõ be urũ 'dãá kĩnĩ, "Kũrú ãmbúgu Bãbêlónã vé rĩ iza 'i gĩ káyã! Kũrú rĩ újá nóni 'i ícá vũrã ĩndrĩ ũnjĩ rĩ pi ní rizú adrizú ni, ãrĩñá ĩ ní gãá sĩ rĩ pi ní adrizú ni, ãzini ã'wã ũnjĩ rĩ pi ní adrizú ni. ³ 'Bá ãngũ rĩ pi agá rĩ pi ãrẽvú céré mvukĩ vinyõ ũkú ɔwú rú* rĩ vé rĩ ĩmērẽžú ãní. 'Bãgú vũ drĩgẽ rĩ pi céré lakĩ ĩri sĩ rá,

ãzini 'bá ngá uzi'bá vũ drĩgẽ rĩ pi ícákĩ ã'bú be ambamba ĩrivé tã ũnjĩ rĩ sĩ."

⁴ Má ní kpá ú'dũkõ ãzi yizú ĩngázú 'bũ gélésĩla kĩnĩ,

"Īmi 'bá ma ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi, ĩmi ĩfúkĩ Bãbêlónã agásĩ ãmvé, lẽ ĩmi fíkĩ ĩrivé ũnjĩkãnyã 'dĩ'bée agá ku, ẽ ĩrĩñákĩ rĩ ĩmi ĩrivé ũnjĩkãnyã sĩ ku.

⁵ Ũkú ɔwú rú rĩ vé ũnjĩkãnyã úmú 'i gaá ambamba.

Ũnjĩkãnyã ĩri ní 'oó rĩ pi vé tã 'de Múngú ẽsí agá 'dãlé ũnjĩ.

⁶ Mĩ ĩrĩñã ĩri sũ ĩri ní tã ũnjĩ 'oó 'i ɔgũpũĩ rú'bá gá rĩ tĩnĩ,

mĩ ẽndĩ ĩri ĩrĩñãá vú ĩrĩ ũnjĩkãnyã ĩri ní 'oó 'dĩri sĩ,

'í sē ĩri ní jĩkó Múngú vé ĩgãñá agá 'dĩri mvũú vú ĩrĩ.

⁷ Ũkú 'dĩri ri 'i íngú

ã'bú ívé 'í ní ĩsú kárakarã 'dĩ'bée sĩ,

lẽ mĩ ɔcũ ĩri ĩzãngã nyaá ũnjĩ ũnjĩ.

Īri ri 'i íngú 'í ẽsí agá 'dãá, 'Má úrĩ kuú 'bã ãmbúgu rú,

mã adri ɔwúzi kuyé, á ngo ãã ãluñani ku.'

⁸ Kúru ú'dũ ãlu, ĩ ímú ĩri ĩwõnyõ,

ĩri ímú drã rá, ĩri ímú ri ãá ngo,

* 18:3 18:3 Ũkú ɔwú rú rĩ: Cápĩtã 'dĩri agá, kũrú Bãbêlónã vé rĩ ĩ zĩ ũkú ɔwú rú ní, 'bã rĩ pi ní ũnjĩkãnyã 'oó rĩ sĩ. 'Í lã I'dangará 14:8.

ẽbĩrĩ ri ímú ĩri fụ ũnjĩ
ũnjĩ,
ãzini ĩri ímú ve ãcí sĩ
mgbĩlĩmgbĩlĩ.

Úpí Múngú Ūkpõ 'Dĩpa ri
ímú tā lị drị ni gé nĩ."

9 'Bǎgú vũ drĩgé nǒgó ri' bá
la'bee ũkú rĩ sĩ, ãzini ãyĩkõ
ĩsụ' bá ã' bú ĩrivé rĩ sĩ rĩ pi,
kõpi ímú kũrụ Bǎbẹlónǎ vé
rĩ vé zǎngará ndre ĩ mị sĩ,
kõpi ímú ngo ĩri sĩ mĩĩndre
be. 10 Īzǎngǎ 'bá Bǎbẹlónǎ
vé rĩ pi ní ímú ĩsụ 'dĩri sĩ, ũrĩ
sĩ, 'bǎgú rĩ pi ímú pá tu ku
rǎrá rú, kõi' yo,

"Īzǎngǎ! Īzǎngǎ ri ímú adri
kũrụ Bǎbẹlónǎ vé
adriĩpi ãmbúgú ũkpõ be
rĩ ní.

Sǎnǎ ãlunǎ agá,
lịkĩ tā Bǎbẹlónǎ drĩgé
gĩ."

11 'Bá ri' bá ngá ụzị' bá
vũ drĩgé nǒgó rĩ pi ímú
ǎá ngo ĩzǎngǎ ĩzǎngǎ rú
kũrụ Bǎbẹlónǎ vé rĩ ã tā
sĩ, ã'diātāsīyǎ 'bá ãzi gōopi
kõpivé ngá jeepi ni 'dǎáyo.

12 Kõpivé dábũ, aya ọgụ' bá
ọgụ' ọgụ rĩ pi, irǎ ãjẹ be ụrụ
rĩ pi, mǎyǎkǎ ọgụ' bá ọgụ' ọgụ
ãjẹ be ụrụ rĩ pi, bǒngó ũnyĩ
be rĩ pi, bǒngó ndrõlũndrõlũ
rĩ pi, bǒngó ọgụ' bá nyilĩnyilĩ
rĩ pi, bǒngó ikaka rĩ pi, peṭi
ĩ ní ũsĩ sũ marígó pi tĩni
ikaka rĩ pi, ngá ãrėvũ ĩ ní
údé ĩwǎ sị sĩ rĩ pi, párángi
ãjẹ be rĩ pi, aya mǎlámǎlá
rú rĩ pi, aya rĩ pi, irǎ imve
imve ãjẹ be rĩ pi, 13 ngá ẹjị
be ngũ' bá sũ tǎngǎwúzi tĩni
rĩ pi, ãzini ẹjị be ngũ' bá sũ
ĩngirĩnǎ tĩni rĩ pi, ngá ĩ ní

rii zǎá ngũ' bá sũ ágómvá
tĩni rĩ pi, mĩrẹ rĩ pi, ngá
urukọ ngũ' bá ndrĩndrĩ rĩ pi,
vĩnyọ rĩ pi, ũdu rĩ pi, fúndru
mĩnĩmĩni rĩ pi, ãnyǎ rĩ pi, tị
rĩ pi, kǎbĩlõ rĩ pi, hũsǎnĩ rĩ
pi, ãrǎbĩyǎ ĩ ní riĩ useése rĩ
pi, tũgẹrĩ rĩ pi, 'bá ĩ ní uruú
ĩjị ẹ' dī gélésĩla rĩ pi, kõi pivé
ngá 'dĩ' bee, 'bá ãzi jeepi ni
'dǎáyo.

14 'Bá ri' bá ngá ụzị' bá rĩ pi
ní 'yozú 'bá Bǎbẹlónǎ vé rĩ
pi ní kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní riĩ ẹsị
'bǎá drị ni gé 'dĩ' bee ãvĩ nóni
ĩmi drĩgé sĩ gĩ, ã' bú ĩmivé rĩ
pi, ãzini ngá ũnyĩ be rĩ pi ãvĩ
cére gĩ, ĩmi gōkĩ ĩsụ ãlunǎni
ku." 15 'Bá ri' bá ngá ụzị' bá
kũrụ Bǎbẹlónǎ vé rĩ agá ã' bú
ĩsụ' bá ambamba rĩ pi, ũrĩ sĩ,
kõi fũ mu pá tu ku rǎrá rú,
ã'diātāsīyǎ ĩ fikĩ rĩ ĩzǎngǎ rĩ
agá ĩndĩ ku. Kõi ímú ǎá ngo
ĩzǎngǎ ĩzǎngǎ rú. 16 Kõi
ngo ụ' dũkọ be ụrụ 'dǎá,

"Īzǎngǎ! Īzǎngǎ kũrụ
ãmbúgú Bǎbẹlónǎ vé
rĩ ní!

'Bá kũrụ rĩ agá rĩ pi úsúkĩ ĩ
bǒngó ũnyĩ be ni pi sĩ,
bǒngó ndrõlũndrõlũ
rú ni pi sĩ, bǒngó
ikaka ni pi sĩ,

kõi ũ'yĩkĩ mǎyǎkǎ
dábũ rú ọgụ' bá lĩlĩ ni
pi ĩ bĩ gé, ũ'yĩkĩ irǎ
ọgụ' bá ọgụ' ọgụ ni pi ĩ
umbe gá, ũ'yĩkĩ ngá
dĩpi lĩlĩ ĩ ní zịi pǎlĩ rĩ
pi ĩ drĩgé.

17 Mivé ã' bú kǎrǎkǎrǎ
'dĩ' bee ĩ ímú iza sǎ ãlu
agá."

Ūgalaku kŭlúmgbá ě drĭ
 ko'bán rĭ pi ārĕvú céré, 'bá
 kŭlúmgbá újĭ'bán rĭ pi be,
 āzini 'bá ěcĭ'bán kŭlúmgbá sĭ
 ngá ẏzĭ'bán rĭ pi be céré, kŕpĭ
 fŭ kŭrŭ Bābĕlónā vé rĭ agásĭ
 ũrĭ sĭ, kŕpĭ mŭ pá tu rárá
 rú. ¹⁸ Kŕpĭ kádŏ ímŭ ācígā
 kŭrŭ Bābĕlónā vé rĭ ní vezú
 rĭ ndree, kŕpĭ útré ú'dúkŏ
 be ẏrŭ 'dāá, kŕpĭ 'yo, "Kŭrŭ
 āzi nyo kŭrŭ āmbúgú 'dĭri
 ndĕépi ni anigé?" ¹⁹ Kŕpĭ
 nyŏŏkŭ úmvú ĩ drĭgé, kŕpĭ
 ngo ĩzāngā ĩzāngā rú ú'dúkŏ
 be ẏrŭ 'dāá, kŕpĭ 'yo,

"Īzāngā! Īzāngā kŭrŭ
 āmbúgú Bābĕlónā vé
 rĭ ní!
 'Bá ěcĭ'bée kŭlúmgbá sĭ yĭĭ
 tafu rĭ agásĭ rĭ pi
 ĩsúkĭ ā'bú 'a ni gé am-
 bamba.

Izakí kŭrŭ rĭ sānjá ālu agá!"

²⁰ 'Bo ĩmi mālāyĭkā adri'bán
 'bŭ gé 'dĭ'bée, lĕ ĩmi adrikĭ
 āyĭkŏ sĭ. ĩmi 'bá Múngú vé
 adri'bán ule rĭ pi Yĕsŭ vé 'bá
 áyúāyŭ rĭ pi be, āzini nĕbĭ rĭ
 pi be, lĕ ĩmi adrikĭ āyĭkŏ sĭ,
 ā'diātāsĭyā Múngú ĩrĭnjā 'bá
 kŭrŭ Bābĕlónā vé rĭ agá rĭ pi
 tā kŕpĭ ní 'oŏ ĩmi ní ũnjĭ rĭ sĭ.

²¹ Mālāyĭkā āzi ũkpŏ be ni
 í'dú írā āmbúgú, ĩri ní 'bezú
 yĭĭ tafu rĭ agá 'dāá. ĩri ní
 'yozú kĭnĭ,

"Mi kŭrŭ āmbúgú Bābĕlónā
 vé rĭ,
 Múngú ri ímŭ mi iza
 ũkpŏ sĭ rá,
 gŏkĭ mi ĩsú ndree dĭĭ ku.

²² Ú'dúkŏ kŭdĭ vé ni, ú'dúkŏ
 'bán úngŏ ngo'bán ni pi
 vé ni, ú'dúkŏ jĕlĕgú vé

ni, āzini ú'dúkŏ gŭké
 vé ni
 gŏkĭ yĭĭ mí agá dĭĭ ku.

'Bá úmĭ be ězĭ ngaapi mí agá
 ni
 gŏkĭ ĩsú dĭĭ ku.

Īrā ngá 'yĭzú ni vé ú'dúkŏ
 gŏkĭ yĭĭ mí agá dĭĭ ku.

²³ Lāmbā vé ācĭ gŏ dĭĭ mí agá
 dĭĭ ku.

'Bá ĩ je'bán ú'dĭ rú rĭ pi
 gŏkĭ mŭy adrií mí agá
 dĭĭ ku.

Mívé 'bán ándúrú ngá je'bán,
 āzini ngá ẏzĭ'bán rĭ pi
 ā rŭ kŭkŭ vŭ drĭgé nŏgŏ.

Mívé ũjŏgŭ sĭ, 'í ri 'bán āngŭ
 rĭ pi agásĭ rĭ pi
 ě mĭ ũ'bāá fií ũnjĭkānyā
 agá.

²⁴ Múngú ĩrĭnjā Bābĕlónā ri,
 ā'diātāsĭyā

nĕbĭ rĭ pi, 'bán Múngú vé rĭ
 pi,

āzini 'bán Múngú vé ĩ ní ú'dĭ
 vŭ drĭgé nŏgŏ rĭ pi,
 kŕpĭvé ārĭ dā kŭrŭ 'dāri
 agá."

19

'Bá 'bŭ gé 'dālĕ rĭ pi
 íngúkĭ Múngú ri

¹ Tā 'dĭ'bée ā vŭdrĭ gé, á yĭ
 ú'dúkŏ íbĭ íkŭ 'bŭ gĕlésĭla sŭ
 'bán bĭtrĭká pi vé ni tĭni. Kŕpĭ
 rikĭ átá ú'dúkŏ be ẏrŭ 'dāá
 kĭnĭ,

"Hālĕlŭyā!

Lĕ 'bā íngúkĭ Múngú ri,
 ũkpŏ 'bán rĭ pi pazú rĭ,
 ĩri vŭgá.

² Múngú vé tā lĭjĭ rĭ, ĩri tā áda
 āzini pĭrĭ.

Īrĭnjā ũkŭ ŏwŭ rú rĭ,

ã'diātāsīyā ĩri ní 'bá vũ
drĭgé rĭ pi ě drĭ izaá
ívé ǫwũ sĭ rĭ sĭ.

Múngú ri tā lĭ drĭ ni gé,
ĩri ní átí'bá Múngú vé rĭ
pi ú'dĭ rĭ sĭ,"

³ Kǫpi ní ǫ'ú'zú kĭnĭ,
"Hālélúyā!

Ācígā ngaápi kũrú āmbúgú
rĭ agásĭ rĭ,
ĩri nga mužú uryú 'dāá
ũdũ ákó."

⁴ 'Bá ambugu pũkú ĩrĭ drĭ
ni sũ, āzini ngá ídri be
sũ rĭ pi ní kũmũcí ũtĭzú
vũgá Múngú úrĭpi ívé lúpá
mālũngā vé rĭ drĭgé rĭ ĩnjĭzú,
kǫpi rikí ǫ'ú kĭnĭ,

"Āmĭnā, Hālélúyā!"

⁵ Kúru ú'dúkó ní íkúzá
vũrā lúpá Múngú vé rĭ gé
'dāásĭ kĭnĭ,

"Īmi ĩrivé átí'bá ězĭ be
mādā, āzini ězĭ be
āmbúgú ĩri ĩnjĭ'bá rĭ
pi,

lě ĩmi íngúkí Úpí Múngú
ri íngúngũ!"

⁶ Kúru má ní gǫzú ú'dúkó
āzi yĭzú ǫ'ú sũ 'bá bĭtrĭká pi
vé ni tĭnj, kũlé ní lí rĭ tĭnj,
dǫku ũvi ní gaá lí rĭ tĭnj,
kǫpi rikí ǫ'ú kĭnĭ,

"Ē íngúkí Múngú ri,

ã'diātāsīyā 'bávé Úpí
Múngú Ũkpō 'Dĭpa ri
āngũ rụ nĭ.

⁷ Lě 'bā únjĭkí, āzini 'bā
adrikí āyĭkō sĭ,
āzini 'bā íngúkí Múngú
ri,

ã'diātāsīyā sâ Kābĭlō Mvā rĭ
ní lězú ũkú jezú rĭ ícá
gĭ,

ũkú ǫmúrúgó* rĭ útú 'i
kú ũrě gĭ.

⁸ Sĕkí ũkú ǫmúrúgó rĭ ní
bǫngó ule ũnyĭ be ni
suú."

(Bǫngó ule ũnyĭ be rĭ vé ífĭfĭ,
ĩri tā pĭrĭ 'bá Yĕsũ ri ě'yĭ'bá
gĭ rĭ pi ní 'oó rĭ.)

⁹ Kúru mālāyĭkā rĭ ní 'yozú
kĭnĭ, "Í sĭ tā 'dĭri, āyĭkō
ri adri 'bá ĩ ní zĭj ĩmũ
Kābĭlō Mvā rĭ vé ũmũ ũkú
jezú rĭ ā nyangará gá rĭ pi
ní." Mālāyĭkā rĭ ní kpá
gǫzú 'yozú kĭnĭ, "Tā 'dĭ'bée
tā áda, Múngú átá nĭ."

¹⁰ Má ní kúru kũmũcí
ũtĭzú vũgá mālāyĭkā rĭ
ĭnjĭzú, 'bo ĩri ní 'yozú má
ní kĭnĭ, "Ē ĩnjĭkí ma ku! Mí
ĭnjĭ 'yĕná Múngú ri áyu! Ma
átí'bá sũ mí tĭnj, āzini 'bá
céré Yĕsũ ri ě'yĭ'bá gĭ ĩrivé
tā ũlũ'bá rĭ pi tĭnj. Ũkpō
Índrĭ Uleterĕ rĭ vé rĭ ású dō
'bá rĭ gĭ ká, ĩri íbĭ Yĕsũ vé tā
ũlũ ndō."

*'Bá njuúpi hũsánĭ imve sĭ
rĭ*

¹¹ Á ndre 'bũ rĭ zĭ 'í tĭ
kú mgbo, hũsánĭ imve tu pá
kuú 'dālě. 'Bá njuúpi hũsánĭ
rĭ sĭ rĭ† rú ni "Bá ěsĭ 'bāápi
tā drĭgé áco ni," āzini "Bá
ríipi tā áda 'oópi ni." ĩri
tā lĭ pĭrĭ, āzini ĩri 'bá ě'dĭ
'dĭipi ni. ¹² Mĭ ni ri dĭ sũ
ácĭ tĭnj, úsú kũlá kú 'í drĭgé
kárakará, sĭkí rú rú'bá ni gé,

* **19:7** 19:7 ũkú ǫmúrúgó: ũkú ǫmúrúgó 'dĭri vé ífĭfĭ, ĩri 'bá Yĕsũ ri ě'yĭ'bá gĭ rĭ pi. † **19:11** 19:11 'Bá njuúpi hũsánĭ imve sĭ rĭ: 'Bá njuúpi hũsánĭ imve sĭ rĭ Yĕsũ 'i.

'bo 'bá āzi nī rú rī vé ífífí kuyé, 'yéná nī íngá nī. ¹³ Su bōngó akoóko rŭkŭ ĩ ní suú ārí agá ni, ĩrivé rú ʻdúkó Múngú vé rī 'i. ¹⁴ Mālāyíkā 'bŭ gé ri' 'bá únjú' 'bá hŭsánī sī mŭzú ẹ' 'dī gé 'dī' 'bée 'dekí ĩri ā vŭdrī gé, kŭpi úsúkí ĩ bōngó ule imve imve ni pi sī. ¹⁵ Ǫlī āco ciípi cici ni íkpú 'bá njuúpi hŭsánī rī sī rī tị gé sī, úlī 'bá āngŭ rī pi drīgé rī pi u'deé vŭgá, "Īri ímŭ kŭpi ẹ drī ọrú túré aya rú ni sī." Īri jíkó Múngú Ǫkpō 'Dīpa vé rī i'da ũ'a vŭnyō vé rī pi utuzú ínyízú 'bú agá 'dāá. ¹⁶ Síkí rú ĩrivé bōngó akoóko rŭkŭ rī ā rú' 'bá gá, āzini ũ' 'dú ni gé 'dīni,

"Bāgú adriípi 'bāgú rī pi drīgé rī,

Úpí adriípi úpí rī pi drīgé rī."

¹⁷ Á ndre mālāyíkā tu pá kuú ũtú drīgé, ri áyú ʻdúkó be ọrú 'dāá āríná unga' 'bá ọrúgégé ũlī agá rī pi ní kīnī, "Īmi trakí ĩmi ímŭ ũmŭ āmbúgú Múngú ní 'bāá rī ā nyangará gá. ¹⁸ Īmi nyakí 'bāgú rī pi, ũgalaku rī pi, āngáráwá rī pi, hŭsánī rī pi, 'bá únjú' 'bá hŭsánī sī rī pi, 'bá adri' 'bée túgērī rú ku, āzini túgērī rú rī pi, 'bá adri' 'bá ẹzī be mādāṅá, āzini ẹzī be ambugu rī pi."

¹⁹ Kúru má ní ĩbīgŭ drīdrī ífŭúpi yī tafu rī agásī rī ndrezú, 'bāgú vŭ drīgé rī pi be, ívé āngáráwá rī pi be, kŭpi trakí ĩ, kŭpi lēkí ẹ' 'dī 'dīj

'bá njuúpi hŭsánī imve sī rī be, āzini ĩrivé āngáráwá rī pi be. ²⁰ Rukí ĩbīgŭ rī ívé nēbī ũnjŭ rú rī[‡] be, ú' 'békí kŭpi ĩrītrŭ ídri rú ácí ciípi kú nyālŭ rī agá. Nēbī 'dīri ándúru tá āyázú āyāyā ni 'oópi ĩbīgŭ ā vŭrā gá rī, ũ' 'bā 'bá rī pi ẹ mī sēzú ĩ ní bīlēmī ĩbīgŭ vé rī ũ' 'bázú kŭpi ā rú' 'bá gá sī nī, āzini sē 'bá rī pi rikí ĩbīgŭ vé ĩndrīlīkí ĩ ní údé rī ĩnjī. ²¹ Ú'díkí ĩbīgŭ rī vé āngáráwá rī pi ẹ ĩmbītā ũdrāá céré Ǫlī āco ífŭúpi 'bá úrīpi hŭsánī drīgé 'dāri tị gélésī rī sī. Áríná rī pi ārēvú céré 'dekí rií kŭpivé āvŭ teé.

20

'Yíkí ādróko ri ílī élifŭ ālu

¹ Á ndre mālāyíkā āzi ālu ni ri ísí ímŭzú 'bŭ gé 'dāásí vŭgá nŭó, rŭ mǎfŭtá 'bú kŭúpi ũdŭ ákó rī ẹ tị zīzú rī kú 'í drīgé, āzini rŭ ímvē kú 'í drīgé. ² Īri ní ngá ātra 'dīri ruzú úmbézú ímvē rī sī ílī élifŭ ālu. Ngá ātra 'dīri, ĩri ĩnī ọtú ũkŭ 'dāri, ĩri ādróko 'í, dŭku Sātánā 'i. ³ Mālāyíkā rī ní ngá ātra 'dīri 'dŭzú 'bezú 'bú kŭúpi ũdŭ ákó rī agá, ĩri ní 'bú rī ẹ tị mbīzú ngá āzi sī mgbé, ādróko ā ũ' 'bā rí 'bá vŭ drīgé nŭgŭ rī pi ẹ mī ku cīmgbá cazú ílī élifŭ ālu rī vé ũdŭ gé. Tá 'dī' 'bée ā vŭdrī gé, ĩ kúru ĩri ọyŭ ífŭ āmvé lókíná be mādā.

19:15 19:15 Sāwŭmā 2:9 † **19:20** 19:20 Nēbī ũnjŭ rú rī: Nēbī ũnjŭ rú 'dīri, ĩ kpá ĩri zị ĩbīgŭ ífŭúpi nyŭókú agalésila ni. 'Í lā I'dangará 13:11-15.

4 Kúru má ní lúpá ɔ̀rũkò ndrezú, 'bá úrí'bá lúpá rĩ pi drĩgè rĩ pi, sēkí kòpi ní ùkpò tā lizú rĩ. Á ndre 'bá ĩ ní kòpi ē drĩ ùlĩ Yēsũ vé tā ùlũngará ā tā sĩ rĩ pi, āzini ù'dúkò Múngú vé rĩ ā ùlũngará ā tā sĩ rĩ pi, ĩbĩgò rĩ ĩnjĩ'bá kuyé rĩ pi, āzini ĩrivé ĩndrĩlĩkĩ ĩnjĩ'bá kuyé rĩ pi, ĩrivé bĩlēmĩ ā'yĩ'bá ù'bā'bá ĩ ɛndrètĩ gé kuyé, dōku ĩ drĩ ágélé gá kuyé rĩ pi, kòpi íngákí gōó idri rú mālũngā rụjũ Kúrísítò be ca ílĩ élifũ ālu. ⁵ 'Dĩri íngángará idri rú drĩdrĩ rĩ. 'Bá rĩ pi ē ĩmbĩtā íngákí gōó idri rú kuyé cĩngbá ílĩ élifũ ālu vé ùdũ gé. ⁶ Tākĩri ri adri 'bá uletere adri'bá íngángará drĩdrĩ 'dāri agá ĩndĩ rĩ pi ní. Drāngará ímũpi vúlé 'dĩi rĩ, ĩri drāngará ĩrĩ ĩ ní vezú ānĩ ācí sĩ rĩ, kòpi gōkĩ fĩ 'a ni gé ku. Kòpi ímũ mālũngā rụ adrizú atala rú Múngú be, āzini Kúrísítò be, ca ílĩ élifũ ālu.

Īrĩnjākĩ Sātānā ri

⁷ Ílĩ élifũ ālu 'dĩri kādō dejé, ĩ kúru Sātānā ri ọyũ ĩfũ 'bũ kuɔ̀pi ùdũ ākó rĩ agásĩ āmvé. ⁸ Īri kúru mụ 'bá rĩ pi ē mĩ ù'bā mụzú āngũ rĩ pi agásĩ vũ drĩgè sĩ céré, āngũ ĩri ní mụjũ 'bá rĩ pi ē mĩ ù'bāzú 'dĩ'bée ĩ zĩ Gógĩ, āzini Māgógĩ. Īri ímũ kòpi tra mụ ẹ'dĩ 'dĩngará gá, kòpivé kālāfe ambamba ícókĩ lāá bā ku. ⁹ Á ndre kòpi 'dekĩ mụjũ āngũ āmbúgú rĩ

agásĩ, mụkĩ 'bá Múngú vé rĩ pi ceé kũrũ Múngú vé lēlē rĩ agá 'dāá. 'Bo ācí ní íngázú 'bũ gé 'dāásĩ, lũzú kòpi drĩgè, kòpi zāzú vezú mgbĩlmgbĩlĩ. ¹⁰ Ādróko kòpi ē mĩ ù'bāápi 'dĩri, 'dukĩ ĩri 'beé ācí ciĩpi kú nyālũ 'dĩri agá, ācí 'dĩri ĩ ní ĩbĩgò pi ù'bézú nēbĩ ùnjó rĩ be 'a ni gé rĩ. Kòpi ĩzāngā nya 'dālé ùtũnjá pi ĩnĩnjá be ùdũ ākó.

Lĩkĩ tā 'bá ùdrā'bá gĩ rĩ pi drĩgè

¹¹ Kúru má ní lúpá āmbúgú imvesĩrĩlĩ ní ndrezú, 'bá āzi úrí kuú drĩ ni gé. 'Bũ pi vũ be ngakĩ ápá ɛndrètĩ ni gé sĩ rá, kòpi gōkĩ índré kuyé. ¹² Á ndre 'bá ùdrā'bá gĩ ẹzĩ be āmbúgú, āzini ẹzĩ be mādānjá rĩ pi tukĩ pá kuú lúpá Múngú vé rĩ ɛndrètĩ gé. ĩ ní búkũ rĩ pi ùzĩzũ, ĩ ní kpá gōzú búkũ idri vé rĩ zĩzũ. Lĩkĩ tā 'bá ùdrā'bá gĩ rĩ pi drĩgè tā kòpi ní 'oó rĩ vú sĩ sũ ĩ ní sĩĩ búkũ rĩ pi agá 'dāá rĩ tĩnĩ. ¹³ Āvũ yĩ tafu agá rĩ pi ní ĩfũzú āmvé, āvũ rĩ pi ĩfũkĩ vũrā 'bá ùdrā'bá gĩ rĩ pi vé índrĩ ní adrizú rĩ agásĩ āmvé, lĩkĩ 'bá ālu ālu vé tā, tā ĩri ní 'oó rĩ vú sĩ. ¹⁴ Drā, āzini vũrā 'bá ùdrā'bá gĩ rĩ pi vé índrĩ ní adrizú rĩ, ĩ ímũ kòpi 'dũ ù'bé céré ācí ciĩpi kú nyālũ 'dĩri agá. Ācí ciĩpi kú nyālũ 'dĩri, ĩri drāngará ĩrĩ rĩ. ¹⁵ 'Bá ĩ ní rụ ni sĩĩ búkũ idri vé rĩ agá kuyé rĩ, 'bekĩ ĩri ācí ciĩpi kú nyālũ 'dĩri agá gĩ.

21

'Bũ ú'dí, āzini vũ ú'dí rĩ

1 Kúru má ní 'bũ ú'dí ndrezú āzini vũ ú'dí ndrezú. 'Bũ drĩdrĩ rĩ pi vũ drĩdrĩ rĩ be, kōpi áfíkí 'dĩísí rá. Yĩ tafu rĩ áfí kpá rá. 2 Má ní kūrú uletere Yērúsálémā ú'dí rĩ ndrezú, ĩri ri ísí ímúzú 'bũ gé Múngú vúgá 'dāásí vūgá nōó, sũ ọmúrúgọ 'i úsúpi kónjúkónjú ícọpi ágó vé ni gí rĩ tịnì. 3 Á yì ụ 'dúkọ íbì íkú lúpá mālūngā vé rĩ gé 'dāásí kpōrō be kīnī, "Í ndre drī ká, Múngú ísí nóni ívé 'bá rĩ pi āsámvú gé gí, ĩri ímú adri kōpi be trú ọlu, kōpi ímú adri 'bá ĩrivé ni, ĩri kpá adri Múngú kōpivé ni. 4 ĩri ímú kōpivé mĩndrẹ údé kōpi mĩ gé sī rá, drāngará ri gō adri 'dāáyo. Īzāngā nyangará, āá ngongará, āzini rú'bá ásongará ri gō adri 'dāáyo, tā ụkú rĩ ā vúgú 'i deępi 'dĩ."

5 'Bá úrípi lúpá mālūngā vé rĩ drīgé rĩ ní 'yozú kīnī, "Ma ngá ārěvú újá céré ícá ú'dí!" Kúru ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Í sī tā 'dĩri vūgá, ụ'dúkọ 'dĩri, ĩri tā áda ĩ ícọ ẹsị 'bā drī ni gé rá."

6 ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Tā rĩ nga 'i gí. Ma Álífā 'i, āzini Ōmégā 'i, má í'dó tā rĩ pi ārěvú céré nĩ, ma kpá de nĩ. 'Bá yĩ úvá ní nděé rĩ, ma ĩri ní yĩ ídri sēpi rĩ sē mvu pírinì. 7 'Bá ādróko ri nděépi rá rĩ, ĩri drīlé múké ísú rá, ma adri Múngú ĩrivé ni, ĩri adri mvá mávé ni. 8 'Bo 'bá

adri'bá ụrĩ rú rĩ pi, 'bá Yésũ ri ẹ'yĩ'bá kuyé rĩ pi, 'bá yĩkĩ be ụnjí rĩ pi, 'bá āngũ ú'dí'bá rĩ pi, 'bá ọwú rú rĩ pi, 'bá újógú rú rĩ pi, 'bá ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ ĩnjì'bá rĩ pi, 'bá ụnjó rú rĩ pi be céré, ĩ kōpi 'be ácí cípi kú nyālũ rĩ agá. 'Dĩri drāngará vú ĩrĩ rĩ."

9 Mālāyikā ẹzĩrĩ Múngú vé ĩgāṅá wọnyókí be agá rĩ ru'bée ĩ drīgé rĩ pi vé ọlu ní ímúzú má vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kīnī, "Mí ímú, ma mí ní Kābīlō Mvā rĩ vé ọmúrúgọ 'i'da rá." 10 ĩri ní ma 'duzú jízú Índrī Uletere rĩ vé ụkpō sī írā zōópi ụrūgégé 'dāá ni drīgé, ĩri ní má ní kūrú uletere Yērúsálémā ú'dí rĩ 'dazú, ĩri ri ísí ímúzú 'bũ gé Múngú vúgá 'dāásí vūgá nōó. 11 Dī ọgú sũ Múngú ní dī ọgú pọwụpọwũ rĩ tịnì, ĩrivé dīngará sũ írā ụnyĩ be ọgúpi nyilínyilí ĩ ní zii jásipā rĩ tịnì, ĩri uletere ọgú sũ mūdūrā tịnì. 12 Sīkí gārā ni kání ābi rú ni sī kúrũ ụrūgégé 'dāá, ĩri kẹtì be mūdri drī ni ĩrĩ, ụ'bākí mālāyikā ọlu ọlu kẹtì mūdri drī ni ĩrĩ 'dĩ'bée gé sī céré, sīkí rú súrú mūdri drī ni ĩrĩ Ísērélē vé 'dĩ'bée vé rĩ kú kẹtì 'dĩ'bée ru'bá gá sī. 13 Kẹtì na ni pi ụtú ní ĩfūngará gálésíla, na ni pi úrúlésíla, na ni pi ándrélésíla, na ni pi ụtú ni 'dengará gálésíla. 14 Kání ābi rú ĩ ní sī kúrú rĩ ā gārā gá sī kúrú rĩ, sīkí írā mūdri drī ni ĩrĩ, ĩ ní rizú jó ā

ndú ã'bāzú ũkpó ũkpó ni pi drìgé. Sīkí Kābīlō Mvā rī vé 'bá áyúāyū mụdrị drị ni ìrī rī pi vé rú ălu ălu írā 'dī'bée rú'bá gá sī.

¹⁵ Mālāyīkā átápi má be rī, ìri aya dábũ rú ngá ũ'bīzú ni be 'í drìgé kūrú rī ũ'bīzú ăní, kĕĕtị rī pi be, ăzini kání ăbi rú rī be. ¹⁶ Kūrú rī cúnġā be sụ, zōngará ni pi pīngará ni be cére trōtrō. Mālāyīkā rī ní kūrú rī ũ'bīzú aya dábũ rú 'í drìgé 'dīri sī, ũ'bī ìri caá máyīlī élifū ălu mụdūrũlũ sụ (1,400). Zōngará ni pi pīngará ni be, tūngará ni urulé rú rī be kōpi zōkí cére trōtrō. ¹⁷ Mālāyīkā rī ní kpá aya dábũ rú ngá ũ'bīzú rī í'dúzú kání ăbi rú rī ũ'bīzú ăní, kání ăbi rú 'dīri vé tengará pá ágélé mụdūrũlũ ìrī mụdrị drị ni áziyá (216).

¹⁸ Kání ăbi rú 'dīri ũ'bākí ìri írā ógúpí ógúōgũ ĩ ní zīj jásīpā rī sī. Sīkí kūrú rī dábũ áda ógúpí sũ múnđūrā tīnī rī sī. ¹⁹ Ũ'bākí írā mụdrị drị ni ìrī ógú'bá ógúōgũ ni pi írā ĩ ní kūrú rī vé kání ăbi rú rī ã ndú ã'bāzú rī pi ã rú'bá gá sī. ălu ri ĩ zī jásīpā, ìrī rī sāpírā, na rī kālēsēdōnī, sụ rī ēmērālídō, ²⁰ tōwú rī ónīkīsī, áziyá rī kārīnēliyā, ézīrī rī kīrīsōlītē, ărō rī bērlō, úrōmī rī tōpázī, mụdrị rī kīrīsōpūrāsī, mụdrị drị ni ălu rī jāsínītī, mụdrị drị ni ìrī rī ămētāsítī. ²¹ Kĕĕtị mụdrị drị ni ìrī 'dī'bée, údékí ngá imve

ógú'bá ógúōgũ ĩ ní zīj pālī ni pi sī. Pālī ălu rī údé kĕĕtị ălu. Lĕtị ămbúgú kūrú rī vé rī, údékí dábũ áda ógúpí múnđūrā rú ni sī.

²² ă ndre jó Múngú vé ni kūrú rī agá 'dāá kuyé, ă'diātāsīyā Úpí Múngú Ũkpō 'Dīpa ri Kābīlō Mvā rī be, kōpi Jó Múngú vé rī.* ²³ Kūrú rī agá 'dāá, lē ũtú ku, lē mbāá ku, ă'diātāsīyā Múngú ri dī ăngū ĩngbērē kūrú rī agá 'dāá nī, ăzini Kābīlō Mvā rī dī ăngū ĩngbērē uletere kūrú rī agá 'dāá nī. ²⁴ 'Bá vū drìgé rī pi ímú écī kōpi ní dīj ăngū ĩngbērēé kuú uletere rī sī, 'bāgú vū drìgé rī pi ímú ĩvé ă'bú íjī Múngú ri ĩnjīzú, ăzini Kābīlō Mvā rī ĩnjīzú. ²⁵ Sā cére, kūrú rī vé kání ăbi rú rī vé kĕĕtị rī pi adri mgbo, ũpīkí ku, ă'diātāsīyā ĩnīnā gō adrii 'a ni gé 'dāá ku. ²⁶ 'Bá vū drìgé rī pi cére ímú ĩvé ă'bú íjī Múngú ri ĩnjīzú Kābīlō Mvā rī be kūrú rī agá 'dāá. ²⁷ 'Bá ri'bá ũnjīkānyā 'o'bá, tā drīnjá sēepi ni 'o'bá, ăzini 'bá ũnjó rú rī pi, ícókí fī kūrú rī agá 'dāá ălunāni ku, 'yéná 'bá ĩ ní kōpi ă rú sī Kābīlō Mvā rī vé búkū ídri vé ĩ ní 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi ă rú sīzú rī pi ícó fi nī.

22

Yī ămbúgú dīpi dīdī ídri sēepi rī

* **21:22** 21:22 Kōpi Jó Múngú vé rī: Tā 'dīri vé ífífí, Múngú pi Yēsū be, kōpi ri adri kūrú rī agá 'dāá. 'Bá rī pi ícó kōpi ĩnjī vūrā cére gá sī.

1 Mālāyikā rī ní má ní yīī āmbúgú dīpi dīdī idri sēēpi, adriīpi uletere ógúpi múnđūrā tīnī rī i'dazú, yīī rī íbī ídī ímúzá Múngú vé lúpá Kābīlō Mvā rī be rī gé 'dāāsī, 2 dī mužú kūrú rī vé létī āmbúgú rī ā ágáná gá sī. Peṭī ídri sēēpi rī du yīī āmbúgú dīpi dīdī rī ā gārā gá sī ílébe ílébe. Ílī ālu agá, ĩri 'a vú be mužrī drī ni ĩrī, mbāā ālu agá, ĩri 'a vú sī ālu. 'Bá āngū rī pi agásī rī pi ri 'bá drā be rī pi ídri bí ni sī.

3 Múngú gō 'bá kūrú rī agá rī pi tríi ku. Múngú ri Kābīlō Mvā rī be, kōpi úrí ívé lúpá drīgē kūrú rī agá 'dāá, kúru Múngú vé ātī'bá rī pi 'de ri Múngú ri ĩnī. 4 Ātī'bá rī pi Múngú ri ndre ĩ mī sī, ĩ Múngú vé rú sī kōpi ęndreṭī gé. 5 ĩnīná gō adriī ku, 'bá adri'bée kūrú rī agá 'dālē rī pi ícókí lámā lēé ku, dōku ũtú lēé ku, ā'diātāsīyā Úpí Múngú ri dī āngū ĩngbērē kōpi ní nī. Múngú ri mālūngā rú mužú kōpi be ũđū ākó. 6 Mālāyikā rī ní 'yozú má ní kīnī, "Ū'dúkó 'dī'bée tā áda, tā ni 'i 'du nga rá. Úpí Múngú átá ótú nēbī rī pi ní, ĩpē ívé mālāyikā ímú tā lēēpi 'i ngaápi mbēlēná rī i'daá ívé ātī'bá rī pi ní."

Yēsū vé ĩgōngará

7 Yēsū ní 'yozú má ní kīnī, "Í ndre drī ká, Ma ĩgō

mbēlēná rá! Tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlé ĩ ní tā ni ũlūú búkū nōri agá rī, 'bá tā ni 'duṭupi ngaápi rá rī, ĩri tākíri ĩsú rá."

8 Ma Yūwánī 'i, á yī tā 'dī'bée ma 'i, āzini á ndre ma 'i. Má kā tā 'dī'bée yīī, āzini ndreé, má ní 'dezú kūmūcí ũtīzú mālāyikā tā 'dī'bée i'daápi má ní rī ĩnīzú. 9 'Bo mālāyikā rī ní 'yozú má ní kīnī, "Lē mī ĩnī ma ku. Ma ātī'bá mí tīnī, mí ędrīpi nēbī rī pi tīnī, āzini 'bá céré Múngú vé ũ'dúkó ĩ ní sī búkū nōri agá rī ę'yī'bá rī pi tīnī, mí ĩnī Múngú ri áyu."

10 ĩri ní gōzú 'yozú má ní kīnī, "Lē mī úcí tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlé ĩ ní ũlūú, ĩ ní sī búkū nōri agá 'dīri 'bá āzi ní ku, ā'diātāsīyā sá tā 'dīri ní ímúzá 'i ngazú rī ĩnyinā. 11 'Bá bí ākó riīpi ũnjīkānyā 'oópi rī, ā 'o íngá mužú ĩyī, 'bá drī be ũnjī rī, ā 'o íngá ívé drī ũnjī rī mužú ĩyī, 'bá riīpi tā pīrī 'oópi rī, ā 'o tā pīrī rī mužú drīdrī, 'bá uletere rī ā adri mužú uletere."

12 Yēsū kīnī, "Īmi ndrekí drī ká, ma ĩgō mbēlēná, ma ímú 'bá ālu ālu ũfē tā ĩri ní 'oó rī vú sī. 13 Ma Álífā 'i, āzini Ōmegā 'i, í'dóngará gá 'dāá, ma anigé, ũ'dú ũđū vé rī gé, ma kpá adri anigé, má í'dó tā rī pi ārēvú céré nī, ma kpá de nī.

22:3 22:3 I'dóngará 3:17 * 22:14 22:14 'Bá ívé bōngó ũjī'bá gí rī pi: 'Bá 'dī'bée ri ívé bōngó ũjī ári Yēsū vé rī sī, kōpívé bōngó ri adri ule imvesírílílí, Yēsū ri kōpi trū ívé ũnjīkānyā agásī rá. 'Í lá I'dangará 7:14.

14 “Bá ìvé bōngó ãco akoóko rĩ ùjĩ'bá gí rĩ pi* tākíri ìsù rá, kòpi ícò fi mụzú kẹtìlẹ rĩ gé sǐ kūrú rĩ agá 'dǎá rá, kòpi ícò pẹtì ídri sẹepi rĩ vé ù'a nya rá. 15 'Bá ùnjĩkǎnyǎ 'o'bá má ní ã'yǐ fí kūrú rĩ agá 'dǎá ku rĩ pi, 'bá ọwú rú rĩ pi, 'bá ǎngũ ú'dí'bá rĩ pi, 'bá újógú rú rĩ pi, 'bá rì'bá ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ ìnjĩ'bá rĩ pi, 'bá ùnjō ã tā lẹ'bá ambamba rĩ pi.

16 “Ma Yẹsũ 'i, á pẹ mávẹ mǎlǎyíkǎ rĩ mujú tā 'dĩ'bée ùlũ ìmi ní, ìmi 'bá kǎnísǎ vé ma ẹ'yǐ'bá gí rĩ pi. Ma Mvǎ ìfũúpi 'bǎgú Dǎwúdĩ vé úyú agá nĩ, ma ri dǐ sũ mǎrǎbǎ ù'bútĩjǎ vé rĩ tĩnì.”

17 Índrì Uleterẹ rĩ pi ọmúrúgọ rĩ be, kòpi ní 'yozú Yẹsũ ní kǐnĩ, “Mí ímú.” 'Bá tā 'dĩri yǐpi rá rĩ ã 'yo, “Yẹsũ, mí ímú.” 'Bá yǐ úvǎ ní ndée gí rĩ, ẹ ímú, 'bá lẹepi yǐ 'dĩri

mvuúpi rá rĩ, ẹ ímú yǐ ídri vé ĩ ní ríi sẹé kána 'dĩri ẹ'yǐ mvuú.

18 Ma Yũwǎnĩ 'i, á lẹ 'yoó 'bá rĩ pi ní cérẹ 'dĩni, 'bá tā ímúpi 'i ngaápi drĩdrĩ 'dílẹ ĩ ní ùlũú ĩ ní sǐi búkũ nōri agá rĩ yǐpi rĩ, 'bǎ dō tā ǎzi túngú nì 'a nì gé, Múngú ri ĩri ĩrĩnǎ wọnyókì ĩ ní sǐi búkũ nōri agá rĩ pi sǐ. 19 'Bo 'bá rĩ 'dụ dō tā ĩ ní sǐi búkũ nōri agá rĩ pi ǎmvẹ, Múngú ri 'bá 'dĩri gũ ǎmvẹ, ícò fí kūrú adriípi uleterẹ ĩ ní tā nì ùlũú búkũ nōri agá rĩ agá ku, ǎzini ícò kpá pẹtì ídri sẹepi ĩ ní tā nì ùlũú búkũ nōri agá rĩ vé ù'a nyaá ku.

20 Yẹsũ tā 'dĩ'bée átapi rĩ kǐnĩ, “Ádarú, ma ímú mbělẹjǎ.”

ǎmĩnǎ. Úpí Yẹsũ, mí ímú.

21 ĩmi 'bá Múngú vé rĩ pi, Úpí Yẹsũ vé ẹsì múké rĩ ǎ adri ĩmi be. ǎmĩnǎ.